

7
8-E
30

9
17 M
23

RERVM GERMANICARVM

TOM. II.

SCRIPTORES GERMANICOS

ab

HENRICO MEIBOMIO

Juniore

è MStis primum publicatos

recensitosq́ , & Notis alicubi illustratos

Continens.

LECTORI BENEVOLO
S. P. D.
HENRICUS MEIBOMIUS
Junior.

DE LEVOLDO NORTHOVIO supra Tom. I. p. 375. ubi ejus *Origines Marcanas* publicavimus, ſatis actum eſt, vita etiam ejus, quantum haberi potuit, concinnata, ut ea hîc repetere, faſtidioſum fuerit. Cum vero *Archiepiſcoporum Colonienſium Catalogus*, ab Eodem confectus, in manus noſtras inciderit, eum quoque publici juris in hoc Tomo facere volui, cum lectu non indignus videatur, ex iis ſcilicet Scriptoribus & Catalogis excerptus, qui ad nos non pervenerunt. Teſtatur autem Nobilisſimus Vir, ſe eo, qui Hiſtoricum decet, candore egiſſe, & omnia *eo tenore, quo reperit, ſcripſiſſe, nihil addendo, vel corrigendo, vel aliquid immutando.* In pauco igitur numero Scriptorum, qui Archiepiſcoporum Colonienſium res poſteritati narrarunt, hanc ſuccinctam narrationem benevolè excipe, eâque fruere.

LEVOL-

LEVOLDI A NORTHOF

Equitis Marcani, Canonici Leodiensis & Abbatis ſecularis Viſetenſis

ARCHIEPISCOPORUM COLONIENSIUM CATALOGVS.

Decimus *Aldevicus* ſub eodem.

Undecimus *Giſo*, ſub Glodovæo Rege tertio & Hildeberto ſecundo.

Duodecimus *Anno*, ſub Francorum Rege Dagoberto II. Hic ſepultus eſt apud S. Severinum Coloniæ.

Tertius decimus, *Faramundus*, ſub eodem.

Quartus decimus S. *Agiolfus* ſub Francorum Rege Hilderico. Hunc miſit Carolus Major, avus Caroli Magni, contra impugnatores regni, cauſſa pacis, à quibus crudeliter peremptus, martyrio coronatus, multis claruit miraculis.

Quintus decimus *Reinfridus*, ſub Theoderico VI. & Hilderico II.

Sextus decimus, *Hildegerus*. Hic ſub Pipino Rege, Caroli M patre, ad bellum contra Saxonas profectus, occiſus eſt in monte, qui Viborch dicitur.

Septimus decimus *Bertholinus*, ſub eodem Pipino ſedit annis X.

Octavus decimus *Richulfus* ſub Carolo Magno ſedit annis XXII.

Nonus decimus *Hildeboldus*, ſub eodem Carolo M. & Rege Lodowico ſedit annis XXXIV. qui & eundem Lodowicum unxit in Regem.

Viceſimus *Hagelbridus*, ſub Lodowico filio Caroli, ſedit annis XXII.

Viceſimus primus *Guntherus*, ſedit ſub Lodowico, ſuperioris Lodowici filio. Hic Lodowicus Imperator, filius Caroli M. habuit filium nomine Lotharium, cui Italiæ regnum commiſit. Qui Lotharius divino amore accenſus, regnum reliquit filio ſuo Lothario, & Prumiæ monachum ſe fecit. Iſte Lotharius, Lotharii filius habuit concubinam, nomine Walburgam, Guntheri Epiſcopi ſororem, quam inſtinctu præfati Epiſcopi Colonienſis uxori ſuæ Thebergæ ſuperinduxit. Ob quam cauſſam idem Epiſcopus Guntherus à Papa excommunicatus eſt, & poenitentia ductus, Romam veniens, minimè reconciliari voluit. Fertur autem divinum officium ſibi iterum uſurpaſſe contumaciter, & propter hoc Zanccis ab Angelis ſacris veſtibus exutus, ante altare occiſus eſt.

Viceſimus ſecundus *Wullibertus*, ſub Carolo minore ſedit annis xx. Hic Eccleſiam S. Petri Coloniæ dedicavit, in qua & ſepultus eſt.

Viceſimus tertius *Hermannus*, quem *Pium* vocant, ſub Arnulpho, Lodowico & Conrado Impp. ſedit annis XXXV. & defunctus eſt in Domo S. Petri.

Viceſimus quartus *Wifridus*, ſub Henrico I. ſedit annis XXIV.

Viceſimus quintus, *Bruno*, ſub Ottone I. ipſius fratre, ſedit annis XII. qui dilectus Deo & hominibus, fortis in bello, magnus in Pontificibus, quaſi Sol effulſit in Eccleſia Colonienſi, in conſpectu Regum & Principum magnificatus. Nam Imperatore fratre ſuo in Italia pro diſponenda Republica moram faciente, Galliæ & Germaniæ tutelam & procurationem ſuſcipiens, eandem prudenter & ſtrenuè adminiſtravit, inſurgentes hoſtes reprimens, diſcordes pacificans, paci potiſſimum ſubditorum, invigilans ac ſaluti. Hujus Archiepiſcopi prudentiam, & geſta præclara, quæ fecerit & quantum domus Dei nitorem, & Sanctorum venerationem dilexerit, in Monaſteriorum quorundam amplificatione & reparatione, licet ſcripta exinde confecta & exiſtentia non panderent, nihilominus vaſalli & miniſteriales eccleſiæ Colonienſis temporali juriſdictione per eum abjecti, ea paſſim memorantes, à generatione in generationem non tacebunt. Hic corpora reliquiarum Sanctorum ſtudiosè ubicumq; collegit. Imperatore fratre ſuo in Italiam eunte, Galliarumque ut præmittitur, procuratione ſibi demandata, terram uſquecunque à latrociniis purgavit, Francis bellum intulit, & Pariſios urbem obſidens rupit & ſpoliavit. Ducem Lotharingiæ, quæ à Rheno ad Moſam extenditur, rebellantem & terram incendiis infeſtantem, cepit, & vinculis injectum, fratris affuturo judicio reſervavit. Quo reverſo, ſolenni Principum habito colloquio, id omnium pariter ſancitum eſt conſilio, ut devicti Ducis monarchia Præſuli Colonienſi, ſuiſque ſucceſſoribus uſu & jure cedat perpetuo, anno ab incarnatione Domini noſtri CCCCIV. ſic quod Duces & Præſules nominentur, judicentque gladio, qui prius unco utebantur baculo. Tuicienſe etiam caſtrum propter rebelles confregit: pontem & porticum Trans Rheni alveum dejecit: quoniam latrones Trans-Rhenenſes ruricolas, de foro Colonienſi negotiandi cauſſa devespere redeuntes ibi in ipſo ponte cum rebus & vita in Rhenum projicere conſueverant. Baculum S. Petri, à Treverenſibus perſecutionis tempore cum aliis reliquiis olim

olim Metensibus commissum, & Trevirensibus repetentibus negatum cum catena ejusdem Apostoli à Domino Papa sibi tradita, nec non B. Gregorium spoliatum, Coloniæ intulit, & principali suæ sedis Ecclesiæ, videlicet B. Petri, contradidit: quam etiam Ecclesiam uno abside in utroque latere decenter ampliavit. Corpus etiam B. Evergisti ad S. Cæciliam Coloniensem reduxit. B. Elichium Monasterio S. Martini dedit, & S. Patroclum gloriose intulit Susatum: Monasterio etiam & claustro ibi fundato multa legans. Iste etiam Monasterium S. Pantaleonis in Colonia fundavit, prædiis & possessionibus fundavit, in quo & sepultus quiescit: ossibus suis à Rhemensi civitate, in qua obiit, honorificè Coloniam reportatis.

Vicesimus Sextus *Volcmarus*, sub eodem Ottone sedit annis III.

Vicesimus septimus *Gero*, vir valde religiosus sub eodem Ottone, & ejus filio Ottone II. sedit annis VII. qui Abbatiam S. Viti in Gladbach instituit. In Domo S. Petri requiescit.

Vicesimus octavus *Warinus*, sub Ottone II. sedit annis IX. Hic Trevirensibus petentibus partem baculi S. Petri reddidit.

Vicesimus nonus *Evergberus*, de quo dicitur quod prædictum Warinum vivum sepeliri fecit. Laborabat enim Warinus infirmitate capitis, ita ut aliquibus diebus sine sensu jaceret. Quo facto Romam pœnitens pervenit, quod egerat confessus est, & Papa pro correctione ei injunxit, si quemnam **** labefactum sciret; datis subsidiis relevaret. Reversus Cœnobium S. Martini in Colonia melioravit, fratres illuc adunavit, & ** in perpetuum tradidit. Et iste sub Ottone III. sedit annis XV. In Domo S. Petri sepultus est.

Tricesimus, S. *Heribertus*, sub Henrico II. sedit annis XXI. Iste Basilicam Tuicii in honorem S. Mariæ instituit, ibique sepultus est, & multis enituit miraculis.

Tricesimus primus successit *Pelegrinus* sub Imp. Conrado II. Sedit annis ** Hic Monasterium in Colonia SS. Apostolorum construxit, in quo & quiescit: & sufficientiam Canonicorum adunavit.

Tricesimus secundus, *Hermannus*, quem *nobilem* vocant, sub Henrico Imp. III. sedit annis XX. In Domo S. Petri sepultus est.

Tricesimus tertius *Anno*, flos & nova lux Germaniæ totius, qui cunctos antecessores suos in augmentatione Coloniensis Ecclesiæ præcessit. Ante Episcopatum Præpositus in Goslar. In vita sua fecit Monasteria, & in morte sua operatus est mirabilia. Unde & in omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria. Præter innumerabilia beneficia, quæ Episcopio contulit, præter plures ecclesias, quas in diversis locis construxit, præter, quod nullam congregationem in diœcesi sua dimisit: quemadmodum Dominus Bruno, qui supra nominatus est: ampliavit quinque Congregationes, videlicet S. Mariæ ad Gradum, & S. Gregorii Canonicos Ecclesiarum in Monte Syberg & Grafschaph, Monachorum Monasteria. Item unum Monasterium in Salavel instituit magnificè, & allodium, quod Salavel dicitur, Episcopio adjecit. Supersedemus de eo singula dicere: quoniam etiam si nos tacuerimus, ipsius opera clamabunt. Floruit temporibus Henrici IV. Augusti. Sedit in Episcopatu annis XX. & sepultus est in cœnobio suo Syberg: ubi in multis claret miraculis.

Tricesimus quartus, *Hildebaldus*, præfati Imperatoris Capellanus, sedit annis XV. In Domo S. Petri sepultus est.

Tricesimus quintus, majoris Ecclesiæ Decanus, *Segewinus*, sedit annis X. sub eodem Imperatore, & in eadem Domo S. Petri sepultus requiescit.

Tricesimus sextus *Hermannus*, quem *divitem* vocant, sub præfato Imperatore successit. Sedit annis X. & mensibus V. sepultus in Capitolio Syberg.

Tricesimus septimus *Fredericus*, vir pulcherrimus & magnæ constantiæ, adeo ut nec timeret Imperatori resistere, qui magis ad instantiam prædicti Imperatoris, quam priorum electorum Episcopatum adeptus est. Nam usque ad illud tempus Imperatores baculum & annulum tradebant. Hic contra immanem multitudinem Suevorum & Bavarorum parva manu Andernaci confligens triumphavit. Sedit annis XXXV. sub Henrico IV. & V. Impp. paucos annos Lotharii Imp. attingens: quem & ipse unxit in Regem, una cum uxore sua Richsa. Sepultus est in Capitolio Syberg.

Tricesi-

Tricesimus octavus *Bruno*, Præpositus S. Gereonis, qui Canonica electione priorum & capitaneorum in Godofrido Zanccensi Præposito cassata, favore Lotharii Regis & malignantium ad sui perniciem inconzatus (*forte intbronisatus*) est. Erat miræ facundiæ & sophisticæ locutionis: sed caduco morbo laborabat. Nam in expeditione Italica Lotharium Regem comitatus, apud Barum civitatem Apuliæ præsente Imperatore obiit. Cui Hugo Decanus S. Petri successit ibidem, & ab Honorio Papa consecratus, post paucos dies spiritum exhalavit, & in eadem urbe cum præfato Brunone tumulatus est.

Tricesimus nonus *Arnuldus*, S. Andreæ Præpositus sedit annis X. sub Conrado Rege. Qui in principio idoneus, postea cepit vilescere, tandem apud Eugenium Papam de Simonia infamatus est, & ab officio suspensus, sepultus est apud S. Andream.

Quadragesimus *Arnuldus*, S. Petri Præpositus & Imperii Cancellarius, vir probitate compositus & idoneus consilio & prudentia violentis resistebat, & ecclesiastica jura defendebat. Cum Frederico Imp. Romam profectus est. Sedit annis V. sub eodem Imp. & in ecclesia Rohrdorp, quam ipse multis ornamentis decoravit, sepultus est.

Quadragesimus primus, *Fredericus*, S. Gregorii Præpositus, filius fratris Brunonis, de quo supra dictum est, qui magis propinquorum factione, & juniorum Clericorum favore Episcopatum adeptus est, cassata Canonica electione facta coram Frederico Imp. in Bunnensem Præpositum Gerhardum. Ab Adriano Papa consecratus est. Dicitur etiam quod per Simoniam intravit. Ab Imperatore caussa apud Nirenberg est ventilata: deinde secundo Ratisbonæ agitata. Ibidem Fredericus ab Imperatore Episcopatum suscepit. Post biennium cum Imperatore Mediolanum profectus, apud Ticinum, quæ & Papia dicitur, obiit, vix duobus annis Pontificali dignitate potitus. Ossa ejus Coloniam delata, in Monte S. Mariæ, quem patruus suus fundaverat, qui Berge dicitur, condita sunt: caro ejus & viscera manserunt in Lombardia.

Quadragesimus secundus, *Reinoldus*, Hildeshemensis Præpositus, regni Cancellarius, vir omni probitate conspicuus, nulli Episcoporum Coloniensium probitate postponendus. In Hildensem pontem laude dignum & valde necessarium in palustri transitu construxit. Insuper hospitale pro sustentatione pauperum ibidem instituit: deinde Cancellarius Imp. Frederici factus cum in obsidione Mediolani cum Imperatore esset, in Pontificem à clero & populo Coloniensi electus est. Post devictum autem Mediolanum tres Magos, qui infantiam Domini mysticis muneribus venerati sunt, magno labore & periculo Mediolanensibus abstulit & ad perpetuam Germaniæ gloriam Coloniam mira instantia cum duobus martyribus, Nabore & Felice, transvexit. Nec hoc sine ejus laude profertur, quod cum adhuc in Italia esset cum Imperatore, & Pallantinus Comes Conradus, frater Imperatoris Frederici, cum Ludowico Landgravio & Frederico Duce Saxoniæ, Episcopatum Coloniensem ad libitum suum violenter deprædari vellent, ipse Reinoldus hoc per nuntios Coloniensibus intimavit, & tantam suo nomine multitudinem apud Andernacum tot fortes, tot præclaros nobiles viros, postremo talem exercitum adunari fecit, qualem nostra memoria ex Teutonicis nunquam in acie constitisse cognovimus. Unde præfati tyranni perterriti, retrò unde venerant abierunt. Tertia jam expeditione cum Imperatore profectus in Italiam, parva manu militum maximas Romanas copias, ad XL. millia, apud Tusculanum prostravit, cædit & fugavit. Multa etiam egregie inserenda dignissime per omnem Italiam operatus est. Ipse erat laus, decus & pavor Imperatoris. Mense vero Augusti, pestilentia in exercitum venit, qua & ipse, proh dolor! correptus, in assumptione beatæ Mariæ obiit, omnibus dilectoribus Coloniensis Ecclesiæ tristitiam morte sua relinquens. Fuit in lingua discretus & compositus, literis sufficienter instructus, animo & vultu imperterritus, Imperio fidelis, Ecclesiæ Coloniensis provector. Nam & Palatium Coloniense magnis sumptibus construxit, duas turres in templo S. Petri erexit. Decem marcis Eph. festum instituit; totidem in cœna Domini ad solatium pauperum addidit. Octavas assumptionis B. Mariæ celebrari jussit. Castellum Reinecke extrui fecit pro munimine Episcopi. Pro his & aliis

aliis ab eo laudabiliter peractis, optamus ut æterna pace in Domino quiescat. Sedit annis VIII. Et cum jam annis octo Præsul laudabiliter militasset, in vigilia Assumptionis B. Virginis valida febre correptus, prope Romam obiit: cujus carnes & viscera ibidem sepulta sunt, ossa vero in Domo S. Petri recondita quiescunt.

Quadragesimus tertius, *Philippus* de castro Homberg natione, Ecclesiæ S. Petri Decanus & Imperii Cancellarius, vir pulcherrimus atque fortis, prudens & discretus, affabilis, magnanimus & supra modum liberalis. Iste adhuc Decanus existens, castrum Reinecke, ut supra dictum est, ex præcepto Reinoldi, de manu valida reædificavit, & præfatos tyrannos fugavit. Factus vero Archiepiscopus in manu forti Saxoniam intravit, & Alesenne obsedit, & tota terra Ducis Henrici depopulata cum triumpho & gloria rediit. Ducatum Westphaliæ adjecit, vel obtinuit Coloniensibus. Extunc duos Ducatus habuit Ecclesia Coloniensis. Emit præterea S. Petro plurima castra. Hic cum Henrico, filio Frederici Imperatoris, quem Aquis unxit in Regem, profectus in Apuliam, obiit Neapoli, cujus ossa relata sunt & honorabiliter cum cæteris Episcopis juxta Episcopum Reinoldum in Domo S. Petri recondita. Sedit annis XXIV. sub Frederico & Henrico Impp.

Quadragesimus quartus, *Bruno*, majoris Ecclesiæ Præpositus. Hic electione facta in Lotharium Bunnensem Præpositum minis nobilium cassata, quia idem Lotharius electioni de se factæ propter metum renunciavit. Episcopus est factus, sicut superius dictum est de Frederico, cujus frater erat secundum carnem. Iste debilis & senex renuntiavit Episcopatui, & in habitu apud Daminberge defunctus est, cum sedisset sub Henrico Imperatore anno vix uno.

Quadragesimus quintus, *Adulphus*, majoris ecclesiæ Præpositus, quia filius fratris erat dicti Brunonis, ipso Brunone adhuc vivente successit. Iste Henrico Imp. mortuo Ottonem Comitem Pictaviæ, favente Papa Innocentio, Henrici quondam Ducis Saxoniæ filium, de Pictavia evocavit, & paucis sibi Episcopis vel Principibus assentientibus in Regem elegit, & Aquis consecravit: cæteris Principibus Philippum fratrem Imperatoris in Regem eligentibus. Hinc per totum regnum graves & multiplices guerræ oriuntur. Terra incendiis & rapinis, & maxime Coloniensis Archiepiscopatus, devastantur. Tandem Adulphus Coloniensis Archiepiscopus, necessitate compulsus, & ut asserunt, quinque millibus marcarum corruptus, Ottonem destruit, & ad Philippum se transtulit, & inconsulto Papa, contra justitiam, Aquis in Regem consecravit. Unde ipse ab Innocentio Papa excommunicatus, & Sigfridum Moguntinum Archiepiscopum & Cameracentem, à Domino Papa delegatos judices in ecclesia S. Petri in Colonia coram Ottone Rege, & universo Clero & populo de dignitate Pontificali deponitur, & ut alius eligatur indicatur. Sedit annis XII.

Quadragesimus sextus, *Bruno*, Bunnensis Præpositus, quo ordinato ad jus tantum Adulphi Philippus Rex offensus cum exercitu Coloniam venit, & eam obsedit, & cum nihil proficeret, Nussiam profectus, eam in deditionem accepit, & Adulpho Archiepiscopo tradidit. Item anno sequenti Philippus Rex Episcopatum Coloniensem devastare cœpit. Cum Bruno Archiepiscopus cum Ottone Rege occurrere statuens, juxta Wastenberg congressi sunt, ibique victoria Philippo cedente, & Ottone fugato, Bruno Archiepiscopus capitur, vinculisque mancipatus per annum in custodia detinetur, quem tamen ille Philippus ad gratiam suscipiens Romam transmisit cum Cardinalibus, quos idem Papa ad videndum Philippum, & ad pacem confirmandum inter ipsum & Ottonem Regem, miserat. Postea occiso Philippo Rege idem Bruno cum literis à sede Apostolica revertitur, & ab hominibus cum honore susceptus, in brevi defungitur, & in Domo S. Petri cum planctu sepelitur. Sedit annis tribus.

Quadragesimus septimus, *Theodoricus*, SS. Apostolorum Præpositus successit. Hic initio ordinationis suæ bonus & utilis terræ fuit. Postremo contra Clerum agens, invisus & odibilis cunctis efficitur. Denique Imperatore Ottone excommunicato ab Apostolico, idem Theodoricus, eo quod sibi faveret, infamatus à Sigfrido Legato similiter excommunicatus est. Sed cum parvi ista penderet, & in Cœna Domini divina celebrasset, & chrisma confecisset, ab eodem secundum præceptum Apostolici officio

officio destituitur. Unde Romam pro satisfactione progressus, cum jam per triennium ibi exsulasset, nec aliqua in causa profecisset, Priores Colonienses ad electionem alterius convenire præcipiuntur. Sedit annis V.

Quadragesimus octavus, *Engelbertus*, majoris Ecclesiæ Præpositus successit. Qui cum Episcopatum prius confusum in bonum statum restituisset, debita antecessorum suorum facta per totum Episcopatum usque ad XXII. marcarum millia collecta persolvit. Fredericus Rex pro Imperiali consecratione Romam proficiscens, procurationem totius regni Teutonici illi commisit, & filium suum Henricum adhuc puerum illi commendavit, quem etiam Aquis unxit in Regem. Tandem pace ubique stabilita, à Frederico Comite ab Isenberg occiditur, & in Ecclesia majori sepelitur. Sedit annis X. sub Frederico Imp.

Quadragesimus nonus, *Henricus*, Bunnensis Præpositus successit. Iste in ultionem sanguinis, venerabilis Domini Engelberti omnia castra Comitis Frederici funditus destruxit, & suos hæredes in perpetuum exhæreditavit, & ipsum Comitem à quodam milite Balduino de Genef dolose captum, duobus millibus marcarum ac amplius redimens, foris muros Coloniæ ante portam S. Severini in quodam monticulo columnam lapideam erigi fecit, in cujus summitate dictus Comes rotali pœna plexus, ad miserabile spectaculum cunctis transeuntibus positus est. Duo autem fratres supradicti Comitis, scilicet Monasteriensis & Osnaburgensis Episcopi, hujus sceleris conscii, ad instantiam memorati Archiepiscopi depositi sunt. Adeo strenua pro quodam homicidio ibidem perpetrato, facta sunt judicia, ut & Theodorici de Molengassen, dicti sapientis, ac totius suæ parentelæ, ac complicum suorum diruerentur possessiones. At ipse Theodoricus, qui tum temporis in ipsa civitate erat famosissimus, & potissimus, cum omnibus adjutoribus suis proscriptus, civitatem egressus est. Hæc & alia multa dicto Archiepiscopo præsidente relatu digna fiebant, quæ tamen ob ipsius nimiam simplicitatem, probitati ejus minime attribuebantur.

Quinquagesimus electus est *Conradus de Hobstaden*, S. Mariæ Virginis ad gradus Præpositus, vir magnificus, qui ab Ecclesia Romana Privilegium obtinuit, quod quicunque ab Archiepiscopo Coloniensi in Regem Romanorum eligitur, & ab eodem inungitur & consecratur Aquisgrani, talis esse debet in possessione, donec ipse per justam sententiam deponatur. Iste Conradus Frederico Imperatore, & Conrado Rege filio ejus, ab Innocentio IV. ab Imperio & regno depositis, elegit in Regem Landgravium Thuringiæ, cognominatum Ruspe: quo defuncto elegit alium, Wilhelmum Hollandiæ Comitem, & eum solenniter consecravit. Quo Rege à Phrisonibus miserabiliter interfecto, idem Præsul elegit Regem tertium, Richardum Comitem Cornubiæ, fratrem Regis Angliæ, virum præ omnibus pecuniosum. Item iste Præsul Comitatum de Hohstaden cum omnibus castris & terris sibi attinentibus, quod eidem jure hæreditario competebat, B. Petro Coloniensi tradidit, & Comitatum de Wede eidem Ecclesiæ Coloniensi comparavit. Scabinos Colonienses omnes, propter multos excessus, quosdam relegavit exilio, quosdam diu juxta in civitate tenuit. Cum Limburgensibus in pace Ecclesia reformata, anno XXV. consecrationis suæ obdormivit in Domino & sepultus est in Ecclesiæ majoris nova Domo, eodem in loco, ubi Præsul ejusdem operis primum posuerat fundamentum.

Quinquagesimus primus eligitur *Engelbertus de Valckenborch*, Major Præpositus, vir utique Pontificalis per omnia, qui una die cum exercitu copioso ingrediens civitatem, non bono usus consilio, Scabinos, quos suus prædecessor instituerat, destituit, & quosdam ex illis captivavit, omnes portas civitatis hominibus munivit, de superiore & inferiore portu duo fortissima castra facere disposuit. Sed communitas populi sentientes ex hoc servilem fieri civitatem, una die omnes portas recuperavit, & antiquos scabinos, quos Conradus expulerat & captivaverat, revocavit. Qui Scabini eundem Præsulem postea in Pallatio suo præsidentem judicem captivarunt. Ipse liberatus à captivitate civium, cum Wilhelmo Comite Juliacensi, qui civitati adhæsit in præmissis, bellum campestre habuit, in quo captus per tres annos cum dimidio vinculis condetentus est. Quibus exemptus, cum maxima potentia & solennitate Regem elegit & consecravit, videlicet Dominum Rodolphum de Habsburg, qui dignissimus inter omnes Imperiali corona, regnum quod diu vacillaverat, magnifice

[illegible] formare. Mortuus est autem Engelbertus consecrationis suæ anno XIV. & sepultus in Ecclesia Bunnensi, quia diebus illis civitas Coloniensis per tres annos fuit interdicta. Post hujus obitum Abbates, Præpositi, Decani, Priores convenientes in eadem Ecclesia Bunnensi die ad eligendum præfixa, dicebant se debere electioni Pontificis interesse. Sed soli Canonici majoris Ecclesiæ, cæteris Prioribus non admissis, omnes elegerunt Conradum de Monte, Præpositum S. Mariæ ad gradus, defectum ætatis patientem. Solus autem Petrus de Vienna, Majoris Ecclesiæ Præpositus elegit Sigfridum de Westerburg, Præpositum Moguntinensem.

Hoc sic electo, Dominus Gregorius X. in Concilio Lugdunensi Conradum cassavit, & Ecclesiæ Coloniensi auctoritate Apostolica providit de dicto *Sigfrido de Westerborg* Episcopo quinquagesimo secundo, qui XX. consecrationis suæ annum agens plurimorum fortunam prosperam & adversam est perpessus. Hic prope Wernic in conflictu, quem habuit cum Duce Brabantiæ Johanne, & Comite de Monte, civibusque Coloniensibus, captus est à Comite de Monte Adulpho, qui subvehi consuevit in curru. Et apud eundem interfectus est nobilis vir, Dominus Henricus de Lucenburg Comes, & alii quam plures nobiles & Barones. Hic Adulphum Comitem de Nassowe elegit in Regem, & consecravit in Regem.

Quinquagesimus tertius, Dominus *Wibboldus de Holte*, è Westphalia, anno Domini MCCXCVII. in principio Maii, Decanus Coloniensis & Præpositus Aquensis, concorditer electus à Capitulo in Nussia, & à Domino Bonifacio Papa confirmatus, rexit Ecclesiam Coloniensem annis VII. & intra guerram, quam cum Everhardo Comite de Marcka habuit, Susati mortuus est, & sepultus ibidem.

Quinquagesimus quartus, Dominus *Henricus de Virneborch*, Præpositus Coloniensis, anno Domini MCCCIV. electus est in Colonia. Comparavit Ecclesiæ Coloniensi Hulkerode castrum cum suis appenditiis terrarum & prædiorum, quod postea tamen perdidit. Hic Imperatorem Henricum de Lucenburg elegit in Regem & sacravit. Qui postquam rexit Ecclesiam Coloniensem XXV. annis in pace, defunctus & sepultus est Bunnæ in Ecclesia Martyrum Cassii & sociorum ejus.

Quinquagesimus quintus, Dominus *Walramus*, Præpositus Leodiensis, frater Marchionis Juliacensis, ipso Marchione in Curia apud Papam hoc procurante, succedit. Qui Dominus Walramus Archiepiscopus de Juliaco Parisiis moritur anno Domini MCCCXLIX & in Colonia in majori ecclesia sepelitur.

Quinquagesimus sextus, Dominus *Wilhelmus de Genepe*, Canonicus Coloniensis in Archiepiscopum succedit. Eodem tempore gravissima incepit mortalitas. Tunc etiam secta Flagellatorum (die Geisselbröder) discurrit.

Explicit Catalogus Archiepiscoporum Coloniensium.

HEN-

HENRICVS MEIBOMIVS Junior, L.

SUccinctam hanc *Levoldi Northovii* narrationem pluribus illustrare possem, si luberet: verum pauca non sufficiunt, multa autem congerere nec hujus loci, nec instituti nostri est. Qui ante centum annos Catalogum Electorum Ecclesiasticorum, & inter eos primo loco Coloniensium edidit *Petrus Merssæus Cratepolius Minorita*, in non paucis à Levoldo nostro discrepat, & non tantum alia nomina Archiepiscoporum exhibet, sed & alios alicubi interserit, ut inter *Simoneum* & *Remedinum*, quendam *Carentinum*; inter *Heribertum* vero & *Hermannum*, interponit *Pilligrinum*. Pro *Salatio*, *Solinum*: pro *Adewico*, *Adelwinum*: pro *Reinfrido*, *Rangefridum*; pro *Hildegero*, *Hildebertum*: pro *Hagelbrido*, *Hagebaldum*, quem in Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii ab Ansegiso & benedicto Levita collectis l.2. c.25. *Hadaboldum* vocari observo: pro *Wifrido*, *Witfridum*, qui Dithmaro Mersburgensi l.2. Chron. p.20. *Wigfridus*: pro *Volckmaro*, *Folckmarum*, quem *Wolmerum* Dithmarus l.2.p.21. vocat: pro *Hildeboldo*, *Hildolphum* nominat *Merssæus* in suo Catalogo. De quo etiam hoc noto, eum *Fridericum* Archiepiscopum malè facere Dassiliensem, cùm fuerit de Altena: uti quoq; *Adolphus*, quem Levoldus filium Brunonis facit, à Merslæo male fra-

ter Brunonis vocatur, cum revera fuerit ex fratre nepos.

Nec præterire possum errorem, quo *Bruschius, Merssæus*, aliique, *Arnoldum*, secundum ejus nominis, qui sub Conrado Imp. Cancellarium aulicum Imperialem egit, (uti ex variis ejus superstitibus diplomatibus, quæ subscripsit, patet) è Comitibus de Altena oriundum scribunt, cum tamen *Lewoldus Northovius*, neq; in hoc Catalogo, neq; in Marcanis Originibus, quamvis diligentissimè omnia ad illos Comites pertinentia investigaverit, id non habeat, ut illos potius falli, non sine causa suspicer cum eruditissimo *Bernhardo Mallincrotio* lib. de Archi-Cancell. & Cancell. S. Imp. Rom. Germ. p. 74. qui plurima sphalmata in Historia Archiepiscoporum Coloniensium reperiri ibidem scribit, & p. 77. contra Merssæum de Anno Inthronisationis Reinoldi Archiepiscopi disputat. Utinam vero Historia Archiepiscoporum illorum Geleniana aliquando prodiret in lucem! cum reliqua illius Viri, quæ de magnitudine admiranda urbis Coloniensis, deque Archiepiscopo Engelberto commentatus est, lectu non indigna sint. Ego interim Catalogum Episcoporum, Archiepiscoporum, & Electorum Coloniensium, quem *Grombachius* S. J. in sua *Ursula vindicata* t. 1. l. 1. c. 47. habet, adjicere volui, non quod illum erroribus carere existimem, cum & Traditionibus suspectis nitatur, & ipse fateatur, se vero similia proponere, & talia, à quibus sibi liceat deinde discedere: sed quòd defectum melioris supplere possit.

1. S. Ma-

1. S. Maternus discipulus S. Petri cum 40. sedisset annis sancte obiit circa annum 128. vel 130. 14. Septembr.
2. S. Paulinus Martyr discipulus S. Materni: qui videtur in persecutione Antonini & Lucii Veri circa A. 170. capite malleo contrito triumphasse tunc, cum fidem Coloniæ Gentilibus prædicaret: hic alius est ab eo qui Constantinopoli fuit, ab iconoclastis pro fide multis seculis post trucidatus, & ut quidam putant, etiam translatus Coloniam.
3. Anonymus primus: ad annum fere 200. pertigit: nisi quis hunc malit B. Marcellum nominare Tungrensium item & Trevirensium Episcopum, nam cum his Colonienses eum colunt 4. Septemb. non tamen Navitum & Metropolum, quos cum ipsis communes non habuerunt.
4. B. Aquilinus, qui S. Ursulæ sodalitatem hospitio recepit, & reducem e peregrinatione Romana Coloniæ Martyrio coronatam funeravit; decessit circa An. 238. teste S. Elisabetha c. 21. 29. Jan.
5. Anonymus secundus: sedisse videtur ad 280. usque. Commendantur à S. Elisabetha undecim Clerici Colonienses & in his S. Levvoldus subdiaconus repertus est, qui funerandis Virginibus operam suam impenderunt: horum è numero videtur aliquis suffectus Aquilino, si Levvoldum eum dicere velis, donec nomen ejus certius exploretur, per me licet.
6. Maternus secundus sub Constantino Magno, is circa A. 313. Romano & A. 314. subscripsit Concilio Arelatensi. Hunc Bucherius cum aliis facit primum Archiepiscopum Coloniensem, obiit circa A. 315.
7. Euphrata primo Orthodoxus subscripsit Concilio Sardicensi A. 347. sequenti anno functus legatione ad Constantium Imperatorem: redux lapsus in hæresin Arianam depositus est à Concilio Agrippinensi circa An. 349. anno quarto post Consulatum Albini & Amantii: ut recte primus observavit Bucherius.
8. S. Severinus circiter an. 53. præfuit: Burdegalæ mortuus circa a. 403. 23 Oct.
9. S. Evergissus Martyr sub An. 440. 24. Octobr.
10. Solinus sub Attila, cinxit agrum Ursulanum fossa circa A. 473. septennio fere post defunctus.
11. Simoneus sub Clodoveo capta à Francis Colonia floruit ad An. usq; 520.
12. Domitianus A. 535. Avernensi Synodo subscripsit apud Sirmondum & Binium: pervenit ferè ad An. 560. Cognomines habuit plures in Galliis Episcopos coævos, hinc error natus, ut à quibusdam ei locus sedis alterius in subscriptione tribueretur.
13. Carentinus, cujus laudes Venantius celebrat: circa 580. excessit.
14. Ebregisilus, cum eo S. Gregor. Turon. l. 10. c. 15. scribit se cognovisse causam Monasterii Pictaviensis: attigit fere An. 600.
15. Remedius circa A. 620. decessisse videtur.

16. S. Cunibertus, sub Dagoberto & Sigeberto, rexit annis 40. scripsit Ursulanam historiam: elevavit caput S. Ursulæ, eo superstite S. Viventia Pipini filia, S. Gertrudis soror tumulata in S. Ursulæ templo, ter ejecta sublimius obtinuit marmoreum ibi mausoleum. obiit 12. Nov.

17. Bocaldus sub Clodoveo 2. & Theodorico sedit ad An circiter. 680.

18. Stephanus Theodorico Rege floruit A. 690. 12. Febr.

19. Aldevvinus: hujus in vita S. Sviberti mentio. An. 695.

20. Giso ad annum 708. pervenit: ejus fere tempore Plectrudis Capitolinum Parthenonem inchoavit & Ursulanis reliquiis exornavit.

21. Anno primus: meminit ejus Vita S. Suiberti 710. 24. Dec.

22. Pharamundus An. 714.

23. S. Agilolphus primus Martyr. occisus 9. Jul. An. 716.

24. Raginfredus: A. 745.

25. S. Bonifacius biennio & paulo amplius Archiepiscopus fuit Coloniensis sed circa An. 747. factus est Moguntinensis Episcopus.

26. Agilolphus secundus sub Zacharia, quem aliqui primum Archiepiscopum faciunt. An. 750.

27. S. Hildegerus Martyr teste S. Ludgero: An. 755. aliis 757. aliis ad an. 762. pervenisse videtur. 8. Aug.

28. Barthelinus. 765. aliis 772. 5. Febr.

29. Richolpus 787.

30. Hildeboldus sanctitate clarus Carolo Magno à libellis circa an. 821. 3. Sept.

31. Hagebaldus, 851. vel Paulo citius.

32. Guntharius, Ecclesiæ S. Ursulæ lumen donavit perpetuum: an. 870. mortuus, Septennio ante depositus, vacante sede.

33. Willibertus, consecravit summum templum 890. 11. Sept.

34. Hermannus primus transtulit Geritzheimenses Virgines ad S. Ursulam, quam egregia dote auxit, prima tunc loci antistita Langsvvinda fuit appellata 923. 11. April.

35. Wichfridus: multis incrementis auxit dotem ejusdem Basilicæ 953. 9. Jul.

36. S. Bruno I. Ottonis M. frater: eidem Legatum testamento reliquit 965. 11. Octobr.

37. Volmarus 972. 18. Julii.

38. S. Gero miraculis clarus 976. 28. Junii.

39. Warinus novalium decimas contulit Ecclesiæ 985. 21. Sept.

40. Evergerus: 997. 11. Junii.

41. S. Heribertus primus Elector S. Adelheidem ex Ursulana Canonica & præfecta Vileccensis Monasterii præfecit Capitolio: Reliquias XI. millium Virginum sacello & altari S. Stephani intulit 1021. 16. Martii.

42. Piligrimus auctor fuit Richezæ Reginæ Poloniæ, ut se Sanctis Virginibus mancipio consecraret 1036. 25. Augusti.
43. Hermannus secundus frater Richezæ subscripsit donationi factæ eidem loco 1055. 11. Febr.
44. S. Anno secundus nocte frequentare solitus Basilicam Sanctarum Virginum 1076. 4. Decembr.
45. Hildulphus 1079. 20. Julii.
46. Sigvinus: auxit novalium decimis eandem Ecclesiam 1089. 31. Maj.
47. Hermannus tertius 1099. 21. Novembr.
48. Fridericus I. S. Norbertum donavit Ursulanis reliquiis, jura defendit Ecclesiæ 1131. 25 Aug.
49. Bruno II. ex comitibus de Altena Consecravit altare S. Cordulæ: familiaris SS. Bernardo & Norberto 1137. 29. Maji.
50. Hugo ex Comitibus Spanheimensibus 1137. decem mensibus præfuit.
51. Arnoldus I. ex Comitibus Geldriæ 1151 30. April.
52 Arnoldus II. ex Comitibus de Altena 1157. 14. Maji.
53. Fridericus II. 1159. 24. Sept.
54. Reinoldus ex Comitibus de Dassele transtulit SS. Tres Reges Mediolano Coloniam, cum SS. Machabæis, obiit an. 1167 14. Aug. ejus Soror Gepa antistita S. Ursulæ mirifice Collegium ornavit, auxit & dotavit.
55. Philippus ab Heinsberg Agrum Ursulanum inclusit mœnibus urbicis: varia donavit Ecclesiæ a. 1191. 13. Aug.
56. Bruno III. abiit Pontificatu, Monachum induit in Monte veteri, quo transtulisse videtur mille corpora Ursulana a. 1193. 23. April.
57. Adolphus depositus a sede Apostolica an. 1205.
58. Bruno IV. de Seien. an. 1208. 2. Novembr.
59. Theodoricus an. 1214. depositus.
60. S. Engelbertus Martyr Comes de Monte an. 1225. 7. Nov. Choro auxit templum Machabæorum: cessit Hagenses Cerocensuales Collegio S. Ursulæ.
61. Henricus de Molenarck, componit litem inter Ursulanum Collegium & templum Magdalenæum, quod à SS. Machabæis nominavit an. 1237 26. Mart.
62. Conradus ab Hoensteden inchoavit structuram summi templi, perfecit Ecclesiam S. Cuniberti, multa largitus est Ursulano Collegio an. 1261. pridie S. Michaelis 28. Sept.
63. Engelbertus II. a Falckenberg. ejus tempore S. Ursula cum sodalibus Mauris & Thebæis Coloniam obsidione liberavit. An. 1272. 17. Nov.
64. Sifridus a Westerburg sub eo SS Cordula, Odilia & aliæ Virgines sæpius visæ nomina cum sepulcris indicarunt A. 1298. 25. Martii,

65. Wich-

65. Wichboldus ab Holten obiit 3. April. in vigilia Paschæ A. 1303. vacavit sedes fere per annum.
66. Henricus II. Comes a Virnenburg A. 1331. secundum Levvoldum circa Epiphaniam. Alii A. 1334. mortuum volunt: ego circa annum 1333. arbitror 7 Jan. ex successoris tempore certiore.
67. Walramus Filius Comitis Juliacensis A. 1349. 14. Aug.
68. Wilhelmus a Gennep A. 1362. 15. Sept. vacavit sedes menses 10. nam Joannem Virneburgium A. 1363. electum a laicis, ideoque ab Urbano 5. repudiatum, Episcopis non censeo adnumerandum.
69. Adolphus Comes a Marcka ex Monasteriensi Administratore: postea se abdicavit A. 1364.
70. Engelbertus III. Comes a Marcka, Adolphi Patruus, ex Episcopo Leodiensi: A. 1368. 21. Aug.
71. Cuno a Falckenstein Archiep. Trevirensis administravit biennio ad A. 1370. donec Fridericum substituisset.
72. Fridericus a Sarvverden, Cunonis ex sorore Nepos, Comes de Moërs rexit annis 44. A. 1414. 8. April.
73. Theodoricus Comes a Moërs 48. præfuit annis A. 1463. idibus Febr.
74. Rupertus filius Comitis Palatini & Ducis Bavariæ A. 1480. 16. Julii.
75. Hermannus IV. Landgravius Hassiæ A. 1508. 20. Octobr.
76. Philippus II. Comes ab Oberstein A. 1515. 3. Aug.
77. Hermannus V. Comes de Weda, exauctoratus & depositus ob hæresin Lutheranam cessit A. 1547.
78. Adolphus Comes a Schavvenburg interfuit Concil. Trid. A. 1556. 20. sept.
79. Antonius a Schavvenburg frater Adolphi A. 1558. 18. Junii.
80. Joannes Gebhardus Comes a Mansfeldt A. 1562. 2. Novembr.
81. Fridericus IV. Comes a Weda A. 1567. in Decemb. ultro se abdicat: obiit A. 1568.
82. Salentinus Comes ab Isenburg A. 1577. resignavit.
83. Gebhardus Truchses Baro de Walpurg. ob hæresin depositus A. 1583.
84. Ernestus Bavariæ Dux A. 1612. 17. Febr. vel 17.
85. Ferdinandus Bavariæ Dux.
Episcopus 85. Archiepiscop. secundum quosdam 80. Elector 46. Instituit festum S. Ursulæ vacivum a laboribus.
86. Maximilianus Henricus Coadjutor Dux Bavariæ.

FINIS.

HEN-

HENRICI WOLTERI,
CANONICI S. ANSCHARII
BREMENSIS,

ARCHIEPISCOPATUS
BREMENSIS

CHRONICON.

HENRICI WOLTERI
CHRONICA BREMENSIS.

QUoniam per successionem ætatum & temporum legitimi actus hominum sæpe cadunt in oblivionem, & ideo ratio suggerit, & utilitas exposcit, ut succurratur his salubri remedio scripturarum, ad longa tempora se protendentium: ut sic occurratur notitiæ futurorum. Et cùm omne, quod in tempore agitur, mutabilitatem temporum imitetur, adhibenda est meritò discretio & cautela, ut per hoc, quod pium & memoria dignum agitur, oblivionis jacturâ præclusâ, occurrat notitiæ posterorum. Cæterum quia ea, quæ in tempore aguntur, de facili à memoriâ hominum dilabuntur, expedit, ut quæ ritè & laudabiliter gesta sunt, in scripti seriem redigantur, ut fragilitati humanæ memoriæ consulatur, ne ea, quæ geruntur apud homines in tempore, simul in oblivionem delabantur cum tempore, consultum est Chronicam provinciæ & diœcesis Bremensis, & vitam Pontificum, secundum ordinem, & ex dispendiosis dictis & Chronicis antiquis in scripturarum compendium redigere, & perenni memoriæ commendare, postulans: inquam ego Henricus Wolteri, Canonicus Sancti Anscharii Bremensis, ut si quæ placita & memoriæ digna invenerint, Deo & Sanctis patribus nostris grates referant, exhibeantque honorem: me autem hujus compendii collectorem orationibus suis caris sibi habeant recommissum: quoniam sic prudenter hujus vitæ cursus peragitur, cùm sibi quis utiliter prospicit in futurum de bonis sibi collatis à Deo, & talento credito animæ suæ saluti duxerit providere. Ideoque sanctissimi patris nostri Willehadi & serenissimi ortum Karoli Magni, primum duxi calamo exarare (quia per hos in has partes omnigenè catholica fides illuxit) vitam & vivendi modum ex authenticis scripturis colligendo. Et primò de regum omnium totius Europæ præpotentissimo Karolo M.

De S. Karolo & S. Willehado.

ANno Domini septingentesimo, octuagesimo octavo, Beatus Karolus, qui juxta numerum literarum alphabeti in Almaniæ partibus ad laudem omnipotentis Dei, ejusque dignissimæ genetricis solemnes fundavit ecclesias, huic Bremensi de sancto Willehado, dignissimo Christi sacerdote dignè providit. Nam biennio ante Verdensem fundaverat ecclesiam, ubi præfecit Christi sacerdotem Suibertum, quem à partibus accersiri fecit Fresonum, de civitate Trajectensi, quam paullo ante beato commisit Wilibrodo. Nam idem Karolus Fresonibus quatuor præfecit Episcopos & quatuor Comites. Inter quos Antistes solus unus primò Bremensis postea factus archiepiscopus, Primas septentrionis & legatus in Personâ sanctissimi patris gloriosi Anscharii. Nam quatuor Fresonibus spiritales judices deputati fuerunt, & sunt Bremensis, Osnaburgensis, Monasteriensis, Trajectensis, Antistites. Quatuor vero sunt judices seculares, scilicet Rustringiæ, qui nunc de Oldenborg vocabulum accepit, Tecklenborg, Bentheim, & Comes Hollandiæ. Si quid quæstionis fuerit ortum in Frisiâ, omnes caussæ, tam in Spiritualibus, quàm secularibus referantur ad eos sicut fecit Moises filiis Israel, quibus præfecit Hur & Aaron primò, & postea Caleb & Josue, qui

Duces fuerunt populi. Nam Willehado commiſit Bremenſem, Wihoni Oſnabrugenſem, Ludgero Monaſterienſem, Willibrordo Trajectenſem eccleſias regere & laudabiliter gubernandas. Et diviſit in Friſia juriſdictiones, licet Bremenſis majorem haberet partem, puta Ruſtringiam, Wangriam, Oſtringiam, Nordendam, Harlingiam, Meraniam, & partes Auricæ.

Ortus Karoli M. talis fuit: Erat quidam Pipinus rex non habens uxorem, valde luxurioſus. Conſultum eſt ſibi, ut duceret uxorem, ne deficeret regnum ſine herede: annuit conſilio quærens comparem matrimonio. Fama percrebuit de filia regis Theodorici, qui fuit rex Suaviæ, Bavariæ & Auſtriæ. Illuc mittuntur legati, cujus Conſenſu regio fiunt ſponſiones pro legitimo matrimonio & gaviſus confecit. Legatis venientibus ad Pipinum, iterum tres natu majores remiſit cum regio apparatu, ut conſcriptis dotalitiis regis filia regi adducatur in Connubium. Dum igitur iſti conſiliarii regis ambaſiatores eſſent in viâ, mutuo loquebantur de interfectione filiæ regis Theodorici, & ut filia unius iſtorum ex ſorte quæſita regi copuletur, quaſi ſit illa, pro quâ miſſi forent. Dicebant igitur: ignorat rex, quæ ſit Theodorici, quæ noſtra: & habebit unam ſicut aliam, & ſic in regno habebimus heredem de ſtirpe noſtrâ, & placuit ſermo omnibus. Et tandem venerunt ad regem Theodoricum, ut eis daretur & exhiberetur puella regis filia cum apparatu & multis comitibus & puellis. Dixerunt tandem nuncii ad regem: non eſt neceſſe, ut aliqui de familiâ veſtra nobiſcum vadant: habemus enim familiam ſufficientem: tantum autem nobis tractatur puella iſta vice: ſed cum tempus nuptiarum erit, ſignificabimus vobis, & tunc venietis. Rex conſentit, & puella eis ſola traditur. Cùm autem eſſent in viâ, venientes juxta quoddam nemus, ubi nunc eſt civitas, quæ dicitur Karlſtat, dicebant ad invicem: nunc eſt tempus, ut interficiamus puellam. Et duxerunt eam longius à viâ ad interiora ſilvæ, ut interficerent eam. Dicebat alter: abſit, ut puellam noſtræ fidei commiſſam interficiamus. Duo ex eis conſtanter ſteterunt in necem virginis, ſed tertius dixit: quiſquis eam interficiet, hodie me cum illâ interficiet, & ſtatim eam inter crura ſua ſuſcepit, & gladio evaginato eam defendit. Illi videntes conſtantiam illius & timentes eum interficere, eo quod ita nobilis & potens erat, ſicut aliquis ipſorum, & ſi interficerent eum, oporteret eos eſſe exſules, cogitabant eam ſolam in ſilvam relinquere, certi quod nunquam poſſet de ſilva exire, & quòd etiam facilè moreretur, vel à feris devoraretur: & ſic de habito conſilio ſola relinquitur. Illa ſicut parvula vix XII. annorum, flens, ejulans, & orans, neſcit quid faciat. Cùm autem eſſet circa ſolis occaſum audivit longè à ſe ſonitum, quaſi ſecantis ligna, & æſtimans aliquem hominem ibi eſſe, declinavit illuc, & cernens virum, ſedit flens prope eum: qui cùm vidiſſet puellam nobiliſſimis ornatam veſtibus, mirabatur valde: & quæſivit ab eâ, quæ eſſet, & unde veniſſet. Illa tacuit, quia intellexit minimè quid loqueretur. Dum autem vir ille ceſſaret ab opere, & iret ad hoſpitium ſuum puella ſequebatur & intravit ſecum. Ille molendinarius hoc videns recepit eam, & valde caritativè pertractat eam, adjungens eam filiæ ſuæ, quæ ejuſdem fere erat ætatis, tam in lecto, quam in menſâ, & quaſi filiam dilexit in omnibus: illa tamen ut ancillam ſe exhibuit. Illo etenim tempore de ſcrinio ſuo, quod circa ſe habuit, aliqua rara clenodia edidit de ſerico, & ad vendendum ad civitatem miſit, & in hujuſmodi filiam villici edocuit, unde ſe humiliter nutrivit, & precium expenſarum ſoluit. Interim de filiabus una conſiliariorum regi copulatur, acſi ſit filia regis Theodorici, unde rex genuit filios & filias. Poſtea accidit ut Pipinus circa partes illas venaretur, ubi idem molendinarius reſedit. Cùm verò rex deviaſſet a ſuis & ſolus eſſet, caſu circa noctem ad domum illius venit, & petiit hoſpitium: qui receptus eſt, diſſimulans ſe eſſe regem. Et cùm intraſſet, puella illa ſolvit calcaria, ligat equum, lavat ocreas, mundat etiam & pedes regis, cepit gladium & ſervavit: coxit etiam panem ſubcinericium & ad menſam ei ſervivit & lectum ſtravit. Poſtremò ipſe rex quæſivit à molendinario, an iſtæ duæ puellæ eſſent filiæ ejus: reſpondit ita. Et rex, da mihi in hac nocte unam ex eis, quia homo potens ſum, & te & ipſas ditare poſſum: hoc audiens ille, regis Theodorici filiam ſperans ditari ſibi tradidit in lectum. Illa tamen gemens & anxia de concubitu & timens, quam rex multis blanditiis conſolatur, ſed non recepit conſolationem. Poſt illa ipſa nocte concepit à rege. Manè autem rex ait molendinario, ut cum genuerit illum

[illegible] defectum, & dedit ei pecuniam, quam tunc habuit. Addidit [illegible] pareret puellam, ipse veniret cum fuso & colo: si verò masculum [illegible] Annuit pauper & Rex regreditur ad fines suos. Et tempore par[illegible] rex cum conjuge sua in mensa & rusticus venit cum arcu & sagittat [illegible] coram regina & fudit super vestes ejus. Unde ipsa indignata ait: [illegible] Karl, nunquam formosus * est. Imperator intelligens quid [illegible] ait: Karolus vocabitur. Et jussit ministris, ut rusticum secum lo[illegible] bene tractarent, & post mensam locutus est secum & recognovit, quòd [illegible] puerum, quàm unquam homo vidit, puella ediderit, & gavisus est rex, [illegible] pecuniam: addidit, quòd filium nominaret Karolum, & quam citò loqui [illegible] adduceret ei. Et mirabatur uxor & milites, quòd rex solus loqueretur cum rustico. Cum autem puer crevisset & ambulare posset, molendinarius emit ei ve[illegible] in curiam: & rex adjunxit eum filiis suis, quasi ejusdem staturæ & æ[illegible] fecit, ut filios suos legitimos: Quod odio habuit regina: unde accidit, [illegible] eum tanquam illegitimum spernentes graviter percusserunt: sed Karolus [illegible] & non sustinuit ipsorum insolentiam, quia repræsentabat in omnibus [illegible] prosapiam. Et tempore procedente fortior illis factus & procerior, & [illegible] regi carior, confratribus vindictam fecit. Quod mater videns & dolens [illegible] superari à Karolo, dixit regi, non possum sufferre, quòd adulterinus superet legitimos, sed adhibebo medelam, quia faciam eum alibi nutriri. Rex autem à muliere victus misit Karolum ad curiam regis Theodorici, rogans ut enutriat amore ejus filium istum Karolum de latere procreatum: Quod & ipse gaudens fecit. Karolus autem & ætate profecit ac animi virtute: & sæpe intravit ad molendinarium visitare matrem suam, & quoties respexit eundem flevit amare nec caussam filio quærenti indicat. Rex autem Theodoricus propter affectum, quem ad Pipinum habuit, voluit eum militem facere, sed ipse noluit ab alio nisi à patre. Contigit postea, ut Karolus iret visitare matrem suam, & dum respiceret, cum fleret amare, ut semper consueverat, ille quæsivit caussam fletus: sed ipsa noluit indicare: tandem vix precibus & minis obtinuit, & mater cum multo fletu & gemitu dixit: Ego sum filia regis Theodorici desponsata Pipino: & per ordinem dixit, quomodò illi tres consiliarii cum eâ rem gessissent per omnia enarravit. Ille consolatus est matrem suam dicens, quòd res bonam obtinerent finem, & statim perrexit ad curiam regis Theodorici, & dixit reginæ, quòd filia sua uxor regis Pipini graviter infirmaretur, & quòd statim veniat, si velit eam videre vivam. Illa mox cum apparatu equitum & curruum vadit ad curiam regis. Et dum aulam ingreditur, assurgit ei regina ignorans, quòd ipsa sit uxor regis Theodorici, & nesciens ad quid venerit. Regina verò videns, quòd ipsa Domina non sit filia sua, amens corruit in terram, & quasi spiritum exhalavit, quam famuli levantes vix refecerunt. Cùm autem modicum convaluisset, dixit à Syncope, heu, heu, Rex, ubi est filia mea, quam vobis misi & desponsavi? Interea Karolus habuit ibi matrem suam asportatam, & hanc ostendit reginæ dicens, quòd eam respiceret, si aliquo modo agnosceret. Et ipsa statim eam cognoscens dixit: hæc est filia mea: & [illegible] innotuit regi Pipino. Et Karolus recitavit patri regi totique curiæ, quid facturo sit de matre suâ. Unde omnes consenserunt, quòd morti traderetur adultera cum filiis suis, & etiam illi, qui consilium dederant: sed mater Karoli supplicavit pro milite, qui eam defensaverat, ut non interficeretur ab aliis. Ipsa autem nocte accepit rex matrem Karoli in uxorem, & Karolum statim fecit militem & regem Fran[illegible] fecit nuptias in gloriâ & solemnitate, sicut decet regem. Hic Karolus multa [illegible] bella: novissimè cum Danis, Saxonibus, Ungariis & Hispanis bellum habuisse [illegible]

Fundata ergo Bremensi ecclesia à beato Karolo Magno, Christianissimo rege Fran[illegible] Imperatore Romanorum, anno ut supra Indictione XII. XXI. anno regni Karoli [illegible] Saxonum gentem ferro perdomitam duxit ad fidem: nam XXXIII. annis cum [illegible] bellum gessit: in quibus XXXIII. annis in diœcesi Bremensi denominatus est [illegible] Willehadus sacerdos, vocatus tamen Episcopus. Nam secutus fuit devo[illegible] Dei Bonifacium de Angliâ, qui & fuit monachus ordinis S. Benedicti [illegible] regno, &, ut dicitur, cognatus S. Willehadi, qui tunc proximè ante [illegible]

tum ejus ad Frisiam cum sancto Silalio & Adelario Episcopis ibidem in Frisia puta in pago Dokinkerka intronisaverunt: licet modicum antea à Sergio Papa archiepiscopus factus sit Moguntinus, qui & Hassiam, Turingiam, Suaviam, Franciam & multam partem Saxoniæ verbo Dei convertit ad fidem & sacro baptismate purificavit. Hic & Frisonibus primò verbum Dei seminavit. Cujus vestigia pastor noster Willehadus sectatus in Frisiam venit & multa inibi exercuit pietatis opera (de quibus beatus Anscharius in lib. de miraculis ejus & vita) ac posteris magnalia reliquit. Refertur namque, quòd ad petitionem Karoli M. regis Francorum ad Frisiam venerit Bonifacius primò & factus archiepiscopus: accersivit idem multos literatos viros & dehinc Willehadum. Et ille fuit primus, qui Saxonum gentem versus septentrionem & mare & Nordalbingos baptisavit & in fide instruxit. Hic multa millia Saxonum ad fidem convertit. Hic etiam veniens de regno Angliæ ex Northumbris desiderans martyrium sicut quartus post eum beatus Dei confessor S. Anscharius in scriptis posteris reliquit in hujus rei monumentum quod hîc habere volo pro insertis. Et postea factus Episcopus rexit ecclesiam duobus annis, tribus mensibus & XX. diebus. Et prius præfuit prædicando ut sacerdos, vocatus tamen, ut diximus, Episcopus XXXV. annis post martyrium S Bonifacii Episcopi, qui in Dockum martyrisatus linguâ capitis amputatâ sonuit Christum, & ibi fluxerunt de terrâ fontes, unde sanantur ægroti à febribus & aliis infirmitatibus, plenus dierum & grandævus. Et beatus Willehadus moritur in Blexem in Rustria & corpus ejus delatum est ad ecclesiam Bremensem per Weseram non ad ejus capellam sed sancti Petri ecclesiam majorem, quam ipse cum Karolo construxerat & vocatur templum miræ pulcritudinis, & ibi est sepultus primò. Sed successor ejus sanctus, licet non canonisatus, Willericus, sustulit corpus ejus à majori ecclesiâ, & ad pauxillum oratorium, quod fundavit ad Austrum, propter ferocitatem piratarum & barbarorum ac Regis Angliæ, qui audiens ejus mirabilia corpus ejus rapere nitebatur, sepelivit. Sic quoque succedentibus miraculis oratorium egregium desuper ædificatum est. Nam & sanctus Karolus corpora diversa diversis tribuit ecclesiis. Et cum corpus S. Alexandri portaretur in Wildeshusen per Westvaliam cœcus quidam mendicus meritis sancti Alexandri in Wildeshusen unum oculum recepit & monitu illius S. martyris jussus venire Bremam secundum meruit recipere, ut scribit de eo beatus Anscharius. Nisi enim ibi corpus beati viri absconditum fuisset, propter maxima opera Christi noster secundum proculdubio delatus fuisset. In isto loco quievit corpus ejus LXX. annis, usque ad tempora S. Anscharii quarti successoris ejus, qui concessu Apostolicæ sedis sanctum Dei fecit canonisari & in catalogo sanctorum ascribi, ac constituit diem ejus celebrem tam in choro, quam in foro per provinciam suam. Sed & jussu regis Ludovici Imperatoris in aliis diœcesibus, puta Verdensi & cæteris sub festo recepta est. Et dies obitus ejus VI. Idus Novembris ipso die quatuor coronatorum: sed ordinationis ejus est tertio Idus Julii: de quo nota versus:

Anglia quem genuit Wilehadum Brema recepit
De Karoli manibus castrum tenet hoc Wilehadus.

Et Cæsar dedit ei privilegia tàm pro ecclesia quàm pro loco, quem libertavit ad preces ipsius sancti Willehadi & literis regiâ bulla clausis & signatis munivit.

Privilegium S. Karoli super fundatione ecclesiæ sic incipit. Karolus divinâ providentiâ & miseratione ordinante Rex. Cum Domini nostri JEsu Christi virtute favente bellorum victoriâ nuper potiti fuerimus, gratiarum in immensum actione in ipso & non in nobis gloriamur & pacem in provinciâ & prosperitatem, in futuro autem pro meritis nobis donari supernæ mercedis perpetuitatem non diffidimus. Quapropter sit notum omnibus Christi fidelibus in Christo quòd Saxones, qui hactenus Deo & nobis ob suæ pertinaciam perfidiæ semper cervice indomabili & rebelles obsecundare detrectaverunt. Nos tandem virtute Christi propitiante bellorum instantiâ vicimus & ad baptismi gratiam perduximus, & gentes, quæ dominum gloriæ non noverunt & antiquæ Dominum nondum invocaverunt, in lege Domini meditari die ac nocte adjudicavimus, & qui huc usque jugum Christi ferre minimè contendebant, Domino nostro JEsu Christo & sacerdotibus ejus omnium jumentorum suorum & fructuum terræ & omnis

& omnis agriculturæ decimas ac nutrituræ simul in unum divites & pauperes secundum Canonicam assertionem & legalem cautionem constricti de cætero persolvant. Terram autem ipsorum secundum antiquorum Romanorum morem in provincias redigentes & in Episcopatus certo termino disterminantes, quandam aquilonarem illius partem Domino nostro JEsu Christo & sanctissimæ ejus genetrici obtulimus, & in loco Phardum vocato, super Alleram fluvium, in pago, qui dicitur Sturmi, ecclesiam & cathedram Episcopalem statuimus & Maguntinensis ecclesiæ Archiepiscopatui interventu Lullonis illius metropolis ecclesiæ Episcopi eam subjecimus. Aliam verò in loco, qui Brema dicitur super Wesseram fluvium etiam nobiliorem cathedram statuimus Episcopalem & Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopatui subdidimus & ad structuram ejus ducentos mansos & quicquid ad eos purè, legitimè & de jure pertinere videtur cum domibus, ædificiis, campis, pratis, silvis cultis & incultis, aquis aquarumve decursibus, viis & inviis, exitibus & regressibus obtulimus. Locum verò ecclesiæ constitutæ in monte martyrum cum omnibus attinentiis & totum pagum seu suburbium locique proprietatem ex integro damus supra & infra usque in Aleram & infra mare barbarum: rursusque hujus diœcesis incolas divites ac pauperes decimas eisdem ecclesiis earumque dispensatoribus persolvere nostræ regiæ majestatis præcepto firmiter jubemus & jubendo præcipimus & legali sanctione confirmamus & consensum Papæ Adriani & postea Leonis Papæ, nec non Archiepiscoporum Maguntinensis & Coloniensis, de consilio alioqui nostri confessoris, suprà memoratas ecclesias cum omnibus appendiciis & decimis SS. Mariæ & Sancto Petro, Guiberto unam & Willehado alteram sanctæ conversationis viris & immortalis memoriæ coram Deo & apud homines commisimus. Quos quidem in agro Dei dignè laborantes primum eisdem ecclesiis bonos milites JEsu Christi præfecimus, ut populo adhuc rudi verbi Dei semina messem deinceps latura secundum dispensatam sibi sapientiam tanquam fideles servi & prudentes in domo Domini administrent & ecclesiam regant & plantent & ope defendant donec optimus Deus incrementum det, &c.

Unus verò Kornckarius Episcopus statim à diœcesi repulsus cum uxore Pipini in castro Keiserswerde resedit: secundus verò in Wigmodiâ & Frisiâ ac Saxonia perpessus martyrisatus & quamplurimi de suis martyrium exspectarunt.

Hildeboldus autem tunc Archiepiscopus Coloniensis ejus cooperator effectus adfuit Wormatiæ cum Lullone Maguntinensi, quando pater noster fuit ordinatus Wigmodiorum Episcopus, Leringorum, Rustringorum, Wangriorum, Astringiorum &c. Amelharus etiam adfuit Trevirensis. Eodem tempore beatus Ægidius abbas per partes Italiæ venit in civitatem Arligens, ibi liberavit quendam à dæmonio. Ideo Karolus eundem exorari fecit, & magnâ reverentiâ tenuit: cui etiam se in oratione commisit: qui & unum grande peccatum fecit, quod non audebat confiteri. Beatus igitur Ægidius in canone Missæ orans pro rege missam recepit à Deo per angelum cartam habentem peccatum regis, quod postea deletum est. Et inde Karolus promeruit sanitatem & Dei misericordiam: & fuit peccatum illud Sodomiticum, quod Deus precibus beati Ægidii sibi indulsit.

WILLERICUS secundus fuit post Willehadum & discipulus ejus ac Canonicus in Ecclesiâ Bremensi, Vir clarus & literatus, moribus sanctis & bonâ famâ & fortis Christi miles. Cui Karolus dedit regalia, & Leo Papa confirmationem consensu Hildeboldi Archiepiscopi Coloniensis & rexit Ecclesiam L. annis. Ejus tempore XII. annis vix passi sunt Saxones regi ab Episcopis, & maximè Nordalbingii. Et ideo Karolus Imperator X. millia hominum cum parvulis & mulieribus ab utraque parte Albiæ traduxit in Franciam. Nam Saxones XXXIII. annis fatigati bellis vix subjici nitebantur sacerdotibus Christi, nisi lucidò coacti: de quo bello Francorum dilucide habet historia. Hoc in tempore Karolus pergit in Slavos, qui dicuntur Wilri & victoriâ in brevi potitus construi fecit Ecclesiam Hamburgensem pro Danis & Slavis & Nordalbingis, ut & ipsi doceri possent in fide Christi: sed occupatio regni impedivit eum, quòd non factus fuit in tam citò Episcopus: sed Ecclesiam constructam commisit duobus Episcopis puta Willerico Bremensi & Helingando Verdensi. Nam Karolus M. interim præpeditus duobus annis pòst intravit cum exercitu instructo regnum Ungarorum & vastavit illud. Et priùs Anno Domini DCCLXXVII. Karolus

rolus Hispaniam intravit & Hispanos devicit, ubi Rolandus major domus & Dux Vinulorum, id est, Bavariæ proditione Gomelionis Comitis interfectus est misere. Princeps verò Wandalorum, id est, Slavorum prope Hamborg nondum renatus baptismate infestat Ecclesiam.

Item Anno DCCLXXVIII. Karolus in Saxoniam redit & Saxonia capta est secundò: sed prius conversa fuit per eum gladio victa, Anno DCCXXVI. Et tunc obiit Godefridus rex Daniæ cum quo tempore Adriani Papæ apud Danos Karolus bellum grande & durum fecit, & successor ejus Hommingus se Karolo subdidit qui resignat ipsam partem regni prope Albiam ab hinc usque in Oderam fluvium, quem accepit pro termino regni sui, ut fundaret Ecclesiæ Archiepiscopatum Ecclesiæ Hamburgensis pro toto Septentrione. Anno autem XXV. Episcopi Willerici mortuus est Karolus M. Anno videlicet Domini DCCCXIIII. & successit ei in regno Ludevicus filius ejus, tempore Leonis PP. quem Romani amputatâ linguâ & erutis oculis expulere, cujus insolentias Anno DCCXCIX. factas statim post Karolus cum Frisonibus & primoribus aliis regni sui satis asperè vindicaverat. Post mortem Karoli Ludevicus Imp. cujus voluntate fit commissio provinciæ Willerico & Heligando Episcopis, donec aliter disponitur. Nam XXXIII. Anno Willerici Episcopi fundat Ludevicus monasterium novæ Corbejæ in Saxoniâ de antiquâ Franciâ & missum est ei corpus S. Viti martyris cum quo de regno Franciæ venit regnum Romanorum cùm auctoritate electionis ad Saxones quasi jure hereditario. Et dictus Imperator congregat ibi religiosos ordinis S. Benedicti regulam sectantes, ab antiquâ Corbejâ inter quos erat B. Anscharius, licet adhuc valde juvenis.

Iste Willericus fundavit antea capellam S. Willehadi in Bremâ & alia oratoria in circuitu diœcesis & fuit castus & pudicus, sobrius & clarus sicut pater & prædecessor ejus & vocatur à posteris etiam sanctus, licet non sit canonisatus. Ipse etiam prædicavit populo suæ diœcesis verbum Dei. Congregavit etiam clerum in Ecclesiam suam & acquisivit prædia multa sibi & suis pro sufficientiâ victus & vestitus. Quodam enim tempore profectus cum Ludevico Imp. in Franciam obtinuit sancti Materniani Episcopi corpus precatu Cæsaris ab Ebone Archiepiscopo Remorum, & traduxit in Ecclesiam suam consentiente Papâ Leone.

Eodem tempore Raginfridus & Herioldus vel Aroldus fecerunt fœdus cum Cæsare: postea verò cum idem VVillericus Ecclesiæ Bremensi L. annis laudabiliter præfuisset plenus dierum moritur in Bremâ & in medio Ecclesiæ tunc exsistentis sepelitur.

Illo tempore Rudolfus Dux Burgundiæ habens sub se quasi Italiam vocatus Rex, habuit lanceam Domini quam tenuit Constantinus Helenæ Filius, cum quâ mira fecit & victus tradidit Cæsari. Tunc Aroldus rex Danorum à filiis Godefridi à regno pulsus ivit ad Cæsarem Ludevicum pro adjutorio Maguntiam & Baptisatus cum fratre Horico & magnâ Danorum multitudine. Et tunc astitit sibi Anscharius, qui eum in fide instruxit, & verbum vitæ tribus regnis docuit, & postea ad fidem convertit.

LUDERICUS tertius fuit Episcopus Bremensis & præfuit IIX. annis. Refert scriptura eum fuisse arrogantem: & in tertio ejus anno obiit Cæsar Ludevicus. Sunt qui scribunt eum fuisse superbum, id venit ex eo, quòd quodam tempore B. Anscharium Danis tunc ut Sacerdotem prædicantem & aliis regnis semel venientem ad se in Bremam despexit & à se expulit & à civitate suâ, & non ex demeritis: sed quia audivit nimiam claram famam suam & doctrinam atque miracula ejus, & ideo despexit illum, quasi sibi dissimilem. Cum proborum & improborum nulla sit concordia juxta illud Boëthii. Itaque nihil est quòd admireris, si in hac vitâ sancti circumfluis agitentur procellis, quibus propositum est pessimos despicere. Et iterum: Et [illegible] summa bonos despici à malis. Et ideo quia multa clara & laudabilia de sancto Anschario audivit, quæ in se non habuit, timens ne sanctis sermonibus ejus, quibus tanta regna ausus est allicere, alliceret & diœcesin suam, eundem pati non potuit sed despexit & amovit.

Post hæc moritur Ludericus idem Episcopus & in Ecclesiâ S. Petri Bremæ sepelitur IX. Kal. Septembr. Et tunc vacat Ecclesia Bremensis multis annis absque Episcopo:

[illegible] cum B. Anschario pro unione Ecclesiarum Bremensis & Hamburgensis [illegible] a Papa in legatione ad gentes consilia habuerunt, ne petere [illegible] legatum [illegible]. Nam Hamburgenses ex vicinitate barbarorum [illegible] patent [illegible]: cumque Archiepiscopus locum subsistendi ibidem non haberet, B. Anscharius, qui ibidem a Ludevico in Archiepiscopum Septentrionis promotus, a [illegible] confirmatus accepto pallio consecratus est Archiepiscopus. Nam tempore [illegible] primo prædicavit & consilium de se procurante rege & imperatore fuit: sed [illegible] secundus illi pallium dedit. Nicolaus vero II. Ecclesias Bremensem & Hamburgensem univit. Inter hæc omnia vacat sedes Bremensis, donec hæc omnia [illegible]. Versus.

Hic Ludericus vir gratus & ipse pudicus
Sed gnarus & sanctus fuit ipse per omnia tantus.

ANSCHARIUS quartus Episcopus promovente Ludevico Cæsare Hamburgensem regere cœpit Ecclesiam constitutus legatus natus cum suis successoribus in tribus regnis & insulis totius Septentrionis & orientis. Qui prius fuit XVI. Archiepiscopus Hamburgensis Ecclesiæ & primas in finibus omnibus, consecratus a Gregorio secundo, qui ei pallium dedit: postea verò XVIII. annos præfuit simul Ecclesiis Hamburgensi & Bremensi factâ conjunctione in Concilio generali, per Nicolaum Papam primum. Cujus vitam descripsit discipulus ejus beatus Rembertus fidelissime: & de eo sunt quædam metra reciproca à quodam Ecclesiæ Canonico [illegible] facta, continentia seriem totam vitæ ejus. Ædificavit Ecclesiam Slesvicensem, Ripensem, [illegible]ensem, Upsaliensem, Lundensem, Roschildensem in tribus regnis: & convertit Danos, Sveones, & Norwegenses, Islandiam, Gronlandiam, & Scritofiniam, [illegible], Stormariam & omnem generaliter Nordalbingiam: baptisavit & convertit reges multos in istis regnis. Item ædificavit Ecclesiam conventualem in R[illegible] mirificè ut ejus tenet historia: postea claustrum monialium in Bersen ordinis S. Benedicti, cujus ipse olim erat monachus & monachicum gestabat habitum & totam regulam adimplevit. Hic post ordinationem suam meruit accipere precatu regis a venerabili Ebone Remensi Episcopo corpora SS. Sixti & Sinicii, & beati Sixti caput semper in collo gestavit quando fuit in legatione ad gentes: & ideo in collo ejus ante pectus ejus caput S. Sixti depingitur. Post hoc hospitale construxit in Bremâ sufficientibus reditibus: postea tamen temporibus successorum suorum diruitur. Pro monasterio S. Paulli dotando & erigendo in emendam decollationis Trutberti Comitis Stotelensis, postea idem pius pater Anscharius **** sui pro officio pulsus campanarum in decorem festorum: & fieri fecit septem campanas pro [illegible] solemnitatum Ecclesiæ suæ. Et fecit præbendas XII. pauperum [illegible], quorum præbendæ postea tamen creverunt, quòd postea per Hardewicum secundum in collegiatam ecclesiam Bremensem recipere meruerunt: & alia multa fecit, quæ nec lingua sufficit exprimere, nec calamus exarare. Hic fecit canonisari B. Willehadum, cujus vitam claro stylo conscripsit, & miracula annotavit, quorum codices adhuc habentur in Bremâ. Similiter qui multa decupierit videre recurrat ad Papalia privilegia Gregorii II. & Eugenii I. & Nicolai I. ac ad gratiosas regum & Impp. literas. Sedit autem B. Anscharius XXXIV. annis omni virtute politus, [illegible] omnibus cœlicis præditus, miraculorum operatione præclarus & post [illegible] opera, cum optimus Deus eum vocare vellet de hoc seculo dysenteria [illegible] interiit & sepultus est in Ecclesiâ majori in Bremâ ante altare Mariæ virginis [illegible] Purificationis, & post per B. Reimbertum admittente Dn. Apostolico [illegible] in catalogo sanctorum ascriptus, sequenti die nativitatis S. Mariæ: de quo [illegible] nobilis cujus initium: *Invictissimo creatori* &c. apud nos dicitur [illegible] valde rarus sit. Verum diversa scribuntur mirabilia, quæ ipso die elevationis [illegible]: de quibus hic supersedeo. Hunc Papa sanctissimus Nicolaus [illegible] præsente Luderico & multorum Episcoporum Synodo non modico [illegible]. Inde in Francia, scilicet Remis ejus festa depositionis & elevationis celebrantur [illegible] uti supra, & per tria regna, Anno DCCC. LXV.

R[illegible]ERTUS Archiepiscopus V. etiam Sanctus, ipso depositionis [illegible] in Archiepiscopum est electus, quod Spiritu Prophetico B. Anscharius [illegible]

[illegible] Francia [illegible] & monasterium fecit & ibidem [illegible] [illegible] fecit, & [illegible] cognovit suum fore successorem. Qui [illegible] [illegible] ut pater ejus repletus Spiritu sancto plus [illegible] in brevi profecit & [illegible] [illegible] quam in vitæ [illegible] claruit & vicarius sancti Petri, ac patris Anscharii [illegible] [illegible] fuit. Cujus vitam Adalgarius ejus successor claro stylo scripsit. Hic [illegible] [illegible] obedientiam fecit volente Anschario & sic duo lumina Anscharius & [illegible] totum ordinem illuminaverunt. Nam abbas Corbejensis dedit B. Rem[illegible] [illegible] videl. Adalgarium ut in regulâ S. Benedicti & vitâ eundem [illegible] in[illegible] [illegible] & [illegible] peregrinationis ejus fieret. Qui etiam successor ejus, ut postea [illegible], factus cœlestem ut creditur promeruit vitam. Hic baculum accepit à Ludovico Cæsare & pallium à Nicolao PP. I. consecratus à Moguntino Archiepiscopo & claruit signis & virtutibus in legatione ad gentes, dæmones ab obsessis corporibus pellendo, tempestates amovendo, cœcos illuminando & leprosos mundando. Unde [illegible] Adalgarius in historiâ dicit metrice:

Bremensis civis languens, sed & advena quivis,
*Assequitur plenamque * * * * iste medelam.*
Dat claudis gressum, salvat quoque Dæmone pressum,
Dum mare persulcans prece placans æquoris undas
Captum solvit equo reddit sua lumina cœco.

Unde legitur, quod nec cathenæ sibi restiterunt, sed ad ejus imperium & orationem disruptæ sunt, ut est de moniali in ejus vitâ: item tempestates maris sedavit, ut legitur in legenda. Post mortem verò Ludovici Cæsaris temporibus ejus gentes barbarorum cum Duce Normannorum vastant totam Saxoniam & Westvaliam & omnes partes Rheni usque in Frisiam, ubi omnes orante S. Reimberto elevatis manibus sunt devicti. Quorum Dux & princeps erat Ortwich, & meritis S. Reimberti unâ horâ de [illegible] prostrati fuere X. millia armatorum, CCCLXXVII. gentilium & barbarorum in uno loco, alii autem per se necati: alii verò prope eundem locum scilicet Norda profugi facti in mare se præcipitaverunt & dignam receperunt dante Deo & oratione S. Reimberti mercedem & vindictam. Nam in exitu Coloniam incendebant, & multas civitates, castra, villas & opida in circuitu circumquaque, donec venientes Nordam dispersi interirent, & tota regio Almanorum per S. Reimbertum libera redderetur. Et ideo merito Adalgarius ejus festum quasi Apostolicum instituit & solenniter coli præcepit. Nam & isti sancti Patres Willehadus, Anscharius, & Reimbertus merito ad nos dicere potuerunt: Etsi aliis non sumus Apostoli, tamen vobis sumus, scilicet Bremensibus, Hamburgensibus, Lubecensibus, Wismariensibus, Rostochiensibus, Sundensibus, ac omni Septentrioni & [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] per eundem ad fidem [illegible] per B. præcipue Anscharium [illegible] [illegible] in seculo, & adhuc rutilat in mundo clarissimè. [illegible] contra Normannos ostendit vestigium montis, ubi oravit [illegible] in duro lapide nudis geniculationibus cum extensione brachiorum [illegible] Moisi, quando orationibus suis devicit Amalech; sic hoc apud sanctum Dei [illegible] est. Merito ergo eum in festivitate suâ collaudemus, ut victores per eundem [illegible] & omnes, qui eum invocaverunt præsidia optata meruerunt de [illegible]. Nam [illegible] est persæpe sanctis viris, ut, qui eum in terris habent [illegible] [illegible] in bellis justis mererentur & corporibus illis salus erit & [illegible] commendat orationibus. Hic fuit cum Moise mitissimus: [illegible] [illegible] in [illegible] semper victoriosus, beneficus dando pauperibus, [illegible] [illegible] & ibidem multis claruit miraculis tangendo infirmos & [illegible]. [illegible] animam cujusdam Anfridi eripuit abstinentiâ suâ de igne [illegible] [illegible] in pane & aquâ. Semper oravit, & quippiam [illegible] [illegible] [illegible] prædicavit: Tandem paralysi & ejus specie [illegible] & [illegible] [illegible] plectitur, & tertio Idus Junii dispositis omnibus [illegible] [illegible] Anno Domini DCCCLXXXVIII. Indict. VI. & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] die Blasii & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] confirmationem à Ludewico regalia [illegible] [illegible] in [illegible] & [illegible] [illegible] Wilhelmo [illegible] [illegible] ac forestis [illegible] & [illegible] [illegible] filius ejus Ludewicus [illegible] confirmavit, & postea tempore Reimberti [illegible] iterum [illegible] [illegible]. Hic [illegible] in [illegible] in solitudine & [illegible] corpus S. [illegible] cum Ludewico Imp. [illegible] decimis, [illegible] [illegible] ad similitudinem Ecclesiæ Hildensemensis [illegible] & [illegible] egregie reditibus fundavit & omnia necessaria [illegible] tam in [illegible] [illegible], & dedit ad eam tantos reditus Præposito, quantos Karolus [illegible] Verdensi Episcopo, sicut etiam antea fecerat tempore Anscharii [illegible]. Dedit enim fere ad ista duo monasteria totam terram Saxonum [illegible], quæ modò dicitur Comitatus Brockhusen & in Hoja [illegible] in W[illegible]. Dedit & castrum Hodenberge capitulo & castrum Beneke[illegible] Præposito.

[illegible]ARIUS VI. & tertius Archiepiscopus sequebatur Reimbertum à monasterio [illegible] Corbejæ, vir industriosus & omnibus etiam bene gratus & acceptus omni genti. Hic rexit ecclesiam XXI. annis. Multa de eo inveniuntur in historia Reimberti. Regalia accepit à rege Arnulfo, sed pallium à Papâ Stephano. Hic etiam persecutiones sustinuit gentium barbararum, dummodo omnes ferè terram devastaverunt, adhuc tamen non cessavit prædicare verbum Dei in legatione sua tribus regnis. Postea cum multa mira in conversione gentis barbaricæ egisset correptus infirmitate obiit VI. Idus Maii, & sepultus est prope tumbam S. Reimberti, cujus extitit successor fide & opere. Hic etiam sanctus, licet non canonisatus & fecit mirabilia in vitâ suâ & ideo in libris antiquis pro sancto semper scribitur & dogmatisavit quia plenus bonis operibus ad Christum migravit recipiendo premium pro quo in mundo dictim laboravit.

HOGERUS VII. Archiepiscopus, quartus Bremensis sedit VII. annis: accepit pallium à Sergio PP. & confirmationem, & regalia à juniore Ludewico fratre Lotharii. Hic etiam erat monachus de nobili prosapiâ ortus Corbejensis monasterii professus regulam B. Benedicti, & iterum concessus Adalgario tempore invalitudinis suæ in auxilium. In antiquis libris de ipso sic legitur versificè:

Sanctus & Hojerus electus septimus Heros.

Item.

Hic est Hojerus Christi quoque asecla [illegible]
Clarus honestate sanctus nempe probitate.

Dicunt etiam Chronicæ authenticæ, quod valde strenuè prædicabat: & in suo tempore finitur progenies Karoli M. & sceptrum venit ad alienos. Illo etiam tempore Hammaburgum destruebatur à Wandalis id est Slavis, & Brema ab Ungaris vastabatur ex integro. Hic obiit & sepultus fuit circa prædecessorem suum in capella S. Michaelis prope ecclesiam S. Petri: postea verò post C. & XX. annos, dummodo capella ista deberet innovari, nihil inventum fuit de ejus corpore nisi cruces pallii sui & crines ejus: propter [illegible] ejus sanctitatem credunt multi quòd translatus sit corporaliter in cœlestem Paradisum. Hic etiam sanctus prædicatur & colitur à multis.

REINWARDUS VIII. Archiepiscopus V. sedit anno uno. de cujus vita pauca [illegible] reperta sunt. In hujus tempore refertur Bremæ magnum contigisse [illegible]. Nam tunc Ungari iterum succendebant ecclesiam S. Petri cum capellâ S. Viti [illegible] quam construi fecit S. Anscharius, sed postea mutato nomine dicta est beatæ [illegible] ecclesia. Et ipsi Ungari interfecerunt sacerdotes in ecclesiâ ante altare, & alios [illegible]que inveniebant sive clericos, sive laicos sive pueros sive mulieres omnes in [illegible] interfecerunt qui non aufugiebant: imagines conculcabant, & cruces [illegible] & incendebant. Sed Deus cujus passio ibi irrisa fuit hoc nequaquam [illegible] abire. Nam aëris tempestate percussi & igne [illegible] [illegible] sunt & combusti in ecclesiâ & extra: alii [illegible] [illegible] cum civibus & incolis interemti, sic quod pauci [illegible]

(D) 2 quæ

que [illegible] divinæ. Post hoc obiit Archiepiscopus [illegible] & sepultus est in capella S. Michaelis.

UNNO IX. Archiepiscopus sedit XVIII. annis. Dicitur quod de [illegible] Episcopo, quod tunc electus fuit Leidradus, qui tunc fuit Præpositus Bremensis, & [illegible] capellanus fuit Unno, & cum venisset ad curiam Regis ut [illegible] gratiam & præsentationem ejus, sive baculum: Cæsar Conradus vidit post eum ejus capellanum bonæ indolis Unnonem, statimque sprevit Leidradum præpositum, quasi despectum & non concordantem moribus suis, ac dedit diœcesin Unnoni capellano: & Præposito verecundia maxima & opprobrium Deo volente inde [illegible] fuit. [illegible] dedit ei baculum pastoralem Imperator Conradus, & Papa Johannes X. pallium dedit & confirmavit. Ipse fuit valde sanctus & in sanctitate castus, humilis, justus, pius, sobrius: qui recte vivendi semper normam tenuit more prædecessorum suorum. Ipse etiam valde carus fuit Conrado & Henrico Impp. ut scribitur de eo in versu:

Principibus notus Unno fuit ordine nonus.
De quo sic primo laudatur in Dei domo.

Ipse etiam circuit limites provinciæ suæ & regna Aquilonis prædicando & visitando clerum & populum. Sequebantur etiam eundem ex devotione multi Canonici ecclesiæ Bremensis usque in carcerem & mortem promti ad interitum cum in patre viderent exardescere tantum amorem Christi & ecclesiæ quod libenter vellet mori pro Christi nomine. Postea dum veniret quodam tempore ad partes Danorum convertit & baptisavit regem Haraldum cum maximâ turbâ Danorum: cujus auxilio circuit omnes insulas maritimas circa regna ista in periculosissimis locis situata ad prædicandum verbum Dei & fidem Christi plenius persuadendo & quos sancti patres Anscharius & Reimbertus ad fidem converterant plus solidando & confortando. Redemit etiam ibidem multos captivos de vinculis, minis & miraculorum ostensione. Postea venit in Sueciam & invenit aliquos à B. Anschario ad fidem Christi conversos & baptisatos: aliquos etiam renegatos reperit Christianos, quos prædicando denuo convertit & in fide solidavit. Deinde venit in Birkam magno labore: nam Birka est in medio Sueciæ, ubi post mortem S. Anscharii in annis LXX. nemo verbum vitæ prædicavit: & quos ibi beatus Anscharius instruxerat & Gaudbertus & ante sui nepotes & Nithardum cum suis occisus est vivente sancto Anschario & alii exsiliati. Sed B. Reimbertus postea ibi venit, & populum instruxit: sed postea nemo ausus fuit locum istum prædicando ingredi & fidem Christi persuadere. Sed veniente Unno evangelista Christi ejus doctrinam ibi patefecit. Et cum consummasset non valens reverti in Bremam infirmitate correptus obiit circa Birkam, cujus anima pie creditur in requie super [illegible] opulenta cum cæteris sanctis. Ejus corpus in Birkâ à discipulis sepultum dignis exequiis celebratur: caput ad Bremam [illegible] & ante altare sepultum in ecclesia Bremensi majori. Obiit circa medium Septembris. Ille grandis confessor Christi dedit posteà suis exemplum, quod nulla pericula terræ aut maris debent eos à legatione injunctâ pro vocatione gentium & adipiscenda cœlesti gloria separare.

ADALDAGUS X. Archiepiscopus, Bremensis & Hamburgensis ecclesiarum minister, legatus etiam sedis Apostolicæ in partibus Septentrionis per tria regna & in insulis & locis aliis Aquilonaribus & orientalibus qualitercunque nominatis. Et præfuit sic suis ecclesiæ annis LIIII. Et ille est, qui auxit commune bonum: [illegible] nobilis parentelæ & juvenis annis pulcer facie pulcrior sapientiâ & moribus. [illegible] fuit de choro & ecclesia & numero Canonicorum Hildensemensis ecclesiæ. Et [illegible] fuit discipulus Adelwardi Episcopi Verdensis. Vita probata fuit & optima [illegible] habuit in palatio Imperatoris Romanorum valde notus, qui etiam in [illegible] & miraculorum operatione operator extitit valde carus. Et prædicavit [illegible] idem Episcopus ab Episcopo Adelwardo [illegible] Accepit baculum pastoralem ab Ottone M. & pallium à Papa Leone VII. [illegible] quietavit & libertavit diœcesin suam [illegible] Episcopus Hildensemensis, [illegible] Ipse etiam obtinuit confirmationem [illegible] à Papa Leone & à Cæsare Ottone, & maximè [illegible]

[illegible]

[illegible] dona prædecessoribus suis à Gregorio, Sergio, Nicolao I. [illegible] [illegible] maximè pro Bremensi ecclesia. Tunc primo idem [illegible] [illegible] in Dacia suffraganeos (liber [illegible] [illegible] Norwegia) unum in Sleswick, secundum in Ripen, tertium in [illegible] ejus [illegible] in vocatione gentium, constitutione eccle- [illegible] animarum. Eo tempore fuit Adaldagus circa Cæsarem quinque [illegible] procuravit ecclesiæ Bremensi super privilegia desuper confectis. Tunc [illegible] clerus & populus Archiepiscopum suum Adaldagum ad ecclesiam Bre- [illegible] literis quia ejus præsentia desolati diutius carere non poterant. Ve- [illegible] utriusque sexus virorum & mulierum turba ei trium dierum itinere [illegible] cum clero & populo non solùm intra limites sed extra cum hymnis & [illegible] & cantantes: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et tunc [illegible] Archiepiscopus Benedictum Papam qui minus justè à Cæsare Ottone [illegible] fuit: quem ipse cum magno honore in Hamburgensi tenuit ecclesia donec [illegible] moreretur. De quo dicitur, quòd fecerit id quod communiter legitur: [illegible] Christi & laudabile nomen gloriosissimæ virginis Mariæ & laudabilia no- [illegible] sanctorum sint Benedicta & glorificata per infinita sæcula seculorum. [illegible] Ad quam oratiunculam maximas dedit indulgentias legenti & audienti. [illegible] Otto tunc fundavit ecclesiam Magdeburgensem & detrusisse voluit Papam [illegible], sed Episcopus Adaldagus collegit eum & secum portavit cum VII. Epi- [illegible] Halverstadense, Hildenesheimense, Osnaburgense, Mindense, Monaste- [illegible] Paderbornense & Trajectense ac duobus Ducibus & XIII. Comitibus in Wanda- [illegible] infra millarum solemnia in longâ pace & treugâ secum in ecclesia occisis. Nam Pa- pam dicti de Wenden / Stargarden / Stettin & Magnopoli missam celebrantem in ore gladii occiderunt, ceteros verò jugulaverunt & martyres fecerunt, ipso die Petri ad Vincula. Quidam verò referunt Papam obiisse IIII. Non. Julii: sed melius & clarius die Kalend. Augusti juxta Chronica Saxon. Multi etiam volentes corpora Episcopo- rum suorum cum cæteris nobilibus deferre ad proprias terras venientes prope Ebbe- kestorpe nec multitudine equorum aut boum amoveri poterant de loco, ibidemque sepulti sunt quam plurimi. Ubi ipso die Petri rivus olei effluere videtur de terra. In capellâ verò mansit corpus Theodorici Mindensis, Udonis Monasteriensis, & N. Pa- derbornensis ac N. Trajectensis Episcoporum, cum eorum comitibus, capellanis & militibus locum istum sanctimonialium sanctificantes cum gloria ubi in eorum me- moriam capella est constructa. Alia corpora manserunt in ecclesia Hamburgensi sub choro in cryptâ cum Papâ Benedicto XII. tumulata. In cujus Papæ locum [illegible] per violentiam posuit Gregorium prius dictum Brunonem. Hic etiam Adaldagus [illegible] pore interfectionis prædicavit subditis suis in diœcesi & absens fuit, [illegible] [illegible] fuisset ab illis crudelissimis ecclesiæ inimicis, qui & in Brema [illegible] [illegible] dicti de Wenden, Stargarden & Stettin, & cæteri cum eis principes ac nobiles [illegible] Christianorum capita sanctorum in hastis & lanceis secum [illegible] [illegible] pinnas castrorum capita martyrum affixerunt: quæ capita nec avis [illegible] [illegible] fœdare potuit. Et proxima nocte in die Nativitatis Christi defuncti [illegible] [illegible]: *Gloria in excelsis Deo* alta voce & celeri voce cantaverunt, unde multi [illegible] sacrum baptisma acceperunt. Alii obstinati de medio in brevi sublati sunt & [illegible] feroci marte in nihilum redacti. Hic etiam cum rediret de Roma venit ad [illegible] S. Reimberti ad Buckam in solitudine & secum corpora diversa diversorum [illegible] de Roma & partibns Italiæ detulit, videlicet Quiriaci martyris, [illegible] [illegible] Victoris & Coronæ, Cancianorum, Felicis & Feliciani, [illegible] [illegible], stipatus multitudine Episcoporum & principum comitum & baronum & [illegible] & profesta eorum videlicet candelarum instituit, & reliquias eorum [illegible] [illegible] partem de Cancianis dedit ecclesiæ Hildenesheimensi, ubi [illegible] ipse [illegible] commendatus. Feliciani corpus dedit cognato suo Mindensi Episcopo, [illegible] corpus Quiriaci [illegible] primo secundo & tertio cum [illegible] [illegible] ecclesiæ [illegible]. Et ulterius eundo corpus Victoris in [illegible] [illegible] collocavit in gloria. Hæc omnia etiam in privilegio [illegible] [illegible] cujus tenor sic habet in hæc verba: In nomine S. & individuæ

Trinitate: Nos Adaldagus divina providentia sanctæ Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedis legatus, universarum septentrionalium partium Archiepiscopus, Hammaburgensis & Bremensis ecclesiarum minister indignus, universis fidelibus [illegible] & benedictionem sempiternam. Noverint universi fideles tam præsentes quam futuri, quatenus secundum ardentissimam voluntatem nobis cœlitus inspiratam pro auctoritate nostræ Bremensis ecclesiæ in Romana curia apud sanctissimum Patrem Dominum nostrum Leonem VII. tunc apostolicæ sedis apicem gubernantem aliquandiu laboraremus & receptâ literâ ab eodem domino nostro Papa deduximus nobiscum reliquias plurimorum Sanctorum videl. Quiriaci, Cæsarii, Victoris & Coronæ [illegible], Felicis & Feliciani, Cosmæ & Damiani ac Secundi ducis legionis Thebæorum per Longobardorum & Francorum partes prosperè transivimus, & ad terminos ecclesiæ nostræ in Bucca pervenimus. In quo loco clerus & populus cum ingenti gaudio, sicut decuit nos recepit: ibique locavimus reliquias S. Felicis Pontificis & martyris & aliorum quorundam sanctorum. Et tunc fratres ejusdem Buccensis ecclesiæ lacrymabiliter conquerebantur, quod tempore absentiæ nostræ quædam decimæ & quædam prædia & alia quædam bona mobilia & immobilia ipsius ecclesiæ per quosdam malignos nobiles milites & vasallos circumjacentes essent eis violenter ablata, petentes humiliter super his & aliis necessitatibus ipsis subveniri. Nos verò ipsorum tristitiis compatientes decimas infra scriptas videlicet, Mertvelde, Wynberge, Weringen, Meinisen, Holthusen, Magelsen, Rethusen, Hadendorpe, Hodermissen &c. cum quibusdam prædiis & mansis S. Materniano ad usus fratrum restitui procuravimus: omnesque auferentes, eas banno nostro & anathemate censuimus subjacere. Et inter cætera præficimus eis Luderingum de Hodenberge advocatum ut ipse neminem comprimat, nec injustè gravet. Et si gravaverit quempiam de villicis dictorum dominorum quòd potestatem habeant Decanus & Præpositus dictæ ecclesiæ Buccensis amovere eum & statuere alium, quemcunque voluerint & auctoritate apostolicæ sedis & legationis nostræ damus dictæ ecclesiæ Præposito & Decano auctoritatem excommunicandi anathemisandi juxta processum dicti privilegii eis concessi & apud eos clausi &c. Et statim post venit nuncius Romanorum ad revocationem Benedicti XII. in exsilium quasi relegati, & per Episcopum Adaldagum collecti sunt: sed tunc diem ipse clauserat extremum. Et in literis vocationis suæ tetigerunt, quòd eundem Benedictum cum Ottone concordare niterentur. Tunc Adaldagus fundavit monasterium monialium in Heslinge in honore S. Viti & congregavit ibidem Conventum pudicarum virginum & est idem monasterium quod modo in Kymena vel in Tzeven situm est. Et pastor noster inclinavit ad dictum monasterium virginem quandam Wendelgardin & Haddanem patrem ejus, qui & omne patrimonium ad hoc obtulerunt in honorem Dei & sancti Viti martyris. Fundavit etiam conventualem ecclesiam in Repesholte in [illegible] in honore S. Mauritii & Thebeorum martyrum. Item augmentavit hospitale in Brema S. Anscharii multis reditibus pro XXX. pauperibus exceptis hospitibus dietim colligendis. In istis diebus Otto M. fundat ecclesiam Magdeburgensem metropolitanam & posuit eam caput Wandalorum, id est, Slavorum. Et ibi præfecit quendam Albertum sanctum virum in Archiepiscopum cum subsidio & licentia Papæ Leonis VII. cui idem dedit pallium & secundum locum post Bremensem Archiepiscopum. In ultimis diebus Adaldagi destructa fuit iterato Christianitas in Dacia & omnes abnegabant fidem Christi exceptis paucis. Unde Archiepiscopus noster affectus mœrore maximo cecidit in infirmitatem & IIII. Kal. Maji [illegible] anno Pontif. sui LIIII. Christ. DCCC LXXXVIII. Et sepultus est ad [illegible] suorum prædecessorum. Hic etiam clarus miraculis requiescit exspectans adventum [illegible] judicis.

[illegible] XI. Archiepiscopus Bremensis & Hamburgensis VIII. sedit annis [illegible]. Accepit pallium à Johanne Papa XV. & regalia ab Ottone III. Et fuit primus [illegible] consecratus fuit. Fuit excellentis scripturæ & [illegible] Theologiæ omni virtute præclarus & moribus ornatus. [illegible] quendam ex partibus Italiæ & solus dignus fuit [illegible] & habere nomen Archiepiscopi. Fuit castus & [illegible] se conspici fecit. Erat etiam nimis [illegible]

[illegible]

[illegible] gestabat faciem & macilentiam : [illegible] humilians & [illegible] vitæ, ut fratres quasi in monasterio, sub obedientia vitam [illegible]. Præterea sobrius, pacificus, quietus, & maximam habens curam [illegible] sibi commissarum per diœcesin & provinciam & [illegible] versabatur pro lucrandis Deo animabus. Et sub regula S. Anscharii [illegible] vivere coëgit: quotidie etiam in hospitali pauperibus servivit, [illegible] præbendas augmentavit: & illud committens nepoti suo [illegible]. Et perfecit onus prædicationis more prædecessorum suorum [illegible] ad gentes. Misit etiam plurima donaria regibus Sueciæ & Norwegiæ, ut [illegible] & maximum fecit laborem pro sedando lites: & maximè ut reinflamma[illegible] olim ibidem cœptam: & rex Sueciæ restitit Archiepiscopo, sed [illegible] à Wandalis, id est, Slavis maximâ pecunia est liberatus. Archiepiscopus [illegible]. In illo tempore nobilis Comes Palatinus Stadensis fundavit Canonicam in [illegible]. Henricus præpotentissimus civis in Rosseveldе præposituram ibidem [illegible] sacerdotum favore Libentii Archiepiscopi, qui & dedicavit eandem ecclesiam: ad quam postea temporibus Liemari introducti sunt monachi ordinis S. Benedicti. Illa omnia facta sunt in ultimis temporibus dicti Libentii, sub duce [illegible] Hermanni, ex quo Slavorum populus graviter punitus fuit. Illo tempore [illegible] Brema muro muniri cœpit. In illo tempore lis Bernarii Episcopi Verdensis cum Libentio de ecclesia Rameslagensi coram Papâ terminata fuit. Tunc etiam Slavi graviter grassati sunt iterum, clerum & ecclesiam transalbinam totaliter occiderunt [illegible] in captivitatem duxerunt cum Christianis. Obiit Libentius & sepultus est in choro ante gradus sanctuarii & sanctus habitus est, anno MXIII. Indict. II. pridie Non. Januarii.

UNWANUS XII. Archiepiscopus IX. sedit XV. annis. Accepit pallium à Benedicto Papa & regalia à Cæsare Henrico. Iste primò traduxit congregationem cleri sui ad regulam canonicalem: nam antea permixti erant monachi & canonici, & habitabant in ambitu in cellis suis. Hic etiam prosecutus fuit cum Simoniâ & ideo reliquit Cæsari tertiam partem, quia dives & nobilis fuit ac pecuniosus, & Ecclesiæ suæ tertiam & parentibus tertiam reliquit partem. Ipse etiam Unwanus de XII. [illegible] gentilium ubi offerrebant & offerre soliti erant in diœcesi sua XII. fecit ecclesias & gentilismum destruxit & fecit casam S. Viti construi ex illa ante Bremam & tunc [illegible] est capella S. Willehadi, quam ipse fecit noviter construi. Illo tempore aggeres circa Bremam [illegible] contra Ducem Bernhardum, qui & Cæsari [illegible]pugnabat, & ideo Ecclesias offensas habuit, quæ inter [illegible] in [illegible]niâ eò quòd Karolus eas fundavit pro parte maximâ, aut ampliavit. Destruxit [illegible] Bernhardus multas Ecclesias in Saxoniâ & fuit semper controversia inter Ducem [illegible]rdum & Archiepiscopum, quia Cæsari repugnabat, cui Episcopus con[illegible]. Iste Episcopus belligeravit pro Ecclesiâ suâ cum illo Duce [illegible] idem Bernhardus Dux ad gentilitatem homines nitebatur reducere & [illegible] Ecclesias Verdensem, Mindensem, Hildensemensem & Halverstadensem [illegible] maximè gravabat: sed Bremensem plus, eò quod cæteris [illegible] : & postea Hamburgensem, quæ remotior ab Imperio & confinis [illegible], funditus delere nitebatur: sed non prævaluit iniquitas. [illegible] cum mansuetudine vicit Unwanus Archiepiscopus, quod [illegible] Ecclesiam Dei: & ideo pastor noster Ducem cum Cæsare [illegible] Ecclesiis Bremensi & Hamburgensi. Tunc [illegible] Hamburgensem & posuit ibi in Ecclesia XII. canonicos, qui [illegible] tenerent & celebrarent ac populos ab infidelitate prædicando [illegible] baptisarent. Ipse etiam ordinavit in Slavonia [illegible] virum Bennonem, qui de Canonicis Hamburgensibus [illegible] verbum Dei in Ecclesia Oldenborg circa Lubeck. [illegible] collegit longo tempore [illegible] etiam ad utilitatem Ecclesiæ [illegible] Septentrionis, ut [illegible] superavit regem Angliæ, qui [illegible]

[illegible]

& possessis multis annis ambo regna. Et deduxit secum multos Episcopos ex Angliâ in Daciam ex quibus posuit Bernhardum in Schone, Gerbrandum * in Selandiam, Reginerum in Fune. Et hoc displicuit Archiepiscopo Unwano, & captivavit Gerhardum cum veniret de Angliâ & consecratus fuit ab Elnodo Archiepiscopo in Angliâ & promisit Gerhardus de Norwegia satisfacere & fidelis esse & obediens Ecclesiæ Bremensi & post factus fuit fidelissimus & secretissimus amicus Archiepiscopi Unwani cum quo & missum fecit regi Knut in Dacia collaudans eum de victoria in regno Angliæ habitâ sed increpat eum de negocio Episcoporum traductorum ab Angliâ in Daciam, quæ sibi est ac legationi suæ ac provinciæ suæ, sicut olim fuit. Et totum bene accepit rex & devictus ab Archiepiscopo promisit sibi literatorie, quòd libentius juxta consilium Bremensis Archiepiscopi ordinata sua faceret quam sedis Apostolicæ & Romanum regnum ab olim sibi & suis delegaverat, & ipse ex parte Ecclesiæ quasi jure hereditario possideret. Item ipsis temporibus viguit pax Christi Ecclesiæ inter Danos, Slavos & Nordalbingos; & Unwanus Archiepiscopus ædificat novam Ecclesiam Hamburgensem pluries destructam à Wandalis, & Duce Saxoniæ hinc inde: & collegit iterum clerum, & introduxit cives, quia plenum dominium erat Archiepiscopi donatione regis: sed ipse Dux Bernhardus pluries ibidem confluxit, & ibi habitavit quasi anno dimidio Et idem archiepiscopus invitat Knut regem Daciæ colloqui pro fœdere inter ipsos & Slavos sicut Fronen & Fredericum: etiam digne accepit nuncios, qui iverunt Norwegiam novellum populum fortificare in fide Christiana. Sic Unwanus cum Episcopis suffraganeis intus & extra cum prædicatione suâ & doctrinâ satisfecit. Obiit VI. Kal. Febr. Indict. XII. & sepultus juxta prædecessores suos.

* al. Gerbrandum

LIBENTIUS II. Archiepiscopus X. Bremensis & Hamburgensis sedit annis IV. Hic fuit nepos primi Libentii, & subsidio ac favore Gislæ Imperatricis accepit regalia à Cæsare Conrado, & Pallium à Papâ Johanne XIX. Erat enim homo simplex, & multum timens Deum, & recedens à malo: & fuit affabilis omnibus, & dilexit clerum specialiter, & pauperes habuit præ oculis. Fecit etiam XXX prandia & convivia canonicorum, & redemit ab incolis impignorata vada Wesseræ. Hic etiam perfecit omnes prædecessorum suorum defectus circa Ecclesiam suam. Tunc fuit tanta caristia, quod nemo hominum meminerit unquam similem fuisse. Bonus fuit Præpositus antea, sed optimus Archiepiscopus. Hic prædicavit etiam regnis & gentibus & specialem habuit familiaritatem cum rege Knut, & substituit sub Episcopo in Selandia Gerbrando Avoconem & consecravit ipsum similiter: & Meinherum in Oldenborg in Slaviâ & Turgaven affeclam suum in Rameslo, & Gossesehalum in Episcopum ibidem. In illis temporibus fuit S. Turgot cum Archiepiscopo Bremensi & laboravit prædicando, sed tandem percussus lepra exspectavit diem suum cum multâ patientiâ, tandem assumptus feliciter sepultus est in basilicâ S. Petri. Erant etiam Archiepiscopo suffraganei Odiker & Sigafridus de Svecia, Rodolfus Normannorum Episcopus, strenui prædicatores visitantes Archiepiscopum & dominum suum in Bremâ, ut referrent, quæ perfecissent in gentium vocatione, quos Archiepiscopus honorabiliter remisit ad loca. In illis temporibus Dux Bernhardus & Theotmarus frater ejus multa bona fecerunt Ecclesiæ & dederunt totum thesaurum Deo in eadem Ecclesiâ & S. Willehado. Et hoc venit ex inductione Eminæ ancillæ Christi, quæ valde dilexit Ecclesiam Bremensem. Nam & ipsa Emina quasi omne patrimonium suum dedit Bremensi Ecclesiæ & pascua extra Bremam, unde nec bufo, nec asylus, nec alii nocivi vermes reptantes aut volantes apparere poterunt meritis S. Eminæ viduæ in æternum. Et est sepulta in Ecclesiâ Bremensi in [illegible] sub [illegible] vo quodam quadrato lapide erecto in signum sanctitatis ejus, ne [illegible] pedibus conculcetur, nec etiam aliqualiter postea tangatur. Postquam autem prædicta S. Emina sic bene fecit Ecclesiæ de bonis & prædiis suis Libentius infirmatur in solemnitate S. Bartholomei Apostoli & duas celebravit missas & finito Psalterio in eodem [illegible] juxta consuetudinem suam, feliciter obdormivit in Domino, mense Aug. Tunc eodem anno contigit chorea in Saxonia in monasterio S. Magni post matutinas [illegible] [illegible] tribus mulieribus [illegible] in cœmiterio ibidem: & dum [illegible] priorem missam [illegible] à choreâ nec à canti[illegible] presbyter [illegible] sus Ecclesiam duxit monens eos, ut cessarent, responderunt se id non facturos. Non

men presbyter erat Egbertus, qui dixit: Velit Deus, quòd sic integro anno chorisetis. Ipsi autem trudebant eum & ulterius cantaverunt. Una mulier fuit unius sacerdotis filia vocata Mersindis, & pater ejus dixit filio suo Johanni, quòd traheret per brachium eam de chorea: & extraxit ejus brachium de corpore & non exivit sanguis, & ipsa ulterius cantavit & chorisavit cum aliis. Primò saltabant in terram usque ad genua, deinde usque ad nates & sic totum annum complebant nec pluvia nec nix tetigit eos nec comederunt. Tectum erat factum super eos quod ventus & tempestas destruxit: calceamenta & vestes eorum non veterascebant nec ungues nec crines eis crevere. Finito Anno absorpti fuerunt à terrâ usque ad latera. Tunc venit in die nativitatis Christi Episcopus Coloniensis & oravit pro eis, & absolvit eos à sententiâ sacerdotis & à vinclo quo tenebantur manibus, & portavit eos ante altare S. Magni. Ibi irruit in eos somnus & dormierunt tres dies & tres noctes sine intermissione. Unus de eis dictus Johannes cum filiâ sacerdotis & aliis duabus mulieribus prociderunt ad genua Archiepiscopi & statim emiserunt Spiritum. Aliqui post resuscitationem à somno evigilabant & se levaverunt & iverunt domum & cibum sumserunt: sed in signum miraculi usque ad diem mortis non sunt à tremore corporis liberati. Unus ex illis vocatus Othericus dixit id miraculum multis. Aliqui de illis emendarunt tamen vitam suam, quod ex gratia Dei cum miraculis recesserunt ex hoc seculo & salvati sunt.

HERMANNUS XIV. Archiepiscopus XI. sedit quasi tribus annis. Hic accepit regalia à Cæsare Conrado & pallium à Papa Benedicto juniore: & fuit electus ab Ecclesiâ Halverstadensi ubi erat præpositus & fuit magnæ simplicitatis, saltem columbinæ & paucæ sapientiæ serpentinæ & inde facilè decipiebatur à servis suis. Rarò visitabat ecclesias suas & venit semel in Hamborg cum magno exercitu & deprædavit eam & diœcesin suam ac si non essent sui & recessit inde quasi à terrâ salsuginis. Ipse fuit sequax incantationis & ænigmatum. Unus dictus Macco fuit Archiepiscopi vicedominus & habuit nobiles in capellanos scilicet Theodoricum & Suidgerum. Iste Suidgerus venit de Episcopatu Babebergensi. Subdiaconus Archiepiscopi vocabatur Albertus & postea factus Archiepiscopus Bremensis. Ille etiam Hermannus suppeditavit & destruxit quicquid in sua diœcesi bonum ordinatum invenit: & induxit in Bremam Guidonem cantorem, qui scripsit Musicam & fecit codicem qui dicitur codex Guidonis. Cujus informatione Guidonis ipse cantum & harmoniam ecclesiæ suæ artificialiter ordinavit: quod unum erat de potioribus factis suis. Post hoc oratorium Michaelis rupit unde accepit tria corpora antecessorum suorum scilicet Adaldagi, Hogeri & Reinwardi & fecit ea includi coram tribunali in majori Ecclesiâ. Iste etiam Hermannus voluit claudere muro civitatem Bremensem & vix jactis fundamentis obiit IV. Kal. Octobr. corpus ejus sepultum est in medio chori. Hic pœnitentiam egit de spolio ecclesiæ suæ, & multa reddidit Ecclesiæ in fine vitæ suæ: ideo Dei gloriam promeruit, Anno MXXXV.

BESELINUS, aliâs Alabrandus, XV. Archiepiscopus XII. sedit X. annis. Electus fuit & postulatus de ecclesiâ Coloniensi nobilis natus & sincerus ac omni virtute ornatus: nobilis genere sed nobilior moribus, præpositus Ecclesiæ Coloniensis, carus Deo & hominibus. Conradus Cæsar dedit sibi regalia & Papa Benedictus misit ei pallium. Hic etiam consecratus à suffraganeis suis & à VII. Episcopis Saxoniæ introductus in sedem Hamburgensem cum magnâ gloriâ. Hic pius pater fuit omnibus ita affabilis & benignus sicuti eum habere desiderabant: & specialiter dilexit clerum. Hic pati non potuit quodcunque maledictionis verbum. Innovavit claustrum & fecit primo canonicis mensam & præbenda fuit modica: imposuit cuilibet canonico triticeum panem omni die ex decimis ad id assignatis per eundem datis ultra convivia XXX. Libentii. Et Dominicis diebus assignavit unicuique duplicem mellitæ copiam. Etiam disposuit de certis bonis dari fratribus vina contra naturam Saxoniæ, quod etiam in diebus suis perficit. Dum autem sic eis providit de mensâ & prandiis, operam adhibuit in constituendo claustro & fecit ædificia lapidea quasi omnia, quæ prius lignea fuerant & disposuit in quadrato cum cameris & habitationibus decenter juxta ritum Ecclesiæ Coloniensis satis pulcræ. Deinde construxit muros civitatis Bremensis quorum fundamentum prædecessor suus vix complevit, & dum hujusmodi omnia perfecit, anhelat

helat tandem ad Ecclesiam Hamburgensem qualiter eam etiam in structuris innovaret & ædificiis, ubi Unwanus & Dux Bernhardus ædificabant egregium monasterium post cædem Slavorum sed totum erat ligneum. Sed Beselinus Archiepiscopus primò Ecclesiam de quadratis lapidibus ædificabat ibidem. Fecit etiam ibidem lapideam domum cum turribus & propugnaculis bene custoditam: & ob amorem ejus construi fecit Dux ibidem etiam domum juxta domum & aulam Archiepiscopi quasi similis dispositionis & fortitudinis, licet non ita magna. Illo tempore juxta consuetudinem fuit Archiepiscopus diligens in prædicando & ordinavit de capellanis suis Rodolphum in Slesvick & Abelinum in Slavaniam Oldenburg: Wal de choro Bremensi ad Ecclesiam Ripensem. In diebus illis fuit apud Nordalbingos & regna Dacorum & Sveciæ magna pax & tranquillitas. Principes Slavoniæ Anatrog ac Gneus & Ratibor venerunt cum pace ad civitatem Hamburgensem, & fuerunt cum Archiepiscopo & Duce Bernhardo Saxoniæ Principe. Sic quod Archiepiscopus pro fide Christianâ, & Dux in plebe multum laborabant & clero, qui regulatus ibidem fuit, & satis in numero, nisi principum avaritia hoc impediisset multorum. In illis diebus venerabilis in Christo pater & Dominus Hermannus Archiepiscopus Coloniensis innovavit querelam contra Archiepiscopum Bremensem, sed sapientia Beselini prævaluit, & in negociis eum mutum fecit & Coloniæ eum mense integro tenuit in expensis. In illis temporibus rex Norwegiæ Swein dictus volens in Angliam, relicto illo regno depopulando venit in terram Hadeleriæ navigio, & ibi captus fuit à militibus Archiepiscopi Beselini & præsentatus Archiepiscopo. Honorificè excepit ipsum & duxit in Bremam civitatem suam, & dedit ei munera & amicitiam fecit, & cum pace remisit eum ad regnum suum. Dum autem reversus fuit in regnum, dixit suis de regalibus induviis & apparatu Archiepiscopi Bremensis Beselini, & de thesauro Ecclesiæ Bremensis & laude, ac omnia valdè excellenter laudavit in formâ corporis & elegantiâ ac liberalitate. Et exinde fuit ipse à Duce Bernhardo & Theotmaro fratre ejus multum honoratus: & leniit cum sapientiâ superbiam Udonis marchionis. In diebus illis venerunt piratæ in Wesseram fluvium usque in Lesmoniam & deprædarunt terram circumquàque, & fugati tandem à Bremensibus sunt, & qui remanserunt capti & necati. In illis diebus regnavit etiam Rex Magnus Olavi filius in Daciâ & Norwegiâ, cui obviam venit Archiepiscopus Beselinus in civitatem Slesvicensem ad colloquendum & tractandum cum eo & Archiepiscopus habuit in exercitu & expeditione suâ Ducem Saxoniæ Bernhardum & Theotmarum Episcopum Hildesiensem & Rodolfum suffraganeum in Slesvick, & tractatur quòd Rex det sororem suam Ordulfo filio Ducis Bernhardi de Saxoniâ. In diebus illis Emina grandæva & nobilis vidua obiit, relicta quondam Comitis Ludgeri & soror Episcopi Meinwardi Paderbornensis, quæ XL. annos vidua sedit & habuit maximum thesaurum, quem dedit pauperibus & Ecclesiæ Bremensi, & corpus quiescit in Ecclesiâ Bremensi, ut dictum est. Ipsa legavit Ecclesiæ magna & nobilia bona & dedit Imperatori bona in Lesmona pro quibus Imperatrix Gisla venit tunc temporis Bremam, & fecit multa bona Canonicis & fratribus: & ipsa venit cum Archiepiscopo Beselino ad Lesmonam. In ultimo ferè anno Beselini periit igne Ecclesia S. Petri cum claustro & tota structurâ Bremensi, & nil de antiquis structuris mansit incombustum ac inconsumtum. Ibi etiam periit thesaurus Ecclesiæ, libri, calices, clenodia, cappæ, casulæ & cetera indumenta, demto calice S. Willehadi casulâ ejus cum baculo ac ceteris per eum portatis ac ceteris sancti Anscharii & Reimberti Pontificum. Post hoc dispersi sunt Canonici & fratres extra claustrum & ecclesiam & dimiserunt regulam ex integro, eò quod locum subsistendi non haberent & aditum licet dicta regula primum fuisset totaliter tenta. Nota quod à tempore Willehadi usque Beselini, quo Ecclesia sic periit, fuerunt CC. & LXXVII. Anni. 3. Idus Septembris periit tali incendio. Illo anno Archiepiscopus iter arripuit in Frisiam, sed audito tam grandi incendio, regressus in civitatem Bremensem fecit fieri fundamentum Ecclesiæ juxta typum Ecclesiæ Coloniensis sequenti anno, & etiam juxta Coloniensis Ecclesiæ magnitudinem, & si diutius vixisset totum opus perfecisset. Nam senex fuit & grandævus, & omnem diligentiam fecit in structurâ templi & in æstate istâ fecit fieri fundamentum & parietes ut ad altitudinem staturæ humanæ. Post hoc in jejunio descendit Beselinus de equo

de aquis & ſi Schermbeke ivit pedeſter ad Eccleſiam Bremenſem cum lacrimis & primum habens Eccleſiam ſemper præ oculis & ſanctas reliquias & indulgentias feria quarta ante diem Jovis. Et iſte Beſelinus alio nomine dictus fuit Alabrandus & ivit nudis pedibus diſcalceatus licet tunc fuiſſet febrili peſte gravatus & poſtea ſe fecit duci ad Eccleſiam Buccenſem navigio, ut ibi Deo ſerviret, quia Eccleſia nondum erat reſtaurata & in Bucca vixit VII. diebus & ibi obiit XVII. Kal. Maji Ind. XI. & corpus ejus fuit deductum ad civitatem Bremam cum maximo luctu, & in medio novæ baſilicæ ſepultum, quam ipſe inchoaverat, Anno MXLIII.

ADALBERTUS vel ALBERTUS, XVI. Archiepiſcopus fuit nepos Cæſaris Henrici, & ſedit XXX. annis. Accepit regalia à Cæſare Henrico, & pallium à Papa Benedicto. Conſecratus fuit Aquisgrani in eccleſiâ B. Virginis, ubi Imperator cum ſuis principibus & ceteris præſens fuit: ubi etiam XII. epiſcopi fuere præſentes. Hic nobilis natus, quia Dux Bavariæ natus, & ante electionem fuit Præpoſitus majoris eccleſiæ Halberſtadenſis. Fuit enim acutus ſenſibus & bonæ memoriæ, & eloquentiam habuit optimam. Etiam fuit pudicus, ſobrius, caſtus, pulcer, & largus. Habuit id Philoſophici in Ethicis pro regulâ: perfectius eſt dare, quàm accipere, ideo libentius dabat, quàm accepit. Ille etiam maximam Chriſti ſervis exhibuit humanitatem: XXX. pauperibus ſæpiſſimè lavit pedes, & pavit ſuo cibo, & lavando eos genua ſua flectebat mandatum Chriſti ſervando, ut quemadmodum ego feci ita & vos faciatis. Coram principibus terræ & ſui ſimilibus noluit ſe humiliare ſed coram pauperibus Chriſti recogitans illud: quod uni ex minimis meis feciſtis &c. Et illud: Pauperis in ſpecie cum Chriſtus venerit ad te Impertire ſibi quod dedit ipſe tibi. In primo anno dum conſecratus fuit & vidit quod opus idem maximis expenſis perfici deberet, effecit dirui muros civitatis & perfecit templum S Petri & integrum clauſtrum cum abſidis ſicut modò ſtat, & fecit etiam ſolotenus deſtrui turrim templi cum ſeptem cameris, & fecit etiam clauſtrum, quod de ſectis lapidibus conſtructum erat ſolotenus dirui, ac ſi melius reædificare conaretur, & intendebat fratribus refectorium, dormitorium & alia loca neceſſaria conſtruendi de lapidibus ſectis & nullius plus egebat, quàm calce & lapidibus pro ſtructura, & quod prædeceſſor ſuus inchoaverat juxta ſchema & diſpoſitionem eccleſiæ Colonienſis, hoc ipſe perficere voluit juxta eccleſiam Beneventanam. In annis Domini MXLVI. Cæſar Henricus perrexit in Italiam, & fuit à Romanis pacificè receptus & depoſuit tres Antipapas ſcilicet Benedictum, Gratianum & Sylveſtrum, & fecit Papam Suidgerum ſecundum Epiſcopum Bavenbergenſem, à quo ipſe & uxor ſua benedicti fuere in die nativitatis Chriſti & exaltati in Cæſaria benedictione. In eodem concilio, quo dicti tres Papæ deponebantur aderat etiam Adelbertus Epiſcopus, ex cujus rogatu Papa Suidgerus, qui tunc Clemens appellabatur, innovavit & confirmavit privilegia omnia eccleſiæ ſanctæ Bremenſis & Hamburgenſis, quæ data fuerunt à prædeceſſoribus ſuis eisdem eccleſiis ſacro ſanctis. Anno MXLIX. qui fuit annus Adelberti Archiepiſcopi VII. conſtructa fuit ſumma ara eccleſiæ Bremenſis & dedicata in honore ſanctæ Dei genetricis & ad partem auſtralem in honore S. Petri ſecundum altare conſtrui fecit & conſecrari, in cujus honore etiam antiqua baſilica facta fuit. Ex multis incidentibus Archiepiſcopo Adelberto manſit opus incompletum uſque ad XXIV. annum ſui Pontificatus: poſt hoc fuerunt parietes dealbati, tunc fuit crypta occidentalis conſecrata & dedicata in honore S Andreæ. Et dum idem Archiepiſcopus vidit quod Dux eccleſiam nitebatur ſuppeditare, quam prædeceſſor ſuus Adaldagus dedicarat maximo labore niſus intendebat eccleſiam liberare, ſic quod nec Dux nec Comes aliquid juris in ea ſibi poſſet vendicare. Pro quo fuit Archiepiſcopus eis odio & vocabant eum traditorem & exploratorem totius terræ. Tunc divertit ſe epiſcopus ad Imperatorem pro ſubſidio, & fecit maximos circa Henricum Imp. labores tam in Ungaria quàm in Italia & aliis regnis & maximè in negocio Imperatoris. Tunc etiam fuere tranſlata corpora SS. Benedicti & Scholaſticæ de monte Caſſino & ibi liberabatur Cæſar Henricus de morbo calculi. Tunc factæ ſunt & fundatæ per eundem Henricum eccleſiæ diverſæ puta Merſeburgenſis, Nuenburgenſis, Miſnenſis & antea Babenbergenſis ubi & idem cum conthorali ſua Kunigundâ ſepultus quieſcit. Hic etiam calicem B. Laurentio obtulit, ut habetur in legenda S. Laurentii. Sed de ortu Henrici Imp. hic convenit aliquid interſerere.

terserere. Fuit enim Comes quidam Egghardus in castro Eggerkesten in principio Thuringiæ juxta Erfordiam ad quatuor milliaria. Huic Comiti multum adversabatur Imperator Conradus & tantum, ut vitam ejus quæreret, nec unquam potuit invenire gratiam in conspectu ejus. Tunc Comes videns, quod difficile esset, imo impossibile resistere Imperatori, omnia sua occultè vendidit quæ habere potuit, & accepta pecunia cum conthorali sua recessit in quoddam nemus non longè a terra sua, & ibi jussit facere carbones & tempore procedente cum curru suo producere ad forum vicinæ civitatis & fuit multis annis ignotus omnino hominibus. Post pauxillum temporis contigit Imperatorem venire ad locum istum cum esset in venatione & devians à suis servis venit ad domum illius, qui optimè cognovit ipsum esse Imperatorem, sed Imperator non novit eum. Sed hilariter ipse ministrat & abundanter, quia abundabat in occulto, licet non in manifesto, sed pauper videbatur. Mane autem facto cum Imperator recederet dixit hospiti suo, scis quem hospitatus es? qui dixit, nescio & ipse, ego sum Imperator pro hospitio quod mihi dedisti, ditabo filium tuum: quando creverit & sequi poterit in curiam meam mittas eum mihi. Habuit enim tunc filium parvulum, nomine Henricus, qui ei natus fuerat in nemore. Cùm puer esset annorum XVIII. pater providens ei in equo & vestibus misit eum ad curiam Imperatoris, & dum esset in via latrones abstulerunt ei equum & vestes. Dum autem sic spoliatus esset non audebat redire ad patrem & casu venit Maguntiam associans se Archiepiscopi coquis ligna cædebat & asportabat & alia fecit coquinæ necessaria quæ poterat, & ita sapienter & serviliter se habebat, quod camerarii Archiepiscopi eum in societate sua acciperent & in eodem officio ita honestè & laudabiliter se regebat, quod ab omnibus amabatur, & tandem factus est procurator totius Archiepiscopalis curiæ Maguntiæ. Contigit postea, quòd Imperator veniens de Longobardiâ veniret juxta Maguntiam, quem episcopus invitatem *suam, dicens procuratori quòd laute honestè & abundanter providcat Cæsari cum omnibus suis, quod & factum est. Imperator vero videns procuratoris industriam, rogat episcopum ut permittat, ut habeat secum procuratorem suum Henricum, quod & episcopus consensit invitus. Ille ita diligenter servivit Cæsari, quod eum fecit militem & postea suum Consiliarium quod videntes alii milites & consiliarii Imperatoris indignati sunt dicentes esse magnum Cæsaris periculum, quòd hominem alienum & omnino ignotum præ omnibus aliis audiret & in consiliis sequeretur, addentes quod possit eum tradere in manibus inimicorum. Idem procurator ivit cum Cæsare in Tusciam, & ibi priores iterum locuti de suo Consiliario. Imperator ergo ex instantia suorum consiliariorum, principum, nobilium & satraparum, licet invitus, consensit ut dimitteret eum. Et cum hoc ex honestate non posset, ex consilio consiliariorum suorum scripsit literas ad uxorem suam quæ tunc erat in Teutoniæ opido Goslariâ, & illas procuratori dedit deferendas in hunc modum: Carissima conjunx has cum acceperis literas latorem præsentium Henricum meum procuratorem statim interficere facias & hoc volo omnibus modis impleri. Procurator nesciens quid deferret, statim ut missus fuit ab Imperatore perrexit, arripiens iter, & cum pervenisset in Teutoniam advenit ei capellanus Archiepiscopi Maguntini, qui noverat eum, dum esset procurator Archiepiscopi, benigneque recepit eum. Timens autem, quòd aliquas literas deferret contra Archiepiscopum Maguntinum dominum suum, quia aliqualiter cum Cæsare discordabat pro quo negocio & ipse ire intendebat ad Cæsarem. Cum autem simul essent procurator Imperatoris & capellanus Archiepiscopi, idem capellanus inebriat eundem occultè auferens literas dum dormiret, & legens invenit eundem probum Henricum debere jugulari & interfici. Propter antiquam ergo familiaritatem statim reginæ & Imperatrici in hunc modum; Cum has literas receperis, carissima uxor, scias, quòd volo omnibus modis, ut latori præsenti Henrico, meo procuratori, non tardes filiam nostram copulari in uxorem, & hoc tibi præcipimus sub obtentu gratiæ nostræ. Feliciter vale. Illa hujusmodi legi faciens non ausa præterire mandatum Cæsaris domini sui, statim convocavit, quos habere potuit, principes, episcopos vicinos, comites & nobiles, & de consilio ipsorum dat Henrico filiam suam in uxorem juxta remissa scripta, & celebrantur nuptiæ solemniter. Henricus admiratus vehementer unde sibi tanta gratia provenisset, omnino ignorans quod contra literas factum esset & cum pervenisset ad lectum

*Lege invitat in civitatem.

lectum puellæ dixit: Ego sum pauper homo & ignobilis & non sum te dignus, sed scias quia voveo Deo castitatem meam. Quo audito illa gaudens: & ego similiter voveo & vovi. Non longe postea venit ista fama ad Imperatorem, qui multum indignatus & admirans vocavit scriptorem suum & quæsivit quid scripsisset uxori suæ. Et respondit: ego quod jussisti mihi scripsi, scilicet ut procurator vester interficeretur. Imperator autem dissimulans iram & cogitans quod hoc esset à Deo reversus est in Teutoniam & vocans ad se Archiepiscopum Maguntinum dixit: nescimus quis homo iste sit, qui habet filiam nostram & unde sit & quis sit, sed cautè quærite ab eo, ut vobis dicat, unde sit & quis sit, aut saltem amicos suos, ut si forte aliquos habet, eos possimus honorare. Archiepiscopus accedens ad Henricum cautè quæsivit sicut Cæsar sibi commiserat. At ille respondit: Domine, pauper homo sum, patrem habeo, qui moratur in sylva proxima & est carbonarius, si vultis, interrogate eum si aliquam habeo parentelam nescio. Archiepiscopus equitavit in sylvam & quæsivit ab ipso carbonario, quis esset: non enim cognovit eum, quod ex longo tempore fuit alienatus ab eo: fuit enim frater carnalis Archiepiscopi. Respondit iste qui fecit carbones, per barbam istam canam frater tuus sum Eggehardus Comes. Et Archiepiscopus supra modum gavisus dixit ei fortunam, quæ acciderat filio suo Henrico. Et rediens ad Imperatorem dixit, quòd Henricus de genere suo esset filius fratris sui Comitis Eggehardi, qui adhuc viveret vocatus de Eggerkesteen. Imperator ergo gavisus, quòd tam nobilem haberet generum, fecit ad se vocari Eggehardum, & dedit ei gratiam suam, & omnia bona, quæ ei abstulerat, reddidit & adduxit: & tunc fecit Cæsar dominum Henricum regem, qui & postea successit ei in Imperio, & factus est Imperator. Uxor verò illius vocabatur Kunegundis, quæ postea canonizata est una cum domino suo Henrico, & ambo sepulti sunt in Ecclesiâ cathedrali Babebergensi, quam & ipse cum ceteris multis Ecclesiis fundaverat in honorem Dei. Fundavit etiam aliam Ecclesiam in Teutonia in honorem S. Laurentii & ibi maximum legavit cum certis clenodiis calicem ad modum magnæ ollæ cum duabus auriculis. Sed cum in pudicitiâ viveret cum uxore, quod Diabolus oderat, ut in ejus legendâ, in decessu & obitu hoc peccatum opposuit, sed merito B. Laurentii liberatus fuit. Contulit etiam ecclesiæ Bremensi foresta in Ambria & terra Saxonum antiquorum, scilicet Frisonum, Widam & Eternebrock & forestum circa Heslingam quod Conradus Imp. dederat Adelberto Bremensi Archiepiscopo. Hic etiam distinxit terminos diœcesis & Udonis Comitis à Winenome flumine fluente in Wesseram usq; in mare Barbarum ad insulam sanctarum virginum Ursulæ & sodalium, dictam Hilgelandt, ab utraque parte Wariæ & altera parte Nordalbingorum ab utraque parte Albiæ usque ad mare Oceanum & Balteum similiter, & à parte Udonis Comitis in Aldenam fluvium versus Laringos, nam adhuc decisiones terrarum Frisiæ spectabant ad Imperium, quibus præfecti erant quatuor episcopi & quatuor Comites. Et Comites isti de antiqua fuerunt prosapia Romanorum per Karolum secundo, & primò per Julium Cæsarem translegati gentilitatis tempore sicut postea tempore Karoli in Christianismo. Et licet idem Henricus multa & miranda exercuit in seculo circa conversiones infidelium & constitutiones Ecclesiarum, morbo tamen calculi laboravit, quia virgo & purus, unde per translationem Benedicti eripitur. Hic convertit Ungariam & Stephano regi sororem suam copulavit in matrimonium. Ipse est canonisatus: ejus festum occurrit sequenti die ordinationis Willehadi. Uxor ejus Kunigundis similiter, cujus festum est sequente die assumtionis S. Mariæ. Et alia regina Radegundis etiam canonisatur, cujus festivitas occurrit in sequentem diem Scholasticæ virginis, in cujus honorem beatissimus in Christo pater & Dominus Adelbertus Archiepiscopus, ut postea referemus de anno Domini MLVII. ædificat & consecrat propriam Ecclesiam in Ambria in loco Wivelstede sub invocatione Joannis Baptistæ, in cujus honore etiam & capella ante castrum Twischena tempore Egilucari extitit, postea dedicatur. Et Ecclesia mansit de collatione Archiepiscopi, capella vero de jure patronatus Comitum de Brochusen qui fuerunt abolim de genealogia Comitum Rustringiæ, Ambriæ & Stedingiæ Hunonis & Guillæ. Quia & idem Egilmarus filius sororis Hunonis extitit Comitis, qui ab eodem Henrico Imperatore in Goslariam evocatus non venit. Accusatus autem apud eum more Frisonum, secundò vocatus secum deferre debuit contra leonem fortissimum

 per

per coæquevum suum filium pugnaturus quia Cæsaris Henrici imperium contumaciter contemsit. Non enim ex contumacia fecit generosus Huno, sed quod intentus divinis ad curiam Cæsaris Henrici venire cum paribus curiæ non potuit, quia Deo fidenter tunc militavit, quia post resedit circa Ecclesiam S. Viti in Jadele in terrâ Rustriæ, ubi tunc fuit nobilium mansio unde tandem cum suis profligatus, expulsus & proscriptus venit de Rustriâ in Ambriam, & ibi anno MLIX. monasterium sanctarum virginum in honore S. Odolrici Episcopi Augustensis tunc defuncti & canonisati fabricavit, & per Adelbertum Archiepiscopum Bremensem & Hamburgensem consecrari procuravit. Postea verò potitus victoriâ per Fridericum filium suum omnia legans sanctæ Dei genitrici collegium Canonicorum primò instituit, in quo & postea monasticum ordinem S. Benedicti propter Deo devotius servire introduxit & ibidem totum patrimonium suum legavit, & imaginem Christiferæ deforis fieri præcepit, & illam sibi dignè desponsavit. Sed antea modico tempore videlicet ML. dum Archiepiscopus Bremensis Adelbertus venit de partibus Italiæ tunc Cæsar antedictum Henricum secum duxit in Bremam, ut videret Lesmonam & ut ibi cum rege Danorum pro regni negocio tractaret, & ut videret de fidelitate Ducum Saxoniæ. Nam tunc Ducatus alii, qui jam sunt, in Brunsuick, & in Magnopoli adhuc non erant: sed Ducatus Luneburgensis erat Comitatus modicum ante tempora Adelberti. Nam & ante tempora Karoli Ducatus Saxoniæ erat regnum sub Wedekindo, qui victus fuit in Bremâ ultimo in monte, ubi nunc est Ecclesia S. Petri. Sed etiam victus fuit in Wildeshusen', & semel ante Osnaburgum in Oslingo, & modicum pòst circa Mindam, & ibi concordarunt Cæsar & Rex, & vocatum est castrum meum & tuum, in Saxonico *Min unde din*, modò vocatur Minda. Ibi etiam Adaldagus antè dedit corpus S. Feliciani martyris: unde canit Ecclesia:

Minda Deo plaude laudes, & patria gaude:
Te quia ditavit summè Deus, atque beavit,
Hunc per patronum tibi dans venerabile donum.

Et ut dictum est tempore Adelberti Cæsar venit Bremam & receptus est laudabiliter, & magnis muneribus & benivolentiis benivolenter est tractatus, sicut decuit. Et ibi Frisiam dedit Ecclesiæ Bremensi, scilicet Herlingam, Nordendi & partes Auriæ, Wangam, Astargo & Rustriam, à quibus partibus Huno Comes, & filius ejus & tota soboles erant profugati, qui nomine Imperii istas terras possederunt à Romanis. Ab istâ patriâ peramplius facti sunt exsules, & colla Archiepiscopo Bremensi Adelberto magno subdiderunt. Et sic serenissimus Imperator Frisiam istam dedit Ecclesiæ Bremensi. Postea Cæsar venit in Lesmonam terram Wigmodiæ, & ibi cum expeditione fuit inangulatus prope Belecht, sed Archiepiscopus Adelbertus Cæsarem cum suis manu forti defendit: & propterea Comes fuit à Cæsare positus ad revisionem juris, To rechte sat wart de Greve. Et dum idem Comes per duellum vellet se expurgare, ipsemet ab uno subditorum suorum fuit interfectus. Et istius Comitis Theotmari frater & filii, quos habebat, in Adelbertum Archiepiscopum exagitati exarserunt in eundem, & imposuerunt Archiepiscopo, quòd reus esset mortis Theotmari Comitis, quod non fuit verum. Et persecuti fuerunt Episcopum multis diebus, & non solum ipsum, sed & Ecclesiam & provinciam suam. Et fecerunt Episcopo omnem displicentiam, & quando pax inter eos vel treuga fuerat, subditi Comitis semper recordati fuere prioris invidiæ. Et ut idem Archiepiscopus Adelbertus similem faceret suam civitatem Bremensem & Ecclesiam ceteris, tunc ipse fundavit de bonis suis acquisitis duas Præposituras, unam S. Willehadi, ubi quievit corpus ejus, & inde sublatum est. Secundam S. Stephani cui semper diligenter servivit. Et construxit Ecclesias & erexit à fundamentis. Idem fecit postea ad S. Paulum, antequam per longa tempora monachos successor Adalberti ibidem introduceret de ordine S. Benedicti. Et hanc Præposituram & secularium collegium sacerdotum fecit de bonis hospitalis S. Anscharii, à prædecessoribus suis fundati & maxima ac infinita prædia accepit de hospitali pro istâ Ecclesia S. Paulli: sed reliquit aliqua pro sufficientia pauperum competenti. Quartam voluit fecisse circa Staden, & dicunt quidam, quòd fuit in Hersevelde usque ad tempora successoris Liemari, qui ibi primò monachatum introduxit & Papa inducto monachatu pro se retinuit eandem & exemit. Quintam præpositu-

ram

tam fecit in Lesmonâ de bonis, quæ ab Imperatore recepit & Imperatrice, ac propriis sumtibus quædam emit & comparavit. Sextam fecit ultra Albiam in Sulichborch vel Sullenberg. Septimam incepit fabricare & fundare in Aspice in diœcesi Mindensi in Ruma quodam super montem ibidem. Octavam fecit in abbatiâ quadam Torsicana super aquam quæ Sala dicitur, quam etiam abbatiam parentes Archiepiscopi Adelberti fundarunt de propriis reditibus. Etiam incepit multa laudabilia opera in aliis civitatibus, quæ in temporibus suis perierunt & successorum suorum. Ipse etiam, quia regibus & Cæsaribus valde familiaris erat, semper scripta amicitiæ direxit ad eos. Similiter ad reges Daciæ, Sueciæ & Norwegiæ literas misit & epistolas pro amicitiâ habendâ, & omnes partes Aquilonis qualitercunque nominatas, quarum fuit primas & Patriarcha ac Apostolicæ sedis legatus, monens homines & reges septentrionis, & maximè Episcopos suffraganeos suos, ut monerent populum, ut fortiter starent pro fide Christi cœptâ, & per antecessores suos laboriosè plantata: Et quòd bis in anno reges, Duces, Comites, Barones, nobiles, milites & militares, una cum Episcopis, abbatibus, prioribus, Præpositis, Decanis & Ecclesiarum rectoribus sanctam Synodum suam pro fidei observatione & animatione visitarent, quod & fecerunt, & ideo adhuc in hodienum diem cum Synodus summa Archiepiscopalium tenetur, quæritur pro caussa & ibidem invenitur. Cum quæritur qui evocandi sint ad Synodum Archiepiscopalem Bremensem, respondetur: reges, Duces, Comites, ut præfatum, & totum inductum est pro observanda fide Christianâ. Ipse etiam Prælatos multos fecit, & Prælaturas diversas in Ecclesiâ Bremensi, & prælatos vocavit oculos suos: nam Prælatus est Archiepiscopi oculus, ut in jurisdictione sibi commissâ sub Archiepiscopo audeat de fide plantatâ ut in segetem uberem crescat & delicta corrigat, & quæ corrigere non poterit, archiepiscopo intimet. In illo tempore Danorum rex Sven dum quatuor regna haberet scilicet Daciam, Sveciam, Norwegiam & Angliam sub se oblitus est domini Dei creatoris sui & accepit matrem suam de Svecia reginam in uxorem: & dum hoc Adelbertus Archiepiscopus comperisset, misit statim legatos suos ad regem Sven cum Epistolis & literis suis eum increpans, primò monens dulciter, postea minans ut debuit, addendo pro tam grandi malo in dictione legationis suæ facto, & impetiit increpando eundem pro peccato & taliter minatus est: Scias o rex, regem cœli super omnes timendum qui & te post se regnare ad breve tempus permisit in terris. Vide quia mortalis & pulvis & cinis, hodie rex & vilis materia cras mitteris in stercora, & pro delicto sepelieris & deduceris in inferna. Resipisce & age pœnitentiam: si quo minus venerit ille, qui noscit abscondita cordium, & movebit candelabrum tuum, & eris quasi non fueris. Et nisi continuò resipiscas, vibrabo Ecclesiæ gladium contra te nihilominus te & matrem, cum quâ contra Ecclesiæ prohibita commisceris excommunicando & anathemisando & in animâ gravi vulnere & verbere percutiendo & vulnerando. Sed si omnis paternâ tuâ, ut tradis potentiâ, quæ est vera impotentia, nobis restiteris, Apostolica severitas quæ quòd nobis vices suas in Septentrione & Orientis partibus commisit his in terris per nos taliter imploretur, quod de tam scelerato delicto vix commodum reportabis & crux Christi victorialis contra te vibretur & eadem prædicetur & ideo revolve mente hoc & resipisse, quia nisi continuò feceris, à Christi corpore & Ecclesiæ suæ tanquam putridum membrum abscinderis & amputaberis. Si pœnitere volueris feliciter valeas, sin autem non cum Judâ damnato portionem accipies & vindictam. Cum autem rex Sven hujusmodi percepisset & legisset, iratus contra legatum & Archiepiscopum Dominum suum Adelbertum prorupit: Si hoc fecerit Archiepiscopus continuo civitatem suam Hamborg rogi flammis concremabo cum omnibus prædiis intus & extrà devastando & Ecclesias destruendo. Sed Archiepiscopus omnia gesta & facta per regem tandem scripsit Papæ Clementi, quasi carissimo & optime noto prius in Bavenbergâ, ubi Episcopus extiterat, & Cæsari Henrico nepoti suo, qui & illuc literas miserat. Et sic rex matrem suam dimisit à se, cum quâ antea concubuit, & pœnitentiam vovit, quam ex timore & non amore fecit. Postea cœpit Henricus Imp. civitatem construere Goslariensem ex parvo molendino & domo venationis suæ & confirmavit illic Comitem de Wernigerode in piscatorem suum in partibus Saxoniæ, Comitem de Spegelberg in

in venatorem, & fecit ibidem officia cætera. Et comites hujusmodi ex tali officio receperunt clypeos: nam Comes de Wernigerode pro signo recepit pisces in clypeo; Comes alius cervum cum cornibus in signum sui officii. Comes de Anholt qui & de genealogia ex una parte Ducum erat Saxoniæ, & de marchionibus Brandenburgensibus diviso clypeo factus est venator avium in sylvis & compitis pro coquina regis & de cæteris similiter. Comes verò Ambriæ & Rustriæ, qui jacuit inter maritima loca ut factor pontis regalis & magister structuræ & carpentarius quinque asses recepit sub partitione glauci & rubei. Unde & Comites de Brockhusen ex divisione terrarum facti quatuor asseres & pecias receperunt in albo & rubro. Dum autem Cæsar Henricus ædificasset civitatem Goslariensem sicut modò stat cum palatio ex consilio Archiepiscopi Adelberti fecit ibi duo collegia. Unum dedit Archiepiscopo Adelberto domino nostro in sempiternum ad regendum & successores, quia sibi semper indivisus fuit comes peregrinationis & laboris, ac consiliorum suorum cooperator in omni labore. Et idem archiepiscopus tanta exercuit juxta Cæsarem, quæ si vellemus scribere, deficeret carta, & manus vix sufficeret scribere & lingua depromere. Adelbertus Episcopus venit in Norwegiam & ibidem fuit invitatus à rege Aroldo ad prandium & venit etiam in Norwegiam & invenit ibidem in uno loco tumulatum corpus defuncti quod quievit ibidem LX. annis, & incinerari non potuit quia in excommunicatione fuit, sed Archiepiscopus eum absolvit & sic ut cinis decidit & pulvis. Homo idem fuit olim excommunicatus à Libentio nostro Archiepiscopo Bremensi pro opere piratico, qui marinus erat latrunculus, sicut hoc Adelwardo ostensum fuit in quadam visione. Eodem tempore Adalberti Saxones congregaverunt exercitum magnum & subjugaverunt populum Liciciensem & subdiderunt istum populum sedi Apostolicæ & receperunt obsides. Ab isto tempore Ecclesia Bremensis valde fuit suppeditata, quia tunc Archiepiscopus Adalbertus fuit in regni negociis cum imperatore Henrico valde occupatus. Eodem tempore Archiepiscopus Adelbertus Bremensis & Anno Archiepiscopus Coloniensis facti sunt Imperii Consiliarii à principibus terrarum & maximè electoribus aliis, & in consiliis eorum stetit respublica. Tunc merito potuit dici illud Platonicum allatum à Boëthio in I. de consolat. Beatas forè respublicas si eas studiosè rexerint sapientes.

Anno Domini MLVII. Idem Archiepiscopus Adelbertus in terrâ Amirorum seu Ambriæ primam Ecclesiam fundavit in honore omnipotentis Dei & genetricis ejus sub invocatione sanctorum Joannis Baptistæ & Radegundis reginæ ut aliqualiter prætactum est. Et ad istam Ecclesiam spectabat tota Ambria cum villis adjacentibus prope Hatten: nondum in Oldenborg & Hatten Ecclesiæ fuerunt: sed capellanus Archiepiscopi Adelberti quandam Ecclesiam fundavit in Ganderkeserde, qui ab Ecclesia illa dicebatur dominus in Ganderkeserde, ex qua factæ sunt postmodo capellæ in Haspergen & Harpstede ad S. Willehadi præposituram cum Ecclesiâ Terivestede, quæ est post Ecclesiam S. Willehadi & dat VIII. grossos boni numismatis pro cathedratico. Postea verò de anno Domini MLIX. vir præclaræ nobilitatis Huno cum uxore suâ Guillâ veniens de partibus Rustriæ in parochia S. Viti in Jadele, & filio suo Friderico, & filio sororis suæ Egilmaro exsiliatus de Rustriâ cœpit habitare in Ambria, quæ tunc etiam pene fuit circumdata aqua & cespite, ad honorem omnipotentis Dei ejusque genetricis sub invocatione S. Odolrici Episcopi monasterium in Ambriâ in loco cui nomen Radestad cœpit ædificare, anno ut suprà Indict. XII. III. Idus Septembr. quod & reverendissimus Pontifex Adelbertus ad preces ejus benigne personaliter cum cæteris Episcopis & suffraganeis consecravit, addens indulgentiarum cumulum non modicum. Ubi Comes Huno & heredes sui Archiepiscopo obedientiam exhibuerunt & suis posteris canonicè in perpetuum substituendis & regulariter. Ibi & magnæ nobilitatis vir Huno Comes sibi & uxori cryptam instituit, ut semotis secularibus negociis Deo liberius vacarent. Et post contigit, ut curiam quandam Cæsar Romanus in Goslariâ celebraret cum regni primoribus principibus & tribunis, ubi convocavit quoslibet præpotentes nobiles & Comites totius regni & præfectos Almanorum: Ibi ad curiam prædictam, quia Deo servivit, nobilis Huno non venit. Quapropter & idem Cæsar habito colloquio cum præsentibus dictus Huno Comes tanquam contumax coram eo ab æmulis suis fuit accusatus, quod ad

Cæsaris

[illegible] contenuisse. Evocatur ergo [illegible] per [illegible] quod mare pugilum pugnaturus in duello secum [illegible] qui cum suo pugile forti leone pro hujusmodi rebellione [illegible]. [illegible] Comes Huno nequiens Cæsarem [illegible] & ulterius differre [illegible] cum unico filio suo Friderico dispositis omnibus necessariis illuc se transdavit [illegible] ibique filio Hunonis præcipitur ut cum leone in curiâ muro circumdatâ [illegible] esuriente & fremente dimicaret. Introducitur Fridericus [illegible] emittitur : stat Comitis filius fidens in Domino, ejus verius plus [illegible] quam fortitudinem & elegantiam, votum vovit & solvit Deo ejusque [illegible] & habito manipulo quem secum ad similitudinem armati hominis habuerat [illegible] primò projecit, arma enim pinguedine arvinâ extiterunt antea madefacta, [illegible] hominem allectus pinguedine arvina huc & illuc hujusmodi manipulum armatum projecit & se elaborabat in eo : quo viso Comes de misericordiâ sperans Dei ejusque genitricis, quæ non deserit sperantes in se, sed omnibus invocantibus semper præsto est, confirmatus in mente, divinâ ope accessit & leonem ferocem gladio suo interfecit, & sic à læsione à duello Comitis filius, Deo volente, revertitur incolumis. Purgatâ ergo nobilis Comitis taliter contumaciâ per pugilem fortem Dei auxilio surrexit Imperator cum eum superstitem vidit & utrisque brachiis eundem amplexatus est & cingulo militari statim succinxit, annulum tradidit & plurima tribuit bona pro triumpho, quæ imperio pertinebant, & maximè bona circa Zozatum & Tremaniam scilicet Huninchove, Betinchusen, Lefrinckhusen, Bedincdorff, Smarlaken, Merdige, Iserlo, Aperne, Winstete, Windichhusen, Brockhusen, Harinckdorf, Verder, Asterbergen, Bunkenhusen, cum Ecclesiis & appendiciis earum & cum omnibus ministerialibus & vasallis & cum omni proprietate, prout ad Imperium integraliter pertinebant in autoritate ulterius dandi & distribuendi ut ea possideat in perpetuum pleno jure. Contulit etiam & Comitiam suam Ambriæ & Rustriæ & Stedingiæ, quam antea ab Imperio ut advocatus habuerat, in feudum, postea in perpetuam liberam & de omni jure infeudationis Imperii Romani ipsum feudum exclusit & exemit. Dehinc in reditu idem Comes & filius ejus Fridericus monasterium, prout Dei genitrici voverant, construere inceperunt, & ideo primò collegium clericorum instituerunt & præposituram sub Præposito S. Willehadi, cui prædia & possessiones de suo dominio in parte largientes tam in Frisiâ, puta Rustriâ, Ambria & Stedingiâ, sed nondum ad status perfectionem perduxerunt. Et numerus sacerdotum secularium ibidem erat duodenarius juxta numerum Apostolorum, ut Præpositus tertius decimus esset sub vice Christi Archiepiscopus Adelbertus & postea ejus successores Canonice [illegible] in perpetuum. Et tunc nobilis Comes Huno viam carnis universæ ingreditur & [illegible] collegio clericorum ante altare S. Joannis Baptistæ dignis exequiis sepelitur: ad cujus etiam sepulcrum, ut refertur, ægri veniunt & sanantur. Obiit autem ipso die Commemorationis animarum sequenti die omnium sanctorum, quæ erat tunc Cæsarii, cujus corpus est in Bremâ. Guilla verò Comitissa monasterium intrat sororum & monialium in Ecclesia S. Odolrici & ibi deificè conversa obedientiam regularem bene & optime servat & post pauxillum temporis moritur & juxta maritum suum sepelitur. Obiit autem ipso die octavarum omnium Sanctorum, in die B. Willehadi Episcopi. Plena operibus bonis & eleemosynis migravit ad Christum, quem hic sedulò dilexit. Ipsa etiam ædificavit Ecclesiam in Guilstede prope Werniam. Canonici autem Ecclesiæ S. Mariæ in Rastede mira tunc in ejus tumba & miracula facta testantur [illegible] modica. Feliciter igitur ibi pausando exspectat futurum judicem. Mortuis [illegible] parentibus Comitis Friderici videns se solum superstitem cum a multis [illegible] ut acciperet uxorem, jussit sibi produci virginis imaginem & eam sibi in [illegible] & sibi desponsavit, quasi tribus stadiis retro Ecclesiam ad occidentem & ibi [illegible] angelus, qui & chirothecam cum annulo detulit pro arrha ut videbatur [illegible], Gloria in excelsis Deo & repræsentat virginis imaginem quæ adhuc [illegible] custodit & dedit totam Comitiam collegio. Tandem canonicos ejusdem [illegible] consecrante Archiepiscopo Adelberto monachos S. Benedicti ordinis [illegible] ut Deo inibi sub regulari observantia devotius famularentur. [illegible] quidam de Jadele, quidam de diœcesi Bremensi, quidam de [illegible] venerunt.

nerant, ut dictos novellos in regulá de Canonicis factos monachos S. Benedicti perfectius ibi regulari fundarent vitâ, & hoc fuit in ultimis diebus Adelberti. Secundo enim conſtructionis anno, quando adhuc erat collegium ſacerdotum & canonicorum ſcilicet Anno MLVIII. Tunc tyranniſat Araldus rex Norwegiæ ſuper omnes tyrannos in malitiâ. Ipſe enim tunc in Norwegiâ multas deſtruxit Eccleſias, & multos fecit martyres: nam Chriſtianos, quos invenire poterat necavit: ipſe enim interfecit fratrem ſuum Olaum & fecit martyrem ad cujus ſepulcrum portata ſunt diverſa aurea & argentea clenodia. Ipſe accipiens hujusmodi theſaurum diſperſit in manu ſua, & apprehendit clenodia & ſigna pendentia ante ſepulcrum fratis ſui B. Oſvaldi & violenter laceravit rabido more ac fregit. Cujus ſancti martyris vitam hîc habere volo pro inſertis. Theſaurum etiam inventum dedit militibus ſuis pro quo & Archiepiſcopus Bremenſis & Hamburgenſis Adelbertus magnus eum graviter increpat, prædicens ſibi Dei vindictam adfuturam. Et miſit ad eum legatos ſuos notabiles cum literis, & monuit eum, ut hujusmodi Eccleſiæ theſaurum ad manus laicorum non deportaret, ſed relinqueret Eccleſiæ in laudem ſui redemtoris. In iſtis temporibus Hamborg habuit pacem & tota Slavia fuit quaſi plena ſacerdotibus & Chriſtianis, & multæ Eccleſiæ deſtructæ erant illo tempore, ſed redintegratæ & multæ de novo reædificatæ fuerunt. Anno Domini MLXII. obiit Dux Bernhardus Saxoniæ & Slavorum, qui viriliter præfuit illis diebus à tempore Libentii Archiepiſcopi ſenioris XL. annis. Hæredes illius puta Ardolfus & Hermannus filii ejus inter ſe diviſerunt terras reminiſcentes antiqui odii, & rancorum, quos pater eorum habuerat contra Eccleſiam Bremenſem. Nam vivente eorum patre Duce Bernhardo incepit Ardolfus cum magno exercitu perſequi Eccleſiam Bremenſem & diœceſin, immo ubi potuit provinciam, integram, & maximè in partibus Friſiæ, quam Henricus Imperator benigniſſimus dedit magno Adelberto Archiepiſcopo Bremenſi. Et ipſe certo fecit exoculari de diœceſi Bremenſi, & fecit nuncios ſibi ab Archiepiſcopo directos necari, & quosdam decollari. Ultimò verò fecit gravius perſequi & Eccleſiam ac ſubditos per rapinam incendium & interfectiones non modicas, & deſtrui quantum potuit manu forti. De hoc conqueſtus fuit Archiepiſcopus in curiâ Papæ & Cæſaris, & per illos deriſus fuit in curia Cæſaris à Duce & à filiis ejus dicentibus, quòd ſe defenderent. Sed rex ſibi piiſſimum præbens affectum ſemper adhæſit. Sic etiam elegit Hermannum Comitem in judicem, ut duos fratres filios Ducis Bernhardi componere & dijudicare poſſet ex mandato regis, quia Cæſar multis præpeditus tunc hujusmodi cognitioni intendere non potuit. Tunc Adelbertus Archiepiſcopus Bremenſis invitatus à Cæſare proficiſcitur cum magno exercitu in Ungariam ſicut princeps militiæ & militum & Cæſar commiſit Annoni Archiepiſcopo Colonienſi cauſſas omnes & ſingulas ſuæ curiæ regalis, & tunc rex repoſuit Salomonem in regnum Ungariæ, quem Ungari inde depulerant. Tunc etiam oblitus eſt Hermannus Comes beneficentiæ à Dn. Adelberto ſibi factæ, & converſus in furiam venit contra Bremenſem civitatem cum exercitu magno & deſtruxit quicquid invenire potuit: ſed cavebat Eccleſiis, quos nec deprædatus eſt, nec incendit: & deſtruxit omnia caſtra, munitiones & opida, quæ Archiepiſcopus fundaverat per diœceſin ſuam in diverſis locis. In illis diebus Adelbertus in curiâ regis conqueſtus eſt de hoc coram rege Romanorum: Audiens hoc rex citat Comitem Hermannum, & vicit in cauſſa Archiepiſcopus & depulſus eſt dictus Comes Hermannus, ſed anno elapſo rex fecit Comiti gratiam & abſolvit eum. Poſt hoc venerunt Comes Hermannus & Dux Ardolfus frater ſuus ad regem & Archiepiſcopum ut ſatisfacerent Eccleſiæ Bremenſi pro injuſtitiâ factâ & malitiâ, & dederunt Eccleſiæ L. curias & villicationes. Et tunc fuit pax optima in terrâ omni. Tunc etiam pœnituit regem damni Eccleſiæ Bremenſis & deſtructionis eorum. Propterea miſit Eccleſiæ Bremenſi multa digna & cara clenodia centum videlicet aurea pallia & ſagas deauratas, thuribulum & librum auro & argento circumductum. Sed dices, quæ ſunt hujusmodi in numero, pondere & menſurâ ac nomine clenodia miſſa à Cæſare? Dico reſpondendo, quod iſta munera regalia miſſa in ſubſidium Eccleſiæ Bremenſi fuerint tres aurei calices à decem talentis Lubecenſis auri, argenteum c[illegible]e, unus deauratus argenteus clypeus, novem regalia dorſalia proprie Rugg[illegible]/ & vaſa aurea & argentea, pſalterium aureis literis ſcriptum, thuribulum & candelabra argentea,

[illegible] XXX. casulas XXX. cappas & XX. dalmaticas & unum plenarium, cujus [illegible] talenta auri Lubecensis & alia multa clenodia. In his diebus monasteria [illegible] Lauresse & Corbeia nova subjecta sunt Ecclesiæ Bremensi & Archiepiscopo, pro quibus Archiepiscopus Adelbertus diu laboraverat. Tunc etiam rex [illegible] legavit Ecclesiæ Bremensi Lesinonam, quam [illegible] habuit in bo[illegible] dedit Ecclesiæ Bremensi terram Hadeleriæ pro qua Adelbertus regi [illegible] DCCCC. Lub. talenta auri. Etiam fecit idem Episcopus, quod [illegible] jura & jurisdictiones venerunt ad Ecclesiam Bremensem, sicut sunt in aliis Ec[illegible] bene ordinatis & antiquioribus, puta Coloniensi, Treverensi & Moguntinensi. Et acquisivit & comparavit idem Archiepiscopus Comiciam de [illegible] in [illegible] à rege Roman. quæ antea erat Ducis Godefridi, & Engelbertus [illegible] possedit. Et dicitur, quod de illa Comicia & dominio reditus annuatim fuerunt mille argenti libræ, de quibus Egilbertus ducentas libras solvit, qui fuit miles Ecclesiæ. Comiciam obtinuit idem Adelbertus dum vixit decem annis. Alia Comicia, sive comitatus, fuit Udonis marchionis dispersus per totam diœcesin Bremensem hinc & inde & plus circa Albiam, pro quâ idem Archiepiscopus annuatim dedit mille libras argenti. Hujusmodi summas tamen Archiepiscopus habere & acquirere non potuit de reditibus Ecclesiæ, sed de altaribus, imaginibus, scriniis & coronis aureis & argenteis in majori parte acquirebat. Et alia clenodia propterea destruxit, ut talia regalia prædicta haberet, & bene fecit. Tunc etiam destructa fuerunt clenodia, quæ dilectrix Christi Emma, quæ & Emigundis obtulerat, de quibus prius fecimus mentionem. Dum autem aurifaber ista confregerat, & ad conflandum in ignem posuerat, ipse aurifaber vocem audivit, quasi unius pueri singultum emittentis miserabiliter. Et sunt thesauri suppeditati, qui ab olim Ecclesiæ Bremensi fuerant legati ex magna humilitate & misericordiâ, maximisque parti laboribus. Ab ultimo quasi dimidia pecunia [illegible] clenodiis congregata, & lapides preciosi inde extracti dabantur levibus mulierculis. Ab illo die recessit omnis fortuna ab ecclesia Bremensi in oblationibus & auro. Et idem Archiepiscopus Adelbertus & sui canonici spreti & desperati ab omni populo, licet hæc eadem fecissent ritè pro Ecclesiâ, & hujusmodi non curavit Archiepiscopus. Tunc etiam Comiciam emit in Emisgao, pro qua promisit regi Romanor. dare mille libras argenti, quasi ab hujusmodi antedictis clenodiis sumturus. Anno MLXVI. dedit se iteratò Adelbertus ad regis curiam factusque est Consiliarius regis & obtinuit solus ibi primatum & solemnia capitolii: sed hoc non habuit absque invidiâ principum. Tunc conspirabant insimul electores Imperii contra Archiepiscopum, & venerunt ubi rex præsens fuit, & expulerunt Adelbertum Archiepiscopum de curiâ regis, quasi jaculatorem & deceptorem. Quod dum audirent Ardolfus & filii ejus Magnus & Hermannus, quod Archiepiscopus Albertus à Senatu fuisset pulsus lætati sunt insipientes in corde suo, & cogitabant quomodo eundem Archiepiscopum pellerent à diœcesi suâ. Et dum in ipso noster principatus haberet, sedit in sede Bremensi à suis inimicis undique circumseptus. Tunc Ducis Ardolfi filius Magnus impatientior fuit inter omnes plus minando litem Ecclesiæ & Archiepiscopo gaudente dicens, quod venisset placidum tempus persequendi Ecclesiam Bremensem & Archiepiscopum. Et lætabatur quòd posset punire & corrigere Ecclesiam Bremensem. Post hoc fuit Archiepiscopus circumseptus à Duce Magno, & Episcopus venit secretè in Go[illegible] ad monasterium regale donatione sibi datum & mansit ibi dimidio anno circa monasterium suum sibi & Ecclesiæ incorporatum: tunc castra sua lucrata sunt ab inimicis. Tandem fecit Archiepiscopus pacem cum Duce Magno, & dedit ei de bonis [illegible] plus-quam ducentas curias: cum istis donis non obtinuit Archiepiscopus [illegible] quam quod non fuit expulsus de Episcopatu suo, & nihil servitii habuit, quam [illegible] nitius vocatus fuit. In diebus illis Gotschalcus princeps Slavorum interfe[illegible] quos ad fidem convertere nitebatur. Etiam abbas Ansverus venerabi[illegible] XXIIX. fratribus à Slavis prope Raceborg lapidati sunt ad mortem ipso die divisionis Apostolorum, quorum festum celebrat Ecclesia Racepoli ipso die Arnolfi [illegible] festa intervenientia in eadem Ecclesiâ. Et de illis martyribus sic [illegible] Pro nomine Christi dignè inventi sunt isti hîc pati cum [illegible] patria nunc possidet Ecclesia augentes cœlum fortibus. [illegible]

 tyres

[illegible] Adelbertus fecit canonisari per quendam suffraganeum in [illegible] [illegible] sibi apostolico & sacro approbante Concilio. Et canonisatione completa Episcopus Raceburgensis misit brachium sancti Ansveri abbatis ad monasterium B. Mariæ virginis extra muros Stadenses. Tunc destruxerunt Slavi cum armis & igne totam [illegible] Hamburgensem, & Stormari & Holsati fuerunt omnes a Slavis interfecti & captivati, & castrum Hamburgense ex integro deletum fuit, & [illegible] Ecclesiæ fractæ fuerunt in scandalum & opprobrium Christianorum & salvatoris Jesu Christi. Etiam tunc tota Slesuicensis civitas destructa fuit, quod quidam fecit, qui habuit [illegible] Gotschalci & dum reversus fuit, etiam interfectus exstitit. Et sic prolapsi fuere omnes Wandali & Slavi extra fidem, & interfecerunt omnes fideles Christi in istis [illegible], quos apprehendere potuerunt. Tum etiam Dux Ardolfus litigat bene XII. annis cum Slavonibus & nunquam victor extitit. Dum verò Archiepiscopus expulsus fuit & Gotschalcus Dux mortuus in octavo anno regni Cæsaris Henrici in XXII anno Archiepiscopi Adelberti. Ex illo anno vacavit sedes Episcopalis in Oldenborg Slavorum: nec tunc adhuc incepit Oldenborg Ammirorum, sed sub Henrico Duce Saxoniæ & Bavariæ, & Oldenborg Slavorum olim jam dicitur Lubeck & Episcopatus Oldenborgensis vacabat LXXXIIII. annis. Et sciendum quod Karolus M. primus duxit Slavos ad fidem, & postea Otto tertius secundò, & iterum Gotschalcus tertiò. Et istam malitiam in terris significavit Cometa in primo anno circa Pascha. In eodem anno fuit maxima strages hominum facta à rege Wilhelmo in Angliâ. Anno MLXXVII. congregati sunt sexcenti homines de Holsatia & ultra & receperunt se cum habitatione in Hartesbergensibus montibus sic dictis, ubi & in hodiernum habitant diem, qui ex eis sunt progeniti: & hoc fecerunt propter angustias persecutorum ibidem à Wandalis & Slavonibus. In eodem tempore sedit Archiepiscopus Adelbertus intra septa murorum Bremensium, quia tunc ex invidiâ de curia regis pulsus fuit, & à Consilio regis depositus & suis spoliatus. Et dum nil haberet, mutuat de spoliis pauperum & de bonis sanctæ Congregationis in isto septennio quo vixit, tunc Archiepiscopo dabantur eleemosynæ pauperum ab hospitali in Brema, & fuerunt tunc cara tempora & hospitale fuit abundans divitiis, & tanta tunc fuit fames in mundo & præsertim in diœcesi Bremensi, quòd propter caristiam annonæ homines mortui & inedia consumti jacuerunt in plateis civitatis Bremensis, & inventi sunt multi mortui. Legitur quòd in ista caristia homines mortui adjudicati de patibulo sint ad comestionem depositi & alia mira facta sunt, quia mures, catti & canes comesti sunt, & precio caro emebantur. Tunc ultimo anno LXXIIX. fuit Archiepiscopus Adelbertus e converso in priorem statum repositus post triennium depulsionis ejus, & cogitavit, quomodo ulterius sapienter circa principes ambularet, quòd non exacerbaret eos sicut prius. Et idem fecit primò cum Archiepiscopo Coloniensi Annone & postea cum aliis, qui peccarent in eo, vel ipse in eos. Tunc acquisivit ibi Ilisnam, Dusborg Groningin & Sinticum. Et habuit in manibus suis Præposituram Wildeshusam & Præposituram in [illegible]velde prope Hersevelde circa Hamborg. Et instituit in Archiepiscopatu suo XII. Episcopatus, quos divisit de Archiepiscopatu exceptis suffraganeis, quos in Daniâ, Sueciâ, Norwegiâ, Livoniâ, Stridendia, Islandia, Grondia ac aliis terris habuit præcipuè in Slavoniâ & Saxoniâ & aliis populis ad Archiepiscopalem Ecclesiam Bremensem & Hamburgensem. Et primus Episcopatus fuit in Palmen, secundus in Hilgenstad, tertius in Raceborg, quartus in Oldenborg, & modò in Lubeke, quintus in Magnopoli & dicebatur Magnopel & nunc Suerin, sextus in Staden ad sanctum Georgium sive Willehadum, septimus in Lesmona, ubi erat quædam Præpositura, octavus in Wildeshusen, nonus in Brema, decimus in Verden, undecimus in Rameslo, duodecimus in Frisia, pro quo erat Ecclesia capitalis in Repesholte S. Stephano [illegible] [illegible] fundata. Et ipsam Verdensem divisit in duas, quarum una pars ad [illegible] [illegible] Ecclesiam S. Sixti & Sinicii in Rameslo spectaret. Et episcopatum Ver[illegible] [illegible] habuit in manibus. Et totum sic disponere non dubitavit, quod [illegible] [illegible] [illegible] ad hoc inclinaverat, & domini Maguntini, nam ipse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volnit ordinare patriarchatum, ut [illegible] [illegible] [illegible], & haberet, in quovis regno metropolitanum & [illegible] [illegible] [illegible] Sueciâ & Norwegiâ [illegible]

chiepisco-

[illegible] duodecim cooperatores & suffraganeos ut patriarcha. Quod totum [illegible] ejus & consanguineus una cum Cæsare benivole annue[illegible]. Postea Archiepiscopus recepit bona, quæ Dux Magnus habuit ab Ecclesia [illegible] quod Archiepiscopus fuit ex diœcesi sua & desolata fuit. Et tunc de[illegible] subsidio Archiepiscopus Adelbertus recuperando bona Ecclesiæ suæ: [illegible] occupatus quandoque per diem dormivit, & per noctem in cogitatio[illegible] laborans & vigilans, quandoque noctes & dies duxit insomnes. Ultimo [illegible] fuerat ad statum in diœcesi suâ, tunc dixit in introitu suo verbum unum, [illegible] si non dixisset melius fuisset, dicens quòd prædecessores sui Archiepisco[illegible] fuissent & ignobiles, & ipse solus præcelleret, & esset nobilis de genere Du[illegible] & Principum, & esset ditior omnibus ante eum. Tunc venit sibi quadam nocte visio una, quia videbatur, quòd duceretur ad conventum in Ecclesiam Bremensem, & quòd missa debuit celebrari & circa celebrantem stetissent XIIII. prædecessores sui, & proximior ante illum celebrabat missam. Et dum lectum fuit evangelium conversus sacerdos celebrans & Episcopus venit ad offertorium, & venit ad Adelbertum, qui stetit in ultimo & novissimo loco choro, & minaciter eum inspexit, & offertorium ejus dejecit & intulit: tu nobilis homo, tu non poteris habere partem cum humilibus, & recessit isto verbo ab eo. Ab illâ horâ fecit magnam pœnitentiam pro verbis istis, & habuit prædecessores suos in magno honore. Et dejuravit maximis suspiriis se esse indignum societate istorum sanctorum patrum. Et statim instituit, quod fratribus canonicis suis plena convivia fieri deberent in omnibus anniversariis prædecessorum suorum ex curiâ Bramstede & reliquit multa signa pœnitentiæ, sic quòd post diem destructionis Ecclesiæ & depulsionis suæ nunquam lætus effectus est & nunquam audire voluit & raró risit: nunquam ivit ad convivia, nec ad curiam regis juxta temporum qualitatem. Et semper ploravit, quando recordatus est destructionis Ecclesiæ suæ, & quando aspexit, qui fecerant illud. In die natali dum Dux Magnus præsens fuit, & plures hospites cum Archiepiscopo essent tunc fecerunt multos jocos & tumultus post prandium quod Adelberto Archiepiscopo valde displicuit, & mandavit fratribus qui aderant quòd cantarent illam antiphonam: Hymnum cantate nobis de canticis Sion. quæ canebatur olim in initio quadragesimæ in depositione Alleluja. Dumque laici amplius inaniter se haberent & clamarent, tunc fecit cantari in latino: Sustinuimus pacem & non venit, quæsivimus bona & ecce turbatio. Tertiò dum adhuc ulularent laici valde iratus est & jussit deponi mensam & per se incepit cantare: Converte, Domine, captivitatem nostram, respondente choro, sicut torrens in Austro. Et sic fugit Archiepiscopus in suum oratorium & [illegible] & flevit amarè. Et hujusmodi multas cum suspiriis & fletu habuit pœnitentias ut constaret eum comparem esse prioribus Pontificibus, quod in luctu & fletu hujusmodi [illegible]em vitæ transigeret, Sic quod pluries monachus fieri petiit, quorum vita secundum monachorum tunc valdè formata fuit, & ignea in acie Dei & proximi. Etiam desideravit in legatione & prædicatione apud Barbaros vitam finire in Slavoniâ, & qui [illegible] à fide Christi & suo tempore vel in Sueciâ, vel in Islandiâ aut Gronlandia sive [illegible]findia pro Christi fide mori. Ultimò verò tactus infirmitate dysenteriæ & [illegible] sanguinis medicabatur à quodam medico de quo infrà: in illa infirmitate de levi [illegible] majorem. In illo tempore visus visitare regem in Goslariâ cecidit de caballo [illegible] cœpit pœnitere & flevit iterum amarè, & promisit Deo, sanctæ Dei genitrici & S. [illegible] que prædecessoribus se meliorare velle vitam suam & statim restitutus est [illegible] sanitati. Nam legitur quòd in ista nocte SS. Cosmas & Damianus cum san[illegible] modu, Anschario & Remberto eum restituerunt incolumem, & levi eorum [illegible] locutione recessit morbus, ut sibi videbatur & verum fuit. Nam evigilan[illegible] ita esse cognovit, & ideo sanctos istos in majori habuit reverentia. [illegible] tribus annis juxta numerum ternarium Pontificum, qui sibi apparuerunt, [illegible] libet sibi annum indulsit & duo medici hominem sanum reddidere [illegible] [illegible]. Tunc cœpit multa perficere, sed omnia non sunt consummata [illegible] propter brevitatem temporis hujus. In his diebus venit ibi quædam [illegible] spiritu quondam futura vaticinare præscivit phytonico modo [illegible]. Illa manifestè omnibus retulit, quod Archiepiscopus Adel[illegible]

tus in termino mori deberet, nisi converteretur, ut promisisset: hoc idem [illegible] & medici. Tunc cum Archiepiscopo fuerunt Nathebaldus & alii falsi prophetæ, qui dixerunt, quòd tam diu vivere deberet, quòd omnes inimicos suos poneret in scabellum pedum suorum: & illis plus credidit. Tunc etiam visæ sunt Bremæ cruces Ecclesiæ sudare sanguinem: Canes & porci immundaverunt in tantum Ecclesiam Bremensem, quòd vix a summo altari depelli poterant. Videbantur etiam lupi innaturales in suburbiis horribiliter ululantes: & ivit fama, quod totum fuit propter Archiepiscopum, eo quòd clenodia sic denudasset pro gloria sua. Sed certè iste pater & dominus hujusmodi fecit in meliorationem redituum Ecclesiæ, & libenter meliorasset, si diutius vixisset. Nam Ecclesiam ut modò stat taliter perfecit. Quatuordecim autem diebus ante obitum suum fuit Goslariæ, & noluit amplius per potiones & minutiones detineri & fuit gravatus cum sanguineo fluxu ventris, & fuit consumptus usque ad ossa & cutem, & tractavit Rempublicam usque in finem vitæ suæ. Et ibi scilicet in regis curiâ fuerunt Episcopi multi, multi presbyteri, Wesselus Archiepiscopus Magdeburgensis & alii fratres, rogantes quod possent in loco ægritudinis reverendissimum Adelbertum Archiepiscopum visitare, quos fecit excludi foribus. Et dixit quòd indignus esset visitatione eorum propter infirmitatem, quâ gravatus esset: Sed regi Henrico permisit accessum in secreto, & illi commisit in fine Ecclesiam suam. Adamericus medicus suus nunciat sibi, quòd in triduo deberet mori Archiepiscopus Adelbertus. Istud patefecit ultrò Archiepiscopus Nathebaldo, qui etiam vaticinatus est, quòd somnium habebat circa se, quod in Brema deberet vitam concludere in anno MLXXII. Dum speravit adhuc ad vitam Archiepiscopus feria VI. in meridie cum fratres sedissent ad mensam Archiepiscopus solus in secretario suo seu in cubiculo jacens in grabato emisit spiritum XVI. Kal. Aprilis. Indictione X. anno ut suprà. Volentes autem fratres cum rege videre de inventario Archiepiscopi invenerunt libros notabiles juris & legum ac paginæ sacræ similiter & orationum & thesaurum reliquiarum & clenodia diversa & vestes sacras. De thesauro autem suo nihil fuit inventum, vel secretè ablatum, vel nihil ibi habitum tum temporis: quæ omnia Cæsar accepit cum ministris. Similiter & idem Archiepiscopus habuit manum B. Jacobi, quam prædecessor suus de Italiâ secum duxit: & hanc Archiepiscopus Adelbertus semper apud se habuit: nam & ejus apostolus fuisse narratur. Corpus autem domini Archiepiscopi cum magno labore transvectum fuit à Goslariâ in Bremam, quia & ibidem elegit locum suæ sepulturæ & hoc fuit decimo die post obitum ejus postquam conditum fuit: & ista transvectio & præsentatio in Bremâ fuit in die annunciationis Mariæ, & fuit corpus ejus sepultum in novo choro ab ipso fundato. Et dicunt aliqui, quòd interim, quòd solus jacuit, tunc peregit magnam pœnitentiam pro peccatis suis. Et ideo tunc Solus esse voluit, ne ab instantia impediretur: & maximè doluit, quòd tempus inutiliter consumsisset, & pro se majora bona facere potuisset pro animæ propriæ suæ salute, quàm fecisset, licet satis pro republicâ elaborasset cum lance justitiæ. Et nota quòd Archiepiscopus Bremensem honoravit Ecclesiam sanctam valde & dilexit eam & ideo diu antea desideravit sepeliri in eâ etiam si in Italiæ partibus defunctus fuisset, se deportari ad eam affirmavit in vitâ & mortis articulo. Nam & ipse à Dn. Clemente Papâ (qui antea Episcopus Bambergensis Swiderus dictus) optimè noto ejusque privilegio obtinuit annum in Ecclesiâ Jubileum & remissionem peccatorum omnium pro omnibus, qui coram quinquaginta altaribus Ecclesiæ Bremensis [illegible] genubus *Pater noster* & *Ave Maria* contriti & confessi, vel in proposito confitendi devotè dicerent. Et alia multa, puta partem tertiam remissionis omnium peccatorum omnibus ibidem pœnitentibus sub specie veniæ ibidem confluentibus misericorditer idem Papa precibus suis victus concessit, ut refertur. Et ideo ad eandem Ecclesiam sacrosanctam suæ elegit locum sepulturæ poscens misericordiam à Deo sibi [illegible] Non est dubium, quin & idem Archipontifex cum Deo & sanctis suis [illegible] [illegible], qui & [illegible] respexit pœnitentiam seram & veram, & lumen gloriæ [illegible] pro muneribus & labore.

LIEMARUS XVII. Archiepiscopus XIV. de Bavaria electus annis sedit XXX. in sede Archiepiscopali. & fuit ortus de ministerialibus serenissimi Dn. Henrici Imp. de nobili etiam prosapia vir literatus & prudens. Ipse accepit Archiepiscopatum à Cæ-

[illegible] electione capituli Bremensis, & accepit pallium à Papa Alexan[illegible] [illegible] fuit consecratus. Ipse etiam carus fuit Cæsari Henrico circa [illegible] Anno MLXXXI. Tunc Cæsar Henricus venit Romam, & in [illegible] Liemarum Archiepiscopum Bremensem in consiliarium & fa[illegible]. Tunc restitit sibi Papa Hildebrandus, qui successit Alexandro & ille [illegible] junctus cum Romanis restitit cum eis Cæsari. Et tunc Cæsar feras & ve[illegible] congregit ante monasterium S. Petri Romæ. Unde cum maximo labore [illegible] infestatus & cum pauco populo operatus est magnalia Cæsar ille. Tunc [illegible] MLXXXIII. Incepit ordo Carthusiensium & confirmabatur præsente [illegible], & multa mira istius ordinis tunc facta sunt, quæ apud eundem ordi[illegible] [illegible] inconvulsa. Postea anno MLXXXVIII. tunc Cæsar fecit nuptias Colo[illegible] & accepit in conjugem viduam Udonis marchionis, qui fuit Comes Stadensis & [illegible] prope Bremam. Postea obsedit Cæsar Henricus castrum Gelichen in Harto[illegible], sed marchio Adelbertus depulit Cæsarem inde cum maxima potestate. Et ibi[illegible]dem interfectus fuit Borchardus Episcopus de Lozana qui regalem lanceam portabat. Et ibidem etiam captus fuit Liemarus Archiepiscopus Bremensis in expeditione Cæ[illegible]saris, quem captivavit Comes Luderus, qui postea in regem Romanum electus fuit [illegible] Cæsarem. Et Liemarus dedit pro liberatione suâ advocatiam Bremensem & ultra CCC. marcas argenti puri, & sic reversus est in diœcesin suam. Hic Liemarus fundi[illegible]tus destruxit basilicam, quam Adelbertus ædificare cœpit, & erexit à fundamentis, sicut adhuc videtur. In his diebus obiit Anselmus Episcopus Cantuariensis Angliæ primas vir clarus & Theologiæ professor celebris toti mundo. Et tunc facta fuit ma[illegible]gna eclipsis solis IX. Kal. Octobris horâ tertiâ diei, & videbatur Draco volans quædam horribilis impressio de qua in meteoris recitat princeps Philosophorum & sequebatur magna pestilentia. Anno MXCVIII. XII. Kal. Aprilis tunc incepit primò ordo S. Bern[illegible]hardi in Cistertio, & tunc floruit ille dignus Dei confessor S. Bernhardus celebris etiam toti orbi & generationibus seculorum. Postea anno Dei MC. venerunt primò mo[illegible]nachi ordinis S. Benedicti in Harsevelde, ubi priùs longè antea erat Ecclesia cum Præ[illegible]positurâ Canonicorum secularium. Sequenti anno videlicet MCI. obiit Archiepisco[illegible]pus Liemarus XVI. Kalend. Junii.

HIMBERTUS XVIII. Archiepiscopus XV. sedit tribus annis & obiit Anno MCIV. Et postea Anno MCXI. Papa & Cæsar cum principibus concordabant infre [illegible] passagium ad terram sanctam Jerosolymis cum rege Franciæ & cum omnibus princi[illegible]pibus spiritualibus & secularibus totius Christianitatis secundum consilium Ducis Go[illegible]defridi de Bullion, & per terram & maria lucrandi eandem. Et Papa cum Impera[illegible]tore constituit Reges Archiepiscopos, Duces, Episcopos, Comites & Barones [illegible] certam quotam Armigerorum. Tunc Archiepiscopus Bremensis cum sibi subjectis Comitibus de Oldenborg, & Stotle, & Baronibus de Lidersa taxabantur ad magnam congregationem armigerorum, tam equestrium, quam navigantium per terras & [illegible] peditum & equitum. Et tunc primò fundatum fuit cum auxilio Cæsaris Hen[illegible]rici & heredum Comitis Hunonis castrum Oldenborg Ammirorum temporibus Lie[illegible]mari Archiepiscopi cum maximâ potentiâ & gloriâ adjuvante Archiepiscopo Bre[illegible] [illegible] propter insultus Fresonum in terram suam, & maximè in Ambriam, Stedin[illegible] [illegible] Laringiam in depulsionem Comitis. Tunc etiam ad terram sanctam [illegible]runt quidam consules & cives Bremenses pro amore Dei & Ecclesiæ pro[illegible] [illegible] & expensis, Dn. Luderus de Verdâ consul Bremensis, Dn. Gerbertus [illegible], & Dn. Luderus de Linka, consules, Johannes Junckhals, Gerhardus [illegible] Dethmarus Rigundes, Albertus Hilwardi, Hermannus de Hare, Gerhardus [illegible] Johannes Albertus, Bernhardus Nackeveddele, Gerhardus citra curiam, [illegible] de Tivecâ, Henricus Brunshanen, Sifridus Willeldes, & Johannes Wol[illegible] [illegible] Bremenses, quorum pauperior habuit annuatim in Bremâ ex reditibus [illegible] Bremenses, optimæ & gravis tunc valentis. Et ibi navigio venerunt ad [illegible], & ibi insignia militaria pro civitate Bremensi, puta varium & [illegible] [illegible] Cæsare promeruerunt, pro eorum meritis & constantiâ, & reversi sunt [illegible] domibus, de terra sanctâ, scilicet Gerhardo Frese & Alberto [illegible] [illegible], quod Duces Godefridus & Balduinus de Bullion [illegible]

[illegible]

[illegible] necessarium, ut per scripta authentica Regum in Christianis [illegible]. [illegible] terram sanctam cum Christianis, & [illegible] Christianorum LXXX. annos, antequam iterato devenirent ad [illegible] generales. Et sciendum, quod est civitas dicta Alcayra, ubi residet Soldanus, qui est [illegible] semper, & pessimus Christianus, & [illegible] à rege [illegible] rum, qui in Latino dicitur Teucrorum: nam [illegible] & Teucri sunt Turci. Et illa civitas Alcayra est populosa valde, & [illegible]: ubi residet Soldanus pro victoria terræ sanctæ. Etiam est in [illegible] quæ dicitur Abncka, ubi colitur Machumet ipse dæmonio plenus [illegible] pro deo: de quo vide libro de terrâ sanctâ. Anno Domini MCXII. quidam Princeps Wandalorum & Slavorum nomine Crito vastavit totam Nordalbingiam & occidit Christianos & destruxit ecclesias & incendit. Et ipse ædificavit tunc castrum inter Travennam & Wakenze, & persecutus est idem Crito pessimus tyrannus longo post tempore Ecclesiam Dei, & fidem Christi destruere nitebatur: sed ibi exigente ejus malitia interfectus est in persecutione Christianorum. Uxor sua dicta Slavina accepit post mortem ejus virum nomine Henricum filium Gotschalci Principis terræ & Ducis Saxoniæ. Videntes autem Slavi, quod iterum Christiani haberent dominium, nitebantur eum depellere & occidere. Et ideo factus fuit vir sui avunculi Ducis Magni Saxoniæ, cui fecit homagium, ut ipse eum haberet defensorem. Nam & illi duo videlicet Henricus & Magnus nati fuerunt de duabus filiabus regis Daciæ, & sic Dux juvit eum, etiam in ejus auxilio fuerunt Holsati & Stormanni. Et ipse tunc fuit Dux Magnopolensis & Detmarsi sequebantur eum, quia erat de dominio Udonis marchionis Stadensis, unde etiam ortum habuit Gotschalcus idem & Henricus: nam & filii ejus referuntur. Et bellum habuit contra Wandalos, id est, Slavos circa Simerowe in campo ubi ceciderunt innumerabiles Slavorum, & sic tenuerunt Principem Henricum pro domino. Post pauca obiit Dux Saxoniæ Magnus in eodem anno. Tunc venit ad regnum Romanum Henricus quintus ex nomine, post patrem suum Henricum quartum, quem expulit filius à regno. Idem Cæsar Henricus dedit tunc Ducatum Saxoniæ Comiti Ludero, qui post eum factus Cæsar Romanus, quia Magnus obiit sine herede. Eodem anno iterum Slavi venerunt in Hamborg pro rapinâ & hos insequebatur Comes Gotfridus dominus istius terræ & fuit a Slavis interfectus. Tunc Dux Luderus dedit illam Comitiam Stormariorum seniori Adolfo Comiti de Schowenborg, quia feudum est Ducum Saxoniæ. Et ipse tunc optimè concordabat cum Principe Henrico de Wenden, id est, Slavorum. Et ille Princeps Henricus iteratò cœpit reædificare Ecclesias in terrâ sua, quæ erant prius destructæ per suos. Et tunc in totâ Nordalbingiâ non manserant ab insolentiis Wandalorum aliquæ Ecclesiæ nisi in Hamburg & Lubeke. Sed quare in Lubeke? quia ibi Henricus de Wenden sæpissimè morabatur, & castrum instituit, & ibi etiam primò cœpit ædificare civitatem circa Svantowe, ubi adhuc locus vocatur Oldelubeke. In Chronica tamen Slavorum reperitur, quod civitas illa Lubeke à Slavo quodam Lubbemer nomen accepit. Sed de illo non scribit M. Helemboldus in Chronicâ suâ. Sed ad illum portum venerunt multi negociatores propter optimum portum & fuit instaurata temporibus Henrici regis à divitibus hominibus in brevi tempore. Postea venerunt amici Critonis in Travenam cum multis navibus catervatim irruentes & ascenderunt castrum & civitatem Lubecensem. Cum verò Henricus rex vidisset periculum imminens civitati & castro in eadem nocte recessit inde cum duobus fidelibus suis, & cum Holsatis & Stormariis & Detmarsis & Nordalbingis venit illuc & Rujanos ac Slavos multos occidit: quidam submersi sunt in Travenâ, quidam capti, quidam truncati. Et de mortuis quasi mons magnus collectus est, & dicitur Rovenberg. Post hæc [illegible] Rujanos propriè die Rugen & alios Slavos, quòd darent ei tributum [illegible], & mansit rex eorum usque ad Poloniæ regnum. Circa illa tempora Anno Domini MCXIIX. floruit bonus homo Otto Episcopus Babenbergensis, qui [illegible] Ducem Wenceslaum & terram Pomeraniæ, propriè die Pommern, ad fidem [illegible]. Et ipse fundavit Episcopatum in Gnesen. Hoc nimium [illegible] Archiepiscopi sanctæ Bremensis Ecclesiæ, qui idem [illegible]

[illegible]

[illegible] XIX. Archiepiscopus XVI. sedit IX. annis in sede Bremensi. [illegible] Saxoniæ construxit castrum [illegible] Anno MCXXII. [illegible] Stadensi venit ad Ecclesiam [illegible] Bremensem [illegible]. Iste Archiepiscopus Fridericus obiit Anno MCXXIV. III. Kal. Februarii. In eodem anno [illegible] Comes junior in Oldenborch Ammirorum, [illegible] filiæ [illegible], quæ morabatur in Elsulete terræ Stedingiæ, contra Principes [illegible] marchionem & Henricum filium ejus, qui eandem [illegible] [illegible] sed Fridericus Comes impetitionem delevit. Et iste Fridericus filius [illegible] fuit Comitis; & obiit ipso die Scholasticæ virginis. Et nota quod ipsa [illegible] Ida fuit nata de Sveviâ, & morabatur in villâ Elsulete, & habuit [illegible] [illegible] quæ adhuc bona Dominæ Idæ dicuntur, proprie Frawen Iden Gut; [illegible] fratris Cæsaris Henrici III. & Papæ Leonis sororis filia: & accepit in [illegible] virum suum legitimum magnæ nobilitatis, Lippoldum filium Domi[illegible] & peperit Odam sanctimonialem in Rentelen, quæ postea sumta de mo[illegible] regi Russorum in matrimonium peperit ei filium Warteslaw. Sed [illegible] mortuo Domina Oda fodit infinitam pecuniam in diversis locis & finibus, [illegible] cum filio suo Warteslaw & auro plurimo ac thesauro in Saxoniam. Et fecit [illegible], qui foderant thesaurum in terram ne publicaretur. Ipsa etiam in diver[illegible] Ecclesiæ Elsulete in muris & sub terrâ in angulis & latebris occultavit thesau[rum] infinitum. Et ergo si à fundamentis destrueretur ista Ecclesia & in alium funda[retur] locum thesaurus haberetur in promptu. Post hæc filius Idæ Warteslaw de re[gali] stirpe natus & regis filius revocatur in Russiam & regnavit multis annis post pa[trem] suum ibidem ut bonus Catholicus & Christianissimus, & multas Ecclesias ibi[dem] construxit, & nobilitavit prosapiam Comitum Rustringiæ dictorum de Oldenborg [A]mmirorum. Patet ergo, quod hujusmodi Comites sunt de prosapiâ generosâ & in[clitâ] de regum ramis procreati claritudinem suam ex nobilium Romanorum [sangui]ne meritorum suorum claritudine ditaverunt. Postea Anno Domini MCXXIV. tunc fundata fuit in Holsatiâ Faldera (postea dicebatur Niemunster) & jam jacet in Bardesholme per translationem idem monasterium & Præpositura. Et ibi canonicatus regularis ecclesiæ Bremensis fuit introductus, & inceperunt de licentiâ sedis Apostolicæ de consensu etiam Archiepiscopi Friderici fieri Canonici seculares. Secundo anno post scil. anno MCXXV misit Fridericus Archiepiscopus Bremensis etiam Apostolicæ sedis legatus probum virum sacerdotem Dei Vicelinum ad Falderam in monasterium ut respiceret illud & regeret. Tunc impetravit Vicelinus circa regem Henricum dominum Slavorum, ut posset in regno suo Slavis prædicare verbum Dei & fidem Christi. Et rex concessit animo libenti, & dedit ei & suis presbyteris [illegible] [a]ssentibus Ecclesiam ante castrum Lubeke circa aquam [illegible], ut ibi posset recursum habere securum cum pro defensione contra incursus barbarorum seu Slavorum toties relapsorum quotiescunque in terris istis prædicassent, inibi confluxerunt. Cum autem Vicelinus cum fratribus dicti monasterii & sibi adhærentibus & civitas Lubeke cœpit meliorari, tunc obiit nobilis & inclitus Princeps Henricus rex Slavorum, [qui] Slavoniæ rex appellabatur & reliquit duos filios. Anno Domini MCXXVI. tunc [etiam] obiit Henricus V. Cæsar Romanorum, & sepultus fuit in Ecclesia Spirensi. [illegible] venit Dux Saxoniæ in regnum, & fecit in diebus suis pacem multam in finibus, in quibus rebellio litis antea vigilabat. Et Papa Innocentius consecravit illum [illegible] cum regina Richsâ. Et idem Cæsar bene concordavit cum ecclesiâ [illegible]. Tunc Fridericus Archiepiscopus cum rege profectus est ad concilium [illegible] Franciam, quod Remis celebratum est: ubi secum fuit venerabilis [illegible] [Hil]desiensis Ecclesiæ Episcopus, qui ibidem S. Godehardum etiam olim Hilde[siensem] [E]piscopum canonizari procuravit Anno MCXXVIII. & tunc in honorem [illegible] [mon]asterium S. Godehardi extra muros fundavit instinctu diversorum miracu[lorum]. Tunc etiam Rujani lucrati sunt castrum Lubeke, & depopulaverunt [illegible] [illegible] Bremensis circa Oldenborg Slavorum, & tandem ceperunt [illegible]. Et ibi nitebantur occidere Vicelinum cum fratribus, qui [illegible] [illegible] cum fratribus evasit in nemora & silvas, & tandem rediit in [Falde]ram [illegible] sibi ab Archiepiscopo commissum, in Anno Domini MCXXX.

Tunc S. Kanutus rex Daniæ interfectus fuit à rege Magno [illegible] ejus tempore [illegible] sanguinis plurima mala Dani perpessi sunt usque in præsens [illegible] Et cùm rex Romanorum & regina mortem ejus perceperunt [illegible] dolorem habuerunt, quòd classe & equitatu totum regnum Romanum [illegible] & Magnum eorum Principem ad Danorum partes irent pro vindicta [illegible] martyrisati. Sed pro illo rex Daciæ Magnus dedit Cæsari [illegible] aurum & tributum. Hoc totum factum est temporibus Archiepiscopi Bremensis Friderici, & Papæ Innocentii.

ADELBERO XX. Archiepiscopus XVII. sanctæ Bremensis Ecclesiæ sedit XXIV. annis. Tunc intoxicatus fuit veneno Marchio Henricus puer [illegible] qui natus fuit Comes Stadensis, & ex eodem Comitatu tunc scribebatur Marchio. Tunc Comitis Palatini Stadensis Domini fuit albus Leo cum bipartitâ caudâ in clypeo rubeo sicut defert rex Bohemiæ. Defuncto autem puero Henrico tunc Comes Fridericus obtinuit comitatum & Marchiam Stadensem à Dn. Archiepiscopo Adalberone cum pecuniâ in feudum, quàm prius tenebat in servitium. Tunc scilicet Anno Domini MCXXXIII. Archiepiscopus Adelbero venit ad Trans-albianos & in Thetmarsgoam, id est, Dethmarsiam cum Vicelino: tunc invitarunt eum fratres in Faldera, ut traderet eis Vicelinum virum sanctum & justum ac pium, barbarorum durorum malleum, ut præesset isti monasterio. Tunc idem Archiepiscopus piè motus accepit suum Vicelinum presbyterum, per manum suam ad manum & tradidit eum fratribus & commisit eum Marchrado viro potenti. Et sic primo factus est Præpositus monasterii, & prædicavit ibidem multis annis verbum Dei & reduxit multos ad pœnitentiam in barbaris. Anno MCXXXIV. navigabant Slavi in Selandiam & destruxerunt Roschildensem Ecclesiam & depopulaverunt istam terram circumquaque. Post hoc proclamari fecit Rex Romanorum in civitate Hamburgensi, & ibi congregati sunt multi Principes & nobiles. Et ibi venit Rex Magnus de Daciâ & accepit in pheudum regnum suum à Cæsare & fecit sibi homagium. In Anno MCXXXV. Comes Fridericus marchio Stadensis mortuus est: & sequenti anno venit Cæsar Lotharius in Hersevelde & abstulit inde DC. marcas argenti, quas Comes Fridericus B. Virgini ad monasterium Stadense legaverat, & dedit genero suo Duci Henrico Ducatum Saxoniæ. In Anno Domini MCXXXIX. obiit Henricus Dux Saxoniæ & Bavariæ, qui & dedit præposito & monialibus in diœcesi Bremensi magna prædia & libertates. Idem fuit adjutor Comitum in Oldenborg ad ædificationem castri ibidem, & ut dicitur ipse ædificavit arcus rotundos cum turri rotunda, sed Comites elevatos cum turri quadratâ. Anno Domini MCXLII fratres Dudo, Adeko & Riebertus construxerunt unam novam ligneam Ecclesiam ante opidum Stadis, quam Ecclesiam Adelbero Archiepiscopus libertavit VI. Kal. Novemb. Et abbas Conradus de Hersevelde misit ibi honorabilem virum Adalwardum pro abbate Elverum & Gotschalcum cum aliis fratribus. Illa capella dedicata fuit in honore S. & individuæ Trinitatis, Christophori, Petri & Pauli, Joannis Apostoli & Evangelistæ, Viti, Cosmæ & Damiani martyrum. Et Archiepiscopus sanxivit, quod isti tres fratres volentes cum uxoribus suis & totâ prosapiâ & familia possent perpetuò ibi communicare corpore Christi & habere ibi sepulturam. Item voluit idem Archiepiscopus, quod omnes Villici & cultores agrorum ejusdem Ecclesiæ liberi esse deberent ab omni censu civitatis vel villæ, & quòd essent liberi ab omni advocatiâ. Anno MCXLIV. Tunc interfectus est junior Rudolfus Stadensis in Detmarsiâ in suo Comitatu, & frater suus Hardvicus major Præpositus Bremensis dedit omnem hereditatem suam Ecclesiæ Bremensi, quod sibi ab Ecclesia conferretur ad vitam. Et sic fuit introductus idem Hardvicus præpositus major. Et sic Fridericus Comes Palatinus [illegible] à Cæsare, quòd judicaret in summis caussis ut balivus Ecclesiæ & [illegible] in marchia Stadensi, quia ibidem Hartvicus clericus fuit, qui [illegible] mortuus fuit. Tunc Dux Saxoniæ fuit puer, & per tutores suos [illegible] regi & omnibus Principibus, quod Archiepiscopus Adelbero Bremensis [illegible] matri suæ [illegible] Duci Saxoniæ, quod defuncto Rudolfo marchione [illegible] idem Archiepiscopus cum eodem Comitatu [illegible] vellet Ducem Saxoniæ [illegible] sunt dies [illegible] & convenerunt Archiepiscopus Adelbero [illegible]

Dux cum suis ab altera parte in Rameslo: & ibi tantum discrepabant, quòd Archiepiscopus captus fuit & ductus in Luneborg ad exactionandum eum. Et cum vidissent eum immobilem precibus, minis, aut tormentis miserunt eum abire. Et quia minus juste operarant eum cum quibusdam nobilibus sibi adhærentibus, & Archiepiscopus captus fuit ab Hermanno de Luchowe, & crediderunt ministeriales Ducis quod [illegible] præsentaretur, quia crediderunt eum velle interficere: & portatus fuit marchioni Brandenburgensi & liberatus est. In illo etiam anno incepit ordo Canonicorum regularium, qui dicitur Præmonstratensis in loco Franciæ, qui dicitur Præmonstrati. & licet aliquot annis fuit antea, tamen tunc primum fuit confirmatus. In temporibus Henrici II. Cæsaris morabatur Dn. Henricus Kale Comes Stadensis in castro Harseveldе, ipse fuit bonus & mitis, & habuit uxorem quæ dicebatur Hildegardis, & habuerunt simul unum filium, qui erat Canonicus Hildesiensis. Ille etiam interfuit tractatibus Episcopi Bremensis cum suis & etiam tunc captus fuit à ministris Ducis Saxoniæ, & à clero est redemtus à captivitate. Iste instituit antea claustrum clericorum in Harsevelde è castro priùs ab Archiepiscopo Libentio & Duce Bernhardo, qui erat Dux Saxoniæ, destructo. Ille emit se tribus vicibus cum terrâ & bonis aliis, & dedit totum Ecclesiæ, ac si in judicio condemnatus esset. Iste Henricus Calvus habuit duos etiam filios, scilicet Comitem Sigfridum, qui ædificavit civitatem Stadis. Hic cum fratre suo est à piratis captus & castrum eorum perditum. Frater ejus, cum piratæ eum per fluvium Swinge duxerunt, cathenatus fuit pedibus in navi, & unus sic projecit eum in navim piscatorum, & abductus & liberatus fuit. Sed barbari & Dani cum piratis amputarunt Comiti Friderico manus, & aliis captivis multas pœnas intulerunt. Mutilatus autem frater Sigfridi multum vindicavit hujusmodi fratris sui mutilationem & damna. Et duxit uxorem filiam Ducis Bavariæ, & peperit filium, quem vocavit Sifridum nomine fratris sui. Post hoc data fuit Comicia Stadensis Ecclesiæ Bremensi, & ab illa accipiebatur in feudum. Adelbero, Archiepiscopus Bremensis & Hamburgensis Ecclesiarum, constituit primum abbatem Stadensem Adelwardum ad S. Virginem Mariam, cum abbate Harsenveldense 1. Kal. Julii, Anno Domini MCXLIIX. obiit Archiepiscopus S. Bremensis Ecclesiæ Adelbero in Bremâ.

HARTWICUS XXI. Archiepiscopus XVIII. antea fuit Archipræpositus & filius Rudolfi marchionis Stadensis, & hic sedit XX. annis. Anno Domini MCLIIII. tunc melioravit se civitas Lubecensis & crevit in divitiis: propterea dixit Dux Henricus ad Comitem Adolfum, quod civitas sua Bardewick valdè deficere inciperet & annihilari: & quòd negociatores quærerent in Lubeck nundinas: & quòd Salina in Luneburg valde deficeret propter salinam suam in Oldeslo. Propterea rogat Comitem, ut dimitteret sibi dimidium à civitate Lubecensi, & dimidium à salina Oldeslo. Et cum Comes renuisset sæpius, tunc Dux inhibuit nundinas in Lubeke, & destrui fecit Salinam in Oldenslo, & multi inde lætati sunt. Anno MCLVII. tunc Lubicensis civitas igne periit, & tunc negociatores nolebant iteratò ibi ædificare propter prohibitionem nundinarum per Ducem Saxoniæ. Et petierunt Ducem ut eis daret alium pacificum locum ad ædificandum & habitandum, & misit eos non longè inde in Raceborg circa Wakensen, & sic ædificabant ibi civitatem dictam Lawenstad à Duce Henrico, qui cognominabatur Leo: & ibi non poterant magnæ naves applicare, nec poterant civitatem fortificare præ incursibus gentilium & barbarorum. Et ideo negociatores inviti erant ibi manere quod conquesti fuere Duci tam diu, quòd ipse Comiti Adolfo tam carè satisfaceret, quòd dimitteret illi locum & castrum Lubeck sic quòd ipse & omnes sui heredes amplius non haberent interesse. Et sic dimisit eis prata ex omni parte circumquaque, per quæ Travena suo more solitus fuit diluviare, id est, crescere & decrescere. Et dimisit etiam pascua in territorio suo pro bobus, vaccis & jumentis illorum de Lubeke de mane ad vesperam exeundo & redeundo: & dedit eis libertatem in silvis & forestis pro ædificiis & igne, ad secandum & deducendum, & antiquam libertatem loci Comes Adolfus dedit Duci Saxoniæ, & tunc Dux fecit deperire civitatem Leonis, & cœpit iterum ædificare Lubeck inter Travenam & Wakense, ubi ab isto tempore usque in præsens stat augmentata. Et tunc Dux Henricus omnem dedit libertatem ad istum locum ex integro, quam Comes Adolfus donaverat pleno jure.

re. Tunc scripsit Dux Henricus Danis, Sueonibus, Norwegis, Gothis, Russis, quod ipsi Travenam & civitatem Lubecensem absque telonio liberè & quietè petere possent cum bonis suis, ad terram suam ad aquas ubique in Dominio suo ad applicandum ibidem, aut inhabitandum & commanendum ac recedendum quando & quoties vellent. Et inde homines diversorum regnorum lætificati ædificabant magna ædificia & fortificabant cum portis & muris & circumvallabant ubi poterant locum istum, & posuerunt ibi monetam. Anno MCLIX. primò in Livonia cœpit ordo Teutonicorum, & fuerunt cives Bremenses promotores & fundatores: unde & Bremenses habent speciales libertates perpetuo tempore quod ipsi possint pallium album ordinis portare, ac si sint ordinis milites & militares, quòd nullæ aliæ civitates facere possunt præter Lubecenses. Et in regula istius ordinis continetur specialis memoria Bremensis civitatis, pro quâ orare debent perpetuè. Post hoc princeps Slavorum considerans sibi Lubeke fore periculosum castrum, misit ibi duos filios suos Primislaum & Werteslaum cum populo nimio contra Lubeck, ut caperent per tradimenta civitatem, quia Ducem Saxoniæ Henricum non curavit. Et cum impetu volens irruere in civitatem, quidam sacerdos ante valuam spaciando legens horas suas nomine Echelo restitit pontem attrahendo clamans cum suis signum inimicorum donec sibi cives venirent in adjutorium, & sic civitas remansit in libertate. Postea anno Domini MCLXIII. tunc in Mediolano Corpora trium Magorum accepta fuere & data à Cæsare Reinaldo Coloniensi Archiepiscopo, ubi adhuc pausant. Tunc etiam Dux Henricus dedit civitati Lubecensi omnes villas & omnia prædia circa Harinbeke & infra, inter civitatem & rivulum, cum pascuis, pratis, agris cultis & incultis. Et Dux posuit in civitate monetam & teloneum, & bis in hebdomadâ habere nundinas, videlicet, feriâ secunda & feria quinta sicut in Bremâ omni die festivo excepto. Antea enim erant in Lubeke Satrapæ propriè Burmeisters & judicia sicut in villis: sed tunc postea instituit VI. consules bonæ vitæ & laudatæ famæ, qui alios XII. ad se vocare deberent & eligere, & illi juxta necessitatem civitatis & reipublicæ in communi bono præessent, & desuper Dux dedit privilegium perpetuo duraturum. Anno Domini MCLXIIII. venit Hardwicus Archiepiscopus Bremensis ad preces Ducis Henrici in Lubeck, ubi & optimè Dux excepit eum gaudens cum Episcopo Geroldo Lubicensi tunc dicto de Oldenborg in Slaviâ & Comite Adolfo cum maximo honore & consecravit ibi novam Dei domum & Ecclesiam cathedralem Bremensis Ecclesiæ suffraganeam; & ibi congregati erant multi principes & domini. Postea Comes Christianus de Oldenborg Ammirorum factus est inimicus Ducis Henrici, & postea redit Comes Bremam & Dux sequebatur eum ante civitatem Bremensem: Sed Christianus comes de Oldenborg strenuè defendebat, & ibi jacuerunt Dux & Comes cum expeditione hinc & inde quatuor diebus. Quinto die voluit Christianus finem liti imponere, ut simul confluerent ad bellandum pro victoriâ Christianus & Henricus, sed Dux recessit. Postea redit Dux cum majore potentiâ, & Christianus sese recepit in Oldenborg, & non hæsitans fortificavit castrum suum in Oldenburg. Et Dux Henricus cepit civitatem Oldenborg Ammirorum quæ adhuc non habuit libertatem. Et ipse Dux obtinuit civitatem, donec ipse humiliatus foret à Cæsare. Volens enim Imperator vindicare pudorem suum in Duce Henrico humiliat eum privans clypeo, gloria & castris, & obedientiâ suorum, & dedit suis ministerialibus & advocatis prædia & castra, quæ à Duce habuerunt. Et tandem eundem Ducem cedere oportebat propter metum Cæsaris, qui graviter contra eundem Ducem irascebatur, & sic obtinuit Christianus Comitatum suum. In isto tempore dedicat Hartwicus monasterium Beatæ virginis Stadæ VI. Kal. Apr. Eodem tempore Archiepiscopus Hartwicus fuit in Hamborg & cibari fecit castra sua Harborg & Friborg. Nam & Dux Henricus tunc cepit civitatem Stade, sed manere ibidem non potuit: & ideo Archiepiscopus Bremensis Ducis melius non tractavit coram cæsare, sed secretè destructionem ejus. Libenter tunc Dux si indignationem regis Romani non habuisset cepisset totum Comitatum Stadensem & retinuisset vi. Et ideo inclinatus sibi malè Archiepiscopus, cujus ab antea extitit patrimonium Ecclesiæ, tamen Bremensi sinceriter à Cæsare collatum, & ab amicis Hartwici resignatum pleno jure, unde doluit Dux. Tunc Archiepiscopus Hartwicus cum Conrado Episcopo Hildesiensi venit Magdeburg, & cum Archiepiscopo Wichmanno biennio manserunt. In

isto

isto tempore Dux cepit castrum Wiburg & destruxit solo tenus. Discussa autem controversia ista Archiepiscopus Bremensis rediit in Hamborg cum Conrado Episcopo Hildesiensi in pontificatum suum & obiit MCLXIIX.

BALDEWINUS XXII. Archiepiscopus XIX. fuit antea Præpositus Halberstadensis, & Dux Henricus voluit eundem habuisse in capellanum suum, & precibus multis institit ut haberet eum in Consiliis suis, sed quia carus omnibus habebatur electus & postulatus est in Archiepiscopum Bremensem. Hunc Cæsar accersivit, & precibus ejus Papa Paschalis dedit ei pallium & confirmavit ipsum, & idem Fridericus Cæsar dedit ei baculum pastoralem, & consecratus est in Archiepiscopum à suffraganeis suis. Et tunc Dux Henricus obtinuit castrum Stade & Comiciam, quia Baldewinus sibi carus fuit, & de Ducatu suo natus. In eo anno primò fuit discrepantia electionis in Ecclesiâ Bremensi & capitulo. Aliqui elegerunt Sifridum filium marchionis Alberti: alii elegerunt Ocbertum Archidiaconum Bremensem, & inde maximus fuit rumor in Bremâ. Isto tempore Cæsar solitus fuit residere in Babenberge, & depositi sunt ambo, scilicet Sigfridus & Ocbertus; & electus fuit antedictus Baldewinus, & ex discrepantiâ electionis evenit, quòd Dux Saxoniæ in Comicia pacificè resedit, ut idem Baldewinus electus adhæsionem principum obtineret. Ecce quantum malum ex discrepantia tali incepit. Eodem tempore Conradus Lubecensis Episcopus rediit in Ecclesiam & sedem suam. Anno Domini MCLXX. tunc baptisatus fuit Ghermer dominus & princeps Rujanorum cum populo suo. Tunc venit primo conventus in Doberan ordinis Cisterciensis. Anno MCLXXI. martyrisatur S. Thomas Cantuariensis in Angliâ Archiepiscopus & primas ibidem ordinis S. Benedicti: Sed in primatu usus est rocketo & suppellicio, & istius suppellicium in quo interfectus est, jam est in Hilbergâ ordinis Præmonstratensis in terra antiquorum Saxonum in diœcesi Bremensi. Et ut scias interfectores S. Thomæ nota versus sequentes:

*Richardus Brito nec non *** Hugo*
Wilbelmus Tursi Reinwardus filius Ursi
Thomam martyrium fecere subire beatum.

Anno MCLXXV. bellum ortum est inter Cæsarem Fridericum & Venetos. Eodem tempore Episcopus Henricus Lubecensis induxit Ducem ad fundandam Ecclesiam conventualem ordinis S. Benedicti sub invocatione S. Joannis Evangelistæ. Et monachi venerunt de S. Ægidii monasterio de Brunsuick, & præfecit abbatem primum nomine Arnoldus. Et Dux dedit ei libertates plurimas & reditus. Tunc Imperator Fridericus celebrat multas curias unam post alteram in Saxoniâ. Anno MCLXXIIX. Dux Henricus fecit incendi civitatem Halverstadensem & ibi Odelricus Episcopus & multi ministeriales fuerunt capti & gravatæ sunt fines terrarum undique. Tunc Christianus Episcopus Maguntinus fuit Cancellarius Imperatoris & legatus Apostolicæ sedis & venit cum incolis Brabantiæ per Longobardiam & Tusciam, & persecutus est Bononienses. Et sedit equester armatus: in capite ejus stetit galea deaurata, & in manu tenebat clavam triangulam sive tridentem tenebat, & per se IX. interfecit in belli ingressu. Hoc vidit de eo Henricus Scholasticus Bremensis, qui XXXV. annis protonotarius ejus fuit. Et dum Paschalis Papa strenuitatem videret Archiepiscopi Christiani sic scripsit ei: Christianissimo legato apostolicæ sedis Christiano, Cæsaris Cancellario, Ecclesiæ Romanæ fidelissimo filio, Archiepiscopo Maguntino &c. Sequenti die victoriæ idem Archiepiscopus celebravit Missam pro hujusmodi victoriâ, & habuit secum CCC. apostatas & milites, & quasi tot sanctimoniales cantantes Gaudeamus omnes in Domino. Iste Archiepiscopus natione Thuringus sapiens & eloquens, largus, nobilis & in multis linguis edoctus scilicet Latinâ, Teutonicâ, Romanâ, Chaldaica, Græcâ, Apulicâ & Longobardicâ quasi essent maternæ linguæ. Eidem Archiepiscopo non restitit civitas aliqua: & dixit idem Henricus Scholasticus, quod meretrices & asini habuissent in curiâ suâ majores expensas, quàm tota curia regis. Etiam clerici & milites in expeditione suâ tenebant duo castra munita. Iste etiam Christianus coangustabat & circumdabat civitatem Anconam, & tali inediâ pressit eos quod calceos proprios & corium de clypeis comedebant. Etiam pressit Ferrariam & Ravennam. In illo tempore incensa est terra circa Bremam in æstate fervidâ & siccâ

sicca quasi integro mense, & postea cessavit per se. Anno MCLXXIIX. Archiepiscopus Bremensis Baldewinus obiit sepultus in Ecclesiâ Bremensi in medio.

SIFRIDUS. XXIII. Archiepiscopus XX. sedit quasi V. annis & fuit filius Alberti marchionis electus anno MCLXXIX. & antea fuit Episcopus Brandenburgensis XV. annos. Et eodem anno fuit concilium Lateranense celebratum ab Alexandro Papa XX. anno Pontificatus sui. Tunc Joannes & Calixtus cesserunt Papatui & à schismate, & Joannes factus est Episcopus Beneventanus. Et Archiepiscopi deposuerunt pallia schismaticorum antipaparum, Christianus Maguntinus & Philippus Coloniensis acceperunt nova pallia à Cardinali Hyacintho, & spreverunt schisma Octaviani, Widonis & Joannis, & unusquisque sic juravit: Ego ejuro & sperno omnem infidelitatem & hæresin, erigentem se contra sanctam Ecclesiam Romanam, & præsertim schisma Octaviani, Widonis & Joannis &c. Volo legatos Romanæ Ecclesiæ honorare & salve conducere & in expensis minare, sic me Deus adjuvet & sancta Dei Evangelia. Cum istis verbis dabantur eis pallia: In nomine patris, filii & Spiritus Sancti, & in honore Dei genitricis Mariæ & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Ecclesiæ Romanæ, & Domini Alexandri Papæ, tradimus tibi pallium sumtum de beatissimo corpore Petri apostoli, ut eo utaris in confectione Sacramentorum & corporis & sanguinis Domini, & consecratione Ecclesiarum & chrismatis, & ordinatione clericorum & celebratione Synodorum secundum Ecclesiæ tuæ consuetudinem, Amen. Eodem tempore alius venerabilis nomine Bertoldus laboravit pro Ecclesiâ Bremensi sed Sifridus electus & confirmatus obtinuit, & Imperator dedit ei baculum & regalia in Geilenhausen. Anno MCLXXXIII. aliqui de capitulo Bremensi scilicet Didericus Decanus Hartwicus thesaurarius, dictus de Lyd, qui postea effectus est Archiepiscopus, Sigebodo cellerarius, qui postea factus est abbas S. Pauli extra muros, Hermannus Præpositus Buccensis, Eilo Præpositus S. Willehadi, & alii quos Archiepiscopus sublimaverat conjurarunt conspirando contra Archiepiscopum & miserunt in curiam Romanam contra eum unum canonicum, cui nomen Henricus cognomine Dobelstein quia egregius taxillator fuit. Ille scivit mirabiliter devotus apparere, ubi non erat notus: Sed Henricus Scholasticus Bremensis venit contra eum, & excusavit Archiepiscopum plenarie, & sic Sifridus mansit Archiepiscopus. Eodem anno Cæsar venit Erfordiam & curiam ibidem celebravit cum multis principibus pro facienda pace inter principes terrarum: & dum Cæsar staret cum suis in quadam curiâ in quodam lobio, propriè up einer Lenen / & cum occursus fieret populorum ad videndum Cæsarem & principes, trabes fractæ sunt & inferius erat latrina. Tunc ceciderunt cum lobio in latrinam in qua octo principes submersi sunt & multi Barones & Comites ante regem & plures quam C. milites, & nullus Episcoporum vel clericorum cecidit, nec Cæsar. Cæsar rapiens fenestram evasit. Comes Henricus de Swarzenborg profundius cecidit, quia jurare solitus fuit, si hoc egero submergar in latrinâ: & ita evenit. Hic Archiepiscopus moritur sepultus in Ecclesiâ aquilonari.

HARTWICUS II. XXIIII. Archiepiscopus XXI. electus concorditer de Ecclesiâ Bremensi, cui consonabat capitulum Hamburgense & S. Willehadi Bremense, quod fuit satis novum. Et laici concurrerunt omnes in admissionem electionis ejus concordi voce & cum jubilo, quia pius erat & omni virtute præclarus, sapiens & justus diligens semper æquitatem. Anno MCLXXXIV. IIX. Kalend. Febr. Cæsar dedit ei regalia ipso die Petri ad cathedram, & Lucius Papa tertius dedit sibi pallium & confirmavit eum ad preces Cæsaris. Anno MCLXXXV. Cæsar fecit curiam in Maguntiâ, quam celebravit cum principibus, & ibi fecit milites duos filios regem Henricum & Fridericum Ducem Suavorum. Ab illâ curiâ rediit ad partes Dux Saxoniæ Henricus, & dicebatur Henricus Dux Brunsuicensis, & non amplius Dux Saxoniæ, propter fugam à Mediolano tali nomine spoliatus. Nam & rex Angliæ, qui solitus erat in clypeo militari ferre quinque aureos leones, vel leopardos: tres retinuit sibi, dans Duci Henrico duos, & taliter Dux fuit tunc bene receptus, quia satisfecit regi & sedi Apostolicæ. Ista curia fuit ita celebriter celebrata, quòd nunquam postea audita est tam egregiè celebrata curia. Ibi enim fuere XL. millia militum. Anno MCLXXXVI. fundatur in diœcesi Lubecensi monasterium Reinevelde. Cæterum anno Domini MCLXXXVII. Hartwicus Archiepiscopus Bremensis Ecclesiæ fundavit & dotavit, ac

per

[illegible] collegium S. Anscharii in honore [illegible] Domini nostri Jesu Christi, [illegible] virginis, sub invocatione beati Anscharii Archiepiscopi die Kalendar. M[illegible] fundat idem altare sub choro in crypta Bremensi. Et sequenti anno idem [illegible] emit unum locum dictum Walda cum omnibus suis attinentiis [illegible] quadraginta marcis, ut ibi construeretur monasterium monialium Cistercien[illegible] honore Dei genitricis, quod modo translatum est, & vocatum per Gerhardum [illegible] & suos sequentes in valle lillorum. Eodem anno in die Odelrici [illegible] Saraceni Jerusalem & terram sanctam, & interfecerunt omnes Christianos [illegible] ibidem invenerunt. Cum hoc pervenit ad aures Papæ Urbani, [illegible] inde in morbum cecidit, & brevi mortuus fuit ex [illegible]. In anno Domini MCLXXXIX. In nocte Simonis & Judæ tunc Henricus Leo Dux Brunswicensis, [illegible] civitatem Bardewicensem, & incendit ac funditus destruxit demtis Ecclesiis [illegible]. Postea autem anno Domini MCXCIII. lucrati sunt Christiani Ptolomaidem civitatem, quæ etiam dicebatur Accaron, & est ultra mare versus terram [illegible]. Et rex Richardus de Anglia debuit redire ad partes navigio & habuit [illegible] navis & secretè venit per terram, & Wiennæ publicatur & ibi captus fuit [illegible] Cæsari, & liberatur magna gazâ. In anno Domini MCXCIIX. obiit Papa Celestinus & eum sequitur Innocentius, qui sedit XVIII annis. In illo tempore Hartwicus Archiepiscopus Bremensis venit in terram sanctam & adiit Jerusalem, in reditu venit Venetias & navigio rediit Bremam portans secum reliquias S. [illegible] Mariæ, & gladium S. Petri, quo abscidit Malcho auriculam dextram. In anno Domini MCXCIX. misit rex Knutus à Dacia fratrem suum Waldemarum cum [illegible] ad Hamborg & Stade & voluit circumvallare civitates istas contra Archiepiscopum Hartwicum. Sed Archiepiscopus & Adolfus Comes cum adjutorio [illegible] marchionis viriliter restiterunt, & sic recessit à tergo rex Daciæ ab Eidora flumine. In illo tempore transverberabatur cultro Decanus Bremensis à fabro in Dickhusen [illegible], & in eadem nocte obiit Bertoldus Episcopus Livoniæ, qui etiam interfectus fuit: & Albertus quidam Canonicus Bremensis electus fuit in locum ejus in Livonia. Iste Albertus ædificavit civitatem Rigensem cum Bremensibus & etiam paganis. In anno Domini MCC. ædificabantur in Bremâ lapideæ cameræ magnæ pro [illegible] civium inter se & pro incendio, & etiam ut divites in bona custodia quiescere possent ab insultu inimicorum & à seditionibus civium. Et quando civis unus cum [illegible] fecit alteri tunc destruebatur domus percutientis usque ad cameram, & infra annum non potuit reædificare domum suam. In eodem anno incepit ordo Minorum & viguit B. Franciscus. In anno MCCIII. perdidit Dominus Hartwicus civitatem Stadensem insultu regis Ottonis & Archiepiscopus captus fuit. In eodem anno Stedingi opposuerunt se Archiepiscopo & capitulo ejus: restiterunt etiam principibus circumquaque vicinis, & Archiepiscopus fecit expeditionem contra Stedingos, sed parum lucratus est. In anno MCCVII. cepit Archiepiscopus Stedingos XX. sed accepit ab [illegible] thesaurum, ut non deleret ista vice eos, & eodem anno obiit Archiepiscopus In[illegible] III. Non. Novembr. & sepultus est in Ecclesiâ Bremensi, sed postea tamen [illegible] est in Ecclesiam S. Anscharii ante altare magnum, & multa sustinuit pro [illegible] Ecclesiæ Bremensis.

WOLDEMARUS XXV. Archiepiscopus XXII. fuit electus & postulatus de [illegible] ad Archiepiscopatum in Brema Anno Domini MCCVIII. Ergo [illegible] nobiles legati cum Canonicis aliquibus valde solemniter, similiter & [illegible] curiam Romanam, sed quia idem Woldemarus absque licentia sedis Apostolicæ [illegible] de diœcesi suâ, Papa privavit eum utraque Ecclesiâ scilicet sua & [illegible] per eundem obtinendâ. Sed æquè bene venit, & sedem Bremensem [illegible] favore aliquorum contra sedem Apostolicam. Idem Woldemarus bello [illegible] civitatem Stadensem cepit, & lucratus est cum Stedingis & viris [illegible], & [illegible] depopulatus est & spoliavit funditus omnibus bonis in die Dominica [illegible] inventionis S. Stephani protomartyris. In illo tempore [illegible] grandis à ventis & tonitru in aere, ex quibus [illegible] In Anno MCCIX. tunc Papa confirmavit [illegible] & eodem anno venit congregatio monachorum [illegible]

[illegible]

Dargun ex claustro Dobberan. Postea venit Fridericus Rex de Apulia cum multis bonis, cui venit obviam Otto Imperator, & cum venit Frisag, ubi fuit bellum, cives interfecerunt multos de suis, & ipse vix evasit. Circa id tempus Rex Daciæ habuit legatos ad Papam, ut ipse deponeret Woldemarum ab Archiepiscopatu Bremensi, quam tenuit frivolè, & hoc fecit Papa, & dedit Episcopatum Gerhardo Episcopo Osnaburgensi, & ita depositus est.

GERHARDUS XXVI. Archiepiscopus XXIII. prius Episcopus Osnaburgensis, factus est Archiepiscopus Bremensis Anno Domini MCCXI. & hoc à Papâ. Sed Dux Bernhardus reduxit cum magnâ potentiâ Woldemarum ad sedem Bremensem contra mandatum Papæ, ac si ex jussu Imperatoris Ottonis hoc faceret. Et tunc fuit in civitate Bremensi interdictum propter eum. Stedingi autem fortificabant castrum Monsowe & destruxerunt Sehusen, & circumvallabant castrum Hagehude. Comes Henricus de Hojâ captivavit multos Stedingos & interfecit ex instinctu Woldemari, & isti Stedingi destruxerunt terram rapinis & incendiis circumquaque.

Anno MCCXIII. tunc Archiepiscopus Gerhardus primus ædificavit castrum Sluttere, nec tunc adhuc erat castrum Delmenhorst, cujus prædium est Ecclesiæ feudum: de quo postea eodem anno Stedingi destruxerunt castrum Stotle, eodem tempore cepit Cæsar cum fratre suo & cum Marchione Brandenburgensi, & cum Episcopo Woldemaro civitatem Hamburgensem cum pace & quiete & mansit ibi Woldemarus in tædium Gerhardi certis annis & dilapidavit prædium Ecclesiæ, monetam & advocatiam. Anno Domini MCCXV. tunc venit Rex Daciæ navigio in Albiam fluvium septus multitudine navium & voluit capere & subjugare Stadense opidum: sed Comes Palatinus Stadensis Henricus, qui habuit ab Ecclesiâ in feudum, prout Dux Henricus restitit eisdem. Et venit idem Rex contra Hamborg & ædificavit castrum super Albiam infra Hamborg. Et Comes Albertus ædificavit aliud castrum supra civitatem ad littus Albiæ, & sic se dederunt cives Hamburgenses ad manus ejus. Ultimò venerunt Stedingi cum Bremensibus postquam expulerunt Woldemarum & introduxerunt Gerhardum primum in sedem Bremensem pacificè. Propterea venit Cæsar cum fratre suo, & destruxerunt rapinis & incendiis quasi totam provinciam Bremensem, & idem Woldemarus frater fuit regis Daciæ ut refertur. Eodem anno navigio venit Rex Daciæ Stadium & depopulatus est fines ejus rapinis & incendiis iterum pro Waldemaro deposito, & venit iterum trans Albiam & ædificavit ibi duo castra ante Hamborg. Eodem tempore acceperunt Bremenses Ducem Henricum pro defensione contra Waldemarum & regem Daciæ: tunc dederunt Bremenses cum Archiepiscopo Gerhardo civitatem Hamburgensem Comiti Alberto, & tunc venit Archiepiscopus cum Alberto Comite ante Stade & ædificarunt castrum Svingeborg & ibi venit Dux Henricus expugnando, & facta est concordia, quod Archiepiscopus cum Comite dederat castrum. Anno MCCXVI. confirmavit Papa Honorius ordinem prædicatorum S. Patris Dominici. In eodem anno factum est diluvium magnum, quod submersæ sunt terræ maritimæ ubique & circa Bremam & in partibus adjacentibus viginti millia hominum perierunt aquis Diluvii istius. In illo tempore Papa Innocentius celebravit magnum Concilium in urbe Româ, ubi omnes Episcopi, abbates & prælati de Saxoniâ & Alemaniâ fuerunt congregati, & etiam ab Italiâ. Anno Domini MCCXVII. citatus fuit Archiepiscopus Gerhardus ad civitatem Frankenvord pro pace faciendâ inter eum & Ducem à Cæsare, sed eodem anno Archiepiscopus obiit, & tenuit Ecclesiam Bremensem octo annis, & sepultus est in Ecclesiâ Bremensi.

GERHARDUS XXVII. Archiepiscopus XXIV. prius Præpositus Paderbornensis, filius Bernhardi Comitis de Lippiâ, cujus pater etiam abbas deinde Episcopus factus est. Nam & Comes Bernhardus clericus notabilis mortuâ uxore legitimâ, quam duxit virginem, intravit religionem pro melioratione vitæ suæ cœlibem agitando vitam. Promerentibus igitur meritis suis eligitur in Episcopum. Iste Gerhardus fuit etiam Canonicus Bremensis & concorditer fuit electus in Archiepiscopum. In introitu suo obsedit castrum Otterberge, & lucratus est à Comite Bernhardo de Wölpia. Tunc electus fuit Henricus abbas S. Pauli Beallensee. Post hoc pacificatum fuit magnum & longum litigium quod habebant Bremenses cum Duce Brunsvicensi,

... taliter ... quod Dux ministeriales suos & suam proprietatem, quam habuit in Co-
mitiâ Stadensi dedit Ecclesiæ Bremensi ex integro. Eo anno Comes Albertus ex par-
te regis Daciæ ædificavit castrum Travemunde cum firmâ turri. Et idem Rex fecit
muro cingi castrum & civitatem Lubecensem, & ab ipso rege quædam platea ibidem
vocatur die Konningsstrate. In eodem tempore Rex Woldemarus fuit Slesvick
& ... fecit consecrari filium suum Woldemarum in regem & coronari ab Episco-
po Slesvicensi, & ipse fuit Rex tertius nomine Woldemarus. Infra idem tempus lu-
crati sunt ministeriales Bremenses castrum Vörde à Duce Brunsvicensi & taliter.
Fuit quidam villicus in diœcesi cum sua domo intra Stadium, cui nomen Otbertus, qui
... suâ dixit se facere mirabilia, & vulgus credidit eum sanctum, & decepit mul-
tos virtute Diabolicâ, & curavit per incantationes & verba deceptoria sanctificavit
... grotos, & multi veniebant ad eum, & fama ejus in omni terrâ personuit, carmina
... vulgo Loisen fuerunt de eo facta & cantata in viis pro eo quærendo offerenda
... non modica. Et inde Lucrum maximum habuit advocatus Henrici Ducis
Brunsvicensis, cujus nomen Henricus de Ostinckhusen, & ille defendebat istam de-
ceptionem. Hujus rei intuitu quasi quæreretur à ministerialibus tanquam peregri-
ni, & cum quæsitum fuisset, quonam vellent, responderunt quod ad S. Otbertum
pro subsidio de longinquis venirent, & auditum haberent, si qui de balneo ejus bibe-
rent à languore sanarentur in quacunque infirmitate. Et sic multi venere Vorden
... post alium cum calliditate suâ in opidum, & cautè incedendo ceperunt castrum
à ... illustris Ducis Brunsvicensis, & sic iteratò castrum venit ad diœcesin Bremensem,
quod ejus ex prædio ante fuerat cum Comicia Stadensi. Et tunc fuit trufa Otberti
destructa. De isto Otberto adhuc proverbium dicitur; illud juvat sicut benedictio
Otberti. Anno MCCXX. tunc Papa Honorius consecravit Fridericum Romæ in
Cæsarem & filius ejus Henricus in Alemannorum ibidem consecratur regem. Eodem
anno incepit Gerhardus de Lippiâ Archiepiscopus Bremensis civile bellum cum civi-
tate Bremensi & voluit eam ab antiquis privilegiis sibi plus subdere, & telonia & ex-
actiones ad fiscum suum, à quibus liberati erant à temporibus Willehadi & Karoli
Magni, & sic exortum est bellum, nam Episcopus voluit habere telonea ab omnibus
negociatoribus per fluvium Wesere venientibus versus Bremam, & ad id habuit Ar-
chiepiscopus castrum Wittenborg, ubi fecit cathenas per Weseram. Sed per ma-
gnas naves, propriè Coggen, Bremenses duas fregere cathenas, & pala extraxerunt.
Et quidam miles hoc videns cum Episcopo in castro, consuluit ei ut cum civibus ini-
ret pacem, & taliter conclusum est, ut civitas Bremensis fundaret Archiepiscopo &
Ecclesiæ castrum Languedel, & isto ædificato egregie deberet dari Archiepiscopo &
tunc Episcopus deberet destruere castrum Wittenborg. Et ideo illud castrum dice-
batur tali nomine, quasi Lange wedder / id est, redde econverso tu Dux Brunsvicen-
sis, quod Ecclesiæ abstulisti: vel quasi pro alio castro datum Archiepiscopo. Tunc
fuerunt bona tempora Bremæ, quòd pro unâ tunnâ tenuis potus dabatur pinguis vac-
ca: agnus pinguis pro VI. gravibus: XII. ova pro denario Bremensi. Et in insulâ
ante Weseram dictâ des Fresen Werder / semper habebatur copia advectorum pin-
guium jumentorum pro levi precio. Castrum autem Langwedel factum est Anno
MCCXXI. & tunc Dominicâ Judicâ composita est concordia cum consulatu & Archi-
episcopo, & tota completio castri facta fuit Anno MCCXXII. Et tunc Archiepisco-
pus Gerhardus privilegia civitatis confirmavit, ut qui cives deberent esse, ubique li-
beri à teloneo, sicut antea. Etiam promisit si Bremensibus civibus damna contin-
gerent de castro Langwedel, tunc deberent illius Archiepiscopi temporibus liberius
... homagio suo istâ vice. Et à destructione castri Wittenborg melioratæ sunt
plateæ civitatis Bremensis, quæ antea erant ligneæ, prout in longâ plateâ & alibi.
Postea ... Archiepiscopus Gerhardus unionem inter regem & seipsum & Comitem
Adolfum taliter, quòd filius regis dictus Abel in matrimonium accepit filiam Comi-
tis Adolfi & sic discussum est bellum istud. Postea ante festum Pentecostes misit
Dux Luneborgensis ministeriales suos & incendit terram usque ad Bremam, quod ...
... fuit Stedingis propter odium, quod habuit ad Gerhardum Archiepisco-
pum. Postea venit Dux per se ante Stadium ac deprædavit & incendit quicquid re-
perit in finibus istis. Infra idem tempus venerunt peregrini Bremam contra Stedin-
gos

[illegible] ex claustro [illegible]. [illegible] venit Fridericus Rex de Apulia [illegible] [illegible] venit obviam Otto Imperator, & cum venit [illegible], ubi fuit bellum, [illegible] interfecerunt multos de suis, & ipse vix evasit. Circa id tempus Rex [illegible] [illegible] legatos ad Papam, ut ipse deponeret Woldemarum ab Archiepiscopatu [illegible] [illegible] quam tenuit frivolè, & hoc fecit Papa, & dedit Episcopatum Gerhardo Episcopo Osnaburgensi, & ita depositus est.

GERHARDUS XXVI. Archiepiscopus XXIII. prius Episcopus Osnaburgensis, Electus est Archiepiscopus Bremensis Anno Domini MCCXI. & [illegible] Papa [illegible] Dux Bernhardus reduxit cum magnâ potentiâ Woldemarum ad sedem Bremensem contra mandatum Papæ, ac si ex jussu Imperatoris Ottonis hoc faceret. Et [illegible] in civitate Bremensi interdictum propter eum. Stedingi autem fortificabant castrum Monsowe & destruxerunt Schusen, & circumvallabant castrum Hagehorn. Comes Henricus de Hojâ captivavit multos Stedingos & interfecit ex instinctu Woldemari, & isti Stedingi destruxerunt terram rapinis & incendiis circumquaque.

Anno MCCXIII. tunc Archiepiscopus Gerhardus primus ædificavit castrum Slutrere, nec tunc adhuc erat castrum Delmenhorst, cujus prædium est Ecclesiæ feudum: de quo postea eodem anno Stedingi destruxerunt castrum Stotle, eodem tempore cepit Cæsar cum fratre suo & cum Marchione Brandenburgensi, & cum Episcopo Woldemaro civitatem Hamburgensem cum pace & quiete & mansit ibi Woldemarus in tædium Gerhardi certis annis & dilapidavit prædium Ecclesiæ, monetam & advocatiam. Anno Domini MCCXV. tunc venit Rex Daciæ navigio in Albiam fluvium septus multitudine navium & voluit capere & subjugare Stadense opidum: sed Comes Palatinus Stadensis Henricus, qui habuit ab Ecclesiâ in feudum, prout Dux Henricus restitit eisdem. Et venit idem Rex contra Hamborg & ædificavit castrum super Albiam infra Hamborg. Et Comes Albertus ædificavit aliud castrum supra civitatem ad littus Albiæ, & sic se dederunt cives Hamburgenses ad manus ejus. Ultimò venerunt Stedingi cum Bremensibus postquam expulerunt Woldemarum & introduxerunt Gerhardum primum in sedem Bremensem pacificè. Propterea venit Cæsar cum fratre suo, & destruxerunt rapinis & incendiis quasi totam provinciam Bremensem, & idem Woldemarus frater fuit regis Daciæ ut refertur. Eodem anno navigio venit Rex Daciæ Stadium & depopulatus est fines ejus rapinis & incendiis iterum pro Waldemaro deposito, & venit iterum trans Albiam & ædificavit ibi duo castra ante Hamburg. Eodem tempore acceperunt Bremenses Ducem Henricum pro defensione contra Waldemarum & regem Daciæ: tunc dederunt Bremenses cum Archiepiscopo Gerhardo civitatem Hamburgensem Comiti Alberto, & tunc venit Archiepiscopus cum Alberto Comite ante Stade & ædificarunt castrum Svingeborg & [illegible] venit Dux Henricus expugnando, & facta est concordia, quod Archiepiscopus cum Comite [illegible] castrum. Anno MCCXVI. confirmavit Papa Honorius ordinem prædicatorum S. Patris Dominici. In eodem anno factum est diluvium magnum, quod submersæ sunt terræ maritimæ ubique & circa Bremam & in partibus adjacentibus viginti millia hominum perierunt aquis Diluvii istius. In illo tempore Papa Innocentius celebravit magnum Concilium in urbe Româ, ubi omnes Episcopi, abbates & prælati de Saxoniâ & Alemaniâ fuerunt congregati, & etiam ab Italia. Anno Domini MCCXVII. citatus fuit Archiepiscopus Gerhardus ad civitatem Frankenvord pro pace faciendâ inter eum & Ducem à Cæsare, sed eodem anno Archiepiscopus obiit, & tenuit Ecclesiam Bremensem octo annis, & sepultus est in Ecclesia Bremensi.

GERHARDUS XXVII. Archiepiscopus XXIV. prius Præpositus Paderbornensis, filius Bernhardi Comitis de Lippiâ, cujus pater etiam abbas deinde Episcopus factus est. Nam & Comes Bernhardus clericus notabilis mortuâ uxore [illegible] quam duxit virginem, intravit religionem pro melioratione vitæ suæ cœlibem [illegible] [illegible] vitam. Promerentibus igitur meritis suis eligitur in Episcopum. [illegible] [illegible] fuit etiam Canonicus Bremensis & concorditer fuit electus in Archiepiscopum. [illegible] castrum Otterberge, & lucratus est à Comite [illegible] de Worpe. Tunc electus fuit Henricus abbas S. Pauli Bremensis. Post [illegible] [illegible] [illegible] magnum & longum litigium quod habebant Bremenses cum [illegible]

[illegible]

[illegible] quod Dux ministeriales suos & suam proprietatem, quam habuit in Comitiâ Stadensi dedit Ecclesiæ Bremensi ex integro. Eo anno Comes Albertus ex parte regis Daciæ ædificavit castrum Travemunde cum firmâ turri. Et idem Rex fecit muro [illegible] castrum & civitatem Lubecensem, & ab ipso rege quædam platea ibidem vocatur die Konnungsstrate. In eodem tempore Rex Woldemarus fuit Slesvick & ibidem fecit consecrari filium suum Woldemarum in regem & coronari ab Episcopo [illegible]icensi, & ipse fuit Rex tertius nomine Woldemarus. Infra idem tempus lucrati sunt ministeriales Bremenses castrum Vörde à Duce Brunsvicensi & taliter. Fuit quidam villicus in diœcesi cum sua domo intra Stadium, cui nomen Otbertus, qui [illegible] suis dixit se facere mirabilia, & vulgus credidit eum sanctum, & decepit multos virtute Diabolicâ, & curavit per incantationes & verba deceptoria sanctificavit ægrotos, & multi veniebant ad eum, & fama ejus in omni terrâ personuit, carmina [illegible] vulgo Loisen fuerunt de eo facta & cantata in viis pro eo quærendo offerenda deducta non modica. Et inde Lucrum maximum habuit advocatus Henrici Ducis Brunsvicensis, cujus nomen Henricus de Ostinckhusen, & ille defendebat istam deceptionem. Hujus rei intuitu quasi quæreretur à ministerialibus tanquam peregrinis, & cum quæsitum fuisset, quonam vellent, responderunt quod ad S. Otbertum pro subsidio de longinquis venirent, & auditum haberent, si qui de balneo ejus biberent à languore sanarentur in quacunque infirmitate. Et sic multi venere Vorden unus post alium cum calliditate suâ in opidum, & cautè incedendo ceperunt castrum à ministris Ducis Brunsvicensis, & sic iteratò castrum venit ad diœcesin Bremensem, quod ejus ex prædio ante fuerat cum Comicia Stadensi. Et tunc fuit trufa Otberti destructa. De isto Otberto adhuc proverbium dicitur; illud juvat sicut benedictio Otberti. Anno MCCXX. tunc Papa Honorius consecravit Fridericum Romæ in Cæsarem & filius ejus Henricus in Alemannorum ibidem consecratur regem. Eodem anno incepit Gerhardus de Lippiâ Archiepiscopus Bremensis civile bellum cum civitate Bremensi & voluit eam ab antiquis privilegiis sibi plus subdere, & telonia & exactiones ad fiscum suum, à quibus liberati erant à temporibus Willehadi & Karoli Magni, & sic exortum est bellum, nam Episcopus voluit habere telonea ab omnibus negociatoribus per fluvium Wesere venientibus versus Bremam, & ad id habuit Archiepiscopus castrum Wittenborg, ubi fecit cathenas per Weseram. Sed per magnas naves, propriè Coggen, Bremenses duas fregere cathenas, & pala extraxerunt. Et quidam miles hoc videns cum Episcopo in castro, consuluit ei ut cum civibus iniret pacem, & taliter conclusum est, ut civitas Bremensis fundaret Archiepiscopo & Ecclesiæ castrum Languedel, & isto ædificato egregie deberet dari Archiepiscopo & tunc Episcopus deberet destruere castrum Wittenborg. Et ideo illud castrum dicebatur tali nomine, quasi Lange wedder/ id est, redde econverso tu Dux Brunsvicensis quod Ecclesiæ abstulisti: vel quasi pro alio castro datum Archiepiscopo. Tunc fuerunt bona tempora Bremæ, quòd pro unâ tunnâ tenuis potus dabatur pinguis vacca: agnus pinguis pro VI. gravibus: XII. ova pro denario Bremensi. Et in insulâ ante Weseram dictâ des Fresen Werder/ semper habebatur copia advectorum pinguium jumentorum pro levi precio. Castrum autem Langwedel factum est Anno MCCXXI. & tunc Dominicâ Judicâ composita est concordia cum consulatu & Archiepiscopo, & tota completio castri facta fuit Anno MCCXXII. Et tunc Archiepiscopus Gerhardus privilegia civitatis confirmavit, ut qui cives deberent esse, ubique liberi à teloneo, sicut antea. Etiam promisit si Bremensibus civibus damna contingerent de castro Langwedel, tunc deberent illius Archiepiscopi temporibus liberius [illegible] homagio suo istâ vice. Et à destructione castri Wittenborg melioratæ sunt [illegible] civitatis Bremensis, quæ antea erant ligneæ, prout in longâ plateá & alibi. Postea [illegible] Archiepiscopus Gerhardus unionem inter regem & seipsum & Comitem Adolfum taliter, quòd filius regis dictus Abel in matrimonium accepit filiam Comitis Adolfi, & sic discussum est bellum istud. Postea ante festum Pentecostes misit Dux Luneborgensis ministeriales suos & incendit terram usque ad Bremam, qui in [illegible] fuit Stedingis propter odium, quod habuit ad Gerhardum Archiepiscopum. Postea venit Dux per se ante Stadium ac deprædavit & incendit quicquid reperit in finibus istis. Infra idem tempus venerunt peregrini Bremam contra Stedingos

gos & ceperunt tam navigio quàm pedestri exercitu Osterstad / sequenti die Joannis & Pauli martyrum, & consumserunt terram rapinis & incendiis, & interfecerunt omnes in ore gladii pro nomine Christi, quia crux prædicata erat super Stedingos inimicos crucis Christi. Interfecti ibidem erant CCCC. viri demtis parvulis & mulieribus, & qui capti vivi missi sunt in ignem pro hæresi. Paulo post Stedingi interfecerunt Comitem Borchardum de Oldenborg & ducentos validos viros cum eo. Post hoc venit Archiepiscopus in Stedingiam cum multis navibus, & fodit aggeres ad introducendas aquas, tunc perdidit Archiepiscopus multos de suis. Tunc destructum est Harborg, quod erat Archiepiscopi per Ducem Luneburgensem pro subsidio Stedingorum: sed Papa Ducem compescuit, aliàs etiam crucem contra eum prædicasset. Illo Anno MCCXXIV. Philippus erat Rex Franciæ, & intravit Rex Ludowicus Franciam & tenuit. Postea in vigilia S. Thomæ venit Archiepiscopus cum suo avunculo Comite Adolfo juniore trans Albiam ante Itzeho, & subjecit Comiti totam terram. In Anno MCCXXV. ipso die Dionysii ordo prædicatorum intravit Bremam, & fuit tanta caristia, quantam nemo meminerat unquam. Et eodem anno in carnis privio venit Comes Adolfus contra Hamborg & bellavit contra castrum Comitis Alberti ibidem ædificatum. Tunc cives Hamburgenses dederunt Comiti Adolfo civitatem ex consilio Archiepiscopi, quia nepos ejus erat. Dummodo vero Lubecenses quod fines isti recesserunt à Danis ad Imperium, quæsiverunt sapienti consilio modum veniendi iterato ad Imperium. Tribus annis ante hoc tempus habuit S. Franciscus Concilium ordinis sui cum fratribus in Hildensem & ibi personaliter fuit. Anno MCCXXVI. obiit S. Franciscus in Italia in Assisio de cujus sanctâ vitâ tota Christianitas fructum accepit. Tunc Coloniæ rotatus fuit Comes Fridericus de Isenberg dictus de Altenâ propterea, quòd Archiepiscopum Coloniensem Engelbertum interfecerat, cujus ipse subditus & consanguineus fuit. Eodem anno mortuus fuit Dux Henricus de Brunsvick & Comes Palatinus absque herede. Tunc Cæsar dedit Archiepiscopo Bremensi Comitatum & civitatem Stadis. Hic possumus mirabile audire. Otto Episcopus Trajectensis consecravit patrem suum in Episcopum de Aldensee, & post idem pater cum eodem filio consecraverunt alium fratrem in Archiepiscopum Bremensem. In eodem tempore recepit Archiepiscopus Hamborg castrum cum adjacentibus villis & advocatiis suis. Post hoc in diebus natalitiis Christi navigio venit Archiepiscopus cum fratre suo Hermanno de Lippiâ ad Stedingiam & egit bellum cum Stedingis & interfectus fuit Hermannus Comes de Lippiâ solus & ideo illâ vice cessit bellum, & recessit expeditio absque lucro à terrâ illâ. Tunc idem Archiepiscopus cœpit ædificare castrum Sluttere contra Stedingos, sed in brevi destruxerunt iterato. Anno MCCXXXI. obiit nobilis & sancta vidua Elisabeth Thuringiæ & Hassiæ Domina Lantgravia filia regis Ungariæ & jacet sepulta in Marborg & elevata est de sepulcro & ante elevationem ejus Papa dedit mandatum Episcopo Hildesiensi, Conrado abbati S. Georgii, abbati Harsevelde diœcesis Verdensis de probatione miraculorum, & quòd deberent citare testes de probatione, & accepta sibi remittere sub sigillis, quod & factum est. Eodem tempore erant multi hæretici in Italiâ & Germaniâ & aliis regionibus & tunc multi eorum à quodam fratre minore igne combusti sunt ex inquisitione hæreticæ pravitatis. Et iste frater dicebatur Conradus & fuit pœnitentiarius Dn. Elisabeth & fecit eam sanctè, piè & justè vivere in hoc seculo & in manus ejus fecit pro tertia regulam obedientiam salvo jure maritali. Anno MCCXXXIV. iterum reædificat Archiepiscopus Bremensis Sluttere contra Stedingos & iterum Stedingi destruxerunt, tunc crux in omnibus finibus prædicata fuit contra Stedingos. Tunc Comes Borchardus Oldenburgensis à Stedingis interemtus fuit, & dimisit heredem Henricum Bogener. Cum eodem Comite interfecti fuere CC. viri. Post hoc venerunt Dux Henricus qui Brabantiam tenebat, & Fridericus Comes Hollandiæ & Comes de Clivis, & cum eis multa caterva nobilium virorum & præparaverunt se viriliter contra Stedingos. Et peregrini ibi collecti pro subsidio erant numero quadraginta millia virorum. Et venerunt in Stedingiam tertiâ die post Urbani VI. Kal. Junii [illegible] contra inimicos crucis Christi & Ecclesiæ sanctæ. Illi enim fuerunt [illegible] adorarunt Asmodeum, id est diabolum, & fregerunt Ecclesiæ libertatem. Sicut Papæ ab Archiepiscopo Gerhardo, & Episcopo Min- [illegible]

densi,

densi, Lubecensi, & Ratzeburgensi & cæteris comprovincialibus manifestatum extitit. Et eodem die victi sunt: sed ante victoriam posuerunt Idolum Asmodei ad occidentem, & in contemtum Dei adoraverunt. Et indulgentiæ erant sicut ad terram sanctam, & ideo nobiles confluxerunt innumeri. Et blasphemaverunt nomen Dei, præsertim isti Bokeke de Bardenflete, Dammo de Huntorpe, Detwerdus de Dike, & alii multi pessimi. Et in meridie venerunt peregrini per Otmundam fluvium, & fecerunt pontem de navibus & sapienter disponebant acies militares. Stedingi non hæsitantes ut rabidi canes irruere in populum incongruum Ducis Brabantiæ, Comitis Hollandiæ, & Comitis Cliviæ, in Oldensele verò erant congregati: sed Principes se viriliter defendebant. Tunc venit Comes de Clivis ad latus & separavit acies. Clerus autem stans à longè exspectans de fine cecinit: *Mediâ vitâ*, & alia cantica pro victoriâ de cœlo: & Da pacem Domine in diebus nostris &c. petentes pro victoriâ indefessè. Et non longè post victi sunt Stedingi eodem die in ore gladii, & suppeditati calcibus eorum, & sic eos vicit manus Christi. Et interfecti fuere de Stedingis sex millia hominum in brevi tempore, & multi fugam cepere ac submersi sunt in Wesseram & in foveas hinc & inde. Et omnes qui evaserunt dispersi sunt in quatuor partibus mundi, & sic receperunt mercedem malitiæ suæ cum damno & scandalo. Et ibi interfectus fuit Comes Henricus de Oldenborg & cum eo IX. peregrini, & rebellio Stedingorum fuit in toto ad XX. annos à Principio rebellionis eorundem usque in finem. Et Comes Hollandiæ dum voluit redire in patriam in torneamento in Noviomago interfectus fuit. Unde de Stedingis nota versus:

Stedingi sexto Junii cecidere Kalendas,
M. duo CC. quartus ter denus tunc fuit annus,
Anno Gerbardi quinto decimoque secundi.

In eo tempore fundata fuit diœcesis Oseliensis propè Osele, & in Osterlant. In anno Domini MCCXXXV. circumdedit Dux Otto de Brunsuick civitatem Bremensem cum magno exercitu circa festum B. Martini Episcopi, & rapinam fecit & exactionem, & recessit causâ hyemis urgentis. Eodem anno fecit Dux Ludowicus de Bavariâ decollari uxorem suam legitimam pro criminibus sibi falsò impositis. In eodem anno nobiles de Bederkesa intraverunt terram Wortsatiæ cum magno exercitu & ibi multi eorum interfecti sunt. Tunc Dux Brunsuicensis contrarius fuit Bremensi Archiepiscopo & obtinuit Comitatum Stadensem manu forti. Eodem tempore fuit tanta caristia in Livoniâ, quod homines se comederunt mutuo, & cadavera de patibulis. In anno MCCXLVII. Senuit Gerhardus Archiepiscopus Bremensis, tunc quasi X. annis portabatur in curru, & ponitur de loco in locum: Sic de consensu capitularium & ministerialium & civitatibus suscepit in administratorem & auxiliatorem fratrem suum Simonem Episcopum Paderbornensem, qui præfuit Ecclesiæ septennio. Iste Simon fuit valdè bellicosus, sed raro obtinuit victoriam in bello. Idem Simon fuit etiam administrator Ecclesiæ Coloniensis modicum antea. Iste Simon convenit Albertum Ducem Brunsuicensem, quòd venisset contra promissa & legata patris sui, & factâ die placiti & treugarum recessit iterum à diœcesi Bremensi & comitia, & fecit reædificari castrum Horborg & tradidit Archiepiscopo Bremensi. Et nota quòd eidem Gerhardo Archiepiscopo quidam vir obviavit dum adhuc fuit Præpositus, & Canonicus Paderbornensis & dixit sibi: nota diem, iterum quando finietur annus eodem anno eris eligendus in Præpositum Paderbornensem & cùm habueris Præposituram ibi, dabis mihi duas marcas, & ut dixit ille sic evenit sibi. Anno ille finito venit iterum & dixit: Illo anno finito eris Archiepiscopus Bremensis & quando id factum fuerit dabis mihi quinque marcas. Et hoc iterum factum fuit. Postea rediit post biennium, & dixit, duo facta prædixi tibi, quòd fieri deberent & completa jam sunt: tertium dicam tibi, dicam absque precio: tu vives Archiepiscopus XL. annos, & ultra nec diem, nec annum. Et hoc etiam factum fuit, quia electus fuit anno Domini MCCXVII. & obiit anno Domini MCCLVII. in die Panthaleonis plenus dierum. Et hic fecit ædificari castrum Hilligenberge in honore S. Thomæ & ditavit sufficientibus reditibus incorporando Ecclesiam parochialem proximam scilicet Vilsen, pro quâ dedit Scholastico Ecclesiam in Beverstede. Hic obiit in castro Vorden & sepultus est

in Bremâ cum exequiis solemnibus. Et bene præfuit Ecclesiæ Bremensi istis XL. annis & multa restauravit.

HILDEBOLDUS XXIIX. Archiepiscopus XXV. fuit prius Archidiaconus Rustringiæ filius generosi Comitis de Brockhusen, & dapifer Archiepiscopi Bremensis ex feudo & homagio Comitiæ olim. Hic etiam Hildeboldus à majori parte capituli electus ivit Romam & Papa dedit sibi pallium, & in curiâ consecratus fuit & lætè rediit ad Ecclesiam. Alia pars puta Scholasticus, Cantor, Thesaurarius & Ecclesiæ Hamburgensis elegerunt Simonem Episcopum Paderbornensem, & adhæsit sibi Comes Hollandiæ, sed postea evanuerunt ab eo & recessit adhæsio lite veniente. Aliqui autem elegerunt Gerhardum de Lippiâ juniorem, & talem elegerunt Decanus & capitulum S. Willehadi cum paucis Canonicis de gremio majoris Ecclesiæ. Episcopus Simon obtinuit castrum Langewedel, & circumdedit illud Archiepiscopus & redemit cum CCCC. marcis & ab eo, & à militibus, qui illud possederunt. Postea fecit Simon episcopus conspirationem cum Stedingis & fecit Bremensibus multa mala. Postea circumvallavit Wildeshusen, & ibi incepit bellum à Comite Henrico Bogener de Oldeborg veniente in Mundale, & ibi interfecti sunt multi de familiâ ex expeditione Simonis, & tunc ex scandalo Simon recessit & factus est monachus. Postea Hilleboldus consiliatus ivit Romam pro confirmatione, & obtinuit voluntatem suam & rediit ad partes in Bremam & ibi receptus est. Postea venit discordia inter Hilleboldum & cives, quia idem Archiepiscopus ædificavit castrum in Wersulete firmius quàm antea unde exortum fuit iterum dirum bellum, rapina & spolium incendia & interfectiones à Frisonibus, & duravit multis annis. Tandem fecit pacem cum civibus & Frisonibus dans Frisonibus magnam pecuniam pro amicis eorum interfectis. Anno MCCLVIII. incendio periit Brema iterum. Iste Hildeboldus ampliavit reditus in prædiis & castris, & acquisivit S. Petro Wildeshusen opidum cum castro & villis ac advocatiâ adjacenti usque in Visickbeke, & hoc fecit cum sapientiâ à Comitibus de Oldenborg, à quibus pater suus originem duxit. Iste Archiepiscopus accepit copiam auri & cepit civitatem Slesuicensem pro rege Daciæ. Ille, ut dicitur, primus fuit, qui stipendia accepit, pro ducendo exercitu. Valde magnanimus & gloriosus fuit, quia cum duo Duces Brunsuicenses, scilicet Albertus & Joannes fratres cum exercitu magno ivissent per pontem Alræ circa Verdam ad nocendum Ecclesiæ Bremensi, Hildeboldus cum suis venit illis obviam & Duces recesserunt tunc timore grandi. Anno Domini MCCLXXIII. obiit Hildeboldus Archiepiscopus, qui XVIII. annis rexit Ecclesiam Bremensem & tribus mensibus, & sepultus est ibidem in Ecclesiâ majori. Reliquit capitulo magnum thesaurum, sed valde rarum fuit, quòd non accepit doctrinam à plurimis pressuris bellorum cum incolis & exteris.

GISELBERTUS XXIX. & Archiepiscopus XXVI. fuit nobilis de Brunckhorst & fuit filius materteræ Hildeboldi Archiepiscopi, canonicè & concorditer electus. Per se equitavit Romam & Gregorius X. dedit sibi pallium in Concilio Lugdunensi, & ibi fuit rex Romanorum cum omnibus Prælatis præsens & ibi tractatum fuit de subsidio terræ sanctæ, & instituta fuit ibi decima omni anno per universum. Et ab eodem Gregorio idem Giselbertus consecratus est in sacerdotem & postea Episcopum, & confirmatus ab eo rediit Bremam, & ibi gloriosè & honestè introductus est. Regalia sua meruit à Rudolfo rege Roman. Hic postea subjugavit Kedingos sapienter, quia torneamentum & curiam fecit in Stadio, & sic ivit in Kedingiam cum nobilibus & militibus improvise & multos occidit, & aliquos captivavit animo potenti & manu forti, quia fortuna sibi arrisit, & fuit fortunatus usque in fine vitæ suæ. Hic dilexit cives Bremenses, & pacificavit omnes seditiones civium & controversias: & ideo à nobilibus & ministerialibus vocatus vulgi Episcopus & Karelorum. Sed hoc postea versum fuit: nam cùm Archiepiscopus in bonâ feriâ in die Jovis consecrasset chrisma & officium complesset, tunc mansit in palatio suo Bremæ, & unus ministerialium vulneravit unum aurifabrum, & dum hoc Bremensi consulatui innotuit, furiosè communitas irruit, & intus incenderunt palatium Episcopi, & intraverunt cum potentiâ & captivaverunt servum, & ceperunt ac spoliaverunt clenodia Archiepiscopi, quamvis Archiepiscopus promisisset satisfactionem pro servo suo. Eodem die Giselbertus Archiepiscopus cum indignatione recessit à civitate Bremensi, & adhæsit postea mi-

litibus & ministerialibus suis, & non civitatibus. Sed pro hoc satisfecerunt postea Archiepiscopo, quòd tam viri quàm mulieres nudis pedibus obviam venerunt Archiepiscopo & maxima dona dederunt, cum crucibus & vexillis antequam intrare voluit civitatem ipsam. Post hæc orta sunt Bremensibus mala tam à principibus, quàm aliis civitatibus, quia defensionem Archiepiscopi non meruerunt. Etiam inter se discordabant Bremenses, quòd ditiores cives civitatis depulsi fuere, qui cum auxilio ministerialium Ecclesiæ venere ante Bremam & fecerunt multa mala cum spolio & incendio. Frisones etiam & Rustringii spoliaverunt civitatem navibus & interfecerunt eorum cives. Anno Domini MCCLXXVII. Civitas Lubecensis periit incendio & tunc facta est ipsa civitas lapidea, quæ priùs lignea fuit. Etiam obiit tunc Christianus Comes apud S. Stephanum in Brema, & delatum est corpus ejus in monasterium S. Mariæ in Huda. Iste Comes Christianus de Oldenborg fuit consanguineus Giselberti Archiepiscopi, & fuit in juventute sua Scholasticus Bremensis, & ideo valde familiaris loco & incolis, & dilexit valde clerum. Isto tempore fuit grandis caristia: plaustrum enim siliginis solvit XII. marcas, sed nemo periit caristiâ in mortem. Anno Domini MCCLXXXV.IIX. Idus Maii iterum periit civitas Bremensis incendio, & eodem anno dedicata fuit Ecclesia Prædicatorum in Bremâ ab ipso Episcopo Giselberto & per ejus Suffraganeum Henricum Pavisianensem. Iste Archiepiscopus fuit audax contra inimicos, & humilis circa amicos: cognatis suis in multis benefecit. Habuit vitam activam in temporalibus, quòd parum curavit de contemplativâ & spirituali, licet optimè legit horas, & divina fecerit omni die, sed rarò per se consecravit. Optimè rexit diœcesin & defendit ut pugil fortiter cum Judâ Machabeo paratus cum suis in mortem ire & in carcerem, ut salvaret sibi commissos. Hic ædificavit multa ædificia castrorum, & emit multa prædia. Ipse ædificavit castrum Tedinchusen: civitatem Buxtehude novam fecit, & ædificavit castrum Ottersberge, & turrim in castro Vorde. Etiam castrum in Rempempe pro certis bonis mutuatis cum Henrico de Bramstede circa Albiam. Item ædificavit aulam Episcopalem, dictam des Bischoppes Huß in Bremâ & Stadio. Item ædificavit Langwedel melius, quàm antea. Etiam transtulit claustrum Metelen in Wolda & melioravit reditus. Et ædificavit altare novum in medio Ecclesiæ Bremensis pro memoriâ prædecessorum suorum, circa sepulcrum eorundem & ditavit reditibus sufficientibus: fecitque ibidem memoriam suorum prædecessorum, parentum & amicorum. Et hujusmodi reditus annuatim fecit cum Ottone, qui habuit castrum in Bremâ, quod debuit solvere sub maximis pœnis canonicis & vicariis in summo. Et iste Otto fuit Comes de Oldeborch & fuit potens & dives & fuit nepos Dominorum Hildeboldi & Giselberti Archiepiscoporum antedictorum. Eodem tempore obiit Henricus Comes de Hoja, & dimisit XXV. filios legitimos unde nullus venit ad 50. annos. Dominus Archiepiscopus Giselbertus in ultimis temporibus patiebatur calculum & alios morbos & ductus fuit curru in infirmitate sua & senio. Tunc cœperunt resistere Archiepiscopo Stedingii cum istis de septem parochiis ultra Albiam. Et convocavit exercitum cum Duce Saxoniæ Luneborg & comite Holsatiæ & ministerialibus Bremensibus, & venit contra eos cum dictis principibus Stadam, & multos occiderunt, & plures captivarunt, & destruxerunt terram rapinis & incendiis. Tunc doluit Archiepiscopus pro interfectione & depopulatione terræ, & fecit pro eo magnam pœnitentiam sicut testati sunt, qui in fine vitæ circa eum adfuerunt. Hic Giselbertus sedit XXXIII. annis, tribus mensibus & tribus diebus & obiit Vordæ anno Domini M.CCC. VI. sepultus Bremæ in medio Ecclesiæ. Et anno MCCCII. tunc Basilius cantor Bremensis fecit depingi dependennavele in medio Ecclesiæ Bremensis.

HENRICUS DE GOLTERNE XXX. Archiepiscopus XXVII. Fuit concorditer electus in Archiepiscopum à capitulo Bremensi anno MCCCVI. & fuit antea Decanus Bremensis: fuitque natus à ministerialibus & militaribus valde pacificus, moralis in moribus, tritus in sententiis & dapsilis in expositione. Iste gravatus senio misit Cantorem Bremensem cum aliis Canonicis ad urbem Romam pro pallio & confirmatione, & interim ipse venit Stadam, & dum redire deberet correptus febribus obiit Vordæ & sepultus est Bremæ circa Hildeboldum cujus fuit capellanus. Idem Henricus electus sedit quatuor mensibus. Cantor Bre-

mensis obiit in viâ, dum redire debuit habita confirmatione: cæteri redierunt Bremam.

FLORENTIUS XXXI. Archiepiscopus XXIIX. de Brunckhorst dictus, Scholasticus Bremensis à parte capituli electus. Alii elegerunt Bernhardum filium Comitis de Wolpia Præpositum Magdeburgensem & Bremensem. Majores & sapientiores noluerunt in tantâ partialitate eligere propter mala, quæ inde oriri possent imposterum in deprædatione Ecclesiæ. Cives Bremenses adhæserunt Præposito: & ministeriales adhæserunt Scholastico. Et ambo multis divitiis adierunt Romã collectâ gazâ & Papa cum curiâ suâ fuit tunc Pictavis. Ibi sedit Papa Clemens V. olim Archiepiscopus Burdegalensis. Ambo manserunt in curiâ pro confirmatione obtinendâ. Sed Florentio Papa dedit pallium & confirmavit ipsum: & tunc cessit voluntariè Bernhardus Comes de Wolpiâ. Anno Domini MCCCVII. venerunt duo cives altercantes super prioritate Bremensis & Lubecensis civitatum, & Brema antelationem obtinuit. Iste Florentius obiit in Bremâ sepultus. Post illum venit quidam JONAS de Sueciâ, qui hic apud nos dicebatur Johannes.

JONAS sive JOHANNES XXXII. Archiepiscopus XXIX. accepit Archiepiscopatum Bremensem à sede apostolicâ: antea fuit Episcopus Lundensis in Daciâ, & prius fuit Præpositus Rosschildensis. Pater ejus miles, & mater de genere regum Danorum. Et cùm venit ad diœcesin Bremensem vocatus est Johannes, & fuit Doctor Decretorum, & in multis regnis non habuit similem in artibus liberalibus. Papa Nicolaus IV. confirmavit eum ad diœcesin Lundensem, & inbeneficiavit multos clericos valde dignos. Et hoc indignè tulit rex Daciæ, quia statum clericalem valdè odit, & contrarius fuit electo. Cum verò Archiepiscopus corripuisset desuper regem Daciæ super tali tyrannisiâ, quòd non deceret regem: tunc rex fecit eum captivari & detineri in carcere & constringi cathenis. Et Episcopus fuit patiens & venerabilis, & fecit regem excommunicari cum suis, & interdici totum regnum. Et rex tenuit eum biennio satis strenuè. Tunc Cœlestinus fuit Papa Romanus & scripsit ad regem & excommunicavit eum, sed rex non curavit ad festucam: nec curavit regem cœli, nec curavit honorem proprium, seu animam propriam. Sed amici adjecerunt sibi funes in turrim ut se liberaret de turri, & cum favore custodum evasit Regem in ejus scandalum. Tunc idem rex Henricus nomine destruxit & devastavit omnia, quæ erant Episcopi Lundensis, & depulit omnes Episcopos, qui ibi erant de partibus Franciæ & multos sacerdotes exiliavit in solitudinem. Propterea Episcopus Johannes ivit Romam, & ibi fuit benignè receptus à Cœlestino Papâ quasi ovis, quæ benignè depilasset lanam suam & nuda evasisset & dejecta fuisset pro justitiâ. Postea venit Bonifacius VIII. qui valde tunc mirabatur de constantiâ Johannis, & dixit quod nunquam vidisset sibi similem de forti & constanti animo, sic quòd nec de horribili persecutione inimicorum suorum mollificabatur. Henricus rex Daciæ misit ad curiam magistros Parisienses nobiles & sapientissimos, & specialiter unum Parisiensem magistrum cui nomen erat Martinus de Dacia, qui & compilavit modos significandi, qui dicuntur Modi Martini: & isti modi antiquo tempore communes erant. Huic Martino rex dedit magna munera, præbendas & prælaturas, & cum aliis ivit Romam contra Johannem Episcopum. Et Rex dedit eis clenodia pro curis, & procurarent contra dictum Episcopum pro rege, & quòd non retinerent pecuniam nec bona, sed quod lucrarentur caussam contra Johannem. Et venerunt ad curiam ante Papam & ibi fuit caussa proposita & disputavit pars contra partem in negocio Johannis Episcopi. Sed Johannes Episcopus obtinuit unam sententiam contra regem Henricum pro offensa & damnis sibi illatis. Et tunc positum fuit interdictum Papale per totam Daciam, & duravit VI. annis. Tunc rex laboravit & promeruit gratiam a Domino Apostolico, & hoc per magna munera & dona. Et Papa rogavit Johannem ut dimitteret diœcesin quia non posset ibi bene eam habere securam vitam, ipse eum vellet facere majorem Prælatum Archiepiscopum quando sibi occurreret. Et Papa promisit, quod rex Daciæ deberet sibi expagare XL. millia marcarum & cum illo caussa sopita & terminata. Tunc venit Johannes Episcopus Parisius & ibi emit reditus. Et Episcopus Isernus præfuit Ecclesiæ Lundensi. Et obiit Papa Bonifacius & novus Papa Benedictus XI. accersivit Johannem Episcopum & dedit ei Ecclesiam Rigensem, sed ipse debuit

debuit resignare Ecclesiam Lundensem: sed hoc noluit facere, quod Papa valde indigne tulit, & dimisit eum ulterius exspectare. Postea Clemens V. fit Papa, ille fuit sapiens & nobilis, & tunc vacabat Ecclesia Bremensis, quæ primatum tenuit per tria regna quia obiit tunc Florentius de Brunckhorst, cui dederat Papa contra Præpositum Bernhardum de Wolpiâ & propter famam Johannis & bona opera Ecclesiam dedit illi Bremensem. Ex illo idem Episcopus lætificatus valde accepto pallio a Clemente V. venit in Bremensem provinciam cum humilitate, & venit in Huda & mansit ibi cum conventu, donec Prælati, ministeriales & consules ac cives Bremenses inducerent eum in Ecclesiam sibi commissam. Et statim fecerunt sibi homagium, & bona receperunt in pheudum. Et habuit plenariam obedientiam in spiritualibus & temporalibus. Et venit ut strenuus Christi miles & pastor bonus gregis Dominici, & ipse accepit caritativum subsidium. Et contradixit sibi Præpositus Hamburgensis primo & cum clero suo restitit sibi. Et Archiepiscopus excommunicavit Præpositum & suos: & Præpositus appellavit ad curiam. Et talis mos contrarietatis & rebellionis semper fuit Hamburgensium sicut adhuc: & contrarietas venit ab eo, quod capitulum Bremense primò consensit, & Hamburgenses non erant pro consensu evocati & ideo appellarunt, quia æque gloriosi esse intendebant cum capitulo Bremensi. Eodem anno postulavit Archiepiscopus Johannes castrum Vorde ab Henrico de Borch, qui fuit pessimus tyrannus & restitit Archiepiscopo, nec dedit sibi castrum. Fuit idem Henricus persecutor clericorum, & desolator claustrorum, & ideo non curavit Episcopum. Et fuit deflorator claustralium, & captivavit monachos, canonicos & sacerdotes: desolavit militares, terram & homines, quasi desperatos, & multos occidit in aquâ, igne, gladio & nive, in cippis suis, & cathenis, & fuit fortis in multis malis, & neminem curavit. Tandem Archiepiscopus expulit eum de castro, & mandavit servare pacem, sed fregit pacem residens in proprio castro. Ibi venit Archiepiscopus cum Duce Luneburgensi & Episcopo Verdensi, & captivavit eum, & castrum destruxit, quod vocabatur die Dannenzee / & Archiepiscopus misit eum in carcerem. Item cepit Horneborch & destruxit propter eundem. Et Henricus de Borch sedit in turri Vorden incippatus. Et tunc fuit tranquillitas in diœcesi Bremensi multis annis & laudabant Christum, quod dejectus esset iste tyrannus Henricus, qui contra Christum & ejus Ecclesiam diu grassabatur. Et clerus cantavit, Te Deum laudamus. Postea venerunt literæ à Papâ Romano, quòd Johannes Archiepiscopus deberet visitare Papam & terminare unam caussam, quæ erat inter Rigenses, & Magistrum Teutonicorum. Et cum esset in viâ, tunc Papa remandavit sibi, quòd caussa esset terminata. Super quo ministeriales & populus lætificabantur. Postea consulatus fecit murum contra Ecclesiam seu fossam ante civitatem, & hoc non fuit cum consensu Archiepiscopi. Ipse movit lites civitati & voluit destruere murum istum, & restitit consulatus. Et ergo pro eo ivit Viennam ubi Papa fuit & proponebat Archiepiscopus caussam in Consistorio suo, & caussa non fuit terminata, sed sedi Apostolicæ fuit commissa juxta honorabilem ritum. Post hoc posuit Archiepiscopus Johannes Borchardum Grolle, qui fuit Præpositus Rustringiæ & Johannem Parvulum, qui magnus fuit Jurista ad vicarios in spiritualibus. Et isti rexerunt diœcesin Bremensem, & visitabant spirituales per totam provinciam, & mandata eorum tenebantur cum diligentiâ. Postea venit Archiepiscopus Bremensis de curiâ Papæ, & venit Vordam, & tunc fuit in diœcesi quidam malus dictus Otto Scacke rebellis sibi & Ecclesiæ, quia tenuit latrunculos & pessimos quosque raptores & terræ destructores. Et ideo dedit Horneborch amicis Henrici de Borch, qui fuerunt contra fidem Christi. Illi incenderunt Vordam, & pudorosè se demonstrabant, de quo non est dicendum per singula. Tunc venit Bremam ut pace frueretur, & posuit Martinum de Huda in advocatum in Langewedel, & bellum habuit contra Comitem de Hoja pro castro Tedinchusen, quod erat diœcesis Bremensis, & citavit eum ad curiam. In eodem tempore captivavit Archiepiscopus unum sacerdotem in Brema contra capitulum & consules, & contra omnes cives Bremenses, & duxit ligatum usque Langewedel, & graviter fuit contra capitulum, & voluit Dædalem & Borchardum Grollen depellere à capitulo Ecclesiæ Bremensis. Et multos cives Bremenses constituit absque pace, propterea quòd interfecerunt unum presbyterum manifestè, & pro

& pro hujusmodi volebat ſibi ſatisfeciſſe, ſed ſprevit emendam volens graviter vindicare. Omnes ergo tandem conqueſti ſunt ſuper Archiepiſcopo & perſecuti ſunt eum ubique. Et tunc Archiepiſcopus impignoravit Langewedel pro magnâ ſumma & centum armigeros accepit ſuper ſumtus & ſtipendia, ſed defecit in cibariis & frumentis ac ſeipſum exterminavit. Et inde venit Nordam in Friſiâ, poſtea in Wildeshuſen, & ibidem non invenit fortunam, ſed captivatus fuit à quodam qui dicebatur Otto de Oyta, qui ſtrenuè eum tenuit. Et omne fuit ſibi in oſtenſam, quòd erat in Wildeshuſen & miniſteriales ſui receſſerunt ab eo. Et poſtea nemo timuit eum & ſuam dignitatem. Sic ex dolore rediit in Friſiam. Poſtea venit Henricus de Borch de turri Vordenſi in contemtum Archiepiſcopi à Scholaſtico Bremenſi Dn. Johanne de Lunenborch, qui fuit filius Ducis ibidem, qui tunc fuit protector & adminiſtrator poſitus Eccleſiæ Bremenſis à capitulo abſente Archiepiſcopo. Ille eundem tyrannum cepit ſibi in ſocium pro perſecutione aliorum, ut ſic poſſet venire ad Pontificatum: & hoc fuit valde contra Johannem Archiepiſcopum. Sed Dn. Johannes intromiſit ſe tunc de terris & caſtris diœceſis Bremenſis & non curavit Archiepiſcopum. Poſtea captivavit ſacerdotem, qui tulit mandata Archiepiſcopi Johannis, & eum interfecit in vinculis Vordæ. Et hoc non fuit vindicatum, nec ab Archiepiſcopo neque à Bremenſibus. Poſtea rediit Archiepiſcopus Johannes Romam & citari fecit Dn. Johannem Luneburgenſem Scholaſticum Bremenſem, & omnes perſecutores ſuos per diœceſin Bremenſem, & qualiter ipſi contigit longum eſſet ſcribere. Tunc Romæ Papa fuit Johannes, ante quem prædicavit Johannes Archiepiſcopus noſter Johannes, & Papa laudavit eum dicens, quòd eſſet vir eminentiſſimæ literaturæ & caput Alemannorum. Et fuit juſtus: nam cum quodam tempore advocatus ſuus in Langewedel captivaſſet unum vectorem, pro eo, quòd currus cecidit, venit ante eum cum captivo exponens factum. Et dixit Archiepiſcopus, quid enim mali fecit? deberemus habere malos pontes & vias ac ſi ſic caderent ſi reciperemus eorum bona valde ditaremur: ſed non eſt rectum, æquum & juſtum: redde ſibi ſua, & repenſa ſibi damna: quia hoc eſt juris. Perſequi debemus inimicos noſtros non innocuos. Et allegavit iſtum verſum: Perſequar inimicos, & non convertar donec deficiant. Ultimò obiit idem Archiepiſcopus Pariſiis & dicitur quod dereliquerit XIV. millia florenor. Rhenens: & fuit XX. annis Archiepiſcopus in Bremâ. Anno MCCCXXVII. tunc inceptus fuit murus prope S. Stephanum, qui dicitur Nova-civitas. Anno Domini MCCCXI. manifeſtavit ſe S. Victor in Eccleſia Bremenſi Dn. Hermanno Borch Decano, ipſo die Victoris, qui & ſtetit ut miles circa fontem baptiſmatis. Et juſſit Camerario, ut invitaret eum militem ad prandium, qui reſpondit ſe eum non videre. Deinde dixit Diacono & Subdiacono, num viderent iſtum glorioſum militem ibi ſtantem, & dixerunt quod non. Procedens autem de loco ſtationis proceſſionis ad locum militis circa gradus baptiſterii loquebatur illi invitans eum ad prandium ſic dicens, ſtrenue miles ſupplico vobis, ut hodie præbendam S. Petri mecum comedatis. Reſpondit miles S. Victor, quòd non poſſet facere. Tunc rogavit eum Decanus humiliter ut revelaret ſibi quis eſſet, reſpondit ſibi: Ego ſum Victor miles Chriſti, cui hodie hîc ſolemniter ſervitis, & ſum protector ipſius loci in perpetuum. Audiente hoc Decano, quòd erat S. Victor, procidit ad pedes ejus & ſic evanuit, & tunc vidit eum tota proceſſio clericorum: & Decanus totum fecit ſolemniter publicari. In Anno Domini MCCCXVI. fuit iterum cariſtia magna, ut modius ſiliginis ſolveret XXIV. gr. & Decanus dedit multa pauperibus, & tandem quaſi conſumtis omnibus vidit paupertatem omnium juſſitque largiſſimè dari: & ſic cum ea quaſi omnia conſumta fuiſſent dixit ſervis: Colligite cum ſcombis omnia & date frumenta & farinam. Et cum dicerent ibi nihil eſſe, acceſſit cum ſervo & invenit omnia repleta per gratiam Dei, acſi lobium cadere deberet. Et tunc dedit largiſſime, & frumentum non eſt imminutum ex Dei dono. Et ſic magnâ devotione cœpit Decanus flere & dixit: Date jam largiſſimè pro regno cœlorum.

BORCHARDUS GRELLE XXXIII. Archiepiſcopus XXX. electus fuit Canonice tempore Johannis XXII. Papæ, Anno Domini MCCCXXVII. & fuit in XI. Anno Papæ Johannis ipſo die Hieronymi. Et ipſe fuit antea Subdiaconus Rulirtogiæ, cui dabatur diœceſis Bremenſis tali modo, quia devoluta fuit ſedi Apoſtolicæ per

mortem

mortem Johannis Archiepiscopi, & quia tunc adhuc nemo institit. Ideo unanimi consensu cleri & plebis mittitur personaliter ad sedem Apostolicam pro Ecclesia Bremensi impetrandâ. Ipse enim fuit homo pulcer & literatus & bonæ vitæ natus de civitate Bremensi de divitibus parentibus & morigeratus homo nobilis plus virtute quàm parentibus. Fuit etiam humilis, beneficus, & largus, probus & affabilis, ac omni honestate præclarus. Et sic Deus vocavit eum ad bonam fortunam, & accivit eum ad statum [illegible]. Unde versus:

Hic est Borchardus redolens vere quasi nardus
Floruit in mundo similis vix orbe rotundo
Non nobilis genere sed nobilior probitate.

Habuit unum fratrem cui nomen Focko Grellen qui dives fuit bonis & Dei gratiâ, & similiter omnibus amabilis. Pro Borchardo Principes cum capitulo ac consules & tota communitas scripserunt Papæ ad promovendum eundem in Archiepiscopum. Et cum Papa vidisset personam ejus sapientiam & humilitatem, tunc benignè providit sibi de Ecclesia Bremensi, & dedit sibi pallium & confirmavit eum in Archiepiscopum benevolè. Et cum placuit divinæ bonitati, ut reliquiæ SS. Cosmæ & Damiani publicarentur toti mundo de muro, ubi antiquitus pro insultibus Barbarorum erant inclusæ, & maximè per Cæsarem Ottonem, qui fuit natus Dux Brunsvicensis, & Duce Henrico ibidem pro quorum insultibus aliæ reliquiæ tunc ibidem absconditæ fuerant, sed quando placuit divinæ bonitati sunt publicatæ. Hujusmodi reliquiæ Cosmæ & Damiani maximo miraculo publicabantur Archiepiscopo Burchardo. Nam cum semel in festo Paschæ ascendere voluit chorum ad Austrum, tunc murus crepuit meridius, & sonitum maximum fecit, & inde processit odor suavissimus, quod nemo unquam odoravit. Statim cum sibi hoc signum apparuit, locutus est cum capitulo, & concordavit cum eis, quod à futuro festo Pentecostes ulterius per annum, Anno Domini MCCCXXXV. de isto loco vellet elevare seu transferre reliquias SS. Cosmæ & Damiani, qui etiam sibi per visum apparuerunt. Et hoc fecit in regnis & provinciis circumquaque publicari. Et fecit omnes suffraganeos invitari ad istam solemnitatem, Duces, Comites, Barones milites & militares in propinquis terminis & regnis, & omnes virgines tam intus, quàm extra cum quibus tum consilium maximum habuit, & tenuit maximam curiam quasi regalem ante curiam suam in curiâ domus Dei cum nobili apparatu, & ibi fuit triduo tripudium. Et feriâ secundâ Pentecostes dum ipse elevavit vel transtulit reliquias SS. Cosmæ & Damiani cum Episcopis Suffraganeis & Abbatibus multis Missa finita ante prandium fecit XII. ante aulam suam in honore Dei & solemnitate sanctorum de optimis suis ministerialibus Ecclesiæ stare. Et concursus, qui ibi tunc fuit, nemo meminit. Nam Dn. Henricus Doveldei proconsul stetit in uno magno dolio braxatorio, quasi de plaustro integro: ex illo offerebatur cum auro, argento, pecuniâ & argenteis muneribus. Finitis diebus Pentecostes & solemnitate tunc Archiepiscopus fecit vocari camerarium suum & petiit, quòd sibi de offertis dare vellent ad expensas suas magnas, quas pro Ecclesiâ fecit. Et dederunt sibi ter mille marcas benevolè. Reliquum cessit ad structuram, & inde facta est magna campana. Et tunc nobilis Baro de Deipholte fuit de familiâ Dn. Archiepiscopi. Iste Archiepiscopus libenter cantavit Missam in Ecclesiâ suâ, & in claustris, & personaliter more prædecessorum suorum prædicavit. Ille habuit circa se cancellarium magistrum Franconem Ecclesiæ suæ Meschedensis Scholasticum virum literatissimum, qui fecit unum librum de processu judicis in caussâ sibi commissâ ex parte [illegible] de auctoritate S. Baptistæ & Evangelistæ altercantium. Et fecit unam se-[illegible] de nativitate Domini. Iste Pontifex domuit Rustringos cum civitate ne-[illegible] infestos & subdidit eos in perpetuum. Item suo tempore per traditionem Ecclesia Bremensis amisit Tedinghusen, & hoc cepit Henricus Comes de Brockhusen. Dn. Liborius miles frater Archiepiscopi tenuit Wildeshusen & Haghene contra [illegible] suum. Postea obiit Focco Grelle frater suus, qui erat quasi arcarius Archiepiscopi. Fratre defuncto obiit Archiepiscopus in maximo dolore in Bremâ, & pol-[illegible] in omni sanctitate in Ecclesia Bremensi Anno MCCCXLIV. pridie assumtionis Mariæ, & sepultus est in Ecclesiâ Bremensi.

siccâ quasi integro mense, & postea cessavit per se. Anno MCLXXIIX. Archiepiscopus Bremensis Baldewinus obiit sepultus in Ecclesiâ Bremensi in medio.

SIFRIDUS. XXIII. Archiepiscopus XX. sedit quasi V. annis & fuit filius Alberti marchionis electus anno MCLXXIX. & antea fuit Episcopus Brandenburgensis XV. annos. Et eodem anno fuit concilium Lateranense celebratum ab Alexandro Papa XX. anno Pontificatus sui. Tunc Joannes & Calixtus cesserunt Papatui & à schismate, & Joannes factus est Episcopus Beneventanus. Et Archiepiscopi deposuerunt pallia schismaticorum antipaparum, Christianus Maguntinus & Philippus Coloniensis acceperunt nova pallia à Cardinali Hyacintho, & spreverunt schisma Octaviani, Widonis & Joannis, & unusquisque sic juravit: Ego ejuro & sperno omnem infidelitatem & hæresin, erigentem se contra sanctam Ecclesiam Romanam, & præsertim schisma Octaviani, Widonis & Joannis &c. Volo legatos Romanæ Ecclesiæ honorare & salve conducere & in expensis minare, sic me Deus adjuvet & sancta Dei Evangelia. Cum istis verbis dabantur eis pallia: In nomine patris, filii & Spiritus Sancti, & in honore Dei genitricis Mariæ & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Ecclesiæ Romanæ, & Domini Alexandri Papæ, tradimus tibi pallium sumtum de beatissimo corpore Petri apostoli, ut eo utaris in confectione Sacramentorum & corporis & sanguinis Domini, & consecratione Ecclesiarum & chrismatis, & ordinatione clericorum & celebratione Synodorum secundum Ecclesiæ tuæ consuetudinem, Amen. Eodem tempore alius venerabilis nomine Bertoldus laboravit pro Ecclesiâ Bremensi sed Sifridus electus & confirmatus obtinuit, & Imperator dedit ei baculum & regalia in Geilenhausen. Anno MCLXXXIII. aliqui de capitulo Bremensi scilicet Didericus Decanus Hartwicus thesaurarius, dictus de Lyd, qui postea effectus est Archiepiscopus, Sigebodo cellerarius, qui postea factus est abbas S. Pauli extra muros, Hermannus Præpositus Buccensis, Eilo Præpositus S. Willehadi, & alii quos Archiepiscopus sublimaverat conjurarunt conspirando contra Archiepiscopum & miserunt in curiam Romanam contra eum unum canonicum, cui nomen Henricus cognomine Dobelstein quia egregius taxillator fuit. Ille scivit mirabiliter devotus apparere, ubi non erat notus: Sed Henricus Scholasticus Bremensis venit contra eum, & excusavit Archiepiscopum plenarie, & sic Sifridus mansit Archiepiscopus. Eodem anno Cæsar venit Erfordiam & curiam ibidem celebravit cum multis principibus pro facienda pace inter principes terrarum: & dum Cæsar staret cum suis in quadam curiâ in quodam lobio, propriè up einer Loeven / & cum occursus fieret populorum ad videndum Cæsarem & principes, trabes fractæ sunt & inferius erat latrina. Tunc ceciderunt cum lobio in latrinam in qua octo principes submersi sunt & multi Barones & Comites ante regem & plures quam C. milites, & nullus Episcoporum vel clericorum cecidit, nec Cæsar. Cæsar rapiens fenestram evasit. Comes Henricus de Swarzenborg profundius cecidit, quia jurare solitus fuit, si hoc egero submergar in latrinâ: & ita evenit. Hic Archiepiscopus moritur sepultus in Ecclesiâ aquilonari.

HARTWICUS II. XXIIII. Archiepiscopus XXI. electus concorditer de Ecclesiâ Bremensi, cui consonabat capitulum Hamburgense & S. Willehadi Bremense, quod fuit satis novum. Et laici concurrerunt omnes in admissionem electionis ejus concordi voce & cum jubilo, quia pius erat & omni virtute præclarus, sapiens & justus diligens semper æquitatem. Anno MCLXXXIV. IIX. Kalend. Febr. Cæsar dedit ei regalia ipso die Petri ad cathedram, & Lucius Papa tertius dedit sibi pallium & confirmavit eum ad preces Cæsaris. Anno MCLXXXV. Cæsar fecit curiam in Maguntiâ, quam celebravit cum principibus, & ibi fecit milites duos filios regem Henricum & Fridericum Ducem Suavorum. Ab illâ curiâ rediit ad partes Dux Saxoniæ Henricus, & dicebatur Henricus Dux Brunsuicensis, & non amplius Dux Saxoniæ, propter fugam à Mediolano tali nomine spoliatus. Nam & rex Angliæ, qui solitus erat in clypeo militari ferre quinque aureos leones, vel leopardos: tres retinuit sibi, dans Duci Henrico duos, & taliter Dux fuit tunc bene receptus, quia satisfecit regi & sedi Apostolicæ. Ista curia fuit ita celebriter celebrata, quòd nunquam postea audita est tam egregiè celebrata curia. Ibi enim fuere XL. millia militum. Anno MCLXXXVI. fundatur in diœcesi Lubecensi monasterium Reinevelde. Cæterum anno Domini MCLXXXVII. Hartwicus Archiepiscopus Bremensis Ecclesiæ fundavit & dotavit, ac per

[illegible] collegium S. Anscharii in honore salvatoris Domini nostri Jesu Christi [illegible] virginis, sub invocatione beati Anscharii Archiepiscopi die [illegible] Martii [illegible] fundat idem altare sub choro in crypta Bremensi. Et sequenti anno idem [illegible] emit unum locum dictum Walda cum omnibus suis attinentiis [illegible] marcis, ut ibi construeretur monasterium monialium Cisterciensium in honore Dei genitricis, quod modo translatum est, & vocatum per Gerhardum [illegible] & suos sequentes in valle liliorum. Eodem anno in die Odelrici [illegible] Jerusalem & terram sanctam, & interfecerunt omnes Christianos [illegible] ibidem invenerunt. Cum hoc pervenit ad aures Papæ Urbani, tantum [illegible] quod inde in morbum cecidit, & brevi mortuus fuit ex mœrore. In anno Domini MCLXXXIX. In nocte Simonis & Judæ tunc Henricus Leo Dux Brunsuicensis cepit civitatem Bardewicensem, & incendit ac funditus destruxit demtis Ecclesiis [illegible]. Postea autem anno Domini MCXCIII. lucrati sunt Christiani [illegible] civitatem, quæ etiam dicebatur Accaron, & est ultra mare versus terram sanctam. Et rex Richardus de Anglia debuit redire ad partes navigio & habuit [illegible] navis & secretè venit per terram, & Viennæ publicatur & ibi captus fuit [illegible] Cæsari, & liberatur magna gazâ. In anno Domini MCXCIIX. obiit [illegible] Cœlestinus & eum sequitur Innocentius, qui sedit XVIII annis. In illo tempore [illegible] icus Archiepiscopus Bremensis venit in terram sanctam & adiit Jerusalem [illegible] reditu venit Venetias & navigio rediit Bremam portans secum reliquias S. An[illegible] Mariæ, & gladium S. Petri, quo abscidit Malcho auriculam dextram. In anno Domini MCXCIX. misit rex Knutus à Dacia fratrem suum Waldemarum cum [illegible] ad Hamborg & Stade & voluit circumvallare civitates istas contra Archiepiscopum Hartwicum. Sed Archiepiscopus & Adolfus Comes cum adjutorio [illegible] marchionis viriliter restiterunt, & sic recessit à tergo rex Daciæ ab [illegible]. In illo tempore transverberabatur cultro Decanus Bremensis à fabro in Dickhusen Frisiæ, & in eadem nocte obiit Bertoldus Episcopus Livoniæ, qui etiam interfectus [illegible]. Albertus quidam Canonicus Bremensis electus fuit in locum ejus in Livonia. Iste Albertus ædificavit civitatem Rigensem cum Bremensibus & etiam [illegible]. In anno Domini MCC. ædificabantur in Brema lapideæ cameræ magnæ pro incursibus civium inter se & pro incendio, & etiam ut divites in bona custodia quiescere possent ab insultu inimicorum & à seditionibus civium. Et quando civis unus colaphum fecit alteri tunc destruebatur domus percutientis usque ad cameram, & infra annum non potuit reædificare domum suam. In eodem anno incepit ordo Minorum & viguit B. Franciscus. In anno MCCIII. perdidit Dominus Hartwicus civitatem Stadensem insultu regis Ottonis & Archiepiscopus captus fuit. In eodem anno Stedingi opposuerunt se Archiepiscopo & capitulo ejus: restiterunt etiam principibus circumquaque vicinis, & Archiepiscopus fecit expeditionem contra Stedingos, sed parum [illegible] est. In anno MCCVII. cepit Archiepiscopus Stedingos XX. sed accepit ab [illegible] urum, ut non deleret ista vice eos, & eodem anno obiit Archiepiscopus In[illegible] III. Non. Novembr. & sepultus est in Ecclesiâ Bremensi, sed postea tamen translatus est in Ecclesiam S. Anscharii ante altare magnum, & multa sustinuit pro bono Ecclesiæ Bremensis.

WOLDEMARUS XXV. Archiepiscopus XXII. fuit electus & postulatus de [illegible] ad Archiepiscopatum in Brema Anno Domini MCCVIII. Et pro [illegible] missi nobiles legati cum Canonicis aliquibus valde solemniter, similiter & [illegible] curiam Romanam, sed quia idem Woldemarus absque licentia sedis Apostolicæ [illegible] de diœcesi suâ, Papa privavit eum utraque Ecclesia scilicet [illegible] [illegible] per eundem obtinendâ. Sed æque bene venit, & sedem Bremensem [illegible] in favore aliquorum contra sedem Apostolicam. Idem Woldemarus [illegible] civitatem Stadensem cepit, & lucratus est cum Stedingis & [illegible] [illegible] est & spoliavit funditus omnibus bonis in die Dominica, quæ [illegible] inventionis S. Stephani protomartyris. In illo tempore facta est [illegible] a ventis & tonitru in aëre, ex quibus [illegible] [illegible]. In anno MCCIX. tunc Papa confirmavit [illegible] et eodem anno venit congregatio monachorum [illegible]

Lapsus

[illegible] ex claustro Dobberan. Postea venit Fridericus Rex de Apulia [illegible] bono [illegible] venit obviam Otto Imperator, & cum venit [illegible] ubi [illegible] interfecerunt multos de suis, & ipse vix evasit. Circa id tempus Rex [illegible] legatos ad Papam, ut ipse deponeret Woldemarum ab Archiepiscopatu [illegible] quam tenuit frivole, & hoc fecit Papa, & dedit Episcopatum Gerhardo Episcopo Osnaburgensi, & ita depositus est.

GERHARDUS XXVI. Archiepiscopus XXIII. prius Episcopus Osnaburgensis, factus est Archiepiscopus Bremensis Anno Domini MCCXI. & [illegible] a Papa. Dux Bernhardus reduxit cum magna potentiâ Woldemarum ad sedem Bremensem contra mandatum Papæ, ac si ex jussu Imperatoris Ottonis hoc faceret. Et tunc [illegible] in civitate Bremensi interdictum propter eum. Stedingi autem fortificabant castrum Monsowe & destruxerunt Sehusen, & circumvallabant castrum Hagehus. Comes Henricus de Hojâ captivavit multos Stedingos & interfecit ex instinctu Woldemari, & isti Stedingi destruxerunt terram rapinis & incendiis circumquaque.

Anno MCCXIII. tunc Archiepiscopus Gerhardus primus ædificavit castrum Sluttere, nec tunc adhuc erat castrum Delmenhorst, cujus prædium est Ecclesiæ feudum: de quo postea eodem anno Stedingi destruxerunt castrum Stotle, eodem tempore cepit Cæsar cum fratre suo & cum Marchione Brandenburgensi, & cum Episcopo Woldemaro civitatem Hamburgensem cum pace & quiete & mansit ibi Woldemarus in tædium Gerhardi certis annis & dilapidavit prædium Ecclesiæ, monetam & advocatiam. Anno Domini MCCXV. tunc venit Rex Daciæ navigio in Albiam fluvium septus multitudine navium & voluit capere & subjugare Stadense opidum: sed Comes Palatinus Stadensis Henricus, qui habuit ab Ecclesiâ in feudum, prout Dux Henricus restitit eisdem. Et venit idem Rex contra Hamborg & ædificavit castrum super Albiam infra Hamborg. Et Comes Albertus ædificavit aliud castrum supra civitatem ad littus Albiæ, & sic se dederunt cives Hamburgenses ad manus ejus. Ultimo venerunt Stedingi cum Bremensibus postquam expulerunt Woldemarum & introduxerunt Gerhardum primum in sedem Bremensem pacifice. Propterea venit Cæsar cum fratre suo, & destruxerunt rapinis & incendiis quasi totam provinciam Bremensem, & idem Woldemarus frater fuit regis Daciæ ut refertur. Eodem anno navigio venit Rex Daciæ Stadium & depopulatus est fines ejus rapinis & incendiis iterum pro Waldemaro deposito, & venit iterum trans Albiam & ædificavit ibi duo castra ante Hamborg. Eodem tempore acceperunt Bremenses Ducem Henricum pro defensione contra Waldemarum & regem Daciæ: tunc dederunt Bremenses cum Archiepiscopo Gerhardo civitatem Hamburgensem Comiti Alberto, & tunc venit Archiepiscopus cum Alberto Comite ante Stade & ædificarunt castrum Svingeborg & ibi venit Dux Henricus expugnando, & facta est concordia, quod Archiepiscopus cum Comite dederat castrum. Anno MCCXVI. confirmavit Papa Honorius ordinem prædicatorum S. Patris Dominici. In eodem anno factum est diluvium magnum, quod submersæ sunt terræ maritimæ ubique & circa Bremam & in partibus adjacentibus viginti millia hominum perierunt aquis Diluvii istius. In illo tempore Papa Innocentius celebravit magnum Concilium in urbe Româ, ubi omnes Episcopi, abbates & prælati de Saxoniâ & Alemaniâ fuerunt congregati, & etiam ab Italiâ. Anno Domini MCCXVII. citatus fuit Archiepiscopus Gerhardus ad civitatem Frankenvord pro pace faciendâ inter eum & Ducem a Cæsare, sed eodem anno Archiepiscopus obiit, & tenuit Ecclesiam Bremensem octo annis, & sepultus est in Ecclesia Bremensi.

GERHARDUS XXVII. Archiepiscopus XXIV. prius Præpositus Paderbornensis, filius Bernhardi Comitis de Lippiâ, cujus pater etiam abbas deinde Episcopus [illegible]. Nam & Comes Bernhardus clericus notabilis mortuâ uxore legitimâ quamdiu vir virginem, intravit religionem pro melioratione vitæ suæ cœlibem [illegible] etiam. [illegible] igitur meritis suis eligitur in Episcopum. Iste [illegible] fuit [illegible] Canonicus Bremensis & concorditer fuit electus in Archiepiscopum. In [illegible] castrum Oterberge, & lucratus est â Comite Bernhardo de Wilpia. Tunc electus fuit Henricus abbas S. Pauli Bremensis. Post hoc [illegible] quod habebant Bremenses cum Duce [illegible]

[illegible] quod Dux ministeriales suos & suam proprietatem, quam habuit in Comitia Stadensi dedit Ecclesiæ Bremensi ex integro. Eo anno Comes Albertus ex parte regis Daciæ ædificavit castrum Travemunde cum firmâ turri. Et idem Rex fecit [illegible] castrum & civitatem Lubecensem, & ab ipso rege quædam platea ibidem vocatur die Königsstrate. In eodem tempore Rex Woldemarus fuit Slesvick & ibidem fecit consecrari filium suum Woldemarum in regem & coronari ab Episcopo Slesvicensi, & ipse fuit Rex tertius nomine Woldemarus. Infra idem tempus lucrati sunt ministeriales Bremenses castrum Vörde à Duce Brunsvicensi & taliter. Fuit quidam villicus in diœcesi cum sua domo intra Stadium, cui nomen Otbertus, qui [illegible] suâ dixit se facere mirabilia, & vulgus credidit eum sanctum, & decepit multos virtute Diabolicâ, & curavit per incantationes & verba deceptoria sanctificavit ægrotos, & multi veniebant ad eum, & fama ejus in omni terrâ personuit, carmina elogica vulgo Loisen fuerunt de eo facta & cantata in viis pro eo quærendo offerenda deducta non modica. Et inde Lucrum maximum habuit advocatus Henrici Ducis Brunsvicensis, cujus nomen Henricus de Ostinckhusen, & ille defendebat istam deceptionem. Hujus rei intuitu quasi quæreretur à ministerialibus tanquam peregrinis: & cum quæsitum fuisset, quonam vellent, responderunt quod ad S. Otbertum pro subsidio de longinquis venirent, & auditum haberent, si qui de balneo ejus biberent à languore sanarentur in quacunque infirmitate. Et sic multi venere Vorden unus post alium cum calliditate suâ in opidum, & cautè incedendo ceperunt castrum à ministris Ducis Brunsvicensis, & sic iteratò castrum venit ad diœcesin Bremensem, quod ejus ex prædio ante fuerat cum Comicia Stadensi. Et tunc fuit trufa Otberti destructa. De isto Otberto adhuc proverbium dicitur; illud juvat sicut benedictio Otberti. Anno MCCXX. tunc Papa Honorius consecravit Fridericum Romæ in Cæsarem & filius ejus Henricus in Alemannorum ibidem consecratur regem. Eodem anno incepit Gerhardus de Lippiâ Archiepiscopus Bremensis civile bellum cum civitate Bremensi & voluit eam ab antiquis privilegiis sibi plus subdere, & telonia & exactiones ad fiscum suum, à quibus liberati erant à temporibus Willehadi & Karoli Magni, & sic exortum est bellum, nam Episcopus voluit habere telonea ab omnibus negociatoribus per fluvium Wesere venientibus versus Bremam, & ad id habuit Archiepiscopus castrum Wittenborg, ubi fecit cathenas per Weseram. Sed per magnas naves, propriè Coggen, Bremenses duas fregere cathenas, & pala extraxerunt. Et quidam miles hoc videns cum Episcopo in castro, consuluit ei ut cum civibus iniret pacem, & taliter conclusum est, ut civitas Bremensis fundaret Archiepiscopo & Ecclesiæ castrum Languedel, & isto ædificato egregie deberet dari Archiepiscopo & tunc Episcopus deberet destruere castrum Wittenborg. Et ideo illud castrum dicebatur tali nomine, quasi Lange wedder / id est, redde econverso tu Dux Brunsvicensis, quod Ecclesiæ abstulisti: vel quasi pro alio castro datum Archiepiscopo. Tunc fuerunt bona tempora Bremæ, quòd pro unâ tunnâ tenuis potus dabatur pinguis vacca: agnus pinguis pro VI. gravibus: XII. ova pro denario Bremensi. Et in insulâ ante Weseram dictâ des Fresen Werder / semper habebatur copia advectorum pinguium jumentorum pro levi precio. Castrum autem Langwedel factum est Anno MCCXXI. & tunc Dominicâ Judicâ composita est concordia cum consulatu & Archiepiscopo, & tota completio castri facta fuit Anno MCCXXII. Et tunc Archiepiscopus Gerhardus privilegia civitatis confirmavit, ut qui cives deberent esse, ubique liberi à teloneo, sicut antea. Etiam promisit si Bremensibus civibus damna contingerent de castro Langwedel, tunc deberent illius Archiepiscopi temporibus liberius [illegible] damnagio suo istâ vice. Et à destructione castri Wittenborg melioratæ sunt [illegible] civitatis Bremensis, quæ antea erant ligneæ, prout in longâ plateâ & alibi. Postea [illegible] Archiepiscopus Gerhardus unionem inter regem & seipsum & Comitem Adolphum taliter, quòd filius regis dictus Abel in matrimonium accepit filiam Comitis Adolphi, & sic discussum est bellum istud. Postea ante festum Pentecostes misit Dux Lunæburgensis ministeriales suos & incendit terram usque ad Bremam, qui in [illegible] fuit Stedingis propter odium, quod habuit ad Gerhardum Archiepiscopum. Postea venit Dux per se ante Stadium ac deprædavit & incendit quicquid reperit in finibus istis. Infra idem tempus venerunt peregrini Bremam contra Stedin-

gos & ceperunt tam navigio quàm pedestri exercitu Osterstad / sequenti die Joannis & Pauli martyrum,& consumserunt terram rapinis & incendiis, & interfecerunt omnes in ore gladii pro nomine Christi,quia crux prædicata erat super Stedingos inimicos crucis Christi.Interfecti ibidem erant CCCC. viri demtis parvulis & mulieribus, & qui capti vivi missi sunt in ignem pro hæresi. Paulo post Stedingi interfecerunt Comitem Borchardum de Oldenborg & ducentos validos viros cum eo. Post hoc venit Archiepiscopus in Stedingiam cum multis navibus, & fodit aggeres ad introducendas aquas, tunc perdidit Archiepiscopus multos de suis. Tunc destructum est Harborg, quod erat Archiepiscopi per Ducem Luneburgensem pro subsidio Stedingorum : sed Papa Ducem compescuit, aliàs etiam crucem contra eum prædicasset. Illo Anno MCCXXIV. Philippus erat Rex Franciæ, & intravit Rex Ludowicus Franciam & tenuit. Postea in vigilia S. Thomæ venit Archiepiscopus cum suo avunculo Comite Adolfo juniore trans Albiam ante Itzeho, & subjecit Comiti totam terram. In Anno MCCXXV. ipso die Dionysii ordo prædicatorum intravit Bremam, & fuit tanta caristia, quantam nemo meminerat unquam. Et eodem anno in carnisprivio venit Comes Adolfus contra Hamborg & bellavit contra castrum Comitis Alberti ibidem ædificatum. Tunc cives Hamburgenses dederunt Comiti Adolfo civitatem ex consilio Archiepiscopi, quia nepos ejus erat. Dummodo vero Lubecenses quod fines isti recesserunt à Danis ad Imperium, quæsiverunt sapienti consilio modum veniendi iterato ad Imperium. Tribus annis ante hoc tempus habuit S. Franciscus Concilium ordinis sui cum fratribus in Hildensem & ibi personaliter fuit. Anno MCCXXVI. obiit S.Franciscus in Italia in Assisio de cujus sanctâ vitâ tota Christianitas fructum accepit. Tunc Coloniæ rotatus fuit Comes Fridericus de Isenberg dictus de Altenâ propterea, quòd Archiepiscopum Coloniensem Engelbertum interfecerat, cujus ipse subditus & consanguineus fuit. Eodem anno mortuus fuit Dux Henricus de Brunsvick & Comes Palatinus absque herede. Tunc Cæsar dedit Archiepiscopo Bremensi Comitatum & civitatem Stadis. Hic possumus mirabile audire. Otto Episcopus Trajectensis consecravit patrem suum in Episcopum de Aldensee, & post idem pater cum eodem filio consecraverunt alium fratrem in Archiepiscopum Bremensem. In eodem tempore recepit Archiepiscopus Hamborg castrum cum adjacentibus villis & advocatiis suis. Post hoc in diebus natalitiis Christi navigio venit Archiepiscopus cum fratre suo Hermanno de Lippiâ ad Stedingiam & egit bellum cum Stedingis & interfectus fuit Hermannus Comes de Lippiâ solus & ideo illâ vice cessit bellum, & recessit expeditio absque lucro à terrâ illâ. Tunc idem Archiepiscopus cœpit ædificare castrum Sluttere contra Stedingos, sed in brevi destruxerunt iteratò. Anno MCCXXXI. obiit nobilis & sancta vidua Elisabeth Thuringiæ & Hassiæ Domina Lantgravia filia regis Ungariæ & jacet sepulta in Marborg & elevata est de sepulcro & ante elevationem ejus Papa dedit mandatum Episcopo Hildesiensi, Conrado abbati S. Georgii, abbati Harsevelde diœcesis Verdensis de probatione miraculorum, & quòd deberent citare testes de probatione, & accepta sibi remittere sub sigillis, quod & factum est. Eodem tempore erant multi hæretici in Italiâ & Germaniâ & aliis regionibus & tunc multi eorum à quodam fratre minore igne combusti sunt ex inquisitione hæreticæ pravitatis. Et iste frater dicebatur Conradus & fuit pœnitentiarius Dn. Elisabeth & fecit eam sanctè, piè & justè vivere in hoc seculo & in manus ejus fecit pro tertia regulam obedientiam salvo jure maritali. Anno MCCXXXIV. iterum reædificat Archiepiscopus Bremensis Sluttere contra Stedingos & iterum Stedingi destruxerunt, tunc crux in omnibus finibus prædicata fuit contra Stedingos. Tunc Comes Borchardus Oldenburgensis à Stedingis interemtus fuit, & dimisit heredem Henricum Bogener. Cum eodem Comite interfecti fuere CC. viri. Post hoc venerunt Dux Henricus qui Brabantiam tenebat, & Fridericus Comes Hollandiæ & Comes de Clivis, & cum eis multa caterva nobilium virorum & præparaverunt se viriliter contra Stedingos. Et peregrini ibi collecti pro subsidio erant numero quadraginta millia virorum. Et venerunt in Stedingiam tertiâ die post Urbani VI. Kal. Junii [illegible] contra inimicos crucis Christi & Ecclesiæ sanctæ. Illi enim fuerunt [illegible] adoraverunt Asmodeum, id est diabolum, & fregerunt Ecclesiæ libertatem [illegible] Papæ ab Archiepiscopo Gerhardo, & Episcopo Mindensi,

densi, Lubecensi, & Ratzeburgensi & cæteris comprovincialibus manifestatum extitit. Et eodem die victi sunt: sed ante victoriam posuerunt Idolum Asmodei ad occidentem, & in contemtum Dei adoraverunt. Et indulgentiæ erant sicut ad terram sanctam, & ideo nobiles confluxerunt innumeri. Et blasphemaverunt nomen Dei, præsertim illi Bokeke de Bardenflete, Dammo de Huntorpe, Detwerdus de Dike, & alii multi pessimi. Et in meridie venerunt peregrini per Otmundam fluvium, & fecerunt pontem de navibus & sapienter disponebant acies militares. Stedingi non hæsitantes ut rabidi canes irruere in populum incongruum Ducis Brabantiæ, Comitis Hollandiæ, & Comitis Cliviæ, in Oldensele verò erant congregati: sed Principes se viriliter defendebant. Tunc venit Comes de Clivis ad latus & separavit acies. Clerus autem stans à longè exspectans de fine cecinit: *Mediâ vitâ*, & alia cantica pro victoriâ de cœlo: & Da pacem Domine in diebus nostris &c. petentes pro victoriâ indefessè. Et non longè post victi sunt Stedingi eodem die in ore gladii, & suppeditati calcibus eorum, & sic eos vicit manus Christi. Et interfecti fuere de Stedingis sex millia hominum in brevi tempore, & multi fugam cepere ac submersi sunt in Wesseram & in foveas hinc & inde. Et omnes qui evaserunt dispersi sunt in quatuor partibus mundi, & sic receperunt mercedem malitiæ suæ cum damno & scandalo. Et ibi interfectus fuit Comes Henricus de Oldenborg & cum eo IX. peregrini, & rebellio Stedingorum fuit in toto ad XX. annos à Principio rebellionis eorundem usque in finem. Et Comes Hollandiæ dum voluit redire in patriam in torneamento in Noviomago interfectus fuit. Unde de Stedingis nota versus:

Stedingi sexto Junii cecidere Kalendas,
M. duo CC. quartus ter denus tunc fuit annus,
Anno Gerbardi quinto decimoque secundi.

In eo tempore fundata fuit diœcesis Oseliensis prope Osele, & in Osterlant. In anno Domini MCCXXXV. circumdedit Dux Otto de Brunsuick civitatem Bremensem cum magno exercitu circa festum B. Martini Episcopi, & rapinam fecit & exactionem, & recessit causâ hyemis urgentis. Eodem anno fecit Dux Ludowicus de Bavariâ decollari uxorem suam legitimam pro criminibus sibi falsò impositis. In eodem anno nobiles de Bederkesa intraverunt terram Wortsatiæ cum magno exercitu & ibi multi eorum interfecti sunt. Tunc Dux Brunsuicensis contrarius fuit Bremensi Archiepiscopo & obtinuit Comitatum Stadensem manu forti. Eodem tempore fuit tanta caristia in Livoniâ, quod homines se comederunt mutuo, & cadavera de patibulis. In anno MCCXLVII. Senuit Gerhardus Archiepiscopus Bremensis, tunc quasi X. annis portabatur in curru, & ponitur de loco in locum: Sic de consensu capitularium & ministerialium & civitatibus suscepit in administratorem & auxiliatorem fratrem suum Simonem Episcopum Paderbornensem, qui præfuit Ecclesiæ septennio. Iste Simon fuit valdè bellicosus, sed raro obtinuit victoriam in bello. Idem Simon fuit etiam administrator Ecclesiæ Coloniensis modicum antea. Iste Simon convenit Albertum Ducem Brunsuicensem, quòd venisset contra promissa & legata patris sui, & factâ die placiti & treugarum recessit iterum à diœcesi Bremensi & comitia, & fecit reædificari castrum Horborg & tradidit Archiepiscopo Bremensi. Et nota quòd eidem Gerhardo Archiepiscopo quidam vir obviavit dum adhuc fuit Præpositus, & Canonicus Paderbornensis & dixit sibi: nota diem, iterum quando finietur annus eorum anno eris eligendus in Præpositum Paderbornensem & cùm habueris Præpositurum ibi, dabis mihi duas marcas, & ut dixit ille sic evenit sibi. Anno ille finito venit iterum & dixit: Illo anno finito eris Archiepiscopus Bremensis & quando id factum fuerit dabis mihi quinque marcas. Et hoc iterum factum fuit. Postea rediit post biennium, & dixit, duo facta prædixi tibi, quòd fieri deberent & completa jam sunt: tertium dicam tibi, dicam absque precio: tu vives Archiepiscopus XL. annos, & ultra nec diem nec annum. Et hoc etiam factum fuit, quia electus fuit anno Domini MCCXVII. & obiit anno Domini MCCLVII. in die Panthaleonis plenus dierum. Et hic fecit ædificari castrum Hilligenberge in honore S. Thomæ & ditavit sufficientibus redditibus incorporando Ecclesiam parochialem proximam scilicet Vilsen, pro quâ dedit scholastico Ecclesiam in Beverstede. Hic obiit in castro Vorden & sepultus est

in Bremâ cum exequiis ſolemnibus. Et bene præfuit Eccleſiæ Bremenſi iſtis XL. annis & multa reſtauravit.

HILDEBOLDUS XXIIX. Archiepiſcopus XXV. fuit priùs Archidiaconus Ruſtringiæ filius generoſi Comitis de Brockhuſen, & dapifer Archiepiſcopi Bremenſis ex feudo & homagio Comitiæ olim. Hic etiam Hildeboldus à majori parte capituli electus ivit Romam & Papa dedit ſibi pallium, & in curiâ conſecratus fuit & lætè rediit ad Eccleſiam. Alia pars puta Scholaſticus, Cantor, Theſaurarius & Eccleſiæ Hamburgenſis elegerunt Simonem Epiſcopum Paderbornenſem, & adhæſit ſibi Comes Hollandiæ, ſed poſtea evanuerunt ab eo & receſſit adhæſio lite veniente. Aliqui autem elegerunt Gerhardum de Lippiâ juniorem, & talem elegerunt Decanus & capitulum S. Willehadi cum paucis Canonicis de gremio majoris Eccleſiæ. Epiſcopus Simon obtinuit caſtrum Langewedel, & circumdedit illud Archiepiſcopus & redemit cum CCCC. marcis & ab eo, & à militibus, qui illud poſſederunt. Poſtea fecit Simon epiſcopus conſpirationem cum Stedingis & fecit Bremenſibus multa mala. Poſtea circumvallavit Wildeshuſen, & ibi incepit bellum à Comite Henrico Bogener de Oldeborg veniente in Mundale, & ibi interfecti ſunt multi de familiâ ex expeditione Simonis, & tunc ex ſcandalo Simon receſſit & factus eſt monachus. Poſtea Hilleboldus conſiliatus ivit Romam pro confirmatione, & obtinuit voluntatem ſuam & rediit ad partes in Bremam & ibi receptus eſt. Poſtea venit diſcordia inter Hilleboldum & cives, quia idem Archiepiſcopus ædificavit caſtrum in Werſulete firmius quàm antea unde exortum fuit iterum dirum bellum, rapina & ſpolium incendia & interfectiones à Friſonibus, & duravit multis annis. Tandem fecit pacem cum civibus & Friſonibus dans Friſonibus magnam pecuniam pro amicis eorum interfectis. Anno MCCLVIII. incendio periit Brema iterum. Iſte Hildeboldus ampliavit reditus in prædiis & caſtris, & acquiſivit S. Petro Wildeshuſen opidum cum caſtro & villis ac advocatiâ adjacenti usque in Viſickbeke, & hoc fecit cum ſapientiâ à Comitibus de Oldenborg, à quibus pater ſuus originem duxit. Iſte Archiepiſcopus accepit copiam auri & cepit civitatem Sleſuicenſem pro rege Daciæ. Ille, ut dicitur, primus fuit, qui ſtipendia accepit, pro ducendo exercitu. Valde magnanimus & glorioſus fuit, quia cum duo Duces Brunſuicenſes, ſcilicet Albertus & Joannes fratres cum exercitu magno iviſſent per pontem Alræ circa Verdam ad nocendum Eccleſiæ Bremenſi, Hildeboldus cum ſuis venit illis obviam & Duces receſſerunt tunc timore grandi. Anno Domini MCCLXXIII. obiit Hildeboldus Archiepiſcopus, qui XVIII. annis rexit Eccleſiam Bremenſem & tribus menſibus, & ſepultus eſt ibidem in Eccleſiâ majori. Reliquit capitulo magnum theſaurum, ſed valde rarum fuit, quòd non accepit doctrinam à plurimis preſſuris bellorum cum incolis & exteris.

GISELBERTUS XXIX. & Archiepiſcopus XXVI. fuit nobilis de Brunckhorſt & fuit filius materteræ Hildeboldi Archiepiſcopi, canonicè & concorditer electus. Per ſe equitavit Romam & Gregorius X. dedit ſibi pallium in Concilio Lugdunenſi, & ibi fuit rex Romanorum cum omnibus Prælatis præſens & ibi tractatum fuit de ſubſidio terræ ſanctæ, & inſtituta fuit ibi decima omni anno per univerſum. Et ab eodem Gregorio idem Giſelbertus conſecratus eſt in ſacerdotem & poſtea Epiſcopum, & confirmatus ab eo rediit Bremam, & ibi glorioſè & honeſtè introductus eſt. Regalia ſua meruit à Rudolfo rege Roman. Hic poſtea ſubjugavit Kedingos ſapienter, quia torneamentum & curiam fecit in Stadio, & ſic ivit in Kedingiam cum nobilibus & militibus improviſè & multos occidit, & aliquos captivavit animo potenti & manu forti, quia fortuna ſibi arriſit, & fuit fortunatus usque in fine vitæ ſuæ. Hic dilexit cives Bremenſes, & pacificavit omnes ſeditiones civium & controverſias: & ideo à nobilibus & miniſterialibus vocatus vulgi Epiſcopus & Karelorum. Sed hoc poſtea verſum fuit: nam cùm Archiepiſcopus in bonâ feriâ in die Jovis conſecraſſet chriſma & officium compleſſet, tunc manſit in palatio ſuo Bremæ, & unus miniſterialium vulneravit unum aurifabrum, & dum hoc Bremenſi conſulatui innotuit, furioſè communitas irruit, & intus incenderunt palatium Epiſcopi, & intraverunt cum potentiâ & captivaverunt ſervum, & ceperunt ac ſpoliaverunt clenodia Archiepiſcopi, quamvis Archiepiſcopus promiſiſſet ſatisfactionem pro ſervo ſuo. Eodem die Giſelbertus Archiepiſcopus cum indignatione receſſit à civitate Bremenſi, & adhæſit poſtea mi-

litibus & ministerialibus suis, & non civitatibus. Sed pro hoc satisfecerunt postea Archiepiscopo, quòd tam viri quàm mulieres nudis pedibus obviam venerunt Archiepiscopo & maxima dona dederunt, cum crucibus & vexillis antequam intrare voluit civitatem ipsam. Post hæc orta sunt Bremensibus mala tam à principibus, quàm aliis civitatibus, quia defensionem Archiepiscopi non meruerunt. Etiam inter se discordabant Bremenses, quòd ditiores cives civitatis depulsi fuere, qui cum auxilio ministerialium Ecclesiæ venere ante Bremam & fecerunt multa mala cum spolio & incendio. Frisones etiam & Rustringii spoliaverunt civitatem navibus & interfecerunt eorum cives. Anno Domini MCCLXXVII. Civitas Lubecensis periit incendio & tunc facta est ipsa civitas lapidea, quæ priùs lignea fuit. Etiam obiit tunc Christianus Comes apud S. Stephanum in Brema, & delatum est corpus ejus in monasterium S. Mariæ in Huda. Iste Comes Christianus de Oldenborg fuit consanguineus Giselberti Archiepiscopi, & fuit in juventute sua Scholasticus Bremensis, & ideo valde familiaris loco & incolis, & dilexit valde clerum. Isto tempore fuit grandis caristia: plaustrum enim siliginis solvit XII. marcas, sed nemo periit caristiâ in mortem. Anno Domini MCCLXXXV.IIX. Idus Maii iterum periit civitas Bremensis incendio, & eodem anno dedicata fuit Ecclesia Prædicatorum in Bremâ ab ipso Episcopo Giselberto & per ejus Suffraganeum Henricum Pavisianensem. Iste Archiepiscopus fuit audax contra inimicos, & humilis circa amicos: cognatis suis in multis benefecit. Habuit vitam activam in temporalibus, quòd parum curavit de contemplativâ & spirituali, licet optimè legit horas, & divina fecerit omni die, sed raro per se consecravit. Optimè rexit diœcesin & defendit ut pugil fortiter cum Judâ Machabeo paratus cum suis in mortem ire & in carcerem, ut salvaret sibi commissos. Hic ædificavit multa ædificia castrorum, & emit multa prædia. Ipse ædificavit castrum Tedinchusen: civitatem Buxtehude novam fecit, & ædificavit castrum Ottersberge, & turrim in castro Vorde. Etiam castrum in Rempempe pro certis bonis mutuatis cum Henrico de Bramstede circa Albiam. Item ædificavit aulam Episcopalem, dictam des Bischoppes Huß in Bremâ & Stadio. Item ædificavit Langwedel melius, quàm antea. Etiam transtulit claustrum Metelen in Wolda & melioravit reditus. Et ædificavit altare novum in medio Ecclesiæ Bremensis pro memoriâ prædecessorum suorum, circa sepulcrum eorundem & ditavit rediribus sufficientibus: fecitque ibidem memoriam suorum prædecessorum, parentum & amicorum. Et hujusmodi reditus annuatim fecit cum Ottone, qui habuit castrum in Bremâ, quod debuit solvere sub maximis pœnis canonicis & vicariis in summo. Et iste Otto fuit Comes de Oldeborch & fuit potens & dives & fuit nepos Dominorum Hildeboldi & Giselberti Archiepiscoporum antedictorum. Eodem tempore obiit Henricus Comes de Hoja, & dimisit XXV. filios legitimos unde nullus venit ad 50. annos. Dominus Archiepiscopus Giselbertus in ultimis temporibus patiebatur calculum & alios morbos & ductus fuit curru in infirmitate sua & senio. Tunc cœperunt resistere Archiepiscopo Stedingii cum istis de septem parochiis ultra Albiam. Et convocavit exercitum cum Duce Saxoniæ Luneborg & comite Holsatiæ & ministerialibus Bremensibus, & venit contra eos cum dictis principibus Stadam, & multos occiderunt, & plures captivarunt, & destruxerunt terram rapinis & incendiis. Tunc doluit Archiepiscopus pro interfectione & depopulatione terræ, & fecit pro eo magnam pœnitentiam sicut testati sunt, qui in fine vitæ circa eum adfuerunt. Hic Giselbertus sedit XXXIII. annis, tribus mensibus & tribus diebus & obiit Vordæ anno Domini M. CCC. VI. sepultus Bremæ in medio Ecclesiæ. Et anno MCCCII. tunc Basilius cantor Bremensis fecit depingi dependentia vela in medio Ecclesiæ Bremensis.

HENRICUS DE GOLTERNE XXX. Archiepiscopus XXVII. Fuit concorditer electus in Archiepiscopum à capitulo Bremensi anno MCCCVI. & fuit antea Decanus Bremensis: fuitque natus à ministerialibus & militaribus valde pacificus, moralis in moribus, tritus in sententiis & dapsilis in expositione. Iste gravatus senio misit Cantorem Bremensem cum aliis Canonicis ad urbem Romam pro pallio & confirmatione, & interim ipse venit Stadam, & dum redire deberet correptus febribus obiit Vordæ & sepultus est Bremæ circa Hildeboldum cujus fuit capellanus. Idem Henricus electus sedit quatuor mensibus. Cantor Bremensis

mensis obiit in viâ, dum redire debuit habita confirmatione: cæteri redierunt Bremam.

FLORENTIUS XXXI. Archiepiscopus XXIIX. de Brunckhorst dictus, Scholasticus Bremensis à parte capituli electus. Alii elegerunt Bernhardum filium Comitis de Wolpia Præpositum Magdeburgensem & Bremensem. Majores & sapientiores noluerunt in tantâ partialitate eligere propter mala, quæ inde oriri possent imposterum in deprædatione Ecclesiæ. Cives Bremenses adhæserunt Præposito: & ministeriales adhæserunt Scholastico. Et ambo multis divitiis adierunt Romã collectâ gazâ & Papa cum curiâ suâ fuit tunc Pictavis. Ibi sedit Papa Clemens V. olim Archiepiscopus Burdegalensis. Ambo manserunt in curiâ pro confirmatione obtinendâ. Sed Florentio Papa dedit pallium & confirmavit ipsum: & tunc cessit voluntariè Bernhardus Comes de Wolpiâ. Anno Domini MCCCVII. venerunt duo cives altercantes super prioritate Bremensis & Lubecensis civitatum, & Brema antelationem obtinuit. Iste Florentius obiit in Bremâ sepultus. Post illum venit quidam JONAS de Sueciâ, qui hic apud nos dicebatur Johannes.

JONAS sive JOHANNES XXXII. Archiepiscopus XXIX. accepit Archiepiscopatum Bremensem à sede apostolicâ: antea fuit Episcopus Lundensis in Daciâ, & prius fuit Præpositus Rosschildensis. Pater ejus miles, & mater de genere regum Danorum. Et cùm venit ad diœcesin Bremensem vocatus est Johannes, & fuit Doctor Decretorum, & in multis regnis non habuit similem in artibus liberalibus. Papa Nicolaus IV. confirmavit eum ad diœcesin Lundensem, & inbeneficiavit multos clericos valde dignos. Et hoc indignè tulit rex Daciæ, quia statum clericalem valdè odit, & contrarius fuit electo. Cum verò Archiepiscopus corripuisset desuper regem Daciæ super tali tyrannisiâ, quòd non deceret regem: tunc rex fecit eum captivari & detineri in carcere & constringi cathenis. Et Episcopus fuit patiens & venerabilis, & fecit regem excommunicari cum suis, & interdici totum regnum. Et rex tenuit eum biennio satis strenuè. Tunc Cœlestinus fuit Papa Romanus & scripsit ad regem & excommunicavit eum, sed rex non curavit ad festucam: nec curavit regem cœli, nec curavit honorem proprium, seu animam propriam. Sed amici adjecerunt sibi funes in turrim ut se liberaret de turri, & cum favore custodum evasit Regem in ejus scandalum. Tunc idem rex Henricus nomine destruxit & devastavit omnia, quæ erant Episcopi Lundensis, & depulit omnes Episcopos, qui ibi erant de partibus Franciæ & multos sacerdotes exiliavit in solitudinem. Propterea Episcopus Johannes ivit Romam, & ibi fuit benignè receptus à Cœlestino Papâ quasi ovis, quæ benignè depilasset lanam suam & nuda evasisset & dejecta fuisset pro justitiâ. Postea venit Bonifacius VIII. qui valde tunc mirabatur de constantiâ Johannis, & dixit quod nunquam vidisset sibi similem de forti & constanti animo, sic quòd nec de horribili persecutione inimicorum suorum mollificabatur. Henricus rex Daciæ misit ad curiam magistros Parisienses nobiles & sapientissimos, & specialiter unum Parisiensem magistrum cui nomen erat Martinus de Dacia, qui & compilavit modos significandi, qui dicuntur Modi Martini: & isti modi antiquo tempore communes erant. Huic Martino rex dedit magna munera, præbendas & prælaturas, & cum aliis ivit Romam contra Johannem Episcopum. Et Rex dedit eis clenodia pro curis, & procurarent contra dictum Episcopum pro rege, & quod non retinerent pecuniam nec bona, sed quod lucrarentur caussam contra Johannem. Et venerunt ad curiam ante Papam & ibi fuit caussa proposita & disputavit pars contra partem in negocio Johannis Episcopi. Sed Johannes Episcopus obtinuit unam sententiam contra regem Henricum pro offensa & damnis sibi illatis. Et tunc positum fuit interdictum Papale per totam Daciam, & duravit VI. annis. Tunc rex laboravit & promeruit gratiam a Domino Apostolico, & hoc per magna munera & dona. Et Papa rogavit Johannem ut dimitteret diœcesin quia non posset ibi bene eam habere securam vitam, ipse eum vellet facere majorem Prælatum Archiepiscopum quando sibi occurreret. Et Papa promisit, quod rex Daciæ deberet sibi expagare XL. millia marcarum & cum illo caussa sopita & terminata. Tunc venit Johannes Episcopus Parisius & ibi emit reditus. Et Episcopus Isernus præfuit Ecclesiæ Lundensi. Et obiit Papa Bonifacius & novus Papa Benedictus XI. accersivit Johannem Episcopum & dedit ei Ecclesiam Rigensem, sed ipse debuit

debuit resignare Ecclesiam Lundensem: sed hoc noluit facere, quod Papa valde indigne tulit & dimisit eum ulterius exspectare. Postea Clemens V. fit Papa, ille fuit sapiens & nobilis, & tunc vacabat Ecclesia Bremensis, quæ primatum tenuit per tria regna, qui obiit tunc Florentius de Brunckhorst, cui dederat Papa contra Præpositum Bernhardum de Wolpiâ & propter famam Johannis & bona opera Ecclesiam dedit illi Bremensem. Ex illo idem Episcopus lætificatus valde accepto pallio a Clemente V. venit in Bremensem provinciam cum humilitate, & venit in Huda & mansit ibi cum conventu, donec Prælati, ministeriales & consules ac cives Bremenses inducerent eum in Ecclesiam sibi commissam. Et statim fecerunt sibi homagium, & bona receperunt in pheudum. Et habuit plenariam obedientiam in spiritualibus & temporalibus. Et venit ut strenuus Christi miles & pastor bonus gregis Dominici, & ipse accepit caritativum subsidium. Et contradixit sibi Præpositus Hamburgensis primo & cum clero suo restitit sibi. Et Archiepiscopus excommunicavit Præpositum & suos: & Præpositus appellavit ad curiam. Et talis mos contrarietatis & rebellionis semper fuit Hamburgensium sicut adhuc: & contrarietas venit ab eo, quod capitulum Bremense primò consensit, & Hamburgenses non erant pro consensu evocati & ideo appellarunt, quia æque gloriosi esse intendebant cum capitulo Bremensi. Eodem anno postulavit Archiepiscopus Johannes castrum Vorde ab Henrico de Borch, qui fuit pessimus tyrannus & restitit Archiepiscopo, nec dedit sibi castrum. Fuit idem Henricus persecutor clericorum, & desolator claustrorum, & ideo non curavit Episcopum. Et fuit deflorator claustralium, & captivavit monachos, canonicos & sacerdotes: desolavit militares, terram & homines, quasi desperatos, & multos occidit in aquâ, igne, gladio & nive, in cippis suis, & cathenis, & fuit fortis in multis malis, & neminem curavit. Tandem Archiepiscopus expulit eum de castro, & mandavit servare pacem, sed fregit pacem residens in proprio castro. Ibi venit Archiepiscopus cum Duce Luneburgensi & Episcopo Verdensi, & captivavit eum, & castrum destruxit, quod vocabatur die Dannenzee / & Archiepiscopus misit eum in carcerem. Item cepit Horneborch & destruxit propter eundem. Et Henricus de Borch sedit in turri Vorden incippatus. Et tunc fuit tranquillitas in diœcesi Bremensi multis annis & laudabant Christum, quod dejectus esset iste tyrannus Henricus, qui contra Christum & ejus Ecclesiam diu grassabatur. Et clerus cantavit, Te Deum laudamus. Postea venerunt literæ à Papâ Romano, quòd Johannes Archiepiscopus deberet visitare Papam & terminare unam caussam, quæ erat inter Rigenses, & Magistrum Teutonicorum. Et cum esset in viâ, tunc Papa remandavit sibi, quòd caussa esset terminata. Super quo ministeriales & populus lætificabantur. Postea consulatus fecit murum contra Ecclesiam seu fossam ante civitatem, & hoc non fuit cum consensu Archiepiscopi. Ipse movit lites civitati & voluit destruere murum istum, & restitit consulatus. Et ergo pro eo ivit Viennam ubi Papa fuit & proponebat Archiepiscopus caussam in Consistorio suo, & caussa non fuit terminata, sed sedi Apostolicæ fuit commissa juxta honorabilem ritum. Post hoc posuit Archiepiscopus Johannes Borchardum Grolle, qui fuit Præpositus Rustringiæ & Johannem Parvulum, qui magnus fuit Jurista ad vicarios in spiritualibus. Et isti rexerunt diœcesin Bremensem, & visitabant spirituales per totam provinciam, & mandata eorum tenebantur cum diligentiâ. Postea venit Archiepiscopus Bremensis de curiâ Papæ, & venit Vordam, & tunc fuit in diœcesi quidam malus dictus Otto Scacke rebellis sibi & Ecclesiæ, quia tenuit latrunculos & pessimos quosque raptores & terræ destructores. Et ideo dedit Horneborch amicis Henrici de Borch, qui fuerunt contra fidem Christi. Illi incenderunt Vordam, & pudorosè se demonstrabant, de quo non est dicendum per singula. Tunc venit Bremam ut pace frueretur, & posuit Martinum de Huda in advocatum in Langewedel, & bellum habuit contra Comitem de Hoja pro castro Tedinchusen, quod erat diœcesis Bremensis, & citavit eum ad curiam. In eodem tempore captivavit Archiepiscopus unum sacerdotem in Brema contra capitulum & consules, & contra omnes cives Bremenses, & duxit ligatum usque Langewedel, & graviter fuit contra capitulum, & voluit Dædalem & Borchardum Grollen depellere à capitulo Ecclesiæ Bremensis. Et multos cives Bremenses constituit absque pace, propterea quòd interfecerunt unum presbyterum manifestè,

& pro

mortem Johannis Archiepiscopi, & quia tunc adhuc nemo institit. Ideo unanimi consensu cleri & plebis mittitur personaliter ad sedem Apostolicam pro Ecclesia Bremensi impetrandi. Ipse enim fuit homo pulcer & literatus & bonæ vitæ natus de civitate Bremensi de divitibus parentibus & morigeratus homo nobilis plus virtute quàm parentibus. Fuit etiam humilis, beneficus, & largus, probus & affabilis, ac omni honestate præclarus. Et sic Deus vocavit eum ad bonam fortunam, & accivit eum ad statum felicem. Unde versus:

Hic est Borchardus redolens vere quasi nardus
Floruit in mundo similis vix orbe rotundo
Non nobilis genere sed nobilior probitate.

Habuit unum fratrem cui nomen Focko Grellen qui dives fuit bonis & Dei gratiâ, & similiter omnibus amabilis. Pro Borchardo Principes cum capitulo ac consules & tota communitas scripserunt Papæ ad promovendum eundem in Archiepiscopum. Et cum Papa vidisset personam ejus sapientiam & humilitatem, tunc benignè providit sibi de Ecclesia Bremensi, & dedit sibi pallium & confirmavit eum in Archiepiscopum benevolè. Et cum placuit divinæ bonitati, ut reliquiæ SS. Cosmæ & Damiani publicarentur toti mundo de muro, ubi antiquitus pro insultibus Barbarorum erant inclusæ, & maximè per Cæsarem Ottonem, qui fuit natus Dux Brunsvicensis, & Duce Henrico ibidem pro quorum insultibus aliæ reliquiæ tunc ibidem absconditæ fuerant, sed quando placuit divinæ bonitati sunt publicatæ. Hujusmodi reliquiæ Cosmæ & Damiani maximo miraculo publicabantur Archiepiscopo Burchardo. Nam cum semel in festo Paschæ ascendere voluit chorum ad Austrum, tunc murus crepuit medius, & sonitum maximum fecit, & inde processit odor suavissimus, quod nemo unquam odoravit. Statim cum sibi hoc signum apparuit, locutus est cum capitulo, & concordavit cum eis, quod à futuro festo Pentecostes ulterius per annum, Anno Domini MCCCXXXV. de isto loco vellet elevare seu transferre reliquias SS. Cosmæ & Damiani, qui etiam sibi per visum apparuerunt. Et hoc fecit in regnis & provinciis circumquaque publicari. Et fecit omnes suffraganeos invitari ad istam solemnitatem, Duces, Comites, Barones milites & militares in propinquis terminis & regnis, & omnes virgines tam intus, quàm extra cum quibus tum consilium maximum habuit, & tenuit maximam curiam quasi regalem ante curiam suam in curiâ domus Dei cum nobili apparatu, & ibi fuit triduo tripudium. Et feriâ secundâ Pentecostes dum ipse elevavit vel transtulit reliquias SS. Cosmæ & Damiani cum Episcopis Suffraganeis & Abbatibus multis Missa finita ante prandium fecit XII. ante aulam suam in honore Dei & solemnitate sanctorum de optimis suis ministerialibus Ecclesiæ stare. Et concursus, qui ibi tunc fuit, nemo meminit. Nam Dn. Henricus Doveldei proconsul stetit in uno magno dolio braxatorio, quasi de plaustro integro: ex illo offerebatur cum auro, argento, pecuniâ & argenteis muneribus. Finitis diebus Pentecostes & solemnitate tunc Archiepiscopus fecit vocari camerarium suum & petiit, quòd sibi de offertis dare vellent ad expensas suas magnas, quas pro Ecclesiâ fecit. Et dederunt sibi ter mille marcas benevolè. Reliquum cessit ad structuram, & inde facta est magna campana. Et tunc nobilis Baro de Deipholte fuit de familiâ Dn. Archiepiscopi. Iste Archiepiscopus libenter cantavit Missam in Ecclesiâ suâ, & in claustris, & personaliter more prædecessorum suorum prædicavit. Ille habuit circa se cancellarium magistrum Franconem Ecclesiæ suæ Meschedensis Scholasticum virum literatissimum, qui fecit unum librum de processu judicis in caussâ sibi commissâ ex parte [illegible]ium de auctoritate S. Baptistæ & Evangelistæ altercantium. Et fecit unam sequentiam de nativitate Domini. Iste Pontifex domuit Rustringos cum civitate ne-[illegible]ribus infestos & subdidit eos in perpetuum. Item suo tempore per traditionem Ecclesia Bremensis amisit Tedinghusen, & hoc cepit Henricus Comes de Brockhusen. Dn. Liborius miles frater Archiepiscopi tenuit Wildeshusen & Haghene contra velle suum. Postea obiit Focco Grelle frater suus, qui erat quasi arcarius Archiepiscopi. Fratre defuncto obiit Archiepiscopus in maximo dolore in Bremâ, & pol-[illegible] in omni sanctitate in Ecclesia Bremensi Anno MCCCXLIV. pridie assumtionis Mariæ, & sepultus est in Ecclesiâ Bremensi.

[illegible] dominium suum, & quia plus Hoja pluves. Et Comes tenuit [illegible] Archiepiscopum, qui tunc cum Mauricio stetit in multis punctis, sed [illegible] quia dedit ei Tedinckhusen. Et ille Archiepiscopus fuit senex [illegible] magnum libenter habuissent Principem pro defensione majori, [illegible] potentiam illius Maurici Decani, qui simul diœcesin administrabat. Et [illegible] Comes de Hojâ, quod Dux Magnus lites moveret civitati Bremensi. & [illegible] literas, hoc deserviret, quod alias ibidem degere non posset, [illegible] idem Mauricius eum a Comitia expelleret, & amicitia fuit, quod idem Got-[illegible] in compositione, quod filius ejus peteretur in Archiepiscopum Bremensem [illegible] qui & tunc habuit consensum Gotfridi & biennio fuit hoc in curia Romanâ [illegible]. Et Mauricius etiam institit, sed procuratores prævaluerunt & Alber-[illegible] Episcopatum. Anno MCCCLXI. venit Dux Magnus cum filio suo Al-[illegible] confirmatione & pallio a Papâ super Bremensem Ecclesiam, sed Mauri-[illegible] sibi fortiter, quia habuit castra. Et venit cum fortitudine Ducum, Co-[illegible] & Baronum ante Vordis & obsedit castrum, ubi erat Mauricius. Ibi nobi-[illegible] de Werberge interemtus est cum aliis multis: quo facto concordarunt in [illegible], quod Mauricius temporibus vitæ suæ obtinere deberet Hagenne cum [illegible] advocatiâ & reditibus, & sic deberet cedere in integro. Et sic cessit â diœcesi & [illegible] Decanus, & Albertus Dux pro Archiepiscopo intrat. Post hoc Anno Domini MCCCLXII. incendit Archiepiscopus Albertus Hallerlant, & venit cum omni expe-[illegible] ante Bremam, & fecit sibi consulatus homagium. Anno MCCCLXV. pulsi [illegible] iterum quidam de Bremâ, inter quos unus erat nomine Wildehoen pellifex cum [illegible], & inde surrexit seditio in civitate, quorum unus fuit Holleman, qui postea ante [illegible] situm fuit suspensus, & intraverunt per legias quidem per Weseram alii eque-[illegible] de per pontem, alii per valuas & convenerunt in forum. Tunc clama-[illegible] Holleman, cui est dilectio libertatis veniat ad nos, & multos decepit. Archi-episcopus autem Albertus fuit Dux eorum & hoc factum fuit Anno MCCCLXVI. Sed Comes Christianus de Delmenhorst & Conradus de Oldenborg post multos liberave-runt civitatem, quia secretè cum suis contra Archiepiscopum venerunt eis in adjuto-rium. Et hoc fuit Sabbato ante Petri & Pauli: pro quo adhuc tenetur festum re-[illegible] in honore S. Mariæ. Postea Anno Domini MCCCLXVIII. in festo Praxedis pro multis insolentiis compescendis venerunt in Blexen navigio, Dn. Mau-ricius de Oldenborg Decanus, Domicellus Gerhardus fratris ejus filius, & Domi-cellus Christianus patruus ejus Comites de Oldenborg, & Conradus Comitis Hen-rici filius de Brockhusen cum septingentis militibus & multis civibus Bremensibus [illegible] absque equis, & omnes ibidem â Frisonibus interfecti sunt, præter Everhardum de [illegible]. Et tenetur quod totum fuit ex vindictâ, quia Frisones spoponderunt satis-[illegible] pro delictis. Et dummodo eos non volebant capere ad gratiam clamabant ad [illegible] pro adjutorio & Deus liberavit eos.

M ter CCC LXVIII. quondam cum scripta fuere,
Oldenborgenses Comites cecidere per enses
Frisonicæ gentis hostiliter hunc ferientis:
Quo ruit armatus simul ipsorum Comitatus.
Hujus & obnixè miserere, JEsu crucifixe,
Praxedis in festo cædis hujus memor esto.

Anno MCCCLXX. in die Margaretæ fuit grande Diluvium & tunc solvit modi-[illegible] duodecim grossos. Anno Domini MCCCLXXIV. die Valentini in carnis-[illegible] fuit diluvium grande & tota terra erat plena aquis ut magnæ naves per-[illegible]sent. Tunc primo cerevisia Hamburgensis ferebatur in Frisiam. Anno MCCCLXXV. impositum fuit Archiepiscopo Alberto, quod esset hermaphroditus [illegible] Dn. Joannes de Trestervlete Decanus Bremensis, & aliqui de canoni-[illegible] idem Decanus postea factus fuit Episcopus Verdensis. Et fuit fama divul-[illegible] per diœcesin & fuit discussum & non erat verum. Eodem anno fuit una pesti-[illegible] quæ duravit biennium. Postea Archiepiscopum voluit captivasse Decanum [illegible] in castrum Meideborg, & postea res per capitulum & amicos [illegible] [illegible] dissolvit Comes Christianus de Oldenborg, Domini Con-

 radi

[illegible] Comites [illegible] in hunc qui sequitur modum, videlicet quod Dominus [illegible] T[illegible] vere impetere deberet Archiepiscopum cum centum millitibus & demum in eodem remitteretur sibi propter Deum, & cum ipso est [illegible]. Anno MCCCLXXIX. tunc quidam vasalli de castro Drakenburg pro rapina [illegible] advocatum Langwedel: sed fere permanserunt captivi. Postea Comes Conradus fecit de parochiali Ecclesia in Oldenborg collegium canonicorum & frater ejus Christianus fecit domum S. Joannis ante castrum. Et instituit duos Fridericum Hansman, & Dominum Joannem dictum Mmnebercn Sohne & mansit multos annos apud ordinem ad tempora Theodori Comitis & Christiani filiorum ejus, & tunc per negligentiam venit ad seculares. Nam ante commendas duas habuerunt diversi [illegible] dictus Joannes de Wardenborg secularis tamen, quoad aliam præbendam in eadem capellâ aut domo genuit quidam religiosus de ordine prædicatorum in Bremâ nomine Herbordus Neotepayo, qui & terminarius ibi exstitit, & confessor dicti Comitis, & post eum alius sacerdos dictus Gotfridus Nopernagel. Et post illos omnes venit Dominus Henricus Wolteri canonicus Ecclesiæ S. Anscharii Bremensis, allectus precibus ad idem beneficium retinendum, nec ordo quicquam impetiit nec diligentiam fecit quovis modo. Sed idem Henricus Wolteri canonicus propter conscientiam suam submisit se ordini, ne hujusmodi fundatoris propositum in eo videretur deperire, sed de gratiâ ordinis puta commendatoris in Lage, circa to Vorden Osnaburgensis diœcesis à venerabili Hermanno de Brockhusen hujusmodi capellam gubernandam perpetue & suis dominis & omnium consensu accepit sub eorum sigillis & instrumentis publicis, quæ adhuc manent inconvulsa. Et dicta capella habet XIII. solidorum gravium reditus, quos legavit dictus Comes Christianus in domo Hobbeken in Mansingen juxta privilegium desuper confectum à tempore primæ fundationis. Item quartale terræ in Teilen Lintle/ quod colebat Wilke Rascke: super quo etiam notabile est privilegium in tali domo curiæ in prædiis Friderici & Ottonis de Reken. Helmericus vero & Joannes de Fikensolte prope Oldenborg dimidium florenum Rinensem ad vina & oblatas pro sacrificio juxta privilegium desuper confectum. Item in bonis Ton Hönen dimidium florenum de rivo, qui emtus est pro VI. florenis ab Helmone de Parsenberge juxta simile privilegium, quod habetur inconvulsum. Anno Domini MCCCLXXXIV. facta fuit pax inter Bremenses & Edonem Wimmeken de rapinis & damnis factis & fuit bona pax in Frisia per Weseram. Et Bremenses infestabant Hajonem Huseken, & ceperunt Stadland scilicet Didonis terram & primò venerunt Bremenses cum multis in Esemisse & deleverunt turrim & ceperunt terram ***** & postea in Uprustringen idem fecerunt. Anno Domini MCCCLXXXVIII. fuerunt multi capti & interfecti in agressione belli prope Winsen circa Alram in Ducatu Lunæburgensi, & ibi occubuit Henricus Comes de Brockhusen, & vacavit dominium, quod tunc Hojenses impetraverunt. Anno Domini MCCCXCV. tunc filuerunt Papæ ratione indulgentiæ in Bremâ, in die SS. Petri & Apostoli à pœna & culpâ & fuit ad octo dies continue, & mansit octo annis, tunc revocatur à Papâ eodem. Et tunc monstrabantur reliquiæ de loco apto inter duas turres. Eodem anno obiit reverendissimus pater Albertus Archiepiscopus, & sedit annis XXXIII. & sepultus est in Bremâ.

OTTO SECUNDUS XXXVII. Archiepiscopus XXXIIII. Dux Brunsuicensis & ante Verdensis Episcopus, Ducis Magni filius & ab aliquibus postulatus & electus fuit. Alii elegerunt Præpositum Bremensem, qui etiam fuit Præpositus Tzevendis: sed Otto obtinuit, quia sui legati prius venerunt Romam, quàm alterius. Pallium dedit ei Bonifacius IX. & [illegible] Rex Robertus. Et idem Otto fuit fratruelis Domini Alberti Archiepiscopi Bremensis, & fuit devotus princeps, famæ bonæ, & laudabilis vitæ, & conversationis honestæ. Imo erat omni virtute politus: nobilis genere sed nobilior [illegible]: & ille se optimè habuit cum clêro & populo suo: sed in ultimis annis [illegible] civitate Bremensi discordabat, ad instinctum Domini Joannis Slamstorp Archidiaconi Hadeleriæ. Ipse enim in primo anno introitus sui circumsedit [illegible] cum fratre suo Duce Henrico & Comite Ottone de Hoja. [illegible] quidam miles [illegible] nomine Joannes Cluver, qui aliquibus diebus [illegible] dedit. Anno Domini MCCCXCIX. Tabula argentea [illegible]

[illegible] fecit super altare majus in Bremensi Ecclesia. Item Structuarius Jo[illegible] Hem[illegible] incepit structuram dormitorium Cosmæ & Damiani. Eodem anno [illegible] ab Oldenburgensibus ceperunt Butjaden, quæ est terra Upstalsbom cum [illegible] exercitu gentis armorum, & destruxerunt turres, & spoliaverunt [illegible] ecclesias. Anno Domini MCCCCI. fuerunt Bremenses & Comes Otto de [illegible] & Joannes nobilis de Depholte in Frisia & destruxerunt Bleyen & [illegible]. Anno MCCCCIV. ipsâ die Dominicâ Adolfus Dux Sleswicensis inter[illegible] Ditmarsiâ cum suis ministerialibus. Anno Domini MCCCCV. Ar[chiepiscopus] Bremensis cœpit ædificare castrum Niehus, & anno Pontificatus sui [illegible] visus est grandis Cometa in partibus occidentis. Sedit enim idem Pontifex XII. [annos]. Obiit die Commemorationis S. Pauli anno Domini MCCCCVI. in majori Ec[clesia] [illegible] patruum suum à parte dextrâ sepultus.

JOANNES SLAMSTORP XXXIIX. Archiepiscopus XXXV. Præpositus [H]aslederiæ à Canonicis ritè & canonicè electus & omnes populi consenserunt in ipsum: & ad petitiones principum capituli & communitatis Papa Gregorius dedit ei pallium & confirmationem, & rex Romanorum Rupertus dedit ei regalia. Et ratio quod unanimis vox corcordavit in eum fuit, quia quasi in reticulo tenuit omnes ministeriales cum dictamine juris patriæ, quibus semper in jure astitit: capitulum attra[x]it, quod neminem unquam de illis offendit. Et licet tenax erat, tamen affabilis & servilis & ideo consonam vocem omnium promeruit. Servilis fuit semper tam in clericis, quam in laicis, ac si unus esset ex illis, juxta illud: ducem te constituunt noli extolli, sed esto quasi unus ex illis. Postea idem Archiepiscopus litem habuit cum civitate super castro Bedersâ & ipse obtinuit triumphum: nam prædecessor suus Otto ædificaverat ibi propugnaculum quod dicitur Berchfrede, quod stetit in Zerberch, quam [illegible], & Joannes postea ædificavit majorem domum, & est de feudo Ecclesiæ Bremensis, sed illud quod Dux ibi habet, hoc venit ex parte unius ministerialis Bremensis dicti Lappen, qui hoc perdidit, quia Duci Saxoniæ infestus fuit, & eum in carnis privio spoliavit. Alia etiam multa feuda fuerunt, quæ sunt in numero IX. ad feudum Domini Bremensis, quæ de progenie Baronum de Bederkes & militum domino vendiderunt, quod autem per mortem vacaverint Ecclesiæ. Sed Bremenses sicut ab antiquo plus alienis inclinati quam suis, sibi locari fecerunt acquisitam partem Ducis, & solum unum beneficium urbis non curando de Archiepiscopo, & ideo controversia fuit inter eos: ipsi enim gloriantur de forcipe Jonæ, sed ista noluit Joannes præcidi libenter cum rusticitate participaverunt, sed mala prement eos pluries. Nam Dido Lullonis Omken filius cum filiis suis Didone & Gerhardo restitit eis, & quæsiverunt auxilium Archiepiscopi, qui tamen per Bremenses capti [illegible]. Et ad illos exterminandos concessit, demtis suis ministerialibus Bremensibus, Bremensibus de Holsatia quinquaginta armigerorum & exercitum suæ diœcesis maximum. Cum tali exercitu gentis armorum venerunt in Frisiam, & ædificarunt castrum Fredeborg, anno Domini MCCCCVI. in medio æstatis. Et ibi Deus ministravit tantam copiam piscium, quòd à piscibus XIV. diebus absque aliquo cibo omnibus innumerabilis exercitus posset confoveri, sed recedente exercitu gentis armorum recessit [illegible] copia piscium. Postea ipse Archiepiscopus introduxit comites de Oldenborg [Ol]dericum & Christianum, & suggessit, quòd jam offenderent Bremenses, quia ipse [illegible] offendendi, & ipse non esset eis in adjutorium. Et anno Domini MCCCCVII. [illegible] literas diffidationis ipso die Bartholomæi Christianus ad Bremam & in Fred[eborg] [illegible] sequenti die venit in Grönlant, & vastavit ibidem. Et conquesti sunt Bre[menses] [A]rchiepiscopo, & dixit quòd de illo malè esset contentus, sed sicut habuit in [illegible] verbo doluit, sed corde lætabatur. Et dixit quod scriberet Comiti, an posset [illegible] [illegible]entiam eorum ad faciendam justitiam, si autem hoc negarent, tunc vellet [illegible] eis diffidare. Sed hoc procrastinatum fuit, donec multa & magna facta [illegible]. Ipse tamen per adhæsionem civitatis strangulatus & desolationem [illegible] literam, quod in jure decisionis haberet in mandatis, quid Comites [illegible] vellent ejus dictamini: & addidit, ex quo stare volunt nostro dictamini [illegible] diffidabimus eis, nec possumus, quia sunt subditi nostri [illegible] [illegible] dies placiti inter vos & ipsos. Sed Bremenses noluerunt, [illegible]

[illegible] miserunt literas diffidatorias ad ambos Comites [illegible] Christianum, & cum hoc Mauricium de Oldenborg & diffidaverunt eorum [illegible] in Oldenborg. Tunc ipso die Nicolai incenderunt, quicquid dominium [illegible] ca [illegible] Weseræ. Postea confœderant se consulatus cum Comitibus de Hoja [illegible] Delmenhorst, & destruxerunt trans Hundam Stedingiam usque **** & [illegible] runt Elmlede & si tanta glacies non fuisset depulissent omnia jumenta terræ [illegible] runt captivos innumerabiles. Postea circa festum Purificationis cum C. [illegible] fuit Christianus Comes in partibus Frisiæ: sed Bremenses venerunt infra [illegible] den, & cum Oldenborgenses appropinquassent, & vidissent expeditionem Bremensi um nimis populosum, fugam ceperunt Oldenborgenses cum Comite. [illegible] Liborius Bardewisch vexillum projecit in arundines & voluit abscedere nec potuit [illegible] illi ceperunt Christianum Comitem cum multis & fortiter ligaverunt ipsum: non enim habuit plures in exercitu, quam C. armigeros, & multo plures ipsi Bremenses. Duxerunt ergo eum cum multis ligatum in equo ad Bremam & in cista incluserunt eum in Hurleberge & fuit ipso die Purificationis Mariæ. Et idem Christianus dedit pro liberatione sua in pignus terram Worden cum omnibus attinentiis spectantibus ad dominium suum in Wigmodia puta Lee & Zanstede, & facta est pax inter Comites Oldenborgenses & Bremenses amissâ victoriâ à Comitibus. Quia dicitur communiter:

Non bene pugnavit, qui flens à lite recessit.

Postea ædificavit Episcopus Joannes contra Wursatos subditos suos castrum Stinborg: sed civitas restitit sibi, quod in privilegiis haberetur, quòd amplius circa Weseram non debet castrum ædificari ab Hoja usque in mare barbarum nisi hoc esset de unanimi Consensu Archiepiscopi, capituli, & consulatus Bremensis, & præsertim per tria milliaria. Et ideo jurant Archiepiscopi in ingressu, quod castrum Slæ & Harpstede pro posse velint destruere, quod à porta sint in confinio infra tria milliaria & in dominio & fundo Ecclesiæ Bremensis Anno MCCCCVIII. ipso die Teclæ fuit maximum bellum civitatis Ludeke contra dominum proprium, & interfecta fuere triginta sex millia solum de civibus præterquam de expeditione & exercitu Dominorum & principum: & fuit dies Dominica infra duodecimam & tertiam super villam Clich inter Ludeke & Tungren, & propter Episcopatum illud factum est. Ibi fuerunt in exercitu illustres principes & Domini, Dux Burgundiæ, Dux Bavariæ, Comes Hollandiæ & Zelandiæ & Hennegowe cum exercitibus eorum dominis & amicis ex una parte: ex aliâ parte nobilis dominus de Perwis cujus junior filius electus fuit in episcopum Leodiensem ad locum Joannis de Bavariâ, qui ante electus fuit in Episcopum Leodiensem & civitatem Leodiensem & totam diœcesin ex alterâ parte: sic quod hujusmodi ambæ partes congressionem fecerunt & litem in prædictum locum ex proposito. Et dicti principes habebant multos Comites, Barones, milites, militares in exercitu eorum: & super hoc DC. sagittarios de Angliâ. Et alia pars habuit etiam multos Comites, Barones, milites, militares cum opidanis & villicis circumquaque: sic quod Leodienses aliquos ita dure presserunt, quòd multi mortui sunt ex pressurâ & suffocatione, de quibus non est certus numerus signatus. Sed postea dum accrevit eis victoria, tunc interfecti sunt ex aliâ parte scilicet istius de Parwis triginta sex millia virorum, & sexcenti ex solâ civitate, ut præmissum est, & de Hoige, demptis illis, qui erant ex parvis civitatibus & de villis diœcesis Leodiensis, qui venere ad congressionem tempore belli. In illo tempore fuit Dn. Joannes Dux [illegible] frater Comitis de Hollandiâ, qui ante ipsum de Perwis electus fuit in Episcopum Leodiensem, & factum fuit ei homagium in diœcesi: ex quo ortum habuit bellum [illegible] a primo. Et iste fuit cum amicis suis in Mastrecht & in Trajecto superiori [illegible] de bello: sed cum venisset sibi nuncium hujus belli [illegible] postquam de vespere venissent literæ ad eum de hujusmodi congressione & [illegible] proxime venit ibidem cum potentia forti & lætitia [illegible] parte adversa interfecti. Ubi dominis suis & amicis [illegible] quod [illegible] & homagio [illegible]. Sequenti Sabbato [illegible] Wilhelmus [illegible] interfectus fuit [illegible] de [illegible]. Unum militem & [illegible] militares [illegible] idem Dominus Joann-

Joannes [illegible] quid fecissent contra eum, qui tamen sibi antea fecerunt homagium. [illegible] ingressus est civitatem Leodiensem cum multitudine gravi, & posuit [illegible] officiales suos, & unum den groten Mynger principalem & illi [illegible] & iste interfici fecit & projici in Mosam ligatis manibus & pedibus DC. [illegible] utriusque sexus. Et fecit capitulum suum processionaliter ire secum ad [illegible] Mosse & ibi cum almucis & suppelliciis, ligatis manibus infra suppellicia [illegible] in Mosam: & XL. alios spoliari fecit eorum beneficiis: & unum proconsulem [illegible] fecit dividi in quatuor partes, & poni in quatuor rotas in quatuor partibus [illegible] civitatem: & omnes adhærentes dicto de Perwis fecit vinculari & ad [illegible] ad summum. Postea fecit LXX. viros rotari quia in nocte muros [illegible] ad tradendum, quos senior filius de Perwis illuc misit, sed ipse mansit [illegible] cum amicis suis. Sed pater ejus dictus de Perwis, & filius ejus junior, qui fuit electus in Episcopum, mansit in bello, & interfecti sunt cum illis de Leodio. Refertur etiam quod Leodienses jactando dixissent quod credibilius esset quod Pontomæ-[illegible] pons lapideus sic dictus lapideus & fortissimus se verteret, & inferiorem lapidem verteret ultra Mosam, quàm hoc esset possibile, quod ipsi reacciperent Joannem de Bavaria in Episcopum Leodiensem quod contigit facto bello, de alto consilio Dei [illegible] pons lapideus, de maximis lapidibus constructus & ferro onustatus & fortificatus: & inferior lapis supra, & supremi lapides steterunt infrà videntibus cunctis. Sic cognoverunt Leodienses se peccasse, & redditus fuit ipsis modicum antea Joannes Bavariæ Dux electus Episcopus in Ecclesiam suam, licet Papa alteri de Perwis dedisset confirmationem, quamvis malè: sed summus Papa juvit Joannem, resistente tamen ejus vicario: nam ad Rom. IX. dicitur: quis consiliarius ejus fuit? Ecce quantum miraculum! Postea anno Domini MCCCCXII. in profesto S. Ceciliæ dummodo sopori se dedissent homines oritur ventus maximus, cui similem nemo novit, & fecit maximam jacturam in domibus, silvis & navibus, quod non potest effari: unde est versus

Chorus Ceciliæ sternebat robora multa.

in quo colligitur insertus numerus annorum, quando fuit ista tempestas. Hic præbet pacem de quinque damnis factis Bremensibus in LXIII. annis, & major jactura fuit, quàm valor totius civitatis, quia dicit propheta: dissipa gentes, quæ bella volunt. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Nam hujusmodi jacturæ civitatis oriebantur ex superbiâ & divitiis civium Bremensium. Prima fuit quando Gotschalcus de Vrese cum aliis multis expulsus fuit Anno MCCCIII. sicut præmittitur antea. Secunda fuit incendium civitatis maximum per parochiam S. Mariæ, S. Anscharii & aliarum & quasi ex integro & fuit Anno MCCCCXL. Tertia jactura fuit bellum Dn. Mauricii Decani cum civitate Bremensi Anno MCCCLXX. Quarta fuit perditio triumphi à Gerhardo Comite de Hoja, Anno MCCCLXXVI. Quinta fuit traditio civitatis facta MCCCLXVI. quæ omnia perpessi sunt eorum irrefragabili superbiâ. Sed sextum damnum accessit tempore Nicolai Archiepiscopi in expulsione civitatis, sed ibi tamen plus lucrati sunt, quam perdiderunt, etiam Anno MCCCLXVI. Postmodum accessit damnum Didonis Lubben, & suorum filiorum Didonis & Geroldi, qui tamen Dido fuit infeudatus consulatus & Archiepiscopi, qui & Didoni terram illam commiserunt, quam lucrati fuerunt ab Hajone Husseken, sicut clarè patet, quia Rustringi infestabant Didonem volentes eum delere cum suis sed Bremenses restiterunt, & in terra eum obtinuerunt, & adversarios depulerunt, & [illegible] sibi subjugaverunt. Postea verò idem Dido cum filiis suis rapinas fecit in [illegible] Wiseræ & intulit injurias civitati videns se evasisse & triumphum retinere, [illegible] permaximas, & pro eo diffidarunt cum Didone & cum filiis suis supradictis [illegible] Anno Domini MCCCCXIV. & cum CCC. armigeris venerunt in Butjaden [illegible], & tribus millibus peditum & multis sagittariis. Ad hoc idem Episcopus Monasteriensis concessit Bremensibus XL. armigeros expeditos & fortes: Comes de Hoja XX. Comites de Oldenborg Mauricius & Christianus interfuerunt & multi [illegible]: Nicolaus de Werpe cum XL. armigeris: Dn. Arnoldus de W[illegible] [illegible] multis: Heineke de Monnickhusen cum multis: militares dicti de Behren; [illegible] de Mandelslo, & Giso Cluver cum suis multis, & quoscunque poterunt habere,

habere, & fuerunt ad quatuor hebdomadas in Frisiâ. In XIV. diebus primo lucrati sunt Goldeswarden: in aliis XIV. lucrati sunt Ezemissen, & ibi adfuit cum Bremensibus Edo Wimmeken capitaneus Frisiæ. Ibi Bremenses habuerunt machinas & bombardas, & alia triplicia instrumenta bellica prope Drivenwerck. Et ibi ceperunt & subjugarunt Bremenses totam terram: & fecerunt sibi Frisones homagium, & juraverunt fidelitatem corporalibus digitis, quod habere vellent consulatum Bremensem pro dominis & nunquam vellent contra eos capitales, & Capitaneos tempore perpetuo. Anno MCCCCXIIX. in nocte ante profestum Cosmæ & Damiani Dido & Geroldus ascenderunt in castrum Fredeborg filii Didonis Lubbonis Omeken cum suis XLIV. Frisones: nam Frisones erant XXIV. & XX. Saxones sed alii in castro fortiter restiterunt & castrum obtinuerunt: Sed Arnoldus Baller sagittâ ibidem interiit. Sed Frisones de Wurden & Wigmodiâ venerunt illis in castro in adjutorium & Erimarus Lunzeke clamavit accedite amici Wursati, & defendemus dominos nostros Bremenses, & castrum contra traditores istos & Wursati ceperunt omnes, & ducti sunt Dido & Geroldus, & omnes eorum fautores & auxiliatores, qui adfuere ibidem in Bremam & ibi Dido & Geroldus primò decollati sunt sub patibulo & corpora rotata & cadavera desuper exaltata sunt: sed XX. servi eorum vivi rotati sunt circa patibulum. Aliis vero XX. Teutonicis servis & sagittariis gratia facta fuit, & dederunt pecuniam & fecerunt cautionem propriè urpheide, & aliqui mortui sunt in cippis ex nimiâ torturâ. Et hoc factum fuit ideo, quia illi Teutonici non erant perjuri, sicut Frisones: & fuit eis gratia promissa. Eodem anno concordavit Sibotus Henrici cum istis Frisonibus in quinque parochiis contra Bremenses, & accepit tributum ab eis. Postea circa festum S. Jacobi Sibotus & Comes Christianus de Oldenborg fecerunt damna Bremensibus, & contra Bremenses tenuerunt piratas: & iste Sibotus tunc erat capitalis Rustringiæ, Wangiæ & Astringiæ. Dictus Christianus cum Siboto movit lites Upruſtringiis, id est, Butjadis: & venerunt ibi cum multis in Blexen, & quasi omnes Oldenborgenses erant ibi captivati, aut interfecti. Postea communitas Fresonum misit suos ad consulatum Bremensem & fecerunt querimonias super insultu Siboti & Christiani Comitis & petierunt auxilium, & dederunt consulatui dominium totius Upruſtringiæ cum potestate judiciaria juxta librum Azegebock: & quando eos semel consulatus rogaret, tunc quilibet de quolibet aratro daret consulatui tunnam unam hordei post quibuslibet annis: & consulatus de judicio haberet duas partes, & terra tertiam. Pro isto consulatus venit istis Frisonibus in auxilium cum M. viris, bombardis, balistis & machinis contra Sibotum & Christianum Comitem. Eo tempore Eggo Heringe * * * possedit turrim in Blexen & dedit illam Comiti Frisonum & Bremensi consulatui. Postea vicerunt Langeworden in triduo: deinde obsederunt Burhave, ibi sederunt quatuor hebdomadas, quia firmatum erat firmissimè propugnaculum: tandem vicerunt. Sed Lubbe Sibotis obtinuit prædia sua antequam daret Ecclesiam: & tunc turris destructa est ipsa die Margaretæ virginis. Deinde dedit Memme frater Lubbonis Ecclesiam in Wadensen: postea Nanke concordavit cum consulatu ut obtineret domum lapideam, & juravit sicut antea fecerat. Anno MCCCCXIX. incepit bellum inter Duces Brunsvicenses & Luneborgenses Henricum & Bernhardum & eorum filios Wilhelmum & Ottonem ex unâ, & Prælatos & ministeriales Ecclesiæ Bremensis ex alterâ partibus: quod inde cœpit quia Borgmanni de Tedinckhusen & Langewedel rapinas secretas fecerunt in Ducatu & fieri permiserunt. Duces nequientes hujusmodi sustinere lites cum suis moverunt Ecclesiæ Bremensi. Et Duces venerunt in advocatiam Tedinghusen & Comitia cum militaribus venit ad sequelam & captivabant XXX. armigeros viros, & retinuerunt prædam. Postea voluit se Archiepiscopus plus defendere, & ascivit sibi Comitem de Hojâ, Oldenborg & Delmenhorst, Ottonem, Mauricium & Nicolaum: & civitas tenuit XX. armigeros in expeditione. Et militares Bremenses læti erant pro hujusmodi & semper erant in Ducatu & ceperunt magnas prædas invitis Ducibus. Postea consules Lunæborgenses audientes damna sua & deprædationem terræ ab Archiepiscopo, & præsertim vasallis de Horneborg & Tedinckhusen treugas fecerunt, & dies pacis cum consulatu Bremensi, qui omnes cum suis Dominis elaborare cœperunt pro pace Principum hinc inde: & pax fuit subsecuta statim ante festum Mar-

tini

tini Episcopi. Anno MCCCCXX. feriâ VI. Paschæ structuarius Bremensis Dn. Joannes Hemelinck fregit sepulcrum in medio Ecclesiæ: & habuit sex mansiunculas, & in illis jacuerunt VI. Episcopi & unusquisque habuit literam plumbeam. Et prima litera fuit talis: Sexto Kalend. Febr. obiit Unno Archiepiscopus: Secunda, secundo Kalend. Sept. obiit Libentius: Tertia, quarto nonas Maji obiit Hermannus: Quarta, decimo sexto Kalend. Maji obiit Alebrandus: Quinta, quarto Kalend. Maji obiit Adaldagus: Sexta, 2. Kalend. Junii obiit Otto Archiepiscopus. Et superius fuerunt ulterius trium Episcoporum corpora & non adfuit scriptura. Et dicitur, quod collecta fuerunt in legatione in tribus regnis ab Adelberto magno: & hujusmodi reliquias transtulit clerus in novam tumbam ibidem cum maximâ reverentiâ, & imposuerunt literam illius tenoris. Anno Domini MCCCCXX. præsidente Dn. Joanne Archiepiscopo Bremensi præsens tumba innovata fuit, & reliquiæ reverendissimorum patrum certis chirographis exceptis tribus corporibus, quorum nomina non fuerunt inventa inscriptis, & per Adelbertum Archiepiscopum Bremensem laboriose recollectæ hic cum honore & reverentiâ sunt reconditæ. Anno MCCCCXXI. obiit Archiepiscopus Joannes Slamstorp.

NICOLAUS de Delmenhorst Comes XXXIX. Archiepiscopus XXXVI. electus fuit concorditer feriâ quartâ ante Fabiani & Sebastiani martyrum. Fuit filius Ottonis nobilis Comitis de Delmenhorst ex prosapiâ Comitum de Oldenborg. Mater sua filia Comitis de Teclenborg nobilis prosapiæ ex antiquo etiam genere. Nam & pater ejus concordavit cum capitulo, si eligerent filium suum tunc dare vellet Ecclesiæ dominium suum ex integro cum omni jure & proprietate, cujus tamen feudum spectaret ad S. Petrum & ad Episcopum Bremensem, & sic factum fuit de consensu Papæ & imperii, quod idem Otto cum consensu proximioris heredis Nicolai dedit transtulit legavit & donavit Comitiam suam Ecclesiæ Bremensi in perpetuum: sed mater Nicolai deberet habere victalitium quoad viveret de castro. Nam idem Otto Comes resignavit cum omni jure Comitiam istam, & postea committebatur sibi, ut advocato Archiepiscopi Bremensis usque ad finem vitæ. Hic Otto sepultus est in Huda ordinis Cistertiensis, & filius ejus Nicolaus Archiepiscopus pallium accepit à Martino Papa & regalia à Sigismundo Cæsare, & ambo legatum patris & filii confirmabant. Et diœcesis Nicolao data fuit liberata ab omnibus debitis & angariis in plenâ pace. Anno MCCCCXXIV. in ascensione bellum ortum est inter Ottonem & Fockonem Ukens contra Bremenses pro rotatione Frisonum amicorum suorum sed nihil scripserunt de traditione castri Fredeborg: & quando venerunt literæ diffidationis tunc biduo fuerunt in Stadlande cum potentiâ forti, & Archiepiscopus Nicolaus non potuit adhuc eis auxiliari quia intendebat expeditionem habere per se. Et primo Frisones circumvallaverunt castrum Golswerden & Herteke Slamstorp tenuit castrum ex parte Bremensium, & ille minis Focconis dedit turrim. Similiter & Joannes Frese consul Bremensis dedit castrum Fredeborg absque pugnâ. Et sic pacificatum est bellum tale cum Bremensibus isto modo, quod omnis controversia caderet inter civitatem & capitaneos: sed castrum in Fredeborg deberet destrui & turris in Golswerden & sic deberet cum isto amicitia & finis litis. Anno MCCCCXXV. incepit iterum bellum inter Ducem & Archiepiscopum sed sopita fuit lis per vasallos Archiepiscopi de Horneborg, qui captivaverunt ministros Ducis milites ac militares & proconsulem Lunæburgensem Nicolaum Grönhagen. Et nisi Dux pedester aufugisset in silvis factâ congressione litis alias captivassent eum & occiderunt multos & solo Dux recessit absque verbere: & Bremenses obtinuerunt triumphum. Anno Domini MCCCCXXV. cum quinque Dominis terrarum feria quarta ante Michaëlis venit Archiepiscopus Nicolaus in Frisiam ante Detherne & ibi malè cessit: quia Comes Conradus de Deipholt & Joannes Comes de Retberge occisi sunt. De Teckelenborg & Oldenborg Didericus fugerunt: ipse autem Archiepiscopus & Joannes Comes de Hoja & Brockhusen captivi abducti sunt à Fockone Ukens ipso die Cosmæ & Damiani: cæteri fugerunt nemine persequente. Anno Domini MCCCCXXVII. ante festum Pentecostes consulatus Bremensis fecit treugam inter Domicellum Ottonem & Fockonem cum consulatu de Groningen & liberarunt tunc Archiepiscopum & Joannem Comitem de vinculis absque pecuniâ: sed quod Comes de Oldenborg deberet se retinere

à palis Frisonum, nec sibi quicquam juris in Frisia vendicare. Et remisit Varle cum adjacentibus suis ac forestum Frisonum Wida. Et eodem anno interfectus fuit Dux inclytus Henricus Slesvicensis ante castrum Flensborg à servis Regis Daciæ in castro ibidem. Anno MCCCCXXIIX. ante Michaëlis consulatus lucratus est Stotle ab Henrico de Lit, & idem castrum habuit ab Archiepiscopo in pignus MC. florenis Rhenensibus & obtinuerunt pro eo, quòd servi sui plateam regalem infestarunt in Weserâ. Anno Domini MCCCCXXIX. feriâ quartâ post Quasimodogeniti Henricus Frige Arnoldum fratrem occidit in Bremâ pro muliere obtinendâ. Eodem anno civitatenses diffidarunt regem Daciæ in subsidium Ducum Slesvicensium. Postea circa festum Joannis eodem anno ante Michaëlis Episcopus Monasteriensium voluit fundare castrum circa Vischbeke in territorio ante diœcesin Bremensem quoad advocatiam Wildeshusen pro damnis suorum cum Archiepiscopo Nicolao in Frisiâ. Et pro illis cepit idem Episcopus Wildeshusen in pignus & contentavit suos ex parte Nicolai Archiepiscopi. Anno eodem in profesto decollationis Joannis Baptistæ recesserunt à civitate Bremensi Tidericus Scarhar, Hermannus Gröpling proconsules, Gerhardus Varle, Joannes Mund, Joannes Baller, Henricus Blexen, Henricus Buseke & Daniel Brant consules ex antiquo consulatu sicut vocati erant ante regem Romanorum primò venerunt in Delmenhorst ad Archiepiscopum Nicolaum: deinde vocati sunt à Theodorico Comite de Oldenborg, ubi manebant donec iterum vocati sunt in Bremam, & in futuro anno decollabatur Joannes Vasmarus proconsul. Anno Domini MCCCCXXX. Factum est bellum inter Archiepiscopum Nicolaum, & Joannem Comitem Hojensem pro damnificatione in Frisiâ perpessâ ab eo, & unus alteri infestus fuit. Et circumsedit Archiepiscopus Harpstede, & quasi solotenus destruxit. Postea venerunt ministeriales Archiepiscopi in comitivâ suâ cum Wildeshusensibus & capti sunt multi de civibus & familiaribus Archiepiscopi. Eodem anno Focko Ukens & Sibotus venerunt quasi cum C. navibus ad Weseram feriâ VI. ante nativitatis Mariæ pro depopulatione navium ejus propriè Koggen & vicerunt Bremenses. Et ista fuit caussa, quòd multi Frisones percussi & prostati fuere, quòd rebellisaverunt potestatibus & capitaneis suis. Et ista Kogga, de qua dixi, jacuit circa Dedestorpe & ita viriliter se defendit: debuit autem in Bergam velificasse. Fuere ibi XXXIIX. viri, qui omnes multitudinem Fockonis debellare cœperunt, & victoriam navis obtinuerunt & ibi interfecti sunt de catervâ Fockonis CLX. viri nobiles Frisones, & tunc recessit. Eodem anno sequenti die post Dionysii obiit nobilis Richarda mater Archiepiscopi Bremensis & sepulta est in Hudâ apud Comitem virum suum. Eodem tempore Anglici expulsi sunt de partibus Franciæ, & hoc fuit ex parte unius virginis quæ mirabiliter Delphino filio regis Franciæ consociata fuit, & adjuvit vindicare regnum suum & multa millia Anglici populi occubuerunt.

BOLDEWINUS secundus, Abbas XL. Archiepiscopus XXXVII. Anno MCCCCXXXV. postulatus fuit de monasterio S. Michaëlis in Luneborg ordinis S. Benedicti, & fuit nobilis militaris vasallorum Ducum Brunsvicensium dictorum de Wenden vel Dalen olim. Hic fuit Doctor Decretorum & S. Michaëlis abbas & consiliarius Ducum, vir dives industriosus & excellentis scientiæ: cujus consilio Duces & civitates regulabantur: qui & caussas etiam regum, Principum & nobilium justè judicabat & perorabat. Hic intravit diœcesin anno, ut suprà, & Eugenius Papa dedit ei pallium & Sigismundus Cæsar regalia sua. Introductus fuit per Duces de Brunswick & Luneborg cum multa caterva Episcoporum & Comitum: & totus clerus cum prælatis venit ei obviam usque ad S. Paulum cum crucibus, reliquiis & vexillis, & cum honore deducebant eum in Ecclesiam suam. Et fecit ibidem maximas impensas: & quando ipse venit Bremam tunc capellanus suus Dn. Henricus Wolteri crucem juxta Clementinam tulit equester ante illum & in Ecclesiam pedester. Et Marschalcus Segebodus à Kransborg portavit gladium evaginatum ante ipsum: capellanus à dextris, Marschalcus verò à sinistris. Et quotiescunque venit semper capitulum & consulatus venerunt sibi obviam. Etiam devotus fuit, & quoties venit Bremam sub crypta infra chorum, quando capellanus suus celebrabat ipse etiam post eum statim celebrare incepit coram omni populo devotissimè. Etiam per se semel ibi ordines celebravit & clericos ab infimis ad summos consecravit in Ecclesiâ Bremensi.

Et portavit ibi sacrosanctum vivificum Sacramentum per civitatem Bremensem adjunctâ sibi caterva universi populi sequenti die post corporis Christi. Et celebrabat ipso die Pentecostes, similiter & ipso die corporis Christi summam Missam cantando ante summum altare, ut decuit. Ipse etiam sequenti anno consecravit Lubecensem Episcopum, & celebravit ibidem cum suis Suffraganeis præsentibus Ducibus Saxoniæ, Magnopolens. & Slesvicens. & Episcopo Verdensi ac Duce Wilhelmo de Brunsvick & Luneborg. Ipse sedit in sede Bremensi VI. annos & menses IIII. & obiit in claustro Luneborg, & ibi honorificè sepultus est. Tempore enim quo reverendissimus Nicolaus Archiepiscopus Bremensis pro salvationibus damnorum contractorum in partibus Frisiæ impeditus extitit, adeo Episcopus inangulatus fuit, quod diœcesin istam nisus est resignare. Et Comes Joannes de Hojâ, qui secum captus extitit & perdidit, libenter fuisset exoneratus. Cujus frater unus Albertus fuit Episcopus Mindensis & Præpositus Bremensis: alius verò electus Osnaburgensis Ericus: tertius verò Otto junior Præpositus Hamburgensis nacti emendare de fratre eorum à vinculo, Dn. Nicolao Archiepiscopo succenderunt opidum Delmenhorst & multa alia mala fecerunt, ducti maximis damnis ut emendarent ea. Tandem consilio suorum fuit elaboratum, quatenus idem Nicolaus cederet Ottoni de Hojâ Præposito Hamburgensi, vel ut fieret ipse administrator, & tutor Ecclesiæ Bremensis, & quod Nicolaus committeret ei præfecturam Ecclesiæ: & post obitum ejus promoveretur in Archiepiscopum. Factum autem quòd Nicolaus Archiepiscopus dicto Ottoni domicello de Hojâ commisit castrum & frater ejus Joannes cum eo factus est tutor Ecclesiæ, & accepit castra Langwedel & Vordis, & propositum fuit hujus negocium in Romanâ urbe coram sede Apostolicâ: sed negocium fuit ibi imbrigatum, sic quòd Archiepiscopus sibi non dabat ideo quia civitas eum infensum habebat: & quia infensus fuit clero. Tandem civitatenses practicabant cum Bremensibus unionem de recipiendis proconsulibus & consulibus suis antiquis, notum sibi habebant Dn. Baldewinum de Wenden, qui & judex fuit causæ, & promotor negocii Bremensium. Laborabant ipsi cum consensu Senioris partis capituli, quòd certi ambasiatores ad hoc deputabantur, quòd in introitu eorum etiam novus haberetur Antistes: & quòd ipse domicellus Otto, qui in tuitione habebat castrum & munitiones diœcesis, non erat utilis Ecclesiæ, nec conveniens civitati Bremensi, nec aliis civitatibus, quia regiam stratam non defendit: sed valdè offendit clerum & populum, non solùm in partibus illis, sed ubique terrarum. Idem Nicolaus mansit iteratò apud Ecclesiam suam, & Otto mansit in castris absque fratre ut advocatus & tutor exercens tyrannidem in multis, de quibus enarrare esset nimis tædiosum & longum. Elaboratum fuit interim, quod ipse Dominus Baldewinus abbas venerabilis & Doctor egregius in ingressu suo hujusmodi damna vellet recompensare, quæ contracta essent per Nicolaum Archiepiscopum & liberaret castrum Langewedel & Vorden de manibus Ottonis & fratris sui Joannis domicellorum, quòd ipsi ambasiatores practicaverunt apud capitulum & eundem Dominum Nicolaum, & alios habentes interesse. Et convenerunt oratores capituli primò ad eundem abbatem in Walsrade, deinde in Soltow, tandem in Luneborg pro eodem ad faciendam finem. Et erant isti Præpositus S. Anscharii, Decanus Bremensis, Præpositus S. Willehadi cum Buccensi Præposito & Domino Doctore Henrico Taken. Tandem qui & rem plenius masticabant pro pace & unione terrarum ac tranquillitate Regum, Ducum, marchionum, Comitum & Baronum, ac etiam pro quiete terrarum & villarum ubique, & quia gazam haberet idem abbas concluserunt, quòd solveret debita Domini Nicolai & quia pressus esset à dicto Domino Ottone & ejus germano, qui castra & munitiones tenebant in diœcesi, quòd hujusmodi quitaret. Et conceptis literis pro parte Domini Nicolai Duces & Episcopi Brunsuicenses & Luneburgenses Otto & Wilhelmus, Henricus & Fridericus cum Episcopo Verdensi consulatu Bremensi & Luneborgensi assentiente capitulo hæc eadem suis literis vallaverunt & fidejusserunt, videlicet, quod Dominus Baldewinus solvere deberet omnia debita contracta quovis modo ex parte Ecclesiæ omnifariè & circumquaque. Et deberet defendere Archiepiscopum sicut se, & providere sibi ad tempora vitæ in castro Haghene cum omnibus attinentiis cum molâ in Buxstehude & ad eam requisitis: similiter cum terrâ Lechtelant Stedingiæ cum certis etiam prædiis prope Bremam &

à palis Frisonum, nec sibi quicquam juris in Frisia vendicare. Et remisit Varle cum adjacentibus suis ac forestum Frisonum Wida. Et eodem anno interfectus fuit Dux inclytus Henricus Slesvicensis ante castrum Flensborg à servis Regis Daciæ in castro ibidem. Anno MCCCCXXIIX. ante Michaëlis consulatus lucratus est Stotle ab Henrico de Lit, & idem castrum habuit ab Archiepiscopo in pignus MC. florenis Rhenensibus & obtinuerunt pro eo, quòd servi sui plateam regalem infestarunt in Weserâ. Anno Domini MCCCCXXIX. feriâ quartâ post Quasimodogeniti Henricus Frige Arnoldum fratrem occidit in Bremâ pro muliere obtinendâ. Eodem anno civitatenses diffidarunt regem Daciæ in subsidium Ducum Slesvicensium. Postea circa festum Joannis eodem anno ante Michaëlis Episcopus Monasteriensium voluit fundare castrum circa Vischbeke in territorio ante diœcesin Bremensem quoad advocatiam Wildeshusen pro damnis suorum cum Archiepiscopo Nicolao in Frisiâ. Et pro illis cepit idem Episcopus Wildeshusen in pignus & contentavit suos ex parte Nicolai Archiepiscopi. Anno eodem in profesto decollationis Joannis Baptistæ recesserunt à civitate Bremensi Tidericus Scarhar, Hermannus Gröpling proconsules, Gerhardus Varle, Joannes Mund, Joannes Baller, Henricus Blexen, Henricus Buseke & Daniel Brant consules ex antiquo consulatu sicut vocati erant ante regem Romanorum primò venerunt in Delmenhorst ad Archiepiscopum Nicolaum: deinde vocati sunt à Theodorico Comite de Oldenborg, ubi manebant donec iterum vocati sunt in Bremam, & in futuro anno decollabatur Joannes Vasmarus proconsul. Anno Domini MCCCCXXX. Factum est bellum inter Archiepiscopum Nicolaum, & Joannem Comitem Hojensem pro damnificatione in Frisiâ perpessâ ab eo, & unus alteri infestus fuit. Et circumsedit Archiepiscopus Harpstede, & quasi solotenus destruxit. Postea venerunt ministeriales Archiepiscopi in comitivâ suâ cum Wildeshusensibus & capti sunt multi de civibus & familiaribus Archiepiscopi. Eodem anno Focko Ukens & Sibotus venerunt quasi cum C. navibus ad Weseram feriâ VI. ante nativitatis Mariæ pro depopulatione navium ejus propriè Koggen & vicerunt Bremenses. Et ista fuit caussa, quòd multi Frisones percussi & prostati fuere, quòd rebellisaverunt potestatibus & capitaneis suis. Et ista Kogga, de qua dixi, jacuit circa Dedestorpe & ita viriliter se defendit: debuit autem in Bergam velificasse. Fuere ibi XXXIIX. viri, qui omnes multitudinem Fockonis debellare cœperunt, & victoriam navis obtinuerunt & ibi interfecti sunt de catervâ Fockonis CLX. viri nobiles Frisones, & tunc recessit. Eodem anno sequenti die post Dionysii obiit nobilis Richarda mater Archiepiscopi Bremensis & sepulta est in Hudâ apud Comitem virum suum. Eodem tempore Anglici expulsi sunt de partibus Franciæ, & hoc fuit ex parte unius virginis quæ mirabiliter Delphino filio regis Franciæ consociata fuit, & adjuvit vindicare regnum suum & multa millia Anglici populi occubuerunt.

BOLDEWINUS secundus, Abbas XL. Archiepiscopus XXXVII. Anno MCCCCXXXV. postulatus fuit de monasterio S. Michaëlis in Luneborg ordinis S. Benedicti, & fuit nobilis militaris vasallorum Ducum Brunsvicensium dictorum de Wenden vel Dalen olim. Hic fuit Doctor Decretorum & S. Michaëlis abbas & consiliarius Ducum, vir dives industriosus & excellentis scientiæ: cujus consilio Duces & civitates regulabantur: qui & caussas etiam regum, Principum & nobilium justè judicabat & perorabat. Hic intravit diœcesin anno, ut suprà, & Eugenius Papa dedit ei pallium & Sigismundus Cæsar regalia sua. Introductus fuit per Duces de Brunswick & Luneborg cum multa caterva Episcoporum & Comitum: & totus clerus cum prælatis venit ei obviam usque ad S. Paulum cum crucibus, reliquiis & vexillis, & cum honore deducebant eum in Ecclesiam suam. Et fecit ibidem maximas impensas: & quando ipse venit Bremam tunc capellanus suus Dn. Henricus Wolteri crucem juxta Clementinam tulit equester ante illum & in Ecclesiam pedester. Et Marschalcus Segebodus à Kransborg portavit gladium evaginatum ante ipsum: capellanus à dextris, Marschalcus verò à sinistris. Et quotiescunque venit semper capitulum & consulatus venerunt sibi obviam. Etiam devotus fuit, & quoties venit Bremam sub crypta infra chorum, quando capellanus suus celebrabat ipse etiam post eum statim celebrare incepit coram omni populo devotissimè. Etiam per se semel ibi ordines celebravit & clericos ab infimis ad summos consecravit in Ecclesiâ Bremensi.

Et portavit ibi sacrosanctum vivificum Sacramentum per civitatem Bremensem adjunctâ sibi caterva universi populi sequenti die post corporis Christi. Et celebrabat ipso die Pentecostes, similiter & ipso die corporis Christi summam Missam cantando ante summum altare, ut decuit. Ipse etiam sequenti anno consecravit Lubecensem Episcopum, & celebravit ibidem cum suis Suffraganeis præsentibus Ducibus Saxoniæ, Magnopolens. & Slesvicens. & Episcopo Verdensi ac Duce Wilhelmo de Brunswick & Luneborg. Ipse sedit in sede Bremensi VI. annos & menses IIII. & obiit in claustro Luneborg, & ibi honorificè sepultus est. Tempore enim quo reverendissimus Nicolaus Archiepiscopus Bremensis pro salvationibus damnorum contractorum in partibus Frisiæ impeditus extitit, adeo Episcopus inangulatus fuit, quod diœcesin istam nisus est resignare. Et Comes Joannes de Hojâ, qui secum captus extitit & perdidit, libenter fuisset exoneratus. Cujus frater unus Albertus fuit Episcopus Mindensis & Præpositus Bremensis: alius verò electus Osnaburgensis Ericus: tertius verò Otto junior Præpositus Hamburgensis nacti emendare de fratre eorum à vinculo, Dn. Nicolao Archiepiscopo succenderunt opidum Delmenhorst & multa alia mala fecerunt, ducti maximis damnis ut emendarent ea. Tandem consilio suorum fuit elaboratum, quatenus idem Nicolaus cederet Ottoni de Hojâ Præposito Hamburgensi, vel ut fieret ipse administrator, & tutor Ecclesiæ Bremensis, & quod Nicolaus committeret ei præfecturam Ecclesiæ: & post obitum ejus promoveretur in Archiepiscopum. Factum autem quòd Nicolaus Archiepiscopus dicto Ottoni domicello de Hojâ commisit castrum & frater ejus Joannes cum eo factus est tutor Ecclesiæ, & accepit castra Langwedel & Vordis, & propositum fuit hujus negocium in Romanâ urbe coram sede Apostolicâ: sed negocium fuit ibi imbrigatum, sic quòd Archiepiscopus sibi non dabat ideo quia civitas eum infensum habebat: & quia infensus fuit clero. Tandem civitatenses practicabant cum Bremensibus unionem de recipiendis proconsulibus & consulibus suis antiquis, notum sibi habebant Dn. Baldewinum de Wenden, qui & judex fuit causæ, & promotor negocii Bremensium. Laborabant ipsi cum consensu Senioris partis capituli, quòd certi ambasiatores ad hoc deputabantur, quòd in introitu eorum etiam novus haberetur Antistes: & quòd ipse domicellus Otto, qui in tuitione habebat castrum & munitiones diœcesis, non erat utilis Ecclesiæ, nec conveniens civitati Bremensi, nec aliis civitatibus, quia regiam stratam non defendit: sed valdè offendit clerum & populum, non solùm in partibus illis, sed ubique terrarum. Idem Nicolaus mansit iteratò apud Ecclesiam suam, & Otto mansit in castris absque fratre ut advocatus & tutor exercens tyrannidem in multis, de quibus enarrare esset nimis tædiosum & longum. Elaboratum fuit interim, quod ipse Dominus Baldewinus abbas venerabilis & Doctor egregius in ingressu suo hujusmodi damna vellet recompensare, quæ contracta essent per Nicolaum Archiepiscopum & liberaret castrum Langewedel & Vorden de manibus Ottonis & fratris sui Joannis domicellorum, quòd ipsi ambasiatores practicaverunt apud capitulum & eundem Dominum Nicolaum, & alios habentes interesse. Et convenerunt oratores capituli primò ad eundem abbatem in Walsrade, deinde in Soltow, tandem in Luneborg pro eodem ad faciendam finem. Et erant isti Præpositus S. Anscharii, Decanus Bremensis, Præpositus S. Willehadi cum Buccensi Præposito & Domino Doctore Henrico Taken. Tandem qui & rem plenius masticabant pro pace & unione terrarum ac tranquillitate Regum, Ducum, marchionum, Comitum & Baronum, ac etiam pro quiete terrarum & villarum ubique, & quia gazam haberet idem abbas concluserunt, quòd solveret debita Domini Nicolai & quia pressus esset à dicto Domino Ottone & ejus germano, qui castra & munitiones tenebant in diœcesi, quòd hujusmodi quitaret. Et conceptis literis pro parte Domini Nicolai Duces & Episcopi Brunsuicenses & Luneburgenses Otto & Wilhelmus, Henricus & Fridericus cum Episcopo Verdensi consulatu Bremensi & Luneborgensi assentiente capitulo hæc eadem suis literis vallaverunt & fidejusserunt, videlicet, quod Dominus Baldewinus solvere deberet omnia debita contracta quovis modo ex parte Ecclesiæ omnifariè & circumquaque. Et deberet defendere Archiepiscopum sicut se, & providere sibi ad tempora vitæ in castro Haghene cum omnibus attinentiis cum molâ in Buxstehude & ad eam requisitis: similiter cum terrâ Lechtelant Stedingiæ cum certis etiam prædiis prope Bremam & villis

villis ac advocatiis, ut promisit, & quasi in Edestat juravit, id est, in effectu juramenti. Quo facto cessit idem Nicolaus Archiepiscopatu Bremensi & factus est in universali Ecclesiâ Episcopus scribens se olim sanctæ Bremensis Ecclesiæ Archiepiscopum. Et venerabilis Dominus Boldewinus misit solemnes oratores pro hac ipsa re cum pleno mandato ad Romanam sedem. Et fuerunt ejus legati Præpositus Ecclesiæ sanctæ Bremensis Willehadi, Joannes Rode, quibus cum reverendissimo tunc S. crucis in Jerusalem Romæ Cardinali elaborantibus res ipsa publicè coram Papâ & ejus Cardinalibus dilucidè & sapienter est proposita, ubi Papa cum suorum cardinalium collegio rem istam scilicet primò resignationem Domini Nicolai, qui illuc proprium miserat acceptavit & admisit, & Dn. Nicolaum ab ista Ecclesiâ & curâ ejus ac toto regimine absolvit: & instantibus dicto Dn. Cardinale S. Crucis in Jerusalem presbytero procuratorio nomine cum dictis Præpositis dicto Dn. Boldewino diœcesin Bremensem contulit & de Ecclesiâ providit Bremensi dans ei pallium videlicet Eugenius *** & confirmavit eundem juxta morem sedis Apostolicæ accepto pallio de corpore SS. Petri & Pauli apostolorum reverenter sibi transmisit. Et sic in diœcesi Bremensi multa laudabilia idem pater reverendissimus exercuit. Et primò castrum Niehus destructum instauravit & destructores ejus punivit: postea molendinum in Stade destructum & ruinâ annihilatum redintegravit & perfecit: similiter molam in Buxtehude aliqualiter reformavit & domum magnam construi ibidem curavit & molam ventiferam in Nienhus. Ipse etiam castrum & allodium in Gronenhagen prope Binenbuttel: construxit etiam domum quandam ex integro lapideam in castro Vörden, quam prædecessor suus inchoaverat. Etiam perfecit novam piscinam in coquinâ & alia necessaria. Hic perfecit etiam claustrum in Luneborg cujus Ecclesiam prædecessor suus Dominus Olricus de Bernevelde nondum perfecerat: item fecit ibi turrim construi. Hic etiam anno Domini MCCCCXXXVI. habuit expeditionem in vi apud Wursatos Frisones, quasi septem millium equitum: in quâ etiam expeditione habuit tres Duces Brunsuicenses videlicet Ottonem cum M. equis: Henricum cum totidem: Wilhelmum fratrem cum DCCC. Episcopum Hildesiensem cum M. Verdensem cum DC. Ducem Saxoniæ cum M. equis. Episcopus Halberstadensis CCC. equos sibi delegavit, cujus capitaneus fuit Sifridus de Hoim. Item ibi interfuit Comes Henricus de Glichen, Dominus de Werberge, Comes de Speigelberge, Comes de Wunstorpe, Comes de Anholt, Comes de Hallermunt, & Permunt, omnes Comites isti cum suis. Et ad idem Archiepiscopus Boldewinus ministeriales & civitates suas, & plus fecisset cum ministerialibus suis & civitatibus Bremâ, Stadio, & Buxtehude, quam fecerat cum totâ istâ principum catervâ: sed quia habuit Bremenses consules fortassis non in melius sed in pejus sibi indiderunt, ut de gazâ suâ partem consumeret quam habuit, ne eis nimirum si vellet posset fieri infestus: vel quia ut disceret patientiam. Nam omnibus istis principibus & dominis, & eorum militaribus omnia stipendia solvit ante recessum, quasi XM. florenorum Renensium. Et eodem anno solverat XXXIIX. millia florenorum pro Nicolao, Archiepiscopo & quitationem accepit: nec eum desuper nemo convenit, nisi solus Nicolaus, cui debuit omnia damna solvere, quæ non erant ex parte Ecclesiæ contracta: & ideo caussam istam à Concilio Universali, & à Papâ Eugenio committi fecit Hildensemensi Præposito, Dn. Eggherdo de Hanensee: qui juxta decreta & auctoritatem Pontificum à debitis, non ratione Ecclesiæ contractis, dictum Dominum Baldewinum absolvit, definiens, quòd nulla alia tenere esset adstrictus, nisi quæ capitulum cum Episcopo ratificavit: ut extra de elect. & elec. potestate. Et idem Dn. Boldewinus ritè & legitimè absolutus est ab aliis debitis ratione Ecclesiæ non contractis. Postea rex Romanorum Albertus eundem Dn. Boldewinum cum electoribus suis fecit vocari, ubi venit statim post Michaëlis in Nurenbergam cum XLII. equis, exceptis curribus & carrucis pro deferendis suis clenodiis ac cerevisiâ Nuenburgensi ac vino. Et habuit secum multos Doctores, & unum suum reperit ibi Suffraganeum Lubecensem, qui & ipse fuit regis consiliarius Magister & dominus Joannes Schele. Doctores ejus fuere M. Henricus Take in Theologiâ professor, M. Conradus Apenborg Doctor Decretorum: Item Joannes Vos ejusdem facultatis, Joannes Ziegeler etiam ejusdem facultatis & lector Erphordiensis. Secum etiam fuit Præpositus Hildensemensis Eggehardus antedictus, cum præpo-

præpofitis antedictis de Bremâ S. Anfcharii & Willehadi. Militares adfuere Sigebodo de monte, Olricus de Landesberge, Segebandus de Hodenberge, Henricus de Bervelde, Otraven de Bervelde, Martinus de Lyd, Ludowicus de Sampeleve, Rotgerus de Eltzee & multi alii nobiles: capellanus ejus pro monachis Otto dictus Grote, & Ludolfus Hiddefacker pro feculari: Henricus Wolteri canonicus S. Anfcharii Bremenfis & Buccenfis. Ad idem pro capellano confluxit Præpofitus de Ebbekeftorpe Bertramus fanctimonialium adminiftrator, ubi Domini Bremenfis foror fuit prioriffa. Hic etiam Archiepifcopus mittens fuum capellanum in Wildeshufen cum Præpofito S. Anfcharii petit partem de corpore & capite S. Alexandri: & mifit abbatiffæ in Winhufen forori Comitis de Hojâ & Præpofiti Bremenfis majoris. Item deftinavit eundem capellanum ad monachos in Hudâ, & obtinuit duo capita XI. millium virginum, quæ adhuc funt in Vördis, cum duabus tibiis de eifdem, vel de X. millibus militibus. Et relatum fuit fibi, quòd Dn. Joannes de Oldendorpe, qui & capellanus fuit olim Ottonis Archiepifcopi Ducis Brunfuicenfis obtinuiffet digitum S. Georgii hunc etiam idem Archiepifcopus fuo commifit capellano, quem juffit deferre eundem donec provideretur de monftrantiâ & criftallo tam magno ad hoc. Et idem capellanus in confecratione Epifcopi Lubecenfis emit criftallum pro duobus florenis Renenfibus & monftrantiam fecit fabricari pro XXV. marcis Lubecenfibus. Hic etiam redemit advocatiam in Oldelant, & contulit capellano fuo primò vicariam S. Willehadi in Ecclefiâ S. Cyriaci ante muros Lunæburgenfes Verdenfis diœcefis. Obiit anno Domini MCCCCXLII. fepultus in Luneborg ipfo die Materniani Epifcopi. Verfus:

Eft Boldewinus doctor clarusque divinus
Clarus honeftateque pius omni bonitate
Res male fucceffit cum his quòd feculo ceffit.

GERHARDUS Comes de Hojâ XLI. Archiepifcopus XXXIIX. Præpofitus ante majoris Ecclefiæ, filius Ottonis Comitis de Brochufen eligitur anno Domini ut fuprà, ipfo die Timothei martyris electio fuit. Illo tempore conquerebantur Bremenfes fuper Duce Burgundiæ de infeftationibus fuorum in Ducatu fuo ex deprædatione, & nihil evenit eis juris & juftitiæ. Et ideo Bremenfes diffidarunt Ducem Burgundiæ cum omnibus fuis ad terram & maria puta Hennegowen, & Pictavos, Flanderenfes, & Zelandenfes, Hollandenfes & Brabantios & alios fubditos fuos, & quafi claffe piraticâ obtinuerunt victoriam capientes multas naves & captivos multos. Anno Domini MCCCCXLVI. ceperunt Bremenfes unam Krakam magnam, cui in his partibus fimilis non eft vifa cum multis & maximis bonis collectis inibi, & malvefiâ, vino clareto & fpeciebus aromaticis & infinitis aliis mercimoniis. Et ifta Kraka fuit de Januâ & voluit noftros decollaffe, ut demonftrabant gladiis & cultris in fummitate navis. Et Deus dedit victoriam & Kraka adducta eft cum falute quafi circa Blexen, & ibi divelli vix potuit elapfo anno, & manfit prope Dedeftorpe: & per id facta fuit pacis tranquillitas contra Ducem Brabantiæ & fuos & damna recuperata fuere. Anno Domini MCCCCXLVII. fequenti die S. Ambrofii mortuus eft Nicolaus Archiepifcopus & fepultus in Hudâ. Poftea eodem anno obfedit Theodoricus Colonienfis civitatem Sozatienfem cum marchione Miffenfi, Lantgravio Thuringiæ & Haffiæ, cum Archiepifcopo Maguntinenfi & Trevirenfi, Epifcopo Monafterienfi fratre ejus Henrico, Magno Hildenfemenfe fratre Ducis Saxoniæ, cum Wilhelmo Duce Brunfuicenfe: Comite etiam de Tekeneborg Chriftiano de Oldenborg qui ftatim poftea factus fuit rex trium regnorum. Et habuit fecum idem Archiepifcopus Comitem de Sternberge à regno Bohemorum, & multos de gente Dravantorum. Et ibi fecit tantam ftragem in iftos Sozatienfes, quod nemo hominum nunquam novit. Tunc ex nomine iftorum Dravantorum & Archiepifcopi Colonienfis fuit omnis terra & præfertim Monafterienfis & Ofnaburgenfis, qui Joannem de Hoja captivum reddiderunt & reddiderunt in liberum ftatum, & Dravantis remiferunt ne depopularentur fegetes & terram, & ne nocerent civitati. Tunc propter infultus iftius gentis munita funt multa loca caftella & caftra, & multam gazam per metum extorferunt. Tandem verò rediere in patriam & dies pacis inter Colonienfes & Ducem de Clivis funt conftituti, & Cardinalis ex commiffione Papæ fede hujuf-

hujusmodi intromisit & siluit negocium. MCCCCXLIIX. Comes Christianus de Oldenborg cujus mater erat soror Adolfi Ducis Slesuicensis electus est in regem Daciæ & Norwegiæ & regnum Sueonum etiam obtinuisset, nisi Karolus Knuti ei restitisset, qui tamen postea aliqualiter consensit. Isto Christiano in regni solio collocato, Dux Slesuicensis Dn. Mauricium dicti Domini Christiani fratrem de studio Erfordensi ad Ducatum suum evocavit, & Dominium Oldenborg sibi subegit, & cuidam valido famulo Wilkino Vresen, castellano in Harpstede, qui & antea fuit advocatus & officialis in temporalibus Archiepiscopi Bremensis, & familiaris ejus, Comitias ambas in Oldenborg & Delmenhorst quasi triennio commisit donec juniorem fratrem Gerhardum de Oldenborg dicti regis fratrem ad istas remitteret partes, qui licet austerus & juvenis, tamen bonæ indolis adolescens adhuc flecti poterat, in quamcunque partem traheretur hinc & illinc. Anno Domini MCCCCXLIX. Gerhardus comes dominari incepit, & quosdam patris sui depilatores econverso depilavit. Inter quos erat quidam Schirheide aliâs Jacobus de Specken, qui & curiam tenuit Mansholte, quam absque percussione gravi leviter dimisit. Similiter & Decanus Gerhardus Stenêke, qui etiam prædia filiorum taliter qualiter ut asseruit destruxit: sed veniendo reddidit, quod injustè tulit, puta molendinum in Oldenborg, decimas, proventus & reditus: non enim proficit ad bonum, quicquid de malo acquiritur. Multi etiam quod antea enormiter accepere, justè coacti reddidere. Anno MCCCCL. fuit annus Jubileus, & tunc obiit validus famulus Tidericus Bardewisch in principio pestilentiæ absque viatico & confessione. Et deinde in Oldenborg ultra DC. & LXXX. viros perditi sunt pestilentiâ grassante. Eodem anno circa festum visitationis Mariæ, vel octo diebus ante quidam legatus Papæ vel orator venit de curiâ & negocium Papæ proposuit: & subjecit quòd Papa modernus Nicolaus V. vellet intendere reformationi Ecclesiarum, ut omnes curarentur defectus Ecclesiarum. Ipse promtus esset ac paratus omnia in pristinum statum reformare. Et concepta fuerunt aliqua pro reformatione Ecclesiarum, & etiam quædam contra religiosos, quæ hic pertranseo. Deinde anno Domini MCCCCL. circa festum assumtionis Mariæ tertiâ die venit quidam cubicularius Papæ nobilis etiam Doctor, archipræpositus Upsaliensis de curiâ Romanâ, & transivit tribus vel quatuor equis & curru similiter duobus equis cum valisiis suis. Et cum venisset in opidum Delmenhorst, Gerhardus Comes de Oldenborg ibidem captivavit eum & suos, & spoliavit primò equis valisiis & literis legationum & mandatorum suorum ad civitates & Reges. Postquam hoc capitulo innotuit Bremensi, fecerunt Dn. Comitem Gerhardum moneri & requiri per Præpositum Ecclesiæ S. Alexandri Wildeshusensis, ut dimitteret eundem alias oporteret eos per districtum diœcesis imo totius provinciæ cessare à divinis & servare Ecclesiasticum interdictum, qui renuit. Item secundò monitus est literis capituli & totius Bremensis consulatus, & nihil profecerunt. Sed idem equitavit in civitatem Bremensem ipsâ die Magni in castrum Schonebecke ad vasallos istos. Tunc Archiepiscopus Bremensis Gerhardus fecit monere Gerhardum per quosdam secretim pro liberando hujusmodi nuncio Papæ, quia & idem concernebat ejus juramentum: tunc statim Comes fugam cepit in Delmenhorst. Postera autem die idem Archiepiscopus convenit cum capitulo Bremæ, & conceptæ sunt literæ excommunicationis, & idem Archiepiscopus Gerhardus Gerhardum Comitem monitum & requisitum realiter excommunicavit in scriptis, & excommunicationis literas per diœcesin & provinciam direxit, & posuit generale ubique interdictum per districtum suorum. Et sic cum literæ excommunicationis & interdicti venerunt Hamborg statim Præpositus & Decanus cum capitulo elaborare cœperunt cum Duce Slesuicensi, quòd de consilio Episcopi Lubecensis & aliorum sine intermissione inclytus Dux Adolfus ad nepotem suum Gerhardum mitteret & redditis suis Præpositum Upsaliensem captivum ex integro quitaret & secum absque morâ componeret alias posset maledici usque in quartam generationem à Papa, quia impediret delatorem literarum suarum sacerdotem & Prælatum captivando. Et sic Præposito Hamburgensi ipso die Nativitatis veniente hac ipsâ de causâ absolutus & liberatus est idem Præpositus Upsaliensis Doctor Decretorum nobilis & Papæ cubicularius & reddita sunt sibi bona sua ex integro: & Christianus secum secretè pepigit, ut idem Dn. Præpositus captus sibi injuriam, quam Comes sibi fecit.

fecit. Et sic Comes Gerhardus ab Archiepiscopo Bremensi procuravit, quantum in eo fuit: sed de sede Apostolica contemtu & suis se non intromisit, & de facto domino liberato realiter & effective resolutum est interdictum quòd Archiepiscopus etiam in scriptis relaxavit. Tunc verò circa festum Michaëlis, sequenti die exaltationis S. Crucis Dn. Thidericus Grone rector parochialis Ecclesiæ in Twischenâ à quodam villico dicti Comitis per dolabram fortiter occisus est, & occisor vocatus Hanneke Wulbrang fugit in Oitâ. Et cum ibi elaboraretur pro detentione nocte recessit eundo ad curiam Romanam absque satisfactione, & tota parochia propterea supposita est interdicto Ecclesiastico, & amici ejus sive consanguinei interfectoris maledicti sunt & excommunicati usque in nonam generationem & lineam. Et frater ejus Henricus Grone civis Bremensis in judicio fecit dictum interfectorem & consanguineos exsortes pacis propriè Vredelos. Et advocatus Comitum cum dapifero Heliâ Unverzagt erat præsens in judicio in areâ ante cœmiterium in Twischenâ feriâ secundâ post luce. Ecce qualiter unum malum non voluerit esse solitarium: Comes captivavit, sed lito suus interfecit sacerdotem: nunc appareat, quomodo abyssus abyssum invocet: & quòd dato uno inconvenienti sequantur plura. Unum væ abiit, & alterum accessit. Dixit enim Propheta: nolite tangere Christos meos & in canone XVII. quæst. IIII. Si quis suadente. Anno Domini ut supra in nocte S. Willehadi Bremenses captivarunt quendam vicarium Ecclesiæ S. Willehadi, nomine Sifridus de Mandeslo & incarceraverunt eum in loco despectissimo & tenebant eum usque in meridiem compeditum usque in Hurleberge, & cessavit clerus partim & partim non, & ministri consulatus digitis eundem conclavatum & constrictum infra prandium usque ad collegium S. Willehadi perduxerunt. Ante etiam tempora Domini Boldewini anno Domini MCCCCXXXVIII. quendam custodem ordinis minorum literatissimum virum, & sermocinatorem eloquentissimum, Joannem Sparke, quidam civis Bremensis, nomine Joannes Tuper de nocte in plateis captivavit, & in domum suam ducens ligavit, & illusum despexit, ac cerevisiâ & urina perfusum abominabiliter delusit. Istorum malorum Brema matrix & mater. Ibi enim majoris auctoritatis vilis est piscator, quàm aliquis legum ac Decretorum Doctor. Anno eodem incepit pestilentia à festo Viti, & duravit in sequentem annum, & desævit in omne vulgus & clerum ubilibet in mundo, & præsertim per provinciam Bremensem. Eodem anno obiit Henricus de Morzâ, Episcopus Monasteriensis, frater Archiepiscopi Coloniensis, & Domicelli Walrami, & defuncto eodem clerus elegit Canonicè Domicellum Walramum, & restitit vulgus postulans Ericum de Hoyâ Archipræpositum Coloniensem, olim depulsum ab Ecclesiâ Osnaburgensi, Germanum duorum Alberti Episcopi Mindensis, & Joannis de Hojâ Comitis, qui eotenus cathenatus jacuit in turri Osnaburgensi, pro depulso fratre in castro quodam Witlage obsessus & captivatus. Iste per gentem Dravantorum & Marchionem Missenensem, qui cum Archiepiscopo Coloniensi erant in expeditione ante Sozaciam, ereptus est de carceribus, ut dictum est. Eodem anno Luneborgenses spoliaverunt Prælatos de Salinâ, & erexerunt prophanationis caussâ unum Præpositum extra Ecclesiam Verdensem, & exiliaverunt Archidiaconum proprium Dn. Conradum Abbenborg in Decretis Doctorem, qui Romam sese recepit, & tandem mortuus est ibidem tempore Eugenii Papæ V. qui adhæsit Lunæborgensibus, tum propter donaria, tum quia non plenè informatus fuit de negotio. Et tunc Ecclesia Verdensis spoliata fuit quasi tunicâ talari, scilicet Archidiaconatu tali. Sed Nicolaus Papa V. successor dicti Dn. Eugenii nisus fuit propter melius Ecclesiæ Archidiaconatum redintegrare, & manserunt Lunæburgenses dubii in eodem negocio: ipsi fuerunt interim depauperati, quod nemini non notum. Eodem tempore Verdensis Episcopus unâ cum civitate & capitulo & civitate sua voluit se ex integro subdidisse Archiepiscopo, capitulo & consulatui Bremensi: sed Archiepiscopo est dissvasum. Iste annus fuit Jubileus & tanta rerum abundantia in singulis, quantum in frugibus & cæteris nemo hominum unquam novit. Stopa vini Bremæ solvit XII. malos graves: modius siliginis VI. graves, hordei IV. vel V. avenæ III. Eodem anno studium Theologicæ facultatis datum est pro fratribus minoribus in Bremâ: & Sabbato quæ fuit vigilia B. Willehadi lector

princi-

principalis principiavit in Epiſtolas Pauli ad Romanos, & continuando in easdem tempore eodem diebus continuis. Similiter & lector ſecundarius ordinis ejusdem feriâ ſecundâ proximâ principiavit quartum ſententiarum in eundem lectiones ſuas continuando: & factæ ſunt diſputationes nobiles juxta ritum aliorum fratrum Prædicatorum ibidem, qui ſtudium ejusdem facultatis dudum antea pro fratribus ſuis habuere. Eodem anno nobilis Gerhardus Comes in Oldenborg vi cœpit poſſidere caſtrum in Delmenhorſt cujus titulus non ſolum ratione pheudi, ſed donationis legitimè ſpectat ad Eccleſiam Bremenſem: licet Archiepiſcopus dictæ Eccleſiæ id poſtulaverit literatoriè per vaſallos ac armigeros ſuos: ſed ad breve tempus ſurdâ aure pertranſiit. Idem Comes angariavit abbatiam Raſtedenſem pro ſubſidio ad C. florenos de Rheno in promtis pecuniis. Item exactionavit capitulum Eccleſiæ S. Lamberti in Oldenborg in terrâ Ammirorum ad LXX. florenos de Rheno legales & dativos: eò quòd mandata Ordinarii contra ipſum Gerhardum Comitem contra decreta ratione arreſtationis cujusdam cubicularii Papæ, ut dictum eſt, prophanando non recuſarunt, ſed juxta proceſſum eundem Comitem excommunicaverunt, & interdictum Eccleſiaſticum ſervaverunt. Eodem anno irrequiſito Archiepiſcopo collegiati & ſtructuarii in Oldenborg cum plebeis & communitate Cœmiterium S. Lamberti in Oldenborg ampliaverunt verſus Auſtrum deſtruentes latifundos prædiorum emunitatis & pauca prædia recuperarunt, ac ædificilia de quadam Harne plebs clero redintegravit: quod & officialis Præpoſiti inhibuit, & ſuffraganeum Archiepiſcopi precio ad conſecrandum locum inconcinnè indecenter ampliatum abire coëgit Eccleſiaſticum ibidem imponens interdictum. Sicque idem Conſtantionenſis Epiſcopus venerabilis Theodoricus Archiepiſcopi Bremenſis in Pontificalibus vicarius à loco malè contentus receſſit. Conſulatus autem & vulgus ſive plebei Officiali Dn. Præpoſiti S. Willehadi, Dn. Henrici Wolteri inſidias tetenderunt: ſed cum collegâ ſuo & notario nocte intempeſtâ ſub ſilentio receſſit partim navigio partim equis & curru: & rutilante aurorâ Bremam ingreſſus eſt cum ſalute declinando minas perfidorum: iterumque vocatus idem Antiſtes & Suffraganeus, & rurſus per eundem impeditus eſt. Clerum adhuc eorum bonum proprium non recognoſcens ad minorandum Eccleſiæ prædia promtum ſemper habuit animum, neſciens quod absque ordinarii conſenſu bona Eccleſiæ & prædia confirmata non poſſit permutare, tacito tunc an poſſit alienare ignorans Decretalem iſtam ubi dicitur quòd beneficia absque diminutione conferantur, & quòd in diſponendis illis major requiratur auctoritas Eccleſiæ, quàm eorundem ſtolida propria voluntas, cum Eccleſiæ & capitulo nihil detur in recompenſam. Eodem tempore Comes antedictus Decanum Gerhardum Steueken voluit ſacco ſubmerſiſſe ut perfidum, & quosdam alios, puta Adelhaldum Ameſtorp ſeniorem capituli, & Egbertum Scholaſticum per quendam famulum ſuum trucidare nitebatur. Nam quidam gladio in cœmiterio in unum inſiliit, & niſi aufugiſſet, trudicatus jacuiſſet: & hujusmodi horrida accuſationis vox proſiliit, quid Deo volente fiet exhinc videamus. Eodem anno ante Paſcha in Dominicâ Lætare, in medio Quadrageſimæ, ſanctiſſimus in Chriſto pater & dominus noſter, Dn. Nicolaus V. tunc Apoſtolicus roſam tradidit inclyto Haſſiæ Lantgravio, qui & obtinuit confirmationem à ſede Apoſtolicâ cujusdam collegii per eundem ædificandi in Wartberge terræ ſuæ: & Papa tradidit ei piè motus theſaurum indulgentiarum tertiam partem remiſſionis peccatorum, propter nobilitatem ſanguinis ſereniſſimæ memoriæ Eliſabeth viduæ, & Hermanni quondam Lantgravii Haſſiæ & Turingiæ. Hic etiam Papa Nicolaus adeo beneficus fuit, quòd pacificavit omnia cum Electoribus & aliis principibus Alemaniæ, quæ prædeceſſor ſuus Eugenius quartus propter mentem ejus flexibilem commiſit in neutralitate & ſuſpenſione animorum per tempora diuturna, de Anno Domini MCCCCXXXVIII. usque in ultimum ſui regiminis annum, quo libenter reſiliiſſet, ſed præventus morte ſucceſſor ſuus Dn. Nicolaus V. omnia decreta Concilii Baſileenſis ad mentem Regis & electorum principum cæterorumque Alemannicæ nationis Dominorum bono zelo & libenti animo approbavit & confirmavit. Et dedit eisdem in collationibus beneficiorum alterum menſem, & dedit omnia quæ ab eo petebantur. Omnes enim ſupplicationes Regum, Archiepiſcoporum, Ducum, Comitum, Epiſcoporum, ab-

batum

batum accipiens libens indulsit: & majora quàm petebantur bullari concessit. Eodem anno quo supra complevit quidam honorabilis Ecclesiæ S. Anscharii Bremensis Canonicus olim Dn. Boldewini Archiepiscopi capellanus metra quasi reciproca satis nobilia & pulcra super vitâ S. Anscharii, & depingi fecit vitam ejusdem in Ecclesiâ sua cum subsidio structuariorum, & subscribi fecit metris. Eodem anno per negligentiam Decani Dn. Eleri perierunt de Ecclesia S. Anscharii duo lumina perpetua lampadum die noctuque lucentia: unum lumen in medio chori supra tumbam Dn. Henrici Grobelant prædecessoris sui Decani, qui obiit Anno MCCCCXXXIX. & in multis benefactor Ecclesiæ: & idem perpetuum lumen instituit, quod & successor suus, ut dicitur bibendo consumsit. Aliud etiam lumen extinxit ante primum altare, quod instituit olim Dn. Borchardus de Bersen Decanus. Tertium instituit in choro circa altare animarum ad Austrum Herbordus Schene ejusdem Canonicus Ecclesiæ, & postea Decanus ibidem, & cellerarius in summâ Ecclesiâ Bremensi, quod etiam per negligentiam Dn. Eleri deperiit. Et ideo valde timetur, quòd lux perpetua non lucebit ei, & consentientibus sibi. Quartò consensit thesaurario Ecclesiæ ejusdem de extinctione quarti luminis, quod ardere solitum est in matutinis, quod dicitur Spintlecht in omnibus consolationibus & festis, quando Canonici sunt custodes chori: & reclamante capitulo surdâ idem Decanus pertransiit aure. Timetur ergo, quod illud sapientis sibi eveniat dicentis: Qui obturat aurem ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. Et rursum: Tolletur impius ne videat gloriam Dei, quia certè incorrigibilis, quia si ad reædificandum consonat ore, reluctatur corde. Timeo quòd sibi eveniat illud poëticum:

Qui fallit mille de solo fallitur ille.

Et quia res similes sunt sibi invicem habiles diuturna notio collegam eidem Decano in eadem Ecclesia ascivit Joannem Aquarum-vectione cognomine, habentem thesaurii officium: qui & vinum pro sacrificio & panem cum lumine canonicis ad celebrandum ministrat, sicut hactenus solitum fuit ministrari: ipse in reprobum datus sensum connivente sibi Decano denegat hactenus fuisse solitum ministrari. Et quia idem nummosus & assiduus fortassis ipsum Decanum, qui prodigus etiam sui honoris & famæ pauper pecuniâ, ad hæc & alia corrumpit: sic quod multæ laudabiles consvetudines horum in temporibus ab Ecclesia contra juramenta propria, proh dolor! evanuerunt, aliis reclamantibus omni nisu. Eodem anno in vigiliâ Nativitatis, convenerunt Brockmanni, Nordendi, & Harlingi ante castrum Detherne & ibidem jacturam non modicam ab Hamburgensibus soldatis & stipendiariis accepere, suffragantibus simul Comitibus de Oldenborg, qui affluxere de Apen & Westerde Ammirorum. Eodem etiam tempore Consulatus & communitas Monasteriensis circumvallavit castrum in diœcesi Monasteriensi, in quo sedit capitulum Monasteriense cum eorum electo Dn. Walramo de Morze fratre Coloniensis Archiepiscopi: & graviter percussis civibus & quibusdam armigeris nobilibus Comitis Joannis de Hojâ, qui fuit primicerius exercitus in expeditione tali. Nam & validus famulus Conradus dictus van dem Haue ibidem ante castrum ab inimicis interiit & sepultus est in Nativitate Christi in civitate Monasteriensi. Cæterum Dominicâ ante Nativitatis Lubbo Onekonis, ejusque filius & Aleke castrenses in Inhusen terræ Astringiæ multos in Schortensen trucidarunt: & quosdam occiderunt propter eorum mala opera. Eodem anno post Martini Roddardus rector Ecclesiæ in Waddensen à famulis dicti Lubbonis Omeken interfectus est, eò quòd dictus sacerdos propriam suam Ecclesiam installarat & unà balistarios ad offendendum alios tenuit in Ecclesiâ, & ideo gladio interiit, ac suorum laborum præmium recepit. Circa finem anni Jubilei invictissimus Rex Danorum Christianus Comes de Oldenburg Ammirorum de regiâ conjuge filium procreatum ad nutum consiliariorum regni ejusdem Olaum vocari præcepit, & multi Archiepiscopi & Episcopi regnorum compatres effecti sunt. Eodem anno idem Rex misit nobili Comiti Gerhardo in Oldenborg multos balistarios in subsidium contra gentem Frisonum, Domicellum Ulricum & ejus complices usq; Detherne, ubi nobilis quidam Friso Popeke nomine castrum contra civitatem Hamburgensem & Dominium Oldenborg instauraverat in destructionem, quod eodem tempore Hamburgenses

burgenses consules & plebei cum Emedâ possederunt, capto olim Immelone Præposito in Emedâ ceperant sua bona in Frisiâ, quod sic factum est. Nam idem Immelo fecit plurima gravamina negotiatoribus, ut fertur, civitatem & præcipuè Hamborgensibus. Opportunitate igitur acceptâ venientes ibidem multi de civitate prædictâ dictum Præpositum laicum Immelonem ad prandium in navim invitarunt, datis velo ratibus & ventis inflatis advehunt Hamborg, & ibidem custodiæ compeditum apud molendinum tradiderunt. Unde & reverendus Dn. Henricus Episcopus Monasteriensis plurimas dictæ civitati intulit injurias: sed tandem annis prioribus, scilicet Anno MCCCCXXXIX. Archiepiscopus Bodewinus Bremensis, Regibus & Principibus amicissimus, cum eodem Episcopo sapienter ad dictæ civitatis instantiam optimè tractavit: & tunc primò quidam Doctor præposituram eandem in Emedâ tanquam vacantem à piæ recordationis Dn. Eugenio Papâ quarto impetravit & successor ejus Nicolaus V. approbavit. Eodem anno Jubileo canonizavit Nicolaus Papa V. in festo Pentecostes fratrem Bernhardum Barvotorum ordinis, ratione quòd multis fulgebat miraculis, ut & mortuos suscitaret. Nam cum quodam tempore contra Papam Martinum prædecessorem Eugenii & ejus Cardinales strenuè prædicaret, idem Papa Martinum eum incarcerari fecit: quod non curans æque bene ministerium sibi creditum validissimè complevit, non parcens Cæsari neque Papæ: tandem Papa videns ejus immobilem eum immobilem. Pro cujus offensa Papa eum voluit facere Episcopum quendam Italiæ, sed pauper pauperem optavit sequi Christum. Postea Anno Domini MCCCCLI. Monasterienses cum vasallis Ecclesiæ & diœcesis ac opidanis opidum ejusdem diœcesis contra modernum eorum episcopum Walramum castrum Dulmen cum opido lucrati sunt. Et primicerius eorum erat nobilis Joannes de Hojâ Comes, qui propter fratrem suum Ericum à plebe petitum dicto Walramo litem movit & cum civitate immobiliter permansit. Anno Domini MCCCCLXIII. obiit Archiepiscopus Bremensis Gerhardus sepultus in Bremâ.

HENRICUS de Svartzborg filius Comitis XLII. Archiepiscopus XXXIX. introductus fuit ad Archiepiscopatum à XV. principibus præsertim â Duce Wilhelmo seniore Brunsvicensi, & Henrico Duce ibidem &c.

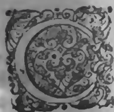
Explicit Chronicon Henrici VVolteri Bremense.

HEN-

HENRICVS MEIBOMIVS Junior,

Lectori S.

Cujus tibi hic dedimus Archiepiſcoporum Bremenſium Chronicon, is ante duo circiter ſecula vixit; in morte enim Archiepiſcopi Gerhardi, quæ contigit A. 1463. ſuccedente Henrico Comite de Schvvartzburg, deſinit. Scribit ſe *Henricum Wolteri*, Canonicum S. Anſcharii, ſine dubio Bremenſem. Meminit in hoc Chronico *Henrici Wolteri* in Archiepiſcopo Alberto circa medium ſeculi XIV. & iterum poſt ſeculum in Boldevvino Archiepiſcopo nominat *Henricum Wolteri*, Capellanum Archiepiſcopi, Canonicum S. Anſcharii Bremenſem & Buccenſem, & iterum in Gerhardo Archiepiſcopo *Henricum Wolteri*, præpoſitum S. Willehadi, quos ipſius conſanguineos fuiſſe, & proinde ortum illum non ignobili familia, unde tam multi ad Eccleſiaſticas dignitates pervenerint, probabile eſt. *Herm. Hamelmannus* in Indiculo Auctorum, quibus in Chronico ſuo Oldenburgico contexendo uſus eſt, facit eum Oldenburgicum von Oldenborg.

Scribit autem, ſe *ex diſpendioſis dictis & Chronicis antiquis in ſcripturarum compendium* hoc Chronicon *redegiſſe*. Et in Hogero Epiſcopo provocat ad *Chronica Authentica*. Nulla tamen diſtinctè memorat, niſi quod ad *Vitam Anſcharii* à *Remberto* ſcriptam provocat, & ad Canonici Eccleſiæ Bremenſis, qui Boldevvini Archiepiſcopi Capellanus fuerit, *Metra reciproca, continentia totam ſeriem vitæ Anſcharii*, & ad *Vitam Willehadi ab Anſchario* ſcriptam, & ad *Adalgarii carmen de Rimberto*. An *Adamum Bremenſem* & *Albertum Stadenſem*, ex quibus priora hujus Hiſtoriæ inſigniter illuſtrare potuiſſet, legerit, non temerè dixerim: nullibi certe eos citat. Quæ tamen de XL. annis viduitatis Emmæ, uxoris Comitis Ludgeri, & ſoro-

sororis Meinvverci Episcopi Paderbornensis, habet, desumpta videntur ex *Adami Bremensis* Hist. Eccl. l. 2. c. 60. quem sequitur *Albertus Abbas Stadensis*: quamvis merito ea de re dubites, cum Luidgerus, maritus ejus, anno 1011. omnium consensu defunctus sit. Incidit autem, ope amicissimi Viri, in manus meas Chronicon Archiepiscoporum Bremensium Germanicum MStum *Herbordi Schenai* & *Gerhardi Rynesbachii*, ex quo deinde *Johannes Rennerus* summi Capituli Bremensis quondam Secretarius magnum suum Chronicon ad Annum usque 1580. concinnavit, quod, itidem MStum licet, in plurium tamen manibus est. Quo *Chronico* & *Wolterum* nostrum, & *Cranzium* in Metropoli sua, usum esse, multa mihi persuadent. Nam & Chronicon hoc circa eadem tempora, quibus *Wolterus*, desinit: & si conferas inter se, quæ in *Chronico* hoc habentur, & ea, quæ *Wolterus*, *Crantziusque* narrant, alicubi plane eadem esse deprehendes. In Historia Baldvvini Archiepiscopi narrationem eo non pertinentem de Christiano Archiepiscopo Moguntino, in hoc Chronico legas: quam etiam *Wolterus*, & *Crantzius Metrop. l. VI. c. 49.* habent, provocantque omnes ad Scholasticum Bremensem Henricum, Notarium Christiani; quamvis *Chronicon* & *Wolterus* triginta tres annos officio illo functum, *Crantzius* trigesimo quinto ætatis suæ anno Notarium Christiani fuisse narret. Non male igitur inter se, ut rectius omnia pateant, *Chronicon*, & *VVolterus*, & *Crantzius* conferuntur.

Ita quod in Adalberone dicit *VVolterus*, Archiepiscopum captum & portatum Marchioni Brandenburgensi, id de Hartvvico Præposito rectius scribi ex *Chronico* & *Crantzii* Metropol. l. VI. c. 18. patet. Quæ de Adelberto Archiepiscopo *Crantzius* in Metropoli sua lib. IV. habet, & ex Annalibus se inseruisse scribit, vel ex *VVoltero*, vel ex memorato *Chronico* vel aliis Annalibus, quos etiam habuit *VVolterus*, desumpta esse legentibus manifestum est. Emendandus tamen ex his *Crantzius* alicubi. Dum enim l. 4. c. 41. ita loquitur *Crantzius*: *Quapropter ab initio maximum illum Phrisiæ Comitatum de Fridgoe est adeptus à Rege, quem prius habuit Dux Gotfridus, tunc vero Egbertus. Pensionem annuam dicunt esse centum librarum argenti: quarum ducentas Ecbertus solvit, fuitque miles Ecclesiæ*: in *Chronico*, & à *VVoltero* pro *centum* memorantur *mille argenti libræ*, quæ de *illa comitia & dominio reditus annuatim* fuerint. Et ubi *Crantzius* ibidem scribit, Archiepiscopum pro terra Hadeleria Reginæ dedisse *IX. libras* auri, *Chronicon* & *VVolterus* habent *nongentas libras auri.* Neq; vero dissimulare possum *VVolterum* nostrum alicubi fabulas nobis satis liberaliter narrare, ut in principio statim, de Caroli M. ortu, ejusque peccato so-

to ſodomitico, & dein de ſaltantibus in Libentio II. & alibi alias. In Epiſcopo vero Adelberto, graviſſimo errore, ad Henricum III. Imp. ea refert, quæ de Henrico II. ſeu Claudo Hiſtorici prodiderunt, qui cum uxore Cunigunda in Bambergenſi Eccleſia ſepultus eſt. De privilegio Caroli M. ſuper fundatione Eccleſiæ Bremenſis, quod habet *VVolterus*, quodque valdè differt ab eo, quod produxit, & in Bremenſi Eccleſia aſſervatum fuiſſe narrat *Adamus* hiſt. Eccleſ. L. 1. C. 10. quodque cum privilegio Verdenſi Eccleſiæ à Carolo dato magnam partem convenit, nunc nihil dicam, nec de Regalibus, quæ à Carolo & Ludovico Pio data in Reimberto narrat *VVolterus*, acturus id alibi latius. Neq; huc adducam ea, quæ ad Hiſtoriam Archiepiſcoporum Bremenſium facientia ex aliis à me obſervata ſunt, *VVolterum* nunc produxiſſe contentus, ut ex illo quoque illuſtrari eorum res geſtæ, ſi cui ea plenius enarrare libuerit, poſſint.

Delituit hactenus *VVolteri* illud Chronicon, quamvis *Hermannus Hamelmannus*, & qui pro Hamelmanno Apologiam ſcripſit *Gerhardus Giſekenius*, & *Juſtus VVinckelmannus*, viri omnes clariſſimi, illud paſſim MStum citent. In illo quoque libro, quem Anno 1652. *Anonymus*, ſed longe doctiſſimus Vir, ſub tit: **Gründlicher Bericht von der Landesfürſtlichen Ertzbiſchöflichen Hoch- und Gerechtigkeit über die Stadt Bremen ꝛc.** edidit, cap. 22. bis citatur *Henrici VVolteri* Chronicon, quod tamen à noſtro diſcrepare videtur. Laudatus *Giſekenius* ſcribit *Chirographum aſſervari in Archivo Illuſtris Comitis Oldenburgici*, illoque ſine dubio uſus eſt *Herm. Hamelmannus*: Hoc vero ipſum ex Archivo ſuo Illuſtriſſimus Comes ac Dominus, D. *Antonius Guntherus* Comes in Oldenburg & Delmenhorſt, Dominus in Jhever & Kniphauſen, Avo meo utendum dedit, cum ejus opera in gravibus quibusdam controverſiis uteretur, ex eoque ſunt illa, quæ nunc publicamus, expreſſa.

Deſcripta autem ſunt omnia ex MSto fideliſſimè, nec vocula temerè mutata, ideoque & barbariſmi & germaniſmi *VVolteri* omnes retenti, & ubi voces quædam legi non potuerunt, aſteriſcis id notatum eſt. Ex conjectura fortaſſis alicubi correctiones inſtituere licuiſſet: ſed id facere nolui. Unum tamen ſilentio præterire nequeo locum in Archiepiſcopo Adelberto. Ita enim in MSto legitur: *Ibi in expeditione fuit inangulatus prope* Belecht/ unde lector, neſcio quem obſcurum aut nullibi terrarum extantem locum ſibi imaginari poſſet. Si quis autem obſervet *VVolterum* ſæpius alibi, cum voces Latinas rem non rectè exprimere exiſtimat, Germanicas interſerere, cum adjectione *proprie*, is facile videbit, hîc quoque legendum eſſe: *inangulatus, propriè* belecht. Et hæc vox belecht extat etiam in Chronico Bremenſi Germanico ſæpius nobis laudato, eſtque belegen nihil aliud

quam circumcingere, circumſcribere, circumvallare, circumſepire, quod per *inangulare*, nova voce, quam deinde etiam in Archiepiſcopo Johanne Slamſtorp, & in Archiepiſcopo Boldevvino uſurpat, exprimere voluit, non tamen clarè ſatis ea exprimi ratus, quomodo proprie lingua Germanica diceretur, interſeruit. Inangulare vero eſt in angulum compellere & ibi concludere, quamvis vocem à nemine ſciam uſurpatam. Sed Tu fruere *VVoltero* lector, & vale.

ANO-

ANONYMI
CHRONICON
RASTEDENSE.

CHRO-

CHRONICON RASTEDENSE.

HUmanum genus brevibus diebus instabile computatum per mortem citò tollitur, & ideo actus ejus à nostrâ facilè recedunt memoriâ, si non scripturarum serie perennitati commendarentur. Hinc est, quòd de magnæ nobilitatis viro *Hunone*, & de conjuge ejus *Guillâ*, nec non ipsorum filio Frederico, Comitibus Rustringiæ, olim Rustriæ dictæ, scribere disposui. Primo notandum, quòd *Udo* marchio pater fuit Hunonis Comitis & *Ida* mater dicti Comitis Hunonis, ex quibus fuerunt Huno & Rixa, de Hunone & Guillâ natus & *Fredericus*: de *Rixa* sorore Hunonis natus est *Egilmarus*: & dictus Udo requiescit Jedelee Ecclesiâ S. Viti: sed Ida sepulta est in Ecclesiâ SS. Crispini & Crispiniani in Elsulete, quia & ipsa viro suo supervixit: & post mortem marchionis Udonis, qui tunc possedit totam istam patriam à flumine Tzevena in castro Harborg & descendendo usque in barbaricum mare per Albiam, possedit Waltsaciam & partes circa Wimmam, & terram antiquorum Saxonum, Laringiam, Rustringiam, Stedingiam, & Ambriam, Tietmarsiam, Worsatiam, Hadeleriam, & cæteras insulas scilicet Kedingiam & antiquam terram. Ipsa namque vidua Ida mortuo marito Udone copulata fuit regi Russorum, unde genuit filium nomine ***** qui mansit monarcha Russiæ, sed mater Ida reversa est in Elsulete, & cum Emina nobili viduâ in multis benefecit Ecclesiæ Bremensi. Emina sepulta est in Ecclesiâ Bremensi sub lapide flaveo quadrato, circa quem inventum est hujusmodi scriptum in laminâ stanneâ: *Emina ancilla Christi hic sepulta manet*. Ex quo patet, quòd Comitatus Udonis marchionis circumcinxit totam diœcesin Bremensem, & quòd modò habent claustra vicina, totum est de patrimonio dicti Udonis, vel ex largitione regum Franciæ, qui hoc suo sanguine lucrati sunt à rege Saxonum, qui & propinquus carne & sanguine fuit Comitibus istis Palatinis Stadensibus & marchionibus. Patet etiam, quod Comites de Oldenborg & Brockhusen de sanguine istorum descenderunt, licet in clypeis & signis militaribus ratione distinctionis terræ sint diversificatæ. Olim enim Romani subactis regnis & dominiis terram in provincias & Comitatus diviserunt, & unicuique terræ, provinciæ, & Comitiæ proprium clypeum tradiderunt. Huno namque manu potenti & brachio excelso jure tamen hereditario hujusmodi terminos possidebat terram Rustringiæ, Stedingiæ, Ambriæ, partem etiam Saxoniæ & Westvaliæ, & terram Holtzatorum prope Wimmam fluvium. Adhuc enim apud Laras paucæ erant Ecclesiæ quæ à sanctis Willehado, Anschario & Remberto patribus, patronis nostris erant ædificatæ; sola Laringorum pars infimæ, puta Ammirorum, usque ad Wildeshusen & Hilligenvelde; Stedingi verò tempore Willehadi ad Machtenstede pertinebant, ubi & ipse capellam sub castro nobilis Henrici de Machtenstede consecravit. Postea verò Anscharius Ecclesias erexit Stedingorum ab utraque parte Huntæ, unam in Elsulere in honore SS. Crispini & Crispiniani, quorum corpora Karolus M. misit ad Ecclesiam Osnaburgensem, cæterisque cum corporibus multis: aliam verò in Bernâ, in honore S. Confessoris Christi Egidii abbatis venerandi, qui & ipse confessor erat Karoli M. temporibus suis: nondum enim castrum in Oldenborg constructum fuerat, nec aliqua basilica in totâ Ambriæ, sive terra Ammirorum præterquam in Wivelstede, eo tempore quo nobilis

homo, generosus Comes Huno, cum herede suo Frederico consiliatus fuit, consecravere *monasterium Rastedense*, non diu post Anscharium, qui Ecclesiam [illegible] & construxit in Hokerken in honore SS. Sixti & Sinnicii in Wonga: qui etiam Ecclesiam in Aekem in honorem S. Willehadi egregie dedicavit. Longo post tempore Adelbertus Magnus Ecclesiarum Bremensis & Hamburgensis Archiepiscopus, & in regnis Septentrionalibus Apostolicæ sedis legatus & Primas, Anno Domini MLVII. Ecclesiam parochialem Amminirorum primò erexit in Wivelstede, dedicans eam in honorem S. Joannis Baptistæ & sanctæ Radegundis reginæ, cujus festivitas est sequenti die Scholasticæ virginis. Ad hanc etiam Ecclesiam Wivelsted omnes prope Halten jacentes villæ pertinebant: & ad idem opus traducendi juxta desertum Stedingiæ via palustris facta fuit usque ad collem gentilium, proprie Heldenwal / per trabes alnorum in cespite, ut orationis caussâ in festivitatibus confluere possent ad Ecclesiam parochialem, quam Archiepiscopus Dominicâ post Galli & Lulli cum aliis sanctis Præsulibus dedicavit in honore S. Salvatoris & ejus genitricis Mariæ, sub invocatione Sanctorum præallegatorum: & benedixit illuc orationis caussâ confluentibus Apostolicæ sedis auctoritate, qua ut legatus fungebatur. Anno Domini MLIX. Indict. XII. III. Idus Septembr. gloriosus Huno Comes, ut cultum divini nominis amplius augmentaret, non immemor istius Prophetici: *O Israël quàm magna domus Domini & ingens locus possessionis ejus, &c.* Archiepiscopum antedictum Adelbertum devotis precibus petiit, ut sibi in honore B. Odolrici, olim Augustensium Episcopi, de prosapiâ Alemannorum nati, liceret in loco, qui *Rastede* dicitur, unam basilicam fabricare. Hic Adelbertus omnium Septentrionalium Archiepiscopus exstitit, & legatus, imo Primas regnorum Sveciæ, Daciæ, & Norwegiæ. Hic adeo Dn. Apostolico & Imperatori familiaris fuerat, ut de Archiepisopatu suo, in quo etiam Apostolicæ sedis legatus erat, sicut omnes successores sui Patriarchatum cum diœcesi Verdensi, quam in commendam tenuit, facere conaretur. Votis igitur hujusmodi Comitis cum idem Archiepiscopus favorabiliter annuisset, fundavit Ecclesiam S. Odolrici Comes, eique has villas attribuit: Netene, Hana, Bigendebike, Limudi, Rethehorna, Barchorna, Loye, Ostmanshorst, Haddinchhusen, Mirhusen & Ritterstede, ea conditione, ut salvo honore & debito jure matris Ecclesiæ in Wivelstede, ad præfatam Ritterstedensem Ecclesiam hæ villæ pertineant, & absque contradictione subjaceant: ita tamen, si advocatus ipsius Ecclesiæ puta Huno Comes & heredes sui eidem Archiepiscopo, & suis successoribus, obedientiam exhibuerint, nec datorem justitiæ prævaricatione contristaverint. Obtinuit itaque dictus Archiepiscopus sibi & suis successoribus plenum jus præsentandi & conferendi dictam Ecclesiam in Wivelstede, dans balivo suo hujusmodi Comiti jus patronatus Ecclesiæ S. Odolrici, justitia Archiepiscopali semper salvâ. Fundata verò hac Ecclesiâ ædificiis pulcris, Comes Huno specialiter sibi & uxori suæ cryptam, sive capellam, sub choro præcepit construi, in honore beatæ Annæ, matris Mariæ, in quâ semotis negociis secularibus Deo funderent preces. Nam cum antea de partibus Frisiæ, puta Rustringiæ, à parochiâ Jedele essent exiliati, proscripti & fugati, anxie & favore dicti Archiepiscopi, ut balivi ejus, sese inibi receperunt, homagium Ecclesiæ Hamburgensi facientes, ministeriales, scilicet, effecti, Cæsare Romano cum Ducibus Bavariæ & Saxoniæ annuentibus. Nam & Huno & Guilla, ut boni cœlicolæ, Deo frequenter preces indefessas fuderunt, & fidei devotionem, quam in Spiritu gestabant, frequenter & in opere illuc cum verâ innocentiâ comportaverunt. Idem Comes in Domino gloriosus procuravit dictam Ecclesiam ab antedicto Archiepiscopo consecrari, statuitque ibi conventum monialium bona eis necessaria tribuens, prout facultas omnium suppetebat. Postquam Comes Huno cum uxore suâ & filio devotè vixisset multis annis, contigit ut Romanorum Imperator, qui tunc de prosapiâ Ducum Brunsvicensium, de natione Ducum Saxoniæ traxit originem, in opido resideret Goslariæ, prope Hartonem cum omnibus Principibus, Comitibus & Baronibus Teutoniæ, generale celebrare concilium decrevisset: ad quos omnes cum mandatum Imperatorium illuc veniendi [illegible] Comes Huno, qui Deo magis, quam Imperatori militaverat, propter divinis orationibus & aliis bonis operibus, huic concilio Imperatorio nullo modo potuit interesse. Verum cum in die comparitionis requireretur absentia coram rege, [illegible] busdam

[illegible] hujus Comitis Hunonis, bonis ejus operibus invidentibus, [illegible] ejus rebellio promulgatur. Porrò Imperator susurronum detractionibus [illegible] atrociter excitatus, sæpe dictum Hunonem Comitem edictis citatoriis [illegible] verat, addens ut secum unum fortem pugilem traduceret, qui contra [illegible] pugilem more Frisonum dimicaret. Erat pugil regis leo magnus & [illegible] pauca dabantur stipendia victus pro eo, ut is minus ab * [illegible] non existeret quicunque esset morte hujusmodi puniendus. Ad Comitem Hunonem cum tale [illegible] Imperatorium pervenisset, arrepto cum filio suo & magno Comitatu [illegible] se ad Imperatorem contulit, de divinâ misericordia non diffidens, [illegible] Deus justum probando tentaret, & post tentationem remuneraretur in [illegible], vel in futuro. Imperator ergo, viso Hunone glorioso Comite, præcepit [illegible] filio suo contra leonem fortissimum dimicare, & hoc in pœnam illius, quod cum omnes Principes & nobiles Theutoniæ ad suum citati concilium venissent, ipse tamen solus præ omnibus se absentare specialiter præsumsisset. Quo audito, do[illegible] consternatus primò, auxilium & gratiam quæsivit à Domino, orans ut [illegible] Deus Abraham in immolatione filii sui probasset, & probato pepercisset, [illegible] & ipse filio suo pro suâ misericordia dignaretur parcere, & eum de morsu [illegible] liberare. Vovit igitur cum filio suo devotè Domino, monasterium in honore beatæ virginis construere, si tantum filius suus pugnaturus cum tam [illegible] bestiâ triumpharet. Inter hoc Comes Fredericus leonem aggredi præcipitur, qui à patre ut se defendat viriliter confortatur. Dum autem leonem aggreditur, hoc attendit, quod subtilitas & consilium sapientis fortitudinem virium frangit, manipulum, quem secum ad similitudinem hominis armati acceperat, leoni [illegible], quam bestia non utens discretione hominem armatum putaverat, & sic subtili[illegible] quam etiam ferro prosternitur, ac adolescens sine aliquâ læsione de campo ubi triumphaverat, revertitur incolumis atque sanus. Imperator autem eum à duello revertentem utrisque brachiis apprehendit, cingulo militari succinxit, annulum tradidit, dans ei dona pro triumpho, videlicet, bona sita juxta civitatem Sozaciensem ad Imperium pertinentia, scilicet, Huninckhoven, Betinchhusen, Lefarinckhusen, Bedickdorp, Sinerlake, Mardighe, Iserlo, Aperne, Winsternen, Windickhusen, Brockhusen, Harinckdorp, Berder, Aschebergen, Buckenhusen, cum Ecclesiis & cum omnibus ministerialibus, & vasallis, & cum omni proprietate, prout ad Imperium liberaliter pertinuerunt, ulterius dando & distribuendo, ut ea possideant in perpetuum pleno jure. Contulit etiam & Comitiam suam, quam antea habuerat ab Imperio in pheudo, postea in perpetuum liberam, & de omni jure [illegible]dationis Imperii ipsam excluserat & exemit. O quam [illegible] nobiles in reditu direxerunt, quia triumphum meruerunt, honorem à pluribus perceperunt. Monasterium prout voverunt beatæ Mariæ virgini construere incipientes ibi primò collegium clericorum secularium constituerunt, cui prædia & possessiones de suo dominio in parte largientes, quod nondum ad statum perfectionis perduxerunt. Nam inclytus Huno viam universæ carnis ingreditur, qui cum Christo regnando dominatur, juxta illud Psalmi. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini*, &c. & in dextro brachio monasterii sui, ante altare præcursoris Domini [illegible] celebratis exequiis sepelitur. Ad cujus etiam sepulcrum ægrorum curationes quam plurimæ factæ non dubitantur. Comitissa autem Guilla mortuo marito [illegible] Comite memorato, religioni se tradidit, & in Ecclesiâ beati Odolrici [illegible] religiosè sub obedientiâ regulæ cum monialibus, & post paucos dies [illegible] sicq; sepulta in Ecclesiâ Canonicorum apud dominum suum. Fridericus autem Comes qui unicus heres & superstes erat istius dominii, cùm sine uxore viveret, [illegible] est ei ab amicis, ut conjugem nobilem duceret, quatenus tantum dominium [illegible] sine herede, & eo mortuo non succumberet manibus alienis. Hic tamen [illegible] amorem conjugis induci non poterat, quia Dei plus, quàm alicujus [illegible] amoribus æstuabat. Sed cum ad conjugem ducendam adduci non [illegible] de sue animæ salubriter cogitans, imaginem B. virginis [illegible] [illegible] virginis sibi fecit heredem, tribuens ei omnia quæ ad [illegible], commendans suæ possessioni perpetuo eo jure, quo

 ipse

ipse tanquam verus heres à progenitoribus & ab Imperatore receperat liberaliter, cum universis reditibus ad ipsam Comitiam spectantibus, cum ministerialibus & vasallis, hominibus etiam liberis & litonibus, & cum omnibus bonis, lignis, pratis, pascuis, juribus & jurisdictionibus, mutavitque canonicos in monachos S. Benedicti, ut Deo devotius in hoc famularentur monasterio. Qui plenus dierum moriens, apud patrem suum gloriosum Hunonem Comitem feliciter est sepultus. Credimus enim isti nobiles regni cœlestis meruisse introitum, quia non paucis infirmis, sanitatem ab eis desiderantibus, à suis languoribus præstiterunt. Horum nobilium fundatorum Ecclesiæ Rastedensis anniversarius singulis annis singulatim vel divisim agitur. Anniversarius Hunonis Comitis alterâ die omnium Sanctorum, cum solemni vigiliâ, omnibus fratribus celebrantibus, & cum stipâ pauperum peragitur. Anniversarius autem Guillæ Comitissæ in octava omnium sanctorum, & transfertur in sequentem diem beati Willehadi, patroni nostri, propter excellentiam festivitatis. Anniversarius Frederici Comitis ipso die Scholasticæ virginis ab omnibus devotissimè celebratur: cum hoc quoque omnes orationes omnium fratrum omni merentur tempore: quia se & omnia sua non in parte, sed in toto, in hoc monasterio Christo devotis cordibus obtulerunt, quam gratiam eis concessit, qui vivit & regnat. Egilmarus filius sororis Comitis Hunonis, unde & Comites Brockhusenses originem habuerunt, cujus pater Hajo sedit etiam in partibus Uprustriæ, id est, in Uprustrin gena habens pro hereditate suâ IIII. parochias, scilicet, Golswerden, Rodenkerken, Esenmissen, & Upbehusen, tenens parvum castrum, quod dicebatur Hajemanneswerf. Prædictus itaque Hajo accepit conjugem sororem Hunonis, unde dictus Egilmarus cum venerabili Rixâ. Et postea Haddo Comes de cujus hereditate ditatum est monasterium Tzevena, quod olim Kivena dicebatur, fundatum primo loco fundationis in Heislinga, apud Wolsatos, ultra Winnemam, versus Comitiam Palatinam Stadensem. Hic Comes Egilmarus, de quo loqui cœpimus, curam bonorum monasterii Rastedensis in commissum habuit, & ut in privilegiis continetur, suscepit & bene præfuit multis annis. Hic magnas eleemosynas & dona contulit huic monasterio, scilicet fenestras chori septem, & calices: item pixides ex ebore & alia ornamenta. Uxor sua, Eilica nomine, diversas pallas & pallia altarium beatæ Mariæ virgini etiam obtulit. Et iste Comes cum uxore suâ in Ecclesiâ beati Viti Jadelee ad Aquilonem sunt sepulti, ubi tunc nigri monachi S. Benedicti habitabant, sicut in Rastede. Et Jadelee fuit mansio Comitum, Baronum & militum, & etiam habitatio potentum Frisonum habebatur, qui tempore Karoli M. cum eo Romam vicerunt, & sunt nobilitati, & ad Frisiam remissi. Quidam verò ob insignia meritorum in Franciam traducti, Ducatus & Comitias adepti sunt, sicuti Dodo, domesticus aulæ regiæ, tempore Pipini inibi ab istis partibus traductus, & Dux & Comes Arduennæ est factus, qui sanctum olim refertur occidisse Lambertum, & ideo postea Comites Rustriæ de quorum sanguine idem fuisse reperitur, in honore S. Lamberti in opido Oldenborg Ammirorum fundaverunt Ecclesiam, ut sic de natione suâ perpetuum deferent opprobrium, & ut divina cessaret ultio, sæviens in nonam generationem propter parricidium. Et istum S. Lambertum, à Dodone interfectum, venerabilis Humbertus Episcopus Trajecti superioris fecit canonizari, & in Leodium villam traduxit. Alii etiam Frisones nobiles tempore Karoli M. cum militaribus hujus patriæ antiquo nomine in Franciâ retinuerunt. Plures etiam inter Austriæ partes, in Suicerâ, in montibus, permissu Cæsaris locum mansionis elegerunt, propter insuperabilem eorum potentiam locum nacti adhuc mores Frisonum & libertatem sectantur omni modo. Alii etiam multi in diversis regnis & Alemanniæ locis per regem & principes ac Cæsarem nobilitati, ob meritorum suorum prærogativas castra, opida, munitiones & Comitia sunt consecuti, ut quia Romanos rebelles devicerunt, meritò eorum castra, quibus gubernabant totum mundum Karolo volente acciperent gubernanda. Referunt etiam quædam antedicta regum & nationum scripta, cum Frisonibus habito contra Romanos à Cæsare triumpho, quosdam Romanos nobiles, [illegible] subjectos & paratos, cum nobilibus Frisonibus ad partes Rustriæ, [illegible], Wangriæ & Nordendi per Karolum remissos, ut cum pace & tranquillitate [illegible] valerent, libertate donati in patriam, quos præfecerunt sibi Frisones.

[illegible] in Comm[illegible] judices cum potestate destituendi, si excederent regiminis metas, [illegible] in quendam librum plebisciti eorum, quem vocant *Asegebok*, id est, librum [illegible] judicarent, neminem læderent, viduas & orphanos ac Dei Ecclesias defensarent [illegible] tunc Romano more, ut potestates præessent. Et isti nobiles in terrâ [illegible] Ecclesias ædificando dotaverunt: sicut sunt Comites Holsatiæ, qui [illegible] Comites Nordendi, & Rustriæ, sicut Oldenborg modo Ambrii nominati: de Hoja & Brockhusen in Uprustringis: & de Deipholte barones, qui venientes tempore Henrici Ducis Bavariæ in Saxoniam de Angliâ, post S. Thomæ interfectionem se ibi receperunt: & etiam quartam curiam in Ezense fundaverunt, qui sunt [illegible], cæterique generosi assi sunt Frisones juxta libros patriæ, alii nobiles Romani cum Frisonibus missi jussu Karoli, cui plus scriptura astipulare videtur, propter generis nobilitatem. Nam antiqui Romani nati creduntur de regum ramis [illegible] temporibus Julii Cæsaris, à Romanis in his partibus ad subjugandum gentes missi, & ibi relicti. Videntes autem patriam Frisonum, quæ insula est Saxoniæ, [illegible] Oceani longo tractu sita, fore populosam, & septam cespite & muri ad [illegible] cæteris terris habiliorem, inibi subsistere hujusmodi luctatores Romani maluerunt. Unde etiam cæteras exteras nationes bello fatigatas diu contriverunt. Sed cum Romana refriguit potestas & ditio in orbe circumquaque, Frisones libertatem acquisitam potentiâ & proprio sanguine volentes conservare, alios de terrâ expulerunt & proscripserunt, eorumque bona diripuerunt: sicque à Cæsare & regibus [illegible] expetiverunt. Et maximè eo tempore, quo Henricus potentissimus Dux Brunsuicensis, Leo cognominatus, de gente Saxoniæ Ducum extitit. Dictus Henricus, Dux Saxoniæ & Bavariæ, cum Comitibus Rustriæ & Ambriæ castrum Oldenborg cum duabus turribus terete & quadrata, & bifariis arcubus circularibus & triangulis elevatis, ædificaverat. Ut ex eo ipse cum suis fugam nobilium suorum in Frisones [illegible] & proscriptores ac expulsatores comitum valeret emendare. Hujus rei gratiâ factum est primò castrum in Oldenborg Ammirorum, pro propagine Hunonis: similiter & castrum Oldenborg Slaviæ pro Comitibus Holsatorum. Ad idem verò opus regnum Romanum longo ante tempore, puta circa annum, ubi infra, Nativitatis Christi, per nobilem Romanum Teclam habuit in confinibus Frisonum Tekelenborg. Hojenses verò prædia de Bremensi Ecclesiâ in pheudum receperunt, ut dapiferi & advocati, sicut antea de Brokhusen, qui genere etiam successerunt postea Comitis Hunonis. Et dicebatur terra ista antiquorum Saxonum, temporibus Sergii Papæ. Dehinc Comitia Saxoniæ, & Cappenberge Comitia Westvaliæ, etiam nutu Romanorum & Cæsaris de hereditate Comitis Hunonis. Hæc est nobilis propago, & regalis origo Comitum Oldenburgensium, & inclyta natio Comitum Holsatorum, de Brockhusen & Hojâ radix veneranda. Gaudeat Roma potens [illegible] opere, quæ septem castris per Julium in honorem septem Planetarum construxit, totam Alemanniam subegit, dum ipse in occidente, Pompejus, in oriente regni sceptra tenerent à Romanis. A cujus progenie processit Octavianus Imp. & ab eo ulterius reges multi, & omnis in Alemanniâ & Germaniâ soboles regum, Ducum, Comitum, & Baronum, inclyti & præclari. Unde etiam fuisse referuntur nobiles Romani isti ab antiquo circumquaque in partib. Alemanniæ, hinc & inde propagati. Et ut exteræ nationes manerent subditæ Romanis & Imperatori, missi fuerunt clari homines de regum ramis nati præpotentiores, ne Romana potentia à cœpto nutaret. [illegible] quod Duces Saxoniæ, Austriæ, Bavariæ, Brunsuicenses, Lunæburgenses: Comites de Oldenborg Benthem, Holsatiæ, Teklenborg, Staden, Stotle, & Hojenses [illegible] Brockhusensibus natu nobiles sunt Romani, licet in Frisiam proficisci coacti [illegible] Attilæ regis Gotthorum, Julii regis Hunorum, aut Ungarorum: alii postea [illegible] berto archipræsule à Duce Normannorum, qui non solum Westvaliam, [illegible] Saxoniam usque in Frisiam Nordendi horribiliter vastaverant ante.

De Abbatibus monasterii Rastedensis gradatim volens procedere, dimissâ Comitum [illegible] generosâ in parte propagine, quomodo quisque eorum rexit vel profi[illegible], declarabo.

DETHMARUS primus abbas, vir sapiens & devotus præfuit monasterio mul[illegible] sanctitate, tam in spiritualibus, quam etiam temporalibus [illegible] vide

vide & honeste. Cujus temporibus monachus quidam, vir prudens, ornatus multis virtutibus, Swederus nomine, peregrinationem ad loca sancta faciens anno Domini MCXXI. feriâ VI. post ascensionem Domini revertitur: qui reliquias sociorum beati Nicasii Rom. Pontificis, videlicet unum corpus integrum cum magna reverentiâ de Ecclesiâ ejusdem Pontificis apportavit, quæ reliquiæ adhuc ibi manent, & mortem Comitum de Oldenborg ac fratrum claustri ejusdem per pulsum ante pronunciant, cum aliquis eorum est postea moriturus, sicut in sanctâ Bremensi Ecclesiâ hoc idem facit corpus S. Secundi ducis & martyris legionis Thebeorum. Tulit etiam idem monachus de cingulo S. Nicasii ejusdem Pontificis: dentem beatæ virginis Eutropiæ & martyris sororis beati Nicasii: de velo ipsius: os beati Benedicti abbatis, videlicet de brachio: os sanctæ Scholasticæ virginis sororis S. Benedicti: de capite S. Jocundi martyris, qui fuit unus ex sociis beati Nicasii: reliquias SS. Crispini & Crispiniani: os S. Hippolyti martyris: de baculo S. Odalrici Augustensis episcopi: reliquias S. Vincentii martyris, Remacli episcopi, Huperti episcopi Leodiensis, Hereberti Coloniensis Archiepiscopi: reliquias S. Rosæ virginis, quæ fuit una de XI. millibus virginum: de stolâ S. Remigii Remensis Archiepiscopi: de pallio super quo ipse Missam celebravit: de brachio S. Sinnicii, primò Archiepiscopi Remensis. Nam corpora quasi integra Lodewicus filius Karoli M. ab Ebone Archiepiscopo beato Anschario impetravit, qui ea traduxit in Ecclesiam Hamburgensem primò: postea verò incensâ Hamburgensi Ecclesiâ traduxit in Ramesloâ, ubi conventualem in honorem eorum ædificavit Ecclesiam. Nam & idem gloriosus Pontifex Anscharius caput S. Sixti Archiepiscopi in collo suo semper solitus portare visus est. Et in honore istorum Sanctorum plures in Saxoniâ & Frisiâ ædificavit Ecclesias: & egregiam etiam Wangâ in pago Hokerken longè ante ista tempora. Mortuo isto abbate,

SWEDERUS Secundus abbas eligitur MCXXIV. iste idem fuit, qui apportavit reliquias prædictas, & similiter bene præfuit multis annis. Hic iterum Romanam curiam adiens à sanctissimo patre Romanæ sedis apostolico, Calixto secundo, privilegium confirmationis bonorum hujus monasterii, simulque monachicæ professionis ordinis S. Benedicti, quod adhuc ibi manet, impetravit. Ultimis ferè istius abbatis temporibus peccatis exigentibus monasterio hoc fulgure combusto & aliis ædificiis, plaga non minor his omnibus imminebat. Nam quidam nobiles, Theodoricus, & Milo filius ejus, de Alvensleve, quorum castrum prope Magdeborg situm est, quod nunc cum suo dominio ad Marchiones de Brandenborg esse dinoscitur devolutum, venientes bona monasterii impetierunt, dicentes, ratione juris hereditarii Comitum, videlicet, fundatorum nostrorum, Hunonis & Frederici, quorum ipsi veri heredes existerent, debere dominium possidere. Ob quod idem abbas tantis doloribus est compunctus, ut hîc accepto uno pane de pistrino portam ad orientem positam exivit, nec unquam postea rediens vitam in peregrinatione finivit. Venerabilis igitur in Christo pater & dominus noster Dn. Adelbertus Hamburgensis, & omnium septentrionalium nationum Archiepiscopus, nolens hoc monasterium injustâ impetitione simul & de recessu abbatis deperire, convocatis quibusdam suis suffraganeis, nobilibus etiam & Prælatis cum dictis Theodorico & Milen de Alvensleve, de eorum impetitione taliter diffinivit, videlicet ut in bonis, quæ pii fundatores Huno & Fredericus huic monasterio sano corpore legaverant, & à sede apostolicâ jam confirmatis, nihil sibi possent juris aliquatenus vendicare. Præfecit in conventu huic monasterio alium abbatem utique religiosum & devotum.

SIMON tertius abbas cui Albertus Archiepiscopus post se in Ecclesiâ Hamburgensi concessit: & magnis dignitatibus secundum privilegia confirmationis hujus monasterii decoravit. Tempore quodam dum idem Archiepiscopus qui XVI. fuit in ordine, civitatem Romanam, ut sæpius fecerat, adiret, idem Simon abbas unà cum illo perrexit, qui etiam tale privilegium ab apostolico cum auxilio Archiepiscopi impetravit: *Anacletus servus servorum Dei &c. Concedimus tam tibi, quam Ecclesiæ tuæ mitram, chirotecas & sandalia &c.* Hic Adelbertus dictus magnus ab exteris nationibus, quia magna & magnifica apud Papam & Imperatorem, cui cognatus fuit, magnus rector dictus est, & est sepultus in crypta sub choro in majori Ecclesiâ Bremensi: & construxit illam, quæ modò est, Ecclesiam Bremensem, & dedicavit sequenti

quenti die nativitatis Mariæ: quo die corpus gloriosi Anscharii olim fuit elevatum, & in catalogo sanctorum adscriptum. In cujus elevatione cum corpus ejus ad capellam S. Willehadi deferretur, & quia hæc capella in ripâ Weseræ sita esset, defuncti hominis & submersi corpus, denuo prolato corpore beati Anscharii revixit, & sequendo corpus gratias egit, dicens se meritis S. Anscharii ejusque interventione fuisse resuscitatum: & addidit, quòd sibi fuit ab angelo revelatum, quòd omnes, qui illius sancti patris implorarent suffragia à morte perpetuâ deberent suscitari. Ideoque tali miraculo, & quadam visione aliâ, idem pater Adelbertus monitus, beatum Anscharium habuit in honore. Jubilet ergo Sion mater Ecclesia: jubilet & Bremensis ac Hamborgensis inclyta filia, quæ per illum gentes regnorum ad fidem meruit generare. Huic Adelberto successit Liemarus in episcopatu: & in ejus tempore inclytus Palatinus Comes Henricus de Stadis construxit monasterium S. Bartholomæi in Rossevelde, quod nunc jacet in Harzevelde, ordinis S. Benedicti, & uxor contoralis ejus in honore S. Dei genitricis una secum construxit monasterium B. Mariæ extra muros opidi Stadensis. Et Papa ad prædictum monasterium precatu Cæsaris & dicti Comitis Palatini dedit diversa clenodia & reliquias, inter quas dedit tibias & scapulas S. Bartholomæi Apostoli, & caput suum misit in Bremam: item caput S. Luciæ virginis & martyris: item corpus integrum S. Gratæ virginis & martyris. Et jurisdictionem Harzeveldensis monasterii Papa sibi reservavit, alterius subdidit Archiepiscopo Bremensi: ubi etiam misit diversa clenodia & reliquias, ut in eorum Chronicis continetur. Hujus Archiepiscopi Liemari consensu Hardwicus Verdensis episcopus monasterium Rastedense consecravit: primò autem monasteria Stadense & Harzeveldense: & hoc precatu Frederici Comitis gloriosi sub anno MXCI. indict. IX. XVII. Kal. Septemb. in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, & in honore S. Dei genitricis perpetuæ virginis Mariæ, & in honore sanctorum, quorum in eâ continentur reliquiæ istæ, & præcipuè in arâ principali, in quâ sunt reliquiæ istæ: de sepulcro Domini, de præsepio Domini, de mensa Domini, de barbâ S. Petri, de lacte beatæ Mariæ virginis, de vestimento ejusdem, de plumis cervicalis ejusdem, & aliæ reliquiæ ejusdem: de baculo S. Petri, de sanguine S. Joannis Baptistæ: reliquiæ istorum apostolorum Jacobi, Andreæ, Barnabæ, Thomæ, Philippi, Jacobi, Bartholomæi: S. Mauritii, Joannis & Pauli: de ossibus & vestimento S. Georgii: sanctorum Innocentum Hippolyti, Laurentii, Augustini, Viti, Modesti, Martini, Felicis Metensis Episcopi, Remigii Archiepiscopi: & sanctarum virginum Ceciliæ, Marthæ, Agathæ, Barbaræ, Ursulæ cum sodalibus &c. Altare ad meridiem dedicatum est XVII. Kal. Septembr. ab Episcopo eodem, in honore S. Joannis Baptistæ: altare ad Aquilonem XVI. Kalend. Septembris. Dedicatio tamen Ecclesiæ & monasterii Rastedensis cum dedicationibus Ecclesiarum Hamburgensis majoris, Suerinensis, Ratzeburgensis & S. Anscharii Bremensis, est in Dominicâ Trinitatis, puta in octavâ Pentecostes. Temporibus istius Simonis abbatis, quidam Episcopus Suethiæ, suffraganeus Ecclesiæ Hamburgensis, Siwardus nomine, per insolentiam paganorum Hiberniæ, propriè Irland, expulsus de Sueciâ: nam Hibernia est insula Angliæ, quæ nondum in istâ parte conversa: & ergo ista gens irruit in Sueciam in Upsaliensem Ecclesiam, ubi postea factus est Archiepiscopus, quæ fuit ante Hamburgensis & Bremensis Ecclesiarum suffraganea. Hic Archiepiscopus, exsiliatus à barbaris, veniens ad istum locum placuit sibi hîc propter loci amœnitatem commorari: qui etiam ab Hamburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo vicariam regendi Pontificalia in sua diœcesi impetravit. Hic Episcopus ad petitionem quorundam nobilium, in Twischenâ prope Elmena commorantium, primò Ecclesiam in Twischenâ quam Egilmarus Comes construi fecerat pro castro, ut capellam, & parochialem Ecclesiam sub Wivelstede, & capellam nobilium de castro Elmendorpe ligneam, inter castrum & stagnum positam, quam ipsi nobiles dicti castri fundarunt, Anno Domini MCXXXIV. in honore S. Bartholomæi consecravit. Sicut aliam etiam Ecclesiam ultra mare in Twischenâ in honore S. Joannis Baptistæ devotissimè dedicavit. Isti duo nobiles dum essent fratres, propter eorum insolentiam expulsi dicuntur de Frisiâ à parochiâ Rustriæ, quæ dicebatur Jadele, proscripti. Quorum unus, qui morabatur in Elmendorpe, fratrem suum morantem in Twischenâ, in loco qui dicitur Retewisch

prope

prope mare interfecit: & ideo progenies amborum clypeum mutaverunt. Nam progenies interfectoris VI. pecias recepit, & de patriâ cessit: progenies vero interfecti obtinuit munitiones & clypeum & peciarum: reliqua progenies fratris occidentis cepit bona in Westvaliâ extra Ambriam, & perdidit nomen & gloriam Comitum, & ministerialis est effecta in dominio Vectensi: & vocatur progenies validorum de Elmendorpe. Dixi etiam, quòd capella esset inter castrum & stagnum, ideo quia mare interseptum fuit circumquaque Elmendorpe usque in villam Helle, quæ vero vocabulo dicitur Heila, quia ibi de fluminibus Lade & Emesa usque in Ambriam portus fuit, ubi jam sunt cespites: & ipso à portu dicitur Heila, quasi applicatio navium. Et ideo castra ista duorum fratrum, de Frisiâ proscriptorum, ex diversis angariis & insolentiis post ædificationem inibi in Twischenâ in medio maris nomina receperunt & villa applicationis navium Heila, quæ nunc Helle vocatur. Elmo enim dicebatur qui primò ibi ædificavit, à quo & villa denominationem vocabulo novo accepit. Alii etiam dicere conantur, quòd ipse interfector fratris sui recessit ad Archiepiscopum Bremensem & ædificavit primo in nemore prope Hancham ultra Brincham in dumo inter Weihe & Brincham: & postea ædificavit voluntate Archiepiscopi in medio amne Wesere expulsis validis de Hodenberge à terra antiquorum Saxonum in locum fœni: & tales sunt modò Comites Hojenses. Posset utrumque verum esse, quòd sit ab unâ origine progenies, licet in sobole diversificata. Eo tempore moritur Humbertus Archiepiscopus, qui rexit tribus annis: post quem Fridericus, qui VIII. annis præfuit, & ambo regnis prædicabant. Et iste Fridericus interfectorem fratricidam de Elmendorpe excommunicavit & à patriâ fugavit, donec Deo & Ecclesiæ excessum emendaret, & dignam subiret ultionem. Isto tempore Adelbero fundavit Ecclesiam in Repesholt in honore S. Mauricii & sociorum ejus, & fecit Præposituram addens capellas Ezele, Markese, Horsten, Dickhusen, & Ecclesiam Westerstede Amirorum. Ad quam validi de Fekensohe locum, prædia, & possessiones largiter ministrarunt, & præposito Repsholtensi plenam dispositionem contulerunt. Eo tempore maxima erat discordia in Capitulo Bremensi; volens ergo pius pater Adelbero hanc concordare discordiam, de capitulo isto Bremensi brigatores amovit, & in Ecclesiam conventualem S. Willehadi & Stephani traduxit in loco, quò patibulum & locus calvariæ esse consuevit: & quandam partem bonorum Ecclesiæ eisdem tribuit, cum parte nobili corporis S. Willehadi, ut brigæ & lites de suâ Ecclesiâ possent amoveri. Hic rexit XXIV. annis, & multa bona fecit in tribus regnis. Postquam autem Simon abbas bene & laudabiliter multis annis huic monasterio præfuit, mortuus est, & apud antecessores suos sepultus.

SIWARDUS IV. abbas. Iste fuit Episcopus de quo dictum est; qui cum esset vir religiosus & devotus eum fratres concorditer in abbatem elegerunt: qui quidem quòd idem Episcopus cum suis Pontificalibus deseruierat contulit totum huic monasterio cum clenodiis infrascriptis, VII. casulas, XLVI. stolas cum favoribus: manipulas duas: VI. albas, calicem Argenteum cum fistulâ; mitras & chirothecas; tres Dalmaticas & duo subtilia: quatuor cappas: pallia duo, quinque cruces marmoreas; candelabra quatuor: tria manutergia ad altaria, & septem corporalia. Contulit etiam diversos libros ordinationis Episcopalis: missale & matutinale in uno volumine, & unum graduale: collectarium unum: excerpta canonum: quatuor Evangelistas per se. Herbarium, lapidarium in uno volumine: Gemmam sive speculum animæ: elucidarium: pœnitentionale baptisterium: Chronicam: Isidorum de summo bono: regulam S. Benedicti, & mortilogium in uno: Item Ordines de divinis officiis & pœnitentia, & Phisologum in uno volumine: vitam S. Mariæ Ægyptiacæ: Aratorem, Juvencum, Sedulium & Prosperum in uno: Medicinales VI. librum de conflictu viciorum & virtutum: Platonem de animâ, qui Græce dicitur Timæus: item Prosperum & regulas de versibus: Theodolum, Catonem, & Ivarum, Prudentium, Oratium & Boëthium: librum de significatione vestimentorum Ecclesiasticorum. Hujus Episcopi & abbatis temporibus oritur discordia inter terras Rustringorum & Astringorum: unde Rustringi, in fortitudine virium suarum confidentes, totam terram Astringorum rapinis & incendiis vastaverunt: Astringi vero, visâ fortitudine adversariorum, ad stagnum quod Schmeeldemer dicitur, gelu & glacie tunc tempo-

ribus

quibus solidatum confugerant, quos Rustringi persequentes, ab Astringis in glacie penè omnes pariter sunt interfecti. In signum hujus victoriæ Astringii Ecclesiam conventualem beatæ Mariæ virginis in loco, qui Uppenvelde dicitur, sed nunc Ostringevelde, fundarunt, ordinis fratrum & sororum Prædicatorum, prout adhuc patet, pulcris ædificiis. Hic Episcopus sive abbas Sigewardus cum longo tempore huic monasterio præfuisset, moritur, & ante altare beatæ virginis ante chorum dignis celebrans exequiis sepelitur. Hoc tempore venerabilis Archiepiscopus Hartwicus præfuit Ecclesiæ Bremensi & Hamburgensi XX. annis, natus de Stadio Comes Palatinus, dominus major & primus. Post illum venit Boldewinus, qui regnavit laudabiliter X. annis, sub quo dictus abbas mortuus est.

DONATIANUS V. abbas, quem fratres communi consilio elegerunt ex conventu beati Godehardi in Hildensem, virum utique religiosum & devotum. Hic reliquias beati Godehardi de Ecclesia suâ reverendissimè apportavit, propter quas capellam in honore ipsius construxit, quam & procuravit postea devotissimè consecrari, auxilio Archiepiscopi Hamburgensis & Bremensis Sifridi, qui regnavit V. annis. Fabricavit etiam dictus abbas Donatianus cellarium & domum suppositam, quæ domus abbatis cœnaculum nuncupatur. Hic Anno Domini MCLIX. Romam adiens ab Adriano IV. tunc Apostolico privilegium confirmationis bonorum hujus monasterii & monachicæ institutionis impetravit Archiepiscopo scribente pro eo & promovente. Hic etiam rexit annis bene multis. Hujus Donatiani tempore reverendissimus in Christo pater ac dominus noster, Hartwicus, secundus Apostolicæ sedis legatus, extitit Archiepiscopus Bremensis & Hamburgensis, ac Primas trium regnorum: & in tertio anno sui Pontificatus scilicet MCLXXXIV. S. Anscharii præbendas XII. sacerdotum, cum Præpositurâ augmentare cœpit. Et ædificavit Ecclesiam in honore S. Anscharii Episcopi, schemate simili majoris Ecclesiæ per omnia, in modum crucis cum absidibus, & duplici turri ac duplici choro, & cum transitu in morem navis infra testudinem, & met-septimus eandem Ecclesiam cum quatuor altaribus eodem die, scilicet cœnæ dedicavit. Ubi per se ordinatus Episcopus in die S. Trinitatis ad quam postea traduxit anniversarium ejusdem dedicationis. In hac etiam Ecclesiâ conventuali & collegiatâ XII. instituit Canonicos cum Præposito, ibique chrisma cum suis suffraganeis, & Episcopo Verdensi, in die cœnæ Anno Domini MCLXXXVII. consecravit cum oleo sacro: & ibi in vigiliâ Paschæ clericos ac sacerdotes ordinavit valde multos, statuens, ut perpetuo chrisma ab Archipontificibus in hac Ecclesiâ consecraretur: & secundâ feriâ Paschæ ab omni clero & populo solemniter in majorem Ecclesiam transferatur: ideo quia hæc Ecclesia S. Anscharii est ordo secularium sacerdotum, & forma regendi totius diœcesis Bremensis, juxta ordinem & ordinarium Ecclesiæ S. Anscharii tota diœcesis se haberet, nisi ubi specialis viget ordo & sanctorum patrum inserta religio: & quòd dicti Canonici singulas decantarent horas Canonicas, ut Ecclesia S. Petri: matutinam circa undecimam: conventus S. Pauli circa primam post undecimam. Illa Ecclesia incepit tempore Adalberonis de quo superius visum, & tali modo: Trutbertum Comitem de Stotle propter rapinas & deprædationes in stratâ regiâ captivaverunt, & Archiepiscopo juvante ante civitatem decollaverunt, in loco ubi nunc monasterium pro illius animæ remedio, procurante Archiepiscopo, & Duce Saxoniæ, & comitibus Rustringiæ ædificatum fuit per Bremenses. Sed Comites de Stotle reditibus in * Vi & Wursatiâ ac Wigmodiâ possederunt. Ecclesia vero collegiata S. Willehadi & Stephani post secundam matutinales persolverent laudes: sed hæc, de quâ dixi, gloriosi S. Anscharii bene fundata & dotata post tertiam ante quartam laudes hujusmodi Deo persolverent laudabiliter modo devote. Hanc Clemens Papa tertius cum bonis & reditibus seu decimis multis, ad instantiam dicti venerabilis Hartwici, cum omni libertate majoris Ecclesiæ S. Petri eyrundem privilegiavit & confirmavit, in Ecclesiâ S. Joannis Lateranensis Romæ. Dictus insuper Hartwicus dedit Canonicis S. Anscharii omnes areas juxta S. Michaëlem, quia & Ecclesia S. Michaëlis à dictis Canonicis erat ædificata: & in eorum jacebat fundo. Et hanc multis annis ut capellam tenuerunt cum omnibus agris & areis salvâ pensione exceptâ, pro anniversario animæ suæ. Bona autem Canonicorum dictæ Ecclesiæ S. Anscharii per sanctissimum Clementem tertium confirmata hæc fue-

runt : curia ante Bremam Spenthoff, cum omnibus attinentiis suis : curtis in Sluchtere, cum omnibus attinentiis suis : decimæ de tribus villis, majori Sluchtere, [illegible] Sluchter & Halteskampe, ac castrum ibidem, quod erat Archiepiscopi, vastatum tamen modicum post per Stedingos. Nam castrum Delmenhorst nondum erat [illegible] erat Comitum Rustriæ : sed area prope Delmenhorst vocata de Horst, unde [illegible] nomen castri, erat de pheudo Ecclesiæ Bremensis, & habebant militares & ministeriales, dicti de Brunsten, alias Mulen : qui permutaverunt postea cum quodam Ottone dicto de Oldenborg, qui & castrum ædificavit cum fratre Christiano longe post : & accepit in pheudum ab Ecclesiâ Bremensi. Item habet Ecclesia S. Anscharii curtem in Lesten, in terra antiquorum Saxonum, cum omnibus pertinentibus ad eam : curtem in Stendorpe, cum omnibus spectantibus ad eam : in terrâ Wigmodiæ ultra Lesmonam : Ecclesiam cum banno de Horne : decimam de Svachusen : decimam de Aschroden : Ecclesiam cum banno in Horst : Ecclesiam cum banno in Sture : tres quadrantes Hallandienses, has dedit Hartwicus : decimam in Brincham cum [illegible]tâ : decimam in Grevesbrock Stedingiæ : decimam in Osterholt Hallandriæ. Priora bona dedit S. Anscharius XII. sacerdotibus : & postea Hartwicus Archiepiscopus [illegible]cens in collegium & conventum bona non modicè ampliavit. Nam & decimam [illegible]tis de Rede pro memoriâ suâ addidit & assignavit. Addidit etiam Papa benedictionem perpetuæ pacis dicens : Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus, sit pax Domini nostri JEsu Christi &c. Aliaque bona multa habet prædicta Ecclesia, in villis &c. de quibus non opus est enarrare. Dedit etiam dictus Archiepiscopus Canonicis S. Anscharii capellam S. Willehadi : pro quâ cum Præposito Bremensi capellam S. Jacobi & Olai postea receperunt. Hujus Archiepiscopi Hartwici & Donatiani abbatis temporibus Stedingi suis dominis rebellare cœperunt. Primò tamen dictus Archipontifex surdâ aure pertransiit, licet postea viriliter insurrexerit. Nam istius Episcopi temporibus fratres mendicantes primò Bremam venerunt : eo enim tempore beatus Franciscus adhuc superstes in capitulo provinciali ordinis mendicantium personaliter fuit in Hildensem : & certos fratres jussu Archiepiscopi nostri Hartwici misit in Bremam : quibus Canonici majoris Ecclesiæ Bremensis curiam mansionis cum Archiepiscopo misericorditer legaverunt. Postea verò non longè post intravere ibidem fratres Prædicatores, & vilem cellam construentes primò in parochiâ S. Viti : sed longo post tempore Giselbertus Archiepiscopus eis lapideum construxit monasterium, prout hactenus cernitur. Rebellio Stedingorum ita cepit ortum : erant duo castra in terrâ Stedingorum, videlicet Lechtenberge & in Line, in quibus militares habitabant, quorum advocati per insolentiam plurima mala per oppressionem puellarum & mulierum agere nitebantur. Unde incolæ terræ illius videntes mala sibi imminere consilium inierunt. In uno autem loco convenerant, qui Brockdick dicitur nocturno tempore, ubi tunc magna silva fuerat, ut occideret pars partem Orientalem spoliare deberet & econverso : Sicque quivis eorum utrumque castrum ascenderet pro querimoniis offerendis. Et cum secundum hoc consilium castrum ascendissent, multiplicati singillatim in numero, quosdam de suis dominis occiderunt, quosdam verò malè tractarunt : utrumque castrum incendio vastaverunt. Quod cum illi trans Huntam audierant, gaudenter cum istis conspirantes factoque fœdere cœperunt suis dominis pariter rebellare. Unde pro suis propugnaculis fossatum magnum Steingrave dictum ab Ochmunde euntem usque in Linthow fodientes ad instar magnæ domus in altitudine & littus ejus intrinsecus posuerunt, feceruntque pontem suum Ochtmundam valde fortem : Unde terram circumjacentem Bremam libertati suæ totam subdiderunt : omnes quoque militares de terrâ sua expulerunt : quosdam tamen de Keihusen pro auxilio receperunt, qui tamen ante perditionis terræ tempora ab eis recesserunt. Per portam etiam lapideam unum tantum de terrâ sua exitum habuerunt. Hartwicus itaque pius præsul mittens ibi quosdam de sacerdotibus & religiosis, qui pro decimis & reditibus dandis eos admonerent, fœde eos tractarunt : [illegible] nudis natibus eos quasi in aggere congregantes traxerunt. Sed quidam fratres religiosi [illegible] prædicantes, ut infra patebit, martyrisati sunt : quorum corpora [illegible] majori [illegible] prædicatorum requiescunt fulgentia miraculis. Idolum etiam [illegible] in Ecclesiam S. Egidii in Bernâ [illegible]uerunt ad occidentem, post eorum maledictionem [illegible]

 a fede-

à Sede Apostolicâ, ut infrà patebit. Istis etiam temporibus quidam nobilis de Anvorde vir multum strenuus morabatur in Elmendorpe: cui Egilmarus Comes moratus in Tenscheni filiam suam nomine Beatricem matrimonialiter copulaverat in uxorem. Hæc multum nobilis & devota cum aliquanto tempore vixisset cum viro suo moritur, & ante altare beati Martini in monasterio beatæ Mariæ Virginis in Rastede sepelitur. Maritus autem ipsius nobilis Comes de Anvorden nomine Fredericus præfatus viduatus hac nobili uxore suâ, quia in torneamentis & aliis ludis militaribus diebus suis multa exercuerat pœnitentiâ ductus, suam in peregrinatione ad terram sanctam vitam finivit. Donatianus autem abbas præfatus dorsalia & alia clenodia comparavit, qui postquam longo tempore huic monasterio præfuisset mortuus & in medio monasterii sepultus. Cum autem monasterium pastore indigeret, conventus quendam de proprio monachum elegerunt in abbatem.

MEINRICUS VI. abbas. Hic natus ex genere antiquorum Stedingorum nobilium vir erat providus & discretus. Hic abbas tam carus & gratus Frisonibus extitit, ut ipse primus cædem Rustringorum ab Astringis factam in Schuckeldemer ad concordiam reformaret: quæ discordia ferè per XXX. annos duraverat. Unde Rustringi terrâ eorum quæ quadrans appellatur, quæ & Bant dicitur, ab Astringis devastatâ resurgere minimè potuerunt. Post hujus discordiæ reformationem idem abbas magnas grates & servitia ab utroque populo est consecutus. Hujus temporibus Stedingi de suâ libertate ditati, quia nec decimas nec tributa Canonicis Ecclesiarum & claustris, aut aliquibus dominis spiritualibus persolverunt. Omnes namque villæ prope paludem, nunc ponte, apud aggerem tunc in morem opidorum constructæ fuerant: in quibus tantus populus ex alienis partibus propter suam libertatem confluxerat, ut omnes urbes vicinarum partium subvertere conarentur. His temporibus Henricus Dux Saxoniæ & Bavariæ, profugus à Cæsaris latere Mediolani, dividitur à clypeo, & proscribitur: qui tempore fugæ ipso die Simonis & Judæ civitatem regalem Bardewick destruxit & incendit: pro quo delicto post Lubicensem civitatem Imperio tradidit, cum aliis multis circa Hartonem. Hic profugus in Angliam tempore rebellionis Stedingorum cum aliis quatuor aulicis puta de Deipholte, cum quodam de Hunevelde, Beren, & Hodenberge rediit in patriam. Mansit autem dictus Hartwicus in Episcopatu XXIII. annis. Qui pro hac ipsâ rebellione profectus Romam honorificè à Papa susceptus deplanxit peccata sua, & impetravit prædicationem crucis contra Stedingos & ipse ulterius Hierosolymis properavit. Et hic gladium sive cultrum S. Petri secum produxit, & multas alias reliquias ad suam Ecclesiam legavit. Hic moritur & in Ecclesiâ S. Anscharii, quam ipse fundaverat ante summum altare sepelitur. Canonici autem majoris Ecclesiæ volentes unà cum capitulo Hamburgensi procedere ad electionem, vocatis qui fuerant evocandi, Gerhardum de Lippiâ Canonicum Bremensem cum cæteris absentibus citarunt. Venit enim dictus Gerhardus secundus de nobili Comitum prosapiâ Princeps, natus de diœcesi Paderbornensi, in quâ erat Præpositus majoris Ecclesiæ & transiens equestris cum suis per terram Saxonum antiquorum, quæ tunc à balivis Archiepiscopi regebatur, præsagium accepit, quòd eligeretur in Archiepiscopum, à bubulco, quod præmii haberet à præsagio inquisivit pauper idem. Respondet Archiepiscopus futurus Ecclesiam inquam istam, si fiet ut dixisti, quam vides tibi dabo, ut inde sustenteris, scilicet in Vilsen. Ivit itaque Bremam & prospere eligitur. Reversus igitur ut introducatur disposuit cum fratribus suis, & iterum pauper iste apparuit, cui promisit, ut in isto loco, ubi sibi prædixit in honore S. Thomæ Cantuariensis noviter martyrisati monasterium consecraretur, & [illegible] Ecclesia Vilsen ad eandem, sicque ipse victus & amictus haberet sustentamentum quod & factum est: nam statim cum pallium per confirmationem impetravit in Angliam pro fratribus misit, & clenodia S. Thomæ, scilicet, superpellicium, quo tanquam primas super cappâ utebatur, cum aliquibus ossibus impetravit, & illac transmisit. Hic etiam Gerhardus abbatiam in Hilligenberge statuens Canonicorum regularium, cui consonantes Comites Rustringiæ, qui modò de Oldenborg vocitati, in Cappenberge Westvalia eorundem Canonicorum monasterium statuerunt. Temporibus enim ejusdem Meinrici suscepit idem Gerhardus regere Ecclesiam Bremensem,

ſem, & tunc quievit titulus Archiepiſcopi Hamburgenſis. Nam antea quando Archiepiſcopus fuit trans Albiam ſcripſit ſe Hamburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum, cum verò fuit infra Albiam ſcripſit ſe Archiepiſcopum Bremenſem: & longâ altercatione habitâ Hamburgenſes iſtum titulum amiſerunt. Hic Gerhardus vir nobilis & generoſus Comes, omni honeſtate præditus, amicis amicus, inimicis ſeverus perſecutor extitit, qui gladio ſeculari plus, quàm ſpirituali ſuam Eccleſiam & terram defendebat. Hic cum injuriam, quâ XXXII. annis graſſaverant contra Eccleſiam ſuam per Stedingos ægrè ferret, relevare volens injuriam ſecularium & ſpiritualium, monachorum & monialium, de detentione decimarum & redituum ac tributi vaſallorum & miniſterialium ſolvendi, ipſe exercitum magnum & validum contra eosdem Stedingos inimicos crucis Chriſti applicuit, & Hermannum nobilem de Lippiâ filium fratris ſui virum ſtrenuum & fortem primicerium conſtituit, qui viriliter bellum duxit. Sed bello hinc indeque ducto isdem ſtrenuus occubuit gladio Stedingorum. Ipſo quoque tempore conſtructum fuit caſtrum in Oldenborg quaſi XLVI. annis peractum modo, præfertur ab Henrico Duce Bavariæ & Saxoniæ cum heredibus Hunonis. Et tunc fuerunt quatuor Comites in Oldenborg Ammirorum, videlicet Borchardus & Henricus duo fratres, & Mauricius & Chriſtianus alii bini fratres, ad quos omnia bona, quæ nunc ac Brockhuſen & Delmenhorſt pertinent jure hereditario attinebant. Hic Borchardus in aliâ expeditione contra Stedingos in loco, qui Helmescampe dicitur, occubuit. Chriſtianus verò habens caſtrum prope Hatten, in loco, qui Borch dicitur, de peregrinatione. Sacri ſepulcri rediens de conſenſu fratris ſui Mauricii in Berchtorpe perimitur. Necdum enim caſtrum erat in Delmenhorſt, ſed in Sluttere, quod Archiepiſcopo pertinebat cum adjacentibus pleno jure in terrâ Laringorum datum à Karolo M. Hic Borchardus Comes in monaſterio Raſtedenſi ante altare S. Viti, Chriſtianus verò Comes in medio Eccleſiæ, ubi frater ſuus Mauricius poſtea moriens invicem ſunt ſepulti. Hujus mortis ſceleratores fuerunt militares de Hatten, de Dolen ac de Saven: ex quibus aliqui profugi de terrâ receſſerunt: aliquos tamen quos capere potuerunt igni comburendo, diverſisque tormentorum generibus conſumſerunt: aliquibus pro emendâ & adhæſione Stedingorum Archiepiſcopus injunxit conſtructionem Eccleſiæ in Hatten, in honore duorum ſcilicet S. ſecundi martyris & S. Anſcharii Archiepiſcopi. Capellam autem conſtrui fecerunt in Berchdorpe ſub invocatine S. Margaretæ, & ibi primò ſe monachi Ciſtertienſes qui nunc in Huda ſunt, ſeſe receperunt, donec Stedingi eos abhinc profugarunt usque in locum qui portus S. Mariæ dicitur ſuffragante Friderico Imperatore ſeſe vili tegmine primò receperunt, donec Cæſaris ac Epiſcopi Comitum & militarium favore non modico regale monaſterium conſtructum inibi haberetur. Gaudeat Dei genitrix, ſe talem egregium pro ſervitoribus ſuis recepiſſe locum. Et ibi Comites certi de Oldenborg etiam elegerunt ſepulturam. Nam eo tempore Comes Chriſtianus multas cruces aureas & argenteas de peregrinatione ſacri ſepulcri Domini plenas ſanctorum reliquiis portat, quæ adhuc in Raſtede ſunt reconditæ. Mauritius autem frater ſuus uxorem habuit nobilem nomine Salome, quæ nata de Wickenrade multa clenodia huic Raſtedenſi Eccleſiæ contulit. Hæc moritur, & marito ſuo mortuo, in ſepulturâ ſunt conjuncti. Hæc Salome duos peperit filios, Ottonem & Chriſtianum, Comites de Oldenborg, Archiepiſcopus autem præfatus duos habuit cognatos clericos, Tidericum videlicet & Conradum, quos in hac Eccleſiâ religioni tradidit. Quorum Thidericum monachis extra muros præfecit Stadenſes in Abbatem, monaſterio jam penè collapſo, cujus ſubventione meliori quàm priſtino ſtatui reformatur, ut hactenus cernitur. Hic etiam poſtea in Luneburg abbas efficitur S. Michaëlis, poſt hæc autem abbas in Palborne, Præpoſitusque in Tzevenâ ſtatuitur, quas omnes prælaturas uno eodemque tempore collegiatas tenuit, pariterque commendatas. Abbas itaq; Meinricus, cujus temporibus hæc omnia geſta ſunt curiam Romanam adiit privilegiumq; bonorum & monachicæ inſtitutionis à Dn. Clemente Papâ tertio ad ſimilitudinem privilegii S. Anſcharii Bremenſis, quomodo videatur, impetravit, Anno MCXC. Qui poſtquam ſanctuarium ſcilicet ſuperiorem partem Eccleſiæ ædificaſſet, Weſtvaliam pro negociis Eccleſiæ Raſtedenſis viſitavit, ibi infirmitate correptus moritur & in clauſtro, quod Vrekenhorſt dicitur, eſt ſepultus. Poſtquam autem Archi-

Archiepiscopus memoratus abbatem Meinricum intelligeret obiisse, missis solemnibus nunciis, prædictum Conradum abbatem fieri postulavit, quod factum est.

CONRADUS VII. abbas, quem fratres ad petitionem Archiepiscopi elegerunt; tunc Archiepiscopus ipsum confirmatione ac benedictione ad hanc electionem expediente ritè decoravit. Hujus abbatis temporibus monachi Cistertienses, ut dictum est, aliqualiter in Berchdorpe, ubi Comes Christianus occisus fuerat, claustrum ædificare nitebantur, sed loco isto existente secundum quosdam nimis arido, alio loco, ubi nunc claustrum eorum situm est, à Mauricio Comite petiverunt. A quo tamen loco ipsos monachos Stedingi amoventes, mansiunculas suas parvas, quas adhuc ut pauperes habitabant, penitus confregerunt. Quendam etiam fratrem ordinis S. Dominici de Bremâ, ipsos Stedingos pro eo, quòd decimas suas, & tributum non solverent, arguentem, capitali decollatione tanquam martyrem punierunt, cujus corpus in arâ celsiori in Bremâ quiescit. Conradus autem abbas, cujus temporibus hæc omnia gesta sunt, mores & providentiam Dn. Tiderici abbatis sui consanguinei non imitans familiâ magnâ & onerosâ Ecclesiam beatæ virginis gravavit, unde & in magnum damnum, cum hujusmodi sufferre expensas non valeret etiam est elapsa. Cujus etiam temporibus Stedingi castrum in Slutterberge situm prope Delmenhorst constructum ab Archiepiscopo Gerhardo secundo iteratò expugnantes funditus vastaverunt: opidum quoque Oldenborg sine dubio subvertissent, si non Wige ductor Stedingorum Ottoni tunc temporis Comiti secretè per nuncios demandasset, Stedingi tamen hoc secretum nuncium nescientes opidum invaserunt sed milites, videlicet, Wilhelmus Everse, Nicolaus de Mansinghen, Joannes, Giselbertus, Gerhardus de Apen milites, Egbertus & Wilhelmus milites de Westerholte, Oltmannus & Liborius de Bremâ, Tidericus Brunstein dictus Mule, militares etiam de Netene, & militares de Fikensolte, & militares de Fresinghen, & alii quamplures robusti milites, militares & famuli viriliter rebellantes ipsos Stedingos in magnâ potentiâ suæ fortitudinis amoverunt. Castrum quoque dictum Hoja tunc noviter ædificatum invaserunt, verùm plurimi eorum capti, quidam occisi, quidam verò fugitivis pedibus recursum ad Stedingiam turpiter se receperunt. Gerhardus autem Archiepiscopus Bremensis non solùm de morte nobilis Hermanni Comitis de Lippiâ filii fratris sui dolens, ac etiam de occisione Comitis Borchardi de Oldenborg, aliorumque multorum nobilium militum & famulorum, sed & de retentione decimarum & tributorum, ac de destructione monachorum ordinis Cistertiensis & de occisione fratris ordinis S. Dominici habito consilio cum nobilibus & prælatis sacrosanctæ sedis apostolicæ summi Pontificis consilium & auxilium imploravit. Dominus autem apostolicus auditis literis, quæ adversus Stedingos contra fidem catholicam proponebantur, per secutionem per crucis prædicationem contra eos fieri instituit, ad quam multi principes Teutoniæ, præcipuè verò Dux Brabantiæ, Comes de Gelria, Comes de Clivis, Comes Hollandriæ, navigio cæterique nobiles equitando convenerunt. Anno igitur Domini MCCXXXIIII. VI. Kal. Junii devicerunt occidentalem Stedingiam ab utraque parte, ità quod omnes Stedingi gladio occisi sunt, & terra eorum destructa est incendiis & rapinis. Ipso quoque tempore occubuerunt Henricus Comes de Oldenborg, qui duos reliquit filios Ludolfum & Henricum, Borchardus itaque hujus Henrici frater à Stedingis occisus reliquit unum filium scilicet Henricum cognomine Boghener, id est, humilem, qui Comitias Oldenborg, Teklenborg, Wildeshusen & Ulotow tenuit & possedit. Isti duo fratres Henricus & Borchardus habuerunt duas sorores de Scotis ex quibus istos duos prænominatos Comites genuerunt. Occubuerunt etiam eodem die Gerhardus de Mulwerth & alter quidam nobilis de Dest, cum quibusdam aliis peregrinis, qui in Versulete sunt sepulti. Hujus pugnæ locus fuit inter Ochtmundam & Oldensehe, ubi à Stedingis ipso die VI. Kal. Junii cecidere promiscui sexus ferè quatuor millia hominum & militum & ducum & comitum, de quo nota versus:

Anno milleno bis C. ter X que quaterno
Stedingi sexto Junii cecidere Kalendas.

Nam Stedingorum tanta erat protervitas, quod etiam in derisionem sanctæ sedis apostolicæ, & sacri Imperii de numero suorum atrocissimos nequam quosdam Cæsareo

 nomine

nomine appellabant, quosdam Papali, quosdam Archiepiscopali & episcopali, quosdam præpositorum nomine nequam appellabant, dicentes, tu sis Cæsar, tu Papa, tu Archiepiscopus, tu præpositus, in vilipendium Ecclesiasticæ disciplinæ hujusmodi de se titulos scripserunt, & cum scripta mittebantur hujusmodi dignitatis nomina habentia in ironiam acceptabant. Quod & divina manus vindicabat per Archiepiscopum Gerhardum & suos, nec non per sedem apostolicam & sacrum imperium & quasi delevit omnes. Gerhardus igitur secundus Archiepiscopus Bremensis in honore beatæ virginis Mariæ propter victoriam S. crucis contra Stedingos eò quod in Stedingiâ est victa venerari instituit per provinciam suam Sabbato ante rogationes. Hic etiam Gerhardus Archiepiscopus nunquam exactionem in clerum fecit, quin etiam aliquos legatos missos pro exactione faciendâ à sede apostolicâ in Ilermolen molendinariis ad custodiendum tradidit, ubi saccos vice asinorum longo tempore portavere. Servi autem ejusdem Archiepiscopi applicuerunt manus ipsorum legatorum ignibus tenentes literas bullatas quas ipsi per se cum ignē sustinere non poterant combusserunt. Eodem tempore transfertur per Gerhardum secundum Archiepiscopum monasterium monialium Cistertiensium ab Utbremen in vallem liliorum, quod Gerhardus primus ejus prædecessor qui solo triennio regnaverat de Walda in Lesmonam traduxerat, & postea in Utbremam, & incorporavit Ecclesiam in Lesmonâ monasterio prædicto & dedit collationem abbatissæ & Conventui ibidem. Sed Gerhardus secundus præfuit laudabiliter XXXIX. annis feliciterque tandem moritur, & in Bremâ sepelitur. Eo autem vivente adhuc aliquot annos, puta anno MCCXLII. post destructionem Stedingorum octo, Comes in Oldenborg castro ædificato in Berna contulit Ecclesiæ Rastedensi privilegium super bonis à se collatis, videlicet duo mansus in Rastede. Iste Comes Otto uxorem habuit de Woldenberge & mortuus est sine heredibus & in Hudâ sepultus. Hic Comes piscaturam in Linenbroke & agros in Echtmarden liberrimè in extremis suis restituisset Ecclesiæ, si abbas tunc temporis ipsam piscaturam suam suo obtinuisset sacramento, id est, juramento. Sed cum idem abbas ageret negligenter, eadem piscatura apud Comites de Delmenhorst remansit, licet nihil juris sibi valerent vendicare. Iste Comes ædificavit castrum Delmenhorst, & cambium fecit cum ministerialibus Ecclesiæ Bremensis dictis Brunsten, aliàs Mulen in bonis feudalibus Ecclesiæ & dimisit bona prope Delmenhorst & locum cum præfecturâ in Sturâ pro bonis in Ambriâ propter homicidium factum in diœcesi. Iste Comes accepit Delmenhorst in feudum ab Ecclesiâ Bremensi & promisit fidelitatem & servitium Archiepiscopo. Hic etiam Otto habuit fratrem nomine Christianum qui mansit in Oldenborg: ipse duxit uxorem de Isenberg nomine Agnetam de qua genuit Johannem Comitem de Oldenborg. His omnibus gestis temporibus Gerhardi secundi, & Conradi abbatis Rastedensis. Idem abbas cum de bonis Ecclesiæ non multum disponeret duo monachi contra eum de conventu viri literati curiam Romanam visitarunt, quos dum abbas reversos & bene egisse intelligeret, monachus in Bremâ prædicator efficitur, ubi etiam mortuus est. Hic etiam abbas Conradus fieri fecit plenarium Ecclesiæ Rastedis de argento cum gemmis micantibus, quomodo adhuc in monasterio esse dignoscitur. Postquam autem abbas Conradus ordinem mutasset & locum conventus consensu unanimi Dn. Lambertum monachum sui gremii natum de Westvaliâ imbutum literis competenter sibi præfecerat in abbatem.

LAMBERTUS VIII. abbas. Hujus temporibus Frisones Rustringiæ consilio Stedingorum quorundam, qui expulsi fuerant tempore subversionis terræ, nitentes invadere eam, & se vindicare. Sed cum hoc Joanni Comiti secretè fuit nunciatum, venit cum expeditione sua contra Frisones inter Huntebrugge, & Elsulete, & prostravit Frisones innumerabiles gladio, & Comes triumphavit per omnia. Hoc itaq; bello commisso, Frisones de nece suorum dolentes, littus Weseræ prope Hamelwerden invaserunt, & ad subjugandam totam terram fossoriis effoderunt. Militares vero & præcipuè Nicolaus de Uleckschilt, tunc temporis Dapifer Comitis, cum incolis terræ multum strenuè egit, & multos Frisones occidit in ore gladii, non verendo aquam cum suis prosiliit rabidè in eos. De occisione istorum Frisonum commota est universalis conventio Rustringorum, collectis iterum viribus & grandi fortitudine omnes aquæ ductus, quæ propriè Zile dicuntur confringentes, terram incendiis &

rapinis

[illegible]: ita quod ipsa terra inculta absque inhabitatione hominum per se-[illegible] permaneret. Lupi etenim, & alia animalia in Ecclesiâ Elsflete fœtum su-[illegible] locis nutriverunt. Militares igitur, quia damnum non modicum de subversione terræ Stedingorum receperunt, ultionem in Frisones facere de-creverunt, [illegible] in parochiam Beitwarden pro rapinâ se armis præparabant quasi, sed omnes milites & militares in palude, quæ Beitwardermoor dicitur, à Frisonibus sunt occisi. Frisones autem, quia hujusmodi damnum in recompensationem [illegible] fecerunt, placati placitis domini reverendissimi Hilleboldi Archiepiscopi, qui [illegible] natu Comes de Oldenborg, & ad Ecclesiam dedit Comitiam de Wildeshusen, & totum dominium in castro & opido, sancto Petro. Motus ergo pie pro suis cognatis & nepotibus, ac fratre Oldenborgense, persolutâ ipsis pro suis occisis modicâ pecuniâ, pro unoquoque videlicet Frisone quinque fertonibus solutis, compositionem amicabilem volente Archiepiscopo Hilleboldo admiserunt. Post hujusmodi desolationem terræ Stedingorum monasterium Rastedense est in tantam inopiam re-[illegible], ut conventui alimentorum stipendia non darentur. Et cum proinde monachi cum abbate multum discordarent, ad ultimum paupertate cogente per diversa [illegible] sunt dispersi. Conuentus ergo cum per diversa loca dispersus per annum [illegible] ab hoc monasterio defuisset, rursus recipitur, sicque quilibet ex ipso conventu monachus ad suum statum pristinum restitutus. Sed cum adhuc monachi cum abbate concordare minimè potuissent, ipse abbas fatigatus laboribus abbatiam confectus senio resignavit. Hoc tempore Comes Johannes duxit uxorem nomine Rixedis vel Rixe filiam Comitis de Hojâ Henrici, de quâ quatuor filios videlicet Christianum, Ottonem, Henricum, & Mauricium procreat. Ex his fratribus Henricus mortuus est juvenis, & Mauricius effectus est canonicus in Ecclesiâ Bremensi. Alii duo fratres Christianus & Otto diviserunt dominium inter se. Mansit itaque Comes Christianus in Oldenborg, & Comes Otto in Delmenhorst: & fuerunt amici omnium religiosorum, & præcipuè monasteriorum in Rastede & Hudâ. Et Christianus habens XXX. annos mortuus est. Post hæc tanta inundatio aquarum per turbines facta est ventorum, & omnes aggeres Frisiæ & Stedingiæ fluvii salsi maris transierint. Et hoc fuit circa festum Luciæ virginis. Dicitur etiam, quòd in occidentali parte Frisiæ submersi fuerint ex hac aquâ mille millia hominum utriusque sexus, & ultrà. Temporibus istius Ottonis Comitis, quidam de Stedingiâ rurenses voluissent per traditiones subvertisse ipsam terram, & Comites cum militaribus occidisse: sed hoc proditum fuit per quendam Jacobum Scriver rusticum. Qui rurenses ad examen ferri igniti ducti fuerunt: ex quibus rei suspensi sunt in Huntebrugge, & innocentes dimissi sunt liberi. Duo autem incendiarii Cyricus & Meinricus primò [illegible] primitus sunt suspensi. Post resignationem autem ipsius abbatis monachi sibi de abbate providerunt de monasterio S. Pauli circa Bremam.

WILKINUS de Morsele IX. abbas. Hunc fratres concorditer elegerunt. Tempore verò modico ante monachi monasterii S. Pauli jam dicti monachum hujus monasterii nomine Ottonem natum de Comitibus Oldenborg sibi elegerunt in abbatem. Et cum abbas Wilkinus vocatus de monasterio S. Pauli hîc abbas esset, & Dn. Otto de hoc monasterio ad S. Paulum in Bremâ existeret, placuit eis, ut quivis eorum ad suum rediret monasterium. Et sic permutationem fecerunt in prælaturis ratificante illud Dn. Hilleboldo Bremensi Archiepiscopo: qui ut natus Comes de Oldenborg, ut prædiximus, ita cordi terram istam habuit.

OTTO Comes de Oldenborg X. abbas. Hic Otto adeo gratus tam clericis, [illegible] laicis fuit, ut cum omnes in magna haberent reverentiâ propter suam largitatem [illegible] simplicem etiam, quam semper exercuit, honestatem. Nam cum Episcopus [illegible] tunc temporis obiisset, quidam Canonici Mindenses, virtutes ipsius abbatis [illegible] suâ recitaverunt, propter quas ferè fuisset ibidem in Episcopum electus, si non pauci nobiles pro eodem Episcopatu laborantes magnis viribus restitissent. Hic etiam abbas caussâ suæ honestatis Præpositos Frisiæ, Canonicos videlicet Ecclesiæ Bremensis cum ad villam Rastede convenirent, pro servandis Synodalibus in Frisiâ ipsos primò collegit, & largissimè procuravit. Ipse etiam abbas cum esset con-[illegible] Comitum de Oldenborg ex directâ lineâ legitimè plurima dona Frisiæ,

videlicet

videlicet in Harlingiâ, Aſtringiâ & Ruſtringiâ vendidit & ſine conſenſu conventus alienavit. In quorum bonorum venditorum compoſitionem, quædam alia bona comparavit, videlicet decimam in Oldenbroke, quam emit à militibus de Lutenberge ad feudum Archiepiſcopi Bremenſis. Item decimam in North-Broke, quam emit à Ludolfo & Henrico Comitibus de Oldenborg & Brockhuſen: cujus proprietas ad monaſterium Raſtedenſe fundatoris largitione pertinebat. Quæ tamen decima progenitoribus ipſorum Comitum ab abbatibus noſtris in feudum data fuerat: ut ipſi & eorum heredes monaſterium defenderent, nec tamen ad aliquot manus, per quod gravari poſſet Eccleſia ſe extenderet pro noſtri privilegiis monaſterii libertatis expreſſius continetur. Horum Comitum parentes cum eis talis via defenſionis pateret, interim bona monaſterii invaſerunt, ut quaſi omnes coloni ſe cum ſuis bonis trans Albiam transferent. Et cum nihil rapere poſſent ab Eccleſiâ caſulas, calices & alia varia ornamenta abſtulerunt. Iſtorum Comitum malitia dum reverendiſſimo Hartwico Archiepiſcopo Bremenſi recitata fuiſſet, contra eos jure ſpirituali procedens, brachio eos ſeculari depellebat. Cum etiam peregrini de Friſiâ quolibet feſto Aſſumtionis beatæ Mariæ virginis devotionis cauſsâ advenirent, iſti Comites uno eos tempore captivabant, & exactione pecuniali in eos factâ dimiſerunt facientes plura incommoda: propter quæ evidenter vindicti Dei patuit, ut ipſi poſtmodum projecti de ſuo dominio in magna pauperrate laborum ſuorum præmia ſortirentur, ut poſtmodum etiam dicatur illud in ſobole impletum Theodoli poëticum:

Sentit adhuc proles quod commiſere parentes.

Hic etiam abbas comparavit iſta bona de ſuis laboribus, videlicet domum Hanehorſt cum ſuis attinentiis, & molendinum ſitum prope clauſtrum cum domo villæ quæ ſibi adjacet. Item domum Wildelo cum agriculturâ ſuâ. Item allodium & capellam in Velde: Item domum Pluſenberg cum ſuâ agriculturâ: Item tres magnas campanas, quæ continent centum & duo pondera æris & metalli, quæ Cintener dicuntur: & alia multa bona, quæ in privilegiis habentur. Etiam fecit conſtrui in noſtro monaſterio Raſtedenſi altare S. Pauli, quod conſecratum eſt per reverendum patrem Epiſcopum Gnavelenſem, Dn. Archiepiſcopi ſuffraganeum. Quod altare dictus Dn. Otto abbas pro illuminatione monaſterii & altaris quatuor feneſtris vitreis decoravit. Donatæ ſunt etiam indulgentiæ ad hoc altare à XXIV. Epiſcopis, à quolibet XL. dies & Karena. Hujus dedicatio peragitur dominicâ ante feſtum Petri & Pauli. Hic etiam abbas ſedile fratrum in choro fecit præparari, & curiam villici in Halehorſt apud Eccleſiam S. Odolrici ſitam deſtruxit, & agros de allodio monaſterio excoli fecit. Hic etiam fundamentum poſuit proponens refectorium fratrum ædificare, ſed morte præventus non perfecit. Lateres verò ad hoc deputatos ſucceſſor ſuus vendidit & deſtruxit. Iſte abbas rexit monaſterium fere XIV. annis. Cujus temporibus Chriſtianus de Oldenborg Comes, filius Johannis Comitis & Rixedis Comitiſſæ de Hojâ extitit, qui ſuis contentus nunquam hoc monaſterium aut clerum offendit in dominio aut extra, nec in aliquo condemnatur: unde villici in pace & plenâ tranquillitate vixerunt. Temporibus etiam iſtius abbatis quidam militares de Oldenborg, & præcipuè Robertus miles de Weſterholte cum ſuâ congregatione cœpit Comitibus de Oldenborg ſe opponere, & atrociter rebellare. Quæ rebellio ſeu oppoſitio ad tantam invidiam ſe extendit ut Robertus miles jamdictus caſtrum in Svippenbergen quod nunc dicitur Wardenborg cum auxilio Comitum de Welpiâ & de Brockhuſen & aliorum amicorum ſuorum militum & famulorum, & præcipuè cum adjutorio Henrici de Bremâ & Luderi de Hudâ militum, ædificaret in terminis Comitum. Expugnavitque opidum in Oldenborg: ſed prædictus Comes Conſilio uſus diſcretorum eos de prædicto opido per incendium effugavit. Cum autem militares ad caſtrum ſuum redirent, Comiti damna plurima intulerunt. Tandem in loco, qui dicitur Tungelermerſch, Comes & milites ex utraque parte cum magno exercitu in conflictu convenere, & ibi Comes triumphavit, & plures milites captivavit, quos in turri Oldenborgenſi cathenavit. Et vexillum equitum duxit Johannes miles de Manſingen: vexillum verò peditum tulit Oltmannus miles de Beverbeke, qui ambo tam ſtrenue egerunt, quod ſanguis eorum ab iſtis terminis non receſſit. Ultimo autem anno [illegible] abbatis hujus Bremenſis civitas combuſta fuerat: & poſt hoc ſubitò circa feſtum

ftum natalis Domini obiit abbas ac in medio tumbæ Comitum de Oldenburg in medio Ecclesiæ Rastedensis est sepultus.

ALBERTUS XI. abbas. Post hoc conventus fratrum Dn. Albertum natum de Westvaliâ in abbatem elegerunt. Hic ab Archiepiscopo Giselberto confirmationem suam cum benedictione recepit: qui eidem Archiepiscopo unum equum valentem tunc X. bonas marcas, & quatuor viliores pro clenodiis offerebat. Hic Giselbertus nobilis natus de Brunkhorst ædificavit aulam Episcopalem in Bremâ: item in Stadis, & turrim in castro Vordis. Sed super omnia mira magnalia quæ perfecit, ædificavit civitatem sive opidum Buxtehude contra Duces Lunæburgenses, qui retroactis temporibus de diœcesi suâ Hartesborg castrum abstraxerant. Tunc enim adhuc castrum Mogeseborg nondum constructum fuerat in territorio Bremensi, quod per decursum temporum à quodam Canonico Bremensi Dn. Joanne de Tzestervlete vasallo Bremensis Ecclesiæ nato, sed postmodum in Episcopum Verdensem electo, contra suos cognatos & castrenses in Horneborg pro subsidio Ducum prædictorum ad refrenandas eorum insolentias constructum fuerat. Nam & Ecclesia Bremensis adhuc foresta in Ducatu obtinet & curias ad advocatias in Sittenze, quam balivis & dapiferis suis putą Schultetis de Horneborg in feudum dedit. Possidet etiam advocatiam in Totecuris terram Ecclesiam ibidem ad Ecclesiam S. Petri. Hic duriter oppressit Duces Luneborgenses, & quasi stuppam contrivit. Tunc Albertus fuit abbas Rastedensis: primo anno istius abbatis quidam miles nomine Luderus Mundel, natus de Linebroke rebellare Comiti de Oldenborg per eversionem terræ Stedingorum intendebat: cumque Comes hoc perciperet, ipsum cum suâ totâ cognatione ejiciens dominio, rebus & omnibus bonis suis ablatis profugum satis turpiter expellebat. Et cum hic miles bona multorum in vodio possideret, sex etiam agros monasterii censualiter tenuit, quos sicut plures fecerunt recepit, putans quod illi traditori nulla esset juris ratio observanda. Ob hoc quendam Comitem de Brockhusen nomine Hillebol-dum de natione etiam Oldenborgensi procreatum virum sceleratum adiit, qui ejus instigante consilio abstulit monasterio curiam Papenhusen, Engelem, Benninckhusen, Brunem, Juchen, Jagelsem, cum omnibus juribus, quæ ad ipsas curias pertinebant. Terra autem ista dicitur ab olim Sterningen à Bremâ usque in Hojam habens Weseram ab unâ parte jacens per se in jaciis usque ad mericanos, quorum terra dicitur antiquorum Saxonum de advocatiâ & mensâ Episcopali. Patet ergo quòd Brockhusenses Comites fuerunt incastrati ab Archiepiscopo Bremensi in Sterningen, & nobiles de Hodenberge præfecti Ecclesiæ Buccensis sub Bremensi: sed Comes de Brockhusen dapifer sedis Episcopalis. His etiam temporibus Comites de Oldenborg, qui ante castrum habuerunt capellam S. Nicolai Episcopi in honore Lamberti martyris parochiam statuerunt. Elaboraverunt hoc coram Archiepiscopo antedicto nam ut relatum est Dodo Comes Ardennæ in Franciâ de cognatione eorum procreatus in necem S. Lamberti propter sororem suam meretricem quam Pipinus tenuerat, & propter interfectionem Rioldi & Galli, nam Lambertum telo gladii interemit cujus sanguinem Deus in sobole punivit, juxta verba ejusdem martyris dicentis in ultimis *Videat Deus & requirat*. Ut ergo plaga removeretur à sobole statuerunt in Oldenborg parochiam, ad quam consentiente Archiepiscopo Ratam, Ovezen & villas per milliare circumjacentes applicarunt. Sed & quædam nobiles matronæ & viduæ opidanæ in Oldenborg prædia ad vicarias certas dederunt: sed parochia mansit de Comitum jure patronatus. Et sic mansit parochia usque ad tempora Conradi & Christiani, quando incepit fieri collegium IX. Canonicorum à Dn. Conrado sed paullo post à fratre ejus domicello Christiano, ut Deo & ordini S. Johannis Hierosolymitani satisfaceret pro delictis in Frisiâ commissis in Ecclesias, capellam S. Johannis fieri jussit ante castrum tres fratres ordinis & sacerdotes ibi congregando, ut clarissimè inferius patebit. His etiam temporibus Comes Christianus, terram Frisiæ, quæ Lenghene dicitur, propter malitiam furum & incendiariorum in eâ inhabitantium incendiis & rapinis devastat. Postea idem Comes mortuus est in Brema, & in Hudâ juxta patres suos sepultus. Tunc Otto Comes Delmenhorst collegium fecit clericorum in honore S. Dei genitricis, & contulit ei prædia confirmante Archiepiscopo Giselberto. Huic Christiano successit Johannes Comes ejus filius, qui multis equis, canibus & familiâ inutili terram

Amirorum & Stedingorum in paupertatem nimiâ substravit. Cujus etiam temporibus Stedingi volentes evertere terram de parte Comitum quia eis multa incommoda inferebantur. Hic abbas Rastedensis largè hospites recepit, & conventui mensuras potus, butyri, & panis parcè ministravit. Accidit autem, ut quidam de conventu contra eum conspirassent, ac ei plurimas infestationes inferrent: unde cum abbas XI. annis præfuisset, abbatiam resignavit, & in Westvaliâ in loco, qui dicitur Betinchhusen, ubi hoc monasterium habuit XI. marcarum reditus, de gratiâ conventus sese recepit. Johannes verò Comes prædictus cœpit in villâ Rastedensi morari, quasi rusticus cum unâ Concubinâ, quam plus quam suam legitimam dilexit, quem & Archiepiscopus propterea uti debuit excommunicavit: & ideo omnibus clericis & ecclesiis infestus fuit. Concubina etiam sua tabernatrix ante monasterium resedit, & ipse quasi ut tabernarius & tabernator. Nihil enim profuit sibi quod de malo acquisivit nec omnes reditus sui sat ei esse potuerunt quin miserabiliter vivendo dilapidaret histrionico more. Hic fuit pater Comitum de quibus infra, videlicet Conradi & Christiani quos longè post genuit: prius enim sobolem habuisset si ita lubricus & delitiosus non fuisset. Cum conventus in electione novi abbatis concordare non valeret, Giselbertus reverendissimus Archiepiscopus eis abbatem tradidit.

GOTSCHALCUS XII. abbas. Hunc idem Episcopus confirmat. Hic in introitu suo frumentum de Ossenbrugge devexit, & solvit unum maldrum XVIII. graves solidos. Ipse etiam consentiente Archiepiscopo nobiles reliquias fundatorum claustri Hunonis, Friderici & Guillæ positas ante altare S. Johannis Baptistæ sustulit præsente inclyto & venerando Dn. Tiderico de Lovenborg Decano Bremense qui & natus Dux Saxoniæ, ac Comite Johanne de Oldenborg & multis militibus strenuis & validis famulis & militaribus terrarum: ipsasque reliquias in choro ante summum altare cum maximo honore divinorum laudabiliter collocavit. Hujus abbatis temporibus Comes Johannes de Oldenborg & Comes Otto de Delmenhorst invitaverunt exercitum Ducum Lunæburgensium ad exterminandum Archiepiscopum, & Ecclesiam suam de Stedingiâ. Sed Dn. Giselbertus Archiepiscopus in loco, qui dicitur Sluttersile cum ipsis comitibus & cum exercitu dicti Ducis pugnavit & cum auxilio S. Petri gloriose triumphavit, captivavitque exercitum Ducis & Comitum dictorum & exactionavit ipsum exercitum ad tria millia marcarum bonarum. Post hoc idem abbas Gotschalcus mortuus est, & ante altare S. Johannis Baptistæ sepultus. Præfuit autem huic monasterio duobus annis cum dimidio. Hic etiam abbas de consensu conventus & ratihabitione Archiepiscopi & capituli Bremensis bona in Westvaliâ, videlicet duas curtes in Betinchusen Coloniensis diœcesis & alia in Hujackhove Monasteriensis diœcesis cum suis attinentiis ac alia bona feudalia & dominia feudorum, una cum vasallis & ministerialibus cujuscunque status & conditionis à loco Vechte ubicunque in partibus totius Westvaliæ nostro monasterio pertinebat, consideratâ utilitate monasterii pro C. & LX. marcis denariorum Osnaburgensium vendidit & alienavit, Anno Domini MCCXCII.

HENRICUS de Nienborg XIII. abbas post mortem Gotschalci abbatis concorditer eligitur. Hic fuit monachus in eodem claustro, & conventui necessaria bene ministravit, & seipsum cum familiâ & hospitibus advenientibus bene procuravit: quia villici monasterii agros suos in pace colebant. Sed Diabolus quorundam capellanorum corda suorum excitabat, & eum cum aliis monachis apud Archiepiscopum Giselbertum pro multis criminibus accusabant. Innumerabiles vexationes à Comite Johanne & suis sustentabat. Hic Comes, ut dictum est, in loco Rastede quasi unus rusticus morabatur. Unde idem mendaciis & fatigationibus vexatus dum abbatiæ præfuisset quinque annis abbatiam resignavit. Conventus verò providit sibi de dimidiâ curte in Dalsepe ad usum vitæ suæ, unde se habuit commodè & honestè. Post hoc Dn. Giselbertus Archiepiscopus idem intelligens monasterium multis debitis occupatum, & injuriis ejus Johannis Comitis nimis esset gravatum suasit conventui bonâ fide, ut quendam monachum Præpositum monialium in Wolde eligerent, quod factum est.

ARNOLDUS XIV. abbas. Hunc Archiepiscopus absque clenodiis benivolè confirmavit. Hic de Stadis veniens inordinata quæque, quantum potuit reformavit.

mavit. Hic etiam latus monasterii, quod visum est ad meridiem construi fecit cum quinque fenestris vitreis & testudinibus desuper satis pulcris. Milites verò & famuli de Mansinghen de Line, & de Apen, quorum ibi parentes sunt sepulti ad hanc structuram multa promiserunt, sed minimè persolverunt. Hic etiam tres domos in Garneholte fundavit & coli fecit. Comes verò Johannes in recompensam molestiæ monasterio factæ legavit tres dextrarios & decem equos.

JOHANNES abbas XV. Mortuo Arnoldo hic à conventu eligitur. Cujus temporibus altare Mariæ Magdalenæ, quod construi fecit Johannes Comes senior, pater Conradi Comitis de Oldenborg, consecratum est per venerabilem patrem Dn. Nicolaum Verdensis Ecclesiæ Episcopum, qui vicem habebat in illis temporibus reverendi patris Domini Archiepiscopi Bremensis, qui tunc stetit in curiâ Romana & cum capitulo Bremensi discordabat, eo quòd ipse à saniore parte capituli electus & altera elegisset nobilem virum canonicum Ecclesiæ suæ Dn. Henricum de Goltorne, qui & possessionem tenuit in castris circumquaque. Illa discordia fuit exorta cum capitulo, quia deciderunt ab eo, qui prius secum se confederabant. Pro hac & aliâ discordia movit lites in urbe Romanâ. Iste Johannes XV. in ingressu abbatiæ, scilicet anno MCCCXVII. non immeritò scire voluit, quibus reditibus monasterium liberè frueretur, & quibus debitis esset gravatum. Dictæ fuerunt LXXIIII. marcæ, pro quibus meliores reditus erant abalienati: rursum tenebatur CCCLXX. marcis, pro quibus debebat respondere, & reditus monasterii non extendebant se ultra XXXIV. marcas Bremenses cum decimis in Liswede & Edewechte, & cum decimis ad curiam allodii spectantibus. Post hoc anno Domini MCCCXXV. obligavit idem abbas rectori & consulibus Beati Odolrici decimam in Reddehorn pro XXVI. marcis cum decimâ Johannis de Reken subditi hujus monasterii. Postea longis temporibus videlicet Johannis XXII. abbatis, qui quitavit. Item etiam iste abbas obligavit anno Domini MCCCXXX. sex modios siliginis, & duos porcos cum duobus arietibus, & aliis reditibus hujus monasterii. Anno autem MCCCXLVI. Folcardus Episcopus *Manuicensis* habens vices reverendissimi patris Dn. Ottonis de Oldenborg S. Bremensis Ecclesiæ Archiepiscopi consecravit altare S. crucis in honore ejusdem & S. Michaëlis & omnium angelorum. Et hoc altare Johannes dictus Papenbei & Gertrudis uxor sua de bonis suis devotissimè fundarunt, ideo perpetuè in monasterio habent memoriam. Hic etiam Archiepiscopus Otto antea erat Præpositus Ecclesiæ S. Anscharii Bremensis & canonicus Ecclesiæ Coloniensis: Et inde Comites habuerunt curiam versus septentrionem in Bremâ. Et tunc Mauricius de Oldenborg erat Decanus, qui multa bona fecit Ecclesiæ Bremensi, dummodo elevatus fuit cognatus ejus in Archiepiscopum. Mortuo Johanne abbate anno Domini MCCCXLVII. discordia in conventu de electione abbatis orta est. Una pars elegit Gerhardum virum providum & monachum hujus monasterii: altera elegit Helmericum monachum ibidem. Gerhardus cœpit regere monasterium non confirmatus, quapropter in indignationem Archiepiscopi Ottonis incidit, qui etiam electionem cassavit, & alium videlicet Helmericum in abbatem confirmavit.

HELMERICUS abbas XVI. Hunc Suffraganeus dicti Ottonis nomine Folcardus benedixit cum solemnitate debitâ & consuetâ. Iste abbas cœpit satis discretè regere, sed minimè potuit perficere cogente paupertate: quia impossibile est indigentem bene agere. Nam Dapiferi & advocati Comitum de Oldenborg quam plurima damna monasterio intulerunt. Obligavit igitur & impignoravit reditus & bona monasterii, ita quod debita se extendebant ultra DCCCVI. marcas. Hic abbas propter debita fatigatus monasterium regere non valens abbatiam resignavit: postea verò plenus dierum moritur, & ante altare B. Mariæ virginis sepelitur.

OLTMANNUS abbas XVII. Postquam abbas Helmericus abbatiam resignavit anno MCCCLXXIV. conventus concorditer Oltmannum virum utique discretum & providum ex proprio loco elegit in abbatem. Qui redemit imaginem deauratam S. Dei genitricis, quam quædam virgo soror abbatis Helmerici tenebat in pignus. Et quia hujusmodi debita in registratura Oltmannus non inveniebat gratis recepit. Redemit etiam duos calices, & cum imagine in Ecclesiam reduxit. Hic abbas virilis fuit, non timens dominos terræ, neque etiam mori pro justitiâ. Redemit

etiam caput Nicasii martyris & Episcopi largè deauratum. Dedit etiam Archiepiscopo Bremensi pro investitura XXXII. marcas, & capitulo Ecclesiæ Bremensis XXX. marcas pro vino. Et dedit apostolico & nuncio Imperatoris & Archiepiscopo omnium bonorum: & pro decimâ Dn. Apostolico. Item dedit pro interdicto istius terræ. Et hic comparavit librum Decretalium cum Sexto & summam Raimundi, & Johannis de Ascula. Reædificavit etiam domum abbatis cum capellâ & bis reparavit organa: & reparavit latus monasterii ad meridiem, horreum & coquinam & aquæductus. Redemit etiam bona in Nienbroke, & duas domos in Borbeke & dedit pro monstrantiæ Eucharistiæ XXI. marcas. Et comparavit perpetuè domus Hellemans in Lemede: reparavit crucem, quorum prædictorum summa fuit CCLXII. marcæ. Tunc factum est collegium in Oldenborg à Comite Conrado & aliquotis annis post à fratre suo Christiano capella sive domus S. Johannis baptistæ ante castrum in Oldenborg inter Huntam & Harnam Osnaburgensis diœcesis. Illo tempore præficitur Ecclesiæ collegiatæ rector Ecclesiæ Dn. Johannes Halle primus Decanus Oldenborgensis. Eodem tempore abbas Oltmannus ædificavit circuitum monasterii sui ad occidentem prope domum abbatis, ubi cepit in adjutorium pecuniam pro libertate unius ancillæ. Hujus temporibus abbatis anno Domini MCCCLXXII. Conradus Comes constituit in Dapiferum Johannem Greveke, qui gravis fuit Ecclesiis & Ecclesiasticis personis, & ideo miserè periit cum certis sibi substitutis. Anno etiam Domini MCCCLXXV. in divisione apostolorum Conradus Comes antedictus construi fecit altare in honore S. Michaëlis & S. Annæ matris Mariæ & sanctarum fidelium animarum, in medio monasterii supra tumbam Episcopi Upsaliensis Siwardi: unde refertur quòd qui sepulcrum ejus indignè calcavit, tali die scandalum & opprobrium incurrit: quod & dicto Comiti Conrado unâ dierum evenit; & ideo altare fundavit super eum, & ad caput posuit cancellos per modum cistæ ne ex improviso eundo locum calcaret: & fecit ibi perpetuum lumen. Non mirum, quia iste sanctus pater magni meriti apud Deum, qui ad partes nostras de Ecclesiâ suâ exiliatus nobiscum requiescit. Et hoc altare postea longo tempore ibi manens tandem temporibus Johannis XXII. ad gradus chori versus meridiem translatum est. Isto anno Conradus Comes genuit Johannem Comitem in Oldenborg: cujus matri videlicet Kunegundi, quæ fuit nata de Depholte abbas, in purificatione ejus dedit boves in valore VII. marcarum. Et hoc anno Conradus & Christianus fratres Comites in Oldenborg spoliaverunt & combusserunt parochiam in Goldeswerden, & plures Frisones ibidem occiderunt, similiter in Rustringiâ plurima loca desolaverunt & præsertim Ecclesiam in Witzale cum cæteris domibus & allodiis sancti Johannis Comes Christianus vastavit, & unam domum combussit pro quo in Ecclesiâ una Rustringiæ inangulatus ne posset abscedere, Deo vovit, unam Ecclesiam in honore S. Johannis Baptistæ velle restaurare, fundare ac dotare. Et sic per eum, dum per beatum Johannem baptistam pristinæ fuisset restitutus libertati, fratres S. Johannis quæsivit & clericos patriæ suæ tres vestiri fecit & ordinari: quos ædificatâ capellâ ante castrum ibidem præfecit subdens capellam & fratres monasterio & domui commendatoris in Lagè circa castrum to dem Vorden Osnaburgensis diœcesis, quod subest magistro & balivo Steinfordiæ in Westvaliâ. Et primus qui ibi præficiebatur, fuit Dn. Johannes filius Conradi Comitis licet à latere, cognomento dictus, domini mei filius: secundus Dn. Fridericus Haveman, qui & rexit altare majus cum capellâ & certos reditus emit. Nam Comes dedit quosdam reditus solidos in domo Heiniken in Mansinghen & multos alios de quibus infra in privilegiis dicemus. Item tertius presbyter venit de capellâ Wardenborg, etiam hoc nomine Johannes dictus. Post quem venit quidam Johannes Nopernagel Bremensis natus, qui ambo ibi absq; cruce commandas habuerunt cum mensa Comitum. Primi tamen duo fuerunt ordinis antedicti. Sic cessat ibi ordo defuncto Friderico qui Comiti Tiderico, & ejus patri non pepercit: sicq; triennio nemo ibidem nec ab ordine, nec à monasterio in Lage, nec à Comite præsentatus fuit. Postea tamen circa annum MCCCCXXXII. quidam clericus scholaris regens scholas apud exteras nationes Henricus de Oldenborg minister Comitis Tiderici inductus & apud eum promotus sistitur conspectui Comitis, cui eadem capella vel potissimum majus altare cum cæteris omnibus attinentiis committitur, eiq; confertur, ut castri capella. Di-

 ctus

ctus verò Henricus scrupulum habens desuper conscientiæ anno MCCCCXXXVII. presbyter effectus capellanus efficitur Archiepiscopi Boldewini secundi, & quinquennio secum mansit, elaborans in placitis dominorum, Archiepiscopi sui, & Henrici Monasteriensis Episcopi cum quodam Hermanno de Brockhusen commendatore conventus in Lage, quatenus hujusmodi capellam ad ordinem S. Johannis & dispositionem suam, & Ecclesiæ seu domus ejus spectantem, committere & conferre auctoritate ordinis dicto Henrico Wolteri presbytero dignaretur. Qui in Wildeshusen primò & denuo in Vechte conveniens secum rem hujusmodi tractare velle cum magistro ordinis & balivo in Stenvorde, ac postea cum conventu fratrum suorum assignato termino in domo Lage compareret misso ibidem procuratore & notario, qui ibidem ipsi capellam & jus ordinis pro se, & pro uno successore dicto domino contulit, & assignavit creans literatoriè eundem in fratrem ordinis, & totam progeniem adscripsit fraternitati, auctoritatemque dedit acceptandi & conscribendi cæteros ad fraternitatem dictæ domus & capellæ in Oldenborg, & emovendi legata & reditus ordinis, tam à dicto Comite Christiano, quàm etiam à Friderico Havemanno, & suis coæquis & posteris comparata quovis modo habitos vel habendos, habita seu habenda. Hoc etiam tempore quidam religiosus ad altare S. Bartholomæi scilicet Herbordus Notepage confessor dicti comitis frater prædicatorum in Bremâ in parte septentrionis commendatus ut terminarius sedit in opido Oldenborg quod ordo ægrè tulit, sed tyrannidi potentis resistere nolens permisit, licet invitè. Inde etiam Gerhardus Bremensis dictus ad reliquum altare S. Nicolai præficitur sed nec ipse, nec religiosus canonicè instituitur, & ideò ordinis antedictus Commendator cum fratribus institutionem rectori capellæ indulserunt, & ut obedientiam faciant ei, ut commendatori in Lage valentem & condignam. Ipse quoque Henricus eotenus promisit ordini de non alienando nec libros, nec clenodia & reditus, sed nomine eorum & jure ordinis S. Johannis possidere hujusmodi capellam sicuti in institutione fuerant in origine legata. Sicque manserunt, ordine volente, & Henrico consentiente, & cum ordine & monasterio concurrente & concordante, indulgentia ordinis permissi & auctoritate Episcopi Monasteriensis, ut administratoris ecclesiæ Osnaburgensis extat ratificatum & confirmatum. Hic autem agens in longinquis partibus & maximè apud Bremensem Archiepiscopum, collata est sibi vicaria in Luneburg Verdensis diœcesis, anno MCCCCXXXVII. in die parasceves, & postea elapso anno traditur sibi canonicatus ecclesiæ Buccensis cum præbendâ: deinde anno MCCCCXL. traditur sibi præbenda canonicalis in Bremâ ad S. Anscharium ab eodem Archiepiscopo Boldewino: quibus per digressionem hîc recitatis ad priora redeamus. Nam abbas Oltmannus anno MCCCCLXXX. dispositis omnibus mortuus senio gravatus ante altare S. Martini est sepultus.

OTTO Schepel abbas XVIII. post mortem Oltmanni eligitur. Hic fuit monachus monasterii & rexit ecclesiam in Stedingiâ vocatam Linebroke, sed ditatus abbas efficitur. Hic abbas fecit reditus VI. marcarum, annuatim ad structuram monasterii, pro quibus memoria à conventu per singulos annos perageretur. Hic vexabatur multis infirmitatibus & magnis, præsertim paralysi, quod nemo eum tangere potuit: unde & in infirmitate exprobravit, & juravit clamans horribiliter. Istis temporibus Comes Conradus genuit filium nomine Mauricium, qui postea cum adolevisset amicus fuit hujus monasterii Rastedensis. Dehinc frater dicti Conradi Comitis nomine Christianus capellæ S. Johannis fundator genuit duos filios videlicet Comitem Didericum & Christianum fratres, cui fuit uxor nomine Agneta de Honsteen, nata ex Comitibus ultra Hartonem sic dictis. Nam longa fuit inter fratres seniores, puta Conradum & Christianum concertatio super dominio. Nam Christianus fuit canonicus ecclesiæ Coloniensis, & sperabatur fieri prælatus magnus, & manere spiritualis, ut alius germanus Conradus solus dominium possideret. Sed Alberto Archiepiscopo Bremense laborante, materteram ejus Agnetam accepit uxorem, unde progeniti Tidericus & Christianus germani. Qui cum Mauricio fratruele suo dominium diviserunt. Et castrum Oldenborg Mauricius dimidium, alii duo fratrueles Tidericus & Christianus aliam dimidiam partem tenuerunt, elaborante hoc Archiepiscopo Bremensi, qui ad idem opus dictis nepotibus suis, & patri, ca-

ſtrum Hagene in bordâ Branſtede conceſſit, unde & dominium ſuum emendarunt. Tunc etiam abbas Otto ſupellectilia, quæ habuit, Reinero monacho dedit, qui poſtea abbas efficitur. Nam Otto in infirmitate tactus moritur, & ante altare S. Petri & Pauli ſepelitur.

HENRICUS XIX. monachus ab omnibus eligitur, vir probus, diſcretus, largus, humilis, qui fecit fieri tabulam magnam ſuper altare & duo vexilla & magnam crucem fieri procuravit, quæ ſtat in medio monaſterii ſuper ſepulcrum Siwerdi abbatis & epiſcopi exiliati ubi tunc altare habebatur. Fecit etiam conſtrui duas columnas in fine dormitorii, & picturam ſuper chorum de fundatoribus Hunone & Friderico Comitibus. Etiam tam beneficus & largus fuit, quòd ad villicas in puerperio miſit cereviſiam & butyrum tempore oportuno: abundanter etiam hoſpitibus providit. Hujus abbatis temporibus Comes Mauricius duxit uxorem filiam Ducis Brunſuick cui nomen Elizabeth, ex quâ genuit filios, qui non diu vixerunt. Hæc Elizabeth vocatur de monaſterio Quelinborg, & habuit duas filias, una deſponſata fuit Comiti de Woldegge, alia cuidam Friſoni Ockoni de Broke, filio Kenonis militis Friſiæ, qui poſſedit caſtrum Aureke, cujus proprietas terræ cum eccleſiâ antiquo jure ſpectat ad Comites Ruſtringiæ & Ambriæ, qui modò vocantur de Oldenborg. Hæc multis temporibus exiliata recipitur in Donnerwe/ & viro mortuo pauperem duxit vitam. Abbas verò Henricus fuit dominis terræ valdè carus, qui dum monaſterio bene & laudabiliter præfuiſſet, ſenio & infirmitatibus gravatus, abbatiam reſignavit: ſex autem hebdomadas poſt reſignationem moritur, & ante altare S. Martini ſepelitur.

REINERUS XX. abbas, eligitur à conventu concorditer, vir providus & omnibus carus, anno Domini MCCCCI. Otto autem Archiepiſcopus Bremenſis Dux Brunſuicenſis frater dictæ Elizabeth & Ducis Bernhardi, Friderici & Henrici, qui captivatus fuit à domino Lippiæ, ſibi dedit munus conſecrationis, defuncto Alberto Archiepiſcopo. Hic abbas in ingreſſu ſuo fecit foſſatum circa curiam. Conſtruxit etiam molendinum in loco, qui dicitur Burkamp, quod poſtea ſucceſſor ſuus Johannes Fabri draulus & abominoſus vendidit ad Friſiam pro LIIII. marcis. Fecit etiam conſtrui molendinum prope Hartesbeke, quod ſtatim deſtructum eſt. Etiam organa antiqua fecit reparari ſecundum novum modum. Item allodium circa Delf conſtruxit: item coquinam etiam circa cœnaculum abbatis, & domum cum furno, ubi lateres coquuntur, quod multæ utilitatis fuit. Hujus abbatis tempore Comes Didericus duxit uxorem nomine Alheidin natam Comitis de Delmenhorſt Ottonis, ſororem Nicolai, qui poſtea factus eſt Archiepiſcopus, & dominium tradidit B. Petro cum caſtro Delmenhorſt. Sed Comes Didericus Chriſtiani filius, dum ante hoc habitat cum Alheidi ſorore ſuâ in caſtro Welsborg, & ibi Alheidis moritur, & in Hudâ ſepelitur. Et ſtatim poſt hoc caſtrum deſtructum eſt connivente pàtre dictæ Adelheidis ut de Tiderico alleviaret ſe, & terram ſuam, quia deceſſit absque liberis in brevi tempore. Poſt hoc aliquanto tempore Bremenſes ſpoliaverunt Stedingiam, & incenderunt usq; in Oveſtede incluſive. Statim autem poſtea captivaverunt Comitem Chriſtianum fratrem dicti Tiderici, cum quibusdam miniſterialibus & Conſulibus ac civibus de Oldenborg pro quorum redemtione terræ ſuæ parochiam nomine Worden in confinio Archiepiſcopatus in Wigmodiâ prope Winſingerlant, Bremenſes vadio obtinuerunt. Iſte Comes Chriſtianus conſtruxit caſtrum apud Jade vocans Vrijade: Tidericus verò Comes frater ſuus domum tanquam caſtrum in Hudesmölen, retro Tungele verſus ceſpitem de Everſe, & poſtea Bekehuſen, & rurſum Konevovord. Et renovavit foſſam circa caſtrum Oldenborg magnis laboribus. Ante verò obitum Comitis Mauricii tempore peſtilentiæ dixerunt Comes Didericus, & frater ejus Chriſtianus, quòd vellent injuſta deponere, videlicet garbas & ligna, & quæ villicis hujus monaſterii veherentur ad caſtrum Oldenborg, ſi eos contingeret ſupervivere Mauricio: ſed re peractâ manſit ut ante: ſicque factum eſt, quòd idem Comes poſt dimidium annum moreretur, ſepultusque in Oldenborg ad S. Lambertum dignè celebratis exequiis. Fuit etiam iſte Comes Chriſtianus multum amicabilis & probus. Mauricius verò, qui erat vir famoſus in omni terrâ circumjacente & amicus hujus eccleſiæ obiit anno Domini MCCCCXX. tertiâ die poſt Egidii abbatis, qui in

in medio hujus monasterii Rastede dignè est sepultus. Post sex verò septimanas uxor sua Elizabeth eum est secuta in pestilentiâ, & apud Comitem Comitissa sepulta: super quos Ingeborg filia eorum maritata in Frisiâ Okkoni de Broke decenter ornavit sepulcrum lapide imagine inciso, sicut eatenus in medio ecclesiæ cernitur, quæ dedit togam sericam, unde habetur cappa, dedit calicem pulcrum opulenter deauratum & alia ornamenta ad antependium summi altaris. Post hoc Anno Domini MCCCCXXIII. Comes de Hojâ Otto combussit Wardenborg, Westerstede, & Hatten in profesto visitationis Mariæ: propterea Didericus Comes de Oldenborg spoliavit castrum in Sike, & statim postea combussit molendinum ibidem. Eodem etiam anno captivavit Comitem Ottonem sacrilegum cum XVIII. ministerialibus suis cum rapinâ non parvâ in profesto conceptionis Mariæ in adventu. Et creditur hoc à virgine sibi in plagam fuisse perpetratum, ut qui non verebatur in vigiliâ visitationis ejus manus in Ecclesiam suam extendere, mereretur etiam capi in vigiliâ conceptionis & ligari, quod anno MCCCCXLIV. actum est. Post hoc Focko Uken, & omnes Frisones captivaverunt Golswerden & Fredeborg manu hostili contra Bremenses. Eodem autem anno Dominus istud dominium oculis suæ misericordiæ respexit. Nam Comes Tidericus duxit uxorem nomine Heilwigis de ducatu Slesuicensi, ex quâ genuit tres filios Comites, videlicet, Christianum, Mauricium & Gerhardum. Dux verò Slesuicensis frater matris istorum Comitum hos filios diu apud se retinuit, videlicet Christianum, Mauricium & Gerhardum. Mauricium verò ad studium primo Rostock deinde Erfordiam misit sibi bene providendo. Iste etiam Comes Didericus dominium Delmenhorst, quod diu alienatum fuit, per Domicellum Ottonem patrem Nicolai Archiepiscopi Bremensis magnis expensis ad dominium Oldenborg cooperante tandem dicto Nicolao Archiepiscopo postquam cessit Archiepiscopatu Bremensi primò in personam Ottonis de Hojâ: tandem cessit venerabili Archiepiscopo Boldewino de Wenden Decretorum Doctori, abbati S. Michaëlis in Luneborg, ut est in Chronicâ Bremensi. Nicolaus enim postquam Archiepiscopatu cessit, non habens defensionem ab ecclesiâ succensis villis, vastatis prædiis, & possessionibus, opido Delmenhorst & quasi perdito subsidium petiit ab electo & confirmato Dn. Archiepiscopo Boldewino de Wenden: cujus parentes olim fundaverunt claustrum Riddageshusen prope Brunsuick Cistertiensis ordinis. Qui tamen Boldewinus sibi penitus in nullo fuit auxilio consilio & favore castrum Delmenhorst dicto Nicolao vivente & dominium in nullo defensante volens ut met-tertius curiam in Bremâ inhabitaret, & patrimonium S. Petri, puta castrum cum attinentiis, quod erat hereditatis ejus, relinquat. Quod nequiens facere salvo pudore sororium suum nobilem Tidericum Comitem de Oldenborg accersit & pro defensione suâ ad castrum Delmenhorst admisit: qui una secum quoad vixit ibidem pro defensione inhabitavit, practicantibus hoc quibusdam vasallis Bremensibus & consulatu civitatis ejusdem: ne Archiepiscopus eorum nimis insolens eis in posterum loca & meatus viarum ad cæteras terras indignando eis cum vellet obstrueret. Si enim dictus Comes Tidericus conniventes oculos cum Bremensibus consulibus non habuisset, cum favore castrum Delmenhorst & dominium nequaquam arripuisset, nec possedisset, licet sua cum grandi jacturâ. Pater enim Dn. Nicolai nobilis Otto de Delmenhorst videns se in multos deliquisse multis modis, non habens refugium, nec ad sedem Bremensem & ejus civitatem, recognovit, quòd parentes ejus cum castro essent infeudati, & quòd in multis sedi eidem teneretur obligatus, senio gravatus & grandævus, volens providere filio suo, & evocato Johanne Archiepiscopo cognomento Slamstorp, habito secum consilio, unà cum capitulo Bremensi & præsertim Decano Magistro Johanne de Molendino, qui mala tractare cœpit quatenus filius ejus Nicolaus pervenire posset ad Archiepiscopatum revolvens cum sapienti capitularium consilio, quatenus hujusmodi fineret absque Simoniacâ pravitate occurrerunt ipsa puncta, quod, sicut verum fuit, domicellus de Delmenhorst ipse & filius ejus ratione impignorationis dicti castri & dominii tenerentur dicto capitulo tria millia marcarum Bremensium, computando quamlibet marcam pro duobus florenis Remensibus, super quo capitulum unà cum Archiepiscopo haberet literam sigillatam. Secundò idem Comes cum assensu proximioris sui heredis Nicolai de Delmenhorst, sano corpore, com-

re, compos mente, hereditariam cessionem Ecclesiæ Bremensi fecit, unde tenuit in feudum castrum antedictum. Cessit enim Comes consentiente filio antedicto, dedit donavit transtulit legavit castrum Delmenhorst cum dominio suo ex integro in judicio rite & legitimè in Delmenhorst celebrato: sed vitalitium deberet habere conjunx sua post mortem, & ipse quoad viveret resideret in eodem, ut etiam sufficienter patet in Chronicâ Bremensi. Tertiò idem Comes Otto cum filio suo legitimo & vero herede Nicolao recognovit castrum habere in feudum & antiquas literas & privilegia prædecessorum suorum de scriniis in judicio produxit ab Ecclesiâ & Archiepiscopo à tempore cujus contrarium in memoriâ hominum non exsistit. Item produxit literas permutatorias validorum de Brunsten, qui erant infeudati cum loco & bonis & jurisdictione temporali in Delmenhorst ante fundationem castri, & in locis circumvicinis: ubi etiam homagium fecit Otto & sui prædecessores Archiepiscopo Bremensi, sicut antea antedicti militares de Brunsteen aliàs de Mulen. Et ibidem in judicio producta fuit homagii de novo facta à militaribus dominii,& à civibus deDelmenhorst,ipsi etiam Bremens. & ejus capiti scilicet Archiepiscopo. Et hanc literam produxit Boldewinus Archiepiscopus in Nurembergâ Anno Domini MCCCCXL. ante regem Romanorum Albertum Austriæ Ducem & Tirolis Comitem. Quartò juravit Nicolaus domicellus post hujusmodi sic disposita à patre ejus Comite Ottone, quòd nec castrum, & munitionem bona immobilia & jura dicti castri Delmenhorst, nec Ecclesiæ Bremensi alienaret, nec obligaret, nisi de communi consensu, & unanimi & pari voluntate Archiepiscopi & capituli sanctæ Bremensis Ecclesiæ. Et super hujusmodi idem Otto cum filio suo domicello Nicolao de Delmenhorst Comite quartam literam sigillavit, quam & capitulum Bremense in gazophilacio suo sub firmâ tenet inconvulsè. Patet igitur sic ex præmissis, quo jure idem Nicolaus Archiepiscopus, postquam cessit Archiepiscopatu Bremensi, & dum inangulatus fuit, castrum Delmenhorst unà cum dominio ultra cessionem, donationem legitimam, & jura ac juramenta etiam à Papâ, Concilio Basileensi & à regibus approbata & Imperatore, ad Comites de Oldenborg potuit traducere; sicque Archiepiscopus Nicolaus, qui unicus superstes illius familiæ fuerat tandem dominio Oldenborgensi adunavit. Memoratus etiam Archiepiscopus Nicolaus pacem fecit inter Comitem Tidericum & communes Frisones. Comes etiam Tidericus censum cepit per totum dominium suum, de qualibet domo florenum, & totum in Delmenhorst dispendit pro relevatione debitorum. Post hoc Anno MCCCCXXVI. Focke Uken obtinuit Lengene & Deterne, & multa adversus Ocken mala exercuit: Eodem etiam anno Frisones vastaverunt castrum prope Jade quod Christianus frater Tiderici primus construi fecerat: propterea Tidericus Comes combussit & spoliavit Deterne. Etiam eodem anno in profesto Cosmæ & Damiani occisi sunt in Frisiâ Comes Johannes de Redberge, & domicellus nobilis de Depholte, qui hîc in nostro monasterio ad caput Comitum in medio Ecclesiæ sunt sepulti. Dn. autem Nicolaus Archiepiscopus Bremensis, & Johannes de Hojâ Comes fuerunt captivati cum ducentis minus decem. Et hoc fuit antequam Archiepiscopus cessit Archiepiscopatu Bremensi & fuit Anno MCCCCXXIV. admissio verò Tiderici ad castrum Delmenhorst fuit Anno Domini MCCCCXXXI. effectualiter & completè licet prius secretè diversi extiterunt tractatus. Anno autem Domini MCCCCXXXII. in profesto Simonis & Judæ Focko Ukens volens cum communibus Frisonibus in Marienhave captivavit Ottonem domicellum & interfecti sunt multi in loco, qui Wildeacker dicitur. Abbas verò Reinerus multum carus fuit Frisonibus, quia multoties equitando pro concordia illuc missus fuit, & concordiam elaboravit. Postquam autem longo tempore quasi XXX. annis monasterio præfuisset satis bene infirmitate gravatus moritur, & ante altare SS. Petri & Pauli sepelitur. Hic valde amabilis cunctis, tamen habuit mulierem & in senio quandam Alheidin, cum quâ & monachi sui se commiscuerunt. Habuit etiam filiam ad partem monasterii meridionalem nomine Beata, quæ multos enixa filios, filiam incestuosam quandam habuit, quæ cum quodam Gerhardo Korengel filio sororis patris ejus se commiscuit, & enixa est, ut postea tangetur.

JOHANNES Fabri XXI. abbas. Hunc elegit major pars conventus de monasterio S. Pauli extra muros Bremenses, Anno Domini MCCCCXXXVII. & dicebatur

Johan-

[illegible] sive fatuus & lubricus, quem Archiepiscopus Boldewinus ad per[illegible] quemadmodum pro utilitate sui & maximè Henrici abbatis S. Pauli, qui cum eo [illegible] exonerare, cum idem Johannes valde tædiosus fuit in dicto monaste[rio] [illegible] modum mittendo illum in Ambriam ad Prælaturam exoneratus est, [illegible] quod talem fatuum eis destinasset: & se ac suos à fatuitate & tædio suo libe[rasset]. [illegible] Theodoricus Episcopus Ecclesiæ Constantiensis benedixit habita con[firmatione] [illegible] florenis LX. Nam & Archiepiscopus hujusmodi non extorsisset, sed [illegible], quòd Theodorico Comiti Oldenborgensi ad castrum Delmenhorst, [illegible] pro equis, sed & lardum, siliginem & hordeum destinasset: cui [illegible] C. florenos de Rheno, ut suo auxilio nancisci abbatiam potuisset, pro[illegible] exsolvisset. Sic enim Simoniacè intravit, & ibi semper in egestate fuit [juxta] illud:

Hæc tibi damna feres, fueris si Simonis heres,
Mortuus ardebis, & vivus semper egebis.

[illegible] semper sibi Archiepiscopus infestus fuit. Hic etiam Bremam venit pro filio [illegible] spectando, & solemnitates exercuit processionis in foro, pro quo eum Archi[episcopus] durius correxit, & incarcerasset nisi de recessu avisatus fuisset: & propte[rea] florenos de Rheno exposuit XL. Prior etiam ejus Meinardus cum socio etiam [illegible] per officialem Archiepiscopi etiam religiosum ibidem in monasterio S. Pau[li] [fuit] incarceratus, eò quòd absque propriâ veste religionis in cappâ transire ausi fue[runt], pro quo & Archiepiscopo XL. marcas solverunt. Hic abbas semper in populo & clero zizaniam seminavit, litigiosus fuit & rixosus, licet hospites aliquoties laute [illegible]. Quendam rusticum habuit Gerken de Vorden subcoquum, qui eum ut [illegible] semper rexit: qui bona S. Mariæ inbursavit, & ligna succidit, & se ditavit, [illegible] monasterium depauperavit. Primo itaque anno hujus abbatis, in festo [Remigii] reverendissimus in Christo pater & dominus noster, Dn. Boldewinus à sacro[sancto] Concilio & Synodo Basileensi ad celebrandum capitulum provinciale abbatum & Episcoporum ordinis S. Benedicti in Bremensi & Magdeburgensi provinciis, nec non diœcesi Caminensi pro hujusmodi ordinis reformatione executor specialiter de[pu]tatus, quia Doctor erat Decretorum, & regulam optimè novit. Regum etiam su[per] hoc Principum, Ducumque Orator, Comitum Baronum & militum dignitate & [n]omine major. Qui ita strenuè semper caussas peroravit, ut in conventu ejus non [s]olum reges Daciæ, Sveciæ, & Norwegiæ, sed Poloniæ, Ungariæ, & Bohemiæ ac [F]ranciæ silerent: cujus præsentiam Albertus Rex Romanorum desideravit, & præ[d]ecessor suus invictissimus Imperator Sigismundus ductus consilio Comitis de Win[se]nborg, earum regionum auditoris hunc reverendissimum patrem Dn. Boldewi[n]um ad se personaliter propter negocia caussarum cum Theodorico Coloniensi & Gunthero Magdeburgensi Episcopus accersiri fecit, ubi comparuit coram rege in Nuremberga cum quinque nobilissimis doctoribus certisque prælatis & militaribus equitum XLII. & mansit apud Cæsarem ad tres ferè menses in Nurenbergâ. Postea [illegible] statuit primum capitulum ordinis S. Benedicti celebrari Stadis extra muros in monasterio beatæ Mariæ virginis: ubi iste Johannes elinguis & stolidus cum abbate S. Pauli Henrico discreto tamen, sed illiterato, ut ridiculum apparuit & vehebatur, qui simul XXIV. consumserunt marcas Bremenses. Hujus temporibus armarium in [illegible]ede est inceptum, sed nondum plenè consummatum, sed altare transpositum est, [quod] stetit in medio monasterii. Anno autem Domini MCCCCXL. vacat præbenda [S. An]scharii in Bremâ & Henrici Wolteri capellanus Archiepiscopi præbendatur ipso [illegible]ersionis per obitum Dn. Henrici Gronelant ibidem Decani. Eodem anno [illegible] nummosus Reinerus Reiclocke, qui reliquit X. millia marcarum, absque [illegible] & clenodiis, & iste cum prænominato Decano fecit multa bona Ec[clesiæ S.] Anscharii & monasteriis multa donavit. Eodem anno, die Valentini, [Comes] Tidericus in castro Delmenhorst subitanee moritur, & nocte ad Oldenborg [in Eccl]esiam S. Lamberti defertur, & ibidem apud fratrem suum Christianum Co[mitem] [illegible] apud conjugem suam sepelitur, quæ dudum antea defuncta fuerat. Nec [illegible] fuere, quia multoties sacerdotes exasperavit: nam quendam [illegible] Oldenborgensem, nomine Besenberg, propter executiones manda[torum]

rum & emonitiones debitorum captivari fecit, & in bigam cathenavit, & Archiepiscopo Nicolao ad incarcerandum versus Delmenhorst misit: promotores omnes pestis & ultio divina tetigit: nam Fridericus Boëg proconsul opidi cum suis auxiliatoribus expulsus de opido exsul effectus alibi latuit: quidam verò Baller morbo caduco tactus, nec unquam restitutus est pristinæ sanitati, ut redeat ad multorum mentem: nolite tangere Christos meos, & qui tetigerunt Christi minimos graviter in corpore & rebus tacti sunt & vindicati, de quibus est longum per singula enumerare. Possessor etiam præbendæ suæ Robertus Sculve ultimò quasi sensum perdidit, & tandem mortuus est. Et ratio quare Comes Tidericus nocte sepelitur in die Valentini, quia cum suis ligatus erat, ut antea sepulturæ traderetur, quam processus ibidem publicè promulgarentur. Temporibus hujus Johannis Fabri fuit prior nomine Meinhardus, ut diximus, hic resignavit prioratum, & solemniter celebravit suum Jubileum. Contulit quoque huic monasterio multa bona, quæ ut negotiator & laicus, negotiando acquisiverat, nunc de pellibus animalium, nunc de equis. Nam totum studium ejus dum vixit circa negociationem fuit: munera enim sua non Christo; sed bursæ acquisivit: tandem tamen Christum bonorum heredem fecit. Nam dedit XXIII. marcas ad structuram: XXII. marcas ad organa nova & V. ad vetera: Item ad novam tabulam altaris VIII. marcas Bremenses: Item ad fenestras chori retro summum altare XVIII. marcas: Item pro dalmaticis XX. marcas: ad æstuarium XII. marcas: Item pro memoriâ parentum VI. marcas. Omnibus autem tandem bene compositis hic abbas gravatus infirmitate abbatiam resignavit, & postea vivens quasi dimidium annum moritur, & ante altare Petri & Pauli sepelitur.

JOHANNES de Gropelinge XXII. abbas, monachus hujus monasterii eligitur adjuvante Comite Christiano & validis de Fikensolte Anno MCCCCXLIV. qui multum laboriosus plura ædificavit. Primo itaque anno fecit portam ante domum abbatis: secundo anno fecit construi latus Ecclesiæ ad meridianam plagam: tertio anno ad Aquilonem absidam aliam fecit: post hæc construxit magnam portam ante allodium, & cum hoc eodem anno videlicet MCCCCXLIX. construxit cum adjutorio latrinam cum transitu ad finem dormitorii satis decenter. Hujus abbatis temporibus scilicet præcedenti anno circa festum Michaëlis Comes Christianus de Oldenborg subordinante summo opifice & Duce Slesvicensi in regem constituitur & eligitur Danorum & Norwejorum, & reginæ regis prioris Christophori nati Ducis Bavariæ legitimè copulatur, quæ fuit regina horum regnorum. Etiam regnum Sveonum tenuisset, si non nostro regi quidam Carolus Canuti se opposuisset. Dux quoque Adolfus nomine dum fuit in partibus istis constituit dapiferum validum Wilken Fresen, & fratrem proconsulem Bremensem Johannem Meylan, aliâs Fresen: nam & ambo officiales & balivi in temporibus Archiepiscoporum duorum fuerunt: sed tunc cum Gerhardo quasi discordabant, eo quòd habenam tam largam, ut antea non habebant. Refertur quod ipsi tamen licet avari laudabiliter gubernabant & pacificè in multis se habuerunt: sed pro denario elaborarunt, & mercede non solum pro dominis, quibus fideliter servierunt, ut affirmatur quidem, & pro se quia dites qui antea pauperes creverunt, & se bene habuerunt. Anno autem Domini MCCCCL. quando celebrabatur Jubileus à latere Ducis Slesvicensis ad dominium Oldenborg missus est Gerhardus Comes de Oldenborg, frater regis Christiani & Mauricii Bremensis Canonici etiam Comitis, & cepit dominium in Oldenborg & Delmenhorst: cui dedit Johannes abbas pro jucundo adventu C. florenos de Rheno legales darivos. Frater verò suis Mauricius artibus imbutus, & in inventario cognominatus infimo gradu baccalaureatus, mansit tunc temporis apud Dn. Adolfum Ducem Slesvicensem. Eodem tempore quidam Archipræpositus Ecclesiæ Upsaliensis in regno Sveciæ à curiâ Romanâ egregiè veniens cum quatuor equitibus, Doctor Decretorum, cui Papa Nicolaus V. salvum conductum dedit scribens eum pro cubiculario vero, quem ut oratorem Papa misit. Hic veniens ad opidum Delmenhorst à Gerhardo Comite captivatur, & arrestatus ibi detinetur, licet non incarceratur. Percipientes hanc caussam Bremenses congregatis tribus capitulis consiliatur pro liberatione ejus venerabilem Johannem de Schonebeke Canonicum Bremensis Ecclesiæ. Hæc historia plenè habetur in Chronicâ Bremensi, quare hîc pertranseo. Eodem anno, quia Comes

[illegible] Synodi Præpositi S. Willehadi in territorio suo impedire conabatur, in[illegible]usque [illegible] sunt in secunda linea & gradu consanguinitatis scilicet in Rastede, in Borbeke & Bechtorne, in Westerstede & in Twischena: ubi statim post nativitatis [illegible] etiam parochii dicto anno Jubileo Dn. Tidericus Grove per quendam H[illegible] Wulberinck dolabra interemtus est: quod & Ecclesia Bremensis punivit [illegible] usque in nonam generationem omnes de genealogia excommunicando [illegible] dictum ponendo. Parricida autem & occisor ivit Romam, & interfectus [illegible] ante suum altare per Officialem honorabilem Dominum Henricum Wolteri [illegible] rusticis assistentibus sibi rectoribus Ecclesiarum Ambriæ in Wivelstede, Rastede, Westerstede & Edewechte, Ecclesiasticæ est redditus sepulturæ, diem judicii ibi pausans & exspectans. Rectores autem qui adfuere una cum fratre interfecti sacerdotis cive Bremensi nominati fuere Winaldus rector in Westerstede, Engelbertus in Wivelstede, Reinerus in Rastede, Johannes in Apen & Johannes in Edewechte dictus Winnepenninck. Quibus dictus Officialis mandat per territorium servari interdictum, donec ad solam parochiam est traductum: Et ubicunque progenies interfectoris aut aliquis eorum tam de sexu masculino, quàm fœminino [illegible] apparere. Et talem interfectionem secuta est pestilentia plagâ magna: nam & in Oldenborg ultra septingentos sepultura recepit in peste inguinariâ, quæ non ibi [illegible] Ambriam totam deseviit vadens ultra per Rustringiam & sic perventum usque in [illegible] per totum tempus hyemale grassatur miserè, ibique perierunt non solum vulgares, sed & moniales & sacerdotes circumquaque & ubilibet in terris. Et venit in mundo tanta plaga, qualis nulli hominum unquam visa est. Nam dicit Philosophus, quod unum malum non vult esse solitarium: & Propheta, abyssus abyssum invocat, id est, unum malum non vult esse solum, secundum Cassiodorum. Nam uno inconvenienti dato sequuntur plura: nam in Ambriâ primo hæreses incestuosorum, postea interfectio & clericidium, postea autem rapina cui subsecuta est grandis pestilentia hominum: Ecce quartum malum. Resipiscat ergo homo à viâ suâ malâ, qui mulctatur divinâ plagâ: sed finem intentoris criminum æquanimiter & misericorditer adhuc exspectat Dominus, quia longanimis est, & multum misericors: non ergo in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur. Virga enim & baculus tuus Deus contra mundum se levat, rogamus igitur te ut deponas. Eodem anno honorabilis vir Henricus Wolteri pro concordiâ venerabilis Tiderici Baller Præpositi S. Willehadi cum nobili Gerhardo Comite in Oldenborg faciendâ super disbrigatione Synodalium excessuum missus, dictos Comitem & Præpositum cum sufficienti numero ministerialium associante se Decano & capitulo in hunc qui sequitur modum concordavit: quòd Præpositus dictum Comitem cum omni jure & laudabili consvetudine suorum progenitorum hactenus sineret pacificè permanere uti, videlicet, quod servorum suorum & familiarium in castro & operariorum & officialium ibidem, quos pons castri nocturno tempore tegeret, & qui essent veri & continui ejus familiares & commensales excessus Officialis Præposituræ antedictæ aut Præpositus corrigere non deberet, sed [illegible]rum domini sui sorterentur, puta Archiepiscopi sicut & Comes, similiter & vice versa: nec Comes Præpositum in corrigendi excessibus suis quovis modo amplius impediret, nec pro quibuslibet indiscretas preces aut minas faceret: sed dictum Præpositum Synodo suâ liberè, quietè, & pacificè cum Deo uti permitteret: si quos vellet juste corrigere auxilio esset & favore, & ad requisitus à Præposito vel ejus officiali per se & suos operam daret realiter & effectivè. Super quo & scriptum suum idem Comes dedit sub sigillo. Sicque dictus Dn. Henricus Canonicus S. Anscharii Bre[illegible] dicti Præpositi in his, & ad concordandum dictas brigas, & ad corrigendum [illegible] hujusmodi Synodales legitimè constitutus Officialis liberè, & quietè & pacificè Synodum suam tenuit, & ad justitiam & gratiam legitimè correxit corrigenda cum Ecclesiastica disciplinâ. Nam dictus Comes juvenis per quosdam male informatus taliter [illegible] tempore. Circa festum Michaëlis inter Rustringios & Oldenborgenses [illegible] bellum procurantibus Hamburgensibus pro jure suo, quod vi antea [illegible] habere in terra: & cum effectus litium sint varii quid restet superest quod fit [illegible] pauperum satis gravis, victoria tamen de cælo, quæ semper solet [illegible] Injustum enim quemque conturbat folium arboris volans: & non est

est differentia aut vincere in multis, aut in paucis volente Deo. Item eodem anno circa festum Laurentii cepit Comes Gerhardus castrum in Wildeshusen à capitulo Monasteriensi: & post festum decollationis Johannis constitutus est in Dapiferum quidam cruce signatus nomine Ilies, qui fuit quondam advocatus in Conevörde. Iste placita tenuit cum Sirico de Vredeborg & aliis Frisonibus in vigiliâ Matthæi Apostoli. Post hoc in profesto Dionysii Comes dictus spoliavit villas in Frisiâ prope & ultra castrum Vredeborg, & qui cum Comite erant tulerunt pecora & supellectilia multa: & immediatè post hoc fecit rapinam in Dickhusen, & tunc in anteprofesto Ceciliæ fuit circa Fredeborg & ultra, & combussit villam Wisede &c. Post hoc anno Domini MCCCCLI. Frisones pecora rapuerunt in Bekehusen villâ, in vigiliâ ascensionis Domini; tunc alterâ die ascensionis campana tertia fusa est, in quo officio pluviæ & tonitrua facta satis magna, & volvellæ novæ factæ sunt ad alias campanas duas. Et tunc in festo Pentecostes compositio facta est inter Comitem Gerhardum & Ulricum cum communibus Frisonibus. Post hoc Dionysii in nocte in Oldenborg pulsaverunt confusum chaos, quia Gerhardus Comes insolenter se habuit contra cives. Post Nicolai Hamburgenses placita tenuerunt contra Ulricum in civitate Bremensi, pro quorum compositione amicabili vocati fuerunt Dux Adolfus, qui ibi misit Comitem Mauricium, & Comes Gerhardus frater ejus ibi fuit: similiter Lubecenses ibi fuerunt, sed eos concordare non potuerunt. Demum in Stadis compositi sunt per Adolfum Ducem, absente Comite Gerhardo, qui tunc per totam æstatem & ultra fuit cum fratre suo rege Danorum. Cum autem discessisset idem Gerhardus à fratre suo rege spoliavit per vim suos inimicos, videlicet, nautas Hollandiæ & obtinuit naves XXII. Item post hoc anno Domini MCCCCLII. novus abbas venit ad S. Paulum extra muros Bremenses, qui multum strenuè & regulariter ibidem cœpit vivere & monasticam vitam ducere. Item post hoc in festo Martini villici nostri monasterii iterum dederunt C. florenos, quos absente Comite Gerhardo Ilies dapifer extorsit. Gerhardus autem Comes venit Dominicâ ante festum Purificationis, & statim venit ad nostrum monasterium cum fratre suo Mauricio & magna familiâ. Item anno MCCCCLIII. Comes Gerhardus duxit conjugem videlicet Alheidin de Tekeneborg, ex quâ genuit filios Gerhardum, Adolfum, Christianum, Didericum, qui obiit juvenis, Johannem & Ottonem: item filias Armegardin, Heilewigin, Adelheidin, Elizabeth & Annam. Post hoc in sequenti anno fuit Comes Gerhardus in regionibus Danorum & Norwegiorum ubi naves habuit: interim Mauricius Comes spoliavit Oytam, & accepit pecora ibidem combussitque villas prope Vechte circumjacentes. Statim consules civitatis Monasteriensis & cives ibidem Vechtenses cum Oytensibus ac eorundem complicibus miserunt literas diffidationis Mauritio Comiti nostro. Tunc in festo Lamberti combusserunt ambas villas nomine Hatten & alias circumjacentes: & in die crastinâ fuit Comes Mauricius cum suis prope & ultra Vechtam, ubi combusserunt villas adjacentes. Item in profesto Crispini & Crispiniani Vechtensem combusserunt allodium in Hundesmölen, Bummerstede, Granberge & Adestorpe, & alia quæ remanserant. Et tunc in vigiliâ Andreæ fuit Mauricius cum civibus utriusque civitatis Oldenborg apud Cloppenborg & spoliavit pecora, ubi aliqui interfecti sunt. Eodem anno in profesto S. Silvestri venit Comes Gerhardus in Delmenhorst: qui postea in profesto beati Pauli eremitæ cum fratre suo Mauricio spoliavit vaccas CCC. & captivavit XIIII. in Langworde prope Vechtam: & tunc Comes Gerhardus pacificavit discordiam, quæ fuit inter Mauricium Comitem fratrem ejus & Vechtenses. Item Anno Domini MCCCCLV. in die Servatii Comes Gerhardus cum suis fecit reisam in Frisiam, ubi cum Tammone in Jeveren aliquot subjugavit in terrâ Rustringorum & incastellavit ecclesiam Donwense: & in festo Mauricii fecerunt treugas Comes Gerhardus & Ulricus usque ad Dominicam Cantate post Pascha. Item Anno Domini MCCCCLVI. post festum nativitatis Christi abbas ædificavit portam australem: tunc Comes Gerhardus accepit frumenta circa Weseram de domibus villicorum capituli Bremensis in summo, & aliorum capitulorum & vicariorum. Tunc post Pascha ædificavit abbas orthogonium domus suæ, quod cœnaculum abbatis dicitur, & cum XIIII. anchoris firmavit. Et infra octavam ascensionis Domini Comes Mauricius incastellavit ecclesiam Elsulete ad ali-

quod

quod tempus. Item anno Domini MCCCCLVII. abbas construxit pontem novum cum portâ in medio aeri. Et tunc in festo Antonii Frisones combusserunt Apen. Post hoc in festo Scholasticæ virginis Comes Gerhardus combussit Dererne, Holne, & alias domos septem: & tunc statim ambo Comites proficiscebantur in longinquas partes: nam Comes Mauricius fuit apud fratrem suum regem Danorum, & Comes Gerhardus apud Adolfum Ducem. Circa idem tempus mirabilia facta sunt, quæ Deus operari dignatus est in hoc dominio: nam Frisones secundâ feriâ post Lætare venerunt numero quasi quinquies mille & ultra, & combusserunt villas in Ambriis, videlicet Wellerstede, Linswede; Hullstede, Mansingen, Linderen, & cecinerunt tubis multum ovando & grassando contra Oldenborgenses, quia Frisones habuerunt fugitarios numero MDCCC. Dominus autem omnipotens respexit eorum insanias, & dissipavit gentes bella volentes. Quindecim enim villani primitus eis obviaverunt, & pugnaverunt cum eis, & interfecerunt Frisones, & eorum complices, numero CC. & captivaverunt CCC. & talis conflictus fuit inter Mansingen & Fikensolte, qui omnes in fugam versi postponentes & omittentes instrumenta bellica, videlicet bumbardulas, balistas, clypeos mille, caleptras & lanceas præacutas, & alia instrumenta. Interim Ulricus capitaneus fuit in Aurike, ubi nostrum abbatem, qui fuit ibidem propter treugas secum obtinuit ad tempus decem dierum, & non dimisit eum discedere, quamdiu ista reisa fuit completa. Sed postquam percepit, quod Edo Lottiges & advocatus in Aurike cum aliis pluribus fuerunt captivati, tunc jussit abbatem recedere. Tunc unus villicus habuit totum plaustrum plenum lanceis numero CXII. Post recessum autem Frisonum, aliqui defecerunt, & lassi fuerunt jacentes in via ultra Apen, quorum aliqui captivi ducebantur in Oldenborg. Et omnia, quæ in illo bello contigerunt ad plenum enarrare nemo potest: nam infra istud tempus nostri Comites, videlicet Mauricius & Gerhardus fuerunt apud regem fratrem eorum. Tunc temporis Karolus qui se intromisit regno Sueonum arcersivit Episcopum Ubsaliensem, qui sub eo fuit, qui tamen ei consensum minimè dedit. Iste Episcopus venit cum magno comitatu ad castrum magnum nomine Stockkensholm, ut ibi pranderet cum suis Karolo absente, qui recessit ad comburendum suos contradictores, æstimans se sequi Episcopum prædictum. Episcopus verò misit nuncium post eum mittens sibi literas diffidationis, & obtinuit illud castrum cum suis & extemplo intimavit regni nostro Christiano, qui misit statim ibi fratrem suum Mauricium, qui suscepit castrum illud ad manus fratris sui: & ita cessit Karolus. Tunc in vigilia Pentecostes Oldenborgenses fuerunt ante castrum Fredeborg ubi ipsorum ceciderunt & capti fuerunt XXXVI. Post hoc filius sororis Ulrici nomine Cibe congregavit exercitum contra amicos nostri Comitis videlicet Tannen in Jever, & Alliken. Isti nostri amici captivaverunt Frisones & Soldatos, numero quasi CCC. minus XXX. Tunc ante festum Dionysii venit Comes Gerhardus ad Tannen in Jeveren, qui cum auxilio Alleken tulerunt vaccas CCCC. & oves innumerabiles. Item anno MCCCCLIIX. Mauricius Comes miles factus est in prælio. Item duxit conjugem nomine Catharinam filiam Ottonis Comitis de Hojâ, & hoc factum est quasi in medio Quadragesimæ in præsentiâ Dn. Gerhardi Archiepiscopi Bremensis. Et circa festum Trinitatis Gerhardus Comes venit cum suis ultra Verden, & tulit CCC. vaccas. Item Anno Domini MCCCCLX. abbas construxit pistrinum magnum expensis magnis & laboribus, & in fine fecit aulam, caminum, & pavimentum lapideum cum altâ mensâ, & supra aulam magnam cameram & lectisterniis ad complacentiam advenientium: quæ omnia displicuerunt conventui propter detrimentum monasterii, prout infra videbitur: quia Anno MCCCCLXI. tertiâ feriâ post Pascha, imago beatæ virginis in Wiefelstede, quomodo habetur in altari ante chorum, tantos sudores habuit in facie, per horas X. quòd guttæ sudoris ceciderunt in vestem, quâ circumdata erat, & stetit rubicunde, sicut homo fessus à cursu. Et tunc aura clara erat ante & post, & aer erat nimium siccus: nec usquam in alio loco in monasterio aliquid humiditatis fuit. Et fuit signum futuræ calamitatis, quia propter discordiam Comitum omnes habitantes in dominio Oldenborg, videlicet in civitate & extra fuerunt in maximo periculo & timore, ut post patebit. Tunc ante festum Margaretæ Comes Gerhardus combussit Langhene, & fecit sibi Frisones inimicos; & Dn. Mauricius spoliavit ante Ver-

den mille porcos, & CXL. boves: & tunc Comes Gerhardus habuit diœcesin Verdensem in commisso, seu sub profectione. Post hoc in Autumno venerunt Frisones cum XXVII. navibus super Weseram & Huntam, & combusserunt domos & villas, & Grevenwerden. Tunc iterum venerunt ambo Comites ad regem fratrem eorum, ubi manserunt usque ad Adventum Domini inclusum: & tunc recesserunt cum magnâ discordiâ. Tunc Anno Domini MCCCCLXII. ante Pascha & post Bremenses, Lubecenses & Hamburgenses attentabant, & laborare cœperunt pro concordiâ Comitum, sed non poterant. Tunc Dn. Mauricius fecit literatorie firmum contractum cum Bremensibus, ut secum sentirent contra fratrem ejus Comitem Gerhardum. Idcirco Comes Gerhardus incastellavit ecclesiam in Hamelwerden / quam post festum Pentecostes Bremensis destruxerunt. Et Dn. Mauricius cum Bremensibus incastellavit ecclesiam in Elsulete. In hac discordiâ Oldenburgenses fuerunt in magno timore & posuerunt vigiles ad portas civitatis & per plateas ad custodiam & defensionem: & unus comes captivavit satellites & famulos alterius & è converso: & non potest tanta insolentia enarrari: quia Dn. Gerhardus voluit retinere dominium in Oldenborg ratione electionis: nam Dn. Mauricius dimisit ambas Comitias videlicet Oldenborg & Delmenhorst, & Comes Gerhardus elegit Oldenborg: & post hoc facti sunt inimici apertissimi: quia Dn. Mauricius combussit domos prope & extra Delmenhorst & habuit Bremenses in subsidium. Post in octavâ apostolorum Petri & Pauli venit Dn. Mauricius cum Bremensibus ante Delmenhorst, cum quibuscunque civibus & satellitibus volens devastare castrum cum magnis bombardis & diversis armis. Sed unus bombardista, qui fuit supra castrum Delmenhorst interfecit plurimos cum bombardâ, & maxima damna intulit tam hominibus, quàm instrumentis bellicis & structuris: ita quòd Bremenses multos clam sepeliverunt: de quibus plura essent dicenda, sed transeant ista causâ brevitatis. Sed in festo Abdon & Sennes venerunt Frisones cum magno exercitu ad minimum VII. millium, & voluerunt subvertere novum castrum apud Wede / quod Comes Gerhardus construxit: tunc ab instanti per totam Ambriam pulsaverunt confusum chaos & statim venerunt in occursum Frisonibus, & expulerunt eos absque morâ. Et eodem die Frisones recesserunt, qui ibi multos currus habuerunt plenos victualibus, & armis. Et illud totum Frisones fecerunt cum consilio Mauricii: intendentes etiam postea ire in Varle. Iste autem Mauricius & Bremenses adhuc erant ante castrum Delmenhorst, & ibi manserunt VII. hebdomadas, & non valentes destruere recesserunt. Post quorum recessum percipientes Ducem Wilhelmum antiquum de Brunsuick volentem recedere & repatriare venerunt Dn. Mauricius & Bremenses cum duobus fratribus de Hojâ, videlicet Ottone & Friderico cum magnatibus & curionibus, & cum aliis quampluribus ei in occursum apud locum qui dicitur Sidenevort / ubi ad conflictum venerunt. Et Bremenses primò victoriam habuerunt: mox Comes Gerhardus, qui diu in alienis partibus fuit, venit & cum eo multi, qui tunc ex utrâque parte conflictum magnum habuerunt: ubi Bremenses fugam inierunt. Et, ut ipsi dixerunt captivatus fuit Dux Wilhelmus, sed ipse contradixit. Et plures ex illâ parte captivati sunt: & ex aliâ parte duo Comites de Hojâ prænominati etiam cum pluribus. Et Comes Gerhardus tam fortiter suos æmulos insequebatur, & tam viriliter cum magno malleo bellico, quem in itinere invenit, hostes suos prostravit, quòd multi mirabantur dicentes se nunquam talia vidisse: & mortui ibi manserunt triginta sex & equi triginta: & sic Gerhardus Comes obtinuit triumphum: & in signum victoriæ eum militem fecere in conspectu omnium. Eodem tempore ante tres dies, videlicet Bartholomæi, Catharina uxor Dn. Mauricii genuit ei filium nomine Jacob. Anno autem Domini MCCCCLXIII. Dominica Invocavit, venit Dn. Mauricius in Oldenborg fratris castrum, & expulit servitores fratris sui Gerhardi. Feriâ autem quartâ quatuor temporum per suos satellites devastavit, & omnia abstulit de domo Decani Nicolai in Oldenborg & nihil ibi mansit. Et sub sabbato post Lætare navigavit Dominus Mauricius cum phaselis quatuor, secum habens famulos & satellites ad civitatem Bremensem volens tenere placita cum fratre suo Dn. Gerhardo in civitate Verdensi. Satellites autem Dn. Mauricii in reditu à Bremâ spoliaverunt apud Weseram, Riken, Bardenflete, & sumserunt lardum & supellectilia plurima: & venerunt cum spoliis ad mare apud Nien-

broke,

[illegible] submersi sunt, qui villani insequebantur, & aliquos necaverunt, aliquos [illegible]. Quarta feria post Pascha Gerhardus Comes venerat ad Ambecam [illegible] venerunt ad eum omnes villici & litones in Ambria.

RELIQUA DESUNT.

HENRICUS MEIBOMIUS Junior

Lectori S.

CHRONICON hoc RASTEDENSE Anonymi ex iisdem Archivis Oldenburgensibus, ex quibus antea *Chronicon Bremense Wolteri* depromptum dixi, ad Nos pervenit, estque fideliter ex MSto expressum, in fine tamen mutilum. Usum illo deprehendo *Johannem Schiphoverum* in *Chronico Archi-Comitum Oldenburgensium* (quod proximo loco à nobis publicabitur) imò totum penè in suum Chronicon transtulisse. Habuit etiam illud *Hermannus Hamelmannus*, eoque in Chronico suo Oldenburgico contexendo usus, aliquoties citat. Mereri vero hunc, licet Anonymum, in plerisque, quæ de Abbatibus sui Monasterii narrat, & abunde scire potuit, plenam fidem, non dubito asserere: quamvis in iis omnibus, quæ de Comitum Oldenburgicorum origine præmittit, à notitia ejus longius remota, defendere eum nolim, fabulasque interdum admixtas non negem, more inter illos recepto, qui in Monasteriis tum temporis Annales componebant, & quidvis fingendi, vel figmenta & somnia propalandi, imprimis circa Monasteriorum fundatorum occasiones, licentiam sibi concessam arbitrabantur. Quæ enim à nemine Historicorum illius ævi narrantur, de Friderico Hunonis filio cum Leone ab Henrico IV. pugnare coacto (cur autem hoc siluissent illi ex sacro ordine, qui bile tumentes erga Imperatorem, calamum quoque in eum stringere, & omnia ejus, quâ juvenilia, quâ virilia minus laudanda facta ad posteritatem traducere non sunt veriti?) à solo hoc *Anonymo Annalista*, primo sive auctore, sive propalatore p. 91. referuntur, cujus fidem *Hamelmannus*, *[illegible]enius*, *Winckelmannus*, aliique secuti sunt. Dudum vero eam [illegible] fabulis accensere cæpit *Ubbo Emmius* & ante annos sedecim in libello, cui titulus: Ausführliche Relation des jenigen/ so von seiten des Fürstl. Hauses Holstein Gottorf in puncto Oldenburg- und Delmenhorstischer Succession, contra das Fürstl. Hauß Holstein Plöen & consortes bißher eingebracht worden/ N. [illegible] egregie & eruditè examinata est.

Origines

Origines hujus *Cœnobii Rastedensis* Ordinis S. Benedicti referuntur ad An. MCIX. extatque de eo Diploma Adelberti Archiepiscopi apud *Hermannum Hamelmannum* Chron. Oldenb. c. 13. p. 37. in quo Fundatores Huno Comes & ejus uxor Gvilla, seu Willa, memorantur, quorum ibidem, addito Frederico, Hunonis filio, tanquam Fundatorum mentio fit in Tabulis Decani & Capituli Ecclesiæ Bardovicensis apud eundem *Hamelmannum* pag. sequenti. Fuisse verò illam Abbatiam de *Rastede*, vel de *Radenstad* sub Adriano Papa Ecclesiæ Bremensi subtractam & dein sub Victore Papa eidem redditam, discimus ex hujus Bulla data Papiæ An. MCLX. quam inter Privilegia Ecclesiæ Hamburgensis edidit *Erpoldus Lindenbrogius*. p. 188. Qua occasione noto, apud Eund. *Lindenbrog.* pag. sequ. haberi Hartvvici Archiepiscopi Bremensis Tabulas confirmatorias eorum, quæ Ecclesiæ collata sunt, in quibus inter testes quarto loco comparet *Donatus Abbas de Rathe*, qui, me judice, non est alius, quam *Donatianus, Abbas de Ratestad*, quem illo tempore *Annales Anonymi* p. 97. nobis memorant, ex quibus Tabulis simul patet, Abbatem Ratestadensem ante Abbatem de Stadio subscripsisse & primum inter Abbates locum habuisse. De reliquis nihil moneo, publicasse hunc Scriptorem in utilitatem eorum, quorum interest, contentus.

JOANNIS

JOANNIS SCHIPHOWERI

CHRONICON ARCHICOMITUM OLDENBURGENSIUM.

Ad illustrem Johannem septimum Oldenburgi Archi-Comitem.

Præfatio Chronicæ Archi-Comitatus antedicti feliciter incipit Anno Domini M D IV. in die primæ translationis Divi Patris nostri sancti Augustini.

GEneroso, inclyto ingenuo ac eximiæ virtutis viro Johanni Archi-Comiti Oldenburgensi, frater Johannes Schiphovver de Meppis, inter Bononienses Studentes minimus de Conventu Osenbrugensi in Oldenburg limitator ordinis Fratrum Eremitarum Divi Aurelii Augustini, salutes dicit non pauciores quàm æstas gignit aristas. Quia propter labilem memoriam hominum, omniumque actuum humanorum inconstantiam oportet, ut ea quæ perpetuitatem sortiri debeant scripto firmari, maximè ne posterorum versutia occasionem inducat in contrarium ambigendi, hinc est, vir præclarissime, quòd de nobilibus avis ac proavis tuis, pro-ut in certis antiquis Chronicis reperi, scribere disposui. Et quia multa contigerunt temporibus elapsis, quæ digna sunt relatu & notatione, quæ silentio nullo modo sunt prætereunda inserere curavi. Ego verò multis occupatus laboribus id facere non attentassem, nisi violentioribus tuis precibus stimulatus extitissem. Quicquid tamen huic operi insertum est, non meo adscribendum est ingenio: nulla enim vel paucissima mea sunt præter laborem quo præsens opus collectum in unum ex diversis, jam compilatis & collectis Chronicis, recollegi. Statuemus præsentem Chronicam potius sortiri nomen Recollectionis, quàm collectionis, ne mihi videar attribuere, quod non immerito valentissimis viris, quorum scripta recollegi, est attribuendum. Tu enim, vir præclare, hoc glorioso nomine Johannes es insignitus, similiter & ego. In catalogo summorum Pontificum invenio Johannem vicesimum tertium. Inter Imperatores Johannem nullum. Ratio quia status gratiæ sicut & nomen plus sanctitati convenit Ec-

clesiasticæ. In libris de Hæresibus Divi patris Augustini & inter hæreses posi-tas ab Isidoro V. Etymologiarum cap. VIII. & postea in Canone XXIV. & cap. ultimo nunquam invenies Johannes. In libro Macchabæorum Johannes Hyrcanus de religione Sacerdotii & Ducatu commendatus fuit. Unde-cim famosos Johannes in martyrologio sanctorum invenies. Maximus Do-ctor ultimus veteris & primus novæ legis fuit Johannes Baptista, quem secu-tus est Johannes Evangelista. Post quem Johannes Chrysostomus, qui in docendo fuit aureus. Deinde Johannes Damascenus: Et plures veteres Doctores hujus nominis reperti sunt. Sed istis quatuor qui veluti quadriga sunt, vehitur sacra Scriptura. Johannes Andreæ super Decretum ponit XII. Doctores Bononienses inter quos Johannes Teutonicus fructu fuit & ordine primus. Inter Doctores Anglicanos Johannes de Beverlaco singulariter est sanctus. In nostro ordine Eremitarum sancti Patris Aurelii Augustini Johannes de Fabiano Doctor in Theologia egregius. Johannes de Immola in sacra pagina, Johannes Klenke de Hervordia, M. Johannes Zachariæ Hasso, Magister Johannes de Dorsten Erphordiensis. Inter quos omnes non re sed nomine Johannes, sum minimus utinam in aliquo gratiam consecutus. Breviter ergo Petrus, id est, cognitio, dum ascendit in templum, nihil valuisset, nisi Dei gratia Johannes adfuisset. Est enim nomen inter homines communissimum, quia multi sunt qui habent istud nomen, & communius hominibus imponitur, quam alia nomina, ut Conradus, Gerhardus & Andreas. Inter Prophetas est sanctissimum Matth. IX. Inter natos mulierum non surrexit major Johanne Baptista. Inter Evangelistas est excellentissimum Ezech. I. Aquila desuper illorum quatuor, in quo notatur Johannes Evangelista. Inter Apostolos & discipulos est dulcissimum. Quia cum Johannis ultimo dicitur: Hic est discipulus ille, quem diligebat JEsus. Scientia inflat enim, sed gratia & caritas ædificant. Literæ Prælatorum & Dominorum non valerent, nisi Johannis nomen ponerent. Quid enim dicere vult Henricus de Svvarzeborg Dei gratia Episcopus Monasteriensis, quàm Henricus Johannes. Bugslaus Dei gratia Dux Pomeraniæ & Stetini, quàm Buglaus Johannes. Nolo commendare peramplius quoniam materiæ commendatio suspicione non caret, nec commendare sum validus. Unum tamen dico quod nullius viri nomen est in Scripturis honoratum peramplius excepto solo nomine JESU Christi. Latro bonus in cruce Gesmas Johannes interpretatur. Hoc ergo gratiosum nomen omnes ipsum habentes veneremur, ut concordet vita nostra cum nomine gratiæ sic nobis correspondebit post hanc miseriam status æternæ. Instructione enim in rebus bellicis non eges arma magis quàm jura scire milites sanctissimus legislator existimavit C. de jure in l. Sanximus. Sed milites rusticos magis scire rura, quàm jura existimant. Non est meum docere Minervam. Tu, vir præclare, tua utere industria. Ingenium enim tibi tuum tibi modum & ordinem dabit quo inimicos tuos perjuros facile superabis. Tu enim & tui proavi Archi-Comites sunt de prosapia generosi & incliti, de ramis regum procreati. Claritudinem suam ex nobilium Romanorum sanguine meritorum suorum claritudine duxerunt, introduxitque in hanc terram per Karolum secundo & primo per

Julium

Julium Cæſarem ibidem translegati gentilitatis tempore, ſicut poſtea tempore Karoli Magni in Chriſtianiſmo. Tibi enim, ô vir præſtantiſſime hoc carmen cano:

Salve, ſæpe canam, patriæ clariſſime ſplendor
Cui Deus & cœli ſydera cuncta favent.
Salve quique tuis dignus celebrarier oris
Princeps Oldenburgæ dexteritate potens.
In te ſancta fides, probitas, clementia, mores
In te virtutum nunc viget omne genus.
In te ſic pietas placido nam pectore regnat
In te fixa ſimul ſic jacet omne bonum
Regula militiæ Latii tu candor haberis
Cui gens multiplici ſanguine regna tuo.
Sæpe quidem referam multum celebranda per orbem
Geſta tui priſcis anteferenda viris.
Concelebret quisquis magnos per ſæcula Reges
Cæſaris & nomen tollat ad aſtra ſimul.
Pompeii laudes quæ tunc meruere triumphos
Hannibalisque canat denique facta Ducis.
Prælia Gallorum quondam ſuperata Camillo
Sanguine quem fuſo Roma ſuperba tulit.
Tu modò ſolus eris cum nunc mea carmina condam
Ore licet rauco linguä noſtra ſonet.
Quo genitum claro memorem te ſanguine namque
Clara domus ſatis eſt nobilitate ſua.
Hæc nam cœleſti rutilans cum lumine felix
Eſt Comitum atque Oldenburgia nomen habet
Hoc Duce mirificos ſumſit perſæpe triumphos
Quin etiam per te florida portus erit.
Ut quondam nituit magno ſub Cæſare Roma
Sic modò per te Oldenburgia docta nitet
Oldenburgia docta nitet per te nunc pulcra juventus
Artibus atque armis militiæque vacat.
En tibi magnus honos & præmia grandia ſemper
Et tua nec perdet nomina Poſteritas.
Omibi Pegaſides dictarent carmina Muſæ
Scribere tentarem nobile gentis opus.

At desunt vires numeris nec credere sese
Audet tam magno cymbula nostra salo.

Jam valeas tandem minimum nec sperne clientem
Dii tibi sint faciles donent pro munere pacem,
Sacula Cumaa perpetuumque decus.

Dabis veniam religiosorum fautor attrito calamo, ignosceśque animo occupato & parce fessis digitis. Vale in eo, qui imperat terris & astris. Ex Osenburg Anno M D IIII. altera die Simonis & Judæ. Iterum vale & me, ut soles, ama.

Chronica

Chronica Oldenburgensium Archi-Comitum.

CUm post universalem cataclysinum, qui peccatis hominum exigentibus tempore Noë legitur accidisse & salvatis tantum octo animabus ex omni genere humano ira Dei conquievisset, rursum data benedictione multiplicandi seminis filii Noë crevissent in turbas populorum ipsisque ædificantibus turrim Babel confusionem labii [illegible], trium filiorum Noë filii & nepotes tres Orbis partes susceperunt incolendas. Ex quibus filii Sem totam Asiam in suam receperunt portionem: Filii Cham Africam: Filii Japhet totius Europæ confinia adierunt, & ibidem in multitudinem populi convaluerunt. Igitur aliis eorum fratribus filiis Japhet Europæ regna [illegible] primogenitus Japhat qui Magog dicebatur, & ejus frater Togorma ad plagam Septentrionalem diverterunt, & ex omni natione, quæ sub cœlo erat, primum [illegible] regnum, quod Scytharum dicebatur illic fundaverunt. Populis quoque dicti regni inæstimabiliter multiplicatis tandem dicti fratres regnum Scytharum [illegible] diviserunt, quòd Filii Magog omnia montana & maritima, quæ à Mari Britannico longo tractu per Daciam, Sveciam, Norwegiam, Islandiam, Gotthiam, Sespiam, Hyperboream: & ab insulis Orcadibus usque ad montes Caspiæ per latera Aquilonis prætenduntur liberè possiderent. Inter quos antiquitus Gotthi primatum tenuerunt. Qui indignè ferentes aliud regnum ex opposito eis in meridionali plaga scilicet in Ægypto consurgere ad demoliendum regnum Ægyptiorum contendebant. Et profecti viriliter Ægyptum invaserunt, & totum istud regnum usque ad fluvium Nilum vastaverunt ac tandem transmissi amplius contra Libyæ [illegible] locum [illegible] aptum invenerunt ubi expulsis loci istius habitatoribus manendi sedem posuerunt. Ipsum quoque locum Getulia, quasi Gotulia, id est, minorem Gothiam vocaverunt ex se. Viris verò Gothicis ibidem remanentibus, uxores eorum de maritorum diuturna absentia multum attædiatæ, & ipsæ arma sumserunt & mares secutæ. Cum ad montes Thymisserios Asiæ undique mari & montibus circumcinctos pervenissent, illic [illegible] innotuit maritos suos alias uxores in terris mansionis eorum elegisse. Unde ipsæ commotæ in iracundia non maritos amplius sequi, nec ad terram, unde exierant regredi [illegible]erunt: sed ejectis de terris illis qui habitabant illic permanserunt. Earumque regnum Massagetarum, id est, mulierum Gothorum, sed à Græcis Amazonum [illegible] nuncupatum, ut inquit rigidus Doctor Hieronymus in prologo super Biblia. [illegible] utique regnum longævo tempore perdurans, quanta bella clarissima [illegible] [illegible] & Achillem obsidione Trojana per Erichiam & Penthesileam: contra [illegible] Magnum per Marpesiam & adversus Regem Persarum scilicet Cyrum [illegible] maritarum reginas commiserint ad plenum enarrare foret tædiosum. Si[illegible] & viri Gothici alternis vicibus & temporibus fines proprios exeuntes, non [illegible] nunc Asiæ nunc Africæ regna colliserunt sed etiam populosiora regna totius [illegible] penitus attriverunt. Et nunc Pannonias nunc Gallias nunc Hispanias nunc [illegible] inquietabant. Erantque formido non solum Romano Imperio sed etiam [illegible]. Reliqua verò pars Gothiæ remanens ad Austrum ab antiquo Mesia [illegible] proventibus, quibus abundant. Unde à Poëtis vocabatur [illegible] Cereris quæ est Dea frugum. Sunt enim fines hujus latissimæ regionis à flumine

[illegible] obi est finis Alemanniæ & etiam Asia terminatur & protenditur [illegible] solitudines Bulgarorum usque ad paludes Meotides: Et fluvium [illegible] Danubium a meridie habens ab occasu terminum fluvium Albiæ & ad Aqui[illegible] regna Scythiæ supra-dicta. Intra quos fines olim plurima regna [illegible] linguæ unius scilicet Slavicæ, sicut sunt Rutheni, Lithuani, Sametes, sive Sa[illegible]ni, Bulgari, Welati, Servii, Russii sive Galati ad quos beatus Paulus legitur [illegible] Epistolas direxisse, Pruteni, Bohemi, Karinthi, Pomerani, Cassubii, Zorabes, [illegible]ravi, Lusatii, Hunni, Poloni, Staderani, Redarii, Circipani, Rugii, Obot[illegible] labi, Stormari, Wageri, Detmarci ac Nordalbingi, cæterosque Slavorum te[illegible] qui omnes intra prædictos terminos commorabantur & singuli olim reges [illegible] habuisse: quamvis à primo hujusmodi vastissimi regni sub unico regno & [illegible] testas fuerit comprehensa. Sed nomina & actus atque anni regum [illegible] gno vicissim regnantium certitudinaliter non habentur eò quod antiquitus hujusm[illegible] regnum conventus appellabatur Barbarorum propter indomabilem dictarum [illegible]num tyrannidem & barbariem, quæ nec Græcos nec Latinos imitabantur. [illegible] tamen est, quòd ante Incarnationem Domini Reges dicti regni terras Asiæ invade[illegible] & quamplurimos de finibus propriis ejicientes terras ipsas inhabitare cœperunt. Si[illegible]cut in Armenia tàm majori, quàm minori ubi adhuc nullo alio idiomate utuntur quàm Slavico. Ac etiam tàm in Perside, quàm Nabathæa posteritas Sclavicæ nati[illegible]nis abundat die hodierno. Hi verò qui enucleatius tractant de regno supra-dicto in suis scriptis reliquerunt qualiter ante tempora Nativitatis Domini sed mox post A[illegible]lexandrum Magnum quidam potentissimus nomine Graccon omnibus prædictis na[illegible]tionibus tanquam unicus Rex imperavit. Qui cum filium & heredem successore[illegible] non haberet sed tantum unicam filiam nomine Wanda reliquerat Slavi propter meri[illegible] patris & probitatem ejus, ipsam filiam regnare permiserunt & fluvium qui nunc Wisla vocatur ejus nomine Wandam vocitabant. Qui fluvius, quod per medium regni decurrebat prædicti quasi centrum ipsius regni fuit reputatus. Sicque dictum regnum Wandalia, & populus Wandali à dicta virgine & fluvio receperunt nomen & denominationem. Post vero Nativitatem Domini Wandali propriis finibus non contenti armis & potentia non solum transmarinas verum etiam finitimas Europæ terras invaserunt transgredientes amnem Danubii sub rege eorum Modogisile, temporibus Gratiani Imperatoris. Romanorum finibus Pannoniæ & Italiæ se violenter intr[illegible]serunt & per XXX. annos terras illas occupabant. Mortuo verò dicto Rege Gunde[illegible]ricus filius ejus taliter cum Imperatore fuerat pacificatus, ut Wandalis omnes terr[illegible] Hispaniæ perpetuo possidendas delegarit. Quo facto Gundericus relicta Italia Hispa[illegible]niam cepit & in ea regnavit annis XV. Post eum regnavit frater suus Gensericus an[illegible]nis XLIIX. post quem filius suus Honoricus regnavit VIII. annis post eum Gund[illegible]bundus IX. annis. Quo defuncto in Hispania frater ejus Thrasimundus XXVI. an[illegible]nis regnavit ibidem. Qui accepta Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris de ea illo[illegible] [illegible] Hildericum licet de gentilitatis errore fuerant ad fidem conversi Christia[illegible]tatis, attamen labe Arrianæ hæresis quæ tunc in illis partibus populum efferbuit [illegible]ctissimus erat Christianus. Nam dicta Eudoxia cathenas beati Petri, quibus sub He[illegible] fuerat colligatus de Jerusalem asportabat. Idemque Hildericus devotissimus in repar[illegible] dis Ecclesiis legitur extitisse. Valentinianus quoq; Imperator Reipublicæ cupiens [illegible] videre misso Bonifacio Duce Romano ad Wandalos in ipsos ad debellandos rebelles A[illegible]fricanos invitavit. Sicq; Rex Hildericus & Wandali ad Africam, transfretarunt, & [illegible] illam Africam, quæ tertia pars orbis reputatur violenter obtinuerunt. Ubi mortuo [illegible] Hilderico Gilemer quinq; annis regnavit. Et post eum multis annis per divers[illegible] Slavicæ originis est regnatum de quorum nominibus & annis quamvis post[illegible] [illegible] apud Latinos sit relicta, indicibile tamen sistit eorum genus & pot[illegible] [illegible] adhuc ibidem perseverare quoniam apud Latinos jam non agnoscitur [illegible] postquam Africa a Wandalis fuerat obtenta Abdiamara filius Mahumet [illegible] [illegible] Sarracenicis [illegible] usque ad præsens tempus [illegible] [illegible] Alexandriæ atque [illegible] Wandali verò qui in patria [illegible] [illegible] non modicum [illegible] Nam & ipsi terram [illegible]

in Ungaria [illegible] regno Slavonia nuncupatur cum multis Insulis Adriatici maris potenter [illegible] [illegible] adhuc posteritas generis & cognitio [illegible] perseverat. In qua [illegible] [illegible] Africa & Europa numerositas Slavonicæ linguæ excreverit enarrare vel [illegible] [illegible] posse æstimo. Omnes tamen prædictæ posteritates licet linguæ aliquantulum dissona mutuo tamen se intelligunt ipseque mutuus intellectus eos re-[illegible] [illegible] radice processisse. Sed quo-ad ritum & quo-ad situm atque cultum [illegible] [illegible] discrepare multum videntur. Nam quædam earum adhuc paganicis [illegible] [illegible] detinentur: sicut Waloti & Bulgares & qui in paludibus inaccessi-[illegible] [illegible] commorantur. Quidam autem paganico errore derelicto ad ortho-[illegible] [illegible] lumen peruerunt. In Africanis tamen partibus & Hispaniis cismarinis le-gem [illegible] Mahumeti accipere sunt coacti, eo quòd languente Romano Imperio [illegible] & ab infidelium insultu non sit qui eripiat, aut defendat. Quidam etiam velut [illegible] jam noviter dicuntur Christianæ veritatem fidei agnoscere sicut Sa-[illegible] sive Samaritæ atque Lithuani. Quidam etiam quamvis Christianitatis titulo [illegible] nullam tamen habentes cum Latinis conversationem, per quos vel quo-[illegible] [illegible] quando Christianitatis nomen sunt adepti certum non habetur. Sicut sunt [illegible] qui hodierno tempore per reges Neogardis, Smolentzik & Muscoviæ & alios gubernantur. Similiter & Russii, qui Regibus Galatiæ & Linburg subjiciuntur. Et hi omnes quo-ad cultum & fidem sedi patriarchæ Constantinopolitanæ [illegible] Græcos universaliter imitantur. Aliæ verò Slavicæ nationes quoad cultum Latinis sunt conformes exceptis Armenis & Plavonibus, qui propriis utuntur elementis, & nec Latinos nec Græcos præterquam quoad fidem imitantur. Hæ verò nationes quæ post dicta regna ad partes tendunt occiduas Polones cæteris præferebant. Nam Polonia eo tempore, quo baptismatis lavacro renata creditur indeficienter reges in ea regnasse comprobatur usque ad tempora quo sanctus Stanislaus Episcopus Wartis-laviensis vir sanctus fuit à Rege Poloniæ martyrisatus. Propter quod factum Polonia amisit coronam & per Imperatorem in decem Ducatus subdivisa compulsa fuit servi-re Imperatoriæ Majestati. Ex quibus Ducatibus postmodum Dux Cracoviæ Ottoni Imperatori sepulcrum S. Adelberti Episcopi, apud Prutenos martyrisati, visitanti multa præbens suo itineri obsequia meruit per eundem Imperatorem de consensu se-dis Apostolicæ, depositum dudum regale fastigium reassumere & iterum Rex intitu-lari. Bohemia quoque solo Ducis nomine fungebatur propter fidelitatis servitia Fri-derico Imperatori in obsidione Mediolanensium exhibita regii nominis titulo meruit deinceps honorari. Inter nationes verò quæ à fluvio Wisla usque ad Albiam com-morantur, quæ singulis annis singulos reges habentes sub unico regno & rege perman-serunt ante tempora Karoli Magni qui reges regnabant propter barbaricæ feritatis in-humanitatem veraciter agnosci non potest. Et ut ad id redeam unde digressus sum tempore Julii Cæsaris primi qui cum XXX. legionibus ad dictas partes accessit, cum quo multi de nobilitate Romana iter istas versus partes arripuerunt. Inter quos de regione Columnæ præcipui erant, de quibus Archi-Comites Oldenburgenses origi-nem traxerunt. Qui & Marchiones & Archi-Comites à prædicto Julio creati terras infra scriptas ab eodem Julio susceperunt regendas. A flumine vidilicet [illegible] [illegible] Harborg & descendendo usque in barbaricum mare per Albiam possederunt [illegible] & partes circa Wunnam, & terram antiquorum Saxonum Laringiam [illegible]m, Stedingiam & Ambriam, Detmarciam, Wursatiam, Hadaleriam & [illegible] insulas scilicet Kedingiam & antiquam terram pacificè possederunt, usque ad [illegible] Udonis Marchionis Anno Domini MXXX. Idem Julius civitatem Juliam [illegible] Wollin, nec non Juliam Augustam, id est, Wolgast castrum, quod nunc [illegible] Pomeranorum gloriose renovavit, Anno Domini MDIV. Insuper Domi-[illegible], id est Demin, Tributum Cæsaris, id est Tribuzees, Magnopolitanam [illegible] id est Röbele: Leontiam, id est, Lenze & alias civitates legitur fundasse, [illegible] appellasse. Quomodo autem & qualiter hujusmodi terras prædicti [illegible] Romani, Columnenses videlicet, terras sibi commissas, a Julio Cæsare us-que [illegible] patrem Ottonis primi rexerint & quibus nominibus nominabantur [illegible] Sufficit ad præsens quòd de ramis Regum [illegible] [illegible] apparebit.

TERTIUM CAPITULUM.

HENRICUS Saxonum & Thuringorum Dux filius Ottonis regna[illegible] regnum Teutoniæ annos XXVIII. Hic Henricus in Fritzlaria electus [illegible] benedictionem Episcopalem per Archiepiscopum Maguntinum ibi [illegible] tam respuit & cum per Papam sit coronatus, nec in Italia regnavit, non [illegible] peratores connumeratur. Ipse postquam electus est statim processit contra [illegible] dum Ducem Almaniæ seu Sveviæ, & subegit eum.

Henricus Rex habuit uxorem, quæ Mechtildis dicta fuit, & ipsa erat filia Diderici Archi-Comitis de Oldenborch. Qui Didericus habuit tres fratres videlicet Wedekint, Immet, & Reinberen, & mater eorum erat filia Wedekindi Ducis Saxonum & Westphaliæ quem Karolus Magnus fecerat Christianum. Prædicta Mechtildis [illegible] Mette, peperit sibi tres filios, videlicet Ottonem primum, qui post eum [illegible] Henricum, qui postea factus est Dux Bavariæ & Brunonem qui factus est Archiepiscopus Coloniensis & cum hoc Dux Lotharingiæ. Henricus Rex condidit Goslariam, Quidlingeborg & Misnam civitatem quam à rivo ibi surgente nominavit: Merseburgensem civitatem muro cinxit. Et Methilt prædicti Archi-Comitis Diderici filia uxor sua fundavit monasterium in Northusen. Istis temporibus Rex Danorum [illegible] Christianus & Spitigeneus Rex Bohemiæ similiter.

Henricus Rex anno ætatis suæ LX. obiit regnum relinquens Ottoni filio suo. Otto primus filius ejus Edgith filiam regis Angliæ duxit uxorem, & ad instinctum uxoris suæ Edgith civitatem Magdeburgensem condidit: quam postea quidam [illegible] riosi Parthenopolin nominabant, quod sonat, virginis civitas, quoniam Magdeburg virginum castrum vulgò sonat. Vide ultra in Chronica Cosmodromii, si placet.

Anno quinto regni Ottonis monasterium Schildesche in diœcesi Paderbornensi fundatur.

Anno quinto regni Ottonis obiit Mechtildis mater sua, filia sæpe-dicti Oldenburgensis Archi-Comitis sepulta in prædicto Northusensi monasterio, ab ea constructo, quæ etiam post mortem miraculis claruit. Fuit enim illustrissima matrona, miræ sanctitatis & gratiæ ac mansuetudinis mulier, omniumque aliarum virtutum splendore illustrata de qua nonnulli celeberrimi scriptores mira scripsere, quæ sua virtute Oldenburgensium Archi-Comitum familiam plurimum exaltavit.

Henricus Dux Bavariæ filius Henrici Ducis Saxoniæ & Thuringiæ ac Regis Almaniæ genuit Henricum sanctum cujus ipsa Mechtilt avia fuit. Duo fuerunt ei [illegible] filii & unica filia. Primus etenim Pius Henricus postea Imperator Secundus Bruno Episcopus Augustensis. Filia autem Gisila quæ nupta Stephano Regi Ungariæ regnum ad fidem Christi convertit. Dominus autem Henricus Imperator uxorem ut sororem diligens quam nunquam cognovit cùm prolem se nunquam habiturum sciret terrena in cælestia commutans ut clarè patet sua in legenda. Et sic quamplures principes ex Oldenburgensibus Archi-Comitibus ortum habuerunt ut patet in genealogia S. Henrici Imperatoris. Henricus Rex fuit avus, Mechtildis de Oldenburg, Sanctus Stephanus Rex Ungariæ, sanctus Emericus Dux Ungariæ, Bruno Episcopus Augustensis frater suus, Otto primus frater pater S. Henrici, Otto secundus Imperator, Otto tertius Reinoldus Comes Albertus Comes Bambergensis, Bruno Episcopus Coloniensis & Dux Lothringiæ frater patris S. Henrici. Danckmarus Dux Saxoniæ Leudolphus primus Dux & Rex Saxonia sancta Kunegundis Imperatrix uxor prædicti sancti Imperatoris. Theodoricus Episcopus Metensis, Henricus Palatinus [illegible] Karolus Rex Galliæ, Sigefridus Palatinus Rheni, Lodewicus [illegible] Karolus Magnus Imperator, Lodewicus Imperator. Ergo bene [illegible] quod Oldenburgenses Comites sunt de prosapia generosi & inclyti [illegible] claritudinem suam ex nobilium Romanorum sanguine [illegible] augmento deriverint. Quis autem post tempora prædicti Diderici [illegible] Mechtildis [illegible] in Archi-Comitatu Oldenburgensi & in Partibus supra [illegible] [illegible] non habetur. [illegible] in sequenti capite, pro ut melius [illegible] [illegible]

CAPUT

CAPUT QUARTUM DE UDONE Marchione & Archi-Comite & de filio ejus Hunone & gestis ejus.

UDO Marchio ac Archi-Comes vir nobilis opibusque clarus pater fuit Hunonis Archi-Comitis. Ex quibus fuerunt Huno & Rixa de Hunone & Guilla natus est Archi-Comes Fridericus. De Rixa sorore Hunonis natus est Archi-Comes Egilmarus & dictus Udo quiescit in Gedeele in Ecclesiâ S. Viti. Sed Ida sepulta in Ecclesia sanctorum Crispini & Crispiniani in Elsulete quia & ipsa viro supervixit. Post mortem Udonis Marchionis, qui tunc adhuc possedit terras supra-dictas, quas sui avi & proavi à Julio primo Cæsare liberi receperant à Flumine videlicet Tzena castrum Harborg & descendendo usque ad barbaricum mare per Albiam possedit Waltsatiam & partes circa Wunnam & terram antiquorum Saxonum Laringiam, Rustringiam, id est, Butjadenses & Stadlandenses Stedingiam & Ambriam Tiettmarissagum, id est, Ditmarciam, Wursatiam, Hadeleriam & cæteras insulas, scilicet Kedingiam & antiquam. Ipsa inquam vidua mortuo marito ejus Udone copulata fuit Regi Russorum unde genuit filium nomine Vaterlant qui mansit monarcha Russiæ. Sed mater ejus reversa est in Elsulete & cum Emma nobili vidua in multis Bremensi benefecit Ecclesiæ, & ibidem in Bremensi Ecclesia sepulta ad Austrum sub lapide quadrato. Circa quod inventum est hujusmodi scriptum in lamina stannea. Emma ancilla Christi hic sepulta manet. Ex quo patet quòd Comitatus Udonis marchionis circumcinxit totam diœcesin Bremensem. Et quod modò habent claustra vicina totum est de patrimonio dicti Udonis & ex largitione regum Franciæ qui hoc suo sanguine lucrati sunt à Rege Saxonum qui & propinquus carne & sanguine fuit Comitibus istis Palatinis Stadensibus & Marchionibus. Patet etiam quòd Archi-Comites de Oldenborg & Comites de Brockhusen de sanguine isto processerint licet in clypeis & signis militaribus rectè distinctionis terræ sint jam diversificati. Olim enim subactis regnis & dominiis Romani terras in provincias & Comitatus diviserunt & unicuique terræ provinciæ & Cometiæ proprium clypeum tradiderunt.

Huno namque manu potenti & brachio excelso jure tamen hereditario hujusmodi terminos possidebat terram Rustringiæ, Stedingiæ Ambriæ partem etiam Saxoniæ & Westphaliæ & terram Holtzatorum prope Wynnam. Adhuc enim apud Laras paucæ erant ecclesiæ quæ à sanctis Willehado, Anschario & Reimberto patribus sanctissimis ædificatæ. Sola Laringorum pars infima pauca Ammirorum usque Wildeshusen & Hilgenvelde. Stedingi verò tempore Willehadi ad Machtenste pertinebat ubi & ipse capellam sub castro Henrici de Machtenstede consecravit. Postea verò Anscharius ecclesias erexit Stedingorum ab utraque parte Hunte, unam in Elsulete in honorem SS. Crispini & Crispiniani martyrum quorum corpora Karolus Magnus ad ecclesiam misit Osnaburgensem cæterisque cum corporibus multis. Aliam verò in Berna in honoris sancti confessoris Christi Ægidii abbatis venerandi qui & ipse confessor erat Karoli temporibus suis. Nondum enim castrum in Oldenburg perfectè constructum fuerat nec aliqua basilica in tota Ambria sive terra Ammirorum præterquam in Wivelstede ubi pro nunc frater meus Dominus Bernhardus Schiphower de Meppis est pastor anno MDII.

Eo tempore quo nobilis homo generosus Archi-Comes Huno cum filio suo Friderico consiliatus fuit construere monasterium Rastedense. Nam diu post Anscharium, qui ecclesiam dedicavit in honorem sanctorum Sixti & * in Wanga qui etiam ecclesiam in Acken in honorem S. Willehadi egregiè dedicavit: & longo post tempore reverendissimus in Christo pater Dominus Adalbertus ecclesiarum Bremensis & Hamburgensis Archiepiscopus, & in regnis Septentrionalibus Apostolicæ sedis legatus primas Anno Domini MLVII. ecclesiam parachialem primò erexit in Wivelstede dedicans eam in honore sanctorum Johannis Baptistæ & sanctæ Radegundis reginæ cujus festivitas est sequenti die Scholasticæ virginis. Ad hanc etiam ecclesiam Wivelstedensem omnes prope Hatten jacentes villæ pertinebant & ad id opus traducendi juxta desertum Stedingiæ via palustris facta fuit usque ad collem gentilium proprie

bey den Heiden Wal per trabes alnorum in cespite ut orationis causa in festivitatibus confluere possent ad dictam ecclesiam parochialem. Quam Archiepiscopus Adalbertus Dominica post Galli & Lulli cum aliis sanctis Præsulibus dedicavit in honorem sancti salvatoris & ejus genitricis Mariæ, sub invocatione sanctorum præallegatorum: & benedixit illac orationis caussa confluentes Apostolicæ sedis auctoritate, qua ut legatus fungebatur.

Anno Domini MLIX. Indictione XII. tertio Septembris gloriosus Huno Archi-Comes ut cultum divini nominis amplius augmentaret non immemor istius prophetici O Israël quàm magna domus Domini & ingens locus possessionis ejus: nihilominus ipsius Psalmistæ: Domum tuam Domine decet sanctitudo quia in ea omnis qui petit accipit, Archiepiscopum ante-dictum Adelbertum devotis precibus petiit, ut sibi in honore beati Odelrici olim Augustensis Episcopi de prosapia Alamanorum nati, liceret in loco qui Rastede dicitur unam Basilicam fabricare. Votis igitur hujus Archi-Comitis cum idem Archiepiscopus favorabiliter annuisset ipsam fundavit ecclesiam S. Odelrici cui has villas attribuit Neten, Hana, Vigendebike, Lemede, Rethe, Horne, Berchorne, Loyge, Ostmannehorst, Haddinckhusen, Michusen, Ritterstede ea conditione ut salvo honore & debito jure matris ecclesiæ in Wivelstede ad præfatam Rastedensem ecclesiam hæ villæ permaneant & absque conditione subjaceant: ita tamen si advocatus ipsius ecclesiæ, puta Huno Archi-Comes & heredes sui, eidem Archiepiscopo & suis successoribus obedientiam exhibuerint nec Doctorem justitiæ prævaricatione contristaverint. Obtinuit itaque dictus Archiepiscopus sibi & suis successoribus plenum jus præsentandi dictam ecclesiam primam scilicet Wivelstede dans Balivo suo hujus Archi-Comitis jus patronatus ecclesiæ S. Odelrici justitia Archiepiscopali semper salva. Fundata verò hac ecclesia ædificiis pulcris Archi-Comes Huno specialiter sibi & uxori suæ cryptam sive capellam sub choro præcepit construi in honore beatæ Annæ matris Mariæ in quo semotis negociis secularibus Deo funderet preces. Nam antea de partibus Frisiæ, puta Rustringiæ, à parochia Jedele erant exiliati proscripti & profugati. Auxilio autem & favore dicti Archiepiscopi, ut balivi ejus sese inibi receperunt, homagium ecclesiæ Hamburgensi farientes ministeriales scilicet effecti Cæsare Romano cum Ducibus Bavariæ & Saxoniæ annuentibus. Nam & Huno cum Guilla conjuge Deo frequenter, ut boni cœlicæ preces indefessas fuderunt & specialiter fidei devotione, quam in spiritu gestabant frequenter, & in opere illuc cum vera innocentia comportarent. Statuit itaque de consensu Archiepiscopi memorati in ipsa ecclesia beati Odelrici conventum Monialium bona eis necessaria tribuens prout facultas omnium suppetebat. Completis itaque omnibus, quæ ad hanc structuram necessaria videbantur idem Archi-Comes in Domino gloriosus procuravit dictam ecclesiam ab ante-dicto Archiepiscopo consecrari. Postquam verò Archi-Comes Huno cum uxore sua & filio devotè vixissent multis annis contigit quod Romanorum Imperator Henricus tertius, qui tunc de prosapia Ducum Brunsuicensium traxit originem in opido resideret Goslariæ propè Hartonem proprie bi dem Harte cum omnibus principibus, Comitibus & Baronibus Teutoniæ generale celebrare concilium decrevisset ad quod omnes cum mandato Imperatoris illuc veniendi pertransissent Archi-Comes Huno quia Deo magis, quàm Imperatori militaverat præpeditus orationibus & aliis bonis operibus huic concilio Imperatorio nullo potuit interesse modo verum cum in die comparationis requireretur absentia coram Rege à quibusdam detractoribus hujus Archi-Comitis Hunonis, bonisque ejus operibus invidentibus regalibus auribus ejus rebellio promulgatur. Porrò Imperator susurronum detractionibus in furorem atrociter excitatus sæpedictum Hunonem Archi-Comitem edictis citatoriis iteratò citaverat addens ut secum unum fortem pugilem traduceret qui contra suum pugilem more Frisonum dimicaret. Erat enim pugil Regis leo magnus & fortis cui parva dabantur stipendia victus pro eo, ut is minus ab ortu non exiret, qui dignus esset in ortu hujus puniendus. Ad Archi-Comitem Hunonem cum tale edictum Imperatorium pervenisset accepto cum filio suo & magno comitatu itinere gaudenter se ad Imperatorem transtulit de divina misericordia non diffidens, quin bene Deus justum tentando probaret & post tentationem remuneraret in præsenti seculo, vel in futuro. Imperator ergo viso Hunone Archi-Comite

mite glorioso præcepit filio suo Friderico contra leonem fortissimum dimicare: Et hoc in pœnam illius, quia cum omnes principes & nobiles Teutoniæ ad suum citati concilium venissent ipse tamen solus præ omnibus se absentare specialiter præsumsisset. Quo audito pater Friderici dolore nimio consternatus primò auxilium & gratiam quæsivit à Domino orans, ut quemadmodum Deus Abraham in immolatione filii sui probasset & probato pepercisset ita & ipse filio suo pro sua misericordia dignaretur parcere & eum de morsu leonis misericorditer liberare. Vovit igitur cum filio suo devotè Domino monasterium in honorem beatæ virginis construere si tantum filius suus pugnaturus cum tam crudeli bestia triumpharet. Inter hæc vocatur Archi-Comes Fridericus, leonem aggredi præcipitur qui à patre ut se defendat viriliter confortatur. Dum autem leonem aggreditur hoc attendit quòd subtilitas & consilium sapientis fortitudinem virium frangit manipulum quem secum ad similitudinem hominis armati acceperat leonem terruit quem ut bestia non utens discretione hominem armatum putaverat, nec tam subtilitate, quam etiam ferro prosternitur ac adolescens sine aliqua læsione de campo ubi triumphaverat revertitur incolumis atque sanus. Imperator verò Henricus tertius eum à duello revertentem utrisque brachiis apprehendit cingulo militari suscipit annuum tradit dans ei bona pro triumpho videlicet bona sita juxta civitatem Zosatiensem vel prope Zosatum ad Imperium pertinentia scilicet Huvinckhave, Bethinckhusen, Leverinckhusen, Bedinckdorp, Smerlate, Mardige, Iserlo, Aperne, Winstersterne, Windinckhusen, Brockhusen, Harinckdorf, Verder, Aschebergen, Bunkenhusen, cum ecclesiis & cum omnibus ministerialibus & vasallis, & cum omni proprietate prout ad Imperium liberaliter pertinuerunt ulterius dando seu distribuendo ut ea possideat in perpetuum pleno jure. Contulit etiam & Cometiam suam, quam antea habuerat ab Imperio in feudum postea in perpetuum liberam & de omni jure infeudationis Imperii ipsam exclusérat & exemit scilicet Rustringiam, Ambriam & Stedingiam. O quam lætum iter gloriosi nobiles Archi-Comites in reditu direxerunt quia triumphum meruerunt honorem à pluribus perceperunt. Monasterium pro-ut voverunt beatæ Mariæ virgini construere inceperunt cui prædia & possessiones de suo Dominio superflue largientes & Præposituram sub Præposito S. Willehadi constituentes. Numerus sacerdotum irregularium ibidem erat duodenarius juxta numerum XII. Apostolorum ut Præpositus tertius-decimus esset vice Christi. Et tunc nobilis Huno Archi-Comes viam universæ carnis ingreditur & in dicto monasterio & collegio clericorum ante altare sancti Johannis Baptistæ dignis exsequiis sepelitur. Ad cujus etiam sepulcrum, ut refertur, ægri veniunt & sanantur. Obiit autem ipso die commemorationis animarum sequenti die omnium sanctorum, qui erat Cæsarii, cujus corpus est in Brema. Guilla verò Archi-Comitissa monasterium intravit sororum & monialium in ecclesia S. Odelrici & ibidem deificè conversata fuit obedientiam regularem benè & optimè servavit & post pauxillum temporis moritur & juxta maritum suum sepelitur. Obiit autem ipso die octavarum omnium sanctorum in die beati Willehadi Episcopi plena operibus bonis migravit ad Christum quem hic dilexit. Ipsa etiam ædificavit ecclesiam in Guilstede prope, Wunniam Canonici autem ecclesiæ S. Mariæ in Rastede mira tunc in ejus tumba & miracula fieri testati sunt & non modica. Feliciter igitur in pausando exspectat futurum judicem.

Fridericus autem Archi-Comes, qui unicus heres & superstes istius erat Domini, cum sine uxore viveret, suasum est ei ab amicis, ut conjugem nobilem duceret quatenus tantum Dominium non deficeret sine herede & eo mortuo non succumberet manibus alienis. Et hic tamen ad amorem conjugis induci non poterat, quia Dei plus quàm conjugis amore æstuabat. Sed cum ad conjugem ducendam induci non poterat de salute animæ salubriter cogitans imaginem beatæ Mariæ virginis sibi fecit heredem & sibi apportari fecit filium ejusdem virginis tribuens ei omnia quæ ad Ambriam pertinuerunt. Et tribus quasi stadiis retro ecclesiam ad Occidentem apparuit ei angelus qui chirothecam cum annulo detulit ei per aëra ut videbatur cantando: Gloria in excelsis Deo & repræsentavit virginis imaginem, quæ adhuc inconvulsè ibidem custoditur. Tandem Canonicos ejusdem ecclesiæ consentiente Archiepiscopo Adelberto monachos ordinis S. Benedicti fieri procuravit ut Deo ibi sub regulari ob-

servantia devotius famularentur, & illorum religiosorum quidam de Idele, quidam de diœcesi Bremensi quidam de Colonia venere, ut dictos novellos in regula de Canonicis irregularibus monachos regulares ordinis S. Benedicti perfectius ibi in regulari observantia viverent. Sed tales monachi in Rastede degentes satis irregulariter vixerunt usque ad tempora Johannis Archi-Comitis anno MDIII. qui eos tunc per patres ordinis ad viam veritatis quantum potuit reduxit. Archi-Comes verò Fridericus plenus dierum bonorum moritur, & apud patrem suum gloriosum Hunonem feliciter sepelitur. Creduntur autem isti nobiles regni cœlestis meruisse introitum, quia non paucis in firmis sanitatem ab eis desiderantibus à suis languoribus præstiterunt.

Pro majori declaratione, ô lector, nota quod ille Henricus tertius de quo superius habitum est fuit septimus Germanorum Imperator & imperavit annis XLIIX. vir in bono, ut ajunt, lenis, & in malo pertinax, qui suscepto Imperio factus elatus & immortali Deo spreto, religione pœnaque contemta à patriis moribus aversus calcem & cornua contra Dei ecclesiam superbè nimiumque erexit multosque Germaniæ & Italiæ Principes injuriis lacessere ac vexare cœpit, ut patuit superius in glorioso Hunone & ejus filio Friderico, licet ego pauca de ejus regno atque fine scribere disposui, quia historia satis est pulcra. Reperi enim in quadam authentica Chronica ea quæ sequuntur: Imperialis regni gubernacula in Regis Henrici tertii pueritia non modice dissoluta fuerunt & ipso, crescente & adolente non minus. Mox enim ut factus est vir, omnem gentem Saxonum atrociter persequi cœpit. Deinde Ottoni Ducatum Bavariæ, quia Saxo erat abstulit, & Welponi dedit. Posthæc ad depressionem totius Saxoniæ in Hartico clivo castrum firmissimum, quod dicitur Hartesborg collocavit. Quamobrem irati principes Saxonum in unum conglobati castrum quod ipsis propter jugum impositum fuerat ad solum diruerunt & obfirmati sunt animi Saxonum adversus Regem fueruntque eis Principes Wizelo Magdeburgensis, Bucco Halverstadensis, Otto Dux, Magnus Dux, Udo Marchio pater Hunonis Archi-Comitis Oldenburgensis & alii multi nobiles. Ad quorum audaciam obtundendam Rex celeriter exercitu cum venit adjuncto sibi Suevorum Duce Rodolfo multisque regni Principibus. Sed & Saxones nil morati viriliter occurrerunt, in prælium convenerunt exercitus juxta flumen Unstroth. Cumque non longè abesset pugna, factum est ex consilio utriusque partis, ut laudaretur pax usque post biduum sperantes bellum pace sopiri. Saxones igitur pace delectati statim exuerunt se armis, & diffusi sunt per latitudinem campi figentes castra & curam corporis exsequentes. Circa horam diei nonam, videntes speculatores Regis Saxones remissos & dispersos super faciem campi nihilque suspicantes mali festinantes renunciaverunt Regi, quia Saxones præparaverunt se ad prælium. Itaque concitatus Regis exercitus transmisso vado irruerunt super quietes & inermes prostraveruntque multa millia Saxonum in die illa. Cum igitur Saxones pro tuenda libertate bellum adhuc intentarent Dux Suevorum vir bonus & amator pacis primum regio honori, deinde Saxonum saluti consulens apud Saxones obtinuit, ut se in potestatem Regis traderent Principes eorum, Wizelo Magdeburgensis, Bucco Halverstadensis, Otto Dux, Magnus Dux, Udo Marchio, pater Hunonis Archi-Comitis Oldenborgensis interpositis scilicet conditionibus, ne captivitate gravarentur aut ullam sustinerent læsionis molestiam. Statim ergo ubi Saxones consiliis illecti Regis potestati se tradiderunt, ille jussit eos arctiori custodiæ mancipari non reveritus promissionis fidem. Et contristatus est Rodolphus Dux eo, quod promissa implere non potuisset. Post paucos autem dies Principes Saxonum præter voluntatem Regis captivitate absoluti in propria reversi sunt nec unquam de cætero promissionibus Regis fidem præbuerunt. Missa igitur relatione Saxonum Principes ad Apostolicam sedem conquesti sunt reverendissimo Papæ Gregorio, qualiter Rex divinæ legis contemtor ecclesiis Dei in statuendis Episcopis omnem canonicæ electionis libertatem adimeret ponens per violentiam Episcopos quos voluisset. Insuper quod more Nicolaitarum de uxore sua publicum fecisset prostibulum subjiciens eam per vim aliorum libidini, aliaque plurima quæ inconvenientia visa sunt & auditu difficilia. Quamobrem Dominus Apostolicus Zelo justitiæ permotus missis legatis vocavit Regem ad Apostolicæ sedis audientiam. Qui secundam & tertiam vocationem dissimulans, ad ulti-

[illegible] familiarium consiliis astrictus, timentium ne regno justè deponeretur, [illegible] Romam [illegible], unde juste pulsabatur, sese pastoris permisit arbitrio. [illegible] mandavit ut anno integro Roma non discederet equum non ascenderet, [illegible] circumiret limina ecclesiarum orationibus & jejuniis reddens di[illegible] fructum. Quod Rex humiliter adimplere satagit. Videntes igi[illegible] & hi, qui de curia fuerunt, qui præ timore sedis Apostolicæ contre[illegible] & curvantur ii, qui portant orbem, hortati fuerunt Dominum Apostol[illegible] ut transferret regnum ad alium virum dicentes indignum esse, ut ta[illegible] qui de publicis convictus est facinoribus. Percunctanti igitur Apostolico quisnam in [illegible] dignus esset tanto culmine, designatus est Dux Suevorum Rodolphus, quod scilicet vir bonus, amator pacis & circa cultum sacerdotii & ecclesiarum optimè affectus. Cui Dominus Papa auream transmisit coronam hoc versu [illegible]:

Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam.

Præcepitque Maguntino & Coloniensi cæterisque Episcopis, ut adjuvarent partes Rodolphi, & statuerent eum in Regem. Quotquot ergo receperunt verbum Papæ, elegerunt Rodolphum in Regem additique sunt parti ejus Saxones & Suevi. Cæteri Principes & civitates circa Rhenum non receperunt eum omnesque Francorum [illegible], eo quod jurassent Henrico, & juramenta temerare noluissent. Porro Henricus consistebat apud Romam mandatis obsecundans malorum ignarus, quæ adversus ipsum agebantur. Surrexit ergo quidam Strazeburgensis Episcopus, amicissimus [illegible] Henrico & velociter vadens Romam diu quæsitum Regem invenit inter [illegible] martyrum diversantem. De cujus adventu Rex lætior effectus cœpit percunctari de statu regni, aut si omnia in pace consisterent. Cui ille intimavit novum principem electum factuque opus esse, ut quantocyus Teutonicam terram reviseret ad confortandos amicorum animos & conatus hostium reprimendos. Cumque Rex prætenderet nequaquam sibi sine licentia sedis Apostolicæ abeundum: iste respondit noveritis certe, omne hoc conspirationis malum, de fonte Romanæ perfidiæ manasse. Imo si captionem evadere voles de urbe tibi clanculo exeundum est. Egressus ergo noctu Rex exiit Italiam, firmatisque pro tempore rebus in Longobardia, venit in Teutonicam terram. Lætatique sunt de insperato eventu Principis omnes civitates Rheni & universi, qui favebant parti ejus. Congregavitque exercitum grandem, ut expugnaret Rodolpum fuitque cum eo famosissimus ille Dux Godefridus de Bullion, qui postea liberavit Hierusalem, multique potentum. Saxonum verò & Suevorum exercitus erant cum Rodolpho. Pugnaverunt ergo Reges mutuo, & victa est pars Rodolphi cecideruntque Saxones & Suevi. Porro Rodolphus vulneratus in manu dextra fugit Marcipolin mortique jam proximus, dixit ad familiares suos: Videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam. Hac ego juravi Domino meo Henrico utique Imperatori, ut non nocerem ei nec insidiarer gloriæ ejus. Sed jussio Apostolica & Pontificum petitio me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Ecce caussa meæ dignissimæ pœna! Quis igitur finis [illegible] perit videtis quia in manu, unde juramenta violavi mortale hoc vulnus accepi. Viderint ergo hi, qui nos instigaverunt, qualiter nos duxerint ne forte deducti simus in præcipitium æternæ damnationis. Et hæc dicens cum gravi molestia diem clausit extremum. Tunc Rex Henricus elatus prosperis successibus grande Episcoporum collegit concilium ibique Gregorium Papam, velut regni traditorem & ecclesiasticæ pacis perturbatorem, damnari fecit. Inde grandi collecta expeditione [illegible] Italiam occupansque matrem Imperii Romam, multisque civium [illegible] fugavit inde Gregorium potitusque ad votum urbe & Senatu, Wibertum [illegible] sedis Episcopum ordinari fecit in Papam, à quo etiam benedictionem percepit [illegible] Romano salutatus est Imperator & Augustus. Factumque est verbum [illegible] magnum in Israël, siquidem ex illa die orta schismata sunt in Ecclesia [illegible] non fuerunt in diebus antiquis. Et ii, qui videbantur perfectiores & [illegible] in domo Dei adhæserunt Gregorio cæteri quos aut timor aut favor [illegible] secuti sunt Wibertum Ravennatensem Episcopum qui & Clemens. [illegible] XXV. annis. Defuncto enim Gregorio successit Desiderius [illegible]

quem

quem Urbanus, deinde Paschalis secundus, qui omnes Imperatorem cum Papa suo damnaverunt continentes se apud Reges Franciæ, Siciliæ & Hispaniæ, qui catholicam partem tueri videbantur. Saxones quoque postquam de cæde vires recuperaverunt, statuerunt sibi Regem Hermannum quendam cognomento Cnufiock, & instauraverunt prælium adversus Henricum Cæsarem. Cumque Saxonus novus Princeps, secundo potitus victoria, castrum quoddam victor ingrederetur, contigit miro Dei judicio, ut porta cardinibus avulsa Regem cum aliis quam-pluribus [illegible] conatusque Saxonum etiam tunc frustratus concidit. Nec adjecerunt ultra creare novum regem nec arma ferre adversus Henricum Cæsarem, videntes ei regnum conservari divina voluntate approbante, sive permittente.

Res digna relatu posteritatisque memoria contigit in diebus Henrici senioris. Nam Petrus quidam genere Hispanus, monachus ordinis Fratrum Eremitarum Divi patris Augustini ingressus fines Romani Imperii vocem prædicationis emisit in universo regno adhortans populum ire Hierosolymam, pro liberatione civitatis sanctæ, quæ tenebatur à barbaris. Protulit autem Epistolam, quam de cœlo affirmavit allatam, in qua continebatur scriptum: Quia impleta sunt tempora nationum, & liberanda esset civitas, quæ calcabatur à gentibus. Tunc ergo universarum regionum potestates, Episcopi, Duces, Præfecti, Militares viri, nec non plebei abbates, monachi egressi sunt ad iter illud Hierosolymitanum sub Duce fortissimo Godefrido, fretique divinæ virtutis auxilio Niceam, Antiochiam, multasque civitates à Barbaris possessas, receperunt. Inde progressi civitatem sanctam de manu Barbarorum liberaverunt. Et cœpit deinceps pullulare in eodem loco incrementum divinæ laudationis, & adoratur Dominus à populis terrarum, in loco ubi steterunt pedes ejus.

Post tempora dierum illorum mortuus est Wibertus, qui & Clemens, & sopita sunt schismata, & rediit universa ecclesia ad Paschalem & factum est unum ovile & unus pastor. Igitur ubi firmatus est Paschalis in sede, præcepit excommunicari Imperatorem ab universis Episcopis & catholicæ Ecclesiæ cultoribus & eo-usque sententia hæc invaluit, ut, collecta generali curia, Principes Henrico diadema tollendum, & ad filium ejus æquivocum transferendum decernerent. Erat autem idem jam dudum ex petitione Patris designatus in Principem. Missi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte consistebat in corte regia Hingelheim, Maguntinus, Coloniensis, Wormatiensis & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum & purpuram, cæteraque ad investituram Imperialem pertinentia, filio tuo deferenda. Illo percunctante dejectionis suæ culpam, responderunt, dicentes: Quid quæris ea, quæ optimè nosti? Meministi qualiter universa ecclesia tui caussa maximo schismatis errore multis jam annis laboraverit, qualiter Episcopatus, Abbates, præterea omnia ecclesiæ regimina fecisti venalia nec fuit in constituendis Episcopis ulla legitimæ electionis facultas, sed sola pecuniæ ratio. Pro his & aliis caussis sanxit auctoritas Apostolica, favitque principum unanimitas, te non solum regno, verum etiam ecclesiastica communione privandum. Quo contra Rex ait: Dicitis quia spirituales dignitates precio vendiderimus, vestra quidem potestas est, tale nobis crimen impingere. Dic ergo ô Moguntine, dic adjuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus, aut recepimus, quando te Moguntiæ præfecimus? Tu quoque Coloniensis, per fidem te contestamur, quid nobis dedisti pro sede, cui nostra munificentia præsides? Illis fatentibus, nihil pecuniæ hujus rei gratia aut oblatum, aut acceptum, Rex ait, gloria Deo, quia vel in hac parte fideles inventi sumus. Certè dignitates eæ duæ præstantissimæ sunt, & maximum quæstum Cameræ nostræ referre poterant. Porro Dominus Wormatiensis, qu[illegible] in nobis susceptus, ad quid promotus si pietate, vel quæstu erga ipsum usi fuerimus, nec vos, nec ipsum latet. Condignam ergo beneficiis nostris rependitis gratiam. Nolite, quæso, effici participes eorum, qui levaverunt manus adversus Dominum & Regem suum, & temeraverunt fidem & juramentorum sacramenta. Ecce jam defecimus parumque nobis viæ restat senio & labore [illegible] sustinere modicum, & nolite gloriam nostram confusione terminare. Si autem nobis cedendum omnino esse dicitis, & manet fixa sententia, præfigantur induciæ, [illegible] diem placiti, si Curia adjudicaverit filio nostro coronam manibus propriis [illegible]

dignus

[illegible] Generalem itaque curiæ audientiam expetimus. Illis è contrario [illegible] [illegible] & dicentibus se negocium pro quo missi fuerant fortiter expleturos, Rex pa[illegible] [illegible] ab eis, fidelium suorum participavit consilio. Vidensque quia legati [illegible] stipati militia, & non esset locus resistendi, fecit sibi regiam exhiberi [illegible], qua indutus & in sedem receptus legatos alloquitur dicens: Hæc quidem [illegible] honoris insignia mihi præstitit æterni Regis pietas, & principum re[illegible] [illegible]cors. Potens autem est Deus, qui me ad hoc culmen sua dignatione [illegible] conservare quod concesserit manusque vestras à cœpto opere cohibe[illegible] [illegible] enim præsidio nos enixius inniti oportet, omni scilicet militia & armis de[illegible]. Hactenus quidem externis bellis impliciti, semper in custodiæ nostræ diligentia [illegible]mus, omnes impugnationum jacturas propitia divinitate, partim consilio, partim virtute prælii evincentes. Hoc autem intestinum malum, sicut nec suspectum habuimus, ita nec præcavimus. Quis enim in orbe Christiano tantum consurgere crederet, ut jurata Principi sacramenta fidelitatis irritentur, suscitetur filius adversus patrem, postremò nulla beneficiis gratia, honestati reverentia exhibeatur? Certè majestas Imperatoria eam etiam erga hostes honestatis disciplinam servare consuevit, ut proscribendis sive damnandis, vacationum sive induciarum remedia non negaverit, ante præmuniens, quàm feriens prius invitans ad gratiam, quàm damnans. At nobis contra fas, vocationes & audientia negantur. Ideoque præfocamur, ne audiamur. Quis tantam mentis alienationem à fidissimis amicis, maximè verò à Pontificibus crederet? Dominum ergo factorem orbis vobis proponimus, ut ipsius terror vos coherceat, quos pietas non revocat. Quod si nec Deum, nec honestatem vestram reveremini, ecce præsentes sumus, violentiam explodere non possumus necessarium est vim sustinere, cui refragari locus non est. Cœperunt ergo Pontifices hæsitare quid agerent: magnarum enim rerum ingressus semper sunt difficiles. Tandem Maguntinus allocutus est socios, dicens: quo-usque trepidamus, ô socii? Nonne officii nostri est Regem consecrare, consecratum investire? Quod ergo Principum decreto impendere licet, eorundem authoritate tollere non licet? Quem meritum investimus, immeritum quare non devestiamus? Statimque accepto conamine, Regem aggressi sunt, eique coronam de capite abruperunt. Deinde sublatum de sede, purpura, cæterisque quæ ad sacram investituram pertinent, funditus exuerunt. Tunc Rex confusione circumdatus, ait ad eos: Videat Dominus & judicet, quia inique agitis contra me. Ego quidem luo peccata adolescentiæ meæ recipiens à Domino stateram æqui ponderis, ignominiam & confusionem, quantam nemo regum, qui ante me fuerunt, sustinuisse dinoscitur. Non vos tamen ideo immunes à peccatis, qui levastis manus adversus Dominum vestrum & prævaricati estis jusjurandum, quod jurastis: videat Dominus & ulciscatur in vos Deus, inquam, ultionum Dominus. Non consurgatis neque crescatis, neque prosperetur honor vester, sitque portio vestra cum eo, qui tradidit Christum Dominum. At illi obturantes aures suas, perrexerunt ad filium deferentes ei Imperialia, firmantesque eum in Regem.

Surrexit igitur filius adversus patrem, & expulit eum à regno: ille fugiens à facie filii sui, pervenit ad Ducatum, qui dicitur Lintburg, pergens & accelerans, ut evaderet manus quærentium animam ipsius. Erat autem in regione illa Princeps nobilis quem Cæsar adhuc sui compos, Ducatu de Linthburg destituerat, & alii dederat. Accidit ergo, ut idem Princeps fortè venationi deditus esset prope viam, cum Cæsar transiret comitatus viris novem animadvertitque, quia fugeret à facie filii sui. Jam [illegible] aliquid auditum fuerat. Sedensque in equo, assumtis militibus insecutus est Re[illegible] velocius. Quem videns Cæsar & reputans hostem, cœpit metuere de vita, & excla[illegible] voce magna cœpit postulare veniam. At ille: male, inquit, Domine erga me [illegible], qui supplicanti omnem negastis gratiam, & abstulistis mihi Ducatum [illegible]. Hoc est, ait Cæsar, quod nunc luo, quia filius meus surrexit contra me & depulsum [illegible] ab omni honore meo. Videns ergo Princeps ille regem desolatum misericordia [illegible] ait ad eum: Licet quidem potestate vestra in me abusus fueritis, Deus tamen novit, quia magna super vos pœnitudine movear. Impietas enim [illegible] adversum vos commissa est, ab eis maximè, apud quos pius & benefi[illegible] [illegible] eus sem-

cus semper extitistis. Quid ergo vobis videtur, estne vobis inter Principes aliquis relictus.

Cumque Cæsar diceret se ignorare, eo quod necdum essent tentatum, ille ait: Potens est Deus adhuc resarcire honorem vestrum, eo quod inique actum sit adversus vos. Facite ergo, quod suadeo, ascendite urbem hanc, & habete corporis vestri curam, mittamusque ad regiones & civitates, tentare, si possimus alicubi invenire auxilium. Forsitan enim non ex toto defecit justitia à filiis hominum. Nec mora misit circum-quaque pro militibus, collegitque quasi octingento loricatos, assumtumque Cæsarem perduxit in civitatem magnam Coloniam. Colonienses verò receperunt eum. Quod cum audivisset filius venit cum exercitu grandi, & obsedit Coloniam. Cumque obsidio vehementer incresceret, Cæsar timens civitati, noctu fugit Leodium. Et convenerunt illic ad eum viri constantes, & quorum corda miseratio tetigerat. Perspectoque auxiliatorum numero, dimicare statuit. Quem cum filius persequeretur in manu gravi ille egressus est in occursum ejus ad aquas Mosanas. Rogavitque Principes & omne robur exercitus sui, dicens. Si fortissimus Deus nos hodie adjuverit in prælio, factique fuerimus in conflictu superiores servate mihi filium meum, & nolite interficere eum. Commissum est ergo prælium, & prævalens pater fugavit filium trans pontem, multique illic occisi gladio, plures aquis præfocati sunt. Rursus instauratum est prælium, & Cæsar senior victus, conclusus, comprehensus est. Quantas autem contumelias, quanta opprobria vir iste magnificus in diebus istis pertulerit, sicut relatu difficile, ita auditu lamentabile est. Insultabant ei amici, illudebant illi nihilominus inimici. Denique, ut ajunt, pauperculus quidam, sed literatus, coram omnibus adorsus est eum dicens: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ prius operaberis judicans judicia injusta, opprimens justum & dimittens noxium. Cui cum adstantes irascerentur, viri scilicet sensati, Cæsar compescuit eos dicens, Nolite, quæso, irasci in eum. Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam, quanto magis alienus. Sinite eum ut maledicat, quia voluntas Dei est. Erat autem illic Episcopus Spirensis, Cæsari quondam dilectissimus: nam & templum ingens Dei genitrici apud Spiram construxerat: præterea civitatem & Episcopium decenter promoverat. Dixit ergo Cæsar ad amicum suum Episcopum de Spira: Ecce destitutus regno, decidi à spe, nihilque mihi utilius est, quàm renunciare militiæ. Da ergo mihi præbendam apud Spiram, ut sim famulus Dominæ meæ Dei genitricis cui devotus semper extiti. Novi enim literas, & possum adhuc subservire choro. Ad quem ille: per matrem, inquit, Domini, non faciam tibi quod petis. Tunc Cæsar suspirans & illacrymans ad circumstantes ait: Miseremini mei, miseremini mei vos saltem amici, quia manus Domini tetigit me. Mortuus est autem eodem tempore Leodii stetitque corpus ejus inhumatum in capella quadam deserta quinque annis. Tanta enim severitate Dominus Papa & cæteri adversarii ejus in ipsum ulti sunt, ut mortuum vel humari non sinerent. O magna Dei judicia, quæ completa sunt in tam præpotenti viro. Sperandum autem, quòd caminus ille tribulationis decoxerit in eo scoriam, tulerit rubiginem: quoties enim in præsenti judicamur, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo condemnemur. Fuit autem Ecclesiis admodum bonus, his videlicet, quas sibi fideles persensit. Porro Romanum Antistitem Gregorium & cæteros insidiatores honoris sui, sicut infestos habuit, ita etiam infestare studuit. Impulit eum ad hoc, ut multi dicunt, gravis necessitas. Quis enim vel minimam honoris sui jacturam æquanimiter ferat? Legimus enim, quia multi peccaverunt, quibus tamen subventum est pœnitentiæ remedio. Certe David peccans & pœnitens Rex & Propheta remansit. Rex autem Henricus ad vestigia Apostolorum jacens, orans, ac pœnitens gratiæ fundatus est nec invenit tempore gratiæ, quod ille obtinuit duro legis tempore. Sed disputaverint de his, qui scierint, vel ausi fuerint. Unum hoc scire licet, quia Romana sedes adhuc hodie luit factum illud. A tempore enim illo, quotquot regnant de stirpe illa, omnibus modis nituntur humiliare Ecclesias, ne resumant vires consurgendi adversus Reges, nec inferre, quæ intulerunt patribus eorum. Regnavit autem Henricus junior pro patre suo, fuitque Concordia inter regnum & sacerdotium, sed non multo tempore. Nam nec ipse prosperatus est in omni vita sua irretitus similiter ut pater ejus, à sede Apostolica.

Henri-

Henricus ergo junior ubi depulso vel potius exstincto parente obtinuit Monarchiam Imperii, vidit quia universa terra quiescit in conspectu ejus volens juxta morem plenitudinem Imperialis honoris de manu summi Pontificis, cum universis suis Principibus & maxima multitudine iter versus Italiam direxit. Transcensisque Alpibus perrexit Romam. Dominus verò Papa Paschalis audito introitu ejus non modicè lætatus est, misitque ad circumjacentes regiones accersere numerosum clerum quatenus Regem honorabiliter venientem ipse honoratior exciperet. Susceptus est igitur cum magno cleri urbisque tripudio. Ubi autem ventum est ad consecrationem exegit ab eo Dominus Papa juramenta, quatenus in Catholicæ fidei observantia integer in Apostolicæ sedis reverentia promtus, in ecclesiarum defensione solicitus existeret. Sed Rex superbus jurare noluit dicens: Imperatorem nemini jurare debere cui juramentorum sacra ab omnibus sunt exhibenda. Factaque est igitur contentio inter Papam & Regem & interceptum est opus consecrationis. Statim armatus Regis exercitus efferatus est in iram, injecerunt manus in clerum, & spoliaverunt eos vestibus sacris, quasi lupi grassantes inter ovilia. His auditis Romani proruunt ad obsistendum, eo quòd viderent injuriari clerum ortumque est bellum in domo Beati Petri tale, quale non auditum ab annis antiquis. Prævaluit autem exercitus Regis, attriveruntque Romanos interfectione magna nec fuit discretio cleri & vulgi, omnia devorante gladio. Illic pugnavit robustissimus quisque, quousque obrigesceret gladius in manibus ejus. Et repleta est domus sanctificationis morticiniis & cadaveribus, profluxeruntque de acervis mortuorum rivi sanguinis adeo ut Tyberina fluenta mutarentur in colorem sanguinis. Sed quid multis immoror? Dominus Papa & cæteri, qui occisioni superfuerunt in captivitatem ducti sunt. Videntes igitur Cardinales funibus in colla missis nudos trahi, vinctis post terga manibus, & de civibus immensas cathenatorum catervas duci. Postquam ergo profecti de Roma venerunt ad primæ mansionis locum, accesserunt quidam Episcopi & religiosi ad Dominum Papam dicentes: Magnus dolor est cordi nostro sanctissime Pontifex de tanto facinore, quod commissum est contra te & clerum tuum & cives urbis tuæ. Sed mala hæc exigentibus peccatis nostris improvisa magis, quàm deliberata fuerunt. Assentire ergo nobis, & complacare Domino nostro, ut & ipse complacetur tibi, & perfice in eo opus benedictionis tuæ. Quibus ille respondit: Qui dicitis o! dilecti fratres? Virum hunc iniquum, virum sanguinum & dolosum, à nobis consecrandum dicitis. Bene expiavit manus suas ad percipiendam consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore sacerdotum, & domum sanctificationis implevit cadaveribus mortuorum. Absit à me verbum hoc, ut ego consentiam consecrationi ejus, qui seipsum execrabilem reddidit. Cumque illi dicerent, cautum esse saluti suæ, & eorum, qui erant in captivitate, ut regem placaret respondit cum magna libertate dicens: Non timeo Dominum Regem. Occidat corpus, si vult amplius non habet quod faciat. Multum quidem prosperatus est in cæde civium & cleri sui, sed dico vobis in veritate, quia de cætero non assequetur victoriam, nec videbit pacem in diebus suis, sed nec filium generabit, qui sedeat in throno ejus. Cumq; hæc renunciata fuissent in conspectu Regis, exarsit in iracundia magna, jussitq; omnes captivos decollari in facie Domini Papæ, ut vel per hoc deterreret eum. Ille verò instanter hortabatur eos mori fortiter pro justitia promittens eis æternæ vitæ immarcessibilem coronam. At illi unanimiter provoluti pedibus ejus, orabant dilationem vitæ. Tunc beatissimus Pontifex suffusus lacrymis, contestatus est cordium inspectorem se malle mori, quam cedere, si non præpediret ovibus Christi jure impendenda compassio. Fecit ergo, quod necessitas imperarat, promisitque se Regem coronaturum, ut captivitas relaxaretur. Reversique in urbem Dominus Papa & Cardinales fecerunt Regi secundum voluntatem ejus, extorto quidem obsequio, dederuntque ei privilegium super omnibus, quæ desideraverat anima ejus.

Postquam ergo arrepta benedictione Imperator Teutonicas revisit terras collecta est in urbe Roma Synodus centum viginti Patrum, ubi Dominus Papa acrius incusatus est pro eo quòd Regem sacrilegum capto summo Pontifice, tractis Cardinalibus fuso sanguine cleri & civium ad Imperiale culmen provexerit. Insuper constitutiones Episcoporum, quas patres sui ecclesiastico juri usque ad mortes & exsilia defen-

faverint, huic omnium indigniſſimo etiam privilegio ſtabilierit. Ille prætendere cœpit neceſſitatis articulum, maximaque pericula minori diſpendio intercepta, ſtrages plebium, incendia urbis non aliter poſſe reſtringi: ſe quidem peccaſſe ſed [illegible]: emendaturum ſe hanc noxam ſecundum quod imperaret ſanctum Concilium. Accepta ergo ſatisfactione, accuſantium refriguit fervor, definitoque conſilio, extortum illud privilegium, non privilegium, imò pravilegium vocitandum ideoque anathemate reſcindendum ſanxerunt, ipſum præterea Imperatorem à liminibus ſanctæ Eccleſiæ ſequeſtrandum cenſuerunt. Currit hæc fama per orbem univerſum, omneſque quos novarum rerum cupido trahebat accepta quacunque occaſione rebellionis aggreſſi ſunt molimina. Inter quos præcipuus erat famoſus ille Adalbertus Maguntinenſis Epiſcopus ſociatis ſibi quam-pluribus, maximè verò Saxonum Principibus, quos ad defectionem partim neceſſitas, partim etiam rebellionum vetus conſuetudo illexerat. Siquidem præter nova bella, quæ tum parabantur, cum fortiſſimo viro Henrico ſeniore novies olim conflixerant. Sed quid multis immoror? Sentiens Imperator omnem jam Saxoniam à ſe deficere, & conſpirationum viris latius ſerpere, primò omnium ipſum auctorem rebellionis Moguntinum cepit Epiſcopum. Deinde toti infuſus Saxoniæ, provinciam eorum maxima ſtrage pervaſit, principibus eorum occiſioni aut certè captivitati traditis. Tunc ii, qui ſuperſtites fuerunt de Principibus Saxonum videlicet Luderus dux, Regnerus Halverſtadenſis Epiſcopus, Fridericus Comes de Arensberge multique nobiles conglobati in unum, Imperatori denuo in Saxoniam cum exercitu redeunti occurrerunt in loco, qui dicitur Welpesholte, produxeruntque exercitum ſuum adverſus exercitum Regis, licet impares numero: tres enim contra quinque pugnaverunt. Commiſſumque eſt prælium illud noſtra ætate famoſum Calendis Februarii, quo Saxones ſuperiores inventi virtutem Regis attriverunt. Cecidit in eo bello Hogerus Princeps militiæ Regis, natus & ipſe in Saxonia, deſtinatus ad Ducatum Saxoniæ, ſi res proſperè ceſſiſſent. Tunc Saxones propter victoriam animis ſublevati, perpendentes Cæſaris iram non facilè impunitatem tantæ calamitati præbituram, frequentibus colloquiis cauſſam ſuam muniverunt, ſeditiones, quæ intra provinciam erant, fœderibus conciliant, aliunde auxiliantium manus conſciſcunt: poſtremò ne complices fœdera rumpant omnes in defenſionem patriæ arma conjurant. Quid dicam de Maguntino, qui ſuper omnes adverſus Imperatorem deſæviit? Is enim civium ſuorum, qui Cæſarem Moguntiæ obſederant, ſtudio carcere erutus, & ſedi ſuæ reſtitutus, quantas mortes in capitivitate pertulerit, non tam exeſi corporis ſpecie, quàm ultionis acerbitate expreſſit. Qui etiam legatione ſedis Apoſtolicæ functus, frequentibus conciliis Epiſcoporum aliorumque quos juſtitiæ ſpecies induerat excommunicationis verbum in Cæſarem depromebat. His motionibus exacerbatus Cæſar tranſiit in Longobardiam cum uxore ſua Mathilde filia Regis Angliæ, transmiſitque legatos ad Dominum Paſchalem Papam oratum veniam ſuper excommunicationis verbo. At ille diſtulit cauſſam ad audientiam ſancti concilii legitimas Regi præfigens inducias laxatoque interim excommunicationis vinculo. Obiit interea Paſchalis, cui ſubſtituit Cæſar Burdinum quendam, reprobato Gelaſio, quem canonica electio ſtatuerat. Factumque eſt denuo ſchiſma in Eccleſia Dei. Gelaſius enim fuga elapſus in regno Francorum manſit uſque ad diem mortis ſuæ: & longum eſſet per ſingula replicare turbulentias temporis illius.

Anno poſt incarnationem verbi MCXXVI. obiit apud Trajectum Henricus Cæſar: cui ſucceſſit in ſolium regni Luderus Dux Saxonum. Indignati autem Francigenæ virum Saxonem elevatum in regnum, conati ſunt alium ſuſcitare Regem, Conradum videlicet, conſobrinum Henrici Cæſaris. Prævaluit autem pars [illegible] ſuo cum Ludero abienſq; Romam promotus eſt ad apicem Imperii per manus Innocentii Papæ. Quo etiam ſuffragante Conradus uſque eo propulſus eſt, ut ſe traderet in poteſtatem Luderi, qui & Lotharius. Factuſque eſt ex hoſte amiciſſimus. Cœpitque in diebus Lotharii Cæſaris oriri nova lux, non tam in Saxoniæ finibus, quam in univerſo regno, tranquillitas temporum abundantia rerum, pax inter regnum & ſacerdotium.

Et hæc

Et hæc de Henrico tertio & ejus filio dicta sufficiant. Istam historiam ordinatè & diffusè posui ac fideliter quia pulcerrima est & notatu dignissima in qua quilibet considerare poterit quàm mobilis & instabilis sit fortuna in omni statu mundi. Et ille, qui in rota fortunæ est altior, hic proximus est ruinæ, nam: Qui jacet inferius non habet unde cadat.

CAPUT QUINTUM DE EGILMARO *Archi-Comite & gestis ejus.*

EGILMARUS Archi-Comes filius sororis Archi-Comitis Hunonis unde & Comites Brockhusenses ortum habuerunt. Cujus pater Hajo sedit in partibus Up-Rustringiæ, id est, in Butjaden habens in Frisia hereditatem magnam & in Butjaden quatuor parochias scilicet Goldeswerden, Rodenkerken, Ezensen & Ubbehusen tenens castrum, quod dicebatur Hajemannewerf. Præinsertus itaque Haju accepit in conjugem sororem Hunonis Archi-Comitis unde dictus Egilmarus originem duxit, cui nomen Rixa. Et postea Haddo Archi-Comes, de cujus hereditate dedicatum est monasterium Itzenea, quod olim Kivera dicebatur, fundatum primo loco fundationis in Heyslinge apud Walsatos ultra Winneman versus Comeciam Palatinam Stadensem.

Hic venerabilis vir Egilmarus Archi-Comes, de quo loqui incepimus curam bonorum monasterii in Rastede in commisso habuit, & bene præfuit suis subditis multis annis. Hic magnas eleemosynas contulit istis monachis, scilicet fenestras chori, & calices, item pixides ex ebore & alia diversa ornamenta. Archi-Comitissa verò uxor sua nomine Eilica diversas pallas & pallia altari beatæ Mariæ virginis etiam obtulit.

Anno verò Domini MCXXII. idem Egilmarus in Oldenborg Archi-Comes conquestus est super hereditate Iden quæ fuit avia sua & mater uxoris suæ Rixedis, quæ vocabatur Ida, & morabatur in Elsulete terræ Stedingiæ contra Principes Stadenses *Udonem* juniorem Marchionem & Henricum filium ejus, qui eandem hereditatem hereditarie possidebant: Sed Fridericus Archi-Comes impetitionem delevit. Et nota quod illa nobilis Domina Ida nata fuit de Suevia, hoc est, de Suevorum regno & morabatur in villa Elsulete & habuit ibi hereditates & bona quæ adhuc bona Iden dicuntur proprie Browe Iden Gutt. Ipsa fuit filia fratris Henrici Cæsaris tertii & Papæ Leonis sororis filia. Et accepit in maritum legitimum magnæ nobilitatis Lippoldum filium Dominæ Glismoder, & peperit Odam sanctimonialem in Rintelen quæ postea sumta de monasterio & data Regi Russorum in matrimonium peperit inde filium nomine Waterslaw. Sed rege illo mortuo Domina Oda fodit innumerabilem thesaurum in diversis locis & finibus & venit cum filio Warteslaw & auro plurimo ac thesauro in Westphaliam & fecit occidi illos qui foderant thesauros in terram ne publicarent. Ipsa etiam in diversis locis ecclesiæ Elsulete in muris & sub terra in angulis & latebris occultavit thesaurum infinitum. Et ergo si à fundamentis destrueretur ista ecclesia, & in alium locum fundaretur thesaurus haberetur in promtu. Post hoc filius Idæ Wartelaw de regali stirpe natus & regis filius revocatur in Russiam, & regnavit multis annis post patrem suum ibidem ut bonus Catholicus & tanquam Christianissimus princeps & multas ibidem construxit ecclesias & nobilitavit prosapiam Archi-Comitum Rustringiæ dictorum de Oldenborg. Patet ergo, uti etiam superius habitum est quod hujusmodi Archi-Comites sunt de prosapia generosi & inclyti eorum ramis procreati claritudinem suam ex nobilium Columnensium sanguine majorum suorum claritudine ditaverunt, id circo magnam partem in Frisia ab Imperatoribus receperunt. Nam Karolus Magnus quatuor Episcopos & quatuor Comites Frisonibus præfecit, quatuor spirituales judices eis deputati fuerunt & sunt Osnaburgensis Monasteriensis Trajectensis & Bremensis Antistites. Quatuor verò Comites judices seculares scilicet Archi-Comes Rustringiæ, qui nunc de Oldenborg vocabulum accepit, Tecklenburgensis, Bentem, & Comes Hollandiæ. Si quid quæstionis fuerit ortum inter Frisones tàm in spiritualibus, quàm in secularibus referunt ad eas sicut fecit Moyses filiis Israël qui præfecit his & Aaron primò & postea

Caleb & Josue qui Duces fuerunt populi sic & hic. Illo in tempore Jadele fuit mansio Archi-Comitum, Baronum, militum, & habitatio etiam potentum Frisonum habebatur. Qui tempore Karoli Magni cum eo Romam vicerunt & sic nobilitati & ad Frisiam remissi quidam verò ob insignia meritorum in Franciam traducti Ducatus & Comitatus adepti sunt: sicut Dodo domesticus aulæ regiæ tempore Pipini inibi ab istis partibus traductus & Dux Araneæ & Comes Arduennæ est effectus qui sanctum olim refertur occidisse Lambertum. Et ideo postea Archi-Comites Rustringiæ, de quorum sanguine idem Dux & Comes fuisse refertur in honorem S. Lamberti in opido Oldenborg Amirorum id est, in dem Amerlande fundaverunt ecclesiam, ut sic de natione sua perpetuum delerent opprobrium & ut divina cessaret ultio sæviens in nonam generationem.

Sic etiam eodem tempore plures de Swecia inter Austriæ partes in Swiceriam vel in Swicen, in montibus permissu Cæsaris locum mansionis elegerunt propter insuperabilem eorum potentiam locum nacti mores patriæ & libertatem sectantur omni modo.

Referunt etiam quædam authentica Regum & nationum scripta cum Frisonibus habito contra Romanos Cæsare triumpho Karolus Magnus quos Romanos nobiles Romanæ ecclesiæ subjectos & pacatos cum nobilitatis Frisonibus ad partes Rustringiæ, Wangariæ & Nordendi per Karolum remissos ut cum pace & tranquillitate redire valerent nobilitate donati in patriam, quos præfecerunt sibi Frisones in Archi-Comites & judices cum potestate destituendi si excederent regiminis metas. Si bene, secundum quendam librum plebisciti eorum, quem vocant Asebock, id est librum judicii (quem fecit Azo utriusque juris Doctor) judicarent, neminem læderent, viduas & orphanos ac Dei ecclesias defensarent, ut eis tunc Romano more ut potestas præessent. Et isti nobiles in terra Auricæ in Esense ecclesias ædificando dotaverunt, sicut sunt Comites Holsatiæ qui olim Comites Nordendi, & Archi-Comites Rustringiæ sicut Oldenborg modò nuncupati, de Höje, & Brockhusen in Uprustringen & de Depholte Barones. Qui venientes tempore Henrici Leonis Ducis Bavariæ in Saxonia secum de Anglia post sancti Thomæ Cantuariensis interfectionem se inibi receperunt, & etiam quartam curiam in Ezense fundaverunt qui sunt natione Anglici: cæterique generosi sunt nobiles Romani cum Frisonibus missi jussu Karoli Magni. Nam antiqui Romani nati creduntur de regum ramis, procreati temporibus Julii Cæsaris à Romanis in his partibus ad subjugandum gentes missi & inibi relicti, sicut de Oldenburgensibus Archi-Comitibus superius habitum est. Videntes verò nobiles Romani patriam Frisonum, quæ insula est Saxoniæ juxta partes Oceani longo tractu sita fore populosam & septam cespite & mari ad resistendum cæteris terris habiliorem inibi subsistere hujusmodi egregii luctatores Romani maluerunt unde etiam cæteras exoticas nationes bello fatigatas dirè contriverunt. Sed cum Romana refriguit potestas & ditio in orbe circumquaque Frisones libertatem acquisitam potentia & proprio sanguine volentes conservare.

Illo in tempore Henricus quartus reformavit Goslariensem civitatem & confirmavit illic Comitem de Wernigerode in piscatorem suum in partibus Saxoniæ Comitem de Spegelberge, in venatorem, & fecit ibidem officia cætera. Et Comites hos ex tali officio receperunt clypeos. Comes de Spegelberge cervum cum cornibus in signum sui officii: Comes de Anehalt, qui & de genealogia ex una parte erat Ducum Saxoniæ & de marchionibus Brandenborgensibus diviso clypeo factus venator avium in sylvis & compitis pro coquina Regis. Archi-Comes verò Ambriæ & Rustringiæ quia jacuit inter jacentia maritima loca ut factor pontis regalis & magister structuræ & carpentarius quinque asseres recepit sub partitione glauci & rubei qui antea à Julio Cæsare virgineum caput & à Karolo Magno crucem pro armis receperant. Sed ut ad id redeam, unde digressus sum, Dominus Henricus, Leo cognominatus, Dux Saxoniæ & Bavariæ cum Archi-Comitibus Rustringiæ & ambria castrum Oldenborg cum duabus turribus terete & quadrata & duabus arcubus circularibus & triangulis elevatis ædificavit, ut ex eo ipse cum suis fugam nobilium suorum in Frisones exiliatores, proscriptores ac expulsores Archi-Comitum valeret emendare. Hujus rei gratia longè ante illa tempora factum est primo castrum Oldenborg Amirorum

pro

pro propagine Hunonis, sicut & castrum Oldenborg Slaviæ pro Comitibus Holsatorum. Ad idem verò opus regnum Romanum longo ante tempore puta circa vel infra nativitatem Christi per nobilem Romanam Tectam castrum habuit in confinibus Frisonibus Tecklenborg. Hojenses verò prædia de Bremensi ecclesia in feudum receperunt, ut dapiferi & advocati sicut antea de Brockhusen, qui de genere etiam processerunt Hunonis Archi-Comitis, & dicebatur terra illa antiquorum Saxonum, temporibus Sergii Papæ.

Hæc est nobilis propago & origo Archi-Comitum Oldenburgensium & inclyta natio Comitum Holsatorum de Brockhusen & Hoja radix veneranda. Gaudeat Roma potens in opere, quæ septem castra per Julium in honorem septem Planetarum construi fecit, & totam Alemaniam sibi subegit dum ipse in occidente Pompejus in Oriente sceptra Regni teneret à Romanis à cujus progenie processit Octavianus Imperator, & ab eo ulterius Reges multi. Et omnes in Alemania & Germania soboles Regum, Ducum, Archi-Comitum, Comitum inclyti & præclari unde etiam fuisse referuntur nobiles Romani isti ab antiquo circumquaque in partibus Alemaniæ hinc inde propagati. Et ut exteræ nationes manerent subditæ Romanis & Imperatori missi fuerunt clariores à Romanis de regum ramis nati præpotentiores ne Romana potentia à sceptro nutaret. Sic enim patet qualiter Duces Saxoniæ, Austriæ, Bavariæ, Brunswick, Luneborg, Archi-Comites Oldenborges, Comites de Benthem, Holtsatiæ, Tekelenborg, Stadenses, Stotle & Hojenses cum Brockhusensibus natu nobiles sunt Romani in Frisiam proficisci ire coacti tempore Attilæ regis Hunnorum: aut postea sub Reimberto Archipræsule à Duce Normannorum & non solum Westphaliam sed etiam Saxoniam usque in Frisiam Nordendi horribiliter vastaverunt, ut patet alibi.

Anno Domini MCXXIV. idem Egilmarus Archi-Comes construi fecit ecclesiam in Twischenaen & erat primo filia ecclesiæ Wivelstadensis. Et nobiles de Elmendorpe capellam ligneam inter castrum & stagnum construi fecerunt & est consecrata in honorem S. Bartholomæi, sicut alia ecclesia ultra mare in Twischena in honorem sancti Johannis Baptistæ. Isti duo fratres dum essent fratres propter eorum insolentiam expulsi dicuntur de Frisia à terra Rustringiæ Jedele proscripti. Quorum unus qui morabatur in Elmendorpe fratrem suum morantem in Twischena interfecit. Et ideo amborum progenies clypeum mutaverunt. Nam progenies interfectoris sex parœcias recepit & de patria cessit. Progenies verò interfecti munitiones & clypeum & parœcias quinque. Reliqua progenies fratris occidentis cepit bona in Westphalia extra Ambriam & perdidit nomen & gloriam Comitatus, & ministerialis effecta est in Dominio Vechtensi, & vocatur progenies validorum de Elmendorpe. Dixi etiam quod capella esset inter castrum & stagnum, ideo quia mare interceptum fuit circumquaque Elmendorpe usque in villam Helle, quæ vero vocabulo dicitur Heyla quasi applicatio navium & ideo castra illa duorum fratrum de Frisia proscriptorum ex diversis angariis & insolentiis post ædificationem inibi in Twischena in medio maris nomina receperunt. Et villa applicationis navium Heyla, quæ nunc corrupto vocabulo Helle vocatur Elmo enim dicebatur, qui primò ibi ædificavit à quo & villa denominativo vocabulo nomen accepit. Alii verò dicere conantur, quod ipse interfector fratris recessit ad Archiepiscopum Bremensem & ædificavit primò in nemore prope Hacham ultra Brincham in dumo inter Weye & Brincham. Et postea ædificavit voluntate Archiepiscopi in medio amne Weseræ expulsis validis de Hodenberge à terra antiquorum Saxonum in locum Phem: Et tales sunt modò Comites Hojenses. Posset utrumque verum esse, quod sit una ab origine progenies licet in sobole diversificata. Et nota quòd Fridericus Archiepiscopus Bremensis interfectorem fratricidam de Elmendorpe excommunicavit & à patria fugavit donec Deo & ecclesiæ excessum emendaret & dignam subiret ultionem. Eodem tempore fundata fuit ecclesia in Westerstede Amirorum ad quam validi de Fikenzolte locum prædia & possessiones largiter ministrarunt. Iste Egilmarus cum uxore sua in ecclesia Beati Viti Jedelee ad Aquilonem sunt sepulti ubi tunc nigri monachi S. Benedicti habitabant sicut in Rastedis.

Anno Domini MCXXIIII. post mortem Egilmari Archi-Comitis quidam nobiles Theodoricus & Milo filius ejus de Alvesleve, quorum castrum prope Meyborg situm

situm est quod nunc cum suo Dominio ad alios jure hereditario post mortem prædictorum noscitur esse devolutum, venientes in Rastede bona Monasterii impetierunt, dicentes ratione juris hereditarii Archi-Comitum Hunonis & Friderici, quorum ipsi veri heredes existerent debere Dominium possidere. Ob quod Abbas Monasterii tantis doloribus est compunctus, ut accepto tantum uno pane de pistrino portam ad Orientem positam exivit, nec unquam postea rediens vitam in peregrinatione finivit. Sed Adelbertus Bremensis archiantistes nolens Monasterium Rastedense hujusmodi injusta impetitione deperire, convocatis quibusdam Prælatis cum dictis Theodorico & Milone de Alvensleve, de eorum impetitione taliter definivit, videlicet ut in bonis quæ pii fundatores Huno & Fridericus huic monasterio sano corpore legaverunt, & à sede Apostolica jam confirmatis nihil sibi possent juris aliquatenus vendicare, & sic audita illa sententia ad propria remeaverunt. Illo in tempore eventa sunt Romæ civium centum sexaginta millia: Et tunc Romæ centum septuaginta matronæ damnatæ sunt propter potionem intoxicatam, quam maritis suis paraverunt.

CAPUT SEXTUM DE JOHANNE *primo Archi-Comite & gestis ejus.*

IOhannes Archi-Comes filius vel primogenitus Egilmari ex Anna nobili adolescentula Ducis Brunsuicensis filia susceptus patre Egilmare defuncto jure hereditario patri succedens vixit annis LX. vir certè magnæ humanitatis & prudentiæ ac liberalitatis insignis nec non & bonarum literarum egregiè doctus. Qui paternam hereditate suscepta, illam cum magna pace & justitia per omne vitæ suæ tempus gubernavit & civitatem Oldenborgensem fossis novis ex parte Huntæ cingere cœpit, & plurima ædificia in castris tum publica tum & privata, & quidem superbissima inibi erexit, ac castrum miro decore illustravit. Et hic Balthasaris Magnopolitanensis Ducis filiam nomine Catharinam duxit uxorem, ex qua Borchardum primogenitum miræ pulcritudinis juvenem & virtutibus omnibus adornatum similiter & alios tres Henricum videlicet Mauricium & Christianum. Suis temporibus anno Domini MCLXXXVII. Stedingi sibi & suis filiis rebellare cœperunt & ista rebellio ita cepit ortum. Erant enim duo castra in terra Stedingorum videlicet Lechtenberge & Line in quibus militares habitabant quorum advocati per insolentiam plurima mala per oppressionem puellarum & mulierum agere nitebantur, unde incolæ terræ illius cum viderent mala sibi emergere consilium inierunt & in uno loco convenerunt, qui Brodick dicitur nocturno tempore ubi tunc magna sylva fuerat, ubi villani quam-plures de militaribus trucidarunt. Castrum illorum obsedit necessitate compulsus, & illis qui castra custodiebant superatis, omnia eorum fortalitia complanavit. Illo peracto non diu supervixit, in monasterio denique Rastedensi cum conjuge sua Anna juxta suos patres honorificè, ut decuit, sepultus fuit.

His temporibus Henricus Leo Saxoniæ Dux & Bavariæ dividitur à clypeo & proscribitur. Qui tempore fugæ ipso die Simonis & Judæ civitatem regalem Bardewick destruxit & incendit pro quo delicto post Lubicensem civitatem Imperio dedit cum aliis multis circa Hartonem. Tempore Johannis Archi-Comitis fuerunt cara tempora & tanta tunc fuit fames in mundo, quod propter caristiam annonæ homines mortui & inedia consumti jacuerunt in plateis civitatum hinc inde, & inventi sunt in villis multi mortui & legitur quod in ista caristia homines mortui adjudicati de patibulis sunt ad comestionem depositi & alia mira facta sunt, quia mures catti & canes comesti sunt & precio caro vendebantur.

CAPUT SEPTIMUM, DE BORCHARDO *Archi-Comite, Henrico, Mauritio, & Christiano & eorum gestis.*

POstquam Johannes Archi-Comes de medio sublatus est Borchardus una cum fratribus suis regimen suscepit. Ad illos quatuor fratres omnia bona, quæ

nunc

[illegible] Hussen & ad Oldenborch pertinent jure hereditario ad eos pertinebant. Erat autem Borchardus vir fide & sanctitate memorandus omnibusque virtutibus tam devotus, quam animatus egregie insignitus. In rebus bellicis doctus militorum experientia [illegible]. Cujus fama cum ad omnes Frisones pervolasset, eum tanquam [illegible] omnium virtutum honorabant. Hic Borchardus in [illegible] expeditione contra Stedingus in loco, qui Helmescampe dicitur occubuit. Sed Christianus frater suus factus est inimicus Ducis Henrici Leonis & cepit castrum in Weye, quod erat Ducis Henrici Saxoniæ. Postea Archi-Comes redit Bremam & Dux sequebatur eum ante civitatem Bremensem, Anno Domini MCLXIV. Christianus verò strenue se defendebat & ibi jacuerunt Dux & Archi-Comes cum expeditione hinc & inde quatuor diebus. Quinto die voluit Christianus Archi-Comes Oldenborgensis finem litis imponere optavit ergo à Duce, ut simul confluerent ad bellandum pro victoria Christianus & Henricus Leo, sed Dux recessit. Postea redit cum majore potentia, & Christianus sese recepit in Oldenborg, quantum potuit sed dum presbyter missam celebravit irruentibus Frisonibus effuderunt calicem sacerdoti celebranti ipsi Frisones, & effuso sanguine Christi ceperunt calicem. Et Dux Henricus Leo cepit civitatem Oldenborg Amirorum, quæ adhuc non habuit libertatem. Et ipse Dux obtinuit civitatem, donec inde humiliatus foret à Cæsare.

Nam recedens à Cæsare ab expeditione sua ante Mediolanum, quam circumvallavit annis septem donec eam caperet, & vindicaret injurias uxoris suæ usque ad scandala osculorum pudibundæ asini &c. Quæ historio habetur in Chronicis Italicis. Volens autem Imperator Fridericus primus Barbarossa cognominatus vindicare pudorem suum, in Duce Henrico Leone humiliavit eum privans clypeo, gladio & castris & obedientia suorum. Et dedit suis ministerialibus & advocatis prædia & castra quæ à Duce habuerunt. Et tandem eundem Ducem ab Oldenborg cedere oportebat propter metum Cæsaris qui contra eundem graviter ardescebat in iram. Et sic obtinuit Christianus Archi-Comes Comitatū suum. Hic Christianus habuit castrum prope Hatten in loco qui Borch dicitur, & de peregrinatione sacri sepulcri rediens de consensu fratris sui Mauricii in Berchdorpe ad mortem perimitur. Necdum enim erat castrum in Delmenhorst, sed in Sluttere quod Bremensi Archiepiscopo pertinebat cum adjacentibus pleno jure in terra Laringorum datum à Karolo Magno. Nam Borchardus prædictus Archi-Comes frater Christiani in Monasterio Rastedensi ante altare S. Martini sepelitur: Christianus vero in medio Ecclesiæ ubi frater suus postea moriens invicem sunt sepulti. Hujus mortis scelestæ auctores fuerunt militares de Hatten, & de Dolen ac de Sanden. Ex quibus aliqui profugi de terra recesserunt aliquos tamen quos capere poterant igni comburentes diversisque tormentorum generibus consumserunt. Aliquibus pro emenda & adhæsione Stedingorum Archiepiscopus Bremensis injunxit constructionem Ecclesiæ in Hatten in honore duorum sanctorum, scilicet, Secundi martyris & sancti Anscharii Archiepiscopi. Capellam autem construi fecerunt in Berchdorpe sub invocatione sanctæ Margaretæ & ibidem primò monachi Cistertiensis ordinis qui pro nunc sunt in Huda sese receperunt donec Stedingi eos ab hinc profugarunt usque in locum qui porta S. Mariæ dicitur suffragante Friderico Imperatore sese vili regimine primo receperunt donec Cæsaris Archiepiscopi Archi-Comitum & militarium favore non modico regale monasterium constructum ibi haberetur. Et hoc fuit Anno MCXC. Gaudeat Dei genitrix se talem egregium pro servitoribus suis recepisse locum. Et ibi Archi-Comites certi de Oldenborg etiam sepulturam elegerunt. Nam eo in tempore Archi-Comes Christianus multas cruces aureas & argenteas de peregrinatione Sancti sepulcri Domini plenas sanctorum reliquiis portavit, quæ adhuc in eadem æde sunt reconditæ. Eodem in tempore venit primò conventus in Doberan ordinis Cistertiensis.

Tempore Christiani Archi-Comitis anno videlicet Domini MCLXXXIII. Fridericus Imperator primus venit Erfordiam, & curiam ibidem celebravit cum multis principibus pro facienda pace inter Principes. Et dum Cæsar staret cum suis in quadam curia, in quodam lobio anteriori, propriè, vp einer Louen / & cum occursus fieret populorum ad videndum Cæsarem & Principes trabes fractæ sunt, & inferius erat latrina tunc Principes ceciderunt cum lobio in latrinam, in qua octo Prin-

cipes submersi sunt, & multi Barones & Comites ante Regem & plures [illegible] militares & nullus Episcoporum vel clericorum cecidit nec Cæsar nisi soli [illegible] corum. Cæsar recepit se per fenestram & vix se retinuit. Comes Henricus de [illegible] cenborg profundius cecidit, quia jurare solitus fuit si hoc egero submergar [illegible] evenit proprium anathema: & ibidem fuit maximus planctus nobilium. [illegible] tempore in diœcesi Lubecensi cœpit monasterium in Rein elde.

Post hoc Anno Domini MCLXXXV. tempore ejusdem Archi-Comitis [illegible] Imperator Fridericus fecit curiam in Maguntia, quam celebravit cum Principibus. Ab illa curia rediit ad partes Dux Henricus Saxoniæ Leo cognominatus & [illegible] Henricus Dux Brunsvicensis & non Dux Saxoniæ tali nomine fuit spoliatus [illegible] Et Rex Angliæ qui solitus erat in clypeo militari ferre quinque aureas leænas [illegible] pardos retinuit sibi tres dans Duci Henrico duos. Et Dux fuit ibi bene receptus, quia satisfecit Regi & Principibus. Ista curia fuit ita celebriter celebrata, quòd nunquam postea auditum est tam egregiè celebrata aliqua regalis curia. Ibi enim fuere XL millia militum &c. In ista curia provisum fuit Hermanno de Katzenellenbogen de Ecclesia Monasteriensi per Fridericum Imperatorem. Hic fuit cum prædicto Friderico in destructione civitatis Mediolanensis quando Reinoldus Coloniensis Archiantistes trium Magorum corpora secum Coloniam transtulit. Hic Hermannus construxit castrum Nienborg & castrum Landegge contra Hermannum Comitem de Tecklenborg. Hic obtinuit à Friderico Imperatore, quod ipse & sui successores Episcopi Monasterienses Principes & Duces in Westphalia deberent esse & vocari: & tales dignitates & jura; Vrigraviatus & plura regalia jura Episcopi prædicti deberent ab Imperatore perpetuo recipere jure homagii & alia bona plurima suis successoribus Hermannus Episcopis ab Imperatore item dignitates & libertates acquisivit. Quia idem Fridericus primus assiduè in Tremonia esse solebat.

Eodem tempore apud Papiam Longobardiæ nobilem civitatem in monasterio Beati Petri extra muros, ubi gloriosissimi patris nostri Augustini corpus cum Boethio nobili Philosopho & martyre Christiano conditum jacet quod cœlum aureum vocatur monachi ordinis S. Benedicti Abbatem suum crudelissime peremerunt. Quam ob caussam digne expulsi & regulares clerici ibidem pro eis sunt locati.

Anno quo supra Otto Comes de Tecklenborg Ecclesiam Ossenburgensem ad nihilum redegit, & Engelbertum fratrem suum monachum licet multum renitentem ad Ecclesiam Ossenburgensem apud Imperatorem promovit. Qui statim Ottonem fratrem suum pro violentia Ecclesiæ suæ illata primum excommunicavit [illegible] XXVI. guerram pro libertate Ecclesiæ suæ cum fratre suo Ottone Comite habuit, & castrum Arkenowe destruxit & civitatem suam Essen cepit & juxta eam Quakenbrugge construxit Anno MCXLIX. & omnes militares & populares qui in Essene & in Arkenowe habitabant, & alios plurimos de Dominio Tecklenborg in Quakenbrugge habitare coëgit: & in conflictu in Bergeshovede nobilem Dominum W[illegible] boldum de Dissen cum pluribus interfecit: Et Ottonem fratrem suum Comitem cum pluribus captivavit, & longis temporibus captum detinuit, quem & preciosè ex[illegible]onavit, & sedem Vrigraviatus quam Comites de Tecklenborg in civitate Ossenburgensi habuerunt & omnia alia jura, quæ nobiles Domini de Dissen in Ecclesia & civitate Ossenburgensi habuerunt liberè dimiserunt. Et civitatem Dissen destruxit [illegible] in præsentem diem in villam redegit.

Mauritius frater Christiani prædicti habuit uxorem nobilem nomine Salome quæ nata erat de Wickenrade, & multa clenodia Ecclesiæ Rastedensi contulit [illegible] moritur & marito suo mortuo sepultura fuit conjuncta. Hæc Salome duos [illegible] filios Ottonem & Christianum Archi-Comites de Oldenborg. Hic nota, quòd [illegible] hardus nobilis de Lippia Bremensis Archiepiscopus cum Archi-Comitibus [illegible] giæ, qui modo de Oldenborg in Cappenberge Westphaliæ monasterium & [illegible] Præmonstratensium statuerunt, Anno MCXC.

Tempore hujus Mauritii claruerunt quatuor Doctores illuminatissimi in [illegible] Fratrum Eremitarum Divi patris Augustini. Primus fuit Ægidius Romanus [illegible] gione Columna nobilis Romanus de parentela Archi-Comitum Oldenburgensium. Qui Ægidius fuit primus Prior generalis nostri Ordinis & Archiepiscopus Bituricensis [illegible]

nec non Primas Aquitaniæ, qui ob ingenii magnitudinem Theologorum Princeps appellatus eſt: quod quidem conjici poteſt ſi à curioſo lectore ejus volumina perſpiciantur. Hic ex illuſtri Columnenſium Romanorum familia natus cùm longo tempore ordinem ſuum omnemque Eccleſiam doctrina & moribus illuſtraſſet plurimoque labore præceptoris ſui Thomæ Aquinatis apud Pariſios defenſaſſet, tandem miraculis clarus bono fine quievit. Quo ſanctitatis miraculo beatus Doctor appellatus eſt, qui hæc quæ ſubſcripta ſunt edidit librorum volumina: De corpore Chriſti Theoremam, quæ incipit, qui inter cætera. De menſura angelorum. De cognitione Angelorum. De gradibus formarum. De eſſe & eſſentia. De generatione & corruptione. De formatione corporis humani. De peccato originali. De prædeſtinatione & præſcientia. De paradiſo & inferno. De reſurrectione mortuorum. Theoremam de eſſe & eſſentia. De diſtinctione articulorum fidei. De fide catholica. De canone Miſſæ expoſitio. De regimine Principum librum digniſſimum, in quo totam Philoſophiam moralem complexus eſt. De renunciatione Papæ librum unum. Super quatuor libros ſententiarum quinq; volumina. Compendium Theologiæ. Quodlibeta multa. Correctorium incorruptorii Beati Thomæ ſuper libros de Anima. Super octo libros Phyſicorum. Super omnes Ariſtotelis libros. Edidit quoque Hexameron libros duos. Super Pauli Epiſtolas. De laudibus divinæ Sapientiæ. De divina Sapientia in beatos. De carcere. De bona fortuna. De ſubjecto Theologiæ. De eccleſiaſtica poteſtate libros tres. Super Cantica Canticorum. Sermones prætérea multos per totum anni circulum. Contra exemtos. Super libros poſteriorum Ariſtotelis. Super libros priorum. Tractatum de medio demonſtrationis. Super libro de generatione & corruptione Commentum digniſſimum. Super parvis naturalibus expoſitionem optimam. Super libro de cauſis præclariſſima edidit Commentaria. De gratiarum actione ad Bonifacium PP. Commentaria ſuper Ethicis, Politicis & Oeconomicis. Tractatum de doctrina Ethicorum, Politicorum & Rhetoricorum. Item in metaphyſicis ſuper textum Ariſtotelis edidit egregia commentaria: deinde quæſtiones diſputabiles. Tractatum de erroribus Philoſophorum. De materia cœli. Tractatum ſuper totum canonem Bibliæ. Item ſuper Epiſtolas canonicas. Item ſuper Pſalmum: Eructavit cor meum, digniſſimum tractatum compoſuit. Super Evangelium Johannis tractatus duos. Item librum de quidditate characteris. De compoſitione Angelorum. De motu Angelorum. Item tractatum contra expoſitionem Patris Johannis de Narbona ſuper Apocalypſin mandato Bonifacii VIII. compoſuit. Demum in jure Canonico de ſumma Trinitate & fide catholica. Item clariſſimum & acerrimum defenſorium contra impugnantes S. Thomam confecit. Item librum, quem torrens flumen appellavit contra hæreticos acutiſſimè compoſuit. Multa non dubito alia compoſuit, quorum notitia ad nos citra-montanos non pervenit. Quoniam & ſtudium & tempus ſuum ferè totum Pariſiis & in aliis Galliæ partibus cum Chriſtianiſſimo rege Francorum & in excelſis Pariſienſibus Gymnaſiis conſumſit. De quo profecto non tantum librorum admiranda eſt multitudo, quantum ſui acumen ingenii & tenaciſſimæ memoriæ donum ſtupendum eſt, quod in tot tantiſque ejus dictis ne unquam ſibi repertus eſt contradixiſſe, aut quod aliquid dixerit retractandum. Non enim tum hoc, tum illud, ut plærique faciunt, ſed ſemper idem aſſeveravit. Et quidem ita clarus fuit, ut his omnis humanæ & divinæ ſapientiæ ex omnibus doctoribus ſcholaſticis ſolus videatur dilucidaſſe arcana. Non me mendacem dicet, qui ejus fuerit in operibus exercitatus. Hic ob ejus ſingularem ſanctimoniam aut doctrinam cariſſimus Regi Francorum Archiepiſcopus Biturienſis ut dictum eſt & primas Aquitaniæ creatus eſt. Cardinalium quoque S. Romanæ eccleſiæ cœtui adſcriptus fuit, ſed morte præventus publicatus fuit minimè.

Secundus fuit Magiſter Jacobus de Viterbio, Archiepiſcopus Neapolitanus doctor quidem ſublimis ingenio, qui ſuper ſententiis egregios fecit commentarios: Prædicamenta divina contexuit. Quodlibeta quatuor Pariſiis diſſeruit, & in unum redegit volumen. Edidit librum de regimine Chriſtiano & alia multa, quæ in ejus morte ab æmulis fuerunt occupata.

Tertius fuit Frater Ugolinus de Urbe-veteri Epiſcopus Ariminenſis & Patriarcha

Constantinopolitanus, qui tanto valuit ingenio, tamque acerrimus disputator fuit, ut in confutando aliorum dicta parem habuerit neminem. Neque apud quemquam, ceu pluries de se periculum fecit, diffidebat utramque contradictionis partem defendere subtilissimus in sententiis, breviloquus, distinctus, & formalis in dicendo communia relinquens ad singularia se extulit quatuor sententiarum libros per-quàm altè interpretatus est. De trino Deo & uno, de idiomatum differentia ac rerum aliarum multarum libros edidit.

Quartus fuit Frater Bonaventura Pata unus de domo Carariæ in utroque jure ac in Theologia Doctor presbyter Cardinalis titulo S. Ceciliæ. Qui super sententiis Commentarios egregios fecit: Canonicam Johannis eleganter interpretatus est vitas sanctorum descripsit: Sermones ac tractatus plurimos ad diversos compilavit.

Anno Domini MCXCIX. obiit Henricus Leo Dux Saxoniæ & Bavariæ qui fuit adjutor Archi-Comitum in Oldenborg ad ædificationem castri ibidem. Et, ut dicitur ipse ædificavit arcus rotundos cum turri rotunda sed Archi-Comites elevatos cum quadrata turri.

Anno MCCXXXIIII. occubuit Archi-Comes Henricus de Oldenborg in Stedingia, qui duos reliquit filios Ludolphum & Henricum. Borchardus itaque Henrici frater à Stedingis occisus reliquit unum filium scilicet Henricum cognomine Bogener / id est, Humilem. Qui Cometias Oldenborg, Tecklenborg, Wildeshusen, Vlotowe seu Vlote jure hereditario tenuit & possedit, Isti duo fratres Henricus & Borchardus habuerunt duas sorores, quæ erant filiæ Regis Scotiæ ex quibus istos duos prænominatos Archi-Comites genuerunt.

CAPUT OCTAVUM DE OTTONE
Archi-Comite & gestis ejus.

OTto Archi-Comes Mauricii supradicti filius hoc anno MCCXL. patri in regnum succedens regnavit peroptimè annis multis vir certè inclytus & celebri laude dignus. Qui à parentis sui æquitate minimè exorbitavit, præter hoc quod bellum semper pace carius habuit. Dixit enim cursum se nunquam acturum, nisi si aut in hostes rueret, aut fugientes insequeretur: quod benè patre mortuo ostendit: quia de nihilo aliud quàm de bello gerendo cogitabat unde principatu in isto primo congressu in Bremenses arma movit quibus superatis & profligatis etiam Frisones sibi infensos plurimum laceravit ac Monasterienses pari mulcta affecit postmodum contra Hojenses, qui Bremensibus subsidia tulerant properavit, & eorum patriam perturbavit. Deinde exercitu congregato in Nobilem de Deipholte duxit, quem obsidione concludens eo-usque ipsum perduxit, ut præ fame multi homines sui herbas, quas pecudes non comedunt, pro summis delitiis haberent. Tandem cùm in fame deficerent deditionem fecit. Iste idem Otto in Berne ædificans habuit uxorem de Woldenberge. Iste idem ædificavit castrum in Delmenhorst contra Monasterienses & Bremenses & cambium fecit cum ministerialibus ecclesiæ Bremensis dictis Brunstein alias de Mulen. Hic etiam Otto habuit fratrem nomine Christianum, qui mansit in Oldenborg ipse duxit uxorem de Isenberge nomine Agnetam de qua genuit Johannem Archi-Comitem, & Otto frater Christiani mortuus est sine herede & in Huda sepultus.

Istis temporibus multi nobiles intrarunt manu armata Stedingiam videlicet Dux Brabantiæ, Comes Hollandiæ, Comes Clivensis & interfecti fuere de Stedingis sex millia hominum in brevi tempore, & multi fugam cepere ac submersi sunt in Wesera: & omnes qui evaserant dispersi sunt in quatuor partes mundi. Et sic receperunt mercedem malitiæ suæ cum damno & scandalo: & ibi interfectus fuit, ut supra dictum est, Henricus Archi-Comes de Oldenborg & cum eo IX. peregrini. Et rebellio Stedingorum contra fidem Catholicam fuit in toto XLIIII. annis, à principio rebellionis eorundem, usque in finem.

Circa tempore Ottonis claruit S. Wilhelmus Dux Aquitaniæ & Pictaviensium Comes, ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini. Insuper S. Clara de Monte-Falcone ejusdem ordinis Eremitarum, quæ tantæ fuit sanctitatis, ut si fides Christi perdita esset, in ea reperiretur. Inprimis in cujus corde omnia signa passionis Chri-

sti sunt sculpta. Item in felle reperti sunt tres lapides, quorum unus tantum ponderat, quantum tres simul & unus quantum duo: & isti lapides infrangibiles sunt & ejusdem magnitudinis & cujus coloris sint discerni non potest. Hæc omnia mysterium sanctissimæ Trinitatis sunt, cujus ipsa dum viveret magnas habuit revelationes. Corpus ejus integrum est & pulcerrimum: sanguis ejus in ampulla vivus apparet. Claruit tempore S. Nicolai de Tollentino, quæ quamvis solemniter canonisata non sit, tamen Nicolaus V. hæc omnia approbavit orationem dedit, qua possit venerari. Hæc omnia sunt in Monasterio nostro S. Crucis in monte Falcone.

Tempore Ottonis Archi-Comitis, anno quo supra, claruerunt, quatuor luminaria mundi ordinis Fratrum eremitarum divi patris nostri Augustini.

Primus fuit Albertus de Padua Doctor præcellentissimus qui ob ejus singularem doctrinam ac sanctimoniam in Patavino palatio marmoreum simulacrum aureis decoratum literis habere meruit. Hic sub disciplina domini Ægidii de Roma educatus Parisiis sub eodem magistratus suscepit insignia. Interpretatus est optimè totum Moysis Pentateuchum. Quinetiam Evangelia tam Dominicalia, quàm Quadragesimalia egregia uberrimaque expositione dilucidavit. Ediditque per totum anni circulum festivitatum opus egregium. Centum item & quinquaginta sermones, multosque ad diversas materias singulares compilavit tractatus.

Secundus fuit frater Alphonsus de Toleto provinciæ Hispaniæ Episcopus Hispalensis, qui quæstiones de Anima ac librum de potentiis animæ edidit. Commentatus est quatuor libros summarum tam subtiliter, tam altè tamque formaliter & limitatè contra Scotum ut nihil supra.

Tertius fuit Magister Henricus de Urimaria filius conventus Erfordiensis. Hic libros Ethicorum copiosissime ac profundè interpretatus est. Vitas scripsit sanctorum. Quodlibeta duo Parisiis determinavit. Super primum sententiarum peracutè scripsit. Librum de hominis perfectione composuit. Decretalem cum Marthæ de celebratione Missarum exposuit. Item pro exemtis contra Ægidium Romanum determinavit. De incarnatione verbi, de quadruplici instinctu fecit tractatum. De origine ordinis & rebus aliis pluribus volumen edidit.

Quartus fuit Magister Augustinus de Iterano generalis nostri ordinis Prior natione Siculus olim utriusq; juris consultissimus ac Theologus insignitus hoc ipso anno haud procul à Senensi Ethruriæ urbe locello Divo Leonardo dicato multis clarus miraculis beato fine quievit. Qui postmodum propter doctrinæ & sanctitatis excellentiam beatus Augustinus novellus appellatus est. Et hic primo cum jurisconsultus toto orbe famosissimus haberetur à Manfredo Rege Siciliæ in consiliarium delectus fuit. Sed postquam Rex ipse à Karolo quodam interfectus fuit saluti suæ consulens ordinem Eremitarum Divi Augustini in Sicilia insula loco quodam solitario statim incognitus ingressus est.

Eodem tempore anno Domini MCCXXXV. Otto Nobilis de Lippia Episcopus Monasteriensis emit Dominium Vechtense.

CAPUT NONUM DE JOHANNE *Archi Comite & gestis ejus.*

IOhannes secundus Archi-Comes filius Christiani, qui fuit frater Ottonis Archi-Comitis vir præstabilis famæ, anno quo supra patri in regimine succedens pluribus regnavit annis. Et hic cum Frisonibus & Bremensibus persæpe pugnavit & quàm-maximè cum Butjadensibus semel apud Boitworden tanta vi illos expugnavit, ut ad duo Frisonum millia uno conflictu interfecerit. Etiam bellum habuit contra Rustringios. Nam Stedingi, qui expulsi fuerant de patria eorum ad Rustringios fugerunt tempore subversionis terræ intendentes invadere eam, & se vindicare. Sed cùm hoc Johanni Archi-Comiti secretè fuit nunciatum venit cum expeditione sua contra Frisones inter Huntebruggen & Elsulete & prostravit secundariò Frisones innumerabiles gladio & Archi-Comes triumphavit per omnia. Hoc itaque bello commisso de nece suorum dolentes littus Weseræ propè Hamelwerden invaserunt & ad submergendam totam terram fossariis effoderunt. Militares verò & præcipuè

Nicolaus dictus Vleckschilt, tunc temporis Dapifer Archi-Comitis cum incolis terræ multum strenuè egit & multos Frisonum occidit in ore gladii non verendo aquam prosiliit rabide in eos. De occisione illorum Frisonum commota est universalis conventio Rustringorum collectis iterum viribus, & grandi fortitudine omnes aquæductus propriè de Sile confringentes terram incendiis & rapinis vastantes ita quod ipsa terra inculta absque inhabitatione hominum per septennium permaneret. Lupi etenim, & alia animalia in ecclesia Elsulete fœtum suum, sicut in desertis locis nutriverunt. Militares igitur, qui damnum non modicum de submersione terræ Stedingiæ receperunt ultionem in Frisones facere decreverunt, irruentes in parochiam Boitwerden pro rapina se armis præparabant, sed omnes milites & militares in palude quæ Boitwerder-Mohr dicitur à Frisonibus sunt occisi. Frisones autem quia hujusmodi damnum in recompensationem damni sui fecerant placati placitis reverendissimi Hilleboldi Archiepiscopi Bremensis, qui & ipse erat natu Archi-Comes de Oldenborg, & ad ecclesiam Bremensem acquisivit S. Petro opidum Wildeshusen cum castro & villis & advocatia adjacenti usque in Visbeke & hoc fecit cùm astutia ab Archi-Comitibus in Oldenborg. Motus ergo piè pro suis cognatis & nepotibus ac fratre persoluta pro suis occisis modica pecunia pro unoque videlicet Frisone, quam factionibus solutis compositionem amicabilem volente Archiepiscopo Hilleboldo admiserant.

Istis peractis Johannes Archi-Comes duxit uxorem nomine Rixedis vel Richse filiam Comitis de Hoja anno Domini MCCLVIII. de qua genuit quatuor filios videlicet Christianum, Ottonem, Henricum & Mauritium. Ex his fratribus Henricus mortuus est juvenis, & Mauricius effectus Canonicus in ecclesia Bremensi & alii duo fratres Christianus & Otto diviserunt Dominium inter se. Mansit itaque Archi-Comes Christianus in Oldenborg, & Archi-Comes Otto in Delmenhorst, & fuerunt amici omnium religiosorum & præcipue Monasteriorum in Rastede & in Huda. Et præcipue Christianus fuit contentus suis, nunquam Monasteria aut clerum offendit in Dominio aut extra, nec in aliquo condemnavit unde villici in pace & plena tranquillitate vixerunt. Idem Christianus habens XXX. annos mortuus est. Temporibus hujus Archi-Comitis tanta inundatio aquarum per turbines facta est ventorum, ut omnes aggeres Frisiæ & Stedingiæ fluvii salsi maris transierunt. Et hoc fuit circa festum Luciæ virginis. Dicitur etiam quòd in Occidentali parte Frisiæ submersi fuerunt ex hac aqua mille millia hominum utriusque sexus & ultra. Istis in temporibus quidam de Stedingia rurenses voluissent per traditionem subvertisse istam terram & Archi-Comites cum militaribus occidisse. Sed hoc proditum fuit per quendam Jacobum Scriver paganum. Pagus idem est quod villa: unde pagani idem quod villani. Qui rurenses ad examen ferri igniti fuerunt adducti, ex quibus rei suspensi sunt in Huntebrugge, & innocentes dimissi sunt liberi. Duo autem incendiarii Ciricus & Meynricus primò occurrentes primitus sunt suspensi.

Eodem tempore floruerunt quatuor excellentissimi Doctores ordinis Fratrum Eremitarum Divi Augustini. Primus fuit Magister Antonius de Ancona, qui totus catholicus totus in amore Dei succensus super actus Apostolorum, Apocalypsin & omnes Epistolas canonicas duplicem fecit expositionem. Alteram in qua antiquos ac ab ecclesia Doctores approbatos in eundem colligans & dirigens sensum, quam Aureum vocavit opus. Item super Matthæum opus præclarum non tam elegantes, quàm utiles & claras fecit interpretationes. Super Evangelium Lucæ ea præsertim in parte quæ missus est ab eo describitur. De gloriosa ac beata semper-virgine Dei genitrice Maria devotissimum & pulcerrimum opus, edidit. Canticum item Magnificat interpretans de spirituali gaudio & decem chordis voluptuosissimam animo habuit expositionem. Epistolas quoque Pauli per-quam egregiè interpretatus est. Hic primum sententiarum clarè & doctè exposuit. Summam auream de ecclesiastica potestate in magno edidit volumine. De spiritu sancto subtilissima edidit theoremata. De introitu ad repromissionis terram. De animæ potentiis librum edidit. Super duodecim libris methaphysicæ Aristotelis diffusos & præclarissimos commentarios reliquit. In libros priorum & alios multos in Dialecticis commentarios composuit. De genere & specie & alios plures tractatus condidit. Excellentissimum opus ut puto

Millelo-

[illegible] quinta [illegible] Augustini hic incepit morte tamen præventus à præclarissimo [illegible] Bartholomæo de Urbino fuit consummatum. Secundus fuit Magister Ger[illegible] disciplinæ defensor invictissimus. Hic quamvis juvenis [illegible] reliquit monumenta. Nam primum, secundum & quartum [illegible] interpretatus est. Item de usuris, de præscriptione ac re[illegible] scripsit commentarios. Clementinam quoque de hæreticis, de [illegible] & aliorum plurium exposuit. Multos alios edidit tractatus & [illegible] cum doctrina. Hic ut fertur baccalarius obiit, & mortuus ob ejus [illegible] fuit laureatus.

[illegible] fuit Magister Gregorius de Arimino generalis ordinis Prior, doctor [illegible] peritiæ, prudentiæ & sanctimoniæ, qui non modo vivens, sed etiam mortuus Parisienses sublevavit Gymnasia. Hic super primo & secundo Sententiarum egregia composuit volumina. Scripsit super Epistolas Pauli perquam egregie. Edidit tractatum de usuris. De intentione & remissione formarum. De moribus Venetorum. De conditionibus Florentinorum: & alios quamplures diversarum rerum. Hic in omni sua doctrina formalissimus & maximus extitit Peripateticus.

Quartus fuit Magister Michaël de Massa, Doctor quidem profundæ inventionis. Hic & copiose & profunde super primum Sententiarum scripsit. Evangelium Matthæi perquam diffuse & docte interpretatus est. Super Genesin volumen grande compilavit. De quatuor virtutibus & aliis multis ac variis rebus tractatus optimos reliquit.

Eodem tempore Otto Archi-Comes filius Johannis supra dicti fuit electus in Abbatem Rastedensem. Hic adeo gratus tàm clericis, quàm laicis fuit, ut eum omnes [illegible] haberent reverentia propter suam largitatem, & etiam multiplicem, quam [illegible] exercuit honestatem. Nam cum Episcopus Mindensis tunc temporis obiisset, quidam Canonici ejusdem virtutes ipsius Abbatis in electione sua recitaverunt, propter quas ferè fuisset ibidem in Episcopum electus, si non pauci nobiles pro eodem Episcopatu laborantes magnis viribus restitissent. Hic etiam probus Pater caussa suæ honestatis Præpositos Frisiæ canonicos videlicet ecclesiæ Bremensis cum ad Monasterium Rastedense venirent pro servandis Synodalibus suis in Frisia ipsos primò collegit & lautissimè recreavit. Iste Abbas deificè rexit monasterium præfatum ferè XIIII. annis.

Temporibus hujus Abbatis quidam militares de Oldenborg & præcipuè Robertus miles de Westerholte cum sua cognatione cæpit Johanni Archi-Comiti & filiis ejus se opponere & acriter rebellare. Quæ rebellio seu oppositio ad tantam invidiam se extendit, ut Robertus miles jam dictus castrum in Swippenberge quod nunc dicitur Wardenborg cum auxilio Comitum de Welpia & de Brockhusen & aliorum amicorum suorum militum & famulorum, & præcipuè cum adjutorio Henrici de Brema & Luderi de Huda militum ædificaret in terminis Archi-Comitum & hoc Anno Domini MCCLXX. Expugnavitque opidum Oldenborgense. Sed prædictus Archi-Comes consilio usus discretorum eos de prædicto opido per incendium effugavit. Cum autem militares ad castrum suum redirent Archi-Comiti damna plurima intulerunt. Tandem in loco qui dicitur Tungelermärsche Archi-Comes & milites ex utraque parte cum magno exercitu in conflictu convenere. Et ibi Johannes Archi-Comes triumphavit, & plures milites & famulos captivavit, quos in turri Oldenburgensi [illegible]. Et vexillum equitum duxit Johannes miles de Mansingen vexillum vero [illegible] tulit Holtmannus miles de Beverbeke, qui ambo tam strenuè egerunt, quod [illegible] eorum ab illis terminis non recessit.

[illegible] hoc circa festum Natalis Domini Otto Archi-Comes ac Abbas obiit, ac in [illegible] tumbæ Archi-Comitum de Oldenborg in medio Ecclesiæ Rastedis est sepultus. [illegible] tempore quidam miles nomine Luderus Mundel de Huntebrocke natus Johanni Archi-Comiti rebellare per eversionem terræ Stedingorum intendebat. Cumque Archi-Comes hoc percepisset ipsum cum sua tota cognatione ejiciens Dominio rebus [illegible] bonis suis ablatis profugum turpiter de patria expellebat.

[illegible] temporibus Archi-Comes Johannes & ejus filii, qui ante castrum ha[illegible] ecclesiam S. Nicolai Episcopi in honore Lamberti martyris parochiam fecerunt

erunt aliam in Aurickdorff vel in Aurike in partibus Frisiæ ædificaverunt in Brockmerlande : quam FockeUken traditoriè à prædictis Archi-Comitibus accepit , sicut inferius plenius dicetur. Caussa autem fundationis harum ecclesiarum talis assignatur : nam dicitur, quod Dodo Dux Arania & Comes Arduennæ in Francia de cognatione eorum procreatus qui in necem Lamberti Episcopi propter sororem suam Alpaidam, quam Rex Pipinus tenuerat & propter interfectionem Galli & Reinoldi nepotum conspiraverat in Lambertum, qui telo gladii interemit faciens martyrem. Cujus sanguinem atque necem ad preces S. Lamberti dicentis: videat Deus & requirat; Deus omnipotens usque in nonam generationem vindicavit extremè, ut ergo amoveretur vindicta & plaga ab eis antedictas ecclesias parochiales sic fundarunt & egregiè bonis, prædiis, decimis & areis sufficientibus dotarunt.

Tempore hujus Johannis anno videlicet Domini MCCLXXXVII. noster conventus Offenburgensis ordinis Fratrum Eremitarum Divi patris Augustini de Holte translatus est ad prædictam civitatem, ut in his metris:

Mille tribus demtis annis nonaginta ducentis
In festo Fratrum fuit hic inceptio Fratrum.

Videntibus, namque vicinis urbium ac villarum incolis monasterium regulare tam miraculosè, tamque solemniter incoari singuli suis piis eleemosynis subvenere, ut adcitius adoptatum consequeretur effectum. Quadraginta ergo quatuor annis laboriosissime hoc monasterium Osnaburgense in potioribus consummatum erat, testudine tantum ecclesiæ ac dormitorio novo juxta Hasam exceptis. Quibus curriculis annorum elapsis nescitur quo diffortunio, quin potius infelici eventu ac communi plaga vicinorum in cineres Ecclesia & dormitorium cum cæteris ligneis structuris igne flammivomo devorante miserabiliter cum magno dolore Fratrum, incolarum & exterorum est redactum. Quod etiam ne memoriis hominum excideret hoc epigrammate est annotatum :

Hinc post M. ter C. superadde triginta monosque
In festo Fratrum fuit hic incensio Fratrum.

Mauricius autem filius Johannis Archi-Comitis obiit anno Domini MCCLXXXVIII. circa S. Stephanum in Brema : Similiter & Christianus, qui fuit Canonicus Ecclesiæ Bremensis, & delatum est corpus ejus in monasterium S. Mariæ in Huda. Iste Christianus fuit consanguineus Giselberti Bremensis Archiepiscopi & fuit in juventute sua scholasticus Bremensis, & ideo valde familiaris loco & incolis & valde dilexit clerum.

Eodem tempore fuit grandis caristia, plaustrum enim siliginis solvit XII. florenos Rhenenses : sed nemo ex tali caristia periit. Istis etiam temporibus Rex quidam nomine Sween habuit sub se quatuor regna scilicet Daciam, Svetiam, Norwegiam & Angliam. Sed oblitus est Domini creatoris sui nam idem Sween accepit matrem suam de Svetia reginam in uxorem. Qui correptus à Papa Clemente & à Cæsare Henrico, qui & illuc literas miserunt. Et sic rex matrem dimisit, cum qua antea concubuit & pœnitentiam vovit, quam ex timore non amore fecit.

CAPUT DECIMUM DE ARCHI-COMITE CHRISTIANO, & *gestis ejus.*

POst mortem Johannis Archicomitis & filiorum ejus Christianus ejus filius regimen suscepit vir utiq; magnus & rebus bene gestis clarissimo præconio insignitus. His temporibus, anno videlicet Dominicæ incarnationis MCCXCII. regnavit multis annis. Suam itaq; patriam tanta justitia sapientiaque ac pietate gubernavit, ut potius bonitate sua, quàm aliis armis aut militibus sibi subegerit. Erat namque multa eloquentia præditus, comisq; ac perhumanus nec non in omnes liberalis atq; doctorum virorum tum Ecclesiasticorum tumque oratorum ac Poëtarum & Historicorum familiaritate, dum esset in Universitate Parisiensi, conjunctus. Viros eloquentes ob eorum doctrinam & rerum experientiam apud se sedulo habere voluit, & magnis honoribus præmiisque ob doctrinæ præstantiam semper prosequi voluit. Tandem cum civitatem Oldenborgensem & castrum maximis ædificiis aliisque plurimis beneficiis illustrasset,

Anno

Anno Domini M CCC. die XXIII. Julii unicum relinquens filium nomine Johannes civitatis & patriæ Dominium concessit. Ejus autem corpus cunctis collacrimantibus cum maxima funeris pompa apud templum juxta civitatis forum sepultum fuisse constat.

Anno quo supra Otto Comes in Delmenhorst collegium fecit clericorum in honorem S. Dei genitricis, & contulit eis prædia confirmante Archiepiscopo Giselberto.

Illis in temporibus claruerunt quatuor luminaria mundi ordinis fratrum Eremitarum Divi Augustini Doctoris clarissimi. Primus fuit Magister Thomas de Argentina, Prior generalis nostri sacri ordinis. Hic multa composuit sed ex aliis ejus operibus tam compendiosa & præclara super Sententiis edidit Commentaria ut nesciat horum utrum alteri prævaleat vel compendiositas claritati, vel ê contra claritas compendiositati. Secundus fuit Magister Gerhardus de Bergomo, Magister Parisiensis & Episcopus Savonensis. Hic Parisiis duo quodlibeta determinavit super Cantica Canticorum & super Epistolam ad Hebræos. Inter Salomonem & Paulum fecit Concordantias. Plures Decretales optimè interpretatus est. Multas item collationes & disputationes reliquit in scriptis.

Tertius fuit Frater Alexander de S. Elpidio, Prior generalis ordinis & magister luculentissimus, ecclesiasticæque dignitatis defensor acerrimus. Hic tres libros edidit: Unum de Eccesiastica potestate: alium de Ecclesiastica paupertate: tertium de Ecclesiastica unitate. Scripsit super Topicis & prioribus Aristotelis. Multos denique ad diversas materias tractatus edidit.

Quartus fuit gloriosus & sanctus vir Simon de Cassia: qui cum scientia infusa plurimum valeret nullum voluit humilitatis gratia unquam gradum accipere. Hic Domini verbi suo tempore præco validissimus & ecclesiæ Dei utilissimus fuit. Scripsit super quatuor Evangeliis maximum volumen in XV. libros distinctum, dissertissimè & Christianissimè digestum, quod opus de Christiana Doctrina appellavit. Item edidit Speculum crucis; de patientia, de disciplina Spiritualium: de vita Christi. Scripsit super Symbolum: Scripsit de vita Eremitica: multas Epistolas, tractatus & admonitiones tum latino tum materno Sermone conscriptas ad Florentinos ad Bononienses, ad Senenses & alias civitates destinavit.

Caput Undecimum de Johanne Archi-Comite & gestis ejus.

Christiano sepulto Johannes tertius ejus filius ei successit. Hic, ut quidam scribunt, multis equis & canibus, & familia inutili terram Amirorum & Stedingorum in paupertatem nimiam substravit. Ejus etiam temporibus Stedingi volentes evertere terram de potestate Archi-Comitum, quia eis injuriæ & multa incommoda inferebantur prædictus Johannes cœpit in villa Rastede morari, quasi unus paganus cum quadam concubina, legitima repudiata, quem & Bremensis Archiepiscopus propterea, ut debuit, excommunicavit, & ideo omnibus clericis & ecclesiis infestus fuit. Nihil enim profecit sibi, quod de rapina acquisivit, nec omnes reditus sui sat ei esse poterant, quin miserabiliter venando dilapidaret, & histrionico more. Hic tres genuit filios, videlicet Conradum, Christianum & Johannem sua in senectute. Prius enim sobolem habuisset, si ita lubricus & delitiosus non fuisset.

Anno quo supra de consensu Bremensis Archiepiscopi nobiles reliquias fundatorum claustri Rastedensis Hunonis, Friderici & Guillæ positas ante altare S. Johannis Baptistæ sustulit præsente inclyto & venerando Domino Diderico de Lunenborg Decano Bremensi, qui & natus Dux Saxoniæ, cum Archi-Comite Johanne de Oldenborg & multis militibus strenuis & validis famulis & militaribus terrarum, ipsasque reliquias in choro ante summum altare cum maximo honore divinorum laudabiliter collocavit cum hymnis & canticis, prout decuit.

Anno Domini M CCC X. Archi-Comes Johannes & Otto Comes de Delmenhorst invitaverunt exercitum Ducis Luneburgensis ad exterminandum Archiepiscopum Bremensem & Ecclesiam suam de Stedingia. Sed Archiepiscopus Giselbertus in

loco qui dicitur Sluterfile cum ipsis Archi-Comitibus & Comitibus, & cum exercitu dicti Ducis pugnavit & cum auxilio S. Petri gloriosè triumphavit, captivavitque exercitum Ducis Archi-Comitis, exactionavitque exercitum ipsum ad tria millia florenorum.

Tempore illius Archi-Comitis Anno Domini MCCCXLII. Lodowicus nobilis de Hassia habuit guerras cum Comite Gelriæ. Comes autem Gelriæ habuit in auxiliatorem Regem Bohemiæ, Episcopum Leodiensem, Episcopum Trajectensem, Comitem Juliacensem, Comitem Flandriæ, Comitem Hollandiæ & de Artois & alios plurimos Comites & nobiles in auxiliatores ultra VII. armatorum millia cum dexterariis & gladiis & galeis, cum aliis quampluribus militibus equitum & peditum. Cum talibus diœcesin Monasteriensem voluit devastare, & uno in tempore pertransire proposuit. Cui Dominus Lodowicus cum auxilio Domini Episcopi Osenburgensis & Domini Lippiensis & Comitum de Walregge, de Seine, juxta Costveldiam obviavit, & Dei gratia omnes illos fugavit, captivavit, & in nihilum redegit. Et ille Lodowicus erat primus à fundatione Ecclesiæ Monasteriensis, cui à sede Apostolica fuit provisum.

Ante illa tempora Anno M CCC VIII. feria tertia ante Martini Engelbertus Comes de Marka cum Episcopo Monasteriensi Conrado de Monte & aliis pluribus nobilibus Dominis cum Lodowico Comite de Ravensberge Episcopo Ossenburgensi inopinabile magnum bellum in campo Hardervelde commisit, in quo quam-plures Monasterienses & præsertim Episcopus Monasteriensis Prior cecidit cum Episcopo Ossenburgensi. Et reliqui omnes fugerunt, mansitque campus Osenburgensibus liber.

Prædictus itaque Lodowicus Monasteriensis Episcopus habuit guerram cum Johanne Archi-Comite Oldenburgensi Anno M CCC XLII. & destruxit castrum Wardenborg, ut habetur in Chronica Monasteriensium.

Anno M CCC XLVI. Otto Archi-Comes de Oldenborg fuit electus in Archiepiscopum Bremensem. Hic Archiepiscopus ante erat Præpositus Ecclesiæ S. Anscharii Bremensis, & Canonicus Coloniensis, & inde Archi-Comites habuerunt curiam versus Septentrionem in urbe Brema. Et tunc Mauricius de Oldenborg extitit Decanus, qui multa bona fecit Ecclesiæ Bremensi, dummodo elevatus fuit cognatus suus in Archiepiscopum.

Anno Domini MCCCXLIX. Godfridus Comes de Arnsberge postulatus fuit post mortem Ottonis in Archiantistitem Bremensem. Hic antea fuit Episcopus Ossenburgensis. Tunc incepit bellum civile inter Mauricium Archi-Comitem Oldenburgensem & Godfridum. Et materia litis fuit propter diœcesin Bremensem. Dominus Mauricius electus fuit de capitulo: sed Papa dedit Archiepiscopatum Godfrido. Et ambo litigabant insimul, & unusquisque eorum attraxit civitatem, & ideo modicum exspectabant in lite & pausabant pariter. Idcirco consulatus supersedit de adhæsione neutrius. Ultimò tamen invenerunt finem illum consulatus & communitas Bremensis circa Mauricium, quia habuit omnes munitiones & castra præter Tedinckhusen quod vicit Comes Gerhardus de Hoja ab Henrico Comite Brokhusensi, cui impignorata tamen fuit à diœcesi Bremensi. Sed res post longas altercationes & lites sic facta est quod Godfridus mansit Archiepiscopus & deberet servire Deo: sed Dominus Mauricius deberet retinere castra & manere administrator ejus in temporalibus ex integro & providere Godfrido. Sed ut hoc obtineret duxit exercitum ante Bremam idem Mauricius, in quo exercitu habuit DCCCC. milites & famulos cum Dominis istis, Comite de Marka, qui nunc Dux Clivensis, Comite de Steinfordia, Episcopo Paderbornensi & Archi-Comite de Oldenborg cum aliis suis amicis & Dominis circumquaque & fecit mira ante Bremam. In pascuis verò interfecit multos cives. Eodem anno erat tanta pestilentia in Brema, quòd Dominus Mauricius potuisset civitatem cepisse si voluisset. Sed allegavit illud: Afflictis non est afflictio danda, & recessit. Audiens autem Consulatus tantam benevolentiam intromisit sed de priori compositione. Et hoc fuit Anno M CCC L. Postea venit ad valvam Orientalem & fecit ibi milites Conradum Archi-Comitem de Oldenborg, Comitem Engelbertum de Marka, Dominum Ottonem de Line, Dominum Henricum de Itzendorp, Dominum

Dominum Martinum de Huda. Et fecit copiosum ignem de omnibus ædificiis ante Bremam, & præsertim cepit castrum Borg & destruxit & incidit pontem ibidem. Et cepisset civitatem Bremensem, si non fuisset pestilentia, ut dictum est, & destruxit omnia usque Lesmon; Ergo amplius res discussa est, & communitas adhæsit Mauricio & concordia Dominorum est facta. Postea Comes Gerhardus de Hoja vicit Bremenses solius auxilio Dei, non potentia, sed propter nimias eorum insolentias. Et tunc Mauricius manu forti redemit Langwedel, & castrum Tedinchusen à Comite de Hoja qui hoc cepit à Comite Henrico de Brockhusen, qui hoc habuit in pignus à diœcesi & capitulo, & tunc fuit incastellata Ecclesia Lullenhusen, & omnes incastellatores mortui sunt in integro anno miserè. De isto Godfrido Episcopo parum boni audivi: avarus enim fuit. Legitur in Chronica Episcoporum Offenburgensis Ecclesiæ, quod erat ibi quidam Episcopus nomine Benno. Anno Domini MLXVIII. qui statuit certam eleemosynam dari & stipem per Episcopum propter glires. Ille quod illæ dabantur nunquam in illa diœcesi glires vel ratti patuerunt. Dum autem Godfridus de Arensberge Episcopus illam eleemosynam dimitteret statim glirium copia rediit, Anno Domini M CCC XLVIII. & Episcopus ille miserabiliter vitam finivit. Iste Godfridus S. Petro & Ecclesiæ Coloniensi Dominium in Arensberge perpetuè dedit & resignavit.

Circa idem tempus vixit Henricus de Lucemborg Imperator, quem quidam Jacobita intoxicavit. Nam Ptolemæus Lucensis in sua Chronica ubi tractavit de prædicto Imperatore sic loquitur, & hæc sunt verba sua in forma: Unde quidam prævaricator Jacobinus de ordine Dominici, membrum Diaboli, fera pessima, rancor Acherontis, laqueus mortis, & omnis mali comportator, pejor Juda traditore, qui Christum tradidit tradi volentem, cujus traditio & mors Christi sanctissima Christianitati & omnibus fidelibus fuit fructuosa & totius noxialis pomi redemtiva. Qui traditor & insidiator pessimus de genere Guelfino & caninorum habens Originem de Senis oriundus cum ipsis Senensibus, Florentinis & Lucanis ingressus consilium Pilati qualiter Imperatorem traderet virum pacis, justum, pium, sanctum, & mansuetum, neminem offendentem sine caussa, & unicuique secundum præcepta juris Imperialis justitiam tribuentem, se amicum simulans & concordiam ordinare fingens inter ipsum Imperatorem & prædictas malivolas civitates, calliditate, imo verius malitia vulpina, qui prævaricator turpissimus rogans, ut ipsa die solemni & festiva coram prædicto Imperatore divina posset celebrare, & eidem porrigere corpus Christi, quod & clementissimus Imperator indulsit eidem. Canticis ergo celebratis & horis Canonicis, prout moris fuit in præsentia Imperatoris memorati tandem latro & traditor turpissimus indutus vestibus socerdotalibus divinum inchoavit officium imo verò profanavit & communione facta ipsi Imperatori corpus Christi, quod erat in ara crucis ejus sanguine rubricatum, toxicatum porrexit ipsum venenando. Versus

Sub calicis latere potuit neonia latere,
Ungue ferens maculam dextra necans aquilam.

Et ei vertit calicem vitæ in calicem mortis naturalis, & quia non est dubium quin ipse Imperator Sacratissimus quo ad se receperit verum & viaticum vitæ sempiternæ ipsum mundans ab omnibus peccatis & inquinamentis suis perducendo ipsum ad æternam vitam. Quo in sanctissimo corpore sumto & lotione manuum traditoris licet turpissimi steterit in mensa Domini & loco JEsu Christi loco sanguinis Christi cum laicis sanguis Christi non detur. Prædictus glorisissimus Imperator tanquam ovis mansuetissima ad sedem suam rediit & videbatur sibi, quod glacies frigidissima tremuisset sua intestina & Missa completa volens bonum pro malo reddere, quod perfectionis est ipsi traditori dixit: Domine recedatis, nam si percipiunt Teutonici & nostri devoti, morte moriemini, quod nobis non placet. Nam ob reverentiam corporis & sanguinis JEsu Christi, qui pro me misero peccatore & pro omnibus peccatoribus dignatus est subire mortem crucis vobis ignosco & remitto, quod calicem vitæ vertistis mihi in mortem. Et ille vobis ignoscat, qui totum hominem salvum fecit sua saluberrima morte. Quo traditore turpissimo recedent & recepto apud Senas auro sibi ob hujusmodi traditionis caussam promisso more Judæ dato ex cujus malæ bestiæ traditione damnosissima multi & infiniti de suis Confratribus Jacobinis ac domus eorũ

in Tuſcia, Lombardia & aliis mundi partibus igne & gladio interierunt. Et meritò juxta verbum Domini: Sicut per delictum unius hominis &c. Et iterum: Ego, inquit, ſum Dominus Zelotes, vindicans peccata patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem in his qui fecerint malum. Acta ſunt hæc Anno Domini MCCCXIII. anno quinto regni ſui in caſtro Boncavent. Verſus.

Cæſaris Henrici cœleſtis regis amici
Heu durum fatum doleat ſimul omne creatum
Hic Princeps magnus lenis fuerat velut agnus
Sed virtute leo Judæ ſimilis Macbabæo
Ut Salomon ſapiens fidei virtute refulgens
Juſtitiæ cultor in perverſos fuit ultor
Cleri protector caſtus fortis velut Hector
Conſiliis fretus generoſo ſanguine cretus
Pax fuit Eccleſiæ protector fortis ubique
Cui dedit ad plenum Judas pro melle venenum.
Traditor impurus, homo neque, pectore durus
Spernendo legem necat hic pro munere Regem
Unde ſtupet mundus dolet orbis ubiq; rotundus,
Deſtet ſublatum ſe Rege pio ſpoliatum
Hinc petimus CHRISTE tecum conregnet ut iſte
Perfidiæ ſtratum ſemen Chanaan ſceleratum
Omnibus ingratum ſpecimen, ſal infatuatum
Sanctifer inſanus & troſitor undique vanus
Corde levis planus ſimulator & arte trucanus
Fex exſtinxiſti decus orbis deſpuiſti
Ah Antichriſti canis & præco quid egiſti?
Pelle ſub agnina latuiſti fera lupina
Punxiſti ſpina florem trux mente ferina
Sanguineus raptor exactor mortis & actor
Firmius hauſiſti potum pro munere Chriſti.
Ergo tuo morbo læſus ceſſabitur ordo
Dominici, tardus cujus fueras bachalardus
A modo non creſcas non vivas non veteraſcas
Sed computreſcas, loca mortis ubique capeſcas.
Heu nece miranda ruit arte manuque nefanda
Cæſar magnificus Henricus honoris amicus
Qualia ſunt fata quòd relligio maculata
Tanto privavit nos Cæſare quem male ſtravit
Ecce calix vitæ fert guſtum mortis! abite
Corde venenoſi non eſtis relligioſi
Ergo futura cave Princeps vivas ut ave
In varia nave non confidas neque nave.

Idem ſcribit Magiſter in Chronica nona. Idem habes in Chronica Prutenorum, in ſupplemento Chronicorum Magiſtri Philippi Bergomenſis, & quaſi in omnibus Chronicis modernis. In Chronica Prutenorum ſic ſcribitur Anno Domini M CCC XIII. translata fuit ſedes Principalis ordinis Dominorum in caſtrum S. Mariæ. Circa idem tempus vixit Henricus de Lucemborg Imperator, quem quidam de ordine Prædicatorum confeſſor ſuus poſt ſumtionem ſacræ communionis veneno ſub unguibus occultato in ablutione digitorum, quam ſibi ſumendam dedit, interemit. Verſus:

Quomodo ſit geſtum de Cæſare ſit manifeſtum
Verum fertur ita quod quidam proh Jacobita
Per virus ſtravit Miſſam quando celebravit
A Juda credo non venit tanta nigredo.

Et alibi

Jure dolet mundus quod Jacobita secundus
Judas quod restat mors Cæsaris & manifestat
Henricus dictus nullo certamine victus
De Luceborg natus nullo vicio maculatus
Cæsar erat magnus mortem subiit velut agnus.

Sed Jacobitæ in contrarium allegam instrumentum Johannis Bohemiæ Regis & Lucemborgensis Comitis contrarium dicentis. Sed in rei veritate, si quis bene inspexerit hujusmodi instrumentum videbit, quod per eosdem Fratres est confictum, & nullius roboris vel momenti. Nam Ptolomæus in sua Chronica dicit, quòd traditor erat de Senis Jacobinus vocatus: Instrumentum verò dicit, quod erat de monte-Politiano Bernhardus nomine. Vide primò, quòd lyra non concordat cum cithara. Diceret Ptolemæus contra instrumentistas si viveret verba Divi Johannis Evangelistæ: Nunquid quæ scimus scimus, & quæ vidimus oculis nostris possimus non loqui. Et quam plures rationes allegare possem contra Instrumentum si vellem, quæ gratia brevitatis dimitto.

Anno Domini MCCCCXCVIII. altera die Ascensionis quidam Frater Hieronymus ejusdem ordinis Jacobitarum mettertius incineratus fuit Florentiæ, & cineres pro reliquiis reliquit. Primò ideo, quia traxit populum Florentinum ab obedientia Papæ & ecclesiæ Romanæ secundò prædicavit Papam Alexandrum VI. esse Simoniacum, hæreticum, Maranum, in fide suspectum adulterum & publicum fornicatorem. Propter ista inferebat suam excommunicationem & censuram nullo modo esse formidandam quia à non vero Papa esset prolata. Propterea fuit accusatus & pro seditioso & rebelli condemnatus. Et ubi mala perpetravit, ibi & pœnas luit, qui à proprio Prælato & generali fuit igni adjudicatus. Et idem generalis propriis manibus abstulit ab eisdem habitum ordinis.

Anno Domini MCCCCCV. circa festum Viti quidam Frater ejusdem ordinis Jacobitarum de conventu Lubicensi latro & nequam pessimus repertus fuit in diœcesi Bremensi, & in latrociniis deprehensus circa castrum Wordis, qui si à villanis occisus non fuisset, præfectus Episcopi eundem sua propter demerita rotasset.

Circa idem tempus Guntherus Comes de Swartzenborg vir magnanimus, favore quorundam Electorum electus fuit in Imperatorem & Karolo quarto etiam electo se opposuit, scribens nominansque se Romanum Imperatorem. Qui collectis copiis cùm bella acriter contra Karolum Regem Bohemiæ agitaret, & nec prece, nec terroribus flecti posset, sumto veneno mortem obiit: in quo suspectum Karolum per quendam Physicum habuerunt. Quo mortuo nullo resistente quietè regnum gubernavit. Tempore hujus Archi-Comitis anno MCCCL. pestis lugubris & miserrima incepit & per tres annos per totum penè orbem divagata est: quæ primò in Asia apud Indos ob quasdam bestiolas incipiens per provincias passim irrepens usque in Britannos & omnes gentes adeo desævit, ut vix decimus quisque ex millesimo homine superfuerit, & plæraque loca prorsus derelicta sint. In isto triennio obierunt ex ordine nostro videlicet Fratrum Eremitarum Divi patris nostri Augustini, quinque millia Fratrum, ut est in Chronica ordinis. Exinde universi Judæi in toto quasi mundo exstincti sunt, quibus illud nefas pestilentiæ ex veneno imponebatur. Illo in tempore plurima prodigia & signa de cœlo sunt facta & ostensa. Fuit inaudita fames, quòd homines sicut bestiæ diversas herbas comederunt, & quàm-plurimæ terræ civitates, castra, villæ, ex aquarum inundantia sunt submersæ. Item anno quo supra circa festum Jacobi in maxima siccitate, nullis pluviis præcedentibus manè ita subitaneè aquæ inundantia ex sicca terra erupit, per quam ex improviso plures civitates & villæ, quam de priori aquarum inundatione perierunt.

Anno Domini MCCCLXII. obiit Godfridus de Arensberge Archiepiscopus Bremensis & Albertus Dux Brunsuicensis fuit reelectus contra voluntatem Archi-Comitis Mauricii. Ista electio facta fuit ex persuasione Comitis Gerhardi de Hoja. Ipse enim Mauricius fortiter infestavit Comitem de Hoja & multotiens vicit, & depopulavit Dominium suum, & vicit Hojam pluries & Comes de Hoja tenuit Archiepisco-

pum Godfridum, qui tunc cum Mauricio in malis punctis stetit. Sed tenuit eum propterea, quia dedit ei Tedinckhusen & ille Archiepiscopus fuit senex & impotens, & ideo magnum libenter habuissent principem pro defensione majori, & ut refrenaret potentiam Archi-Comitis Mauricii Decani, qui sibi nihil de diœcesi ministravit. Et sic petiit Comes de Hoja, quod Dux Brunsuicensis nomine Magnus lites moveret civitati Bremensi & diffidationis mitteret literas, hoc deserviret, quòd alias ibidem degere non posset, quin idem Mauricius eum à Comitatu expelleret. Mauricius enim pro Archiepiscopatu institit, sed procuratores Ducis prævaluerunt, & Albertus Dux obtinuit Archiepiscopatum. Eodem anno venit Dux Magnus cum filio suo Alberto habita confirmatione & pallio à Papa super Bremensem ecclesiam. Sed Dominus Mauricius restitit sibi fortiter, quia habuit castra. Et venit cum fortitudine Ducum, Comitum, & Baronum ante Wordit, & obsedit castrum ubi erat Mauricius: Ibi nobilis Baro de Werberge interemtus est cum aliis multis. Quo facto concordarunt in hunc modum quòd Mauricius temporibus vitæ suæ obtinere deberet Hagene cum omni advocatia & reditibus, & sic deberet cedere in integro. Et sic cessit de diœcesi & mansit Decanus.

Longe ante illa tempora anno videlicet Domini DCCLXIX. pestis horrendissima fuit, quæ miserabili strage Italos omnes & præcipuè Ligures prostravit. Quapropter sicut Paulus historicus dicit homines terrore concussi velut amentes domos deseruerunt & per nemora quæque fugere. Unde factum est, ut idem ad verbum refert ut nullus pastor, in vineis in agris cultor aut messor inveniretur. Nocturnis quippe horis & diurnis tuba personabat, & quasi murmur gradientis exercitus audiebatur sed nulla comitantium apparebant vestigia. Similis historia habetur in Chronica Eusebii quod tempore Justiniani Imperatoris DCCLXVII. apud Papiam in Augusto & Septembri magna mortalitas facta est. Tunc visibiliter multis hominibus videntibus apparuerunt duo angeli, unus bonus, alter malus transeuntes per urbem nocturno tempore: malus tenebat venabulum in manu, & ad permissionem boni januam percutiebat & de tali domo quamcunque januam percutiebat altera die omnes de eadem domo moriebantur. Post cuidam homini devoto per visionem dictum est, quod ipsa mortalitas non cessaret, nisi in ecclesia S. Petri, quæ dicitur ad vincula dedicaretur altare in honore S. Sebastiani martyris. Quo facto mortalitas ipsa immediatè cessavit.

Circa illa tempora claruerunt quatuor Doctores excellentissimi ordinis Fratrum Eremitarum Divi Augustini. Primus fuit Frater Augustinus de Esculo, Doctor quidem in omni dicendi genere clarus. Edidit super sententiis commentum dignissimum: In Moralibus & in sacra Scriptura multa & quidem digna opuscula.

Secundus fuit Frater Angelus de Camerio, qui in Dialecticis & in utraque Philosophia plurima edidit volumina: Super Evangeliis ac Epistolis Pauli præclaras expositiones.

Tertius fuit Magister Johannes de Faberno, qui non modo Aristotelicus, sed Platonicus maximus fuit. Unde ex aliis operibus Evangelia interpretatus Platonem cum divina scriptura semper concordavit: Super Ethicis & Politicis egregios Commentarios fecit; maximus theologus & acerrimus disputator fuit.

Quartus fuit egregius sacræ Theologiæ Doctor Magister Hermannus de Schilde de conventu nostro Offenburgensi. Pro quo concludo primum Theologicum Westphalicum habuit Offenburgensium conventus ordinis Fratrum Eremitarum. Probo quia ille fuit prænominatus reverendus Magister Hermannus, hujus conventus alumnus patet hoc per eundem magistrum reverendum in Sermone facto coram clero Offenburgensi, qui incipit: Principium in Osee, ubi postquam pro gloria ecclesiæ Offenburgensis introduxit, quomodo ibidem per Karolum Magnum utriusque linguæ, Græcæ scilicet & Latinæ studium fuerit institutum, consequenter infert nihilominus totius Saxoniæ, excepto venerabili Hugone de S. Victore, qui si Saxo fuerit, quod ibidem non declarat, tamen totius Westphaliæ se primum insignitum sacræ paginæ Doctorem pronunciat. Secundò propter hoc idem nostro ex martyrologio, ubi dum mentio de magistro prædicto fit sic scribitur: quem noster conventus in Christo genuit. Tertio magna occasio vel indicium veritatis pro nostra assertione ex do-

natione

natione librorum suorum valore ducentorum florenorum. Idem reverendus pater & doctus vir ad multorum eruditionem hæc quæ subjecta sunt edidit opera. In primis videlicet super primum Sententiarum commentum dignissimum. De materia canticorum volumen unum. Super cantica canticorum magistralem expositionem. Expositionem duplicem Dominicæ orationis. Expositionem devotissimam super Ave Maria. Breviloquium de expositione Missæ. Manuale sacerdotum perpulcrum. De quatuor sensibus Sacræ Scripturæ compendium. Hexameron duplex. De vitiis capitalibus librum unum. Claustrum animæ librum unum. De conceptione immaculata virginis tractatum pulcerrimum contra stolidam & amaram opinionem Jacobitarum. De modo studendi librum unum. Introductorium juris. Collationes prædicabiles per anni circulum. Super librum Rhetoricorum commentum divinissimum. De quinque sensibus tractatum unum. De vera & falsa amicitia librum unum. De compensatione orationum Dominicarum cum orationibus canonicis librum unum. Super Decretalem : Omnes utriusque sexus. Super Genesin Postillam. Contra errores Flagellatorum tractatum. Contra Magistrum Conradum de comparatione Missæ tractatum. Sermones præterea multos ad populum edidit: sed & multæ exstant quæstiones. De mansionibus librum unum. Scripsit insuper super X. præcepta. Gaude Ossenburgica tali ac tanto viro decorata: gaude conventus Eremitarum, à quo lumen tam præclarum primum scintillavit. Sed ad propositum redeundo præfatus Doctor primus Westphalicus decessit Anno Domini MCCCLI. in pestilentia illa magna, quæ in Chronicis modernis nominatur prima, quia ante illam nulla sævior in Alemannia fuit: de-post autem frequentius sæviit ille amplius morbus pestilenticus. Anno Domini MCCCXLVI. magna partialitas fuit inter Bremenses. Et Albertus Archiepiscopus fuit dux eorum. Sed Archi-Comes Conradus de Oldenborg & Comes Christianus de Delmenhorst post multos dies liberaverunt civitatem quia secretè cum suis contra Archiepiscopum venerunt eis in adjutorio sabbato ante Petri & Pauli, pro quo adhuc tenetur festivus reexpugnationis in honorem S. Mariæ.

Anno MCCCLXVIII. in profesto Praxedis venerunt in Blexen navigio Dominus Mauricius de Oldenborg Decanus, Archi-Comes Gerhardus fratris ejus filius, & Archi-Comes Christianus patruus ejus omnes Oldenburgenses, & Conradus Comitis Henrici filius de Brockhusen cum DCC. militibus & multis civibus de Brema absque equis & omnes ibidem à Frisonibus interfecti sunt præter Everhardus de Cluvelo. Et dicitur, quòd totum fuit ex vindicta, quia Frisones spoponderunt satisfacere pro delictis. Et dummodo non volebant eos capere ad gratiam clamabant ad cœlum pro adjutorio, & Deus liberavit eos.

M ter CCC LXV. ternæ cum scripta fuere
Oldenborgenses nobiles cecidere per enses
Frisonicæ gentis hostiliter hunc ferientis
Quo ruit armatus simul ipsorum Comitatus
Hujus & obnixè miserere Jesu crucifixe
Praxedis in festo hujus cædis memor esto.

Anno MCCCLXX. fuit grande diluvium, & tunc solvit modius siliginis XII. grossos Bremenses. Eodem anno Dominus Florentius Monasteriensis Episcopus cum auxilio Melchioris Ossenburgensis Episcopi & Ottonis Comitis de Tecklenborg fortissimum castrum Dincklage cepit & destruxit. Eodem anno Dominum Johannem de Sotmisse captivavit, Johannem Borggravium in Stromberg de patria expulit & suis castris eum spoliavit. Castrum Crassenstein, quod nunc Lubertus Wend jure hereditario possidet ei abstulit.

Eodem anno idem Florentius Episcopus villam Meppen firmavit, & juxta eam castrum Palbenstein, quod sibi ultra D. marcas constitit, construere cœpit. Ex illa electissima civitate multi Carthusiani incoluerunt vastam solitudinem silentio dediti & quieti vacantes & videntes quàm suavis est Dominus & cum Maria sepositis plurimum distrahentibus & turbantibus erga plurima negociis secularibus soli uni parti optimæ tota aviditate invigilant. Hi militantes Soli Deo negociis implicari mundanis refugiunt quos Dominus rebus mundanis occupari nolens suæ dulcedinis participio voluit honorare. Ex hic Prædicatores, Minores, Carmelitæ, Eremitæ S. patris

tris Augusti regulares. Sunt & alii perplures hujus ingenuæ civitatis viri religiosi pariter & seculares, illustrissimi Episcopi, Doctores in Theologia, Baccalarii & Lectores, in utroque jure Doctores qui suis insignibus actibus moribusque præfatam civitatem redimentes haud minimè. Inter quos Dominus Johannes Veneker Laricensis Episcopus, Wibboldus Prædicator egregius & quamplures alii civitatis Offenburgensis incolæ peculiari quadam excellentia præeminent, qui pro suæ vitæ merito ab hujus præfatæ civitatis ingenuitate non degenerant. Ego quoque omnium minimus, tanquam abortivus hujus civitatis civis sum & municeps in ordine Divi patris Augustini professus. Qui certis caussis extantibus mundo dedi libellum repudii inde huc me transferens, quo exinde non mihi soli viverem, sed & aliis vitæ verba ministrarem reputans mecum illud, apostolicum; pro omnibus mortuus est Christus, ut qui vivunt non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit hoc est, corpori ejus, quod est Ecclesia, quam acquisivit sanguine suo. Lecturos quoque hanc Chronicam deprecor, quo suis mihi à Domino precibus impetrent, quatenus dare dignetur Dominus verbum in ore meo & in corde meo consilium corroboret. Judith IX. Meminerit mei Dominus, & ostendat se mihi in tempore tribulationis, & det mihi fiduciam & sermonem compositum in ore meo in conspectu populi Hester XIIII. Noli eorum fieri similis qui si fortè ad scripturas sanctas post sæculares literas venerunt & sermone composito aures populi mulserunt quicquid dixerint hoc legem Dei putant, nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli sentiant sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande & non vitiosissimum dicendi genus depravare sententias & ad voluntatem suam sacram scripturam trahere repugnantem. Ex illa namque Meppea civitate uno & eodem tempore vixerunt XXXVI. sacerdotes diversorum ordinum inter quos Episcopi, Doctores curati, &c. O civitas tantorum ferax fructuum, quæ jure meri plena censeris secundum tui nominis interpretationem, quæ quo abundas temetum tantis monasteriis & civitatibus regionibusque propinas dum ea filiis ex te genitis tanta fœcunditate donasti. Tunc montibus undique septa campis viridibus, fertilibusque adornata tanquam Paradisi lignum secus decursus aquarum plantata, duobus limpidissimis fluminibus instar coronæ cingeris quo ex hoc terra tua variorum ferax fructuum ariditate non marcescat sed pullulet imbribus irrorata cœlestibus. Nam ex te viros contemtu seculi sublimes, honestate morum conspicuos, Christi amore ardentissimos produxisti egentes, angustiatos, & afflictos, quibus dignus non erat mundus quem mente excelsa & in superna subjecti contemserunt. Versus:

M œnibus & patris Meppis redimita coruscas
E t duo circumeunt flumina limpida te.
P iscibus atque feris variis quoque semper abundas
P ræstas & reliquis munera magna tenens.
I n genti de te nati celebrantur honore
S ic urbs ex multis gloria magna tibi est.

Horum sex metrorum carpens primordia Meppis civitatis famosissimæ vocabulum reperis. In illa civitate Gerhardus Schiphower de Dominio Benthemensi oriundus pater meus fuit ad multos annos Burgimagister , qui obiit Anno Domini MCCCCLXXXIIII. in cœmiterio ibidem sepultus.

CAPUT XII. DE CONRADO, CHRISTIANO & JOHANNE *Archi-Comitibus, & eorum gestis.*

Post mortem Johannis Archi-Comitis filii ejus Conradus, Christianus & Johannes quintus patriam susceperunt regendam. Fuit autem Conradus vir in dicendo acerrimus eloquentissimusque, qui sua eloquentia magnanimitate, fortitudine, liberalitate atque prudentia & sapientia veteres quasi Archi-Comites sine controversia superavit. Et in re militari adeo victoriosissimus fuit, quòd post Imperatorem par illi in tota Westphalia & Saxonia non sit inventus. Hic namque ab sua adolescentia cum Johanne patre suo viro fortissimo cum militare cæpisset etiam eidem

eidem mortuo in rebus bellicis adhuc adoleſcens animoſiſſimè ſucceſſit: qui etiam ipſa in juvenili ætate quantas inprimis contra Friſones obtinuerit victorias multis in locis clariſſima extant trophæa, quæ illum ſuper æthera vehunt. Ipſe enim in ſuo ſeculo Bremenſes terruit, cumque ſæpe-numero conflixerit, ut pareſt, nunquam ſine honore diſceſſit, nunquamque certavit, quin profligato victo ac lacerato hoſte palmam ſuæ virtutis retulerit. Chriſtianus verò vir ingenio divino & moribus ſupra hominem in quo nihil fucatum, nihil ſubdolum nihil niſi magnificum aut excelſum aut admirandum erat cujus quidem verba ſapientia plena, opera autem graviſſima & ſemper regia quare ejus oratio hominis tantum, quæque actio regalis erat, & propterea omnia ei ſecunda ſemper fuerunt & fauſta. Deus enim, qui curat & dijudicat omnia, eum quoad vixit in omnibus comitari viſus eſt. Unde & univerſi Principes ipſum tanquam ſimulacrum omnis virtutis & laudis ſemper contemplabantur & venerabantur. Johannes autem Frater Prædictorum vir præclariſſimus apud omnes Friſones & Weſtphalos maximo habebatur in precio, lites permaximas multis in locis extinxit, & pacem prout decuit Chriſtianum Pricipem cum omnibus compoſuit propter quod & ingentem laudem reverentiam & benevolentiam ab omnibus promeruit.

Ante illa tempora anno videlicet Domini MCCC. Johannes & Chriſtianus fratres viri Deo devoti & religioſorum promotores, cleri protectores nobis Fratribus Eremitariis Divi Patris Auguſtini de Oſſenburg in cœmiterio Oldenburgenſi pro domo ædificanda dederunt aream ex mera & libera voluntate: pro quo nota quod altera die Franciſci obiit Nobilis Dominus Johannes in Oldenborg pro cujus anima dicetur omni die Miſſa defunctorum, pro area quam inhabitamus ibidem. Sequitur litera Donationis eorundem datorum in hunc modum. Univerſis hanc literam viſuris ſeu audituris Johannes & Chriſtianus fratres Dei gratia Archi-Comites in Oldenborg ſalutem in Domino. Tenore præſentium recognoſcimus publicè proteſtantes, quod pleno conſenſu omnium heredum noſtrorum religioſis viris Priori & conventui Fratrum Eremitarum ſancti Divi Auguſtini in Oſſenbrugge donavimus & contulimus purè, ſimpliciter & irrevocabiliter propter Deum & animarum noſtrarum parentumque noſtrorum pro ſalute religioſo Fratre Hermanno dicto de Geſeke ejuſdem ordinis & eorum nomine recipiente aream unam ſitam juxta Eccleſiam Beati Lamberti in Oldenborg in oppoſito domus plebani cum omnibus juribus & attinentiis, quemadmodum dicta area ſuis in terminis & circumquaque comprehenſa ea juris ſolemnitate, quæ in hujusmodi libera voluntariaque donatione fieri conſueta perpetuis temporibus pacificè & quietè per eosdem ſive eorum nuncios abſque ulla impetitione, ſeu inbrigatione noſtri & heredum noſtrorum poſſidendam Volentes ejuſdem firmam & inviolabilem in ſupra-dicta area præſtare Warandiam, quotiescunque provide ab ipſis fuerimus requiſiti: Renunciantes etiam omnibus juribus & proprietatibus, quibus nobis & noſtris heredibus hactenus in ipſa area competere valeat in futurum. In hujus donationis teſtimonium ſigilla noſtra præſentibus duximus apponenda. Datum Anno Domini MCCCVII. Dominica qua cantatur Lætare Jeruſalem.

Tempore illorum Archi-Comitum claruerunt quatuor Doctores excellentes ordinis Fratrum Eremitarum Divi Auguſtini.

Primus fuit Frater Wilhelmus de Cremona Prior generalis ordinis & poſtmodum Nonariæ urbis Epiſcopus, & ipſe hæc ipſa tempora cum doctrina celebri, tum morum ſanctitate tumque eloquentia plurimum decoravit; Is namque poſteaquam XVI. annis Generalatus officium peroptimè exercuiſſet à Clemente Pontifice Maximo, propter ipſius excellentiam & multarum rerum cognitionem Nonarienſis Eccleſiæ Epiſcopus deſignatus fuit. In quo quidem officio Pontificatus Beatum Patrem Auguſtinum imitatus XII. ſui ordinis fratres ſecum habere voluit cum quibus ſacra faciens canonicas horas nocturnas pariter & diurnas cottidie vigili cura perſolvebat. Deinde in ſub Epiſcopatu multa ædificia vetuſtate collapſa reſtituit & cultiora reddidit, & caſtellum in prædiis Epiſcopatus maxima impenſa condidit. Divi etiam Patris Auguſtini corpus à Johanne XXII. cum maxima privilegii prærogativa obtinuit, ubi & locum celeberrimum una cum ſepulcro marmoreo toto mundo celeberrimo conſtruere fecit. Sed & conventum Cremonenſem ac monaſterium

Nonarienſe maxima impenſa auxit & infinita propemodum beneficia ordini contulit, plæraque etiam ſuæ Doctrinæ monumenta reliquit, Evangeliorum videlicet expoſitionem & orationes quamplurimas & quidem diſertiſſimas : Super Sententiis Commentarios fecit. Et de auctoritate Apoſtolica volumen præclariſſimum.

Secundus fuit Frater Bartholomæus de Urbino Doctor diligentiſſimus & Epiſcopus Urbinas, qui quamvis multa ediderit opuſcula illa tamen admiranda atque ſtupenda ſunt quibus tam Auguſtini mare, quam Ambroſii ſupernatavit flumen: utriusque ſcilicet Doctoris ſingula dicta per Alphabetum redigens in maximam totius fidei Chriſtianæ utilitatem. Appellantur autem opera illa communi vocabulo Auguſtini & Ambroſii Milleloquia. Hic inſuper egregium opus de Spirituali bello compoſuit: Et librum quoque de regimine Principum ab Ægidio noſtro editum in breviorem formam redegit.

Tertius fuit Frater Jordanus de Quedelingborg ſacræ Theologiæ Lector qui multarum Antiquitatum indagator extitit. Hic perquam egregiè Dominicalia Evangelia poſtillavit ac Sermones ſuperaddidit. Pulcrum Quadrageſimale fecit. Super Pater noſter & Ave Maria ſcripſit. Diffuſam apologiam ordinis condidit. Apocalypſin expoſuit, multosque Sermones tractatus & conciones de diverſis materiis ſcripſit.

Quartus fuit Johannes Clenke de Conventu Hervordienſi qui totus fuit catholicus ac veritatis zelator. Hic ob veritatis defenſionem ac falſitatis impugnationem multa perpeſſus eſt in civitate Magdeburgenſi. Tandem ad inſtar Apoſtoli Pauli in ſporta per murum ſubmiſſus evaſit manus inſidiantium, in nomine Domini prout teſtatur in Epiſtola Johanni XXII. directa & in Decadicon libello ſuo. Quis eo clarius prædicatoribus & utilius Evangelium Matthæi & Actus Apoſtolorum explanavit penitus ignoro. Magiſtraliter etiam Sententiarum libros duplici in ſtylo, literali videlicet & quæſtionali in ſcriptis dimiſit legendos. Quotlibeta etiam varia juris totius canonum legumque Doctor ſcripta reperitur compilaſſe. Nec poſt eum credo talem Auguſtinum habuiſſe filium in dictis patris ita tritum & perfectum quia & Sententiarum magiſtrum ſuis in allegatis quàm-ſæpius probat in allegando erraſſe.

Anno MCCC LXXIV. Collegium in Oldenborg primò fundatum eſt ab Archi-Comite Conrado & aliquotis annis à fratre ſuo Chriſtiano Capella ſive domus Sancti Johannis Baptiſtæ ante caſtrum Oldenborg inter Huntam & Harnam Oſſenburgenſis diœceſis. Illo tempore Eccleſiæ collegiatæ præficitur, qui rector Eccleſiæ, vel paſtor fuit, Dominus videlicet Johannes Halle primus Decanus Oldenburgenſis: Secundus Gerhardus de Brema, Johannes Scriptoris tertius, Oltmannus Winepenninck quartus, Johannes Scuwe quintus, Gerhardus Steneken ſextus, Nicolaus de Delmenhorſt filius Archiepiſcopi Nicolai Bremenſis, qui & Comes de Delmenhorſt ſeptimus Decanus Eccleſiæ Oldenborgenſis qui ante-dictæ Eccleſiæ annis XLV. bene præfuit verbo & exemplo vir diſcretus & providus, pius, devotus miſericors & benignus pacis amator, religioſorum promotor, neminem offendens magnus eleemoſynarius, qui me Fratrem Johannem Schiphower de Meppis, dum ibidem eram limitator propter Deum ferè ad quinquennium ſuis eleemoſynis pavit largifluè. Obiit autem Anno Domini MCCCCIV. in vigilia exaltationis S. Crucis ſepultusque Oldenburgenſi in Eccleſia in ſiniſtra parte chori in ſtallo, ubi Decanus habet locum ſuum. Infra ſcriptos verſus in laudem prædicti Decani confecit pro-ut antiquorum Epitaphiorum moris eſt:

Turbida me cogis, ô mors, inſignis Herois
Heu minus egregio geſta referre ſtylo.
Verſibus alternis claudis gradior, quia ſpernis
Gaudia: cur anima triſtior hoc eligo
Mors viri illuſtris Nicolai turbida luſtris
Fluxis virginei quinque C. cum IV. puerperii.
Obiit ſepultus Decanus virtute multus

Hinc fuit ipſe bonus pater Eccleſiæque patronus
Excolit ornatus hanc per eumque datus

Divinum

Divinum cultum dilexit crescere multum
Donis magnificus quod fuit usque pius
Si quis erit, dubito, permunificentior isto

Dividit ut leo Judæ similis Machabæo
Sic virtus gemina protulit acta sua.
Hinc generosorum quod haberet more decorum
Nunc Mausolæum valdè deceret eum.
Terra ossa tegit: animam, qui Tartara fregit
Lucis perpetuæ collocet in requie.

Post ejus obitum anno quo supra in die Seraphici Francisci hora octava Canonici Ecclesiæ Oldenborgensis intus & extra congregati fuerunt propter electionem novi Decani, & per eos electus fuit quidam Canonicus Verdensis Ecclesiæ nomine Jacobus Poppe de Buxtehuden oriundus.

Anno M CCCC LXXVIII. Conradus Archi-Comes genuit Johannem Archi-Comitem in Oldenborg. Mater ejus erat de Deipholte Kunegundis nomine. Eodem anno Conradus & Christianus fratres spoliaverunt & combusserunt parochiam in Golsworden in Stadlande, & plures Frisones ibidem occiderunt. Similiter in Rustringia plura loca desolaverunt, & præsertim ecclesiam in Witzale cum ceteris domibus & allodiis S. Johannis. Christianus Archi-Comes vastavit & unam domum combussit pro qua in una Ecclesia Rustringiæ inangulatus, ne posset abscedere, devovit unam Ecclesiam in honore S. Johannis Baptistæ velle restaurare & fundare ac dotare. Et per eum dum per Beatum Johannem pristinæ fuisset restitutus libertati fratres S. Johannis quæsivit & clericos patriæ suæ tres vestiri fecit & ordinari, quos ædificata capella ante castrum ibidem præfecit, subdens capellam & fratres monasterii dominio Commendatoris in Laghe circa castrum, **tho dem Borden** Osnaburgensis diœcesis, quod subest Magistro & Balivo Steinfordiæ in Westphalia. Et primus, qui ibi præficiebatur, fuit Frater Johannes filius Archi-Comitis Conradi licet à latere, cognomento dictus Domini mei filius. Nam Archi-Comes dedit quosdam reditus duodecim solidos in domo Heiniken in Mansingen & multos alios reditus.

Anno Domini M CCC LXXX. Conradus prædictus Archi-Comes genuit filium nomine Mauricium. Dehinc frater dicti Conradi nomine Christianus capellæ S. Johannis fundator genuit duos filios Archi-Comitem Didericum & Christianum fratres. Cui Christiano fuit uxor nomine Agneta de Honstein nata ex Comitibus ultra Hartonem prope Northusen. Nam longa fuit inter fratres concertatio de Dominio. Nam Christianus Canonicus fuit Ecclesiæ Coloniensis & sperabatur fieri Prælatus magnus & manere Spiritualis, ut alius germanus Conradus Dominium possideret: Sed Alberto Archiepiscopo Bremensi laborante materteram ejus Agnetam accepit uxorem unde progeniti Didericus & Christianus germani. Alii duo fratrueles Didericus & Christianus aliam dimidiam partem tenuerunt, elaborante hoc Archiepiscopo qui ad idem opus dictis nepotibus suis & patri castrum Haghene in Bordis Branstede concessit, unde & Dominium suum emendarunt.

Eodem anno fuit pestilentia in Monasterio & circumquaque, ita quòd in curriculo medii anni multa millia hominum moriebantur. Et in civitate Monasteriensi plusquam octo millia hominum & præcipuè juvenes pulcri homines utriusque sexus. Multi locum mutabant sperantes dictam pestilentiam evadere posse, sed in hoc errabantur, quoniam in reversione moriebantur, eò quod jam infesti fuerant, antequam locum mutaverunt.

Circa idem tempus claruerunt sex Doctores ordinis Fratrum Eremitarum Divi Patris Augustini viri famosi & docti.

Primus fuit doctissimus atque excellentissimus Pater, sacrarum literarum Doctor, devotissimus Frater, Jacobus Magnus Toletanæ provinciæ qui omnem sacram scripturam sic tritam habebat, ut nulla ejus pars cum quoque pacto præteriret, & ipsius ferè majorem partem interpretatus est. Multa fecit opera utilia & digna memoria:

moria: Sed ex aliis Sophologion edidit præcellentissimum ad inducendos animos hominum ad acquirendam sapientiam, quod quidem volumen quanti faciendum sit ejus demonstrat Epigramma, ubi ait:

Istud clarorum contendunt dogmata Patrum
Doctos atque bonos ut faciant homines.
At cum non leviter possit percurrere quisque
Auctores cunctos multa neglecta manent.
Omnia Doctorum quo ergo monumenta legantur
Hunc Jacobus Magnus condidit ecce librum.
Tu quoque si bonus esse velis sapiensque videri
Quod manibus tractas disce Sophologion.
Quicquid enim veterum tetigit præceptio digne
Mille voluminibus clauditur hoc opere.

Secundus fuit venerabilis Pater, Frater Petrus de Bruniquello Doctor egregius Episcopus civitatis Novæ. Hic Magistrum sententiarum exposuit. Omnia Salomonis opera interpretatus est. Bibliam quasi totam postillavit. Et post multa digna opus illud aureum fecit, in quo omnes novi ac veteris Testamenti historias per alphabetum & ad singulas appropriavit materias.

Tertius fuit venerabilis Pater Frater Dionysius de Burgo S. Sepulcri, qui in omni arte dicendi fuit perdoctissimus. Poëtas, historiographos, oratores & Philosophos denique universos exaravit, quod sui Commentarii, quos super Valerium Maximum, super librum Metamorphoseos super Maronis operibus super Tragediis Senecæ superque Rhetoricis & Politicorum libris composuit testantur. Hic fabulas omnes ad tam præcellentem Tropologicum sensum reduxit, ut in admonendis populis nihil vehementius, nihil jucundius, nihil denique utilius possit adferri.

Quartus fuit beatus Augustinus de Roma primò Prior generalis ordinis, subinde Archiepiscopus. Hic & nomine & re alter fuit Augustinus. Sic enim Aurelii patris Augustini opera familiaria habebat, ut ab eo edita viderentur. Sic copiosus & profundus Theologus, ut flumen quoddam divinæ sapientiæ videretur. Testantur Volumina quæ super sententiis edidit, Testantur interpretationes super Epistolas Pauli Testantur commentarii super Ethicis de libero quoque arbitrio, de Sacramento unitatis corporis & ecclesiæ, de potestate Papæ, de caritate Christi circa electos & de infinito amore, de perfecta justitia militantis ecclesiæ. De peccato originali, de motus Christi. De sacerdotio Christi & electorum. Commentarii super Apocalypsin. Quod Christus in triduo mortis fuit verus homo contra S. Thomam & pro defensione magistri & plurima alia scriptitavit.

Quintus fuit Magister Venetus, qui omnem Dialecticam & Philosophiam ad tantam deduxit evidentiam ut eo neque clarior neque copiosior tum in logica tum in Philosophia tum etiam in Theologia fuerit nemo. Tot ac tanta scripsit & ita diffuse ut non mediocri tribuat lectoribus cum voluptate stuporem. Hic imprimis dialecticam logicam parvam, subinde magnam composuit. Hic omnia Aristotelis opera triplici scilicet parvis, mediocribus, & magnis commentariis exposuit. De conceptione virginis. De incarnatione Dei, de verbi Dei excellentia & innumeris rebus Theologicalibus pulcherrimos tractatus edidit. Quadragesimale ac sanctuarium confecit. Super sententiis sæva morte præventus commentarios non explevit. Qui tam ... docuerit nunquam habuit parem facundus in differendo, acutus in judicando ... omnibus gymnasiis gloriosissimum semper deportavit triumphum. Sic item ... licus, ut non dubitaverit pro fide Christi ad pœnam ignis, cum immanissimo ... simo & potentissimo & aliis invictissimo hæretico Francisco Porcario Senensi ... certamen quòd Deo propitio in conventu omnium, tanquam alter Augustinus malleus hæreticorum disputans publicè superavit, ac etiam intentissimo ... cremari ... totam Thusciam à peste & contagione hujus hæresiarchæ liberavit.

Sextus fuit venerabilis Magister Andreas de Biliis de Mediolano. Hic ... versatus homo fuit, ut Græcam, Hebraicam, Latinamque linguam haberet ... cognitam. Hic e duabus primis in nostram multa traduxit & in arte Oratoria ...

Ciceroni, in Philosophia secundus Aristoteles, in Theologia patris sui Augustini pedissequus perfectus erat. Quæstiones de anima, interpretationes Evangeliorum, Longobardorum & maxime Mediolanensium Historias & alia multa aptè & distinctè composuit. Juvenis è vita decessit, qui si diu vixisset æternum posteris reliquisset nomen.

CAPUT DECIMUMTERTIUM DE JOHANNE *Archi-Comite Sexto, Mauricio ejus fratre, Diderico & Christiano filiis Christiani & eorum gestis.*

Post mortem Christiani & Conradi Archi-Comitum filii eorum Johannes & Mauricius, Didericus & Christianus, hi quatuor fratrueles Dominium inter se diviserunt. Et ut dictum est castrum Oldenborg Mauricius dimidium, alii duo Didericus & Christianus aliam dimidietatem tenuerunt. Johannes igitur Frater Mauritii juvenis pulcerrimus obiit in quintodecimo anno post mortem Johannis qui senio excellebat Mauricium & ætate. Archicomes Mauricius duxit uxorem filiam Ducis Brunsuicensis cui nomen Elizabeth ex quâ genuit filios, qui non diu vixerunt. Hæc Elizabeth vocatur de Monasterio Quedelenborg, & habuit duas filias, una desponsata fuit Comiti de Woldegge Ottoni alia cuidam Frisoni Ockoni de Broke filio Kenonis militis Frisiæ, qui possedit jure hereditario castrum Aurike & Brockmerland. Quia proprietas terræ cum ecclesia antiquo jure spectat ad Archi-Comites Rustringiæ, & Ambriæ, qui modò vocantur de Oldenborg. Hæc ultimis temporibus occisus, & à Fockone Uken proditore decepta recipitur in Donderswe, & viro mortuo angelicam duxit vitam.

Temporibus illius Archi-Comitis anno Domini MCCCC. fuit in Daventria quidam Magister Gerhardus Grote nuncupatus domus Fratrum Lullerdorum primatum gerens. Hic divino instinctu admonitus & edoctus oraculo primum monasterium regularium in Alemania dictum Windenheim instituit eliminatis alterius factionis religionis monachis introducensque canonicos, qui paulatim per incrementa temporum dilatati personarum & monasteriorum adaucti numero alienum ab aliis religionibus habitum & constitutiones novas eis condidit. Observandum, hæc novella plantatio circa annum Domini ut supra cœpit, non video quomodo traditum sibi ab Augustino habitum per legitimas successiones servaverit, cùm alius aliorum, & alius suus sit habitus quomodo ergo credendum sit eos ab Augustino institutos fuisse non video veritatem quippe in hoc medicabitur guttur meum, & labia detestabuntur impium. Nam ut verum fatear ipsi regulares in multiplici sunt differentia & in ipsis moribus, habitu atque statutis diffident & pro regnorum diversitate plurimum à seipsis sunt discordes. Neque opus est ingenti ratione hæc ipsa fulcire cum cunctorum oculis aperta sint atque perspicua. Qui altius repetentes suæ primitivæ institutionis originem arte quadam & ingenio antiquitatem sibi usurpare & acquirere student, asserentes se à Beato Marco Evangelista religionis suæ sumsisse primordia atque cum temporum procursu eorum intepuisset religio à Beato Augustino sese asseverant reformatos. Quod pio magis desiderio opinantur & fucatæ rationis stabilitur munimento, quàm inconcussa veritate defensare potuerunt. Putant enim (quia videre nova carent) si neophyti probentur atque novitii, pro nihilo habeantur & inter religiosos reliquos novissimum obtineant locum. Unum est, quod eos maxime commovet, quo adstruere modis omnibus invigilant sanctum Augustinum subtile gestamen in suo incessisse habitu, respondeant, quo obsitus fuerit amictu regularium? Quod ergo pro regionum provinciarumque diversitate eorum quoque habitus diversi fuerint. Neque enim potest verum esse, quod diversum & varium, ut ait rhetor eloquentissimus Beatus Hieronymus. Hic non habeant quid respondeant: sed ut & hoc interim dicorum habitus adhuc intra centum annos ab Apostolico eis in privilegio desuper ... collatus, qui non ille fuit, qui eis prima successione obvenit. Hoc de regularibus refero, qui sub capitulo Windenhemensi degunt: de alii, qui eundem ...

titulum habent, vide in Sermone de ordinibus, quem ego Fraterculus prædictus ex diversis Chronicis anno MD. in civitate Oldenborgensi collegi. Hic nota, quòd in Aquitania & Anglia quasi annos ecclesiæ sunt regulares ita dicitur olim fuisse per totam ecclesiam totius orbis in hujus signum in Adventu & in Quadragesima adhuc Canonici irregulares & vicarii portant cappas nigras, quasi habitum regularium, ut aliquid religiositatis habere videantur. Ulterius nota quòd idem significat canonicus & regularis & est inculcatio verbi, vel nugatio dicendo, canonicus regularis, quod idem est ac si diceretur regularis regularis. Et dicendo canonicus secularis est implicatio contradictionis vel oppositum in adjecto: idem est enim ac si diceretur regularis sæcularis, quæ duo inter se repugnant. Quia sæcularis in quantum talis, magis est irregularis, quàm regularis. Sed per usum loquendi & inolitam consuetudinem talis locutio roboratur. Illos ergo irregulares sacerdotes sanctus Pater Augustinus factus Episcopus in ecclesia Hipponensi regulavit, & nullum habitum eis determinavit, & revera in plærisque locis magis necessaria foret in clericali ordine reformatio, quàm in ordine monachali.

Anno Domini MCCCCI. frater dictæ Elizabeth Otto Archiepiscopus Bremensis, Dux Brunsuicensis, & Bernhardus, Fridericus, Henricus ejus vixerunt. Qui Henricus captus fuit à Bernhardo Domino de Lippia & valdè inhumaniter ab eodem detentus. Qui postea pro sui liberatione fidejussores dando centum millia florenorum Rhenensium promisit. Sed liberatus nihil solvit, multaque damna Domino de Lippia intulit, & se à juramento absolvi fecit. Quidam tamen sui fidejussores solverunt XV. millia florenorum.

Anno quo supra Archi-Comes Didericus duxit uxorem nomine Alheidin natam Ottonis Comitis de Delmenhorst, sororem Nicolai, qui postea factus est Archiepiscopus Bremensis. Sed Archi-Comes Didericus Christiani filius diu ante hoc habitavit cum Alheidi sorore sua in castro Welsborg, & ibi Alheidis moritur, & in Huda sepelitur. Et statim post hoc castrum destructum est annuente patre dictæ Alheidis, ut de Diderico alienaret se & terram suam, quia decessit absque liberis in brevi tempore.

Post hoc aliquanto tempore Bremenses spoliaverunt Stedingiam & incenderunt usque in Oemstede inclusive. Statim autem postea captivarunt Archi-Comitem Christianum fratrem dicti Diderici cum quibusdam ministerialibus & consulibus ac civibus Oldenburgensibus pro quorum redemtione terram sive parochiam in confinio Archiepiscopatus in Wichmodia prope Winsingerlant Bremenses vadio obtinuerunt.

Iste Christianus construxit castrum apud Jade vocans Vrijade. Didericus verò frater suus construxit domum, tanquam castrum in Hundesmölen retro Tungele versus cespitem de Everse. Et postea in Bekehusen & rursum Konevort: etiam innovavit fossatum circa castrum Oldenborg magnis laboribus. Ante verò obitum Archi-Comitis Mauricii tempore pestilentiæ dixerunt Archi-Comites Didericus & frater ejus Christianus, quòd vellent injusta deponere, si eos contingeret supervivere Mauricio quia ligna & alia bona à villicis Monasterii Rastedensis veherentur ad castrum Oldenborg. Sed re peracta mansit ut ante: sicque factum est, quòd idem Christianus post dimidium annum moreretur, sepultusque est in Oldenborg ad S. Lambertum. Iste Christianus fuit omnium multum amicabilis & probus.

Mauricius verò, qui erat vir famosus in omni terra circumjacente & amicus religiosorum, postquam desponsasset filiam suam Ockoni de Broke, filio Kenonis militis. Ocko autem in extremis constitutus literis ad se vocavit præfectum suum Fokkonem Uken, in quo multùm confidebat. Sed ut Magister Wolterus officialis in Brema ait: maledictus homo qui confidit in Frisone. Focko enim acceptis literis eo citiùs quo poterat iter arripuit, & usque ad eum pervenit. Quo viso Ocko miles recommendavit sibi uxorem suam cum castro ejus Aurike & Brockmerlant. Et ut fidelitas in Fockone Uken inveniretur, Ocko ante se fecit celebrare Missam, & sacerdos in tres partes hostiam divisit consecratam. Unam partem accepit Ocko, aliam uxor ejus, tertiam partem Focko Uken præfectus prædicti Ockonis. Post mortem verò Ockonis uxorem ejus cui juramento firmato fidem promisit de patria expulit, & tanquam

tanquam traditor pessimus Aurike & Brockmerlant sibi & suis appropriavit. Pro his & aliis suis facinoribus è patria pulsus miserè in fine obiit, & in magna paupertate vitam finivit, velut hoc genus hominum solet, in conventuque fratrum Eremitarum Divi Augustini in Appingdamis ante altare S. Annæ sepelitur. Hæc omnia Magister Henricus Wolterus Officialis Bremensis.

Circa ipsa tempora claruerunt sex Doctores multum excellentes ordinis Fratrum Eremitarum Divi Augustini. Primus fuit Magister Gabriel de Spoleto, qui ex aliis virtutibus divini verbi præco excellentissimus, debellator hæreticorum & institutor religionum fuit. Contra Fratricellos de Opinione, & alios dignos tractatus fecit.

Secundus fuit Magister Gregorius de Alexandria, qui tantùm in evangelizando verbum Dei valuit, ut alter Paulus diceretur copiosissimus in omnibus dictis suis sicuti innumeri ejus testantur Sermones.

Tertius fuit Magister Julianus de Salen. Hic tum legendo tum disputando tum & in componendo suo tempore extitit clarissimus. De medio demonstrationis, de sophismatibus, de terminis naturalibus Commentarios sive tractatus composuit.

Quartus fuit Magister Alexander de Saxo-ferrato, qui primò Prior generalis, subinde Cardinalis titulo S. Susannæ exstitit. Hic est sanctimonia & doctrina clarus in agendis circumspectus in disputando acutus in prædicando elegantissimus fuit. Multa quidem procul dubio composuit, ut mihi etiam constat, sed ab invidis servitoribus ac æmulis in ejus morte fuerunt occupata.

Quintus fuit Magister Johannes de Immola. Hic profectò vas scientiarum erat, acerrimus disputator, memoriosus valde, Ægidianæ disciplinæ defensor parum facundus, subtilis multùm & copiosus. De attributi, de priori & posteriori, de potentiis animæ & aliis multis materiis tractatus composuit contra Faustum de Trinitate & alia multa Augustini volumina in conclusiones reduxit. Moritur satis juvenis & Immolensis Episcopus electus.

Sextus fuit Magister Onofrius de Florentia Doctor clarissimus & Archiepiscopus Florentinus, qui multa digna confecit opuscula, actus Apostolorum interpretatus est. Super Evangeliis fecit Commentarios & innumeros edidit tam ad populum, quàm ad clerum sermones.

Anno Domini MCCCCX. mense Majo, Rex Poloniæ in die divisionis Apostolorum venit contra Prutenos cum multis: nam Rex Poloniæ in suo exercitu habuit XXX. millia virorum. Imperator Tartarorum CC. millia & XL. millia: Turci C. & L. millia: Rex Musciæ C. millia & LXX. millia: Samitti CC. millia. Dux Witoldus C & L. millia: Letwani CC & XXX. millia. Dominus Walachiæ CC. millia & dicitur quòd Magister Pruciæ dedit aut misit Regi Poloniæ in adjutorium, quare forte Deus permisit eum cadere ante pedes adversariorum.

Eodem tempore ut à fide dignis audivi in Anglia sunt ecclesiæ Parochiales XLVII. millia, & LXI. villæ LXXII. millia & CCCCLXXXIX. feuda militum LX. millia & XVII. Canonicatus XXXVI. & dimidium.

Anno Domini MCCCCXX. obiit Mauricius Archi-Comes tertia die post Egidii abbatis, qui in medio ecclesiæ Rastedensis dignè est sepultus. Post sex verò septimanas uxor sua Elisabeth cum est secuta in pestilentia similiter & apud Archi-Comitem Archi-Comitissa est sepulta. Super quos Ingeborg filia eorum maritata in Frisia, sicut superius dictum est, Ockoni de Broken, decenter ornavit sepulcrum lapidi imagine incisa, sicut hactenus in medio ecclesiæ cernitur. Quæ etiam dedit togam sericam, unde habetur cappa, dedit calicem perpulcrum opulenter deauratum & alia ornamenta ad antependium summi altaris.

Post hoc Anno Domini MCCCCXXIII. Comes de Hoja Otto dictus combussit Wardendorp, Westerstede & Hatten in profesto Visitationis Mariæ: propterea Didericus Archi-Comes de Oldenborg spoliavit castrum in Syke. Et statim postea combussit idem molendinum. Eodem etiam anno captivavit Comitem Ottonem de Hoja sacrilegum cum XVIII. ministerialibus suis cum rapina non parva in profesto Conceptionis Mariæ: & creditur hoc à virgine sibi in plagam fuisse perpretatum, ut qui non verebatur in vigilia Visitationis ejus manus in Ecclesiam suam extendere,

mereretur

mereretur etiam capi in vigilia visitationis & ligari, ut meruit, quod Anno Domini M CCCC XXIV. actum est.

Post mortem Mauricii Didericus Archi-Comes duxit uxorem Heilewigis de Ducatu Sleswicensi, anno quo supra ex qua genuit tres filios Christianum, Mauricium & Gerhardum. Dux verò Holtsatiæ & Sleswicensis Adolphus frater matris istorum Archi-Comitum hos filios diu apud se retinuit, videlicet Christianum & Gerhardum: Mauritium verò ad studium primò Rostock deinde Erfordiam misit sibi bene providendo.

Iste idem Didericus Dominium Delmenhorst, quod diu alienatum fuit per Domicellum Ottonem patrem Nicolai Archiepiscopi Bremensis magnis impensis ad Dominium Oldenburgense, cooperante eodem Archiepiscopo Nicolao, recuperavit. Nam cum Dominus Nicolaus cessit Archiepiscopatu non habens defensionem ab Ecclesia Bremensi quia succensis villis, vastatis prædiis & possessionibus, opido etiam Delmenhorst incenso & quasi perdito subsidium petiit à novo electo & confirmato Archi-Episcopo Baldewino de Wende qui in nullo fuit sibi auxilio vel consilio vel favore aliquo castrum Delmenhorst dicto Nicolao vivente & Dominium in nullo defensavit, volens ut met-tertius curiam in Brema inhabitet, & ut ajunt, Patrimonium S. Petri, puta castrum cum attinentiis suis, quod erat hereditatis ejus relinquati quod nequiens facere salvo pudore sororium suum nobilem Didericum, Archi-Comitem de Oldenborg accersivit, & pro defensione sua ad castrum Delmenhorst admisit, qui unà secum, quoad vixit ibidem pro defensione inhabitavit, practicantibus hoc quibusdam vasallis Bremensibus & consulatu civitatis ejusdem ne Archiepiscopus eorum nimis insolens eis in posterum loca & meatus viarum ad cæteras terras indignando eis cum vellet obstrueret. Si enim dictus Archi-Comes, ut dicunt Bremenses, Didericus conniventes oculos cum Bremensibus Consulibus non habuisset cum favore castrum Delmenhorst & Dominium nequaquam arripuisset nec possedisset, licet sua cum grandi tamen jactura. Memoratus Archiepiscopus Nicolaus pacem fecit inter Didericum & omnes Frisones. In illo tempore idem Didericus censum cepit per totum Dominium suum, de qualibet domo florenum, & totum Delmenhorst pro relevatione debitorum dispendit.

Anno M CCCC XXIV. Fuit vir multum strenuus in Oldenborg nomine Didericus Bardewische, ipse fuit dapifer Archi-Comitis Diderici ibidem. Hic captivavit Ottonem Comitem de Hoja, & combusserunt eodem tempore Oldenbrockhusen.

Eodem tempore cives Osenbruggenses nobili Ottone de Hoja Episcopo Monasteriensi & Administratore Osenbruggensi die Lucæ Evangelistæ per triduum obsederunt Ecclesiam Osenbruggensem, & narrantur in memoriam claudicationis eorum hi versus:

A Christo mille bis XX. quater I. quatuor C.
Jam post Ottonis fultam de Hoja coronam
Flebilis & mœstum die Lucæ contigit actus
Osenbruggenses principare cupientes
Consul, consultor, communis officiator
Surgunt in cleros frendunt quasi mortificandos
Famulos armigeros recludunt proceres heros.
Et vallant postes templi Petri velut hostes
Armis vexillis tensis galeisque balistis
Pulsant, deprædant, devastant, ostia servant,
Jurgant, blasphemant, schismant, enormia clamant
Lædunt emunia libris olim pie lata
Ædes frangentes manibus sacra vasa legentes
Componunt dictant conscribunt, velle sigillant
Pelliculas cleri sic possessi triduani
Anteponunt Christi corpus ad genua siste
Orantes fantur peccatum confiteantur
Spectant eventum sanctum cum sanguine ventum

Non

Non evasissent nisi petita fuissent
Cœpta sic meta sit tota concio læta
Ipsis hac hora tenebrarum quoque *
Ab ubi libertas ubi lex ubi jura majestas
Sanctio Canonica Papæ regnum modo vana.

Fuit etiam in Diœcesi Osenbrugensi circa annum Domini M CCCC XLI. quædam notabilis in clero & populo facta divisio: ejus occasione Dominus Ericus de Hoja Episcopus, Lubertus Westphal Præpositus, Hugo de Schagen Oldenburgensis Decanus cum eorum fautoribus de suis sedibus realiter fuerunt expulsi, de quorum numero pauci fuerunt restituti.

Anno Domini MCCCCXXVI. Dominus Nicolaus Archiepiscopus & Comes Johannes de Hoja fuerunt captivati in Frisia ut prædictum est. Didericus Bardewische præfatus fuit dapifer super castrum Auricke. Iste idem Didericus tertia die post captivitatem prædictorum Dominorum videlicet in festo Michaëlis archangeli cum suis sequacibus captivavit & prostravit CCCCL. Frisones, & obtinuit equos sellatos CCCXL. cum quibus erant equi Dominorum, quos ipsi prius captivaverunt. Iste etiam Didericus cum consulibus Bremensibus liberavit, & quitavit sine exactione Dominum Archiepiscopum Nicolaum & Comitem de Hoja cum suis. Fecit etiam Fockonem Uken tam profugum, quòd nullibi eum exspectare ausus fuit.

Posthæc Anno Domini M CCCC XXVI. Focko Uken obtinuit Langhene & Deterne contra suum juramentum, ut supra dictum est, & multa adversus Ockonem Dominum suum mala exercuit.

Eodem etiam anno Frisones vastaverunt castrum Vrijade, quod Christianus frater Diderici prius construi fecerat propterea Didericus combussit & spoliavit Deterne.

Eodem Anno MCCCCXXVI. in profesto Cosmæ & Damiani occisi sunt in Frisia Comes Johannes de Rethberge & Conradus Domicellus nobilis de Deipholte, qui in monasterio Rastedensi ad caput Archi-Comitum in medio Ecclesiæ sunt sepulti. Dominus autem Nicolaus Archi-Episcopus Bremensis & Comes Johannes fuerunt captivati cum CC. minus decem, hoc fuit antequam Archiepiscopus Nicolaus cessit Archiepiscopatu Bremensi, Anno MCCCCXXIV. admissio verò Diderici ad castrum Delmenhorst fuit Anno Domini MCCCCXXXI. effectualiter & completè, licet prius secrete diversi extiterunt tractatus.

Nota quòd monachi Rastedenses multa mala de suis Prælatis & Abbatibus suis Chronicis inseruerunt. Nam de quodam Abbate Reinero scribunt, quòd bene præfuit monasterio XXXVI. annis. Et post pauca: Hic valde amabilis cunctis, amorerium tamen habuit mulierum: Et in senio cujusdam Alheidis, cum qua & monachi sui commiscuerunt: habuit etiam filiam ad partem monasterii meridionalem, nomine Bertam, quæ multos enixa filios, filiam incestuosam quandam habuit, quæ cum quodam Gerhardo Corengele filio sororis patris ejus se commiscuit, & enixa est. Hic ribaldi nequam & meretrices inter nobiles numerantur, sicut Pilatus inter sanctos in Symbolo Apostolorum. Mortue isto Abbate, ut monachi scribunt, quidam fatuus Johannes Dravelus iterum electus fuit lubricus & libidinosus, hic quia contra regulam S. Benedicti pecuniosus erat, ergo Simoniacè intravit, & sic semper in egestate vixit, juxta illud:

Hac tibi damna feres fueris si Simonis heres
Mortuus ardebis & vivus semper egebis.

Nam omnis Simoniacus in paupertate moritur. Hic abbas Bremam venit pro filio suo desponsando & solemnitates exercuit processionis cum eo in foro, pro quo eum Archiepiscopus durius correxit & incarcerasset, nisi de recessu avisatus fuisset, & præterea florenos de Rheno exsolvit XL. Prior ejus Meinhardus cum socio etiam Monacho per officialem Archiepiscopi in monasterio S. Pauli incarcerati fuerunt, eò quòd absque propria veste religionis scilicet cappa ausi transire fuerunt, pro quo & Archiepiscopo XL. marcas solverunt. Sed mirum, quòd illi pecuniam solverunt, qui nihil habere debuerunt, & unde monachis tanta pecunia, qui vivere sine pro-

prio in paupertate voverunt: propter hæc & alia incedunt pulli pede nudo. Hic prædictus Abbas semper in populo & clero zizaniam seminavit, litigiosus & rixosus fuit.

Eodem tempore præfectus Diderici Archi-Comitis in Oldenborg captivavit vectorem unum pro eo, quod currus prope castrum de ponte cecidit. Venit igitur præfectus ad eum cum captivo exponens factum in domo Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini in præsentia venerabilis lectoris Bernhardi de Monasterio qui eodem tempore fuit Prior nostri conventus Osnaburgensis & limitator ibidem in Oldenborg videlicet dixit Archi-Comes ad Drosatum: Quid enim mali fecit? Debemus habere pontes confractos & vias malas & si sic caderent homines, si reciperemus eorum vitam & bona valde ditaremur: Sed non est rectum, æquum & justum: redde sibi sua, & compensa sibi damna, quia hoc juris est. Persequi debemus inimicos, & non innocuos. Similem sententiam ego Frater Johannes Sciphower de Meppis audivi in domo Ordinis ibidem à nobili Johanne Archi-Comite M. CCCCC. V. in die Viti.

Circa idem tempus floruerunt sex Magistri in Theologia ordinis Fratrum Eremitarum Divi Augustini. Primus fuit Magister Nicolaus de Aqua-pendente præco maximus divini verbi. Hic de Baptismo, de Peccato Originali, De inferno limbo & purgatorio, de mercatura, de Sortilegiis, de evitanda ingratitudine dignos tractatus fecit. Festivum Sanctorum & Quadragesimale optimum & alios sermones multos de diversis materiebus confecit.

Secundus fuit reverendus Magister Hieronymus de Neapoli, Philosophiæ ac Theologiæ suo tempore Princeps, Nicolai V. præceptor, à quo præsul Calabriæ effectus est, & Græcas litteras in suo senio didicit: in quibus sic evasit peritus, ut de Græca in Latinam, ac etiam e contra de Latina in Græcam multa memoratu digna traduxerit, ac etiam in utraque composuit.

Tertius fuit Magister Wilhelmus Vechius de Florentia, Prior ordinis generalis, subinde Episcopus Fesculanus. Hic in sua doctrina resolutus erat patriæ suæ præter communem consuetudinem in prædicando ac legendo gratissimus. Libros Ethicorum clarissimè interpretatus est. Fecit librum de potestate Papæ, de lege Mahometana, Apologiam Ordinis, Sermones multos tum ad populum, tum ad clerum. Quæstiones Itinerales & alia plura opuscula. Gerhardum etiam Senensem in libris Sententiarum abbreviavit.

Quartus fuit Magister Laurentius de Colonia, qui jam dudum sua doctrina Parisiensia decoravit gymnasia: magnus quidem Theologus, disputator acerrimus, ad cuncta objecta respondere promtissimus. Multa, ut accepi, edidit opera, sed quoniam nondum in publicum illa dedit refero minimè.

Quintus fuit egregius & doctissimus Magister Johannes Zachariæ de conventu Eschwegensi, eruditissimus Theologus, & utriusque juris vir consultissimus. Per hæc tempora Erfordiæ & alibi, quam-maximè autem in Constantiensi Synodo, ob ejus doctrinam & elegantiam clarissimus fuit, & suæ eruditionis experimentum fecit. Hic invictissimum & doctissimum Johannem Hus hæreticum disputando superavit, ac immerso igni cremari fecit. Nemo etenim Theologorum potuit eundem Johannem Hus convincere, nisi iste senex Pater solus. Hic perquam egregiè in Magistrum Sententiarum commentatus est. Scripsit insuper in Apocalypsin volumina duo, & quamplura alia.

Sextus fuit Magister Johannes de Huxaria Doctor celeberrimus quondam provincialis Provinciæ Saxoniæ, qui his temporibus claruit, & commentarios in omni Theologiâ composuit, ut est videre in nostra Bibliothecâ Magdeborgensi.

Circa hæc tempora reformatio magna plurimorum Monasteriorum in diversis mundi partibus fuit. Et nota quòd hujusmodi reformationes leguntur factæ, sed penè nulla remansit, quin solito more per successum temporis ad pristinum relaberetur languorem, post venerabilium patrum mortem, videlicet in Monasterio Rastedensi, similiter & in nostro Ossenbrugensi conventu. Ex illis reformatoribus in religione Fratrum Eremitarum Divi Patris Augustini primus fuit reverendus Magister Henricus Zolter, filius conventus Ossenbrugensis. Nam ille sanctus Pater potest dici

dici primitiæ obſervantiarum antedictæ provinciæ, pro quarum reformatione quantum fecerit, quantos labores ſuſtinuerit noverunt quaſi omnes, qui præſentes ſunt Fratres. Fuit enim primus inceptor vitæ regularis in conventu Portæ cœli, poſtquam expulſus fuit de conventu Offenburgenſi: quibus illa vita regularis pro tunc non placuit. Ad iſtam reformatam vitam plures aſpiraverunt etiam de alienis provinciis ſcilicet de Provincia Bavariæ & præſertim conventus Nurembergenſis, ubi nunc permaximè viget ordo in regulari obſervantia, & de noſtra provincia conventus Magdeborgenſis & alii multi conventus ejusdem provinciæ.

Illo in tempore librorum impreſſionis ſcientia ſubtiliſſima ac omnibus ſæculis inaudita reperitur in urbe Maguntina. Hæc eſt ars artium, ſcientia ſcientiarum; jam veriſſimè impletum eſſe cernimus, id quod dicitur Proverb. primo: Sapientia foris prædicat, in platea dat vocem ſuam: in capite tubarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba ſua dicens: Usque quo parvuli diligitis inſaniam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient, & imprudentes odibunt ſapientiam. Quamvis verò porcos ſpernere margaritas ſciamus, nihil in hoc prudentis læditur opinio, quo minus oblatas comparat margaritas.

Anno Domini MCCCCXL. ipſo die Valentini Archi-Comes Didericus in caſtro Delmenhorſt ſubitaneè moritur, & nocte in Oldenborg ad eccleſiam S. Lamberti defertur, & ibidem apud fratrem ſuum Chriſtianum & apud conjugem ſuam ſepelitur, quæ dudum antea defuncta fuerat. Hic virtuoſus vir fuit, magnus fautor noſtræ religionis, & venerabilem lectorem Bernhardum Priorem noſtri conventus & terminarium ibidem ut patrem dilexit. Nam ſuis temporibus quidam ex paſtoribus & capellanis conſpirationem fecerunt contra mendicantes limitatores ibidem exiſtentes impugnantes privilegia Apoſtolica, & præſertim de confeſſionibus audiendis ignari & juris Canonici imperiti vix primis literis imbuti, qui vix ſine confuſione, ut ait Paſtor in tractatu de curiatorum miſeriis, requiem cantare ſciunt, & tamen ſingulis doctis viris, tanquam cornutæ beſtiæ rebellizant & in ſua aſineitate perſeverantes ſuper omnes ſe extollunt. Quomodo autem prædicabunt, qui literis operam non dederunt? aut quam in prædicando indoctus ſacerdos utilitatem auditoribus ſuis afferre poterit, qui ſcripturas neſcit verum temporibus noſtris in quibus eſt ſicut populus, ita & ſacerdos, ſtudium ſcripturarum miſerrimi ſacerdotes abjiciunt, pro libris ſcripturarum calices exhauriunt & cotidie ſe inebriant. Viderint epiſcopi, qui tales idiotas & inſcios ad ſacerdotii dignitatem promovent, qui imperitis curam ovium Chriſti commendant. Sedent in inſidiis cum potatoribus in tabernis, ludis & commeſſationibus vacant, non eſt timor Dei ante oculos eorum. Nomine ſacerdotes ſunt, converſatione aſini nihil penitus de ſcripturis intelligunt diſcere contemnunt & latina lingua loqui vel ſcribere neſciunt vix in vulgari exponere Evangelia didicerunt. Quantos errores, fabulas & hæreſes in eccleſiis prædicando populis enuncient quis niſi expertus credere poſſet? Pro libris liberos ſibi comparant, pro ſtudio concubinas amant. Tales quamvis inſcii, quamvis indocti quamvis ignari adhuc, contra privilegia Apoſtolica contra viros doctos latrare non erubeſcunt. Sed Archi-Comes Didericus audiens injuſtam perſecutionem religioſorum ſuorum, qui longo tempore etiam ante cauſſam ibi fuerunt, acriter collegiatos correxit, & eos ſtallis ſuis privavit religioſis clavem eccleſiæ commiſit, quousque iſti indocti errorem ſuum cognoſcentes veniam ab eo petiverunt.

Anno Domini MCCCCXLVI. Didericus de Morſa Archiepiſcopus Colonienſis invitavit exercitum Regis Bohemiæ ad expugnandam Zoſatienſium civitatem. Illo in tempore Johannes de Hoja Comes captivatus fuerat ab Oſnaburgenſibus, & per ſeptennium ibidem detentus. Audientes autem Oſnaburgenſes, quanta mala Bohemi in ditione Lippienſi perpetraſſent, terrore concuſſi Johannem Comitem liberè abire permiſerunt. Inſuper ne diœceſi & civitati damna inferrent, quaſi amentes cereviſiam & cibaria eis gratis dederunt, atque cum magno diſpendio ſuorum eis obviam miſerunt. Hervordienſes & Lemgenſes ſimiliter fecerunt. Verſus.

Viti profeſto Mons-Florum cecidit illo
Hoc Bohemorum fecit exercitus Dominorum

Tunc Hervordenses nec non cives Lemegenses
Pacem thesauris redimunt ipsi suis.
Fraudem cum fraude repellunt stant sine laude.
Lippenses cives simul & cum paupere dives
Sunt digni laude tota Westphalia gaude
Quod sic steterunt Lippienses nec perierunt.

Sed prædictus Archiepiscopus cum tanta hominum multitudine contra Zosatum nihil profecit, sed ipse cum suis confusus recessit, civitasque in libertate remansit ac Ducem Clivensem in protectorem elegerunt. Circa idem tempus vixerunt in conventu Osnaburgensi ordinis Fratrum Eremitarum Divi patris Augustini duo luminaria mundi.

Primus fuit venerabilis lector Johannes de Widenbrugge, vir sincerus & doctus. Quis eo clarius librum Ecclesiasten explanavit penitus ignoro. Quem librum Vaniloquum intitulavit & in duas partes divisit. Sermones multos ad clerum & ad populum dereliquit.

Secundus fuit doctissimus lector Didericus Vrige, qui fuit vir magnæ scientiæ & sanctitatis & in scripturis reliquit librum de consolatione Ecclesiæ, qui incipit: Regi regum citra exemplum, quem librum Imperatori Sigismundo post Concilium Constantiense propinavit, in die SS. Philippi & Jacobi sicut ipse fatetur in Postillis suis in sermone, qui incipit: Simile est regnum cœlorum homini, qui seminat bonum semen. Cosmologion sive librum apum. Tractatum de conceptione immaculatæ virginis. Sermones multos de festivitatibus virginis gloriosæ. Sermones æstivales & hyemales super Evangelia. Scripsit super decem præcepta. Item de intentione & remissione formarum contra Marsilium de Padua. Logicam magnam & parvam. Quadragesimale egregium quod habetur Coloniæ nostra in libraria, & multa alia quæ ego videre non merui.

CAPUT DECIMUM QUARTUM, DE *Christiano, Mauricio, Gerbardo Archi-Comitibus & eorum gestis.*

POst obitum Diderici Comitis filii ejus æqualiter Dominium rexerunt. Christianus senior aliis vir generosi animi, atque à pueritia magnanimus atque eloquentissimus. Ob ejus eloquentiam & magnanimitatem anno MCCCCXLIX. subordinante summo opifice & Duce Slesuicensi circa festum Michaëlis in Regem Danorum & Norwegiorum constituitur, & Reginæ regis prioris Christophori nati Ducis Bavariæ legitimè copulatur, quæ fuit regina horum regnorum. Etiam regnum Sueonum tenuisset si Christiano quidam Karolus contrarius non fuisset. Dux quoque Adolphus dum fuit in Dominio Oldenburgensi constituit dapiferum validum Fresen, fratrem Proconsulis Bremensis. Rex autem Christianus, tanquam prudens princeps rexit regna sua multis annis.

Anno MCCCCL. quum celebraretur Jubileus à latere Ducis Slesuicensis ad Dominium Oldenburgense missus est Gerhardus Archi-Comes frater Regis Christiani & Mauricii Bremensis canonici, & cepit Dominium in Oldenborg & Delmenhorst, vir magnanimus, bellicosus prudens & fortis. Frater verò suus Mauricius artibus imbutus, in utroque jure Baccalarius, fuit tunc temporis apud dictum Ducem Adolphum Slesuicensem.

Eodem tempore quidam Archi-Præpositus ecclesiæ Upsalensis in regno Sweciæ à Romana curia egregiè veniens cum quatuor equis Doctor Decretorum, cui Papa Nicolaus V. salvum conductum dedit scribens eum esse verum suum cubicularium, quem ut oratorem Papa misit. Hic veniens ad opidum Delmenhorst, ibidem à Gerhardo Archi-Comite captivatur & ad quidenam arrestatus ibidem detinetur licet non incarceratus: Percipientes hanc caussam Bremenses congregatis tribus capitulis concilium inierunt mittentes pro liberatione ejus venerabilem Johannem de Schonenbeke canonicum Bremensem, sed nihil profecerunt. Archiepiscopus Gerhardus fecit eum monere per quendam secretius pro liberando hujusmodi nuncio Papæ etiam

jam nihil profecit. Sed Præpositus & Decanus Hamborgenses elaborare cœperunt cum Duce Slesuicensi, quod de consilio Episcopi Lubecensis & aliorum sine intermissione inclytus Dux Adolphus ad nepotem suum Gerhardum mitteret & redditis suis Præpositum Upsaliensem captivum ex integro quitaret, & secum absque mora componeret, aliàs posset maledici usque in quartam generationem à Papa quia impediret delatorem literarum suarum, sacerdotem & Prælatum captivando. Post scripturam Ducis immediate absolutus & liberatus est Præpositus, & reddita sunt sibi bona sua ex integro, & remisit Archi-Comiti injuriam.

Eodem anno circa festum Michaëlis sequenti die exaltationis S. crucis Dominus Didericus Grove rector Parochialis ecclesiæ in Twischena à quodam villico dicti Archi-Comitis per dolabram occisus est. Occisor verò fugit versus Oytam, & cum ibi elaboraretur pro detentione nocte recessit eundo ad curiam Romanam absque satisfactione, & tota parochia est supposita ecclesiastico interdicto, & amici ejus & consanguinei interfectoris maledicti sunt & excommunicati usque in nonam generationem. Frater ejus Henricus Grove civis Bremensis in judicio fecit dictum interfectorem & consanguineos exsortes Pacis, proprie Fredeloß / & advocatus Archi-Comitis cum Holla Unverzagt erat præsens in judicio in area ante cœmiterium Twischena feria secunda post Lucæ. Ecce qualiter unum malum non vult esse solitarium Archi-Comes captivavit Præpositum, sed lito suus interfecit sacerdotem. Nunc apparet quomodo abyssus abyssum invocat, & quod dato uno inconvenienti plura sequuntur. Unum væ abiit & alterum accessit. Dixit enim Propheta: Nolite tangere Christos meos & in c. XVII. q. 4. cap. si quis suadente Diabolo manum violentam.

Anno Domini MCCCCL. in nocte S. Willehadi Bremenses captivarunt quendam vicarium ecclesiæ S. Willehadi, nomine Sigfridus de Mandelslo & incarceraverunt eum in loco despectissimo & tenebant eum usque ad meridiem compeditum in Hurleberge. Et cessavit clerus partim, & partim non: & ministri consulatus digitis eundem conclavatum & constrictum infra prandium usque ad collegium S. Willehadi perduxerunt. Ante etiam illa tempora anno MCCCCXXXVIII. quendam custodem ordinis minorum, virum doctissimum & sermocinatorem eloquentissimum Johannem Sporken quidam civis Bremensis de nocte in plateis captivavit, & in domum suam ducens ligavit & illusum despexit ac cerevisia & lotio ac urina perfusum abominabiliter delusit. Istorum malorum Brema nutrix & mater, ibi enim interdum majoris auctoritatis est vilis piscator, quàm alibi legum doctor.

Anno quo supra in vigilia Nativitatis convenere Brockmanni, Nordendi & Harlingi ante castrum Deterne, quod Ambriæ vicinum est, & ibidem jacturam non modicam ab Hamburgensibus soldatis & Stipendiariis accepere suffragantibus famulis Archi-Comitis de Oldenborg, qui affluxerunt de Apen & Westerstede Ammirorum.

Eodem tempore Lubbe Omeken ejusque filius & Aleke castrenses in Innehusen terræ Astringiæ multos in Schortensen trucidarunt, & quosdam occiderunt propter eorum mala opera.

Eodem anno post Martini Roddardus rector ecclesiæ in Waddense Butforkkensis à famulis dicti Lubbonis Oneken interfectus est, eo quo dictus sacerdos suam propriam ecclesiam incastellavit, & incastellatores balistarios ad offendendum alios in ecclesia tenuit & ideo gladio interiit, & suorum laborum præmium suscepit. Circa finem anni Jubilæi invictissimus Rex Danorum Christianus Archi-Comes de Oldenborg Ammirorum de Regina conjuge prolem procreavit & ad nutum consiliariorum regni ejusdem filium Olaum vocari fecit, & multi Archiepiscopi & Episcopi regnorum compatres effecti sunt. De post genuit ex Regina duos filios & unam filiam. Senior filius Johannes accepit in uxorem Ernesti Ducis Saxoniæ filiam: Fridericus verò frater ejus Dux Holsatiæ accepit in conjugem filiam Marchionis Brandenborgensis in Stendalia. Joachim autem Marchio Brandenborgensis ibidem in uxorem legitimè sibi desponsavit filiam prædicti Johannis Regis Daciæ circa festum sanctissimæ Trinitatis. Filiam Regis Christiani in uxorem accepit Rex Scotiæ ante illa tempora.

Eodem tempore anno MCCCCLI. Idem Rex Daciæ misit Gerhardo fratri suo Archi-Comiti in Oldenborg multos balistarios in subsidium contra nationem Frisonicam Ulricum in Norda capitaneum & complices ejus versus Deterne, ubi quidam Friso

Friso Popeke nomine castrum contra civitatem Hamborgensem & Dominium Olderborg instauraverat in destructionem, quod eodem tempore Hamborgenses consules & plebei cum Emeda possederunt capto olim Imelone Præposito in Emeda ceperunt bona sua in Frisia, quod sic factum est nam idem Imelo plura fecit gravamina negociatoribus, ut refertur, civitatum & præcipuè Hamburgensibus. Oportunitate igitur accepta multi ibidem venientes de civitate prædicta caussa mercimoniorum dictum Præpositum laicum Imelonem ad prandium in navim invitarunt datis ratibus ventis advehuntur Hamborg, & eundem ibidem custodiæ compeditum apud molendinum tradiderunt. Unde & reverendus in Christo Pater & Dominus, Dominus Henricus Monasteriensis Episcopus plurimas dictæ civitati intulit jacturas, & multiplicia incommoda. Sed tandem annis prioribus MCCCCXLIX. Archiepiscopus Boldewinus Bremensis cum eodem Episcopo sapienter ad dictæ civitatis instantiam optimè terminavit.

Anno quo supra consulatus Monasteriensis cum vasallis diœcesis & ecclesiæ ac opidanis opidum ejusdem diœcesis contra modernum eorum Episcopum Walravum castrum Dulmen cum opido lucrati sunt manu forti. Et primicerius eorum erat nobilis Johannes de Hoja Comes, qui propter fratrem suum Ericum à plebe petitum cum civitate immobilis permansit. Eodem tempore eadem Monasteriensis communitas circumvallavit castrum in diœcesi Monasteriensi in quo sedit capitulum Monasteriense cum eodem electo Walravo fratre Coloniensis Archiepiscopi, & graviter percussis civibus & quibusdam armigeris nobilis Comitis Johannis de Hoja, qui fuit capitaneus exercitus in expeditione capituli, & quidam nobiles ibidem interierunt.

Eodem anno videlicet MCCCCLII. Henricus Wolteri officialis Bremensis pro concordia venerabilis Tiderballer Præpositi S. Willehadi cum Gerhardo Archi Comite facienda super disbrigatione Synodalium excessuum missus dictos Archi-Comitem & Præpositum cum sufficienti numero ministerialium associante se Decano & capitulo Oldenburgensi in hunc, qui sequitur, modum concordavit: quod Præpositus dictum Archi-Comitem in omni jure & laudabili consuetudine suorum progenitorum hactenus servata fineret pacificè permanere uti videlicet quòd servorum, familiarium in castro & operariorum & officialium ibidem, quos pons castri nocturno tempore tegeret & qui essent veri & continui ejus familiares & commessales excessus Officialis Præpositurae antedictæ, aut Præpositus corrigere non deberet, sed forum domini sui sortirentur, puta Archiepiscopi, sicuti & Archi-Comes similiter & vice-versa. Nec Archi-Comes Præpositum in corrigendis excessibus suis quovis modo amplius impediret, nec pro quibuslibet indiscretas preces aut minas faceret, sed dictum Præpositum Synodo sua libere, quietè & pacificè cum Deo uti permitteret, & quos vellet juste corrigere auxilio esset & favori, & ad id requisitus à Præposito vel ejus officiali per se & suos operam daret realiter cum effectu. Sicque prædictus Henricus Wolteri in his & ad concordandum dictas brigas & ad corrigendum excessus hujusmodi Synodales legitimè constitutus officialis liberè, quietè, & pacificè sanctam Synodum tenuit, & ad justitiam & gratiam legitimè correxit corrigenda cum ecclesiastica disciplina, nam dictus Archi-Comes juvenis per quosdam malè informatus taliter desævit eo tempore. Dictum est superius; quòd vellet juste corrigere, istud dictum jure vertitur magnum in dubium nam tales officiales magis sitiunt pecuniam, quàm salutem animæ. Pro majori hujus dicti declaratione ponam hic aliquas conclusiones. Non sic Prælati, quantùm eorum officiales minùs justificant parvos & magnos homines bestiales. Probatur ista conclusio, quia tota officialis intentio est, ut omnes Episcopi suæ jurisdictioni commissas oves miseras quasi vice illius tondeat, emungat, & excoriet, ut domino respondeat, & sibi etiam partem reservet. Unde oportet, quòd amplius eos gravet, quàm met-ipse dominus. Quare scribit de his Petrus Blesensis in Epistola XXV. ad unum talium: Officiales, inquit, sunt Episcoporum sanguisugæ evomentes aliorum sanguinem, quem biberunt. Quia testimonio scripturæ divitias quas congregavit impius evomet, & de faucibus illius extrahet eas Deus. Et subdit: Isti sunt quasi spongia in manu prementis & quasi quædam colateria divitias suis dominis influentes nihil sibi præter peccati sordes & feculentiam retinentes. Quæ enim congregat per oppressionem ipse officialis, Episcopis quidem ad delitias cedunt, officialibus autem ad tormentum. Versus:

Sit

Sic vos non vobis mellificatis apes
Sic vos non vobis accumulatis opes.

Isti sunt secretiora & ostiola per quæ ministri Belis sacrificia, quæ super mensam ponebantur à Rege clanculo asportabant. Sic Episcopus quasi longa manu bona aliena diripit, & notam criminis à se removens suis officialibus culpæ & infamiæ crimen impingit. Ideo quasi sub umbra Episcopi & obtentu justitiæ palliatæ subditos opprimunt, ecclesias gravant, reditus alienos violenter invadunt, oculos habent ad munera pupillo & viduæ non intendunt. Hæc ille. Legitur de quodam sacerdote, qui canem mortuum sepeliit in cœmiterio non à proposito sed à casu. Citatus per officialem veniente sacerdote quid vellet quæsivit: respondit quòd canem sepeliisset in cœmiterio, propter hoc esset puniendus. Respondit sacerdos: Canis, inquit, Domine Officialis erat valde rationalis, si habuissetis eum, etiam sepeliissetis eum in cœmiterio. Et Officialis: qualiter erat rationalis? Respondit sacerdos quia rationabiliter testamentum suum ordinavit, quia omnibus dedit & similiter vobis decem florenos Rhenenses. Tunc ait Officialis: Si fuit ita rationalis permittas eum jacere in cœmiterio. Ecce quod primum fuit injustum, data pecunia fuit justum factum. Similiter faciunt Officiales propriè die Drosten unde de Vogede temporalium Dominorum, qui per fas & nefas exactionant pauperes villanos fingentes caussas contra eos. Correlativè sequitur, quod dicitur, & metricè ponitur:

Officit est verbum, crudele nimis & acerbum
Dictio plena malis hinc dicitur Officialis.

Patet quia hujusmodi Officiales, non ab officio nomine, sed ab officio verbo mutuati sunt vocabulum. Nam quoddam est hominum genus, quod dicitur Officiperdum, Officium est Officialium hodie (ut inquit mellifluus doctor Bernhardus) jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, immittere dilationes, supprimere veritatem, fovere mendacia, quæstum sequi, vendere æquitatem, inhiare exactionibus, versutias continuare, verborum insidiatores & aucupes syllabarum tendunt laqueos & pedicas in capturam pecuniæ. Jura, si sciunt, interpretantur ad libitum & ea pro voluntate sua nunc abdicant nunc admittunt benedicta deturpant, prudenter allegata pervertunt, & rumpunt fœdera, fornicationes dissimulant, matrimonia distrahunt, adulteria fovent, penetrant domos, & mulierculas honoratas peccatis captivas ducunt, diffamant innoxios, nocentes absolvunt & ut multa sub verborum paucitate concludam, dum omnia venaliter agunt filii avaritiæ sive mammonæ, Diabolo se venales exponunt.

Sequitur Correl: Rectius diceretur ab officiendo Officialis in bono exsequendo & mala prohibendo. Probatur, quia hocutique melius esset, & statui aptius conveniret. Unde Beatus Ambrosius primo de officiis: legimus, inquit, à nobis officium dici posse, nec ratio ipsa abhorret, quandoquidem officium ab efficiendo dictum putamus, quasi efficium, sed propter decorem sermonis una mutata litera officium nuncupari vel certè, ut ea agas quæ nulli officiunt prosint omnibus. Hæc ille. Sed utique Officiales Dominorum se habere deberent & rectè Officiales Episcoporum hoc intendentium dicerentur.

Secunda conclusio. Permittens vitia pecuniæ gratia quæcunque sint publicè perpetrata, sciat se pondere consilii & onere peccati prægravari. Probatur, quia pondus super se tollit, qui malo communicat & crimini: Sed permittens vitia pecuniæ gratia est hujusmodi, ut illi, qui permittunt adulterium per annum pro certa pecuniæ summa, ut nunc, proh pudor! Officiales faciunt. Quemadmodum Consulatus N. qui pro adulterio commisso per civem accusatum nisi se juramento mediante expurgaverit accipiunt unam marcam suæ monetæ in pœnam. Sed quia pro una pœna permittunt peccatum per integrum annum cum tamen ad facinus duplex non sufficit ultio simplex, immò sicut gravius peccat quis per obstinationem, ita gravius deberet puniri. Nec debet principaliter quæri pecunia, sed correctio peccati & emendatio vitæ.

Gravi periculo Archidiaconi & Officiales frequenter se exponunt cum reperiantur tales. Patet ex eo, quòd hujusmodi in Synodis pro adulterio commisso accipiunt pecuniam pro anno semel & tunc permittentes per annum tale peccatum. Sicuti in diœcesi

diœcesi N. Archi-Diaconi pro simplici fornicatione in anno semel accipiunt quartam vini, ut à fide dignis audivi. Et semel inscriptus registro semper tenetur solvere etiam postposita tali fornicatione. Tales videntur crimini favere, & per consequens se reos facere peccati, ut est de pœnit. dist. 1. cap. Perniciose. Positi enim sunt hujusmodi Officiales ut errantes revocent & ideo valde cautè prospicite gregem commissum, ne lupus oves rapiat, & raptas interficiat, & laceret. Ideo notate vos Prælatuli, voratores, ut catuli, mortem non attenditis qui favorem venditis, non fabulam sed rem gestam, ut & vos eodem modo faciatis & nolite commissariis indoctis subditorum vestrorum committere animas pro quibus vos ipsi rationem reddere debetis. Relatione quorundam veridicorum tam spiritualium, quàm sæcularium virorum didici ea, quæ subjecta sunt. Fuit ante tempora ista quidam fidelis Prælatus in Brema, ad quem spectabat officium Archidiaconatus in Oldenborg & cum cæteris multis locis adjunctis officio ejus. Is, ut fertur multum fideliter pro suis ovibus semper laborabat & fructuose pascebat & ideo in propria sua persona Synodalia celebrabat. Contigit quodam in tempore, ut præfatus Archidiaconus esset in Oldenborg Synodum tempore Autumnali celebrando: in cujus præsentia civis in adulterio accusatus erat qui citatus interrogatus confessus est peccatum suum. Cui Archidiaconus, doles etiam, inquit, de hujusmodi excessu & grandi peccato commisso? adulter respondit: Ita Domine doleo, at ille si doles promitte te de cætero hoc vel simile non facturum, & promisit. Et injunxit ei Prælatus pœnitentiam & addit dicens: Non quæro tuam pecuniam sed animæ salutem: vade igitur & age pœnitentiam tibi injunctam, & noli amplius hujusmodi delictum committere. Proxima autem Synodo sequenti Archidiaconus Synodi gratia revertebatur, & iterum prædictus adulter accusatur. Quod audiens ejus Prælatus valde stupens, ô, inquit fili incontinentiæ nunquid promisisti Deo & mihi, cujus vicem indignus gero, te hujusmodi non facturum sed similis factus cani, qui post primum vomitum ad convivium rediens ut & secundum perficiat. Ecce qui non timet Christum formidet fiscum. Tu enim pro hujusmodi scelere & fœtido adulterio satisfacies pœna pecuniaria dabis enim XXX. florenos. Quorum una pars scilicet X. ad fabricam Ecclesiæ Oldenburgensis perveniet. Altera pars scilicet X. pro subsidio dotis cujusdam honestæ & pauperrimæ puellæ in honorem sanctissimi matrimonii ordinabitur. Tertia pars mihi in subsidium mearum expensarum & ad sustentationem familiæ procurabitur. Audita hujus Prælati constantia & justi judicii sententia omnes tàm nobiles Archi-Comites, & Archicomitissa & cæteri Spirituales & sæculares magna cum fiducia huic Prælato adhæserunt, ut justitia fieret & pecunia solveretur ut expositum & ordinatum esset omnes vociferantes. Pecunia exposita & distributa secundum Prælati institutionem vocatus est adulter ad Prælatum: ad quem Prælatus sic inquens: Ecce in primo excessu Deo per pœnitentiam te reconciliasti quia ejus misericordiam consecutus fortè ignoranter peccasti. De secundo nunc excessu pœnam pecuniarum passus es. Præmoneo igitur, ne tibi hujusmodi iterum contingat, quia neque primam, neque secundam agens pœnitentiam sed duriorem ligationem incurres. Recesso Archidiacono vetus quod erat in sacco apparuit: Et iterum reverso Prælato rursus accusatur idem adulter. Audito hoc Archidiaconus cunctis audientibus sic dixit: Nosti quod bis monitus & correctus es, & tertiam monitionem ante recessum meum proximum auribus tuis audisti. Sed quia neque Deo, neque mihi obedisti, ideo factus filius inobedientiæ scilicet Diaboli cui nunc te trado & committo & te excommunico in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, ut sis exclusus ab omni Ecclesia Catholica: Quia ita præcepit Christus Matth. XVIII. Ubi peccaverit in te frater tuus &c. Et ubicunque & quemcumque catholicorum locum intraveris, in quo sacra fieri solent, sint omnia divina officia ibidem interdicta & suspensa quousque per unum medium miliare distabis. Et hujusmodi censuris ecclesiasticis talem perversum & induratum post aliquot dies ad statum salutarem reduxit. Cujus exemplo plures à mala sua vita se in meliorem mutaverunt. Certè si sic omnes Archidiaconi & Prælati agerent multum afferrent fructum. Sed nunc sicut Officiales, sic & eorum notarii sunt rudes & indocti. Ante his enim in temporibus Notarii Dominorum fuerunt Doctores in utroque jure: Vide in tractatu meo de Conceptione immaculatæ Virginis.

L. Sed

Sed ad propositum redeundo. Circa festum Michaelis inter Rustringos sive Buth Fockenses oritur dirum bellum procurantibus Hamburgensibus, pro jure suo, quod vi antea cœperunt habere in terra. Et cum effectus litium sint varii, quid restet superest quod fit hinc inde jactura pauperum satis gravis, victoria tamen de cœlo quæ semper assolet venire justiori. Injustum enim quenque conturbat folium arboris volantis. Et non est differentia aut vincere in multis, aut in parvis Deo volente.

Eodem anno circa festum sancti Laurentii Gerhardus Archi-Comes cepit castrum in Wildeshusen à Capitulo Monasteriensi & post festum decollationis Johannis constitutus est dapifer quidam cruce signatus, Ilies nomine, satis malitiosus qui fuit quondam advocatus in Covörde. Iste tenuit placita cum Gyrico de Fredeborg & aliis Frisonibus in vigilia Matthæi Apostoli. Post hoc in profesto Dionysii prædictus Archi-Comes spoliavit villas in Frisia prope & ultra castrum Fredeborg & qui cum eo erant pecora & supellectilia multa. Eodem tempore spoliavit Dickhusen in vigilia ascensionis Domini & combussit ibidem villas multas.

Anno Domini MCCCCLI. Frisones rapuerunt pecora in Bekehusen in vigilia ascensionis Domini postea in festo Pentecostes compositio facta est inter Archi-Comitem Gerhardum & Ulricum capitaneum Nordensem cum communibus Frisonibus. Anno quo supra Hamburgenses placita tenuerunt cum Ulrico in civitate Bremensi pro quorum compositione amicabili vocati fuerunt Dux Adolphus Slesvicensis, qui ibidem misit Archi-Comitem Mauricium utriusque juris Baccalarium una cum fratre suo Gerhardo. Similiter & Lubecenses præsentes fuerunt sed concordati non erant. Demum in Stadis compositi sunt per Adolphum Ducem, Gerhardum Archi-Comite absente qui tunc per æstatem fuit cum rege Daciæ fratre suo. Cum autem discessisset idem Gerhardus à fratre suo rege spoliavit Hollandrinos inimicos suos & obtinuit naves XXII.

Anno Domini M CCCC LIII. Gerhardus Archi-Comes accepit in uxorem nobilem Alheidim Comitissam de Tekenborg ex qua genuit sex filios & quinque filias, Gerhardum, videlicet, Adolphum, Didericum, qui obiit juvenis, Johannem, Christianum & Ottonem. Item filias Armegardim, Heillewigim, Alheidim, Elizabeth & Annam.

Post hoc anno sequenti idem Gerhardus fuit in regionibus Danorum & Norwegiorum, ubi naves habuit. Interim Mauricius frater Gerhardi spoliavit Oytam & accepit pecora ibidem, combussitque villas prope Vechtam circumjacentes. Statim consules civitatis Monasteriensis & cives ibidem Vechtenses cum Oytensibus ac eorundem complicibus miserunt literas diffidationis Mauricio Archi-Comiti. Tunc in festo Lamberti combusserunt Hatten cum aliis villis. Postera die Mauricius fuit cum suis prope & ultra Vechtam ubi combusserunt villas adjacentes. Item in profesto Crispini & Crispiniani Vechtenses combusserunt allodium Hundesmölen, Bummerstede, Gramberge & Adestorpe & alia quæ remanserant. Et tunc in vigilia Andreæ fuit Mauricius cum civibus utriusque civitatis Oldenborgensis apud Cloppenborg spoliando villanos ubi aliqui interfecti fuerunt.

Eodem anno in profesto S. Silvestri venit Archi-Comes Gerhardus in Delmenhorst qui postea in profesto beati Pauli primi Eremitæ cum fratre suo Mauricio accepit boves CCC. & captivavit XIV. viros in Langworde prope Vechtam. Et tunc Gerhardus Comes pacificavit discordiam, quæ fuit inter Mauricium fratrem ejus & Vechtenses.

Anno Domini M CCCC LV. in die Servatii Archi-Comes Gerhardus cum suis fecit reisam in Frisiam ubi cum Tannone in Jeveris aliquod subjugavit in terra Rustringorum & incastellavit Ecclesiam Dowenem. In festo verò Mauricii fecerunt treugas Archi-Comes Gerhardus & Ulricus de Norda usque ad Dominicam Cantate post Pascha.

Anno Domini M CCCC LVI. Gerhardus accepit frumenta circa Weseram de domibus villanorum capituli Bremensis in summo & aliorum capitulorum & vicariorum. Eodem anno infra octavam ascensionis Domini Mauricius incastellavit Ecclesiam Elsulete ad aliquod tempus & tunc in profesto Antonii Frisones combusserunt Apen. Post hoc in festo Scholasticæ virginis Gerhardus combussit Deterne, Holne, & alias

& alias domos magno in numero. Statim ambo Archi-Comites proficiscebantur in longinquas partes. Nam Mauricius fuit apud regem fratrem suum & Gerhardus apud Adolphum Ducem.

Circa tempora illa claruerunt quinque Doctores præclari Ordinis fratrum Eremitarum Divi Augustini. Primus fuit Magister Thomas Penket Anglicus qui non modo Anglicana sed etiam Italica illustravit Gymnasia. Hic Doctor subtilissimus sic Johannis Scoti opera menti habet soluta & trita ut si perdita essent ea posset facilimè reficere: cui omnes multum Scotistæ debent quoniam ipse opera ejus elucidavit, emendavit & in publicum dedit, multos in Dialectica & Physica edidit tractatus & quidem subtilissimos.

Secundus fuit Galfredus Habedi non minus Philosophus & Theologus quàm Rhetor & Grammatticus. Hic egregiè in Magistrum Sententiarum commentatus est. Scripsit librum perpulcrum de Evangelica perfectione, quo certè nostro seculo nihil utilius excogitari potuisset pro quibus eum omnibus Theologis, qui sunt aut unquam fuerunt magna audacia præponere non formidamus.

Tertius reverendus Magister Paulus de Roma Prior quondam ad S. Mariam de populo Theologus & juris Pontificii Doctor egregius divini verbi præco excellentissimus, domini nostri Papæ pœnetentiarius qui de usu & exercitio clavium opus quoddam magnum & excellentissimum composuit. Apologiam nostri ordinis & vitam sanctissimæ matronæ Monicæ perquam egregiè descripsit. Multos item egregios tractatus edidit innumeros etiam sermones tum ad collegium reverendissimorum Cardinalium coram summis Pontificibus tum ad clerum tum ad populum & quidem elegantissimos habuit.

Quartus fuit vir magnæ sanctitatis atque doctrinæ Magister Petrus de Rubeis de Senis, qui & logicam & philosophiam & sacram paginam interpretatus est optimè. Super de civitate Dei & aliis pluribus beati Augustini operibus commentarios egit. Super totam Bibliam expositionem dignissimam confecit. Super quatuor libros Sententiarum scripsit. Gratis pro Deo libenter docebat imo pauperibus studentibus è suo subveniebat patrimonio divinis operibus, semper intentus plenus dierum & sanctarum actionum migravit ad Dominum & in conventu Augustinianorum est sepultus.

Quintus est Magister Anselmus de monte Falcone homo quidem & sanctimonia & scientia clarus. Hic cautus tum in legendo, tum in disputando est. Scripta sua, ut opinor multa, nondum in apertum duxit.

Pestis anno, quo supra multis in locis Italiæ & quàm maximè Mediolani desæviit, ubi ad LX. millia urbanæ multitudinis extinxit: per agrum Mediolanensem fœda strage etiam desæviit. Sequenti verò adeo ubique peste laboratum est, ut pauci de multis superfuerint. Quod quidem malum post penuriam magnam etiam superior Solis defectio & frequentes terræ motus indicarunt.

Circa idem tempus mirabilia facta sequuntur quæ Deus operari dignatus est in Comitatu Oldenburgensi. Nam feria secunda post Lætare venerunt Frisones quasi quinquies millie & ultra, & destruxerunt villas in Ambria, videlicet Westerstede, Linswede, Hulstede, Mansingen, Linderen & cecinerunt tubis propè Ecclesiam Westerstede multum ovando & grassando contra Oldenburgenses: quia Frisones habuerunt sagittarios MDCCC. Dominus autem omnipotens respexit in eorum insanias & dissipavit gentes bella volentes. Quindecim enim villani primitus eis obviaverunt & pugnaverunt cum eis & interfecerunt Frisones & eorum complices numero CC. & captivaverunt CCC. Et talis conflictus fuit inter Mansingen & Fikensolte. Omnes alii in fugam conversi postponentes & omittentes instrumenta bellica videlicet bombardas balistas clypeos mille caleptras & lanceas præacutas & alia instrumenta bellica. Interim Ulricus capitaneus Nordensis fuit in Aurike ubi Abbatem Rastedensem, qui fuit ibidem propter treugas secum detinuit ad tempus X. dierum, & non permisit eum discedere donec ista reysa esset completa. Sed postquam percepit, quòd Edo Boing advocatus in Aurike cum aliis pluribus fuerunt captivati tunc licentiavit Abbatem. Illo in conflictu unus villicus habuit plaustrum plenum lanceis numero CXII. Post recessum autem Frisonum aliqui defecerunt & lassati sunt, jacentes in via infra Apen & Deternen

Deternen ex quibus multi captivi ducebantur in Oldenborg. Et omnia quæ in isto bello contigerunt ad plenum narrari non poterunt. Isto tempore Archi-Comites Mauricius & Gerhardus fuerunt in Dacia apud Regem fratrem eorum.

Tunc temporis Karolus, qui se intrusit regno Suedorum accersivit Episcopum Upsaliensem qui sub eo fuit qui tamen ei consensum minimè dedit. Iste Episcopus venit cum magno comitatu ad castrum magnum nomine Stockkesholm ut ibi cum suis pranderet Karolo absente qui recessit ad comburendum suos contradictores æstimans se sequi prædictum Episcopum. Episcopus verò misit nuncium post eum mittens sibi literas diffidationis & obtinuit illud castrum cum suis. Et ex templo intimavit Regi Christiano qui statim misit ad eum fratrem suum Mauricium qui suscepit castrum ad manus fratris Christiani regis & ita quievit dictus Karolus. Eodem tempore in vigilia Pentecostes Oldenborgenses fuerunt ante castrum Fredeborg ibi ceciderunt & captivati fuerunt XXXVI. Illud castrum vendidit Didericus Archi-Comes pro M. florenis postulatensibus communibus Frisonibus. Posthoc filius sororis Vlrici nomine Cybe congregavit exercitum contra amicos Archi-Comitis videlicet Tannen in Jeveris & Alliken. Ipsi fautores Oldenborgensium captivaverunt Frisones & eorum Soldatos numero quasi CCCC. Illo tempore ante festum Dionysii venit Archi-Comes Gerhardus ad Tannen in Joveris, qui cum auxilio Alliken acceperunt omnes boves sine numero.

Anno MCCCCLVIII. Mauricius Archi-Comes factus est miles in prælio & duxit conjugem nomine Catharinam filiam Ottonis Comitis in Hoja & hoc factum est in media quadragesimæ in præsentia Domini Gerhardi Archiepiscopi Bremensis.

Illo in tempore Gerhardus frater Mauricii combussit Lengene & irritavit Frisones, & Dominus Mauricius spoliavit ditionem Verdensem. Nam frater ejus Gerhardus habuit ditionem Verdensem in manibus & steterunt sua sub protectione.

Post hoc in Autumno venerunt Frisones cum XXV. navibus super Wiseram & Huntam & combusserunt domos & Grevenwerder. Iterum ambo fratres arripuerunt iter Daciam versus, ad visitandum regem Christianum fratrem eorum, ubi manserunt usque ad adventum Domini inclusivè & cum magna discordia à rege recesserunt.

Anno Domini MCCCCLXII. Ante Pascha Lubecenses, Hamborgenses & Bremenses attentabant & laborare cœperunt pro concordia Archi-Comitum, sed non potuerunt. Tunc Dominus Mauricius fecit firmum contractum literatoriè cum Bremensibus, ut secum sevirent contra fratrem suum Gerhardum. Idcirco Gerhardus incastellavit ecclesiam in Hamelworden quam post festum Pentecostes Bremenses destruxerunt. Et Dominus Mauricius incastellavit cum Bremensibus ecclesiam in Elsulete. In hac discordia cives Oldenborgenses fuerunt in magno timore, & posuerunt vigiles ad portas civitatis & per plateas ad custodiam & defensionem. Et unus frater captivavit satellites & famulos alterius & econverso. Nemo tantam insolentiam enarrare potest. Caussa discordiæ fuit talis: Quia Dominus Gerhardus voluit detinere Dominium in Oldenborg ratione electionis & Dominus Mauricius ratione senii, quia senior Gerhardo. Et quia Mauricius divisit ambos Comitatus, videlicet Oldenborg & Delmenhorst & Gerhardus elegit Oldenborg. Post hoc facti sunt capitales inimici, quia Dominus Mauricius combussit domos extra & prope Delmenhorst & habuit Bremenses in subsidium.

Anno Domini MCCCCLXIII. In octava Petri & Pauli venit Mauricius cum Bremensibus ante Delmenhorst cum magnis bombardis & diversis armis volentes destruere castrum. Sed unus bombardista qui fuit in castro Delmenhorst interfecit quamplures ex Bremensibus & maxima damna intulit tam hominibus, quàm instrumentis bellicis & structuris, ita quòd Bremenses multos clàm sepelirent, de quibus plura erant dicenda, sed transeant ista caussa brevitatis. Eodem anno in festo Abdon & Severi venerunt Frisones cum magno exercitu ad numerum septem millium volentes subvertere novum castrum apud Wede, quod Archi-Comes Gerhardus incepit construere, sed filius ejus nobilis Johannes magnis expensis & laboribus perfecit. Tunc ab instanti per totam Ambriam pulsaverunt campanas, & statim Ambri venerunt in occursum Frisonibus & expulerunt eos absque mora. Frisones verò fuga lapsi

currus plenos victualibus cum aliis bellicis instrumentis ibidem relinquerunt, & illud totum Frisones fecerunt cum consilio Domini Mauricii intendentes etiam postea evertere turrim in Varlo. Iste Mauricius & Bremenses obsederunt adhuc castrum Delmenhorst ubi fuerunt septem hebdomades: percipientes verò Bremenses cum Mauricio, quòd Dominus Johannes de Bavaria Episcopus Monasteriensis & Dux Wilhelmus Brunsuicensis senior cum multis nobilibus & viris armatis Bremenses acceperunt fugam sicut semper soliti sunt facere. Nam post recessum amborum Principum videlicet Episcopi & Ducis insequebantur Ducem Wilhelmum Episcopo dimisso volentem repatriare cum auxilio Comitum de Hoja Ottonis videlicet & Friderici apud locum, qui dicitur, de Sydenforde & ibidem ad conflictum venerunt. Bremenses primò victoriam habuerunt mox Archi-Comes Gerhardus, qui diu in alienis partibus fuit supervenit cum suis, ubi tunc diu ex utraque parte pugnatum est. Iterum miseri Bremenses fugam inierunt, & ut ipsi dixerunt, Dux Wilhelmus captivatus fuit sed ipse contradixit & plures ex parte Ducis: captivati sunt etiam ex alia parte duo Comites de Hoja prænominati etiam cum quampluribus. Archi-Comes Gerhardus tam fortiter æmulos insequebatur & tam viriliter cum magno malleo bellico, quem in itinere invenit, hostes suos prostravit, quòd multi de sua fortitudine mirabantur, dicentes se nunquam talia vidisse & multi ibidem interfecti sunt, & Gerhardus obtinuit triumphum, & in signum victoriæ ibidem creatus fuit in militem in conspectu omnium. Eodem tempore Catharina uxor Domini Mauricii in die Bartholomæi genuit ei filium nomine Jacob.

Anno quo supra Dominica Invocavit venit Dominus Mauricius in Oldenborg & expulit servitores fratris sui Gerhardi de castro. Feria autem quarta quatuor temporum per suos satellites abstulit de domo Domini Nicolai de Delmenhorst Decani omnia contenta. Qui Nicolaus vir fuit pius, benignus & pacificus, obiit anno MDIIII. sicuti superius dictum est. Sabbato post Lætare navigavit Dominus Mauricius cum suis famulis & satellitibus ad civitatem Bremensem volens tenere placita cum fratre suo Gerhardo in civitate Verdensi. Satellites autem dicti Mauricii in reditu de Brema spoliaverunt apud Weseram Reken Bardenflete & sumserunt lardum & suppellectilia plurima & venerunt cum spoliis apud mare apud Niendike, ubi aliqui fuerunt submersi, quia pagani eos insequebantur: aliquos necaverunt & aliquos captivaverunt. Feria quarta post Pascha venit Dominus Gerhardus ad Ambriam & die sequenti venerunt ad eum omnes pagani & litones in Ambria existentes & adhæserunt ei tanquam homagium facientes quod Domino Mauricio displicuit. Et tunc feria quarta post Quasimodogeniti venit Dominus Gerhardus Archi-Comes in Rastidde & obsedit & circumvallavit undique & fecit munitiones & qui cum eo erant ligaverunt equos in pistrinum & ambas coquinas & ante æstuarium & alii in capella propeque capellam: Sed equestri recesserunt cum Domino Gerhardo feria secunda post Jubilate & multi satellites ibi manserunt usque ad festum Johannis ante Portam Latinam tunc enim Dominus Mauricius & Dominus Gerhardus ibidem fuerunt pacificati postponentes diversas machinationes & insolentias Domino largiente quod & diu desideratum est ab omnibus. Etiam in profesto Nerei & Achillei fuerunt ambo fratres placita tenentes cum Bremensibus circa Varlergraven ad tres dies non valentes autem concordare. Et Dominus Mauricius ingressus est civitatem Bremensem & mansit ibidem diebus VI. Dominus Gerhardus mansit foras. Tandem fecerunt treugas ad tres hebdomadas: interim pacificati sunt in Oldenborg simul conversantes. Anno quo supra Nobilis Henricus de Swartzenborg electus est in Archiepiscopum Bremensem. Intravit civitatem die Apollinaris cum multis videlicet MCCC. Sed quia Dominus Mauricius non præsentavit Domino Gerhardo fratri suo ecclesiam in Elsulete sed ibi retinuit satellites suos cum Bremensibus: ideo nova discordia & guerra inter eos est subsecuta, & major quàm antea. Nam in profesto decollationis Johannis Baptistæ invaserunt Oldenbrock discordiis & rapinis. In festo Egidii combusserunt Varle: Lamberti rapuerunt pecora in Blanckenborg: in festo Michaëlis fuerunt Dominus Mauricius & Bremenses ante Oldenborg. Frisones ante novum castrum Wede recesseruntque cum damno & magna confusione & non fuerunt ausi exspectare Ambros usque ad ortum Solis. Eodem tempore Bremenses captivaverunt

Stedin-

Stedingos in die Feliciani & aliquos interfecerunt. Etiam captivaverunt unum sacerdotem in Oldenborg quem etiam incarceraverunt sine caussa, nomine Johannes Bödeker. In sancta nocte Apostolorum Simonis & Judæ venerunt Bremenses cum satellitibus Domini Mauricii & combusserunt Nienbroke: & tunc Henricus Elimer dapifer Domini Gerhardi fuit in Stedingia & Helmericus de Fikensolte & alius dapifer nomine Nicolaus de Duven & cum eis pauci, qui cum Stedingis expulerunt Bremenses & obtinuerunt septem magnas naves cum victualibus & armis diversis & captivati sunt aliqui ex famulis Domini Mauricii & ex Bremensibus LXVI. & multi interfecti & aliqui cum navibus, aliqui per pedes incesserunt confusibiliter. Quapropter omnes in Ambria lætificati fuerunt. Tunc in vigilia beati Andreæ satellites Domini Gerhardi combusserunt Hasbergen minantes secum pecora oves & boves in magno numero & aliquos captivaverunt.

Eodem anno MCCCCLXIII. Ego frater Johannes Schiphower de Meppis fui natus in prædicta civitate. Item in octavo anno post mei nativitatem traditus fui in Scholis, quas frequentavi usque ad annum XV. & eodem anno intravi ordinem fratrum Eremitarum Divi Patris Augustini in civitate Osnaburgensi.

Anno Domini MCCCCLXIIII. die Fabiani & Sebastiani venit Heineke de Mandelslo cum Bremensibus de Elsulete ad Stedingiam & combusserunt domos in Eckulete & aliqui de Ambria insequebantur eos cum Stedingis & de Nienbroke, Bremenses juxta eorum antiquam consuetudinem fugam inierunt projicientes arma videlicet clypeos balistas caleptras & vestimenta & ex eis XLIII. fuerunt captivati multi interfecti quamplures vulnerati. Postea ante festum S. Gregorii Bremenses destruxerunt aquæductus, Teutonicè de Syle, Stedingorum, quod non est auditum, ex quo plurima damna Stedingi habuerunt.

Eodem anno Dominus Gerhardus construxit castrum apud Adestorpe super ripam Hunte contra Mauricium fratrem suum, nomine Westerborg. Deinde in profesto Petri & Pauli venerunt Bremenses cum navibus prope Nienhuntorpe cum magna pompa & potentia & combusserunt domos in Oemstede & in Donderswe: tunc cives Oldenborgenses cum Ambris eos vehementer invaserunt, ipsique ut semper consueverunt fugam ceperunt arma projecerunt balistas, lanceas & clypeos in tanta multitudine, ut omnes ibidem præsentes mirarentur. Et ex eis captivati fuerunt CCCLXXXIIII. & multi interfecti, ac submersi in Hunta CCLIII. obtinuerunt etiam bombardam & captivos minaverunt Oldenborg versus. Altera die tres magnas naves victualibus onustas & unum faselum ceperunt. Item in die Ulrici Varensses una cum Rastedensibus fuerunt in Osterstede quibus magnum intulerunt incendiis & rapinis damnum. Eodem tempore Oldenborgenses fuerunt apud Ethmundam & ceperunt boves C. equos LXX. & porcos CCL.

Anno quo supra in vigilia Laurentii obiit Dominus Mauricius in pestilentia & sepultus est in Huda & Domina Catharina uxor ejus statim post eum obiit. Tunc omnes inhabitantes Delmenhorst & extra fecerunt homagium Domino Gerhardo in Oldenborg Archi-Comiti & pacificè se habuit cum illis. Etiam pacificatus est cum Ottone de Hoja. Illo tempore soldati Domini Gerhardi fuerunt ante civitatem Bremensem & fecerunt damnum magnum inhabitatoribus in pecoribus & frumentis. Insuper Oldenburgenses cum Stedingis ceperunt navem super Weseram, quæ vulgariter Bardese dicitur cum diversis mercantiis & captivarunt nautam cum suis & hoc factum est post Egidii. Postea Archiepiscopus Bremensis & Dominus Gerhardus laboraverunt pro pace & nihil profecerunt. Et sic in profesto omnium Sanctorum Dominus Gerhardus accepit dominium in Delmenhorst.

Anno MCCCCLXV. in absentia Domini Gerhardi magnum damnum incurrerunt habitantes in utraque ripa Wesere in hyeme. Et post Pascha dapifer Domini Gerhardi Henricus Elimer cum suis & aliquibus de Delmenhorst pecora multa rapiunt ante Bremam. Eodem tempore Dominus Gerhardus reversus est ad patriam & iniit amicabilem compositionem cum Ulrico de Norda. Et Stedingi ceperunt duas naves cum bonis de Wesera Bremensibus. In crastino Margaretæ Dominus Gerhardus venit in Rastedis pro reformatione monachorum sed nihil profecit. In profesto Praxedis fuerunt Soldati de Delmenhorst ante Bremensem civitatem & ceperunt CCL. bo-

CCL. boves & equos CLII. Eodem anno vincula Petri venerunt Bremenses cum magno populo, & eorum Episcopus cum eis volentes depopulare & destruere terras dominii de Delmenhorst: manserunt in Hasbergen: ubi aliquatenus damnum fecerunt sed non valentes ultra nec retro ipso die inventionis S. Stephani fecerunt amicabilem compositionem Episcopus Bremensis & quidam miles cum eo nomine Gerhardus qui multum laboraverunt pro pace. Item in festo Hippolyti fuit Dominus Gerhardus cum suis ultra Fredeborg & combussit Rapesholte & alias villas captivavitque Frisones & spoliavit eos.

Anno Domini MCCCCLXV. circa festum Purificationis venit Dominus Gerhardus de Holtsatia & voluit exactionare villicos validorum & monasteriorum in Dominio suo, licet ipsi contradixerunt. Tunc consilio unius cruce signigati in Bredehorne nomine Ilies, qui pravum consilium sicut Balaam secundus dedit Archi-Comiti ut videlicet faceret registrum exactionis & inscriberet omnes divites cum pauperibus contra voluntatem validorum & monasteriorum quod & factum est. Eodem anno post Pascha cœpit idem Gerhardus ædificare turrim in castro Niemborg prope Wede propter quod Frisones multum fuerunt irati.

Anno quo supra Dominus Gerhardus emit den Wildenlo à monasterio Rastedensi. Eodem tempore in profesto Cosmæ & Damiani martyrum obiit Ulricus Friso capitaneus in Vorda post cujus mortem Dominus Gerhardus iterum visitavit regem Daciæ Christianum fratrem suum in Holsatia ubi habitavit multo tempore & obtinuit ista castra Rensborg Tile, Kile, Sunderborg, Gottorp, Segeberge Flensborg & Hadersleve. Hæc castra habuit in possessione pacifica.

Istis temporibus nobilis Dominus Henricus de Swartzenborg Archiepiscopus Bremensis fuit electus in Episcopum Monasteriensem & administratorem Bremensem quod Capitulo Bremensi & diœcesanis multum displicuit.

Anno MCCCCLXVII. in medio quadragesimæ venit Dominus Gerhardus ad monasterium Rastedense manens ibidem usque ad octavas Paschæ & elegit ibidem in dapiferum Rembertum Bernevur & fuit ibi cum LXXX. equis.

Eodem anno ante festum Bonifacii cives in Varle occiderunt advocatum Domini Gerhardi nomine Hilmer, pro quo facto acriter puniti fuerunt. Illo anno Oldenburgenses construxerunt turrim ad Spiritum Sanctum anno MCCCCLXVIII.

Post festum divisionis Apostolorum Christianus rex Daciæ, Norwegiæ & Sueciæ captivavit Dominum Gerhardum fratrem suum sed in brevi liberatus iterum venit ad dominium suum Oldenborgense in profesto Dionysii martyris. Et intravit cum suis monasterium Rastedense præcipiens monachis ibidem existentibus, ut omnia essent eis communia, & quòd unusquisque sua resignaret ad manus Abbatis sed iterum nihil profecit.

Eodem anno in Lombardia in civitate Parma non parva sed horrida viguit pestis cui nunquam similem audisse, nec audire credo. Nulla caritas, nullus amor in Parmensibus erat, sed omnis inhumanitas & crudelitas in eis regnabat. Vicinus vicino opem præstare nolebat: frater fratrem, viri uxores & uxores viros, parentes filios & filii parentes derelinquebant. Homines non tam pestilentia, quam potius necessitate moriebantur & quod pejus parochiani nec confessionem, nec sanctissimum corpus Christi nec extremam unctionem infirmis dare volebant. Fratres mendicantes, fratres Eremitæ sancti Augustini, Carmelitæ, Prædicatores, Minores defunctorum corpora sepelire vetabantur. Quamprimum ad aures officialium veniebat, quod unus aliqua ægritudine laboraret immediate officiales cum magna satellitum caterva gressus suos cum furore & impetu ad domum illius accelerabant hunc in domum recludebant, istum domo exire & ad S. Leonardum se conferre jubebant qui locus erat hominum macellum & in quo omne genus luxuriæ committebatur; magis immanitas & latrocinia in dicto loco vigebat, quàm amor & caritas. In urbe verò tanta facinora perpetrabantur quod nec lingua dici, nec manu scribere possim. Per urbes subiratores officialium ibant, & si pauperum porcos reperiebant illos interficiebant & vendebant. Ex dictarum carnium porcinarum comestione magno regnante calido, prout regnabat, mille homines interfecti perierunt. Cùm ergo regnat pestis tanquam mortem porcinas fugite carnes. Cessante epidimia medici, qui pestilentiatis

tiatis medebantur ab officialibus detenti & incarcerati fuerunt illisque imputabant mille latrocinia & homicidia commissa & pecunias quas cum magno labore & periculo lucrati fuerant eis eripuerunt.

Anno Domini MCCCCLXXI. feria quarta post Invocavit venit Dominus Gerhardus tertia vice cum Abbate ad S. Paulum cum quo reformati ibidem fuerunt manentes cum fratribus usque ad festum ascensionis Domini. Etiam ibidem erat abbas Fridericus de Huda nomine Schole, & aliqui cum eo. Et tertia vice proposuit monachis de reformatione monasterii & præ omnibus voluit, ut omnia essent communia & quòd nullus ex monachis intraret tabernas & de dilectione ad invicem, quod minimè ab illis servatum fuit. De-post in crastino S. Laurentii Stipendiarii Domini Gerhardi spoliaverunt villanos ante Wildeshusen accipientes oves & boves sine numero. Et post festum Egidii combusserunt Reken & Nienkerken. Eodem tempore altera die post exaltationis sanctæ crucis Monasterienses combusserunt Edemechte & in crastino Mauricii obtinuerunt Stedingiam ultra Huntam. Et feria quinta post Michaëlis Monasterienses destruxerunt castrum Westerborg & Bremenses Elsulete. In profesto Thomæ apostoli fuit Dominus Gerhardus in civitate Verdensi ubi pacificatus est cum Episcopo Monasteriensi & Bremensi & Comitibus de Hoja & obtinuit omnia ad Oldenborg & Delmenhorst pertinentia.

Anno Domini MCCCCLXXII. in crastino decollationis Johannis Baptistæ Dominus Gerhardus cum magno apparatu videlicet famulis & stipendiariis & navibus magistraliter præparans transtulit se ad partes Holtsatiæ intendens ibidem Dominium tenere: sed inhabitatores & castra tenentes taliter ei resistebant, quòd omnes sui captivati fuerunt, & ipse non sine periculo recedebat sustinens damnum non modicum in navibus & omnibus ad eum pertinentibus. Iterum reisa illa peracta venit in Delmenhorst, in profesto Cosmæ & Damiani.

Anno Domini MCCCCLXXIIII. die Remigii Dominus Gerhardus fuit in Frisia in Strackholte & sui ibidem spoliaverunt villanos. Et Frisones e converso spoliaverunt Apen & de Jade. Eodem anno in crastino Pontianæ virginis Bremenses cum quampluribus miserunt Domino Gerhardo literas diffidationis. Et tunc in profesto Urbani Wildeshusani die Grefen vulgariter nominati destruxerunt Hatten cum circumjacentibus. Post hoc in festo Petronellæ castrum in Herghen fundatum funditus à Bremensibus evertitur. Item die Petri & Marcelli venerunt aliqui ex stipendiariis Lubbonis Omken/ & destruxerunt Oldenbrock. Et tunc in crastino Viti Frisones victoriam habuerunt in Repesholte. Etiam illo tempore Bremenses suppeditarunt segetes prope Delmenhorst, Hasbergen & Harpstede.

Anno quo supra nobilis Henricus de Swartzborg Episcopus Monasteriensis & administrator ecclesiæ Bremensis una cum suo capitulo & civitate ac tota diœcesi miserunt literas diffidationis in Oldenborg. In crastino Odelrici Monasterienses obtinuerunt Harpenstedium castrum perpulcrum. Et post hoc die ipso Arnolphi prædictus Monasteriensis Episcopus venit cum quampluribus stipendiariis, quos numerare nemo poterat in Ambriam, & sui combusserunt Schepesen, Edewechte, Rostorpe & Twischenaen. Dominus Gerhardus obviavit ei & opposuit se cum suis, sed nihil profecit: quia tantæ multitudini & tot viris armatis resistere sibi & suis videbatur quasi impossibile. Circumvallavit autem prædictus Princeps civitatem Oldenburgensem una cum Bremensibus. Monasterienses cum Frisonibus partem Aquilonarem, Bremenses verò Australem custodiebant. Bremenses cum XXIII. navibus magnis victualia portabant, quæ non sufficiebant tantæ multitudini ad unam hebdomadam. In die Apollinaris bombardæ sonuerunt mirabiliter. In die Jacobi Monasterienses destruxerunt Wivelstede, Eversen cum cespitibus combusserunt & multa damna Archi-Comiti intulerunt. Cum autem septem hebdomadis civitas obsessa fuisset victualibus deficientibus in crastino inventionis Stephani interveniente Comite Nicolao de Tekenborg Episcopus cum suis recessit combustis primò casulis suis in quibus degebant. Nam aliqui ex familiaribus Domini Gerhardi clam exibant civitatem & naves quas Bremenses cum victualibus versus exercitum Domini Monasteriensis dirigebat submergebant. Sed cum Dominus Gerhardus dolum percepisset, valde iratus est socero suo Nicolao & bombardas præparavit valedixitque eis, quasi continua fierent tonitrua.

Anno

Anno Domini MCCCCLXXV. Dominus Gerhardus arripuit iter versus Nuziam, ubi tunc inclytus Dux Burgundiæ Karolus sua erexit tentoria ac Nuziam Coloniensis agri oppidum ad Rheni ripas durissimè integrum per annum obsedit. Nam Archi-Comes Gerhardus à Duce honorificè susceptus est cognovit enim & relatu veridico didicit, quàm bellicosus fuit idcirco annuatim quatuor millia florenorum sibi promiserat ut campi-ductor sui exercitus fieret. Annuit Dominus Gerhardus & literæ desuper confectæ sunt, quas adhuc Johannes Archi-Comes sæpedicti Gerhardi filius sua in arca custodit. Nam post exterminatam & depopulatam Leodiensium terram civitatibus ipsis Leodio, Dinanto & cæteris collapsis atque dirutis ac subactam inermem & sibi nihil resistentem totam Gelriam Duce suo nescio quo exigente merito, capto Karolus prædictam civitatem Nuziam vallavit patrono Sancto Quirino sua protegente & viri illustris Domini Hermanni Lantgravii Hassiæ juvenis maturissimo consilio ac inconcusso onere Westphalorum ac cæterorum illæsis viribus se tuentium murorum turribus magna ex parte bombardarum ictibus collapsis, civitatem istam protexerunt. Dux spe obtinendæ civitatis frustratus suorum magna clade, quæ ad XX. millia hominum existimatur jumentis, equis præter numerum frigore perditis ac extinctis fame cum nec suasu Christiani regis Daciæ pacifico & amabili ab incepto flecti potuit cogente Imperatore Friderico cum Principibus Alemanniæ ab obsidione cessavit. Dictus autem rex animo sedandæ pestiferæ controversiæ inter Robertum Archiepiscopum Coloniensem cum suis complicibus ab una & Dominum Hermannum Lantgravium in Nuzia obsessum & capitulum ac civitatem Coloniensem parte ex altera cum quibusdam Principibus Coloniam venit videlicet Friderico Duce Brunsuicensi, Magno Duce Megapolensi & Johanne Duce Saxoniæ. Sed post multiplices labores & expensas non modicas frustra factas cum dictis Ducibus per Rhenum ad regna sua remigravit. Vix credibile fuit ut confluentibus quasi omnibus Germaniæ Principibus Cæsare mandante ad bellum ventum non est: ita nulli dubium divina bonitate disponente factum est quòd sanguinem innocentum conservari maluit, quàm pertinacia sublimium sive superborum effundi. Tunc in campis Nuziæ jam Imperatore castra metante vicinus Dux Burgundiæ, Dux Imperatorem incautum sperans insidias parat armis ipsum impetit: Quod Dominus Henricus de Schwartzeborg Episcopus Monasteriensis attendens se Duci cum suis Westphalis & cæteris, qui Imperatori cum mille & septingentis equitibus in subsidium venit animosè opposuit, & quasi tunc toti Imperatoris exercitui præsidium fuit.

Anno quo supra Christianus rex Daciæ, Sueciæ, Norwegiæ & Gotthorum, Dux Holtsatiæ, Stormariæ, in Oldenborg & Delmenhorst Archi-Comes, vir quidem Christianissimus, Romam solvendi voti gratia per universam Lombardiam Thusciamque transiit, ab omnibus potentatibus honorificentissimè exceptus fuit. Inde Romam ingressus prodeunte obviam honorato Cardinalium collegio à Sixto Pontifice maximo celebri honore exceptus est, tanquam vir omnibus virtutibus ornatus ac pro singulari munere rosa aurea, quam Pontifices singulis annis in Dominica Lætare alicui ex Principibus Christianis donare consueverat ipse à Sixto Pontifice donatus est. Ibidem etiam de universali Italicorum Principum pace agi cœpit, ut scilicet uno animo contra Turcum coirent, sed res perfici non potuit. Inde digressus per omnes Italiæ urbes transiens perbenignè ubique habitus est domum denique reversus aliquot annis cum omni sanctitatis exemplo supervixit.

Post hoc in nocte Michaëlis Domino Gerhardo absente cives Oldenborgenses spoliaverunt dat Byland. Ante festum Ascensionis Dominus Gerhardus construxit castrum apud Huntam prope Elsfulete magnis laboribus & expensis vocans Altena. Eodem tempore die Gervasii & Prothasii Bremenses obtinuerunt castrum novum Altena. Similiter in profesto Hipolyti Bremenses combusserunt Stedingiam & Nienbroke & multa hujusmodi facta sunt ex utraque parte damna. Sed quis omnia hujusmodi potest enarrare scribere & legere quia tædium generaret audienti?

Anno Domini MCCCCLXXVI. In festo Panthaleonis reversi fuerunt Monasterienses cum Bremensibus & Frisonibus in magna multitudine in Dominium Oldenburgense & combusserunt Edewechtw/ Twischena/ Westerstede/ Linswege & suppeditarunt segetes & frumenta in campis & arvis. In crastino Petri ad vincula, manè venerunt

venerunt ad monasterium Rastedense, & combusserunt ibidem aliquot domos, & tanquam canes famelici multas insolentias fecerunt, confringentes munimenta monasterii, quia famem & sitim grandem habuerunt, & manserunt ibidem una nocte: In die inventionis S. Stephani mane recesserunt. Et dum Bremenses venerunt ad Ghelve ad Stedingiam, Dominus Gerhardus cum paucis stipendiariis & civibus se præparavit, ut insequeretur eos. Et primò vix XL. viri cum eis conflictum habuerunt, tandem congregatis multis Bremenses trucidaverunt, captivaverunt & obtinuerunt currus DCC. onustos cum spoliis de Ambria, & captivos DCCVII. interfectique sunt D. & computati sunt MDXIV. captivi & interfecti & tulerunt bombardas XV. Oldenburgenses à Bremensibus. Una mulier Oldenburgica captivavit XX. Bremenses. Miseri Bremenses pessimè perierunt, quia Ecclesias & capellas sine misericordia spoliaverunt. Tandem eodem anno in festo Dionysii insimul convenerunt Dominus Conradus de Depholte Episcopus Osenburgensis, Episcopus Verdensis & Dominus Gerhardus de Oldenborg cum suis: similiter & Lunæburgensis consulatus in Quakenbrugge pro pace facienda. In octo diebus parum profecerunt die decima pax firmata est tali modo: Nam Bremenses pro omnibus captivis solverunt Domino Gerhardo M. florenos Rhenenses potuissent hoc vitare si reverendo ac nobili Domino Conrado Episcopo Osenbruggensi indefesse pro pace & induciis inter Episcopum Bremensem & Monasteriensem ab una & Gerhardum consanguineum suum parte ex altera laborare conanti acquievissent. Sed brevi tempore pax ista duravit nam Heineke de Mandelslo pacis inimicus una cum Haspelkampe non bene erant contenti de ista familiari compositione arbritantes utilius esse iterum molestare Bremenses similiter Monasterienses atque Frisones. Cessaverunt tamen ista hyeme sequenti sed post festum Paschæ iterum infestaverunt Wildeshusenses Frisones atque Bremenses & sic novus error factus est pejor priore, ut inferius patebit.

Anno Domini MCCCCLXXVII. obiit nobilis Alheidis de Tekenborg in Oldenborg Archi-Comitissa ac uxor Domini Gerhardi matrona omni laude dignissima & *amatrix* pauperum quos suis eleemosynis jugiter sustentabat.

Circa idem tempus obiit valens ac doctus lector Gotschalcus Howe, sepultus nostro in conventu Osenburgensi: qui à teneris annis virtuti incubuit vigilantor & literis: cui natura non defuit in eo pulcherrima dona diffundens: neque ipsemet sibimetipse defuit, sed dictas naturæ dotes officiis & literis clariorem se fecit in tantum, quòd hominis gratia Osenbrugensi in urbe sua se virtus evexit, ut meo judicio dignissimus esset. Erat enim in Canonico jure & in legibus ita tritus, & plenè didicerat quorum tenorem ita memoriter habebat, ut singula recitaret quasi sub oculis liber esset. Splendidum sibi ingenium conceptus velox, memoria servans: sic quòd multi viri docti doctrinam suam admirantes maxima laude eum honoraverunt. Et præsertim inter alios quidam Magister Johannes de Rodenborg, vicarius in majori Ecclesia Osenbrugensi, infra scriptos versus suam in laudem cecinit dicens:

Docti Gotschalci sarcofagus obtinet abdi,
Hic recubat subtus funebre corpus ejus.
Lector magnificus Prior hic quàm strenue nactus,
Augustinensi dogmate dives ei.
Canone sublimis, qui pragmate vixit opimus,
Sicut Aristoteles, vir bonus & sapiens.
*Gratia doctrinæ quem pingunt * **
Prædicat egregiè cespite Westphaliæ.
Aufugium populi qui claret gratia cleri
Hervort hunc vestit, Corbea quem peperit.
Confectus senio cecidit nece lumine deno,
Annis M. quater C. tunc L. ter X. quoque primo
Felix astriferam scandit in æthercam.

Scripsit venerabilis iste pater quamplurima volumina inprimis super Pauli Epistolas volumina duo & de septem Sacramentis unum de septem peccatis mortalibus volumen. De officio Missæ volumen super decem præcepta de novem peccatis alienis. Sermones quam-

quamplurimos ad populum & ad clerum. De Sacramento Eucharistiæ in Blomenberge & quamplura alia.

CAPUT XV. De Archi-Comitibus Adolpho, Johanne, Christiano, Ottone & rebus gestis eorum.

POst mortem Archi-Comitissæ Dominus Gerhardus propter discordiam exortam inter eum & filios suos iter arripuit Scotiam versus ubi cum rege affine suo per aliquot tempus mansit. Qui multis & magnis donis à rege susceptis ad Angliam navigio profectus est & à piratis captivatus sed per stipendiarios suos fuit liberatus. Anno Domini MCCCCLXXXII. illustris Henricus de Swartzborg Monasteriensis Episcopus ac Bremensis Ecclesiæ administrator adversus Archi-Comitem Gerhardum iterum movit arma, & Delmenhorst cum Bremensibus & suis obsedit; magnaque clade damnisque Archi-Comitem iterum iterumque afficiens, quod & pertinaci cinctum obsidione in cujus & dura oppugnatione fratrem Guntherum strenuè obnixissimeque pugnantem amisit, & Delmenhorst magnis eidem viribus abstulit, & Ecclesiæ Monasteriensis ditioni ut belli jure partum possidendum adjecit. In qua obsidione Johannes Archi-Comes filius Domini Gerhardi quot labores quot pericula subiit tædiosum esset legentibus audire. Nam tribus vicibus nocturnis temporibus è castro egrediens cibaria & alia vitæ necessaria ad castrum cum suis portavit. Tandem cum Ambris & Stedingis idem Johannes opidum, Monasteriensibus ignorantibus eò quòd nebula densissima terram obscurasset mettertius intravit & bannerium Monasteriensium, quod quidam balistarius nomine Engelbertus manu armata tenebat ab eodem vi accepit cæterisque utputa Ambris & Stedingis fuga elapsis metdecimus pugnavit. In qua pugna Engelbertus Junior de Langen filius Rudolphi extinctus fuit & contra velle adversariorum ab eis non sine gloria recessit sicque victualibus deficientibus castrum captum est anno quo supra die Sebastiani martyris. Depost Gerhardus de Francia & Anglia rediens Osenburgum usque pervenit ubi tunc Petri cathedram regebat nobilis Conradus de Rethberge cum quo Brunsvick versus se transtulit, quod tunc Henricus Dux eorum cum multis principibus obsedit & non sine laude pace firmata ad sua rediit. Fratribus igitur & patre discordantibus Johannes septimus patriam regendam suscepit: Adolphus verò frater Johannis Bothforde castrum in medio Ambriæ situatum inhabitavit. Otto vero Wardenburg & Hundesmölen in sui tuitionem recepit Christano de medio sublato Anno Domini MCCCCXCII. Otto fuit Canonicus Ecclesiæ Coloniensis similiter & Bremensis. Johannis igitur patria suscepta omnibus carus fuit tam civibus, quàm plebeis. Fuit enim natura admodum jocundus religiosus & sacerdotibus affabilis, omnibus humilis, hostibus terribilis, pauperibusque pius & largus prudens in agendis strenuus in armis justus Deum timens cui nihil ad excellentiam laudis deesse videbatur. Robustissimo quidem corpore ac pulcerrimo aspectu viguit consilio quoque ac magnitudine animi ac egregia liberalitate extitit decoratus implicatus multis agendis in suo Dominio propter collapsa castra quæ hic gloriosus vir in Oldenborg & extra splendidè erexit & castrum suum ibidem à fundamentis innovavit muros castri in Nienborg prælatos & latos incoavit & magnis expensis perfecit. Sunt enim Teutonici mirabiles mathematici omnes quoque gentes in architectura superant ut videre poteris in castris prænarratis. Cum Wildeshusensibus tempore juventutis conflictum habuit & Diabolum captivavit. Apud Apen Gajen to Stickhusen cepit & Siveken virum bellicosum cum multis Frisonibus trucidavit. Infra Fredeburgum & Novumcastrum Dominum Mauricium fratrem Magistri Ikonis cum multis captivavit, & aliquos extinxit, qui pro sui liberatione magnam pecuniæ summam dedit. In bellis fuit audax & manu promtus, ut inferius patebit clarè.

Eodem anno in Osenbrugge fuit maxima discordia inter cives, sutores lanifices, fabros, & communis populi parte ex una, & consules ibidem parte ex altera. Quam discordiam quidam sartor dictus Lenethun / cum quibusdam ignobilibus sibi adhærentibus Diabolo suadente incoavit: qui postea in foro ibidem decollatus est, & cessavit quassatio.

Anno Domini MCCCCLXXXI. Ego frater Johannes Sciphower de Meppis

post professionem, quam feci, fui promotus ad studium particulare Lippiense. Post hoc MCCCCLXXXIII. ad studium provinciæ fui promotus in opido Dammis de post Anno Domini MCCCCLXXXIV. celebravi primam missam in conventu Osenbrugensi. Eodem anno fui promotus pro Studente generali Bononiensi & mansi in Italia tribus annis & reversus fui ad provinciam quando in Osenbruggensi conventu celebratum fuit capitulum Provinciale. In quo capitulo fuerunt multi viri docti & ibidem promotus fui pro cursore in studio nostro in conventu Northusensi. De post in convocatione Holmestendi fui promotus ad Italiam in despectum quorundam & accessi ad Studium Senense annos habens XXVI.

Anno Domini MCCCCXCI. celebratum fuit generale capitulum in curia Romana in quo capitulo fuerunt in unum congregati CCCV. Magistri in Theologia ordinis fratrum eremitarum S. Augustini viri doctissimi. Post illud capitulum accepi insignia lectoratus in Universitate Senensi & posui conclusiones de Prædestinatione & Præscientia, habens annos XXVII. & eodem anno fui reversus de Italia.

Eodem anno fuit celebratum capitulum provinciale in Hassia nostro in conventu Northusensi Eschwegensi in quo capitulo fui electus à patribus provinciæ in Priorem Tangklemensem & ibidem multas vexationes passus sum ab iniquis & falsis fratribus & præsertim à curatis & capellanis de confessionibus audiendis, missis dicendis qui palam in ambone cavillabantur contra privilegia Apostolica. Sic ego necessitate cogente certamen disputationis cum illis indoctis bestialibus mire compulsus sum, & eos invitavi, sed minimè comparuerunt.

Anno MCCCCXCII. In festo Petri & Pauli apostolorum erat magna siccitas, sic quòd diu non pluebat & fructus æstivales desiccati sunt: tunc modius siliginis vendebatur pro VII. solidis, hordei VI. avenæ II. solidis. Et magna caristia erat in Brabantia: sed anno Domini MCCCCXCIII. omnia victualia erant in bono foro.

Anno M CCCC XCIII. Ezardus Comes Frisiæ orientalis literas diffidationis misit Her Omeken & Edoni capitaneo in Jeveris, & castra eorum obsedit terras destruxit patriam eorum depopulatus est. Sed nobilis Henricus de Swartzeborg Edoni & Her Omeken adjutorio fuit castrum Fredeburgum cum innumeris viris armatis circumvallavit cum adjutorio Johannis Archi-Comitis sed nescio quo diffortunio nihil ibidem profecerunt. Iste Omeke fuit miles animosus & filiam Domini Gerhardi in uxorem accepit similiter & Edo. Sed Edonis conjunx Armegard nomine obiit anno Domini MDII. festo cathedræ Petri in puerperio relinquens post se unum filium & tres filias.

Circa idem tempus fuerunt in conventu Osenburgensi ordinis fratrum Eremitarum Divi patris Augustini IX. lectores sacræ Theologiæ, viri famosi, & docti duo magistri in Theologia duo suffraganei. O quàm fructifera ætas! quam florida juventus! inter quos ego fui minimus, utinam in aliquo gratiam consecutus! Illi præmemorati venerandi Patres in sapientiæ studiis floruere animarum quærentes salutem prædicationibus disputationibus & aliis bonis operibus hoc in loco reperio viguisse.

Anno MCCCCXCVI. illustris Henricus de Swartzborg diem clausit extremum cùm idem reverendus Pontifex ingentem expeditionem esset meditatus ac Phrisionum insolentes spiritus pro viribus ecclesiæ suæ pugnantes bello vicisset, cum minimè congruebat obiit.

Eodem anno Dominus Johannes de Meppis Laricensis ecclesiæ Episcopus suus suffraganeus obiit, circa festum Martini sepultus in majori ecclesia Monasteriensi. Hic venerandus pater multa scripsit primo de Eucharistiæ Sacramento librum unum: de ideis librum unum: de oblationibus librum unum: sermones multos ad clerum & ad populum: & super Tobiam ejus extant scripta. Hic vir eximius liberalis in pauperes fuit & mihi in subsidium promotionis XI. Rhenenses florenos dedit in cujus laudem quidam infra scripta decantavit:

Anno milleno cum quingentesimo deno
Recubat in Christo lapide qui clauditur isto
In auram sistit Meppen baptisma Johannem
Hunc Augustini divi quoque normula pavit
Ac Erphort dotat sacro quoque dogmate notat

Et post Bononia evexit ad ardua dona
Theoticum Physicum meruit gestare monile
Promotus Laricensis præsulatus gaudet bonore
O! Deus æternis fac bunc ditescere donis

Ambrosius etiam de Chora Prior quondam generalis his temporibus Philosophiæ sacrarumque literarum dogmatibus clarissimus & eloquentiæ studiis ac humanitate plurimum decoratus hac tempestate ordinem nostrum doctrina & dicendi congruitate, vitæ & morum honestate spectabilique vita exornavit, qui Prioratum ordinis oneribus plenum per IX. annos splendidè accurateque & viriliter maxima cum gravitate & circumspectione administravit & postea diem obivit. Etiam cum illi perspicax ingenium & rerum multarum notitia esset, hæc, quæ subjecta sunt memoratu digna edidit opuscula videlicet de regimine reipublicæ: de inventione artium: de dignitate sacerdotii: de modo orandi: de veritate fidei Christianæ: commentum super arte veteri: de sapientia & scientia Christi: de conceptione virginis Mariæ: de circumcisione Christi: Defensorium ordinis: commentarium super primum Sententiarum: commentarium super posteriorem: de sphæra virginis Mariæ: de immortalitate animæ: de Ideis: de proprietatibus angelorum: commentum super tractatum de sphæra: de esse Dei libri: de ineffabili verbo Dei: de laudibus urbis Romæ: commentarium super tres regulas Divi Patris Augustini: Sermonum volumina duo de diversis materiis quos coram summis Pontificibus, sacroque Dominorum Cardinalium cœtu peroravit, & alia multa, quæ videre non potui. Obiit autem vir prudentissimus multis lacessitus injuriis anno quo supra.

Pestis miseranda & lugubris illo tempore incepit, quæ primò in Westphalia Osenbrugensi in civitate anno MCCCCXCIIII. & Bremis ac Hamborg incipiens passimque iterum per provincias irrepens & hoc MCCCCXCV. in Stadis, Lubeck, Wismaria, Rostock, Sundis, Gripeswaldis, Anclam: in Daciam Pomeraniam, Prussiam, Saxoniam & omnes gentes adeo desæviit, & quidem ita inclementer, ut horrescat calamus luem hujusmodi depingere, quæ plurimos juvenes stravit innumerosque cives extinxit nec aliud video quam multos timore pavoreque contabescere. Jam pestifer annus nobis incubuit mortique favit densissimus aër multus undique dolor multi lugubres ejulatus. Quid multa dicam? En lacrymis deflevimus mœrore conficimur, dolore vexamur acerbo & hoc nostra propter peccata. Propter istam pestem ego terrore concussus veluti amens monasterium Tangeklemense deserui & in Pasewalkensi civitate cum quodam magistro Johanne Matthæo ibidem plebano & officiali mihi in caritate singularissimo moram traxi.

Anno Domini MCCCCXCVII. ego Frater Johannes de Meppis dictus Sciphower missus fui diffinitoris loco ex parte provinciæ Saxoniæ ad generale capitulum quod tunc Romæ celebratum est in quo capitulo post mortem Anselmi de monte-Falcone egregius vir ac reverendissimus pater, Magister Marianus de sancto Genesano suo tempore tertius Italiæ prædicatorum Princeps electus fuit unanimiter & concorditer in priorem generalem totius ordinis fratrum Eremitarum Sancti Augustini. In præfato capitulo ego prædictus Fraterculus fui promotus in baccalarium Sacræ Theologiæ in præsentia CCCL. magistrorum in Theologia ut est in libro ordinis & in litera sigillata reverendissimi Patris nostri generalis.

Anno Domini MCCCCXCVIII. illustris Johannes Archi-Comes duxit in uxorem nobilem Dominam, principissam Annam, natam de Anhalte, fœminam satis devotam & honestam, quæ ipsi genuit tres filios & unam filiam Johannem videlicet Georgium Christophorum & Annam & adhuc Deo dante quamplures. Johannes natu senior communem aërem intravit anno MD. in profesto beatæ Mariæ Magdalenæ: Annam genuit MDI. feria tertia post Martini.

Anno MCCCCXCIX. Johannes sæpedictus Butjadenses & Stadlandenses manu armata invasit: Butjadensibus verò Worsti adhæserunt. Sentientes autem Butjadi adventum Archi-Comitis non exspectatis hostibus obviam pergunt primasque Olsenburgensium turmas incidunt stragem dant plurimosque neci præbent Butjadi, dtatlandi, Worsti, retro pedem fugientes ad majorem exercitum se recipiunt Frisones sanguinis cupidi & avidi victoriæ dum gloriam quærunt, propriam salutem amittunt

tunt dum autem subjugati fuerunt omnes ad genua Archi-Comitis ceciderunt eique fidelitatem juraverunt quidem, sed minimè servaverunt. Nam qui se nequiter humiliat interiora ejus plena sunt dolo, sicut isti fecerunt. Ventum est secundò ad pugnam apud parochiam Wadense ubi universa multitudo Butjadensium, Statlandorum, & Worsatorum in Oldenborgenses irruunt nonnullis ante prædictam ecclesiam positis qui exeuntes observarent cederentque. Committitur atrox & miserabile prælium in vigilia Pentecostes caduntque ex Butjadensibus & Worstis CCL. ex Oldenburgensibus pauci. Prælium usque ad finem tractum est ad extremum victi Butjadenses & fugati campusque liber Archi-Comiti mansit. Dum hæc aguntur iterum aliqui ad Johannem Archi-Comitem mittuntur ex Butfockis nonnullique ex Statlandia perscrutatum an tales secundario perjuros ad gratiam recipere velit. Fuit enim ante-dictus Johannes ab ineunte ætate misericors & relapsos Butjadenses misericorditer ad gratiam recepit. Patria obtenta Worsti non sine nece suorum ad propria cum dolore & mœrore sunt reversi.

Eodem anno in vigilia Ceciliæ erat in opido Oldenburgensi quorundam satellitum congregatio ex omni quasi natione, quæ sub cœlo est, numero VI. millium, mulierus juvenibusque seclusis. Quæ congregatio vulgariter de Swarte Garde dicebatur: quorum maxima pars miserabiliter in Dethmaria occisa fuit.

Anno Domini MD. ipso die Julianæ virginis in Dethmaria nobiles atque illustres Archi-Comites Oldenburgenses Adolphus & Otto uterini occisi fuerunt, qui ibidem fuerunt cum consobrino eorum Johanne rege Daciæ.

Eodem anno, in die Cathedræ Petri, obiit nobilis generosus ac strenuus vir, Dominus Gerhardus, de Oldenborg & Delmenhorst Archi-Comes, pater Adolphi & Ottonis supradictorum, non in proprio, quod alterius fuit, Dominio, sed peracta peregrinatione S. Jacobi in Gallicia, sepultusq; in Francia. Fuit prædictus Gerhardus liberalitate & fortitudine clarus: statura ejus procera fuit: nervosum & validum habuit corpus: facies terrifica: more nostro rasa barbam superius labrum intonsum erat: vestis haud splendida: catena aurea (ut militem decet) collum cinxit nec unquam lateri defuit ensis. Talem virum virtute refertum qui tanta diligentia per tot viarum discrimina totque itinerum nemorum silvarumque pericula mundi totius peragravit climata ut animam suam salvaret postposuit honorem dignitatem potentiam divitias cæteraque plurima, quæ eloquio solent inter humanos repræsentari. Vivat igitur cum Christo in æternum.

Eodem anno feria sexta post Lætare postquam Archi-Comes Johannes integrum per annum patriam Butjadensium pacificè sub suo Dominio rexisset illi, qui ex patria fugati erant, cum Worstis & cum cæteris trina vice perjuris Archi-Comiti insidiabantur tandem ipse cum favore Johannis Rowilden traditoris, qui ecclesiam Rodenkerken incastellatam custodiebat, quasi derelictam stantem absque custodia quadam nocte pervaserunt captis servis in ea præsidium ponebant. Si tunc Johannes Archi-Comes suos Ambros, Stedingosque vocasset & ecclesiam ipsam obsidione conclusisset patriamque prædis & incendiis devastasset adhuc sua sub proprietate fuissent. Capta igitur patria Archi-Comes cum cæteris Principibus, Henrico Duce Brunswicensi, Her Omeken, & Edone capitaneo Jeverensi, de restitutione Butjadensium tractatus plurimos inivit. Quia prædicti Frisones nequaquam juramentum fidelitatis, ut victoribus jurare moris est, servabant, immo ad Archi-Comitem reverti noluerunt: sed Ezardo Comiti Orientalis Frisiæ obedientiam promittebant. Quapropter Archi-Comes una cum prædicto Duce Brunswicensi, congregato exercitu, inter quos & Monasterienses erant, parochiam Goldeswarden obsidione conclusit, quam & incastellavit. Sed, nescio qua de causa, cum tanta populi multitudine parum profecerunt. Illi verò, qui obsessi erant, in dem Steinhausse / in parochia Eckworden, audita suorum clade, Steinhaus tradiderunt & ipsi cum suis dimissi sunt. Videns igitur Archi-Comes se æmulorum suorum fraudibus non posse resistere viribus suis, ad tempus supersedit. Quid autem futuris in temporibus acturus sit Deus novit.

Eodem anno post Lætare post mortem venerabilis patris Henrici Koken ordinis Fratrum eremitarum qui obiit in vigilia Valentini, ego Frater Johannes Sciphower

fui destinatus Archi-Comiti Johanni & capitulo Oldenburgensi pro vero & indubitato terminario & ibidem ab omnibus benignissime receptus fui.

Anno quo supra fuit hyems multum ardua & nix multa, quæ in pluribus locis duravit usque ad festum Pentecostes & tunc in pluvia periit & fuit maxima aquarum inundatio, quod pecora communiter perierunt.

Anno MDIII. & IIII. fuit æstas ferventissima & siccitas inaudita & in Dominio Oldenburgensi ignis sub terra succensus fuit usque ad arenam & illa siccitas duravit duobus annis.

Anno MDIIII. In nocte S. Bartholomæi fuit in civitate Osenburgensi & circumquaque maximus terræ motus. Insuper terræ motus adeo magni in Bononia anno quo supra circa festum trium Regum fuerunt, ut maxima urbis ædificia corruerint, & ingentem hominum multitudinem oppresserint. Eodem anno fuit Jubileus introductus in civitatem Oldenburgensem, per reverendum magistrum Henricum Went sacri ordinis Prædicatorum de conventu Sundensi.

Eodem anno fuit in Dominio Oldenburgensi quidam pestifer hæreticus indoctus præcursor anti-Christi nomine Hermannus de Riswick de Gelria oriundus distortus multum: qui eo in tempore multa ex damnatis libris Wilhelmi Ockam Armicani Wilhelmi de S. Amore & Felicis Hemerlia contra mendicantes Fratres confinxit bestialis homo vix primis literis imbutus contra viros excellenter doctos latrare non erubuit. Nam in eodem homine natura erravit voluit enim producere Salomonem sed errando produxit Marcolphum. Molendinarii officium satis aptè & insulsè sibi usurpat. Sicut enim primum Christi adventum Patriarchæ & Prophetæ multi præcesserunt sic & multi pseudoprophetæ sunt venturi, qui Antichristum futurum prædicent & cum eo finale post judicium æternam damnationem mereantur. Superbe, pedester, pileo tectis oculis incedit panno sus & laceratis vestibus sicut farinæ & olerum portitores vestitus hinc inde per loca vagatur per villulas & opidula ut ab indoctis videatur. Nam sub veste vilissima latitat sæpe mens tam elata sicut sub purpura Imperatoris deaurata. Sectatores plures nactus virus diffundere cœpit ac nonnulla alia nefanda in populum seminans, qui novitate gaudebat. Contra quem ego sæpe dictus fraterculus tractatum perpulcrum de paupertate Christi intitulatum cum multis conclusionibus & earum probationibus ex diversis Doctoribus collegi.

Eodem anno mihi provisum est de camera in conventu Osenbrugensi quam nunc Inhabito. Et circa reformationem ejusdem ex mandato reverendi Magistri Hermanni Dreyers pro nunc Provincialis laboravi, caminum erexi pavimentum ex lapidibus & calce stravi lobium testudine ornavi & cætera cum pictura perfeci, ut ibidem apparet ad oculum.

Eodem tempore fuit grandis pestilentia in Bremis, Wildeshusen, Vechta & Oldenborg in qua quamplures exstincti sunt. Similiter anno MDII. in civitate Oldenborgensi ultra quatuor millia obierunt.

Circa illa tempora reverendus pater meus Magister Gerhardus sacræ Theologiæ humilis & doctus professor ex suis procurationibus hortum nostri conventus muro cinxit braxatorium nostrum renovavit ac novam domum pro equis & bestiis construi fecit librariam novam solemniter & magna cum gloria consummavit & bene præfuit nostræ communitati.

Anno MDV. Altera die Prothi Hiacynthi obiit nobilis Elizabeth in Oldenborg Archi-Comitissa virgo Deo devota cujus anima requiescat in sancta pace.

Anno Domini MDV. in die Cosmæ & Damiani martyrum obiit nobilis Anna in Oldenborg Archi-Comitissa prædictæ Elizabethæ soror virgo XXVI. annorum: ambæ peste defecerunt. Supra dicta Elizabeth erat in tricesimo septimo anno.

Finis Chronicæ Archi-Comitum Oldanburgensium diversis ex libris extracta, laboris mercedem in Samaritano Domino nostro JEsu Christo finaliter statuens. Si quis autem oppositum alibi horum dictorum invenerit, sciat quod mundi ætatibus & principum gestis diversi Doctores diversimodè locuti sunt. Et quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam me tædet hujusmodi scriptis amplius occupari. Cum magno enim labore liber iste conscriptus est sub humilima correctione magistrorum: nam

nam sub Pio tertio incoatus est, & sub Julio secundo Pontificatus ejus anno secundo, anno Dominicæ incarnationis MDV. in octava Divi Nicolai de Tollentino nostri sacri ordinis, illustrissimo Maximiliano, Romanorum rege, in sceptris agente, consummatus, anno ætatis meæ quadragesimo primo, hac Ecclesiæ Oratione communi concludendo: Da nobis Domine, ut & mundi cursus pacificè nobis tuo dirigatur ordine, & Ecclesia tua tranquilla devotione, per Christum Dominum nostrum.

Non moveat lectorem, si quædam prætermittuntur, quæ postea repetuntur: quia alius est ordo naturalis, alius artificialis. Unde etiam Poëta scriptorem monet:

Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.

Nec tamen propter stili simplicitatem materia quæque venit despicienda, vel contemnenda: cum sæpe-numero sub duro cortice bonus nucleus, sub grossa palea bonum gramen, & sub bursa despecta optimum aurum lateat. Completa sunt hæc in loco habitationis nostræ Oldenborgensi tempore Johannis septimi Archi-Comitis Anno MDVIII. in die S. Stephani per me Johannem Schiphower ibidem limitatorem.

Epitaphium compilatoris.

Ortum Westpalia produxit terra Johannem,
Schiphower dictum, Meppen & hunc nutriit.
Doctrinas petiit studio per tempora vitæ:
Pierides sua cui cantica contulerant.
Ut meruit dignè diadema subire magistri,
Italiam versus tunc iter arripuit.
Quò vigil extiterat operam tribuens Theologiæ,
Ut post examen, quod fuerat rigidum,
Obtinuit culmen ibi lectoratus honoris.
De quo laus illi digna ferenda fuit.
Jam jacet hic corpus ejus mœrore sepultum:
Oret, qui transit, vivat ut in requie.

HENRICUS MEIBOMIUS Junior

Lectori S.

JOHANNES SCHIPHOWERUS, qui hoc *Chronicon Archi-Comitum Oldenburgensium* scripsit, quodq; ex Eorundem Archivis habuit Avus meus, quis fuerit, & quando vixerit, non opus est, ut pluribus exponam, cum id ex ipso Chronico, & non aliunde rectius, discere liceat. Ipse in Epistola Dedicatoria vocat se *Fratrem Johannem Schiphower de Meppis, inter Bononienses Studentes minimum de conventu Osenbruggensi in Oldenburg limitatorem ordinis Fratrum Eremitarum Divi Aurelii Augustini.* Patriam suam in Chronico ipso insigni encomio ornat, refertque, se natum An. CIↃ CCCC LXIII, & XV. ætatis anno intrasse ordinem Fratrum Eremitarum D. Patris Augustini in civitate Osnabrugensi,

gensi, studia sua in Bononiensi Academia per triennium tractasse, & in Senensi quoque, in eaque etiam Lectorem egisse, & Anno cIↄ CCCC XCVII. iterum in Italiam missum esse. Ut non sine causa *Gerhardus Gisekenius* in Apolog. pro Hamelmanno p. 29. (qui hoc Chronico in sua historia contexenda usus est & eum p. 305. Vicarium & Terminarium Oldenburgi factum, & p. 328. Christophori Comitis Oldenburgi & Delmenhorsti primum informatorem fuisse notat.) vocaverit *virum, ut ante centum & plures annos tempora ista tulerunt, satis clarum & doctum.* Meminit etiam ipse aliorum librorum, quos composuerit, uti *de Conceptione Immaculata Virginis*, item *de Ordinibus*, quem ex diversis Chronicis An. cIↄ CCCCC. in urbe Oldenburgensi collegerit. Hoc Chronicon, quibus temporibus scripserit, ipse in fine ejus exponit: fatetur vero paucissima in eo sua esse, seque illud ex aliis Chronicis jam tum compilatis contraxisse; quorum tamen cum nullum (præter Rastedense forte) hodieque supersit, gratias debemus Schiphovvero, ejusque operam tanto magis æstimamus. Ordinem temporum, aliquando turbatum, ipse excusat. In sui ordinis hominibus claris enarrandis prolixus est, nec erubescit fabulas interdum admiscere, qualis est illa de lapidum in vesica fellea S. Claræ repertorum pondere. Quo anno mortuus sit, juxta cum ignarissimis scio. Carmen Epitaphium, (an ab ipso, an ab alio scriptum?) quale in MSto codice comparuit, sub finem appositum est.

Non miraberis etiam Lector, à *Schiphowero* vocari Oldenburgenses *Archi-Comites*: Clarissimus enim *Johannes Justus Winckelmannus* in Notitia Historico-Politica veteris Saxo-Westphaliæ c. XI. §. 37. Inscriptiones producit, in quibus An. MCCCCXCIX. *Oldenburgensis Archi-Comitatus*, & An. MCCCCCV. *Elizabeth & Anna Archicomitissæ in Oldenborch* nominantur, additque in Germanicis Chronicis MStis eodem sensu eos vocari **Arsegreven**. Vale, & fave.

ERDWI-

ERDWINI ERDMANNI CHRONICON EPISCOPORUM OSNABURGENSIUM.

Incipit Chronica Episcoporum OSNABURGENSIUM

Adsit ad inceptum virgo Maria meum.

QUoniam præcedentium antiquorum gesta crebrò ad memoriam revocare utile fore dinoscitur, ut bona ac virtuosa exempla trahantur ad imitationem, mala verò cognita quæ in perditionem tendunt, prorsus vitemus: illud & permaximè, quòd Sancta Ecclesia Osnaburgensis, quæ multis corporibus & reliquiis Sanctorum est ditata atque decorata, primatum habet in Saxonia ex ejus primæva fundatione, & institutione, suorum indubie multorum Sanctorum Pontificum gestorum habeat conscriptam relationem, quæ proh dolor hactenus parva vix in vulgari Teutonico aliqualem obtinet commemorationem nominum propriorum & annorum duntaxat, actis sæpissimè prætermissis. Non etenim spero quòd Doctores & Magistri fulgidi, quorum doctrinis & scientia sæpe Ecclesia civitas & diœcesis Osnaburgensis dinoscuntur illustrati, ita fuissent desides, quod manum pro tempore cartæ apponere neglexissent: sed præsumo, si quæ diligenter sunt conscripta, illa malignorum studio tecta, aut prout sæpe contingit, per posteros refutata, parvi-pensa, vel in nihilum redacta. Ego enim quandoque diligens indagator veterum gestorum, præsertim sanctorum Osnaburgensium, & suos dignos bonæ memoriæ Episcopos, Prælatos & subditos concernentium quædam sub scamnis reperiri feci antiquorum Prælatorum, qui parvam aut omnino nullam de his habuere curam, considerans ad honorem omnipotentis Dei, unde & totius mundi elementa processerunt, & eorum dispositio in orbem terrarum producta est, quem humiliter invoco, prout ille invictissimus Imperator Justinianus in l. Deo auxiliante. C. De veteri jure enucl. meritò iterum atque iterum auxilium imploro, quo prætermisso nullum ritè valet fundari exordium, gloriosissimæ virginis Mariæ matris Domini nostri JEsu Christi, cujus quoties nomen illud recolitur, flectere debemus genu cordis, quod capitis inclinatione dignatur, ut in c. Decret. de immunit. Eccl. lib. VI. ac præsertim Principis Apostolorum S. Petri, cui Dominus claves regni cœlorum ligandi & solvendi dedit, & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani, patronorum prædictæ sanctæ Osnaburgensis Ecclesiæ, quorum sanctorum martyrum corpora sæpefatam Ecclesiam Osnaburgensem principaliter sanctificant, totiusq; curiæ triumphantis & ad beneplacitum reverendi in Christo Patris & Domini, Domini Conradi, nobilis natu de prosapia nobilium Dominorum de Deipholte, ac Ducum & Comitum orti, Episcopi Osnaburgensis moderni, quem virtutes multifariè decorant, clericatus ultra quinquaginta annos cum beneficiorum ecclesiasticorum titulis & Pontificalis dignitatis ordo nunc ad XXIV. revolutos annos pro libertate ecclesiastica ad requisitionem cum mandatis Apostolicis contra Ecclesiæ rebelles bellavit, adeo quòd athleta & miles clamaretur, nunc pacificè sæpedictam Ecclesiam Osnaburgensem cum grege suo commisso digne gubernat, Domini utique mei dilecti & gratiosi, quem sancta & individua Trinitas conservare velit, & ad bonum finem perducere, meritò exoro, venerabilisque Lamberti de Bevesen, ecclesiarum Cantore majoris, & sancti Johannis Osnaburgensis Præpositi admonitionem, & sæpefatam interpellationem, ego *Ertwinus Ertman* utrius-

 que

que Juris quandoque in Studio privilegiato imbecillis Scholaris, ex nunc inutilis proconsul civitatis Osnaburgensis, amore Patronorum Sanctorum prædictorum Ecclesiæ & patriæ, cui etiam ut fidelis vasallus occasione bonorum feudalium, quibus investitus, juramento fidelitatis adstrictus, cuncta in unum duxi colligenda, non nova scribens, sed antiqua revolvens, atque uniens, intendo levissimo stylo, à lectoribus veniam petens, melius de narrandis sentientibus, protestans tamen, quòd falsitatem scienter inserere assertivè non intendo.

Rem ergo non novam conformiter prout ille invictissimus & serenissimus Imperator Justinianus legislator C. de judiciis. l. rem non novam; incipit, aggredior, videlicet, quòd cum gloriosissimus & invictissimus S. Karolus Magnus, Pippini & honorandæ Dominæ Thebergæ, apud nos Berthæ, filius, postquam sanctæ Romanæ ecclesiæ auxilium, sicut & pater ejus, etiam primum interpellatus, impertiebatur, contra Asthulfum regem Longobardorum, quod Constantinus & Leo denegaverint, propter quod etiam Stephanus Papa secundus, natione Romanus, Imperium Romanum in personam ejusdem Karoli Magni à Græcis ad Germanos transtulit, de quo in c. Venerabilem. extr. de elect. in textu & glossa. Qui Saxones & Westphalos, olim durissimum populum, post multa bella & prælia gravissimè habita, à gentilitate ad fidem convertit Christianam. Et quia Adrianus Papa Romanus eundem Regem Karolum ad defendendum res ecclesiæ postulavit, ipse quoque Rex Romam veniens Papiam obsedit ibique relicto exercitu in sancta Resurrectionis Dominica ab Adriano dignè susceptus, post sanctam resurrectionem reversus est Papiam, cepit civitatem, ac Desiderium regem. Deinde Romam reversus, constituens ibi Synodum cum Adriano Papa in patriarchatu Lateranensi, in ecclesia Sancti Salvatoris, quæ quidem Synodus celebrata est à CLIII. Episcopis & religiosis Abbatibus. Adrianus Papa, cum universa Synodo, tradiderunt Karolo regi jus & potestatem eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam sedem, Patricium fecit & patrem ac advocatum urbis Romæ, dignitatem quoque Patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos & episcopos, per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit, ut nisi à rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur. Et quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo innodatus, & nisi resipisceret, bona ejus publicari præcepit. Et hoc clarè patet in c. Adrianus. LXIII. Dist. In vim enim & auctoritatem istius decreti Apostolici de anno Domini DCCLXXII. IV. Kal. Aprilis idem invictissimus Imperator S. Karolus in Saxoniam perrexit, & Pascha Osnaburgi regia curte devotè celebravit, ubi ecclesiam, quam primam in Saxonia profitetur fundasse, venerabilem Patrem Guihonem, natione Frisonem, primum Episcopum designavit atque investivit. Quem videlicet gloriosissimum & sanctum Karolum Magnum, fundatorem sacræ ecclesiæ Osnaburgensis, tam quoad illustris innatæ nobilitatis exordium, prout ex stirpe Imperatorum, Regum & majorum Francorum Germanorum & Græcorum ortum traxit, quàm quoad proceritatem & fortitudinem corporis & permaximè quoad gesta & prælia, fatigationem, vulnera, & onera quæ habuit & passus fuit pro sanctissimi Domini nostri Jesu Christi nomine, ac fide Christiana, laudare parvum foret, & non aliud quam laticem ad mare deferre. Hoc igitur relinquo, & me desuper ad extensa scripta famosorum hujusmodi venuste Episcoporum tantùm refero. Illud tamen, in quo plures religiosos errare audivi, non intendens omittere, videlicet quòd hic sanctus vir Karolus Magnus, in regno hujus seculi societatem angelorum & de anno MCLXV. IIII. Idus Januar. tempore & auctoritate sanctissimi Domini Alexandri III. canonisatus fuit, & præsente quondam serenissimo Imperatore Frederico I. viro utique magnorum operum, etiam adeo quòd, prout quidam referunt, post eundem S. Karolum Magnum in gestorum magnificentia orbis similem non habuit, Aquisgrani venerabiliter transfertur, sicque catalogo sanctorum dignè inseri meruit. Idem etiam Karolus Magnus sub hujusmodi tituli forma: *Karolus serenissimus Augustus à Deo cognominatus, magnus, pacificus, Romanum gubernans Imperium quietum, per misericordiam Dei, rex Francorum & Longobardorum, ob amorem Domini nostri Jesu Christi & reverentiam, cessit vel condonavit hoc ad mercedem, augmentum, vel ad stabilitatem regni sui, pro-ut in Dei nomine pertinere confidit. Donavitque ad basilicam S. Petri principis Apostolorum & SS. martyrum*

tyrum

tyrum Crispini & Crispiniani, quam construxerat in loco Osnabrug & corpora illorum illuc transtulit. Et, ut ulterius verbis suis utar, scripsit: ubi præest venerabilis vir Guitho Episcopus omne regale vel sæculare judicium super suos servos, & litones, ac liberos in alinam & mundinam & omnes utriusque sexus homines ad eandem ecclesiam pertinentes, quos modò possidet & deinceps acquisierit & perpetuam de regia potestate confirmavit absolutionem ita ut nullus judex publicus, Dux, Comes vel vice-Comes vel Sculterus vel missi Dominici vel ipsa discurrentes loca illius Episcopatus ad placita habenda vel freda exigenda vel aliquem de ecclesiæ pertinentium ad sua placita bannire vel usque ad remota terrarum dijudicare vel aliquo modo ullo tempore aggravare audeat sed liceat præfato Episcopo suisque successoribus & suo advocato res prædictæ ecclesiæ cum omnibus sibi pertinentibus quieto ordine possidere, ordinare, atque disponere. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, & à diuturnis temporibus melius conservetur manu propria subtus illa roborare decrevit & annulo suo sigillari jussit. Acta hæc & data XIIII. Kalend. Januar. anno III. Christo propitio Imperii sui & XXXVI. regni sui in Francia & XXX. in Italia, Indictione II. Aquisgrani in Palatio. Rursus ipse sæpenominatus Sanctæ memoriæ Karolus M. inter alias donationes largifluas decimarum de consilio & assensu Adriani Papæ superius recitati (quia tunc temporis alia non erant donaria) factas cum quibus ipsa sancta Osnaburgensis ecclesia erat dotata & à venerabili Engelfrido Leodiensi Episcopo consecrata à quatuor sanctis Romanis Pontificibus Leone, Paschali, Eugenio & Gregorio postmodum stabilita sub titulo majestatis suæ prout ex originalibus scriptis didici. Iste Divus Karolus Imp. Augustus Romanum gubernans Imperium, Divus Rex Francorum & Longobardorum nec non & modò dominator Saxonum in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ob suæ mercedis augmentum Guihoni Osnaburgensi Episcopo suæque ecclesiæ, quam, inquit, primam omnium in Saxonia in honorem beati Petri Principis Apostolorum & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani construxerat quoddam nemus vel forestum intra hæc loca situatum Farnewinckel, Rustenstein, Angaria, Osninch, Senethe, Bergeshovet, Dienanameri, Egestervelt, Dumeri collaudatione illius regionis potentum cum omni integritate in porcis videlicet silvaticis, cervis, avibus & piscibus, omniumque venationum, quæ sub banno usuali ad forestum deputantur ad similitudinem foresti sui Aquisgranensis pertinentes in silva Osingen in perpetuum proprietatis usum donavit ea videlicet ratione quòd si quisquam hoc idem nemus suæ majestatis banno munitum sine prædictæ sedis Episcopi licentia studio venandi vel sylvam exstirpandi vel aliquod hujuscemodi negocium peragendi umquam intrare præsumserit, sciat se tam divinæ quàm regiæ ultionis vindictam incursurum: nec non pro delicto LX. solidas regii ponderis quos pro banno violato reddere debent. Idem statuit: Insuper eidem Episcopo ejusque successoribus perpetuam concessit libertatem & ab omni regali servitio confirmavit absolutionem, nisi forte contingat, ut Imperator Romanorum & Rex Græcorum conjugialia fœdera inter filios eorum contrahere disponant: tunc Episcopus ecclesiæ illius omni sumtu à rege vel Imperatore adhibito laborem simul & honorem illius legationis assumat. Et hoc ea de caussa statuit in eodem loco Græcas & Latinas Scholas in perpetuum manere & nunquam clericos utriusque linguæ gnaros ibi deesse in misericordia Dei confidit. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur & diuturnis temporibus melius conservetur manu propria subtus ea roborare decrevit & annulo suo sigillari jussit. Data XIV. Kal. Jan. anno IV. Christo propitio Imperii sui & XXXVII. regni sui in Francia atque XXXI. in Italia Actum Aquisgrani in palatio in Dei nomine feliciter Amen.

Præmissa & alia multa privilegia S. Karolus fundator ecclesiæ Osnaburgensis pie donavit, quæ latius enarrare prolixum foret: neque cunctis manifestari expedit: quare de his ad præsens supersedeo. Et quia, ut præfertur, venerabilis Guiho à S. Karolo fundatore ad ecclesiam Osnaburgensem noviter extunc fundatam investitus est atque per Pontifices canonicè Episcopus ordinatus, summè est attendendum, quòd indubiè iste pater suis neophytis dignè præfuit. Cum enim extunc ipsa Saxonia noviter ad fidem Christianam, conversa & sæpè iteratò perversa à fide Christiana ascripta nitebatur recedere summè opus fuerit prædicationibus & doctrinis. Quia cum

cum de anno regni sui secundo Saxoniam ingressus Idolum quod dicitur Irmensuel destruxit & accedens usque ad Weseram obsides XII. accipiens recessit. Et dehinc anno DCCLXXVII. Saxones post multas cædes, & varia bella, majores Saxonum habitantium inter Rhenum & Weseram, demto Widekindo, Paderborne venerunt: sed postquam Karolus profectus erat in Italiam, Saxones, postquam jam fidem Christianam susceperunt primò, Widekindo Duce, vel Rege eorum suadente, Francorum terminos usque ad Rhenum ferro & igni devastarunt. Hic Widekindus Dux habuit apud Osnaburgam castrum, cujus adhuc apparent fundamenta, quod castrum-regis vulgariter appellatur. Et cùm adhuc Saxones ad suasionem ejusdem Widekindi regis aut Ducis rebelles effecti Karolo, reversus in Saxoniam Widekindo fugato: & quos divinus amor à malo non revocavit temporalis pœna coërcebat à peccatis. Quatuor millia & quingenti mortis supplicio à Karolo Sancto fuerunt puniti propter quod maximè à sua majestate sedes liberæ sunt constitutæ, quæ extunc & meritò ex fundationibus per Nobiles legales & virtuosos gubernari consueverunt, in defensionem fidei Christianæ & pœnam malignorum ad forum & cognitionem earum spectantium, prout & ego legi in vetustis literis, ubi nobiles milites scribebantur Vrigravii. Nunc proh dolor illud judicium per pauperes & infames pervertitur & viles caussæ illic attrahuntur. Et anno dehinc DCCLXXXIV. Karolus F. Karoli Westphalos devicit in loco, qui Detmulde dicitur & Paderborne est reversus. Anno DCCLXXXV. Widekindus Rex vel Dux Saxonum & Albio Saxo Karolum visitarunt, & ab eo ad gratiam sunt recepti & fidem Christianam susceperunt & depòst tota Saxonia baptisata & in fide est instructa.

Hic reverendus Guiho Episcopus suos subditos novellos in fide instruxit verbo prædicationis ac vitâ exemplari: hunc boni mores & virtutes ornaverunt. Cùm enim in c. Cleros XXI. Dist. patet episcopus ille sit, qui superintendat episcopi etiam Græcè speculatores interpretantur Pontifex princeps sit sacerdotum vel quasi via sequentium dicatur Antistes quasi antestans. Iste enim noster primus sanctæ ecclesiæ Episcopus superintendebat, curam gessit subditorum speculabatur & prospexit populorum infra se positorum mores & vitam, hinc merito Episcopus dictus. Ipse etiam effecit sacerdotes & Levitas: ipse omnes ordines ecclesiasticos disposuit & quid unusquisque facere debuit, ostendit, non immeritò Pontifex atque Antistes primus in ordine ecclesiæ vitâ, exemplo, verbo prædictis antistans, nomina & vocabula convenienter habere meruit. Hic enim dignus noster Episcopus primus, quem S. Karolus fundator novellis Prælatis præesse voluit, ex multis sanctis & doctis patribus prælegit proprietates Episcoporum quas Apostolus enumerat indubitanter in se plenè habuit suos subditos in fide novellos verbo prædicationis & vita exemplari instruxit. Absque etiam hæsitatione affirmo, quod iste venerabilis fidei Christianæ prædicator solùm examinatus prout, c. qui Episcopus XXXIII. Dist. recitat verum etiam comprobatus, prudens, docilis, moribus temperans, castus, sobrius, pervigil in suis negociis humilis affabilis misericors in lege Domini instructus scripturarum sensibus acutus & documenta fidei suis subditis utriusque sexus ad XXXII. annos prædicavit laudabiliter ecclesiam & diœcesin sibi commissam rexit atque gubernavit suis posteris exemplum relinquendo. Et sicut altissimo placuit in mense Aprili ad Episcopatum assumtus fuerat, sic etiam in Kalendis Aprilis anno incarnationis Dominicæ DCCCIII. migravit ad Dominum.

Infra præmissa tempora de anno Domini DCCLXXVI. S. Karolus etiam in honorem omnipotentis Dei, beatissimæ virginis Mariæ, & S. Pauli Apostoli, fundavit ecclesiam cathedralem, in loco, qui extunc Mimigevord, nunc verò Monasterium, sive Monasteriensis vocatur ecclesia, ubi S. Ludgerum, natione Frisonem, nobilem genere, vita, sanctitate, moribus & scientia decoratum, præfecit ecclesiæ, atque investivit. Qui laudabiliter gregem sibi commissum rexit: de cujus sanctitate plurima sunt conscripta. Innumeras etiam gentes Saxonum, Frisonum ac aliarum nationum ad fidem convertit, & prout altissimo placuit ad æthera scandit, anno incarnationis DCCCIX. IIX. Kal. Apr. Tricesimo verò obitus sui die cruentans & fragrans in Werdena monasterio, seu claustro, quod inter alia suæ pietatis opera de paterna sua hereditate fundavit, honorificè est sepultus. De isto Pontifice habentur ista metra:

Hujus

Hujus ego templi Ludgerus mœnia struxi,
Primus & banc ædem possedi Pontificalem.

Et cùm de anno Domini DCCXCV. & sexto S. Karolus adhuc multa bella in Saxonia habuisset, expeditionemque fecisset ad Oceanum ultra paludes, & loca invia & obsides accepisset, & circa Weseram in Herstelle de mense Novembri castra posuisset, & rebellantibus adhuc Saxonibus transalbiana castra posuisset in Minda, totam Saxoniam inter Weseram & Albiam devastando peragraverat, in Franciam fuit reversus. Sed de anno DCCCIIII. Saxones Transalbianos cum mulieribus & natis transtulit in Franciam. Idem quoque fecit postquam Westphalos subegit. Circa hæc tempora S. Meinulphum de fonte baptismatis levavit, ac matrem ejus Wychtrad dictam, patre ejus jam defuncto, in suam protectionem suscepit, quam super mariti defuncti vim stupri sibi conabatur inferre. Hic Meinulphus ex nobilibus parentibus ortum duxit. Episcopus in Ecclesia Padebornensi de bonis paternis monasterium ex tunc Monialium, nunc Deo inspirante reformatorum Canonicorum Regularium in Bodeke dicto, Padebornensis diœcesis fundavit. Miraculis post mortem claruit. Dies obitus ejus, VI. mensis Octobris in Padeborne celebris habetur.

Sæpefatus quoque sanctus Carolus Imperii sui Anno XIV. & regni sui XLVII. anno, filium suum Ludowicum missis Legatis de Aquitania vocat, & ipsi Coronam dignitatis Imperialis imponens, Monarchiam regni commisit. Et sic Anno Domini DCCCXIV. Indict. VII. in Aquisgrani Palatio, V. Kal. Febr. sacra communione percepta, decessit, maximoque populi luctu corpus Ecclesiæ illatum & humatum fuit eadem die qua defunctus est, in Basilica Aquisgrani, quam propriis sumptibus construxit, in honorem beatæ & gloriosæ virginis Mariæ, ubi in sepulchro suo iste titulus est scriptus: *Sub boc conditorio situm est corpus Caroli Magni, orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum nobiliter ampliavit & per annos XLII. feliciter rexit. Decessit septuagenarius V. Kal. Februar.*

Item istius beati Caroli Magni Magister fuit sanctus Alchwinus, vir doctissimus & sanctæ vitæ, qui multa scripta dereliquit, & inter alia bona opera reformavit Monasterium S. Martini apud Thurones; & quia Monachi ejusdem deliciis & pompis vacarunt, omnes uno dempto ab angelo suffocati sunt.

Isto tempore sanctus Gangolphus martyr claret miraculis. In Gallia fontem emit, quem in Burgundia facit oriri, divortiatus ab uxore sua adultera, quæ post mortem ab odio cessare nolens, cum sibi diceretur, quod miraculis clareret, respondit in effectu, si ipse fecit miracula, avus meus cantet. Et sic factum est juxta illud Alexandri: Quod turpe sonat facit edi * * *

Item lamina aurea inventa in Constantinopoli super corpus cujusdam defuncti in quodam sepulchro, in qua sic scriptum erat: Christus nascetur de virgine Maria & ego credo in eum, & Sol iterum me videbis sub Constantino & Hirene. Hic Constantinus fuit Imperator Constantinopolitanus, & Hirenam matrem suam amovit à regno, ut suis femineis negociis intenderet. Sed ipsa ex rancore natum suum exoculavit, & voluit nubere Carolo Magno, quod Græci percipientes, ipsam in monasterium concluserunt.

Postquam sanctus Gviho, primus Episcopus, migravit ad Christum, successit Meingardus, secundus Episcopus Osnaburgensis Ecclesiæ, & populo præfuit laudibus dignus XXIX. annis diemque, sicut altissimo placuit, clausit extremum Anno Domini DCCCXXXIII. Idus Aprilis.

Istis temporibus fuit Gerfridus, nepos S. Ludgeri, Episcopus secundus Monasteriensis, sepultus in Werdena, ubi habentur illa metra:

Isti Gerfridum sedi gerit ordo secundum:
Moribus atque fide imitaris avum Gerfride.

Et quia, ut præmissum est, sæpefatus Carolus Magnus filio suo Ludowico Coronam Imperialis dignitatis imposuit & per eum Monarchiam regni fecit. Secundo igitur anno regni sui Stephanus Papa in civitate Remensi in Francia, ubi ad eum venerat, eundem in Imperatorem Romanorum coronavit, recepitque ab eo juramentum fidelitatis, quod sponte præstitit. Et idem Ludowicus statuit *Regulam Canonicorum* in Almania, quæ *Regula Ludovici* appellatur. Ipse etiam anno Imperii sui sexto inchoavit

avit Monasterium Corbejense in diœcesi Paderbornensi, quo etiam postea quintodecimo anno corpus S. Viti transtulit de villa piscium. Ipse etiam Ludowicus Theodulphum Episcopum Aurelianensem, falso tamen accusatum, incarcerari mandavit. Qui Episcopus Andegavi in carcere dictavit Hymnum: Gloria laus & honor &c. Et cum in die Palmarum ipse Imperator in processione ivit, cepit Episcopus prædictus primum cantare alta voce. Unde Imperator misericordia motus Episcopum quæsivit & relaxari fecit.

Goswinus tertio loco successit in Præsulatu Ecclesiæ Osnaburgensis. De illo scribitur in querimoniis Egilmari Episcopi Osnaburgensis infrascriptis ad sanctissimum Dominum Stephanum Apostolicum; quod cum tres filii Lodowici Imperatoris eundem filium Lodowicum sæpedicti S. Caroli M. in custodiam mitterent, nostræ Ecclesiæ fundatoris, cui in consilio una conspirationem, consensum & adjutorium prædictæ sedis nostræ, inquit Egilmarus, in honorem S. Petri Apostoli dedicatæ, Episcopus nomine Goswinus præbuit, ita ut mucronem ab eo violenter ipse discingeret. Cum autem rursus ex eadem custodia Deo volente per adjutorium filii ejus homonymi Lodowicus ad regnum & honorem remeasset (hunc filium ex alia habuit uxore) prædictus Episcopus suæ perfidiæ & infidelitatis conscius, ad Cœnobium Fuldense confugiens, monasticum habitum assumpsit, & semel in anno Episcopatus locum invisere solebat. Sic Episcopalis curia sine præside & rectore ea tempestate remanebat. Hic Goswinus scribitur post adeptum Præsulatum vixisse XXXII. annos & decessisse Anno DCCCLXVI.

Item puella quædam duodecim annorum, filia cujusdam Wilhelmi, literatissimi Pallatii Cancellarii, lapsi in Judaismum, quamplurimos ad ejus suggestionem in Judaismum traxit: Eadem puella post sacram Communionem sex mensibus in pane & aqua jejunavit, deinde per triennium omnino abstinuit. Quia cum Alphridus tertius Episcopus Monasteriensis, vir devotus, & magnæ humilitatis & sanctitatis, ut ex operibus ejus cognosci potest, prædictæ filiæ Wilhelmi Cancellarii venerabile Sacramentum dedit, hic Episcopo Alfrido scripsit, quod illa particula panis, quam filiæ suæ dedisset, tantum posset pascere animam, sicut pascere posset corpus, & tam verum esset, quod se S. Trinitate prædicatur, sicut filia sua ex ista particula panis absque alio cibo & potu per triennium posset sustentari. Ita mira res supra enarrata evenit. Ipse tamen Wilhelmus per triennium in perfidia sua sordens, quibus elapsis fidem Catholicam assumpsit & S. Trinitatem venerabatur; & quam primum filiam suam per manum arripuit, in momento quasi à somno animam Deo tradidit. De isto Episcopo Alfrido Monasteriensi habentur hæc metra:

Tertius Alfridus sedit probitate verendus:
Tertius Alfridus fulsit clero quasi sidus.

Et cum, prout præfertur, ipse Goswinus monasticum habitum in cœnobio Fuldensi assumpserat, Ecclesia Osnaburgensis ut sedem querimoniæ Reverendi Domini Patris Egilmari Episcopi infrascripti attestantur, à multis invaditur, recipitur, dispergitur & dissipatur.

Quidam Comes ditissimus, Cobbo, fidelis illius Imperatoris Lodowici de prædictæ Ecclesiæ Osnaburgensis Episcopo quicquid voluit agere adeptus germano ejus nomine Werin in Monasterio Huxariensi tunc temporis Abbate, & Sorore ejus in puellarum cœnobio Hervordensi Abbatissa degentibus, quantum voluit de decimis, quæ ad eundem Episcopatum pertinebant, tradi fecit ad eadem Monasteria. Quomodo enim hoc Laico licuit, quivis literis eruditus & rationis capax potest cognoscere. Subditur etiam in eisdem querimoniis in hæc verba: *Cum interim &c.*

Gosbertus de Gente Sveonum, quo ordinatus erat, cum persecutione ejectus esset, necessitate compulsus, prædictum Cobbonem Comitem adiit, quo impetrante & rege concedente, suscepit gratulabunde eundem Episcopatum, decimis, unde solummodo constitutus est, maxima ex parte vacuatum: eoque favente & timente ne forte ei id quod ordinatus non erat, auferretur, suo tempore sine aliqua contradictione ita permansit.

Attendat hic Lector, quomodo Cobbo, qui dicitur fuisse Comes in Tekeneburg, istam sanctam Osnaburgensem Ecclesiam non diu post ejus fundationem dilaniare

niare, eique decimas, quæ juris sunt divini, auferre conabatur, prout & sui successores sæpe jura tam Ecclesiastica quam civilia, limites diœcesis, prædia, reditus, jurisdictiones, fructus & alia tollere non verentur, dietimque prætendunt. Sed Deus est omnipotens, qui non deserit in se sperantes, licet ipsam Ecclesiam ad instar naviculæ B. Petri sæpe fluctuare permittit: eam tamen sua singulari misericordia protegit & defendit, prout indubie speratur, bonorum operum & orationum hominum devotorum cleri & populi, utriusque sexus interventu. Prædictus Gosbertus Anno DCCCLXXIV. III. Id. Aprilis, & Cobbo Comes qui eundem promovit, DCCCLXXXIII. etiam tertio Aprilis obierunt.

Eigbertus, computato Gosberto Episcopo Sveonum inter Episcopos Osnaburgenses, quod tamen certificare recusatur, est quintus Præsul Osnaburgensis, de quo bonum per ejus successorem Egilmarum est testimonium. Qui multum diligenter pro recuperatione decimarum ablatarum Ecclesiæ suæ & Jurium laboravit, ac multa sanctorum patrum decreta allegavit, querulose ad Reverendissimum Ecclesiæ Metropolitanum, Coloniensem Archipræsulem Willibertum scripsit, quomodo in Juribus sui Episcopii gravaretur, & advertens quomodo magnus & admirabilis Princeps Carolus, qui gentem Saxoniam per strenua bellorum certamina Deo adminiculante ad fidem Christianitatis convertit in primo ejus adventu Romæ in Basilica S. Petri Papæ Adriano Episcopatum in honorem Principis Apostolorum B. Petri ibi se ordinaturum devovit. Hic enim vota quam primum potuit adimplevit, & decimis more suo, quia alia ibi defuere donaria, altare Osnaburgense ab Egilfrido Leodiensi Episcopo primitus consecratum dotavit; hortando ut sibi consilio & ope assisteret, dulciter & humiliter sic conclusit Epistolam. *O pater venerande, vestrum est præceptum, vestrumque consilium, meum est vobis præbere obsequium. Valete & semper in Domino gaudete.* Ac ipse Reverendissimus Archi-Episcopus rescripsit, Eigbertum confortando inter cætera inferens, tali modo: *Tuum est frater, istiusmodi laboris sarcinam, qualiter Episcopium tuum, quod est decurtatum & injuste dilaceratum, iterum redigatur in unum, sublevare, dorso, & ambobus humeris suppositis, meum toto nisu, prout vires suppetunt sustentando adjuvare, ut impleatur scriptura: Alter alterius onera portate &c.* Hic venerabilis pater rexit Ecclesiam Osnaburgensem & gregem sibi commissum annis X. Occubuit quoque in Domino Anno DCCCLXXXIV. XIII. Kal. Maji, regnante Carolo tertio, dicto Grosso.

Egilmarus, communi computationi inserto Gosberto, sextus Antistes successit Eigberto, cujus scripta ad Sanctissimum Dominum Stephanum Papam transmissa, eundem pervigilem in & circa Ecclesiasticos suæ Ecclesiæ elegantissime compendiosque ditata venerabilem fuisse prædictum patrem manifestant. Cum enim sua veneranda paternitas detentionem suarum decimarum, earumque usurpationem adversum Abbatem Novæ Corbejæ & Abbatissam Hervordensem, Justitiamque denegatam per Arnulphum Imperatorem, simulationem etiam novem Episcoporum, videlicet Coloniensis, Wilberti, Wirtzburgensis, Trajectensis, Nemidensis, Spirensis, Hildesemensis, Verdensis, Halverstadensis & Padebornensis, qui Imperatori aderant, Sanctissimo Domino Stephano Apostolico antedicto chirographo exposuit: sæpefatus Dominus Papa Stephanus eum sanctum asserens confortavit, & qui ad decimas obstricti, qui etiam ab his dandis merito immunes essent, dilucide declaravit: inserens etiam suo rescripto Epistolam quam Bononi Abbati Novæ Corbejæ ad suam supplicationem remisit. Ut hic dignus noster Præsul intellegatur æquum ad ambas partes transmissum, etiam ut refert, cum convocatione amplius quam quinquaginta Episcoporum, salubre judicium.

Ipse etiam Eigilmarus venerandus Antistes post multiplices querelas & fatigas, quas incessanter habuit, earum ab Arnolpho Imeratore obtinuit decimarum adjudicationem contra Monachos Huxarienses & puellas Hervordenses. Quia ipse Arnulphus Imperator in literis suis desuper datis fatetur, in sui præsentia, suorumque fidelium, ne dum literis magni & admirabilis Karoli Imp. Augusti sigillo consignatas in medium productas, verum etiam Adriani Papæ, quibus innotuit decimis ipsam Ecclesiam Osnaburgensem fuisse dotatam, & à quatuor Apostolicorum virorum privilegiis, videlicet Leonis, Paschalis, Eugenii & Gregorii stabilitam esse. Concessitque

que idem Imperator Arnulphus donavit atque tradidit pro remedio animæ suæ ad Ecclesiam Osnaburgensem quinque Ecclesias cum pertinentiis suis, unam in Bocharsen, aliam in Mosendorp, tertiam in Duren, quartam in Hirinchberge, quintam in Foraceshem, & manu subtus hæc propria confirmavit, & sigillo suo sigillari jussit, sub dato III. Id. Decemb. anno Dominicæ incarnationis DCCCLXXXIX. Indict. VII. anno regni sui II. Data in Foracheim curte regali.

An Ecclesia Osnaburgensis prædictas Ecclesias donatas ad aliquod tempus post largitionem prædictam pacifice possedit, non reperio conscriptum. Quod ex nunc non habet, scio. Amisit quoque multa Jura, jurisdictiones & bona, in quibus nunc utile, nunc directum, nunc vero utrumque habuit dominium: tum propter guerrarum discrimina, tum etiam propter discrepantiam & divisionem membrorum à capite, quandoque controversiam inter Clerum & populum, quos nunc omnipotens Deus unitos in sancta pace & tranquillitate conservare dignetur, Amen.

Præfatus etiam venerabilis Eigilmarus, qui pervigil fuit pro recuperandis & augmentandis juribus Ecclesiæ sanctæ Osnaburgensis, obtinuit ab eodem Arnulpho Imperatore Anno Domini DCCCXCV. Indict. XIII. anno octavo Arnulphi, privilegium, in quo idem Imperator dilucide suum recognoscit errorem, & multum devote dicit, quod ob amorem Domini nostri JEsu Christi, & beati Petri Principis Apostolorum ac Sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani nec non pro veneratione Karoli Imperatoris, ejusdem Ecclesiæ fundatoris, filiique ejus bonæ memoriæ Lodowici, nec non Karolomanni, ut asserit, pro patris sui animæ remedio, ac pro sua anima, cæterorumque suorum antecessorum regum, qui in eandem Ecclesiam peccaverunt, ut fatetur, liberationem, ac ejusdem Episcopi pro ejus apud Deum intercessione assensum præbentis. Quem etiam Episcopum Egilmarum in eodem privilegio scribit esse Dei servum. Nam attestatur, fatetur & recognoscit, quod Abbas Corbejensis & Abbatissa Hervordensis, ac sui, Hermannus & Allo Comites ipsi faventes, qui etiam extunc nondum ab errore cessaverunt: quod actum est, potestate magis factum, quam justitia, ipsi non veraces Episcopum accusabant. Cum subdit Imperator ipse Arnulphus, quod tam diu Episcopo & justis ejus precibus præbere peccatis Imperatorum exigentibus renuit, quousque manu Domini (ut verbis ejus utar) & ut meruimus tacti, & patrum nostrorum Apostolicorum, Formosi scilicet & Stephani, jussis & hortationibus instructi, diutius contra stimulum calcitrare non præsumsimus &c. Unde utrorumque sententiis iteratis & dijudicatis Archi-Episcopi, Episcopi cum omni Clero, Duces, Comites, etiam ipsis prius faventes, Episcopi petitionibus consentire debere, justitia exigente, cum cætera multitudine unanimi consensu omnes affirmabant. Quare Imperator præcepit ac jussit, ut contentio inter eos, eorumque successores amplius oriri non deberet. Sed liceat venerabili Episcopo præfato decimas sui Episcopatus ex integro reipsa & quiete possidere, nemine contradicente, exceptis decimis ad Dominicanos Monachos pertinentibus, quod Vorwerck vulgariter dicitur, ut Stephanus Papa diffinivit.

Item idem Imperator Arnulphus ad eundem Episcopatum Comitatum cæteraque beneficia jam dicti Allonis collaudatione in quibuscunque pratis ac locorum finibus, totum ex integro in jus & dominationem principalis Ecclesiæ ejusdem Episcopii, in honorem S. Petri dedicatæ, tradidit atque contulit, cum famulis & mancipiis, curtibus, cultis & incultis agris & pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, in omnibus rebus ad easdem res rite pertinentibus, & ipsi Episcopo & suis successoribus cum omni utilitate & sui arbitrii dispositione actualiter firmandum decrevit.

Et quia, ut præfertur, ipse Imperator Arnulphus recognovit precibus illius venerabilis Episcopi nostri, tum peccatis suis exigentibus, quod assensum præbere renuit, quousque manu Domini dure fuerat tactus: quomodo autem, ut à veteranis audivi, asserere non audeo. Sed illud in plerisque legi Chronicis, quod iste Arnulphus à medicis desperatus, mirabili infirmitate, ita ut à pediculis consumeretur, defecit & mortuus est.

Reformatio prima Ordinis S. Benedicti per Cluniacenses facta fuit per hæc tempora, & nunc divino pneumate ordinante in plurimis monasteriis fit & pollet. Ille venerabilis Pontifex postquam annis XXXIII. suam Ecclesiam Osnaburgensem, & gregem

gregem sibi commissum devote rexerat, Anno Domini DCCCCXIIX. III. Non. April. migravit ad Dominum. Requiescat in sancta pace, Amen.

Dodo septimus Pontifex Ecclesiæ Osnaburgensis fuit. De eo non reperi aliqua gesta: Sed de uno Dodone, qui ab Ottone extunc Romanorum Rege primo, de Anno Domini DCCCCXXXIIX. immunitatis & libertatis præceptum impetravit. Et quia in vetustissimo libro legi, quod hic noster Episcopus Anno DCCCCXXXVIII. Idib. Maij decessit ab hoc seculo, sibi ascribere hujusmodi impetrationem formido, nec ex adverso secundo Dodoni, qui Ludolpho de Anno Domini DCCCCLXXXIII. successit: cum extunc privilegium ipsum fuerat datum.

Tempora illa quoad Papatum & Imperium, usque ad Ottonem, satis confusa leguntur fuisse, unde sufficiat, quod privilegium sit obtentum sive per primum Dodonem sive secundum, seu erratum sit in annis quibus præfuerunt, Ecclesiæ Osnaburgensi Imperator dicit, quod venerabilis vir Dodo, Osnaburgensis Ecclesiæ Episcopus, fidelisque servus serenitatis suæ clementiam adiens, postulavit, ut eidem Ecclesiæ suæ immunitatis & libertatis præceptum fieri decernatur, per quod res & potestates, quæ suo Episcopo jure debentur, firmius & plenius habere valeat &c.

Et obtinuit quod sedes sancta Præsulis Osnaburgensis stabilita consisteret: ita ut nullus Judex publicus judiciaria potestate, aut Comites vel missi Dominici per tempora discurrentes in locis ipsius Episcopatus placita habenda, aut freda exigenda in pratas faciendas, vel fidejussores tollendos, in servos & cæteros, & eos qui censum persolvere debent, qui Muntschatt vocatur, à nemine præsumantur constringere. Sed quod liceat Domino Episcopo præfato, suisque successoribus res prædictæ Ecclesiæ, cum omnibus quæ possidet, vel deinceps accesserint, quieto ordine possidere, suasq; Ecclesias juste corrigere, earumque caussas absque ulla contradictione, ordinatione atque dispositione &c. Quod quidem privilegium Divus Rex manu sua firmavit & annulo suo sigillavit.

Drogo primus, Dodoni primo in sede incluta Pontificali Osnaburgensi per mortem vacante, octavus Episcopus successit, & præfuit suæ Ecclesiæ ad longa tempora. Primum etiam sub Ottone M. primo, tunc Imperatore privilegia impetravit. Nam Imperator prædictus sic in privilegio suæ majestatis dicit: Quod ob petitionem dulcissimæ matris suæ Mechtildis, quæ fuit filia extunc illustris Comitis Theodorici de Oldenborg, & fundavit pro nobilibus Abbatiam & Canonissatum in Quedelenborg Collegium, atq; per interventum Alheidis amantissimæ suæ conjugis, & ob frequens * * venerabilis, ut asserit, Episcopi Diogenis quoddam nemus vel forestum, infra hæc loca positum Farnewinckel, Rutenstein, Osninck, Sevede, Bargeschovet, Diamanamori, Eigesterfeld, Dummen, in perpetuum proprietatis usum dedit atque donavit, ea scilicet ratione, ut nullus contumaciæ deditus nemus prælibatum, Imperiali videlicet banno munitum, sine prædicti Episcopi licentia studio venandi vel aliquid hujusmodi negocium peragendi præsumat intrare. Quod si quisquam parvipendens tentaverit, sciat se tam divinæ quam Imperialis ultionis incurrisse vindictam, nec non debitum in Regalem fiscum redditurum. Et ut hoc firmum stabileque perpetuo per omnes sui nominis & ordinis dignitate permaneat, cartam desuper conscribi & in Quedelenborg jussit sigillari Anno Domini DCCCCLXV. Indictione VII. anno regni XXX. Imperii autem IV.

Idem etiam venerabilis Episcopus à præfato illustrissimo Domino Ottone extunc Rege Romanorum, de Anno Domini DCCCCLII. Indictione IV. data Widenbrugge, Idus Junii, impetravit & obtinuit Monetam & Mercatum publicum in loco Widenbrugge. Et idem divus Rex pro remedio animæ suæ Ecclesiæ Osnaburgensi sub potestate Episcopi prædicti, & suorum successorum, quicquid pars regia inde obtinere potuit, vel in moneta vel in telonio aut in qualibet actione publica tradidit: & ut nullus inquietaret Episcopum præfatæ sedis & successores prohibuit: prout hæc latius in privilegiis desuper datis continentur &c.

Idem Drogo quem gesta & impetrationes vigilem attestantur circa profectum ecclesiæ suæ Anno Domini DCCCCLXIX. IIII. Idus Aprilis prout altissimo placuit diem clausit extremum. Sit ei requies sempiterna. Amen. Quam si habuerit, prout speratur, quæsumus ut intercedat ad Dominum Deum pro successoribus suis, ecclesia,

& diœcesi. Nam à certis laicis, Comitibus & drossatis in juribus suis vexatur, molestatur & dietim perturbatur injustè.

Infra tempora prædicta præfuit sanctæ metropolitanæ ecclesiæ Coloniensi reverendissimus & illustrissimus Dn. Bruno frater prædicti Domini Ottonis Imp. qui cepit urbem insignem Parisiensem & spoliavit. Et Ducem Lotharingiæ latrocinantem in bello victum in vincula conjecit. Castrum Thusiense confregit, & corpora sanctorum Evergisli, Patrocli, Eliphii & Privati de diversis locis collecta Coloniam transtulit: cathenam Beati Petri cum baculo ejusdem à Metensibus extorsit: multas ecclesias fundavit & Colonienses à tribulis liberos fecit.

Hic Otto primus prædictus Imperator ecclesiam Magdeburgensem fundavit, & Archiepiscopus ejus est Primas in Almania: Et tempore Ottonis tertii fuit ibi Udo, de quo dicitur:

Cessa de ludo, quia lusisti satis Udo.

Ludolphus nonus episcopus Osnaburgensis successit Drogoni. Hunc Ludolphum Otto Imperator scribit suum Consanguineum narrans, quòd ob memoriam divinæ remunerationis nec non interventum dilectæ conjugis suæ Theophaniæ cuidam viro venerabili sanctæ Osnaburgensis ecclesiæ episcopo Ludolpho quicquid prædii vel hæreditatis ipsa Imperiali auctoritate in proprium donavit, Ipse Imperator reddidit in Comitatu Bernardi ducis in locis subscriptis, videlicet Apelderbach, Hosnem, Linga cum curtibus ac ædificiis mancipiis terris pascuis silvis, molendinis &c. Subdens in eodem Imperiali privilegio quòd hujusmodi sicut prædixit Ludolpho Osnaburgensis ecclesiæ episcopo suo consanguineo reddidit atque donavit eo tenore ut liberum habeat arbitrium vendendi atque commutandi seu eidem ecclesiæ & suis successoribus relinquendi anno DCCCCLXXV. Indictione II. anno Imperii VII. in Longobarden. Hic Antistes Ludolphus obiit anno Domini DCCCCLXXXIII. II. Kal. Apr. & in perpetua pace quiescat, Amen.

Dodo alias Duodo hoc nomine secundus sanctæ ecclesiæ Osnaburgensis decimus episcopus decedente Ludolpho ecclesiam obtinuit sub Ottone secundo & tertio eandem rexit ecclesiam & anno Domini DCCCCXCVI. II. Idus Apr. obdormivit in Domino. Circa hæc tempora Ottone secundo quidam Walramus archipræsul Coloniensis ecclesiæ, qui ante-cessorem suum Geronem videlicet, utrum affectu vel incauta negligentia nescitur adhuc, viventem fecit sepeliri, & extitit infirmatus. Et accessit ad Romanam curiam pœnitens fuit. Et impetrata à sede apostolica de hac re indulgentia monasterium S. Martini collapsum reædificavit & possessionibus abundanter ditavit & melioravit.

Gunthardus vel Guntherus undecimo loco ecclesiæ Osnaburgensi præfuit. De isto Gunthero sic legitur in vita reverendi patris Domini Dethmari episcopi Osnaburgensis quod regnante tertio Ottone Dodo, seu Duodo Osnaburgensis episcopus obiit, cui Guntherus successit. Idem verò Guntharius cappellanus & Camerarius Gyrelheri Archiepiscopi Magdeburgensis & familiaris Dethmari Merseburgensis episcopi fuit, qui hanc historiam de eo in sua Chronica (lib. 4.) inseruit hoc modo. Iste Guntherus caussa legationis ad cæsarem venit: quem ille gratanter excepit & caussæ legationis ejus piè annuit & jussu ejus ibidem pernoctavit. In ipsa autem nocte vidit gloriosos patronos nostros Crispinum & Crispinianum ad se venire & si episcopatum eorum accipere vellet interrogare. Quibus ille respondit: Si Deus voluerit & vobis placuerit, perfixus est ab eis duabus hastis. Evigilans autem nullatenus per semetipsum valuit de lecto surgere. Percunctantibus autem amicis, caussam depromit. Altera autem die legati Osnaburgenses in Italiam veniunt, Imperatorem adeunt, legationis caussam aperiunt, pontificalia insignia repræsentant, de substituendo Pontifice interpellant. Imperator vero personam Guntheri eis proponit eique adhuc in eadem infirmitate laboranti baculum & annulum pontificalem tradidit jussitque legatis ibidem eum prestolari quoadusque recepta sanitate convalesceret. Et sic cum eo repatriarunt factumque est ita & sic gravi itinere Osnaburgam venit, à clero & populo honorificè excipitur acceptaque Pontificali benedictione continuo graviter cœpit infirmari, & in eadem molestia penè quatuor annos degit & VIII. Kal. Decemb. de hoc seculo migravit.

Item

Item subdit idem episcopus Merseburgensis de nostro episcopo Gunthero scribens hæc verba: Nescimus quid Deo, vel sanctis martyribus suis in eo displicuerit, hoc vidimus, & aliis referentibus audivimus, quòd vir justus & bene timoratus fuit, mitis & castus. Et sic hi asserunt, cum quibus modò requiescit, plurimum eum nunc apud Deum valere in pluribus signis probatur. Ego hoc veraciter scio, quod reum Deus non judicat bis in idipsum. Tale testimonium dedit Dethmarus episcopus Merseburgensis nostro Gunthero qui anno M. requievit in pace, Amen. Scribitur in quibusdam libris decessisse, sic sui regiminis non fuissent nisi duntaxat duo anni, cùm tamen in præmissis habeatur quod penè quatuor annos degit in præmissa infirmitate.

Item circa hæc tempora fuit apud Ecclesiam Monasteriensem quidam vitæ commendabilis venerabilis pater Suederus episcopus ibidem, qui per Imperaticem & suos æmulos apud Imp. accusatus citatus comparuit, & in via circa Wormatiam par turturum in campo Vangionum reperit, quod adjurans in nomine Domini secum volare præcepit & in præsentia Imperatoris & Imperatricis & suorum æmulorum mandavit ut ad eum volarent Imperatrici pro munere dedit dicens, Ecce sicut hæ aviculæ sunt absque felle, sic ego sum innocens de omnibus mihi objectis. Imperator & Imperatrix turtures reservantes eidem assurgentes veniam petierunt accusatores calumniantes confusi recesserunt. De eodem episcopo habentur ista metra.

Gaudet Suederi meritis devotio cleri:
Regnas in cœlis pastor Suedere fidelis.

Wotilolophus episcopus, qui in vita Dethmari episcopi Osnaburgensis &c. Wannonus, ac etiam Wacholphus appellatus est, post mortem Guntheri duodecimus episcopus Osnaburgensis est factus. Ipse etiam paucis annis Pontificatum administravit, unde de anno Domini MII. sicut Deo placuit III. Non. Aprilis migravit ab hoc sæculo, qui & in perpetua pace requiescat, Amen.

Theitmarus, seu Dethmarus, dignus sanctæ Osnaburgensis ecclesiæ Antistes Wotilolopho decimus tertius successit. De cujus laudabili vita, & quem fructum fecit, est una commendabilis scriptura apud ecclesiam S. Johannis Baptistæ Osnaburgæ (quam idem episcopus fundavit) reservata, quæ vita Theitmari solet appellari. In qua inter cætera narratur, quòd bonæ memoriæ hic præsul in provincia Orientalium Saxonum oriundus fuit, & in ecclesia Magdeburgensi ecclesiasticis disciplinis imbuendis à parentibus fuit traditus. Canonicus sancti Mauritii effectus crescens in virtutibus à Gisilero Archiepiscopo Magdeburgensi ad sacros ordines promotus, & ab eo dilectus suis prudentissimis rationibus fuit usus. Qui ob petitionem Willigisi Archiepiscopi Moguntinensis eundem nostrum Theitmarum episcopum, largiflua benedictione ditatum, eidem destinavit. Hic Theitmarus ecclesiæ Maguntinæ perutiliter & Archiepiscopo servivit: in vinea Domini laborans probabilis habebatur, carusque, ab eodem, prudentia & morum probitate delectato. Regebat illo tempore gubernacula regni Henricus Secundus, qui nobile episcopium Babenbergense à fundamentis construxit, qui & ipse divinæ religionis ardentissimus erat amator. Idem rex cernens venerabilem virum Theitmarum probis actibus decoratum, impetravit à memorato archipræsule Willigiso, ut eum sibi concederet, & continuo Aquisgrani præposituram ei regendam contradidit. Vir autem Domini in eodem loco pervigil in Dei opere sollicitus persistebat: subjectus regi, devotus Deo: in commisso providus, in omni morum probitate erat conspicuus. Decedente ergo prædicto Wotilolopho primores ecclesiæ Osnaburgensis Imperatorem tunc temporis Aquisgrani existentem adeunt pastorem ecclesiæ expetentes. Quibus rex communi consilio omnium aulicorum decernens præpositum suum Theitmarum utiliter eis præfecit. Igitur anno MIIII. Dominus Theitmarus annuente Henrico II. Imperatore Osnaburgensis episcopus constituitur & à S. Heriberto Coloniensi metropolitano Pontificali benedictone consecratur. Illis etiam diebus erant egregii viri ecclesiarum Christi rectores & doctores Willigisus Moguntiæ & Heribertus Coloniæ, Licuiso Bremensis Godehardus Hildesemensis, Suederus aliàs Suitgerus Monasteriensis, Meinwercus Paderbonensis: & iste noster Pontifex hanc ecclesiam suis meritis irradiavit ut lucifer. His autem temporibus etiam claruit Theitmarus episcopus Merse-

vide Dithmarum lib. 7.

Merseburgensis qui nobis hanc materiam ex suis Chronicis subministravit, qui eum cognitum penes se educatum meritò dilexit. Hic etiam noster pastor ad dedicationem ecclesiæ Babenbergensis noviter fundatæ ab Henrico Imp. petitus cum XXX. episcopis gaudia dedicationis ipsius ecclesiæ celebravit. Et isto tempore in Synodo villæ regiæ Dortmunde vel Trotmunde in præsentia Henrici Imp. etiam cum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & cæteris ubi multa Decreta utilia fuerunt asscripta ibi præsens fuit & laudabiliter se habuit & promulgata cum aliis episcopis subscribendo confirmavit. Sedulus etiam fuit in prædicatione: intentus in oratione: assiduus in divina lectione: in acquirendis & conscribendis libris elegans studium habuit. Quinquaginta libros sua industria conscriptos bibliothecæ ecclesiæ Osnaburgensis donavit. Ecclesiam etiam collegiatam S. Johannis Baptistæ cum fundatione Præpositurae & adunatione Canonicorum à fundamento construxit, ut in Dei servitio & famulatu S. Johannis Baptistæ illic assiduè orarent & psallerent pro requie animæ suæ ad Dominum jugiter supplicarent. Hæc enim fundatio salubris & institutio facta est anno incarnationis Dominicæ MXI. regnante Sancto Henrico II. XII. anno Imperii: episcopatus nostri episcopi Osnaburgensis anno X. Unde versus:

Hoc Dethmarus ego præsul templum tibi lego.

Et cùm noster præsul utiliter ecclesiæ & sponsæ suæ XX. annis præfuisset omnipotens Deus hunc dilectum suum flagellans voluit ut oculorum exteriorum careret usu attamen semper gratias Deo referens interiori lumine Jesum Christum Dominum nostrum semper contemplabatur. Post quam longam examinationem in aliis reperi, quòd anno Domini MXXIII. XVII. Kal. Maii de hoc exilio eductus translatus ad patriæ cœlestis civitatem sepultus est in majori ecclesia Osnaburgensi ante altare SS. Crispini & Crispiniani martyrum. Laus & gratia Deo. Quia in præmissis scribitur, quòd temporibus venerabilis nostri Theitmari Suederus ecclesiæ Monasteriensi præfuit de quo etiam supra narratum est circa Guntherum non est silentio prætermittendum. Quia ille, alias dictus Suitgerus, semel pileum suum per camerarium subtractum qui licet inficiando innocentem hujus criminis se dixerat, dum in mensa residebat cultellum ante se positum clam signo crucis signavit & camerario jussit ut sibi porrigeret. Cùm enim cultellum tetigit statim digitos suos ut ferrum candens exussit. Qui ilicò de manu projiciens rubore perfusus ad vestigia Pontificis prostratus veniam petiit. Sic res amissa patuit sanctitasque episcopi innotuit.

Mencherus decimoquarto loco venerabili Theitmaro successisse scribitur ecclesiam Osnaburgensem duntaxat ad quatuor annos ut pontifex rexisse. Qui de anno Domini MXXVIII. ab hac luce dicitur migrasse ad Dominum: cujus anima requiescat in perpetua pace.

Anno autem Domini MXXV. obiit S. Henricus Imp. secundus qui habuit Kunegundin pro uxore cum qua in virginitate permanens cœlibem duxit vitam. Habuit etiam sororem virtuosam, quæ S. Stephano regi Ungariæ fuit nuptui tradita, & totam Ungariam ad fidem Christianam perduxit.

Gosmarus XV. loco rexit Osnaburgensem ecclesiam. Hic à serenissimo Conrado Imp. anno incarnationis Dominicæ MXXVIII. anno regni IIII. Imperii autem primo Paderborne obtinuit præceptum de Foresto prout & multi sui antecessores habuerunt ac de servis liberis portis sylvaticis &c. diemque suum ut Domino placuit clausit extremum anno Domini MXXXVII. V. Idus Aprilis, cui omnipotens Deus æternum retribuat præmium, Amen.

In his temporibus ad eundem Conradum Imperatorem in Minda venerunt Domini de Santensleve de diœcesi Magdeburgensi, tempore Sigeberti episcopi Mindensis. Et Adolphus, vir strenuus fidelis atque prudens, Urticarum montem, vulgariter dictum de Nettelenberg, in feudum recepit, & factus est Camerarius episcopi: castrum Schowenborg, sive speculationis fundavit, ab Imperatore prædicto Comes creatus atque investitus est.

Elvericus, aliàs Alvericus, decimus sextus episcopus Osnaburgensis XV. annis præfuit ecclesiæ Osnaburgensi & dicitur migrasse ad Dominum de anno Domini MLII. XIII. Kal. Maji, cujus anima in perpetua pace requiescat, Amen.

Istis temporibus floruit Guido magnus Musicus in Italia qui invenit cantum manualem

nualem per flexuras digitorum notas dinumerando pro pueris informandis. Circa hæc tempora etiam illius nostri præsulis, videlicet, de anno MXLII. Reverendus & illustris Pater & dominus, S. Bruno episcopus Mindensis fuit ex marchionum Brandenburgensium sanguine ortus pervigil Dominici gregis custos, qui monasterium circa insulam Mindensem, prout in antiquis sic legi, ordinis S. Benedicti, in quo sepultus est, fundavit.

Werincherus aliàs Benno I. hoc nomine eum nuncupatum invenio. Sed in quibusdam vetustis libris ante venerabilem & ut spero sanctum Bennonem secundum quendam alium Bennonem primum lego fuisse. Et fortasse idem Werincherus aliàs dictus fuerat Benno nunc apud nos Bernhardus. Sit ergo Werincherus aut Benno primus scribitur tamen præfuisse in Pontificatu ecclesiæ Osnaburgensis decimus septimus antistes & diem suum clausisse extremum, anno Domini M. LXIIX. Sit ei sine fine requies sempiterna. Amen.

Circa hæc tempora, anno Christi M. LXII. Civitas Mindensis, & monasterium S. Petri ibidem, XI. Kalend. Junii, præsente Imperatore Henrico III. per ignem destruuntur: quæ pòst anno decimo reparantur, & per Rodolphum episcopum Slesuicensem denuò reconciliatur. Ad cujus instaurationem hic Imperator bona in Lezeringen, ad petitionem sancti Annonis Coloniensis episcopi, ob juge & fidele servitium episcopi Engelberti Mindensis, largitus est. Nam in privilegio desuper edito sic inquit: Curtem nostram, quæ vocatur Lezeringen, in pago Angeri dicto, in comitatu Ottonis Ducis, ad restituendum damnum, quod præfatæ ecclesiæ, peccatis exigentibus, in nostra præsentia per incendium contigit cum omnibus appendiciis suis, id est, utriusque sexus mancipiis, areis, ædificiis, lignis & pratis &c. ecclesiæ Mindensi tradimus.

Deinde venerabilis Benno secundus decimus octavus episcopus Werinchero vel Bennoni primo successit. Hic in Sueviæ partibus dicitur fuisse incola, à parentibus non nobilibus quidem, attamen plebejam conditionem transgredientibus, claris apud suos vitæ integritate & amore religionis, procreatus. Qui licet ad quinquennium post matrimonium inter eos contractum sobolis solatio erant destituti limina sanctorum Petri & Pauli apostolorum visitando puerulum argenteum Romæ obtulissent ob devotas orationes & opera pietatis meruerunt hunc nostrum Bennonem venerandum antistitem generare: qui scientia & multifariis virtutibus proficiens perdoctus ab Episcopo Hildesiensi Erelino in ecclesia sua Scholarum constituitur magister, deinde præposituram inibi adeptus administrationis curam totius episcopatus coactus recepit. Hic ad instar dignus Benno cum ecclesia Osnaburgensis per mortem Bennonis primi vacavit per Henricum Imp. in Goslaria ad ecclesiam Osnaburgensem in die S. Clementis est promotus. Unde ad honorem Dei & S. Clementis altare constructurum humiliter devovit. Et anno Domini M. LXIIX. Kalend. Januarii à reverendissimo & sancto Annone archipræsule Coloniensi est consecratus episcopus, cooperantibus venerabilibus Friderico Monasteriensi, qui & illustris natu & frater Marchionis Missenensis erat & Eilberto Mindensi Episcopis. Rediens in festo Purificationis Osnaburgam triennio ante Saxonicum bellum verbum Dei fructiferè seminavit. Ipse etiam Episcopus Benno religiosis monialibus in Harsebroke quas cum minus regulariter vivere comperisset ad loci mutationem cœpit inducere sed renitentes licet prope Osnaburgam in honorem S. Gertrudis Ecclesiam construxisset, illam cum omnibus claustralibus officiis diligenter extructam successoribus ad expeditionem fortassis celeriorem dimisit. Quasdam etiam invias paludes præsertim in Wittenfelde pro itinerantibus vias fecit & coæquavit: Et cum tria præcipua & eminentiora castella concordi relatione antiquorum scribuntur videlicet in Herisburg in Saxoniæ Hassionumque situm confinio : Sigeburg quoqe super Ruram fluvium positum & nostrum Iburg quod ex jucundo situ terrarum egregium fuisse nemo est qui dubitet. Mons iste tempore Karoli Magni in solitudinem est reductus ad Dusnam curiam Episcopalem pertinebat. Hunc montem amœnum prælegit divisitque in una parte Ecclesiam & claustrum religiosorum ad honorem omnipotentis Dei, beatissimæ virginis Mariæ, Sanctorum Petri Apostoli Patroni Ecclesiæ Osnaburgensis, Clementis Papæ, Benedicti confessoris ac totius curiæ cœlestis fundavit. In alia verò parte castrum

castrum pro se & suis successoribus Episcopis Osnaburgensib. construxit. Etne sibi imputari posset, quòd de bonis Episcopi Osnaburgensis ad Episcopum seu mensam suam spectantibus hanc structuram pro monasterio fundando tanquam de non suo faceret, sive alienaret ipse venerabilis pater quoddam prædium à nobili vidua Cimissa acquisivit nomine Honwide quod concambio dedit pro eodem. Item idem Antistes apud Ratisbonam Bavariæ urbem Anno Domini M. LXXV. coram Imperatore iterum obtinuit decimas spectare ad Episcopum Osnaburgensem ac Ecclesiam Osnaburgensem injustè fuisse spoliatam. Et Imperator Henricus tertius Abbatis Corbejensis & Hervordiensis Abbatissæ nullam deinceps querimoniam super hac re fore residuam decrevit. Et hujus rei seriem continentem aureis literis jussit conscribi manu propria signum insigens regio insignitam sigillo depositum apud Ecclesiam Osnaburgensem & Romam adiens à Papa Hildebrando, qui alio nomine Gregorius dicebatur confirmationem hujus obtinuit.

Hic reverendus pater Henrico tertio semper fidelis, Papæ tamen nunquam inobediens, cum in Italia plures Episcopi congregati coram Imperatore apud Ticinum Italiæ civitatem, aliàs scribitur apud Wormatiam, quos etiam novit plus ex odio, quàm justicia procedere, & alium Papam eligere, & Gregorium deponere vellent, ipse latitavit retro in altari, & peractis illis rediit ad altare omnibus mirantibus.

Hic noster venerabilis Præsul, qui moribus, vita & exemplo prælatis, clero & populo præfuit, ab Abbate S. Albani in Maguntia XII. monachos petiit, pro institutione & ordinis observantia in claustro Iburg, quod fundaverat: & quosdam ab Abbate S. Panthaleonis in Colonia obtinuit. Sed cum cœperunt monachi irregulariter conversari tempore constructionis claustri, quosdam remisit, retentis sibi solum quibusdam de monasterio Mindensi. Ipse etiam multum in Iburg solummodo manens competentius ut credidit cum servis Dei insistens servitio, raro usque exire solitus erat, nisi fortè gravi compellente caussa, & Dominicis diebus Osnaburgæ docere populum & Missarum celebrare solemnia. Quod cum aliquando ex more fecisset & jam sumto cibo ad Iburg extra civitatem opidum reverteretur egressus respexisse & dixisse silenter se locum illum ulterius non visurum: & paulò post febre correptus ex pluvia, quæ ea die fortè extitit inter equitandum collegisse credidit atque medicamentis adhibitis solito se more sperabat declinare posse infirmitatis molestiam. Sed Abbas qui de ejus jam morte per minorem fratrem, qui eam per visionem imminere prænoverat eum de singulis monere cœpit. Ipse acquiescens locum sepulturæ in Abbatis electione permisit, in die Beati Jacobi Abbati & omnibus presbyteris confessus fuit publicè ac ab ipso sacerdotalibus indutus Dominici corporis viaticum accepit & sic penè triduum supervixisse dinoscitur. Circa horam IX. inter orantium manus spiritum reddidit, Anno Domini M. XXCIIX. XI. Kalend. Augusti Indictione XI. Temporibus etiam suis in ædificatione monasterii solicitus fuit quando aliqui collaboratores inter lapides & muros per casum murorum includerentur, incolumes tamen satis miraculosè sunt inventi. Sic Episcopo piè defuncto corpus ejus in Iburg claustro quod fundaverat per pontificalis baculi divinitus designationem in loco ubi cernitur per Abbatem clerum & populum lacrymosè traditum est Ecclesiasticæ sepulturæ: cujus anima requiescat in sancta pace, Amen. Leventur & porrigantur meritò orationes ad Dominum pro isto venerabili Episcopo, ut si in pœnis foret, quod non speratur, citiùs liberetur. Si in requie gloriosus coronetur, prout utique confidimus, quod consortio Sanctorum aggregatus sit apud Dominum.

Iste venerandus pater excommunicavit glires de civitate & diœcesi Osnaburgensi per certam eleemosynam quam Gotfridus de Arnsberg dimisit & tunc redierunt glires, & sic in CC. & XXC. annis non erant ibi glires, ut notat venerabilis Magister Johannes Kleinkock ordinis Eremitarum Beati Augustini.

Epitaphium venerandi patris Bennonis prædicti.

Quis sim lecturi quid sunt quandoque futuri
Dicte præsul habe Benno perenne vale.
Quem mea spes struxit locus hic mea funera luxit
De Juli novies tres peragente dies.

Item

Item his temporibus præfuit Ecclesiæ Monasteriensi illustris Fridericus frater Marchionis Missenensis, de quo supra narratum est. Qui fundavit Ecclesiam & collegium extra muros civitatis Monasteriensis & ibidem in Ecclesia venerabiliter est sepultus: requiescat in pace.

Marquardus primo Abbas in Corbeja, qui scribitur esse depositus: Caussam depositionis suæ non legi præfuit tamen Ecclesiæ ad VI. annos. Depositionis tempus scribitur fuisse Anno Domini M XCIII. Tempore Henrici regis inter Papam Gregorium & eum fuerunt multæ turbationes & discordiæ. Similiter inter Paschalem Papam & filium Imperatoris Henricum quartum super investituris Episcoporum. Iste Henricus quartus manus violentas misit in patrem, & quia patrem dehonestavit meritò Dei judicio sine prole decessit.

Vicesimus Osnaburgensis Ecclesiæ Episcopus qui Marquardo deposito successit fuit Wido. Cujus temporibus fuit exusta Osnaburgensis Ecclesia unde multorum sanctorum corpora & reliquiæ de uno loco in alium collocata ad longa tempora fuerunt hominibus abscondita: quæ deinde, altissimo favente sunt revelata. Tempus verò conflagrationis Ecclesiæ fuit Anno Domini M. C. Et hic Wido Anno Domini M. C. I. XI. Kalend. Maji, prout altissimo placuit diem suum clausit extremum cujus anima requiescat in pace, Amen.

Johannes vicesimo primo loco Widoni successit, præsulatum Ecclesiæ Osnaburgensis adeptus qui novem annis rexerat. Et Anno Domini M. C. XI. tempore Henrici IV. qui Paschalem Papam cum Cardinalibus ad duos menses in vinculis tenuit. Hic autem Paschalis Papa contra Imperatorem super altercatione Investituræ Episcoporum & Abbatum triumphavit, prout lucidè hæc in Chronicis videri possunt.

Gotschalcus de Deipholte de istorum nobilium Dominorum prosapiâ nobilis filius vicesimum secundum locum præsulatus Ecclesiæ Osnaburgensis obtinuit. Primò fuit Ecclesiæ Mindensis præpositus, & Osnaburgensis Episcopus constituitur antequam Henricus quartus rex de itinere à Romanâ curiâ reverteretur. Nam extunc adhuc contentio super investituris Episcoporum inter Papam Paschalem, & regem Romanorum non fuerat sedata, tamen Anno Domini M. C. II. Papa injuriam ab Imperatore sibi illatam caussa Dei remisit: Et in Ecclesia Beati Petri Romæ regem his verbis sub silentio alloquitur dicens: Perceptio corporis & sanguinis Domini nostri JEsu Christi utrisque nobis fit ad damnationem, si aut ego vel tu à sententiis sanctorum Patrum in quæ ad Dei & Ecclesiæ honorem fuit exorbitaverimus & communicates invicem osculati sunt. Deinde Anno Domini M. C. XII. Imperator Goslariam venit.

Item temporibus istis etiam in Minda fuit Episcopus Gotschalcus nomine qui extunc moritur, & noster Antistes postquam suam Ecclesiam laudabiliter rexerat de Anno Domini M. C. XIX. diem suum clausit extremum, sepultusque est in cœnobio Iborg, cujus Epitaphio sunt illa metra sculpta.

Nobilium natus Deipholt jacet hic tumulatus
Annis octo suæ præfuit Ecclesiæ.
Cui vitæ finis fuerat cum fine Decembris
Hic Gotschalcus erat: Christus ei faveat.

Vicesimo tertio loco ascendit ad cathedram Osnaburgensis Ecclesiæ Dethardus in hunc modum Gotschalco defuncto venerabile capitulum Osnaburgense Canonicè elegit præfatum Dethardum, eumque repræsentarunt * qui patronorum usus consilio pro eo Conradum Hildesemensem præpositum intrudere nitebatur. Clerus verò, ministeriales & populares electioni firmiter insistentes 3. Idus April. cum ipsum electum reverendissimo Domino, Archi-Episcopo Coloniensi præsentari fecerunt, ad nutum obtinuerunt ita etiam quòd in die Palmarum ab eodem Archiepiscopo solemniter fuit confirmatus & consecratus sic cum honore remissus & in cathedra Pontificali collocatus est. Ob hanc caussam Ecclesia Osnaburgensis gravia discrimina per quinquennium est experta à Comite Friderico ejus complice incendia, rapinas, homicidia, deprædationes quousq; Divina favente clementia præfatus Episcopus Dethardus cum adjutorio Friderici Archi-Episcopi gratiam Imperatoris obtineret. Et sic data est pax Ecclesiæ prædictæ Tyranno defuncto. Fertur de eodem Dethardo Episcopo, quòd viriliter se & Ecclesiã suam defendens quantum potuit bello etiam inimicos vicit.

Et in bello nobilis Domicellus Gotschalcus Dominus in Deipholte gladio fuit interemtus. Gubernavit Ecclesiam Osnaburgensem X. & IIX. annis & tunc migravit ab hoc seculo ad Dominum requiescit, prout spero, in pace, Amen.

Item his temporibus incepit ordo præmonstratensis de quo habentur ista metra:

Anno milleno centeno bis duodeno
Sub patre Nortberto Præmonstrati viget ordo.

Item his temporibus videlicet Anno M. C. XXI. præfuit Ecclesiæ Monasteriensi quidam Episcopus Theodoricus de Winsenborg nepos Ducis Saxoniæ. Hic postquam per Capitulares & cives Monasterienses fuisset repulsus in crastino Johannes ante portam Latinam per Lotharium Ducem Saxoniæ & Comitem de Winsenborg cum exercitu valido fuerat reductus. In qua reductione tum cathedralis Ecclesia Monasteriensis extunc eminenter extructa & tota civitas incendio perierunt: demta etiam Ecclesia S. Ludgeri aliæ Basilicæ fuerunt combustæ: tandem etiam post destructionem murorum civitatis ad gratiam accepit clerum & populum. Dux quoque defensores civitatis nobiles & ministeriales captos abduci fecit: Et anno præcedenti Imperator Natalem Domini in Monasterio celebravit. Et post hoc Anno Domini M. C. XXVI. corpus S. Matthiæ Treveris subtus altare S. Johannis Baptistæ repertum fuerat quod dignè meritò locatum deinde ab omni populo Teutonico cum devotione veneratur. Deinde de Anno M. C. XXVII. pridie Kal. Maij prædictus Theodoricus Episcopus Monasteriensis migravit ab hoc seculo. Istis temporibus videlicet Anno Domini M. C. XXVI. de mense Februario Lotharius aliàs Luderus Imp. cum grandi exercitu & expeditione Bohemiam intrans quorundam principum suorum traditione magnam stragem militum suorum quingentis & quadraginta occisis passus est. Inter hos Hartungus Comes secundus in Schowenburg occisus est. Et isto tempore Johannes de temporibus, qui armiger fuit S. Karoli Magni Imp. diem suum clausit extremum.

Udo sanctæ Ecclesiæ Osnaburgensis Episcopus vicesimus quartus fuit: qui licet paucis annis videlicet quatuor duntaxat in Episcopatu vixit: attamen in honorem Dei omnipotentis & gloriosissimæ virginis Mariæ sanctorumque Benedicti & Gertrudis virginis in monte nunc vulgariter dicto, Sunte Gertrudenberg prope civitatem Osnaburgensem cœnobium sanctimonialium construxerat: quod per reverendum patrem, Dominum Conradum de Deipholte, Ecclesiæ Osnaburgensis antistitem, de Anno Domini M. CCCC. LXXV. divino adjutorio fuit reformatum: & nunc ad laudem Dei ibidem vita monastica observatur. Hic etiam reverendus Episcopus Udo apud majorem Ecclesiam Osnaburgensem reædificatam turres aptari procuravit. Circa hæc tempora, videlicet de Anno Domini M. C. LXIIX. Dux Henricus Brunsvicensis dictus Leo, curiam & bona Lothen, vel Lode, Mindensis diœcesis, & brachium S. Gorgonii martyris preciosè adornatum dedit Ecclesiæ Mindensi ad honorem Dei: Quia filia regis Angliæ Mechtildis sibi in Ecclesia præfata ante altare Beati Petri matrimonialiter fuerat copulata.

Philippus de Catzenellenbogen illustris Comes natus, vicesimum quintum locum inter Episcopos Osnaburgenses dignè habuit. De illo legitur, quòd divinum cultum multum augmentavit. Ipse enim multum concors erat cum nobili & virtuoso domino Symone Comite in Techenborg, à quo Dominus Ludolphus de Ozede castrum illud extunc tenuit in feudum. Illum caritativè induxit, ut consensum adhiberet, prout & fecit, quod Dominus Ludolphus prædictus, in honorem Dei omnipotentis, & gloriosissimæ semper-virginis Mariæ, Sancti Johannis Baptistæ præcursoris, & Beati Benedicti, de castro erectum fuit claustrum sanctimonialium Ordinis S. Benedicti, totasque terras & nemora largifluè erogando, reservata duntaxat sibi & posteris suis advocatia ibidem. Quæ quidem bona, sic piè donata, Episcopus Philippus mortificavit, & aliquid adversum ea violenter conantes, auctoritate Beati Petri & sua anathemisavit. Præmissa acta sunt præsentibus venerabilibus Dominis, Præposito Arnoldo, Decano, & capitularibus, ac ministerialibus Ecclesiæ Osnaburgensis ac nobilibus Arnoldo de Droscat, qui donationem istam ad proprietatem accepit Ecclesiæ, & Florentino de Schowenborg, de Anno Domini M. C. LXXV. Indictione tertia regnante extunc Friderico I. Non. Febr. in Osnabrugge apud S. Petrum confirmavit &c.

Hic

Hic etiam dignus Præsul Monasterium in Quernheim monialium, quod nunc isto Anno M. CCCC. XXCV. de auctoritate venerabilis & nobilis Domini, Conradi de Retberge, Episcopi Osnaburgensis, cum adjutorio nobilis Domini, Bernhardi de Lippia, advocati, exstat reformatum, ad honorem omnipotentis Dei, & virginis gloriosæ Mariæ ibidem patronæ, ac Sancti Augustini fundavit, multumque prædiis, curiis & bonis dotavit. Ipse strenuè Ecclesiam suam Osnaburgensem defendit & quos caritativè inducere non potuit, ut de incendiis, rapinis, & damnis, ac pauperum oppressione cessarent, illis strenuis viribus restitit. Nam in sua diœcesi circa unum miliare propè civitatem Osnaburgam fuerunt quidam nobiles de Holte qui castrum ut prætendebant habebant inexpugnabile quique rapinis incendiis damnis violentiis insudantes manus suas damnificantes retrahere non volebant adversus quos ritè & canonicè procedens cum ad ultimum pacem tenere non volebant temerariis suis forefactis finem imponens justo bello Ecclesiam suam defendendo contra violatores pacis ad arma processit castrumque Holte satis forte circumvallavit, & ut dicitur ad septennium obsedit tandemque de Anno Domini M. C. XLIV. cum maxima fuisset inundatio & pluvia devastavit. Adstititque sibi & juvamen præstitit nobilis Comes de Ravensberge qui etiam ex hoc liberas sedes in Middendorpe & judicium Marke sive ligneum in Marca sive nemore Hiltermarke dicitur acquisivisse. Et extunc Comes Egbertus de Holte moriebatur: Engelbertus verò Anno Domini M. C. L. diem clausit extremum. In certis locis scribuntur Nobiles Domini: in quibusdam verò Comites. Sed verius puto, ut in scripturis & privilegiis ab iisdem dati legi fuerunt Nobiles Domini, vel majores Barones.

Ipse etiam venerabilis Præsul obtinuit ab Henrico Comite in Tekenenborg & fratribus suis Ottone, Theodorico & Gerardo, cum collaudatione matris eorum Alheidis & auctoritate sui curatoris Domicelli Leiffhardi à Deipenheim certa sua bona patrimonialia videlicet curiam in Wersen cum capella, & multa alia bona, prout in privilegio, quod penes venerabile capitulum Osnaburgense habetur specificata & expressa, de Anno Domini M. C. L. Indictione XIII. Sed de illis multum proponere vel scribere est invanum: cum tamen Ecclesia nostra de his & aliis multum querulatur.

Item rursus idem Pontifex venerabilis controversiam inter ecclesiam majorem Osnaburgensem & ecclesiam S. Johannis sedavit statuendo quòd in prima & secunda vespera dedicationis ecclesiæ majoris & festivitatibus SS. Crispini & Crispiniani & in vigilia Petri & Pauli Apostolorum ad vesperas & in die sancto ad Missam & in die purificationis Beatæ Mariæ virginis minor majori tanquam filia matri ad concelebrationem divinæ laudis præsentetur. Et Hetlage / Vorstorpe / Mulenzotte / Dodostorppe / Hickingen / Noem / Quendorpe / Brokeshoren / Blakendorpe / Brocksetten / Stovecten / Bomede / Wezenbecke / Rothorst / Malemberge / Holthusen / Wulften / Wedinckhusen &c. minori ecclesiæ in augmentum parochiæ adjecit, etiam turres in civitate Osnaburgensi parochiis illis statuendo, prout hoc etiam in privilegio apud capitulum Osnaburgense de anno Domini M. C. XLVIII. Indictione IX. luculenter clarent.

Et licet, ut suprà narratum, per venerandum Dominum Philippum episcopum nostrum castrum Holte fuerat devastatum fuit tamen de origine illorum nobilium reverendus pater Borchardus de Holte, episcopus Monasteriensis qui licet de ista Monasteriensi ecclesia conjurantibus adversus eum ministerialibus expulsus captus & Imperatori traditus incippatus erat: Attamen causa per Imperatorem examinata per Henricum Cæsarem personaliter in Monasterio ecclesia sibi fuerat restituta. Hic etiam circa immunitatem ecclesiæ Monasteriensis duas portas cum capellis, videlicet Sanctorum Michaëlis & Georgii ob protectionem & defensionem cleri construi & ædificari instituit: aliaque multa bona ecclesiæ Monasteriensi impendit. Circa hæc tempora nostri domini Philippi præsulis, fuit quidam venerandus pater Reynaldus de Dassele, prius Præpositus Hildesemensis sedens sub Friderico primo Imperatore, Archiepiscopus Coloniensis, qui de anno M. C. LXIIII. corpora beatissimorum trium regum, nec non duorum martyrum, videlicet Felicis & Naboris, ab Imperatore Friderico, cujus Cancellarius fuit, & eidem astitit in civitate Mediolanensi capta & destructa, acquisita & eidem Archiepiscopo tradita cum gaudio & exultatione omnium in

um in vigilia Beati Jacobi Apostoli Coloniam apportavit usque in hodiernum diem relinquendo. Et isto Reynaldo de Dassele defuncto successit sibi in Pontificatu Coloniensi secundus sub Friderico primo & filio ejus Henrico Philippus majoris ecclesiæ Coloniensis Decanus prædicti Friderici Imperatoris Cancellarius natione de Hinsberg oriundus. Huic autem Philippo archipræsuli Coloniensi ob virtutum suarum merita, & successoribus suis Imperator contulit Ducatum Westphaliæ & Angariæ, & eum in præsentia principum Imperii in curia apud Geilnhusen celebrata de dictis Ducatibus vexillo Imperii & banno solenniter investivit. Prædictus noster reverendus præsul postquam suam ecclesiam rexerat XXXII. annis viam universæ carnis ingressus est cujus anima per piam Dei misericordiam requiescat in pace, Amen.

Arnoldus XXVI. Episcopus Osnaburgensis est effectus de quo legi, quòd in terminis ecclesiæ Osnaburgensis in Barchusen/ quod nunc Bordinckhusen dicitur, propè villam Ozede & circa montem nobiles Comites in Tekenenborch habuerunt castrum ac etiam sylvas & lucum qui Zundervogel vulgò dicitur, domum Bordinghusen/ vel quod Bordeburg dicebatur, & alia bona, quorum omnium & possessio & utilitas scribuntur fuisse domini castri Tekenenburgensis jure hereditario. Postmodum possidente Philippo sanctæ Osnaburgensis ecclesiæ episcopo Henricus comes Tekenenburgensis cum consensu Simonis filii sui legitimi hereditatem eandem cum aliis possessionibus hereditariis Beato Petro contradidit jure proprietatis pro quibusdam beneficiis quæ ab ecclesia obtinuit. Ipso Henrico comite decedente post mortem Simon Comes filius ejus successit, & omnia similiter pactione ratificavit. Et quia extunc florere cœpit novella plantatio in loco Ozede, Domino inspirante atque virtuosissima Domina Elica Comitissa interveniente à fidelibus illius loci captatis de rebus Comitis benevolentia ad solatium Domino Deo illic famulantium prædicta possessio fideliter est collocata hoc modo: Nam idem Comes Bordinchusen hereditario jure dudum possessum, sed jam beneficii concessione habitum spontaneè ad manus episcopi Arnoldi, eo videlicet pacto, ut Domino Deo, ac beatissimæ semper virgini Mariæ simulque Johanni Baptistæ in loco, qui Ozede nominatur, ad subsidium illarum Christi fidelium pauperum ex devotione ipsius episcopi liberè traderetur. Qui noster episcopus Arnoldus eandem domum in Bordinckhusen cum omnibus appendiciis suis eidem loco delegavit, & tam spiritualis potentiæ, quam secularis justitiæ, ut suis verbis utar, legitima confirmatione munivit in hac forma: In nomine patris, & filii & spiritus sancti, auctoritate beati Petri Apostoli, per ministerium nostri sacerdotalis officii firmam pacem & invariabilem stabilitatem in istis omnibus roboramus, sicut in agris, pascuis, & molendinis, &c. Item approbavit etiam donationem Comitissæ Eiliken prædictæ factam de manso & agris in Brincke/ non longè inde positam. Itemque donationem trium arearum ac etiam domorum factam eidem cœnobio Ozede per Dominum Dethmarum tunc custodem majoris ecclesiæ Osnaburgensis & Dominam Alheidin, quæ etiam bona sua devovit ibidem Deo extunc proponens stabiliter servire prout indubiè propositum ejus Domino adjuvante adimplevit.

Idem episcopus Arnoldus confirmando in hac verborum forma banno suo munivit: In nomine Domini nostri Jesu Christi, & auctoritate S. Petri Apostoli per ministerium nostri sacerdotalis officii qui obliquo tempore aliqua malitiosa machinatione aliquid horum irritare vel infringere tentaverit anathema sit, & cum Domino Deo nulla pars sit ei absolutionem verò nullam accipiat nisi in toto corde resipiscat, & condignam de omnibus emendationem satisfaciat. Unde ejus larga & devota munificentia intelligi valet. Acta sunt hæc anno M. C. LXXX. præsentibus Præposito Lantfrido, cæterisque pluribus canonicis ecclesiæ Osnaburgensis & nobilibus de Ozede ac aliis ministerialibus ecclesiæ Osnaburgensis.

Hic Arnoldus primò præpositus deinde episcopus Osnaburgensis ad XXII. annos præfuit ecclesiæ postea decubuit in Domino, Amen.

Gerhardus vicesimo septimo loco inter episcopos Osnaburgenses numeratur. Et in tabula quadam vulgari quæ in ecclesia Osnaburgensi circa ambonem publicè dependet legitur fuisse parvæ laudis in cœmiterio S. Viti non circumdato muro sepultus sine reverentia sine lapide. Attamen iste Gerhardus de anno Domini M. CC. IIX. videns quod ecclesia in Herselbrocke diœcesis Osnaburgensis propter defectum interioris disci-

disciplinæ multùm fuerat destituta & moniales ibidem dissolutè & irreligiosè viventes unde ex pastorali quia abbatissa defuncta fuit, sororem suam Beatricem extunc abbatissam in Barsen ibidem deputavit instituens, ut moniales quæ se secularibus negotiis multùm immiscebant peramplius inclusæ manerent vota sua substantialia emitterent religiosè secundum regulam beati patris Benedicti viverent. Et licet hæc omnia abolita erant & prætermissa iterùm venerandus pater Dominus Conradus de Deipholte ad petitionem nobilis & venerabilis Dominæ N. ibidem abbatissæ filiæ Borchardi de Stromberge easdem moniales primò monitis caritatis deinde censuris ecclesiasticis adhibitis denuo reformavit. Sicque modò observantia regularis vitæ ibidem rigidè observatur ad laudem Dei omnipotentis, beatissimæ virginis Mariæ, & beati patris Benedicti, totiusque curiæ triumphantis. Idem etiam Gerhardus plures nobiles investivit de feudis, de quibus erat controversia videlicet fratres H. & H. de Waldecke de quibus quidem beneficiis sive feudis primum antecessor suus Arnoldus episcopus nobilem Ottonem de Bentheim infeudavit. Unde idem Gerhardus si ecclesia & diœcesis inimicitias incurreret pollicitationem accepit à Comitibus in Waldecke, ut X. milites mitterent propriis expensis donec bellum duraret ecclesiæ & diœcesi in subsidium & tuitionem. Et hoc erat anno Domini M. C. XCIII. indictione XI. Domino Cœlestino Romanæ sedis Episcopo: Imperante Domino Henrico VI. Brunone Archiepiscopo Coloniensi existente. Idem etiam Gerhardus duos fratres de Oldenburg investivit, & neque in literis desuper confectis neque in literis investituræ Comitum de Waldecke expressit vel specificavit beneficium quod in feudum contulit prout etiam sæpè in aliis vidi & legi unde multa bona feudalia per ignorantiam sunt omissa. Istam investituram fecit anno Domini M. CC. III. Indictione VII. Et quia, prout in certis literis desuper confectis legi inter eundem episcopum Gerhardum ex una, & Præpositum, Decanum, Capitulum &c. ministeriales & laicos ab altera, partibus multiplex fuit discordia quæ per sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem & Archiepiscopum Coloniensem sedata fuit & extincta & an postea observata fuerit ignoro cum ut præmittitur post mortem illius episcopi in vulgari prout præmisi in principio in ecclesia Osnaburgensi scripta horrenda sint gestis episcoporum interclusa. Legi tamen in Chronica nobilium Comitum de Schowenborg Holsatiæ & Stormariæ quod circa illud tempus post amicabilem compositionem Episcopi Gerhardi & venerabilis capituli ministerialium & laicorum ecclesiæ & diœcesis Osnaburgensis quidam Gerhardus de Lippia episcopus Osnaburgensis, factus sit Archiepiscopus Bremensis cùm Stedingi fidem Christianam abnegassent castra & munitiones terræ suæ igni tradentes jugum dominorum suorum episcoporum à se excusserunt. Idem Gerhardus Archiepiscopus Bremensis contra Stedinges viriliter dimicans juxta Hojam multa bella vicit & castrum Ottersberg, quod fuerat Bernhardi comitis de Welpe capit. Contra hunc Gerhardum Otto Dux de Luneborg bella movit Stedingorum parti & malitiæ in odium Episcopi favens usque Bremam incendiis & spoliis maximè propter Comitatum Stadensem, quem avus suus Henricus Leo Dux &c. dederat Ecclesiæ Bremensi devastavit. Post idem Gerhardus episcopus cum fratre suo Domino Hermanno de Lippia ipso die Nativitatis Christi cum manu valida & armata bellant Hermannus interfectus est, & episcopus cum confusione fuit reversus. Et domum malitia & obduratio Stedingorum illorum ad XXXIII. duraverat per Comites Hollandiæ & de Clivio, & multitudine nobilium & aliorum cruce signatorum Henrico Comite de Aldenborg cooperante sunt devicti, & ultra quatuor millia interfecti. Et subditur ibidem: quod hic præsul annis XL. sedit, & ecclesiam Bremensem rexit. Unde versus:

Stedingi sexto Junii cecidere Kalendis
Anno Gerhardi quinto decimoque secundi
Lippia Pontificem quem tibi Brema dedit.
M. duo CC. quartus ter denus tunc fuit annus.

Item in Chronica Trajectensium ubi scribitur de promotione Ottonis Comitis Gelriæ ad ecclesiam Trajectensem inseritur, quod Gerhardus episcopus Osnaburgensis cum Adolpho Coloniensi Archiepiscopo, & Ottone Episcopo Monasteriensi Wilhelmo Comite Hollandiæ & Gerhardo Comite in civitate Gelriæ, Trajectensi

 pro

pro eodem Ottone intercessit. Item de anno Domini M. C. XCIX. Dux Henricus de Brunswick dictus Leo opulentam civitatem Bardewick destruxit, unde versus:

Dux post M. post C. post nonaginta novemque
Bardewick destruxit Simonis sol quando reluxit.

Deinde anno sequenti ira Dei desaeviit in omnem terram & praecipuè in Saxonia & Westphalia multae civitates igne incensae & maxima pars civitatum Osnabrugge Susati & Magdeburg, & aliarum civitatum plurimarum est combusta. Sed & ex pestilentia subitanea plures mortui sunt, & fuit per universum orbem.

Hic etiam reverendus pater Dominus Gerhardus episcopus quendam devotum famulum Dei Reinerum id petentem & humiliter supplicem inclusit cuidam cellulae juxta januam ecclesiae Osnaburgensis qui eremiticam vitam solitarius in castigatione corporis sui etiam in jejuniis acerrimis in pane & aqua & rarissimè usus est lacticiniis etiam in disciplinis & flagellationibus ac orationibus sedulis indutus lorica proximè circa cutem ita quod annuli omnes qua infixi corpori post mortem ejus videbantur. Item cathenis ferreis & brachiis ligatis etiam aliis ferreis annulis tam digitos, quàm pedes arctavit, frigus sustinuit & cùm ad extremum ulteriùs non potuit frusto pellicii utebatur. Truncum habuit ligneum pro cussino capitis sui tot genuflexiones fecit quòd genua sua ut cornu durissimum fuerint disposita. Saepè communionem juxta sui confessoris consilium humiliter & cum maxima devotione & reverentia suscepit. Raro locutus fuit, sed cùm interpellatus vel cum fructum sensit ex hoc fiendum. Salubria ad Dei laudem & vitae emendationem docuit timens tamen quòd aliqua vana interessent de quibus crebrò confitebatur & poenitentiam duram fecit. Et cùm à tempore Innocentii tertii usque ad tempus Gregorii noni praedictam eremiticam vitam devotè & in omni castimonia corporis ac elevatione mentis in Deum contemplando habuit praesentibus venerabilibus Dominis Canonicis Ecclesiae Osnaburgensis & religiosis ac devotis patribus Priore ordinis S. Dominici de Bremis ac aliis pluribus religiosis illa nobilis anima migravit ex hoc saeculo suum creatorem invisere & cognoscere gaudens. Moxque Deus omnipotens miracula faciens tam circa unum praedictae ecclesiae Canonicum, quàm etiam circa plures alios, Et adhuc dictum fuerit invocantibus Dominum Deum & fratrem Reynerum, prout de ipsius sancta vita & miraculis tabula scripta latè exponit in ecclesia Osnaburgensi circa ejus sepulcrum pendens, quare de his supersedeo. Utinam procuraretur canonisatio à summo Pontifice illius venerabilis fratris & devoti quae indubiè posset impetrari expositis vita & miraculis fratris hominis Dei antedicti.

Circa haec tempora de anno Domini M CC X. congregata fuerunt XX. millia puerorum in Alemania cruciferi seducti per Diabolum qui dixit eis tanquam Deus, quòd cum ipsis Jerusalem vellet recuperare dum verò ad mare pervenissent per piratas sunt Saracenis venditi, & plures submersi. Eodem anno rustici, bubulci & pastores ovium venerunt de Hispania Parisios, destruendo omnia ecclesiae bona, & illis dissipatis voluerunt etiam consumere bona laicorum sed statim per laicos sunt interfecti, & sic cessavit illa tribulatio.

Adolphus vicesimus octavus episcopus Osnaburgensis Gerhardo successit, & multa bona ac salubria in ecclesia & dioecesi Osnaburgensi gessit. Perpendit enim tenuitatem Thesaurariae in ecclesia Osnaburgensi, quae plus habuit oneris, quàm emolumenti unde bannos ecclesiarum in Dersborch/ Damme/ Nienkerken/ Steinvelde/ Leen/ & Bechte de consensu adjecit & adunavit. Attendens etiam quod propter defectum Cantoris ecclesia non modicum sustineret detrimentum unde de consensu Capituli Cantoriam instituit assignans ei ecclesiam in Anchem extunc sibi vacuam cum omnibus attinentiis videlicet Anchem, Byppen, Bergen, Batbergen, Bersenbrock/ Alphusen/ cum adjecto onere, ut singulis annis de iisdem bannis Cantor fratribus XL. solidos XX. in festo beati Bernhardi abbatis & XX. in purificatione beatissimae virginis Mariae inde distribueret. Et eodem die tam Canonicis quàm Vicariis sanis & infirmis domi existentibus candelam libram cerae habentem & duas candelas quotidie, unam in majori altari in Missa, cum illa quae tunc scribebatur ab antiquo fuisse, aliam ante pulpitum in medio chori, ubi antea unguenta solebat esse candela in vespe-

vesperis & matutinis in præcipuis autem festis, quando Domini præsunt choro duas mattas ministrabit. Præcepitque quod & elegerunt & obedire universi cum bona devotione receperunt, quod singulis annis in Quadragesima, qualibet die, à die cinerum usque ad Pascha universitas unum Psalterium decantet Psalmis inter personas divisis. Hæc quidem peregit de anno Domini M. CC. XXI. Hic etiam de anno Domini M. CC. XVII. anni cycli decem novennalis secundo concurrentes senario auctorisavit approbavit & confirmavit quandam donationem in Lintberg, ut festum beatæ Catharinæ virginis in ecclesia Osnaburgensi solemniter celebraretur: Et duo de Canonicis præsint. Idem Venerabilis præsul pensata tenuitate stipendii Campanariorum ad instantiam secundæ consilio capituli ad unam præbendam quæ vulgo Spentprove eisdem unam adjecit perpetua donatione, & utramque perennavit, de anno Domini M.CC.XXIII. Insuper advocatias decem curtium, quas nobilis vir Hermannus de Blankena advocatus ecclesiæ Osnaburgensis habuit videlicet Northove / Eversvelt / Walenhorst / Haveschehoff / Ostershus / Icker / Haren / Huile / Hagen / Holstede cum omnibus attinentiis & pro capitulo pro centum marcis & una vendidit in manus episcopi à quo dependebat in feudum resignatas Capitulo ad honorem Dei & beatorum Petri Apostoli, sanctorumque Crispini & Crispiniani martyrum patronorum nostrorum multa utilitate in Osnaburgenses pensata etiam advocatiam quatuor domorum, videlicet Lockzeten, Osterendinck cum duobus mansis, quorum unus prope Damme, alius propè Oyta sunt siti de anno Domini M. CC. XXIII. perpetua donatione contulit. Similiter etiam fecit eadem advocatia trium curtium videlicet Aistede / Holdorppe / & Angelbeke / prout in singulari desuper privilegio habetur. An verò ultimas illas curtes venerabile capitulum adhuc possidet ignoro, timeo tamen quod ex malignorum spolio sint ablatæ.

Prædictus etiam venerabilis præsul laudabiliter suæ præfuit Ecclesiæ: immo etiam pauperes fovit, & miserabiles personas non dedignabatur visitare. Dicitur enim de eo, quod quendam leprosum propè Mersen in casula degentem, cum ab Osnaburga ad castrum Vorstenowe pergeret frequenter alloquebatur doctrinando & prædicando eidem de Passione Domini nostri JEsu Christi, & de patientia habenda. Et quia aliquando videbatur ministris & satellitibus nostri digni Episcopi factum nimis humile, quandoque etiam morosum, unde contigit, quòd cum Episcopus pertransiret locum, & more solito visitasset ægrotum ille leprosus de medio sublatus erat Episcopo nostro nescio, quod tamen familiares noverunt. Ingrediente ergo Episcopo domunculam videbatur sibi, quòd leprosus in loco consueto sedebat audiendo verba salubria Domini Episcopi. Sermone completo cum magna claritate splenduit leprosus regratiando nostro Episcopo Adolpho dicens se per misericordiam Dei obtemperando doctrinis Episcopi fore salvatum, & sic cum magno gaudio etiam cunctis servitoribus videntibus migravit ad Dominum. Perterriti ex hoc omnes familiares veniam petiverunt, quam benignè contulit.

Vulgare etiam Osnaburgæ fuit ad longa tempora, quod quando aliquis temerario ausu lapidem sepulturæ illius venerabilis Episcopi quæ in medio pavimenti inter altaria Sancti Dionysii & Beati Karoli nostri fundatoris, ubi corpus ejus requiescit est sita pertransivit, extunc isto eodem die quædam inhonesta, qua vexabatur, quoque contigit. Quod fortasse fieri non debeat, si consortio sanctorum prout piè sperandum est, sit aggregatus. Requiescat ille venerandus pater cum Domino in æternum. Hic etiam libertavit Canonicos Ecclesiæ Osnaburgensis & Clericos ab exuviarum solutione: Et Honorius Papa confirmavit. Præfuit Ecclesiæ Osnaburgensi viginti unum annos.

Engelbertus vicesimum nonum locum præsulatus Ecclesiæ Osnaburgensis tenuit. Hic monasticam vitam elegit, in qua & religiosè vixerat: Sed, vacante Ecclesia prædicta, nobilis Otto Comes in Tekenenborg, qui divitiis & potentia sæpe abusus fuit, apud Imperatorem obtinuit Ecclesiam istam pro Engelberto suo fratre. Et licet aliquamdiu Dominus Engelbertus renitebatur, tum quia inter religiosos vivere eligebat, ac permanere cupiebat: tum dietim conspexit, quòd frater suus Otto Comes Ecclesiam Osnaburgensem & ejus jura invadebat, auferebat, & penitus laniabat. Habuit enim idem Comes extunc advocatiam per ambas dioeceses, Osnaburgensem videlicet

delicet & Monasteriensem, quibus multifariè abutebatur. Tandem cum idem Dominus Engelbertus consensit & Ecclesiæ regimen ac pastoris officium assumsit. Frater tamen suus Otto Comes, nec sanguinis amore nec canonum & legum rigore neque precibus neque minis induci vel flecti potuit ut à sua solita invasione cessaret bonorum & jurium Ecclesiæ Domino Engelberto commissæ desisteret. Verum magis & magis bona Ecclesiæ & diœcesis auferre non erubuit. Unde auctoritate judicis competentis eundem suum fratrem Ottonem excommunicari ac censuris Ecclesiasticis innodari procuravit,& brachium seculare impetravit. Isto instituto justo processu pro tuendis juribus suæ Ecclesiæ sibi commissæ & traditæ ad instar Maximiani de quo XXIII.q. Maximianus justum bellum movit & indixit castrum Arckenow & opidum in Essen circumvallavit & solo adæquavit militaresque & populum ex & de Comitatu Tekenborg in Quakenbrugge habitare induxit atque etiam compulit. In conflictu quoque in Bargeshovet, cum eodem suo Germano, & nobili Wibboldo de Dissene habito, eundem Domicellum Ottonem cepit, eodem Wibboldo & pluribus interemtis: munitiones etiam & opidum Dissene penitus destruxit .Et cum hinc inde multis homicidia incendia rapinæ & damna quam-plurima fuerunt illata,reverendus in Christo pater Dominus Ludolphus, Episcopus Monasteriensis, patruus amborum, juxta arbitramentum & potestatem sibi sub pœnâ duorum millium Marcarum à partibus datam, etiam juramentis duorum ipsorum de compositione sua extunc promulgandâ servandâ præstitis, & nihilominus XXII. militaribus tam ab Episcopo, quam etiam à Comite fidejussoribus positis, laudavit & sententiavit, quòd Comes iste sex ministeriales Ecclesiæ contulit Osnaburgensi: advocatias civitatis Osnaburgensis & bonorum Episcopi & Canonicorum majoris Ecclesiæ parochialium etiam ecclesiarũ &c. Idem Comes resignare deberet, prout & ipse cum heredibus suis resignavit. Item castellaniam in Iborg à se abdicavit: Sed bona ad ipsam spectantia de manu Episcopi recipiet in feudum. In recompensam verò resignationum præmissarum Ecclesia Osnaburgensis dedit Comiti Ottoni DCCC. marcas. Ipse etiam Comes munitionem non faceret inter Wirram & Osnaburg, & Wulvena & Osnaburg. Præmissa quoque & alia fuerunt legitimè stipulata, & literæ desuper confectæ sigillis Episcopi Monasteriensis ac Domini nostri prædicti Osnaburgensis Ecclesiæ Episcopi, ac nobilium Ottonis de Tekenborg & de Benthem Comitum ac Domini Ludolphi de Steinfordia de Anno Domini MCCXXXVI. pluribus viris & aliis idoneis tam religiosis, quàm sæcularibus præsentibus in Cœmiterio Ecclesiæ S. Johannis Osnaburgensis sunt munita.

In Chronica Monasteriensi, ubi scribitur de Lodowico patruo Ottonis Comitis in Tekenborg præmisso, dicitur etiam de sede Vryggraviatus, quam Comes in civitate Osnaburgensi asseritur habuisse: quam etiam dimiserat. Non reperi in authenticis scripturis, sed in diœcesi credo bene quod possederat & resignaverat. Nec legi quòd Comes Otto M. marcas Episcopo dederit: Sed Episcopus in recompensam jurium Advocatiæ & aliorum DCCC. Comiti, quas fortasse Episcopo Ludolfo Monasteriensi suo patruo idem Comes pro jure patrimoniali addidit CC. marcas ut M. fierent.

Iste Episcopus in temporalibus providus ad augmentandum reditus suæ Ecclesiæ de consensu capituli sui ac de consilio & approbatione ministerialium & burgensium agros curtis in Osnabrugge agros unius mansi Vinnigmolen & agros duorum mansorum in Blakendorpe distinxit in plures hoc modo, ut quilibet de uno jugere, qui vulgò ein Morgen appellatur, in locis vicinioribus civitati sito singulis annis in festo B. Martini tres modios siliginis & tres hordei per dimidiam mensuram solvat. De jugere autem sito in remotioribus locis juxta galgus juxta montem, nec non duorum mansorum in Blandendorpe quilibet daret duos modios siliginis, & duos hordei cum certis articulis de successionibus in istis agris tam per masculos, quàm femellas juxta tenorem quarundam litterarum desuper sigillatarum & datarum de Anno Domini MCCXLIII. salubriter statuit & decrevit.

Hic etiam ab Henrico Romanorum rege de Anno Domini MCCXXV. iterum concessit coërtionem judiciorum vulgariter Gogerichte in civitate Osnaburgensi, Iborg, Melle, Dissene, Anchem, Bramesche, Widenbrugge &c. prout in privilegiis apud venerabile capitulum Osnaburgense conservatis plenè continetur. Hæc quidem

dem in specie impetrata sunt, sed per Divum Karolum Magnum nostrum fundatorem omne regale & seculare judicium est in singulari privilegio Dn. Guihoni primo Episcopo & suis successoribus concessum etiam cum exemptione à jurisdictionibus quorumcunque Ducum, Comitum, judicum &c. Unde etiam evidenter claret, quòd extranei forenses Gogravii nulliter sibi usurpant jurisdictionem in subditos nostros. O quàm lamentabile & damnosum est Ecclesiæ & diœcesi Osnaburgensi, quòd illi militares de Varendorpe illud judicium in Diffene cum suis inibi villicis circumjacentibus, Loder videlicet, Hilter & Glane, quod ipsi ab Ecclesia Osnaburgensi indubiè habuerunt in feudum ut subditi & ministeriales Ecclesiæ jam non multis retroactis temporibus vendiderunt & alienaverunt ab Ecclesiâ transtuleruntque in Comites de Ravensberge, nunc ad illustrem Principem Ducem de Juliaco & de Monte, unde multa jura Ecclesiæ & limites diœcesis contingit molestari. Et illa alienatio in potentiorem quàm alienos, proh! facta est jure ministeriali, ut prius, sed more principis contingit exerceri. Iidem etiam de Varendorpe idem attentaverunt in judicio in Iborg, cum alienatione & translatione dominii ad Comitem de Tekeneborg, quod Ecclesia cum fideli suo defensore & reverendo Conrado de Depholte Episcopo Osnaburgense in Domino defuncto restiterunt ac protexerunt, prout Deo dante protegent & defendent. Idem etiam Antistes Engelbertus ab eodem Romanorum rege Henrico de Anno MCCXXXV. in Openheim impetravit argentifodinam in prædio Ecclesiæ Osnaburgensis Huel, videlicet, & Stertenbrincke. Iste etiam Præsul de consilio sui capituli de Anno Domini MCCXLIII. Indict. XIV. curiam in Gutersboë commutavit pro agris spectantibus ad claustrum campi B. Mariæ virginis, dictis das Stripfelt cum conventione de non rescindendo ad libitum & restituendo, extunc XX. marcis cœnobio prædicto tempore permutationis per claustrales expositis. Multaque gessit utilia, unde circumspectum eum fuisse & bene rexisse in spiritualibus & temporalibus ad XXIV. annos, quibus præfuit Ecclesiæ, actitata per eum demonstrant. Sanctus ergo Petrus apostolorum princeps, cujus fidelis fuit vicarius in terris de omnipotentis Dei misericordiâ adaperiat sibi juxta potestatem sibi creditam regnum cœlorum, sit ei requies sempiterna, Amen.

Circiter hæc tempora de Anno MCCLXX. Mechelt Comitissa de Henneberg vidit pauperculam mulierem genuisse duos pueros unâ vice. Quæ dixit non esse possibile mulierem ab uno viro posse concipere duos pueros. Quod audiens paupercula anxie ferens cum magno dolore cordis sui petiit à Deo, si possibile esset, quod Deus concederet Comitissæ tot pueros, quot dies sunt in anno. Et Deus exaudivit eam & genuit una vice trecentos quinquaginta pueros & omnes fuerunt baptisati, & ab instanti post baptismum obierunt omnes. Et pater istius Comitissæ fuit Florens Comes Hollandiæ & Selandiæ quartus nomine, decimus-tertius numero, qui duxit Mechelt filiam Henrici Ducis Brabantiæ ex quâ genuit duos filios. Primogenitus nomine qui secutus patrem in hereditate & postea factus Imperator Romanorum. Secundus filius dictus Florens Drossatus. Prima filia dicta Adelheid duxit in virum Comitem de Hennegowe: altera autem Mechelt duxit Comitem de Henneberg suprà nominata. Item Anno Domini MCCLXXV. translatum fuit capitulum de Quakenbrugge in Bramesche.

Bruno Tricesimus Episcopus Osnaburgensis. Hic fuit natus Comes in Isenborg, & habuit quendam Fratrem, Theodoricum nomine, Ecclesiæ Monasteriensis Præsulem, qui suam Ecclesiam gloriosè & strenuè scribitur rexisse. Temporibus quidem istorum Germanorum Episcoporum reverendissimus in Christo Pater & Dominus Dn. Engelbertus Archiepiscopus Coloniensis, illustris natu de Geldriâ & de Monte, aspectu decorus, staturâ corporis procerus, robustus viribus, tantæ etiam pulcritudinis, ut in clero & populo illi similis non fuerit inventus, prope villam Suelme Ecclesiam ibidem consecraturus alterâ die per Comitem Fridericum de Isenborg, dicti tamen Archiepiscopi consanguineum, fratrem præmissorum Brunonis Osnaburgensis, & Theodorici Monasteriensis Episcoporum: qui Comes advocatiâ Ecclesiæ Assindiensis tyrannicâ abusus fuerat crudelitate per ipsum Archi-Episcopum monitum speciali Apostolica auctoritate & commissione Honorii Papæ & Friderici Imp. ut à sua desisteret tyrannide, & præfata advocatia legitime uteretur, viginti octo vulneribus confossus

confossus instinctu Diaboli crudelissime est interfectus. Unde castrum Isenburg per reverendissimum Dominum Henricum, prædicti Engelberti successorem solotenus diruebatur, & ipse sacrilegus pii Pontificis interfector eodem fere die post annum elapsum, quo idem Pontifex mortuus, cum luctu Coloniam est invectus; in Leodio captus à quodam milite pro duobus millibus marcarum redemptus cum gaudio multorum per alteram portam civitatis oppositam vinculatus est introductus, & post triduum sententia mortis in ipsum lata, per portam civitatis, quæ dicitur sancti Severini ad campos eductus, confractis tormentaliter cruribus & brachiis suis, & omnibus membris miserabiliter distractis, super rotam positus in monticulo juxta viam regiam ad miserum spectaculum transeuntium est elevatus.

Præmissus etiam Dominus Henricus Archi-Episcopus Coloniensis, successor præfati pii Pontificis interfecti, nobilis de Mulnarken, sedens sub Friderico Imp. II. multum dolens de miserabili homicidio prædicto; apud sedem Apostolicam obtinuit mitti unum Cardinalem in Coloniam pro anathemate reorum mortis antecessoris exsequendo celebrius. Tandem accedens ad Imperium apud Nurenberg in curia solemni Principum congregata, adductis secum & ostensis in publico spectaculo vestibus antecessoris interfecti sanguinolentis, omnes in morte ejus banno imperiali damnari & subjici procuravit.

Idem Archi-Episcopus nostrum Brunonem Osnaburgensem & Theodoricum Monasteriensem Episcopos, fratres prædicti Friderici Comitis, tanquam de facto fratris suspectos, ab Episcopali dignitate & pontificali officio scribitur deponi curasse. Chronica etiam Monasteriensis de hoc mentionem faciens, in hæsitatione quo ipse Episcopus & præsertim Theodoricus pervenerunt, scribit metra adducendo, & dicit: quod ipse Theodoricus Anno Domini M. CC. XXV. in die beatæ Mariæ Magdalenæ, cujus festum in monasterio celebrare instituit, primum lapidem in fundamento novæ Ecclesiæ Monasteriensis posuit. Versus sunt:

Gaudeat Ecclesia cum peccatrice Maria
Hunc celebrando diem, quem primus ob ejus amorem
Primum sortitus pacis cultor Thedericus
Hic fecit celebrem quo nostræ sedis honorem
Huic operi lapidem primum posuit pater idem.

Etiam ut conscii cædis Comites in Tekenenborg & Swalenberge fuerunt accusati. Legi tamen, quod se legaliter excusarunt & purgaverunt de occisione sive homicidio. Conspirationem tamen cum Comite Friderico confessi fuerunt iniisse, unde veniam petentes duo fundarunt claustra, quæ & scribuntur ingressi. Et licet de nostro Episcopo Brunone dicitur, quod ab Episcopali dignitate & officio fuerit privatus, legi tamen quod Anno Domini M. CC. LIII. permutationem fecit cum venerabili Capitulo Ecclesiæ Osnaburgensis & agros curtis Osnaburgensis ad Episcopum tunc spectantis, pro molendino in Slachvorde, quod capitulo pertinuit, assignavit. Etiam eodem Anno V. Kal. April. advocatiam duarum curtium in Westingen & in Dylingtorpe: & mansorum, ad easdem curtes pertinentium, ab Adolfo & Hermanno fratribus, viris nobilibus de Blanckena, quæ ipsi ab Episcopo in feudum tenuerunt, pro trecentis marcis, minus quindecim emptam, propter multas preces & instantias majori suo Capitulo, & jus suum vendidit præsentibus Johanne Urso, & fratre suo Hugone, Giseberto de Horst, Gizekone & Francone de Byssendorpe, Gerardo de Varendorpe, Hermanno de Glozenthene & Theodecto Alen militibus.

Ipse etiam venerabilis Bruno Antistes sedavit controversiam inter Episcopos Osnaburgenses & venerabile Capitulum super collocatione Ecclesiarum Widenbrugge, Melle, Dyssene & Bramesche, declarans quod illæ Ecclesiæ Canonicis & Capitulo Osnaburgensi conferri deberent per Episcopos, & uni duntaxat una, & ut possessores Ecclesiarum hospitalitatem eo melius & expensarum onera habere possent.

Item declaravit & definivit quomodo Pastores primi altaris & ecclesiarum beatæ Mariæ virginis, & beatæ Catharinæ Osnaburgensium in ministrandis sacramentis Ecclesiasticis & sepultura apud suam civitatem se habere deberent. Voluit etiam & definivit de Anno Domini M. CC. LVIII. quod Præpositus in Widenbrugge de Capitulo Osnaburgensi debet assumi. Incorporavit etiam ecclesiam in Sledehusen, quæ tamen jam

jam nomine Capellaniæ Episcopi dicitur. Idem Capellanus Domini Episcopi habet hæreditatem & reditus: plebanus verò agros certos, domum, altare & alia jura parochialia de quibus vivit. Scribitur autem quod idem Pontifex octo annis hîc præfuit Ecclesiæ. Sit ei requies sempiterna.

Wedekindus natus de Comitibus in Waltegge tricesimum primum locum inter Episcopos Osnaburgenses tenuit. Hic terram extunc incultam, quæ inter unam civitatem Osnaburgensem erat, & viam Hetlage, juxta viam communem de consensu venerabilium duorum Capitulorum & Ecclesiarum majorum & S. Johannis, & proprietariorum, vulgariter Erffexen dictorum, & civitatum antiquæ & novæ Osnaburgensis, per certa jugera distinxit inter Burgenses civitatum prædictarum. Ita quod de unoquoque jugero unus modius siliginis & unus modius hordei, per dimidiam mensuram singulis annis in festo beati Martini Capitulo majoris Ecclesiæ, in supplementum albi panis, qui singulis diebus in fine ad spatium octo hebdomadarum deficere consuevit, persolverentur. Quæ omnia sigillis illius reverendi Patris, Domini Wedekindi, cum electus, sed nondum confirmatus fuerat, ac Capitulorum majorum & S. Johannis ac civitatis Osnaburgensis, Anno incarnationis M. CC. LXVII. Idib. Februarii, sunt roborata.

Insuper idem Wedekindus annò sequenti, videlicet LXVIII. III. Non. Junii. Solenniter in præsentia sui Capituli ministerialiũ & Consulum civitatis resignationem curiæ Osthoff, quam Wilhelmus dictus Lyntberg, miles, liberam habuit, ad manus Episcopi in honorem Dei beato Petro & sanctis martyribus Crispino & Crispiniano contradidit: Episcopus verò de consilio antedictorum eidem militi, Dapifero suo, de eodem investivit novum feudum faciendo, ac molendinum in Wydenbrugge, propè longum pontem situm, quoad vixerat idem miles poterat possidere & fidelis esse castrensis ibidem. Eo verò de medio sublato suis patruelibus sexaginta marcæ solvi possent & per eas molendinum redimi. Istæ attamen sexaginta marcæ post solutionem ad comparationem aliorum bonorum deberent converti, de quibus iidem hæredes & propinqui militis vasalli Ecclesiæ astringerentur Osnaburgensis. Providè igitur idem Wedekindus ecclesiam suam & diœcesin rexerat: sed tempus non permisit eum multa ad profectum Ecclesiæ accumulare, quod breviter antea tempore Engelberti & aliorum multa perpessa fuisset Ecclesia rapinas & incendia. Bruno etiam in suis literis & contractibus conqueritur suam Ecclesiam in bonis multum destitutam. Quomodo autem tempore Honorii Papæ III. Gregorii IX. Cælestini IV. & novissimè per Innocentium IV. contra Fredericum II. sit processum, unde infinita damna evenerunt Chronicæ variæ attestantur, & videri poterit in cap. Ad Apostolicæ. extr. de sent. & de judic. l. VI. unde angustiæ erant ubique. Nam Metropolitanus extunc, Conradus de Honsteden, Archi-Episcopus Coloniensis, post depositionem Frederici, de mandato Dn. Papæ, ad excludendam prædicti Frederici parentelam, sua industria, sagacitate & potentia tres successive Principes ad regnum Romanorum elegit, associatis sibi & collectis aliis comprincipibus suis Electoribus. Elegit namque primò Hinricum VII. Landgravium Hassiæ atque Thuringiæ, qui cognomine Thorapse vocabatur, qui idem fuit filius S. Elisabethæ viduæ. Eundem electum sine mora in locum præfati Frederici ab Imperio depositi subrogando, quod tamen sine difficultate non potuit. Eodem tempore, Hinrico non multo tempore postea defuncto, idem Conradus Archi-Episcopus Wilhelmum Comitem Hollandiæ in Regem Romanorum constituit: & eodem Wilhelmo in bello Frisonum interfecto, Richardum Ducem Curnubiæ, fratrem Regis Anglorum substituit. Verum ibi sic electi ad Imperium propter temporis brevitatem nil dignum memoria facere potuerunt, & benedictione Imperiali caruerunt. Sed consideret diligens Lector, quod illæ mutationes momentaneæ non absque fatigatione & bellis sunt transactæ. Nam primum Conradus prædicti Frederici depositi filius quum invasisset regnum, ipse Conradus Archi-Episcopus, commisso cum jam dicto Conrado, Imperatoris filio, apud Franckfort prælio, eundem victum fugavit multaque gessit ad honorem Dei & sanctæ Ecclesiæ. Tunc noster venerandus Episcopus Wedekindus, cum ad septennium laudabiliter præfuisset suæ Ecclesiæ migravit ab hoc seculo: sitque ei gaudium sempiternum, Amen.

Tricesimo quoque secundo loco successit Wedekindo Boldewinus de Rusle, coram quo nobilis vir, de Hastorpe dictus, miles, curiam suam Holtzetten, sitam in proximis Anchem quam de manu Episcopi tenebat in feudum, una cum villico & villica, & omnibus attinentiis liberè & absolutè resignavit. Qui quidem Episcopus eandem curiam cum omnibus juribus venerabili Capitulo Ecclesiæ suæ Osnaburgensis perpetua donatione contulit & assignavit. Ipse etiam Boldewinus ecclesiam S. Ægidii in Widenbrugge quoad divinum cultum & possessiones ampliavit, præbendasque distinxit & collegium ad debitum ordinem perfecit, juxta fundationis seriem. Licet enim antea ibidem fuisse dicuntur tam Præpositus quam Decanus, optata tamen per Brunonem Episcopum, qui dixerat cordi sibi fore in opido Wydenburgensi ecclesiam constituere Canonicalem, ipse reverendus pater Episcopus Boldewinus ad effectum Domino inspirante perduxit acta & gesta de Præposito Wydenburgensi assumendo de Capitulo Osnaburgensi, salva, Episcopi collatione præbendarum innovavit & sigilli sui munimine duxit roborari: cujus tenor sequitur in hæc verba. Boldewinus Dei gratia Episcopus Osnaburgensis Ecclesiæ, omnibus præsentem literam visuris, salutem in Domino. Notum facimus, quod nos literas bonæ memoriæ Brunonis Episcopi prædecessoris vidimus in hæc verba: Universis Christi fidelibus, ad quos præsens scriptum pervenit, Bruno Dei gratia Episcopus Osnaburgensis, in notitiam rei gestæ notum facimus, olim in Ecclesia Osnaburgensi, intra Præpositum, Decanum & Capitulum ipsius Ecclesiæ ex una parte, & nos ex altera, jura quæstionis exorta, asserentibus Præposito, Decano & Capitulo prædictis in Widenbrugge de Dyssene, de Melle & de Bramesche ecclesias nostræ diœcesis præbendas ipsorum à prima sui fundatione fuisse annexas, sic ut singulæ quatuor ecclesiæ quatuor Canonicis intra Capitulum Osnaburgense, dum eædem vacarent pro tempore ab Episcopis Osnaburgensibus, qui hoc erunt in tempore, forent conferendæ: Qui apud Osnaburgenses clerici & capellani speciales dici deberent & esse: Et ob hoc dictæ quatuor ecclesiæ, capellaniæ, donec ad alia tempora, fuissent nuncupatæ. Nobis verò ex adverso dicentibus, quod & hoc, si hoc obtinuissent, ab antiquo controversiam aliquam fuisse intellexissemus ac vidissemus, ideoque liberam dictarum ecclesiarum collationem, dum ipsas vacare contingat, nobis debere competere, sive intra sive extra capitulum pro nostræ libito voluntatis. Huic quæstioni ad honorem Dei & patronorum nostrorum, ac pro habenda pace ac unitate, Capituli nostri dependentium & religiosorum nostrorum consilio, cessimus in hunc modum. Super præmissis, à viris utiq; fide dignis, inquisita diligentius veritate, assertionem Capituli pure comperimus veritate subnixam, licet aliquando, semper reclamante Capitulo, secus actum fuisset de facto. Nos igitur attendentes justitiæ congruum, & æquitati consonum, fratribus nostris de Capitulo Osnaburgensi, tunc præsentibus & futuris, jura ipsorum illibata servare: jus, quod in dictis quatuor ecclesiis se habere dicebant, recognovimus & recognoscimus scripto præsenti: Insuper propter tenuitatem præbendarum Osnaburgensium talem annexionem de novo fieri, si primis etiam temporibus facta non extitisset, quatenus per dictarum possessiones ecclesiarum hospitalitatem exercere melius, & expensarum ferre onera valeant ampliora, dictam annexionem innovamus & præsentibus innodamus, sic ut de Widenbruggen, de Melle & de Bramesche ecclesiæ dum ipsas vacare contingat, extra Capitulum Osnaburgense de cetero conferre non possint, & non valeant uni Canonico duæ conferri, sed singulæ singulis Canonicis fructibus præbendarum suarum consecutis, pro tempore conferantur: qui nostri & successorum nostrorum clerici & capellani vocentur & remaneant speciales. Et quum hujus facti tempore nobis cordi esset in opido Widenbrugge Ecclesiam constituere Canonicalem de Parochiali, Domino nobis oportunitatem concedente, nobis, si sic evenerit, ecclesiam de Sledehusen, ecclesiæ de Widenbrugge præbendam Osnaburgensem præsenti scripto duximus annotandam, & in recognitionem juris veteris statuimus & volumus, ut præpositus in Widenbrugge de Capitulo Osnaburgensi assumatur per episcopum, salva Episcopi collatione præbendarum. In cujus recognitionis, statuti & voluntatis nostræ fidem & testimonium, præsens scriptum sigilli nostri munimine duximus roborandum. Contra quod si quis venire præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & Principis Apostolorum beati Petri, & beatorum

rum Crispini & Crispiniani, Patronorum nostrorum, se noverit incursurum. Actum Osnaburgi X. Kal. Novemb. Anno Domini M. CC. LIIX. Cum igitur pii antecessoris nostri propositum de ecclesia in Widenbrugge per nos disponente Domino sit completum, recognoscimus Capitulo, quod præpositura nostra in Widenbrugge, & ecclesia in Sledehusen, secundum dispositionem prædecessoris nostri & nostram, ac aliæ tres præfatæ, videlicet in Dyssen, in Melle, & in Bramesche ecclesiæ secundum antiquam consuetudinem intra capitulum nostrum, ita quod non omnes vel plures, sed solum singulæ singulis, prout in literis sæpedicti prædecessoris nostri continetur, per Episcopum qui pro tempore fuerit, conferatur. Ut autem, quæ præmissa sunt, indubitata subsistant & rata, præsentem literam nostro sigillo fecimus communiri. Datum Osnaburgæ, Anno Domini M. CC. LX. in die Galli Confessoris. Et quoniam idem Boldewinus Ecclesiam Osnaburgensem ad decem annos rexerat, obiit. Cujus anima in perpetua pace requiescat, Amen.

Item his temporibus, anno M. CCC. V. tempore Clementis V. de consensu suo, instante Rege Franciæ Philippo, Ordo Templariorum uno die per totum orbem totaliter fuit destructus, eo quia hæretici condemnati. Quia eorum professio, ut dicitur, fuit Christi Jesu abnegatio. Et sic bona eorum, cum castro Rhodys, data fuerunt ordini beati Johannis cum pallio nigro & alba cruce: & indulgentiæ remanserunt apud milites S. Georgii cum pallio albo & nigra cruce. Et ordo Templariorum inceperat anno M. LXXIX. & habitus eorum fuit pallium rubeum cum aurea cruce.

Anno Domini M. CCC. IX. fundata fuit capella lignea undecim millium virginum, vulgariter dicta Warmoskercke. Sed anno M. CCC. XXXIII. fundata fuit ibidem Capella lapidea dicta ad Paradisum.

Item anno Domini M. CCC. L. incepit controversia in Hollandia. Prima pars fuit dicta Cabeliava, quorum princeps fuit Dominus de Egmonde, Dominus de Archel, Dominus de Hemkerke, cum militibus eorum & satellitibus suis: altera pars dicta fuit Honch, quorum princeps fuit Dominus de Brederoden, Dominus de Leche, Dominus de Binthorst, cum militibus & satellitibus suis.

Item eodem anno fuit magna mortalitas, quæ per totum mundum invexit communem versum vulgarem:

M. & ter C. & L. do schloch de Doet de Lude vill schnell.

Item anno Domini M. CCC. LV. Dominica Misericordias Domini, Remboldus de Zunderen, Vicarius majoris Ecclesiæ Osnaburgensis, interfecit Baldewinum de Horst, Canonicum ejusdem Ecclesiæ ante altare beati Servatii in eadem Ecclesia.

Item:

Anno milleno, ter C. LX. duodeno
Margar Zusatum læso fuit igne crematum.

Item anno Domini M. CCC. LX. in Lubeck fuit quidam Clericus, qui dormivit septem annos sine intermissione, & postquam evigilavit, vixit ad plures annos.

Item anno Domini M. CCC. LXXXVI. Dominus Theodoricus de Monickhusen miles, habitans in castro Reinenberge, reacquisivit uxorem suam, quam sex annos perdiderat de puerperio & deinceps vixit ad plures annos.

Item anno Domini M. CCC. XCI. in civitate Neapolitana puer duodecim annorum perditus de platea, postquam visus est exire aquas, & interrogatus quid ibi ageret, respondit Gallico sermone, quod constellatio secum sic disposuit, quod in aquis inter pisces viveret, & extra moreretur.

Item anno Domini M. CCC. XCII. incepit Universitas Erfordiensis tempore Bonifacii IIX.

Deinde trecesimo tertio loco successit Boldewino nobilis natu Conradius, de Comitibus in Retberge legitime natus: qui quum longo tempore Ecclesiam & dœcesin gubernasset, multa etiam suo tempore gesta sunt.

Hic collegium Canonicorum in Quakenbrugge, cum consensu venerabilis Capituli sui Ecclesiæ Osnaburgensis, transtulit in Bramesche. Quæ quidem ecclesia in Bramesche cum referatur sibi annexa, consuevit conferri per ipsum uni Canonicorum Ecclesiæ Osnaburgensis: Indemnitate Capituli providendo ecclesiam in Loder,

cum ejus filia videlicet Glandorpe, cum omnibus juribus & pertinentiis suis contulit. Ita, quod Canonicus qui ecclesiam in Loder habuerit, tam vicariam ibidem, quam ecclesiam in Glandorpe, prædictæ ecclesiæ Loder filiam, idoneæ personæ, cum eam vacare contingit, pro sua conferat voluntate, juxta tenorem privilegii, desuper dati, de anno M. CC. LXXV. KL. April. Idem etiam Episcopus plura bona, in Melle videlicet, & quatuor domus in Leye vendidit: etiam in parochia Dyssene sita venerabili Capitulo contulit; & castrum Tekenenborg in pignus à Comite, intervenientibus Capitulo & civitate Osnaburgensi, qui certas pecunias exposuerunt, & pro certis fidem dederunt, præsertim Nicolao de Eyseler, nongentis marcis recepit. Unde tandem contigit, quod indemnitatem servare solenniter & multis intervenientibus pactis & pœnis pollicitus fuit: præsertim Capitulum & eorum bona defendere contra suos invasores & injuriatores: etiam adversus Justatium de Sloën militem, qui nisi maligne eosdem extunc damnificare non verebatur. Et si præmissa non observare vellet, quod Capitulum extunc omnia beneficia ad collationem Episcopi tam in civitate Osnaburgensi, quam extra eandem forent, pleno jure conferret. Acta hæc sunt Osnaburgi anno Domini MCCLXXXIX. feria quarta post festum annunciationis beatæ Mariæ virginis.

Hic etiam ad petitionem Dominorum Præpositi, Decani & Capituli ecclesiæ Osnaburgensis piscaturam de molendino superiori sitam apud ecclesiam S. Johannis, immediate descendentem, quæ vulgariter Molenkolk appellatur, cum aliis piscationibus inibi infra piscinam suam concessis dedit & perpetuè largitus est, sigilloque suo privilegium desuper de anno Domini MCCLXXXIII. die beati Servatii roboravit. Etiam certæ observationes, prout à senioribus audivi, tempore suo de investiendo tam masculos quam fœminas, & de habendo judicem feudi in civitate Osnaburgensi residentem ac alia, cœperunt habere initia & tractu temporis juramentis Episcoporum solent annecti. Postquam vero ille venerabilis Antistes ecclesiæ Osnaburgensis pastorali officio XXVIII. annis præfuit, ab hoc seculo migravit ad Dominum. Sit ei requies sempiterna. Amen.

Circa hæc tempora Bonifacius Papa VIII. promulgavit sextum Decretalium, & sub bulla transmisit Universitati Bononiensi, prout in principio ejus libri clare apparet.

Item his temporibus, regnantibus successive Rodolpho & Adolpho Romanorum Regibus, venerabilis Sigfridus, de domo nobilium de Westenborg natus, Archiepiscopatum tenuit Coloniensem. Qui, cum Comes Juliacensis Aquisgrani fuerat interfectus, Juliacum obsidione valida cinxit, & post bella habita cum cognatis occisi Comitis, idem oppidum cepit. Cui successit Wybboldus de Holte, prius Præpositus ecclesiæ S. Mauritii Monasteriensis. Et ecclesiæ Monasteriensi extunc præfuit Dominus Everardus de Deist, qui emit ecclesiæ Monasteriensi castrum Boslar, & struxit castrum Sassenberg, ac Judicia Gograviatus in Alen & Zantwedel, & prædia in Alen & Winterswick comparavit. Civitatem Monasteriensem circumvallavit; sed Capitulum fuit concors cum Consulatu civitatis, unde compositionem coactus inivit cum civitate: ita ut ultra jura, quorum occasione litem movit, adhuc dimisit civitati medietatem Judicii, frumentum & omnem assisiam. Qui etiam in profesto Martini in mensa quasi fuisset captus à præfecto in Tekenenborg portariis occisis, & ascendit ad turrim & vix evasit. Quare Comiti vice versa multa intulit damna. Decessit ab hac luce anno Domini MCCCI.

Defuncto Conrado de Rethberge successit laude & memoria dignus Reverendus & illustris Lodowicus, tricesimus quartus Episcopus Osnaburgensis, filius Comitis in Ravensberge, qui ordinem pontificalis dignitatis ad laudem Dei observans, ecclesias & altaria per se consecravit, præsertim Chorum & altaria cœnobii Bulle, Cisterciensis ordinis: item altare trium Regum in ecclesia Osnaburgensi & multa alia. Fuit etiam circumspectus, pervigil & strenuus defensor jurium ecclesiæ & gregis sibi commissi. Cum enim nobiles Domini de Lippia adhuc castrum in Engeren habuerunt, de quo multifariam ecclesiæ & diœcesi Osnaburgensi intulerunt damna, & interpellati desistere noluerunt, manu valida idem Episcopus resistebat, vim vi, quia alias non poterat, repellendo. Unde accidit, quod nobilis Dominus Simon de Lippia

pia prædam magnam ecclesiæ & diœcesi Osnaburgensi abstulit. Idem Episcopus, tempore abductionis rerum ablatarum, conflictum habuit cum Domicello Simone antedicto, & altissimo favente, & patronis S. Petro Apostolo, & Crispino & Crispiniano martyribus, & beato Karolo fundatore intervenientibus victoria ipsi est concessa, captusque est Dominus Simon de Lippia, & ductus ad civitatem Cathedralem Osnaburgensem, & carceri & custodiæ fere ad sex annos in turrim, de Bucketohn vulgariter appellatam, mancipatus est, donec & quousque de anno Domini MCCCV. die beati Kiliani & sociorum ejus idem Dominus Simon de Lippia, una cum filio suo Bernardo, Præposito Padebornensi, juramento firmavit, castrum Engem Domino nostro Lodowico Episcopo, ecclesiæ suæ, & civitati Osnaburgensi & diœcesi præsentare ad destruendum funditus & fossata ejus complananda, prout & factum fuit. Opidum vero in Rode juxta castrum infra quindenam post relaxationem suam de carceribus juravit destruere, nec unquam per se, vel per suos hæredes reædificare nec aliquod castrum propinquius diœcesi Osnaburgensi quam extunc fuerat, facere, neque hæredes ejus: Etiam in stagnatione, quæ vulgo Stowinge dicitur, juxta palam antiquæ designationis facere & observare: quod proh nunc non fit, sed multa damna exhinc in molendinis pariter & pascuis fiunt: Etiam illis temporibus in opido Widenbrugge commorantibus. Et pro damnis Episcopo, Ecclesiæ & civitati Osnaburgensi illatis quatuor millia marcarum denariorum Osnaburgensium exsolvit. Juramento firmavit amplius ecclesiam Osnaburgensem & bona diœcesis non velle damnificare, cum aliis articulis, pro quibus etiam fidem dederunt nobiles Otto in Tekenenborg, Johannes de Benthem, Albertus in Swalenberge Comites, Boldewinus de Stenfordia, & Otto de Ahus nobiles, Borchardus de Stromberge, Bernardus de Beveren, Godschalcus Duker, Dethmarus Rotberg, Wulfhardus de Molgarden, Fredericus de Horde, Wishardus de Liprodia milites.

Deinde etiam quidam Dominus Conradus de Monte, Præpositus Coloniensis, qui se intrusit ad locum Domini Ottonis de Ratborg, Episcopatum Monasteriensem potenter & gloriose rexit: Everhardum, Comitem de Marca, compulit adeo etiam ut feudalia ab eo reciperet loca, & Bredervort ecclesiæ auxilio ejusdem de Marca, dum cum eo pacificatus fuit, acquisivit. Et cum idem Otto apud Capitulum instaret, ut suum clericum & Officialem in vim primariarum precum ad præbendam majorem ecclesiæ admitterent, ipsi hoc facere denegarunt, sed filio unius Proconsulis, de Ryhe dicto, eandem contulerunt: unde tanta causata fuit controversia quod idem Episcopus Otto curiam adivit Romanam. Interim idem Conradus de Monte Ottone de Rothbarg spoliato, & de Romana curia cum triumpho reverso, sed in reditu intoxicato, quo periit, se de ecclesia & diœcesi Monasteriensi intromittendo, nostro Episcopo Lodowico, una cum Everhardo de Marca, ac cum multis aliis nobilibus, movit bella, & conflictum fiendum indixit ad certum tempus. Episcopus igitur noster meritis dignus Lodowicus, jejunium instituit, & ut referre audivi, multis suis devotis venerabile sacramentum Eucharistiæ manu sua uncta & sancta dedit, spem in Domino ponens, suos patronos & fundatorem invocans, & quia indubie innocens à culpa, qua ecclesiam suam & eum inculparunt hostes, vestimentis albi coloris, signis innocentiæ, super armis captis & indutis, se signaverunt, in campo, dicto up dem Hallerveldel certantes, Conradum de Monte intrusum ad ecclesiam Monasteriensem, Everhardum Comitem de Marca, ac alios, auxiliante Deo omnipotenti, patronis & fundatore intercedentibus, vicerunt. Ministeriales ecclesiæ ac inhabitatores civitatis & diœcesios Osnaburgensis, ut milites strenui dimicaverunt, & ad honorem Dei, & S. Georgii martyris pro salute animarum hominum ibidem occisorum fundata est Capella S. Georgii, & dantur eleemosynæ annuatim per Consulatum Osnaburgensem, per modum stipis, ad hodiernum diem. Fertur, quod idem venerabilis Pontifex sororem habuit devotam, quæ visione quadam prævidit fratrem suum in bello occidendum, quod non curando militavit, & corpus suum pro grege posuit commisso. In eodem enim certamine, cum sub se prostratum tenuit Comitem de Marcha, qui ab eo abstulit albam vestem, unus familiarium putans Dominum suum Episcopum sub Comite jacere, Dominum nostrum Episcopum vulnere læsit, quo, postquam victoria obtenta Osnaburgum rediit, tertio die ad consortium sanctorum ab

ab hoc ſeculo migrando, poſtquam eccleſiam Oſnaburgenſem laudabiliter duodecim annos rexerat, prout credimus, merito eſt levatus: & in eccleſia ſua Cathedrali in medio quaſi pavimenti ſepultus, absque tamen lapidis notabilis, quem meruiſſet, poſitione. Depictus tamen eſt cum banneriis & vexillis Dominorum de Lippia, ab una, & Comitis de Marca ab altera parte, cumque armis adverſariorum ſuorum, quos compreſſerat. Et ibi ponuntur metra, quæ ſequuntur:

Corpore Zachæus, animo Judas Machabæus,
Alter & iſte David, Marchenſem cuſpide ſtravit.
Ter C. milleno, bis quarto, tempore pleno
Virginei partus, & eum tenet hic locus artus.
Vt vacet à pœnis, pie Judex, ſis ſibi lenis.
Marcha, Monaſterium, Tekenenborg, Juliacum,
Arnsberch, Waltegge, Loen, Retbarch, deſuper Abus,
Tremoniæq; Comes Petrus, vos terruit omnes
vosq; Lupi fugiſtis vel cecidiſtis.
Auxiliante Deo corruit iſte Leo.
Hos verſus dico generoſo de Lodowico,
Præſule jocundo, de Ravensberg oriundo.

Circa hæc tempora corpora in capſa S. Reginæ, tranſlata ſunt in Eccleſia Oſnaburgenſi locata. Verſus:

Anno milleno, trecenteno, duodeno,
Corpora translata ſacra ſunt hic æde locata.
Hac in clauſura ſanctorum corpora plura
Inſuper hic lecta conſervantur bene tecta.

Hic etiam Lodowicus recuperavit partem caſtri in Raynenborge in diœceſi Mindenſi ablatam Eccleſiæ Oſnaburgenſi. Et de Anno Domini MCCCVI. IV. Idus Aprilis deſuper obtinuit de Conrado Epiſcopo, ſeu verius Gottfrido Epiſcopo de Comitibus de Waltegge nato, qui tunc præfuit Eccleſiæ Mindenſi recognitionem & pollicitationem de non repetendo &c. ſigillis Epiſcopi & Capituli munitam, etiam univerſitatis & Burgenſium opidi Lubbeke, quod de villa in opidum Epiſcopus Volquinus Mindenſis erexit. Et quia ipſe Comes in Swalenberg fuiſſet, ex origine ſtellam habuit pro armis, illam opidi prædicti communicavit, armis Eccleſiæ adjungendo, prout adhuc habent. Et ſub tali ſigillo & armis, prout vidi, proteſtata eſt & promiſerunt, ſi Epiſcopus vel Eccleſia Mindenſis amoverint Eccleſiam & Epiſcopum Oſnaburgenſem de parte ſua caſtri Reinenburg dicti vel impedierint, extunc omne jus opidi prædicti, quod Eccleſia Mindenſis inibi habet, permanebit apud Eccleſiam Oſnaburgenſem, donec impedimentum ſublatum & ſatisfactum fuerit. Sed heu, ita deſidia noſtros affecit, quod intelligere hactenus non valui, quomodo Eccleſia noſtra prædicta ſua parte caſtri privata ſit: Aliqui aſſerunt ex vi aliqua per tradimenta: Mindenſes vero, prout ab uno nobili Canonico & docto intellexi, dicunt, quod pro aliis juribus Eccleſiæ Mindenſi ſit dimiſſa. Sed ſcio quod proh dolor! caremus, & duntaxat nobis adſunt ſcripta, quorum tenores ſequuntur & ſunt tales:

Nos Conradus & Gottfridus Dei gratia, Epiſcopus, Decanus & Capitulum Mindenſe recognoſcimus & præſentibus proteſtamur, quod ad partem caſtri in Reinenborg, quod caſtrum eſt Eccleſiæ noſtræ Mindenſis, & Eccleſiæ Oſnaburgenſis, à qua parte Eccleſia & Epiſcopus Oſnaburgenſis ejecti ſunt, reſtituendum declaravimus & reſtituimus per præſentes plenarie & integre cum omni jure & proprietate redeundi & exeundi, manendi & ad omne ſuum commodum & neceſſitatem per ſe ac per ſucceſſores ſuos quiete & pacifice poſſidendi. Nec nos, nec ſucceſſores noſtri, ſi Epiſcopum & Eccleſiam Oſnaburgenſem prædictos à caſtro in Reineborg amoverimus aut impediverimus, aut amoverint vel impedierint, in præmiſſis, quod abſit, amoto intra quatuordecim dies non reſtituerimus vel non reſtituerint, amotos & impeditos opidum noſtrum Lubbeke Eccleſiæ & Epiſcopo Oſnaburgenſi omni jure ſit aſtrictum, quo Eccleſiæ noſtræ Mindenſi conſuevit, quousque ſua in Reineborg Epiſcopo & Eccleſiæ Oſnaburgenſi ſint plenariè reſtituta, vel de impedimento eisdem ſatisfactum fuerit in amicitia vel jure. In cujus rei teſtimonium ſigilla, videlicet Epiſcopi

ſcopi & Capituli prædictorum præſentibus ſunt appenſa. Datum Mindæ IV. Idus Aprilis, Anno Domini MCCCVI.

Univerſis præſentia viſuris & audituris Univerſitas Conſulum & Burgenſium opidi Lubbeke præſentibus proteſtamur, quod ſi Dominus noſter Epiſcopus, qui eſt, vel qui pro tempore fuerit de Eccleſia Mindenſi, Epiſcopum & Epiſcopum Oſnaburgenſem de parte caſtri ſui in Reinenburg ammonuerit vel impedierit, ne plenarie & integre cum omni jure & proprietate intrandi, exeundi, manendi in eo ad ſuum commodum per ſe & ſucceſſores ſuos quiete libere ac pacifice poſſideant. Nos univerſitas Conſulum & Burgenſium opidi Lubbeke prædicti de voluntate & conſenſu Reverendi Domini noſtri Gottfridi Epiſcopi, Capituli & diœceſis Mindenſis, fidelitatem facere volumus Epiſcopo & ſuis ſucceſſoribus, ac eccleſiæ & diœceſi Oſnaburgenſi, & per præſentes reddere & facere omne jus quod habet Dominus noſter Epiſcopus & Eccleſia Mindenſis in opido noſtro Lubbeke, in juribus corporalibus & incorporalibus, fructibus, reditibus & quibuſcunque aliis obventionibus, & in omnibus eisdem videlicet Epiſcopo & diœceſi Oſnaburgenſi, tanquam Domino noſtro intendere & obedire, ſi infra quatuordecim dies, à die quo ammonitio vel impedimentum hujusmodi notificata fuerint nobis per patentes literas Epiſcopi Oſnaburgenſis vel ejus ſucceſſorum, quibus credere tenemur & volumus in hac parte de prædicta ammonitione & impedimento, eisdem non fuerit ſatisfactum in amicitia vel in jure. Poſt ſatisfactionem autem de præmiſſis omne jus opidi noſtri in juribus, fructibus & reditibus & aliis ſupradictis ad Dominum noſtrum Epiſcopum vel ejus ſucceſſores & ad Eccleſiam Mindenſem plenarie & integre revertetur. In cujus rei teſtimonium ſigillum univerſitatis noſtræ præſentibus eſt appenſum. Datum Lubbeke Idus Aprilis Anno Domini MCCCVI.

Eodem tempore venerandus pater Wibboldus, de natione nobilium de Holte oriundus, Albertum Ducem Auſtriæ unxit Aquisgrani in Regem, & in ſolenni curia Nurenbergæ uxor dicti Regis per eundem fuit coronata. Hic compeſcuit Comitem de Marca, & in Suſato decumbens cum in infirmitate bis ſacram communionem recepiſſet, & à ſuo confeſſario ſibi diceretur: non opus eſſe ſacram communionem ſæpius recipere; ille venerabilis Præſul fertur dixiſſe verbum memoria dignum: Anima mea optat & plurimum affectat hoc ſacramentum, quia eſt bonum viaticum. Sepultus eſt in Eccleſia S. Patrocli in Suſato. Sit ei requies ſempiterna. Item, nedum ipſe reverendus Dominus & venerabilis Præſul, pater Lodowicus virtutibus & devotione clarus, de ſua parentela, verum etiam germani proceres & cognati de Ravensberg in augmentum cultus divini plurimas parochiales eccleſias, beneficia eccleſiaſtica, altaria & oratoria ad honorem Dei fundarunt. Nam nobilis Otto, Comes in Ravensberg, de Anno Domini MCCXCIII. II. Idus Julii, atque Hadewig ſua Comitiſſa, Deo & beatiſſimæ virgini Mariæ eccleſiam Collegiatam, quam intitulare voluerunt eandem intemeratæ virginis Mariæ in Bilfelde, Padebornenſis diœceſis, quam anno extunc proxime præterito cum conſenſu & auctoritate reverendi Domini Ottonis Epiſcopi Padebornenſis, fundarunt, bonis, poſſeſſionibus & prædiis tam ruſticis quam urbanis, ſervis & etiam colonis dotaverunt, immunitatem & libertatem tribuerunt, ac ab omni advocatia eorum & ſuorum abſolverunt, & duodecim præbendas, quatuor Presbyterales, quatuor Diaconales, & quatuor Subdiaconales ibidem eſſe voluerunt, accedente adhoc etiam conſenſu ſæpefati noſtri Antiſtitis Lodowici, qui etiam tunc in minoribus conſtitutus, Præpoſitus fuit Eccleſiæ S. Johannis Oſnaburgenſis. & nobilium, Hermanni Præpoſiti Tungerenſis, Ottonis Canonici Oſnaburgenſis, Lodovici & Brunonis, ipſorum fratrum, filiorum & heredum legitimorum, Comitum prædictorum, prout privilegia deſuper conſcripta & ſigillata apud Capitulum ejusdem Eccleſiæ beatiſſimæ virginis Mariæ Collegiatæ aſſervata plenius atteſtantur.

Triceſimo quinto ſucceſſit laude digno Lodowico Engelbertus, de militaribus de Weiga ortus. Hic de conſenſu expreſſo venerabilis ſui Capituli domum in Onhuſen proximam in Nyenkerken prope Ravensberge cum omnibus ſuis juribus & attinentiis permutavit cum Gerlaco de Gosmale famulo, Adelheide uxore, Bernardo & Nicolao filiis, Immegunda filia, libris ipſorum & hæredibus, pro Judicio cohærente,

quod appellatur Holtgerichte per parochias Rimesloh, & per totam silvam ibi, quæ Marcha vulgo dicitur, Nyenkerken, Melle & Wevelinckholthusen, cum omnibus juribus Judicii plene & integre, prout olim spectabant ad bona in Olden-Melle, prout literæ concambii & permutationis tam nostri Episcopi Engelberti & venerabilis sui Capituli, quam etiam Gerlaci de Gesmale sigillis roboratæ, sub Anno Domini MCCCXL datæ, plenarie attestantur. O quam utilis permutatio, qua jura Ecclesiæ Osnaburgensis & subditorum conservantur. Et non duobus annis effluxis, quando in prato dicto Mallermarsch / ubi hactenus inter illos de Melle & Rymeslœ, quæ modo vocatur de Nuwermarsch / unitas fuit & est, Drossatus in Ravensberge opera quorundam libertinorum de Ravensberge, & aliorum sibi adhærentium scindere Marchas illas voluit, quæ nostræ sunt Ecclesiæ. Et hactenus observatum est, quod pecora amborum, de Rymeslœ, Nuwer, sive Melle in pascuis communicant absque strepitu & quavis dissentatione.

Istis temporibus Joannes XXII. Papa publicavit Constitutiones Clementis Papæ V. quæ Clementinæ nuncupantur.

Hic Engelbertus fortalicium in Witlage ob defensionem jurium Ecclesiæ Osnaburgensis dicitur construxisse: & cum decem annos ecclesiam & diœcesin Osnaburgensem gubernasset, sicut Domino placuit, diem suum claussit extremum. Sit ibi gaudium sempiternum.

His temporibus venerabilis pater Ludolphus de Bostorpe XXXVII. Ecclesiæ Mindensis fuit Episcopus: qui castrum Steigeberg anno Episcopatus sui sexto fundavit; nobilem Simonem Dominum de Lippia, & Gerhardum de Monte advocatum juxta nemus Santvort de Anno Domini MCCCI. prostravit: Et etiam de Anno Domini MCCCVI. Sorores Ordinis Prædicatorum in Lothe, Mindensis diœcesis, ad opidum Lemego Padebornensis diœcesis sunt translatæ, ubi hodie altissimo sedulum impendunt famulatum. Intelligo tamen quod proprietas ab eisdem realiter prout tamen professio & observantia substantialium requirit, non sit postergata. Emendet Deus & abstergat omnem maculam à nobis.

Vacante igitur Ecclesia Osnaburgensi per mortem Engelberti de Weige, successit in Episcopio nobilis & illustris natu Gottfridus ex Comitibus in Arnsberge legitime oriundus, qui tricesimus quintus fuit sanctæ Osnaburgensis Ecclesiæ Episcopus. Hic multa nova feuda instituit de bonis Ecclesiæ. Nam nobili Domino Bernardo de Lippia in bonis ad castrum Redekenberg in Widenbrugge spectantibus, & in castro, feudum contulit. Item illis armigeris de Oer, de Wolde, de Buche, de Toppen, de Varendorpe &c. multifarie contulit, unde magnum Ecclesia in hodiernum diem patitur detrimentum. Nam quidam literas desuper confectas celant, & quasi sub patrimonii seu proavorum suorum hæreditate in animarum suarum pericula nituntur continue.

Officium Pontificale exercuit & Ecclesiam cœnobii Rulle de Anno Domini MCCCLXIV. in die beatorum Philippi & Jacobi Apostolorum consecravit. Castrum Witlage certis muris strinxit & complevit, prout arma sua paterna circa portam ibidem in silicem sculpta manifestant. Fundavit etiam multa beneficia Ecclesiastica, & præsertim Capellam in Nova civitate Curiæ Episcopalis, nunc proh dolor! desolata, quam etiam Capellam competenti dote adhibita perpetuavit.

Hujus Gotfridi Episcopi temporibus quidam Dominus Lodowicus, de Landgraviis Hassiæ natus, præfuit Ecclesiæ Monasteriensi, qui plures habuit guerras circumquaque, cum Comitibus & Nobilibus, præsertim cum Engelberto Comite de Marca, qui juxta opidum Hamme eundem Episcopum plus quam cum LXX. armatis cepit. Et deinde pro competenti summa Episcopo redempto, insurrexerunt adversus eundem Theodoricus Comes Clivensis, qui partem Comitatus Geldriæ tenuit. Unde guerra subsecuta castrum Bredevort per Comitem Geldriæ fuit captum. Et impetravit Comes Geldriæ auxilium Regis Bohemiæ & Episoporum Leodiensium & Trajectensium, & Comitem Juliacensem, de Marca, de Monte, Flandriæ, Hollandiæ, Artoys, illorumque & aliorum juvamine ultra septem millia armatorum, cum dextrariis & galeis, cum aliis etiam quam pluribus militibus equitum diœcesin Monasteriensem devastando potenter pertransire uno tempore proposuit. Lodowicus vero

Episcopus Monasteriensis cum auxilio prædicti nostri Episcopi Gottfridi Osnaburgensis, & aliorum, videlicet Dominorum de Lippia & Comitum de Waltegge, fiduciam in Domino & Beato Paulo habens, prope Cosveldiam ad pugnandum pro Ecclesia & diœcesi sua se obviam dedit, & dextra Dei plasmante tantum fugavit potentem exercitum. Sed illæ quoq; guerræ eodem tempore per plurimos illustres fuerunt amicabiliter complanatæ. Et de Anno Domini MCCCXXVII. in die beati Ægidii per Episcopum Trajectensem super castrum Bredevort / & cum vicinis adjacentibus juxta partium arbitramentum summa arbitralis fuit lata. Postea tamen inter eosdem Episcopos, Lodowicum Monasteriensem & Gottfridum Osnaburgensem discordiæ fuerunt exortæ, ex eo, quod Drossatus Emeslandiæ quosdam burgenses Osnaburgenses in pace, per Archiepiscopum Henricum Coloniensem, prædictosque Episcopos, ac alios Præsules, nobiles ac civitates terræ Westphaliæ, jurata & sigillata cum mercantiis suis detinuit, atque spoliare ausus fuit: quodque idem Drossatus sanctam Synodum & ejus ministros ad præsidendum à Prælatis Ecclesiæ Osnaburgensis missos, impedire non formidavit. Unde noster Episcopus Gottfridus in auxilium habuit strenuos Henricum & Everhardum de Horne milites, quibus, ut eorum querela continebat, idem Episcopus Monasteriensis injuriam intulit: unde se subdiderunt Episcopo nostro Osnaburgensi. Sed Ecclesiæ metropolitanæ Agrippinæ extunc reverendissimus pater Dominus Walramus, de Gulche natus, amborum Episcoporum metropolitanus præfuit: qui in Zusato partibus illis diætam imponens eos pacificavit, ac de Anno MCCCXLI. die Lunæ sententiam tulit, ac burgensium Osnaburgensium injuriatores quitandos & absolvendos fore pronuntiavit, impedimenta sanctæ Synodi & ejus ministris illata illicita etiam fore, ac viceversa milites illos de Horne, ab Episcopo Osnaburgensi receptos, in dismembrationem diœcesis Monasteriensis recipiendos esse decrevit, prout hæc & alia in literis desuper confectis & sigillatis, etiam in domo Consulatus civitatis Osnaburgensis existentibus plenarie continentur.

Anno MCCCXIX. in die solenni Marci & Marcellani martyrum nobiles Domini advocati castrum suum tom Berge / olim Schalcksberge dictum, dudum per Comites de Hoja detentum, receperunt. Et anno sequenti in die Hippolyti martyris civitas Mindensis igne consumpta est.

Fuerunt etiam istis temporibus multi illustres & nobiles Canonici Ecclesiæ Osnaburgensis, præsertim Dominus Simon de Retberg Custos sive Thesaurarius, qui cultum divinum augmentavit, libros & clenodia Ecclesiæ dedit, de quo hæc habentur metra:

Anno milleno, ter CCC. bis XX. quoque quinto
Ecclesiæ Custos illius nomine Simon,
Præsens Missale pie contulit in memoriale
Nobilis ejus avi Conrad de germine suavi
In Retberg Comitem quem primo scio fore mitem,
Hujus & omnimodè generosæ conjugis Odæ,
Patris magnificiq; sui Domini Frederici,
Atq; Beatricis sibi dilectæ genitricis,
Quorum sit compos Johannes Krancke sacerdos
Dum sunt sub fine illius organa facta
Sancta Regina seu membra sunt ære redacta.
Magnis candelis processio glorificatur,
Purpureis velis paries Chori veneratur.

Et quia noster Episcopus Gottfridus XXX. annis ecclesiam rexit, in illo ergo diuturno tempore multa etiam gesta fore, non est dubitandum. Habuit enim Coloniensis ecclesia multas guerras & bella. Ejusque dignus pastor Walramus, frater Wilhelmi Comitis Juliacensis, in Jure Canonico multum doctus, ad XI. annos in summa pace rexit suam ecclesiam. Infra quos castra Gudensborg, Brulhart sive Brule, turribus & mœnibus fortiter communivit. Opida etiam & castra Reinebach, Oyde, advocatiam Kempe, Krumhus, castrum Popelstorpe, medietatem quoque castri Brinsberge comparavit. Opidum Mengerden in Westphalia, quod dirutum erat à fundamento, recuperavit: licet Adolphus de Marca & Gottfridus in Arnsberge Co-

ge Comites nocturno tempore treugis stantibus destruxissent, ipse denuo reparavit, & ad munimen ejusdem opidi castrum à latere ejus ædificavit. Sed quia Lodovicus IIII. Imperator Romanorum per Johannem Papam XXII. Benedictum XII. Clementem VI. longo tempore excommunicatus fuisset, censuras non curans, idem Dominus Walramus Archiepiscopus una cum aliis Principibus quibusdam in villa dicta Rains super Rhenum ad beneplacitum & votum dicti Clementis VI. elegit in Regem Romanorum Karolum IIII. filium Regis Bohemiæ, & eundem in Bonna unxit in Regem, vivente adhuc Lodowico IIII. supradicto, cui tunc civitas Aquisgrani fidelitatis obsequio fideliter adhærebat. Propter quod idem Lodowicus ipsum Walramum fortiori persequens odio, multas sibi adversitates circumquaque procuravit. Unde de Marca, de Arnsberg, de Waltegge & de Lossen Comites, licet quidam consanguinitate, quidam affinitate sibi conjuncti, conspiratione facta, terras diœcesis Coloniensis cœperunt perturbare. Quare idem Archiepiscopus adversus Comitem de Marcha exercitum militarem misit ad Westphaliam, ad tuendum fines ecclesiæ. Verum conflictu inter gentes ecclesiæ & Comitis de Marca campestri habito, cessit victoria Comiti & nonnullis interfectis, de stipendiariis Archiepiscopi CCC. vel circiter captivi sunt abducti. Archiepiscopus attamen viribus resumptis, cum multitudine equitum & exercitu pedestri venit juxta Bercham ad terminos Comitatus de Marca. In prædicto conflictu dire vulneratus, & multitudini exercitus Archiepiscopi ultimo resistere non valens, ad exinanitionem quasi compulsus, & non diu postmodum est defunctus. Archiepiscopus vero Walramus ad parcendum expensis, & ut creditoribus suis satisfacere eo lenius posset, peregrinari & absentare se voluit ab ecclesia. Et cum sic exularet, obiit Pisis in vigilia assumptionis beatæ Mariæ virginis anno Domini MCCCXLIX.

Item temporibus illius venerabilis Domini Gottfridi pluvialis aura fuit, & inundatio aquarum à festo beati Jacobi usque ad festum omnium Sanctorum, pestilentiaque fuit & mortalitas improvisa, & perierunt multi in fluxu sanguinis. Submersæ fuerunt civitates, castra, villæ, & postmodum de anno Domini MCCCXLII. circa festum Jacobi, in maxima siccitate extunc nullis pluviis in brevi tempore præcedentibus, inaudita subito aquarum inundatio ex sicca terra erupit, unde etiam perierunt civitates, castra, villæ: prout etiam nunc de anno Domini MCCCCLXXXIIII. prope portam Hage, in via qua pergitur versus Monasteriensem civitatem, actum fuerat.

Item de anno Domini MCCCLIII. in universo mundo maxima fuit pestilentia & mortalitas hominum, quæ etiam Epidimia appellatur: ita intensa, quod vix homo hominem potuit sepelire. Quæ quidem mortalitas in civitate Osnaburgensi adhuc in hodiernum diem de grote Doet solet nominari. Et de ea in quibusdam pactum inter venerabilem Clerum Osnaburgensem & civitatem eandem est necessario factum. Etiam tunc multæ hæreditates relictæ, hodie in diœcesi ista manserunt incultæ. Prædicta mortalitas per certos impingebatur aliquantulum Judæis, ex eo etiam, quod aliqui ex iisdem apprehensi confossi fuerant, quod fontes & puteos intoxicarunt. Quare per totam Alemanniam fuerunt combusti.

In tempore nostri Episcopi Gottfridi multi solennes prælati & beneficiati de diversis ecclesiis Westphaliæ, & præsertim Dominus Lubbertus Went, Canonicus ecclesiæ Osnaburgensis (qui in suo novitiatu dicitur ad ecclesiam Osnaburgensem extunc certo modo vacantem electus, sed acceptare renuit) ac Dominus Arnoldus Cantor ejusdem Ecclesiæ Osnaburgensis, ingressi sunt monasterium Mariæ Ordinem Cistertiensem profitendo. In quo idem Dominus Lubbertus humiliter vixit, & patienter fere XXVI. annis altissimo sedulum impendit famulatum.

Postquam prædictus Dominus Gottfridus ecclesiam Osnaburgensem XXX. annis rexerat, translatus est ad ecclesiam metropolitanam Bremensem: & tunc Capitulum Osnaburgense Dominum Lubbertum Went, olim eorum Canonicum in novitiatu, concorditer elegit: qui consentire renuens in Ordine Cistertiensi permansit, quoad vixit. Et quia Dominus Lubbertus Went electioni de se factæ deferre renuit, providit sancta sedes Apostolica ecclesiæ Osnaburgensi de novo pastore, Domino Johanne Hœt, doctore

doctore Juris Canonici egregio, quia & primus erat, qui à sanctissimo Domino nostro Papa Apostolico ecclesiam Osnaburgensem imperravit. Quomodo etiam Dominus Lodowicus de Hassia Episcopatum Monasteriensis ecclesiæ à Domino nostro Papa Clemente V. obtinuit. Primus enim fuit, cui à sede Apostolica post ejus fundationem fuit provisum.

Hic Dominus noster Episcopus Johannes post suam admissionem laboravit pro ecclesiastica libertate. Tempore enim suo Dominus serenissimus Imperator Karolus quartus Karolinam edidit, & signanter venerabilibus Episcopo, Capitulo & Clero civitatis Osnaburgensis & diœcesis concessit sub bulla literis aureis scripta, sigilloque suæ Majestatis etiam de puro auro sigillatam, quam etiam vidi. Idem etiam Episcopus quendam Wichmannum de Lune, procuratorem suum ad Pragam ubi tunc fuerat curia Imperialis, missum ad Celsitudinem Imperialem de anno MCCCL. (qui & annus Jubilæus erat, extunc de quinquagesimo in quinquagesimum, mortalitatem & vitæ brevitatem ordinatus) die XVII. mensis Julii, impetrare fecit, quod etiam Princeps Imperii, prout etiam antecessores sui fuerant, erat declaratus & assumptus. Item regales immunitates & privilegiorum omnium, Episcopis & ecclesiæ Osnaburgensi à Divis Romanorum Imperatoribus & Regibus datas confirmationes, approbationes & ratificationes, obtinuit in optima, prout vidi, forma. Habitis igitur à Domino Imperatore regaliis, idem Episcopus Johannes eodem anno die XXVII. mensis Septembris retro Chorum ecclesiæ Osnaburgensis, præsentibus Dominis Prælatis, præsertim Domino Conrado de Essene, Decano, qui & nomine ejusdem Episcopi protestationes fecit consuetas, aliis nobilibus, militaribus & vasallis, aliisque fide dignis præsentibus, præsidens, infeudavit vasallos ecclesiæ in majore munere, quam unquam postea factum est. Non formidabant enim vasalli istis temporibus ecclesiarum bona, quæ in feudum ab Episcopis rependebant, recipere, de iis se investiri, etiamsi Episcopi minores natu forent, prout noster Episcopus, non de illustri prosapia progenitus, literarum fortassis & meritorum intuitu, quia etiam apud sanctissimum Dominum Apostolicum familiariter notus, apicem dignitatis Episcopalis meruit obtinere. Nobilis enim & illustris Nicolaus in Swerin, & in Tekenenborg Comes, similiterque nobilis Boldewinus in Steinforde, humiliter, prout debebant, officia & bona ab eodem Episcopo personaliter receperunt in feudum, homagia sua, seu fidelitatis juramenta præstando, & recognoscentes dominum eorundem. Sciunt quoque virtuosi Laici, quomodo sacerdotes honorare debent, & his non detrahere, juxta doctrinam, cap. cum ex injuncto. de hæret. Sciunt etiam, quod sicut est differentia inter solem & Lunam, inter Pontificalem & Regalem dignitatem; cap. solicitæ de majorit. & obed. attendere tamen habent Episcopi, quod Episcopalis dignitas tanto est cæteris altior, quanto periculosior, XI. dist. Episcopum enim non facit tantum dignitas prælationis, sed etiam bona vita, II. q. VII. non omnes. Nam qui malam vitam ducit magis est dicendus canis impudicus quam Episcopus, ibid. qui nec. Modernis vero temporibus Comes in Tekenenborg spernit Dominum suum Episcopum Osnaburgensem, recusat recipere feuda, usurpat bona ecclesiastica & decimas, sanctam synodum non veretur impedire, instituit & destituit personas ecclesiasticas, in beneficiis contra Deum & justitiam multa nefaria agit, de quibus infra tempore suo latius Deo dante scribere intendo. Etiam propter nimiam Clericorum in partibus Alemanniæ dissolutionem, ex eo, quod nonnulli solo vocabulo clerici & ecclesiasticæ personæ fuerunt, & propter excessus suos in vitæ honestate, delatione vestium & morum multipliciter commissos, sanctissimus Dominus Papa Innocentius reverendissimo Domino Wilhelmo sanctæ Coloniensis ecclesiæ bullam circa hoc misit Apostolicam, communicandam suis suffraganeis, prout & actum est, & missum Domino nostro Johanni Episcopo, cum insertione statutorum provincialium, quæ legi. Et utinam adhuc innovarentur propter nimiam quorundam in Minda ac alibi Canonicorum dissolutionem, qui vagan ter capatiolis & aliis illicitis utuntuur vestimentis, quod ad correctionem merito spectat suorum superiorum. Præmissa autem noster Episcopus, prout sibi transmissa fuerunt, de anno Domini MCCCLX. die Sabbathi tertia mensis Octobris, anno sequenti LXI. feria tertia ** Dominicam Judica, cum comminatione censurarum ecclesiasticarum publicando præcepit observare. Item

 quidam

quidam Monachus Camp *** Mariæ, nomine Conradus de Effene, vir literatus in versificando & dictando prædictum Episcopum Johannem tempore pueritiæ instruxit, eundem magno præconio sublimavit prosaice & metrice, sic dicens: Quod ipse instar Solis, non mutuati sed appropriati luminis sapientiæ compos, non tam per alios, quam per se diffusis radiis collustrat ecclesiam, proferens de thesauro suo nova & vetera. Qui nihilominus secundum proprietatem sui nominis per gratiam Dei cuncta quæ sub cura sua sunt æquo moderamine pensans, temporalia per alios, spiritualia per se administravit, damna parum pendens rerum suarum, ut lucrum animarum sibi commissarum adaugeat: cum cæteri pene omnes Episcopi in curis temporalibus occupentur, & spiritualia committant aliis dispensanda. Hæc prosaice, metrice de eodem idem sic dicit:

Osnaburgensis micat infula luce diei,
Cum tenebris densis nox quoque cedat ei.
Quam fugat bis annis lux Præsulis orta Johannis,
Et dans nomen ei gratia larga Dei.

Quomodo etiam clenodiis ornavit ecclesiam, infula materialis, & alia, quibus arma sua sunt impressa, dilucide attestantur.

Verum Sathan malorum discordiam seminante in corpore ecclesiæ, videlicet civitatis & diœcesis nostræ Osnaburgensis membris, comperi ex lectione quarundam literarum confœderationum, quod prædictus Episcopus Johannes fœdera & confœderationes inivit cum militaribus & civitate Osnaburgensi, venerabili Capitulo prætermisso. Et prius tamen discordia inter eundem & civitatem orta fuit ex eo, quod certi cives civitatis Osnaburgensis in Iburg fuerunt furcis suspensi. Unde evenit, quod idem Episcopus civitatem Osnaburgensem ingressus, publice fatebatur hoc idem factum injuriose factum esse, cum aliis verbis, quæ propter honorem Pontificalem omitto. Desuper tamen sunt quædam literæ sigillatæ, quas vidi & legi. Et proh dolor! cum, ut superius narratur, seditio & discordia orta fuit, multa mala sequebantur. Nam licet noster Episcopus civitatem Cathedralem Osnaburgensem cum bonis & juribus inibi, quæ ab antiquo Episcopo Osnaburgenses habuerunt, libera scribitur invenisse: etiam cum sex castris cum tribus opidis munitis: ipse ad tantam devenit dilapidationem, sive egestatem, quod primum Redekenberg in Widenbrugge oppignoravit, deinde quatuor castra cum villis curtibus & juribus oppignoravit: unum tamen venerabile Capitulum cum clero civitatis & diœcesis Osnaburgensis redemerunt & liberaverunt. Mox quidam perversi raptores pro injuriis quibusdam occasionem præbentibus castrum Iborg vi & clam invaserunt, & illo habito idem castrum Comiti in Tekenenborg vendere nitebantur, qui hujus castri cupidus, se de eodem intromisit, & ad longa tempora detinuit. Cum vero castrum Iborg armata manu recuperare non poterat, & de die in diem diœcesis imminueretur, cum consilio venerabilis Capituli & civitatis Osnaburgensis illustrem Dominum Engelbertum de Marca Comitem adiit, infestando pro Domino Theodorico ejus germano, ut Vicarium vel Coadjutorem ecclesiæ Osnaburgensis & diœcesis assumeret resignato Episcopo quæ ad ordinem spectant & etiam ad jurisdictionem Episcopalem, simulatque cum quibusdam curiis atque bonis. Comes ex tunc Engelbertus de Marca fratrem suum Theodoricum de studio universali Montis pessulani, in quo literis se diligenter instrui fecit, naturalem & legitimum evocari fecit, & operam dedit ita, quod Dominus Theodoricus de Marca legitime oriundus in Vicarium Johannis Episcopi ad duodecim annos assumptus fuit. Qui castrum Iborg cum opido, cum sex villis ecclesiæ & diœcesi Osnaburgensi recuperavit. Item castrum Gronenberg cum suis attinentiis redemit. Novum etiam castrum fundavit, & turres castri magis fortificando construxit, simul & portas, prout in Iborg & in Vorstenowe portæ cum armis suis sculptæ & depictæ clare in hodiernum diem attestantur. Curias & bona ad Episcopatum & ecclesiam spectantia in multo auro recuperavit: aliqua de novo emit: Clerum & populum defendit contra malignorum voluntates. Sed hoc certi maligni Principes Australes, qui diœcesin nostram sæpe damnificaverant, turbarunt. Inter quos erat Episcopus Mindensis Gerardus, quem sperabat ex promissionibus, ut fertur, sibi factis amicum, cum multis Domicellis, Johanne Comite de Hoja, Adolpho ejus

ejus fratre, Comite in Schowenborg, quem aliqui scribunt in Chronica Schowenborgensi hoc fecisse cum Comite in Hoja prædicto, & Wedekindo nobili, advocato de Monte, Mindensis diœcesis (quia Episcopus Mindensis & civitas cum Domino Theodorico scribitur fuisse in singulari confederatione) & diversis armigeris. Et de anno Domini MCCCLXIII. per rapinas & incendio terram nostram invasisse varia fecerunt damna. Ille generosus & strenuus Dominus Theodoricus vim vi repellere & ecclesiam & diœcesin defendere ope suorum & præsertim militarium & civitatis Osnaburgensis proponens, conflictum inivit circa rivulum, dictum videlicet de Holthuser Beke/ubi heu! idem illustris dire vulneratus & anno Domini MCCCLXIII. captus fuit, multique de suis interfecti: inter quos erat quidam primicerius civitatis Osnaburgensis de Reke natus; etiam plures militares & cives Osnaburgenses corruerunt, & præsertim ditiores & nobiliores civitatis prædictæ, prout liber statutorum civitatis Osnaburgensis eosdem scriptos continet. Et cum idem Dominus Theodoricus de Marca ad civitatem Mindensem captivus produceretur, Episcopus ille Mindensis, quem juxta pacta eorum amicum sperasset, domum quandam ascendisset, videns Dominum Theodoricum captivum duci, fertur salutasse, ac sibi beneventum acclamasse. Et fertur Dominum Theodoricum respondisse in hæc verba in vulgari: Such Bischop hir und dar / bistu dar. Domino Theoderico incippato & enormiter læso, voluit, prout merito fecit, frater suus Dominus Engelbertus Comes de Marca, extunc inter multos Comites famosissimus, una cum Comite Clivensi, ac aliis illustribus & nobilibus cum ingenti exercitu diœcesin Mindensem ingressus ferro & igni multa intulit damna, & civitatem Mindensem, ubi Dominus Theodoricus frater suus detinebatur, circa festum petri & Pauli Apostolorum circumquaque obsedit & vallavit, & fratrem suum de captivitate liberavit, ita quod jus postliminii libere acquisivit, quod non sine magnis expensis Comitis Engelberti & suorum actum fore dinoscitur: præsertim ultra decem millia florenorum.

Tempus quo ipse Theodoricus in vicarium assumptus articulos Episcopo, Capitulo, civitati & incolis ad utilitatem multifarie promisit, & sigillis reverendissimi patris Domini Engelberti de Marca Archiepiscopi Coloniensis sui patrui, & Engelberti sui fratris Comitis in Marca & suo fuerunt munita, anno Domini MCCCLXVI. die solis in profesto beatæ Mariæ Magdalenæ. Et prædictus Archiepiscopus post suam promissionem & fidejussionis sigillationem qui etiam Simoni Archiepiscopo Trevirensi ad gubernandam eandem ecclesiam Coloniensem commiserat prout Dominus sanctissimus assensum præbuit, sub anno Dominicæ incarnationis MCCCLXVIII. die XXVI. Augusti omnibus humanis feliciter est exemptus. Circa hæc tempora Dominus reverendus Florentius de Wevelinchove, Episcopus Monasteriensis, qui castellanos in Ravensberge & eorum complices in festo Pentecostes dum diœcesin Monasteriensem hostiliter invaserunt, multaque damna intulerunt, insequens usque in Versmole vicit & captivos exactionavit. Sed Dominus Theodoricus de Marca noster Vicarius quosdam ex captivis famulos suos fore asseruit, offerens eos ad standum juri, requirens Episcopum Monasteriensem ut eosdem relaxaret: ad cujus recusationem ac forte ob alias caussas idem Dominus Theodoricus Episcopum Florentium diffidavit, & in diversis partibus Monasteriensibus magna intulit damna. Tandem fuerunt guerræ per amicos hinc inde pacificatæ. Mox *** cum idem Episcopus Johannes ecclesiæ Osnaburgensi XVII. annis præfuisset, prout altissimo placuit diem clausit extremum. Sit ei requies sempiterna, Amen. Dedit ecclesiæ S. Johannis in Osnaburg decretum, quod & ipse manibus propriis correxit: sepultusque est in ecclesia Cathedrali Osnaburgensi, & pro Epitaphio sunt hæc metra:

Hac sunt in fossa Johannis Præsulis ossa
Osnaburgensis, miserens cui cuncta potens sis:
Hic nece prostratus, vir prudens, morigeratus.

Anno Domini MCCCLXVI. in octavo S. Laurentii. Item ille idem Dominus Engelbertus de Marca Archiepiscopus Coloniensis, patruus nostri digni Theodorici Curatoris vel vicarii, primum fuit Episcopus Monasteriensis, Anno Domini MCCCLXIV. in die Albani martyris de Ecclesia Monasteriensi ad metropolitanam Coloniensem translatus per sanctissimum Dominum nostrum Urbanum Papam IV. & Domino Jo-

anni

anni de Werneborg de eadem Ecclesia Monasteriensi fuit provisum. Qui solenniter introductus, brevi tempore eandem habuit ecclesiam: & scribitur aulam Episcopalem ac alia bona Ecclesiæ hypothecasse ad statim: cum Dominus Johannes de Archele, Episcopus Trajectensis, & Dominus Joannes de Werneborg, qui paulo plus ad unum annum ei præfuisset, vacasset eundem per prædictum Dominum Urbanum Papam præfecit Dominum Florentium de Wevelinchoven Ecclesiæ Coloniensis Subdiaconum.

Sublato de lacu hujus miseriæ Domino Johanne Hoet, Episcopo Osnaburgensi, successit ei in Episcopio illustrissimus Dominus Melchior ex Ducibus de Brunswich genitus, introductus per Dominum Florentium de Wevelinchoven, extunc Episcopum Monasteriensem. Et quia Dominus Theodericus de Marca castra ecclesiæ ante sua tempora aliis hypothecata redemit, & suas proprias pecunias exposuit, etiam magna damna & expensas sustinuit & fecit, occasione suæ captivitatis, ut supra patuit: obtulit venerabili Capitulo, Ecclesiæ, civitati diœcesis Osnaburgensis restituere castra salvis solutis, damnis, impensis & expensis. Unde inter Dominum Melchiorem de Brunswich, cui de ecclesia Osnaburgensi provisum fuit per sanctam sedem Apostolicam, Capitulum & diœcesin ex una, & nobiles Dominos Engelbertum & Theodoricum de Marca Germanos ex alia parte, erat conventum, quod pro omnibus impensis & expensis & damnis, quæ ipse & armigeri ipsorum occasione diœcesis Osnaburgensis passi forent & exposuerint, Episcopus Melchior Capitulum & diœcesis duo millia & centum marcas ante festum Michaëlis, tunc proxime venturum, solvere promiserunt, vel castrum Ibroch cum suis attinentiis pro illis tradere, & quousq; prædictam summam Dominus Engelberto & Theoderico Comitibus de Marca infra annuitatem in civitate Monasteriensi libere solverent absque quocunque impedimento. Ex tunc Theodoricus de Marca, qui utiliter gessit curam & negotia diœcesis Osnaburgensis, omnia castra ecclesiæ & diœcesi libera restituit: quia taliter qualificata fuerunt assignata Domino Melchiori de Brunswich, cui per sedem Apostolicam fuerat provisum de ecclesia & diœcesi Osnaburgensi. Sed, heu! ille Dominus Melchior primo castrum in Vorden, cum parochiis suis, judiciis & pertinentiis: Deinde castrum Hunteborg ubi extunc decem militares & castellani habitabant, impignoravit: posthæc Groneberg cum viginti castellanis & sedecim parochianis, in quibus ecclesia Osnaburgensis habet judicium, sive altam jurisdictionem, hoc est, merum & mixtum imperium (Hæc verba, *altam jurisdictionem*, ex vetustis scriptis, de hac materia loquentibus recepi) licet, proh dolor! id Kavenburgensis injustissime impedivit. Item hypothecavit castrum Iborg cum opido munito & decem castellanis & sex parochianis. Quæ quidem ita inpignorata pro diversis pecuniarum summis, per Dominum Melchiorem receptis, ultra decem millia hominum habebant. Et si bono fuisset usus consilio, ipse competentiam de fructibus & proventibus ecclesiæ & diœcesis habuisset, opusque ei non fuisset talis dissipatio. Nec in hoc contentus, licet in singulari cum Comite in Hoja fuisset confœderatione, ipse tamen favorem inordinatum impendit cuidam Herbordo de Pannethe, qui de opido Quakenbrugge rapinis & incendiis multa damna intulit eidem Comiti in sua Comitia, non obstante quod jure complacitæ confœderationis prædictæ unum fuit, quod nullus prædictorum Dominorum per se vel per alios inferre deberet damnum alteri, neque fieri permittere, sed impedire &c. Quare idem Comes requisivit Episcopum ut damnum refunderet: propter cujus recusationem, vel saltem non responsionem, idem Comes diœcesin Osnaburgensem vi ingressus varias intulit rapinas. Et quia Episcopus noster, præsciens Comitis adventum, nuncios misit ad civitatem Osnaburgensem, ipse vero circa pontem Wedele in parochia Batbergen conflictum habuit cum Comite prædicto, & captivatus abducitur ad castrum Hoja. De ejus captivitate varii varia loquuntur. Reperi tamen in antiquis scriptis, quia uti non voluit maturo consilio, cives Osnaburgenses petiti exire & assistere sibi recusarunt, ipse cum paucis Comitum aggressus primo, deinde terga dedisse. Sed nobilis Domicellus Johannes Comes de Hoja, qui triumphavit, consuevit dicere, quod militares Episcopi in notabili numero eum dereliquissent, unde ipse solus cum Capellano, secretario & stabulariis captus, & contra derelictiones etiam in Romanam Curiam & ad longa tempora progenies illorum non erant exaltatæ.

Scimus

Scimus nos quod captivus fuit detentus, & quia ad aliquot menſes in captivitate fuiſſet, venerabile Capitulum, & ſpectabiles Proconſules, cum obtentu ſalvi conductus venerabiles Dominos Theodericum de Horne Præpoſitum, & Amelungum de Varendorpe, Canonicum Eccleſiæ, Theodoricum Brunzel Proconſulem, & Wernerum Voget Conſulem civitatis Osnaburgenſis miſerunt ad Domicellum Gerhardum de Hoja, Comitem, ad inveſtigandam intentionem Comitis & ſuæ voluntatis & beneplacitum, pro redemtione Epiſcopi Melchioris diligenter operantes. Et quia Comes reſpondiſſet, quod niſi quarta pars captivitatis, ſeu verius emolumentum de captivitate Epiſcopi proveniens ejus foret, ipſe intentionis eſſet, aliis quorum intereſſe etiam verteretur, ſatisfacere, & tunc plenius reſpondere. Quo facto, dixit, ſe in decem millibus florenorum ab Epiſcopo & ſuis complicibus, quos reſtituere deberet Epiſcopus ante liberationem. Illo audito cum voluntate Comitis acceſſerunt ad Epiſcopum, prædicta ſibi reſervando. Qui reſpondit in effectu, quod ipſis conſtaret inopia ſua, & quod ſui talem pecuniarum ſummam non haberent: unde ipſe Epiſcopus ſuaderet, ut viceverſa venerabilis Dominus Theodericus de Marca reſumeretur in Vicarium eccleſiæ & diœceſis Osnaburgenſis & ſuum; quod ibi annuere vellet, & eundem aſſumere, & ipſe decem millia florenorum exponeret, ac amabiliter mutuaretur, cum quibus ipſe Dominus Melchior Epiſcopus à captivitate liberaretur, & caſtrum Iborg Comiti in Tekenenborg hypotecatum redimeretur. Hoc iidem miſſi Dominis de Capitulo & Conſulatu & Conſulibus civitatis Osnaburgenſis expoſuerunt. Et quia hoc etiam nunciatum fuit Comiti Theoderico de Marca, & ipſe ad rogatum Capituli & civitatis Osnaburgenſis annuiſſet, certi, quo Spiritu ducti neſcitur, maligne impedierunt. Fortaſſis magis faventes, quod Comes in Tekenenborg caſtrum Iborg retinuiſſet, quam eccleſia, etiam timentes, quod virtuoſus Theodericus eorum malitiam magis quam alius compeſceret. Quod quidem impedimentum cauſſa fuit multorum malorum. Nam Epiſcopus in carceribus fuit derelictus, & unusquisque in diœceſi Oſnaburgenſi & in confinibus fecit & perpetravit quod voluit: homicidia, rapinæ, incendia orta ſunt infinita: etiam adeo quod in portis & foribus civitatis Osnaburgenſis plures violenter ſint occiſi. Unde Conſulatus Osnaburgenſis, optantes illis reſiſtere, auxilium exegerunt, etiam ut armigeros aſſumerent pro defenſione, alioquin fortaſſis, ut legi, adjecto, quod cogitare vellent de alio Domino & protectore: Capitulum vero reſpondendo petiit, & bene attendit, quod unum adhuc Dominum haberent, & quod eo in humanis exiſtente, & in vinculis, non eſſet alius cum honore aſſumendus. Quare omnes extunc conſenſum adhibuerunt, ut Dominus Theodericus ad beneplacitum & electionem Domini Epiſcopi in Vicarium in ſpiritualibus & temporalibus ad duodecim annos reciperetur, & certam florenorum ſummam apponeret, cum quibus Epiſcopus de carceribus & caſtrum Iborg redimeretur.

Anno igitur Dominicæ incarnationis MCCCLXXIII. in domo Domini Alhardi Kleinekoch militis, juxta opidum Wildeshuſen, XI. Januarii, idem Dominus Melchior Epiſcopus ex carcere illuſtrem Dominum Theodericum, Comitem de Marca, Præpoſitum Colonienſis Eccleſiæ in Vicarium Eccleſiæ Osnaburgenſis elegit atq; palam, publice, præſentibus venerabilibus nobilibus ſtrenuis, Chriſtiano Comite in Delmenhorſt, Epiſcopi prædicti prolocutore, cujus propoſitionem approbavit atque ratificavit, fecit atque deputavit, petivit ut illud onus etiam cum emolumentis aſſumeret, reſervata ſibi congrua proviſione: attento, quod ipſe Dominus Theodericus jura atque homines eccleſiæ & diœceſis ope ſuorum dominorum melius, ut ipſe Dominus Epiſcopus aſſeruit, quam ipſe poſſet defenſare. Quem quidem Vicariatum ipſe Dominus Theodericus aſſumſit ad petitionem Epiſcopi: ſicque Epiſcopus ſigillum ſuum argenteum cum catena de pera ſua extraxit, inſtrumenta & literas deſuper confectas ſigillando, aſtante Domino Johanne de Loen, Ludgeri Monaſterienſis, & Hermanno de Dryghuſen, Wildeshuſenſis eccleſiarum Decanis, Domino Lutgero eccleſiæ Osnaburgenſis Canonico, Domino Gerhardo Comite in Hoja & Brockhuſen, Domino Wedekindo de Monte, advocato eccleſiæ Mindenſis, ac Dominis Alhardo Kleinkoch & Frederico de Schagen militibus, Johanne de Suntholt & aliis fide dignis.

Post hoc Dominus Episcopus Melchior eodem Anno XXI. April. in loco Capitulari Ecclesiæ Osnaburgensis illustrem Theodericum Comitem de Marca Præpositum ecclesiæ Coloniensis, per eum in Vicarium tum in spiritualibus tum in temporalibus electum atque deputatum, venerabili Capitulo, præsidentibus extunc Theoderico de Horne Præposito, Wilbrando Decano, Gottfrido & Hermanno fratribus de Gamme, Sandero de Holtfelde, Sandero Thodranck, & Gottfrido de Meppen: & iterato in domo lapidea Præpositi, sive Præpositura infra immunitatem ecclesiæ Osnaburgensis sita, Proconsulibus & Consulibus & armigeris præsentandum duxit, atque putavit, petens ut eidem obedirent ad duodecim annos proximos, juxta vim & tenorem literarum desuper factarum, salvo semper jure suo.

Dehinc Dominus Melchior se ad Romanam Curiam transtulit, pœnitentia fortasse ductus, illustrem Theodericum de Marca, aliasque spirituales & seculares personas citari procuravit ad sedem Apostolicam, præsertim Lutgerum de Vechta, Canonicum ecclesiæ Osnaburgensis, &, ut præmittitur, certos armigeros, quos de sua captivitate vel infidelitate suspectos habuit, Johannem de Wedigen armigerum suum officiatum in Vorstenowe tempore ejusdem captivitatis, ut ipsi Lutgerus & Johannes personaliter comparere deberent, & eidem Domino Episcopo, super objectis & objiciendis respondere. Verum Dominus Lutgerus coram Notario & testibus dixit, se calculo & aliis gravibus infirmitatibus fore gravatum, quod victi corporis Romanam Curiam personaliter visitare non auderet, & quod tam ipse, quam etiam Gerhardus, medicus suus, juramentis id firmaverunt. Ipse etiam Johannes Wedege se iterato esse officiatum in Vorstenowe, Domino Theoderico de Marca de defendendo bona & homines illius officii, & ecclesiæ præstitisse juramenta quare abesse diœcesi & visitare Romanam Curiam in propria persona nequiret. Qui & etiam se innocentem de captivitate Domini Episcopi coram Notario & testibus firmavit atque excusavit. Et Dominus Theodericus post Vicariatus assumptionem more suo, ut etiam prius fecerat, unum castrum & bona redemit, strenueque ecclesiam & bona defensavit, & ad Romanam Curiam procuratores suos, primo ad tractandum de amicitia cum Episcopo, ne etiam honori ejus detraheretur, honeste comittendo, in Romanam Curiam etiam in jure ad agendum & defendendum constituit & deputavit. Illis tribulationibus taliter actis, idem Dominus Melchior Episcopus per Gregorium XI. ad ecclesiam Swerinensem translatus est, ubi post octo annos in Domino occubuit. Quidam asserunt eum veneno ibi intoxicatum: quod novit, si sic est, altissimus.

Anno Domini MCCCLXXII. Dominus Florentius de Wevelinckhove castrum Stromberge, rebelle & indomitum, ecclesiæ suæ subegit. Et licet Episcopus Padeburnensis, & nobilis Comes in Retberge, & Suzatenses inopinate & viceversa ceperunt, idem tamen Episcopus recuperavit.

Dehinc Anno Domini MCCCLXXIII. nobilis Simon Dominus de Lippia, cum aliis nobilibus militaribus in longa guerra in Dominio Ravensborg per Ottonem Comitem in Tekenenborg & Wilhelmum de Monte captus fuit.

Idem Dominus Florentius simul atque præmissus Dominus Melchior Episcopus noster, auxilium præbente Ottone Comite in Tekenenborg, fortissimum castrum Dinckelage, quod obsidebant quindecim septimanis & tribus diebus, cum sequenti pugna penitus destruxerunt.

Item Anno MCCCLXXI. die XXII. mensis Augusti bellum initum fuit inter Ducem Brabantiæ & Ducem Juliacensem, in quo Dux Juliacensis triumphavit Ducemque Brabantiæ cum multis nobilibus cepit & abduxit.

Translato Episcopo Melchiore ad Ecclesiam Sverinensem & ibidem vita functo, de Anno Domini MCCCLXXVI. circa festum exaltationis sanctæ Crucis venerabilis & bellicosus Dominus Theodericus de Horne, Præpositus Ecclesiæ Osnaburgensis, rite & Canonice in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Osnaburgensis est electus, & per Gregorium XI. confirmatus: cessitque sibi Dominus Theodericus de Marca, cui merito summæ per eum pro liberatione Episcopi Melchioris, ac alias ad utilitatem & defensionem diœcesis, expositæ, redditæ fuerunt & solutæ; ad quod faciendum iterum certa castra fuerunt obligata, sicque diœcesis distracta. Quare ille electus Dominus Theodericus cum auxilio militarium & civitatis Osnaburgensis pro recuperatione

maximos fecerunt labores & expensas. Et quia ille Comes Otto de Tekenenborg, vir strenuus & cupidus, habens in conthoralem filiam Domini Simonis de Lippia, qui primum castrum Rade acquisivit pro suæ uxoris dote, cum clausulis atque pactis quibusdam, vestigia suorum avorum & proavorum imitando, castra & bona Ecclesiæ Osnaburgensis occupavit, & de omnibus castris Ecclesiæ & diœcesis dempta sola civitate Osnaburgensi, & opido Quakenbrugge se intromisit, & ad requisitionem Episcopi restituere denegavit. Unde inter Episcopum & suos ex una, & Comitem Ottonem & filium suum Nicolaum ex alia parte, qui etiam sæpe patrem suum prædictum capere & custodiam ponere non verebatur, magnum & hostile initum fuit bellum. Episcopus enim cum assistentia suorum castra per circuitum obsedit aliqua, etiam civitas Osnaburgensis sola recuperavit multa, & varia damna, rapinæ & incendia tam in diœcesi Osnaburgensi quam in Comitatu Tekenenburgensi, fuerunt facta & illata. Ita etiam odiosæ fuerunt inimicitiæ, quod captivi ambarum partium laqueis suspendebantur. Quare à servitio Dominorum militares & satellites se penitus abstinuerunt. Etiam quia superiores de Consulatu & civitate Osnaburgensi circa portam Hase & hospitale sancti Spiritus, cum exire voluissent adversus Comitem per suos callide capti, & in Tekenenborg incippati, precibus Dominorum & amicorum pecuniis fuerunt redempti; & sic amplius cessavit pœna suspensionis ad furcas, & captivi se pecuniis redemerunt aut permutationibus. Comes enim extunc dives & potens, possedit castrum Cloppenborg, Oytam, Snappen, Fresiamque dictam de Zogelter Fresen/ tot fecit damna in diœcesi Osnaburgensi, & viceversa majora per Episcopum in Comitatu sunt inflicta, quod vestigia hereditatum inclytarum hactenus demonstrant. Ecclesia quoque Osnaburgensis postquam eam Dominus Theodericus de Marca Theoderico Episcopo dereliquit & debita sua detraxit, cum ipse Comes Otto omnia castra detinuit, ita sunt desolata, quod quidem pro parte Comitis proponere non formidabant ut in perpetuum ordinaretur, quod Episcopus pontificalia exerceret, & sibi certa quota assignaretur, Comesque castra & alios proventus haberet, & perpetuus fieret Ecclesiæ protector. Sed omnipotens Deus, qui etiam naviculam beati Petri submergi, & bona Deo dicata ad humanos usus transferri noluit, suscitavit hunc Dominum pusillum in statura, animosum & bellicosum ad instar David, qui alterum Goliam, Comitem ipsum, de antiqua prosapia genitum, animose suorum armigerorum & civitatis fideli adjutus auxilio vicit, & ut supra dicitur, omnia castra de manibus suis recuperavit. Erat enim secundum diversitatem temporum quoque idem Dominus audax, armis suam ecclesiam defendens, quandoque, ubi potentia vincere non potuit, animos Principum precibus flectens pacem reportavit, subditos rebelles stravit, etiam sanguinis judicium contra rebelles facere non prohibuit. Quidam Johannes de Bockroden, qui de Bucka interfecit, Episcopum non curavit, nec Deo nec hominibus volens emendari facere via juris proscribi & damnari permisit, & condemnato & in Quakenbrugge detento, idem Episcopus cum CCC. equestribus intravit, justitiam seu verius exactionem, usque ad capitis decollationem inclusive non interdixit. Quosdam etiam de Dunckeren dictos, qui Præpositum Ruke sacrilego ausu interfecerant, cum eos apprehendi facere non potuit, exules factos, nusquam ad diœcesin suam, dum pœnitentiam non egerint, recipere voluit. Ipse etiam Episcopus Theodericus auxilium præstitit Episcopo Florentio Monasteriensi contra Borchgravium in Stromberge, qui non solum contra Episcopum Osnaburgensem nefanda perpetravit, ecclesiasticis personis & miserabilibus utriusque sexus, & concastellanis non pepercit, unde banno Imperiali primò, deinde excommunicationis sententiis innodatum de castro Stromberg expulerunt, & turrim suam magnam destrui, & castrum Crassenstein capi permiserunt. Et quia pax tunc per spirituales Principes & seculares per Westphaliam, procurante hoc Henrico Spigel Episcopo Padebrunnense & Karolo Imperatore quarto, consummata sub certis modis & formis: videlicet, quod ecclesiæ & personæ ecclesiasticæ, mercatores, peregrini & arantes cum rebus suis gauderent tali libertate, quod nemo eis violentiam inferret, & quicunque pacem illam infingeret, suspendio interiret. Hæc pax quidem jurata est, & Imperiali decreto munita, sed per istum Borchgravium non fuit servata, & sacrilega multa nefaria contra hanc perpetravit, & ob hoc exul factus, receptus fuit per istum Comitem Ottonem in Tekenenborg,

qui se socium cujusvis fecit, & in castrum Rade collocavit, non prohibens sibi nefaria exercere. Propter hoc, quia illum & alios transgressores in Rade fovit, reverendissimi Domini, Florentius Monasteriensis & noster Theodericus Osnaburgensis, Henricus Spegel Padebornensis Episcopi, & Comes de Marca anno Domini MCCCLXXIX. castrum Rede obsidione vallarunt, & æquo animo castrum oppugnabant, & Archi-Episcopus Coloniensis hujus pacis consors principalis personaliter venire recusavit. Opido destructo & obsidione quasi mensibus sex continuata, concessum etiam Comiti in Tekenenborg quod certa pecuniæ summa absolveret obsidionem: Illa obsidione durante Episcopus Florentius ad ecclesiam Trajectensem est translatus, & in die beati Willebrordi, anno quo supra, admissus solemniter introductus. Etiam quia in obsidione fuerat placitatum, quod Comes Burchgravium in suis castris neque tenere neque eundem fovere debebat, & damna illata ecclesiæ & ecclesiasticis personis resarcire. Et ante illam obsidionem de Anno Domini MCCCLXXVII. Walburg, propter receptationem Comitis, ipse Episcopus Florentius & Theodericus castrum Hastebeke & opidum Versmell, postquam eundem simul & semel diffidaverunt, & justum bellum intulerunt, oppugnaverunt & penitus destruxerunt. Et quia Comes Otto placitata circa obsidionem Rede non servavit, de novo per Dominos fuit diffidatus. Sed quoniam Domino Florentio de Ecclesia Trajectensi fuit provisum, antequam tamen se illuc corporaliter transtulit, ultimo anno non defecit, sed multa peregit. Post ejus tamen recessum proximo anno noster Theodericus Episcopus, ministeriales & civitas Osnaburgensis Burchgravii receptationes insequendo, eundem ultra Weseram primum, deinde ad castrum Grubenhagen, & ad Saxoniam ita compulerunt. Domino Florentio ad ecclesiam Trajectensem translato, quam laudabiliter ad XII. annos rexit, providit Papa Urbanus VI. cuidam Bohemo, qui dicebatur Potho de Potenstein, de Ecclesia Monasteriensi, qui in vasus cum suis Bohemis circa Hammonem in Comitatu Comitis de Marca, & liberatus, cum reverentia ad ecclesiam receptus & inthronisatus, mores hominum & terræ nescius, castrum & opidum Horstmar Comiti de Hoja impignoravit, translatus est ad Ecclesiam Sverinensem, de quo sic scribitur:

Providus ex toto non fuit ille Potho.

Vidi etiam & legi literas suas, in quibus Dominus de Gemen castrum Odingen hypothecavit, & sibi ac successoribus suis facultatem redemptionis reservavit. Quas quidem literas reverendissimus & illustris Dominus & Princeps Johannes de Bavaria, ex Ducibus & Comitibus Palatinis Rheni ortus, extunc Episcopus Monasteriensis, & deinde translatus ad metropoliticam ecclesiam Magdeburgensem, ostendit quondam reverendissimo Domino Conrado Comiti de Deipholte Episcopo Osnaburgensi pie defuncto, me astante & vidente. Sed licet nullum ab illo Pothone Dominus noster Theodericus habuit auxilium, permansit tamen firmiter in proposito ecclesiam & diœcesin manu armata defendendo.

Pothone translato ad ecclesiam Swerinensem successit sibi per electionem Capituli & confirmationem Urbani VI. Heidenricus Wulff, Præpositus ecclesiæ Monasteriensis, inthronisatus per Engelbertum Comitem de Marca, & Dominum Theodericum fratrem suum, qui etiam ecclesiam Osnaburgensem diu fortiter protexit.

Hic Heidenricus una cum nostro Theoderico opidum & castrum Linge obsidione vallavit, & Comitem ad concordiam coëgit. Illi etiam Episcopi & fratres in Domino Theodericus & Florentius sibi invicem auxilium præstiterunt. Nam noster Dominus Theodericus Domino Florentino cum magna manu, igne & ferro multa in Comitatu de Marka de vastando, villam Westhofen penitus destruxit. Nescio ex qua caussa noster Episcopus Comitatum invasit, non attento, quod ille Theodoricus fidelis fuit defensor Osnaburgensis ecclesiæ. Sed præsumo quod post translationem Melchioris pecunia in quibus Osnaburgensis ecclesia obligata fuit, eidem Domicello plene non fuerat soluta, unde orta erant bella: sic quod noster Episcopus necessario se defendere habuit. Et quamvis noster Episcopus Heidenrico Monasteriensi fecit subsidia & etiam circa civitatem Monasteriensem cum magno exercitu primus fuit ad pugnam & consistentiam facere eidem contra Comitem de Marca prædictum, qui tunc incendiis & rapinis invasit diœcesin Monasteriensem, eum illius tamen beneficii & aliorum multorum immemorem.

Dum

Dum iterato Comes in Tekenenborg ab injuriis & violentiis cessare non erubuit, sed iterum & iterum ecclesiasticas personas & eorum bona diœcesis Osnaburgensis invasit, pacemque dictam & juratam violavit & propter hoc & alia nefanda ad judicium Frigraviatus per advocatos & legales nomine diœcesis & civitatis Osnaburgensis legitime vocatus, eundem Comitem cum multis armigeris equestribus & pedestribus adeo potenter ad sedem & judicium contra ordinem & statuta judicii ejusdem, quod extunc noster Episcopus Theodoricus propter potentiam adversariorum suæ partis actiones ad prosequendum caussas coram judicio supradicto producere non valebant.

Circa hæc tempora Karolus quartus Imperator, videlicet anno MCCCLXXIIIX. fuit in civitate Minda & Padeborne, & Wenceslaus filius, patre præsente, Aquisgrani ab Archiepiscopo Coloniensi coronatus est. Et ibidem Wilhelmus Comes de Monte, mutato titulo Comitatus, de Comitatu Ducatum erigit, & de eodem Ducatu sic erecto meruit investiri: unde à modo Dux Montensis est appellatus.

Post hoc de anno MCCCLXXXI. magna fuit controversia inter Capitula & totum clerum civitatis Osnaburgensis, & Proconsules & Consules, & communionem ejusdem civitatis, super oneribus per clerum subeundis. Nam de recuperatione castrorum diœcesis, quæ apud alienos dominos fuerant occupta, civitas magna damna tulisset, & etiam quæ imminebant civitati commode resistere non poterat suis duntaxat expensis, unde de bonis patrimonialibus & aliis extunc propositis. Clerus vero immunitates per Romanos Pontifices & Divos Imperatores datas allegaverunt, petentes ut his gaudere possent atque frui. Fertur etiam quod clero personaliter extra civitatem existente, portæ civitatis clausæ fuissent, & aditus vel reditus præclusus. Illa contentione durante, ne deteriora contingerent, quidam militares, Laici duntaxat, se interposuerunt, & de scitu Domini Episcopi Theoderici, ut asserunt, arbitrationes & amicabiles compositiones per articulos conceperunt, & sententias suas arbitrales, (isti videlicet, Everhardus de Varendorpe miles, Fredericus Duvel, Lodowicus & Ludolfus fratres de Haken, Amelungus Buck) sub certo modo & forma, anno Domini MCCCLXXXI. in die beati Augustini Episcopi tulerunt & suis sigillis munierunt: quod quidem laudum, seu verius compositionem amicabilem Capitula majora & S. Johannis Osnaburgensia post hoc ratificandi atque emologandi etiam sua majora sigilla duxerunt literis desuper confectis appendenda. Qui articuli, dat Verdrag / in vulgari appellantur.

Istis temporibus fuit Episcopus Wedekindus in Minda, de nobilibus de Monte oriundus, cui laus & victoria asscribitur. Et licet inter eundem Episcopum & cives Mindenses quædam controversia fuisset exorta de quodam telonio, quod Episcopus ab Imperatore impetraverat, extunc Ericus Comes de Hoja suspicans Episcopum auxilio destitutum, castrum Depenow ipso die undecim millium virginum erexit: illud tamen cum auxilio Gerhardi Episcopi Hildesiensis, Ottone Comite in Schowenborg, & civibus Mindensibus in die septem fratrum per quindenam obsedissent, cepit & igni tradidit.

Hic etiam castrum quod militares in Werpe in præjudicium diœcesis Mindensis fundarunt de anno MCCCLXXXIII. destruxit atque concremari fecit: quod quidem castrum illi de *** vulgari nomine Haddenborg apellarunt. Unde Mindenses cives & alii post desolationem castri dicuntur, He / He hadde ein Borg. Hic Widekindus eodem anno migravit ad Dominum, & successit sibi Otto suus cognatus, etiam de nobilibus de Monte, Præpositus S. Mauritii extra muros Hildesheimensium, cujus electionem Urbanus VI. confirmavit.

Item anno Domini MCCCLXXXIIII. in festo corporis Christi commissum scribitur bellum inter Henricum & Fredericum Duces de Brunswick & cives de Lunenborg, quorum parti favebat prædictus Dominus Otto, Episcopus Mindensis, Otto Comes de Schowenborg, Ericus & Otto Comites de Hoja, & quamplures alii. Hi, quia juxta villam Winhusen mutuo se aggredientes, durum habuissent conflictum, & prope fuisset fluvius, quem si Lunenburgenses cum suis complicibus pertransissent, & eo securius & cautius pugnare vel retrocedere potuissent. Ille Comes Otto de Hoja fertur

Ja fertur dixisse in vulgari: Mantel Godes de Barnsilan vsu ne wersse. Sic victoria cessit Brunsuicensibus, & plures fuerunt interfecti, multo plures capti.

Eodem anno Gerardus de Monte Episcopus Hildensemensis Carthusiam apud Hildensem postquam triumphaverat in bello, fundavit.

Item anno Domini MCCCLXXXII. obiit Johannes de Monte Archidiaconus in Oesen: & Dominus Simon de Monte, vir modestus & prudens, anno Domini MCCCLXXXI. inivit concordiam cum Capitulo de & super ministratione, quam usque ad illa tempora Præpositi consueverant facere Canonicis quam Præpositis absolverunt, & Præpositura suis proventibus contenta à ministrationibus hujusmodi censetur liberata. Etiam quia in diem suum feliciter jubilans & parum per ante agonisationem cantans illam Antiphonam de Domina: *Ista est speciosa inter filias Hierusalem*: diem clausit extremum. Ex tunc illo venerabilis Otto Episcopus Mindensis de germine nobilium de Monte, quia defecisset progenies agnatorum, hæredes suos omnipotentem Deum, sanctum Petrum Apostolum & sanctum Gorgonium martyrem faciens, dominium Montis cum castris & attinentiis suis ecclesiæ Mindensi, ac ad manus Dominorum Capituli & Præpositi, ad utilitatem diœcesis ejusdem, pie & irrevocabiliter perpetua donatione donavit, adjungens atque statuens quod hujusmodi dominium & castrum impignorare non debent ad alienos usus: quod servi, litores, coloni & incolæ istius dominii si aliquotiens inter Episcopum Mindensem & civitatem, quod absit, guerræ fierent, ex tunc ab his exempti esse deberent & alieni. Ordinavit etiam, quod pro tempore Episcopus moram suam ibidem personaliter contraheret. De illo Episcopo, qui in ecclesia Mindensi in Choro sepultus, scripta sunt ista metra sequentia:

Conditur hac tumba vir nobilis atque columba,
Simplex & rectus, heu nunc in corde rejectus,
Præsul Mindensis, Otto de Monte vocatus,
Laudibus immensis Cleri vulgique probatus.
Ditans hanc sedem cum Monte suo, quia Christum
Fecerat hæredem, dotando locum magis istum
Cur vos patroni rogitando surgite proni
Petreque Gorgoni poscatis eumque reponi
Consortem throni, reddendo vicem dationi,
Tam grandis doni, quod cessit huic regioni.
M. ter C. junctis, L. & X. quater octoque punctis
Ipsum defunctis dat posterior quoque cunctis.
Inclyta virgo pia dicto succurre Maria
Quæ sunt absque bria sanctorum gaudia dia.
Hic jacet electus Otto Præsul modo tectus,
Qui meritis magnus fuit, & mansuetus ut agnus.
Hic duo castra dedit sedi quo tempore sedit,
Et sibi districtum Montis genitore relictum
Pro quo Christus ei tribuat sedem requiei.

Inter ista tempora multifariam in diœcesibus Westphaliæ sunt pacta. Nam noster Episcopus Theodoricus de Horne in itinere inter castrum Gronenberg & opidulum Melle circa quendam vicum à castellanis in Limberge, nulla diffidatione prævia, nec aliquid mali suspicans, de illis captus est, & ad castrum Limborg perductus. Et cum jam in castro seu in porta castri fuisset, ille de Busche literas diffidatorias voluit mittere ad castrum Domini jam capti. Quod Dominus Episcopus intelligens, fertur dixisse ad ministrum: *Da mihi literas, ad me spectant*; & ironicè subjunxit: *Ja/ ja/ satis tempestive sunt emissæ.* Placitis tentatis, liberatus est pro DC. aureis Rhenensibus. Prorupit quoque tunc in hæc verba: *Si petitio dici debet, tunc est nimis gravis; si vero exactionatio Episcopi Osnaburgensis, tunc satis moderata.*

Eodem quoque anno, circa festum Petri & Pauli, reverendi patres & Domini Otto Monasteriensis, & Theodericus Osnaburgensis, simul atque Proconsules & Consules ambarum civitatum, videntes quod nobilis Otto Comes in Tekenenborg adhuc de rapinis & injuriis illis & subditis diœcesium ambarum manus suas violentas contr-

continere non voluit, certos tractatus de obsidione castri Kloppenborg, unde multa eis fiebant damna, inierunt, inter alia continentes, quod si omnipotentis Dei gratia castrum illud per illos Dominos Episcopos contingeret expugnari, extunc Episcopus quilibet quartam, & quæque civitatum illarum quartam partem dividere & observare ita vellent, prout literæ desuper confectæ sigillis Episcoporum & civitatum munitæ, clare patefaciunt. Et cum circa festum Petri & Pauli cum castellanis in Quakebrugge & Vechta hoc castrum obsedissent, & ipso die beati Benedicti expugnassent & obtinuissent, quilibet Episcoporum & civitatum Drossatum ibi posuit & constituit: inter quos dominus Delmehem ex parte Osnaburgensium ibidem castro præessendum ordinatus, ad tempora tenuit. Et cum villæ & domus ad castrum spectantes fuerunt combustæ, Nicolaus Delmehem reliquit castrum propter carentiam expensarum, in magnam ecclesiæ & civitatis jacturam.

Post hoc vero, anno Domini MCCCXCVIII. ipso die Sanctorum Innocentium, certa pacta nociva diœcesi Osnaburgensi & civitati inter Dominos Episcopos sunt habita. In quibus pro parvis juribus, quæ habuit diœcesis Monasteriensis circa Vorden, noster Episcopus Theodericus jus quod sibi competiit in castro Cloppenborg, proh! scribitur resignasse. Rursus guerris illis durantibus & accedente Domicello Nicolao filio Comitis Ottonis qui filiam duxit Comitis de Morsen, sororem Archiepiscopi Coloniensis Theoderici de novo de anno Domini MCCCC. sabbatho post Ægidii, idem Otto Monasteriensis & Theodericus Osnaburgensis Episcopi adversus Nicolaum Comitem conspirationem fecerunt, & castrum Tekenenborg, obsederunt. At Dominus Otto Episcopus Monasteriensis de mense Julii obsedit castrum & opidum Bevergern, & in quatuor diebus obtinuit: item Linge cum adjutorio Brunoldi Ducis de Brunswick & Lunenborg, & Comitis de Schowenborg, & Comitum de Hoja &c. Quare Comes in Tekenenborg se concordavit cum Dominis Episcopis Monasteriensi & Osnaburgensi juxta tenorem literarum, quæ apud Capitulum Monasteriense continentur.

Eodem anno die beatorum Crispini & Crispiniani martyrum idem Nicolaus Comes in civitate Monasteriensi constitutus coram Arnoldo Bischoping judice seculari civitatis Monasteriensis quitavit & omnibus actionibus sibi aut hæredibus suis quomodolibet contra & adversus Theodericum Episcopum, ministeriales & civitatem Osnaburgensem competentibus, prout ex eo, quod ipse una cum aliis castris Cloppenborg & Oytam expugnassent, & quod nunquam adversus eosdem facere, agere aut attentare vellet: & quod jurisdictionem Episcopi & Prælatorum ac etiam Synodalia non impedire vellet: etiam quod Capellanus in Iborg tertiam partem offertorum in Lengerke in primis vesperis, & in die beatæ Margaretæ virginis ibidem offerri contingeret impedimento quacunque cessante percipere posset, juramento corporaliter præstito, præsentibus reverendo Ottone Episcopo Monasteriensi, nobilibus Dominis Bernardo Comite in Benthem, Domino Arnoldo in Guterswick, ac Domino Mesano de Bekehusen Decano, Domino Lubberto de Radenberge Videdomino, Domino Adolpho de Leenbeke Cellerario, Hermanno de Munster & Hermanno de Keppel Canonicis ecclesiæ Monasteriensis, Heidenrico de Sassen, Bernardo Drosten, Alberto filio Hermani de Merfelde, Hermanno de Billerbeke, Amelungo de Varendorpe filio Domini Everhardi, Hermanno Korff, Henrico de Oer, Gerhardo Kappel & Johanne Halewat, ac aliis fide dignis.

Sopitis, ut præmittitur, guerris cum Comite in Tekenenborg noster Episcopus Theodericus senio confectus licet strenue suam ecclesiam pro posse suo, etiam corpori non parcendo, defendit in guerris cum sua sibi non suffecissent etiam suorum pecora pro alimentis coquinæ adimi non prohibuit, Capitularibus & confratribus, qui sibi sufficiens non præstarunt auxilium, ut asseritur, non parcendo. Hoc aliqui tempori senectutis suæ reservantes contra eum cœperunt murmurare. Quare Coadjutorem sive defensorem illustrem Dominum Wilhelmum Comitem in Ravensberge supradictum cepit advocare, unde quievit manus adversariorum. Et ipse Dominus Theodericus castrum Hunteborg munivit, turrim & cameram construxit & cum castellanis ecclesiam ibidem fundavit & dotavit jus præsentandi, ejusque consilio, & consensu ac suorum successorum præhabito Castellanis contribuit mitram

Ponti-

Pontificalem cum ornamentis, cum armis suis Deo & beatis Petro Apostolo, sanctis martyribus Crispino & Crispiniano patronis, amphoram argenteam cum aliis clenodiis venerabili Capitulo, & etiam aliam amphoram consulatui civitatis Osnaburgensis largiendo memoriam suam apud ecclesiam Cathedralem instituendo; etiam aulam & cubile in nova civitate Curiæ Episcopalis ædificare fecit. Et cum laudabiliter ecclesiæ & Diœcesi Osnaburgensi XXV. annis præfuisset omnipotenti Deo, beatissimæ virgini Mariæ, & sanctis patronis suis Petro Apostolo, Crispino & Crispiniano martyribus & toti curiæ cælesti triumphanti de anno Domini MCCCCII. die II. mensis Januarii, animam suam commendavit, & ab hujus seculi miseria migravit ad Dominum. O Deus omnipotens miserere animæ suæ, & ô sacratissima virgo virginum, quæ sperantes in te non deseris, intercede pro eo, vosque patroni præsentate animam fidelis vestri Capellani omnipotenti Deo, supplices pro eadem exorantes, Amen. In ejus Epitaphio sunt scripta illa metra:

Tu cras post Priscæ moreris Præsul Tiderice,
Ex Horne dictus, bis II post mille quater C
Osnaburgensis, utinam super astra potens sis.
De dono Christi pastor bonus ipse fuisti.

Eodem anno feria secunda proxima post Dominica Misericordias Domini migravit etiam à seculo dictus Wilhelmus de Brischo, Episcopus Mindensis, cui in Chronica Mindensi parum laudis ascribitur. Deus, cui cuncta cognita sunt, novit quis & qualis fuit. Sit ei requies sempiterna, Amen.

Isto tempore fuerunt captivi, & in castro Montis detenti Fredericus de Horne, & Amelungus de Varendorpe, & per Henricum de Borendick liberati, de quo consanguinei Episcopi diffiderunt Curiam Mindensem & civitati damna intulerunt multis temporibus, civibus parum advertentibus.

Vacante iterum Ecclesia Osnaburgensi per obitum reverendi quondam patris Domini Theoderici de Horne, provisum fuit eidem de illustri Domino Henrico ex Comitibus de Holtsatia, ex Ducibus Sleswicensibus nato, & quia extunc neutralitas fuit inter Clementem VII. dictum Urbanum VI. & post eos inter Bonifacium IX. & Benedictum XIII. & post eorum decessum inter Innocentium VII. Gregorium XII. & Alexandrum V. electum in Consilio Pisano, contigit quod ipsius Domini Henrici confirmatio vel provisio non fuit Capitulo, ministerialibus & civitati Osnaburgensi insinuata primitus, quam die Lunæ beati Episcopi Severini in mense Octobri ejusdem anni mortis Domini Theoderici prædicti. Unde extunc admissus & inductus solenniter, suo cognato Domino Ottone de Hoja præsente & se coadjutorem & defensorem offerente. Hîc cum Dominus Henricus, meriturus & severitate fulcitus, jura ecclesiæ strenue defendere proposuit, satis mane (prout à venerabili quondam Domino Requino de Carssenbroke, quondam Abbate in Iborg, qui ibidem reformationem procuravit, edidi) templum Domini ingressus cum suis Cappellanis & ministerialibus devotè oravit & satis honorifice vixit: qui convenientes processionaliter eundem post egressum ecclesiæ sunt secuti.

Dedit in Iborg, Vorstenowe & Vorden opidanis privilegia & immunitates & etiam municipalia jura & leges, providitque de successione cognatorum atque agnatorum prius defunctis, ut privilegia opidanorum sigillis suo & Capituli munita clare attestantur. Instituit etiam & præfixit diem omnibus suis vasallis, requirens ut se de bonis Ecclesiæ Osnaburgensis, prout unusquisque tenebatur, se facerent investiri. In quo termino multi nobiles & strenui milites, militares & vasalli comparuerunt, investituram à Domino prædicto receperunt, & juramenta fidelitatis præstiterunt, & multa prætereabona in Registro super his confecto, quod vidi, sunt scripta, quæ modernis temporibus à vasallis non exprimuntur. Silent plures vasalli, Dominorum etiam desidia vel saltem ad alia occupatio damnum infert Ecclesiæ Osnaburgensi. Ædificari etiam fecit unam cameram in Vorstenowe, quæ hactenus cubile Episcoporum extitit, cum fenestris suorum avorum & progenitorum, armis Regum, Ducum & Comitum fulcitis atque decoratis.

Cum ergo præmissus Dominus Henricus bene & laudabiliter regere incepisset, & parum temporis præfuisset, devenit ad eum lamentabilis expositio, videlicet quod

Germa-

germanus suus Dux Sleswicensis & Comes Holtsaciæ de Anno MCCCCIV. ipso die [illegible]nici in terra, quæ dicitur Dithmarschen, cum trecentis & sexaginta armigeris [illegible] occisi; quare ad Ducatum & Comitatum, ut ad patriam, remeavit, juri, quod in ecclesia Osnaburgensi ipsi competiit, renunciando. Et propter dilectionem quam habuit ad illam diœcesin & Conventum fratrum Eremitarum S. Augustini civitatis Osnaburgensis, dedit Conveutui terminum petendi in Ditmarschen / quem Conventus habet de hodierno.

Circa hæc tempora, videlicet Anno MCCCCV. nobilis Bernardus de Lippia cepit Henricum Ducem Luneburgensem & captivum in castrum dominii sui Valkenborg cum aliis captivis abduxit, & placitis habitis Dux magnum thesaurum solvit & pro illo fidejussores posuit. Sed deinde Anno Domini MCCCCVII. circa festum Jacobi Apostoli manu valida terram & dominium de Lippia intrans multa damna fecit, igne & ferro devastando.

Istis etiam temporibus fuit controversia inter Dominum Gerhardum de Monte Præpositum Coloniensem electum, & Dominum Ottonem de Retberg, cui à sede Apostolica fuit provisum de ecclesia Mindensi, Gerardo detinente castrum Montis, & Ottone castrum Petershagen, sed Dominus Otto permansit Episcopus & redemit vexationes injustas, adeptusque castrum Montis totam ipsam diœcesin, Gerardo recedente.

Cum ergo Ecclesia Osnaburgensis per liberam resignationem illustris Domini Henrici de Holtsatia vacasset, reverendus in Christo Pater & Dominus, Dn. Otto de Comitibus Hoja oriundus, Episcopus Monasteriensis, eandem à sanctissimo Domino nostro Apostolico in commendam impetravit, & ejus possessionem pacifice adeptus fuit: cum more suo protunc, etiam extunc, ecclesiam & diœcesin Monasteriensem strenue contra multos potentes nobiles & militares defensavit, nostram ecclesiam & diœcesin non minus protexit & defendit.

Et cum de Anno Domini MCCCCVI. in mense Septembri circa festum Michaëlis *diffidati* fuissent inimici, prædictus Dominus Otto Episcopus Monasteriensis & Administrator Ecclesiæ Osnaburgensis, & nobilis Henricus de Solmes, Dominus in Ottenstein, propter varia damna & injurias quas intulit ille Dominus Henricus Ecclesiæ Monasteriensi. Unde prædictus Dominus Otto valida manu cum ingenti exercitu castrum Ottenstein obsedit, ubi civitas Osnaburgensis, una cum militaribus diœcesis ejusdem non parvum præstiterunt auxilium, etiam corporibus & rebus ministerium facientes. Et licet eidem Domino Henrico de Solmis in adjutorium fuisset illustris Dux Adolphus Clivensis, cui etiam favorisavit serenissimus Dominus Ropertus de Bavaria Romanorum Rex, & adjutorium præstiterunt Landgravius Hassiæ Comes & Domini de Morsa, de Hensberen, de Zeyne atque plures alii, ita quod Anno Domini MCCCCVII. circa festum Lamberti, cum circumvallati in castro Ottenstein penuriam victualium sustinuissent, ac eis instrumenta defensoria defecissent, prædictus Dux Clivensis personaliter cum suis complicibus, Domino Ottone invito, victualia & alia necessaria ministravit & porrexit. Quod licet Dominus Otto amaro sustinuit animo, non tamen propter hoc à proposito recessit, sed ut Leo rugiens in obsidione permansit, donec Dei adjutorio, intercedentibus suarum ecclesiarum sanctis Patronis Petro & Paulo Apostolis in crastino Jacobi Apostoli Anno MCCCCVIII. fortiter obtinuit. Unde gaudium terris & diœcesibus & favorisantibus Domino Ottoni non parvum est subortum.

Eodem anno in nocte Priscæ virginis & martyris obiit Dominus Gerardus Buck Præpositus Ecclesiæ S. Johañis Osnaburgensis, cujus anima requiescat in pace perpetua.

Isto etiam anno Leodienses obsederunt Trajectum super fluvium Mass situm, qui abdicarunt Dominum suum electum Leodiensem, fratrem Ducis aut Comitis Hollandiæ, ac prælatos & clericos adhærentes beneficiis de facto privabant per medium filii Domini de Perwys, quem sibi Dominum nitebantur constituere. Congregatis vero amicis electi, videlicet Ducis Burgundiæ, Comitis Hollandiæ & aliis, instauratum est bellum, victiq; sunt Leodienses & ceciderunt ex eis circiter XXXVI. millia, Dominica ante festum Michaelis. Et deinde præfatus electus cepit Leodium & alias civitates sibi rebelles, & occisi sunt & submersi homines utriusque sexus quatuor milia.

Præmisso etiam Anno Domini MCCCCVII. Dominus Wilhelmus de Monte & Ravensberge, electus Padebornensis, bello casuali vicit Comites de Spegelberge & opidanos de Hamelen in die Cæciliæ virginis, plures etiam de ponte circa Weseram prædicti opidi in fuga cadendo sunt submersi.

Eodem anno idem Dominus Wilhelmus cum multis Principibus ac nobilibus contra nobilem Dominum Simonem de Lippia & Bernardum filium suum, opidum Horne obsedit & anno sequenti, videlicet MCCCCVIII. circa Lemego cum excercitu D. lancearum eosdem Domicellos Simonem & Bernardum coëgit præstare homagium, & Horne & Valkenberge recipere in feudum cum aliis ab Ecclesia Padebornensi dependentibus.

Idem etiam Dominus Wilhelmus de Monte, Episcopus Paderbornensis reverendum Dominum Fredericum de Sarwerden Archi-Episcopum Coloniensem & Dominum Adolphum extunc Comitem, post Ducem de Clivia, qui cum magno exercitu in diœcesi Paderbornensi igne & gladio damna intulerunt, in loco Delebruggen bello vicit inopinato, ubi CCCLX. de parte Archi-Episcopi & Ducis sunt capti, & LXXX. equi perditi, militaribus ac etiam de opido Susaciensi civibus induciis datis, fertur quod militares capti redierunt, sed Susacienses impediti, seu per Ducis prædicti Capitaneum iterum capti, non redierunt, atque fidem præstitam servaverunt, prout idem Dominus electus & sui multifariè querelabantur.

Anno Domini MCCCCXIV. VIII. Id. mensis Aprilis obiit Dominus Fredericus Archi-Episcopus Coloniensis. Vacante sic ecclesia Coloniensi pars Capituli elegit nobilem Dominum Theodericum ex Comitibus de Morsa & Sarwerden genitum, Canonicum ecclesiæ prædictæ & Præpositum Bunnensem: aliqui vero postularunt illustrem Dominum Wilhelmum de Monte, electum Paderbornensem prædictum, fratrem illustris Ducis Adolphi Montensis, qui aliquandiu inimicitias desuper habuerunt, & inter se multa damna rapinis & incendiis fecerunt. Tamen Domino Apostolico confirmationem ecclesiæ & diœcesios Coloniensis Domino Theoderico concedente. Idem etiam Theodericus videns altercationem quæ inter eundem Dominum Wilhelmum electum ac Capitulum & civitatem Paderbornensem fuerat occasione reformationis claustris in Abdinckhove, Ordinis S. Benedicti, in quo tam Abbas quam Monachi dissolute vixerunt, quam Dominus electus, instituit, Capitulo & civitate se perperam intromittentibus, & impedientibus, & vix ad annum duravit, commendæ & dispensationis gratia sæpedicto Domino electo, Domino Wilhelmo à sede Apostolica concessa. A Papa Johanne ecclesiam etiam Paderbornensem obtinuit in Commendam & Paderborne veniens admissus fuit & pro Administratore receptus, possessionem ecclesiæ & castrorum adeptus.

Videns Dominus Wilhelmus electus Paderbornensis quæ adversus eundem fiebant, licet plurimorum illustrium & nobilium, de quorum prosapia erat, potentia plura potuisset, frustratus tamen spe de ecclesia Coloniensi, & attendens quod sua gratia atque dispensatio erat quasi momentanea, vix annalis, cum prædicto Domino Theoderico amicabiliter Anno Domini MCCCCXV. compositus in castro Arnsberg, XIX. die mensis Februarii filiam sororis dicti Archi-Episcopi, nobilem Alheidem, filiam Domicelli Nicolai Comitis de Tekenenborg præsente Domino Archi-Episcopo & nuptias procurante, duxit in uxorem: quæ multum virtuosa ab eodem in Comitatu Ravensberg, qui sibi in partem patrimonii sui assignabatur, filium peperit, qui Gerardus nominatus, post mortem patris Domini Wilhelmi & sui patrui Domini Adolphi Ducis Juliacensis & Montensis, Ducatus Juliacensem, Montensem & Comitatum Ravensbergensem hereditario jure quoad vixit possedit, illustrem Sophiam filiam Ducis Saxoniæ & Luneborg duxit in uxorem, quæ ab eo duos suscitavit filios, Wilhelmum modernum Ducem, & Gerardum quondam ejus fratrem in Domino defunctum qui in fluxu sanguinis diem suum clausit extremum. Dominus Wilhelmus Dux primum contraxit cum virgine de Nassaw & Hensborg, cum qua Deyst, Hensborg & multa dominia, quæ sibi in dotem apportaverat, & juxta pacta dotalia retinuit, adeptus fuit. Qua de medio sublata secundario nupsit filiæ Marchionis Alberti Brandenburgensis, Borchgravii Norembergensis, Principis Electoris adhuc superstitis: quos Dominus conservet protegat & dirigat ad servitium suum & laudem.

Sæpedi-

Sæpedictus reverendus pater, Dominus Otto, Monasteriensis Episcopus & Ecclesiæ Osnaburgensis Administrator de Anno Domini MCCCCXII. Indict. V. mensis Decembr. die XVIII. quæ fuit Dominica ante festum nativitatis Christi, Pontificis sanctissimi in Christo patris Domini Johannis XXIII. Anno III. ut & tanquam verus Administrator Ecclesiæ Osnaburgensis retro Chorum Ecclesiæ in loco extunc consueto præsidebat ad investiendum vasallos Ecclesiæ Osnaburgensis, & multitudinem vasallorum in generali illa præfixa dieta infeudavit & ab eis juramentum fidelitatis more solito, & prout de jure, recepit juxta Registri desuper facti continentiam. O! utinam adhuc fieret diligentia, & bona Ecclesiæ, prout tunc, conservarentur, circa quæ magna fuit negligentia, quod dolenter adhuc, ut prius, scribere ex dilectione Ecclesiæ compellor.

Circa hæc tempora schisma fuit in ecclesia Dei. Nam Johannes XXIII. de quo supra, electus fuit in locum Alexandri, in Concilio Pisano electi, Gregorius vero, licet in Concilio Pisano depositus, attamen cedere Papatui recusavit. Unde, cum de Anno MCCCCXIV. inclytus Rex Sigismundus, Ungariæ & Bohemiæ Rex, Aquisgrani à reverendissimo Domino Theoderico de Morsa electo Ecclesiæ Coloniensis & confirmato, octava die mensis Novembris coronatus est in Regem Romanorūm: & statim ad Constantiam se transtulit, operam daturus Concilio Constantiensi. Et licet Johannes Papa XXIII. primo pollicitus fuit cedere Papatui, si alii secum contendentes etiam renunciare vellent. Mutato tamen proposito se ad Austriam clam transtulit. Quare Dominus Rex Sigismundus Ducem Austriæ coëgit ut desisteret ab illa receptione & manutentione. Citato ergo Papa Johanne ad respondendum articulis & objectis, ipse determinatione Concilii se submisit, & Concilium Rege præsente eundem deposuit & privavit, & quod idem Johannes sub Regis custodia servari deberet, etiam Concilium pronunciavit: qui illustri Ludovico Comiti Palatino Rheni, qui eum ad quoddam suum misit castrum, fuerat ulterius commissus. Gregorius, qui Angelus de Carrario dicebatur, per suum ad hoc procuratorem constitutum, videlicet illustrem Do*micellum* de Malatestis de Arimino, Papatui in publica cessione coram Concilio & Rege præsente cessit, ac omne jus sibi quomodolibet in eo competens resignavit. Quam quidem resignationem Rex & Concilium gratanter acceptabant atque approbabant.

Renunciationibus & privationibus circa Papatum, ut præfertur, factis, Cardinales XXI. & viri XXX. literatissimi ab omnibus nationibus in Concilio deputati pro electione Pontificis summi intraverunt conclave & concorditer elegerunt Dominum Odonem de Columna illustrem, & immutato nomine Martinus vocatus est, sicque unitas reddita est ecclesiæ Dei, quæ dudum schisma & divisionem in periculum multarum animarum passa fuit.

In prædicto Concilio damnati fuerunt articuli extracti ex libris Johannis Wicleffi defuncti cum auctore. Etiam Johannes Huss & Hieronymus de Praga Hæresiarchæ, qui multos errores & hæreses in Bohemia prædicaverunt, & populum seduxerunt, prout adhuc, proh dolor! ab erroribus & hæresibus populus ibidem non cessat. Et licet Johannes Huss combustus fuisset & Hieronymus hæresin abjurasset, attamen recidavit & ad hæresin, ut canis ad vomitum, rediit. Unde hæreticus damnatus curiæ seculari traditus est & combustus, qui cum igni appropinquasset, cantabat alta voce: *Credo in unum Deum &c.* ad finem. Deinde cantavit Responsorium: *Circumdederunt me viri mendaces &c.* Post hoc cantavit Responsorium: *Christi virgo dilectissima &c.* Articulos damnationis & multa salubriter in Concilio gesta, pro reformatione in capite & in membris, cui placet legere, potest in actis Concilii Constantiensis, quæ hic, ut compendiosius sim, omitto. Hoc tamen, quod de Concilio & summis Pontificibus inserui, feci propter unionem ecclesiæ divinitus redditam in laudem Dei & profectum Ecclesiæ.

Circa hoc tempus Rex Angliæ cum navibus MD. armatorum LXX. millibus onustis mare versus regnum Franciæ transfretavit, contra quem Rex Franciæ bellum instauravit, & commisso prælio victoria cessit Regi Angliæ: & ex parte Regis Franciæ Dux Brabantiæ, Dux Barensis, & multi Principes ceciderunt. Rex vero Angliæ totum extunc regnum Franciæ subegit.

Prædictus Rex Sigismundus, cùm unio Ecclesiæ reddita fuit, transtulit ad regna primum Franciæ, deinde Angliæ, ut Reges ipsos amicabiliter componeret, & de Anno Domini MCCCCXVI. in æstate & autumno ibi permansit: sed adhuc Reges istos ad plenum pacificare nequivit. Sic circa finem autumni venit Aquisgranum.

Etiam Domino Sigismundo, Rege in Nimwegen existente, prædictus Dominus Henricus de Solmis, Dominus olim in Ottenstein, cum suis Dominis & amicis multifaria proposuit contra & adversus Dominum nostrum, Dominum Ottonem Episcopum Monasteriensem & Administratorem Osnaburgensem. Sed Domino Ottone etiam cum multis nobilibus, militibus & militaribus eorum Domino nostro Rege Sigismundo comparente ad singula mature, recte & rationabiliter respondit: sed tamen concordatum fuit. Ex illo Dominus de Solmis castrum Ottenstein recuperare non potuit: attamen bona ad castrum spectantia, dicta de Solmische Güder, sibi restituta fuerunt, de quibus quoad vixit, videlicet usque ad annum Domini MCCCCXXV. quo Zutphaniæ decessit, alimenta habuit, & viris de filiabus suis, nobili & virtuoso Domicello de Guterswick Comiti in Benthem & Domino Stenfordiæ nuptui traditis, in dotem fuerunt assignata, de quibus Dominus Bernardus, miles quondam, Comes in Benthem & Arnoldus Dominus in Stenforde germani, & ex his Domicellus Erwinus de Benthem, & Dominus Erwinus miles Comites & Domini in Benthem & Stenforde, descenderunt adhuc superstites, quos Dominus Deus regat, dirigat & protegat: qui illa bona, de Solmischen Güder appellata, die possident hodierno. Illum nostrum Dominum Episcopum & Administratorem Imperator rectè institutus benigne tractavit, & Jura ab imperio in regaliis & feudis dependentia tribuit, atque de eisdem ut etiam Principem Imperii infeudavit.

Circa hæc tempora, videlicet de Anno Domini MCCCCXI. Dominus Theodericus de Monickhusen miles castrum Reineborg sibi oppignoratum ulterius nobili Domicello Nicolao in Tekenenborg Comiti pro DCC. florenis hypothecavit, ad hoc Domino Episcopo & Capitulo minime consensum præbentibus. Unde Dominus Willebrandus de Hallermont, extunc Episcopus Mindensis castrum ipsum obsedit. Et cum Comes in Tekenenborg prædictus ab ipso obsidione repellere proposuisset Episcopum & suos, extunc Alhardus de Busche, drossatus in Lymborg cum suis adhærentibus de officio Lymborg eum impedivit. Deinde idem Alhardus cum opidanis in Lubbeke conflictum cum Comite habuit, & multos de parte Comitis cepit, & pro duobus millibus & ducentis florenis exactionavit, Comite & aliis suis terga vertentibus, & Episcopus castrum prædictum Sabbatho post festum corporis Christi vicit.

Item anno Domini MCCCCXV. circiter, Johannes Buck armiger diœcesis Osnaburgensis possedit castrum Roden sibi ab Episcopo Mindensi & à Capitulo pro satis legali summa cum suis pertinentiis obligatum atque impignoratum. Et cum ad eundem fama pervenisset, quod quidam Dominus Burchardus Harnebecke plebanus in Roden abusus fuisset stola qua circumcinctus cum aqua benedicta juxta morem patriæ homines & escas benedicere consueverat, vitulum vel vaccam ligasse ad præsepe dicebatur. Et cum populus diffitebatur, & custos ecclesiæ à quo plebanus delatus erat, etiam sibi non constaret requisitus dixerat, commotus Johannes Buck unam vaccam auferri fecit prædicto custodi, ex eo, quod primum plebanum præmissa perpetrasse asseruit, & postmodum negavit. Ille custos Dominum Willebrandum Episcopum adiit querulando de vacca sibi ablata per prædictum Johannem Buck, & etiam qui idem Johannes eum amovit ab officio custodiæ. Intervenit etiam quidam Dominus Plusterman cognatus custodis, qui verba minatoria adversus Johannem protulit in præsentia sua, quare etiam damnificatus fuit ad querelas istorum custodis & Plustermanni: & Episcopus scribi fecit sæpedicto Johanni Buck, mandando ut spolium restitueret, & quod præmissa causa de re sacra vel ecclesiastica & ejus abusione, simul atque de institutione & destitutione custodis, spectaret ad Episcopum & non ad officiatum secularem. Johannes Binck vir prudens, quia officium Roden cum omnibus pertinentiis sibi esset ascriptum per Episcopum & Capitulum, confidit quod præmissa causa quoad custodiam etiam ad eundem spectaret atque pertineret. Illis sic stantibus Episcopus absque ulteriori cognitione literas diffidatorias misit ad habitatio-

tationem paternam Johannis Binck (To dem Pulster Kampe) una die, & proximo mane in vigilia Jacobi Plusterman prædictus una cum suis complicibus, videlicet Dusing & Bratharste, ordinavit, quod Bratharst illa nocte quando nuncius exiret cum literis diffidatoriis natavit per fossata, latitando sub ponte. Tunc Bratharst & Dusing fecerunt incendium circa castrum, & cum famuli Johannis Binck exiissent castrum per pontem, surrexit Bratharst & clausit pontem castri, remotis & exclusis famulis quibus castrum fuit commissum, & supervenerunt Episcopus & sui, & sic castrum obtinuerunt, pecuniis quibus oppignoratum fuerat minime restitutis. De qua quidem ablatione castri Johannes Binck apud multos detulit querelas, exigendo restitutionem tanti spolii. Episcopus vero, homo deditus ad arma, querelas & minas Johannis Buck parvi pendebat. Quare Johannes Binck eundem diffidavit & anno proxime sequenti circa festum Michaëlis cum suis cognatis & amicis exercitu satis copioso diœcesin Mindensem volens aggredi, fuit jam in campo idem Episcopus, recedens de diœcesi Osnaburgensi, ubi rapinas perpetraverat, sicque inter se quasi inopinate conflictum satis durum habuerunt, ita quod Episcopus uno fuit orbatus oculo, multisque vulneribus læsus lethaliter, pater etiam Ernesti de Sten, alias de Gehlen ibidem ex parte Episcopi interfectus: & ex adverso Johannes Binck dire vulneratus & captus, simul etiam Dominus Johannes de Varendorpe, præpositus ecclesiæ S. Johannis Osnaburgensis, & Wilhelmus de Wolde læsi enormiter atque capti. Hermannus quoque Korff, alias dictus Smysing, qui filium Hermannum Smysing, nunc viventem virtuosum & dapsilem suum filium reliquit, etiam ibidem, in loco dicto dem Haselholte / fuit interfectus. Quorum defunctorum animæ in perpetua pace requiescant. Prædictos captivos Episcopus exactionavit, pecunias in castro Roden / quod, ut præmittitur, acquisivit, more suo accumulando. Cujus Episcopi imagini in Ecclesia Mindensi circa suum epithaphium illa castra Roden / & Regneberg / & Wedekenstein / quomodo, vel quibus mediis acquisivit, ad manus depingi atque sculpi procuravit. Quidam tamen sic dictant:

Hier is gekamen in dit Land
Van Hallermont Bischop Willebrand /
De hefft gebracht over ein /
Rodes / Reineborg / Wedegenstein.

Anno Domini MCCCCXX. quidam Curtisanus, Johannes Vrese, de Nienborg, cum literis Apostolicis acceptavit ecclesiam in Idenhusen, quam Episcopus de facto contulit suo secretario. Favorisantes Secretario ceperunt Johannem Vresen, & submergi fecerunt in aqua, sacco sibi induto. Quare Dominus illius Johannis Vresen, Auditor in Romana Curia laboravit in tantum, quod Dominus Apostolicus indixit Domino Episcopo Willebrando Canonicam purgationem: cujus purgationis receptio auctoritate Apostolica fuit commissa Domino nostro Ottoni, Episcopo Monasteriensi & Administratori Osnaburgensis ecclesiæ. Et cum defecisset Dominus Willebrandus in repurgatoribus, inventum proh fuerat, quod nobilis Ericus Comes de Hoja, frater Domini nostri Ottonis, septem millia florenorum assignavit Domino Willebrando convertenda inutilitatem diœcesis Mindensis, pro quibus impignorata fuerant castra illa Reinenborg & Roden Domino Alberto, filio Erici comitis prædicti, in hunc modum: si ipse Dominus Albertus post mortem Domini Willebrandi eligeretur aut postularetur ad ecclesiam Mindensem, & eam obtineret, tunc prædicta summa quitata & per acceptationem soluta deberet censeri: si vero hoc non contingeret, extunc hypotheca præmissa maneret salva. Per tale pactum fuit ingressus Dominus Albertus, & sic post mortem Domini Willebrandi ipse ad ecclesiam Mindensem est electus. Et cum prædictus Dominus Episcopus Monasteriensis & Administrator ecclesiæ Osnaburgensis nostram diœcesin in pace & tranquillitate longe gubernasset, & castra, signanter Vorden & Wetlage, ubi aulas & munitiones ædificari fecit satis longas & amplas & fortes, semper contra confines Dominos magis muniendo. In tali tamen pace & lenitate quidam non contenti, sed horum immemores, certas ligas & conspirationes inierunt subditi, Episcopo eorum non excluso, contra subjectionem & Juris ordinem, damnabiliter pœnas Aureæ Bullæ de conspirationibus, ac alias Juris incurrendo. Quare idem Dominus Otto in sene-

ctute civitatem Osnaburgensem ingrediens, ambonem & curiam, quæ nunc est Domini Henrici Ledebur, Præpositi ecclesiæ S. Johannis ecclesiæ Osnaburgensis, XXX fecit, in eaque beneficia ecclesiæ & diœcesi Osnaburgensi per vim facta rememorans, & caussam perversæ ligæ & conspirationis investigans, nullas efficaces recepit, unde manum protectionis aliquantulum subtraxit. Surrexerunt ergo multi impii raptores & latrones, inter quos erat Arnoldus Storck, postmodum in civitate Osnaburgensi morti adjudicatus & rotatus, Johannes & Rodolphus de Olden, & quamplures alii, qui varia damna in rapinis & incendiis perpetrarunt. Dicebaturque quod certi præfecti, qui pauperes & diœcesin defendere tenebantur, quandoque per seipsos vel subordinatos, insontes damnificaverunt, & inimicis signa dederunt, videlicet caput equi mortui dealbatum. Unde quando tutus erat aditus ad diœcesin Osnaburgensem, caput equi per anteriorem partem diœcesin attingebat: cum vero pervigiles erant incolæ diœcesis, caput retrogradum fuit, & anterior pars inimicos nostros conabatur respicere: unde multa mala sunt suborta. Certi vero Drossati, Johannes Eging, qui officiatus fuit in Wetlage & Gronenberge, & Wilhelmus Ringhoff, qui præfuit castris Forstenowe & Vorden, bene & animose diœcesanos defendere conabantur, & in civitate Osnaburgensi obierunt & sunt sepulti. Et cum Episcopus Otto ecclesiam Monasteriensem triginta duobus annis & quasi sex mensibus, nostram vero viginti annis laudabiliter rexisset, prout altissimo placuit, in castro Bevergernensi anno Domini MCCCCXXIIII. quinta mensis Octobris diem suum clausit extremum, sepultus in Ecclesia Cathedrali Monasteriensi, circa summum altare, & viscera ejus in ecclesia in Bevergern: & in monasterio circa ejus sepulturam sunt scripta sive exarata ista:

Otto decessit & sub petra requiescit:
Bellorum rector fuit hic, velut Hercules, Hector.
Non desolator & castrorum populator,
Ast magnatorum rector fuit, & pavor horum.
Nunc Deus alme tuum sibi præsta cernere vultum.

Quod eidem concedat, qui vivit & regnat in secula seculorum, Amen.

Circa hæc tempora, videlicet de anno Domini MCCCCXXIII. proxima ante Victoris, reverendus quondam Fredericus de Blanckenheim, qui Ecclesiæ Trajectensi quasi XXX. annis fructifer præfuit, diem suum clausit extremum. Vacante sic equidem ecclesia Trajectensi, Canonici & Capitula, totaque terra varias sustinuit preces pro novo Episcopo eligendo. Archiepiscopus enim Theodericus de Morsa intercessit pro fratre suo Walramo: Episcopus vero Otto Monasteriensis & noster, pro Domino Alberto de Hoja, filio fratris sui. Dux Montensis pro Gerardo Duce Clivensi, Comite de Marca: Dux vero Clivensis Adolphus preces porrexit pro nobili Domino Rodolpho de Depholte, Præposito Ecclesiæ Osnaburgensis & Canonico Ecclesiæ Coloniensis. Precibus, ut supra, factis, inquirentes certi de probitate & legalitate Domini Rodolphi, militares ab illa parte (der Yssele videlicet) prope Daventriam, Swolle & Campen, Amersforde & Groningen instanter petierunt Capitulum pro Domino Rodolpho de Depholte, ut illum eligerent ad Ecclesiam Trajectensem. Unde die proxima ante Martini Episcopi, Domini de Capitulo in discordia elegerunt aliqui Dominum Fridericum de Culenborg, aliqui Dominum Walramum de Morsa, & aliqui Dominum Rodolphum de Depholte, qui majora habuit vota. Electione sic facta Prælati ecclesiarum in præsentia Domini Clivensis adduxerunt Dominum Rodolphum, eum inthronisantes more solito, cum collocatione ad sedem Episcopalem & decantatione, Te Deum laudamus. Electione sic peracta Dominus Rodolphus suos procuratores misit ad sanctissimum Dominum Papam Martinum V. cujus sanctitas iterum atque iterum deliberans, tandem postulatione præmissa rejecta sive non attenta, Ecclesiæ Trajectensi providit de Episcopo Spirensi. Sed cum Episcopus Spirensis intellexit, quod Dominus Rodolphus postulatus cum adjutorio civitatum Deventer, Swelle, Campen, Groningen & militarium supra Yssele, possessionem castrorum in illa parte diœcesis possideret, sibique foret difficile illum amoliri, & dimittere Ecclesiam Spirensem, quam obtineret; concordavit cum venerabili Domino Swedero de Culenborg, Præposito Trajectensi, qui cum Præpositura

[illegible] & aliis eundem contentavit. Sic Dominus Spirensis jus suum ad manus Papæ Martini V. resignavit ad utilitatem Domini Swederi antedicti. Unde Papa providit Domino Swedero de Ecclesia Trajectensi, qui auctoritate Sedis Apostolicæ & in vim literarum suarum Apostolicarum admissus fuit ad Ecclesiam Trajectensem & inductus in possessionem de anno MCCCCXXV. die Martis post festum assumptionis gloriosissimæ Mariæ virginis, juravitque Capitulo prout moris est. De qua quidem provisione, admissione, possessionis inductione, cum omnibus sequelis Dominus Rodolphus appellavit, & appellationis adhæsionem obtinuit ab omnibus spiritualibus & temporalibus, dempto duntaxat Waltero de Covorde in partibus Overyssele commorantibus. Swederus tamen cum favore suorum acquisivit castrum toer Horst/ & admissus fuit ad civitatem Amersforde atque Rhene. Idem processit cum processibus adversus Dominum Rodolphum postulatum, etiam ad censuras ecclesiasticas. Sed Dominus postulatus inhærendo suæ appellationi cum suis adhærentibus via juris & armata manu resistebat. Et quia tempore & die introductionis Domini Swederi in civitate Trajectensi tumultus motus fuit magnus, sic quod quidam Burgimagister, Berent Prys, in domo propria fuit interfectus, multæ etiam fuerunt insolentiæ. Deinde anno Domini MCCCCXXVI. in vigilia Pentecostes circa meridiem Dominus Johannes van der Neß/ miles relegatus, cum quattuordecim equitibus armigeris venit ad civitatem Trajectum, & veniens ad locum, dictum den Pleeß/ assistebant sibi Dominus de Buren & alii: Incolæ vero ex adverso cum Bannericis civitatis; & venerunt ad pontem, dictum de Brodenberges Brugge. Et cum Dominus Johannes prædictus eos viriliter fuisset cum suis aggressus, ceperunt fugam. Quidam ex captivis fuerunt deportati, sive relegati, quidam etiam exactionati. Et post illum diem Dominus Swederus de Culenborg non rediit ad civitatem Trajectensem, sed cum fratre suo Domicello Petro de Culenborg, & Domino de Eggemont intromisit se de opido Amersford, & ibidem fecit duo fortalitia, vulgariter twe Bollwerck/ quæ munivit bombardis ac aliis instrumentis, defensores illorum ordinando, & etiam Gelderenses intromittendo. Propter hoc & alia, non observando capitula sui juramenti juxta processum propter eum juratum, Capitula Ecclesiarum & membra sive status diœcesis indixerunt Capitulum & citari fecerunt Dominum Swederum, qui licet scripsisset pro salvo conductu, quem & cum centum equestribus obtinuit, nec primo, nec secundo, nec tertio terminis per intervallum observatis, neque quarto ex superabundanti vocatus, comparere curavit. Quare in ejus contumaciam, propter fracturam sui juramenti in vim privilegiorum suorum, etiam per Episcopum juratorum, interdixerunt sibi, ne per amplius se de regimine intromitteret, nisi de forofactis satisficeret & juramentum observaret, & adhæserunt Domini Rodolphi postulationi, conformantes se civitatibus & militaribus in Overyssele. Et tunc Dominus Rodolphus de Depholte postulatus, per eos de novo pro gubernatore sive defensore diœcesis fuit assumptus & in Curiam Episcopalem in Trajectum anno MCCCCXXVI. ductus. Qui mox eorum adjutorio manu armata venit ad Amersford, & ibidem aggressus illa duo fortalitia, de Blockhüser dicta, cum suis armigeris destruxit atque debellavit, & cepit plures Gelderenses, & Domicellum Petrum de Culenborg, Johannem Ackren, Gosw inum de Dederick, Theodericum de Wye, & alios quasi ducentos. Prædictus nihilominus Dominus postulatus diligenter laboravit pro confirmatione à Domino Eugenio & illam obtinuit ac munus consecrationis in Wollentho, juxta concessionem Sedis Apostolicæ, præsentibus etiam ibidem reverendis & illustribus Dominis, Johanne de Depholte, & Alberto de Hoja, Mindensi Episcopo, & duobus suffraganeis. Sed Dominus Swederus de Culenborg parvi pendens confirmationem ab Eugenio concessam, transtulit se ad Concilium Basiliense, ubi anno Domini MCCCCXXXVIII. est defunctus & ibidem sepultus. Sit ei requies sempiterna.

[illegible] extunc eo sublato, quidam Petrus Passart, cum certis Canonicis, de novo nituntur eligere nobilem Dominum Walramum, filium Comitis de Morsa, qui per Consilium confirmatus, quia neutralitas erat, nunquam realem & actualem possessionem Ecclesiæ Trajectensis pacifice potuit adipisci, sed jurisdictionem spiritualem in Dordraco observandam instituit. Verum Dominus Rodolphus Episcopus Trajectensis licet plures adversarios habuit & inimicos, ut Leo imperterritus & Aquila, singu-

singulos supervolavit, vicit, & possessionem, altissimo protegente, strenuè, quoad vixit, defensavit. De quo ordine suo, quia nostram etiam Ecclesiam Osnaburgensem impetravit, licet ejus possessionem non fuit adeptus, ulterius Deo dante ulteriora patebunt. Hic enim, quando nostræ ecclesiæ Præpositus fuit, tempore suæ postulationis, & vicinus, multa & salubria & ut Præpositus, & ut Dominus de Depholte gessit, tam contra Dominum Willebrandum Episcopum Mindensem, quam contra Comitem in Delmenhorst, quos compescuit, & quod non est silentio prætereundum, contra præsides Bohemos cum Archiepiscopo Theoderico de Morsa Coloniensi, & Marchionibus Misniæ ac aliis ad fidei Catholicæ defensionem, laudem Dei & honorem dignus est semper occupare membranam.

Destituta, ut præfertur, iterum Ecclesia Osnaburgense suo Pastore, venerabiles Domini Decanus & Capitulum, Anno Domini MCCCCXXIV. die XVIII. mensis Octobris nobilem & generosum Johannem de Depholte, Clericum Osnaburgensis diœcesis elegerunt in Pastorem. Et licet prædictus eligendus tam ministerialibus, quam Consulatui & popularibus placuisset, tamen quia certi tractatus inter Dominum eligendum & suos Dominos & amicos ex una, & venerabiles Dominos Capitulares, ministeriales & Consulatum Osnaburgensem ex altera parte fuerunt tracti, & inter alia conventum fuit, quod Herwadia sive Exuvialia, quæ Episcopus Osnaburgensis ut fiscus, cum hæredes non superessent, levare consuevit, in quibus officiati & Gogravii in terminis Juris & consuetudinis non contenti fimbrias nimium dilatarunt, volentes quod Herwadia omnium illegitimorum natorum Laicorum & exuvialia bona per eos relicta fisco cedere deberent: Item quod nemo agnatus vel cognatus, etiam legitime natus, suo posset in his succedere agnato vel cognato, nisi probaret, quod suæ successionis genus esset ejusdem dominationis: hoc est, si decedens fuit liber vel libertinus S. Petri, succedens S. Paulli, aut S. Johannis, aut S. Clementis, tunc non admittebatur tanquam inhabilis ad succedendum in illis bonis: & quod de advenis etiam fuerunt certæ abusiones. Ut ergo in his iste cessaret, Consulatus, qui ex tunc telonium in civitate Osnaburgensi habuit, illud ad manus Domini Episcopi resignare deberet, & peramplius Episcopus per se vel alium hujusmodi Herwadia sive Exuvialia bona in civitate Osnaburgensi ab ejus incolis non reciperet: Qua conventione concepta, antequam electis fieret hujusmodi, deberet certiorari. Sed die electionis, ut supra, cum Burgimagistri cum certis de Consulatu porticum ingrederentur, electio jam facta fuit, & electus ad altare majus positus, Clero psallente: Te Deum laudamus, &c. proh! improvide Hermannus de Melle Proconsul cum suis complicibus claudi fecit januas Ecclesiæ Osnaburgensis, & inclusos tenuit Dominum electum, nobilem Domicellum de Depholte cum venerabili Capitulo vicariis atque Clero, circumvallataque fuit Ecclesia, & supervenerunt aliqui armigeri & cives civitatis Osnaburgensis cum vexillis & armis. Tandem conventum fuit, ut supra, & per electum & Capitulum sigillatum, quod hujusmodi Herwadia & Exuvialia per Episcopos Osnaburgenses & suos officiatos exigi non deberent: & in recompensum assignavit Consulatus Osnaburgensis Episcopo telonium perpetuo more suo percipiendum & in perpetuum tenendum. Sed reverendissimus Dominus Theodericus de Morsa, Archi-Episcopus Coloniensis ad censurarum ecclesiasticarum fulminationem ob id processit, locumque ecclesiastico supposuit interdicto. Sed Dominus electus, licet juvenis, more tamen suorum progenitorum, nobilium de Depholte, mitis, cui à S. Sede Apostolica beneficium absolutionis fuit commissum, absolvit reos, pacem cum ministerialibus, correis & civitate Osnaburgensi faciendo. O alme Deus parce delinquentibus, qui etiam ignorantes quandoque peccant, bonum sperantes consequi ex enormibus, quæ non intelligunt.

Hic noster electus, postqum à Sede Apostolica, videlicet Eugenio, confirmationem obtinuit, munus consecrationis, procerus corpore & juvenis, tamen ductu sui genitoris Domicelli Conradi Domini in Depholte, bene regere incepit. Ac statim Johannes & Wilkinus fratres de Klencken, cum adjutorio Dominii & opidanorum Hervordiensium temerarium Clero induxerunt bellum, & in nemore, dicto Bockholte, Dominus Johanes de Varendorpe Præpositus Ecclesiæ S. Johannis Osnaburgensis, Rembertus de Querchen, officiatus in Gronenberge, & Castellani ibidem

conflictum habuerunt, & licet tam in potentia, quam etiam multitudine nostros adversarios multum excederent, victoria tamen cessit adversariis, ubi prædictus Dominus Johannes Præpositus & alii fuerunt capti, quidam vero terga verterunt. Captivi fuerunt exactionati, aliqui tamen de nostris viriliter bellabant, inter quos erat Bernhardus de Snetten, qui Johannem Klencken gladio ad captivitatem compescuit, & manus Domini nostri Episcopi juramentum ab eo recepit. Sed cum idem Bernardus postmodum captivus ad servandam captivitatem fuerat requisitus in Hervordia, quidam perversus, dictus Tappe, proconsul Hervordiensis in foro eum, gladio evaginato, cum suis complicibus coëgit, ut quitaret Johannem Klencken captivum. Et licet ipse replicaret hoc fieri non posse, quia in manus Domini Episcopi eum resignasset, metu tamen corporis respondit, si sibi liceret, tunc dimitteret eum à captivitate, & non aliter. Illud adversarii receptantes Johannem Klencken pro quitato repetierant, asserentes, quod manus, quæ aliquem ligarunt, etiam eundem ligatum solvere possent: Non attendentes, quod ad manus Episcopi prius fuisset resignatus.

Posthac tamen de Anno MCCCCXXXV. reverendus Dominus Henricus de Morsa, Episcopus Monasteriensis propter mortem & vulnerationem quorundam suorum in dominio Osnaburgensis diœcesis, tempore dedicationis Ecclesiæ per familiares & officiatos Episcopi nostri, qui ibidem jure dominii diœcesis Osnaburgensis præsidebant, & etiam obedientiam cum sonitu campanæ & aliis manutenere volentes, turbantes repulerunt, nostrum Episcopum, & sic Episcopus Episcopum, frater confratrem, qui ambo sub uno metropolitano degebant, inconsulto Romano Pontifice, etiam non servato Juris ordine de justo bello indicendo, temerarie diffidavit: & rapinis & incendiis diœcesin Osnaburgensem damnificavit, Woltinckhusen villam comburens, de Auchem prædas abducens. Ipse tamen Episcopus Johannes satis animose eum semel in Hassedyck, licet copiosam multitudinem equitum & peditum haberet, insequutus est, sed malis Consiliariis dissuadentibus inimicos non invasit. At qui dolo impedierunt defensionem patriæ, veniam petant.

Quomodo etiam Judicium Gograviatus in Damme, quod Ecclesiæ nostræ ab Henrico Romanorum Rege datum est, ad Monasterium pervenit, varii varia loquuntur. Audivi tamen à reverendissimo Domino Conrado de Depholte, Episcopo Osnaburgense pie defuncto, quod sui progenitores hoc in feudum habuerunt ab Ecclesia Osnaburgensi, & pro exili summa iisdem de Sutholte impignorassent, qui ulterius ad idem Episcopo Monasteriensi hypothecassent: de quibus varia nobis fuerunt data damna. Non minus tamen Episcopus noster nunc circa Bevergerne, nunc in dominio Vechtensi ferro & igne diœcesin Monasteriensem damnificavit, & Johannem de Asbecke, Drossatum in Vechte cepit. Episcopus etiam Monasteriensis cum exercitu MD. equitum usque in Cappelen Comitatus Tekenenborg pervenit. Sed nostros formidans ab illatione damni recessit.

Guerris taliter stantibus, ut amatores pacis & tranquillitatis intervenerunt reverendissimus in Christo Pater & Dominus, Dominus Nicolaus de Delmenhorst, Archi-Episcopus Bremensis, & illustris Wilhelmus de Gulke & de Monte natus, Comes in Ravensberge, in quos arbitramentum factum fuit, & per eos laudatum in effectu, quod Judici deberet dieta in Hanekesberge, & ibidem utraque pars producere senes valetudinarios, ac probationes super usu & possessione Domini in Damme & Nienkerke. Adveniente diæta comparuit Dominus noster Johannes Episcopus in loco Hanekesberge, & coram Judice temporali produci fecit multos testes, qui recepti & jurati deposuerunt de dominio & termino satis late pro diœcesi Osnaburgensi usque in Mulerferde. Super quibus attestationibus literæ sigillis munitæ, in archivis & scriniis Capituli & Ecclesiæ Osnaburgensis, quæ vidi ac legi, sunt depositæ. Sicque fuit pax reddita Ecclesiis ambabus, non tamen sine damnis multis.

Anno Domini MCCCCXXVI. fuit conflictus in Frisia prope Detherdenum (in der Oldengast) videlicet hoc, ubi reverendus Dominus Nicolaus de Delmenhorst, Archi-Episcopus Bremensis, nobilis Johannes de Hoja, Comes Conradus, nobilis Dominus Depholte, pater Nostri Episcopi Johannis, Dominus Johannes, Comes in Rethberge, Canonicus Ecclesiæ Coloniensis, cum pluribus aliis nobilibus & militaribus, pro recuperandis juribus, castris & possessionibus, quæ quidem Focco Ukens Friso, infideliter invasit & usurpavit contra Kenonem de

Brocke Frisonem Capitaneum, & nobilem Dominum, filium nobilis Domini Mauritii Comitis de Oldenborg suum legitimum, quorum præfectus sive officiatus fuit, & cui factioni idem Keno à patre suo singulariter commissus fuit, qui sibi fidelitatem juravit, & detestabile perjurium incurrens eosdem castris & possessionibus spoliavit. Sed idem Focco cum aliis Frisonibus, licet paucis, resistentiam fecit, & in paludibus, quia gelu cessavit, & glacies periit, de Dominis ibidem existentibus certi, videlicet Domicelli Conradus de Depholte & Johannes de Rethberge prædicti, sunt miserabiliter occisi, D. Archi-Episcopus lethaliter vulneratus & Johannes Comes in Hoja, vir bellicosus, & alii plures militares capti, quidam etiam fugam ceperunt. Unde ille Focco Uke in sua perfidia & malitia induravit & fortificatus est: & Domini nostri Johannis adjutorium paternum proh! fuerat sublatum. Sepultique sunt prædicti Domicelli de Depholte & Rethberge in claustro Rastede Comitatus Oldenburgensis: quorum animæ in pace requiescant.

Dehinc etiam Dominus Albertus de Hoja, cui, ut præmittitur, castra Roden & Reineberge fuerant tradita vivente Episcopo Willebrando Mindensi & post ejus obitum, quia suc *** taliter qualiter, ut præfertur, in Episcopio, Ecclesiam Osnaburgensem, etiam auxilium sibi præstantibus Ducibus de Brunswick, multipliciter invasit, rapinis & incendiis damnificando. Episcopus vero Johannes animose cum adjutorio suorum militarium & civitatis Osnaburgensis resistentiam fecit, vi eos fregit, & in hyeme, tempore frigoris acerrimi, villam Roden cum adjacentibus ferro & igne destruxit. Et deinde etiam invito Episcopo Alberto, & germano suo Domicello Johanne Comite in Hoja, (qui in Reinenberge cum Theodorico de Monninckhusen milite ibidem Drossato præsens fuerat, & hæc vidit & audivit fieri) circa opidum Lubbeke tam domos & ædificia, quam segetes in nihilum redegerunt.

Deinde Anno Domini MCCCCXXXV. & istis temporibus fuit discordia inter prædictum nostrum Episcopum Johannem & Comitem Ottonem in Tekenenborg super terminis diœcesis civitatis & super damnis hinc inde tam per Dominos quam etiam subditos illorum, super etiam detentione decimarum spiritualium personarum in civitate degentium, & certis fossaturis factis nomine Domini nostri Episcopi in loco dicto **de Hallernele** / quam fossaturam Dominus Comes in suo solo asseruit factam, Dominus vero Episcopus in dominio & diœcesi Osnaburgensi. Sed Episcopus per censuras Ecclesiasticas moneri fecit Clerum diœcesis suæ in Comitatu prædicto commorantem, ad solvendum decimas, defenditque satis rigorose limites suæ diœcesis adversus Comitem prædictum non obstante, quod Dominus Henricus de Morsa, Episcopus Monasteriensis ei favorisavit, & jura Ecclesiæ suæ & suorum, quoad ipse vixit, defendit: quæ, proh dolor! inde sæpe indefensa permanserunt.

His peractis non quievit adhuc manus Domini Alberti de Hoja, neque Wilkini & Johannis Klencken, quin ipsi cum suis prædonibus Ecclesiam ac diœcesin prædarentur, subditis & officiatis Ecclesiæ & diœcesis nostræ conniventibus. Unde accidit de Anno Domini MCCCCXXXVI. quod armigeri, equestres de civitate Osnaburgensi, inter quos erat honorandus Henricus de Leden Proconsul, Conradus de Mollenbeke primicerius campiductor, confisi fuerunt velle repellere sævitiam adversariorum. Accidit vero quod Comes de Hoja, Wilkinus & Johannes Klencken, de parte Episcopi Mindensis & aliorum, potentiores erant nostris, quare circa Walborg, in parochia Vene, nostris ad habitaculum ibi appropinquantibus, Conradus Molenbeke ad id cum aliquibus pervenit, & sagittis adversarios repulerunt, ita quod incolumes se reservabant. Henricus vero Proconsul, præventus ab aliquibus adversariis, & vi impeditus, ne ad castellum iter habere posset, circa illud, licet fortiter resistebat, tamen multitudine comprehensus, in captivitatem est redactus, & in diros carceres in castro Slotesborg locatus, neque redemptus citius, quam post mortem Domini Johannis Episcopi nobilis Dominus Ericus de Hoja, Præpositus Ecclesiæ Coloniensis ad Ecclesiam Osnaburgensem, ut Administrator, fuerat electus, & per eundem Dominum Ericum & Johannem de Hoja, suum Germanum, Osnaburgæ introductus; ubi pristinæ libertati est restitutus.

Ex præmissis elici potest quod multas anxietates, tribulationes & vexationes ipse Dominus Johannes Episcopus, cum tempore suæ electionis, & quam diu vixerat, nunc per Dominos & Principes spirituales & temporales, nunc etiam per Capitulares,

& ministeriales quosdam passus sit, etiam permaxime præsertim per Hugonem de Scagen Decanum & alios. Etiam Swederus & Hermannus, fratres de Burche ei damna intulerunt. Unde cum ei obedire & à damnis abstinere noluerunt, cum adjutorio civitatis Osnaburgensis castrum Gesmele obsedit. Sed amicis istorum fratrum intercedentibus, ab obsidione fuit cessatum. Etiam vulgaris erat assertio, quod quædam mulier, uxor Arnoldi Kosters, Mettike van Scagenum dicta, quæ XXX vendere consuevit, & prope Curiam Episcopalem habitabat, poculum sibi præbuisset, quo hausto Dominus Episcopus querulose fertur dixisse: Ah! illius haustus læsionem nunquam evadam, incepitque infirmari ab illa die usque ad diem Parasceves de Anno Domini MCCCCXXXVII. & tunc per Dominum nostrum JEsum Christum, pro nobis passum, cujus passionis dies lugubris & dolorosus celebratur, vocatus, per multas tribulationes ab hac miseria, prout Domino placuit, est sublatus.

Audivi à fide dignis, quod quidem materia intoxicatum certis animalibus porrecta, ita subtiliter, nefandissime & sceleratissime confecta, reservata fuisset, & sæpe inspecta, ita quod notaretur ejus effectus, ad tempus mortis, ut supra, tendens: quod certi etiam in Romana Curia statim post diem decessus Episcopi ita subito, quod vim decem vel viginti milliaria possent pergi, Ecclesia & diœcesis Osnaburgensis per obitum Episcopi nostri Johannis antedicti fuissent impetrati. De quibus præmissus Dominus Hugo Decanus cum quibusdam aliis suspectus à popularibus reputabatur.

Hic Dominus Johannes de Depholte Episcopus in teneris annis, quia ad ætatem XL. annorum non pervenit, cum expertus aliquantulum fuit factus, ac in moribus crevisset virtutibus pollens constantiam didicisset, morte præventus est. Nec in suis vexationibus, tribulationibus & defensionibus, licet expensas plurimas fecit, aliquod castrum Ecclesiæ & Diœcesis alicui impignoravit. Verum aliquos census & reditus annuos de bonis Ecclesiæ & Diœcesis redemit.

Præmissus virtuosus & virilis & animosus Præsul in pavimenti Ecclesiæ majoris quasi medietate est sepultus, & circa Epitaphium ejus habentur ista metra:

Inclytus Antistes, en! de Depholte Johannes
Laudes virtutum fert stigmata nobilitatis:
Moribus insignis qui multa mavortia gessit.
Annis millenis quadringentis ter vice denis
His septem junctis, & Martius inde tregenis
Hic cubat in Domino cum pace parasceve Christo.

Ecclesia igitur sancta Osnaburgensis per mortem reverendi Domini Johannis de Depholte, solatio pastoris destituta, statim eodem anno venerabile Capitulum Ecclesiæ Osnaburgensis concorditer petentibus & consentientibus Ministerialibus & Proconsulibus, Consulibus & popularibus civitatis & Diœcesis Osnaburgensis, illustrem Dominum Ericum, filium Erici Comitis de Hoja, ex Ducum & Comitum genere procreatum, Præpositum Metropolis sanctæ Ecclesiæ Coloniensis, in Pastorem postulavit. In cujus postulationis origine & tractatibus, quidam tractatus Canonici & Prælati nostræ Ecclesiæ pravitate Simoniaca non abjecta, certa officia & bona Episcopatus sibi promitti & sigillari procurarunt, & postmodum postulatus melius informatus illa officia rescindi fecit. Unde origo multorum malorum dicitur evenisse.

Aliqui enim sponte bona dimiserunt: aliqui vero, ut Dominus Johannes de Varendorpe Senior Canonicus & Præpositus Ecclesiæ S. Johannis Osnaburgensis, qui se captivum in silva, sive rubo, dicto dat Haselholt/ allegavit, asserendo, quod in ista reisa Episcopus Osnaburgensis suus fuisset Dominus atque principalis, in cujus fuisset servitio, licet certi illustres & legales dixerunt, quod ipse, quia armigeri Diœcesis nostræ in multis numero excedebant adversarios, primicerio & officiato Domini Episcopi, palam pluribus audientibus dixisset, quod ipse lucrum & damnum eventurum nancisci vellet proprio sub periculo. Molendinum tamen novum, situm prope Curiam Domini Episcopi Novæ civitatis Osnaburgensis, curiam in Malbergen & piscationem Hasæ prope molendinum sibi promissum & sigillatum, quoad vixerat, retinuit, & jus, si quod sibi competiit, Dominis Ecclesiæ S. Johannis legavit, cum

quibus post prædicti Præpositi decessum reverendus in Christo pater, Dominus Conradus de Depholte, Episcopus Osnaburgensis, cum hæc optime constabant, legavit & concordavit.

Hic Dominus postulatus ab Eugenio Papa impetravit quod Ecclesiam Osnaburgensem in administratione quoad beneplacitum Sedis Apostolicæ, & etiam Præposituram Coloniensis Ecclesiæ obtineret: & laudabiliter in pace suam rexit Ecclesiam annis quasi quatuor. Sed sicut malorum instigante atque seminante discordia fuit inita inter Decanum & Canonicos Ecclesiæ sæpe dictæ: ita sub specie boni, & coërcitione disciplinæ, aliqui ad locum disciplinæ, sive carceres, vulgo dat Hoy dictum, missi, ibi quasi ad annum detenti, prætextu quorundam assertorum futurorum, unde etiam rumor & invidia provenit. Dominus Decanus etiam extunc, Hugo de Schagen, vir elatus, de dilapidatione bonorum & clenodiorum Ecclesiæ suspectus, rancorem recepit adversus Dominum Johannem de Varendorpe, Seniorem Canonicum, & vice versa Dominus Johannes contra Decanum prædictum. Unde Dominus Decanus sibi associavit Dominos Gisbertum de Wulfften Scholasticum, Nicolaum de Bockroden Thesaurarium, Johannem de Brincke, Hermannum de Munster, Egbertum de Herberen, Johannem de Kerssenbroke juniorem, Hardewicum de Weddesche. De parte vero Domini Johannis de Varenolorpe Senioris, fuerunt Domini Nicolaus Voss, Johannes de Meppen Cantor, Johannes senior de Cerssenbroke, Everhardus de Fycklo, Conradus de Bremis, Magister Gerhardus de Leden, Præpositus in Bramesche, & egregii Domini Dethardus Sleter, Legum Doctor, extunc Decanus Bremensis, Everhardus Lakepren, Decretorum Doctor & Decanus Daventriensis, etiam Canonici Ecclesiæ Osnaburgensis prædictæ, licet absentes, partem tamen fovebant Senioris. Hæ partes autem se altercantes una contra aliam, clam etiam & palam processerunt. Unde Senior cum suis, asserentes se Capitulum repræsentare, mandata decreverunt contra Decanum super distractione & alienatione clenodiorum Ecclesiæ & aliis fere factis, & ob non paritionem, eundem cum quibusdam aliis suis complicibus ab ingressu Ecclesiæ & à divinis suspenderunt. Decanus vero ad Concilium Basileense appellavit, & refutatorios Apostolos reportavit. Adveniente tunc die Cinerum de anno Domini MCCCCXLI. quando unusquisque beneficiatus tenetur esse in processione per circuitum & in Choro, prædictus Dominus Decanus, ut præmittitur, ab ingressu Ecclesiæ & à divinis suspensus, forte de sua appellatione confisus, cum suis complicibus Chorum Ecclesiæ Osnaburgensis ingressus, divinis se ingessit, censuras prædictas parvi pendens. Unde Senior, Dominus Johannes de Varendorpe cum certis armigeris in choro ecclesiæ Dominum Decanum invasit atque apprehendit. Cæteri vero Canonici, sui complices, fugerunt & per fenestras Chori, & retro per Capellam, qua nunc corpus reverendi Domini Conradi de Depholte Episcopi est sepultum, scanderunt atque evaserunt. Decanus vero diris carceribus fuit mancipatus. Et quia hæc captura non absque sanguinis effusione in Choro, ut præfertur, facta, ideo divina postmodum ad longum tempus in Ecclesia S. Paulli per membra Ecclesiæ fuerunt tenta atque celebrata. Quod quidem factum Domino Erico Administratori multum displicuit, & quia nimium favorem Decano impendebat, ipse circa mandata pœnalia contra Dominum Seniorem & sibi adhærentes ac processus fulminavit, & ad opidum Iborch citari fecit. Senior vero cum sibi adhærentibus ac capitulum apud Ecclesiam Osnaburgensem repræsentantibus, ex adverso allegarunt, Aministratorem juxta vires sui juramenti non posse Jurisdictonem in eos exercere, etiam locum, in quem vocati fuerant taliter qualiter non foret insignis, neque Capitula haberet Jurisperitorum. His sic stantibus, Dominus Theodericus de Morsa, Archiepiscopus Coloniensis Metropolitanus, Ecclesiam & Chorum Osnaburgense ecclesiastico supposuit interdicto.

In tali angustia & anxietatibus unaquæq; partium subsidium sibi quæsivit & juvamen. Fuit extunc quidam Dominus Lubbertus Westphael, Canonicus Ecclesiæ Paderbornensis, vir maturus & strenuus, qui ingessit se de Præpositura Ecclesiæ Osnaburgensis, consanguineus Swederi & Hermanni de Busche, apud Dominum Ericum Admini-

Administratorem acceptus. Sed nobilis & generosus Dominus Conradus de Depholte, Præpositus Daventriensis, eandem Præposituram à sancta Sede Apostolica impetratam per tres sententias definitivas obtinuit, etiam cum literis executorialibus. Idem venerabilis & nobilis Dominus Conradus de Depholte prædictum Dominum Ericum Administratorem, & Nobilem Domicellum Johannem Comitem de Hoja, virum utique bellicosum humiliter adiit, precando ut sibi favorem ordinatum Dominus Ericus ut ordinarius, & Domicellus Johannes ut cognatus impenderet, ut Præposituram Osnaburgensem auctoritate Sedis Apostolicæ adjudicatam posset obtinere. Qui nec jus nec unionem sanguinis attendentes, licet mater Domini Erici Administratoris & Domicelli Johannis ejus germani mater, & Domini Conradi de Depholte avia materna, sorores fuissent, filiæ Ducis de Brunswick atque Luneborg, magis tamen Domino Lubberto Westphael, quam Domino Conrado de Depholte favorisabant. Processit igitur & executionem mandatorum Sedis Apostolicæ suo, per Præposituram sibi adjudicatam fieri fecit illustris Dominus Conradus de Depholte, ac jure & etiam manu armata Præposituram obtinuit, adhærentibus sibi Domino Seniore Johanne de Varendorpe, Præposito Ecclesiæ S. Johannis & aliis Dominis Capitularibus Osnaburgæ remanentibus: adhæsitque eisdem Dominus nobilis Conradus Præpositus sæpedictus, alter alterum protegendo. Decano sic in carceribus detento, fugitivis Canonicis apud Dominum Ericum receptis, & de castris per officiatos & familiares Domini Administratoris multifarie aliis Dominis Seniore Osnaburgæ degentibus per abstractionem suorum pecorum, etiam incolis & civibus damnificatis, interposuit se Consulatus Osnaburgensis quantum potuit, hortando, monendo, ut restitutio fieret, aut solutio damnorum illatorum. Et licet semel quædam solutio fuerat facta, Domino tamen Johanne de Brinck Canonico tunc clamante in hæc verba: Teneo quod hæc restitutio nihil boni apportare debeat inter Dominum & civitatem.

Paullo post nobilis & bellicosus Comes Johannes de Hoja, qui Domino Administratori affuit, & confœderationem cum Domino Administratore & prædictis Canonicis extra civitatem Osnaburgensem apud eum degentibus, & certis ministerialibus Ecclesiæ Osnaburgensis & extraneis ligam & conspirationem iniit de castro Iborg, & ad illud omnia pecora, quæ Dominus Johannes de Varendorpe circa castrum Suehusen, habebat quod fuit suum patrimonium, vi armata abstulit. Et eadem die omnia jumenta per totam diœcesin Osnaburgensem existentia, quæ ad bona Præposituræ Sancti Johannis prædictæ, & ad patrimonialia spectabant, per officiatos & armigeros Domini Erici Administratoris, & Comitis Johannis ad castra Domini Administratoris violenter sunt ablata. Quod querulose proposuit Dominus Johannes Senior, tàm Dominis de Capitulo civitatis Osnaburgensis, quàm etiam Proconsulibus & Consulibus civitatis Osnaburgensis. Et licet iterum tam spectabiles Proconsules quam Consules Domicellum Johannem interpellassent, eumque muneribus aureis placare proposuissent, petendo ut bonus mediator inter Dominum Seniorem, cæterosque Dominos Capitulares ac Dominum Ericum Administratorem, suum germanum. Verum Domicellus Johannes ferocitatem solitam non amovendo, immo magis animum fratris sui Domini Erici inflammando, prout à veridicis didici, eum instigavit, ut postpositis suis pollicitationibus Ecclesiæ & diœcesi factis, quos à damnis defendere assertus fuit ut Dominus, eos per ablationem jumentorum, equorum, boum, vaccarum, pecorum & caprarum, ac alias quantum potuit damnificavit, spiritualibus ac secularibus de civitate Osnaburgensi non parcendo, præclusitque viam cunctis bona venalia ad civitatem Osnaburgensem adducere proponentibus. Propter hæc & alias diversas rationes proponendas, juxta ritum, consuetudinem & observantiam Ecclesiæ Osnaburgensis, vocatus erat Dominus Ericus Administrator ad Capitulum sive locum Capitularem, super objiciendis responsurus, cum provisione securitatis. Et quamvis ad civitatem Osnaburgensem animo comparendi in Capitulo pervenit, malis tamen Consiliariis dissuadentibus, mutavit propositum, & exivit civitatem Cathedralem, quam postmodum nunquam fuit ingressus. Et sic præmissa mala deteriora fuerunt secuta. Nam Comes Johannes, anno quo supra, literas diffidatorias misit Dominis nobili & venerabili Conrado de Depholte Præposito, Johanni Seniori,

cæterisque Dominis Capitularibus Oſnaburgæ degentibus, & omnibus Proconſulibus, Conſulibus, civibus & incolis civitatis Oſnaburgenſis, circa collem (den Schlachterberge) cum ſexcentis equeſtribus, civitati Oſnaburgenſi applicuit, & magnam prædam abduxit, & ad caſtrum Witlage duci fecit. Præpoſitus vero, illuſtris Dominus Conradus cum ſuis, ac cives Oſnaburgenſes, prope & extra civitatem ſequentes, majus tamen periculum abhorrendo, ad civitatem ſunt regreſſi. Sumpſitque Dominus Ericus, ac ſuus germanus Johannes, in adjutorium illuſtres Duces de Brunſwick, Wilhelmum & Fridericum fratres Domini Wilhelmi, qui & multi militares, una etiam cum Domino Alberto de Hoja Epiſcopo Mindenſi literas ſuas diffidatorias etiam emiſerant. Præpoſiti vero Dominus Conradus de Depholte & Johannes de Varendorpe, ac ſpectabiles proconſules & conſules, multos armigeros, & etiam nobiles, videlicet Dominum Martinum de Spegelberge Comitem, & de diœceſi Monaſterienſi, ac Fredericum de Horde Oſnaburgæ primicerium, & plures de Comitatu Markenſi, ſumpſerunt ſub ſuis expenſis, ſtipendia larga dando, in ſubſidium & juvamen. Et quod dolenter referendum eſt, Dominus Ericus Adminiſtrator bellum indixit prædictis Præpoſitis ac Dominis Capitulum repræſentantibus, & etiam Proconſulibus, Conſulibus, Communitati civitatis Oſnaburgenſis, quibus ad præeſſendum ut verus Paſtor juxta tenorem ſuarum literarum Apoſtolicarum fuerat datus. Audivi tamen ab aliquibus, qui fuerunt ſui Conſiliarii, quod quaſi à ſuo fratre Johanne de Hoja cum diu denegaſſet, compulſus fuiſſet, cum lacrymarum effuſione dixiſſet: O! quomodo Eccleſiam, quam protegere & defendere ab injuriis ſum aſtrictus, proh! nunc diffidare debeo. Et poſtmodum tam Dominus Ericus, quam etiam Comes Johannes ſuus germanus cum ſuis complicibus damna quæ potuerunt Eccleſiaſticis & ſecularibus perſonis in bonis & aliis incendiis & rapinis multipliciter perpetrarunt, vaccas & jumenta multa de prato Utadder, circa civitatem Oſnaburgenſem, ubi tunc plures de civitate & etiam de diœceſi propter ſecuritatem, ut confidebant, adduxerant, ſpoliarunt & ad caſtrum Iborg apportarunt. Sed cives Oſnaburgenſes cum ſuis ſtipendiariis inſequentes prædictos ſpoliatores usque ad turrim circa Ozede, Johanne de Holcorpe, extunc vexillifero, quia nox inſtabat, ſunt reverſi. Propoſuit extunc Comes Johannes aggredi Oſnaburgenſes, quia ultra ſexcentos equeſtres habuit armigeros, ſed Johannes Klencke diſſuaſit. O! ſi ſecuti fuiſſent ulterius. Nam ſtatim poſt reditum Oſnaburgenſium Comes Johannes cum ſuis dividens ſe ab aliis de exercitu ad Iborg, cæteri ad villam Hilter equitarunt, & per noctem iſtam cum præda ibi permanſerunt. Ac ſtatim cum multiplicata fuerunt ſpolia, rapinæ, incendia, damna per Comitem Johannem & ſuos; ulterius prædicti Præpoſiti Eccleſiæ majoris & S. Johannis Oſnaburgenſes, ac proconſules, Conſules & communitas civitatis Oſnaburgenſis, hoc tolerare non volentes, ad arma ſe præpararunt, & cum bombardis atque inſtrumentis bellicis civitatem Oſnaburgenſem exierunt, animo caſtrum Vaſtenow obſidendi. Sed eis appropinquantibus multi graviter per ſagittas & bombardas ſunt læſi, & quidam armiger de Comitatu Markenſi ita graviter, quod cor ſuum cunctis patebat. Intellexerunt quoque quod Comes Johannes fuit in caſtro etiam cum Ducibus Wilhelmo & Friderico de Brunſwick, qui dicebantur extunc ibidem habere D. armigeros equeſtres. Unde quidam putabant, quod circumvallatione facta, prædicti Duces atque Comes cum ſuis ad unam partem aciei exitum habere potuiſſent, etiam cum illatione damnorum multorum. Quare mutato propoſito redierunt ad civitatem; quod tamen multis reprehenſum & inutile fuerat adjudicatum. Nam multi villani ad partem civitatis declinantes, & etiam in campo cum illis exiſtentes, timuerunt valde ſic derelicti, ex hoc damna intolerabilia ſuſtinere. Unde illis lamentantibus, & etiam Oſnaburgenſibus alias vires reſumentibus, poſt triduum Domini Præpoſiti prædicti, Proconſules, Conſules & communio, Eccleſiæ & civitatis ſtipendiarii cum toto exercitu exierunt, & caſtrum Vorſtenowe circumvallarunt. In obſidione tali firmiter opidum aggreſſi cum ictibus bombardarum ac aliis inſtrumentis bellicis, jaculis emiſſis viriliter præliando opidum devaſtarunt: in quo Domicellum Johannem Comitem de Hoja ceperunt, & quia odioſus erat populo, timens ne ipſum occiderent, quandam caminatam Domini plebani aſcendit, & ibi apprehenſus ſubmiſit ſe ut captivus Dominis Præpoſitis, Proconſulibus, Conſulibus civitatis.

Unde

Unde gaudium & redemptio populi accrevit. Nam hæc fiebant in die Sanctæ Reginæ virginis, cujus sanctum corpus in ecclesia Osnaburgensi cum magna veneratione est reconditum, fuitque ad honorem Dei & S. Reginæ à Domino Johanne Præposito ecclesiæ S. Johannis institutum, quia in illo die defertur per circuitum capsa deaurata S. Reginæ cum multis sanctis corporibus ibidem inclusis, quod omnes Proconsules, Consules, civitatis præsidentes præsentias habent cum Canonicis ecclesiæ sæpedictæ. Et habito opido ulterius contra detentores castrum per diros ictus bombardarum fuerat processum. Videns Wilhelmus de Woldearmiger cum suis non posse resistere, tradiderunt castrum suis saltem corporibus salvis etiam absque captivitate personarum. Habitis igitur castro, opido & Domicello Johanne capto, cum gaudio & triumpho Comitem Johannem & Secretarium Domini Erici Hermannum Hageto, ad turrim civitatis positis, ad civitatem cathedralem perduxerunt. Et statim cameram, quondam Domicello Simoni de Lippia constructam, in quo captivus ad sex annos per prius detinebatur, aptatam & bene munitam pro habitatione Domini Johannis statuerunt, in qua vinculatus fuit, atque per vigiles benè custoditus in turri, dicta de Bucketorne / & ibidem ad sex annos, stare non valens, neque ire, sed prosternere se potuit, ita arte collocatus permansit, prout inferius loco suo uberius Deo dante enodabitur. His peractis nobilis strenuus & venerabiles Præpositi ac proconsules, Consules & cives cum suis adhærentibus castrum Iborg devastarunt, ibi quasi per totam hyemem opido primum capto existentes cum magnis sumptibus, rebus bellicis & expensis. Et licet Episcopus Mindensis Dominus Albertus, cum penuriam sustinuissent in castro victualium & calceorum cum certis equestribus apportari fecit. Sed Osnaburgenses hujusmodi perscrutati impedientes, quare ob timorem Mindenses victualia abjecerunt fugam capiendo, Osnaburgensibus hujusmodi victualia adeptis. Et quia finaliter esculentis poculentis & calceis carebant, Dominus Egbertus de Herberen, Bruno Rewilde, & alii, quibus castrum commissum fuerat, salvis suis corporibus, castrum Iborg tradiderunt. Habito ergo castro & benè munito Præpositi & incolæ civitatis ad sua cum triumpho remearunt. Deinde non cessantes ab obsidionibus, primum Vorden, deinde Wittlage, castra obsederunt. Sed Otto de Ryngele, officiatus in Vorden, cum aliquandiu damna passus fuisset, & Theodericus de Horne ibidem læsus receptis pecuniis per eum expositis, castrum Vorden, & Wernerus Loderinck etiam solutis sibi per Præpositos & civitatem debitis, castrum Wittlage ad manus Capituli & civitatis tradiderunt. Adeptis ergo castris illis, captoque Domicello, Johanne Comite, conventum fuit inter Dominos Præpositos Capitulum, Proconsules, Consulesque civitatis Osnaburgensis, & Reverendum in Christo patrem, Dominum Henricum de Morsa, Episcopum Monasteriensem, ut ipsum pro Administratore Ecclesiæ Osnaburgensis assumerent. Quia aliquandiu inter Dominum prædictum Ericum de Hoja ex una, Præpositos & Capitulum ex altera controversiæ erant. Nam Præpositi, Capitulum & civitas querimoniales literas cum multis articulis contra juramentum Domini Erici conscriptas, ad principes Ecclesiasticos & seculares & alios Dominos proceres & militares, & civitates emiserunt. Qui infamiæ notis eundem aspersum, indignum ad Ecclesiam Osnaburgensem regendam, quam & ipse destruere conabatur, attestabantur. Et Concilium Basileense, quod extunc viguit, hoc intelligens, Domino Henrico de Morsa de Ecclesia Osnaburgensi providit, eumque in Administratorem præfecit. Qui fretus illis concilii Osnaburgensis literis, ad altare majus Chori Ecclesiæ Osnaburgensis, locatus, possessionem Ecclesiæ & diæcesis fuit adeptus, de anno Domini MCCCCXLI. die IX. mensis Junii.

Extunc idem Dominus Henricus novus Administrator Ecclesiæ Osnaburgensis assistentiam fecit Dominis Præpositis Capitulo & civitati Osnaburgensi, ac primo Grevenberge circumvallato, & per Hermanum de Busco tradito, ubi suos armigeros pro defensione Ecclesiæ & civitatis locavit contra Dominum Albertum Episcopum Mindensem, Henricum Ledebur, Wernerum Loderinck, Hermannum de Busche & alios militares multos castrum Hunteborg cum ingenti exercitu & multis armigeris, personaliter, sibi assistentiam Dominis Præpositis & Civitate Osnaburgensi facientibus, de Anno Domini MCCCCXLII. in nativitate Johannis Baptistæ obsedit,

obſedit, & per circuitum foſſatis novis ita circumvallavit, quod in caſtro exiſtentibus non patuit egreſſus neque ingreſſus ad caſtrum. Unus tamen multum velox Gerhardus Vincke, qui jam adhuc ſupereſt, nudus abiit & in aquis cum folio in aquis naso ita os ſuum abſcondit & anhelitum traxit, & emiſit, ut longis temporibus perſeverando circa ex excercitu caſtellum tenentibus & ſuis complicibus nuntiavit. Et cum fere per hyemem magnis expenſis circumvallatio cum multis bombardarum ictibus habita fuit, & non ſupervenit redemptio, quam tamen Epiſcopus Mindenſis ſæpe pollicitus fuit, nec ſupererant victualia, in nocte, dum ventus & pluvia vehementer turbarent auditum, ſecreto receſſerunt, caſtrum derelinquendo. Sic reſtitutum fuit caſtrum Eccleſiæ Oſnaburgenſi, & relictæ bombardæ & inſtrumenta bellica & præſertim quædam bombarda, in qua arma Eccleſiæ Mindenſis & Comitum quondam de Hallermont ſunt infuſa, quæ apud caſtra diœceſis Oſnaburgenſis adhuc poſſidetur, ut in juſto bello acquiſita.

Cum ergo Comes Johannes de Hoja in turri, dicta de Buckestorn, Oſnaburgæ captivus teneretur, nec ex facultatibus ſuis tantum obtulit, quod redimi potuit. Dominus Ericus Præpoſitus Colonienſis olim Adminiſtrator, privatus caſtris omnibus Eccleſiæ & diœceſis, Oſnaburgenſis laborans pro redemptione fratris ſui Comitis Johannis allegare propoſuit, quod idem Comes in treugis quæ inter eundem & ſuum fratrem ex una, & Præpoſitos & Conſulatum & cives Oſnaburgenſes ex altera parte initæ fuiſſent, & de mane iſtius diei, quo captus fuerat, incipientibus fuiſſet victus. Unde ipſum de captivitate & carceribus requiſivit relaxari, & priſtinæ reſtitui libertati. Pars vero adverſa allegavit, quod ante inceptionem treugarum invaſus fuiſſet & captus, dicentes ipſum captum fere ante ortum Solis, & tunc diem incipere juxta communem obſervantiam Juris militaris atque etiam ſcripti, juxta gloſſam cap. II. extrav. de feriis. Alternantibus itaque ſic partibus, Dominus Ericus coram Cæſarea majeſtate, videlicet Illuſtriſſimo Domino Frederico Romanorum Imperatore, querelam proponi fecit, & demum citari Proconſules, Conſules, & cives civitatis Oſnaburgenſis ad curiam Imperialem, producique fecit literas treugarum Præpoſitorum atque Conſulatus civitatis Oſnaburgenſis. Et licet Dominus Ericus perſonaliter conſtare propoſuit ad gratiam Imperialem, & in via per Comites de Honſtein captus, in caſtro Laër Principatus Thuringiæ vinculatus, & tandem pro MD. florenis redemtus; tamen per procuratores ſuos cauſſam proſequi non ceſſavit. Unde Dominus Imperator, favore ſanguinis motus, quia Comes Johannes de Ducum Saxoniæ & Brunſwick genere procreatus, ut in appellationibus fuerat allegatum, pronuntiari per ſententias mandavit, quatenus prædictus Comes de carceribus eſſet relaxandus, & Principibus, Duci videlicet Juliacenſi, vel Haſſiæ Landgravio incolumis corpore & rebus ſalvis emittendus, quo facto cauſſa captivitatis deberet decidi, in treugis an extra eſſet facta. A qua quidem ſententia per Proconſules & Conſules civitatis Oſnaburgenſis provocatum atque appellatum ad Sacroſanctum Conſilium Baſilienſe, quod extunc dominavit, cauſſaque commiſſa duobus Cardinalibus, qui etiam in cauſſa appelationis ad certos actus proceſſerunt, quo tamen non inſpecto, licet appellatione prudente nil ſit innovandum, ſereniſſimus Dominus Imperator ſententiam ſuam executioni demandaverat, & contra omnes ſeculares majores anno duodecimo, puberes ſaltem maſculos, ſeptuagenariis exceptis, bannum tulit Imperiale, cum aggravatione, vulgariter dicta Acht unde Overacht / mandans omnibus Principibus, Dominis militaribus, civitatum rectoribus & opidorum, ut præmiſſos Oſnaburgenſes caperent atque detinerent carceribus intendendo. A quibus omnibus etiam de jure fuerat appellatum. Præmiſſa tamen executio facta fuit in civitate Colonienſi, ubi Hermannus Smediger, & Hermannus Permeterer fuerunt capti, proceſſumque fuerat donec & quousque tempore reverendi in Chriſto Patris & Domini, Domini Conradi de Depholte Epiſcopi Oſnaburgenſis, poſtquam idem Comes Johannes de Hoja filiam domini nobilis Domini Ottonis de Depholte, ex qua ſuſcitavit illuſtrem Domicellum Jodocum, nunc Comitem de Hoja ſuum filium: extunc ego N. N. abſolutionem ad cautelam ab Imperatoria majeſtate prædicta impetravi in Concilio Baſileenſi diſſoluto, & ſecuritas civibus Oſnaburgenſibus in his fuit reſtituta.

Amoto

Amoto igitur ab Ecclesia Osnaburgensi Domino Erico olim Administratore, Præposito Coloniense, & postulato Domino Reverendissimo Henrico de Morsa, Episcopo Monasteriensi, in Administratorem Ecclesiæ Osnaburgensis, & possessione anno & die, ut supra, adepta, idem Dominus Henricus strenue Ecclesiam & diœcesin contra quoscunque invasores defensavit, & præsertim Dominum Albertum, Episcopum Mindensem, compescuit, & omnes illi adhærentes. Manu enim valida cum multis equitibus opidum Lubbeke in segetibus & aliis, quia à suis solitis maleficiis, rapinis & incendiis quiescere noluit, damnificavit, plures armigeros in Gronenberge sub suis expensis & stipendiis, quorum Ludolfus Nagel primicerius nomine ejusdem Episcopi fuit, ordinavit: & Episcopum Mindensem prædictum adhoc induxit, quod personaliter in castro Sassenberge, Monasteriensis diœcesis, comparuit, & Sacrosanctis Evangeliis tactis juravit nunquam velle facere, vel quicquam de facto attentare contra eundem Dominum Episcopum Monasteriensem, neque contra nobilem extunc Domicellum Conradum de Depholte, Præpositum Osnaburgensem, neque contra diœcesanos Monasterienses & Osnaburgenses. Quomodo vero hoc, tempore ejusdem Domini Conradi, primum Præpositi deinde Episcopi Osnaburgensis, servatum fuit, pluribus spiritualibus & secularibus fuit & est manifestum.

Præmissis actis, & castro Huntenborg recuperato, ut præfertur, paceque restituta Ecclesiæ, civitati & diœcesi Osnaburgensi, laudabiliter eo regente, fore factores & falsarios odiens, quendam civem civitatis Monasteriensis Stromberg dictum, de falsitate monetarum suspecto, apprehendi fecit, & in castro Sassenberge vinculari præcepit. Unde Consulatus Monasteriensis, cui tunc Gerhardus Kleyhorst in officio Burgimagistri præfuit, qui satis animose jura & consuetudines civitatis Monasteriensis defendere proposuit, nolens quod cives civitatis Monasteriensis taliter incarcerari deberent, sed potius coram Consulatu eorum, Burgimagistris & rectoribus immediate impeti deberent, eorum civem juri stare coram eis obtulerunt. Convenientibus etenim nobilibus, militaribus, Proconsulibus & Consulibus diœcesis & civitatis Monasteriensis, confœderationem sive conspirationem fecerunt adversus Dominum Henricum Episcopum Monasteriensem, nostrum Administratorem. Unde displicentia & discordia orta fuit inter eundem Episcopum & suos subditos, querulantibus partibus prout unicuique libuit. Et tunc Præpositi Capitulum & civitas Osnaburgensis Monasteriensibus scripserunt, offerentes eorum Dominum & Administratorem ad recipiendum & faciendum quod ordo exigeret juris & rationis.

Circa hæc quoque tempora discordiæ fuerunt inter Reverendissimum in Christo patrem & Dominum, Dominum Theodericum de Morsa, Archiepiscopum Coloniensem, Principem Electorem Imperii, Westphaliæ & Angariæ Ducem, & Proconsules, Consules & cives Sosatienses. Et licet multi tractatus de compositione amicabili habiti & tenti fuissent in Colonia & pluribus aliis locis, minime tamen subsecuta fuit. Unde Sosatienses subjectionis jure relicto se subdiderunt illustribus Dominis Adolpho patri, & Johanni suo filio, Ducibus Clivensibus & eundem Ducem Johannem, extunc virilem & animosum Anno Domini MCCCCXLIV. in die Apostolorum Petri & Pauli, intromiserunt ad civitatem Sosatiensem, & eidem homagium fecerunt, & statim Archiepiscopo prædicto in castro suo Arnsberg extunc existenti, literas diffidatorias direxerunt. Et extunc partes ambæ se ad arma præparabant. Dominus Coloniensis primum spirituali, & deinde materiali gladio usus, in adjutorium sumpsit Reverendum Dominum Henricum Episcopum Monasteriensem & Administratorem ecclesiæ Osnaburgensis qui suo germano Archiepiscopo Coloniensi auxilium pro posse impendebat: simul & nobilis Conradus Comes in Retberg, qui extunc castrum Hovestar ab Archiepiscopo prædicto hypothecatum sibi possedit, ac plures Comites & Barones. Ac Ducibus & Sosatiensibus adhærebat tandem nobilis Domicellus Bernardus Dominus de Lippia adhuc juvenis, cujus pater ex matre natus fuit de Morsa, sorore prædictorum Coloniensis & monasteriensis Episcoporum, mater vero de Ducibus de Brunswick ortum traxit. Hic Dominus de Lippia opidum Lippe, quod jure paterno & hereditario ad eum pertinuit, licet à progenitoribus suis Duci Clivensi fuerat hypothecatum, pro medietate ad proprietatē perpetuo dimisit & resignavit, & viceversa pro medietate castrum misit nullis pecuniis intervenientibus. Sed multis videbatur hoc minus sagaciter actum

actum, & ille juvenis Dominus circumventus fuisset cum fratre suo Domino Symone à Consiliariis perperam consulentibus, & medietatem opidi perpetuo resignarunt, & adversum Dominos suos & consanguineos majores Ducibus se confœderando & auxilium præstando sub periculis magnis & expensis. Confœdationibus præmissis idem Domicellus Bernardus cum suis auxilium, quod potuit, impendebat. Unde ambabus partibus procedente tempore accidebant damna inæstimabilia. Annis in tribus sequentibus Archiepiscopus cum suorum adjutorum auxilio civitatem Sosatum segetibus bladis punivit, & in conculcandis suis seminibus, etiam diruendo & destruendo turres indaginem ejusdem civitatis damnificavit. Unde post biennium diæta in opido Morsa indicta fuerat, & tunc pax partibus reddita fuisset. Sed durante diæta in vigilia Simonis & Judæ Apostolorum, Colonienses adunati prædam ante Sosatum abducere nitebantur. Sed Sosatienses cum suis satellitibus ad arma convolant & capiunt de suis hostibus CXX. militares & inducunt ad Sosatum. Ibidem etiam quendam nobilem adolescentem filium Comitis de Nassowe vexilliferum occidunt sagitta. Unde proh dolor! diæta inchoata dissolvebatur.

Anno igitur MCCCCXLVI. Dominica in Palmis grandis nix totam terram cooperuit, tentoria & fulgura per totam noctem coruscabant, & in multis locis gravia fecerunt damna. Anno etiam sequenti, durante præscripta guerra conduxerat sibi Archiepiscopus Coloniensis grandem exercitum Bohemorum, Misenensium & Thuringorum, cum quibus Dominum Lippiensem multum damnificavit. Et primum castrum & opidum Blomenberge incendio destruxit. Et cum Domicellus Bernardus Senior fratrum Dominorum de Lippia, qui cum Duce Clivensium fuerat in obsidione Werle, ingressum Domini Archiepiscopi intellexit, appropinquavit patriæ suæ & castro Blomenberg, & decima Junii, quantum potuit, munivit. Sed feria tertia sequenti Bohemi, quorum ductor fuit Comes de Sterneberg, Misnenses & Thuringi cum Archiepiscopo unico aggressu opidum cum castro invadunt, capiunt & cives exspoliant. Unde, cum castrum & opidum incendiis periissent, fugam cepit cum Domino Goswino Ketteler milite, qui sibi tunc affuit, ac plurimis aliis armigeris pedester venit usque ad castrum Schowenborg, cujus Comitis filia eidem Domicello fuerat desponsata. Et cum Archiepiscopus Coloniensis cum Bohemis, Marchione Misnense, Landgravio Thuringiæ, Duce Wilhelmo, eorumque complicibus apud opidum Blomenberg per biduum permanserunt, exercitum refocillando, tertia die, videlicet in die beati Viti martyris versus Lemgo opidum processerunt, & omnes villas & domos in itinere igni devastarunt. Castrum Brack per quendam bastardum de Lippia Archi-Episcopo aperiebatur, mola ante castrum terræ adæquata. Inde Archiepiscopus cum Principibus Lemgo quod vacuum ab hominibus invenit, intravit, domum Consulatus ascendit, ibi per majores civitatis, qui se occultarunt, & à fuga reversi prandium solenne parabatur, & prout cives moesti poterant eisdem ministrabant: imposuitque Archiepiscopus summam florenorum viginti millium sibi solvendorum, accepitque ab eis homagium perpetui famulatus & fidelitatis, literis super hoc civitatis sigillo roboratis. Unde Lemegenses & Clerus & populus statuit quod singulis annis in die S. Viti solennis fiat processio cum delatione salvifici corporis Domini nostri JEsu Christi, propter exitum hostium, & salubrem ac prosperum successum, qui eis postmodum advenit. Receptis igitur homagiis & promissionibus sigillo munitis, exivit Dominus Archiepiscopus opidum Lemego, & ad populum, qui prope villas Schotmar & Ufelenum morabatur, pervenit, ubi tentoria & papiliones & castra posita fuissent, ibique exercitu refecto pernoctavit. In mane sequenti, sole oriente, populus ad prædandum vicinos dispergebatur.

Tunc Hervordienses timentes hujus populi multitudinem & inhumanitatem Archiepiscopo obviabant, pacem cum eo quærentes, quibus etiam imposuit mulctam sedecim millium florenorum Rhenensium sibi dandam. Illo die pagum Ufelen funditus adæquavit, & sequenti opidum Dethmolde cum ecclesia & turri penitus flammis devastavit. Hinc etiam per biduum sequens Ravensberge territorium spoliavit, & gravia damna in multis ecclesiis villanis, usq; in Bunde perpetrarunt. Et XIIX. die Junii de territorio Ravensburgensi per montem, dictum den Luttenberge / multi illorum transitum facientes versus Lippiam per Delbruggen transeuntes accesserunt. Incussis etiam terroribus

roribus illis religiosis patribus cœnobii Campi Mariæ, Cistercienſis ordinis, Monaſterienſis diœceſis, ſacra vaſa & clenodia ſua cum reliquiis ad caſtrum Ravensberge cauſſa cuſtodiæ depoſuerunt. Quia talis populus neq; Clero neq; velatis virginibus, neq; ſacratis ædibus parcebat; ſed ut furibundi, omnes quos poterant invadebant. Unde tota Weſtphalia præmiſſis peractis perterrita fuit. Nam Monaſterienſis civitas timore percuſſa, literas ſuper confœderatione, quam ſubditi civitatis & diœceſis Monaſterienſis adverſus eorum Dominum, Dominum Henricum de Morſa, Epiſcopum Monaſterienſem & Adminiſtratorem Oſnaburgenſem, ſigillis muniverant, ad requiſitionem Epiſcopi, qui multis armigeris electis aſſiſtentiam fecit Archiepiſcopo Colonienſi, ſuo fratri, tradere & præmiſſas confœderationes, ſive conſpirationes annullare & reſcindere ſunt coacti. Unam tamen ſuper his ſigillatam literam in caſtro Benthem vidi, atque ibidem perlegi.

Itaque his ita geſtis hic exercitus de territoriis Dominorum de Lippia & Ravensberge verſus opidum Lippe acceſſit. Sed incolæ iſtius opidi per triennium ad bellum jam docti Bohemorum, Misnenſium, Thuringorum aggreſſum non formidabant, ut civitates prædictæ. Unde ibidem ante opidum bladis & ſegetibus conculcatis & abſumptis, per quindenam opidum obſidebant, & Lippienſes viriliter reſiſtendo multos neci tradiderant. Inde Archiepiſcopus Colonienſis cum exercitu ſe transferens verſus Soſatum, papilionibus & tentoriis erectis cum prædictis Principibus & Dominis ibidem ſe locavit, & per gyrum ſatis & fructibus conculcatis & deſtructis Soſatienſes multum damnificavit.

Prima igitur Julii Soſatum Archiepiſcopus prædictus cum Bohemis & aliis obſedit, ibidemque usque ad XXI. diem ejuſdem menſis gravibus ſub expenſis Soſatienſes moleſtavit. Et revera tota tunc Weſtphalia vix tanto populo ſufficiebat neceſſaria victus miniſtrare. Nam illo anno omnia ad eſum neceſſaria fuerunt in rariſſimo loco. Obſidione iſta ſic durante, illuſtris Princeps Wilhelmus, Dux Saxoniæ, Landgravius Thuringiæ & Marchio Misnenſis, ſcripta ſua ex commiſſione, ut aſſeruit, Imperali, cujus bannerium & vexillum Imperatoris juxta Soſatum erexit, miſit ad Conſulatum Oſnaburgenſem, requirendo & monendo, ut ſine mora quavis nobilem Johannem de Hoja ſibi liberum mitterent ad excercitum juxta Soſatum, etiam cum comminationibus, quia ipſe executor ſententiæ Imperialis per præſens fulminatæ de relaxatione à captivitate, donec & quousq; cognoſceretur in treugis vel extra treugas eſſe captivatus, & niſi Oſnaburgenſes obtemperarent mandato Ducis, ſeu magis Imperatoris, ipſe manu forti eos ad hoc compeſcere voluit. Ad illa dira ſcripta petierunt conſilium Reverendi in Chriſto patris, Domini Henrici Epiſcopi Monaſterienſis, & Domini eorundem, qui extunc cum Archiepiſcopo Colonienſi ſuo fratre fuerat in exercitu extra Soſatum, cui etiam adhæſerunt certi miſſi à civitate Oſnaburgenſi, videlicet Henricus de Leden Proconſul, Godſchalcus de Ankem, Gerhardus de Leden & alii. Et licet extunc Epiſcopus Henricus conſilium & auxilium fratris Archiepiſcopi Colonienſis imploravit, nihil aliud tamen obtineri potuit, quam quod eis utile videretur, quod ſententiæ Imperatoris & executioni demandatæ ſatisfieret, ne majora mala civitati Oſnaburgenſi contingerent, quæ indubio eſſent eventura. Territus ergo Conſulatus & populus civitatis Oſnaburgenſis & à Dominis ſuis derelictus, juxta conſilium etiam Capituli attendens inopinatum eventum & per arma bellica, nec victus nec munitio civitatis eis ſufficiebat, & metu cadente in conſtantiſſimum, etiam perpenſo, quod nunquam idem Comes Johannes tria millia Florenorum pro damnis illatis alias ſolvere & ſe redimere à captivitate, majus malum perpendentes, quod imminebat, prædictum Comitem ex vinculis dimiſit. Unde nobilis Comes Otto in Tekenenborg, qui ſororem ſuam quondam habuit in uxorem, eundem Comitem Johannem cum aliquibus miniſtris civitatis Oſnaburgenſis aſſociatis ad exercitum juxta Soſatum Duci Wilhelmo de captivitate liberum apportavit: reſtituta tamen & data pace à civitate Comiti, & à Comite civitati Oſnaburgenſi. Adhuc obſidione durante, & amicabilibus tractatibus de pace attentatis, nulla interim pax ſecuta eſt: ſed ab illuſtri Domino Johanne juniori, Duce de Clivis, filio Domini Adolfi, qui etiam in opido Soſatienſi fuerat, impedita. Unde Archiepiſcopus Colonienſis cum Principibus ſuis commotus, ad expugnandam civitatem, ſe diſpoſuit. Viceſima igitur die Julii de mane Principes Soſatum ingredientes,

& ab extra scalis multis & aliis bellicis machinis per circuitum civitatis appositis muris & aplicatis, per vim Sosatum capere nitebantur. Et jam quidam militarium ascensis scalis muris applicatis intus civitatem videbant. Sed Duce cum militaribus & civibus se viriliter intus defendentibus multi Coloniensium, Bohemorum & aliorum pugnatorum bombardis & sagittis miserabiliter necabantur, & retrocedere à civitate sunt coacti. Inter quos noster reverendus Dominus Henricus Episcopus Monasteriensis & Administrator Osnaburgensis fuerat, jam cadens; sed ope unius grossi & corpulenti fortis civis Osnaburgensis, dicti Gildeman, servatus, qui eum ad brachia suscipiens de fossatis portavit. Ceciditque ibi & occisus fuit Henricus Hoborg, Castellanus in Hovestatt, vir probus & in armis expertus, & multi alii, quorum animæ in perpetua pace requiescant.

Et tempore dispositionis ad expugnandum multi nobiles & proceres fuerunt creati, inter quos fuerunt nobilis Dominus Comes Conradus in Rethberge, & Gerhardus de Koppell. Fuit ibi etiam virtuosus famulus Hermannus Korff, alias dictus Smysing, athleta & miles ordinatus, sed, quo motivo, ignoro, acceptare renuit. Sequenti itaque die Archiepiscopus habito consilio cum fratre suo Domino Henrico, Monasteriensi & nostro Domino, Bohemos, Thuringos & Misnenses cum eorum complicibus licentiavit. Unde adhuc superstites de Sosato recesserunt, ad propria remeantes. Bohemi autem in primo aggressu civitatis intrabant illud gloriosum monasterium S. Walburgis & illud inhabitabant, quod ante Sosatum situatum erat, claustrum monialium, & inde civitatem graviter molestabant. Ideoque cives commoti post Bohemorum recessum claustrum penitus destruxerunt, ne similia damna amplius inde paterentur, & Moniales ad opidum introducebant, ubi eis aliud monasterium deputarunt.

Et in isto anno, tempore obsidionis prædictæ, per totam Alemanniam erat grandis bladorum caristia, æstas siccissima. Unde segetes pauperum consolatione citius quam alio tempore maturabantur.

Item isto tempore Sosatenses captivarunt prope Themoniam de Tremoniensibus quasi CCCCLVI. viros. Licet enim hæc opida sint confœderata sub modo, tamen cum aliis etiam circumvicinis cum unaquaque velit stare Juri ad dictamentum civitatum confœderatarum.

Igitur postquam, ut prætactum est, hic populus, qui ut dicebatur erat numero ultra LXX. hominum millia, & vulgo extunc Drawanten vocabantur, de Sosato & Westphalia recesserunt versus Bohemiam onustis omnibus curribus suis cum multis rebus pretiosis, multæ dietæ à partium fautoribus amicabiles fuerunt habitæ, sed nondum pax poterat inveniri. Unde iterum Archiepiscopus Coloniensis anno sequenti, videlicet MCCCCXLVIII. adjunctis secum fratre suo Domino Henrico Episcopo Monasteriensi & Administratori nostræ ecclesiæ Osnaburgensis, Domino Magno Duce Saxoniæ, Episcopo Hildeshemensi, Domino Alberto de Hoja Episcopo Mindensi, & nobili Domicelle Ottone Comite in Tekenenborg, iterum blada & terræ fructus ante Lippiam & Sosatum devastabant, arbores fructiferas succidentes, cives tamen opidorum in suo proposito permanebant.

Illo etiam anno sanctissimus in Christo pater, Dominus Eugenius Papa, tempore cujus Concilium Basiliense celebratum fuit, quod multis annis duravit, in quo dictus Papa privatus fuit, & contra eum electus Basileæ Amedæus, Sabaudiæ Dux, & Felix V. nominatus, migravit ad Dominum. Hic Amedæus Basileam eodem anno in vigilia Johannis Baptistæ intraverat, & ibidem quasi biennio steterat, tandem Papatum ad manus Eugenii resignavit. Quod schisma multa mala procuravit, & Principes per Alamanniam diu in animorum suspensione & neutralitate permanserunt: sed tamen circa finem Eugenii ad obedientiam suam sunt reversi.

Post Domini Eugenii obitum eodem anno electus fuit Dominus Nicolaus Papa V. qui in uno anno factus fuerat altissimo favente S. Theologiæ Professor, Cardinalis & summus Pontifex. Hic Papa misit Legatum ad partes Almaniæ pro pace tractanda inter Dominum Archiepiscopum Coloniensem, Ducem Clivensem, Sosatienses & complures partium prædictarum. Qui Legatus indixit dietam ad Trajectum superius, ubi invocata Spiritus S. gratia, Dominica, quæ in ecclesia Dei cantatur, Misericordia

ricordia Domini, pax affutura per Domini Papæ Legatum pronuntiata est, ac post solenne compromissum laudatum in hunc, ut dicebatur, modum: Quod Archiepiscopus Coloniensis castra Bylstein & Fredeborg, quæ gladio ceperat, retinere posset, & Dux Clivensis Sosatum, quousque Sanctissimus in Domino Papa cum scitu illustris Principis Philippi Ducis Burgundiæ, plene deliberantes, latius desuper pronuntiarent. Quod ambæ partes acceptantes & approbantes ad propria sunt reversi. Gaudium ergo grande accrevit populo diœcesis Coloniensis, Sosatensibus, Lippiensibus, cum quivis ex eis conversari, ambulare potuit, prout tempore pristinæ pacis fuerat observatum.

Post hoc anno Domini MCCCCXLIX. cum discordia ultra unum annum fuisset inter Reverendum in Christo patrem & Dominum, Rudolphum de Depholte, Episcopum Trajectensem & civitatem Trajectensem, ita quod Episcopus pacifice civitatem suam ausus non fuisset aggredi aperte, & Rectores civitatis multa contra eundem attentarunt, & conspiraverunt adversus eorum Dominum, qui tamen eis benignus fuit & gratiosus, tandem in nocte Blasii Episcopi assistentibus sibi Domino de Montforte Burggravio, & pluribus militaribus & opidanis in Amersforde egressus usque Trajectum illud opidum ipse cum nobili & venerabili Domino Conrado de Depholte, filio fratris sui, ecclesiarum Osnaburgensis & Daventriensis Præposito, per parvum foramen muri Trajectensis, per quod non patuit introitus nisi uni pro tempore, unus post alium cum multis civitatem introivit, Amersfordensibus extra civitatem, juxta portam, dictam de Wirten Porten/ manentibus. Et extunc portis per Episcopum & suos reseratis, intraverunt Amersfordenses. Sic præcedentibus Episcopo & militaribus suis, loco, qui dicitur de Placß/ appropinquantibus, incolæ civitatis hoc intelligentes, valida armata manu processerunt contra Episcopum atque suas usq; ad forum dictum dat Gansemarckt/ & durum inter se ibidem habuerunt conflictũ, in quo reverendus idem Episcopus semper virilis prostratus fuit, ac dirè læsus & vulneratus in coxa, unde nocumentum aliqualis claudicationis patiebatur, quoad vixerat. Sed Episcopo sublevato & Domino de Montforde, qui etiam cecidit, resumtis viribus, & Amersfordensibus venientibus per aliam viam, videlicet per plateam fratrum minorum dictam, in auxilium, & strenue bellantibus cessit victoria Domino Episcopo atque suis. Ibidem fuerunt læthaliter vulnerati, qui ex hoc moriebantur, Johannes de Lichtenberg filius Prosys Burgimagistri, Rothart Proys, & Henricus de Masche. Et captus fuit Dominus de Gasbeke, dives Baro, qui Dominus erat in Wick/ Durstede & Abecouw, qui se redemit à captivitate, ita quod dicta castra & dominia resignavit Episcopo & Ecclesiæ Trajectensi, reservato sibi usu fructu: & eidem Dominus Episcopus semel assignaverat pro suo jure etiam XII. millia florenorum. Quæ quidem castra & dominia Ecclesia Trajectensis habet de hodierno. In eodem etiam conflictu capti erant Domicellus de Senenbergen, qui â captivitate fuit dimissus, non exactionatus, sed cum homagio, & etiam aliis juramentis renunciationis præstitis: Item Fredericus de Renis de Wulven, & sui fratres, filii Domini Johannis, qui se redemerunt à captivitate cum decem millibus florenorum, & destructo eis fortalitio, dicto Rinenwen: Item Jacobus Proys & Hupertus de Palas captivi ducti fuerunt ad castrum Horst, sed à captivitate clam evaserunt: Item Arnoldus de Amerungen Proconsul multum eloquens & astutus, qui durus adversarius fuit Episcopi & Henricus dictus Incoles sone fuerunt in foro de Plaes, capitibus truncati. Audivi tamen à reverendo Domino Conrado de Depholte, postmodum Episcopo Osnaburgensi, quod hujusmodi decapitatio fuisset contra voluntatem suam: sed Dominus de Montforde, qui extunc rexit, Episcopo ægrotante & vulnerato hujusmodi fecerat expediri. Item fuerunt ibi capti Jacobus de Amerengen, Johannes de Amerengen, Walbertus de Amerengen, Johannes Wouman, Theodericus Wouman, Johannes Thyel, Theodericus Arnots sone, qui fuerunt exactionati atque relegati. Item fuerunt relegati Dominus Johannes Proys, Decanus Ecclesiæ Trajectensis, Bernardus Brojes, frater Johannis de Lichtenberg, Bruno de Lichtenberg, Philippus de Gronefeld, Adrianus de Landescroen, & plures alii, cum uxoribus & prolibus suis.

Isto anno completi sunt centum anni, ita quod sequenti anno, videlicet MCCCCL. nova lux, gaudium tripudium & exultatio illuxit. Quia annus gratiæ & Jubilei adve-

advenit, quo multi Romam ituri, & Apoſtolorum limina viſuri, teſtamentis confe-ctis, rebusque diſpoſitis, iter arripiebant.

Illo quidem anno Jubileo IX. die Junii reverendus in Chriſto pater & Dominus, Dominus Henricus de Morſa, Epiſcopus Monaſterienſis & Adminiſtrator Eccleſiæ Oſnaburgenſis, qui Eccleſiæ Monaſterienſi XXVI. annis laudabiliter, & noſtræ Oſnaburgenſi X. annis præfuit, ab hac vita migravit ad Dominum. Quomodo ipſe in caſtris diœceſis Monaſterienſis ruinoſa reparari fecit, aula Epiſcopalis Monaſterienſis, Ahues, Ottenſtein, Bilderbeke, merito de hoc laudis ſibi communicare, & Deum pro anima ejus exorare habent, & ſunt obligati. Fuit etiam protector religioſorum & clericorum. Unde etiam unum forefactorem, qui incendiis & rapinis damnificare videbatur, & minabatur Eccleſiæ Oſnaburgenſi, illo intellecto, per ſuum officiatum juſtitia mediante corrigi fecit cum effectu, ambasque Eccleſias defendit rigide. Unde tamen ſibi imputatum fuit, videlicet; cum quidam ruſtici in Hummelingen, & circa Novum Caſtrum ſibi rebellarunt, & quendam ruſticum, dictum Schart, pro capitaneo deputarunt, & dictum caſtrum nitebantur obſidere, idem noſter Dominus multis armigeris collectis, illos profugos fecit, & quia Plebanum in Aſchendorpe de conſilio illius forefacti ſuſpectum habuit, apprehendens Capellanum ex errore, æſtimans eum fore Plebanum, dire percuſſit ad maxillam, & ſui prophanarunt eccleſiam ibidem, eo non, ut debuit & decuiſſet, prohibente. Unde tamen ſcio prout à Reverendo Domino Conrado de Depholte, qui tunc Præpoſitus, & poſtmodum Epiſcopus Oſnaburgenſis, Epiſcopo affuit, cum hoc fieri vidit, & prohibere non potuit, cum ſuis ſe à conſortio ſegregavit. Poſtea, ut refertur, nunquam ſibi fortuna arriſit. Et in eodem anno, poſtquam de Aſchendorpe rediit, Reverendiſſimum Archiepiſcopum Colonienſem in caſtro Arnsberg viſitaverat, & rediens per ſilvam Arnsbergenſem, equo ſuo ceſpitante corruit ad tergum, & in tantum læſus eſt in uno laterum, quod quaſi ſemivivus erigebatur, de quo caſu nunquam convaluit, quoad vixerat.

Defuncto, ut præmittitur, prædicto Domino Henrico Epiſcopo in caſtro Ahues, IX. die Junii, ſepultus fuit in Eccleſia S. Crucis caſtri Strombergen, ubi ſepulchrum ſuum elegit, & teſtamentariis ſuis commiſit ibidem Collegium Clericorum erigendum & fundandum, ſatis copioſo theſauro ad hoc deputato, quod proh! hactenus ad perfectum non pervenit. Circa ſepulchrum hoc epitaphium eſt exaratum:

Anno milleno, quater CCCC. cum quinquageno,
Præſul Henricus, natus Morſa generoſus,
Hinc heu ſublatus templo Stromberg tumulatus.
Hunc à Leviathan defendat Crux tua Chriſte.

Iſto quinquageſimo anno, qui fuit Jubileus Dominica, qua cantatur, Lætare Hieruſalem, coronatus fuerat Romæ illuſtriſſimus Princeps Dominus Fredericus Archidux Auſtriæ, in Imperatorem Romanorum, & per Dominum noſtrum Sanctiſſimum Nicolaum Papam V. matrimonialiter copulatus illuſtriſſimæ Dominæ Leonoræ filiæ Regis Portugalliæ, & benedictionem devote ab eo receperunt.

Et tunc, prout Domino placuit, Reverendus Dominus Pater, Henricus de Morſa de medio fuerat ſublatus, & qui Epiſcopus fuerat Monaſterienſis & Adminiſtrator Oſnaburgenſis Eccleſiarum, quæ per mortem ejus vacabant, nobilis Domicellus Johannes Comes de Hoja varias fecit inſtantias, minas immiſcendo, ut Capitulum, militares & Conſulatus Oſnaburgenſis reaſſumerent Dominum Ericum, ejus germanum, per Concilium Baſileenſe depoſitum: ſed prædicti recuſarunt propter multas efficaciores rationes. Nam ſine rehabilitatione reaſſumere notam armigeris timebant incurrere. Item Vicarius in Pontificalibus Domini Henrici Adminiſtratoris prædicti, ſua auctoritate ordinavit presbyteros & alios, & ſi ſine rehabilitatione, ut novo titulo, ut Adminiſtrator, innitens ſuo priſtino Jure reaſſumeretur, error fieret non parvus. Item quia guerræ fuerant inter Dominum Ericum, Præpoſitos, Capitulum ac civitatem, qua adhuc Dominus Ericus in diffidatione per eum Capitulo & civitate, quos merito defenſare debuit, uſus pravo conſilio fratris ſui Johannis Comitis in Hoja, & aliorum, illatis rapinis & incendiis ſubſecutis, abſque cicatricibus extingui non poterunt, propter quod & alia renuerunt Dominum Ericum reaſſumere.

Sed

Sed ut eo melius pax subsequi posset, venerabilis Dominus Decanus & Capitulum etiam ad petitionem quorundam militarium, Burgimagistrorum & Consulatus oppidi Osnaburgensis, Reverendum Dominum & Patrem Albertum de Hoja in Administratorem Ecclesiæ Osnaburgensis postularunt.

Hic Dominus Albertus postulatus, & capitulum, miserunt suos Procuratores & Legatos ad sanctissimum Dominum nostrum Apostolicum pro confirmatione obtinenda: videlicet venerandum Dominum Lambertum de Benessen, ejusdem Ecclesiæ Canonicum, & Præpositum ecclesiæ S. Johannis virum doctum & expertum, & Officialem curiæ Mindensis. Sed Papa eundem Dominum Albertum postulatum confirmare recusavit, quod postulatio *** foret, & de facto partim se ingessisset, ac Domino Erico de Hoja suo germano in diœcesi Monasteriensi auxilium inordinatum præstitisset. Præfuit tamen Ecclesiæ & diœcesi ad annos tres, competensque pax fuit in diœcesi duntaxat, quod Domicellus Dominus Bernardus de Lippia cum suis etiam oppidum Melle absque diffidatione invasit, spoliavit & domos incendio destruxit.

Idemque Dominus de Lippia de anno MCCCCLIIII. feria V. ante Pentecosten cum satis copioso exercitu Herssebroke Monasterium & alia Ecclesiastica bona invasit, eis non parcendo, & notabiliter incolas Officii seu Dominii Rethe damnificavit. Comes vero Nicolaus de Tekeneborg extunc Rethe existens, cum armigeris validis invadi fecit Lippienses, & eorum plures captivos abduxit, inter quos fuerunt Arnolphus van der Borg / Ludolfus Yckenhusen, Johannes Quads & alii equestres & pedestres, ultra CL. capti. Et plures ex eis exactionati, quidam vero ex eis redempti, treugis & pactis intervenientibus: videlicet, quod adhuc captivi, quos Comes hactenus habuit, ad MD. florenos Rhenenses æstimati esse deberent, quitati acceptilatione, & Comes Nicolaus prædictis Dominis de Lippia, Bernardo & Simoni fratribus duo millia superaddere deberet. Unde fratres de Lippia promiserunt, nunquam vellet impetere Comitem prædictum & suos hæredes, nisi primitus tribus millibus & quingentis florenis restitutis. Hoc quoque ita conclusum & sigillatum fuit.

Et deinde novissimo tempore Reverendissimi Patris Domini Conradi de Rettberg, extunc Episcopi Monasteriensis & Osnaburgensis per eundem inter illas partes conventum est, quod adhuc Comes duo millia florenorum addidit, & Domini de Lippia cum suis filiis, Simone & Bernardo non jus quod eis quomodolibet competere potuit, interveniente etiam consensu nobilium Ottonis de Hoja, Jodoci de Hoja, Johannis de Rettberg Comitibus, & eorum uxoribus, quæ omnes fuerunt filiæ Domicelli de Lippia prædicti, quod & roboratum est sigillis, ut mihi constat, quia conventionibus & pactis præmissis, cum in Widenbrugge agerentur, interfui, & jussu Principis & Domini antedicti concordiam expressi.

Et cum, ut præmissum est, per mortem Reverendi quondam Henrici de Morsa etiam Ecclesia Monasteriensis vacasset, multi institerunt pro illa Ecclesia: signanter Reverendus in Christo pater & Dominus Rodolphus de Depholte, Episcopus Trajectensis, pro nobili suo agnato, Domino Conrado de Depholte, Præposito Osnaburgensi & Daventriensi, Reverendissimus Dominus Theodericus de Morsa Archiepiscopus Coloniensis pro suo fratre nobili & prædicto Walramo de Morsa, & nobilis Domicellus Johannes Comes de Hoja, pro fratre suo Domino Erico Præposito Coloniensi. Sed proh! divisio facta est in corpore. Nam cives Monasterienses inflammati suas preces obtulerunt pro Domino Erico, primum satis humiliter, & deinde minas immiscendo. Decanus vero & Capitulum ad Dominum Walramum inclinati, meri[illegible]llis, ut asseruerunt, extra Capitulum & civitatem Monasteriensem, propter metum cadentem in constantem, in Dulmen elegerunt. His auditis civitas Monasteriensis sibi per cives suos, nobilem Domicellum Johannem, Comitem de Hoja in tutorem sive curatorem elegit, & ab electione per Capitulum facta ad Sanctissimum Dominum Apostolicum per debile fundamentum appellarunt: videlicet, quod licet Capituli de Jure esset eligere, populi tamen esset consentire. Qua appellatione ut frivola non obstante, Dominus noster sanctissimus Nicolaus Papa V. eundem Dominum Walramum confirmavit, & in pastorem Ecclesiæ Monasteriensis præfecit. Sed heu, cives civitatis Monasteriensis cum suo tutore & curatore Domicello Johanne Comite de Hoja, eundem Dominum electum & confirmatum admittere renitentes, castra

Ecclesiæ

Ecclesiæ & diœcesis Monasteriensis invaserunt, & majorem partem vi armata sunt adepti. Et tunc procedente tempore Dominus electus & confirmatus contra cives Monasterienses processit, & per tres sententias definitivas conformes cum literis Executorialibus Ecclesiam Monasteriensem obtinuit. In quarum vigore Censuras Ecclesiasticas etiam cum interdicto fulminari fecerat, cum invocatione brachii secularis. Sic Reverendissimi in Christo Patres & Domini, Theodericus de Morsa Archi-Episcopus Coloniensis, germanus Domini electi & confirmati, Rodolphus de Depholte Episcopus Trajectensis cum multis nobilibus videlicet Domino Conrado de Depholte, extunc Osnaburgensi & Daventriensi Præposito, Everwino Comite in Benthem & Domino de Stenfordia, auxilium Domino electo & confirmato, & juvamen præstiterunt, & bellum justum indixerunt.

Bellantibus sic partibus diræ guerræ per rapinas & captivitates & incendia per totam diœcesin Monasteriensem sunt suborta. Multi sæpe sunt tractatus amicabiles attentati, quandoque & compromissa inita, sed malorum satore impediente ad debitum non pervenerunt effectum.

Inter hoc Anno Domini MCCCCLIII. die XIII. Augusti Reverendi patres, Domini Rodolphus Trajectensis Episcopus, & Walramus Monasteriensis confirmatus, cum multis nobilibus & armatis diœcesin Monasteriensem armata manu intrantes ante civitatem Monasteriensem se locando, ventimolas & alia multa incenderunt, & damna fecerunt & intulerunt. Ulteriusque procedendo Telget opidum ceperunt: opidum etiam Warendorp obsidendo, igneos etiam globos immittendo. Sed opida in se protegentes sunt dimissi: Telget combustum: & per viam qua venerunt, prope civitatem illatis multis incendiis, ad propria sunt reversi.

Explicit Chronica Osnaburgensis.

HENRICVS MEIBOMIVS
Junior
Lectori S.

QUod ex MSto ita, ut inveni, publicavi *Episcoporum Osnabrugensium Chronicon*, id plurimis à me illustrari, ex editis ineditisque scriptoribus & Tabulis antiquis, posset, si mei id esset instituti, & non potius ad scribendam pleniorem Historiam suppeditare inedita Chronica, quàm ipse eam scribere decrevissem. Cum iis tamen, quæ p. 196. & 197. habet *Erdmannus*, conferre velim Privilegia Caroli M. Osnabrugensi Ecclesiæ data, uti illa produxit, & plenam integramque fidem mereri judicavit, Reverendissimus Paderbornensis & Monasteriensis Episcopus Ferdinandus in *Monum. Paderborn.* p. 325. 327. De ipso vero *Ertwino Ertmanno* non possum non adducere locum *Hermanni Hamelmanni*, multa Saxonicorum & Westphalicorum imprimis rerum peritia insignis viri, qui & Chronicon hoc habuit, & eo diligenter usus est. Ita enim in *Epitome Chronici Osnabrug.* in fine: *Ertwinus non ex magnis ortus natalibus Osnabrugæ, sed virtutibus & eruditione nobilis, ita crevit, ut nunquam Consul fuerit majoris auctoritatis in tota Westphalia, quod confidenter dico. Fuit Benthemensibus, Diepholdicis & aliis Comitibus gratus, qui ipsius consilio utebantur, & ab illo pendebant: & deinde apud Episcopos Monasterienses, ut Joh. Ducem Bavariæ, Henricum Schwartzburgensem & Conradum Retbergium in pretio: Episcopi nostri Osnabrugenses ipsum tanquam numen venerati sunt. Fuit carissimus & intimus Conrado Diepholtio Episcopo, Conrado item Retbergico, qui & Monasteriensis erat, præcipuus fuit Orator. Ipse ablegatus ad Cæsarem impetravit ab eo absolutionem gravaminis, quo pressa erat civitas Osnabruga propter Johannis Comitis Hojensis captivitatem. Multo tempore utiliter patriæ profuit consiliis: Hansæ Civitatum procerat*…

Ecclesiæ & diœcesis Monasteriensis invaserunt, & majorem partem vi armata sunt adepti. Et tunc procedente tempore Dominus electus & confirmatus contra cives Monasterienses processit, & per tres sententias definitivas conformes cum literis Executorialibus Ecclesiam Monasteriensem obtinuit. In quarum vigore Censuras Ecclesiasticas etiam cum interdicto fulminari fecerat, cum invocatione brachii secularis. Sic Reverendissimi in Christo Patres & Domini, Theodericus de Morsa Archi-Episcopus Coloniensis, germanus Domini electi & confirmati, Rodolphus de Depholte Episcopus Trajectensis cum multis nobilibus videlicet Domino Conrado de Depholte, extunc Osnaburgensi & Daventriensi Præposito, Everwino Comite in Benthem & Domino de Stenfordia, auxilium Domino electo & confirmato, & juvamen præstiterunt, & bellum justum indixerunt.

Bellantibus sic partibus diræ guerræ per rapinas & captivitates & incendia per totam diœcesin Monasteriensem sunt suborta. Multi sæpe sunt tractatus amicabiles attentati, quandoque & compromissa inita, sed malorum satore impediente ad debitum non pervenerunt effectum.

Inter hoc Anno Domini MCCCCLIII. die XIII. Augusti Reverendi patres, Domini Rodolphus Trajectensis Episcopus, & Walramus Monasteriensis confirmatus, cum multis nobilibus & armatis diœcesin Monasteriensem armata manu intrantes ante civitatem Monasteriensem se locando, ventimolas & alia multa incenderunt, & damna fecerunt & intulerunt. Ulteriusque procedendo Telget opidum ceperunt: opidum etiam Warendorp obsidendo, igneos etiam globos immittendo. Sed opida in se protegentes sunt dimissi: Telget combustum: & per viam qua venerunt, prope civitatem illatis multis incendiis, ad propria sunt reversi.

Explicit Chronica Osnaburgensis.

HENRICVS MEIBOMIVS
Junior
Lectori S.

QUod ex MSto ita, ut inveni, publicavi *Episcoporum Osnabrugensium Chronicon*, id plurimis à me illustrari, ex editis ineditisque scriptoribus & Tabulis antiquis, posset, si mei id esset instituti, & non potius ad scribendam pleniorem Historiam suppeditare inedita Chronica, quàm ipse eam scribere decrevissem. Cum iis tamen, quæ p. 196. & 197. habet *Erdmannus*, conferre velim Privilegia Caroli M. Osnabrugensi Ecclesiæ data, uti illa produxit, & plenam integramque fidem mereri judicavit, Reverendissimus Paderbornensis & Monasteriensis Episcopus Ferdinandus in *Monum. Paderborn.* p. 325. 327. De ipso vero *Ertwino Ertmanno* non possum non adducere locum *Hermanni Hamelmanni*, multa Saxonicorum & Westphalicorum imprimis rerum peritia insignis viri, qui & Chronicon hoc habuit, & eo diligenter usus est. Ita enim in *Epitome Chronici Osnabrug.* in fine: *Ertwinus non ex magnis ortus natalibus Osnabrugæ, sed virtutibus & eruditione nobilis, ita crevit, ut nunquam Consul fuerit majoris auctoritatis in tota Westphalia, quod confidenter dico. Fuit Benthemensibus, Diepholdicis & aliis Comitibus gratus, qui ipsius consilio utebantur, & ab illo pendebant: & deinde apud Episcopos Monasterienses, ut Joh. Ducem Bavariæ, Henricum Schwartzburgensem & Conradum Retbergium in pretio: Episcopi nostri Osnabrugenses ipsum tanquam numen venerati sunt. Fuit carissimus & intimus Conrado Diepholtio Episcopo, Conrado item Retbergico, qui & Monasteriensis erat, præcipuus fuit Orator. Ipse ablegatus ad Cæsarem impetravit ab eo absolutionem gravaminis, quo pressa erat civitas Osnabrugæ propter Johannis Comitis Hojensis captivitatem. Multo tempore similiter patriæ profuit consiliis: Hansæ Civitatum proceribus*

erat formidabilis propter prudentiam, consilia, eruditionem & facundiam & multis aliarum splendidissimarum urbium Rectoribus praelatus est in conventu Hansa. Vixit diu & admodum senex in Consulatu usque ad annum (nisi fallor) post sesquimillesimum sextum. Haec *Hamelmannus.* Tam præstantis igitur viri Chronicon merito publici juris fit. Utinam tantum non in minus integrum incidissemus Codicem, & non alicubi inde lacunæ, ortæ essent, paucæ tamen, & quæ in historia defectum non pariunt! Utinam etiam alicubi minus obscure minusque barbare loqueretur *Erdwinus*! Desinit Chronicon ejus in meo Exemplari circa medium seculi XV. ipsum vero *Erdwinum* An. 1505 die 30 Maji obiisse accepi, contrarium licet, dubiosè tamen, narrante *Hamelmanno.* Reliqua de *Ertwino* in ipsius Chronici lectione curiosis occurrent. Studio juris eum non indiligentem dedisse operam patet, quod & ipse in principio scribit, & Consulem se fuisse urbis Osnabrugensis annotat, & inchoasse hunc laborem suum, *ad beneplacitum Conradi Episcopi, nati de Comitibus de Diepholte*, nec non *admonitionem & sæpefatam interpellationem Lamberti de Bevesen*, qui Præpositus ad S. Johannem Osnabrugæ & in Schiltroche, & Canonicus majoris Ecclesiæ Osnabrugensis & Cantor, admodum celebratus à doctrina & experientia juris & scientia, Patriæ historiæ studio flagravit, & non tantum Ertvvino hujus Chronici scribendi auctor fuit, sed etiam colligi fecit Chronicon Comitum Schauenburgensium & aliorum Heroum, ut narrat supradictus *Hamelmannus l. V. claror. in Westfal. viror.* Quæ in causa Banni *Ertwinum* egisse, supra ex Hamelmanno dixi, illa ipse memorat Chronici sui. p. 256. ubi ad finem usque plurima alibi non extantia narrat, seque rebus ipsis interfuisse p. 263. narrat. Utere igitur tam præstante patriarum rerum scriptore, Lector, & vale.

ANO-

ANONYMI CHRONICON ARCHIEPISCOPATUS MAGDEBURGENSIS.

ANONYMI CHRONICON MAGDE-BURGENSE.

DE EXORDIO CIVITATIS MAGDEBURGENSIS ARCHI-EPISCOPATUS ET GESTA PONTIFICUM EJUSDEM.

OTTO Dei constitutione Princeps huic mundo necessarius trium illius nominis primus, opere & agnomine magnus, cum, defuncto patre suo Henrico, diademate regni, felici auspicio, esset coronatus, omnis voluntas illius versabatur in studio propagandæ religionis & cultus, quia verè Dei timor erat ante oculos ejus.

Unde & secundo regni sui anno apud Magdeburg, quæ & Parthenopolis, civitatem in ripa Albiæ fluminis, & parrochia Halberstadensis Episcopatus sitam, instinctu piæ petitionis, & amore venerabilis EDITH reginæ, cujus & dos fuit, regalem fundavit Abbaciam: Erat enim (ut talem decebat) copulata matrimonio, non minus & ipsa in divino cultu studiosissima, ut testantur, ad tumulum ejus post modicum divinitus ostensa miracula, sed & secundum seculi dignitatem nobilis, filia videlicet Ethmundi Anglorum regis.

Quamobrem Dominus, fructui ventris ejus benedicens, dedit ei magnæ indolis filium nomine Ludolphum, qui omni virtute patrissans, universorum principum electione regno meruisset succedere, nisi quòd ducatu sublimatus Bavariæ, sumtis armis, patri, quoad vixit, non desiit rebellare. Quod hîc plenius dicere obmittimus, quia de Abbaciæ præmemoratæ fundatione, & de primo civitatis nostræ exordio, secundum traditionem veterum breviter dicere volumus, & de Archi-Episcopatus nostri inchoatione.

De Exordio Civitatis.

CÆſar igitur ille quondam potentiſſimus ab Julio Æneæ filio ſtirpis derivatione cognominatus Julius Dictatoris ordine cum Craſſo & Pompejo ſublimatus Romæ, cum totam Galliam trinæ diviſionis ſuſcepit in ſorte ſuæ defenſionis: in has deveniens ſuſpectæ gentis partes, cauſa tutelæ cum exercitu repauſationis, vel cohercendæ circumpoſitæ nationis, plures competentibus in locis civitates condidit, quarum nonnullas terræ lignique materia circumvallatas pleraſque etiam murorum ambitu cinctas munire ſtuduit, quantum opere feſtinato valuit, inhianter accedens multitudo. Inter quas & hanc non infimam ad honorem Dianæ, cujus, ut fertur, ſe tuitioni, in ea explicatione potiſſimum commendaverat, condidit, græcamque ſequens etymologiam, barbaro æquipollente vocabulo, à parthena parthenopolin nuncupavit, ac ad religionis ſupplementum ſecus decurſum prædicti fluminis templum, immò & idolum inſtituit, virginibusque quam plurimis ibi dicatis, ſacra Deæ ſtatuit, quæ poſteritas celebravit, & ſic ex hoc facto civitas noſtra Magdeburg, id eſt, civitas virginum, traxit vocabulum.

Decurſis poſthæc plurimorum temporum ſpatiis, cum divæ virtutis exemplar ejus Carolus, regni Monarchiam adeptus, ſtudio propagandæ religionis, Saxoniam continuis bellorum procellis per 30. annos non ſine ſuo, ſuorumque gravi periculo laceſſitam ſubdidiſſet, Deoque adjuvante divino cultui mancipaſſet, idoli hujus aras evertit, ſimulacra deſtruxit, theſaurum ſuperſtitioni dicatum diripuit; & oratorium prothomartyris Stephani, ab Hildegrimo, primo Halberſtadenſis Eccleſiæ Epiſcopo, dedicari fecit, cujus etiam diœceſi totam civitatem cum omnibus ad eam pertinentibus adjecit.

Sed jam Albiæ flumine jugi impulſu uſque ad Eccleſiæ parietes littus ſuum concavante, ipſam tandem mentem in ſe trajecit, pro qua hanc permodicam, quam uſque hodie cernere eſt, vulgi paupertas erexit.

Præfatus autem Otto Imperator magnus, & poſt tempora glorioſi Caroli cunctis romana ſceptra gerentibus non diſſimilis Auguſtus, volens non ſuæ, ſed & futuræ ætatis generationibus relinquere nominis ſuæ memoriale celebrandum, imò ob æternæ remunerationis deſiderium ad hanc muniis Chriſti conſtruendam, ſancta intentione novum civitatis poſuit fundamentum; quam etiam præ omnibus theutonici regni civitatibus eligens ſublimandam, in ipſa ſtudii, & bonæ voluntatis ſuæ præcipuam collocavit curam.

Secundo namque, ut præfati ſumus, regni ſui anno, regalem inibi abbaciam in honorem beati Petri Apoſtoli ac Mauritii, egregii Thebæorum ducis, dignique contubernalis illius Innocentii militis fundavit, cujus corpus Rodolphus, rex Burgundiorum, ei ac reginæ transmiſſum, regium, imò divinum munus, donavit.

Maximam quoque partem corporis ſancti Mauritii & quorundam ſociorum ejus, cum plurimis Apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, ac virginum pignoribus in eandem civitatem transtulit idem Otto rex glorioſus.

Præfecit autem eidem Abbaciæ Annonem virum venerabilem, morum honeſtate ac natalium generoſitate pollentem, liberalibus quoque diſciplinis apprimè imbutum, Treveris de cænobio ſancti Maximini aſſumptum, transductis ſecum & aliis fratribus, ſanctitate, & numero monaſticæ diſciplinæ præfectionem informare ſufficientibus.

Traduntur plures & ingenui procerum & regiæ ſtirpis filii, ſub tanti patris inſtitutionibus claram divinæ ſervitutis incoaturi militiam; & radicavit in populo honorificato ſanctorum diſcipulorum novella plantatio, per quos pullulante germine, virtutum mater Eccleſia arridenti paradiſo, laudabile redderet incrementum.

Quibus etiam ad quotidiani uſus ſupplementum, & amplioris dilectionis indicium, curtem ſuam, cum ædificiis & prædiis ad eam pertinentibus imperator contulit, & liberam in perpetuo electionem præficiendi ſibi abbatis conceſſit, & advocati, ſed ut in mundiburdio regis in poſterum ſe ſcirent eſſe, conſtituit, ut Abbas ejusdem loci imperio ſingulis annis, unum caballum, ſcutum & lanceam vel duas cruſinas daret.

Hæc igitur amatrix ſpeculum & exemplar totius religionis, hæc æmula ſupernæ congregationis in continua laude regis cælorum & ceremoniis multorum venerabilium

illum Episcoporum & Abbatum nutrix facta, Christi bono odore, diversis terrarum ecclesiis salubriter respersit, & inter omnes cænobitas melioris testimonii, regulare iter S. Patris Benedicti irreprehensibiliter hactenus incessit, sic in ovili Christi Domini Anno, Magdeburgensis cænobii primus Abbas, gregem multiplicans, eique verbo & exemplo prudenter invigilans, instar servi Evangelici, qui in paucis fidelis repertus super multa Domini sui bona constituitur; Wormaciensis præsul ab omni loci illius clero & populo eligitur, eique Othuimus capellanus ipsius in Abbacia ab Imperatore substituitur.

Non longo itaque post tempore ipse in terra Slavorum Brandeburg beato Petro Apostolorum Principi & Havelberg Dei genetrici Episcopatus duos construxit, & Moguntiæ, metropolis suffraganeos esse constituit. In dandis verò Episcopatibus secundum Dei timorem & Ecclesiæ utilitatem, quia omni invigilabat studio sublimandos, ei plerumque divina concessit revelatio, si verò nonnunquam errasset, ut homo, superna hunc redarguit miseratio. Quod ut facilius legentis fides accipiat, utriusque rei subscriptum evidens exemplum corroborabat. Defuncto quondam Ratisponense Antistite, cum Cæsar eò venisset ad informandum statum Ecclesiæ, visione nocturna jussus est, ut ei curam pastoralem committeret, qui crastino manè sibi primus occurreret.

Primâ ergo aurorâ illucente, paucis præter morem regium secum comitantibus ad ecclesiam Christi matyris Emmerammi, monachis venit ignorantibus, ubi pulsato leniter ostio, intromissus est ab ecclesiæ custode, nomine Gunthero, viro in sancta religione, & omni morum honestate probato: quem intuitus, factâ primum oratione, accersivit, quidque sibi pro adipiscendo Episcopatu dare vellet, quæsivit: Ad quem ille, utpote à culminis hujus ambitu liberrimus, subridens, calceos ait meos vetustiores dabo voluntarius. Quo cum ceteris fratribus ob electionem antistitis ecclesiam beati Petri veniente, Cæsar visionis ordinem cunctis aperuit, & omnium assensu ipsum pontificalibus donatum consecrari fecit.

Hic non longè post moriturus evidens testimonium dedit, dum gravi pulsatus valetudine, ad modicum convaluit sumtoque in manu cinere, locum, quo migraturus erat, signo sanctæ crucis surgendo signavit; moxque solo prostratus illud beati Hiob carmen beatus & ipse cecinit: Auditu auris audivi te Domine; nunc autem oculus meus videt te, idcirco ipse me reprehendo, & ago pænitentiam in favilla & cinere; & hoc dicto, quievit in pace.

Alio item tempore Volckmaro Agrippinæ sedis Archiepiscopo, successore videlicet beati Brunonis germani prænominati imperatoris defuncto, omnis clerus & populus Geronem fratrem Thietmari Marchionis sibi præsulem elegit: sed eò, quod is eidem prædecessori suo multis in causis dissentiendo divina charitate cohabitaverit, imperator ejus electioni nullatenus assensum præbuit. Interea vero ipse in papia manens, cum unâ dierum missam celebraret, solum beatum Petrum & Ambrosium se sacro benedicentes oleo vidit, quod tamen fideli celans secreto, supernum munus æqua mente portavit.

Imperatore autem in eadem civitate sanctæ resurrectionis celebrante gaudia, cum in ipsa solennitatis die præter diadema regio indutus cultu Ecclesiæ intraturus esset limina: ecce pulchræ visionis evaginato ense, angelus lucis adstitit, eique torvo vultu & voce indignanti dixit:

Ultio Geronis erit hujus plaga mucronis;
Hunc magis adscisce, confirma, sic resipisce:

Qua visione & voce territus illum vocari fecit, & impetratâ ab ea humiliter indulgentia, donatione pastoralis virgæ electionem ejus fore ratam statuit.

Dominus ergo magnificans salutes Ottonis regis ejus antea ipsius tempora multiplicavit opibus, inter quas & apud civitatem Goslariam inventa argenti vena, quæ hactenus latuerat, sui largitate Saxoniam hactenus decenter nobilitat. Præcingensque quoque eum virtute ad bellum, contra hostes tàm Romanæ reipub. quàm & universæ congregationis catholicæ, illi administravit triumphum. Qui & quodam tempore apud Augustam Retiæ civitatem & Licum fluvium Ungrorum gentem, erecto prælio, & inæstimabili multitudine, fines christianorum sæpius incursantem, cædibusque

busque ac incendio cuncta vastantem, forti dextra repressam humiliavit, & regibus ipsorum ignominiosa morte peremptis, reliquosque, qui manus ejus effugere potuerant, in sedibus suis latere compulit. Ubi & regalem sui juris aulam in Mersburg beato Laurentio martyri votum vovens in domum oratorii, & episcopalem sedem delegavit. Inter hæc circiter dominicæ incarnationionis anno nongentesimo septimo Thiethardo Hildensemensis ecclesiæ antistite iter universæ carnis ingresso, Othwinus, Magdeburgensis Abbas, in ejus cathedra eligitur fungi pontificio, successitque in abbacia Richardus, nulli eo tempore, in omnibus, quæ ad honestatem spectant, secundus habitus. Ut autem in construendo & amplificando Magdeburgensi cœnobio potissimum desiderii sui affectum pius imperator ostenderet, super ossa beatæ Edithæ reginæ, quæ obiit dominicæ incarnationis nongentesimo quadragesimo septimo, anno verò regni suo undecimo, juxta quam & ipse post obitum suum pausare optavit, monasterium sumptu magnifico, sed spe magnificentiori mirabili modo, arte dispositum ædificavit. Ad cujus ornatum pretiosum marmor cum auro gemmisque adduci, & in omnibus columnarum capitellis sanctorum reliquias diligenter includi fecit, juxta eandem ecclesiam corpus egregii Marchionis Christiani, qui fuit pater Geronis Coloniensis Archiepiscopi & Thietmari Marchionis Nuenburgensis ecclesiæ fundatoris; aliorumque sibi familiarium tumulari præcepit, namque civitatem ipsam ad honorem & defensionem dilectæ suæ Saxoniæ metropolini & archiepiscopium facere, cui præfatos duos episcopatus à se constructos, & alios quos adhuc construere desideravit, subjacere, ibique Deo & sancto Mauritio se suaque omnia dare cogitavit. Sed partem parrochiæ Halberstadensis, ad quam civitas illa cum suis adjacentiis pertinuit, à Bernhardo, ejusdem ecclesiæ episcopo septimo, quoad vixit, impetrare non valuit. Quo defuncto & venerabili Hildewardo pro ipso sacerdotii officio functo, ipse voti non immemor, ut in bonis repleretur desiderium suum, Romam profectus, in suburbio Ravennæ in ecclesia sancti Severi Episcopi & confessoris coädunavit synodum, in qua præsidente Domino Johanne sanctæ & universalis ecclesiæ summo pontifice, astantibusque quàm plurimis Italiæ, Germaniæ, & Galliæ episcopis & principibus, tantique negotii exordium, arrectâ aure & mente præstolantibus multo labore, magnisque persæpè periculis se multas Slavorum nationum cis flumen Albiæ, in confinio Saxoniæ ad catholicam fidem convertisse, coram cunctis exposuit, quique adhuc rudes in fide, ne ad vomitum redirent, qualiter corroborari possent, consuluit. Cujus dignam relationem, tantamque fidei confessionem sancta synodus benigna devotione suscipiens, & bonorum omnium largitori gratias agens, in singulis provinciis secundum loci situm & populi quantitatem, Episcopos censuit consecrari, quorum prædicatione & cura pervigili nutantes possent in fide stabiliri, & adhuc idololatriæ dediti ad cultum justitiæ revocari. Ut verò ad id agendum major firmitas, & tutior in episcopis esset oportunitas, Archiepiscopum, ad quem negotia suum & controversiam, si qua orta fuerit, referre valeant, eis communi deliberatione præponi statuit. Quam videlicet archiepiscopalem cathedram apud Magdeburg civitatem potissimum fieri placuit, eò quod hæc in confinio Slavorum loco videretur opportunior, & in ejus propagatione voluntas imperatoris esset amplior. Ceterùm quia præsul Halberstadensis synodo huic non adfuit, causæ clausulam in ejus adventum differre placuit, ut civitatem ipse à debito subjectionis absolveret, & tunc demum privilegium & subscriptio illibata fieret.

Anno igitur integro & dimidio jam evoluto, cùm Hatto archipræsul Magontiensis cum præfato Hildewardo suo videlicet suffraganeo eo devenisset, & imperator illos pro prædicta causa blanda petitione convenisset, Hildewardus episcopus tam Archiepiscopi consensu, quàm omnium, qui aderant, consultu, prompta & hilari mente piæ ejus petitioni annuit, & facta in præsentiarum pari existimatione, concambio synodali decreto sancto Mauritio Magdeburg, sanctoque Laurentio Merseburg, quæque petita tradidit, id est, parrochiam omnem, sitam inter fluvios Albiam, Salam, Horam & Bodam, usque ad ea loca, ubi castra Unsburg, Wanslebe, Ottersleve, cum omnibus pertinentiis & villis, quæ Burchwardt appellantur, versus occidentem longius protenso fine terminantur cum omni decimatione, banno, subjectione, obedientiis, & omni ecclesiastico ordine: prout Halberstadensis ecclesia

ejus

visa est, catenus possedisse. Recepit autem ad vicem ab imperatore in partem & utilitatem suæ ecclesiæ omnem decimationem in Hosgowe, ut terminantur in fluviis Sala, Willerbecke & Wippera cum omni possessione, quam de Abbacia, in honorem beati Wicberti in territorio Heroldesfelt constructa, idem imperator æqua commutatione acquisierat, cujus etiam abbaciæ ipse fundator erat.

Huic etiam concambio confirmando Petrus Ravennæ Archiepiscopus & plurimi Episcoporum Italiæ & Germaniæ subscripsère, anno dominicæ incarnationis 968. indictione duodecima, imperii autem ipsius Domini Ottonis 7. regni verò 34. Quibus peractis Cæsar lætatus, nec minus pro adhuc peragendis secundum Deum sollicitus, accersito Richario Magdeburgensis cænobii abbate tertio, coram Annone Vormaciensi, & Othwino Hildesemensi Episcopis, secum tunc fortè commorantibus, volebat illum officio Episcopatus fungi, in ipsa sedis suæ mutatione: sed impedierunt quidam occulto consilio & imperatori pro secreto hoc delatæ literæ. Qui dum se tanto honore privatum intelligens, minus æquo animo ferret, ac impediendo tam sancto proposito imperatori quoquo pacto obviare proponeret, ne malitia mutaret ipsius intellectum, brevi pulsatus valetudine, terrena mutavit cælestibus, successitque in ipsa sedis mutatione Herdiggus in eadem congregatione nutritus & electus.

Transmutata itaque est abbacia in montem suburbio ejusdem civitatis adjacentem, deputaturque sancto Johanni Baptistæ & adhuc habetur, & ô utinam diu feliciterque habeatur famulatura: Monachi quoque succedentibus sibi clericis, reliquerunt in libris & aliis rebus plurima ornamenta, quæ ibidem imperiali munere & propriâ industria fuerunt congregata. Cumq; illorum corda de hac migratione non immeritò gravaret tristitia; Cæsar eis pro consolatione prædiorum suæ hæreditatis non parva dona adjecit, & quocunque in loco cum canonicis in una statione conveniant, ipsi in dextra parte locum supremum obtineant, constituit. Statuit etiam de familia utrarumque ecclesiarum, quas tunc partitus fuit, quod si quis de ordine ministerialium Archiepiscopalium uxorem duceret, de ministerialibus abbatiæ matrem cum pueris post patrem Archiepiscopo attinere debere, eodemque ordine, si ministerialis abbatiæ uxorem duxerit monasterialem Archiepiscopalem. Hoc etiam de familia litonum sicut nunc servatur, statuit, idemque jus familia præposituræ majoris servandum constituit. Sed & præterea ut recurrente annuatim translationis hujus die, quæ est 5. Idus Augusti, id est, in vigilia victoris ignium Levitæ Laurentii pedibus nudis processione lugubri, sedem suam visitantes missam celebrent, quo tam ap. Canonicos, quam & apud monachos seculi hujus perpetim staret inviolabilis memoria, eosque dilectio jungeret indivisa, quatenus illi hos tanquam primos Ecclesiæ suæ patres omni honoris exhibitione præveniant, illique non dispari ratione, quod membra debent capiti, quod etiam testator hæredi, plena devotione restituant.

Sed nec fefellit adinventorem tam prudens consilum, sicut est usque hodie cuique scire volenti publicum.

Erat tunc quidam magni nominis & meriti Adelbertus qui dudum Treveris de cænobio sancti Maximini monachus abstractus, & Episcopus consecratus ad prædicandum Rugis fuerat destinatus: sed populus exasperatus dura fronte & indomabili corde, expulit illum de finibus suis, contemnens evangelisantem Evangelium pacis, quia Dei providentia in terra nostra illi populus committendus erat novæ acquisitionis. Hunc ergò de Wissenburgensi abbacia, quam interim regebat, assumptum, per omnia dignum & probatum, Cæsar prædictæ Ecclesiæ Magdeburg. sacerdotio promovit, illumque Romam pro pallio & privilegio ab Apostolica sede suscipiendo cum literis suæ auctoritatis direxit. Sedit eo tempore in clavigeri cælestis Petri cathedra, gratia & nomine Joannes Papa nominis illius tredecimus, in ordine verò Romanorum pontificum centesimus tricesimus sextus. Hic igitur benignissimè illum suscipiens pro pio studio gloriosissimi imperatoris, quod in amplificatione divini cultus habebat gaudens, ideoque justis ejus petitionibus annuens, illum Apostolica auctoritate Archi-Episcopum fore ejusque successores decrevit: Cui & pallium ad missarum solennia celebranda dedit, & ipse nimia dilectione commonitus 15. Calend. Novemb. id est, in festo sancti Lucæ Evangelistæ ordinavit, & privilegio apostolicæ autoritatis sanxit ac confirmavit, eum in omni ordine ecclesiastico primatum habere, omnium ecclesia-

Ecclesiæ & diœcesis Monasteriensis [illegible], & majorem partem [illegible] adeptus. Et tunc procedente tempore Dominus electus & confirmatus [illegible] Monasteriensis processit, & per tres sententias definitivas conformes cum [illegible] [illegible] Ecclesiam Monasteriensem obtinuit. In quorum [illegible] [illegible] etiam cum interdicto fulminari fecerat, cum invocatione [illegible]. Sic Reverendissimi in Christo Patres & Domini, Theodericus de [illegible] Episcopus Coloniensis, germanus Domini electi & confirmati, Rodolphus [illegible] pholte Episcopus Trajectensis cum multis nobilibus, videlicet Domino [illegible] Dypholte, extunc Osnaburgensi & Daventriensi Præposito, Everwino [illegible] Benthem & Domino de Stenfordia, auxilium Domino electo & confirmato [illegible] præstiterunt, & bellum justum indixerunt.

Bellantibus sic partibus diræ guerræ per rapinas & captivitates & incendia [illegible] totam diœcesin Monasteriensem sunt suborta. Multi sæpe sunt tractatus [illegible] tentati, quandoque & compromissa inita, sed malorum satore impediente [illegible] num pervenerunt effectum.

Inter hoc Anno Domini MCCCCLIII. die XIII. Augusti Reverendi patres [illegible] Domini Rodolphus Trajectensis Episcopus, & Walramus Monasteriensis confirmatus cum multis nobilibus & armatis diœcesin Monasteriensem armata manu [illegible] ante civitatem Monasteriensem se locando, ventimolas & alia multa incendendo [illegible] damna fecerunt & intulerunt. Ulteriusque procedendo Telget opidum [illegible] opidum etiam Warendorp obsidendo, igneos etiam globos immittendo. Sed [illegible] in se protegentes sunt dimissi: Telget combustum: & per viam qua venerunt, prope civitatem illatis multis incendiis, ad propria sunt reversi.

Explicit Chronica Osnaburgensis.

HENRICVS MEIBOMIVS Junior

Lectori S.

Quod ex MSto ita, ut inveni, publicavi *Episcoporum Osnabrugensium Chronicon*, id plurimis à me illustrari, ex editis ineditisque scriptoribus & Tabulis antiquis, posset, si mei id esset instituti, & non potius ad scribendam pleniorem Historiam suppeditare inedita Chronica, quàm ipse eam scribere decrevissem. Cum iis tamen, quæ p. 196. & 197. habet *Erdmannus*, conferre velim Privilegia Caroli M. Osnabrugensi Ecclesiæ data, uti illa produxit, & plenam integramque fidem mereri judicavit, Reverendissimus Paderbornensis & Monasteriensis Episcopus *Ferdinandus* in *Monum. Paderborn.* p. 325. 327. De ipso vero *Ertwino Ertmanno* non possum non adducere locum *Hermanni Hamelmanni*, multa Saxonicorum & Westphalicorum imprimis rerum peritia insignis viri, qui & Chronicon hoc habuit, & eo diligenter usus est. Ita enim in *Epitome Chronici Osnabrug.* in fine: *Ertwinus non ex magnis ortus natalibus Osnabrugæ, sed virtutibus & eruditione nobilis, ita crevit, ut nunquam Consul fuerit majoris auctoritatis in tota Westphalia, quod confidenter dico. Fuit Bentbemensibus, Diepholdicis & aliis Comitibus gratus, qui ipsius consilio utebantur, & ab illo pendebant: & deinde apud Episcopos Monasterienses, ut Joh. Ducem Bavariæ, Henricum Schwartzburgensem & Conradum Retbergium in pretio. Episcopi nostri Osnabrugenses ipsum tanquam numen venerati sunt. Fuit carissimus* [illegible] *Conrado Diepholtio Episcopo, Conrado item Retbergico, qui & Monasteriensis erat, præcipuus fuit Orator. Iste ablegatus ad Cæsarem impetravit ab eo absolutionem gravaminis, quo pressa erat civitas Osnabrugensis propter Johannis Comitis Hoyensis captivitatem.* [illegible] *patria profuit consiliis: Hansa Civitatum* [illegible]

[illegible] Tam præclaris igitur [illegible] Chronicon [illegible] Utinam tantum non [illegible] integrum [illegible] cem, & non aliquid inde lacunæ, ortæ essent, paucæ tamen, & [illegible] in historia defectum non pariunt! Utinam etiam alicubi minus [illegible] minusque barbare loqueretur *Ertwinus*! Definit Chronicon [illegible] stro Exemplari circa medium seculi XV. ipsum vero *Ertwinum* [illegible] *die 20. Maji* obiisse accepi, contrarium licet, dubiose tamen, [illegible] tante *Hamelmanno*. Reliqua de *Ertwino* in ipsius Chronici [illegible] curiosis occurrent. Studio juris cum non indiligentem dedisse operam patet, quod & ipse in principio scribit, & Consulem se fuisse urbis Osnabrugensis annotat, & inchoasse hunc laborem suum, *ad beneplacitum Conradi Episcopi, nati de Comitibus de Diepholte*, nec non *ad [illegible] & sæpefatam interpellationem Lamberti de Bevesen*, qui Præpositus ad S. Johannem Osnabrugæ & in Schiltroche, & Canonicus majoris Ecclesiæ Osnabrugensis & Cantor, admodum celebratus doctrina & experientia juris & scientia, Patriæ historiæ studio flagravit, & non tantum Ertwino hujus Chronici scribendi auctor fuit, sed etiam colligi fecit Chronicon Comitum Schauenburgensium & aliorum Heroum, ut narrat supradictus *Hamelmannus l. V. claror. in Westfal. viror.* Quæ in causa Banni *Ertwinum* egisse, supra ex Hamelmanno dixi, illa ipse memorat Chronici sui. p. 256. ubi ad finem usque plurima alibi non extantia narrat, seque rebus ipsis interfuisse p. 265. narrat. Utere igitur tam præstante patriarum rerum scriptore, Lector, & vale.

ANO-

ANONYMI
CHRONICON AR-
CHIEPISCOPATUS
MAGDEBUR-
GENSIS.

ANONYMI CHRONICON MAGDEBURGENSE.

DE EXORDIO CIVITATIS MAGDEBURGENSIS ARCHI-EPISCOPATUS ET GESTA PONTIFICUM EJUSDEM.

OTTO Dei constitutione Princeps huic mundo necessarius trium illius nominis primus, opere & agnomine magnus, cum, defuncto patre suo Henrico, diademate regni, felici auspicio, esset coronatus, omnis voluntas illius versabatur in studio propagandæ religionis & cultus, quia verè Dei timor erat ante oculos ejus.

Unde & secundo regni sui anno apud Magdeburg, quæ & Parthenopolis, civitatem in ripa Albiæ fluminis, & parrochia Halberstadensis Episcopatus sitam, instinctu piæ petitionis, & amore venerabilis EDITH reginæ, cujus & dos fuit, regalem fundavit Abbaciam: Erat enim (ut talem decebat) copulata matrimonio, non minus & ipsa in divino cultu studiosissima, ut testantur, ad tumulum ejus post modicum divinitus ostensa miracula, sed & secundum seculi dignitatem nobilis, filia videlicet Ethmundi Anglorum regis.

Quamobrem Dominus, fructui ventris ejus benedicens, dedit ei magnæ indolis filium nomine Ludolphum, qui omni virtute patrissans, universorum principum electione regno meruisset succedere, nisi quòd ducatu sublimatus Bavariæ, sumtis armis, patri, quoad vixit, non desiit rebellare. Quod hîc plenius dicere obmittimus, quia de Abbaciæ præmemoratæ fundatione, & de primo civitatis nostræ exordio, secundum traditionem veterum breviter dicere volumus, & de Archi-Episcopatus nostri inchoatione.

De Exordio Civitatis.

CÆsar igitur ille quondam potentiſſimus ab Julio Æneæ filio ſtirpis derivatione cognominatus Julius Dictatoris ordine cum Craſſo & Pompejo ſublimatus Romæ, cum totam Galliam trinæ diviſionis ſuſcepit in ſorte ſuæ defenſionis: in has deveniens ſuſpectæ gentis partes, cauſa tutelæ cum exercitu repauſationis, vel cohercendæ circumpoſitæ nationis, plures competentibus in locis civitates condidit, quarum nonnullas terræ lignique materia circumvallatas pleraſque etiam murorum ambitu cinctas munire ſtuduit, quantum opere feſtinato valuit, inhianter accedens multitudo. Inter quas & hanc non infimam ad honorem Dianæ, cujus, ut fertur, ſe tuitioni, in ea explicatione potiſſimum commendaverat, condidit, græcamque ſequens etymologiam, barbaro æquipollente vocabulo, à parthena parthenopolin nuncupavit, ac ad religionis ſupplementum ſecus decurſum prædicti fluminis templum, immò & idolum inſtituit, virginibusque quam plurimis ibi dicatis, ſacra Deæ ſtatuit, quæ poſteritas celebravit, & ſic ex hoc facto civitas noſtra Magdeburg, id eſt, civitas virginum, traxit vocabulum.

Decurſis poſthæc plurimorum temporum ſpatiis, cum divæ virtutis exemplar ejus Carolus, regni Monarchiam adeptus, ſtudio propagandæ religionis, Saxoniam continuis bellorum procellis per 30. annos non ſine ſuo, ſuorumque gravi periculo laceſſitam ſubdidiſſet, Deoque adjuvante divino cultui mancipaſſet, idoli hujus aras evertit, ſimulacra deſtruxit, theſaurum ſuperſtitioni dicatum diripuit; & oratorium prothomartyris Stephani, ab Hildegrimo, primo Halberſtadenſis Eccleſiæ Epiſcopo, dedicari fecit, cujus etiam diœceſi totam civitatem cum omnibus ad eam pertinentibus adjecit.

Sed jam Albiæ flumine jugi impulſu uſque ad Eccleſiæ parietes littus ſuum concavante, ipſam tandem mentem in ſe trajecit, pro qua hanc permodicam, quam usque hodie cernere eſt, vulgi paupertas erexit.

Præfatus autem Otto Imperator magnus, & poſt tempora glorioſi Caroli cunctis romana ſceptra gerentibus non diſſimilis Auguſtus, volens non ſuæ, ſed & futuræ ætatis generationibus relinquere nominis ſuæ memoriale celebrandum, imò ob æternæ remunerationis deſiderium ad hanc muniis Chriſti conſtruendam, ſancta intentione novum civitatis poſuit fundamentum; quam etiam præ omnibus theutonici regni civitatibus eligens ſublimandam, in ipſa ſtudii, & bonæ voluntatis ſuæ præcipuam collocavit curam.

Secundo namque, ut præfati ſumus, regni ſui anno, regalem inibi abbaciam in honorem beati Petri Apoſtoli ac Mauritii, egregii Thebæorum ducis, dignique contubernalis illius Innocentii militis fundavit, cujus corpus Rodolphus, rex Burgundiorum, ei ac reginæ transmiſſum, regium, imò divinum munus, donavit.

Maximam quoque partem corporis ſancti Mauritii & quorundam ſociorum ejus, cum plurimis Apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, ac virginum pignoribus in eandem civitatem tranſtulit idem Otto rex glorioſus.

Præfecit autem eidem Abbaciæ Annonem virum venerabilem, morum honeſtate ac natalium generoſitate pollentem, liberalibus quoque diſciplinis apprimè imbutum, Treveris de cænobio ſancti Maximini aſſumptum, transductis ſecum & aliis fratribus, ſanctitate, & numero monaſticæ diſciplinæ præfectionem informare ſufficientibus.

Traduntur plures & ingenui procerum & regiæ ſtirpis filii, ſub tanti patris inſtitutionibus claram divinæ ſervitutis incoaturi militiam; & radicavit in populo honorificato ſanctorum diſcipulorum novella plantatio, per quos pullulante germine, virtutum mater Eccleſia arridenti paradiſo, laudabile redderet incrementum.

Quibus etiam ad quotidiani uſus ſupplementum, & amplioris dilectionis indicium, curtem ſuam, cum ædificiis & prædiis ad eam pertinentibus imperator contulit, & liberam in perpetuo electionem præficiendi ſibi abbatis conceſſit, & advocati, ſed ut in mundiburdio regis in poſterum ſe ſcirent eſſe, conſtituit, ut Abbas ejusdem loci imperio ſingulis annis, unum caballum, ſcutum & lanceam vel duas cruſinas daret.

Hæc igitur amatrix ſpeculum & exemplar totius religionis, hæc æmula ſupernæ congregationis in continua laude regis cælorum & ceremoniis multorum venerabilium

[illegible]

[illegible] morum honestate probato [illegible], quidque sibi pro adipiscendo [illegible] ut pote a culminis hujus ambitu [illegible] dabo voluntarius. Quo cum [illegible] beati Petri veniente, Cæsar visionis [illegible] ipsum pontificalibus donatum consecrari [illegible].

[illegible] non longe post moriturus evidens testimonium [illegible] ad modicum convaluit sumtoque in manu [illegible] ligno sanctæ crucis surgendo signavit; moxque [illegible] carmen beatus & ipse cecinit: Auditu auris audivi te [illegible] vidette, idcirco ipse me reprehendo, & ago [illegible] quievit in pace.

Alio item tempore Volckmaro Agrippinæ [illegible] beati Brunonis germani prænominati imperatoris [illegible] Geronem fratrem Thietmari Marchionis [illegible] prædecessori suo multis in causis dissentiendo [illegible] ejus electioni nullatenus assensum præbuit. [illegible] dierum missam celebraret, solum beatum Petrum & Ambrosium [illegible] oleo vidit, quod tamen fideli celans secreto, [illegible] it.

[illegible] autem in eadem civitate sanctæ resurrectionis celebrante [illegible] solennitatis die præter diadema regio indutus [illegible] pulchræ visionis evaginato ense, angelus lucis [illegible] indignanti dixit:

Ultio Geronis erit hujus plaga [illegible];
Hunc magis adscisce, confirma, sic [illegible]

[illegible] illum vocari fecit, & [illegible] electionem ejus fore [illegible]

[illegible]

busque ac incendio cuncta vastantem, forti dextra repressam humiliavit, & regibus ipsorum ignominiosa morte peremptis, reliquosque, qui manus ejus effugere poterant, in sedibus suis latere compulit. Ubi & regalem sui juris aulam in Merseburg beato Laurentio martyri votum vovens in domum oratorii, & episcopalem sedem delegavit. Inter hæc circiter dominicæ incarnationionis anno nongentesimo septimo Thiethardo Hildensemensis ecclesiæ antistite iter universæ carnis ingresso, Othwinus, Magdeburgensis Abbas, in ejus cathedra eligitur fungi pontificio, successitque in abbacia Richardus, nulli eo tempore, in omnibus, quæ ad honestatem spectant, secundus habitus. Ut autem in construendo & amplificando Magdeburgensi cœnobio potissimum desiderii sui affectum pius imperator ostenderet, super ossa beatæ Edithæ reginæ, quæ obiit dominicæ incarnationis nongentesimo quadragesimo septimo, anno verò regni suo undecimo, juxta quam & ipse post obitum suum pausare optavit, monasterium sumptu magnifico, sed spe magnificentiori mirabili modo, arte dispositum ædificavit. Ad cujus ornatum pretiosum marmor cum auro gemmisque adduci, & in omnibus columnarum capitellis sanctorum reliquias diligenter includi fecit, juxta eandem ecclesiam corpus egregii Marchionis Christiani, qui fuit pater Geronis Coloniensis Archiepiscopi & Thietmari Marchionis Nuenburgensis ecclesiæ fundatoris; aliorumque sibi familiarium tumulari præcepit, namque civitatem ipsam ad honorem & defensionem dilectæ suæ Saxoniæ metropolini & archiepiscopium facere, cui præfatos duos episcopatus à se constructos, & alios quos adhuc construere desideravit, subjacere, ibique Deo & sancto Mauritio se suaque omnia dare cogitavit. Sed partem parrochiæ Halberstadensis, ad quam civitas illa cum suis adjacentiis pertinuit, à Bernhardo, ejusdem ecclesiæ episcopo septimo, quoad vixit, impetrare non valuit. Quo defuncto & venerabili Hildewardo pro ipso sacerdotii officio functo, ipse voti non immemor, ut in bonis repleretur desiderium suum, Romam profectus, in suburbio Ravennæ in ecclesia sancti Severi Episcopi & confessoris coädunavit synodum, in qua præsidente Domino Johanne sanctæ & universalis ecclesiæ summo pontifice, astantibusque quàm plurimis Italiæ, Germaniæ, & Galliæ episcopis & principibus, tantique negotii exordium, arrectâ aure & mente præstolantibus multo labore, magnisque persæpè periculis se multas Slavorum nationum cis flumen Albiæ, in confinio Saxoniæ ad catholicam fidem convertisse, coram cunctis exposuit, quique adhuc rudes in fide, ne ad vomitum redirent, qualiter corroborari possent, consuluit. Cujus dignam relationem, tantamque fidei confessionem sancta synodus benigna devotione suscipiens, & bonorum omnium largitori gratias agens, in singulis provinciis secundum loci situm & populi quantitatem, Episcopos censuit consecrari, quorum prædicatione & cura pervigili nutantes possent in fide stabiliri, & adhuc idololatriæ dediti ad cultum justitiæ revocari. Ut verò ad id agendum major firmitas, & tutior in episcopis esset oportunitas, Archiepiscopum, ad quem negotium suum & controversiam, si qua orta fuerit, referre valeant, eis communi deliberatione præponi statuit. Quam videlicet archiepiscopalem cathedram apud Magdeburg civitatem potissimum fieri placuit, eò quod hæc in confinio Slavorum loco videretur opportunior, & in ejus propagatione voluntas imperatoris esset amplior. Cæterùm quia præsul Halberstadensis synodo huic non adfuit, causæ clausulam in ejus adventum differre placuit, ut civitatem ipse à debito subjectionis absolveret, & tunc demum privilegium & subscriptio illibata fieret.

Anno igitur integro & dimidio jam evoluto, cùm Hatto archipræsul Moguntiensis cum præfato Hildewardo suo videlicet suffraganeo eo devenisset, & imperator illos pro prædicta causa blanda petitione convenisset, Hildewardus episcopus tam Archiepiscopi consensu, quàm omnium, qui aderant, consultu, prompta & hilari mente piæ ejus petitioni annuit, & facta in præsentiarum pari existimatione, concambio synodali decreto sancto Mauritio Magdeburg, sanctoque Laurentio Merseburg, quæque petita tradidit, id est, parrochiam omnem, sitam inter fluvios Albiam, Salam, Horam & Bodam, usque ad ea loca, ubi castra Unsburg, Wanslebe, Otterslеve, cum omnibus pertinentiis & villis, quæ Burchwardt appellantur, versus occidentem longius protenso fine terminantur cum omni decimatione, banno, subjectione, obedientiis, & omni ecclesiastico ordine: prout Halberstadensis ecclesia

vox

[illegible] possedisse. Recepit autem ad vicem ab imperatore in partem & [illegible] ecclesiæ omnium decimationem in Hosgowe, ut terminantur in fluviis [illegible] & Wippera cum omni possessione, quam de Abbacia, in honorem [illegible] Wicberti in territorio Heroldesfelt constructa, idem imperator æqua commutatione acquisierat, cujus etiam abbaciæ ipse fundator erat.

Huic etiam concambio confirmando Petrus Ravennæ Archiepiscopus & plurimi Episcoporum Italiæ & Germaniæ subscripsere, anno dominicæ incarnationis 968. indictione duodecima, imperii autem ipsius Domini Ottonis 7. regni verò 34. Quibus [illegible] Cæsar lætatus, nec minus pro adhuc peragendis secundum Deum sollicitus, [illegible] Richario Magdeburgensis cœnobii abbate tertio, coram Annone Wormaciensi & Othwino Hildesemensi Episcopis, secum tunc forte commorantibus, volebat illum officio Episcopatus fungi, in ipsa sedis suæ mutatione: sed impedierunt quidam occulto consilio & imperatori pro secreto hoc delatæ literæ. Qui dum se tanto [illegible] privatum intelligens, minus æquo animo ferret, ac impediendo tam sancto proposito imperatori quoquo pacto obviare proponeret, ne malitia mutaret ipsius intellectum, brevi pulsatus valetudine, terrena mutavit cælestibus, successitque in ipsa sedis mutatione Herdiggus in eadem congregatione nutritus & electus.

Transmutata itaque est abbacia in montem suburbio ejusdem civitatis adjacentem, deputaturque sancto Johanni Baptistæ & adhuc habetur, & ô utinam diu feliciterque habeatur famulatura: Monachi quoque succedentibus sibi clericis, reliquerunt in libris & aliis rebus plurima ornamenta, quæ ibidem imperiali munere & propria industria fuerunt congregata. Cumq; illorum corda de hac migratione non immeritò gravaret tristitia; Cæsar eis pro consolatione prædiorum suæ hæreditatis non parva dona adjecit, & quocunque in loco cum canonicis in una statione conveniant, ipsi in dextra parte locum supremum obtineant, constituit. Statuit etiam de familia utrarumque ecclesiarum, quas tunc partitus fuit, quod si quis de ordine ministerialium [illegible] Episcopalium uxorem duceret, de ministerialibus abbatiæ matrem cum pueris post patrem Archiepiscopo attinere debere, eodemque ordine, si ministerialis abbatiæ uxorem duxerit monasterialem Archiepiscopalem. Hoc etiam de familia [illegible] sicut nunc servatur, statuit, idemque jus familia præpositura majoris servandum constituit. Sed & præterea ut recurrente annuatim translationis hujus die, quæ est 5. Idus Augusti, id est, in vigilia victoris ignium Levitæ Laurentii pedibus nudis processione lugubri, sedem suam visitantes missam celebrent, quo tam ap. Canonicos, quam & apud monachos seculi hujus perpetim staret inviolabilis memoria, eosque dilectio jungeret indivisa, quatenus illi hos tanquam primos Ecclesiæ suæ patres [illegible] honoris exhibitione præveniant, illique non dispari ratione, quod membra debent capiti, quod etiam testator hæredi, plena devotione restituant.

Sed nec fefellit adiventorem tam prudens consilum, sicut est usque hodie cuique [illegible] volenti publicum.

Erat tunc quidam magni nominis & meriti Adelbertus qui dudum Treveris de cœnobio sancti Maximini monachus abstractus, & Episcopus consecratus ad prædicandum [illegible] fuerat destinatus: sed populus exasperatus dura fronte & indomabili corde, expulit illum de finibus suis, contemnens evangelisantem Evangelium pacis: quia Dei providentia in terra nostra illi populus committendus erat novæ acquisitionis. Hunc ergò de Wissenburgensi abbacia, quam interim regebat, assumptum, per omnia [illegible] & probatum, Cæsar prædictæ Ecclesiæ Magdeburg. sacerdotio promovit, [illegible]que Romam pro pallio & privilegio ab Apostolica sede suscipiendo cum literis [illegible] auctoritatis direxit. Sedit eo tempore in clavigeri cælestis Petri cathedra, gratia & nomine Joannes Papa nominis illius tredecimus, in ordine verò Romanorum pontificum centesimus tricesimus sextus. Hic igitur benignissime illum suscipiens pro [illegible] gloriosissimi imperatoris, quod in amplificatione divini cultus habebat gaudium, ideoque justis ejus petitionibus annuens, illum Apostolica auctoritate Archiepiscopum fore ejusque successores decrevit: Cui & pallium ad missarum solennia [illegible] dedit, & ipse nimia dilectione commonitus 15. Calend. Novemb. id est, in [illegible] sancti Lucæ Evangelistæ ordinavit, & privilegio apostolicæ autoritatis [illegible] confirmavit, eum in omni ordine ecclesiastico primatum habere, omnium ecclesia-

rum, Archiepiscoporum, qui in germania sunt ordinati, in Gallia quoque, Coloniensi, Mogontiensi, Treverensi Archiepiscopis, per omnia honore similem esse, crucis signaculum ante se ferre, & inter Cardinales Episcopos Romanæ sedis consortium habere. Præterea duodecim presbyteros, septem diaconos, viginti quatuor subdiaconos Cardinales ad morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ordinare, qui ad principale altare ministrantes quotidie, excepto jejunio, Dalmaticis, festis verò sandaliis uterentur & præsbyteri & abbates S. Johannis Baptistæ tunicis induerentur, & ut his exceptis Episcopis super altare in honorem beati Petri, Mauritiique dedicatum missam celebrare aliquis nullo modo præsumeret. Præterea statuit, eum esse Metropolitanum totius ultra Salam & Albiam Slavorum gentis tunc ad Deum conversæ, vel convertendæ, & ut secundum desiderium imperatoris in his civitatibus, in quibus olim barbari ritus maxima viguit superstitio, id est Cizi, Misni, Merseburg, Brandenburg, Havelberg, Pornam in honorem Domini Episcopia fundarentur, quorum pastores secundum Canonicam auctoritatem Magdeburgensi Episcopo fidem & subjectionem debendo sociarentur.

His & aliis, quæ privilegia adhuc inibi consecrata testantur, Synodali decreto ordinatis, & interminatione Dei & apostolici nominis confirmatis præfatus Archi-Episcopus cum legatis Romanæ ecclesiæ, Widone scilicet Episcopo Bibliothecario, & Benedicto Cardinali, qui illum cum Hildewardo Halberstadensi Episcopo sedis suæ inthronisarent, dimissus ad imperatorem remeavit lætus, quem imperator nihilominus gaudens utpote beati desiderii sui compos cum literis commendatitiis Magdeburg destinavit. Illuc ergo ex præcepto Imperatoris Episcopi, Marchiones & reliqui Saxoniæ Principes convenientes, ipsum honorificè susceperunt, & vocum acclamatione, manuumque elevatione electum cum præfatis apostolicæ sedis legatis celebri ritu inthronisaverunt. Adfuit omnis sexus & ætas gaudentium, fuit prorsus generale tripudium, ubi ad confirmationem sui idem Archiepiscopus in præsentia eorundem, nativitatem Domini secum celebrantium, Bosonem monachum Merserburgensi, Burchardum Misnensi, Hugonem Cyzensi ecclesiis primos Episcopos ordinavit, & Aldagum primum ecclesiæ præpositum Magdeburgensem instituit. Dudo quoque Havelbergensis, & Dudellinus Brandenburg Episcopi prius quidem Moguntino Archi-Episcopo subjecti, sed tunc agente Imperatore à debita sui obedientia absoluti, Magdeburgensi ecclesiæ & ejus Archiepiscopo, cum præfatis confratribus fidem & subjectionem promisère. Ipse namque felicis memoriæ Imperator erat constructor omnium harum, quas Archiepiscopatui subjecerat Episcopalium sedium, nimirum infinitæ hæreditatis suæ potissimum cupiens hæredem esse Deum, non pauca tamen relinquens successioni filiorum. In tantis ergo, talibusque solemniis, pro summi regis exortu, pro summa celebratione, tum etiam pro nova populi ipsius vel cultus augmentatione gaudebat chorus Magdeburgensium, & à summo principe missum principem canit frequentia principum palamque à pastoribus ecclesiæ laudabili numero hic adauctus laudatur pastor creator omnium.

Adelbertus itaque primus Magdeburgensis ecclesiæ Archiepiscopus præcessit annis tredecim, menses octo, hic instructissimus omnium liberalium artium scientia, perfectus discretione, mansuetudine, innocentia, in diebus sui sacerdotii solerter commisso invigilabat gregi. Inter ceteras quoque dotes gratiæ, ut post patebit, Spiritu emicuit Prophetiæ, instantia doctrinæ & operum se meritò demonstrabat pastorem, primum ubi rationabile sequuturæ constructionis surgeret, ædificium ab OTTONE positum supra firmam petram constabiliens fundamentum. Namque ut omnium prospicere posset saluti, magna licet nactus, cunctis fuit omnia factus: magnis par factus, parvis in parva redactus. Sic exterioris rei exercebat negotium, ne ab internis & specialibus averteret studium, sic dominium exercens in populo, ne vigilantiæ suæ curam minoraret in Clero. Unde sæpè nocturno silentio, duobus tantum comitantibus, ad ovile S. Joannis Baptistæ, S. Mauritii inopinatus venit, & qualiter confratres ad matutinas convenirent, vel si qui in dormitorio remanerent, ex improviso prospexit, & si benè fuit, Deo gratias egit, sin autem culpabiles, digna castigatione redarguit, nutrivit sanè filios plures secundum inanem seculi fastum, nobiles, quodque in his Deo magis placuit, vitâ & moribus insignes, utterque

terque omnes Canonicæ professionis sectatores perfectioris testimonii cælestis aulæ milites.

Germinavit igitur Magdeburgensis Ecclesia velut hortus delitiarum folia virtutum & poma ferens bonorum operum. Quem dum perflaret auster leni spiramine, cœperunt longè lateque ejus aromata profluere, quia ex his multi diversis in locis Episcopali officio functi, vel aliis dignitatibus merito suæ conversationis & industriæ sunt promoti, sicut ex ipsorum numero Giselarius & Waltardus ejusdem sedis pontificio postea meruerunt sublimari. Inter quos & regiæ stirpis Wogieteth, sed ab ipso Archiepiscopo, æquivoco nomine dictus Adelbertus emicuit, qui postea Pragensis Episcopus glorioso martyrio coronari meruit, cujus consodalis sanctus Bruno, qui & Bonifacius nobilitate & meritis illi per omnia similimus dum passionem & actus ipsius scribendo miratus est, ipse nihilominus Archiepiscopus gentium pari agonis triumpho subsequenter in confinio Rusiæ & Lituæ regionum martyrisatus est, sicut indicat liber gestorum ejus. Horum ergo patronus & Deo dignus Episcopus Adelbertus defuncto Bosone Merseburgensi Episcopo, ordinavit pro eo præfatum Gisilarium secundum, Volcoldum quoque secundum Misnensi, Fridericum secundum Cizensi, Volcmarum tertium Brandeburgensi Ecclesiæ Episcopos.

Archiepiscopi autem & suæ civitatis honoribus cum semper prospiceret Cæsar Augustus liquido ostendit sibi gratissimam esse, quia illam præ aliis exaltare & decorare studuit divitiis & honoribus, eaque tempore quodam licet modicum violata graviter est offensus. Ipse namque discedens à Saxonia diutius commoraturus apud Italiam, Hermanno duci strenuissimo regis vice regendam commiserat provinciam. Qui Hermannus advocata aliquando Magdeburgi concione, more Imperatoris susceptus est ab Archipræsule manuque ad Ecclesiam ductus accensis luminaribus & campanis cunctis sonantibus. Henricus autem Comes de Staden tantæ insolentiæ obsistere volens non valuit, ad præsens quidem: Sed à Duce ob vindictam injuriæ jussus iter aggressus & transcensis alpibus in Italiam venit ad Imperatorem, qui se apud hunc accusatum metuens solotenus prostratus placare eum studuit, & quare se illum timeret offendisse, & quamobrem jussus advenerit enarravit. Cui de statu Saxoniæ & præcipue sede Magdeburg plurima sollicitè perquirenti singula intimavit, & de susceptione Ducis, quomodoque is in medio Episcoporum illic discubuisset ad mensam loco Imperatoris. Unde Cæsar graviter commotus ab Archiepiscopo aliquando excepto Imperatore laicam personam, in Ecclesiâ tantâ magnificentiâ ei se sublimatâ, susceptam doluit, quamvis eundem Ducem, ut diximus, pro suæ probitatis excellentia, præ aliis semper dilexisset, & eum idcirco patriæ suæ regis vice prætulisset. Quapropterter ut in futurum hujuscemodi præsumptionem memorabili suæ autoritalis exemplo reprimeret, mandavit per literas eidem Archiepiscopo, ut pro hujus delicti satisfactione, quot campanas pulsari, vel coronas accendi præcepisset, tot sibi equos mitteret. Archiepiscopus autem jussa complens hoc emendationis suæ damno posteris exemplum tradidit, & quibus poterat modis offensum Cæsarem placare studuit, præfatus autem Comes Henricus pro fidelitatis suæ judicio, gratiam Cæsaris circa se auctam confirmavit, & torque aurea donatus ab illo honorificè repatriavit.

Ipse autem Cæsar OTTO postquam de Italia, immo totius Europæ gentibus gloriosissimè triumphavit, & Romanæ Reipub. dignitatem excellentissimè sublimavit, (ut testatur prædictus Papa Johannes, à quo vocatus & descriptus est tertius post Constantinum, & Carolum augustorum angustissimus) ipse inquam tandem dilectam Saxoniam revisens Dominicam Palmarum in sua Magdeburg, post constitutionem Archiepiscopatus primam, & heu ultimam suæ præsentiæ solennitatem, cum venerabili Adelheide Imperatrice & filio æquivoco Imperatore celebravit. Ipse quippe tenax divinæ religionis in diebus festis, ad vesperas, ad matutinas, atque ad Missam cum honorabili Episcoporum & totius Cleri processione ad Ecclesiam duci solebat, ibique cum magno timore Dei, est reverentiâ stans aut sedens, nihilque præter divinum loquens, donec finirentur universa persistebat. Deinde ad cubiculum suum cum luminaribus multis, comitatuque magno sacerdotum, Ducum ac Comitum rediebat. Illic ergo secundâ feriâ idem XVI. Calend. Aprilis confirmante ac favente præsentiâ omnium multiplicavit locupletare Ecclesiam varietate donorum Imperia-

dium, & vel tunc, vel ante collata roboravit scripto testamentorum stabilium inæstimabile beati desiderii sui votum hic ostendens quasi principiis, quibus quantisve in futuro illam proposuerit amplificare beneficiis. Qui & ante in Italia constitutus multis Sanctorum corporibus per Dodonem Capellanum suum, aliosque persæpe transmissis innumerabilibus reliquiis eandem ecclesiam Sanctorum ipsorum sublimaverat patrociniis opulenter. Inde Quideliggeburg Abbaciam, quam venerabilis mater sua Mathildis condidit, adiens, advenientibus ibi Poloniæ ac Bohemiæ Ducum, Græcorum quoque Beneventorum, Ungariorum, Bulgariorum, Danorum & Slavorum legatis cum totius regni principum concursu Paschalia gaudia peregit, licet illa Hermannus Dux Saxoniæ sibi dilectissimus tunc moriens non modicum conturbaverit. Deinde dum peragrans provinciam Merseburg celebrasset Ascensionem dominicam ibique supplesset omnem quam distulerat de Magdeburg, promissionem suam tertia feria ante Pentecostes Mimminleve deveniens postquam illum & sequentem diem ibidem explevit lætus, vespertinum auditurus officium subito infirmari caputque cæpit declinare, moxque Christi Sacramentis refocillatus. Versus:

Fessus & emiritus felici fine potitus,
Pax ubi vera datur ad Cælica regna paratur.

Sic proh dolor immaturâ morte migrans migravit Otto rigidus & fluxa regere doctus, migravit inquam summæ famæ & felicis memoriæ magnus ille Romanorum Imperator Augustus anno dominicæ incarnationis DCCCCLXXIII. anno vero regni sui XXXIIX. imperii autem XII. indictione prima anno quinto ex quo fundavit Archiepiscopium Magdeburgense. Quo ab Ottone secundo Imperatore filio ipsius delatum, ab Adelberto & Gerone Archiepiscopis aliisque compluribus marmoreo Sarcophago impositum honorifice tumulatur corpus ubi permanens in seculum non delebitur memoria ejus. Etenim:

Tres luctus causæ sunt hoc sub marmoro clausæ,
Rex decus Ecclesiæ, summus honor patriæ.

Sedente post hæc in paterni regni solio prænumerato Ottone secundo agnomine Rufo, neglecta justitiâ & indicio, quæ fuerant præparatio sedis paternæ, misericordia & veritas, quæ faciem ejus præcessere, à prævalente iniquitate jugatæ, terris terga dedere. Surrexit gens contra gentem commovens prælia & fomes malorum in medio grassabatur, discordia quodquis potentum invicem sævit, commotio Ecclesiarum & pauperum gravis oppressio, juventus quippe regis effrena, sana seniorum spernebat consilia, dumque omne quod libet licere credit, viam erroris sine magistro ductus currit. Erant tamen in eo multarum virtutum insignia, quarum erat principium cum hilaritate laudabilis munificentia, sublevabat modò nobilium modo ignobilium inopias, extollebat tam prædiis quam honoribus circumquaque Christi Ecclesias. Unde & inter cætera velut dote memorabili sibi subarrhans Ecclesiam Magdeburgensem, perpetuo illi liberam percipiendi sibi pontificis concessit electionem offerens cum ejusdem concessionis privilegio librum ex auro & gemmis imaginem ipsius & Theophaniæ conjugis ejus continentem, qui ob memoriam ibi cum veneratione habetur usq; in hodiernum diem, cum quo etiam Rosenburg, Calbe & Unsburg Burgwardia cum suis attinentiis & utilitate donavit. Archipræsul quoq; cum eodem quo hæc facta sunt die, infra missarum solemnia, de thesauro scientiæ suæ nova proferens & vetera populo obscuriora divinæ legis ex more emulcaret eloquia, idem privilegium astante Imperatore recitatum sermone luculento astantibus exposuit & banno suæ autoritatis, ac regum succedentium violentia muvinit. Post hæc Adelbertus Archiepiscopus XIII. pontificatus sui anno confirmatus in bonis cum ex more partes diœceseos suæ, & Giselharii, qui interim in servitio Imperatoris apud Italiam morabatur, suos docendo ac confirmando circuiret & Merseburg veniens XIII. Calend. Julii missam celebrasset, beatus nimirum ille servus, quem, cum venit dominus ejus, invenit ita facientem, inde divertens proximâ nocte pernoctabat in loco nomine Cruivati, alterâque luce exurgens se conquestus est vehementer capitis dolore detineri, nec tamen ob id iter cœptum omittens, Franckenleve cum suis cœpit proficisci. Cumque Cirmini villam præterisset languore subito prævalente quasi casurus paulatim de equo nutando cæpit declinare. Unde mox à suis sustentatus, & ibidem

tapeti-

tapeti superpositus, atque his quæ à clericis dicenda erant cum festinatione completis omnibus suavi obitu,

Rite supernorum factus consors monachorum,
Ut nova stella chorum conregnans fulcit eorum,

juxta illud. Qui ad sapientiam erudiunt multos, tanquam stellæ fulgebunt in perpetuas æternitates: & justus si morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit. Corpus vero ad Gevekenstein delatum ibique pontificialibus indumentis velatum navigio Magdeburg est usque transvectum. Ubi à Clero & populo & præcipue à Monachis flebiliter susceptum est, coram altari Sanctæ Crucis Sanctorumque Apostolorum Philippi & Jacobi in medio majoris Ecclesiæ à Venerabili Hildewarde Halberstadensi Episcopo, & Herdingo primo S. Johannis Babtistæ Abbate dominicæ incarnationis Anno DCCCCLXXXI. condigno est cum honore tumulatum, talique sepulchrum epitaphio decoratum:

Præsul Adelbertus, omni virtute refertus,
Membra solo clausus lætos agit æthere plausus,
Clerus eum plangit, nec non populum dolor angit,
Ipsius hoc pietas meruit fleat omnis ut ætas.

Post hujus itaque discessum Ecclesiæ filii pastore destituti, omnes pari consilio & voluntate OTHRICUM, suum confratrem, tunc verò in aula regis degentem, elegerunt, & hoc nullatenus fieri posse præfatum Archiepiscopum, dum adhuc viveret prædixisse, non adverterunt, vel advertentes parvipenderunt. Cum enim idem Othricus Episcopi moribus non conveniret, & ob hoc animum ejus erga se non rectum persentiret, postquam multos liberalium artium disciplinis nobiliter instruxerat, quia & sapientia & facundia sui temporis magistris incomparabilis erat, ibidemque scholis præfuerat, deliberavit impetrata per Ottonem Cæsarem Rufum licentia, claustrum exire, & potius in aulâ & regiâ capellâ deservire. Unde illo absente cum in die Resurrectionis dominicæ, Archiepiscopus ad missarum solemnia paratus staret, Subdiacono ex more coram se Sanctam Crucem tenente piis illum amplexus palmis cum lachrimis petiit, ut Otricus & Ico nunquam sedi suæ præficerentur. Peracto divino officio ipse ad mensam sedens pro tali supplicatione se exauditum à Domino cunctis assistentibus Spiritu revelante palam indicavit, quòd & postea rerum eventus comprobavit. Nam illo ad Deum assumpto cum præfatum Otricum cuncti, ut diximus, elegissent Walthardo sibi dilecto suæque sedis successori quarto, qui & vocabatur Dodico, de tali electione mærenti, sed solummodò causa obedientiæ & concordiæ, consentienti, quadam horâ in excessu mentis idem Archiepiscopus contra australe ostium Monasterii stans cum baculo & pera quasi Romam iturus apparuit eumq; stupentem blande affatus omnia affirmabat quæ de Othrico, sedem suam nunquam possessuro, prophetico instinctu adhuc seculò vivens prædixerat. Clerus autem & populus pro sua electione Imperatori insinuanda nuncios idoneos in Italiam ubi Imperator tunc morabatur, miserunt. Quo venientes pro suæ legationis causa graviter peragenda Giselarii Episcopi suffragium precantur: quia eum sicut res erat apud Imperatorem plurimum posse rebantur. Qui licet indole benignum & fidum pro Othrico suo jam dudum amico favorem promittens, ingressus ad Imperatorem insinatâ ei primum Archipræsulis morte solotenus vestigiis ejus prosternitur, & ut devotæ servitutis illi à se impensæ inventâ opportunitate vice recompensaret, obnixè deprecatur. Imperator verò pro velle illius prospera pollicetur, si duntaxat Dominus Papa causæ ejus non adversaretur. Oportuit enim, ut tanti rei negotium ex consulto Romanæ Ecclesiæ, in cujus tunc gremio commanebat, disponeret, alioquin ipsa id suo contemptu advocaret. Dum ille egressus & à legatis & à præfato Othrico quid eis sperandum de commisso à Cæsare referret perquisitus, eum irrisione respondit: vix sibi, ne dum illis in hoc suffragari potuisse, cum sibi quisque sit proximus. Sic Othricus cassatus dum mox ad suos veverti disponens devenisset Beneventum, subitò infirmatus septimo die mensis Octobris diem clausit extremum, qui & ibidem sepultus, clarum sapientiæ suæ memoriale reliquit in pluribus, sicut de eo legitur in passione Beati Adelberti Episcopi & martyris, qui & ipse fuit ex discipulis ejus. At Giselarius corde ad altiora suspensus, corruptis pecunia cunctis terræ principibus, & maximè quibus ex antiquo cuncta

 sunt

ſunt venalia Romanorum primatibus, quod pacto cæptum perficeret, clam aliquantiſper cum illis contulit. Quibus facile ad ſuum favorem accitis Dominum papam Benedictum, inter Apoſtolicos pontifices ejusdem nominis ſeptimum, præmiſſis xeniis palàm convenit, qui & ipſe, ſi tantum fieri liceret, benignum ſuâ ex parte auxilium promiſit. Romæ igitur ex decreto apoſtolici Synodus conſtituitur, & an Giſelarius Archipræſulatum ſuſcipere queat, conſulitur. Reſponderunt omnes velut unâ voce contra decreta ſanctorum Canonum hoc affirmantes licere, quod eſſe conſtat illicitum. Comprobant male intellectis teſtimoniis ſcripturarum, eum qui in minori fideliter & ſtrenuè laboraſſet, ad majus promoveri licere ac debere Pontificium. Suſcepto igitur à Benedicto Papa pallio, uti pollicitus erat, Otto Imperator Giſelhario Magdeburgenſem Archiepiſcopatum tertio Idus Septembris ut mos exegit, commiſit, eumque datâ licentiâ honorificato comitatu Theodorici Metenſis Epiſcopi ad ſedem ſuam direxit, quo illum I. Calend. decembris id eſt, in feſtivitate S. Andreæ Apoſtoli venientem, Clerus & populus feſtivo ritu ſuſcepit. Sed age quæſo, ô Antiſtes, dum ſic adeptum leve pondus æſtimas ferre virgam paſtoralem & pallium delectabile, quodque tibi à ſubjectis impenditur obſequium, quæ putas in tremendo examine tibi locorum facies erit, ubi tunc quisque cauſæ ſuæ vix ſufficit, tu pro tot animabus addita ſine dubio & tua anima rationem reddere habebis, velut ſi naturaliter à Deo pro unâ tot animas ſuſceperis. Dolemus namque & verè erubeſcimus de te talia ſcribere, vel potius aliquem ex noſtræ Eccleſiæ pontificibus talia imprudenter perpetraſſe. Sed ſicut bona bonis in exemplum, ſic & mala ad cautelam non incaſſum ſcribimus, ut duntaxat pro privata gratia vel odio veritatem non excedamus.

GISELHARIUS igitur ſecundus Archiepiſcopus ſedit annis XXII. Hic, ut plenius ſupra digeſſimus, ſuſcepit pallium à Papa Benedicto, ordinatus vero fuerat ab Adelberto deceſſore ſuo, quem videlicet Giſelharium piæ recordationis Otto Imperator magnus, quia ſtirpis morum & induſtriæ nobilitate pollere cognoverat, de clauſtro Magdeburgenſi aſſumptum Capellæ ſuæ præfecerat, poſtea quam defuncto Merſeburgenſe Epiſcopo Boſone quorundam interventu ipſum illi ſubſtituerat, Sed prædicto modo ab Ottone Secundo deſideratum utpote longe potioris dignitatis & opulentiæ Magdeburgenſem adeptus Archiepiſcopatum, ambitionis cæcâ ductus cupidine, aſſentiente ſibi ad malum Imperatore poſtpoſito Dei & vindicis Laurentii honore, Merſeburgenſis Epiſcopatus ſedem pariter deſtruxit, cum nomine. Nam partem illius Epiſcopatus ſitam inter fluvios Salam, Elſtram & Mildam & Pliſni, nec non ac Turhurini pagos, cum villis paſſim & piſcinis Friderico Cicenſi Epiſcopo præſtitit. Wiſſepurg & Loſſatanna, quæ ad Gutici orientalem pertinet ac fluviis Camnici & Albiæ diſtinguitur cum villis attinentibus Volroldo Miſnenſi Antiſtiti conceſſit, novem verò urbes meliores Scudſci, Gotung, Worcin, Bigni, Hilburg, Dibin, Pungi, Linbenici & Gezeriſco ſuo ſpecialiter uſui detinuit. Privilegia vero, in quibus dona continebantur Imperialia quædam igne fecit concremari, quædam verò mutatis nominibus Eccleſiæ ſuæ annotari, Tranſmiſſis quoque de Cœnobio S. Johannis Babtiſtæ Magdeburg Monachis in Merſeburg Abbaciam ſtatuit, eamque ſuo Epiſcopatui adjecit, præficiens eidem Abbatem Othradum nomine illoque defuncto Heimonem virum venerabilem ipſi ſubſtituit de præfato cænobio aſſumptum. Ob hanc ergo cauſam *Ultro divina patriæ fit magna ruina.* Namque gentes, quæ paullo ante fidem Catholicam ſuſceperant, imperioque ſub tributo ſerviebant, Theoderici ducis ac Marchionis oppreſſionem nimiam ſufferre non valentes, à ſuavi jugo Chriſti ſe excutiunt, & unanimi conſpiratione arma corripiunt, percuſſoque in Havelberg præſidio militari, cum reliquis quos incautos repererunt, III. Calend. Julii cathedram Epiſcopalem deſtruunt, tertia verò die Brandenburg cum jam prima pulſaretur, pervenientes, fugiente primum Volcmaro tertio Antiſtite ac præfato Theoderico ejusdem urbis defenſore, clerum nil tale ſuſpicantem capiunt, Eccleſiæ theſaurum diripiunt, multorum innocentium ſanguinem effundunt, quodque his eſt miſerabilius, Dedilonem ipſius urbis præſulem ſecundum, qui à ſuis miſerabili nece ſtrangulatus jam triennio in Sepulchro pauſaverat, integro adhuc ejus corpore & ſacerdotalibus indumentis, ejiciunt, ſpoliatumque nimo rurſus operiunt. Eodem tempore quoque à Bohemiorum exercitu capta ac diſolata eſt Cizenſis Eccleſia, Hugone

gone tunc primo Episcopo, cum omni civitatis illius populo, ignominiose inde fugato. Ipso etiam tempore Mistowi Dux Slavorum cum ingenti multitudine Hammanburg, ubi quondam sedes Episcopalis fuit, igne succendit & vastavit, cujus urbis expletu desolatione inde progressi monasterium beati Laurentii Martyris in loco, qui Calve nuncupatur, spoliantes succenderunt. Ubi cum victrix flamma templi lambendo vastaret mœnia, mira res velut aurum rutilans digitis expansis in mediis flammis dextra descendens apparuit, statimque quasi aliquod ferens clausa rediit. Unde quidam prudentes existimaverunt illam Sanctorum reliquias ex incendio eripuisse, & in cœli aut alterius loci secreta transvexisse, Quod nos quia pro certo non comperimus nostro ingenio indagantes, in medio reliquimus. Stabat autem omnis ille cœtus infidelium mirans & stupens ad tale spectaculum. Quod dum & ipse Mistowoi dux miraretur subito à dæmonio correptus, usque ad animæ emissionem, quæ in proximo subsecuta est, incessanter cruciabatur, vociferans inter ipsa tormenta, se sustinere non posse, quæ sibi Laurentius inferret incendia. Hæc retulit Anaco Clericus qui ibidem captus fuerat: Desolatis igitur urbibus & villis incendio ac præda usque ad fluvium Tongeram convenerunt Slavorum tam peditum quam equitum supra triginta legiones, quæque adhuc residua vastare cupientes. Respexit autem Dominus de excelso cœlorum habitaculo, ne sub tanta tribulatione in finem pauperum suorum maneret oblivio. Auditâ ergo hac tempestate Hiselharius Archiepiscopus collectâ armatorum grandi multitudine, vocatoque in auxilium suum Hildewardo Halberstadensi antistite, nec non & Theoderico Marchione, comitibus quoque Sifrido, Riddago, Ottone, Bensone, Friderico ac Udone hostibus paravit occurrere. Sequenti igitur luce quæ tunc dies erat Sabbati, omnes auditâ missa, perceptione Dominici corporis & Sanguinis muniti, plusquam cum lachrymis & contritione cordis, corpus & animam Deo commisere dato signo prælium ingens cæpit, Deoque propitio salus & victoria in manu Christianorum stetit: Namque commissa est pugna die integro, nostrisque tantum tribus peremptis cæsa est hostium immanis multitudo. Nocte tandem prelium dirimente, pauci qui adhuc vulnerum expertes erant, in proximum collem contenderunt; quos cum nostri ad primum auroræ ortum propulsare intenderent, intempesta nocte (proh dolor) aufugerunt. Sic Archipræsul victoria potitus Parthenopolim lætus revertitur, ubi à clero & cœteris, qui domi remanserant condignâ cum laude suscipitur. Ipsis diebus multa pericula sustinuit Saxonia. Nam ut refert sanctus Episcopus & Martyr Bruno, qui de Quernfort extitit oriundus, pater ejus Bruno dicebatur, Mater Ida, frater Gevehardus, post destructionem Episcopatus Merseburgensis cuidam sapienti talis divinitus ostensa est revelatio, in qua visus est illi præfatus Cæsar Otto aureo subnixus solio, vallante illum Episcoporum principumque & nobilium agmine longo, cum subito ille victor ignium magnus Laurentius igneo terribilis aspectu circumamictus aurea stolâ in medio apparuit, & velut lacessitus injuriâ prorumpens argenteum de sub pedibus Imperatoris scabellum tulit, seque teruo evertens intuitu abire cœpit. Cumque à quodam astantium, quis aut cujus autoritatis esset, qui sic in gloriâ suâ sublimatum Regem exhonorare præsumeret, inquireretur, & subpedaneum reddere rogaretur, respondit: quia nisi sibi illatum dedecus ab ipso Imperatore corrigeret ipsum quantocyus de solio indubitanter deponeret. Quod & ita factum est, quia Imperator hanc visionem auditam parvipendens & Archiepiscopi amorem male blandientis timori Dei præponens non correxit errorem, & idcirco minoravit dies temporis ejus, & in ipsis cum omni perfudit confusione, donec in brevi ut præfixum erat, vitâ pariter & Imperiali caruit potestate. Nam anno domini DCCCCXCV. apud Calabriam contra Sarracenos periculosissimè dimicans, occiso exercitu ipse natando per mare vix aufugit, & veniens Veronam curiam celebravit, indeque Romam reversus relictâ matre suâ venerabili Adelheidâ Imperatrice, in Papiensi civitate graviter infirmatur, & ut extrema sensit adesse, omnem suam pecuniam in quatuor partes divisit, unam Ecclesiis, secundam pauperibus, tertiam matri ac unicæ sorori suæ Mathildi Abbatissæ de Quedelburg, quartam militibus, qui vitam, patriamque suam suo amori postposuerant, factaque latialiter confessione, coram Apostolico cæterisque Episcopis atque Presbyteris acceptaque ab eis optata remissione septimo Idus Decembris ex hac luce subtractus

tractus est, terræque commendatur ubi introitus orientalis paradisi domus Sancti Petri cunctis fidelibus patet: & imago Domini honorabiliter formata, venientes quoque stans benedicit, relinquens filium successorem puerili quidem ætate parvulorum Sed pietate, pulchritudine & omni morum venustate præcipuum, & ut dicebatur justitiam mundi Ottonem tertium. Qui dum in virile robur evasisset, agere cæpit ut delicto patris correcto animæ illius nimirum pro hoc afflictæ subveniri possit, instigante illum etiam sua genetrice Theophaniâ videlicet Græca Imperatrice, quæ nihilominus aliquando in excessu mentis vidit præfatum Domini Levitam sibi assistentem, & sciscitare non audenti nomen suum pandentem, dextroque brachio exerto mutilatæ manicæ damno objicientem, quæque sibi conjunx illius fecisset conquerentem, adjicientem quoque hæc illius suasu facta fuisse, pro quo plurimæ electorum scandalizarentur animæ. Filius ergo ejus Imperator his sollicitatus Giselharium sæpius convenit, Archiepiscopum reprehendens illum duabus præesse parrochiis contra decreta canonum: Unde & in generali Romanorum concilio proclamatum exegit à Domino Silvestro indicialiter astringi officil suspensione derecta, insuper ei ad Apostolicæ sedis discussionem illum veniendi vocativa legatione. Ille vero tunc judicio Dei paralyseos infirmitate oppressus, misso Rotmanno sibi familiari Clerico Romani, quovis pacto, vel etiam juramento, si opus esset se expurgandi commisit curam, quod cum factum esset commendatur à Papa arbitrio Imperatoris causa tum provincialibus Episcopis examinanda. Interea præfatus Adelbertus Episcopus quem ab Adelberto Magdeburgensi Archiepiscopo æqui voco nomine in chrismatis unctione appellatum, & ejusdem Ecclesiæ alumnum, ut supra diximus felici martyrio in Polonia coronatus, XII. anno Ottonis meritis & virtutibus longè lateque effulsit clarus, quorum etiam præconio tactus Imperator ad illius lumina causa orationis est profectus, cum imperialibus donis, Ubi à Bolislao Duce magnificè susceptus est & Gnesim usque perductus, in quâ eodem Duce emente à loco interfectionis translatum pausabat præfati Martyris corpus. Hanc ergo urbem devotus imperator occurrente sibi loci Episcopo nudis pedibus intravit, & post lachrimosam ad S. Adelbertum orationem nova illum institutione, id est Archiepiscopatus in eodem loco fundatione, sed non legitimâ honoravit. Nam tota hæc provincia unius Poznaniensis Episcopi erat parochia, & ipsa cum omnibus futuro tempore illic fundatis Episcopatibus auctoritate primi Ottonis Imperatoris & pontificum Apostolicæ sedis Metropolitano Magdeburgensi Archiepiscopatui fuerat subjecta. Hanc ergo sine utrorumque Episcoporum consensu, iste Imperator in quinque dividens Episcopatus, in ipsa urbe Gnezi Gaudentium beati Adelberti germanum consecrari Archiepiscopum fecit eique tres alios Episcopos in tribus locis, id est Slazcholberg/ Crackawe/ Wortizlawe ordinatos subjecit.

Pozaniensem vero Episcopum non assentientem priori suo juri & Magdeburgensis Archiepiscopi subjectioni reliquit. Imperator exinde reversus, Palmarum solennia Magdeburgi gloriosè celebravit, & secunda feria cum Episcopis facta Synodo, Giselharium Archiepiscopum impetiit, ut dans honorem Deo, priori suo uno & legitimo contentus esset Episcopatu. Ipse autem non rationibus, sed pecunia respondens, hujus causæ mediatoribus usque in frequentiorem curiam Pasche Quedelenburg agendam protelari rogavit. Quo dum præ languoris instantia venire non posset, rursus præfatum Rotmannum & Waltardum præpositum, ut eum excusatum haberent, direxit, ubi nihilominus induvis ad concilium Aquisgrani coram Imperatore congregandum accepit. Huc ergo cum fautoribus suis profectus ab Apostolicæ sedis legato iterum iterumque de prædicta causa convenitur; nec minus ille renitens defensiones molitur. Sed tandem sententia omnium convictus hæc usque ad generalem Romanæ Ecclesiæ Synodum differri callide precatur. Talibus machinamentorum artibus impedita res intercipitur, quia & Otto Cæsar interea, decus imperii, rector justitiæ heu immaturâ morte defungitur. Nam ab ore Crescentis, quem [illegible] Imperator Romæ decollatum per pedes laqueo suspendi jussit, veneno infectus, apud Paterne castellum Romaniolæ pustellis interiora prementibus, & interdum per [illegible] erumpentibus infirmatur. Qui facie clarus, ac fide præcipuus, VIII. Calend. Februarii moritur, suis insuperabilem relinquens memoriam, quin eo tempore non fuit ullus

largior

largior ac per omnia clementior illo. Hi autem, qui circa ipsum erant, tam diu mortem ejus celabant, quousque undique dispersus per internuncios convocaretur exercitus. Tunc tristis turba dilecti Domini corpus comitata magnas bellorum asperitates continuis septem diebus perpessa est, nec ulla ab hostibus requies concessa, quousque ad Veronam perveniunt civitatem. Exinde per vallem Tridentinam revertentes, cum ad Pollinge curtem Sigfridi, Augustæ civitatis præsulis, venissent, ab Henrico Duce Bavarorum & imperatoris nepote cum maximo mœrore suscipiuntur, iterumq; lachrymis ejus dolor renovatur. Dux verò cum funere Augustam intrans civitatem, dilecti Domini ac nepotis intestina duabus lagunculis inclusa, in Australi parte monasterii Sanctæ Martyris Affræ sepulturæ honorabili tradidit, & ob animæ ipsius remedium centum mansos propriæ hæreditatis eidem monasterio dedit. Deinde corpus usque Coloniam comitatur, quo dum pervenisset, primò susceptum est ab Archi-Episcopo ejusdem civitatis Heriberto ad monasterium S. Severini, feria secunda post palmas ad S. Panthaleonem, tertiâ deferitur feriâ ad S. Gereonem, feria quartâ in cœnâ Domini ad S. deportatur Petrum; Ubi more Ecclesiastico pœnitentibus introductis, & indulgentia resolutis, animæ præsentis corporis ab Archipræsule datur remissio. A consacerdotibus autem memoria exposcitur, lachrimabiliter verò à populo supplice impenditur, feriâ sextâ Parasceve illucescente funus elevatum ad Aquisgrani sancto perducitur in Sabbato. Die verò Dominicæ resurrectionis in Ecclesia Sanctæ Mariæ perpetuæ virginis subincomparabili mœrore in medio sepelitur Choro Anno regni sui XVIII. dum annus Domini MII. volveretur. Cui quia non erat filius consanguinitatis linea proximus, sublimatur in regnum præfatus Henricus Bavarorum Dux, & quasi post verum rosæ vel lilii florem surrexit utilior mundo æstivæ maturitatis fructus triticeus. Hic ergo cultor æquitatis & religionis divinæ præcipuus extitit, & quæcunque regni negotia à prædecessore suo tanquam puero & ipso intempestivo obitu præoccupato relicta fuissent minus cautè ordinata, ipse secundum Domini timorem restaurare, justèque disponere studuit. Huic igitur ut innotuit destructio Episcopatus Merseburgensis, ob tam incorrigibilem longo tempore Archipræsulis ambitionem non mediocriter dolens, omni annisu se armavit ad ipsius reparationem. Unde & cum regni sui anno secundo nativitatem domini Polithi celebrasset, inde Dorveburg profectus, Giselarium Archiepiscopum, qui jam præ diuturni languoris vexatione à multis desperatus erat, monens & obtestans per Dominum, ut rediens ad cor saltem divinæ correptionis, tam liquido in suo corpore perspicabilis flagella animadverteret, ut usurpatam injustè sedem relinquens & legitimam resumens quicquid in destructione ejus errasset, vel tunc vel nunc in extremo vitæ suæ satisfaciens pœniteret. Ille autem quæ facere nolebat vix ipso auditu sufferebat. Pauca tamen pro tempore locutus promisit se abiturum & tertia die indubie responsurum, sed *ô malè ditata bona post hæc sæpè negata.* Curru ergo (quia aliter ex multo jam tempore incendere non valebat) impositum, se abduci in curtem suam Tribule jussit, ubi biduo commoratus, morbis excruciatam (quia non est consilium contra Dominum) VIII. Calend. Februarii animam reddidit, anno Dominicæ incarnationis MIV. Quo audito imperator ipse funereis præsens exequiis corpus Magdeburg prosequitur, à quo Wipertus Capellanus suus de eligendo Taginone voluntatem regiam legaturus ad fratres præmittitur. Waltardus autem supradictus præpositus coadunatis fratribus, ut eis Antistitis mortem & regis ad illos visitationem innotuit, quid super electionem idonei provisoris censerent, consuluit. Qui omnes unanimiter ipsum (licet humiliter recusantem) se eligere responderunt. Corpus autem delatum ad S. Johannis Baptistæ monasterium, prima nocte honorificis vigiliis conservatur; nec minus sequenti die ad S. Mauritium deductum à superveniente tunc rege, clero, & populo suscipitur; circaque illud propensiori ritu psallentium secunda nocte excubatur. Mane autem facto Arnolphus Halberstadensis Episcopus, ut fratres de electione Taginonis conveniret à rege mittitur, qui & mox ingressus ad eos diligenter mandata coram omni multitudine paratus exequitur. Walthardus itaque Præpositus respondere rogatus pro omnibus quamvis ab eis ipse fuisset, ad hunc honorem pontificii electus, tamen à se primo removet hujus ambitionis suspicionem. Sed de alio eligendo cum dicat omnes regis sentire intentionem profitetur, eos velle & petere, ut mereantur canonicâ auto-

ritate habere liberam, nec potestate regiâ coactam electionem, nec pati posse suo tempore detrimentum subire suæ Ecclesiæ dignitatem. Rex ergo his auditis accersito eodem Præposito & reliquis seorsum majoribus, benigne obsecrando & multa pollicendo tandem ipsius & omnium consensu & voluntate electo Taginoni ritè commisit Episcopalem, in quam & ipse eum honorificè collocavit, Cathedram. Cujus ut moris est laude universorum favore celebrata, ad defuncti exequias alio carmine conveniunt, quem & coram altari Australi cum multo luctu & lachrymis sepeliunt. Erat enim vir in hoc mundo valde idoneus, & hanc Ecclesiam multis donariis & possessionibus augeri fecit sua industriâ & petitionibus ab his, quibus frequenter & devote servierat, Imperatoribus, nec pauciora suæ hæreditatis prædia pro remedio animæ suæ devotus tradidit fratribus. Dedit enim viginti octo mansos & dimidium in villa Gutstein dicta sitos, annuatim solventes undecim talenta & octo solidos, & molendinum unum in eadem villâ, unamque decimam in Neuendorff solventem duo talenta; Ex his debentur fratribus per annos singulos tria servitia & cuilibet per menses quatuor nummi, puero verò unus, tantundem fratri absenti. Hic ordinaverat Misnensi Ecclesiæ Eidum tertium Brandenburgens. Wigonem quartum Halvelbergensi, Hildricum secundum Cizensi, Hugonem tertium & Hildewardum quartum Episcopos, Riddagum quoque defuncto Herdiggo secundum S. Johannis Baptistæ Abbatem. Hujus Archiepiscopi anno II. Dominicæ verò incarnationis DCCCCLXXXIII. obiit Otto Rufus Imperator septimo Idus Decembris. Cui filius ejus Otto tertius successit. Ipsius etiam Archiepiscopi Anno XXII. hoc est dominicæ incarnationis MII. Otto tertius obiit 9. Calend. Februarii cui successit Henricus Bavariæ Dux.

DAGINO Tertius Archiepiscopus sedit annos octo, menses quatuor, dies octo, suscipiens pallium à Papâ Johanne XIX. Hic beate illius Wolfgangi verè actu & habitu monachi & confessoris Christi & Ratisbonensis pontificis, discipulus, ab eo more filii in omni sanctæ conversationis institutione à puero fuit enutritus bonisque ejus omnibus prælatus, quem etiam per se gratia Ottonis tertii Imperatoris ac Henrici Bavarorum Ducis familiarius adjunxit, quia sibi defuncto hunc sicut dignum illorum auxilio substituendum speravit. Qui dum beatæ vitæ terminum immo præmium sibi adesse præsentiret, illum verè dilectum alumnum advocavit & os ejus ori suo suppositum astringere mandavit, ut à Deo inspirationem spiritualium ejus charismatum acciperet, unde temperamentum dilectionis geminæ ipsiusque benevolentiæ contra noxium juventutis ardorem perciperet, tunc etiam præsago inditio illi suggessit, quia si destinata ei à se sua sede forte privandus esset, post decursionem decem annorum pro certo gloriosius sublimandus foret. Postquam ergo inter verba orationis requievit in Domino, ab omnibus eligitur Tagino, sed adductus ad Imperatorem hoc honore privatur, ab illo, dato Episcopatu cuidam Geverhardo suo Capellano, cum quo, cum iste tempore parvo ob inæqualitatem morum, licet honorabiliter haberetur, esset commoratus, adhæsit duci Henrico cui pro laudabili conversatione valdè complacens acceptissimè per omnia & famulatus, donec, ut diximus, Ottone Imperatore defuncto, & Henrico rege facto, post decem annorum circulum, secundum dei viri vaticinium, in Archiepiscopali cathedra, cedente sibi præfato Waltardo tunc electo, voluntate Dei & Ecclesiæ ab ipso rege gloriosè est exaltatus, quem videlicet regem ac reginam cum optimatibus, quantis in hac suppetebat novitate, benignè honorans muneribus cum ipsis mox Gevekenstein proficiscitur, ubi omne, quod præ decessoris sui studio collectum fuerat, diligenter ab eodem & à Rege perspicitur, & suo indicio superfluum esse dicitur; inde Regem Merseburg comitatur, ibique ab ipsis dignitas Episcopalis reparatur, requisitis laboriosè prædiis Banno & parrochia ab Episcopis, quibus hæc illicitè fuerant usurpata. Illic in purificatione sanctæ Mariæ solenniter unctus est Dominus Dagino à Willigiso venerabili Archi-Episcopo Mogontino, utriusque suffraganeis, qui tunc aderant, honorificè suffragantibus, Apostolicæ autem sedis legato, & Hilderico tunc in ordine Suffraganeorum primo consentientibus. Ordinandus enim ab Solo Apostolico fuerat, sed hunc adire causa instantis necessitatis non poterat. Tunc Rex coram omnibus tradidit Merseburgensem Episcopatum supradicto Guiberto Capellano suo, dato huic novo Archipræsulis baculo per quem illi omnia reddidit, quæ à Giselario injustè hinc ablata didicit, quem nihilominus illis

diebus

diebus consecravit, idem Dagino, cum quaternario astantium suffraganeorum suorum numero. Postquam ergo rex beati desiderii explevit votum reversus Magdeburg, nè quod ex hac institutione Archiepiscopo incusaretur intulisse damnum, quoddam sui juris eidem cum legali testamento tradidit prædium, hoc est urbem, nomine Tuchtum cum omnibus pertinentiis suis in Zenditz provincia sitam; nam ipse in Domino magnæ devotionis rex, de capella sua sumens non modicam partem reliquiarum beati Mauritii, hyeme tunc forte redivivo frigore sæviente terramque glaciali asperitate & nivo cooperiente, â monte S. Johannis Baptistæ ubi servabantur nudis pedibus, ut fertur, calore pietatis illum animante tricesimo die depositionis Archiepiscopi Giselarii in civitatem detulit; cunctis festivo ritu, ut par erat, eas suscipientibus, quas & sancto altari cum prædictis donariis obtulit, ipsumque diem in honore præfati martyris ejus Ecclesiæ celebrem, quemadmodum adhuc habetur, instituit: Archiepiscopus igitur ordinationis suæ anno primo cæpit ædificare templum Domino. Hic dilectus Deo & bonus hominibus supra consuetudinem omnium Episcoporum quos novimus, familiaritate maximâ & dilectione jungebatur fratribus, illosq; coram populo suis attollebat laudibus, quibus & affectionis suæ memoriale reliquit, dum ad supplementum vestitus eorum, presbyteris ac Diaconis VIII. siclos, Subdiaconis autem & pueris quatuor addidit. Nam ut bonus servus & fidelis, qui super lucrari studuit sibi commissam Domini sui pecuniam, in brevi quo præsedit tempore, pluribus prædiis à rege pro denotione prioris servitii & fidelitatis acquisitis, suam augmentavit Ecclesiam. Sunt autem hæc Arnaburg & Frosa ac Pretina urbes, cum curte unâ, quæ Esiconis fuit Merseburgensis Comitis & Burgwadum quoddam Driezele dictum in pago Morsan. Ad cultum quoque & ornatum divini & Episcopalis officii egregium conquirendi specialis erat studii. Ut autem quædam de moribus ejus breviter dicamus, fuit cum Evangelico Simeone homo justus & timoratus, & largè sua dispergens dedit pauperibus, in charitate radicatus, nitida castitate emicans, creverat pietate ac mansuetudine dilatatus, prudentia & stabilitate roboratus exstiterat, seque habitu canonicum, in omni vero conversatione sua verè monachum cunctis ostenderat. Quoscunque in Deo proficientes videbat, laudabat & exhortans ad meliora provocabat, delinquentes verò spe correctionis asperè increpabat. Divino verò servitio insatiabiliter intentus vacabat, & nisi gravi infirmitate præpeditus cum quotidiana psalterii expletione vivum domino holocaustum quotidie per missarum celebrationem immolabat. Quod donec ritè complesset vultus & animi severitate sollicitudinem adhuc suam ostendebat. Postea verò bona conscientia & inhabitante in se spiritu Dei lætificante omnibus hilaris & affabilis aggaudebat, cum quibus etiam persæpè Kyrie Eleison, misericordiam domini, invitans concinnebat. In vigiliis autem supra modum laborare studebat, qui cum ob lassitudinem jejunare non posset, eleemosynarum largitate redimebat, sed tamen ob dolores dentium modicus esus sibi cum mediocri potu ad sacietatem sufficiebat. Nobiles genere & moribus diligebat, nec tamen pauperes despiciens curam ipsorum habebat. Cum ergo ad Deum vivum, quem sitiebat anima ejus esset vocanda anno dominicæ incarnationis 1012. Merseburg venit, ubi præfatus rex Henricus solennitatem pentecostes exegit. Prima autem suæ illius, quam sanctus consecravit Spiritus Dominicâ, Archiepiscopus infirmatus missam celebrare nequivit, altera die ad modicum convalescens, & ad regem deambulans incauta commotione imbecilla tantum turbavit membra, ut in brevi omni virtute exhausta de ipsius dubitaretur vita. Unde advocatis Episcopo Erico & Abbate S. Joannis Baptistæ Sifrido post factam illis confessionem humiliter petiit indulgentiam & remissionem. Facto autem mane quintæ feriæ disponens recedere, cum ante regis tunc dormientis bajularetur cubile, fertur conversus reverenter eo capite pro impensis sibi in hac terra peregrino hactenus beneficiis gratias agens illi præcordiali devotione ultimum valedixisse. Posthæc navi Gevekenstein deductus, ibique biduo commoratus cum dominica item navigio deveniens secus urbem suam Rodenburg pernoctasset, posterâ luce deficiens in via adesse sentit extrema, accersitoque Waltardo Præposito, cui & primum sanctus Episcopus omnia sua post se negocia commendaverat, eidem sui suorumque nunc commendatione studiosius inculcata inter orationes & lachrymas fratrum quinto Idus Junii Deo reddidit Spiritum; Cujus corpus sic ipso die ad castrum

Frosam devectum, ibique sacerdotali paratura contectum cum mœrore omnium Parthenopoli est susceptum. Tertia verò die fit conventus Episcoporum ambitiosiusque celebratur pro eo memoria defunctorum, quibus ipsis bajulantibus dilecti corpus ad tumulum sepelitur ad occidentalem plagam in choro ante cryptam à se factam ipse dedicaverat, quam etiam celeberrimis precibus & lachrymis suis consecratam dum viveret ad corporis sui pausationes eligens designaverat. Sed Waltardus ante introitum ejusdem cryptæ, ut diximus, loco scilicet decentiori, & qui omnium pateret conspectui, dilectum seniorem tumulari decernebat. Hic in tempore desiderabili sui sacerdotii consecraverat Episcopos, Havelbergensi Ecclesiæ Ericum quartum, Merseburgensi Wipertum tertium, eoque defuncto Thietmarum venerabilem, doctissimum atque nobilissimum quartum, secundum quoque Brunonem cognomento Bonifacium, prius quidem sancti Mauritii Magdeburg Canonicum; Postea verò in palatio regio adsumtum, sed fugientem cum deliciis suis seculum, ut sibi lucri faceret Christum, sicque apud Italiæ eremum cum beatis sociis Benedicto atque Joanne, in monachica religione perfectissimè conversatum. Deinde à Romano pontifice ad regem Henricum & eundem Archiepiscopum directum consecraverat Archipræsulem gentium, eique, quod Apostolico detulit, circumposuerat pallium, qui post hæc signis clarus pro Deo ab ipsis gentibus cum est martyrisatus, sicut indicat liber gestorum ejus, veraci relatione conscriptus. Iste beatus, sicuti præmisimus, de castro Querfort fuit oriundus, pater ejus Bruno dicebatur, mater Uda, frater Geberhardus. Idem Dagino, Abbate S. Joannis Baptistæ de monte Riddago quorundam invidorum dilatione deposito, substituit ei Alskerum Abbatem de Polithi, cum quo & Abbatiam illam, à venerabili Mathilde regina constructam, positis ibi clericis, enormiter viventibus in Præposituram non satis provido consilio permutavit, in quo uno à via rectitudinis aberrasse multorum judicio reprænditur, quem etiam religionis in pejus reformatio, licet ab illo, an ab aliis facta, dubium in plerisque Episcopii locis miserabiliter & absque timore Domini cognoscitur. Mortuo autem Alskero, Sigfridum fratrem præfati Thietmari Episcopi in eadem congregatione enutritum atque electum ordinavit Abbatem quartum.

WALTARDUS Archiepiscopus Quartus sedit hebdomadas septem, dies duos. Hic ex nobilissimis oriundus exstitit parentibus, patre scilicet EREP, matre verò AMULRAT vocata, vita laudabili castitate & honorificentia inter contemporales suos præfulgentibus. Qui acceptam ab eis ingenuitatem nullatenus inhonestavit, sed perfectiori semper industria decoravit. Hic olim traditus sancto militaturus Mauritio canonice enutritus est sub Adelberto Archi-Episcopo primo, cui & valdè complacebat, ut supradictum est, pro maturitate morum ac pietatis studio. Hunc successor ejus Giselarius nihilominus dignum videns valdè honorabat eique præposituram sano consilio commendabat, quam honorificentia XX. & VIII. annis dispensans semper amplificare laborabat. Hic Sardphagum ingentem ad includendas sanctorum reliquias fabricari ex argento fecit, Ecclesiamque rotundam post incendium hujus civitatis magnum dilapsam, à fundamento erexit, & ibidem congregationem canonicorum instituere, & proprietatis suæ prædium situm in Osulfsceidt contradere proposuit, quod, morte postea præventus, Sancto Mauritio in memoriam sui per manus sororum suarum hæredum donari jussit. Illi quippe prædixerat divina revelatio, quod licet modico tempore ejusdem sedis fungendus esset, etiam sacerdotio, sed ipso, quo hæc impleri oportebat anno, cuidam matronæ mater ejus jam defuncta per visum felicitatis suæ, quam haberet in æterna requie, testimonium dans apparuit; Et quia Tagino Episcopo in brevi vita excedere, eique Walzardus succedere debere apparuit, scilicet non ut diu in hac fragilitate pontificaturus, sed ut æternaliter in hoc ordine inter judicantes esset sessurus. Defuncto itaque, ut diximus, Taginone, eligitur Waltardus, consilio omnium præsentium Episcoporum ab universa congregatione. Quod ubi nunciatur regi per internuncium, accersitur ad illum qui tunc in exequiis sui senioris studiosius excepta multiplicitate vestimentorum expenderat, pro eo in eleemosynam pondus argenti XX. talentorum. Comitante ergo eum Thietmaro Episcopo veniens ad regem Grone, scilicet curtem regiam, ab eo benigne suscipitur. Posteaque die, qua festivitas beati Viti celebratur, annuente rege,

electio

electio à cunctis, qui tunc aderant renovatur, & ab ipso, ut mos est, confirmatur, sicque in Ecclesiam, quam ibi à rege constructam decessor ipsius dedicaverat, perductus favorabili illorum laude decoratus. Cum rege ergo aliquantisper demoratus honorificè ad sedem suam cum Arnolpho Halberstadensi Episcopo, qui eum inthronisare dirigitur & sabbato illuc veniens ab omnibus decentissima jucunditate suscipitur, & sequenti die à venerabili Eido, Misnensi Episcopo, cum suffragio aliorum quinque Episcoporum, id est, Arnolphi, Wigonis, Hildewardi, Erici ac Thietmari oleo sanctificationis ungitur, secunda autem feria, qua agebatur S. Johannis Baptistæ vigilia, cum honore & magnis muneribus ab eo dimissi redierunt ad propria. In die quoque sancto Archipræsul ductus ad montem cum honore solito & gratanter susceptus à Theitmaro Episcopo & fratre ipsius ejusdem loci patre Sigisfrido, cum missarum solenniis decentissimè celebratis charitatem ibi facere multum ab Abbate rogaretur, renuit, quia ob turbam sibi cohærentem Dei famulis onerosus esse noluit. Qui dum natale quoque apostolorum in sede sua gloriosè peregisset, invitatus à Bolislao Polonorum duce, qui rebellabat regi, componendæ pacis gratia citius venit, ibique biduo commoratus, sed nil proficiens, pro qua accersitus fuerat causa, magnificè ab illo donatus remeavit. Indicitur ergo à rege generalis expeditio contra Bolislaum, cui & interesse contigit Waltardum Archiepiscopum. Tardantibus autem in Marchia principibus eamque præsidio munientibus, in ipsa nocte inventionis S. Stephani protomartyris, quæ tunc dominica evenit, Archiepiscopus capite nimium infirmari cepit; pro geminæ tamen festivitatis honore missam heu! ultimam exegit. Quinta denique feria dum Merseburg, sicut promiserat, reginam, quæ ibi morabatur visitaturus, à Thietmaro Episcopo & clero magnifice suscipiendus exspectaretur, ipse multum curru Gibichenstein defertur; cujus pedibus à tumore relaxatis venter nimium turgendo gravari videtur. Advocatur gratia benedictionis, & quam benè nosse ferebatur curationis, Bernwardus Episcopus Hildesemensis: aderat pro eo orator sedulus beatus Eidus Misnensis Episcopus, adveniunt, Hildewardus, Memwercus, Ericus, Thietmarus Co Episcopi & Arnolphus Halberstadensis: Qui omnes multiplicabant super illo benedictionem & indulgentiæ petitionem, Thietmaro Episcopo interim peragente olei sancti unctionem. Appropinquante autem exitu, cum vidisset nescio quid inimicum ad sinistram signo crucis se muniens potenter erexit dexteram, vultuque averso flebili voce ad modicum quasi conturbatur, moxque lætius remissa exhilaratur: Accensis ergo luminaribus à lecto deponitur, super cujus pectore crux sacra, in manibus cinis, subtus verò cilicium sternitur, sicque post meridiem secundo Idus Augusti adhibito ei incenso thuris anima de ergastulo carnis absoluta ab Angelis cum odore suavitatis in requiem deducitur; Ubi sicut pro certo credimus perpetuò in bonis demorabitur. Nam & postea cuidam beatæ fœminæ de hoc seculo migraturæ, pridie ante suum obitum in extasi raptæ, præmia quæ deseruisset, & quorum sanctorum consortia meruisset Dominus dignatus est præmonstrare in præsentiâ S. Mariæ genetricis suæ, ubi præfatum Waltardum & Daginonem Archiepiscopos cum aliis multis psallentes & nimia luce splendentes conspexit, quos & sibi indulgentiam peccatorum imprecantes audire meruit. Itaque solutis visceribus, & intra Ecclesiam ibidem sepultis, corpore verò præparato & altari præsentato memoria defunctorum agitur & ad curtem Coniri ipso die deducitur. Inæstimabili autem miseria & luctu plangente familia & præcipue orphanorum, quorum pater erat, turba, Judæorum quoque quamvis infidelium merenti caterva, illi occurritur. A clero etiam & amicis longe obviam procedentibus & omnibus cernentibus suo fletu dolorem incutientibus Magdeburg suscipitur, & in vigilia S. Mariæ ad dexteram antecessoris sui extra chorum in australi manica sepelitur. Cujus Epitaphium non lapide, sed memori & benigno animo est prætereundum, quidam venerabilis Episcopus illius contemporalis & longo tempore confrater claustralis composuit his verbis: Waltardus quamvis interpretatur potestate durus, severus imperatu, mitissimus fuit in occulto, in timore continuo & amore justo agnovit Deum & proximum; fragilitatem carnis fletus amaritudine crebri & eleemosinarum largitate ineffabili resolvit, utraque hic pollens virtute, regi acceptus cunctisque primatibus admodum extitit honorandus, quem suus senior benedictione & solo nomine

 præcel-

præcellebat, verus & compatiens Ecclesiæ suæ fortis propugnator erat. Sine omni jactantia convicinis plurima impendit. Ille solus sibi sufficisse cunctis innotuit. Hic amicis suis familiaribus multum juravit, quod non ob ambitionem, sed liberandæ Ecclesiæ & pene deficientis utilitatem illum expeteret honorem, ad hunc dicens se immeritum, & ibi duos esse confratres, quos libenter eligeret si hoc ullo modo fieri posse speraret tenax propositi sui vir iste fuit, laudari se non appetiit, nec in alicujus vituperatione culpabilis extitit: Non fuit verbosus, sed conscientiæ secreto congruis temporibus manifestanda contexit. Ineffabilem librorum copiam & sacerdotalem apparatum cum plurimis secularia respicientibus contraxit, quæ omnia in subitaneo ejus, sine multorum mutiles manus distraxerunt. Post cujus depositionem nuncius quem Romam direxerat, rediit, deferens pallium cum privilegio missum à Papa Benedicto. Moriturus autem nimium conquerendo doluit, quod pro suæ prælationis brevitate Clerum & Ecclesias non ordinaverit.

GERO Quintus Archiepiscopus sedit annos X. mensem unum, virgam pastoralem suscepit à rege Henrico, pallium verò à prædicto Papa Benedicto. Defuncto namque Waltardo gratia solummodo conservandæ electionis Theodoricus ejusdem Ecclesiæ Canonicus, vir secundum carnem nobilissimus, scilicet materteræ Thietmari Episcopi filius canonicè à Clero & populo fuit electus, & Ericus Havelbergensis Episcopus cum eadem electione ad regem directus, sed à sapientissimo rege & meliora nostræ Ecclesiæ prospiciente non est exauditus. Nam eundem Theodoricum ad se vocans & per manus suscipiens in vice Geronis Capellani sui, quem præponere deliberaverat, deinceps habuit, donec postea illum Mimigardevordensi Ecclesiæ proposuit. In die ergo magnæ solemnitatis Thebæorum martyrum rex Magdeburg venit, secunda solennitas cum tertia, quam nobis advexit, optabili scilicet Gerone advenit & in refectorio convocatis fratribus, sua petitione & salva in posteris electione libera, hunc eligi fecit. Qui mox bono initio futuræ bonitatis adfectum demonstrans in Ecclesia sese primitus altari cum decem mansis tradidit, sicque communione fratrum acquisitâ, baculoque à rege accepto intronisatus ab Eido Misnensi Episcopo & cæteris suffraganeis, id est, Wigone, Hildewardo, Erico ac Thietmaro unctionem eadem die percepit. Hic ergo cum in pluribus sese rebus bonorum antecessorum suorum inniti contenderet vestigiis, maximè in Ecclesiis Dei honorandis, earumque rebus augendis magnificis laborabat studiis. Bonis quoque bonus, perversis verò erat infestus, sicque mitem se pauperibus, sed asperrimum iniquis exhibebat divitibus. Nam Arnolpho Halberstadensi Episcopo Ecclesiam suam infestanti fortiter resistebat: Bernhardum Marchionem peruasorem Ecclesiasticarum rerum sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ, excommunicatum adstringebat, donec tandem resipiscentem & humiliter sese illi dedentem, argentique talenta quinquaginta pro illatione damni promittentem, absolvebat. Hic præbendam fratrum benignè melioravit, & consilio fidelium suorum Xenodochium, quod primus Otto nuper in villa Rothardestorf dicta constituerat, commutavit, & facto infra urbem sanctæ Dei genetricis Mariæ monasterio, eadem prædia, unde prius egentibus necessaria præbebantur, cum bonis per se acquisitis eidem Ecclesiæ afferens præposituram esse deputavit, aliam præterea Ecclesiam in honore beati Johannis Evangelistæ construxit, & dedicavit, canonicisque ibidem Deo servientibus de sua proprietate, unde sufficiens eis victus ac vestitus foret donavit. De thesauro etiam quem ab Ottone primo imperatore collectum sancto Mauritio reperit, domum ipsius variis ornamentis & ædificiis Episcopii decoravit. Muros quoque urbis ab eodem imperatore ceptos mirifico studio & opere consummavit, & statum Ecclesiæ suæ omnibus quibus poterat bonis amplificans melioravit; Quem tamen, ut ajebant, in quibusdam reprehensibilem, omnipotens pater longè ante finem vitæ suæ in virga visitavit, & flagello misericordiæ suæ, id est, diuturno pedis languore fatigatum castigavit, & quod illi in eo displicebat, hoc igne tribulationis ad purum, ut speramus, excoxit. Decessit autem in curte sua Vadderoth vocata, in parochia Halberstadensi sita, Anno dominicæ incarnationis M. XXII. undecima Calend. Novemb. relinquens posteris plurima suæ industriæ monumenta. Erat autem natione Saxo ætate media procreatus de stirpe illustrissima. Nam pater ejus Dedo de Wodeneswege dicebatur, mater vero Eila

terror

terror malè potentum, exemplar benevolentium, egregius pietate, & qui omnia vellet ad perfectum ducere. Ordinavit autem Misnensi Ecclesiæ Eilwardum quartum, Merseburgensi Brunonem quintum, Brandenburgensi Lussonem quintum. Jussu quoque Henrici imperatoris ordinavit. Unnonem Bremensis Ecclesiæ Archiepiscopum cum consensu & auxilio suffraganeorum ipsius.

HUNIFRIDUS VI. Archiepiscopus sedit annos XXIIX. menses II. Hic Herbipolensis Ecclesiæ filius electione generali à præfato Rege Henrico quartus ab eodem nobis datus, cum Magdeburgensi Pontificio est sublimatus, ab Hildewardo Cizensi Episcopo & aliis suffraganeis ordinatus. Pallio autem à Papa Johanne illius nominis XX. donatus. Qui valdè laudabilis vitæ strenuus in sanctâ religione sicut bonus bonorum dignus erat successione. Sanctuarium majoris Ecclesiæ majus & competentius adjiciens erexit, sub quo & cryptam construens fundavit, quam & in honore ac festivitate beati Kiliani prioris sui patroni cum Hunoldo Merseburgensi, & Godeschalco Havelbergensi Episcopis dedicavit. Ipse nihilominus fratrum præbendam augmentavit, ecclesiamque S. Petri & Nicolai à fundamentis ædificavit. Hujus sicut antecessorum ipsis diebus sæpius oborta est contentio inter Magdeburgensem & Halberstadensem Episcopos de parochiarum limitibus. Unde cum præfatus Henricus Imperator quodam tempore cum frequentiâ Episcoporum & Principum curiam celebraret & rursus Halberstadensis Episcopus querimoniam de finibus Ecclesiarum excitaret Hunifridus Archiepiscopus amator pacis & quietis, petitione & instinctu Imperatoris & conjugis ipsius cum consilio & testimonio astantium Coëpiscoporum & principum remisit Halberstadensis Ecclesiæ ejusdem rectoribus quasdam Ecclesias cum villis ad eas pertinentibus, quæ ex antiquis privilegii scriptis Magdeburgensem parrochiam respicere videbantur numero XXII. cum quibusdam decimis & prædiis in duabus villis Nendorff & Opplingen, adjiciens etiam ex Ecclesiæ suæ possessionibus decem mansos, ut omnis clamor & querela, quæ suam hactenus Ecclesiam inquietabant tunc & futuris temporibus cessarent. Suo etiam admonitu & instinctu ab Henrico Rege tertio quinquaginta mansos Ecclesiæ Magdeburgensi donari impetravit, & quibuscunq; poterat modis amore pii patris & cura providi pastoris in grege sibi commisso & lucro augmentando desudavit. Corpora quoque antecessorum suorum id est Daginonis & Walthardi, de occidentali choro translata circa Adelbertum & Geronem in medio monasterii tumulavit, ipse postquam in servitute DEI emeritus jam senior 2. Calend. Martii Anno Dominicæ incarnationis 1051. requievit in Domino in Villa Vadderoth dicta sepultus est in orientali choro ante gradus Sanctuarii quod ipse ædificavit. Hic ordinavit Merseburgensi Ecclesiæ Hunoldum Episcopum, Havelbergensi Godescalcum, Cizensi Cathelonem, & Epponem, Misnensi Rupertum & Theodoricum. Sub hujus quoque tempore Bruno Abbas S. Johannis Baptistæ de monte, qui ibidem fratri suo Sigisfrido Abbati ad pontificium Monasteriense translato, & Marquardo illi in Abbatia substituto, nec longo post defuncto tertius ad ipsum cænobiale regimen successerat, qui etiam pariter Merseburgensem Abbatiam, ante venerabilem Albwinum laudabiliter rexerat, ipse nihilominus his duobus monasteriis abstractus Episcopatui Ferdensis Ecclesiæ inthronisatus unanimiter electus. Pro quo idem Archipræsul Hunifridus Magdeburgensi Abbatiæ Ridagum, Nienburgensi vero præfatum beatum Albwinum ordinavit. Defuncto quoque Sidago Bernhardum seniorem piæ videlicet memoriæ patrem eidem subrogavit. Hunifridi Archiepiscopi anno primo, hoc est Dominicæ incarnationis MXXIV. Obiit Henricus Imperator Bawenbergensis III. Idus Julii, eique successit Conradus Spirensis, ejusdem etiam Archiepiscopatus anno XVI. hoc est Dominicæ incarnationis MXXXIX. Obiit Conradus Spirensis II. Non. Junii eique successit filius suus Henricus tertius.

ENGELHARDUS VII. Archi-Episcopus. Sedit annos XII. Ille nihilominus ex Clero & Capellanus Henrici Regis tertii, ab eodem suscepit baculum pastoralis officii, ordinationem ab Hunoldo Episcopo Merseburgensi, pallium vero missione Papæ Leonis IX. De cujus moribus, ut aliqua breviter comprehendam: erat vir omni genere probitatis adornatus, Episcopali officio aptissimus & omnibus piá tranquillitate mentis & venustate corporis acceptissimus. Hic singularem coram rege & prin-

cipibus

cipibus invenit gratiam & excelſiſſimis humilimisque conformatus, totam Virtutis ſuæ famâ replebat provinciam. Non ſufficimus autem credibiliter enarrare, quàm unico ſincero affectu cum omnibus & ſuper omnes Clerum diligens & extollens honorabat, cui decus & gloria exiſtens, dulcem ei in benedictione memoriam relinquere procurabat. Pro cujus etiam amore & prioris ſervitii remuneratione Henricus Rex quartus cum Agnetâ Reginâ prædia cujusdam Luderi Canonici ſita in locis Quenſtidi & Hilmeroth, & in aliis XIII. villis, quæ ipſe rex jure hæreditavit, S. Mauritio in fratrum Utilitatem donavit. Talibus & hujusmodi ſtudiis bonus præſul intentus, ſed fragilitati carnis non ſatis, ut fertur, reſiſtens, nec tam, ut ſperamus, inpænitens heu immaturâ & multis lamentabili morte ab hac vita II. Kalend. Septemb. eſt exemptus, qui in Civitate ſedis ſuæ obiit omnium anteceſſorum ſuorum primus, cum quibus & in medio monaſterio pauſat, ſepultus Anno Dominicæ Incarnationis MLXIII. Hic ordinavit Merſeburgenſi Eccleſiæ quatuor Epiſcopos, id eſt, Ezzelum, Offonem, Guntherum, Wernerum. Sed & Eccleſiæ Miſnenſi Reinerum, hujus Epicopatus anno ſexto, hoc eſt, Dominicæ Incarnationis MLVI. Henricus tertius obiit Non. Octob. cui ſucceſſit filius ejus Henricus quartus.

WERNERUS VIII. Archi-Epiſcopus. Sedit annos quatuordecim, inſtitutus à Rege Henrico quarto, ordinatus à Godeſcalco Havelbergenſe Epiſcopo, pallio vero donatus à Papâ Alexandro. Hic annuente Annone Colonienſe Archiepiſcopo ſuo ſcilicet fratre, & Burchardo Halberſtadenſe Epiſcopo ejusdem nepote, per violentiam præfati regis iſti præſedit cathedræ. Quod factum Dei & permiſſione, & tantorum virorum autoritate, licet non præſumamus reprehendere, tamen dolentes pro detrimento per hunc illato noſtræ Eccleſiæ, tam inviolentâ liberâ fratrum Electione, quàm & exteriori utilitate id caveri monemus futuro tempore. Nam Fridericus majoris domus præpoſitus genere & moribus nobiliſſimus, qui duas Capellas Magdeburg conſtruxerat: Unam dormitorio cohærentem, quam & duodecim manſis de ſuâ hæreditate donaverat: Alteram vero in curte ſua dilapſam reædificaverat, Vir bonæ voluntatis & ſtudii plenus, ob omnibus Canonicè fuit electus: ſed in hac ſeditionum tempeſtate & novâ tyrannide, quam ipſe Rex in Saxonia commoverat, eidem homo talis tantusque ſi in his partibus exaltaretur videbatur ſuſpectus. Unde nobis callidè violenterque ſubtractus Monaſterienſi Eccleſiæ eſt prælatus, cui & prædia proprietatis ſuæ in Gerbſtedt / quæ noſtræ ſecum permanſiſſent, conceſſit. In cujus locum noſtræ Eccleſiæ Wernerus velut non metuendus, utpote vir manſuetus & minus acris ingenii, ſurrogatus ſucceſſit. Hic in diebus ſuis Eccleſiam Congregationem S. Mariæ à Gerone factam ob parvitatem ac vilitatem deſtruxit, pro quâ Monaſterium ſatis pulchrum adauctis prædiis ac variis ornamentis ibidem conſtruxit. Ipſo tempore diverſis calamitatibus à præfato Rege Henrico oppreſſa bellis ac diſcordiis civilibus fluctuabat Eccleſia, quem tamen maximè infeſtum patiebatur Saxonia. Anno namque Domini ML. Henrico Imperatore illius nominis tertio in Sylva Hartz apud Botfelt ſubitaneâ morte prævento, Henricus quartus filius ejus infeliciter in hoc ſeculo relictus, regnum patris electione communi ſuſcepit. Quod quia decenter utpote puerulus quinquennis, gubernare non potuit, ipſum cum regni curâ curandum omnium aſſenſu principum mater ipſius Agnes venerabilis Imperatrix accepit. Qui cum in annis Adoleſcentiæ ſuccreviſſet matris ſpernens monita, totis viribus poſt concupiſcentias ſuas ire cæpit.

Ipſo tempore Bremenſi Eccleſiæ præſedit Albertus ſic typo ſuperbiæ turgidus, ut nec in ſeculari nobilitate, nec in ſancta converſatione quemque putaret ſibi æqualem. Ipſe cum in aliquâ ſummâ feſtivitate publicam miſſam rege præſente celebraret, & populo verbum DEI dicturus, ex more locum altiorem aſcenderet, inter cætera quaſi bonos & nobiles in hac terrâ conquerens defeciſſe ſe ſolum & regem (ſe ſcilicet anteponens Regi) dixit de nobilitate remanſiſſe cum duo fratres ipſius iisdem parentibus nati ſtarent præſentes. Et quamvis Apoſtolorum Principis fratris ſui Petri nomen non haberet, ſe tamen eandem quam Petrus habere poteſtatem, vel etiam majorem, quia Dominum ſuum non ut Petrus unquam negaſſet.

Ipſe cuidam in ſuo Epiſcopatu Abatiſſæ, quæ neſcio quid in eum peccaverat præcepit per obædientiam, ut inter dies XV. hanc præſentem relinqueret vitam, & quia tunc

tunc ipsa ægrotabat, ille vanus suum in ea præceptum impleri posse sperabat, & si casu moreretur mortuam suo jussu volebat ut crederetur. Die vero XV. illa jam sanitate recuperatâ misit Episcopo legatum, nescio pro qua causâ: quem ut ille de longe adventantem vidit, sibi assistentibus lætabundus dixit: Nunquid mea potestas minor in ista, quam fratris mei Petri fuit in Saphira? Ecce ista misera est mortua, auctoritate jubente meâ. Sed postquam nuncio propius accedente, vivere eam, & ab infirmitate convaluisse cognovit, à superbia sua valde confusus obticuit. Aliquando, cum (sicut solebat) in curia regis esset & mensam Regis quotidie delicatioribus, quam ipse Rex, epulis oneraret, quadam die cunctis ad cibum pertinentibus præ nimio luxu consumptis, dapifer ejus nec habebat, quod ex consuetudine sua venustum ipsique Regi comedendum mensa Regis imponeret. Sed nec erat precium, quo cibum emeret pretiosum, quia in similem usum totum consumpserat argentum. Quod cum Episcopus non ignoraret, die illa latitabat, ne eum dapifer invenire potuisset, volens, ut ille per suam industriam quolibet modo perquireret, quod ad mensam sibi decenter apponeret. Sed ille postquam Dominum suum diu quæsitum, tandem in capellâ quadam, quo confugerat, esse cognovit, ad ostium Capellæ confidentius pulsans, se intromitti postulavit. Cujus vocem ut Episcopus agnovit subito se in terram quasi in orationem prostravit. Ille ingressus, ut eum jacentem conspexit & eum nec tussi nec screatu erigere potuit, tandem sese juxta Episcopum velut simul oraturus extendit, & ei in auriculam loquens: orate, dixit, ut vobis hodie sit quod manduceris quod nondum quicquam, quod honeste super mensam vestram ponatur, habetis. Episcopus velut ab extasi repente expergefactus, quid, ait, stultissime fecisti, qui me à colloquio DEI temerarius abstulisti? Si quid frater Transmandus videre meruit, tu vidisses, nunquam mihi posito in orationibus appropinquasses. Ille autem præsens aderat & quia talia videbat Episcopo placere, Angelos cum eo loquentes in oratione se jamdudum dixerat vidisse. Erat autem ipse pictor ab Italiâ. Hic igitur Episcopus ubi regem velut infrenem equum per abrupta flagitiorum ruere vidit, ejus se lateri familiariter adjungere quæsivit; non ut vitiorum spinas, quæ fuerant ortæ, manu severæ auctoritatis radicitus erueret, & virtutum semina Episcopali prædicatione plantaret, sed ut germina vitiorum adulationis aqua irrigaret, & si quæ virtutum fruges emergerent amaritudine perversi dogmatis enecaret. Hanc igitur Episcopi non Episcopali doctrinâ Rex in nequitiâ confortatus, ivit per libidinum præcipitia, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, & qui multorum rex erat populorum, thronum posuit in se libidini, cunctorum reginæ vitiorum. Binas vel ternas concubinas simul habebat, nec his contentus cujuscunque filiam vel uxorem juvenem & formosam audierat, si seduci non poterat, sibi violenter adduci præcipiebat. Aliquando etiam ipse uno sive duobus comitatus, ubi tales esse cognoverat, in nocte pergebat, & aliquando voti sui mali compos efficitur, aliquando verò vix effugiebat, ne à parentibus amatæ, sive marito, occideretur. Uxorem suam, quam nobilem & pulchram suasionibus principum invitus duxerat, sic exosam habebat, ut post nuptias celebratas eam sponte suâ nunquam videret, quod & ipsas nuptias non sponte sua celebraverat. Ergo multis modis eam à se separare quærebat, ut tunc quasi licenter illicita faceret cum hoc quod licebat, conjugium non haberet. Denique cuidam de suis familiaribus, ut peteret reginæ concubitum præcepit, magnumque ei præmium, si potiretur eo, promisit, quod inde illam non negaturam sperabat, quia juvencula virum experta jam quasi deserta vivebat. Regina verò sub fœmineo corpore cor habens virile statim, de quo fonte consilium hoc emanaret, intellexit, & primò quidem velut indignata negavit, sed sicut ille pertinaciter (sicut prædoctus erat) instaret, quod rogabatur, ore tantum promisit. Ille gratulabundus rem Regi nunciat, & horam qua perficienda esset indicat. Rex vero lætus ad cubiculum reginæ simul cum adultero pergit, ut dum eos pariter commisceri ipse videret, eam à suo conjugio legaliter abjiceret, vel etiam, quod magis volebat, occideret. Sed cum adulter ad ostium Reginæ pulsaret, & hoc illa velociter aperiret, Rex timens ne illo prius intromisso, ipse excluderetur ostium concitus irrupit. Quem regina agnoscens adultero foris relicto januam citissimè clausit; & suis virginibus convocatis, cum scamnis & baculis, quæ arma ad hoc collegerat, in tantum verberavit, ut eum semianimem relinqueret: Fili

meritricis, inquiens, unde tibi hæc audacia? Ille reclamat, se esse Henricum, se esse ipsius maritum, se voluisse legitimum ejus concubitum: Illa reclamat, hunc non esse maritum, qui furtivum quæsisset adulterium; si maritus esset, cur non apertè ad suum thorum accederet; Itaque penè usque ad mortem percussum de cubiculo ejecit, ostioque clauso lectum suum petivit. Ille quid sibi accidisset nulli ausus est confiteri; sed ægitudinem aliam simulans integrum fere mensem jacuit in suo cubili. Illa enim non capiti, non ventri pepercerat, sed totum corpus integrâ cute contuderat. Qui postquam convaluit, quamvis acriter correptus, antiqua flagitia sua non deseruit. Si quam coram eo querelam de qualibet injuriâ fecisset, & ab ejus regiâ potestate sibi justitiam fieri postulasset si illius insaniæ ætas ejus & forma placebat, pro justitiâ quam petebat, injusticiam multiplicē reportabat. Nam postquam ipse in eâ quam diu placuit, libidinem suam implevit, alicubi de famulis suis eam velut uxorem dedit. Ita nobiles in hac terrâ mulieres, ipse prius eis turpiter abusus, servili conjugio turpius dehonestavit.

Hæc omnia vidit ille falsus & fallens Episcopus Adelbertus: vidit, neque prohibuit, imo suâ doctrinâ eum, quo sine timore vel pudore talia faceret, velut adhortando confortavit. Stultum namque, dixit, esse si non omnibus satisfaceret sua desideriis adolescentiæ. Multa & magna in hoc genere ejus flagitia prætereo, quod ad alia alterius generis ipsius scelera festino: Hoc tantum hic ultimum locum teneat, quòd in eo justus Judex inultum non reliquat, ignominia videlicet, quam sorori fecerat suæ, quòd eam manibus suis depressam tenuit, donec alius ex ipsius jussu coactus fratre præsente cum eâ concubuit, cui non profuit, quòd Imperatoris filia, quòd ipsius utroque parente soror unica, quod sacro capitis velamine Christo fuerat desponsata. Sed quia nefanda stupra, nefandiora generare solent homicidia, sicut ille non unam Bathsebam libidinosus stupravit, ita non unum Uriam crudelis interfecit. Tot enim in homicidiis immania perpetravit facinora, ut dubium sit, quæ major sit ejus infamia, libidinis incestæ, an crudelitatis immensæ? Omnibus erat horribiliter crudelis, sed nullis ita ut familiarissimis suis. Qui omnium particeps erat secretorum ejus, & conscius vel adjutor flagitiorum sive facinorum, dum securus sui de aliorum morte tractanti favebat, coactus est mortem pati, quam non timebat. Et hoc pro qua culpa? Quia unum contra ejus voluntatem dixit verbum vel tacens aliquod consilium sibi non placere gestu quolibet ostendit. Multos namque consiliarios habebat, sed nullus ei dare consilium audebat, nisi quod ipsi placeret. Si quis vel inscius aliquid, quod nollet, ei consulebat, delictum quod ignoranter egerat, sui sanguinis effusione luebat. Nec alicui suam demonstrabat iram, donec incauto faceret auferri vitam.

Quidam de secretariis suis nomine Conradus juvenis nobilitate & moribus insignis, si hoc solum DEUS ei dedisset, ut consiliarius Regis nunquam fuisset. Hic erat quadam die Goslariæ, certus se tam bene gratiam Regis habere, sicut tunc, cum eam habebat optime. Rex autem erat in Hertesburg castello, quo præter eos, qui facinorum ipsius erant conscii & fautores, nullus, nisi nomine vocatus, ascendebat. Mittit igitur Rex Goslariam, jubens ut Conradus ad se citissimè veniat, & nullum præter armigerum suum, qui se comitetur, assumat. Ille se putans ad aliquod consilium, cui nulli præter se liceret adesse vocari, ut fidem suam majorem ostenderet, etiam plus quam jussus, fuisset, & ipse suus armiger factus, cunctis incomitatus equitavit. Ergo veniens in sylvam vidit insidias, nec credidit eas sibi paratas, tamen quod, utpote solus, tantam multitudinem timuit, Ecclesiam, quæ prope erat, celeriter petivit. Burchardus Misnensis præfectus, hujus latrocinii ductor nequissimus, ad Ecclesiam sequitur, eique, si velit egredi, quòd nihil mali patiatur, in sua fide pollicetur. Ille quamvis ei nullam fidem haberet, tamen sciens, quod si sponte non exiret, Ecclesiæ non parcerent, exivit, ejusque se fidei commendavit. Quem ducentes in solitudinem, sicut erant jussi, crudeliter interfecerunt, nec in ipsâ morte ei, quare moreretur, indicaverunt. Nec unquam verè cognovit aliquis, quare fuisset occisus, nisi quod quidam mussitabant, quod illi Rex imponeret, quod cum quadam concubinâ suâ jacuisset. Sed Rex ut suspicionem mortis ejus à se tolleret, auctores ejusdem mortis, quos ad horam latitare jusserant, persequi ab omnibus amicis suis imperat: & illum sepelire in loco fecit honorabili, ipseque ejus sepulturæ tristis interfuit, & (ut ad omnia simulanda doctus erat) non parum lachrimarum fudit. Sed tamen nulli, quin esset (sicut erat) præcepto regis occisus, credibile fuit.

Fama

Fama fuit, quod quendam de familiaribus adolescentem nobilissimum sua manu, dum quasi jocaretur, interfecerit, & eo furtim sepulto, in crastino quasi pœnitens ad suum Magistrum Adelbertum Episcopum venerit, & ab eo sine ullâ satisfactione indulgentiam perceperit. Sed quia hujus rei veritatem mihi non contigit agnoscere, placuit mihi, eam inter ambigua relinquere, quamvis omnibus penè versaretur in ore.

Nobilis autem quidam de familiaribus regis, qui aliquando de curia venit ad fratrem suum (frater autem ille Episcopus erat) & quasi jactando fratri suo narrabat, quod nullus esset in curiâ, qui magis, quam ipse, esset in regis gratiâ. Quod cum libenter audiret frater ejus, Episcopus, eumq; diligenter admoneret, ut gratiam Regis omnibus modis servare quæreret, quia & ipsi honestum & omnibus suis utile esset: Facerem, dixit ille, si simul cum gratia terreni Regis possem tenere gratiam cælestis. Sed veraciter, inquit, agnovi, quod si quis hujus Regis familiariter habet gratiam, habere non poterit æternam vitam. Igitur paulatim se sicut prudens à curia subtrahebat, & jam minus & minus ad secreta Regis accedebat, & nec omnino aberat, nec sicut erat solitus frequens aderat. Quem ubi Rex minus vidit in suo servitio, causam quare faceret non inquirit: nec ei quicquam malæ voluntatis ostendit: Sed suo jam volens parcere freno, quærebat eum perdere ense alieno. Itaque pro causâ ficta vel verâ nescio misit eum ad Regem Russiæ. Quam legationem ille libenter accepit primum quòd per hoc quasi probavit, se à gratiâ Regis non abesse, cui secreta non dubitaret, ut antea, credere: deinde quia speravit se legationis hujus labore meriturum, ut legatione prosperè factâ reversus, non parvum à Rege deberet accipere beneficium: nec hæc fuit minima causa, quod libenter aberat à curiâ. Igitur perrexit, nec, adhuc quid de se dispositum fuisset, intellexit. Post aliquot vero dies, cum vespere declinasset in diversorium, jubet sibi bonum parari convivium: Cumque jam comites ejus aliquantulum bibissent, exilivit Sclavus quidam vilis persona, & nescio quid, dixit, est, quod ego porto, quod Episcopus Eppo mihi dedit, & ut Regi ad quem missus vadis darem præcepit. Quod cum ille sibi monstrare rogaret, protulit Sclavus Epistolam Regis imagine sigillatam. Ille nil moratus sigillum fregit, clericum suum quid illæ literæ vellent, exponere sibi præcepit. Clericus legit, & exposuit. Hic autem sensus erat in literis: Scias in hoc te maximè, qualis amicus mihi sis, posse monstrare, si hoc effeceris, ut iste meus nuncius nunquam in regnum meum possit remeare, quod utrum æterno carcere, vel potius efficias morte, nihil puta differre. Literis itaque consumtis igni, ipse lætus iter suum peregit, legationem prudenter implevit, non parvo munere donatus rediit, Domino suo Regi regalia dona portavit.

De quodam intimo ipsius consiliario, cujus vocabulum, sicut aliorum multorum sponte prætereo, rem comperi, quam idcirco hic placuit inseri, quia duo non minima continet in se Regis vitia, quæ sunt videlicet crudelitas & luxuria. Hic cum non esset ortus à Saxonia, duxit uxorem natam à Saxonia, virginem tam formosam corpore, quam & nobilem genere. Rex ipse eam illi à parentibus ejus impetravit, Rex ipse nuptiis interfuit, sed dubium utrum magis pro sponsi honore, an pro amore sponsæ. Nondum illa desponsæ virginalis pudicitiæ pudorem deposuit, cum Rex omni pudore deposito, ut eam sibi ad lectum suum mitteret, ipsum sponsum petivit. Cum nec illam rem, dixit ille, nec ipsam vitam vobis unquam velim negare; hæc sola res est, quam nec vos decet à me petere, nec ego possum vobis concedere, Rex magnus dissimulator, dolorem quem in corde magnum habuit, nec vultu, nec verbis ostendit, post non multos autem dies, cum ille jam securus nihil sibi timeret, Rex inediâ nocte fere misit ad eum præcipiens, ut solus ad se veniret; Ille quamvis more Regis cognito certus esset, quòd in ipsa nocte mori debuisset, tamen, quo jubebatur, ivit, sed prius loricam triplicem subtus tunicam induit. Cumque ad vestibulum regii cubilis venisset, ecce duo gladii ad duo latera ejus affixi, in mediis ejus visceribus sibi obviarent, nisi ejus thoracis fortitudo repulisset. Ille tamen ad Regem pervenit, & ei qualiter ante cubile ejus susceptus esset indicavit, cui Rex præcepit, ut si deinceps vivere vellet hoc ab eo nullus sciret.

Omnibus his malis hoc malum superaddidit, quod cæteris omnibus malis & antiquis firmamentum, quo vigerent, & novis, quo surgerent, initium dedit. Episcopos enim non pro qualitate meritorum secundum canonum decreta constituit, sed si quis majorem pecuniam dedit, ut ipse major ejus flagitiorum adulator extiterit, hic dignior quolibet Episcopatu fuit. Cumque alicui sic Episcopatum dedisset, si & alius plus daret, vel ejus magis facinora laudaret, illum priorem quasi Simoniacum fecit deponi, & istum secundum quasi sanctum in eodem loco consecrari. Unde contigit, ut multæ Civitates in illis temporibus duos Episcopos simul haberent, quorum venter Episcopi vocabulo dignus esset. Bambergensem episcopatum tam rebus externis divitem, quàm sapientibus personis intus venerabilem cuidam mangoni dedit, immo pro inæstimabili pecuniâ vendidit, qui melius sciebat nummos monetæ cujuslibet æstimare, quam textum cujuslibet libri, ne dicam intelligere vel exponere, saltem regulariter pronunciare. Qui cum in sacro officio Vigiliæ paschalis, primum ex more lectionem coram sapientibus Clericis pronunciaret, mira autem erat inanis & vacua, ipse nimirum, licet bipes, vacca bruta & omni probitate vacua, ipse tamen, quamvis nec suo, nec Ecclesiæ, quam ipse quasi regendam acceperat, auro parceret, ut gratiam Regis obtineret ipso Rege consiliante deponitur, & Episcopatus alii datur, non qui vita & sapientia sit Episcopatu dignior, sed qui Regis flagitiorum major in omnibus fuisset assentator.

Inter hæc omnia jam abeunte adolescentiâ, mox ut Adelbertum Bremensem Episcopum nactus est Consiliarium ipsius suasionibus cæpit in diversis locis altos & natura munitos montes quærere, & in his hujusmodi castella fabricare, qui in locis competentibus starent, ingens regno firmamentum & simul ornamentum forent. Quorum primum & maximum Hartesburg appellavit, quod ita forti muro & turribus, & portis exterius munivit, ita regalibus ædificiis intus adornavit, tale monasterium in ipso construxit, tales ornatus in ipso monasterio collocavit, tales & tot clericos illuc undique congregavit, ut aliquot Episcopales locos omni suo apparatu æquipararet, aliquot etiam transcenderet. Quicquid ornatus Ecclesiastici quemlibet Episcopum magis decorum videbat habere, sive præcepto, sive precibus acceptum suo monasterio studebat conferre; Cætera vero Castella non tam pulchra, quam fortia esse laborabat, Beatus & valde Beatus esset, si municiones easdem contra paganos erexisset. Nam ipsi jam dudum aut omnes fuissent Christiani, aut Christianis principibus in perpetuum tributarii. Sed hæc castellorum diversis in locis constructio primò nostratibus puerilis Ludus videbatur, quod nondum ejus intentio mala cognoscebatur. Et non solum ea fieri, nihil adhuc periculi timentes, cum jam possent, non quasi prohibebant, verum etiam ex hoc eum fore contra nationes exteras bellicosum quasi divinantes, ad ipsas ædificationes eum vel opibus vel operibus adjuvabant. Postquam vero præsidia in ipsis Castellis collocata, cæperunt in circuitu suo prædationes agere, non suos labores in suos usus comportare, liberos homines ad opus servile compellere, filias vel uxores ludibrio habere, tunc primum, quid illa Castella portenderent, intellexerunt, nec tamen adhuc resistere vel se defendere præsumpserunt. Tantum illi qui lædebantur, querelas occulte faciebant apud illos, qui longius à Castellis remoti, nihil adhuc mali patiebantur. Illæsi verò, dum læsis auxilium ferre negligebant, tyrannidi vires in se ipsos tribuebant. Nam ab Agricolis ad militares, à terræ fructibus ad libertatem adimendam ascendit; & Fridericum de Monte, qui inter liberos homines vel nobiles eximius habebatur, famulum suum esse, Rex asseruit. Wilhelmum quoque qui propter nimium cultum sui Rex de Lotheslovo appellatur, tantâ crudelitate prosequitur, quia multa ei erant prædia, sed non multa sapientia, ut propter hos duos ab omni Saxonia præcipue facta sit adversus Regem conjuratio, quamvis ab ipsis duobus pessima reddita sit retributio. Nam postquam Saxones omnes manifestum jam contra Regem bellum cæperunt, illi duo fidei juratæ obliti, primi relictâ patriâ transfugæ viles ad hostes defecerunt. Hoc vero postea patebit. Gens verò Suevorum auditâ Saxonum calamitate, clam legatos suos ad illos misit, & fœdus cum eis fecit, ut neuter populus ad alterius oppressionem Regi ferret auxilium. Volebat enim Rex etiam Suevos violenter opprimere, aut sibi de prædiis suis redderent tributa, compellere. Quod fœdus Saxones si fideliter

deliter servassent, & ab infamia perfidiæ, & à magnâ parte calamitatis liberi fuissent.

Sigefridus Magontinæ sedis Archipræsul Wernero Magdeburgensi, & Burchardo Halberstadensi Episcopis literas querimoniâ plenas misit, quod Rex in Episcopatu suo loca prædationibus faciendis apta elegisset, positisque inibi Castellis & præsidiis, multa mala rebus suæ Ecclesiæ faceret. Rogavit etiam in iisdem literis, quatenus se cum Annone Colononiensi Archiepiscopo fidelissimo fœdere conjungerent: Non quod qualibet inimicitia dissiderent, sed quod non talis amicitia eos fideliter adunaret, ut uterque alteri secreta sua credere, sicut vellet, auderet. Hoc autem omni regno fore necessarium quod si illi duo qui majores erant in regno fideliter in unum convenirent, in multa securitate totum Regnum constituere possent. Hoc vero illos duos Episcopos eo facile efficere posse quo alter eorum, scilicet Magdeburgensis esse frater alter vero consobrinus superius nominati Coloniensis Archi-Episcopi. Eandem querimoniam fecerunt ad invicem omnes penè regni Teutonici principes; Sed tamen nullus palam audebat fateri, tanto Rex omnibus erat terrori. Sic quamvis soli Saxones hoc apertè viderentur incipere bellum, tamen non in ipsorum solummodo fuit consilio inceptum. Qui cum tot & tantas calamitates & contumelias singuli paterentur, dum quisque suum tantummodo vulnus dolebat & intactus adhuc vulnerato non condolebat, communi malo non resistebant communi Consilio. Rex damnum universale disponebat, & ad hoc quælibet impedimenta repellebat, & auxilia, quibus sua mala voluntas impleretur, undecunque quærebat; illi vero putantes speciale malum contra communem perniciem, nulla defensionis instrumenta parabant, ille, qui facilius cunctos, ut volebat, opprimeret, prius illos, in quibus eorum virtus maxime stabat singulos labefactare tentabat. Ottonem denique virum prudentem & fortem, qui natus de Northeim à Saxonia dux erat in Bavaria omni Calliditate deponere quærebat, quod illum cum omnibus Bavaris Saxones adjituros non dubitabat. Ergo quendam nomine Eiunonem præter audaciam nihil virtutis habentem, pretio conduxit & promissionibus sollicitavit, ut Ducem de Regis morte secum tractasse diceret, & hoc se, si negaret, singulari bello probaturum promitteret. Itaque certaminis illius constituto die Otto ab amicis suis Episcopis & Principibus aliis præmonetur, quod si Goslariam veniret, ubi duellum fieri debebat, etiamsi adversarium suum vinceret, tamen inde cum vitâ non rediret. Elegit ergo honore suo potius injuste privari, quam tale judicium subire, ubi sciebat ipsi justitia violentiam fieri: igitur ad sua recessit, & associato sibi Magno Duce Saxoniæ, per duos fere annos cum Rege bellum crudele gessit. Deinde consiliis amicorum coacti, cum se regiæ traderent potestati, Rex Magnum Ducem per integrum biennium in carcere tenuit, ita ut nullus in hoc tempore sciret, utrum viveret, vel ubi esset

Postea Legatos ad Regem Danorum misit ultra mare, eumque sibi ad Bardanwick rogavit occurrere, quod & ipse cum paucis perrexit, cum nulla fama testetur, quod nullus Rex ante eum in illas partes pervenerit. Regem illum ibi obvium habuit, cum eo secretum colloquium fecit, cui colloquio præter Episcopum Adelbertum & unum de Regiis consiliatoribus nullus interfuit, ipsum tamen colloquium non diu latuit, quia ille qui cum Episcopo solus aderat, cum consilium, quod ibi fecerunt, prohibere non posset, illud, quod poterat, effecit, quod principes Saxoniæ quorum intererat, ipsum consilium non lateret; Rex enim Danorum Regi Henrico juravit, ut ei contra omnes hostes suos, & nominatim contra Saxones, quantum posset, terra marique auxilium ferret, & Rex Henricus illi promisit, ut ei cunctas regiones suo regno contiguas in proprium daret.

Igitur illo colloquio finito, & Danorum Rege reverso Rex etiam castellum Luneburgum, quod ibi prope erat, consideravit, cujus munitione perspectâ, in ejus cupiditatem suo more vehementer exarsit, quasi si illud in potestate sua teneret, nullus in illis partibus sibi resistere potuisset. Illud autem castellum magni Ducis semper parentum fuerat, & ad ipsum suumque patruum Hermannum, tunc hæreditario jure pervenerat. Ex paucis ergo, quos habebat secum fidelissimos LXX. dimisit in illo castello, qui etiam ipsum totamque regionem circa compellerent regio parere serviliter

viliter imperio. Sed his temere ingressis Hermannus Dux, dum Rex è finibus suis fuisset egressus, exspectat, & mox ipsum castellum, cum multâ virtute circumdat. Illi quid facerent? Castellum quidem forte, & cunctis (nisi soli fami) insuperabile, sed propter paucos panes, quos discedentes monachi reliquerant, nihil quod manducari posset, habebat, fames eos Castellum relinquere jubebat, sed obvia ferri Virtus eos exire non sinebat; Paucis autem non erat tutum cum exercitu venire in prælium. Deditionem ergo Comiti Hermanno offerebant, sed ille, nisi Magnus Dux filius fratris sui rediret, nullum istorum abiturum dicebat. Quo comperto, Rex multas angustias habuit, nec quid sibi fuisset utile, facile excogitare potuit; illos obsessos per vim liberare non potuit, quod de Saxonibus (quos offensos habebat) exercitum congregare non credidit, de gentibus verò aliis suæ ditioni subjectis, eam multitudinem, cui illuc tutum ire esset, non habuit. Ducem reddere noluit, quòd dum illum in vinculis tenebat, securus à bello Saxoniæ fuit. Solus enim timor, ne ille occideretur, fecit, ut tot injuriis acceptis bellum non inciperent. Tot autem fidelissimos suos, inter quos etiam erant, qui nobiles cognatos habebant, & fortes, si perire dimitteret, nullum ultra fidelem sibi inveniret, & tutum tempus ab eorum propinquis nullum haberet. Reddidit ergo Magnum Ducem, & suorum fidelium recepit multitudinem. Inde natum proverbium per totam Saxoniam divulgatur; Quod unus Saxo LXX. Suevis ematur, vel LXX. Suevi uno Saxone redimantur.

De reditu Ducis Magni quanta fuissent omni Saxoniæ gaudia, Tulliana non posset explicare facundia, non magis de illo gauderent, si illum à morte redivivum accepissent. Quoniam eum nunquam se visuros desperaverant, tanto eum videntes vivum majore lætitiâ tripudiabant: Nec solùm sui vel cognati, vel clientes ejus de salute plaudebant, sed omnis omnino populus omnipotenti Deo, qui eum mirabiliter liberaverat, laudes unanimiter reddebat. Quem enim patruus suus inæstimabili prædiorum suorum pecuniarumque pretio redimere non valuit, hunc divina pietas eo modo, quem humana prudentia nunquam posset excogitare, liberavit. Itaque nihil fere sonabat jam ex ore totius Saxoniæ, nisi DEo gratias de Magni Ducis admirabili liberatione: Illi qui nunquam eum viderant, pro ejus ereptione non minores, quam si de ejus genere vel familia fuissent, DEo gratias agebant.

Deinde cum primum festivitas Apostolorum, Petri videlicet & Pauli propinquaret, præcepit Rex, ut universa Principum Saxoniæ multitudo Goslariam conveniret, ut siquid de communibus regni negotiis agi dignum emergeret, hoc ipse communi Principum consilio tractaret, omnes illuc alacres festinabant, quòd calamitatum, quas Saxonia diu tollerabat, aliquem terminum fore sperabant; Igitur festivitate celebriter celebratâ, cum dies ad causas agendas statuta venisset, Episcopi, Duces, Comites, cæterique ad palatium primo diluculo congregantur, ibique sedentes donec ad se Rex egrediatur, vel ad se jubeat eos intrare nequicquam operiuntur. Nam ille cubilis sui foribus clausis, intus cum suis parasitis, aleis vel cæteris rebus nugatoriis operam dabat, & tot magnos homines ad suam januam excubare, quasi mancipia vilissima nihili pendebat. Tota dies illa transiit, nec ipse, nec aliquis vera portans, nuncius ad eos exivit. Cum jam nox facta fuisset, quidam de parasitis ejus egressus, Principibus irrisorie dixit: Quamdiu ibi vellent exspectare, cum Rex per aliam januam ad urbem suam veloci cursu properaret; Ibi sunt omnes adeo turbati, qui tanto fuerant habiti à Regis superbia contemptui, ut nisi Dedo Marchio suâ prudentia, eorum furorem compesceret, eadem hora Regi pariter omnes omni projecto timore manifesto renunciarent. Illa dies principium omnium, quæ sequuntur, malorum fuit. Eadem namque nocte principes omnes parum pransi, cum singulis, quibus optime credebant, in unam Ecclesiam, cum omnes cæteri jam dormirent, ex condicto convenerunt, ibique non paucis prius lachrimis effusis melius sibi fore mortem quamlibet pati, quam talem vitam in tantis calamitatibus & contumeliis vivere dixerunt. Constituto itaque die & loco, quo omnes cum Saxonibus convenirent, & de libertate communi, quam sibi videbant ereptum iri, communiter agerent, ita sunt singuli ad sua reversi, quasi nunquam amplius ad Regis servitium venturi: Igitur non longo tempore transacto, magni, parvique, sicut constitutum fuerat, ad villam, quæ Nockmelslovo vocatur, omnes convenerunt. Cum autem

autem tam magnus conventus, in parvo loco factus fuisset, non omnes agnoverunt. Tunc Otto, qui Dux olim fuerat, sed adhuc Ducis nomen habebat, omni congregata multitudine, collem, à quo loquens ab omnibus audiri posset, ascendens, fieri silentium postulavit, quo facto, cum omnes arrectis starent auribus, hujusmodi sermonem incepit:

Quare vos, ô milites optimi, principes vestri tam frequentes in hunc locum convenire rogassent, licet singuli omnes fere agnovistis, tamen, ut nullus vestrum sit qui se nescium possit asserere, visum est nobis, ut universi causam pariter agnoscatis. Calamitates & contumeliæ, quas sigillatim vobis omnibus Rex noster jam per multa tempora fecit, magnæ sunt & intollerabiles; Sed quas adhuc (si DEUS omnipotens permittet) facere disponit, multo majores sunt & graviores. Castella fortia (sicut vos scitis) in locis naturâ munitis plurima construxit, ibique suorum fidelium multitudinem non modicam, universis armorum generibus instructam, collocavit.

Quæ castella, cum non contra paganos, (qui nostram terram, quæ sibi confinis est, totam vastaverunt) sint fabricata, sed in medio terræ nostræ, ubi nemo ei unquam bella cogitabat inferre, tanto molimine sint munita, quid portendant, & ex parte jam plurimi estis experti, & nisi misericordia Dei vestraque virtus prohibuerit, citò omnes experiemini. Bona vestra, qui juxta manetis, vobis invitis in ipsa castella deportantur, filiabus vestris & uxoribus pro suâ libidine, quando volunt abutuntur, vestros servos & jumenta quicquid volunt sibi servire præcipiunt, immo & vos ipsos in liberis humeris vestris quælibet onera, licet fœda, portare compellunt. Sed quando, ea quæ futura sunt, mente concipio: Ista, quæ nunc toleratis, tolerabilia puto. Postquam enim sua castella, per totam terram nostram pro sua voluntate construxit, & ea militibus armatis, ex rebus cæteris ad hoc negotium pertinentibus inpleverit, tunc non amplius jam vestra bona particulatim diripiet: sed universa, quæ possidetis, vobis simul eripiet: & hominibus advenis vestra bona largiens vos ipsos liberos & ingenuos ignotorum hominum servos præcipiet esse. Quæ omnia nunquid in vos fieri patiemini, fortissimi Viri? nonne emori præstat per virtutem, quam vitam miseram & inhonestam, ubi illorum superbiæ Ludibrio fueritis, per dedecus amittere? Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt, & vos in libertate nati æquo animo servitutem tolerabitis? fortasse quia Christiani estis, Sacramenta Regi facta violare timetis. Optime, sed Regi. Dum mihi Rex erat, & ea, quæ sunt Regis faciebat, fidelitatem, quam ei juravi, integram & impollutam servavi: Postquam Rex esse desivit, cui fidem deberem servare non fuit, itaque non contra Regem, sed contra injustum meæ libertatis ereptorem: non contra patriam, sed pro patria, & pro libertate mea (quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit) arma capio &, ut vos ea mecum capiatis, expostulo. Igitur exspergiscimini, & hæreditatem vobis à parentibus vestris relictam, liberis vestris relinquite: Nec vestra socordia vel desidia vos & liberos vestros exulum hominum servos fieri permittite. Sed ne cuiquam vestrum causa non satis vehemens videatur, quâ adversus Regem arma capiamus, præcipue nos, qui eum ab infantia in terra nostra nutrivimus, & ei præ cæteris gentibus suæ ditioni subjectis fideles magis extitimus unus quoque suas, quas ab eo passus est injurias, coram nobis omnibus exponat; & tunc, utrum satis magna necessitas nos ad injurias repellendas cogat, judicium commune decernat.

ERGO WERNERUS Magdeburgensis Archi-Episcopus Civitatem suam bis à Rege cædibus & prædationibus invasam dicebat; & præterea communes injurias se non minus dolere, quam suas, asserebat, & eis, quasi solus omnes fuisset passus, obviaturum se promittebat. Burchardus præsul Haberstadensis querebatur, quod prædia cujusdam nobilis viri, cui nomen Bodo, quem jure deberent Ecclesiæ suæ, Rex sibi abstulisset injustè. Otto Dux querimoniam fecit, quod Ducatum Bavariæ, quem diu justè possederat, Rex sibi in nullo crimine convicto fraude quadam excogitatâ injustè rapuerit. Dedo Marchio de prædiis ad se jure pertinentibus, sibi per injuriam ablatis, fecit querelam. Hermannus Comes, quod nuper erat factum narravit, quòd urbem suam Luneburg hæreditate relictam callidè Rex occupavit; & si eam retinere potuisset, totam illam regionem, quam sibi parentes jure dimiserant, non regiâ pote-
state

viliter imperio. Sed his temere ingressis Hermannus Dux, dum Rex è finibus suis fuisset egressus, exspectat, & mox ipsum castellum, cum multâ virtute circumdat. Illi quid facerent? Castellum quidem forte, & cunctis (nisi soli fami) insuperabile, sed propter paucos panes, quos discedentes monachi reliquerant, nihil quod manducari posset, habebat, fames eos Castellum relinquere jubebat, sed obvia ferri Virtus eos exire non sinebat; Paucis autem non erat tutum cum exercitu venire in prælium. Deditionem ergo Comiti Hermanno offerebant, sed ille, nisi Magnus Dux filius fratris sui rediret, nullum istorum abiturum dicebat. Quo comperto, Rex multas angustias habuit, nec quid sibi fuisset utile, facile excogitare potuit; illos obsessos per vim liberare non potuit, quod de Saxonibus (quos offensos habebat) exercitum congregare non credidit, de gentibus verò aliis suæ ditioni subjectis, eam multitudinem, cui illuc tutum ire esset, non habuit. Ducem reddere noluit, quòd dum illum in vinculis tenebat, securus à bello Saxoniæ fuit. Solus enim timor, ne ille occideretur, fecit, ut tot injuriis acceptis bellum non inciperent. Tot autem fidelissimos suos, inter quos etiam erant, qui nobiles cognatos habebant, & fortes, si [illegible] dimitteret, nullum ultra fidelem sibi inveniret, & tutum tempus ab eorum propinquis nullum haberet. Reddidit ergo Magnum Ducem, & suorum fidelium recepit multitudinem. Inde natum proverbium per totam Saxoniam divulgatur; Quod unus Saxo LXX. Suevis ematur, vel LXX. Suevi uno Saxone redimantur.

De reditu Ducis Magni quanta fuissent omni Saxoniæ gaudia, Tulliana non posset explicare facundia, non magis de illo gauderent, si illum à morte redivivum accepissent. Quoniam eum nunquam se visuros desperaverant, tanto eum videntes vivum majore lætitiâ tripudiabant: Nec solùm sui vel cognati, vel clientes ejus de salute plaudebant, sed omnis omnino populus omnipotenti Deo, qui eum mirabiliter liberaverat, laudes unanimiter reddebat. Quem enim patruus suus inæstimabili prædiorum suorum pecuniarumque pretio redimere non valuit, hunc divina pietas eo modo, quem humana prudentia nunquam posset excogitare, liberavit. Itaque nihil fere sonabat jam ex ore totius Saxoniæ, nisi DEo gratias de Magni Ducis admirabili liberatione: Illi qui nunquam eum viderant, pro ejus ereptione non minores, quam si de ejus genere vel familia fuissent, DEo gratias agebant.

Deinde cum primum festivitas Apostolorum, Petri videlicet & Pauli propinquaret, præcepit Rex, ut universa Principum Saxoniæ multitudo Goslariam conveniret, ut siquid de communibus regni negotiis agi dignum emergeret, hoc ipse communi Principum consilio tractaret, omnes illuc alacres festinabant, quòd calamitatum, quas Saxonia diu tollerabat, aliquem terminum fore sperabant; Igitur festivitate celebriter celebratâ, cum dies ad causas agendas statuta venisset, Episcopi, Duces, Comites, cæterique ad palatium primo diluculo congregantur, ibique sedentes donec ad se Rex egrediatur, vel ad se jubeat eos intrare nequicquam operiuntur. Nam ille cubilis sui foribus clausis, intus cum suis parasitis, aleis vel cæteris rebus nugatoriis operam dabat, & tot magnos homines ad suam januam excubare, quasi mancipia vilissima nihili pendebat. Tota dies illa transiit, nec ipse, nec aliquis vera portans, nuncius ad eos exivit. Cum jam nox facta fuisset, quidam de parasitis ejus egressus, Principibus irrisorie dixit: Quamdiu ibi vellent exspectare, cum Rex per aliam januam ad urbem suam veloci cursu properaret; Ibi sunt omnes adeo turbati, qui tanto fuerant habiti à Regis superbia contemptui, ut nisi Dedo Marchio suâ prudentia, eorum furorem compesceret, eadem hora Regi pariter omnes omni projecto timore manifesto renunciarent. Illa dies principium omnium, quæ sequuntur, malorum fuit. Eadem namque nocte principes omnes parum pransi, cum singulis, quibus optime credebant, in unam Ecclesiam, cum omnes cæteri jam dormirent, ex condicto convenerunt, ibique non paucis prius lachrimis effusis melius sibi fore mortem quamlibet pati, quam talem vitam in tantis calamitatibus & contumeliis vivere dixerunt. Constituto itaque die & loco, quo omnes cum Saxonibus convenirent, & de libertate communi, quam sibi videbant ereptum iri, communiter agerent, ita sunt singuli ad sua reversi, quasi nunquam amplius ad Regis servitium venturi: Igitur non longo tempore transacto, magni, parvique, sicut constitutum fuerat, ad villam, quæ Nockmelslovo vocatur, omnes convenerunt. Cum autem

autem tam magnus conventus, in parvo loco factus fuisset, non omnes agnoverunt. Tunc Otto, qui Dux olim fuerat, sed adhuc Ducis nomen habebat, omni congregata multitudine, collem, à quo loquens ab omnibus audiri posset, ascendens, fieri silentium postulavit, quo facto, cum omnes arrectis starent auribus, hujusmodi sermonem incepit:

Quare vos, ô milites optimi, principes vestri tam frequentes in hunc locum convenire rogassent, licet singuli omnes fere agnovistis, tamen, ut nullus vestrum sit qui se nescium possit asserere, visum est nobis, ut universi causam pariter agnoscatis. Calamitates & contumeliæ, quas sigillatim vobis omnibus Rex noster jam per multa tempora fecit, magnæ sunt & intollerabiles; Sed quas adhuc (si DEUS omnipotens permittet) facere disponit, multo majores sunt & graviores. Castella fortia (sicut vos scitis) in locis naturâ munitis plurima construxit, ibique suorum fidelium multitudinem non modicam, universis armorum generibus instructam, collocavit.

Quæ castella, cum non contra paganos, (qui nostram terram, quæ sibi confinis est, totam vastaverunt) sint fabricata, sed in medio terræ nostræ, ubi nemo ei unquam bella cogitabat inferre, tanto molimine sint munita, quid portendant, & ex parte jam plurimi estis experti, & nisi misericordia Dei vestraque virtus prohibuerit, citò omnes experiemini. Bona vestra, qui juxta manetis, vobis invitis in ipsa castella deportantur, filiabus vestris & uxoribus pro suâ libidine, quando volunt abutuntur, vestros servos & jumenta quicquid volunt sibi servire præcipiunt, immo & vos ipsos in liberis humeris vestris quælibet onera, licet fœda, portare compellunt. Sed quando, ea quæ futura sunt, mente concipio: Ista, quæ nunc toleratis, tolerabilia puto. Postquam enim sua castella, per totam terram nostram pro sua voluntate construxit, & ea militibus armatis, ex rebus cæteris ad hoc negotium pertinentibus inpleverit, tunc non amplius jam vestra bona particulatim diripiet: sed universa, quæ possidetis, vobis simul eripiet: & hominibus advenis vestra bona largiens vos ipsos liberos & ingenuos ignotorum hominum servos præcipiet esse. Quæ omnia nunquid in vos fieri patiemini, fortissimi Viri? nonne emori præstat per virtutem, quam vitam miseram & inhonestam, ubi illorum superbiæ Ludibrio fueritis, per dedecus amittere? Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt, & vos in libertate nati æquo animo servitutem tolerabitis? fortasse quia Christiani estis, Sacramenta Regi facta violare timetis. Optime, sed Regi. Dum mihi Rex erat, & ea, quæ sunt Regis faciebat, fidelitatem, quam ei juravi, integram & impollutam servavi: Postquam Rex esse desivit, cui fidem deberem servare non fuit, itaque non contra Regem, sed contra injustum meæ libertatis ereptorem: non contra patriam, sed pro patria, & pro libertate mea (quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit) arma capio &, ut vos ea mecum capiatis, expostulo. Igitur exspergiscimini, & hæreditatem vobis à parentibus vestris relictam, liberis vestris relinquite: Nec vestra socordia vel desidia vos & liberos vestros exulum hominum servos fieri permittite. Sed ne cuiquam vestrum causa non satis vehemens videatur, quâ adversus Regem arma capiamus, præcipue nos, qui eum ab infantia in terra nostra nutrivimus, & ei præ cæteris gentibus suæ ditioni subjectis fideles magis extitimus unus quoque suas, quas ab eo passus est injurias, coram nobis omnibus exponat; & tunc, utrum satis magna necessitas nos ad injurias repellendas cogat, judicium commune decernat.

ERGO WERNERUS Magdeburgensis Archi-Episcopus Civitatem suam bis à Rege cædibus & prædationibus invasam dicebat; & præterea communes injurias se non minus dolere, quam suas, asserebat, & eis, quasi solus omnes fuisset passus, obviaturum se promittebat. Burchardus præsul Haberstadensis querebatur, quod prædia cujusdam nobilis viri, cui nomen Bodo, quem jure deberent Ecclesiæ suæ, Rex sibi abstulisset injustè. Otto Dux querimoniam fecit, quod Ducatum Bavariæ, quem diu justè possederat, Rex sibi in nullo crimine convicto fraude quadam excogitatâ injustè rapuerit. Dedo Marchio de prædiis ad se jure pertinentibus, sibi per injuriam ablatis, fecit querelam. Hermannus Comes, quod nuper erat factum narravit, quòd urbem suam Luneburg hæreditate relictam callidè Rex occupavit; & si eam retinere potuisset, totam illam regionem, quam sibi parentes jure dimiserant, non regiâ potestate

ſtate, ſed injuſta poſſidere voluit. Fredericus Comes palatii conqueſtus eſt, quòd beneficium, quod de Abbatia Heroldesfelde magnum habuerit, injuſta ſibi juſſione Regis ablatum, centum manſis agrorum à Rege redimere volebat, nec valebat.

Fredericus de Monte & Wilhelmus Rex agnomine, quorum priori libertatem, alteri Rex eripere voluit hereditatem, uterque per ſe querelam faciebat, quæ cunctos plus aliis querimoniis ad miſericordiam commovebat; quod in illis duobus quid univerſis facere cogitabat, æſtimabant. Quod ſcilicet omnibus, ſi poſſet, libertatem ſimul & poſſeſſionem auferre diſponebat. Deinde cæteri ſuas quisque proferebant, quas erat paſſus injurias: ad quas commemorandas nec pagina ſufficit, nec memoria. Omnes autem, qui ibi convenerant, (convenerat autem maximus exercitus) ſigillatim juraverunt, Epiſcopi quidem ut quantum ſuo ſalvo ordine poſſent, totis viribus Eccleſiarum ſuarum, nec non & totius Saxoniæ libertatem contra omnes homines defenderent. Laici verò, ut quamdiu viverent, libertatem ſuam non amitterent, terramq; ſuam nullum deinceps violenter prædari permitterent. Nec multo poſt recta via ad Hartesburg, ubi Rex erat, cum magno exercitu perrexerunt, & contra urbem ita ut non poſſent violari, caſtra poſuerunt. Quod cum Rex vidiſſet, ſubito quidem ſtupore perculſus expavit: Sed ut erat diſſimulator, quaſi nihil timens, nuncios miſit, qui dicerent; Se non parum mirari, quid vellet tanta congregatio populi; ſe non putare, quòd contra eos quicquam meruiſſet, quare merito civile bellum incipere debuiſſent, diſcedere eos ab armis. Si quid querendum habeant, ſe paratum animo pacato cognoſcere, & ſi quid ſit corrigendum, conſilio principum & amicorum ſuorum corrigere. Nuntii autem erant Fredericus Epiſcopus, Bartholdus Dux, Sigfridus Regis cappellanus; Nam mortuus erat nuper Adelbertus Bremenſis Epiſcopus; Quibus omnium Saxonum dedit Dux Otto reſponſum; Se non hoſtili animo, nec ut civile bellum vellent incipere, ibi eſſe congregatos: ſe Regi, ſi Rex eſſe vellet, omni fidelitate ſerviturос: ſe petere, ut caſtella, quæ non ad munitionem regni ſed ad deſtructionem fabricaverat, vellet deſtruere: ſi vero nollet, tunc ſe intelligere quare conſtructa fuiſſent: ſe libertatem ſuam ſive vel bona ſua contra omnium hominum violentiam cum divinæ pietatis auxilio velle defendere. Cumque nuntii reverſi Regi talia retuliſſent; ipſique quamvis multum tentarent, ei quo rogata faceret, perſuadere non potuiſſent; ipſe jam nec amicis, familiaribus, quod non, ut volebat, conſilium dederant, fidem habuit, ſed omnibus ſemotis, ſolus ſecum quid ageret deliberans, cum nec honeſtum putaret, ut quaſi vi coactus ſubitò caſtella ſua per multos annos conſtructa deſtrueret, nec tutum crederet, ut cum paucis, quibus etiam jam minus credere cæperat, cum tanto exercitu ad omnia parato, placitum aliquod adiret; paucis quibus ipſum caſtellum commendabat, ſcientibus, noctu Saxoniam deſeruit, & per confraga ſilvarum (quæ ſæpe, dum locos caſtellis quæreret peragraverat) fugiens, ad Franciam Orientalem paucis comitantibus venit. Cujus fugam ut principes qui cum eo erant agnoverunt, malè ſe deſertos dicentes, ad ſua quisque ſimili fuga feſtinaverunt. Hæc autem fuga facta eſt Anno ab incarnationis Domini MLXXIII.

Poſtquam vero Regis fugam, quæ diu celari non poterat Saxones agnoverunt, nil morantes, eos qui hoc caſtellum, quod facile deſtrui non poterat, obſiderent, ibi reliquerunt; cæteri verò ad cætera deſtruenda, quæ non adeo erant fortia, perrexerunt: Quidam autem ex ipſis ad Thuringos tranſierunt, & eis totam rei ſeriem innoteſcentes ipſos in ſuam ſocietatem Sacramentis datis & acceptis adjunxerunt. Quicunque etiam prius, dum Rex erat in provinciâ ſecum jurare non auſi fuerant, eos jam Rege fugato, aut ê terrâ ſuâ fugiendo Regem ſequi, aut ſecum pro terrâ contra Regem jurare compellebant.

His omnibus ritè peractis brevi tempore, cum Hartesburg caſtellum capere fuiſſet difficillimum, (nam ſi in loco competenti ſtaret, regali palatio locus idoneus eſſet) & illud dimittere fuiſſet omni Saxoniæ periculoſum, quod ſi illis eſcæ tantum comportatæ eſſent, quamlibet ingenti exercitui inſuperabile maneret, aliud caſtellum non firmum conſtruxerunt, in quo poſitis per vices præſidiis, hoſtibus auxilia vel alimenta venire prohibuerunt, ſed illi nonnuquam, dum Saxonibus ad novum caſtellum deferrentur alimenta, ſubito eruperunt, & intra ſuos muros ea deportari fecerunt. Verum

rum hæc faciendo, damnum quidem aliquod, sive contumeliam suis hostibus intulerunt, sed exinde magis cautos eos & industrios esse docuerunt.

Ergò ex utraque parte penè singulis diebus fortiter pugnatur, sed Saxones inde fortiores erant, quod & castellum suum in altiori monte positum erat, ita ut in illo inferius constituto nullus nisi sub tectis tutus esset à jactibus lapidum, & fatigatis novi milites succedebant, & eis alimenta copiosè veniebant, quæ omnia hostibus erant contraria. Nam neq; facilè lapides in altiora mittebant, neq; ipsos fessos alii sublevabant, & fames, acerrimus hostis, eos non parum affligebat, quæ eos dudum devictos ad deditionem coëgisset, nisi eis cibos quidam ex Saxonibus furtim ministrarent, qui prius eis familiares fuerant. Intera Rex singulos Teutonici regni principes supplex adivit, se de regno Saxoniæ, quæ cum patria hereditate, cum eorum omnium electione suscepisset, injustè depulsum, flebiliter indicavit, in quare non tam sibi dedecus factum quàm illis omnibus, qui in se fuissent despecti, narravit; ab omnibus auxilium, quò & suam & illorum vindicaret injuriam, suppliciter postulavit. Sed non multos ipsorum sermones ejus movebant, quod quantas calamitates Saxonibus intulisset, penè omnes noverant; præsertim quod eadem mala etiam Suevis & Orientalibus Francis inferre voluerat. Tamen suo magis, quàm illius honori prospiciunt, eique se venturos in auxilium hac ratione promittunt, ut Saxonibus ad placidum convocatis, utriusque partis caussas diligenter agnoscerent, & si qui eum sine culpâ violenter ejecissent, totis eum viribus in suum regnum restituere laborarent; si verò suâ culpa terram omnibus opulentiis plenam stultorum consiliis credulus amisisset, ei (si se vellet audire) suaderent, quatenus furore deposito, subjectis sibi nationibus justus & pius, quod esset proprium Regis, existeret, nec eos, quorum consilio deceptus erat, amplius audiret. Se contra homines christianos, innocentes, sibique cognatione propinquos, gratis omnino pugnare, denegant. Quos sermones Rex ideò quasi gratos accepit, quia quæ intendebat, fieri non posse cognovit, scilicet ut sine placito Saxoniam cum exercitu violenter intraret, & eos invitos suæ ditioni subjectos ex liberis omnes servos faceret. Misit itaque nuncios ad principes Saxoniæ, omnia bona promittens, si se permitterent in regnum suum cum bona pace redire. Ottoni Duci, de quo sciebat omnium consilia pendere honorem injustè ablatum pollicetur cum augmento restituere, si vellet eum in honorem pristinum reducere.

Igitur exercitu quidem magno, sed non ad præliandum parato, (nisi magna necessitas cogeret) congregato Kalend. Febr. cum Dominicæ Incarnationis Annus MLXXIV. nuper inceptus ageretur, Saxoniam ingredi disposuit. At Saxones adventu præcognito, terram suam defensuri, cum maximo exercitu, apud oppidum quod Nachan appellatur, occurrunt, & à Rege non longius, quam ut uterque exercitus alterum videre potuisset, castra constituunt: Jam invicem missi speculatores exercitus utriusq;, virtutem diligenter explorant, & utriusq; virtutis, uterq; suis, quod viderunt certissimè renunciavit. Erat à Saxonum tam magnus exercitus, ut duplo crederetur esse major, quam regis exercitus. Ergò qui erant ex parte Regis audita Saxonum multitudine simul & armorum instructione (nam Rex suis dixerat, illos nec equos habere, nec usum militiæ, sed rusticanos homines bellicarum rerum imperitos) cum prius ad præliandum fuissent incerti, quia dignam non videbant causam pugnandi, nunc ad non pugnandum facti certi; quia cum causa deerant eis copiæ, quibus tantæ multitudini tutè possent obviare. Missis itaque Rex (ut principes sui jubebant) ad Saxones legationibus, promisit se facturum omnia, quæ vellent ipsi præscribere, dummodo paternam dignitatem, quam pueritiæ suæ, malorumque consiliorum culpa se fatebatur amisisse, nollent sibi denegare. Tunc Otto Dux & cœteri, quibus magna fuerant promissa, persuadent aliis, quatenus hac eum conditone reciperent; castella sua destrueret, nec ulterius ea restauraret; deprædationes amplius in sua terra nullas exerceret; In Saxonia Saxonum consilio cuncta disponenda disponeret, nullumque extraneæ gentis hominem suis rebus agendis consiliatorem admitteret, & hanc sui expulsionem nunquam in aliquo vindicaret. Cumque Rex omnia hæc & his majora se facturum fidelissimè promitteret, exercitu suo dimisso cum paucis ad Saxones transivit, & cum gaudio triumphali & laudibus deductus Goslariam usque pervenit. Hujus fœderis inconsulta compositio Saxonibus maximorum malorum fuit origo.

Nam Suevorum, qui fœderis jam pridem cum Saxonibus facti memores cum Rege contra Saxones venire noluerant, ipsi Saxones, dum fœdus cum Rege facerent, fuerunt obliti, & ob hoc illis Suevi facti sunt ex amicis fidelibus hostes atrocissimi. Quod si aut illud non fecissent, aut in illo faciendo Suevos sibi associassent, & perfidiæ nota carerent, & non tam multos hostes sævissimos haberent. Eodem tum tempore maximam circa nos DEI clementiam cognovimus, quam nunquam oblivioni tradere debemus. Nam cum tanta esset hyemis asperitas, ut omnes fluvii vel paludes transire volentibus iter terrestre præberent, & cum viris omnibus contra Regem congregatis solæ mulieres cum parvulis domi relictæ fuissent, Pagani nobis semper infesti, totam Saxoniam mulieribus & parvulis, abductis poterant in cinerem convertere, nisi DEUS eos mirabili suâ pietate, velut genuinæ crudelitatis oblitos, inter proprios fines quasi clausos juberet quiescere. Igitur cùm Rex exercitu Saxonum comitante Goslariam venisset, sui non oblitus cæpit occasiones quærere, ne (sicut promiserat) deberet in præsenti castella sua destruere. Quem cum moras nectere quidam Principes nostri viderent, volentes ei placere suaserunt ut illud castellum majusque manere volebat, alicui de Principibus Saxoniæ quasi in deditionem traderet, donec populi furor, qui tunc vehementer ardebat, aliquantum tepesceret; Nam populus ut dirueretur, vehementer instabat, quod nisi fieret, se statim ab integro rebellem fore clamabat. Rex verò in multis angustiis positus, quid faceret, nesciebat, quod nec castellum illud destuere volebat; nec alicui Principum, qui illud, si sibi quasi traderetur, staturum permittebant, fidem habebat; & populum ne recidiva bella resumeret, valdè metuebat. Qua enim virtute penè solus in medio exercitu deprehensus se defenderet? vel qua fuga se, septus undique hostibus sævis, absconderet? Igitur ad ingenium suum reversus, excogitavit dolum, qui tamen non eum, quem sperabat, tenuit effectum. Nam quibusdam de suis antiquis familiaribus occultè præcepit, ut ejus tum propugnaculum summatim deponerent, & cum populus hoc viso totum sperans casurum discederet, illi à diruendo cessarent, & sic illud paucis ruinis restauratis integrum sicut volebat permaneret. Sed illi suo labori parcentes vicinos adduxere rusticos, quos (sicut erant jussi) jusserunt summos tamen muros demoliri. Rustici vero cum ejus loci potestatem nunc accepissent, quo multa jam pridem mala passi fuissent, non quid juberentur, sed quid jam diu desiderassent, intendebant, à diruendo non quiescentes, donec lapidem super lapidem non remanere videbant. Ergò regalia ædificia regali sumptu per multos annos constructa, brevi tempore destruunt, & in tantis mœnibus nec fundamenta non eruta relinquunt. Legati Regis non audent verbum facere, quæ & ipsos, si quid contradicerent, minantur interficere. Itaque Monasterium laborioso opere perfectum dejiciunt usque ad fundamentum, totum thesaurum ibi congestum sive Regis esset, sive Ecclesiæ, diripiunt, campanas dulcisonas confringunt, filium Regis & fratrem, quos ibi posuerat, effodiunt, ossaque eorum velut quaslibet immundicias despergunt, & nihil penitus ejus loci permanere permittunt.

Sed Rex cum castellum suum sic cognovisset adnihilatum, magno quidem dolore cordis intrinsecus conturbatus, sed eum nullo forinsecus signo protestatur, quod superfluum putabat his, quos odio habebat, dolorem suum monstrare, cum non posset in eorum suppliciis ad præsens odium suum pro velle suo saturare. Primates autem Saxoniæ cum Regis animum scirent, non immerito (quamvis ipse velaret) valdè turbatum omnibus modis eum mitigare quærebant, seipsos à consilii sive voluntatis crimine, quocumque modo juberet ipse, purgando; & eos qui crimine erant involuti, quacunque vellet pœna cruciando, sed nihil proficiebant. Nam Rex non tum illis, qui scelus confessi fecerant, quantum istis, qui se à perpetrato scelere purgabant, irascitur; & dedignans irasci in rusticos, in maximos hujus regionis homines, furorem suum, si quando tempus haberet, accendere meditatur. Interea tum non quantum volebat, sed quantum in præsentia valebat, suum castellum vindicabat, & omnia castella, ut quaslibet hujus terræ munitiones, præter antiquas urbes ad honorem regni constructas, dirui imperat. Quod imperium non ex tranquillo rigore justiciæ, sed ex iracundi pectoris commotione turbida processisse, hinc præcipue cognosci potuit, quod castella quædam de nullo malo infamata destrui, plurima vero de

prædis & latrociniis convicta, si pecuria data fuisset, intacta manere præcepit. His ita patratis non quasi ullo dolore commotus, aut quicquam mali Saxoniæ cogitans, Martio mense nondum peracto, Saxoniam reliquit, & ad habitatores Rheni cæterarumque Franciæ partium malè læta mente transivit. Fertur vero à finibus nostris discedens, cum juramento dixisse; Quod nunquam vellet in Saxoniam amplius redire, nisi prius eam virtutem contraxisset, qua posset in Saxonia facere, quicquid sibi libuisset. Congregatis itaque illarum Principibus, nunc singulis, nunc universis, se humiliter prosternens, querimoniam fecit, dicens; Quod priores suæ expulsionis injuriæ sibi nunc leves essent, istas sibi magnas & insanabiles videri, in prioribus se cum suis principibus fuisse despectum, in istis vero suo suorumque despectui conjunctum esse cœlestis militiæ, & (quæ his majus essent) majestatis divinæ contemptum. Nam narravit eis lacrymans, quæ dum ipsorum consiliis contra suam voluntatem cedens Saxonibus suum castellum regali sumptu constructum traderet demoliendum, illi non solum quod eis permissum erat, illud inhumano more destruerent, sed insuper Monasterium DEO sanctisque consecratum, paganis omnibus crudeliores funditus diruerent; Campanas, calices & cætera ad honorem DEI collecta velut profana confringerent, vel hostili prædatione diriperent; fratrem filiumque suum utrumque, prolem regiam, miserabiliter à sepulcris ejectos in ventrem membratim dispergerent, & (quod his omnibus magis esset nefandum) Sanctorum reliquias ab Altaribus sacris execrandis manibus erutas, velut immunditias quasdam per profana loca dissiparent.

His omnibus non sine largo fletu peroratis, singulorum pedes osculans oravit, ut si non suam vindicare curarent injuriam, saltem contumeliam DEo DEique Sanctis illatam remanere non paterentur inultam. Ait Saxones non dicendos esse Christianos, qui cum supra dicta scelera in domo Christi facerent, se Christum nec amare, nec timere monstrarent. Illos vero debere per hoc esse se Christi fideles ostendere, si zelo Christi ferventes ejus injurias non dubitarent, ipso adjuvante, vindicare. Has querimonias & supplicationes, dum quoties fieret Principum conventus repeteret, annus integer evolvitur antequam sua voluntas, ut in Saxoniam ducere posset exercitum, compleretur. Namque omnes, qui miserias miserabiles, quas intulerat Saxoniæ, sciebant. Cum omne bellum res sit aspera, nec hujus belli pateret satis idonea causa, ad differendum hoc bellum quaslibet occasiones quærebant. Quod nisi Rudolphum Ducem Suevorum, quando cum Rege fœdus inibant (ut supra dictum est) Saxones offendissent, adhuc forsitan Rex copias contra Saxoniam non haberet. Ille enim à Saxonibus, quorum confidebat auxilio, deceptus, Regi quomodo poterat, reconciliatur, & ei primus se cum suis omnibus Saxones hostiliter invasurum pollicetur. Sed hoc, ut dixi, post annum fiet integrum. Interea missis ad omnes circumquaque gentes legatis, donando, majora promittendo, cunctos (si possent) homines Saxonibus voluit hostes efficere, quod non tam eos suæ potestati (quod leviter fieret sine bello) subjicere, quam funditus ab hominum numero quærebat adimere. Duci Bohemorum Wortislao Misnam civitatem cum omnibus ad eam pertinentibus promisit, & sic eum, ut suis partibus adjutor esset, ascivit. Luiticensibus paganis, crudelitatis, quam semper in Saxones habuerant, frena laxavit, & quantum Saxoniæ suis finibus possent adjungere, concessit. Illi vero dixerunt, se Saxones multis bellorum tempestatibus expertos agnovisse & se raro aut nunquam de bellis eorum gavisos fuisse: sibi suam terram sufficere, seque si suos terminos defendere valeant, contentos esse. Regem Danorum promissionis juramento confirmatæ commemorat, seque illi daturum cuncta, quæ sit pollicitus affirmat. Philippum Latinæ Franciæ rectorem multis pollicitationibus sollicitat, ut memor antiquæ amicitiæ, sibi, quandocunqne vocatus fuerit, in auxilium veniat. Sed ille similiter à suis accusatus & pene paterno solio depositus, vix suum honorem, cui adhuc hærebat, se dixit retinere; nedum isti suum, à quo penitus ceciderat, tentaret reponere. Wilhelmum gentis Anglicæ Regem hac conditione suum vocavit in auxilium, ut ei vicem redderet æquam, si se unquam haberet necessarium. Ille vero respondit se terram illam bellorum violentia pervasisse, & ideò si reliquerit eam, ne post hac recipiatur in ea formidare. Wilhelmum ducem Pictavorum, matris suæ germanum

sororis suæ filio rogavit misereri, sibique ferre auxilium, quo posset in Regnum patris sui, quo careret injuste, restitui. At ille tantas Francigenarum, Normannorum vel Aquitanorum virtutes inter se & illum esse respondit, ut nullo ingenio per tantam fortitudinem cum exercitu transire potuisset. His omnibus præter Bohemos fraudatus, cum de gentibus exteris vires satis magnas contra Saxones non haberet, pessimum (quod optime sciebat) consilium invenit, ut Saxoniam divideret, & Saxonibus contra Saxones pugnaret, ut quælibet pars victa jaceret, ipse victor exultans triumpharet. Principes igitur Saxoniæ sigillatim jubet ad se venire causam fingens aliquam grandem, quam dicebat eorum consilio se velle terminare. Illi nil dubitantes, quo sunt vacati, venerunt, quo nec venire cessarent si nullius causæ interpositione simplici præcepto Regem adire jussi essent. Sed venientes singulos primus accipiebat, cumque jam secum aliquandiu starent, animum suum eis aperuit, & eos, ut se ad opprimendam Saxoniam pro viribus suis adjuvarent, & hoc ipsum nulli proderent jurare cogebat, quod nisi statim facerent, ab eo recedere non valebant. Inde factum est, ut in nostra parte Pater, in adversa filius esset; hic frater unus, illic staret alius. Multi etiam de majoribus, quod bona in utrisque regionibus habebant, ut utraque servarent sponte sua hic relicto filio seu fratre ad Regem transibant, vel ipsi hic remanentes fratres aut filios ad Regem transmittebant. Plerosque militaris ordinis ad se eodem modo vocabat, & prout cujusque animum cognoscebat, minis sive promissionibus ad bellum civile sollicitabat. Etiam famulos ad se vocatos non dedignatur orare, ut vel interficiendo vel deserendo Dominos, mererentur libertate donari, vel etiam Domini Dominorum suorum fieri. Sed hæc omnia occulta erant adhuc. Quod si quis ei suum jurabat adjutorium, jurare cogebatur ejusdem fidele silentium. Quid dicam quod Episcopis, quos in suas partes trahere non poterat, hujusmodi dona mittebat, quibus illis Episcopatum pariter & vitam adimeret, quatenus his personis daret Episcopatum, quæ suæ voluntati præberent ad omnia consensum. Per quendam fallacem Monachum Wernero Magdeburg. Archiepiscopo pulverem pigmentarium munus egregium misit, quem contra multas ægritudines salubrem, sibi ab Italia à matre sua transmissum esse mandavit. Cujus partem crustæ panis insertam catulo dari præcepit, eumque sine mora mori vidimus, & quod Episcopus talem Medicinam non gustaverat lætati sumus.

Sed postquam hæc omnia famæ loquacitas per Saxoniam cæpit prædicare, & mala futura eodem, quo postea veniebant, ordine prædicare, plebs quidem (quæ causas nescit) lætatur, & omnes, qui suas terras invaserint primo impetu prosternere minatur; at nobilitas magnis angustiis afficitur, dum robur Regis prævalidum, suumque perexiguum subtili rationis examine metitur. Illinc namque ad pugnam venturos Francos, utrumque littus Rheni tenentes, Suevos, Bavaros, Lotharingos, Bohemos aspiciunt; Hinc vero non nisi Saxoniæ vix tertiam partem inveniunt, quod omnes Westphali & omnes circa Misnam habitantes Regis auro corrupti à nobis defecerunt. Ipsa quoque pars tertia secum fida manebat, quod singulos in ea regia promissa assiduè sollicitabant. Omnes etiam Episcopi præter quatuor, Halberstadensem, Mersburgensem, Pathabrunnensem, aut apertè ad Regem transierunt, aut animo nutanti nobiscum steterunt, ut in quamcunque partem res prospere cederent, illic securi declinare potuissent. Eodem tempore multa per Saxoniam signa fieri vidimus ex quibus mala, quæ post venerunt, præscire potuimus. Quod enim in Magdeburgensi prato vidimus corvos tàm acriter inter se pugnantes, ut alii alios jacere dimitterent exanimes, narrare supersedeo, quod sacratiora non minus futurorum præsagia narranda habeo. Episcoporum nostrorum virgæ pastorales, aëre sereno nimio æstivo calore perusto, stantes in capellis ita madescebant, ut aqua manum suam impleret, si quis eas accipiebat. In Stidaraburg erat lignea Christi in cruce pendentis imago, quæ eodem tempore tanto sudoris in æstivis diebus manabat fluvio, ut nec mappulis tersa sudare quiesceret, & vascula nonnulla suscepto sudore impleret. Wernerus Mersburgensis Episcopus dum sacra solennia celebraret & more solito sanguini dominico partem Corporis Christi imponeret, fundum calicis pars illa petebat ac si caro Christi in plumbum versa fuisset. Quidam presbyter in Episcopatu Magdeburg in villa Weddinge, in neutra parte conversationis egregius, qui nec vitiorum labe,

nec

nec virtutum laude claret eximius, dum in Sacramentorum confectione venisset ad communionem calice elevato, vidit vinum non solum spiritualiter, sed visibiliter in sanguinem conversum, cujus rubore pariter & densitate perterritus, nihil inde sumere præsumpsit, sed in Magdeburg civitatem, ubi adhuc venerabiliter servatur, cum magno timore portavit. Quæ omnia quid significasse putemus, nisi laborem, quem post experti sumus.

Ergò cum Regis ira longitudine temporis in nos nimis accensa diutius latere non posset, certisque signis, quæ mala nobis cogitabat facere, pateret; tunc principes nostri singuli & universi pariter legationes assiduas, nunc cum literis, nunc sine literis, ipsi Regi fecerunt, quibus hoc solum ab eo multa supplicatione petierunt, ut cœtu Principum suorum collecto, se coram eis, aut culpabiles ostenderet, & convictos eorum judicio puniret, aut ipsi suam innocentiam judicio quolibet ostenderent, & in ejus gratia, sicut hactenus, permanerent. Verum cum ab eo nullum pietatis responsum accepissent, & eum de sua tantum perditione modis omnibus tractare cognovissent, ad eos, qui cum eo Principes erant, legationes dirigunt, & eos, ut animum Regis sibi placare velint, humiliter petunt.

Anno igitur & amplius, postquam de Saxonia Rex abiit, evoluto, cum Rex esset Moguntiæ in Dominicæ Resurrectionis festo Saxonum nuncius illuc cum literis venit, quos Udoni Trevirensi Archiepiscopo, qui missas eo die celebrabat, cum stans in pulpito faceret sermonem, porrexit, & ut eas omni populo recitaret, & exponeret ex omnium persona Saxonum pro DEI amore rogavit. Quod cum Rex fieri prohiberet nuncius ipse literarum sensum cuncto populo brevi sermone fidenter exposuit, & omnes qui DEUM timerent, ne Saxoniam, priusquam de aliquo crimine convicta fuisset, armis invadere vellent, verbis omnium Saxonum postulavit. Sed Dux Suevorum Rudolphus fœderis à Saxonibus cum Rege subito compositi non oblitus, Regem quatenus injuriam cum DEO, tum sibi suisque Principibus universis contumeliosè factam non sine vindicta dimitteret instigavit, & ei se cum tota virtute quam possèt habere permisit. Idem cœteri principes universi fecerunt, aliqui quidem multis promissionibus allecti, plures autem vicinæ mortis necessitate, quam vitare non poterant, adducti.

Quod ubi Saxonibus est auditum, tunc frequentes Regi, cunctisque primatibus legationes miserunt, obsecrantes, ut se cum ferro nollent innocentes invadere; quod si in aliquo rei Majestatis regiæ ostenderentur, ad ipsorum arbitrium parati essent pœnas dare. Tunc Rex Archiepiscopo Magdeburgensi cum quibusdam aliis suam gratiam mandavit, sibique à suis amicis esse consultum, ne totam gentem sine culpa deleret, innotuit, quorum consilium se velle dixit audire, si isti vellent à suis inimicis discedere sibiq; Burchardum Halberstadensem Episcopum, Ottonem ducem, Fridericum præfectum palatii, cum cæteris, quos adhuc quæreret, traderent. Cui legationi cum consensu ipsorum qui poscebantur, est responsum, ut ipsi ei hac conditione præsentarentur, quatenus sub utrorumque Principum judicio starent, ut eos illorum sententia vel convictos damnaret, vel innoxios Regis gratiæ cum tota Saxonum gente conciliaret. Sed Wilhelmus Rex agnomine & Fridericus de monte, cum viderent apertè jam bellum cæpisse, Sacramenti, quod cum cæteris Saxonibus fecerant, obliti, multarumque calamitatum, quas ipsi fuerant passi, nec non quod ipsi causa principalis erant incipiendi belli, patriam infideles deseruerunt, & infideliores ad hostem patriæ Regem noctu transfugerunt. Nam postea, nec cives, nec hostes eis fidem habebant, & apud utrosque viles & infideles, despecti & miseri erant.

Ergò Rex cum toto, quam poterat habere, exercitu juxta Beringa venit, ibique positis castris consedit, at ex alia parte Saxones circa Nechilstedi sua castra locant, & dum Rex eos ad concilium vocet expectant. Cumque verba quibus suos accusatos volebant, expurgare disponerent, aderat nuncius Regis, qui Regem cum Saxonibus non verbis, sed ferro disputare velle dicebat, & huic disceptationi diem crastinum determinabat. Nondum bene nuncius ille verba finierat, veniens alter, Regem cum toto exercitu adventare, dicebat. Quod primo non credentes, ubi nimis verum esse cognoscunt, quod nec consilii locus erat ineundi, nec exercitus ad prælium ordinandi, quod ex improviso deprehensi solent facere, pauci quibus vel ani-

mus, vel arma fuerant in promptu, fortiter ibant ad pugnam, plures vero, quibus longe vel animus vel arma erant vertuntur in fugam. Verum ipsi pauci, qui ad prælium perstiterunt, bene quantum poterant vel suam, vel illorum qui fugerant vicem peregerunt. Nam nisi Deus ibi superbiam nostram humiliare decrevisset, paucissimi nostri totum exercitum illum in fugam vertissent: postremi enim illorum nescientes, quod nostrorum pars major fugæ se dedisset, cæperunt etiam ipsi fugæ præsidia quærere, & nisi illi nostrorum fugam prius agnovissent, fugiendo nobis victoriam reliquissent. Quem cui belli casus daret occidere, ne ipsis qui occidebant dabatur agnoscere, quod tanta pulveris facta commotio, ut cuiquam vix inter civem & hostem posset esse discretio. Hoc tamen comperimus, quod Udo noster Marchio consobrinum suum Rodulphum Ducem gladio fortiter in faciem percussit, & nisi nasus galeæ dependens fideliter defenderet partem capitis ejus superiorem penitus abscidisset, fratres in illo prælio fuere diversi, patres contra filios, nec non & alii affectus erant contra se divisi. Sed si quis scelus in suo propinquo faceret, à nemine poterat sciri; sævissimum quidem fuit illud prælium, sed brevissimo tempore peractum. Nam nostri numero quam pauci, sed virtute multi (ipsi enim hostes nunquam tantos ictus gladiorum se fatebantur audisse) postquam se à suis desertos esse viderunt, & ipsi multos occidendo fatigati fuerunt, ex paucis pauciores, paulatim se à periculo subtraxerunt, Regique victoriæ quidem gloriam, sed cum multa suorum ruina reliquerunt. Nam cum nostris ex partibus, ex summis principibus Gevehardus comes, ex mediis vero Volcmarus, & Suidgerus cecidissent, ex illa parte jacuerunt octo primates, non minus ipso Rege nobiles. Hoc prælium primum factum anno Domini M.LXXV. Idus Junii feria tertia.

Ergo Rex adepta cum multo suorum cruore victoria, aliquot dies intra sua castra manebat, donec eos quos de suis metus dispersèrat, recollegit, & mortuos suos vel sepeliri vel in patriam sepeliendos fecit deportari. Deinde Saxoniam nimis lætus intravit, quam sic postratam ut ulterius non resurgeret, æstimavit. Obvia quoque prædando diripuit, aut incendio consumpsit. Si pagani non ita vicissent, non majorem in victos crudelitatem exercerent, fæminis nil profuit in Ecclesias fugisse, vel illuc suas res comportasse. Nam viri per silvas diffugerant, vel ubicunque spem salutis invenire latendo potuerant, fæminas in ipsis Ecclesiis, etiam si fugissent, ad altare, corrumpebant, suaque libidine barbaro more completas fæminas cum Ecclesiis comburebant. Principes verò nostri diversas munitiones intraverunt, & inde legationes Regis principibus obviam miserunt, obsecrantes ut vel nunc Deo de sua gloria gratias agerent, & fratribus suis in Christo, pro Christi nomine, vel victis parcerent.

Ipso tempore Deus omnipotens urbi Magdeburgensi, per Sanctorum merita, qui ibi plures habentur, magnam misericordiam ostendit, & ipsam urbem, totumque illud Episcopium à crudeli Regis invasione ita mirabiliter defendit, ut nulli qui hoc cognovit, liceat dubitare, ipsorum meritis Sanctorum tunc illam civitatem incolumem permansisse. Nam cuidam ancillæ Dei ante prælium per visionem fuerat revelatum, si caput S. Sebastiani, quod in eadem civitate cum multa veneratione habetur, circa terminos Episcopii fuisset portatum, eosdem terminos nullus possit intrare hostium. Quod cum ipsa Meinfrido ejusdem urbis præfecto, & præfectus, antequam exirent ad bellum, nobis audientibus Archipræsuli nostro retulisset, peracto jam prælio, caput ipsum omnes terminos nostros, antequam Rex veniret circuire fecimus, & ita esse sicut ancilla Dei prædixerat, ex ipso rerum eventu comperimus. Nam ubicunque Rex ad ipsos terminos venit, divino nutu perterritus, rediens nusquam illud Episcopium intravit. Sed cum Rex exercitu comitante venisset Goslariam, ibique à quibusdam nostris Episcopis triumphali susceptus esset gloria, ab amicis suis, quid sibi foret agendum quæsivit, & vix quod sibi utile esset invenire potuit; Nam consilium quod ei dederunt pene omnes, ut Deo de victoria sua gratiam ageret & Saxones in pacem & gratiam suam sicut Rex Christianus reciperet, non accepit. Quod vero ipse solus volebat, ut statim cunctos suæ servituti subjiceret, ad præsens implere non potuit. Nam nec principes omnes capere valebat, quod per diversa dispersi fuerant, nec diu cum exercitu in hac terra manere potuit, quod fames in illo

anno nobis tunc utilis fuerat, & Julius mensis fruges adhuc maturas non exhibebat, nec vero tutum putabat sine exercitu tunc in Saxonia remanere. Abiit ergo cum toto exercitu, & Saxoniam (sicut prius) habuit in incerto. Nam postquam recessit, Saxones iterum congregantur, Deumque quod eos misericorditer castigans non penitus opprimi permiserit, humili devotione collaudant, & se invicem quatenus unanimiter pro sua libertate tota virtute pugnent, adhortantur: Deique misericordiam non ex toto sibi sublatam inde conjectant quod quasi paterna pietate flagellati, ad recipiendam virtutem discessu Regis opportunum tempus acceperant.

Interea Rex totum exercitum iterum congregabat, ut Octobri mense Saxoniam ingressus, fruges, quas Julio mense multas in agris viderat, aut utendo aut comburendo consumeret, populum totum vel rebellem gladio devorandum daret, vel humilem perpetuo servituti subjiceret. Econtra Saxones magno jam periculo fracti prudentes, cum non minore venerunt exercitu, jam non, sicut antea fugaces terga daturi, sed fortiter pro libertate pugnaturi sua, ita ut jam vel Dei auxilio firmiter retinerent, vel cum vita simul amitterent. Ergo ambo exercitus in loco qui dicitur Everha, convenerunt, & à se non loco sed animo longe fuerunt, tamen exercitus Regis ad prælium non ut antea promptus erat, quod non (sicut audierat) imbelles esse Saxones expertus fuerat, & magna sibi pars de priori multitudine deerat. Nam Bertoldus & Rudolphus Duces, postquam à priori sunt prælio reversi, divina pietate compuncti quadragesimas publice jejunarunt, & amplius se pro Rege contra Saxonum innocentiam non esse pugnaturos fideliter Deo voverunt. Tunc illi ad Saxones miserunt, & accepta dataque fide ad secretum consilium Principes ex utraque parte convenerunt. Ibi illi nostris in suâ fide promiserunt, quod si se sponte tradendo Regi vellent honorem facere, & tota Saxonia quieta staret in pace, & ipsi nec in dura, nec in longa forent captivitate. Fama quoque testante comperimus, quod Rex suis jurasset Principibus, ut si hoc ad honorem suum perficerent, in principio Novembr. proximi, omnes ad suà cum pace & gratia dimitteret. Igitur omnes Episcopi nostri, Duces, Comites, cæterique majores, manu fidei ab illis accepta Regiæ potestati se sponte tradiderunt, totumque populum suum valde tristem in patriam redire jusserunt. Distributis ergo per custodias principibus nostris, Rex omisso exercitu Saxoniam cum magna gloria ingreditur, & ab his qui domi erant cum majore gloria suscipitur. Nam sperabant eum (sicut promiserat) cum pace & pietate venire, omnesque suas injurias oblivioni perpetuæ tradere. At ille suæ promissionis oblitus, nec Deo pro victoria quam sic leviter acceperat, dignas laudes humiliter reddidit, nec illam quam tunc habebat gloriam, unquam se dispositurum credidit. Quod si Regi Regum se tunc humiliter substerneret, & in victos misericordiam Dei ostenderet, non solum quos vicerat, Saxones, sed omnes quibus imperabat gentes timere se pariter & amare faceret, & ad illas etiam nationes, quæ sibi non subjacebant, gloriæ suæ famam cunctis laudandam transmitteret. Quia vero crudelitatis antiquæ non immemor, timeri tantum nec amari curabat, nec Saxones sibi fideles, nec alias sui regni nationes devotas habebat, & ingentem apud exteras gentes laudem, quam posset, habere, perdebat. Amicis enim non minus quam hostibus crudelis fuit, nisi quod in amicos crudelitatem prius exercebat, ut hostes ex hoc cognoscerent, quid sibi futurum sperarent. Erriberti denique Marchionis, qui Saxonibus nullum fecerat auxilium, sed Regi (utpote valde propinquo genere) toto animo favebat, possessiones prius invadit, easque Otherico cuidam de suis consiliariis donavit. Hic Othericus de Godesheim oriundus fuit, & quod Dei timorem penitus abjecerat, Godeshetz agnomen habebat, quod vere ex odio Dei venerat, quod illi Regi familiariter adhærebat, Regisque mentem pro suo velle disponebat. Deinde nostrorum bona captivorum, quæ ipsis manere debebant, integra, si fides fuisset ei integra, suis parasitis largitur, & quæ suis principibus in nos bona promisit cuncta mentitur. Tunc urbes & castella, vel quascunque munitiones adhuc habebat Saxonia, sequacibus commendavit, & ut per totam regionem tyrannidem exercerent imperavit. Natalis Domini festivitatem, ubi MLXXVI. annus ab incarnatione Domini inchoatur, convocatis ad se suarum partium Episcopis, animo non festivo Goslariæ celebravit, quod festum salutis humanæ principium Ottonis occisione nefanda contaminare disposuit, quem Christus ad honorem suæ nati-

vitatis

vitatis eadem gratia mirabiliter eripuit, qua ad liberandum genus humanum ipso tempore Deus homo fieri voluit. Nam ipsum Ducem Reperto Bavenbergensi Episcopo servandum commiserat, & Episcopus eum in castello quodam dum ipse pergeret ad curtem regiam, militibus suis custodiendum tradiderat. At Rex illuc Episcopo nesciente misit, Ducemque ad se duci præcepit, ita ut temporum vicibus mutatis per noctes irent, & dies noctium vice quiescerent. Cumque in media nocte à quatuor armatis ipse inermis ductus Goslariam venisset, & illi per curtem ad sylvam tendere noluissent, tunc primum intellexit, quod in sylva se occidere jussi fuissent. Igitur eos rogat, ut sibi ad monasterium orare liceat, quod ei cum fuisset negatum, subito unius ipsorum gladium comprehendit per capulum, & cum ense nudo invitus illis ad Episcopi sui custodis cubiculum pervenit, & cum magno strepitu Episcopo expergefacto, rem quæ secum agebatur innotuit, eumque ut se à furtivæ casu mortis eriperet oravit. Quod cum per oppidum divulgatum fuisset, Rex eum sicut voluerat, non præsumpsit perdere, sed eum liberè per curiam quò vellet ire permisit. Sed ille (sicut erat vir in omnibus prudens) ad consilia Regis frequenter accessit, & sapientia sua brevi tempore promeruit, ut quicquid ad honorem Regis pertineret, ejus consilio maxime Rex ipse disponeret. Denique quem nuper habebat, hostem sævissimum, eum nunc cæpit habere consiliatorem fidelissimum.

Nos autem ubi Principes illos qui nostros habebant in custodia, Goslariæ esse comperimus, literas eis supplicationum, pro principum, Episcoporum, aliorumque Captivorum ereptione misimus.

Cum ergo Rex urbes & omnes in Saxonia munitiones suorum fidelium præsidiis occupasset, & nihil sibi quo minus in Saxonia faceret cuncta quæ vellet putaret obstare transivit à nobis in medio Quadragesimæ, obsides multos secum ducens & apud nos qui tributa de regionibus nostris exigerent, relinquens. Cumque suos fines intrasset & Duces ejus cæterisque qui fortiter in prælio pugnaverunt, dona triumphalia exspectarent, ille munus quod ferè cunctis suis fidelibus largiri solitus erat, etiam nunc in præmio virtutis dare parabat, dolensque quod ex principibus in prælio non ad votum suum cecidissent, vitam quam per ignaviam eos servasse credebat, eis per sævitiam auferre cupiebat. Nam ut solus omnium Dominus esset, nullum in regno suo Dominum vivere vellet, itaque cum tribus fortissimis viris armatis quandam domum desertam medio noctis intravit, & illuc unum ex militibus Rodolphi Ducis secreto introduxit. Qui visis gladiis sibi timuit, quod quo effugeret non habuit. Sed cum Rex multis eum promissionibus oneraret, si Rudolphum Ducem ubi primum sibi daretur opportunitas, occideret, non amore promissorum, sed timore gladiorum præsentium hoc se facturum quasi lætus promisit, suamque promissionem juramento confirmavit.

Mane autem facto cum Dux de virtute & fide multum laudatus à Rege cum multa suavitate amissus abiret, ille correptis armis velociter insequitur, & lancea protensa per mediam turbam festinans alto clamore se Ducem occidere minitatur. A militibus vero circumdatus, & causam terroris interrogatus, totam seriem negotii, quod in nocte gestum fuerat, exponit, armisque projectis ipsi Duci, quid & qua vi coactus juravisset, innotescit.

Alio tempore cum idem Dux reginam in manu sua à monasterio duceret, Rex sagittario cuidam præcepit, ut eum juxta Reginam sagitta transfigeret. Sed ab eodem sagittario præmonitus Dux Reginam non perduxit, sed inventa qualibet causa festinans ab ea recessit.

Tertia vice cum causæ quædam intra cubiculum Regis agerentur ut actionibus illis Dux cum paucis suis interesset, nunciatum est ei, quod duo Regis famuli januam cum nudis gladiis obsiderent, qui Ducem egredientem, ex utroque latere perfoderent. Itaque suos cum gladiis occultis occulte fecit advenire, & aliquot ex ipsis cubiculum fecit intrare, plurimos vero præ foribus stare. Cumque omnia sicut jusserat essent disposita, cum suis accedens ad januam, Tales, inquit, eos janitores, Domine Rex, in vestro cubiculo nollem modo vidisse, nec unquam post hac amplius volo videre. Hæc locutus obiit, cum magno furore, & dixit, (quod & implevit) quod nunquam vellet ulterius ad Regis curiam venire.

Eodem

Eodem vel simili dolo etiam Berchtoldum Ducem quærebat perdere, quod hi duo magis ejus malitiæ videbantur obsistere. Et quare de duobus tantum ejus sævitiam commemoro, qui nullum de principibus possum asserere securum tali periculo? Quadam namque die dum ipse cum suis scurris moraretur in cubiculo, & Episcopi cæterique Primates excubarent, in vestibulo, fertur illis dixisse, qui conscii & fautores erant suæ nequitiæ: Ecce isti sunt, qui regni mei divitias habent, & me meosque omnes in paupertate reliquerunt. Quod si illi de medio fuissent ablati, ego cunctique mei familiares cito possemus divites fieri. Quapropter si viri estis, & divitias habere cupitis, istos nunc inermes armati fortiter invadite, & omnia quæ illi possident, accipite. Habebat autem in cubili suo semper multas secures lato ferro splendentes, quibus nec clypeus nec galea resistere poterat virtute aliqua. Quod nisi Anno, Coloniensis Præsul, ab uno qui cum cæteris facinus erat acturus, paulo ante fuisset submonitus, ea die fuisset perpetratum miserabile facinus. Verum ut ad priora paulisper revertar, ubi primum primates, nostri deditionem fecerunt, omnes semitas quæ per montes ducunt in Italiam, Rex claudi præcepit, nec ulli homini viam patere permisit, ne rei veritas ad Apostolicum prius veniret, quam ipse per Legatos in suum favorem ipsum Apostolicum traduceret. Deinde misit Romano pontifici Legatos, qui ei intimarent, quod Episcopi Saxoniæ sui ordinis obliti contra se in prælio congressi fuissent, eumque rogarent, ut eos sicut infideles, perjuros & belli civilis auctores gradu sacerdotali deponeret, quatenus tales per quos Ecclesia pacata regeretur, ipse in eorum locum poneret. Sed Regis Legatos ad Apostolicum fama præcesserat, eique seriem rerum gestarum totam veraciter indicaverat.

Misit ergo Regi literas, quibus eum de multis aliis criminibus arguebat, & ut Episcopos à captivitate dimissos, Ecclesiis bonisque suis intergrè restitutis remitteret, orabat, & post hæc concilium in eo loco, quo venire posset Apostolicus, congregaret, ubi Episcopi vel si dignius essent Episcopalem perderent dignitatem, vel injuriarum, quas erant passi Canonicam reciperent satisfactionem. Quod si in his sacris canonibus noluisset Rex obediens existere, & excommunicatos à societate sua repellere, se eum velut putre membrum anathematis gladio ab universitate sanctæ Matris Ecclesiæ minabatur abscindere. Qua legatione suscepta, & venientibus suis, quos miserat Apostolico, confirmata, tristis valde fuit, quod in Apostolica dignitate malitiæ suæ, sicut sperabat, auxilium non invenit.

Rex igitur cum suis deceptoribus una Wormatiam venit, & cum singulis illis binis consilium inivit, qualiter dignam vicem rependeret illi contumeliæ, quam omnes audierant Romanum pontificem sibi fecisse, quod cum se minatus sit excommunicaturum, cum tale quid cunctis temporibus fuisset inauditum. Cumque multa multis modis diu volutarent, tandem quibusdam eorum placuit, ut Episcoporum concilio facto Papam quasi Simoniacum communi consensu damnaret, eoque deposito Rex in loco ejus unum de suis amicis constitueret, qui omnia, quæ Regi fuissent placita, tota voluntate perficeret. Hoc igitur inito confirmatoque consilio fecit omnes suos Episcopos convenire, & coëgit illos Hildebrando, qui Romanus Pontifex vocaretur & non esset, subjectionem, & obedientiam interdicere, & hoc ut postea nullus eorum posset negare, fecit unumquemque eorum nomine suo prænotato manu propria abnegationem Hildebrando chartis singulis inscribere hoc modo: Ego N. civitatis N. Episcopus, Hildebrando subjectionem & obedientiam ex hac hora, & deinceps interdico, & eum post hac Apostolicum nec habebo nec vocabo. Quod quidem pauci fecerunt, ex animo, qui & auctores ipsi fuêre consilii: plures vero literas quidem abrenunciationis mortis timore scripserunt, sed invitos se fecisse per hoc ostenderunt, quod cum primum datur ejus opportunitas, Apostolico supplices confessionis literas dirigunt, & se reos ei agnoscunt, sed expurgationem necessitatis obtendunt. Deinde per totam Italiam misit Epistolas magnis donis, & majoribus promissis, illius terræ principes in favorem suæ partis inclinans. Itaque nostrates Episcopi, solummodo scripto illi renunciabant, non juramento, Romanos etiam quam plurimos pecunia corrupit, & ut Hildebrandum ab Apostolicæ sedis honore dejicerent, literis oravit. Ipsi quoque Apostolico plenas contumeliis literas direxit, in quibus ut Apostolicum nomen & sedem citò relinqueret, minaliter præcepit.

Quæ literæ cum Domino Papæ in Basilica Lateranensi Sanctæ Synodo præsidenti fuissent allatæ, & coram Synodo palam recitatæ, tanta fit in Ecclesia commotio, ut idem legatus nisi inter Apostolici pedes defensionem invenisset membratim laniatus interisset miserabiliter. Sequenti verò die Dominus Papa coram ipsa Synodo declaravit, quotiens & quanta mansuetudine Regem de magnis criminibus corripuisset, ut Episcopos captivitate solveret: quanta suavitate rogasset, Apostolica auctoritate jussisset: & pro paterna dulcedine quantam superbiæ amaritudinem recepisset. Deinde cunctis acclamantibus ne talis contumelia remaneret inulta, omnium consilio & consensu Henricum Synodali judicio damnavit, regisque nomine & honore privatum Anathematis gladio percussit.

Legatus Regis reversus, cum Regi, qui tunc erat Trajecti, quod erat excommunicatus, indicaret. Wilhelmi ipsius urbis Episcopi consilio Rex excommunicationem illam nihili pendit. Episcopus quoque idem timens, ne si populus hoc audisset, à Rege sicut ab excommunicato discederet, intra missas sermonem faciens ad populum, derisoriè quod Rex esset excommunicatus indicavit, sed hanc excommunicationem nihil valere, quibus poterat, verbis (utpote facundus homo) confirmavit, sed quantum valeret, in seipso coactus est agnoscere, si liceret ei pœnitendo à superbia resipiscere. Nam in ipso loco, in quo Romano pontifici derogabat, ejusque potestatem verbosus adnihilare laborabat, ipse mala valetudine corripitur, in qua usque ad miserandum miseræ vitæ finem detinetur. Itaque morbo magis & magis ingravescente dum esset cum eo quidam homo Regis, eumque rogaret, ut se cum suo mandato remitteret ad Regem: Hoc inquit, ei mitto mandatum, quod ipse & eo, & omnes ejus iniquitati faventes, damnati sumus in perpetuum. Cumque à suis, qui aderant, Clericis, ne talia loqueretur, esset admonitus; Quid aliud, inquit, loquar, nisi quod verum esse, visibiliter intueor. Ecce enim Dæmones lectum meum circumstant, quatenus me mox, ut expiravero, rapiant. Itaque cum fuero de corpore eductus, rogo vos & omnes fideles, ne se fatigent pro me faciendo supplicationes. Hac igitur in desperatione defunctus, nullis orationibus DEO reconciliatus, diu jacebat insepultus donec Romam mittitur, & inde quæsito consilio, ne populus fætore corrumpatur, Apostolico jussu sine commendationibus sepelitur. Non longè autem post mortem suam Abbati Coloniacensi apparuit, priusquam eum fuisse mortuum cognovisset, & non sum, inquit, vivus, sed vere defunctus, & in inferno sepultus. Sic ille sapiens, & per omnia vir honestus, si non esset avaritiæ venenis infectus, stultum & miserabilem finem habuit; quod hunc, dum poterat, præcavere noluit. Et cur eum solum dico miserabiliter obiisse? cum manifestum sit, omnes ferè Henrici familiares & fideles æquè miseras mortes incurrisse, & eos miseriores, qui fuerant illi fideliores: quod fides illa vera erat perfidia.

Ut enim per excessum quædam vel repetam vel percurram, patriarcha qui legatus Apostolici maximus auctor abjurationis extiterat Henrici, & novi Regis instituendi, postquam Exregi quasi regi sociatus retrogradus efficitur: repentina morte præventus, quod communicabat excommunicatis, incommunicatus & inconfessus huic vitæ subtrahitur. Verum quod tantæ dignitatis virum non decebat, ire solum ad infernum, quinquaginta (sicut audivimus) de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos, ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes.

Volo, Treverensis Archiepiscopus, omni pietate plenus, dum nimis mansuetus Tyrannidi non resistens, Henrico plus, quam decebat, obsequitur, ejus flammeo furori suæ consensionis oleum ministrat, & ut Ecclesiæ deprædentur, licentiam donat mox in crastino manè mortuus invenitur, ut omnibus aperte constaret, ideo eum tali morte obiisse, quia in Ecclesiarum prædatione non timuit assensum præbere.

Eppo, Cicensis Episcopus, dum in Episcopio S. Kiliani quendam rivum forti fidens in equo transiret, quem quilibet pedes sine periculo transire posset, ubi nec timor ullus fuit, equo cadente moriens sic interiit: S. Kiliano sic disponente, ut qui ejus urbis violentus incubator injustè vinum suum bibebat, aquam quoque suam justè bibens ultra vinum non quærat, & quia nobis irreconciliabilis permansit, sic & Deo irreconciliatus ab hac vita migravit.

Gode-

Godefridus Dux, qui fuit maximus hostis Saxoniæ, periit in secreti corporis parte perfossus sævo mucrone, nec purgatus ultimâ confessione, nec munitus sacrâ communione.

Godebaldus dum equo suo noviter ferrato pedem posteriorem levaret, ut an aptè ferrum esset impositum perspiceret, ab ipso pede in fronte percutitur, & sic ab hac vitâ abstrahitur.

Burchardus Misnensis præfectus, dum in quadam sua, cui præerat, urbe, ab urbanis invaditur, equo cui insidebat, frustra calcaribus vulnerato fugere molitur, quod equus sæpè prius de velocitate laudatur, modo cum maximè maximo cursu opus erat, fit stationarius, quasi diceret, mihi non licet eum nunc à vobis eripere, qui dum sibi licuit, nolebat se corrigere. Moritur ergo tum magno animæ suæ periculo, quòd sæpè consensum præbuit periculoso sævissimi Regis consilio.

Luipoldus frater Bertoldi Regis consiliarii, qui & ipse ejus consiliarius erat, dum quadam die juxta Regem equitans cum eo quoslibet sermones conferret, accipiter quem sinistrâ portabat volitare cepit, quasi capturam peteret, ille vero post avem parumper se inclinans ab equo gravis cecidit, & ensem, quo cinctus erat, è vagina lapsum, capulo terræ defixo in pectore medio recepit: & qui sæpe pravi consilii consors, vel auctor fuit, sine consilio perpetuæ salutis ab hac vitâ recessit. His ex parte tractatis, multa his similia præteriens, ad iter inceptum volo reverti, quod non aberrando, sed deviando spontè deserui. Igitur compertâ pontificis legatione & excommunicatione sive depositione Henrici regis, omnes, qui nostros captivos habebant, quod nullam apud regem misericordiam, dum Rex erat, invenire poterant, & ei nullam, modo cum Rex non esset, fidem vel subjectionem debebant; omnes eos in patriam gratis, Henrico nesciente, dimiserunt. Sed Burchardus Halberstadensis Episcopus quàm mirabiliter à miserabili damnatione sit divinâ pietate liberatus, ad Dei laudem, & ad omnium miserorum consolationem referemus. Dum Henricus esset juxta Danubium, & secum haberet sororis suæ maritum Salomonem, similiter ab Ungariæ regno depulsum, quod temporibus illis vigebat regum depositio, genero suo jam in patriam redituro, in cujus extremitate paucas urbes vix habebat, Episcopum Burchardum commendavit, eumque multum, ut nunquam in Teutonicis finibus videretur, obsecravit: quod & ille promisit. Quod cum Episcopus præsensisset, amicos, quos habebat ibi paucos, paucis, (sicut tempus monebat) verbis alloquutus, rogavit omnes pro Dei nomine, quatenus de suâ cogitarent ereptione. Tunc Othelricus quidam dixit ei, stare quandam domum desertam non longè à littore, monuitque eum, ut hanc arte qualibet intrare tentaret. Episcopus ergo tantum cum uno capellano navi impositus Exregem jubetur antecedere, donec ipse cum socero pransus, eum cum gurgite currens velox insequatur. Leniter ergo defluens Episcopus non in somnum dissolvitur, non in vanis confabulationibus occupatur, sed cor cum totâ devotione levat ad Deum, oculos in littus tenet intentos, donec præmonstratam conspiciat domum. Quâ visâ rogat nautas, ut in littus se velint exponere, quatenus ventrem levando persolvat debita naturæ. Illi nihil suspicantes in miserum misericordes fuêre, & cum capellano comite exire permisserunt. Quid moror? cum in illo nullam moram intueor? removetur à littore longius, nautisque ne longius abiret, clamantibus, appropinquat domui, leniterque pulsans, Deumque suppliciter invocans dixit: Aperi. Nunquam dixit, neque dicturus est cum majori devotione cordis: Aperi, nisi si speraverit, sibi quandoque januam regni cælestis aperiri. Othelricus paratis equis & sociis, Episcopum suscepit, & die quiescens, nocte verò festinans, eum Dei misericordia comitante in Halberstedi perduxit. Quantâ gratulatione totius populi fuisset acceptus, mens hebes non valet explicare stylo. Etiam qui eum prius odio habuerunt, in occursu læti gaudentesque cucurrerunt.

Principes ergo nostri diversis ab exiliis omnes penè simul in patriam reversi magnam his, qui domi erant, dederunt materiam gaudii, & multis id aperuerunt in laudem Dei. Invenerunt enim totam penè plebem congregatam, exigi tributa à prædiis suis persolvenda, jam spe retinendæ libertatis deposita, quæ juberentur cuncta facturam. Hermannus autem Magni ducis patruus, & Thiedricus de Kathalenburg (hi namque prius aliquanto cæteris venerunt) obstupefactis omnibus exclamaverunt;

runt; Nolite, dicentes, optimi Saxones, nolite servitutis juga recipere, nolite de misericordia Dei desperare. Ecce nos, qui vestri causa nos in captivitatem dedimus, Dei clementiâ, illo, qui nos tenebat, invito redimus, pro vobis & vestere pugnaturi quam diu vivimus. Erigite ergo cervicem, jugo servitutis excusso liberam, nunquam posthac servitute premendam, adjuvante Deo. Retinete manus à tributis solvendis, retinete possessiones vestras liberas, sicut liberas eas à parentibus vestris accepistis. Vos autem fautores iniquitatis, qui miseræ plebis oppressionem crudelis tyranni quæsistis, ab opprimendo cessate, ab exigendo quiescite, & ex hac horâ, vel nobiscum pro libertate pugnaturi fideliter & jurati permanete, vel ex hac horâ velut hostes infidi & perjuri, à nobis & à patriâ nostrâ nunquam reversuri discedite.

Talibus verbis & hostes confusi à ferocitate quiescunt, & cives confortati, pristinâ virtute receptâ, in unanimitatem facilè coälescunt. Coädunati denique præsidia Henrici ab omnibus castellis ejiciunt, & illis ea, quorum fuerant, libera restituunt: possessiones alias, quas tyrannus injuste his, quorum erant, erepta injustius, illis, ad quos nullo jure pertinebant, donaverat auferunt, & eas ad justos possessores redire faciunt. His omnibus in finibus nostris ritè paratis, diem & locum determinant, ubi concordiam ad defensionem patriæ renovaturi conveniant; & eos, in quibus infidelitatis suspicio resideret, aut à finibus suis exire, aut secum fideliter convenire compellant.

Hæc omnia dum Henricus audisset, nimis in animo conturbatur, & Moguntiam veniens, quosdam de residuis adhuc captivis ad se duci præcepit, & cum eis de pretio, quo se redimerent, ut dimitterent, egit. Interea ortâ seditione inter Moguntinos & Bambergenses milites, civitas à Bambergensibus incenditur, ut aut tota, vel maxima pars ejus arsura videretur, ad quam restinguendam dum Henricus ipse omnisque populus festinaret, captivi nostri sine custode relicti, inventâ navi, Rhenum transierunt, & die noctuque festinantes in patriam suam pervenerunt, inter quos erat etiam Gertrud nobilissimi Ottonis ducis fratris Hermanni vidua, quam Ludovicus ante biennium ferè ceperat, & Domino suo Henrico, ut ab ea pecuniam extorqueret (quod & fecit) adduxerat.

Henricus ergo Exrex videns suæ voluntati cunctas res adversari, cum intelligeret, se de lupinâ ferocitate parum proficere, pellem non corvinam cogitavit induere, ut ostensione pietatis & justitiæ deciperet, quos crudelitate violenta superare non poterat. Volebat namque legatos ad Saxoniam mittere, qui dicerent, se eis, plus quàm ipsi cuperent, bonum esse velle, se penitus injustitiam cum vitiis omnibus, quoad posset, abjicere, se eis in omnibus pariturum dedere. Sed nullum, qui hanc legationem portare præsumeret, invenit: quòd de suis quoque eum nullus, quod ore emisit, in corde habere credebat, nec aliquis dubitavit, quin, si quis Saxonibus valdè jam exasperatis hoc nuncium falsitatis afferret, pro falsis promissis pœnas veraciter daret. Remanserant autem adhuc duo de nostris apud eum, Wernerus Magdeburgensis, ejusdemque nominis Mersburgensis episcopi, qui cum possent invito rege (sicut alii) repatriare, nolebant, quia in illo, licet impio, Deum, à quo est omnis potestas, offendere timebant. Hos ergo cum supradicta legatione ad Saxoniam misit, sed de eorum reversione nihil eis dixit. Illi verò Saxonibus cum tota voluntate, quod erant jussi, suadebant; sed Saxones cognitis ejus mendaciis, hæc quoque præmissa veneno falsitatis infecta non dubitabant, cumque vellent Episcopi eorum responsa reportare, jussi sunt unum è duobus eligere, aut hic modo stare aut hoc nunquam posthac redire. Principes ergo nostri simul adunati, juramentis & obsidibus invicem datis, in unum se confirmant, & ut ad invicem firmissimè cohærerent, regem, cui subjaceant, omnes eligere deliberabant. Sed cum audissent, quod Suevos tam crudeliter antiquum fœdus infregisse pœnituit, ad eos legatos de renovando fœdere mittere complacuit, ut iterum convenientes in unum, inimicitiarum acerbitatem sublata dilectionis suavitate superarent, & invicem sibi donantes contra communem omnibus hostem uno de se rege facto concorditer starent. Domino quoque Apostolico literas miserunt, quibus, ut vel per se, vel per nuncium genti penè perditæ consolator adesset, suppliciter oraverunt.

Non

Non modico igitur Saxones exercitu collecto, perrexerunt ad Rhenum contra vicum, qui dicitur Oppenheim, quo & patriarcha cum episcopo Pataviensi pontificis Romani legato convenerat, & unà Suevorum non parva multitudo, qui omnes exercitum Saxonicum, dum veniret, expectabant; quibus appropinquantibus patriarcha, ceterique primates, quod de recenti prælio utrorumque gladii adhuc cruore madebant, quamvis per legationes mutuas invicem sibi donassent, tamen ne (quod facile est armatis) seditio vilibus à personis factum fœdus corrumperet, obviam Saxonibus ibant, & amicitiam quam renovaverant absentes, nunc præsentes confirmare monebant. Hinc ergo dux Otto violenter honore suo privatus, illinc Walterus dux eodem honore etiam non justè sublimatus, hac conditione sibi invicem pacis oscula dederunt, ut electo (propter quod ex utraque parte convenerant) novo Rege, quicunque eorum ipsum honorem jure retineret, alter ei non invidens libenter concederet. Similiter pacis oscula dederunt ordinis secundi sive tertii, partis utriusque milites, quicquid invicem se læserant, non sine multo fletu donantes. Tunc omnes facti ex hostibus amici fideles, castra posuerunt tam propè, ut vicissim populus uterque sermones utriusque non difficile posset audire,

Cumque jam cæpissent de rege constituendo sermones conferre, Saxones ex Suevis, Suevi ex Saxonibus unumquemque volebant eligere, Henricum vero tenebat in alterâ ripâ Rheni civitas Moguntina, omni spe regni retinendi depositâ. Misit tamen nuncios, qui tentarent istos ad misericordiam flectere, ut ejus jam satis correpti correctionem dignarentur accipere. Sed eorum nullius legatio à quoquam nostrate accipitur, nisi prius per Apostolici legatum ab anathematis vinculo solvatur. Ut igitur stylus velociter currat, humilitatem pænitentis accepturos se promittunt eâ conditione, si vellet implere, quæ ei nostrates facienda proponunt. Quod cum ille spopondisset, hoc ei primum proponunt, ut episcopum Wormaciensem, qui jam diu fuerat expulsus, potentem faceret urbis suæ: deinde ut mox literas scribi faceret, in quibus se fateretur injustè Saxones afflixisse, quas à nostris perspectas imagine sua nostris præsentibus signari faceret, & signatas per Italiam & Teutonicam terram mittendas per nostros nuncios nostratibus daret, ipseque Romam veniens per dignam satisfactionem anathematis vinculo careret. Episcopus ergo statim cum magno honore in urbem deducitur, literæ in præsentiâ nostratium bullâ regis signatæ per nostros nuncios per civitates Italiæ regnique Teutonici diriguntur, ipse se totâ festinatione parat, ut per Romani pontificis indulgentiam anathematis ligamen exuat. Nostrates verò singuli Sacramento firmaverunt, ut nisi Henricus IV. Henrici imperatoris filius in februarii mensis initio à banno per Apostolicum solutus fuisset, nunquam amplius ullo ingenio suo Rex eorum nec appellaretur, nec esset. Quod Sacramentum primò fecit Patriarcha & in literas redactum in suum misit marsupium, quod tamen, quia melius servavit in scripto, quàm in opere (sicut paulò ante dictum est) crudele dedit supplicium. Deinde fecit idem Pataviensis episcopus, sedis Romanæ legatus, & post hos omnes, qui aderant, Episcopi, duces, Comites, ceterique majores & minores: sed Episcopi plus aliis in hoc egerunt, quòd juramentum in literis etiam servaverunt.

Tunc misso legato rogaverunt Apostolicum, ut in principio Februarii vellet Augustam venire, ut causâ diligenter examinatâ coram omnibus, vel eum solveret, vel eo fortius adhuc ligato, alium sibi cum ipsius consensu quærerent, qui regnare sciret. His omnibus peractis, exercitus uterque cum multa charitate dividitur, & uterque tripudians & Deo laudes cantans ad sua revertitur.

Apostolicus autem cùm, sicut rogatus erat, Augustam versus tenderet, ut ibi ingrediente Februario, qui erat annus Domini M.LXXVII. sicut placuerat principibus, adesset, & nostrates illuc è contra venire festinarent, ut Dominum Papam venerabiliter (sicut decebat) acciperent; ecce nunciato Apostolico, Henricum cum magno exercitu Italiam intrasse, & si ipse montes, sicut volebat, transcendisset, alium Papam illum constituere velle. Itaque misso velociter nostris obviam legato, ipse tristis, immò multa timens revertitur, ut Italiam à gladio & igne tueatur. Henricus autem per Italiam vagans loco, sed magis animo, quid ageret, nesciebat, quia, quicquid ageret, regnum perdere timebat. Nisi enim supplex ad Apostolicum veniret &

per eum solutus à banno fuisset, regnum se non recepturum, pro certo sciebat. Si verò supplex ad satisfactionem veniret, timebat, ne sibi pro magnitudine criminum, regnum pontifex auferret, vel sibi inobedienti vincula potestatis Apostolicæ duplicaret. Ergo in multis curis in diversa dividitur. Quamvis autem utroque modo per se perditum & perditurum non dubitaret, tamen illam partem, in quâ aliquid spei esse putabat, elegit, & laneis indutus, nudis pedibus ad Apostolicum venit, dicens, se plus amare regnum cæleste, quàm terrenum; & ideo pænitentiam, quamcunque sibi vellet imponere, se humiliter suscepturum. Apostolicus verò de tanti viri tantâ humilitate lætatus, præcepit ei, ut regalem ornatum, donec ipse permitteret, sibi non imponeret, quatenus omnipotenti Deo acceptior esset cordis ejus contritio, quo eam etiam foris ostenderet vilis habitus testimonio: & ut eos, qui erant excommunicati, convivio vel colloquio vitaret; ne quod in se propriâ conversione fuisset (Dei gratiâ) mundatum, aliorum contagio fieret magis quàm fuerat immundum. Quod utrumque cum se facturum polliceretur, absolutus hac lege dimittitur, multum monitus ne Deo mentiatur: quod si promissa non impleverit, non solum priora vincula non auferantur, sed etiam alia strictiora superaddantur. Itaque reversus ad suos, cum cæpisset eos à suo convivio separare, magnum cæperunt tumultum facere dicentes ei, quia si eos, quorum sapientiâ & virtute obtinuisset hactenus regnum, nunc à se repelleret, Apostolicus ei nec illud reddere, nec aliud acquirere potuisset.

His & aliis talibus verbis animus ejus immutatur, & ad consueta pravo pravorumque consilio revertitur. Imponit capiti aureum diadema, & in corde retinet ferro fortius anathema. Excommunicatorum communioni miscetur, & à Sanctorum communione miser ille repellitur. Nunc fecit omnibus manifestum, quàm non verum esset, quod dixit: plus se amare regnum cæleste, quàm terrenum. Quod si parumper in obedientia permansisset, & regnum nunc terrenum cum pace teneret, & quandoque cæleste sine fine possessurus acciperet. Nunc verò factus inobediens, & hoc, quod amat, non habebit nisi cum magno labore; & illud non accipiet, nisi magna totius vitæ mutatione.

Interea Saxones & Suevi Forcheim conveniunt, sed & de aliis regionibus legati aderant, quicquid isti de republica commodè definierint, idem laudare suos indicant. Aderat etiam legatus Apostolicus, qui cuncta, quæ de regno nostrates utiliter disponerent, Apostolicæ sublimitatis autoritate firmaret. Ex multis, quos probitate dignos in electione proposuerunt, tandem Rudolphum Suevorum Ducem, regem sibi Saxones & Suevi concorditer elegerunt. At cum singuli deberent eum regem laudare, quidam volebant aliquas conditiones interponere, ut hac lege eum super se levarent regem, quatenus sibi de suis injuriis specialiter promitteret justificationem. Otto namque Dux non prius volebat eum sibi regem constituere, nisi promitteret, honorem sibi injustè ablatum restituere. Sic & alii multi suas singulares causas interponunt, quas, ut ille se correcturum promitteret, volunt. Quod intelligens Apostolici legatus fieri prohibuit, & ostendens eum non singulorum, sed universorum fore regem, ut universis justum se promitteret, satis esse perhibuit. Ait etiam, si eo modo, quo cæptum fuerat, promissionibus singillatim præmissis eligeretur, ipsa electio non sincera, sed hæresis Simoniacæ veneno polluta videretur. Tamen quædam sunt ibi causæ specialiter exceptæ, quas, quòd injustè viguerant, deberet emendare, scilicet ut Episcopatus non pro pretio, nec pro amicitia daret, sed unicuique ecclesiæ de suis electionem (sicut jubent canones) permitteret. Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani pontificis auctoritate est corroboratum, ut regia potestas nulli per hæreditatem (sicut ante fuit consuetudo) cederet, sed filius regis, etiamsi valdè dignus esset, per electionem spontaneam, quam per successionis lineam rex proveniret: si verò non esset dignus regis filius, vel si nollet eum populus, quem regem facere vellet, haberet in potestate populus. His omnibus legaliter constitutis, Rudolphum electum regem Moguntinam cum magno honore deducunt, & ei, dum consecrationem regis accipiebat, venerabiliter & fortiter (sicut mox apparebat) adsistunt. Consecratur autem à Sigisfrido Moguntinæ civitatis Archiepiscopo, præsentibus & adjuvantibus aliis quàm plurimis, anno Domini MLXXVII.

MLXXVII. VII. Kal. April. Ipso vero die consecrationis ejus pene contigit miserandum facinus, ut fieret dies unus principium & finis regni ipsius, & de eo vere possit nosci proverbium; Quod tam vigil rex esset, ut in regno suo nunquam vidisset somnum. Namque cum ipsa die ejus unctionis in introitu Missæ invitaretur sub nomine Jerusalem nova fidelium ecclesia ad læticiam spiritualem, & inde habeat omnis ferè ecclesiæ etiam in religiosis personis, ipso die ad ludum venere communem, causam ob duplicem, cum regiæ consecrationis, tum magis antiquæ consuetudinis.

Urbani vero videntes hunc ludum, in crudelem sunt accensi zelum, & quia magis faverent Suevo regi, quàm regi, cogitabant illum ludum turbare, & semen aliquod, unde seditio nasceretur, immittere; ad quam sedandam dum rex procederet, modo quolibet accessus inveniret. Miserunt ergo quosdam suos juvenes, ut curialium ludo se miscerent, & aliquam qualibet arte materiam belli construerent. Itaque unus ex ipsis, cujusdam nobilis ex curia crusinam gulis ornatam; quasi furtim præcidit, & inde quasi furtum volens abscondere, recessit, & tamen malebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit. Nam ille, cujus honesta vestis erat dehonestata, ut illum, qui suæ vestis partem gestabat, insequutus est, colaphum ei tantum dedit, suique vestimenti particulam recepit. Tunc Urbani in subsidiis ad hoc ipsum collecti curiales inermes incurrunt armati, & multos ex eis acriter vulneraverunt, aliquos etiam occiderunt. Nam arma curialium in hospitiis derelicta, dum ipsi circa regem frequentes essent, Urbani præripuerant, & ne illi, quorum erant, ea invenire possent, effecerant. Rex talia videns volebat se periculo dare, & vel suos eripere, vel cum eis simul occumbere sed quia circa eum erant, totum hunc tumultum propter eum fuisse inceptum, cognoverunt, & ideo eum de palatio descendere non permiserunt. Contraxerunt ergo se curiales, & omnis exercitus in majorem ecclesiam S. Martini, & ibi conglobati, consiliis, armisque moniti, subito cum magno impetu exierunt, & Urbanos aut occiderunt, aut cæperunt, præter eos, qui fugæ se credentes timore pernicitatem præbente abierunt velociter. In crastino verò omnes ex urbe majores ante regem supplices venerunt, & de malitia, quam fecerant, supplicia, quæ rex volebat accipere, dederunt, & ut posthac in perpetuum fideles ei manerent, juraverunt. Sed rex non habens eis fidem, civitatem dimisit, & ad Suevos abiit, ibique parum moratus ad Saxoniam transivit. Nam Dominicæ resurrectionis festivitate apud Augustam civitatem celebratâ, in pentecostes ad Erpesfort venit, & inde non parvâ Saxonum multitudine cum regali honore deductus, Apostolorum principum principalem in urbe Merseburgensi devotione multâ celebravit. Quo cum de cunctis Saxoniæ partibus majores & mediocres convenissent, regemque sicut à principibus erat electus, unanimiter in regno confirmassent, dixit rex, sibi non videri decens vel utile, Saxones quasi plena pace potitos domi quietos sedere: suasitque illis, ut exercitu collecto, hostiles ultro partes invaderent, quatenus aliquid fortiter agendo, & à se desidiæ, qua notati erant, nomen abjicerent, & hosti, qui de victoria superbus tumebat, arrogantiam minuerent, quod & ipsi læti fecerunt.

Igitur in Augusto mense cum magna exercitu rex Rudolphus urbem Wirceburg obsedit, ad quam velut expugnandam machinas diversi generis parari jussit. Quæ dum parabantur, ipse sicut rex Christianus, Deum timens, secum cogitabat, quòd si urbs capta fuisset, ab ecclesiis vel ecclesiasticis rebus diruendis vel diripiendis vulgus semel intromissum nec ipse rex revocare posset. Ergo lentus ibi sedebat, & occasiones diversas, ne pugnaretur ad urbem quærendo, integrum ferè mensem nihil proficiens ibi manebat; maluitque gloriosam, quasi urbem capere non posset, habere contumeliam, quàm periculosam, ut urbe destructa, nulli sacræ rei parceretur, acquirere gloriam. Interea Henricus Exrex exercitu nec magno, nec forti congregato (Nam maxima ejus pars ex mercatoribus erat) obviam nostris ire paravit, pigroque progrediens incessu, Bavaros & Bohemos, quos sibi in auxilium venire sperabat, frustra exspectavit. Quo rex Rudolphus audito, lætus obsidionem dimisit, hostique sævo sævior occurrere festinavit. Ad fluvium itaque qui vocatur Neckar, exercitus ambo convenerunt, & in diversa ripa, animo pugnandi diversa castra posuerunt. Nam nostri dederunt illis optionem, ut vel ipsi longius à littore recedentes, sibi facultatem transeundi concederent, vel ipsi nostræ ripæ spatio securi accepto, cum nostris pugnaturi transirent. Illi

Illi verò quamvis multis, ut utrumlibet facerent, conviciis essent exagitati, neutrum facere voluerunt. Cum autem multos ibi dies sedissent, illisque nostri locum ad se veniendi sæpè frustra dedissent, tandem illi nec se nostris pares, nec auxilium, quod sperabant, venire videntes, cùm militari non possent virtute, astutia tentabant à se bellum istud amovere. Fecerunt enim cum nostris pacem sequestram, ut si posset fieri) per mutua colloquia pervenirent ad pacem perpetuam. Ad se invicem igitur veniendi securitate concessa dixerunt illi: quid opus esset nostris ferro litem decernere, cum ipsi parati essent, rem verbis agere: & siquidem nostram causam justicia commendaret, se relicto suo domino, nostris adsociari, ea conditione, ut si sua causa melior esse probaretur, nostrates illis eadem lege conjungi non dedignarentur. Quod cum nostri laudassent, & ipse rex noster se, ut pax inter eos fidelis fieret, libenter à regno descensurum promisisset, constituto die, quo ad hanc causam terminandam neutro rege præsente venirent, ab invicem ambo exercitus discesserunt; & ecce illi magnam turbam ex Bavaris & Bohemis, quos jam diu exspectaverant advenire viderunt. Quo cognito, Henricus nimis fit lætus, factæque pacis oblitus jam nostros à tergo minus cautos invaderet, si principes illi, qui pacis faciendæ mediatores vel auctores fuerant, fidem suam contaminare non timerent. Itaque nostrates domum cum pace reversi, annum fuerant integrum, nec lædentes aliquem, nec ab aliquo læsi.

Sequenti verò anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXXIIX. iterum Saxonicus congregatur exercitus, & missa legatione Suevos obviam sibi venire rogaverunt; ut utriusque populi virtute conjunctâ, omnes sibi adversantes, vel à se transire compellerent, vel sibi fæderari nolentes dirâ bellorum tribulatione fatigarent.

Quod cognoscens Henricus, robore congregato, intervenit medius, nec est passus, ut uterque in unum conveniret exercitus. Exercitus ergo Saxonicus ad Methelrikestat venit, ibique Henricum cum non parvo virtutis robore invenit. Quid in narrando moram facio, cum illi nullam fecissent in agendo? prælium incipitur fortiter, imò crudeliter: ex utraque parte pugnatur, & hinc & inde fuit diversus eventus pugnæ, fugiunt isti, fugiunt illi; nostri capiuntur, sed eripiuntur, hostes interficiuntur. Ex nostris itaque primi fecerunt fugam, qui nunquam venire debuissent ad pugnam, Episcopi scilicet unius nominis, sed (ut ita dicam) non unius ominis: uterque enim Wernerus vocatur: sed Magdeburgensis ab incolis illius patriæ interceptus, miserabiliter occiditur: Merseburgensis verò despoliatus in patriam nudus revertitur. Quod illi me non ad contumeliam, quisquis hoc legit, dixisse putet, sed ad gloriam: quod ab ipsius ore non semel audivi, quod ipsam nuditatem non tolerasse nollet pro pondere quolibet auri vel argenti. In eadem fuga sunt capti Bernhardus Romanæ sedis Archidiaconus, Sigisfridus Archipræsul Moguntinus, Adelbertus Wormaciensis Episcopus. Sed duos illos non longè post eripuit DEI Clementia, tertius iste perductus est in Henrici crudelis tyranni præsentiam: qui tamen longo post invito tyranno divina liberatur misericordia. Interea nostri qui fortes hostibus se primo miscuerant nihil de post terga relictis scientes adversariis fortibus fortes resistebant, minus vero fortibus fortius insistentes eos fugæ præsidiũ petere compellebant. Ibi quidam de nostris adversarium sibi videns obvium velut suum salutavit socium dicens: Sancte Petre, quod nomen Saxones pro Symbolo tenebant omnes in ore. Ille vero nimium superbus & tantum deridere nomen exorsus, in ejus vertice librato mucrone: Hoc, inquit, tibi tuus Petrus mittit pro munere & nondum sermonem finierat totum, cum gladium Saxonis alterius in cerebro habebat, dicentis: Et hoc habeas munus ex parte tui Henrici tyranni insanientis. Hardewicus tunc Moguntini præsulis Archicapellanus in eodem die post annum, urbem Magdeburgensem Archipræsul ingressurus ab hostium multitudine, ne ullus ei locus esset evadendi est circumvallatus, cui cum illi velut capto illudentes dicerent, quod libentius eum tunc in gratia domini sui (sicut olim fuit) aspicerent: Ille sicut Vir prudens ita temperavit responsum, ut nec mendacium proferret, & tamen eos fallendo periculum præsens devitaret. Paucis enim (sicut tempus postulabat) verbis respondit: Sicut video, dicens, in cubiculo domini Regis hesterna nocte nullus vestrum me vidit: sed festinemus ad amicos nostros, ne nos inimici deprehendant incautos. Erant autem non longe ante parva Saxonum legiones.

legione, quas cum illi suos putarent, etiam se pene captos agnoscerent: Pergite, dixit, ille, quo vultis, ego meis adjungar amicis. Wilhelmus Geronis Comitis filius, cum temere paucis se comitantibus iret, ab Everhardo, qui de magnitudine barbæ agnomen habebat, ex improviso capitur, & Henrico domino suo magna pars triumphi præsentandus à militibus suis ducitur: Ipse verò non longe quasi ne ab aliquibus eripiatur prospiciens insequitur, & ecce copiæ Saxonum majores illi de latere veniunt, & eum non multum repugnantem citius occidunt. Quod videntes illi, qui Wilhelmum ducebant, ejus obliti, ad suum Dominum festinabant. Ille vero sui non oblitus, quanta potuit velocitate ad suos est reversus.

Interea Dux Otto, & Fridericus Palatinus de Somerschenburg diversis in partibus acriter pugnantes non ante cessaverunt, quam Henricum cum omnibus suis ad fugam coëgerunt eosque fugientes tam diu sunt insecuti donec eos muro Wirceburgensi videbant includi. Sed Fridericus nesciens, quid Otto Dux egisset, ad locum prælii tripudians revertitur, quia ille qui fugatis hostibus locum cædis obtinuerit victor habetur. Otto vero Dux non longe post eodem reversus, visa tanta multitudine putabat eos hostes esse, & quia valde fessus erat non credebat utile cum eis pugnam incipere: Misit tamen exploratorem, qui sibi perquireret veritatem. Qui cum ibi moram fecere, reputans ille, quod ab hoste captus vel occisus esset, quia nullum de sociis quem cognosceret invenit Victor, sed non lætus quia nesciebat, ad patriam revertitur. Fridericus autem collectis ad se de diversis partibus à prælio revertentibus, noctem illam in multa læticia & maxime in divina laude transegit. In crastino vero receptis omnibus, quæ vel socii vel hostes ibi reliquerant meliora quæ poterant asportare, secum tulerunt. Cætera vero, ne prodessent hostibus igni dederunt. Inde vero cum magno gaudio cantuque redeuntes, Smelekallan, & cæteros in circuitu vicos aut villas prædationibus & incendiis vastaverunt, quod incolæ illi pridie nostros fugientes spoliaverant vel occiderant. Sigisfridum quoq; Moguntinum præsulem, quem captum cum multis aliis adhuc servabant violenter eripuit: secumq; gaudentes, & hymnos Deo canentes ad Saxoniam reducunt. Postquam vero diversis ex partibus omnes nostris convenerunt, & quid fortiter egissent, vel quanta pericula qualiter evasissent, invicem singuli retulerunt, non sine multo fletu multas laudes unanimiter DEO reddiderunt tum pro victis & fugatis hostibus, tum etiam pro liberatis tantis sacerdotibus.

Ex nostris itaque partibus præter Episcopum Magdeburgensem, qui cecidit in fuga, nemo qui dignus sit nomine periit in illa pugna: Ex hostili vero parte jacuerunt ibi de Principibus nobilissimis Everhardus Barbatus, qui hujus belli erat incensor sævissimus, Poppo simul & Theobaldus & Henricus de Lechesmundi: Factum est ergo hoc prælium secundum Anno Domini MLXXVIII. VII. Idus Augusti feria tertia. Corpus vero Archiepiscopi ab ipsis Magdeburg translatum in monasterio S. Mariæ, quod ipse construxerat est honorabiliter tumulatum. Hic ordinaverat Misnensi Ecclesiæ Craft & Bennonem Episcopos, Bernhardo quoque Abbate S. Johannis Babtistæ de monte Abbatiæ defuncto ordinavit Bernhardum minorem eidem Ecclesiæ Abbatem. Ipse etiam in diebus suis divinæ revelationis instinctu principale cum tota majori Ecclesia altare, quod per incendium destructum est Anno Domini MLXXIIX. consecravit priori destructo ac inclusis multorum Sanctorum integris corporibus videlicet Benningi, Victorini, Vincentii, Hilarii, Sisinnii, Florentii, Innocentii, & Felicis, Timothei & Apollinaris, Eleutherii, Sergii & Bachi, Innocentii, Gratiani & Sacerdotis, Pontiani, Fortunati, Candidæ Virginis. Sed & aliorum multorum, quorum vel numerum vel nomina idcirco nescimus, quia veraciter à nostris senioribus didicimus: quod primi hujus Ecclesiæ patres eorum Sanctorum: quos plus amabant deleverunt nomina, ut ipsos eis invitis nullus auferret. Super altare veneratur in Sarcophago corpus S. Florentii Episcopi & Martyris. Iste piæ memoriæ (ut præmisimus) frater fuit Annonis Coloniensis Archiepiscopi, uterque oriundus ex alto sanguine Svevorum, de Castro quod Stutzlinge nominatur: Ex horum stirpe descenderunt, genere paterno, Albertus de Arenstein & sui fratres, ac alii de Besenrode.

HARDEWICUS Nonus Archi-Episcopus, sedit annos XXII. Menses X. dies X. Hic Moguntinensis Ecclesiæ canonicus, ac Erfordensis præpositus, vir de principibus Francorum nobilitate clarissimus instituente Rudolpho Rege, nostræ sedi est præla-

tus ac eodem, quo deceſſor ſuus peremptus deceſſit redeunte poſt annum die eidem ſucceſſit, qui ordinationem à Godeſchalco Havelbergenſe Epiſcopo Pallium vero à Gregorio VII. qui & Hildebrandus percepit. Hujus Archiepiſcopatus anno ſecundo, id eſt, ab inarnatione Domini MLXXX. menſe Januario, Henricus iterum congregato non parvæ multitudinis exercitu, Saxoniam volebat invadere: reputans Saxones (utpote quietem dum pax erat amantes) non frequentes exire hyemis tempore. Saxones verò multis laboribus exercitati, & per multas inquietudines à ſomno quietis expergefacti, tota virtute ſtudebant ei obviam venire, & ejus imperum ab invaſione regionis ſuæ repellere. Sed ille ſolida calliditate Saxones ab invicem multa promittendo diviſerat, ut non diu ante diem prælii Widekint, Wiprecht, & Theodoricus Geronis filius cum multis aliis Saxonibus ad hoſtes transirent: & Eckibertus Marchio cum ſua legatione neutri parti accedens, non longe à præliantibus lentus ſederet, eventum belli dubius expectans, ut cui parti victoria cederet ei congratulando accederet. Igitur exercitus uterque convenerunt, in loco qui Flatechim vocatur, & ſic conſederunt, ut inter eos rivus non latus, ſed profundus haberetur.

Itaque noſtrates ad defendendum partis ſuæ littus ordinati, illos ad ſe venturos in declivi montis exſpectant, ut ipſius opportunitate loci deſcendentes hoſtes ſupinos facilius retrorſum impellant, & Ottoni Duci, quo primus pugnam conſerat, imperant. Ergo dum ſic ordinati noſtrates, adverſum ſe venturos hoſtes attendunt, illi (ſicut ſemper ſolebant) calliditate pugnaturi, noſtros improviſi circumveniunt, & dum à fronte venire putantur, ſubito poſt tergum reſpicientibus adeſſe videntur. Tunc Rex Rudolphus velocem miſit Ottoni Duci nuncium, per DEUM obteſtans, ut antiquæ memor virtutis, ſicut diſpoſitum fuerat *ipſe* bellum primus inciperet non refugiat. Cui Dux Otto reſpondit ſi ſibi, ſicut putabantur, primo veniſſent, ſe nullatenus eorum violentiam formidare; nunc vero ſe non noſſe ſuæ legionis ordinem convertere: & rogavit, ut illi quibus primo veniſſent eos tota virtute ſuſciperent, pomittens ſe cum primum poſſet, eis in auxilium venturum. Denique multo aliter incipitur, quam diſpoſitum fuiſſet: nam noviſſimi fuerunt primi, & primi noviſſimi. Acriter itaq; utrinq; pugnatur, ſed momento brevi finitur. Nam Saxones citiſſimè converſi, hoſtibus qui ſibi venerant à tergo vultus horribiles oſtendunt & non ante quieſcunt, quam eos in fugam verſos ſibi terga monſtrare compellunt. Victores itaque Saxones reverſi, multas, ſicut decebat, laudes referebant omnium bonorum largitori. Ex noſtris autem jacuit in illo prælio Meinfridus Magdeburgenſis præfectus, ex illis vero Falmarus & Pragenſis præfectus, & cum eis Bohemorum cæterorumque non parvus numerus. Henricum autem, qui mox incepto prælio fugæ ſe commendavit, Ludovicus per ſylvam ſemitis latentibus abduxit. Exercitus vero ejus non longe poſt ad ejusdem fugæ præſidium coactus, juxta quoddam caſtellum quod dicitur Wartberg fatigatus conſedit & ibi donec cibis & requie recrearentur corpora, repauſavit. Noſtrates verò qui caſtellum tenebant impetu ſubito eos inſiliunt, & eis fugatis omnia pene, quæ habebant, diripiunt, equos, arma, vaſa, aurea & argentea, piper & alia pigmenta, pallia & pretioſa veſtimenta. Erat enim in eadem ſocietate patriarcha, & alii partium illarum principes qui ſecum divitias portaverant ingentes: Factum eſt autem hoc tertium prælium Anno Domini MLXXX. VI. Calend. Febr. feria ſecunda.

Eodem anno menſe videlicet Octobri Henricus militiæ laboribus infatigabilis, iterum congregavit exercitum, ut invaderet Saxoniæ regnum, Saxones vero cum ingenti multitudine occurrerunt ei in loco, qui Cancul vocatur, ibique caſtris poſitis ſederunt, ut fines ſuos cum DEI adjutorio ab hoſtili invaſione tuerentur. Cumque miſſis exploratoribus ille noſtram virtutem cognoſceret, & ei cum ſua virtute congredi non auderet, ad artem malitiæ convertit ſe, dolique calliditate agmen noſtrum in duas partes diſpergit, ut quod integrum, ſuis viribus diffidens adire non præſumebat, diviſum per partes ſi neceſſitas compelleret, aggredi non formidaret. Nam cum prælium devitans cum univerſo exercitu ſuo contra Erpheſtort tenderet, velociſſimos equites retro contra Goslariam miſit, qui quibusdam villis incenſis ad ſe velociter properarent. At Saxones per ſuos exploratores iter ejus contra Erphesfort edocti, cum eum facile poſſent inſequi, vel etiam prævenire, viſo poſt dorſum fumo illuc univerſi feſtinant,

festinant, ut ei Goslariam & eas partes Saxoniæ prohibeant. Ille vero ceptum iter ad Erphesfort peragens oppidum jam succensum fuerat deprædatus, cum noster exercitus se deceptum intelligens, magna turba peditum simul & equitum derelicta illum est insecutus. Cumque jam illi nostrates appropinquarent, eumq; Neuburg Episcopatum intendere velle viderent, propero cursu eum per montana prævenientes, urbem ab incendio fortiter defenderunt. Quo ille cognito obvia cuncta comburens & vastans, ad fluvium, qui dicitur Elstera, pervenit: Cujus magna profunditate visa nolens ibi castra locavit.

Hic diversorum diversas opiniones mihi contigit agnoscere, sed cui earum veritas accedat, non licuit mihi scire. Alii namque dicebant quod bis à prælio discedebat victus, amplius eum fortunam prælii nolle tentare, sed nostris arte sua deceptis magnam partem regionis velle comburere sicque sine prælio, quasi cum victoriæ gloria suas in partes declinare, sed inscium fluminis hujus profunditatem incurrisse sicque coactum, quod non facile transire poterat, prælio se commisisse. Alii vero putabant quod industria malevolentiæ hunc pugnæ locum elegisset, ubi suis (quibus non bene credebat) aut fortiter esset pugnandum, aut turpis fugæ præmium periculum fluvii subeundum. Alii vero credebant, quod ideo regiones istas peteret quod Misnensium vel Bohemorum, pro quibus legatos miserat, auxilium speraret, qui sibi (sicut expectabant) fuissent adunati, inde per Merseburg & Magdeburg per universam potenter transiens Saxoniam, cuncta posset depopulari suæque in perpetuum subjicere dominationi.

Igitur Henricus castris in Elstre ripa locatis crastino mane primo suas acies disposuit quod nullum prælii moram per se fieri voluit: cum ecce nostri multa festinatione simul & itineris asperitate fatigati multis in via lassitudine derelictis adveniunt, & audientes, quod hostes essent, è contra sine mora se ad defensionem patriæ suæ disponunt. Cum vero pedites admodum pauci esse (plurimis non valentibus sequi) conspicerentur, omnes qui non satis fortes equos habebant, ex equitibus pedites fieri jubentur, & tunc ordinati, hostibus obiam paulatim progrediuntur. Episcopi vero clericos omnes qui aderant: ut Psalmum 82. multa devotione cantarent admonebant. Exercitus autem uterque ad paludem, quæ vocatur Gronah convenerunt, & quia sine vado palus erat, exercitus ambo dubitantes ibi substiterunt, & alteros alteri, ut priores ad se transeant, opprobriis increpantes, utriq; suam ripam immoti tenuerunt. Tandem nostri caput ipsius paludis non longe esse cognoscentes ad illud tendebant, quo viso contrarii æquo itinere ad eundum terminum paludis pergebant. Ibi cum in tuto venissent, conseruere manus & utrumque fecerunt miserabile facinus. Henricus autem, mox ut eos vicissim misceri conspexit, se (sicut solitus erat) in fugam dedit. Exercitus vero tanta virtute nostris instabant, ut quibusdam terga dantibus ad illorum castra fallax fama veniret, quæ Saxones esse victos ore mendacii cantaret, Rappodo unus de summis principibus portatur occisus, quem qui ferebant, his, qui in castris erant de longe, fugite, fugite, clamabant. Otto namque Dux assumpta peditum turma, illis, qui nostros in fugam verterant, æquam vicem rependit eosque terga sibi monstrantes insequi non ante desistit, quam eos per media castra festinantes fluvium satis cum periculo transisse conspexit. Nam fere non minor hostium pars in fluvio periit, quam in prælio. Tunc pedites plenam se sperantes victoriam, castrorum volebant invadere rapinam. Sed Dux Otto prudens in bello timens ne adhuc hostes aliqui post terga remansissent, monuit eos à præda manus interim continere, donec certi, quod nullus hostis à tergo latuisset securi possent hostilia castra diripere. Itaque reversus cum peditibus invenit in loco prælii Henricum de Lacha cum maxima parte exercitus, jam quasi de victoria triumphantem & Kyrieleyson læto clamore canentem. Quam multitudinem cum vidisset Dux Otto voluit eam devitare primo, quod non eam turbam se vidit habere cum qua cum tanta legione putaret tutum pugnare: sed rursus recogitans, quod DEO non est difficile multos in paucis vincere, fortiter eos adivit, & (DEO dante illis Spiritum timoris) cito eos in fugam convertit. Omnibus ergo aut in fluvio mersis aut ultra fluvium fugatis. Nunc, ait Dux Otto, castra securi perquirite, nunc tuti quicquid inveneritis accipite, & quicquid hodie fuit hostium vestra virtute vobis præstante, vestrum vocate. His verbis nondum finitis

hostilia castra pervadunt, & omnia quæ sunt inventa, festinanter invadunt. Sunt autem inventa multa pretiosa tentoria, multa Episcoporum scrinia sacris indumentis & vasis plena, multa vasa aurea & argentea, quotidianis usibus apta, multæ quoque argenti vel auri laminæ, multaque maxima pars numeratæ pecuniæ, equi quam plurimi simul & optimi, arma generis universi mutatoria, cæteraque sine æstimatione vestimenta, vel (ut breviter dicam) quicquid Episcopi Coloniensis fuit, Treverensis & alii fere quatuordecim secum attulerant, quicquid Dux Fridericus, Comes Henricus, cæterique ditissimi homines secum portaverant, quicquid in Erphesfort rapuerant, omnia illa nostri simul deripientes ad castra sua venerunt triumphantes.

Illi vero qui gladium effugerant, quantas calamitates in fluvio, sylvis, paludibus sustinerent, nulli est credibile cui non contigit hæc omnia loca præsentialiter videre. Fluvius enim tales ex utraque parte ripas habet, ut hic nemo nisi cadens possit intrare, illic nemo nisi fruticetis vel herbis arreptis repens possit exire. Multi fugientes, cum hic proni fluvium velociter inciderent, & illic de dorsis equorum ripæ insilirent, gladio ripam cædebant, ut equos post se de fluvio extraherent, tandemque cædendo fatigati, equis derelictis armisque projectis fugam trepidi corripuerunt.

Ergo quicquid Unstrad (ubi victi sumus) in nos peccavit Esstrad pro nobis dupliciter vindicavit. Illic enim tantum nostrates fugientes amiserunt, isthic & hostiles & nostras quas prædando tulerant fugientes hostes, fugientibus & interfectis abstulerunt. In fuga vero quamplurimi fortes viri à rusticis securibus & fustibus occisi, multi nobiles & illustres sunt à personis vilibus capti, multi fame crudelissima cruciati equos & gladios pro frusto panis dare non dubitabant, nec si panem venalem invenirent, ulli suæ rei parcebant. Si qui vero capti ad aliquem de nostris hominem probum sunt adducti, sanati, si vulnerati erant, gratis in patriam suam remittuntur, vestibus & armis decenter instructi. Tunc dictum illis quod Henricum Dominus eorum post Bohemos misisset, & illis venientibus cum eodem, qui adhuc reliquus erat, exercitu, Saxoniam repetere voluisset. Sed illi responderunt, se potius, si possibile esset, totum mundum velle circuire, quam Saxoniam terram unquam magis transire. Interea Saxones ad sua castra reversi reppererunt imminutam magnam partem sui gaudii, quod Rex eorum Rudolphus duobus acceptis vulneribus, uno lethali, altero deformi, magis quam suum dolebat casum populi. Sed cum cognovisset, quod suus haberet victoriam populus. Nunc, ait, lætus patior vivus & moriens, quicquid voluerit Dominus, Quamvis autem dextera manus illi fuisset amputata, & grave vulnus haberet, venter ubi descendit ad ilia, tamen ut illos, quos de sua morte videbat dolentes consolaretur, se non in præsenti moriturum fidenter pollicetur, suique postponens curam, suis vulneratis ostendebat, quam deceret adhiberi medicinam. Qua fortitudine simul & pietate nostri principes valde commoti, concorditer ei omnes spoponderunt, ut si DEus omnipotens illius vitam servare vellet, eo vivo, etiamsi utraque manu careret, Saxonia nullum alium rectorem eligeret. Qua fide multum ille lætatus, felici est morte resolutus, ac inde translatus Mersburg, sicuti hodie patet ab ipsis honorificè est tumulatus. Factum est autem hoc prælium quartum anno ab incarnatione Domini MLXX. Id. Octob. Feria V. Deinde mense Decembri cum principes nostri congregati de statu regni sui tractarent, ecce nuncius aderat, qui diceret. Henricum ad suos de prælio reversum jactasse, quod Rege Saxonum occiso totam Saxoniam suæ ditioni subjecisset & nunc exercitu congregato adventare ita ut Goslariæ Natalem Domini celebraret. Sed nostri magno exercitu per triduum collecto, ei perrexerunt obviam, virtute suam defensuri patriam. Quod ille cognoscens à magna spe decidit, quod Saxones dum non haberent rectorem, facile vinci posse speravit.

Igitur exercitu suo dimisso, consilioque mutato, misit ad Saxones legatos, ut quandoquidem nollent esse sine rege, filium suum sibi facerent Regem seque illis jurare, quod nunquam intraret terram Saxoniæ. Cui legationi Dux Otto (sicut erat solitus jocose magna seria nonnullo schemate ludenti velare) respondit: Sæpe, dicens, ex bove malo malum vitulum vidi gnatum: Ideoque nec filii nec patris habeo desiderium.

Trans-

Transacto vero natali Domini proximo, quo MLXXXI. ab incarnatione Domini inceptus annus erat, Henricus Exrex Italiam disponebat ingredi, ut imponeret aliquem finem rerum suarum longo labori, scilicet ut vel Domino Papa Gregorio humiliatione ficta placato, sive vi tyrannica coacto vincula banni, quibus erat ligatus exueret, vel (quod magis volebat) Gregorio per vim de sede Pontificatus ejecto, & in ipsa sede Wiperto Ravennate collocato, qui jam per triennium juste fuerat excommunicatus libere faceret omnia quæ suæ tyrannidi placerent, cum de sede Apostolica omnis suæ voluntatis favorem haberet. Sed familiares ipsius non tantum putabant fore, Saxonibus recenti prælio vehementer exacerbatis invadendos fines suos relinquere: cum de adventu illorum dubitationem nullam haberent, si pergentes in Italiam suam patriam sine virtute militari dimitterent.

Miserunt ergo principibus nostris nuncios, qui singulare colloquium rogantes, tempus & locum præfinirent, quo ex utraque parte principes electi de communi bono tractaturi convenirent. Convenerunt autem ultra fluvium, qui Wasara dicitur, in sylva, quæ inde Capuana vocatur, quod ad urbem, quæ Capua nominatur, pertinere cognoscitur. Convenerunt autem Episcopi ex illa parte Coloniensis, Treverensis, Bambergensis, Spirensis, Trajectensis, ex nostra vero parte Maguntinus, Magdeburgensis, Saltzburgensis, Pathorbrunnensis, Hilhesheimensis: Cumque qui ex illa parte erant secretum, quod soli principes audirent, habere colloquium voluissent, nostri nullum sermonem conferre volebant, nisi quem cunctis, qui convenerant, magnis & parvis audire liceret. Jam vero sedentes ex utraque parte diu tacebant, quia & nostri, qui rogati illis occurrebant, quod illi vellent, expectabant: Et illi non se rogasse nostros, sed nostris rogatos venisse videri volentes, quid à nostris peteretur, auscultabant. Tandem nostri rumpentes silentium, ut omnium faceret verbum, Gevehardum petierunt Saltzburgensem Archiepiscopum, qui surgens (ut erat vir per omnia prudens & honestus, & honori quem gerebat, non minimum referens honoris) vultu modesto, voce mediocri, sensum profudit sapientis & pii pectoris: Episcopi venerabiles, cæterique, quos videtis adesse, Principes Saxonici, hanc operam mihi dignati sunt imponere, quatenus animos omnium mei sermonis officio debeam vobis exponere. Unde vos omnes sacerdotes sancti, cæterique primates eximii, rogatos esse volo, ut me dignemini patienter audire, & causæ communi quam sum jussus agere, animum tranquillum, quo verum examinare possitis, adhibere, quod non plus nostra, quam vestra (si vultis) interest, quæ sum dicturus agnoscere. Vestro ipsorum testimonio fidenter inde nitimur, quod vos, quamvis à nostra societate discessistis, à veritatis amore non discedere confidimus: Vestro, inquam, testimonio probare volumus, quantis injuriis, quantis contumeliis simus affecti dum toto animo, tota voluntate (sicut decebat) Regis eramus servitio subjecti. Vos ipsi scitis, quoties sigillatim vel communiter vestrum petivimus auxilium, quo pro benivola servitute nostra, vel hoc, ex intercessione vestra redderet nobis præmium, ut à multarum, quæ nos importabiles premebant, levaret fasce calamitatum. Hoc quod sæpe postulavimus, optime scitis & quid postulando profecimus, similiter optime scitis. Inde vos non incusamus quod vos pro nostra causa, quamvis parum prodesset nobis, sæpe laborasse, cognovimus. Quale vero præmium nostræ devotioni dederit ultimum, quid opus est dicere: cum manifestum est oculis omnium, quod hoc, quod habuit maximum, nobis rependit extremum. Sacerdotes namque non solum ne nullo crimine convictos, sed nec legaliter accusatos aut in vincula (sicut latrones) conjecit, aut à sedibus suis quos capere non poterat, omnium rerum suarum nudos effugavit: Ecclesiarum bono quibus Episcopi vel ipsi vivere vel pauperes DEI sustentare deberent, scelerum suorum fautoribus dissipanda concessit. Terram nostram multis jam vicibus igni ferroque vastavit cognatos sive milites nostros in nostris finibus innocentes occidit, cum nulla fuisset ei causa bellorum, nisi quod servos volebat habere filios liberorum hominum. Sæpe ipsum sæpe vos singulos & universos suppliciter oravimus ut gladio deposito, causam nobis cum judiciis ageret, & nos vestrum per omnia judicium secuturos animo libenti spopondimus. Quid his omnibus perfecerimus, vos ipsos in testimonium vocamus. Ergo nos qui nunc adsumus, cum omnibus quos tenet saxonica tellus, vobis ô sanctissimi Christi sacerdotes,

dotes, & vobis ô nobilissimi principes & fortissimi milites, humiliter supplicamus, ut omnipotentis Dei memores, nostrique officii, vos quòd estis animarum pastores non perditores vocati, vos verò quòd gladium ad defensionem, non ad internecionem accepistis innocentum, cogitetis, & nos vestros fratres in Christo, vestros cognatos in carne, ferro & flamma amplius persequi ne velitis. Quod hactenus molestiarum à vobis perpessi sumus, vobis donantes peccatis nostris imputabimus, & correptionem divinæ pietatis appellabimus: dum posthac injuriarum de vobis securi esse possimus. Gladium & ignem deponite, & (sicut decet homines Christianos cum Christianis) causam rationibus, non cædibus agite, & quod ante cruoris effusionem postulavimus, nunc saltem vel cruore nostro satiati, præstate. Multas quidem nobis ærumnas Dominus vester Henricus crudeliter intulit, multis calamitatibus nos ultra modum fatigavit, & tamen ecce parati sumus eum nobis regem, sicut olim fuit, accipere: ecce parati sumus ei fidelitatem & subjectionem jurare, & juratam fideliter & libenter servare. Tantum vos hoc veris adsertionibus adstruite, ut nos salvo nostro ordine, & laici possint facere hoc sine fidei sacræ detrimento; nec nos ab isto campo recedemus, donec omnia, quæ dixi, compleverimus. Si verò nostras sententias dignati fueritis attendere, veris & manifestis & ex scripturarum testimonio firmis rationibus ostendemus, quod Dominum Henricum nec clerici nec laici regem habere possumus, cum animarum nostrarum salute. Nunc ergò vel vos nobis, quòd justè possit regnare, probabiliter ostendite, & nos sub ejus regnum socios fideles accipite, vel nobis, quòd rex esse ille non possit, veraciter probare permittite: & nos contra rationem ut hostes persequi desinite. Quod si objicitis, sacramento, quod ei jurastis, vos esse constrictos, simili modo confirmabimus, nullo sacramento jure vos ad nostram persequutionem posse compelli. Hæc igitur est summa nostræ petitionis, ut Dominum Henricum vel vos posse jure regnare nobis probabiliter ostendatis; vel nos vobis, eum non posse, veraciter ostendere sinatis, & cum res alterutra fuerit demonstrata, nos igni, ferroque persequi cessetis.

Tunc illi responderunt, se nec ad causam tractandam convenisse, nec se tantæ esse sapientiæ, ut tam magnam rem ex improviso agendam præsumant accipere, præsertim cum non ad se solum, sed ad regem etiam, cunctosque regno ejus subditos pertinere videatur.

Rogabant autem, ut ab initio februarii (qui tunc erat) usque ad medietatem junii pax ex utraque parte daretur, intra quod tempus, conventu facto, eadem causa, quam nostri nunc agere volebant, communi totius regni, partis utriusque consilio tractaretur. Nostri verò dolos illorum percipientes, quod propterea tam longum pacis tempus habere volebant, ut hi, qui domi remanebant, essent tuti, donec illi, qui in Italiam pergebant, contumeliam facerent apostolicæ dignitati; responderunt, se nec decipere nec decipi velle, sed firmam & integram pacem dare ac petere usque ad terminum temporis prædicti. Cumque illi Teutonicis omnibus nostræ partis adjutoribus pacem se dare promitterent; itanè dixit Otto dux, nos stolidos esse putatis, ut non intelligamus consilium vestræ calliditatis? Petitis vestris partibus à nobis pacis securitatem, donec apostolicam possitis inhonorare dignitatem: & nobis pacem vestram promittitis, donec illum, qui nostrum caput est, pro vestro libitu, (si Deus permiserit) malè tractetis. O quàm bona pax datur corpori, dum crudeliter abscisso crudelius illuditur capiti! Ergo nobis & nostris omnibus dare, & vobis & vestris omnibus accipite pacem, aut integram aut nullam. Quod si plenam pacem nobis & nostris omnibus amicis magnis & parvis dare non vultis; pergite iter quod cœpistis: hoc tamen ante prædicto, quod in finibus vestris hospites cito non gratos habebitis, nec res vestras ut velletis, ab Italia reversi custoditas invenietis. Nam hoc nolumus vos cælare, quod cum primùm poterimus, unum rectorem habere volumus, qui & nos ab injuriis fortiter (adjuvante Deo) defendat, & his, qui nobis injurias fecerunt, æquitatis vicem rependat. Milites ergo plebei adversæ partis conclamant, nostros æquam rem offerre, suos principes æquum nec præbere nec accipere: se post hac ad pugnandum minus fore paratos, quàm hactenus fuissent, quod causam justitiæ cum Saxonibus esse convenissent, plus nobis illum conventum, quàm in tribus præliis victoriam prodesse: quia (quod nunquam credere poterant)

nostros

nostros humiliter justitiam postulare, simul & offerre, ipsi præsentes audissent. Sic ab invicem discedunt, tantum per septem dies altrinsecus pace data.

Henricus igitur intrante Martio, intravit Italiam, seminaturus & ibi sicut in Teutonica fecerat terra, discordiam, quo nullam regni sui partem dimitteret, ubi civilium bellorum venenis pacis quietem non corrumperet.

Principes verò Saxoniæ cunctis gentibus Teutonicæ linguæ non minus inimicis quàm amicis, legatos miserunt rogantes, ut (Henrico, filioque ejus excepto) quemlibet alium rectorem eligerent; se ei, quicunque esset, fideliter servituros pollicentes: quatenus omnia regni membra sicut olim fuerant, in unum sub uno rege convenirent.

Mense autem junio, exercitu collecto, perrexerunt in Orientalem Franciam, & prædiis vel incendiis eam vastando, multas, quas sibi fecerant, injurias vindicaverunt. Nam flamma latum facientes iter, venerunt non longè à Bamberg, ibique Suevos veteres amicos habentes obvios, de communi negotio regis constituendi communi consilio tractaverunt, & post multos tractatus, ut Hermannum regem eligerent, unanimiter omnes consenserunt.

Sed cum Saxones domum læti gloriosique rediissent, nullumque dubium de recipiendo rege retinerent, principes adversæ partis, artis antiquæ non obliti, quod electum regem valdè timebant, electionem ejus, ne perficeretur, modis omnibus disturbare quærebant.

Ottonem ergo ducem solum sibi loqui rogabant, multisque pollicitationibus ei, ut in electione vacillaret, persuadebant; non tamen, ut certum quid eis promitteret, efficere poterant. Sic eo dubitante, magnaque parte ejus dubitationi adsentiente, tota præterit æstas, & penè totam Saxoniam commoverat ejus instabilitas. In Novembre verò mense iterum vocatus ad soliloquium, cum jam totus esset inclinatus ad nostrorum partes hostium, Dei misericordiâ faciente, ne tot suos labores, quos pro patria toleraverat, in ultimis temporibus perderet, equus, cui sedebat, in plano campo cecidit, ipsique sessori crus unum ita contrivit, ut ferè integro mense, nisi portatus, ire non posset. Igitur ad se (gratiâ Dei monente) reversus, se peccasse, & divina pietate correptum esse intellexit. Missis itaque legationibus diversis & hostibus renunciavit, & civibus suis se semper fore fidelem & concordem fideliter repromisit. Unde principes Saxoniæ valdè lætati regem suum Hermannum magno cum tripudio Goslariæ susceperunt paucis diebus ante natalem Domini. In natali verò Sancti Stephani à Sigfrido Moguntinæ sedis Archiepiscopo in regem honorificè est unctus, cum jam M. 82. annus incarnationis dominicæ fuisset incoätus.

Hujus etiam ordinationis anno sexto, coüdunato apud Moguntiam malignam cum consilio Henrici videlicet regis excommunicati & legatorum Gviberti hæresiarchæ,& supplantatoris præfati Papæ Gregorii simulq; fautorum eorumdem,inter cetera erroris sui promulgata catholici Episcopi diversarum ecclesiarum eis non consentientes,ab ipsis damnantur & deponendi judicantur.Unde idem Henricus rex Saxoniam veniens & Magdeburg civitatē minaciter ingrediens, se suscipi regaliter exegit, ubi & pro Hardwico Episcopo (qui interim cum Hermanno rege & Halberstadensi Episcopo in Daniam secessaret)Hartwigum Heresfeldensem abbatem pro Burchardo quoque Halberstadensi Hamazonem constituit ordinari. Sed non longo post tempore Henrico rege à provincia effugato, legitimis Episcopis sedes suas sine contradictione repetentibus, uterque suppositus locum dedit, nec deinceps injustitiæ cathedram usurpavit. Eodem anno Hermannus rex nomen regium deponit, ac statim à suis hominibus in obsidione castri sui Lintberg interficitur. Ipsius etiam Archiepiscopi Hartwici diebus anno Domini MCXIX. Hierosolyma capitur à Christianis, Godefrido duce exercitum regente; Wilhelmus etiam rex Angliæ sagitta interfectus est. Henricus verò frater ejus in eodem loco pro remedio animæ suæ volens monasterium construere, apparuit ei, & duo dracones ferentes eum, dicens: nihil sibi prodesse eò, quòd suis temporibus omnia destructa essent, quæ antecessores sui in honorem Domini construxerant: multa etiam alia diebus ejus contigerunt digna memoriâ. Erat autem Hardewicus Archiepiscopus formâ egregius, divitiis, largitate præ suis contemporalibus excellens, potentiâ & dignitate honorabilis; omni populo & clero acceptus, pro sua ad ipsum

ipsum benignitate studium quoque habens extollendæ & amplificandæ Ecclesiæ suæ, quædam ipsius ornamenta tollens in pretia redegit. Unde castrum quoddam Swinevordiæ situm in orientali Francia, cum omnibus prædiis & pertinentiis suis à Beatrice filia Ottonis ducis Svevorum legitima Francorum traditione emit, quod & deinceps absque contradictione omni vitæ suæ tempore possedit. Ipse etiam sponte regimen dimittente Bernhardo juniore abbate S. Johannis Baptistæ substituit, ei venerabilem Hildiboldum accersitum de cænobio Hirsangiæ, per quem & locum illum probabiliori monasticæ conversationis correxit ordine. Denique Anno MCII. incarnationis dominicæ venit ad curtem suam Vadderot cum præfata Beatrice, & aliis quibusdam principibus, ubi dum quadam die cænasset incolumis & lætus, eadem nocte, hoc est 15. Calend. Julii, obiit, repentinâ morte præventus. Ipsa quoque nocte longè hinc, id est, in Magdeburg civitate, frater quidam verax & fidelis tali de illo in somnis territus est visione, quæ opto, ut non illi de quo facta est notetur vel fuerit pro damnatione, sed omnibus Ecclesiæ illius aut alterius provisoribus pro admonitione. In choro namque majoris Ecclesiæ visus est sibi sanctorum utriusque sexus illic per venerabilia sua corpora quiescentium convenisse cætus, inter quos aderat velut irato vultu metuendus ipse loci advocatus Princeps Mauritius. Illic præfatus Archiepiscopus Hartwigus in medium deductus, & à cunctis, eo quod res suæ Ecclesiæ illis à dilecto traditas Ottone; postquam ipse regendas susceperit, malè & non pro posse, ac secundum traditam sibi divinitus temporis prolixitatem, rerumque facultatem, & potentiæ magnitudinem, utiliter dispensaverit, adjudicatus Episcopalibus indumentis est spoliatus, ac de choro ab iisdem expulsus & exclusus. Ille autem, qui hæc viderat, expergefactus, manè convocatis sanioris consilii fratribus narrat: à quibus dum properè ad commovendum Archiepiscopum dirigitur nuncius, in medio itinere index mortu & jam in curru advectitii ejusdem Episcopi fit illi obvius, à quibus mutuâ relatione cognoscitur, ipsâ, qua hæc visio facta est, horâ fuisse defunctus. Hoc igitur terribili & nullo salutari, & piis solito viatico, præmunito exitu, pontificis detur evidens exemplum, & commonitio posteris, ut pareant quibuslibet Ecclesiæ donariis fidelium oblatione, ac devotione Deo consecratis, & qui in officio boni servi & fidelis constituti dispensatores domus Domini, talenta ipsius susceperunt lucranda, perpendant quæso, vel territi Evangelico exemplo, quid mereantur, qui ad lucrum sibi commissa, & sacra de sacro sacrilega temeritate inutiliter distrahere non verentur; si servus piger, licet sibi tradita sana & integra Domino reconsignaverit, judicio tamen & maledictioni subjacuit, eò quod bono studio & labore illis superlucrari noluerit. Sunt autem quidam Episcopi & ecclesiarum prælati, qui sub occasione acquirendorum prædiorum aut quorumlibet secularium negotiorum Ecclesiam suam respicientium, non de suis impensis aut exterioribus, vel censualibus ejusdem Ecclesiæ bonis multiformiter conquisitis, quæ circa parentes suos & amicos typo vanæ gloriæ & jactantiæ expendunt, non de his inquam causas Ecclesiæ agunt, sed dona fidelium, scilicet ornamenta domus, omnipotenti varia Deo dedicata, & antecessorum suorum banno in eosdem Ecclesiastici decoris & honoris usus consignata, sine divini timoris & banni respectu, quasi de ipso Domini & sanctorum ejus gremio abstracta diripiunt, & in diversis ut diximus, secularibus Ecclesiæ causis velut licenter, sed ô utinam saltem vel in his fideliter expendunt, & diversas indigentiæ suæ necessitatisq; excusationes fratribus aut aliis fidelibus inde causantibus prætendunt. Quod an liceat, aut expediat, ipsi videant, qui, dum licere sibi omnia putant, pia facta vel decreta antecessorum suorum infringere parvi pendunt, & sua quoque simili posthac ratione infringendi posteris exemplum & occasionem tribuunt. Nam, ut in authenticis legimus libris, patrum auctoritatis sancta pari condemnat sententia, si quis Domino sacrificet de rapina, quod unum atque idem esse, ac si canis excerebretur, vel filius coram patre suo victimetur, confirmat sapientia, aut idem si quis raptim de sacrificio ad dissimiles & incompetentes vel seculares, licet bonos & ecclesiasticos usus distraxerit, cum quisque de sua substantia & justis laboribus suis, non alienis Dominum honorare præceptum noverit. De illorum autem periculo nescio quid referatur, à quibus ornamenta vel thesaurus Ecclesiæ, ad nullam ipsius utilitatem, sed aut in parentum & amicorum erogationibus, aut illicitarum rerum, persæpè quoque infandarum abusionibus dissipatur & profanatur. Qui procul dubio

cul dubio cum antiquis gentium regibus & tyrannis vasa domus Domini diripientibus & in idolorum suorum abominatione contaminantibus; tam in hoc seculo maledictionem, odium, & multi formem adversitatum persecutionem merentur, quam in futuro divinæ & sanctorum ejus ultionis animadversionem experientur, cum & ille Ezechias justissimus regum, cujus cor & opus coram Domino fuisse pium & rectum, Deum offenderit: non quod vasa & thesauros, & reliquam supellectilem templi diripuerit, sed quod ea nec à se, sed ab aliis collata pro sui jactantia, & vana gloria alienigenis posthæc auferenda ostenderit. Vivant ergo pii & sancti patres, & eorum apud Dominum sit merces & gloria, quorum apud nos in terris immortalis vivit memoria, qui diligentes decorem domus Domini sanctis laboribus studuerint Ecclesias decorare, quas illorum successores non desinunt tyrannico more spoliare, pauca relicta, & ipsa pene dilapsa non sufficiunt, vel potius non curant reparare. De his autem taceamus, cum alibi à sanctis terribiliter scriptis damnata legamus, ne fortasse etiam aliquos in hoc delicto sibi conscios offendamus, sed desolationem inhumanam nostræ quondam magnificentissimè defleamus Ecclesiæ, de qua poterat olim propheta dixisse: Benedicat tibi Dominus pulcritudo justitiæ, quæ etiam instar civitatis sanctæ novæ & à Deo paratæ, quam de cælo descendentem Johannes vidit in contemplatione. Hæc inquam quasi sponsa monilibus suis ornata, aut regina assistens dextris Dei circumdata varietate sic inæstimabili, & heu nostris temporibus irreparabili, omni ornamentorum in coronis mirificis & palliis, in thuribulis & calicibus, & gemmis pretiosissimis, & vestibus, vasis aurei metalli, seu argentei incomparabili splendebat diversitate, utpote quam Otto Maximus cum sacris suis conjugibus pro magnificentia imperii sui desiderio ardenti, nec studio impari non cessabat exaltare, &, quam præ vitæ suæ dolenda nobis brevitate non valuit pro velle suo miris structuris & variis ædificiis consummare; hanc laborabat prædictorum ornamentorum & ingentium thesaurorum copia ditare. Inde ergo cum materiam cæptam consummandi relinqueret posteris, quidam illorum abutentes tantis tanquam insignibus donariis pauca ut cernimus, relinquere pene cunctis inutiliter distractis, exceptis parvis quibusdam, & comparatione tantorum expensorum vilipendentibus, quibusdam quoque adhuc incertis prædiis Ecclesiæ per hoc acquisitis. In hoc ergo maximè arguitur peccasse hic de quo agitur, Hardewicus Archiepiscopus, quod tamen petimus ne ei ad peccatum statuat clemens Dominus.

Hujus secti intestina sepeliuntur apud sancti Johannis Baptistæ claustrum, sed in monasterio sancti Mauritii cum antecessoribus suis ab Hezelone Havelbergensi Episcopo humatur. Hic in diebus suis ordinaverat Brandenburgensis Ecclesiæ Volcmarum & Hartbertum Havelbergensem, Wichmannum, & prænominatum Hezelonem Cicensi, Guntherum & Waltabonum Merseburgensem Albinum.

HENRICUS Decimus Archi-Episcopus sedit annis quatuor menses octo. Hic Ecclesiæ Hildeshemensi filius Patherburnensi Pastore destitutæ fuerat destinatus Episcopus; Regnabat tunc Henricus prædictus illius nominis quartus, qui velut furens ignis cælo lapsus, certa videlicet tunc mortalibus, aut sicut & imis abiisse emergens infernalis furia conturbabat omnia, fasque, nefasque confundens in Ecclesia, & quasi Samuelis scisso pallio alter Saul adeo reprobatus, & ab Apostolico omnibus Catholicis excommunicatus, in ipsa excommunicatione & maledictione, unde etiam adhuc agnomen habet senex senuit induratus; Quo eodem tempore cum portis inferi Wiperto scilicet hæresiarcha cæterisque complicibus ejus obsidente Romam, & beati Petri vicarium id est papam Gregorium Henricus quidem alius præfato Henrico Patheburnensi electo non inferior natalibus, ambitione tamen honoris & suis valde dissimilis honoribus, ut ex putridæ carnis specie barbarico agnomine Harmo dictus conspiratione facta cum Conrado Comite fratre suo cui & hæreditatem suam donavit causa expetendi sibi ab eodem Rege Patherburnensi pontificatus ipsum adiit & per interventum prædicti fratris illic more, immo errore tunc solito venditur, emitur prædictus Episcopatus & consensu jam dicti Wiperti hæresiarchæ illic sine omni filiorum illius Ecclesiæ electione fit Henricus Episcopus, qui sumptis armis, non ut pater, sed ut hostis eandem invasit Canonice electum, præda, cæde, igne, expulit se ab omnibus violenter exegit, cujus reliqua mala facta, non est nostrum dicere, sed nostrum potius Henricum ab eo fugatum ad nos deducere; Huic ergo in quo erat floridissimæ indolis excellentia,

cellentia, amator pacis & quietis, ac pro eo quod erat DEO & hominibus dulcis, [illegible] quodam sui temporis sapientissimo & Catholicæ Ecclesiæ philosopho, appell[illegible] fasciculus myrrhæ & thuris adiit metropolim Magdeburgensem in cujus turribus pax & veritas, & concordia præ aliis semper inhabitans permansit, abundantius ibique apud præfatum Archi-Episcopum & fratres velut unus ex illis & unitatem sectatus cum illo est diu commoratus. Defuncto vero eodem Archiepiscopo & nondum humato ipsius corpore sancto Conventu cum clero & populo principum terræ eundem unanimi voto & sententia successorem ejus designare voluerunt, sed illo hoc aliquotiens sententiæ & ut declinaret nocturna & quasi in revocabili fuga discedente subito quem designaverant non invenerunt. In crastinum verò sepulto Archiepiscopo eundem [illegible] absentem, Canonicè & juxta suæ Ecclesiæ privilegia Episcopum elegerunt, & per idoneos Legatos quamvis invitum & nolentem reduxerunt, ac in medio positum incredibili unanimitate collaudantes legittime & absque imperatorii terrore respectu, & sine omni contradictione inthronisaverunt. Profato autem Rege immo [illegible] regulo & tartarei Regis œstro Henrico in Ecclesiastici juris defensores nimium [illegible] tanta erat Ecclesiæ fluctuatio & licet Christi ad Belial nulla sit conventio, [illegible] ubique justiciæ cum injusticia confusio, ut inter Catholicos, hæreticos, & schismaticos, vix etiam esset bonis discretio, & sine duobus aut tribus Episcopis immo [illegible] pene nulla vacaret cathedra aut electio. Unde Magdeburgensium in unitate [illegible] & legitimæ electionis suæ immobiliter existentium, gravis ab Henrico ejusque sequacibus fuit infestatio, quia & aliis Catholicis & nominatim Haberstadensium ma[illegible] Frederici invasoris errorem execrantibus tuta fugæ erat apud eos commansio. Horum electus Henricus inter hæc omnia, virtutis suæ & veritatis constantia immotus, dum eodem tempore in curte Episcopii Wirbinæ moraretur quia futurum erat ut Herodes quæreret ad perdendum eum, subito dum quadam nocte in quietudine somni esset excitus, & nimirum divinæ admonitionis inspiratione dormire nec permissus, animo illius repentina deliberatio incidit, ut surgeret & eum suis omnibus accelerate discessione, Halæ secederet. Quo dum vix devenisset, ecce Herodiani Henrici sæviens ad præfatam curtem venit infestatio scilicet Dedi, Comes & armatorum satellitum ejus multitudo quos adduxerat spes capiendi Episcopum Domini, utpote habitatione ejus antea certius explorata, in eodem loco, sed delusa est fraus illorum & frustrata, nutu divino, quod ipse liberatus audiens Deo debitas gratias referebat, sed mox Magdeburgum reversus accitis Ecclesiæ majoribus habito consilio persecutorum rabiem declinare, quam res Episcopi pro odio sui devastari malebat, sicque ad hæreditatis suæ prædia se conferebat quam plurima utpote de nobilissima ditissimorū principum prosapia oriundus, nec ipse degenerans virtutibus possidebat, tamen ut dilectus dilectis pater filius in Ecclesia Magdeburgensi dispositione sua agenda quæq; licet absens, interim consulebat. Inter quos contra adversa omnia divina religione armatus, & spes magna fidelibus extitit ejusdem civitatis prænominatus Abbas Hidiboldus solidæ quoque in veritate mentis Echardus præpositus quibus favebat, & ad quos confugerat cum piæ memoriæ Adelgota postea nostro Archi-Episcopo Herrandus vita & habitu vere Monachus & sanæ partis electione Halberstadensis Episcopus cum quibus etiam exulare quam in tabernaculis peccatorum habitare elegerat prudentissimus scholasticus Hildeshemensis Theodoricus nec longo post tempore cardinalis Romanus & [illegible] numero quam imitato Consilio magnus aliorum fidelium conventus. Quem quoniam ut castrorum acies ordinata sæpe dicto Regi terribilis apparuit impugn[illegible] aggressus est quam conamine potuit dum præfectum cum plerisque ejus urbis civibus missis Legationibus & perversæ auctoritatis suæ literis sollicitans in injuria eorundem fidelium stimulavit, & aut, de finibus illis expellendos aut curiam suam venire cogendos ab eis mandavit. Ille vero sumentes scutum inexpugnabile æquitatem licet in paucis vexati tamen in multis bene disponendi viriliter, persistens vicerunt pravorum malignitatem, & quamvis præfato Abbati cum cæteris alias à fidelibus invitato certum potuisset esse refugium, tamen quia cogitatio ejus erat apud altissimum fidelis in dilectione Dei permanens factus est inter adversa aliis illic fidelibus perseverantiæ exemplum; Unde & exspectatio justorum lætitia fuit, spes autem impiorum periit. Nam quidam ex eis ambitione cæca ducti & quasi securam oportunitatem depulso priori

electo adepti, spe Episcopatus adipiscendi cum magnifico sumptu qui tantæ sufficeret Symoniæ ad execratum regem execratum iter arripuerunt, sed à Theodorico Catholicæ partis principe capti & justo Dei judicio qui aliena illicite captabant suis vel potius Magdeburgensis Ecclesiæ bonis vel ornatibus, id est, sacris vasis pro redemptione sui expositis, & postea proh dolor! non recuperatis exspoliati unitatem fidelium non deserendam proprio damno didicerunt; Non longo de hinc tempore Henricus Rex junior cum vivente adhuc patre sed reprobato, electus à cunctis regnare cæpisset, & ab Geberhardo Romanæ sedis Legato absolutionem meruisset, eò, quod eidem patri suo ab quatuor Apostolicis, Gregorio, Victore, Urbano, Paschali excommunicato communivisset cum eodem Legato peragrans Bavariam ac Saxoniam invasores Episcopatum & Simoniacos sinodaliter positos effugavit, Catholicos vero ad sedes suas revocavit, inter quos & Henricum electum nostrum audita Canonica ejus institutione ad se evocatum legitime confirmavit. Hunc ergo quia humilitatis causa in subdiaconatus permanserat ordine, eodem Rege Goslariæ in hebdomada pentecostes commorante, prædictus. Geberhardus Episcopus Sabbato, quo claritas DEI diffusa canitur Diaconi & sequenti sanctæ Trinitatis Dominica, presbiteratus ibidem gradu honorifice promovebat, & post hæc sedi suæ intronisandum Magdeburgum deducebat. Quo venientem non Episcopum, sed sicut ipsum de superis lapsum Dominum clerus & populus in enarrabili pompa & jucunditate illo memorando paschali carmine, quo sanctorum populus ex inferis redimendus suscepisse canitur regem gloriæ scilicet: Advenisti desiderabilis, quem exspectabamus in tenebris. Hac inquam voce exultationis & læticiæ illum suum desiderabilem, illum diu exspectatum suum Henricum suscipientes solemni tripudio præcessêre. Sic ab eodem Geverhardo & suffraganeis suis Episcopis in Archi-Episcopum 3. Idus Junii, hoc est, in festivitate sancti Barnabæ Apostoli, est gloriose consecratus, & Paschali, illius temporis Apostolico, misso illi pallii donatus honore: Accepta ergo summa dignitate adornare eam studuit religiosorum morum maturitate, & quia initium est sapientiæ Domini timor, quod evidenter insinuabant crebro ejus oculi lachrimis perfusi, in dominica oratione & quod raro somnum capiebat sine divinæ lectionis meditatione; erat autem sicut genere nobilissimus ita & liberalium artium disciplinis instructissimus, forma speciosus, corporis ingenii & memoriæ singularis eloquentiæ celebris multarumque virtutum insignitus studiis. Humilitas in eo dubia videbatur, qua solis servis DEI & pauperibus condescendens obsequebatur Principibus vero seculi & divitibus accoæqualibus suis inferior esse pro Ecclesiæ suæ honore nullo patiebatur. Denique brevissimo quo præsedit tempore, spem maximam suis dabat in omni verbo & opere suo, qualibet quantisve beneficiis Ecclesiam suam sustulisset si diutius vita comite hanc regere licuisset. Anno igitur dominicæ incarnationis MCVII. dum quadragesimali tempore Halæ ex more haberet colloquium Synodale inde Nienburg deveniens ibidem dominicam palmarum celebravit, ubi & sanguinem sibi minui fecit, ex quo infirmari cæpit, & quarta feria Magdeburgum æquitando pervenit, in cæna Domini ante lectum suum larga manu pauperibus servit post hæc surgens & supra vires suas laborans peregit Crismatis consecrationem cum toto sed sibi proh dolor! ultimo officio diei illius, post quod accrescente dolore de stratu non surrexit ulterius. Sacro autem paschæ die conventus Cleri ad deducendum ut mos est Archi-Episcopum cum canticis & festiva processione, ad ejus venit cubile, quem dum sacerdos cum ministris adiens devota munisset benedictione, rediit eodem ordine flebiliter sine pastore; Qui diem ipsum & noctem sequentem supervivens, feria secunda illucescente inopinata morte & dolentibus cunctis & stupentibus XVII. Calend. Maji est defunctus, & cum exstationis consuetudine ad montem in gaudio & honore deduci & suscipi deberet vivus alio ritu lamentabiliter illuc defertur & suscipitur mortuus. Qui deinde in sexta feria à venerabili Reinhardo Halberstadensi Episcopo & Alwino Merseburgensi cæterisque Episcopis & Abbatibus est sepultus in australi manica Monasterii sanctæ Mariæ. Hic ordinaverat Misnensis Ecclesiæ Herewigum Episcopum hujus præsulatus anno quinto hoc est Dominicæ incarnationis MC. obiit Henricus quartus cui successit Henricus filius ejus quintus.

ADELGOTUS Archiepiscopus Undecimus sedit annis XI. menses XI. dies XXI. Virgam pastoralem suscepit ab Henrico rege, ordinationem ab HETELONE

Havelbergensi Episcopo, pallium vero à Papa Pascali prædicto. Qui ab Halberstadensi choro electus ejusdem Ecclesiæ fuit præpositus, vir omnium morum probitate decoratus religionis & castitatis amator præcipuus inopum compatiens necessitatibus, canonice viventes & clero singulari quodam affectu diligebat, rebelles vero sævissima disciplinæ censura corripiebat, in utroque servans pietatis viscera dum hos ad meliora accenderet, illos autem à pravitate compesceret. Dilligentissimam quoque adhibens sollicitudinem suæ parochiæ, & augmentandæ in ea servitutis divinæ, duas congregationes instituit, unam in urbe Metropoli sub honore sanctorum Petri & Nicolai in Ecclesia, quam olim antecessor suus Hunifridus fundaverat cui ex bonis Ecclesiæ & prædiis quam Dominus Bernhardus sancto Mauritio fundaverat ac donaverat, quod sufficeret obtulit. Alteram vero in Halla ad honorem DEI genitricis Mariæ à fundamento construxit, cui idem de bonis Ecclesiæ & prædio, quod Christiana quedam matrona dederat sancto Mauritio in civitate, quæ Stuvi dicitur Archipræsulis Giselai simul & de suo prædio necessaria attribuit. Ad curam autem pauperum & susceptionem peregrinorum Xenodochium in Magdeburg fecit tali pietatis provisione, ut in hac negligentias suas & omnium prædecessorum suorum vel successorum mereretur abolere. Alia etiam plurima inchoavit in opere diverso, quorum pleraque defecerunt ipsa morte prævento. Ubi etiam in cætera instituit speciali muneris largitatem, ut omni die quadragesimæ usque in pascha centum panes & ejusdem numeri allecia totidemque potus mensuræ pauperibus offerantur, & ut proxima commemorationis omnium sanctorum die memoriæ quoque omnium fidelium defunctorum ritu devotissimo agantur, additis insuper prædiis ad præbendum ipso die servitium caritatis omnium congregationum mensis igitur apud nos in sancta conversatione vivens diu satis castigatus est continuæ infirmitatis vexatione tandemque ad extrema perveniens cum juxta Ecclesiam à clero & populo observaretur, pro exitus sui expectatione præsentes ut religionis suæ & dictorum memores essent salubri admonuit exhortatione, jamque ultimum trahens spiritum inter voces psallentium, pro possibilitate sua occulos levavit, in cælum sicque exspirans 2. Idus Junii Anno dominicæ incarnationis MCXVIII. ut speramus migravit ad dominum, hic sepultus est ab Episcopis Hartberto scilicet Brandenburgense & Heinmone Havelbergense Abbatibus quoque Hugone, Evemberto, Alverico. Hic ordinaverat Havelbergensis Ecclesiæ Bernhardum & Heimonem Merseburgensi, Arnoldum Cizensi, Theodoricum Episcopos, sub hujus quoque tempore sacerdotii defuncto Hildeboldo, Abbate venerabili, constituit pro eo Hugonem, item de Hirsangia adductum longo ante tempore in altero quodam cænobio consecratum sed inde expulsum defuncto autem Archiepiscopo nec longo post tempore Hugone Abbate ipsum consecuto electione fratrum ordinatur pro eo Arnoldus Abbas ab Heinmone Havelbergense Episcopo, Rocari Archiepiscopo nondum electo. Hujus etiam Archiepiscopatus Anno VIII. Henricus Imperator illius nominis quintus, iterum Saxoniam opprimere volens cui idem Archiepiscopus cum Reinhardo Halberstadensi Episcopo & cæteris Saxoniæ principibus occurrens congreditur incarnationis domini Anno Milleno centeno ter quoque quino Silvam Welphonis maculavit gutta cruoris, uti cæsar victus adfuit suorum plurimis amicis. Inter quos Hogerus de Mansfeldt vir fortis etiam occubuit, qui ejusdem belli incensor erat præcipuus. Ipso tempore Otto comes de Ballenster cum LX. tantum viris vicit duo millia & octoginta de Slavis in loco qui Cothenæ dicitur, ex quibus ibidem corruerunt MDC. & amplius.

ROCCARUS DUODECIMUS Archiepiscopus sedit annis sex. Qui à Bambergensi Ecclesia permissione & licentia sui Episcopi, à domino Adelgoto Archiepiscopo Magdeburgum adductus, ab ipso est fratrum congregationi associatus & camerarii officio simulque præpositura Benarensi donatus, illoque defuncto favore Wiperti Vobis consanguinitatis causa exaltatus, tandem electione cleri & populi eidem cathedræ est intronisatus. Bacculum autem à rege Henrico tunc excommunicato more non suscepit, ordinationem vero ab Herewigo Misnense Episcopo, pallium quoque à papa Calixto percepit. Hic probitate & eloquentia satis clarus, in diebus pontificis sui multis tribulationum adversitatibus est vexatus. Nam & quorundam machinantibus insidiis pallii sui honore aliquanto tempore furto est privatus, & ante

finem vitæ ſuæ diutino febrium languore excruciatus. Deceſſit autem in Magdeburg civitate 13. Calend: Januarii Anno Dominicæ incarnationis 1125. ſepultusque eſt in ſeptentrionali manica ab Ottone Halberſtadenſi Epiſcopo. Hic ordinaverat Havelbergenſi Eccleſiæ Gumbertum, Brandeburgenſi Ludolphum, Miſnenſi Scambonum & Godelboldum, Cizenſi Riwinum & Udonem Epiſcopos. Hic etiam ſuis diebus ſanctorum quidam ſarcophaga ſcrutatus reperit inter alia corpus Beati ſecundi Ducis Thebææ Legionis antea incognitum quod ex illo tempore debito à cunctis honore deinceps eſt veneratum ſub hoc quoque ſex anteceſſorum ſuorum Archiepiſcoporum id eſt Alberti, Tagmonis, Waltardi, Geronis, Engelhardi, Hartwigi corpora de medio monaſterii ſunt levata & novo ſanctæ Crucis altari decenter ſuppoſita. Hujus Archipræſulatus anno 4. Calixtus papa revocavit in concione Eccleſiæ Henricum Imperatorem quintum à prædeceſſoribus ſuis Paſchali, Gelaſio excommunicatum; canonica autem auctoritate ſancitum eſt, ne amplius ſibi regalis pietas uſurparet inveſtire ſpiritualia, ſed libera electio fieret à clero & populo & ſic inſigniretur regalibus per ſceptrum. Quod utrique confirmaverunt, ſicque facta eſt pax & concordia inter ipſos Anno etiam Domini 1123. In pago Warmatienſi videbatur per aliquod dies non modica & armata multitudo æquitum euntium & redeuntium, & quaſi ad placita colloquia, nunc hic nunc illic turma facere, circa nonam vero horam monti à quo & exiſſe videbantur ſe reddere. Tandem quidam de incolis regionis illius non ſine magno timore hujusmodi tam prodigioſe concione crucis ſignaculo munitus appropinquat, mox quandam ex illis occurentem ſibi per ſonamper nomen Domini omnipotentis noſtri manifeſtare cauſam populi qui ſic appareret adjurat. Cui ille inter cætera, non ſumus, inquit, ut putatis fantaſmata, nec militum ut à vobis cernimur turba. Sed animæ militum non longe ante hac interfectorum, Arma vero & habitus atq; qui qui à nobis prius fuerant inſtrumenta peccandi, nunc nobis ſunt materia tormenti & ferè totum ignitum eſt, quod in nobis cernitur quamvis vos id corporalibus occulis diſcernere non poſſitis, in hujusmodi comitatu dicitur etiam Emicho comes de Leininge occiſus apparuiſſe, & ab hac pæna orationibus & elemoſinis ſe poſſe redimi docuiſſe. Referunt quidam quod nocte, quæ diem dominicæ cænæ præceſſit dum ad vigilias more Eccleſiaſtico properarent, vidiſſe ſe ſtellas quaſi innumeras de cælo cadere in tantum, ut pluviæ guttas & multitudine & caſibus viderentur imitari. Claruit hoc tempore Thidiricus Cizenſis Epiſcopus literis optime eruditus, ſemper contra ſciſmata qui ſuis temporibus nonnunquam pullulabant propugnator catholicus, & in omni paſtorali ſollicitudine commiſſæ ſibimet Eccleſiæ deſudans utilitatibus. Hic itaque non longe à ſuburbano vel territorio ſuæ civitatis Monaſterium ſive Abbatiam ſummo conatu magnoque ſumtuum ac ædificiorum impenſis per annos aliquot inſtituebat in colle quem antiquitas olim Bohowa nominaverat. Quo loco jam fere ad unguem præducto utpote non modica conſecrata baſilica, congregatione quoque monachorum ibidem locata, invenitur inter eos, quos converſos fratres dicimus, quidam perverſus ex eadem gente ſoroborum progenitus, nequaquam ſanctæ regulæ ſed propriis deſideriis per omnia ſubjectus. Hic pro ſuis exceſſibus frequenter ab abbate corripitur, ſed non meliortaus Epiſcopo præſentatur corrigendus. Quem Epiſcopus acrius ut dignum fuit corripuit. Ille autem in tantam proterviam eripuit, ut Epiſcopum ante altare in oratione ſtantem cultro perfoderit, unde venerandus ſacerdos poſt triduum ad Chriſtum emigravit. Hujus etiam Archi-Epiſcopatus anno 6. hoc eſt dominicæ incarnationis 1126. Henricus Imperator hujus nominis quintus apud Trajectum civitatem ægritudine qua diu laboraverat ſuperatus ad extrema perducitur. Vocatisque Regina Mechtilda conjuge ſua ac filiis ſororis ſuæ Frederico Duce Sueviæ & Conrado fratre ejusdem Rodenburg de Regni ſtatu conſilium dedit propietates ſuas atque Reginam ejusdem utpote hæredibus ſuis commiſit coronam cæteraque regalia usque ad conventum principum conſervanda in Caſtello Trifels reponi juſſit, ſicque viatico Chriſti ſacramentum communicans diem clauſit extremum 10. Calend. Junii, cujus corpus more regio curatum Spiram eſt delatum, & coram multitudine nobilium & inferiorum clericorum atque laicorum infra majorum ſuorum ſepulchra honorifice conditum Anno regni ſui 20. Imperii vero 14. Hic ut præſcriptum eſt primo ſub ſpecie religionis patrem excommunicatum

 imperio

imperio privavit, confirmatus in honoribus mores mutavit, sed post injurias Apostolicæ sædi illatas semper se ipso inferior fuit, ingenio fortis & audax, licet parum felix in præliis, nimis avarus in appetendis alienis pæcunias infinitas congesserat, quas secundum scripturas cui thesaurisasset, ipse sine liberis obiens heu heu! ignorabat. Hinc Lotharius Dux Saxoniæ Geberhardi commitis filius 80. tertio loco ab Augusto Moguntia communi electione principum Rex substituitur.

NORTBERTUS Decimustertius Archiepiscopus sedit annis 7. menses 10. dies XX. Hic ex ignobili genere editus, primo S. victoris apud oppidum Xantum erat canonicus, quem suo in servitio sæpius habebat in palatio Imperator Henricus quia non solum nobilitate sed omni genere probitatis, gloria & secularium negotiorum industria fuerat specialiter insignicus, Deinde cum conscientiæ suæ metu & divini timoris respectu compunctus, mutato habitu & moribus cilicio asperrimo tunicaque lanea coopertus, Limina quoque Apostolorum Romæ nudis pedibus adiens gravem satis pænitentiam pro quibusdam ageret excessibus, in ejusdem conversationis proposito & habitu deliberans perseverare, nec post manum semel in aratrum missam, retro spectare quod videbatur inchoasse velut ex necessitate jam tenuit ac exercere cæpit ex usu & voluntate, unde accepta ab Apostolico suoque Episcopo prædicandi licentia & authoritate quia erat miræ eloquentiæ doctrinæ & ingenii singularis plurimosque sibi attraxit prædicatione verbi salutaris, sicque per septem continuos & eo amplius annos in præparatione Evangelii pacis circumquaque discurrebat, diu quidem nudis post hæc vero jussu papæ calciatis pedibus aut in nimia lassitudine subvertione à selli humilis, quia per omnia habitans qualitate morumque sanctitate & gratia Linguæ cunctis apparuit mirabilis. Factum est autem ut post multorum circuitus laborum deveniret cum discipulis suis pauperibus Christi, in quoddam desertum Franciæ ubi videns locum proposito vitæ suæ oportunum arbustis circumquaque eradicatis, casulisque ædificatis pulchram admodum coloniam suis procuravit in quo etiam ab eo exstructum cænobium præmonstratum, ab eo nomen accepit, In hoc diu multumque contra multiplices callidi hostis insidias in maxima penuria rerum mira patientia dimicatum est, donec cum temptatione etiam proventu facto hostis frustatus, locus personis & facultatibus sicut hodie cernitur satis decoratus est. Deinde multarum in aliis quoque locis fundator & Rector extitit cellarum ex Regula Augustini, propriaque institutione collecta & in ipsis instructa venerabili & perfectissima fratrum caterva sed ut transeamus reliqua illius interea magnifica, & memoriæ digna opera, primo Lotharii regis anno, defuncto Roccaro Magdeburgensi Archi-Episcopo cum de eligendo pastore diu cleri & populi esset discors sententia, nec facile posset reduci ad unitatis consensum, partium studia, tandem majoris Ecclesiæ Spiram accitis à Legatis Apostolicis venerunt, abdicatisque utrimque quas in dissensione elegerant personis communicato ejusdem regis & ipsorum consilio, Nortbertum quamvis plurimum renitentem & contradicentem elegerunt. Qui mox cum sacramento regi debito regalibus ab eo per sceptrum investitus, ac missione ipsius Magdeburg comitatu Halverstadensis ac Brandeburgensis Episcoporum deductus ibidem 10. Calend: Augusti quæ tunc evenit dominica, magno concursu principum & procerum, à clero & populo cum ingenti gloria suscipitur, ab omnibus eligitur & in sedem suam divina laude attollitur & octava dehinc die idem in festo Jacobi Apostoli ab Udone Olensi Episcopo cooperantibus aliis non paucis qui aderant Episcopis in Archipræsulem ungitur cui & pallium à papa Honorio dirigitur. Itaque sacerdotio sublimatus, sacerdote congrua studiose est operatus seu prædicare, & aliquam de se ædificationem, verbo aut exemplo dare paratus in officii sui administratione missarum celebratione diligens ac devotissimus, coram seculi hujus principibus dignitate reverentia sive potentia honorabilis apparens, & gloriosus, spiritualibus vero & Christi famulis per omnia conformis & aptissimus, igitur omnium annisu & sollicitudine pro exaltatione suæ Eccelesiæ & augmento cæpit insistere, nec minori diligentia pro lucro animarum & divinæ servitutis in melius reformatione satagere. Unde & in civitate apud Monasterium sanctæ Mariæ pro paucis admodum Canonicis, illic magnam satis congregationem discipulorum suorum adunavit, similique permutatione Polidem Ecclesiam pene dilapsam restauravit sed invidia Diaboli

bono

bono proposito illius obvia, multis eum adversis temptavit fatigare in quibus & cives Magdeburgenses, quodam tempore in odium ipsius cæpit concitare. Ipse namque quorundam suggestione audiens majorem Ecclesiam à quibusdam nefando crimine violatam publicè proposuit, eam expiare sed non assentiente Clero aut populo, eo quod judicem hujus rei aut ipsos reos noluerit certius propalare, & causam eorum synodaliter ventilare quia aliter nequivit, nocturno tempore purificationem illius cum suis peregit. Unde mox aliquorum insidiis sonantibus campanis, cives cum ingenti strepitu concurrentes illum super veteri structura obsessum cum Misnensi & Havelbergensi Episcopis, & majoris Ecclesiæ præposito à media fere nocte usque in mediam diem impugnantes coartabant, & cur altaria fregerit Sanctosque furto substulerit, objurgantes blasphemabant. Quidam autem per occultos aditus irrumpentes, eum strictis ensibus appetentes viso pontificali habitum quo erat indutus, nutu Dei territi mutata mente facti sunt ejus defensores alii vero furia concitati, hunc colaphisabant, & gladiis sed adversa acie feriebant, unumque ex militibus ejus coram ipso, ita ut pontificalia ipsius indumenta sanguine ejusdem militis inspergerentur multis vulneribus affectum pro mortuo semivivum reliquerunt. Sed Henrico urbis præfecto tunc forte absente mox pernuncium propere accersito, & tumultum sedante, Archiepiscopus liberatus, missam eadem die ante altare summum complevit, deinde seditiosos legitima vocatione ad satisfactionem invitatos, sed parere recusantes excommunicavit. Post sex vero hebdomadas pænitentes absolvit, & deinde fideles sibique devotos habuit Ecclesiam quoque S. Mariæ in Nienburg quorundam malignorum incursu, rapina, cædibus, incendiis, fratrumque violenta distractione temeratam diligenter expiavit, ipsosque raptores satisfacere contemnentes ab Ecclesia separavit, ad domicilium iniquitatis eorum scilicet Avelenburg cum civibus Magdeburgens. obsedit, destruit ac terræ coæquavit. Ut autem ad supereriora revertar. Hic sua admonitione & instinctu, Ottonem illustrem de Revenigge suo disciplinatui adjungens seculum relinquere & hæreditatis suæ prædia Deo S. Mauritio tradere fecit, & quibus in loco competenti juxta Salam fluvium quem gratiam DEI appellavit, in honore B. Victoris patroni sui prioris, cujus & reliquias de Xanto adduxit Monasterium construere incipiens congregationem instituit. Dedit enim Ecclesiæ Magdeburgensi mille & centum Mansos cum Ministerialibus attinentibus multis honeste dereliquis quæ habebat vocantia Locum prædictum fieri ordinavit. De thesauro etiam Ecclesiæ Alesleven urbem cum omnibus pertinentiis suis ab Irmingarde Marchienissa comparavit, Abbatiam quoque in illo sitam ab Imperatore Lotario precibus & prædiorum commutationibus sibi donari impetravit nec non & alia prædia usque quaque emendo acquisita adjecit. Denique solus omnium antecessorum suorum veterem structuram, quam Otto Cæsar magnus magnifice erexerat, ipse nescio an spe audentiori, seu studio devotiori ædificare aggressus, perficere magnopere optavit, sed mors immatura interveniens hæc, sicut plæraque ejus capta adnihilavit. Nam octavo ordinationis suæ anno cum rege Lothario reliquisque principibus in Italiam profectus & officio cancellarii nulla expeditione functus, utpote vir magnæ auctoritatis, consilio providus, apud Romanorum quoque primos clarus, cum plurima illic de Ordinatione ipsius imperatoris & cæteris regni negotiis composuisset, de Polanorum quoque Episcopis ex primitivis privilegiorum Ecclesiæ hujus scilicet Magdeburgensis scriptis subjectionem illi debentibus justiciam exposcens, iterato suscepisset, altero anno in reversione paulatim infirmam cæpit, & nihilominus circiter sex menses cum eodem imperatore pro utilitate reipublicæ per diversas curias in Germania commoratus. Tandem languore prævalente Magdeburgum devectus ibidem magnificè ab omnibus in quadragesima est susceptus. Sic ergo per totam quadragesimam illic, nec non apud sanctum Johannem super lectum doloris sui recubans, plerumque tamen per se quamvis modicè, deambulans, postquam in cœna Domini crismatis consecrationem & in sancto paschæ die missæ proh dolor! ultimæ celebrationem in sede sua super vires peregit, accrescente quotidie dolore vexari non desiit, donec ab omnibus desperatus, & hac divina domini castigatione à delictis sine quibus nemo, quamliber justus, in hujus vitæ exilio degit, ad purum ut speramus expiatus post olei unctionem & creberrimam dominici corporis perceptionem, tandem 8. Idus

Idus Junii in confessione nominis Christi animam reddidit. Taliter heu! dolenda mortis sorte & insperata subtractus est nobis tanquam flos subito decidens vir ille memorabilis, ille prædicator egregius, vir, inquam, Ecclesiæ necessarius & desiderabilis, in quo esset miseris perfugium, afflictis solatium, dilectio hominum, odium vitiorum. Nam circa omnes se ipsum bonorum præbens exemplum consolabatur pusillanimes; patiens fuit ad omnes. Quicunque autem ex clero scandalo erant Ecclesiæ, subvertentes vias Domini rectas hunc suis moribus censuerunt intollerabilem, disciplinam ejus tanquam onus Ætna gravius ferre non valentes. Argenti verò & auri quæ primo mortales ducunt adeo contemptor fuit, ut superabundantem Ecclesiæ suæ thesaurum expendere non dubitaret, si modo ratio alicujus utilitatis, necessitatis sive honestatis exposceret. Cujus corpus, ut moris est, per omnes congregationes honestissimè à Clero & populo deportatum sexto demum obitus sui die, astantibus principibus, ipsumque bajulantibus cum innumera mœrentium multitudine, & trium qui aderant Episcoporum idem Godeboldi Misnen. Ludolphi Brandenburgen. Anshelmi Havelberg: flebili commendatione in monasterio S. Mariæ est tumulatum Anno Domini MCXXXIV. Hic ordinavit Merseburgensem Meingotum: Havelbergensem Anshelmum Episcopos, Adelbronen. etiam Nienburgen. Abbatem. Hujus etiam Archiepiscopatus anno quinto, anno à nativitate Domini MCXXX. Udo Comes de Freckenleve ab hominibus Alberti Marchionis occisus est. Conradus etiam de Estede apud Halle à civibus ejusdem oppidi cum aliis multis miserabiliter interfectus est. Hujus etiam Anno 8. hoc est Anno Domini MCXXXIV. Lotharius imperator Halberstadii celebravit Pascha, ubi quidam de primoribus Danorum, Magnus nomine, veniens in die sancto manibus applicatis miles imperatoris efficitur, & regnum ipsius patriæ ab ipso suscepit, & post Sacramenta Cæsari ad Ecclesiam procedenti cingulo illius decoratus, ensem imperatoris honorificè portavit. Qui in patriam reversus à quodam Erico & fratre illius occisus est cum quinque & Episcopis & 60. Clericis. Pater etiam ejusdem Nicolaus nomine in civitate Sleswig ante Ecclesiam cum suis miserabiliter occubuit insidiosè invitatus & infideliter interemptus &c.

CONRADUS Decimusquartus Archi-Episcopus, sedit annis septem, menses decem, dies II. Præsul iste cunctis seculis memorandus ex nobilioribus Saxoniæ extitit oriundus, patre videlicet Geberhardo de Querfort; nepote Lotharii imperatoris, matre verò Oda nuncupata, quæ fuerat filia Thietmari Comitis consobrini Henrici regis. Commissus est igitur sub norma canonica sancto militaturus Mauritio Adelgoto XI. Magdeburgensis Ecclesiæ Archi-Episcopo. Qui ab illo præmonstrata & à parentibus innata virtutum sequens opera, crescebat tum Philosophiæ scientia quam universa morum elegantia. Episcopo autem viam universæ carnis ingresso, & Roccaro in ejus locum surrogato, iste in adolescentia positus plenus cæpit pollere virtutibus, foris paternæ hæreditatis opibus excrescens, intus verò inter cœtera virtutum insignia, præcipuè fraternæ charitati studens. Unde & Roccaro ad patres suos in pace collecto, facta est in eum tam Cleri, quam principum populique concors electio, quæ & rata permansisset, nisi Dominus Arnoldus Abbas cum Friderico majoris & Ecclesiæ præposito ab ea dissentiens obstitisset imò nisi Dominus hunc meliori tempore infulandum distulisset. Cum tamen electi honorem aliquandiu teneret, nec tamen pars adversa cederet, quin potius quod solum rationis habebat subdiaconum minimè episcopandum canonum auctoritate afferrent, causa ad Lotharium imperatorem perlata, & potius suadente, quam imperante descendit sponte, post annos VII. & menses X. & dies XX. Defuncto Northberto Conradus iterum à Clero & populo eligitur, & à Lothario imperatore ut prædictum & confirmatur. Ex nobili genere fuit natus, scilicet ex patre Geverhardo qui nepos extitit ejusdem Lotharii imperatoris, & ex matre Oda nomine consanguinitati procerum Ammenesleve jungebatur, factus autem Episcopus obtulit de hæreditate sua Ecclesiæ sibi commissæ VIII. mansos in villa Oreslavo dicta, & viculam in eadem villa consistentem cum quatuor mansis ad eandem pertinentibus. Secundo ordinationis suæ anno Henricus Marchio, qui & Magdeburg Comes fuit, obiit, & præfecturam urbis, quam ipse tenebat, fratri suo Burchardo commisit, pro qua ipse tradidit ecclesiæ de proprietate sua tantum prædiorum, unde singulis annis

utilitas

utilitas XXX. talent proveniat. Tertio ordinationis suæ anno cum imperatore perrexit in Italiam, & propterea tulit de Ecclesia 52. libras auri, quadrantem & pondus 8. denariorum auri in usus suos adsumsit, cum consilio & consensu Cleri & Comitum Rudolphi & Bernhardi cæterorumque Laicorum, tam nobilium quam ministerialium, qui præsentes erant; ita ut æquali æstimatione Ecclesiæ restitueretur. Acta sunt hæc 4. Non. Augusti Anno Domini MCXXXVI. Igitur imperator Italiam circumeundo pertransiens, Apuliã intravit, & ad Barum civitatem devenit, ubi in die sancto Pentecostes Dominus Apostolicus præsente imperatore missã cum magna gloria celebravit, & in ipsa hebdomada in Sabbato quatuor temporũ ipso domino Apostolico præcipiente in ejus præsentia idem Archiepiscopus de clero multitudinem maximam ad sacros ordines promovit satisq; placuit eidem Apostolico aliisq; præsentibus devotio Archiepiscopi in divino ministerio & ordo rationalis suæ Ecclesiæ ad sacros ordines suscipiendos. Imperator ab inde reversus apud Trientinam veniens festum S. Martini celebravit gaudens & ibidem infirmari cœpit, dumque quotidie languor ingravesceret, nec ob hoc iter suum intermisisset, tandem prævalente mortali ægritudine apud Breduwan villam in faucibus alpium constitutam, Anno Domini MCXXXVIII. III. Non. Decembris. Conradus autem Archiepiscopus ad sua reversus obiit Anno MCXLII. VI. Non. Maji. Hic ordinavit Wiggerum Brandenburgensem Episcopum XIII. Et pallium ab Innocentio Papa secundo habuit.

FRIDERICUS XV. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCXLIII. & sedit annos IX. menses VIII. dies VII. Et obiit Anno Domini MCLII. Pallium habuit à Celestino Papa illius nominis secundo, & duodecim mansos Ecclesiæ comparavit.

WICHMANNUS XVI. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCLII. obiit Anno Domini MCXCIII. Calend. Septembris. Pallium accepit à Papa Eugenio tertio. Hic ordinavit Wilmarum XIV. Sifridum XV. & Balderamum XVI. Allexium XVII. Brandenburgens. Episcopos. Hic fuit potentior, quam unquam aliquis Archi-Episcopus fuerit in civitate Magdeburgens: Nam ipse fecit primo uniones institorum pannicidarum, & bis in anno monetam innovavit, quæ prius non fiebant, & plura statuta & exactiones imposuit, quorum nonnulla adhuc servantur. Hic cepit Oldenhaldensleve & fregit. Hujus tempore civitas Magdeburgensis combusta est, quasi tota à valva strodorum usque ad Albeam ita quod etiam molendina in albea constructa, fuerunt combusta.

LUDOLPHUS XVII. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCXCIV. Hic pallium habuit à Papa Celestino tertio. Hic acquisivit Ecclesiæ Hunoldesburg cum suis attinentiis territoriisque & hominibus. Item castrum Scraplaw ipse construxit, castrum Somerschenborg fregit Werberge, & succendit Helmstet. Hic fecit in civitate unionem clipeatorum, quæ dicitur die Schilder innunge. Hujus tempore Anno Domini MCCII. feria quarta Pentecostes in villa Hessewigk prope Stendel fulgur de cœlo percussit plebanum & amputavit ei brachium unum, cum sederet & sigillaret villanis suis, percussit etiam XXIV. homines ad mortem in ipsa chorea. Hic ordinavit Nortbertum XVIII. Episcopum Brandeburgensem. Et sedit annis XV.

ALBERTUS XVIII. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCCIX. Hic pallium suum suscepit à Papa Innocentio tertio. Hic caput S. Mauritii adduxit ad Ecclesiam Magdeburg & digitum S. Catharinæ. Hic constituit canoniam in Ecclesia sanctorum Petri & Pauli in nova civitate Magdeburg. Sub hujus Archiepiscopi tempore fratres minores recepti sunt in Magdeburg ad ædificandum, & positi sunt primo in nova civitate super fossatum veteris civitatis quod fuit Anno Domini MCCXXV. & ibi sederunt quinque annis, & postea translati sunt ad latam plateam veteris civitatis ubi adhuc resident, sub ejusdem Archiepiscopi tempore etiam fratres prædicatores venerunt ad civitatem, & primo locati fuerunt in nova civitate ubi nunc est monasterium S. Agnetis, Anno Domini MCCXXVIII. & ibi sederunt per unum annum & tunc translati sunt apud S. Sebastianum ubi adhuc morantur. Hic etiam Archiepiscopus locavit moniales ad sanctam Agnetem, quæ antea sederant apud sanctam Gertrudem, prope monasterium monachorum in monte. Tempore ejusdem Archiepiscopi institutum est claustrum monialium ad S. Mariam Magdalenam Anno Domini MCCXX. ubi prius fuerat castrum Burgravii. Hujus etiam Archiepiscopi tempore anno

re anno primo in die parasceves factum est incendium magnum in civitate Magdeburg quod incepit in lata platea & volavit ignis super Ecclesiam S. Johannis, quæ cum turribus & omnibus campanis præter unam fuit combusta & Ecclesia nostra Magdeburg fuit etiam exusta. Tempore ejusdem Archiepiscopi circa finem sui temporis Dominus Abbas Nienburgensis combustus fuit, & Abbatissa Quedelburgen: nomine Sophia repulsa fuit, & ejecta de castro pro suis delictis. Eodem tempore capta fuit civitas Quedelburg à Comite Hogero à Falkenstein, circa idem tempus ruptæ sunt catarrhactæ cœli & in tantum inundaverunt aquæ in Hiwelgerode quod plura oppida & villæ videlicet Womeldesburg, Islebe, Seburg cum villis circumjacentibus diluvio sunt submersa, multi etiam homines qui se salvari credebant, super arbores cum ipsis arboribus ceciderunt & perierunt. Eodem tempore vel circa Philippus Rex habuit magnam curiam in Magdeburg, ubi ipse Rex incessit coronatus, similiter & regina, fuerunt etiam ibi multi principes comitantes regem, & apud reginam meruit Domina Abbatissa de Quedelburg gratiam, & ducissa Saxoniæ cum aliis nobilibus dominabus, contra hunc Philippum electus est in regem Romanum Otto de Brunswigk, qui regnavit annis decem. Hic itaque Albertus Archiepiscopus ordinavit Baldewinum XIX. Sifridum XX. Geverhardum XXI. Brandeburg. Episcopos. Hic anno Domini MCCXXIX. intelligens quod Joannes & Otto Marchiones Brandeburg. adhuc juvenes validam de partibus Slaviæ militiam conduxissent, festinato ministerialium suorum collecto exercitu, eisdem occurrit super plavam fluvium, & quia magna pars exercitus aggerem transierat, cum reliqua est congressus, & quia curribus qui victualia & arma portabant aggerem occupantibus, & impedientibus quo minus illi, qui vadum transierant, ad illos qui impugnabantur in adjutorium venire poterant, aut illi ad ister confugere, dispersi quidam in plava submersi, & quidã fugæ præsidium inierunt. Archiepiscopus autem & sui curribus dejectis aggerem transeuntes reliquos usque ad civitatem novam Brandenburg per prona fugientes insecuti sunt. Illi autem qui in civitate erant, quia crepusculum erat, & nox imminebat portas civitatis claudentes, tam amicos quam inimicos excluserunt & ita Archiepiscopus & sui quos volebant capiebant, Marchionibus fugientibus & se traditos credentibus, & lora non retrahentibus quousque Spandoviam devenirent; Adhortantibus autem Archiepiscopum ministerialibus, ut civitatem caperet & possideret, Respondit paterna voce; vasalli nostri sunt, & adhuc pueri sunt, & eorum destructionem nolumus, quia adhuc Ecclesiæ nostræ servire, & si quid fecerunt, poterunt emendare. Et captivis & spoliis abductis cum gaudio ad propria sunt reversi. Hic homo benevolus fuit & nulli, quod petebatur, negavit, majorem cunctis animi benevolentiam exhibuit quod per operis efficaciam ostendit. Construxit & instituit idem Albertus monasterium monialium in Gloëch prope Hallis Anno Domini MCCXXXI. Hic sedit annis XXVIII. & ei successit Dominus Borchardus præpositus Hildesemensis.

BORCHARDUS XIX. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCCXXXIII. Et obiit Anno Domini MCCXXXVI. electus, confirmatus sed non consecratus, & ei successit Wilbrandus frater Domini Alberti Archiepiscopi.

WILBRANDUS XX. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCCXXXVI. Hic suscepit pallium à Papa Honorio tertio, & acquisivit Ecclesiæ Crossewig, Lebuss & Belitz. Hic ordinavit Rutgerum Episcopum Brandeburgensem XXII. Temporibus hujus cum Henricus Marchio Misnensis Marchioni Johanni de Brandenburg faceret quæstionem super castris Coppenio & Mittelwalde, timens Marchio Johannes inde bella futura, rogavit Archiepiscopum, quatenus inter ipsos faceret pacem, & ut certus esset quod paci intenderet utrumque castrum in manu sua daret, ut ea tamdiu in sua potestate teneret, quousque ipsos ad concordiam reformaret. Qui Archiepiscopus acceptis castris ea suis hominibus custodienda commisit, & cum ipsa aliquandiu tenuisset, quid causæ fuerit nescio, pace non reformata Marchioni Misnensi castra resignavit. Unde bella maxima & diu orta sunt, nam Marchio Misnensis totam novam terram usque in Sturtzberg rapinis & incendiis devastavit. Et Anno Domini MCCXL. cum Marchiones Brandenburgens. extraneo adjutorio destituti cum hominibus terræ suæ resisterent, Misnensis circa Coppeint & Mittemwalde Archiepiscopus adjuncto sibi Halberstadensi Episcopo manu valida Marchiam Brandenburgen: invadens

invadens resedit super Bessam, quod intelligens Johannes Marchio relicto fratre suo contra Misneam; cum his paucis quos habere poterat nocte & die equitans occurrit festinanter, & facta collectio populi, cum clavis & arcubus cum paucis militibus bellum est aggressus & Domino victoriam tribuente alii submersi sunt in Bessa, alii occisi, alii captivi abducti. Inter quos est Halberstadensis Episcopus captivatus & Archiepiscopus vulneratus vix effugit in castrum Calve, & extunc fama eorum crevit & qui prius eis servire pro soldo seu stipendio noluerunt, modo se gratis ad serviendum obtulerunt. Et quia Halberstadensis Episcopus Ottonem Marchionem quanquam cœperat, ipsum pro tanto quantum receperat Marchiones ipsi liberum remiserunt. Archi-Episcopus autem adjuvante manum ejus Marchione Misnensi collecto exercitu villam Wolmerstede excussit, & inde procedens, cum intelligeret, quod Marchio jaceret in custodia terræ suæ, ne nihil fecisse videretur, ædificavit castrum Rogentz & inde totam miricam posuit in desertum. Et his non contentus cum Johannes esset contra ministeriales suos cum valida manu contra terram Havelant, qui pontem Plauen transeuntes incendiis & deprædationibus eam devastabant. Quibus Otto Marchio cum paucis quos habere poterat occurrens eos invasit, pugnavit, in fugam vertit, & plurimos captivavit, & sub pedibus fugientium ponte Plawe confracto multi sunt submersi, & demum in amicitiam cum utriusque terræ devastatione sunt reversi. Et tandem pariter Lebus obsederunt, & post cœperunt & possederunt. Hic sedit annos XVII. & menses aliquot, & obiit Anno Domini MCCLII. Et sic Dominus Rudolphus de Dingelstede Decanus successit.

RUDOLPHUS XXI. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCCLII. pallium suscepit à Papa Innocentio quarto. Hic acquisivit Ecclesiæ comitatum in Alvenslebe, & sedit annis octo & menses aliquot. Et obiit Anno Domini MCCLX. III. Calend. Maji. Et ei Dominus Rupertus successit.

RUPERTUS DE QUERFURT XXII. Archi-Episcopus, cœpit Anno Domini MCCLX. Et eodem anno vocatus à Papa Alexandro quarto, ivit ad curiam, & ibi ordinatus pallium recepit, & rediens Anno Domini MCCLXI. concilium in Magdeburg celebravit in Dominica Jubilate, sed eodem anno Judæos ad festum tabernaculorum congregatos in Magdeburg ditiores captivavit, & ut de redemptione eorum centum millia marcarum recepit, & in Halle & Magdeburg domos eorum violenter intrans & seras eorum aperiens, quicquid auri & argenti invenit, asportari fecit. Ipse anno Domini MCCLXI. parti Liscensi faciens Ecclesiam capituli Brandenburg: noluit confirmare, sed modis, quibus potuit, impeditur, sedit autem annis septem.

CONRADUS XXIII. Archi-Episcopus cœpit Anno Domini MCCLXVIII. Et sedit annos decem. Hic fuit de Sterneberg, & suscepit pallium à Papa Clemente quarto, quod infra septem annis vix obtinuit. Hic ut plurimum residentiam fecit in palatio Episcopali apud summum. Et hic construxit illud magnum æstivarium apud idem palatium quod usque hodie perseverat, ad quod Rex Bohemiæ donavit sibi ligna. Hujus tempore Rudolphus Comes Haveesburg circa partes Basileæ electus est in regem Almaniæ & Romanorum, quam electionem Gregorius Papa decimus approbavit in favorem terræ sanctæ, & regnavit apud Teutonicos annis XVIII. Benedictionem tamen imperialem non habuit, nec coronam.

HENRICUS DE SUALENBERGE mortuo Conrado in Archiepiscopum fuit electus, Anno Domini M.CC. LXXVIII. sed nondum confirmatus neque consecratus, propter quod in numero Archiepiscoporum non connumeratur, digne tamen ejus venerabilis memoria inter Archiepiscopos recensetur. Ipse namque electus, in defensione Ecclesiæ & terræ bene se habuit. Eo enim tempore cum Otto Marchio Brandenburgens: adjunctis sibi Bohemis, Polonis, & Pomeranis maximum exercitum congregasset, & se apud Frose prope Albeam cum suo exercitu locasset, & jactanter glorians in virtute exercitus sui diceret, in crastino se velle in majori Ecclesia Magdeburg equos suos stabulare, missis exploratoribus de sero, & iterum aliis in media nocte, qui auscultarent, quid cives & populus in civitate agerent. Reversi nunciaverunt se nihil audivisse, sed omnes in civitate esse timore prostratos. De mane in aurora iterum missi exploratores renunciaverunt totam civitatem esse plenam faculis & sonitu tubarum, tympanarum, & fistularum. Nam Archiepiscopus electus

assumto vexillo S. Mauritii, congregatis vasallis Ecclesiæ, processit ad forum ante consistorium civitatis, ubi congregatos cives rogabat, ut eum sequerentur contra inimicos, ad quod cives & omnis populus fuit benevolus, & præparabant se ad prælium. Egressi autem omnes viri bellatores cum Archiepiscopo electo, & cum vexillo S. Mauritii viriliter contra hostes pugnaverunt, & auxiliante Deo & S. Mauritio gloriosè triumphaverunt, & Marchionem captivaverunt & captivum duxerunt ad civitatem, &, facta una cista de trabibus, ipsum captum in ea incluserunt. Factum est hoc prælium anno quo supra in die Sancti Pauli eremitæ. In cujus memoriam adhuc singulis annis in ipsa die datur stipa omnibus monasteriis, & pauperibus in civitate Magdeburg. Iste ergo Marchio captus taliter fuit liberatus. Misit namque pro uxore sua Domina Marchionissa, rogans quatenus habito consilio suorum consiliariorum & maxime senioris de Buck, qui fuerat de consilio Marchionum ab antiquo, sed nunc ex quadam indignatione erat à consilio Marchionis exclusus, veniret ad ipsum & pro sui liberatione tractaret, sed præfatus de Buck vir prudens primo se excusans & retrahens se à consilio pro eo quod Marchio eum à suo consilio repulisset. Tandem tamen precibus & fletibus dominæ devictus tale dedit consilium, quod ipsa Domina deberet se munire multa pecunia & transire in Magdeburg & secreto singulos potentiores consilio Archiepiscopi electi tam de canonicis quam de vasallis ad se sigillatim & clandestine accersere, & cuilibet eorum bonam summam pecuniæ dare, uni centum marcas, alteri LX. & sic de singulis unicuique secundum mensuram status sui. Quod consilium Domina Marchionissa posuit in effectum, & sic omnes consiliarios Archiepiscopi subornavit. Cumque ipsa pro redemptione Domini cum Archiepiscopo loqueretur, ipse electus accersito consilio suo cum eis locutus est. At illi omnes favorabiliter locuti sunt pro Marchione persuadentes quod non nimium emungi deberet, quia Marchio posset servire Ecclesiæ in futurum. Ipse ergo electus nolens consilio suorum contradicere, de eorum consiliorum dedit Marchioni inducias per quatuor septimanas, & tunc deberet redire ad captivitatem, vel se redimere cum quatuor millibus marcarum in promptu. Et sic dimissus Marchio vocato consilio suo simul cum illo de Buck proposuit rogans ut vias conquirendi illam pecuniæ summam invenirent, ne oporteret eum ad captivitatem redire. Qui tale dederunt consilium, quod per singulas Ecclesias calices & quæque aurea & argentea ornamenta deberent tolli, & civitates omnes Marchionatus exactionari & sic tanta summa pecuniæ posset conquæri. Quo consilio audito dixit ille de Buck ad Marchionem, Domine ista esset una via quæ tacta est pecuniam conquirendi. Sed si velletis me recipere ad gratiam vestram pristinam, ego vobis ostenderem viam meliorem. Et cum Marchio promitteret sibi multa bona ipse assumsit Marchionem cum fratre suo seorsim, & duxit eos ad sacristiam in Angermunden & ibi ostendit eis unum magnum truncum ferro benè circumseptum, & magno thesauro in auro & argento plenum, dicens; Istum thesaurum pater vester mihi commendavit ad fidem meam, pro necessitatibus vestris, quando mihi videretur, si utemini consilio meo, & sic habetis penè tantam summam pro nunc requisitam. Tunc illi valdè gavisi summam taxatam pro redemtione Archiepiscopo transmiserunt. Veniens autem Marchio Otto soluta pecunia ad Archiepiscopum coram multis Dominis allocutus est Archiepiscopum his: Domine Episcope, sum ne modò liber à vestra captivitate? Quo respondente, quod sit: subjunxit Marchio: Vos nescitis exactionare unum Marchionem, vos debuissetis me posuisse super uno dextrario cum elevata hasta, & sic me cum argento & auro circumfudisse usque ad summum tunc fuissem debitè exactionatus: Posthæc innotuit Archiepiscopo electo, quomodo consiliarii sui tam canonici, quam vasalli corrupti fuerant pecunia, de quo valdè commotus renunciavit electioni dicens: Quia vos estis infideles Ecclesiæ vestræ & S. Mauritio, id circo ego nolo esse vester Episcopus. Exinde stetit Episcopatus in errore ferè per biennium propter dissidium capituli, sed tandem concordaverunt in Dominum Ericum, qui etiam habuit resistentiam antequam admitteretur ad possessionem pacificam, de quo sequitur.

ERICUS XXIIII. Archi-Episcopus cœpit anno Domini M. CC. LXXXIII. & sedit annos XII. menses IV. hebdomadas tres. Hic fuit frater Marchionis Brandenburgensis Domini Ottonis nuper capti, & liberati, ut præhabitum est, de cujus electione

ctione cives Magdeburgenses primitus aliqualiter doluerunt. Cum enim canonici essent in capitulo ad eligendum pastorem, cives multi convenerunt in summo volentes scire, quem canonici eligere vellent, & cum diutius exspectassent, quia frigus erat, fecerunt multos ignes in summo. Et cum tandem canonici concorditer in Dominum Ericum prædictum consensissent publicata electione. Idem Dominus Ericus audiens murmur populi, retro per cameras privatas dominorum se submitti fecit, & procurata sibi una navicula descendendo per albeam, venit in Wolmerstede ad fratrem suum, & licet per displicentiam civium ac etiam resistentiam ministerialium fuerit aliquanto tempore impeditus, ipse tamen tandem possessionem pacificam Episcopatus obtinuit. Hic accepit pallium à Papa Martino quarto & bene concordavit cum civibus. Unde cum ipse postmodum in obsidione castri Harliberge captus esset, & nec frater suus Marchio, nec capitulum vellet eum redimere, cives ipsum redemerunt, solventes pro sui liberatione quingentas marcas, quas tamen ipse liberatus, postmodum eis gratanter restituit. Hujus Archiepiscopi tempore pontificatus sui anno 2. receptus est locus fratrum ordinis eremitarum S. Augustini in civitate Magdeburg ad preces Domini Papæ & duorum cardinalium ac etiam regis Almaniæ & hoc per intercessionem S. Martini gloriosi, qui trina visione de hoc revelavit viro magnæ religionis fratri Henrico dicto Pavoni, quod ad receptionem ejusdem intendere deberet, & negotium constanter prosequi ad effectum, quod & fecit, unde de hoc sunt versus scripti in eodem conventu sic:

Huc Augustini fratres Christus prece duxit.
Sancti Martini, quod per tria somnia luxit.

Hujus etiam tempore captum & fractum fuit castrum Harligeberg, ubi idem Archiepiscopus & cives cum eo fuerunt in obsidione castri cum multis aliis principibus & Baronibus, ubi etiam ortum est magnum bellum, in quo dux de Brunswigk cum suis succubuit. Eodem etiam anno mortuus est rex Almaniæ & Romanorum Rudolphus, regni sui anno XVIII. & sepultus est in Spira, de his sunt versus:

Post M. post duo CC. post nonaginta monosque
Harliberg capitur, moritur Rex, Dux superatur.

Anno Domini M.CC XCII. Adolphus comes de Nassaw in regem Almaniæ & Romanorum eligitur. Qui exercitum congregans contra Albertum, ducem Austriæ, Rudolphi quondam regis filium, prælium iniit, in quo Adolphus occisus est & sui in fugam conversi sunt, Anno Domini M. CC. XCVIII. Regnavit autem apud Teutonicos annis sex, benedictionem Imperialem non habuit nec coronam. Hic Archiepiscopus Marchiam Lusatiæ alienavit ab Ecclesia, vel obligavit, tradens eam Marchioni fratri suo pro quibusdam damnis receptis occasione tali. Cum enim Episcopus Guerram contra ministeriales Ecclesiæ concitasset in obsidione castri Niengatersleven Marchio venit sibi in auxilium cum bona gente. Quadam autem die cum dominus exercitus obsidionis pro sua deductione & solatio oppidum Calvis intrasset, interim inimici, scilicet ministeriales; cum suis subito irruerunt in castra & cæperunt multos milites & famulos valentes, quos oportebat Marchionem redimere, pro quo damno Archiepiscopus obligavit Marchioni terram prædictam Lusatiæ quæ usque hodie non est recuperata ab Ecclesia. Capitaneus autem ministerialium in illa Guerra fuit quidam miles dictus Falco, hunc postmodum Marchio fecit occidi in civitate Magdeburg in Ecclesia fratrum prædicatorum & fuit tractus per capillos extra Ecclesiam ad latam plateam. His temporibus cives Civitatis Magdeburg emerunt Burggravionatum, id est, officium, & jus Burggravii in Magdeburg pro nongentis marcis à duce Saxoniæ, emerunt etiam Schultetatum, id est, officium Schulteti cum suo jure pro quingentis marcis ab illis de Eckersdorff, & hæc duo ipsi cives dederunt Ecclesiæ Magdeburg: ea conditione quod Burggravionatus non potest dimitti ab Ecclesia, absq; voluntate civium: Officium autem Schulteti Archiepiscopus, qui pro tempore esset, deberet conferre uni civium, quemcunque vellent, ita quod ipsi cives possent eum removere, quando vellent, & alium substituere, quem Archiepiscopus teneretur acceptare. Usque ad ista tempora Scabini fuerunt in consilio Civitatis, à quo extunc fuerunt exclusi, & ortæ sunt multæ dissensiones inter consules & magistros unionum & scabinos super variis causis, quæ postmodum sunt sopitæ. Ita quod donationes & transla-

translationes hæreditatum & proprietatum fieri deberent extunc coram Consulibus in judicio, quod dicitur Pardingk, & libri qui super talibus scripti & scribendi essent deberent apud Consules non apud Scabinos conservari, quæ omnia prius apud Scabinos expediebantur. Eodem tempore combustum est lobium civitatis & Ecclesia cum turribus S. Johannis.

BURCHARDUS DE BLANCKENBURG XXV. Archiepiscopus cæpit Anno Domini M. CC. XCV. & sedit annos novem, Pallium habuit à Papa Bonifacio VIII. Hic benè concordavit cum civibus, hujus tempore cives Magdeburgenses expugnaverunt castrum Randolve & funditus destruxerunt. Hic fuit pius pater ad pauperes & ad religiosos quos sæpè in mensa habere voluit, & pias subventiones ad conventus misit; Ipse enim personaliter solebat in festivitatibus religiosorum monachorum & claustralium missas celebrare, & ubicunque celebravit, ibi etiam stipendia corporalia pro refectione fratrumm inistravit, & quicquid consecrandum, vel dedicandum in eorum ecclesiis fuit per se ipsum gratis pro DEO consecravit. Nam & in loco fratrum Augustinensium consecravit cœmiterium, & quatuor altaria pure propter DEum & pietatem largam fratribus dedit. Hujus etiam tempore Albertus Dux Austriæ filius quondam Rudolphi regis fuit electus in Regem Almanniæ & Romanorum ab Electoribus congregatis Aquisgrani anno Domini M. CC. XCVIII. electionem Papa Bonifacius prima vice repulit, sed tandem orta gravi discordia inter regem Franciæ Philippum, & Papam Bonifacium, ipse Papa eundem electum in Regem & Imperatorem confirmat subjiciens eidem regnum Franciæ, sicut & alia regna, qui solum regnavit apud Teutonicos annis 10. sed benedictionem imperialem non habuit, nec coronam. Præterea hujus tempore, sive anno Domini, M. CCC. Bonifacius constituit annum Jubilæum dando plenam indulgentiam omnium peccatorum omnibus visitantibus limina Apostolorum Petri & Pauli Romæ, extendens eandem indulgentiam ad omnem annum centenarium subsequenter. Eodem tempore in lacu, vel stagno prope castrum Retven-hoffe aliqui erant Spiritus maliquorum maleficio omnes piscantes aut navigantes in eo ludificabantur & etiam periclitabantur, quod audiens Burchardus Archiepiscopus accessit illuc, & benedixit lacum, & Spiritus malos inde repulit, ita quod postea nihil mali ibi perceptum est, propter quod lacus ille usque hodie sacer lacus appellatus est. Circa idem tempus, anno Domini M. CCCI. in civitate Magdeburg magistri unionum cremati fuerunt in foro propter proditionem eis impositam. Eodem tempore villa Judæorum fuit capta per communes & deprædata pluribus Judæis occisis, feria quarta paschæ pro eo, quod divulgatum fuit, quod ipsi fecissent imaginem crucifixi & Christum in illa imagine crucifixissent denuo, sicut per unam ancillam Judæorum Christianam publicatum fuit. Sub hujus etiam tempore anno Domini M. CCC. III. Bonifacius Papa est captus & detentus Avaginæ & inde Romam adductus, thesauro suo & Ecclesiæ deprædatus, ibidem in lecto doloris & amaritudinis positus præ angustia Spiritus cum esset corde magnanimus obiit, & fuit in tumulo, quem sibi vivens præparaverat in Ecclesia S. Petri honorificè tumulatus. Super ipsum itaque Bonifacium, quia reges, principes, pontifices, clerum & populum horrere, tremere & pavere fecerat, timor, tremor & dolor una die pariter irruerunt, ut exemplo ejus discant superiores prælati non superbe dominari in clero & populo, sed curam subditorum pio moderamine gerentes plus amari appetant, quàm timeri.

HENRICUS DE ANHALT. XXVI. Archiepiscopus cœpit anno Domini M. CCC. IIII. Qui electus ivit ad curiam Romanam pro pallio, quod Papa sibi dare denegavit pro eo, quod modicæ literaturæ esset. Cùm enim Papa ab eo quæreret, an sciret Orationem dominicam, ipse nescivit respondere, quia non intellexit, quid esset dominica Oratio. Sed tunc Magister suus, volens eundem juvare, dixit, Pater sanctissime apud nos iste titulus: dominicæ Orationis non est usitatus, sed vocatur, Pater noster, & si sic quæreretis, benè sciret respondere. Sic ergò stetit in curia antequam obtineret pallium ferè duobus annis, quod tamen tandem ex industria Magistri sui obtinuit à Papa Clemente quinto. Sedit autem post susceptum pallium annis circiter duobus. Eo tempore apud Fredeberg cum coruscatione ceciderunt lapides de cœlo ignei, duri, sicut ferrum, & nigri, sicut carbones, qui combusserunt gramina ubi ceciderunt. Hic Archiepiscopus cœpit oppidum Schönbeck per strenuum militem

Du.

Dn. Ottonem de Welsleve cum cautela tali: Ipse ordinavit aliquos currus cum viris armatis, quos operuit saccis & desuper aucas & agnetas ligavit, quasi ituros ad forum Schönebeck cumque venissent sub valvam civitatis, ibi perstiterunt quasi aliquo præpediti, tunc prosilierunt illi armati de curribus & repagula valvæ superiora ne descendere possent lignis adhoc præordinatis subfirmaverunt, & interim exercitus sequens concitus supervenit, & cæperunt civitatem, Anno Domini M. CCC. VII. in die S. Sixti. Eodem anno obiit idem Henricus Archiepiscopus in vigilia S. Martini.

BURCHARDUS DE SCHRAPELAWE XXVII. Archiepiscopus, Electus anno Domini M. CCC. VII. in die S. Catharinæ & suscepit pallium à Papa Clemente quinto. Hic lætum habuit principium, quia Dominus Papa Clemens ipsum cum hilaritate suscepit suamque electionem confirmavit & postea ipsum in Archiepiscopum consecravit. Fertur, quod licet plures Archiepiscopi & Episcopi fuerunt tunc simul à Papa consecrati, singulariter tamen Papa, quando venit ad istum, lacrymas fudit, præ singulari affectione, quam videbatur habere ad ipsum, secundum interpretationem circumstantium. Quod factum cum postea eo reverso ad partes in præsentia nobilium recitaretur quasi eidem Archiepiscopo præsenti congratulando quidam nobilium bonus burdator jovulariter respondit; Bene, inquit, oportuit Papam super eum multum flere, si debuit omnes nequitias suas priores abolere. Hoc autem burdaicè dictum fuit, quia ante sui creationem bonus socius fuerat. Sed æstimo, quod Papa tunc flens spiritu prophetico tactus, cum esset summus Pontifex anni illius prophetavit, futurum eventum de ejus lamentabili interitu, de quo infra dicetur. Statim autem ut consecratus fuit, dedit ei Papa licentiam eundi ad partes injungens sibi in virtute sanctæ obedientiæ, ut omnes templarios in suo territorio commorantes capi faceret & detineri propter crimina ipsis imposita. Quod factum est quia circa principium mensis Maii, anno Domini M. CCC. VIII. idem Burchardus Archiepiscopus reversus de Romana curia in Magdeburg cum magna solemnitate receptus fuit. Occurrerunt enim viri & mulieres cum magno gaudio ipsum suscipientes, & statim post idem tempus Archiepiscopus fecit una die capi omnes templarios, & magistros eorum de quatuor curiis in terra sua jacentibus, propter quod Ecclesia Magdeburg maximas persecutiones sustinuit, quas tamen idem Archiepiscopus postea sapienter exstinxit. Imponebatur enim eis professio prophana cum abnegatione Christi & exspuitione super crucem, in opprobrium crucifixi, cum similibus execrabilibus articulis. Sed ut vulgariter dicebatur, major causa destructionis eorum erant magnæ divitiæ ipsorum, præcipue in regno Franciæ. Quia difficile est credere quod tantus ordo, utpote cruce signatus, super crucis gloria fundatus ad tam nefandos execrabiles errores & ignominias crucis devenisset.

Ex alia etiam parte judicium sedis Apostolicæ calumniari temerarium foret. Quapropter quod veritatis fuerit Domini judicio relinquedum est. Eodem anno Henricus Comes Lutzenburgensis fuit electus in regem Almanniæ & Romanorum in Franckfurt, & eodem anno Aquisgrani coronatur. Cujus electionem Papa Clemens V. admisit, confirmavit & coronationem commisit, coronatus est ergò Romæ Apostolorum Petri & Pauli Anno Domini MCCCXII. Deinde circumiens per Italiam requirit civitates de homagio sibi faciendo, quarum nonnullæ per tempus restiterunt, quia res nova & dura videbatur quibusdam Imperatori subjici, cum à sexaginta quinque annis & amplius post depositionem vel mortem Friderici secundi absque Imperatoris dominio præstitissent, finaliter tum ut plurimum se sibi subdiderunt, sed quia multum jam videbatur prosperari, Papa idem Clemens sumta occasione ex parte Ruperti regis Siciliæ opposuit se Imperatori, imponendo ei perjurium, ut haberetur in constitutionibus Clementinis de jure Romani Principis. Erat autem iste Imperator pius in moribus & probus in armis prosequens jura imperii, & sic pertranseundo Italiam, tandem malorum satore procurante veneno mirabiliter interiit, calice salutis verso in vas mortis. Eodem tempore, sive Anno Domini MCCCIX. discurrebant per mundum cruce signati, gens sine capite in magna multitudine, sed sicut à seipsis surrexerunt, ita in seipsis perierunt. Anno Domini MCCCXI. per Papam Clementem quintum celebratum fuit Concilium generale in Vienna super Rodanum. Cui iste Dominus Burchardus Archiepiscopus interfuit, ubi provideri sibi fecit, & consecrari

crari unum vicarium in pontificalibus, Epiſcopum ſive Coromacenſem fratrem Epiſcopum * * * * de Bolenum, prius priorem Magdeburgenſem Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, quem ſecum adduxit ad partes. Et hic primus fuit vicarius in pontificalibus in Eccleſia Magdeburg. Nam antea Archiepiſcopi per ſeipſos Pontificalia exercebant. In hoc Concilio conſtitutiones Clementinæ, prius quidem factæ, publicatæ fuerunt, ſed Papa infirmato conſtitutiones remanſerunt quadriennio in ſuſpenſo: donec poſtea per ejus ſucceſſorem Johannem Papam fuerunt promulgatæ & ſub bulla ad ſtudia generalia deſtinatæ. Obiit autem hic Papa Clemens poſtquam ſedit annis fere novem Anno Domini MCCCXIII. Hic Dominus Burchardus Archiepiſcopus ſatis placide ſe in principio tenere ad cives videbatur, ſed ſucceſſu temporis ſub ortis pluribus diſplicentiis hinc inde factus eſt eis multum moleſtus, ædificavit enim novum caſtrum in Honwarde ubi novum thelonium inſtituit, quod caſtrum cives expugnaverunt & effregerunt. Item ipſe cepit caſtrum Mülinge & deſtruxit, quod erat Domini de Barbei tunc adjutorio civium, ſed idem Dominus de Barbei cum adjutorio civium aliud caſtrum ibi propè in fortiori ſitu reædificavit. Item ædificavit tranſitum de palatio Epiſcopali ad Eccleſiam majorem, quem cives fregerunt, ſed poſtea reparaverunt. Item idem Dominus Burchardus anno Domini MCCCXIV. obvallavit civitatem habens ſecum in obſidione Marchionem Miſnenſem, Ducem Brunſvicenſem & plures alios Principes & Dominos. Et incaſtellavit Eccleſias in Hartzdorff & in Otterſleben, & ſic quantum potuit angariavit civitatem. Cives cum omni die valvas civitatis reſeraverunt, miſeruntque unum è civibus ad exercitum qui diceret Principibus qui cum Archiepiſcopo erant, rogando quod non citò recederent & ſi in victualibus vel pabulo aliquem defectum haberent quod ſecurè mitterent pro talibus eorum indigentiis ad civitatem, & deberent eis vendi eodem precio quo civibus ſuis, & nihilominus aſſecurare eis vellent illa usque ad erercitum quem ambaſiatam Principes gratanter audientes miſerunt nuncios ſuos ad civitatem pro vino & piſcibus quotiens volebant. Cumque jam per quatuor ſeptimanas in obſidione ſtetiſſent, Marchio miſit ad Conſules ut eum liceret ad civitatem venire & eam videre quod cives annuebant, & proclamata eſt ei pax & ſecuritas. Venit enim ad civitatem cum ſuis, & cives ſuſceperunt eum honorabiliter, propinantes ei vinum ſuum, & permiſſus eſt ire vel equitare per civitatem, quo ſibi placebat. Et cum vidiſſet ſingula quæ volebat reverſus ad exercitum Archiepiſcopo dixit; Domine Epiſcope, vos dixiſtis nobis quod civitas eſſet ſemideſtructa & quod gramina creſcerent in plateis, ego ſpeculatus ſum civitatem, nos infatuamus nos, hîc diu jacendo, quia nullum profectum poterimus reportare. Non enim poſſumus hanc civitatem expugnare nec per violentiam nec per famem. Et ſic Marchio cum ſua gente receſſit & conſequenter alii Principes ac Domini, & ipſe Archiepiſcopus ab obſidione receſſerunt, & extunc cives potenter intraverunt terram, & villas Epiſcopatus exactionaverunt, quod audiens Archi-Epiſcopus prohibuit ruſticos diſtrictè ne exactionem extortam civibus ſolvere deberent. Veniente autem termino ſolutionis Ruſtici timentes indignationem Archiepiſcopi ſi ſolverent exacta, ex alia parte timebant à civibus devaſtari, hoc uſi ſunt conſilio, quod totam annonam exactionis de ſingulis villis ipſi vellent comportare in Otterslebe ad theatrum, & ſi cives vellent, poſſent ibi aufferre. Cives enim ad diem præfixum cum multis armigeris exiverunt, & ſeptuaginta curribus & villam Otterſleben potenter intraverunt, & annonam deduxerunt Archiepiſcopo vidente propè & inſidias tenente cum trecentis armatis nec quicquam contra faciente.

Deinde pax facta eſt taliter, quod cives quandam ſummam pecuniæ Archiepiſcopo dederunt cum hoc pacto quod illa caſtra nova frangi deberent & deinceps nullum unquam caſtrum ipſe nec ſui ſucceſſores in perpetuum ædificare deberent infra duo milliaria ad civitatem, quod ſigillis Archiepiſcopi & Capituli eſt roboratum. Eodem tempore Magiſter inſtitorum Petrus Odilie rogavit Canonicos concedi eis more ſolito vexillum S. Mauritii in die Aſcenſionis Domini per marcam deferendum. Quod cum Canonici facere recuſarent propter controverſias, quas cum Archiepiſcopo habebant, Petrus fecit aliud vexillum ſimilè huic, quod cum portatū fuiſſet per marcam & [illegible] ſi eſſent ad novam civitatem ibi in prato filius ejuſdem Petri curſitans in magno [illegible] cecidit & fracta cervice expiravit. Hic etiam habuit guerras cum miniſterialibus Eccleſiæ

clesiæ, nam castrum Watersleve obsedit donec secum certis pactis ad gratiam suam darent. Deinde obsedit castrum Arxslebe ubi Dominus Marchio Brandeburgensis Wolmarus adveniens se interposuit placicando pacem & amicitiam, inter partes, in quibus placitis terram Lusatiæ Marchio, quam illis de Arxleve exposuerat, recuperavit, & ipse castrum suum in Wollmerstede Archiepepiscopo & Ecclesiæ obligavit pro 12. millibus marcarum, tali adjecta cautione & conditione, quod si quando idem castrum à se vel suis hæredibus vel successoribus pro illa summa pecuniæ redimeretur, nunquam damnum aliquod de castro illo Ecclesiæ Magdeburg deberet inferri, & de hoc redemptor castri facere deberet idoneam cautionem & sic castrum Wollmersted venit ad Ecclesiam. Anno Domini MCCCXV. visi sunt duo cometæ. Anno Domini MCCCXVI. orta est magna fames ita quod multi homines fame mortui sunt.

Eodem anno Dominus Burchardus Archi-Episcopus captus fuit à civibus in Magdeburg in novo foro & detentus in lobio vel consistorio Civitatis, parabaturque ei una citta super turrim S. Johannis in qua includi debebat ut dicebatur, sed ipse ut prudens iram civium verbis mollibus & blandis frangere satagebat promisitque eis magnam pacem & amicitiam, quod & juramento non exactus firmavit. Misit enim ad plebanum Ecclesiæ S. Johannis mandans, ut sibi corpus Dominicum adportaret, quo facto ipse proprio motu juravit super corpus Christi quod vellet esse fidelis civibus nec de illa captivitate se unquam velle expetere ultionem, & tunc dimissus liber ad suum palatium cum honore est deductus. Captivatores autem sui postea in propriis personis ad curiam Romanam accedentes absolutionem gratiosam tandem meruerunt. Ipse autem Episcopus post sicut ante gravitatem animi sui civibus ostendebat, dicens se illud juramentum fecisse metu mortis, ac per hoc se illud servandum minimè obligari. Unum tamen actum legalitatis notabilem fecit erga cives; Contigit enim illos qui pro absolutione iverant ad curiam, qui erant de majoribus civitatis, viri duodecim in eorum reditu in Westphalia captivari & in castro qui Swalenberg dicitur hostiliter detineri. Quod cum iste Dominus Burchardus Archiepiscopus comperisset, mox misit gentem suam expeditam & fortem illuc ante castrum, qui evicto castro tam subtiliter quam potenter captivos illos liberos ad propria reduxerunt. Anno Domini MCCCXVII. secta Begardorum & Bekinarum per Dominum Johannem Papam deleta fuit, quia in quibusdam partibus & maximè circa Rhenum de summa Trinitate & fide Catholica disputantes, errores inducere præsumserunt & simplices seduxerunt sub quodam velamine Sanctitatis, ut de hoc in constitutionibus Clementinis de hær. cap. ad nostrum. Nam Dominus Clemens inceperat, sed Dominus Johannes Papa XXII. mittendo super hoc literas suas per mundum negotium ad effectum deducere decrevit, sed adhuc reliqua remanserunt quæ pullulant de die in diem nec civitas Magdeburg expers fuit. Anno Domini MCCCXVIII. Ludovicus Dux Bavariæ electus fuit in regem Almaniæ & Romanorum in Franckfurt temporibus Johannis Papæ ubi convenientes Principes Electores discordantes in Electione elegerunt duos, videlicet Ludovicum præfatum & Fridericum Ducem Austriæ filium regis Alberti, qui duo multis guerris inter se gestis tandem Duce Austriæ devicto & capto triumphus prædicto Ludovico cum jure Electionis accessit. Audiens autem Papa Johannes Ludovicum triumphasse cui tamen prius plus favere videbatur, se eidem opposuit ipsumque excommunicavit, graves processus faciens contra eum & quantum in eo fuit ipsum ab imperio deposuit, sed idem Ludovicus reputans sibi & imperio injuriam fieri nihilominus processit faciendo se coronari, omnibus tribus coronis consuetis in locis, principes etiam & civitates imperii obedierunt sibi. Hic itaque cum in variis controversiis cum Papa Johanne & ejus successoribus Benedicto & Clemente per plures annos imperasset, tandem Anno Domini MCCCXLVII. defunctus, ut quidam dicunt, de veneno, aliis dicentibus quod in venatione cecidit de equo, & agonizans multa verba contritionis & devotionis fertur protulisse. Anno Domini MCCCXXIV. Dominus Albertus filius Ducis Alberti de Brunswig electus fuit in Episcopum Halberst: Ecclesiæ & à suo metropolitano Archiepiscopo Moguntinensi confirmatus & consecratus. Sed Papa Johannes tam Electionem quam confirmationem irritas reputans & inanes propter reservationem suam providit de eadem Ecclesia Domino Gislero de Holsatia, qui tamen possessionem nunquam intrare valuit propter potentiam Domini

Alberti prædicti, Gislero defuncto Papa Clemens VI. providit de eadem Ecclesia Domino Alberto filio Comitis de Mansfeldt, sed nec ille possessionem potuit obtinere propter eandem causam. Et sic præfatus Dominus Albertus de Brunswig Ecclesiam Halberstadensem per 35. annos potenter occupavit, contra velle quatuor summorum Pontificum sibi invicem succedentium. Demum Domino Alberto de Mansfeldt mortuo Papa Innocentius VI. de eadem Ecclesia Halberstadensi providit Domino Ludovico fratri Marchionis Misnensis. Et tunc quia iste Dominus Albertus de Brunswigh jam senectute defectus & conscientia motus, & quia fortem tunc habuit adversarium cessit & sedi Apostolicæ obedivit, qui & brevi postea tempore supervixit. Sed eodem tempore & modo simili Dominus Henricus frater germanus dicti Domini Alberti de Brunswig occupavit Ecclesiam Hildesheimensem potenter per 37. annos & multo atrocisus, quia coëgit omnes clericos profanare aut beneficia sua dimittere & extra suam terram exulare. Hic tamen tandem apud Papam Innocentium VI. intervenientibus realibus intercessoribus gratiam obtinuit, hoc modo, quia resignatione facta Papa eidem quasi de novo de eadem Ecclesia providit & consimilem gratiam non dubium quin & alter frater suus Dominus Albertus invenisset, si idoneos procuratores & intercessores validos in Romana curia habuisset. Et ut ad propositum redeamus cum iterum iste Dominus Burchardus Archiepiscopus pluria gravamina contra cives attentaret & non solum Magdeburgensibus sed etiam Hallensibus & Calvensibus nec non ministerialibus & Baronibus & Comitibus circum quaque se gravem exhiberet; Ipsi ut humana habet industria sese invicem contra Archiepiscopum fortificantes confœderati sunt & plures Domini terræ facti sunt cives in Magdeburg, videlicet Comes de Mansfeldt & Comes de Wernigerod, Dominus gardinius de Hadnersleben & aliqui ministeriales. Tandem Angelus Satanæ misit in corda aliquorum ut conspirarent in necem ejus, factum est ergo Anno Domini MCCCXV. in die decollationis S. Johannis Baptistæ cum idem Archiepiscopus intrasset civitatem Magdeburg captus est & detentus in palatio Episcopali cum diligenti custodia. Ponebant enim vigiles multos per singulas noctes juxta palatium circumquaque & per hoc involvebant totam communitatem. Ipsi autem Consules per se diebus ac noctibus intra palatium apud eum excubabant. Cumque tandem de tam crebra & laboriosa custodia accediarentur, pluresque consulum horrerent nefas ejus necis, quasi volentes se à scelere ejus extrahere ad instar Pilati qui lavans manus suas dicebat, Innocens ego sum à Sanguine hujus, commiserunt eum viris sceleratioribus, qui inter eos majori odio ad ipsum afficiebantur. Et illi adhuc nequioribus qui larvis induti in ipsa nocte S. Matthæi Apostoli ipsum de palatio suo ad Cellarium novum Civitatis, in quo captivi & malefactores detineri solent duxerunt, ibique eum cum fuste vel clava in cerebro percutientes, proh dolor! occiderunt, & ut sperandum est Christi martyrem ipsum fecerunt. Hoc autem factum horrendum utique & nefandum diu celatum habebatur, suspicio quidem & rumor erat in populo de ejus morte, sed nemo fatebatur se de hoc quicquam certi scire. Verum cum Domini Canonici ad electionem futuri antistitis nullatenus procedere vellent, quousque eis constaret certitudinaliter de morte sui pastoris & ejus sepultura: tandem anno sequenti corpus ejus quod in arena in loco occisionis fuerat conservatum productum est deportatumque ad capellam S. Gangolphi, & inde ad majorem Ecclesiam ad communem omnium aspectum, quod in eadem Ecclesia condigno cum honore sepultum est XIV. Calend. Septemb. Qui autem fuerant hujus nefandi sceleris actuales patratores usque hodie nescitur pro certo, nisi quod demum per ipsos Consules productus fuit quidam vir de Calvis, qui fatebatur se manu propria interfecisse, interrogatus quare ipse ausus fuit mittere manus in Christum Domini? respondit, quod quia ipse eum depauperaverat & omnia bona sua sibi abstulerat, idcirco nacta oportunitate se de eo posse vindicare gaudebat; sed quicquid veritatis de hoc sit vel illis; qui tradiderunt eum in manus peccatoris, viri sunt desperati. Ob hanc causam civitas fuit supposita gravissimo interdicto, ut dignum erat pro tanto scelere, licet multi valdè dolerent de facinore perpetrato. Demum enim communitas civitatis attendens rectores suos tam enormiter errasse, & civitatem ipsam suis iniquis consiliis ad tanta discrimina honoris famæ atque rerum perduxisse, omnes consules de tribus consiliis qui erant viri XXXVI. de civitate expulerunt eosque proscripserunt,

sunt, quod factum fuit Anno Domini MCCCXXX. XI. Cal. Maji. Sedit autem hic Dominus Burchardus annis XVIII. Qui licet fuerit tam gravis civibus & Dominis terræ ac etiam nonnullis Ecclesiasticis personis, ut est dictum, piè tamen præsumendum est quod talia fecerit zelo justitiæ pro Ecclesia sua pro qua multum zelabat. Interdum etiam cum præjudicio aliorum. Unde quando aliqui subditorum suorum bona sua distrahebant per viam testamenti vel donationis inter vivos, vel causa mortis, ipse plerumque cassiavit, dicens, non, non, sed illa debentur S. Mauritio. Quod enim talia ex zelo justitiæ fecerit, patet ex eo quod in usus personæ suæ vel etiam suorum consanguineorum pauca consumpsit, sed omnia quæ potuit ad usus Ecclesiæ deputavit. Fuit autem iste Dominus Burchardus castus, vitans consortia mulierum. Unde postquam factus est Archiepiscopus nunquam visa est mulier inhonesta in habitudine sua. Dilexit etiam honestatem cleri, quia non potuit videre, quod aliquis clericus vel religiosus incederet inhonestè & incompositè sive in vestitu sive in moribus corporis. Propter quas & alias virtutes sperandum est eum in numero Sanctorum martyrum collocatum. Unde & fertur nonnullis miraculis claruisse. Sepulto itaque corpore Domini Burchardi Archiepiscopi ut moris est Archiepiscopos sepelire, Canonici elegerunt in Archiepiscopum Magistrum Heidenricum Eipen, Decretorum Doctorem ejusdem Ecclesiæ Canonicum, qui dum posuisset se ad viam versus curiam Romanam captus est in via propè Isenacum in qua captione infirmatus, quia vir senex erat diem clausit extremum, & sepultus est in loco fratrum minorum. Deinde Canonici elegerunt in Archiepiscopum Dominum Henricum de Stolberg ejusdem Ecclesiæ Præpositum, qui quia prudens Dominus erat, sperabatur, quod Ecclesia deberet per eum multum prosperari.

Sed interim Landgravius Hassiæ cum uxore sua existens in curia Romana à Papa Johanne Archiepiscopatum Magdeburg pro filio suo Ottone impetravit. Qui Dominus Otto licet adhuc juvenis, pro reverentia tamen sedis Apostolicæ, cujus gratia pro tunc civitas Magdeburg multum indiguit, ac etiam ob reverentiam S. Elisabeth de cujus progenie idem Otto fuit, ab omnibus gloriosè fuit receptus tam à Canonicis quam à civibus & nobilibus terræ & Dominus Henricus de Stolberg electus, pro communi pace Electioni suæ resignavit spontè.

OTTO FILIUS LANTGRAVII DE HASSIA XXVIII. Archi-Episcopus datus, à Papa Johanne XXII. & ab eodem Papa recepit pallium anno provisionis suæ tertio, Anno Domini M. CCC. XXVIII. Hic invenit Ecclesiam multum disturbatam & dilapidatam in castris & munitionibus. Nam quidam de canonicis castra nonnulla pro se & suis amicis occupaverant, & debita super ea accumulaverant. Ipse etiam provisus in primo adventu suo tam pro expensis introitus sui quam pro servitio Cameræ, Papæ, eadem pauca quæ non occupata invenit, exponere compulsus est. Ita quod ipse nullum locum mansionis habebat; nisi palatium Episcopale intra civitatem apud summum. Successu tamen temporis fortuna sibi arridente multa recuperavit. Nam castrum Wolmerstede quod ex causis præmissis extra Ecclesiam venerat, & fuit in manu Domini Ottonis ducis Brunswigensis ipse Archiepiscopus per industriam famosi militis Domini Henningi de Steinforde, cæpit Anno Domini M. CCC. XXXIIII. in nocte diei Dominicæ qua cantatur Judica & deinde tam per viam guerrarum quam per industriam placitorum successive in multis ut sequitur prosperatus fuit. Hic satis competenter se habuit ad cives, & licet aliquando: duros tractatus fuerit, citra ipsos nunquam tamen movit eis guerram. Hujus tempore cum populus civitatis in seditionem verteretur, & communes jam haberent currus cum straminibus parator ad incendium thecas seu cameras institorum & panincidarum, & armati starent ad invadendum divites, qui erant in Labio, & ipsi divites ex adverso se armarent. Archiepiscopus hæc audiens de palatio suo cum paucis qui secum erant descendit & accurrens posuit se in medio furentium & cum magna difficultate sedavit eos, faciendo treugas inter partes, quas postea amicabiliter concordavit. Et tunc facta est unio Braxatorum & pistorum quæ antea non erat. Et hæc gesta sunt anno Domini M. CCC. XXX. Eodem tempore civitas expulit XXXVI. viros qui fuerant in consilio tempore necis Domini Burchardi Anno Domini M. CCC. XXXI. cives Magdeburgenses obtinuerunt gratiam sedis apostolicæ de nece Domini Burchardi

hoc modo, quod communitas consulum & civium construere deberent unam Capellam & sex altaria eaque dotare & homagium facere Domino Archiepiscopo, qui pro tempore in sua novitate in memoriam necis tam horrendæ & sic absolvi deberent omnes & singuli ab excommunicatione & habilitari per commissarios, ad hoc à sede deputatos, qui fuerunt isti: Præpositus beatæ virginis in Magdeburg & Prior provincialis provinciæ Saxoniæ ordinis Eremitarum S. Augustini. Qui provincialis subdelegavit in totum hoc negocium fratri Jordano tunc lectori Erfordensi ejusdem ordinis qui duo scilicet præpositus & frater Jordanus cum auxilio Dei idem negocium sibi efficaciter assumserunt, licet magnam resistentiam haberent à Domino Ottone Archiepiscopo & capitulo Ecclesiæ ejusdem pro eo quod Ecclesia eorum quæ læsa fuit per necem sui pastoris videretur minimè satis factum. Sed exaltera parte videbatur quod Dominus Papa illam emendam de capellæ & altarium constructione, & homagii præstatione in satisfactionem Ecclesiæ taxasset, & his & pluribus aliis quæstionibus incidentibus executio negocii impediebatur ferè per 4. menses, sed tandem multis laboribus tractatibus & placitis per ipsos commissarios habitis inter partes eas ad pacem & concordiam reduxerunt. Et tunc iidem commissarii cives omnes & singulos qui indigebant ab excommunicatione absolverunt, interdictum solenniter relaxarunt, cœmiteria reconcitiari fecerunt, cives ipsos & eorum filios ac nepotes ad beneficia Ecclesiastica recipienda abilicaverunt, infamiæ maculam sive notam omnesque pœnas alias spirituales & temporales aboleverunt. Homagium cuilibet Archiepiscopo in sua novitate faciendum induxerunt. Capellam & altaria sex in emendam sæpe dicti Domini Burchardi occisi construenda & dotanda ad effectum posuerunt prout hæc in literis apostolicis eisdem commissariis in executoribus super his directis plenius continentur. Anno Domini M. CCC. XXXIIII. obiit Johannes Papa XXII. cui successit eodem anno ex electione Cardinalium Benedictus Papa XII. qui prius fuerat abbas Cystercienses ordinis & postea cardinalis, demum Papa, & sedit annis octo. Anno Domini M. CCC. XXXVI. in vigilia Simonis & Judæ fuit diluvium magnum ventorum quo multæ Ecclesiæ & alia magna ædificia in diversis partibus corruerunt, & arbores maximæ plures radicitus sunt evulsæ trabes etiam & plantæ magnæ quasi pennigero volatu de cælo ad locum visæ sunt transferri. Eo tempore in civitate Magdeburg deprehensæ sunt quædam Beghinæ de his quæ se de alto spiritu appellant circa articulos fidei plurimum delirantes, quas Dominus Otto Archiepiscopus ad se adductas assumtis aliquibus prælatis & religiosis diligenter examinatis, invenit eas nonnullos prophanos & execrandos articulos temere profitentes in blaspemiam Christi & Sanctorum quos etiam articulos ob eorum detestabilitatem dignum non duxi scripto commendare. Quas personas idem Dominus Archiepiscopus fecit carcerali custodi mancipari. Sed post dies aliquot, quia errorem suum puto solum verbotenus revocaverunt de custodia sunt ereptæ. Circa idem tempus cum gravis infamia de hæresi laboraret contra inhabitatores civitatis Angermundis Brandeburgensis diœceseos, missi sunt illuc inquisitores hæreticæ pravitatis frater Jordanus præfatus tunc lector Magdeburg: adjunctis sibi per dominum Ludovicum Brandeb: Ecclesiæ Episcopum fratre Nicolao Gardiano fratrum minorum in Berlin & Magistro Vinearum, præposito in Sehausen cum officiali Domini Episcopi Brandeb: hi officium suum exequentes in Angermundis plures personas utriusque sexus invenerunt, de hæresi Luciferanorum suspectas & infamatas quibus secundum Juris exigentiam purgationem canonicam indixerunt. Inter quos fuerunt specialiter XIIII. personæ utriusque sexus quæ in purgatione deficientes post recessum inquisitorum per advocatum Marchionis ignibus traditi, fuerunt cremati. Circa idem tempus quidam Begardus hæreticus nomine Constantinus inter alias suas vesanias asseruit se esse filium Dei sicut Christum sine aliqua distinctione. Idem dixit evangelia Marci & Lucæ esse fabulas, Matthæi autem & Johannis evangelia concessit. Item dixit Augustinum & omnes doctores nostros esse truphatores & sinceræ veritatis perversores. Idem dixit Papam, Episcopos & omnes sacerdotes esse hominum deceptores. Item de Eucharistia & aliis sacramentis Ecclesiæ nihil tenuit, sed talia propter avaritiam à clericis fore conficta asseruit, iste examinatus coram vicario Domini Archiepiscopi Mogont: constanter immo pertinaciter omnes hos articulos & plures alios asseveravit, cui examinationi

nationi prædictus frater Jordanus etiam interfuit, & quia iste ab errore suo resilire noluit in foro Erfordiæ solenniter est crematus. Anno Domini M. CCC. XLII. fuit diluvium aquarum tam magnum quod in plerisque locis homines in superioribus domorum solariis vix se poterant conservare, unde homines & Jumenta plurima perierunt quæ non poterant confugere ad montes. Eodem anno mortuus est Papa Benedictus XII. & creatus est Clemens Papa VI. qui sedit annos circiter decem. Anno Domini M. CCC. XLVI. Karolus filius regis Bohemiæ Johannis Imperatoris Henrici filius electus est in regem Almaniæ & Romanorum ab una parte principum ex impositione Clementis Papæ ante mortem Ludovici ad XIIII. menses. Sed ipse Carolus vivente Ludovico modicum vel nihil proficiebat propter potentiam ejusdem Ludovici, nisi quod mortuo patre suo in bello quod erat inter reges Franciæ & Angliæ ipse successit patri suo in regno Bohemiæ. Mortuo autem Ludovico cœpit se de regno Almaniæ intromittere. Sed tunc alia pars principum electorum elegit contra eum comitem Guntherum de Swartzburgk in regem Almaniæ & Romanorum, qui cæpit strenuè agere, sed eo in brevi mortuo per toxicum ut dicitur. Ex tunc Carolus remansit rex Almaniæ & Romanorum simul & rex Bohemorum. Qui etiam postmodum ad Italiam veniens coronam imperialem Romæ accepit, & hic fuit à Julio Cæsare XXVIII. Anno Domini M. CCC. XLVIII. & aliquibus sequentibus annis maxima pestilentia, quasi: per totum orbem generaliter est perorta sed sparsim de una terra in aliam transvolando, ad instar ludi scacorum quia etiam in Magdeb: innumerabiles homines interierunt. Eodem tempore Judæi ubilibet per ferrum & ignem & aliis modis diversis passim occidebantur, quia imponebatur eis intoxicatio fontium & puteorum & aliarum aquarum & ex hac causa ut ferebatur fuit tanta mortalitas hominum, quod si verum fuerit non diffinio sed certum est secundum omnes astronomos quod fuit ex concursu astrorum & possibile est quod Judæi fuerunt concausa, quia plures eorum comprehensi hoc fassi fuerunt, ut fertur in diversis locis super omnia autem voluntas DEI fuit in causa qui sic ab æterno disposuit astra & prævidit sic Judæos facturos, in tempore quod permisit propter peccata hominum. Cum ergo sic Judæi ubique trucidarentur Dominus Otto Archiepiscopus unà cum consulibus civitatis nitebantur conservare Judæos suos sed communitas civitatis simul cum rusticis villarum aduniti irruerunt in villam Judæorum, quibusdam ex Judæis fugam petentibus aliis vero sese & villam fortiter defensantibus, tandem communitas prævaluit & capta præda Judæos in domibus & cum domibus combusserunt, sed tamen Archiepiscopus & Domini alii terrarum plures ex Judæis ad se confugientes in castris suis conservarunt. His temporibus surrexit quidam vir opinione quorundam rusticus, vel ut dicebatur molendinarius, qui dixit se esse Waldemarum marchionem Brandeburg. Cum tamen verus Marchio Waldemarus ante XXIX. annos fuerit mortuus, & in Coryn Claustro ordinis Cistertien: præsentibus pluribus nobilibus utriusq; sexus fuerit sepultus. Ipse autem asserebat se nunquam fuisse mortuum sed quod in quadam simulata infirmitate sua ordinaverit quendam virum mortuum loco sui. Ipse vero extra terram fugiens tanto tempore ut præfertur exulem se fecit, & sic in persona illius viri ipse putabatur sepultus ut dicebat. Quare autem fugam petierit & tantum principatum dimiserit una caussa fuit, ut ipse asserebat propter uxorem suam cui in gradu prohibito conjunctus fuerat, nec aliter ut sibi videbatur suæ conscientiæ, & uxoris honore & saluti providere poterat nisi taliter eam relinquendo ut ipsa cum honore virum alium accipere posset, sicut & fecit. Alia tamen caussa assignabatur ab aliis quia delirus factus fuit ut etiam post reditum suum patuit evidenter. Multi tamen principes & nobiles & civitates plurimæ eum acceptarunt eique adhæserunt sicut Dominus Otto Magd: Archiepiscopus Dominus dux Saxoniæ Dux Stetinensis Duces Sundenses comites de Anhalt, civitas Brandeb: utraque Berlin: Stendalensis & aliæ multæ quarum tamen quædam postea ab eo resilierunt. Multi etiam alii nobiles & populi ei sicut vero marchioni intendebant. Immò etiam Dominus Carolus rex Romanorum ipsum in suo latere sicut principem sedere fecit. Vixit autem in hoc statu annis circiter IX. & mortuus est & sepultus in Dessaw. sicut & Marchio coram altari unius Capellæ. Hunc virum iste Dominus Otto Archiepiscus tenuit pro vero Marchione asserens in fide sua, me audiente quod ipse esset ille ideus

verus Marchio Waldemarus qui putabatur sepultus. Unde isto Archiepiscopus cum tota potentia sua assistebat ei juvando eum ad recuperandum terram Marchiæ de manu Ludovici Marchionis de qua terra Marchionatus ille acquisivit magnam partem ut dictum est & ipse Dominus Arch: de hoc habuit partem suam pro ecclesia in recompensam expensarum: videlicet castrum Jerchaw cum terra adjacente Sandaw castrum & oppidum cum attinentibus, castrum Plawe, castrum Plote cum villis annexis. Mirabile valde fuit de isto homine Waldemaro & usque in hodiernum diem sunt de eo opiniones. Eodem tempore flagellatores diversarum statuum & conditionum discurrunt per diversas terras, inter quos quidam erant sacerdotes & clerici, quidam laici nobiles & plures alii in magno numero qui flagellabant se publicè per Ecclesias cincti linea veste sub cingulo & desuper toti nudi, cantantes cantiones ad hoc factas. Mulieres etiam in quibusdam partibus in magna multitudine processionaliter incedentes eodem modo cum suis cantionibus se flagellabant, cinctæ veste linea sub cingulo & ante pectoralia delatæ, dorsum autem totum nudum habebant, faciebus autem velatis. Hæc facta periculose erant: prædicabant enim mirabilia & omnem gradum cleri despiciebant, & sacramenta Ecclesiæ aspernabantur propter quod Papa Clemens sectam illam prohibuit & delevit per suas literas, quibus eos excommunicari & capi mandavit ubicunque reperirentur. Sed & ante hujusmodi mandatum papale Dominus Otto Archiepiscopus Magd: ipsos strictissimè prohibuerat in terra sua sub obtentu corporum atque rerum Anno. Domini M. CCC. L. Papa Clemens annum Jubilæum id est remissionis & gratiæ constituit, in quolibet anno quinquagesimo observandum, ita quod omnes Christi fideles anno illo Apostolorum Romæ limina visitantes omnium peccatorum suorum remissionem plenissimam consequantur, ad instar Bonifacii Papæ octavi qui hanc gratiam in quolibet centesimo fuerat primitus elargitus. Anno Domini M. CCC. LII. Papa Clemens VI. obiit & eodem anno creatus est Innocentius VI. & sedit annos circiter X. Anno Domini M. CCC. LVI. Imperator Carolus investivit de Marchionatu Brandeburgen: Romanum filium Ludovici qui Marchiam occupabat sed propter impugnationem principum vicinorum quam fecerunt nomine Waldemari antiqui & de novo resuscitati vel reviventis ut dictum est propter rebellionem civitatum cessit fratri suo & ipse Ludovicus Bavariam & Carinthiam possedit. Hic Dominus Otto Archiepiscopus potenter cœpit castrum Rideburg contra Marchionem Misnensem. Item ædificavit castrum Angheru: Ipse etiam expugnavit oppidum Schöninge contra Ottonem ducem de Brunsuiga pro quo habuit castrum Hotensleve. Item expugnavit castrum Wardenberg, quod fregit & funditus destruxit, quia de eo fuerunt perpetrata & nihilominus XXIIII. viros in eodem castro comprehensos fecit suspendi. Item expugnavit & fregit castrum Soltenhagen propter rapinas. Item cœpit & obtinuit castrum Scapowe ducis de Sangerhusen. Item recuperavit Ecclesiæ castrum Alvenslebe & castrum Hunesburg. Item expugnavit & destruxit castrum Lindere propter caussam similem spoliorum. Item obtinuit triumphum in prælio contra Ottonem ducem de Brunswig in campo inter Haldesleve & Gardelege captivos duces LXX. viros ex valentioribus totius ducatus à quibus idem Archiepiscopus magnam pecuniam recepit & pluribus aliis præliis & conflictibus victoriosus & fortunatus extitit. Denique licet iste Dominus in multis prosperatus fuerit munitionem tamen & castrorum per eum ut prædicitur acquisitorum plura & penè omnia ante mortem suam exposuit & pro peccuniis obligavit, ita quod successor pauca libera receperit quæ non extiterint obligata. Fuit autem iste Dominus Archiepiscopus fautor & letator religiosorum mendicantium & conservavit eos bene in pace cum plebanis. Item etiam Carmelitas locavit in Sudeborg Hic sedit annis XXXIII. Obiit autem in castro Wolmerstede Anno Domini M. CCCLXI. pridie Calend. Maii & deductus ad civitatem sepultus est in Ecclesia majori cum solennitate debita sicut moris est Archiepiscopos sepelire.

THEODORICUS XXIX. Archiepiscopus Cœpit Anno Domini M. CCC. LXI. Qui primitus cistertiensis ordinis Monachus in Lenyn: Deinde sareptensis Episcopus postea Episcopus Ecclesiæ Slesewicensis, post hæc Minden: Ecclesiæ episcopalis simul & Wisgraden: Ecclesiæ præpositus. Hic apud illum Imperatorem Dominum Carolum IV. Bohemiæ regem charus & acceptus suis consiliis, actibusque strenuis

causas

caussas imperii atque regni per plures annos ita solerter & providè direxit & gessit, quod idem imperator considerata prudentia & industria personæ de Archiepiscopatu S. Magdeburgensis Ecclesiæ tunc vacantis ab Innocentio Papa VI. sibi provideri palliumque eidem mox tranmitti gratiosè impetravit. Cujus quidem provisioni licet nonnulli canonicorum in principio obsistere niterentur, tandem tamen interpositis placitis & laboribus fidelis & strenui viri ex utraque parte amici Nicolai de Bismarck coopitulantibus nihilo minus civibus Magd: civitatis cum consensu omnium tám canonicorum quam ministerialium & vasallorum Ecclesiæ consulum quoque ac universæ civitatis ejusdem cum magna solennitate à toto clero & religiosorum multitudine nec non consulibus & populo civitatis utriusque sexus nonnullis etiam nobilibus terræ ad id confluentibus reverenter & honorificè susceptus est. Anno Domini ut supra die XVII. mensis Novembris De isto nimirum Domino locum habet dictum cujusdam sapientis: Non de magnis esse, sed magnum esse, magnum est. Quamvis autem ipse non fuerit de magnis, quam magnus tamen extiterit sequentia manifestant. Denique quia ipse plures munitiones & castra Ecclesiæ reperit à suis prædecessoribus exposita & obligata conatus est ea recuperare & ad Ecclesiam revocare. Ipse namque in primo adventu suo antequam venisset ad sedem suam redemit castrum Jutenburg cum terra adjacente. Et posthæc intra primum annum introitus sui redemit hoc castrum Fredeberg cum comitatu annexo, castrum Alsleve, castrumque Lochstede, castrum Saltzmunde, Castrum Hotensleve & oppidum Loborg Castrum Jerichaw cum terra adjacente castrum Crosewig, castrum Sandaw cum oppido, castrum Langenboge. Item obtinuit castrum & comitatum Scrapelaw quæ ad Ecclesiam per eum primitus pervenerunt. Item in Calvis novum castrum cum muris & fossatis instauravit. Item villas Olden, Weddinge, Dalewestlebe & Meitzendorf, quæ diu extiterant obligata, redemit. Anno suo 2. ipse redemit castrum Stasforde cum oppido, & aliis annexis de cujus recuperatione tamen propter diuturnitatem temporis, nam per LII. annos extiterat obligatum extra manum Ecclesiæ tamen propter magnitudinem summæ pecuniæ nec non & propter arduitatem obligationis, Ecclesia fuerat de eo quasi desperata, quod tamen idem Archiepiscopus de manu Domini Ottonis de Hatmersleve & suorum hæredum redemit datis quinque millibus trecentis quinquaginta marcis. Item in Halle recuperavit præfecturam quâ diu Ecclesia caruerat. Item in Gebichenstein fecit pontem sumtuosum trans Salam fluvium de novo & dictum castrum Gebichenstein in magna parte ruptum & destructum in muris & aliis reformavit. Item in Sandaw castrum ædificavit cum muris. Item in Buxdorf redemit vectigal valoris 200. Marcarum annuatim. Item redemit vectigal in Trote pro 150. Marcis. Item Conir quod fuerat obligatum liberum redire fecit ad Ecclesiam. Hic nihilominus Archiepiscopus etiam in Specialibus ad creditum sibi à Deo ministerium solerter intentus fuit, nam ipse crucem argenteam & deauratam ante se reverenter & religiose in baculo deargentato deferri fecit, quocunque eum in publico incedere contingebat, secundum morem aliorum Archiepiscoporum Gallicorum. Etenim hæc dignitas huic venerandæ Ecclesiæ in Principio suæ fundationis à sede Apostolica singulariter est addicta sicut supra in primo capitulo de primo Archiepiscopo continetur, licet prædecessores sui modernis temporibus pro Cruce ensem ad modum Principum sesularium ante se portari fecerunt. Sed & iste nihilominus ensis insigne non abnuit locis & temporibus opportunis. Hic etiam correctiones districtas fecit, de nonnullis Canonicis qui tempore vacationis Ecclesiæ de administratione bonorum ipsius Ecclesiæ se intromiserant nimis cautè. Item ipse in die S. Lucæ anno suo secundo personaliter præsedit Synodo assidentibus sibi Domino Ebronensi Episcopo & Abbatibus pluribus infulatis in qua Synodo nihil gravaminis actum est, sed pro pace & contra pestilentiam missas & suffragia idem Archiepiscopus injunxit, ad hoc nihilominus suam indulgentiam largiendo.

Item ipse construxit altare majus chori majoris Ecclesiæ opere sumtuoso miro marmoreo tabulatu cujus superior tabula habet in Longitudine XVI. pedes, in latitudine 7. & circumquaque tabulæ marmoreæ altare idem decenti opere circumcingunt. Nec prætereundum est silentio de illa solenni dedicatione venerabilis Ecclesiæ S. Mauritii quæ à principio fundationis ipsius tot annis & tot Archiepiscoporum temporibus nunquam

nunquam dedicatá fuerat. Sed ut verbis Apoſtoli utamur huic noviſſimè omnium tanquam abortino aliis peæteruntibus hujus ſingularis prærogativæ meritum extitit reſervatum. Enim vero ipſe ad labores & expenſas ad hoc requiſitas intrepidus pro hujus dedicationis ſolennitate invitavit Epiſcopos, abbates, principes nobiles, comites Barones miniſteriales milites & famulos militares prælatos quoq; clericos vicinarum urbium & civitatum in numero copioſo. Itaque huic ſolennitati inter fuerunt VII. Epiſcopi cum ipſo Domino Archiep: videlicet Hildesſemenſis, Oltenburgenſis, Havelb: Brandeb: Ebron: & Thaborenſis, Vicarius in Pontificalibus Epiſcopi Hildesſemenſis cum aliis pluribus qui omnes infulati in Pontificalibus Domino Epiſcopo in actu conſecrationis aſtiterunt. De ſecularibus vero Principibus & Dominis adfuerunt hi: Duces Saxoniæ tres Marchiones Miſnen: duo Duces Brunſvigenſes, tres Comites de Anhalts, 4. nobiles de Hartmersleve tres nobiles de Querfort, 5. de Scrapelaw, tres Comites de Schwartzburg, duo Comites de Regenſtein, duo Comites de Honſtein cũ copioſa numeroſitate miniſterialium, militum famulorũ ac Eccleſiæ vaſallorum. Confluxerunt prætérea ad tam grandem Solennitatem Illuſtriſſimæ Dominæ conjuges & filiæ principum & nobilium dominorum 23. Duciſſa Saxoniæ cum filiabus ſuis, Duciſſa de Brunſvig. Comitiſſa de Anhalt & plures aliæ Dominæ & puellæ generoſæ cum ſuis Comitibus. At vero Dominus Archiepiſcopus peracto conſecrationis officio ſolennem curiam tenuit, in menſa ſua Epiſcopis principibus & nobilibus univerſis tunc inibi congregatis, invitatis nihilominus ad ejusmodi convivium conſulibus civitatis cum prælatis & religioſis quam plurimis. In quo quidem convivio Comes de Anhalt dapifer Eccleſiæ juxta exigentiam officii ſui ſedens in equo cum magna gloria reverentiali Domino Archi-Epiſcopo attulit primum ferculum; ſimiliter Dux Saxoniæ pincerna Eccleſiæ in equo ſedens potum juxta ſuum officium Domino Archiepiſcopo miniſtravit. Et hæc ſolennitas Eccleſiæ dedidationis & menſalis curiæ fuit Anno Domini MCCCLXIII. die dominica ante feſtum Simonis & Judæ. Altera autem die idem Dominus Archiepiſcopus Eccleſiam S. Johannis Baptiſtæ in monte foras muros civitatis ſolenniter dedicavit principes vero & nobiles ad honorem ſolennitatis præmiſſæ haſti ludia ſua exercuerunt per triduum glorioſe. Et hic ſolennitatis iſtius lætìcia duravit per 4. dies & Dominus Archiepiſcopus tam Dominis quam Dominabus providit magnificè in exenniis expenſarum. Sub hujus Domini Archiepiſcopi anno 2. mortuus eſt Papa Innocentius VI. ſc. Anno Domini MCCCLXII. Et eodem anno creatus eſt Urbanus Papa V. Hic etiam Dominus Archiepiſcopus anno ſuo 3. induxit proceſſionem generalem faciendam contra peſtilentiæ cladem quæ tum circumquaque atrocius ſæviebat Anno Domini MCCCLXIII. Sed DEus Omnipotens miſericorditer adhuc Magdeburgenſ: civitatis incolas cuſtodivit. Et ipſe Archiepiſcopus cum omnibus Prælatis Canonicis & religioſis clero & populo ſingulis cereos geſtantibus in manibus celebrata primitus una miſſa in majori Eccleſia cum devotione in communi cum officio: Recordare Domine: contra peſtilentiam à Papa Clemente VI. inſtituto perſonaliter pedeſtris circumivit per omnes Eccleſias civitatis in qualibet Eccleſia orationes ſpeciales faciendo Anno Domini memorato XV. die menſis Decembris. Cæterum hic idem Dominus Theodericus Archiepiſcopus divina inſpiratione afflatur quo aſſumto Domino Johanne Ebronen: Epiſcopo cum magna ſolennitate & devotione dedicavit chorum ſimul & Eccleſiam fratrum ordinis Eremitarum S. Auguſtini in Magdeburg pure propter DEum, nihil requirens niſi orationes fratrum. Et in ſuper dedit illis fratribus Eleemoſynam benè largam. Facta eſt hæc dedicatio Anno Domini MCCCLXVI. Dominica Lætare. Item ipſe magnæ humilitatis & pietatis opus exercere ſolebat quia in die Cœnæ Domini ipſe perſonaliter non ſolum canonicorum ſed etiam pauperum in hoſpitali pedes lavare conſuevit, quibus etiam ſingulis dedit Eleemoſynas competentes. Circa idem tempus claruerunt in Eccleſia Dei duo nova ſigna noſtris temporibus inuſita, unum eſt quod à centum quinquaginta annis vel amplius ſc. à tempore Friderici II. qui fuit Anno Domini MCCXVI. usque ad tempus iſtud nunquam aliquis Imperator viderit Papam. Nunc iſto tempore Carolus Imperator IV. & Rex Bohemiæ cum magna ſolennitate viſitavit Urbanum Papam V. in Avinione tunc curiam ſuam tenentem à quo idem Imperator cum ſuis principibus lætanter & gratioſè receptus eſt cum gloria imperiali prout antiquitus erat conſuetum. Aliud inſigne quod hoc tempore

reſplen-

resplenduit est quod cum infra 64. annos nunquam aliquis Papa in sede Romana corporali præsentia fuerit 23. à tempore Benedicti Papæ undecimi, qui fuit Anno Domini MCCCIII. & sedit menses VIII. dies XVI. Hujus successor Clemes V. natione Vasco licet electus fuerit in Romanis partibus sc. Perusii, ipse cum decreto electionis Burdegalis, ubi erat Archiepiscopus recepto nequaquam ad partes Romanas ubi erant Cardinales se transtulit, sed versus Lugdunum dirigens gressus suos Cardinalibus illuc ad se vocatis, ibidem solenniter coronatus fuit, sub Anno Domini MCCCV. & sic nunquam postea, nec ipse nec successores sui ad partes Romanas declinare curaverunt. Sed nunc isto

Hic quædam in MSto desunt.

de Anhalt, qui fuit unus de sub pedibus concultatis Dominus Wollradus de Querfort, Scholasticus Ecclesiæ Magdeburgensis, Dominus Johannes de Hadmersleve, Johannes de Saldere, Henricus Gryben de Wernlinge, Henningus frater Episcop. Halberstad. Joannes de Oberge, Hermannus de Werden valens juvenis, & plurimi alii valentes viri. Captivi verò principaliores fuerunt hi: Dominus Albertus Episcopus Halberst. Dominus Magnus, Dux Brunsvicensis, duo de Hacsseborne, Dominus Meinhardus de Schirsted, Nicolaus de Dismarcke, qui fuerunt capitanei Domini Archiepiscopi, Dominus Henningus de Steinforde capitaneus civitatis Magdeburgensis, Dominus Conradus de Boneke, Gumpertus de Wantsleve, Dn. Henricus & Ludolphus de Alvensleve, Busso de Asseburg, Alvericus de Wantsleve & quam plures alii: Post hæc Dominus Archiepiscopus Magdeburgensis, & Dominus Episcopus Hildess: convenientes ad placita, tractabant de pace & de redemtione captivorum, ac Dominus Hildesheimensis attendens grande beneficium Dei in belli victoria, quasi miraculosum sibi Ecclesiæ suæ præstitum satisgratiosum se exhibuit erga captivos, ita quod pro omnibus captis pertinentibus ad Episcopum Hildesheim: & qui erant de familia vel servitio Domini numero circa LXXVI. placitum est fore danda sex millia marcarum puri argenti, quorum tria millia Dominus Archiepiscopus Theodoricus civibus Magdeburgensibus & Hallem: in mutuo duorum millium marcarum suffragantibus ipsi ante suam mortem Domino Gerhardo Episcopo Hildes: & Ecclesiæ suæ cum aliquibus damnis in eodem bello perceptis expediit. Reliqua verò tria millia marcarum ac pecuniæ, qua alii captivi se redemerunt, qui in potestate Domini Episcopi Hildesh. non fuerunt, sed alibi deducti, quemadmodum Dn. Henricus de Alvensleve miles, Busso de Asseburg, Alvericus & Gumpertus de Wantsleve & quam plures alii, nec non plurima damna in equis & aliis rebus per præfatum Dominum Theodoricum non soluta, post ipsius obitum remanserunt successori & Ecclesiæ Magdeburgensi exsolvenda. Insuper idem Dn. Theodoricus adhuc vivens plerisq; suis servientibus non captivis refudit damna, quæ in bello & guerra se accepisse notabiliter ostendebant. Præterea quia mortuo Domino Joanne de Hadmersleve sine hærede castrum Hadmersleve cum omnibus juribus suis devolutum fuit ad Ecclesiā Magdeburgensem, quod occupabatur à quibusdam consanguineis suis, dicentibus se esse hæredes, sed à latere. Idem ergo Dn. Theodorus congregato exercitu castrū ipsum obsedit, & demum intervenientibus placitis amicabiliter, idem Dominus Archiepiscopus castrum illud cum toto Dominio attinente obtinuit libere ab Ecclesia perpetuis temporibus possidendum. Item ipse emit quartam partem in castro Wansleve pro bis mille marcis & unam villam adjacentem pro centum marcis

totum pro Ecclesia. Postremò idem Dominus Theodorus gravi ægritudine correptus fuit, in qua cum diu laborasset, tandem diem clausit extremum, Anno Domini MCCCLXVII. 16. die mensis Decembris Pontificatus sui Anno VII. & sepultus fuit cum solemnitate debita & consueta in sepulchro, quod ipse prius ante duos annos in choro majoris Ecclesiæ sibi construi fecerat, ubi prope altare extra chorum altare quoddam in honore S. Mariæ & quarundam aliarum virginum construi fecerat, quod personaliter dedicarit, quod etiam altare copiosè dotaverat pro sui memoria perpetuis temporibus peragenda in missis per centum sacerdotem ad hoc canonice statuendum diebus singulis celebrandis, qui quidem sacerdo altarista cum suo ministro proventus decem marcarum percipiet annuatim,& nihilominus in extremis suis pulcrum testamentum condidit non quidem de bonis Ecclesiæ, sed de rebus personalibus relinquendo vid. imprimis majori Ecclesiæ in Clenodiis & aliis CCC. marcarum. Item in die memoriæ suæ annis singulis peragendæ constituit singulis canonicis,quod præsentia dandum unum ferronem. Insuper cuilibet monasterio intra civitatem Magdeborg legavit dandas ad minus marcarum X. & quibusdam plus. Item omnibus pauperibus ordinavit fienda stipendia benè larga: Cujus enim memoria in benedictione sit nunc & in ævum.

ALBERTUS XXX. Archiepiscopus sedit annos tres menses sex. Hic erat nobilis de Sternburg Moraviæ regionis, pallium à Papa Urbano V. in Italia apud Mantuanam civitatem per Cardinalem Albanensem videlicet fratrem prædicti Urbani Papæ sibi trasnmissum suscepit. Hic etiam de Episcopatu Sverinensi in Saxonia ad Episcopatum Luchtmostensem in Bohemia per Innocentium Papam translatus. Tandem per serenissimum Carolum quartum Anno MCCCLXXI. promotus per Dominum Urbanum Papam quintum ad Sanctam Magdeburgens. Ecclesiam translatus extitit: Cujus gesta describere non valemus propter brevitatem temporis, quo præfuit Ecclesiæ prænotatæ. Attamen de voluntate & consensu & Canonicorum Capituli Magdeburgensis,sed non omnium terram Lusatiæ,cujus terræ proprietas & in feudaicoEcclesiæ Magdeburg.pertinebat,regi Bohemiæ & suo regno in perpetuo vendidit & ab Ecclesia abalienavit, quæ tum nobilitatis moribus sibi assistentibus facere non potuisset,si infidelium subjectorũ consiliis usus non fuisset, quorum consiliariorum falsis suasionibus plus imputari poterit,quam ejusdẽ præsulis personæ. Fuerat enim vir Magnifici status honestatem & multiplicitatem sumptuum frequentans militarium & familiarium copia, splendidis vestimentorum & balthorum ornatibus incedentibus utebatur. Denique idiomatis Saxonici usu vacillans absque interpræturn mediatione vix aliqua gentis suæ aut subditorum incommoda expedire valebat, sed id, quod agere debuit, non nisi consiliariorum informatione dirigebat. Post annos itaque quatuor & tres menses considerans ac mente sæpè revolvens conscientiam ferre ac salutis suæ meritum fallere pertimescens, pro eo etiam, quia corporis debilitate tactus paralysi morbo sæpius laborans sibi & Ecclesiæ futuræ negligentiæ incursus imminere formidans, serenissimum Imperatorem Carolum quartum celerius adiit, ex cujus promotione Ecclesiæ Magdeburgensis fuerat præfectus, supplicibus votis de hujusmodi periculis sibi imminentibus consilium lamentabiliter deposcebat, qui videlicet imperator consueta pietate aves mansuetas & vultum gratiosum ipsi Archiepiscopo demonstrans, sic fertur respondisse,quod tam magnificæ & honorabili Ecclesiæ Magdeburg. non sine consilio & voluntate Domini Papæ ac sacri collegii Cardinalium minimè consulere valeret, sed pro honore Ecclesiæ & Archiepiscopi necessitate ambasiatores suos continenti ad Dominum Gregorium Papam undecimum destinas prætactos defectos prædicti Archiepiscopi insinuans hujusmodi translationem celebrandam à prædicto Domino Papa & sacro collegio affectanter & humiliter postulavit, ut prædictus Archiepiscopus ad Ecclesiam Luthomischemensem quam prius habuerat,reverteretur. Ipsius autem Ecclesiæ Luthomischelensis Episcopus videlicet Petrus de Brunna, qui de Ecclesia Curiensi, in Ecclesiam Luthom. translatus fuerat ad Ecclesiam Magdeburgen. nomine Domini transponeretur, quem prædictus Imperator Apostolicæ sedi condiliter commendans vita & moribus, prout melius potuit, declaravit, Imperatoris hujus supplicibus votis Rom. Ecclesiæ parere cupiens prout affectavit, ut præscriptum est hujusmodi translationes celebravit, & sic Autore DEO Albertus pridem Magdeb.

Episcopus Luthomisl. Ecclesiæ restitutus, Petrus vero ad Saxoniam in Ecclesiam Magdeburg. Archiepiscopus à DEO factus destinatur, prædictus etiam Albertus sui regiminis tempore castrum in Aldenhausen à Magno Duce Brunsvicensi Ecclesiæ Magdeburgensi pro 1200. marcis in obligationem procuravit. Ipse etiam devotione est ductus multas volatiles reliquias de Ecclesia Magdeburgense in Behemiam transduxit, inter quas fuerunt caput S. Felicitatis Martyris, dimidium corporis. B. Victorini Episcopi Martyris, partem brachii S. Philippi Apostoli, partem brachii S. Stephani protomartyris & partem vel totum vexilli S. Mauritii patroni nostri, & multas alias reliquias, quarum nomina nunc scribere erubescimus propter malitiam & infidelitatem Thesaurarii & aliquorum prælatorum & canonicorum Magdeburgi Ecclesiæ, qui falsis suggestionibus infecti proprium nidum, ut upupa, defœdantes, plus alienum quam suum proprium & Ecclesiæ suæ honorem conspexerunt, quæ tamen divinæ ultioni lachrimabiliter committimus nunc & in futurum.

PETRUS DE BRUNNA XXXI. Archi-Episcopus de Moravia Oriundus, tranlatus de Ecclesia Luthomaricens. ut supra tactum est. Sedit annis IX. Recepit pallium à domino Gregorio Papa XI. & anno Domini MCCCLXXV. in die circumcisionis Domini venit Calvis & postea ipse ad Ecclesiam suam & civitatem Magdeburg solenniter accedente, toto Clero, ut solitum fieri est sibi cum lætitia pro solenni susceptione obviante cum cantu lætitiæ 53. Advenisti desiderabilis &c. Chorales tamen in contemptum & verecundiam tanti patris canticum lamentationis & mæstitiæ videlicet: Absolve Domine &c. inceperunt forte ex jussu suorum majorum & subordinantium ista sic fieri, in confusionem dicti patris Archiepiscopi invidiæ livore sibi ipsis in animarum suarum periculum. Qui Chorales sic ut timetur in malitia confortati quasi publicas inimicitias cum prædicto Domino Archiepiscopo habuerunt, sibi multas feloricas & displicentias interendo. Et quando famuli sui ad aquas equos equitabant, ipsi abjectis de equis famulis equos receperunt, & opprobria multa sibi suisque intulerunt. Archiepiscopus callide tantam audaciam subditorum ex alio fonte emanare considerans, ut prudens dissimulavit vindictam exercere. Quia etiam cum capitulo suo indifferentia & discordia fuit, sic quod etiam capitulum inter se statuerunt, ut nullus Canonicorum etiam vocatus ad eum accederet, etiam cum vasallis in discordia fuit. Hic tamen Dominus Petrus, quando intravit terram Magdeburg adinvenit quinque millia grossorum pro terra Lusatiæ solutorum. Ipse etiam habuit conflictum cum Brunsvicens. & Ducem de Brunsvick, captivavit, cum multis aliis vasallis, qui pecuniis videlicet IIII. millia marcarum se redemerunt. Hallenses etiam de Anno Domini MCCCLXXV. cum eo litigaverunt, qui abstraxerunt se à solutione stoparum vini melioris, quod in civitate venale poterit reperiri omni die, dum & quando in castro suo Gebichnstein resideret, cum aliquibus frustis salis, in quibus ad dandum & ad repræsentandum sibi in Gebichnstein obligati existebant, tandem caussam in curia Imperali præfatus Dominus Archiepiscopus sententialiter vicit & Hallenses sibi via concordiæ dederunt quatuor millia cum quingentis Sexagenis grossis Cruciferorum, & perpetuo ad dandum vinum supradictum manent obligati. Præfatus insuper Dominus Petrus fundavit insignem capellam B. Mariæ Virginis & S. Gangolphi sub aula Archiepiscopati sumptuosa & polita structura, in qua instituit Canonicos ad cantandum quotidie horas B. Virginis, & præbendam eorum satis dotavit, & eis benè prævidit, honestam curiam tenuit & semper ante se crucem ferre fecit, quando intravit civitatem Magdeburg, & honestissime incessit suos proprios etiam cantores semper secum habuit, sequentes eum in curru. Dictus Dominus Petrus Archiepiscopus obligavit castrum Sommersburgk pro 900. marcis Brandeburg. Insuper quando venit Impertor cum filiis suis ad terram istam tunc Dominus Archiepiscopus propinavit sibi oppidum Gortzigk/ & sine consensu capituli, quod oppidum fuit caput per fideles Ecclesiæ Magdeburgæ à Bavaris in publica guerra. Prædictus etiam Archiepiscopus castrum Wansleve pro septem millibus marcis Brandeburgiacis ab illis de Wantsleve cum omnibus pertinentiis suis Ecclesiæ Magd. comparavit & appropretiavit. Item villam Bodeleve pro CCCC. marcis Brandeb. obligavit. Item emit curiam in Crosigk à nobilibus de Scraplaw. Emit etiam à Comite Gunthero Comite Mulingen: & Domino de Barby castrum & opidum Schonebeck cum pertinentiis & ab Ottone nobili de

Hadmersleve emit jus suum, quod habuit super castrum Hamersleve. Idem Archi-Episcopus solvit Electori Cameræ pro se & suis suffraganeis 6. millia florenorum loco decimæ Apostolica authoritate interdictæ in viam concordiæ, qua prius cum Clero suo & suffraganeis ab indictione hujusmodi decimæ appellavit & postea concordavit. Et quanquam præfatus Dominus Petrus satis bene rexit, & in bellis & in aliis agendum fortissimus fuit, videns tamen se esse in discordia cum capitulo & Vasallis suis, quia aliquos de capitulo cepit, incarceravit & mulctavit, & multas molestias & injurias capitulo intulit. Sic quod capitulum ab eo ad sanctam Apostolicam sedem appellavit, & appellationem prosequebatur etiam eo tempore in Clero Magdeburgi fuit, propter illam discordiam, & hic se exosum haberi & reputari cernens dedit iracundiæ & iracundum locum & obtinuit se à Papa Urbano VI. de metropolitica Ecclesia Magd: ad simplicem Cathedralem Ecclesiam Olomitensem in Moravia transferri viam humilitatis Christi, qua exinanivit, formam servi, cum esset DEUS, accipiens, imitando, sic ille cum primas Germaniæ & Archiepiscopus esset, discendendo Episcopus simplex humilitatis virtute fieri ubi etiam pacifice finem vitæ suæ in Domino finivit.

Incidentia istorum temporum subdicti Archiepiscopi Petri regimine obiit serenissimus & invictissimus Imperator Carolus quartus Bohemiæ rex anno Domini M. CCCLXXVIII. 3. Calend. decemb. qui anno Domini M. CCCXLVIII. electus fuit in discordia & prius vocabatur Wenceslaus, & post electionem Carolus vocatus est, & Guntherus comes de Schwartzburgk etiam electus, & postea veneno occisus est, & sic Carolus electus fuit concorditer, aurea privilegia Clero dedit. In Carolina Magdeburgum venit, concordiam inter Archiepiscopum Petrum & cives de novo foro fecit, ad tempus Erfordiam obsedit, cum XL. millibus, sed nihil profecit, qui tandem moritur, & sepultus fuit in castro Pragensi: Cui successit filius suus Wenceslaus, quem eo vivente in Regem Romanorum & Bohemiæ fecit eligi, promittendo cuilibet electorum centum millia florenorum, quæ cum postea solvere non potuit, regalia eis pro his impignoravit, videlicet tholonia & vectigalia &c. Et sic imperium nimium debilitavit, quod nequaquam respirare potest, ut Æneas in Chronica Bohemorum enarrat, qui multum desidiose rexit, imperium illud etiam illecebri, & inhonesta vita & moribus maculando nocturnis temporibus cum vaga societate, aut solus uti fatuus in plateis discurrendo, & multas vanitates, Imperatori indignas exercendo. Tandem Electores Imperii dictum Wenceslaum monuerunt, & crebris moneri vicibus fecerunt, ut de his vanitatibus & sævitatibus cessaret, & sacri Imperii gubernacula strenuè assumeret, & ipsum ab oppressionibus variis, ut ex debito juramento tenebatur, defensaret, sed videntes quod in nullo proficere possent, apud Dominum Bonifacium Papam IX. per suos solennes ambagiatores institerunt, ut ad depositionem dicti Wenceslai tanquam inutilis & desidis inspecta segnitiæ & turpi vita sua, ex quo in Ecclesia discrimina & innumerosa scandala pullulabant, procedere dignaretur. Quibus Papa annuens dedit eis licentiam alium regem Romanorum eligendi. Tandem more & consuetudine suis convenientes Imperii Electores vota sua concorditer nemine discrepante in illustrem principem & Dominum Rupertum Bavariæ ducem & comitem Palatinum direxerunt; quam verò Electionem & nominationem Dominus Papa Bonifacius IX. gratam & ratam habuit, & autoritate Apostolica eam approbavit, ac eundem in Imperatorem coronavit. Hic etiam Imperator à Florentinis magna conductus pecunia cum ingenti Almanorum exercitu Italiam ingrediens contra galeatum ducem Mediolanensem & cum jactura gravi reversus. Dignus habitus ut pro justitia pateretur. Et tandem anno Domini M. CCCCX. viam universæ carnis ingressus est, relinquens post se IV. filios Ludovicum Palatinum Rheni, Ottonem ducem Bavariæ, Ducem Stephanum & Johannem, ex quibus multi duces sunt propagati. Post mortem Ruperti Imperatoris electus fuit Sigismundus rex Ungariæ Frater regis Wenceslai depositi, qui miræ prudentiæ devotus & Christianissimus fuit.

Hic afflictæ Ecclesiæ Schismatibus sua mirabili sapientia & industria succurrit, nec sibi, nec suis pepercit, donec plena unio fieret, in concilio Constantiensi

 ... fuer

naliter adfuit, & contra Turcas IX. bella habuit, ubique triumphando, sed heu à Bohemis hæreticis deceptus fuit, quia cum potenti principum adjutorio fortissimo exercitu Pragam obsideret, & indubiæ cœpisset, & hæresi isti pestiferæ finem fecisset, venerunt Pragenses ad eum, suadentes, ne civitatem suam exterminio daret, exercitum suum dimitteret & civitatem suam intraret, ipsi omnia ad vota sua emendare vellent, credidit, exercitus dilabitur, decipitur à Pragensibus, & tandem heus deceptum se ingemiscens nimium credulus dixit, namque prius, si cor suum scinderetur citius Bohemus, quam Almannus reperiretur in eo. Et sic invaluit hæresis mirabiliter & totam Almaniam afflixit crudeliter. Concilium Constantiense Papam Johannem XXII. deposuit propter Simoniæ pravitatem, & scelera alia ingentia, adeo, ut diabolus incarnatus diceretur. Eodem anno Johannes Husso hæresiarcha commotus & confessus hæreticus incineratur: quo combusto Bohemi ejus discipuli confœderati scripserunt literas ad concilium trecentis & quinquaginta sigillis sigillatas, continentes, quod injuriosè & invidiose virum sanctum & Catholicum combusserunt, tunc cœperunt pullulare hæreses in civitate Pragensi & locis vicinis, de quibus infra.

LUDOVICUS GERMANUS Lantgravii Thuringiæ & Marchionis Misnensis XXXII. Archiepiscopus post decessum Domini Petri Ecclesiæ Magdeburgensi parvo tempore ut commendatarius præfuit, titulum Moguntinensis Archiepiscopi sibi ascribens, cujus propter potentiam Moguntinensis Archiepiscopi Domini Adolphi de Nassaw possessionem habere non potuit, idem tamen Ludovicus isto non obstante prætendens se ad Ecclesiam Moguntinensem jus habere, titulum demittere saltem nomine noluit, licet alter possessione & fructibus uteretur. Item Ludovicus primo promotus fuit ad Ecclesiam Halberstadensem, quam electus & confirmatus rexerat ad XI. annos, de qua postulatus fuit ad Ecclesiam Bambergensem, de qua ad Moguntinensem saltem nomine pervenit. Posthæc Ecclesia Magdeburgensis sibi per Urbanum Papam VI. fuit ad gubernandum commendata, licet eo invito ut dicebatur. Sed heus modico & eidem Ecclesiæ præfuit tempore, quia anno Domini M. CCCLXXXII. ad Ecclesiam venit & eodem anno obiit.

Fuit namque in oppido suo Calvis prope Salanı, ibi tenens curiam solennem cum vasallis suis & uxoribus & filiabus eorum in carnis privio. Et cum in prætorio oppidi præfati cum dominabus & virginibus ad chrisandum adfuit, quidam junior subito de igne quodam sive incendio prætorii oritur, quidam volunt, quod fuit delusio diabolica, alii verò quod juvenes cereas sub lobio extinxerunt, unde fumus in pulveribus oriebatur, ita quod propter momentaneum timorem & incussum metum quilibet volens per gradus evadere, alter alterum ex subito concursu compressit, adeo quod Ludovicus volens per gradus descendere, unus alterum sic sequendo cecidit ad terram & fractis cervicibus exspiravit solus de tanta multitudine. Sepultus in Ecclesia B. virginis sive Gangolphi sine solennitate. Ecce qui tam nobilis tam multis dignitatibus insignitus princeps, quam miserè in corpore, utinam non & in anima mortem, obiit. Hæc communiter maximis principibus tyrannis, in superbia & fastu regentibus, evenire justa DEI permissione de die in diem videntur. Castrum Sandaw, tum Ecclesia Magdeb. per quendam amisit, licet etiam post revicerunt, etiam civitates Magdeburg & Halle recusaverunt sibi homagium præstare, quia non fuit Archiepiscopus & caruit pallio, nec regalia habuit, quod ægrè tulit, & se si vixisset, forte vindicasset.

FRIDERICUS XXXIII. Archiepiscopus de Hoym natus, veteranus Ecclesiæ Mersburgensis, cui præfuit ad XXVI. annos. Mortuo Ludovico anno Domini M. CCCLXXXII. 9. die Novemb. ad Ecclesiam Magdeb. postulatus fuit & translatione ab Urbano Papa Sexto facta, eodem anno rebus humanis exemptus fuit, de quo notatur, quod postquam confirmationem se sensit habere, volens patronis Ecclesiæ Merseburgensis, cui utiliter per annos quintos præfuit se recommendare & gratum impendere Domino DEO famulatum. Accersitis Cappellanis suis & Clericis sibi secretis & dilectis in jungens eisdem, ut ornamenta ad missam necessaria exponerent, quibus indutus & ad missam celebrandum paratus, pontificiale suum quotidianum aperiens officium de patronis, de quibus Missam celebrare intendebat, diligenter

diligenter inquirens, ut solitus fuit, & foliis libri diligenter revolutis, hinc inde cum Capellanis officium inquirens nequaquam illud in libro invenire potuit. Tandem stupefactus credens hoc non sine speciali judicio DEI sibi accidisse vestes sacras exuens se humili corde prostravit ad Dominum DEUM omnipotentem, ac ad patronos, S. Laurentium, & Romanum oculos dirigens, veniam postulando, & mox morbo correptus est ibidem, in Merseburg vitâ defunctus est. Quem præfati, ut vaticinantur patroni, quia Ecclesiæ eorum utiliter præfuit, in vita etiam mortuum apud se optabant retinere. Præfatus etiam Fridericus posuit cum suis campum, & obsedit castrum Plavre, abinde tamen recedentis nihil utiliter gesserunt. Anno Domini MCCCLXXXIII. Dominica post Assumptionis oppidum Wessenach in diœcesi Havelbergen: cum Ecclesia Parrochiah. per raptores totaliter combustum fuit, & quædam hostiæ consecratæ resperseæ cinere repertæ fuerunt, ut dicunt, & fit ingens concursus, & multa miracula ibi fiunt, prout hodiè etiam fiunt, & pronunciantur in Ecclesia prædicta, Archiepiscopus tamen Fridericus de Dichnge successor hujus fœtus consilio Doctoris Henrici Falhense huic concursui opposuit propter multa pericula animarum & tamen Dominus Marchio apud Papam Nicolaum obtinuit, ut hostia sacrata poneretur ad aliam hostiam sanguinolentam, ne idolatria committeretur, sed ut finetur magis pro denario lucrando, quam salute animarum inquirendo, quia hostiæ sic immutatæ consumi debent à Presbitero, aut recludi, & neve periculum animarum ibi vertitur, sed avaritia excæcat homines.

ALBERTUS de QUERFORT Archiepiscopus XXXIV. electus anno Domini MCCCLXXXII. die mensis Septembris, sedit annos XXV. confirmationem & pallium à Domino Urbano Papa recepit. Hic prius fuit Ecclesiarum Magdeburgen: & Merseburgen: canonicus, & post postulationem Domini Friderici de Merseburg: ad Magdeburgensem Ecclesiam factam, idem Dominus Albertus propria in persona se ad Romanam curiam pro Ecclesia Merseburgensi, si & in quantum Dominus Fridericus ad Magdeburg Ecclesiam transferretur obtinenda apud Dominum Apostolicum institit tandem Domino Friderico de Ecclesia proviso modico superviventi tempore, ac eo defuncto canonici Ecclesiæ Magdeburg: eundem Dominum Albertum adhuc in curia Romana existentem, & pro Ecclesia Marseburg: laborantem concorditer nemine discrepante in Archiepiscopum elegerunt, & decretum electionis per suos certos fideles nuncios, in urbe Romana eidem præsentari fecerunt, præterea attempta tam concordi electione in personam dicti Domini Alberti per capitulum facta, Dominus Urbanus præfatam electionem confirmavit, ac eundem confirmatum ad partes, & ad Ecclesiam suam remisit. Dictus Dominus Albertus capit castrum Molseren, quod fuit illorum de Alvensleve, & capitulo pro memoria suo singulis annis in Ecclesia peragenda dedit. Anno Domini MCCCCI. in vigilia Purificationis capitulum Ecclesiæ majoris unà cum Domino Alberto Archiepiscopo, & toto clero propter metum civium Magdeburg: & discordiam quam habuerunt ratione monetæ cusæ à Domino, civitatem Magdeburg: compulsi sunt exire, & venerunt in Wansleven, & post in Schinebrok denarios Magdeburgenses cuderunt, & tandem per dominum Archiepiscopum pacificati reintaverunt: sed iterum Anno Domini MCCCCII. statim scilicet feria quarta, quatuor temporum ante Mauritii communitus contra consulatum insurrexit, monetam in foro combusserunt, & domos aliquorum civium spoliaverunt, & cum Bannirio catervatim ad prætorium accesserunt illud spoliare, & consules ex fenestris projicere volebant. Tandem unus ex consulibus de fenestra ad eos clamavit: den Papen hoeffen tho. Et sic se redimentes tumultum ad curias dominorum diverterunt, & spoliaverunt usque ad limen penitus omnia devodendo, uti populus communis & tumultuosus assistet, multasque injurias & folonias verbo & facto clero intulerunt. Et post tamen usi sapientum consilio cognoscentes se perperam egisse, cives cum toto clero concordia per Archiepiscopum & comitem de Schwartzborg Guntherum, ac alios nobiles factam inierunt, omnia damna & bona ablata clero, quæ per juramenta obtinere voluerunt plene soluta, & pro his satisfactum eis fuit, ita quod Anno Domini MCCCCIII. in die cœnæ Domini civitatem reintraverunt. Item Anno Domini MCCCXCIV. in nocte S. Leodegarii martyris oppidum Achen per Archiepiscopum Albertum capitur contra Rudolphum ducem Saxoniæ. Eodem

tempore

tempore Galeatus Mediolanensis Dominus in Ducem creatus fuit, & principem Mediolanensem per Wenceslaum Romanorum & Bohemiæ regem. Item anno, quo supra XCIV. in nocte sanctæ Barbaræ Dominus Albertus Archiepiscopus cepit oppidum Rethenaw, incolas expulit in maximis frigoribus, ubi plures mulieres in campo oborsæ sunt, & miserabiliter in partu perierunt, & omnia bona eorum in prædam dedit, & oppidum ad duos & ultra annos possedit. Item Anno M CCC XCV. Dominus Bonifacius IX. annum gratiæ Magdeburg: dedit & incepit in die S. Egidii, & duravit per annum, ut videlicet promereri volens plenariam remissionem in Magdeburg: per XIV. staret, & singulis diebus quatuor Ecclesias visitaret, videlicet majorem in Berga in nova civitate Ecclesiam S. Petri & Pauli, & monasterium S. Augustini, in his Ecclesiis cistæ positæ fuerunt, & maxima pecunia congregata fuit. Eodem anno circa festum Simonis & Judæ Rudolphus Dux Saxoniæ in bello prostravit Archiepiscopum Albertum Henricum de Werberga præpositum, & alios multos captivavit, à civibus captis ultra quatuor millia extorsit. Et Dominus Albertus cum duce tractavit pro redemptione aliorum captivorum in vim concordiæ fratrem suum Wenceslaum in coadiutorem cum consensu capituli ad Ecclesiam eligere promisit, qui anno sequenti Pragæ obiit. Item anno Domini M CCC XCVI. Dominus Albertus Archiepiscopus cancellarium Imperatoris Sigismundi ad instantiam ejusdem Lippoldi de Bredaw libertate donavit & oppidum Rothenaw restituit. Anno Domini M. CCCC. die Junii Albertus Archiepiscopus moritur in Gubichenstein, & in Ecclesia sua sub altare trium regum vel corporis Christi, quod de novo fundavit, sepultus est. Tempore Alberti Archiepiscopi Wilhelmus monoculus Marchio Misnensis impetravit exemptionem Ecclesiæ, & diœcesis Missen: contra Magdeburgi Ecclesiam & Pragen Anno Domini M CCCC II. surreptici enarrant, quod Ecclesia Misn. cum omnibus & pertinentiis suis ab ejus primæva fundatione ac creatione libera & exempta ac sedi Apostolicæ ita mediate subjecta fuisset, tamen postmodum eadem Ecclesia Archiepiscopo Magdeburg: pro tempore existendi jure metropolitico primo. Deinde Archiepiscopo Pragensi etiam pro tempore existenti, qui legatus natus exstitit jure legationis, auctoritate Apostolica per nonnullos Romanos pontifices extitit subjecta. Sed constat quod hoc est falsum, quia Otto Magnus fundavit Ecclesiam, Magdeburg:, & septem Ecclesias suffraganeas videlicet Misnensem, Citzon. Merseburg. &c. & omnes subjecit Ecclesiæ Magdeburgensi, ut patet in principio hujus Chronicæ, inde etiam & bella & lites exortæ fuerunt inter Archiepiscopum Guntherum & Marchiones Misnens: & oppida & villæ hinc inde devastata & destructæ, & hodiè displicentia manet. Hæc etiam surreptiva bulla exemptionis expedita est per cameram, & non per cancellariam, quia Papa semper quando confirmat Episcopum Misnensem in suis bullis servat jus Metrapolitari salvum.

GUNTHERUS DE SCHWARTZBURG XXXV. Archi-Episcopus Ecclesiarum Maguntinens. & Jetseburg. Maguntinensis diœcesis præpositus, & Ecclesiæ Coloniensis Canonicus XXI. anno ad Ecclesiam Magdeburg. postulatus fuit Anno Domini MCCCCIII. XXV. Mensis Junii, fuit à Papa Bonifacio IX. confirmatus anno suo XIV. qui in Episcopatu suo XV. annis sedit, & eodem anno passum à prædicto Domino Apostolico recepit, & sedit annis XII. Hic in principio sui adventus ad terram Magdeburg: per Dominum Albertum prædecessorem suum in metum & capitulum in Administratorem generalem solenniter fuit receptus, quod in primo anno suo graves discordias cum Domino Rudolpho de Anhalt & Mansfelt habuit terras & villas hinc inde in dominiis utrorumque in favillam & cineres redigentes tandem sese per media salutifera ad pacem dederunt. Hic etiam castrum & Dominium Dhame licet erat de fundo Ecclesiæ per mortem ultimi Domini de Dhame, qui tunc erat ad eum devolutum, fuisset tamen superfistentibus filiabus data pecunia in bona quantitate ad easdem maritandas, castrum & Dominium cum Attinentiis suis ad Ecclesiam Magdeburg. incorporari fecit. Hic etiam per mortem Domini Conradi de Hatmersleben castrum Egeten, quod fuit devolutum ad Dominum Burchardum de Mulingen Comitem Domini in Barbi data notabili summa pecuniarum, eidem comiti per bona media de consensu Venerabilis Dominæ Agnetis de Sidawe Abbatissæ in Serenrode, quæ fuit domina feudi, à qua Duces Saxoniæ de Wittenberg. hoc in feudum habuerunt, & per obitum

obitum illorum devolutum ad Abbatissam, & hodiè ab Ecclesia dantur ei certi florenl annuatim ad perpetuam rei memoriam, & Ecclesia sponsæ suæ appropriari fecit. Item Anno Domini MCCCCXVI. castrum Sandaw, quod habuit Henricus de [illegible] captum fuit à Jasper Gans de Pœlitz cum complicibus suis, quod tamen Dei gratia licet non sine magnis laboribus expensis, & personarum perditione recuperavit. Anno Domini &c. IV. Papa Bonifacius moritur, & Innocentus VII. electus est, & [illegible] tates & discordiæ fuerunt in Urbe Romana, sic quod Papa curiam ad Viterbium [illegible] tulit, tamen victis precibus in urbe mansit. Et Anno Domini &c. VI. v. Octobris [illegible] ritur. Et Gregorius XI. eligitur eo schisma surrexit, quia Benedictus XIII. electus fuit Anno Domini &c. septimo in die S. Barbaræ Dominus Henningus de [illegible] Episcopus Brandenburg. statim post coronationem à Johanne Trescaw, & W[illegible] de Barby captus fuit, & in castro eorum Muslo usque ad festum Georgii [illegible] tus, & data pecunia à sede Apostolica fuerunt absoluti. Anno Domini &c. IX. [illegible] dium universitatis Pragensis translatum fuit in Leipsitzg. quo ad tres nationes [illegible] licet Saxonum Polonorum & Bavarorum. Et Bohemi propter hæresin e[illegible] runt. Versus:

Praga modo doleas nunquam caritura dolore,
Cum Clero careas, qui te ditavit bonore.

Insuper eodem Anno 1409. ipso die Johannis & Pauli in concilio Pisano Gregorius [illegible] & Benedictus 13. Papæ depositi fuerunt, & Alexander Quintus electus fuit, qui sedit menses 10. & 3. hebdomadas, post eum Johannes 24. eligitur, unde sunt, versus:

Lucifer & Luna cum dejicerentur ab una
Mitra papati sub concilio generali
Quintus Alexander præcellens valde Magister
De Græcis natus est, Pisis Papa creatus
Post M CCCC quatuor tria post hæc si referas ter
Lothan in festo cujus Sancti memor esto.

Anno Domini MCCCCX. in die divisionis Apostolorum in campo quatuor marsorum prope Osterroden juxta flumen die Wessele Magister Ordinis Teutonicorum, & Rex Poloniæ Waldislaus conflixerunt LXXX. millia & ultra hominum ceciderunt, & omnes civitates Prusiæ dempto Margenborg regi Homagium fecerunt. His temporibus Marchio Jodocus de Moravia habuit Marchiam, & aliquando veniens & colligens pecunias recessit, posuitque rectores qui nihil curabantur, sed isti de Quitzaw cum suis complicibus tyrannice sibi regimen usurparunt, & Marchiam graviter & dure oppresserunt, nec à Jodoco revelabantur imò penitus deferebantur. Idem Marchio Jodocus Anno Domini MCCCCXI. in Moravia in castro Brunne obiit, & Marchia ad Sigismundum regem Ungariæ filium Caroli 4. Imperatoris devoluta est, & duo de qualibet civitate Marchia iverunt in Ungariam, & homagia fecerunt sibi salvis consuetudinibus, privilegiis, & libertatibus suis. Anno 1412. circa festum Dhanias Dominus Fridericus Burgravius de Nörenberg descendit ad Marchiam convo[illegible] omnibus nobilibus & civitatibus homagium super pecunia sua videlicet centum millia florenorum Ungarum homagium postulavit juxta literas suas, quas exhibuit, & [illegible] soluta pecunia ab eo non recedendo Civitates in tot & in tantis periculis consti[illegible] ratæ fuerunt & sub hac forma juraverunt: Wir hulden und schweren Herrn S[illegible] und seinen Erben Marggraven zu Brandenburg eine rechte Erbhuldung/und h[illegible] und schweren Herrn Friderichen und seinen Erben Burggraffen zu Nunemberg [illegible] Huldinge zu seinem Gelde nach Außweisung seiner Brieffe getrewe wehr und [illegible] zu seyn als uns GOtt helffe.

Anno Domini 1413. Præfatus Marchio Fridericus fœderavit se cum Pri[illegible] in Monasterio Cynna, & simulatè & callidè in discordia ab invicem recesserunt [illegible] proditores illorum de Quitzow, qui ibi missi & secretè fuerunt. Et quarta feria [illegible] purificationis fecerunt quatuor exercitus. Dominus Magdeburg. Guntherus [illegible] suo exercitu obsedit castrum Plawe, in quo Hans de Quitzow resedit Dominus [illegible] phus Saxoniæ Dux, in die Agathæ castrum Soltzow Burggravius per se cum [illegible] rotheæ castrum Frisius in quo Theodoricus de Quitzow degebat. Dominus [illegible] nes de Torgaw castrum Buthe in quo Gotzhergrecol obsederunt & ceperunt [illegible]

diebus

diebus & illos de Quitzow captivarunt & exularunt, justa Tyrannorum retributio, quia humiliati usque ad terram fuerunt. His diebus Concilium Constantinense maxime floruit, in quo fides Christiana, quæ jam multis annis quasi titubare videbatur, fortiter exurrexit ubi, schisma pessimum quinquaginta annorum terminatum est, ibi hæreses damnatæ & duo hæresiarchæ scilicet Johannes Hufs. & Hieronimus combusti fuerunt, & plura bona instituta, determinavit etiam hæc sancta Synodus, quod Concilium legitimè congregatum, repræsentans Ecclesiam plenam, potestatem habet à Christo immediatè, cui omnes status etiam papalis obedire teneretur, in his quæ sunt ad generalem reformationem Ecclesiæ in fide & in moribus tam in Capite quam in membris. Item quod deinceps Concilium de decennio debet celebrari, quod heu! non est servatum, ideò multa scandala in Ecclesia DEI exorta sunt: Concilium Papam Johannem 23. deposuit & elegit Mattheum quintum in Papam & rediit plena unio diu desiderata. Item Anno Domini 1429. die sabbati mensis Julii in sessione generali in præsentia Sigismundi Regis Romanorum & plurimorum Principum & Prælatorum introductus M. Johannes Hufs. de Praga hæresiarcha convictus & confessus hæreticus, uti Episcopus Lundensis fecit sermonem brevem. Thema fuit: Destruatur corpus peccati; Ad Rom. 6. Et post multi articuli hæreticales fuerunt lecti de quibus infra, & sententia contra Johannem Hufs Hæresiarcham fuit lata, in qua Sacrosanctum Concilium eundem Johannem Hufs tanquam hæreticum indicavit & condemnavit ab ordine sacerdotali ac aliis ordinibus sacris deposuit, & per aliquos Episcopos degradari fecerunt secundum librum Pontificialem incipiendo: O! Juda qui dereliquisti consilium pacis & auferentes ab eo Calicem, Casulam & alias vestes sacras, tandem eum judici seculari tradiderunt extra civitatem stipite affixum & Papyrea Corona diabolis nigris depicta coronatum igne combusserunt. Et eodem anno sabbato post Ascensionis M. Hieronimus discipulus Johan. Hufs. in præscripto Concilio Constantinense incineratus est Vir Doctissimus & ingenii magni præter fidem in sua pertinacia perseverans igne consumtus est. Post horum mortem cæpit pullulare hæresis in civitate Pragensi, & in Bohemia post mortem Regis Wenceslai Hussitæ de civitate Pragense. Prius expulsis Catholicis exierunt pontem armata manu & claustrum Cutnense incenderunt, combusserunt, fratres expulerunt, quos Abbas in Osodetizt prope montem Cutnitz collegit, multa horrenda in Bohemiæ regno in destructione Ecclesiarum, truncatione imaginum & spoliatione Ecclesiarum acciderunt. In oppido Chrantz Ecclesia Parochialis & monasteria destructa fuerunt, Clerici fugati & hæresis Hufs. publicè prædicata, & insurrexerunt heu! multa mala, quia non fuit judex Machabæus in terra, nec aliquis Principium, qui voluit reponere mulum pro domo Israel, verisimiliter credendum, quod tota quasi Almania permissione diurna cum his hæreticis plagata fuit, & quod fuit flagellum Nabuchodonosor, quia DEUS inimicos cum inimicis flagellari sæpè consuevit. Item anno Domini 1420. die Dominica Panthaleonis vacante regno Bohemiæ, per mortem Regis Wenceslai, Dominus Sigismundus Romanorum, Ungariæ, Dalmatiæ, Croaciæ Rex, Marchio Brandenburgensis & Lutzburgensis, fecit se in Regem Bohemiæ coronari in castro Pragense per Archi-Episcopum Pragensem & à Baronibus & nobilibus regni Bohemiæ. Eodem tempore Rex Sigismundus copiosum exercitum habuit, à Principibus spiritualibus & secularibus congregatum, & obsedit civitatem Pragensem, sed nihil boni perfecit, quia Rex dissimulavit contra Bohemos aliquid facere, & sic exercitus dilapsus fuit in die eodem & Senneci sibi Regnum Bohemiæ & civitatem Pragensem pacificè tradere, & sic nimis credulus deceptus fuit. Eodem anno Rex Sigismundus cum Regina sua Domina Barbara ad Uratislaviam venit tractans pacem inter Regem Poloniæ & Magistrum Teutonicorum, & certum Laidum pronunciavit quod Musechallus Cruciferorum etymologavit, sed ambusiatores Regis reclamaverunt. Et Sigismundus Rex in civitate prædicta secunda feria post Reminiscere 24. sues de communitate & mæchanicis decastitari fecit, quia insultum contra consulatum fecerunt, & eos de prætorio præcipitaverunt. Eodem anno post Gertrudis feria secunda in Magdeburg repertus fuit quidam Jacob Chremer de Werden oriundus sub diu unus hæreticus, qui à Magistro Kunelart publicè in novo foro de hæresi convictus fuit, & brachio seculari traditus & combustus.

Hic plures articulos erroneos tenuit contra fidem. Primus: in divinis est tantum una Persona, sic tantum una est in essentia.

2. Generatio naturalis non est ponenda in divinis nec processio aliqua.

3. Spiritus S. non procedit à patre & filio, tantum ab uno principio.

4. DEUS post Creationem hominis & ornatum scilicet dierum nihil de novo condidit.

5. DEUS non dedit Legem, quæ dicitur Evangelica.

6. DEUS datione exteriori legem, quam dedit Moisi, dedit Adæ.

7. DEUS non potest annihilare individuum alicujus speciei, nisi annihilet totum universum.

8. DEUS non potest destruere hominem, & hic est articulus Wichelef.

9. Wichelef est injustè increatus & jam salvatus.

10. DEUS non est factus homo, sed cum homine.

11. Non est ponendum Christum fuisse neque beatam virginem.

12. Virgo Maria non fuit mater DEI, nec mater JESU Christi, quia super naturam.

13. Jacob filius Isaac naturalis est Deus essentialiter atq; passus Crucifixus & mortuus.

14. Lignum & signum sanctæ Crucis nullius sunt virtutis.

15. Baptismus fluminis nullam habet virtutem. Item, DEUS in Sacramento altaris est cum pane, sicut cum signo & lapide in sua natura. Item, Substantia panis & vini manet post consecrationem in Sacramento altaris.

Ut Substantia est accidens & accidens est substantia.

Ut Doctores sancti non sunt salvati: Item, Apostoli non fuerunt. Item, Christus non Crismate unctus. Item, Papa non est vicarius Christi. Et sic de multis articulis hæreticis. Oravit hæreticus isto modo. Pater noster, qui es nobis, sanctum habeamus te DEUM nostrum Jacob ad regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in sanctis & in nobis, amorem tuum da nobis hodiè, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne permittas nos peccatores, sed libera nos ab omnibus malis, Amen.

Eodem anno 1420. feria quarta post Judica Dominus Marchio expugnavit oppidum Tangermundense & in nocte Dux Casimirus oppidum intravit, & arduè conflixerunt triumpho Marchioni cedente. Articuli Hussitarum multi fuerunt, & aliquos ponam propter ignorantiam; ac ut sciatur error eorum & evitetur. Primus. Beata virgo non est reputanda, nisi sicut alia mulier, nec potest servare quemquam neque juvare, & imago ejus non deveneranda est, etsi centies in illa homo sibi obviaret, caput suum discooperiri non tenetur coram ea.

Secundus: Hæresis est, flectere genua coram Sacramento Corporis Christi, cum ibi non [illegible] verum Corpus sed tantum Panis & Manna.

Tertius. Romana Ecclesia est spelunca latronum, & Papa est autor.

Quartus. Quilibet homo debet Communicare quotidiè sub pœna æternæ damnationis.

Quintus. Johannes Hus esset major omnibus sanctis, & socius ejus Hieronimus magnus martyr.

Sextus. Non est opus ut aliquis confiteatur, nisi soli DEO.

Septimus. Non debet injungi alia pænitentia, nisi: vade & amplius noli peccare.

Octavus. Missa propter astantem populum debet abbreviari, incipiendo ibi: Te igitur &c.

Nonus. Homo non tenetur orare etiam Presbyter, nisi Pater Noster.

10. Infantuli statim post Baptisma communicandi sunt Sacramento altaris sub utraque specie, quod jam ab omnibus communiter practicetur.

11. Vir potens prolificare habens uxorem sterilem illa dimissa potest ducere aliam.

12. Nulla festa Ecclesiæ sunt celebranda, nisi Dies Dominica & festum Huss.

13. Populus communis potest seipsum cum Sacramentum eis per Sacerdotem ad altare portatur.

14. Manus Sacerdotis consecrati non est dignior ad porrigendum Sacramentum, quam manus cujuscunque Laici.

15. Nullus poteſt communicare aliquem niſi ſolus DEUS. Et ſic de aliis multis &c. Et licet Pragenſes ſubſcriptos Articulos tenuerunt, tamen ab eis recepiſſent ſi per legatum & per Regem de quatuor ſubſcriptis articulis certificati fuiſſent.

1. Primus de communione utriusque populi Laicalis.

2. Quod verbum DEI per regnum Bohemiæ liberè & ſine impedimento à Sacerdotibus DEI prædicetur.

3. Quod Sacerdotes à Papa incipiendo ſuam pompam & avaritiam dimittentes exemplo Chriſti & Apoſtolorum ipſis exemplariter vivant.

4. Quod omnia peccata mortalia ſpecialiter publico in ſtatu prohibeantur & deſtruantur per eos, ad quos ſpectat, quos legatus & Rex admittere recuſarunt. Poſtquam autem Principes receſſerunt, Huſſitæ pejora prioribus perpetrarunt, Monaſterium aulæ Regiæ deſtruxerunt, ubi Wenceslaus tumulatus erat, & multa horrenda nefandiſſime in aſpectu & deſpectu, & opprobrium Regis fecerunt de quo Rex tarde dolens in mala hora patientiam habuit.

Anno Domini 1421. Rex Romanorum Sigismundus magnam convocationem Principum Norinbergæ Dominica Jubilate fecit, per ſe autem non venit contra hæreticos tractando & hæretici oppidum Lemethaw ceperunt, Teutonicos 64. interfecerunt, infantes 5. vel 6. in una lancea transfixerunt, erigentes eos in deriſum Paſſionis Chriſti, Cantantes Bopſimutitzii, &c. Et clangore tubarum eos ad martyrium duxerunt. Mulieres Huſſitæ, quæ cum viris armatæ currebant Teutonicis mulieribus, quas non occiderunt, crines, aures, naſum aut labia amputarunt. Oppidum Cadan Dominica Miſericordia expugnarunt & Teutonicos martyriſaverunt. Circa feſtum Pentecoſtes obtinuerunt montem Comis & Monaſterium Scedelitz ordinis Ciſterſienſium, in quo Carthuſienſes, de Pragaw expulſi, ſunt recepti, funditus deſtruxerunt, & monachos cum Carthuſienſibus inhumaniter interfecerunt. Eodem anno oppidum Belyn & Monaſterium Eſigk deſtruxerunt & Martyres plures effecerunt; Eodem anno Huſſitæ Brux obſederunt & Miſneum in die Oswaldi contra eos prælium inſtituerunt, & eos fugarunt & ultra duo millia proſtraverunt. Eodem anno principes in Egra convenerunt circa Bartholomæi juxta intimationem regiam & Rex iterum non venit & ipſi Saez obſederunt & quia capite caruerunt & concordare non potuerunt, ideo receſſerunt, horror ingens circum circa omnes invaſit, quia inter Chriſtianos & Huſſitas tanta lis exorta fuit, ut ſi quis ex alterutra primum capiebatur, igne cremabatur. Fuerunt extunc peſtilentiæ, & magnus clamor contra clerum, quod ipſi eſſent occaſio hæreſeos illius, licet falſo, & tam horrenda & ſæva fuerunt tempora, ſic quod à multis mors appetebatur, propter perſecutionem & conquaſſationem bonorum hominum. Eodem anno 1421. Magdeburgenſes pontem fecerunt per Albeam ſine conſenſu Archi-EpiſcopiGuntheri & capituli ſui propter hæc etiam ab eo in Jure impediti fuerunt & in 6. millibus florenis condemnati ab arbitris, ad hoc à præfato Gunthero electis & conſilium * * * opprobriis ſententiam ad 700. floren: reduxit.

Anno Domini 1422. Stephanus Bodeker in Epiſcopum Brandeburgenſem conſecratus fuit. Dominus Albertus dux Saxoniæ moritur, quatuor coronatorum, & ducatus iſte Domino Friderico Marchioni Miſnen: à rege Romanorum datus ſalvis magnis propinis. Anno Domini 1423. lis oritur inter Marchionem & duces Stetinenſes & Marchio cæpit oppidum Tangermunden. Eodem anno crux prædicata fuit à Domino Placentino cardinali, legato contra Bohemos. Anno Domini 1425. Dominus Johan: de Hoym Epiſcopus Halberſt. civitatem eandem obſedit & cives proconſulem ſuum Lange Matthies cum filio & fratre & Wernero Winnicken Epiſcopo tradiderunt, qui decollati fuerunt & tria millia florenorum pro emenda dederunt, quia prius quatuor de conſolatu propria temeritate capitibus mulctarunt. Anno Domini 1426. bellum prope Uſſigk in Bohemia inter Miſnen: & Bohemos habitum fuit, Bohemis prævalentibus & circa tria millia noſtrorum occiſi ſunt & nobiles Miſnen: multi heu ibi ceciderunt. Lytaniæ, Miſiæ & alia devotionis opera indicuntur. Eodem anno Marchio Johannes oppidum Prentzlaw expugnavit & reobtinuit. Anno Domini 1427. indicta fuit contributio generalis contra hæreticos per Cardinalem S. angeli legatum. Hæretici iſto anno exierunt cum magno exercitu & ad Eccleſiam

 ſe ver-

se verterunt, & multa oppida expugnarunt videlicet Brige, Havna, Luban, Nuenmarck, Reichenbach, Goltbergk, Franckenstein, Bunitzlaw &c. & Christianos sine misericordia occiderunt, non est dicibile, quantum miseri tunc nostrates sustinuerunt.

Anno Domini 1429. Bohemi Hæretici oppida Gubbin, Canentz, S. Brengberck/ Molbergk/ Strelen devastarunt. Anno Domini 1430. Bohemi Hussitæ hæretici iterum exierunt ad oppidum Oshwiz applicuerunt ibi Marchio Johannes magno cum exercitu aufugit & oppidum reliquit, & hæretici intraverunt & igne ædificia conflagrarunt. Et oppida Bischoffswerde/ Thipelswalde/ Slosswyn/ Radeburgk/ Lonmatzsch/ Roecin Wurtzen/ Stulpen & ultra mille villas expugnarunt & destruxerunt. Isti Bohemi habuerunt tres exercitus, sc: Trabicarum de plebeis, Orphanorum de collectis ribaldis, & Pragensium de nobilibus & militaribus, quorum superior fuit Procopius plebanus reginæ in Gretz, qui quemlibet in secta sua fovebat. Insurrexerunt ex post multæ sectæ Hæreticorum in Bohemia, una, quæ dicebatur Adamitarum, cujus sectæ professores tam viri quam mulieres & virgines nudi ut Adam in Paradiso incesserunt, & superior eorum dicebatur Adam & uxor ejus Eva, & in brevi tempore maxima multitudo in una Insula congregata fuit & præcipientes avibus in aëre & piscibus in aquis & animalibus in terris & obediunt ei veniendo ante pedes eorum & se capi & interfici permiserunt, quanta illusio diaboli. Tandem Elyscha capitaneus hæreticorum cum exercitu ivit contra eos & omnes cruenta acie interfecit, & tamen postea gladio cecidit, & sic omnes interfecti occubuerunt, & exstincta fuit illa hæresis. Post hæc Bohemi terram advocatorum intraverunt & oppidum Plawe cum castro destruxerunt, & oppidum Hoffe & ad Franconiam euntes Kolmach Barreut cum pluribus oppidis devastarunt, heu quanta dissimulatio Romani regis & omnium principum Almaniæ & totius Christianitatis, quilibet advertere potest, non fuit tunc Judas Maccabæus super terram, defendens fidem Christi ad sanguinem, sed omnes consternati tabescunt & tanta mala fieri permittebant. Civitatem Bambergensem & bona Ecclesiæ & clericorum pro decem millibus florenorum deportarunt. Item anno Domini 1431. in die S. Agathæ virginis concordia facta est inter Capitulum & consules civitatis veteris Magdeburg per Brunſ. in quas ambæ partes promiserunt primo de quatuor turribus quas consules violenter ab Ecclesia receperunt, sibi videlicet. Quod isti quatuor turres deberent Dominis restitui ad unum mensem & tunc deberent civitati reddi ad defendendum civitatem, & civitas Dominis 200. florenos dare deberet cum quibus personis 4. quæ turres habuerunt ad vicarias suas deberent contentari, & cannalia tria dominis fracta deberent per civitatem plenè refici & fovea sive fossatum in novo foro deberet obstrui & planari, & capitulum cum civitate dicta congruentem modum invenire quo aqua pluvialis educi posset expensis ambarum partium, sic quod Capitulum ad hoc tertium debet dare denarium. Item cannale vicariorum per civitatem fractum debet purgari & reformari, & sic concordati sunt & partes per amplius si ad discordiam venirent non violentia sed Jure uti deberent. Et sic ista discordia de qua longa controversia pluribus annis laboribus & expensis partes se invicem fatigarunt sic per gratiam Dei facta est, sed male servata, quia nec pecuniæ datæ nec fossatum impletum &c. ut hodie patet, & consules Brunſ. literas, super dicta concordia datas, sigillare, uti capitulo promiserunt, expost misso ad eos Doctore Take facere, perperam recusarunt, fidem, capitulo dictam, frangendo. Insuper per totum istum annum tractatum fuit de concordia inter Archiepiscopum & civitatem Magdeb: sed heu inveriori non potuit Deo permittente & indubie peccatis nostris id merentibus & ideo Dominus Archiepiscopus gratulabatur de sua justicia contra civitatem. Respondit ei Dominus Doctor Take magnum & manifestum jus contra Magdeburg habetis, sed utinam etiam cum Deo jus haberetis. Rursum Domini de capitulo dum consules rebellisare cœperunt Domini se extra civitatem recipientes & Stasfurdt se locantes in die exaltationis S. crucis primum capitulum ibidem habuerunt & tenuerunt, in quo conclusum fuit, quod sex de capitulo deberent deputari & ibi ut capitulum permanere & capitulum repræsentari, quibus de præbendis visum fuit cæteris si vellent, possent manere aut recedere ad libitum suum. Item feria 3. quæ fuit dies S. Herculani Dominus Archiepiscopus Guntherus misit literas diffidatorias civitati Magdeb; post diffidavit Marchio Brandeburg Johannes, quod tamen postea

postea accepta à Magdeb: pecunia resiliit. Item feria 6. in die S. Theodori miserunt literam diffidatoriam Magdeburgenses Capitulo in Stasfurt, quod vellent omnium nostrum esse inimici diffidati tam spiritualium, quam secularium.

Anno Domini 1431. obiit Papa Martinus & Eugenius quartus electus fuit. Hoc anno Archiep. Guntherus incepit litigare cum civitate Magd: propter structuram turris post curiam Mollendensem & varias libertates & damna Ecclesiæ per cives ablatas, licet per aliquot annos multi tractatus amicabiles & compromissa habita sunt, tamen, quia cives indurati flecti non potuerunt, in durissima hyeme clerici civitatem, compulsi, exierunt, curiis suis vacuis derelictis, interim cives iniqua fecerunt statuta & canonicis cum clericis ante Mauritii exiverunt civitatem & ad 4. annos exules dispersi fuerunt hinc inde. Anno Domini 1432. Hussitæ Marchiam intraverunt & in Melrasen plures à Franckfurt combusti fuerunt & alii de exercitu castrum Lubuss cæperunt. Deinde oppida Morckenbergk & Stratzeberg devastarunt, Forstenwalde & Lantsbergk cum depactatione liberatum fuit, quia quodlibet 300. florenos dedit, & oppidum Bernaw tertia feria Paschæ obsederunt & Dei adjutorio fortissima incolarum defensione passi sunt repulsam non sine interfectione multorum. Anno Domini 1433. rex Sigismundus Romæ à Papa Eugenio in Imperatorem in festo Pentecostes coronatus est & tunc mox per Papam & imperatorem consilium Basiliense indictum est.

Anno Domini 1434. Imperator Sigismundus curiam Romanam exiens in concilio Basiliense residere cæpit. Eodem anno Bohemi deficere cæperunt, quia Christiani in bello contra eos habito in octava corporis Christi ultra 12. millia Hussitarum occiderunt & etiam Taberitas prostraverunt & dux Austriæ Albertus civitatem Pragensem cum 10. millibus obsedit & intravit & novam civitatem penitus destruxit sic quod Dei gratia Hussitæ labi cæperunt. Eodem anno tempore æstus cives Magdeb: oppida puta Borg / Calve, Salma, Stasfort / Loborgk / Mokeren cum castro Ntgrip & Tucben hostiliter vallaverunt, ceperunt, & ditioni suæ subdiderunt. Et eodem anno Michaëlis cives Magd: castrum Plate obsederunt quod Gerhardus de Plate & Henricus de Boygen habuerunt & obtinuerunt, Tunc Gerhardus cum uxore & filiis suis exulari cæperunt. Pareji ad tempus inhabitantes cives Mag: adjunctis sibi aliis oppidis dominii Magdeburg mutuo confœderati & connumerati Dominum Guntherum Archiepiscopum in Calvis obsederunt & ipsi intromissi fuerunt & Archiepiscopus per posticam castri evasit & Magd: oppidum ceperunt, & castrum & turrim in medio castri everterunt & cum inferius foramen in turri fecissent ad imponendum pulveres ad diruendam turrim, unus præbyter qui cruorem in hostia consecrata in Wartenbergk prope Wittenbergk ad concursum faciendum subdole fecerat ibidem incarceratus ab Archiepiscopo Gunthero, exclamavit ut eriperent eum, & sic per foramen extractus pulveres imposuerunt & incensis his turrim evertentes solo æquarunt, etiam in absentia Archiepiscopi turrim fortissimam post curiam Molendini quem vocant Kieck in die Köken / construxerunt, & fossata fecerunt, ibique introitum & exitum quem prædecessores sui & ipse semper solebant habere, percluserunt in dominio Ecclesiæ. Propter hæc & multa alia Archiepiscopus Guntherus causam contra eos in concilio Basiliensi fecit committi & contra eos agere cœpit, judicio contradictorio civibus se defendentibus sententias contra eos obtinuit & invocato contra eos brachio seculari à Serenissimo Domino Sigismundo Romanorum imperatore, cum censuras Ecclesiasticas non verebantur, impetravit Bannum imperialem contra eos, & in maximis summarum pecuniis condemnati fuerunt quæ in concilio moderatæ fuerunt, sed executionem effectualem sententiarum Archiepiscopus obtinere non potuit propter potentiam & rebellionem adversariorum Magdeb: qui nec censuras Ecclesiasticas nec pœnas Banni imperialis tanquam desperati non curarunt. Fertur imperatorem Sigismundum quæsisse à Domino Archiepiscopo, anne in dominio Ecclesiæ suæ haberet tam forte & munitum castrum in quo manere secure & se de inimicis & adversariis tueri posset Qui respondit quod non tunc subjunxit imperator, si habetis plura castra non fortia vendatis tria vel 4. castra non munita, & muniatis unum castrum in tantum, quod à subditis expelli de terra vestra non poteritis: sanum consilium & à posteris notandum & observandum quia nihil & inutile æquipollent.

Tandem fatigatus Arch: & clerus laboribus & expensis cum ultra 4. annos à civitate seclusi fuerunt etsic depauperati talem qualem concordiam mire coacti fuerunt ut dicebatur Ecclesiæ Magdeb: heus nimis onerosam & damnosam, & Dominus Guntherus Archiepiscopus cum solennitate satis decenti statim ante Mauritii per cives Magdeb: introductus anno Domini 1435. in die Florentii & sic etiam totus clerus rediit. Advertendum quod Dominus Guntherus Arch: in Juventute ad regimen assumtus fuit qui licet satis mansuetus, tamen, ut assolet juvenilis ætas, vanitatibus videlicet, venationibus, commessationibus, choreis, sagittationibus & seculi oblectamentis potius, quam debitæ Ecclesiæ suæ utilitati & regimini insistens infinita debita sui regiminis tempore alienationis & impignorationis bonorum Ecclesiæ ultra centum millia florenorum contraxit decies decimum denarium à subditis Ecclesiæ sui regiminis tempore exegit & consumpsit, sic quod de eo vulgo dicebatur quod totam terram consumsisset & Ecclesia ab eo depauperata fuit, sic quod successori suo parum reliquit. Et mira divinæ bonitatis dispensatio qui cum principes non ex Deo regnant, qui eos sua gratia ad præesse & prodesse vocavit, sed suas vanitates & carnalia oblectamenta sectantur, permittit Deus ut subditi qui eis obedire deberent, si Deo obedirent contra eos inobedientes & rebelles insurgunt & persequuntur eos atque à se repellunt ut sic ex vexatione quæ intellectum dat oculis quem culpa delectationis clausit pœna justæ ultionis aperit & cum in obedientia divinæ majestatis deliquerunt in inobedientia subditorum condigna retributione justè puniantur hoc patet clare in multis Novi & veteris testamenti historiis & hodie ad oculum cunctis considerantibus luce clarius liquet.

Anno Domini 1436. Reverendissimus Dominus Guntherus castigatus ac emendatus anno præsidentiæ suæ 36. in Ecclesia sua Magdeb: in nativitatis Christi festo suam primam missam more Archiepiscoporum solenniter cantando celebravit in quo Heisso de Steinfort vasallus Ecclesiæ ibi centum aureos obtulit, cui tamen idem Archiepiscopus ad suggestionem æmulorum suorum, postea duo castra videlicet Egelen & Alvensleve cum attinentiis suis abstulit, quæ in pignore ab Ecclesia habuit, & hostiliter ab eodem vicit ac etiam eundem extra dominium Ecclesiæ suæ profugavit. Item anno 1437. die octobris 14. Eugenius Papa revocavit, ut ipse asseruit concilium Basiliense & instituit novum concilium œconomicum in Ferraria ad quod vocavit prælatos sub debito obedientiæ & præstiti juramenti ut veniant ad mensem Novembris & quantocius possunt. Græci venerunt ad Venetias anno Domini 1438. die 8. Februarii & jam se duodecima vice confœderaverunt Ecclesiæ Romanæ, & postea æque bene ab obedientia recesserunt & inter se discordes fuerunt, quæ discordia fuit causa quod Constantinopolis capta est & ista percipiens concilium Basiliense cassavit omnia illa & similiter vocavit de novo prælatos ad concilium suum. Insuper concilium suspendit Papam Eugenium ab administratione papatus Anno Domini 1438. die 18. Januarii. O Deus quanta scandala & animarum pericula & tribulationes tunc fuerunt in Ecclesia Dei ! Item anno Domini 1439. Basileæ in concilio congregati deposuerunt Eugenium Papam quartum in castrino S. Johannis Baptistæ & declaraverunt eum hæreticum, postea concordia facta est, quia Felix cessit Nicolao.

Anno Domini 1440. sabbato sitientes idem Dominus Archiepiscopus Guntherus sacros ordines celebravit in Ecclesia Magdeb: in summo altari præsentibus principibus Dominis Johanne & Friderico germanis Marchionibus Brandeb: Et in bona quinta feria sequenti crisma consecravit ac omnia solennia divinarum in hoc sacro passionis tempore ipse præfatis principibus præsentibus cum magna devotione peregit. Hæc imitatio dextre Dei excelsi.

Anno Domini 1442. Dominus Archiepiscopus & Capitulum Ecclesiæ Magd: ad solvendum debita propter discordiam & expulsionem cleri per cives Magdeb: facta contracta vendiderunt castrum Fredeberg cum attinentiis & districtu comitibus de Mansfelt pro 14. millibus sexaque groff: antiquis Misnen: ita quod Archiepiscopum pro tempore existentem Dominum eorum feudi ipsi comites recognoscerent & in feudum illud ab Ecclesia reciperent & haberent. Anno Domini 1445. 22. die mensis Martii obiit Dominus Guntherus Archiepiscopus qui sedit 42. annis 3. mensibus dementis qui in sumtibus nimis præciosus fuit ita quod Ecclesiam suam in magnis angustiis & tribu-

tribulationibus & debitis maximis nimis gravatam reliquit sepultus in Ecclesia Magd: prope Altare S. Johannis Baptistæ.

FRIDERICUS DE BICHLINGE XXXVI. Archiepiscopus anno Domini 1445. 19. Aprilis in Archiepiscopum postulatus fuit. Hic fuit magister curiæ Archiepiscopi Guntheri & merus & purus laicus nec primam tonsuram habens, qui propter vitæ suæ puritatem, probitatem & morum honestatem concorditer nemine discrepante per inspirationem divinam à capitulo postulatus fuit, & per concilium Basiliense confirmatus per suum suffraganeum cui cives Magdeb: altero die homagium præstiterunt, qui civitatem Magdeburg die Martis quæ fuit beati Laurentii cum maximo comitatu comitum Baronum & nobilium intravit. Et quia Ecclesiam depauperatam invenit per suos prædecessores duos & multa impignorata ipse singulari prudentia multa recuperare studuit per providentiam suam in temporalibus, quia castrum Crebuhenstein quasi de novo construxit, allodia multa instruxit, piscinas fecit & Castrum calvis reformavit & allodia & ovilia multa fieri fecit & ut verus pater familias omnia in temporalibus primo in debito ordine instituit, sic quod in brevi crescere in divitiis cœpit: & quamquam imperfectum scientiæ charitas in eo supplevit, tamen dono Dei etiam in brevi totum officium pontificiale ac horas canonicas ac alia statui suo episcopali necessaria studuit, & omnia legere distinctè & intelligere novit, ut etiam in hoc alios præcellebat pontifices & in hoc quasi alter severus inventus fuit. Suffraganeos suos consecravit Theodoricum Schechow Brandeb: & Theodoricum Buxtorff Nuenburg: titularem sibi suffraganeum habere noluit, quia compertum est veraciter, quod omnes Archiepiscopi qui suffraganeos habuerunt multas adversitates & tribulationes habuerunt, quia Burchardus interfectus fuit, Guntherus expulsus & sic de aliis, & in proverbio dicitur: Ecclesia Magdeb. vult habere Archiepiscopum non suffraganeum. Ordines sacros per se celebravit pure propter Deum nec ordinati pro litteris aliquid dederunt & omnia secundum sacrorum canonum dispositionem fideliter agere curabat & ob id quia Deum dilexit, & Deus cum eo fuit, cilicio semper usus fuit, & Zelo rectæ religionis adeo fuit imflammatus, ut etiam omnia monasteria monachorum & monialium suæ civitatis, & diœcesis cum maximis laboribus & expensis reformavit, quamquam multas resistentias & adversitates & populorum comitationes perpessus fuit, ipse tamen mandatis amplius aliisque auxiliis & consiliis sagaciter usus omnia vicit, & Dei gratia ad optatum finem perduxit, sic quod per totam Germaniam & ut timetur Christianitatem non reperitur Ecclesia civitas diœcesis in qua omnia monasteria sunt reformata, sicut in Magd: Ecclesia, in eo tamen facto permaximè usus fuit consilio & opera domini M. Henrici Take sacræ theologiæ professoris, canonici Ecclesiæ suæ Magd: & lectoris principalis in Theologia, viri utique insignis & heroici & etiam in concilio Basiliensi à Domino Gunthero Archiepiscopo missus multa bona fecit & fortiter contra hæresin & hæreticos Bohemos laboravit, & scripsit, seque Zelo fidei periculo dans Bohemiam à concilio missus, intravit & tamen effecit quod Bohemi primores ad concilium Basiliense venerunt, & cum consilio de erroribus suis permultos tractarunt dies. Idem Dominus Fridericus Archiepiscopus in cultu Dei totus Zelosus superstitiones ne dum de diœcesi sua sed etiam de tota pro vincia fortiter exterminare studuit cum in his Deus per maximè offenditur, & populus a recta fide ad Idololatriam trahitur. Ob id ut concursum superstitiosum in Welseuach destrueret & in justis rationibus actis & signis evidentibus non verum sanguinem Christi, sed ex falso propter quæstum factum ostendit & plures diætas cum Episcopo in Havelberg & cum Marchione Friderico tenuit, qui usi conciliis Doctorum S. Theologiæ Doring & Cannemann restiterunt fortiter quanquam præfatus D. Henricus Take eos rationibus evidentibus & argumentis insolubilibus vicit, sed vinci noluerunt, & Dominum Papam Nicolaum adierunt qui Marchionem indulsit, ut hostia consecrata super istam transformatam hostiam poneretur &c. quod factum fuit & hodiè durat in periculum animarum multarum de quibus præfatus D. Take multa scripsit & vere murum pro recta fide se posuit sed avaritia prævalente in parte ruptus fuit murus, & prænominatus D. Take omnibus istis concursibus seductoriis & quæstuariis fortiter ut veræ Christianæ fidei miles se opposuit & in 10. locis destruxit, & eos superstiosos & sacræ fidei contrarios ostendit.

Inciden-

Incidentia. Anno Domini 1440. electus fuit Dux Fridericus Austriæ in regem Romanorum. Eodem anno fuit coronatus in imperatorem à Papa Nicolao. Sequenti anno 1441. concilium Basiliense terminatum fuit, quod incepit Anno 1441. & sic ad 10. annos duravit. Eodem Anno 41. cistæ in Ecclesiis positæ fuerunt, & plena via remissio data pro reductione Græcorum à concilio heu! frustra, quia nihil fuit actum in concilio [illegible] Florentino Anno Domini 1439. & pecunia hinc inde collecta per dominos recepta fuit & schisma inter Papam Nicolaum & Felicem quem concilium elegerat in Papam durat ad 16. annos tandem Felix divino usus concilio cessit Anno 49. De quo versus:

Lux fulsit in mundo Felix cessit Nicolao.

Item bellum fuit inter Christianos & Turcas inter Adrianopolin & Danubium & ceciderunt 30. ferme millia Turcorum qui à Christianis interempti fuerunt, sed Rex Poloniæ Ladislaus & Julianus Cæsariensis Diaconus Cardinalis cum multis Christianis occisi fuerunt & caput regis abscisum Turcus circum duci fecit per omnes terras Turcorum, dicitur quod tradincendo Venetorum Christiani succubuerunt. Item anno Domini 1447. Theodoricus Archiepiscopus Coloniensis Susatum obsedit qui tandem Dux Lantgravius Wilhelmus cum Bohemis quos contra fratrem suum ducem Fridericum, cum quo satis durè litigavit stipendio conduxerat succurrebat concordia inter fratres facta & licet fortiter civitatem oppugnassent nihil tamen profecerunt, sed cum confusione recesserunt.

Anno Domini 1450. Dux Ludovicus Bavariæ diffidavit Marchionem Albertum & forti exercitu terram Marchionis intravit, & per tres menses ibi perseveravit, & licet Marchio cum Duce Wilhelmo Lantgravio multum collegisset populum, eum expellere non potuerunt, quia Episcopi Bambergensis & Herbipolensis sibi prius confœderati ab eo recesserunt, adversariisque suis adhæserunt tandem terra destructa treugæ factæ fuerunt & concordes.

Eodem anno Marchio Brandenb. Fridericus & Dux Saxoniæ Fridericus in Luckaw pro terra Lusatiæ verbis altercati fuerunt, quos Archiepiscopus Fridericus in Servesta concordavit. Eodem anno institit guerra horrida, inter ambos fratres Fridericum & Wilhelmum duces Saxoniæ, consiliariis hoc permittentibus & Dux Fridericus intravit Thuringiam & plures villas igne combussit, & Wilhelmus terram Misnens. prope Regaw ad 500. villas ut dicebatur igne conflagravit, Marchiones Fridericus & Albertus Wilhelmo adhæserunt & Fridericus terram Saxoniæ intravit, & oppidum Beltz, Nimick, Zanæ, Brugge incineravit, Ecclesiæ heu spoliatæ & exustæ fuerunt & multæ villæ depactatæ, tandem pro Nimick exercitus utramque in simul convenerunt & acies struentes, Saxones marchitas prostraverunt & centum & duos ceperunt & 300. equos, alii multi prostrati fuerunt, duos Barones & 14. nobiles captos ad oppidum Wittenberg duxerunt & hæc strages fuit causa concordiæ inter fratres quæ post infinita damna & propriis subditis & divitiis misere deroboratis & desolatis tandem concordati fuerunt. Archiepiscopus Fridericus Sagax & prudens neutri partium adhæsit, sed multum pro concordia laborabat. Causa discordiæ fuit quidam Apelwitz dum, qui repulsus fuit à Friderico propter nefas suum à Wilhelmo receptus qui seminavit discordias inter fratres adeo, ut terras suas diviserunt & dignas traditur luebat pœnas qui anno 1451. sequenti post concordiam cepit legatos ducis Burgundiæ missos ad ducem Fridericum pro matrimonio inter filium & filiam eorum contrahendo & in Dorneborch eos captivos rebus eorum omnibus postpositis tenuit, hac de causa Dux Wilhelmus exercitu forti collecto omnia castra eorum obsedit cepit & Abel cum omni progenie sua expulit legatos liberavit, & maximo honore eis impenso libere abire permisit Anno Domini 1450. Papa Nicolaus indixit annum Jubilæum Romæ & solenniter tenuit, & qui in centesimo anno teneri consuevit, jam in 50. abbreviatus, & jam in 25. anno propter brevitatem vitæ hominum positus est & amodo servari debet, & per totum istum annum innumerabilis populus utriusque sexus ibidem confluebat, plures præ lassitudine, siti & fame fatigati obierunt & multi secretè interfecti fuerunt.

Singulariter contigit, quod quædam nobilis domina in prædicta peregrinatione in hospitio ad scalas in remula per comitem qui dicebatur Malatas & Capitaneum Venetorum oppidi Domini de turpitudinis actu sollicitata fuit, & renitentem fortiter vi opprime-

opprimere conabatur, tandem pudica Domina viriliter resistendo, digitum invasoris dente amputavit, vel dure vulneravit, nec se violari permisit, ille iniquitatis filius & bestia crudelissima, capto pugione, eam interfecit, & ut dicebatur mortuam agnovit, & duas alias mulieres pedissequas, quæ eam nitebantur liberare: O! Deus quantum facinus, quanta inhumana violentia, ab omnibus bestiis aliena, quæ etiam, si erga meretricem facta esset, utique durissima animadversione fuisset plectenda. Benedicta sis tu mulier virilis à Deo immo, martyr Christi, pudicitiæ speculum, longe gloriosius est tua facienda in benedictione memoria, quam illius Lucretiæ Romanæ.

Eodem anno prædicto dominica ante nativitatem Christi in profesto S. Thomæ Romæ in ponte sancti angeli tanta venit pressura, euntis & redeuntis populi quod oppressi & mortui fuerunt 250. homines præter eos, qui in Tyberim ceciderunt & submersi fuerunt, etiam unus Episcopus mansit mortuus & Papa mortuorum corpora ad agrum Domini portare fecit ubi aperte jacuerunt, ut à suis cognosci possent notis & amicis & postea ibi sunt sepulti.

Insuper accidit Romæ quod Stephanus precariis Doctor & miles contra Papam & tradimentum fecit, ut in die Epiphaniæ * * * caperet & cardinales interficeret, & ipse novum Papam & cardinales facere vellet captus fuit, & in Castro S. Angeli suspensus cum aliquibus.

Anno Domini 1452. feria sexta ante Pentecosten Dominus Cardinalis Nicolaus de Cusa legatus per Almaniam venit in Berga & volens intrare civitatem Magd. multi proscripti & banniti volebant cum eo intrare, quos consulatus recusabat intromittere, & sic processio rediit tandem tractantes & conventum fuit, quod illi qui non essent banniti possent crucem sequi, & sic in die Pentecostes de mane solenniter cum processione introductus fuit cum Archiepiscopo in insula incedens & isto die summam celebravit missam, & convocare fecit suffraganeos ad consilium provinciale celebrandum, & duo tantum comparuerunt scilicet Brandeburgens. & Merseburgens. ubi aliqua decreta statuta fuerunt rationalia & tempori congruentia quæ post recessum suum toti clero fuerunt publicata, in octava Petri & Pauli Apostolorum per Archiepiscopum Fridericū &c. Cardinalis dedit largissimas Jubilæi indulgentias & quinquies in foro novo prædicavit. Et Dominica infra Octavas corporis Christi cardinalis ivit in processione cum Archiepiscopo, & portavit Sacramentum corporis Christi & in ostensione fuit præsens, & dedit benedictionem super populum. Secunda feria sequenti recessit Cardinalis versus Halberstadt, Brunswig, Hildesheim, Minden & Rhenum versus per Westphaliam & expost misit ambasiatorem suum & apertæ fuerunt cistæ ad S. Joannem & reperierunt copiosam collectam pecuniam.

Eodem anno sequenti in nocte Mariæ Magdalenæ turres Ecclesiæ S. Joannis cum tecto Ecclesiæ fulmine incensæ conflagrarunt cum notabili damno Ecclesiæ, quia multæ campanæ igne dissolutæ fuerunt & postea Cardinalis Cusa ex rogatu Archiepiscopi ex civium de pecunia comperta in cista posita in Ecclesia S. Johannis medietatem oblationum pro restauratione Ecclesiæ & turrium dedit, & acquisierunt * * * pro parte sua.

Annno Domini 1452. orta fuit lis & guerra inter dominos & civitates Prusiæ & subditos eorum, qui se dederunt ad regem Poloniæ & civitates multa castra dominorum cæperunt & fregerunt. Dominus voluit humiliare superbiam eorum dominorum, juxta Prophetiam S. Brigittæ quam prædixit & quo graves & intolerabiles subditis eorum fuerunt, Ideo per eorum dexter enervabitur:

Anno Domini 1453. Rex Poloniæ cum magno exercitu intravit Prusciam, castra metatus est prope Cunitz: ubi ordo cum suis subditis qui recenter advenerunt contra exercitum suum aciem instruxit, cum multis paucioribus & congredientes in prælio Dei adjutorio & gloriosæ patronæ eorum virginis Mariæ exercitum Polonorum contriverunt, & in fugam verterunt & gloriosum de inimicis triumphum obtinuerunt, multis millibus hominum occisis, prostratis & captis, spolia multa in curribus & tentoriis & magnis clenodiis etiam corona regis Poloniæ rege turpiter fugato cœperunt, Dominus Rudolphus de Sagano cum paucis de exercitu Prutenorum interfecti fuerunt. Expost frater ejus Dux Balthasar terram intravit, & loco fratris capitaneus factus est, lis & horribilis guerra invaluit, multa castra, oppida, & villæ destructæ fue-

ctæ fuerunt & terra desolata. Soldati à magistro stipendia petentes protracti fuerunt verbis bonis ad 4. ferme annos & tandem exhausti ultra præstolari non videntes cum consensu Magistri heu coacti castrum Margenborg cum oppido vendiderunt regi & magistro dimisso cum omnibus rebus suis ac imaginibus præciosis gloriosæ virginis ac beatæ Barbaræ dispositis Gandanens. ac præsenti castrum regi tradiderunt, qui ex hoc postea ut traditores beatæ virginis ac ordinis ubiq; persecuti fuerunt, & multi male interierunt. Circa illa tempora videlicet 1450. anno vel citra vel ultra consulatus civitatis Luneburg denegavit dare censum prælatis & aliis civibus, ob id excommunicati fuerunt, & ideo consulatus à communitate depositus fuit, quia censura pati nolebat & alius novus consulatus positus, qui alios de antiquo consulatu incarceraverunt & eos in magnis pecuniarum sumtuis mulctarunt, eos tamen in civitate reliquerunt usque ad 56. annum Domini. Interim illi antiquo consulatu practicaverunt apud imperatorem & alios principes & civitates sic quod imperator ambasiatores suos misit, & eos in pristina sede locari fecit, aliis viceversa expulsis, unde institit inter eos magna controversia & infinitæ pecuniæ consumtæ fuerunt, & taliter qualiter dilapidatæ fuerunt. Ecce quod parit injustitia, qui non reddit, quod alteri debetur sua juste amittit. Consulatus Magd. circa annum 52. venit in discordiam cum ducibus Saxoniæ qui volebant reemere castrum Gummeren, Elbenate, Rannis, quæ consulatus habuit sub redemptione ab iisdem principibus, tandem concordia facta fuit & consulatus ultra summam capitalem dedit eis 1400. florenos, quæ accrescebat capitali summæ, & sic concordati fuerunt, & castrum obtinuerunt, ut prius.

Anno Domini 1453. devotus frater Johannes de Capistrano minor fuit legatus à Domino Papa Nicolao ad Bohemiam, sed circumibat hic per terram, quia non potuit habere salvum conductum ad Bohemiam, & fuit Erfordt, Nuenborg, Hallis & in Magd. venit in octava S. Francisci & solenniter introductus ab Archiepiscopo & toto clero & populo & prædicavit in novo foro in latino interprete vulgarisanti ad populum, & fecit comburi aleas publice & multa alia vanitatis instrumenta, & illicitos ornatus mulierum & recessit dominica ante Galli versus Cerbest/ Wittemberg/ Leipzig/ Meissen/ Camentz/ Budissen / Gorlitz/ Buslare & ubique prædicavit, & fuit concursus ubique populorum & cum reliquiis S. Bernhardi miracula fecit, eos super capita infirmorum ponendo pauca tantum & intravit Hungariam ad septem castra & fuit ibi quando Christiani cum Turcis conflixerunt, & Deo auxiliante in fugam converterunt, & ultra centum millia de Turcis interfecerunt, & Turcus per se vulneratus aufugit, Capistranus stans in alta turri voce magna crucem elevando tempore conflictionis & belli clamavit: JEsu exurge, defende causam tuam, tua res agitur, dissipa gentes, contere eorũ exercitum &c. Similibus verbis: Dormis? quare dormis? Exurge salvum fac populum tuum: & gratia Dei ex adjutorio altissimi gloriosum triumphum obtinuerunt. In Anno 1455. Dominus Archiepiscopus misit suos armigeros cum aliis collectis 700. in terram Luneborg. & parum ibi deprædati fuerunt quia avisati. Item anno 53. Constantinopolis per Turcum capta fuit & depopulata, & quasi tota Græcia. Item anno 1454. die jovis 16. Martii Papa Nicolaus coronavit regem Romanorum Fridericum secunda corona quam debuisset secundum consuetudinem cœpisse in Mediolano. Deinde 19. die ejusdem mensis quæ fuit Lætare coronavit cum tertia corona & suam reginam filiam regis Portugaliæ Lœneram, fecit milites coronatus in ponte S. Angeli 20. die vel citra processit ad S. Johannem ubi imposuerunt sibi coronam Caroli Magni & cappam ejus & gladium. Deinde 24. recessit imperator ab urbe. Anno Domini 1454. feria quarta post Lætare fuerunt combusti in Sangerhausen viginti duæ personæ utriusque sexus de secta flagellatorum, quæ sæpius fuit inventa in Thuringia & induratissimi omnem malitiam originaliter provenire testantur à Clero male vivente.

It. Anno Domini 1456. in die S. Nicolai fuit maximus & inauditus terræ motus in regno Neopolitano ita quod major pars civitatis Neapolis dilapsa fuit, castellum S. Hermen cum castro & maxima pars in Archiepiscopatu corruit monasterium sanctæ Claræ in magna parte laceratum fuit & in civitate Entzosa 40. domus collapsæ fuerunt & multitudo hominum maxima ad 70. suppressa, ut dicebatur & interierunt & quædam civitates, castella & villæ omnino submersæ fuerunt, & licet naturalis terræ motus ille esse potuit, tamen propter peccata nostra horribilia Deus has & alias permittit horri-

biles

biles fieri plagas. Eodem anno secunda feria post Laurentii Dominus Fridericus Archi-Episcopus totis viribus reformationi deditus monasterium S. Pauli in Magdeburg reformavit & adduxit 18. fratres reformatos de Noriberga & capitulo suo consulatu & Scabinis intravit monasterium & facta collatione in præsentia fratrum lege fecit mandatum Apostolicum, in quo sibi reformatio demandata fuit, & tunc dedit incolis liberam aut manendi aut exeundi potestatem, & quatuor tantum manserunt, alii receptis litteris recesserunt. Eodem anno in die S. Lucæ theatrum hic in Magdeburg apertum fuit clam, & clenodia in scyphis argenteis & cochlearibus ad 40. Marc. cum multis promptis pecuniis furata & ablata fuerunt.

Eodem anno quidam Marianus Italicus largas indulgentias Papales hic ad preces pro regno cypri & regi adportavit aurum plus quam salutem sitiens animarum & ob id captus fuit, & incarceratus à Domino Casparo Episcopo Misnensi. Sed Dux Fridericus Saxoniæ eum liberavit, postea tamen falsitas sua à Papa reperta fuit & aliqualiter licet non condigne punitus fuit infinitam pecuniam deportavit, heu cæcitas Almanorum. It. Anno Domini 1458. obiit Albertus Rex Ungariæ & Bohemiæ Rex & Dux Austriæ in Ungaria intoxicatus à nefandissimis Ungaris. Vir miræ nobilitatis & bonitatis cujus mundus non erat dignus cui successit Ladislaus filius minorennis apud Imperatorem Fridericum decenter edicatus, tandem Bohemi cum gubernatore suo Gersiconi de Patebart eundem adhuc impuberem & juvenem imperatorem sibi dari postularunt, & vi quodammodo ab eo extorserunt, quem in Bohemiæ regnum suum introduxerunt, cui tandem procreata ac desponsata fuit filia regis Franciæ & cum tempus nuptias celebrandi statutum fuit, singulaque ad nuptiarum solennitatem spectantia deposita, & sponsa jam in itinere esset, Rex Ladislaus intoxicatus fuit & veneno expulso & postea in lecto suffocatus dicebatur, hoc nefas Gersiconi & suis complicibus hæreticis adscribitur, quia timuerunt ne Rex hæresin eorum quam odio habuit extirparet, heu! morte pater & gemma Christianitatis interiit. Eodem anno Gersicus in regem electus est, & quia summo pontifici promisit christiane velle vivere & hæresin extirpare, coronatus est à Papa imperatore, postea, qui promissionem non tenuit depositus fuit & hæreticus declaratus est, & contra eum per Papam Pium & Paulum, tanquam hæreticum processerunt. Confœderatis tamen principibus Almaniæ, quia sequenti anno in Egra convenerunt, Gersicon Rex Marchio Albertus, Duces Saxoniæ Ernestus & Albertus & Wilhelmus Landgravii Thuringiæ & ibi fuit confœderatio facta & Marchio Albertus tradidit filiam suam Barbaram filio Gersiconis. Et Dux Albertus filiam Gersiconis duxit in matrimonium & Landgravius etiam filiam suam filio Gersiconis nuptui tradidit, contra voluntatem Papæ, & Archiepiscopus Fridericus Magdeburg eos copulavit pacem per hoc omnibus provinciis Almaniæ facientes sibi & patriæ consulentes forte non improvidi, sed utatis lavienses recusarunt Gersiconem recipere Dominum, & facere sibi homagium propter hæresin, unde multa VI. lites & patriæ devastationes secutæ sunt. Item Anno Domini 1459. lis oritur inter Marchionem Albertum & Noribergensem sic quod se alterutrum diffidarunt, ac patriam & dominia devastarunt & Dominium Marchionis quasi demonstratum fuit. Et circa piscinam Noribergensem Marchionem prostraverunt 300. equos sellatos cum multis captivis ceperunt, tandem concordia facta fuit quod Noribergen: sibi ad vitam dant annuatim 2000. flor: isto anno factus est Rolandus in Magd: It. isto anno tertia feria post Lamperti fuit una conspiratio facta inter cives contra consulatum in Magdeburg, & unus pellifex dictus Wadenpul venit ad turrim Ecclesiæ S. Jacobi & terribiliter tetigit campanam sonando, invocando & inclamando socios, sed quia erravit in hora, nullus ad eum accessit, sed de turri securatus facta fuit concordia. Et quanquam in spiritualibus Archiepiscopus Fridericus multum vigilans laboriosus & sollicitus fuit, tamen temporalia non neglexit, unde primo factus Archiepiscopus Exiles valde reperit Episcopales reditus & proventus pignoribus omnibus impignoratis propter bella quæ prædecessor suus cum propriis suis civitatibus pro conservatione jurium & libertatum Ecclesiæ suæ habuit sed ipse industria fretus plura recuperavit castrorum suorum caduca ædificia, ut daret intuenti, restauravit, pontem trans Salum prope Calvis ædificavit, caulas ovium & allodia pro pecoribus & piscinas multipliciter instauravit præcipue magnam piscinam in Langen-

beye cum multis sumptibus fieri fecit, quæ sibi suis temporibus quasi nullius utilitatis fuit, nunc vero valde fructuosa facta. Hic in principio sui regiminis redemit villam Luidenberg cum reditibus in Theolonico, in Trote & etiam villam Gorbes. Item emit Telonia in Burgtorff/ Ostendorff/ Ride & Aldeberg & villam Cerwen cum acquisitione duarum marcarum videlicet Geinnitz & Granow & fecit fieri utile allodium in Granaw, castrum Gebuchenstein cum diversis bonis sibi devolutis melioravit. Redemit etiam castrum Langenbeye propter piscinam supra dictam: Emit etiam villam Benstede pro 1200. flor. quam comites de Mansfeld tempore Joannis Archiepiscopi reemerunt & pecunia fuit conversa ad liberationem castri Nienhoff: redemit etiam curiam in Achen cum navigio, curiam Molendini in Magd: cum multis reditibus sibi devolutis melioravit, reditus in Teolonia in Magdeburg ac alios ibidem devolutos pro sua & suorum successorum utilitate, & pro signo veri dominii ejusdem civitatis retinuit castrum Wandtslebe quod à prædecessore suo Gunthero Archiepiscopo comiti, Gunthero de Barbi pro 12. millibus florenis ob emptionem castri Egeleen impignoratum fuit redemit & propter carentiam totalis summæ, idem castrum cum agro & servitio pro 6000. flor. impignoravit, & piscinas meliores cum reditibus & frumentis pro se & suis successoribus retinuit. Redemit etiam castrum Wolmerstelde cum pertinentiis suis.

Item liberavit à consulatu in Magd: villam Crusen cum curia & lignetis ac aliis pertinentiis dando consulatui 1031. flor: & illis dictis Krechte pro resignatione jurium eorum 500. florenos Rhenenses. Idem Archiepiscopus fuit consanguineus comitum de Mansfeld ab eodem in Ecclesia Magd: in feudum quod in multis annis non fuit in feudum receptum sed pro proprietate habitum. Item concordavit cum principibus in Anhale, quod castra & oppida Barneburg/ Standerlebe/ Warmstorff & alia bona hæreditaria domini Bernhardi principis de Anhale de cætero debent esse verum feudum Archiepiscopi & Ecclesiæ Magd: Item anno Domini 1460. Dominus Fridericus Archiepiscopus fecit cudi novam monetam bonam & 42. solidi debent solvere marcam quæ debet continere 8. Lot argenti & 12. solidi debent solvere floren: sed Misnensium moneta eam devoravit, quia bona, & sic omnes bonæ monetæ devorantur, ut tandem vix cupream retinere possimus. Iste Fridericus in omnibus adversitatibus suis in Domino spem suam posuit, & plus oratione quam gladio pugnavit. Gersicus rex Bohemiæ repetiit ab eo castrum Dhamis cum oppido dicens, illa ad coronam Bohemiæ spectare, & obsidere & vi ea capere voluit, & Dominus Archiepiscopus derelictus fuit ab omnibus principibus vicinis suis, tandem comitiis cum capitaneo regis factis & tractatibus habitis concordia fuit facta, sic quod dominus castrorum cunni domino regi dimisit & tradidit, & rex castrum & oppidum Dahme perpetuo Ecclesiæ appropriavit & confirmavit, & sic concordia bona facta fuit pro Ecclesia, & rex dilexit Dominum Archiepiscopum propter bonam vitam suam, & nisi morte præventus fuisset, aliquod boni contra hæresin sperabatur fecisset. Idem insuper dominus Fridericus maximas habuit & tenuit amicitias cum Domino Wilhelmo duce Saxonum & Thuringiæ Landgravius sub quo natus fuit & se mutuo dilexerunt, & sæpius convenerunt, & tractatus tacitos habuerunt, etiam omnibus comitibus & vasallis Ecclesiæ amicabilis & gratus fuit. Unde dum Magdeburgenses semel in derisionem & contumeliam Domini Archiepiscopi unum Ribaldum pontificialibus indutum super asinam posuissent & per omnes plateas civitatis duci fecissent, præcedente uno cum clava & clamante materna lingua:

Her Bischop will gi nicht up her gahn
So will ick juw mitt düsser Küle up de Platte schlan.

Vel sic

Bischop laet din pralen sien
De Küle sall sin datt letze Erve din.

Quanta temeritas & malitia contra tam sanctum virum consulatus dixit sine scitu eorum hoc factum esse sed præsumptio vehemens fuit contra eos. Etiam temporibus istis fuit discordia inter Archiepiscopum & consulatum de foro tenendo infra octavas Sancti Mauritii, quia consulatus voluit quod institores non deberent stare in novo foro, sed in lata platea ante monasterium S. Pauli & tamen aliqui æque bene in novo

foro

foro manſerunt ſtare in nocte poſt diem S. Mauritii cives & vigiles per conſulatum deputati invaſerunt inſtitores verbis & factis injurioſis ut percutiendo, vulnerando & maledicendo ipſis ex Archiepiſcopo eo in curia ſtante & audiente dicendo tenes hic forum, facte nunc defenſare Epiſcopum tuum, quæ patienter tollerans multitudini parcens ſagaciter propter tumultum populi vitandum. Expoſt Landgravius tantam contumeliam domino & amico ſuo illatam ægre ferens, cum aliis comitibus domino adhæſit, & emendam pro tanta injuria à conſulatu petierunt tandem tractatibus hujusmodi habitis, conſulatus ſolennem emendam Domino fecit & Landgravio propinam, & ſic cauſa concordata fuit, etiam miræ patientiæ fuit, unde cum ſemel in oratione proſtratus jacuiſſet, ſupervenit quædam fatua mulier, & dominum fortiter cum manu ſuper ſuum & coronam percuſſit, quod patienter tulit, & miniſtris manu indicans ut nihil moleſtiæ mulieri propterea inferrent, quia ſcivit ſibi à Diabolo ſic fuiſſe ſuggeſtum. Deinde conſecravit dominum Theodoricum de Scechore Brandenburgenſem, & Dominum Theodoricum de Buxtorf, Nuenburgenſem & N. de Werder Merſenburgenſem, ſuffraganeos Eccleſiæ ſuæ. Idem Archiepiſcopus fecit fieri & pro magna parte & quæ fuerunt matris ſuæ calicem cum patina, ex auro juriſſimo cum multis lapidibus precioſis & gemmis decoratum de ſubtiliſſimo labore prout & acute eſt videndum, cujus laboris precium ad 400. aureos ſe extendebat, quem DEO & S. Mauritio patrono Eccleſiæ apud Eccleſiam perpetuo permanſurum obtulit, & in quibus feſtivitatibus ad ſummum altare uti deberet ſtatuit & ordinavit. Dedit etiam omnia vaſa ſua artia quæ poſt immediati prædeceſſoris ſui emit, pro ornatu reliquarum Eccleſiæ Magd: tali adjecta conditione: ſi immediatus ſucceſſor ſuus eadem vaſa emere vellet, quod pro marca argenti puri, ſex flor. Rhenenſes dare deberet, quæ pecunia deberet conveni ad decorandum reliquias prædictas, prout factum eſt videlicet, ſcrinium magnum argentum, imago S. Mauritii & imago S. Chriſtophori, quæ vaſa argentea poſtquam Johannes Archiepiſcopus ſucceſſit de communi patriæ pecunia videlicet precaria ſunt ſoluta, & ut in perpetuum apud Archiepiſcopos debeant permanere, & cum 50. Marcis meliorare eſt ſtatutum & ordinatum.

Volens igitur juſtiſſimus judex fidelem ſervum pro bene actis & malis propter ejus honorem perpeſſis uti ſperatur remunerare, 19. ſui præſulatus anno gravi languore correptus, ſentiens itaque extremos ſibi ſuperveniſſe dies, omnibus rite depoſitis ſana mente, ſanoque conſilio lætus corde & facie patientiſſimus, usque ad noviſſimam horam permanſit. Demum conſiliariis & familiaribus ſingulis ex nomine adpellatis pro eorum ſervitiis gratiarum reddidit actiones nec diu poſtea piiſſimus ac fideliſſimus pontifex Sacramentis devote acceptis, animam ſuam in manus ſui tradidit conditoris, in caſtro Calvis ipſo die S. Martini in aurora Anno Chriſti 1464. Cujus corpus ad civitatem Magd: ſolenniter eſt delatum, & ab omni populo maximo cum planctu eſt receptum & peractis miſſarum ſolenniis, in medio Eccleſiæ eſt tumulatum, cujus anima requieſcat in pace Amen. Hæc ſcripta ſunt defuncti præſulis, ad dignam memoriam poſteris, & nobis imitandi exemplum, totique patria ad laudem & gloriam quæ tali merui paſtore gubernari.

Epitaphium.

Præſulis eximii jacet hic corpus Friderici,
Qui lex caſtrorum, lux cleri, pax populorum

JOHANNES Archiepiſcopus XXXVII. de illuſtri proſapia comitum Palatinorum Rheni, ducum Bavariæ, fuit poſtulatus & translatus de Eccleſia monaſterienſ. ad Eccleſiam Magdeburgenſem ſedit annis XI. Hic fuit vir magnæ ſcientiæ & experientiæ veſtigia immediati prædeceſſoris ſui in conſecratione criſmatis, clericorum ordinationibus, & in aliis omnibus Epiſcopalibus officiis ſequens, fautor, amator, coadjutor, reformator, inſtauratam ſui prædeceſſoris reformationem ineſſe, & pacem patriæ conſervans, & utilitatem Eccleſiæ pro poſſe procurans. In primo etiam anno ſui introitus illuſtrem Dominum Bernhardum principem in Anhalt, ob ejus rogatum in caſtro ſuo Bernberg viſitavit, & ibidem ab eo & contorali ſua Domina Hedewig ex ducibus Sagaw nata, honorificè fuit ſuſceptus, & etiam ibidem dictus prin-

ceps de Anhalt ab eodem Archiepiscopo castrum Berneburg cum oppidis & dominio toto, castrum & oppidum Scandersleve cum dominio, castrum & oppidum Grobtzgk & castrum Warmsdorf & infeudationem castrorum Erxleve & Henseförde, & omnia alia castra & bona quæ prius sua hæreditaria fuerant in feudum recipit, quæ idem Archiepiscopus ob rogatum dicti principis dictæ Dominæ Hedewig contulit, in vitalicium. Et ob id tria millia flor: sibi data sunt à Domino, & Dominæ Hedewig conjugi suæ 200. flor: propinati. Et cum iisdem bonis postea Dominus Georgium Adolphum, Albertum & Woldemarum omnes principes de Anhalt conjunctim infeudavit. Hic in discordia illorum de Veltheim castrum Herbeck, quod invincibile dicebatur, potenter ad manus suas recepit, quod postea in amicabili compositione ob spem majoris fidelitatis & servitutis eis restituit. Hic etiam obtinuit castrum Plate & pro se & Ecclesia reservavit, similiter & castrum Sandow cum oppido in ædificatione castrorum Ecclesiæ sui prædecessoris vestigia etiam sequens prout in Gebichenstein, Wolmerstelde, Wantsleve & Egelen daret & etiam in melioratione bonorum Ecclesiæ sollicitus fuit, quia Glonch suburbium foris Hallis redemit, similiter castra in Salina Neuenhoff & Somerschenburg cum eorum pertinentiis redemit. Temporibus ipsius cives Magd: fecerunt fieri domum pro meretricibus prope curiam Episcopalem, quod Archiepiscopus ægrè ferens, indignatus civibus, advocans ad sese consulatum in Calvis dicens eis & mandans quod prostibulum deponere deberent, quia eis hoc non liceret, & interim quod hoc non fieret, ipse civitatem Magd: intrare non vellet, & querelas de illata injuria & violentia Papæ Imperatori & omnibus principibus & amicis facere & cogitare & agere quod ista mala domus ibidem non deberet esse sed deponi. Audientes missi à consulatu hujusmodi, promiserunt omnem erga consulatum facere diligentiam, quod domus deponi deberet, & sic factum est, & ab Archiepiscopo viceversa ad gratiam sunt recepti, in qua, usque ad exitum hujus vitæ suæ, permanserunt. Eodem anno 1466. Dominus Tilemannus de Trote præpositus Ecclesiæ Magd. & Ecclesiæ Merseburgensis electus in Dominica Lætare à Domino Archiepiscopo Johanne fuit consecratus & coronatus.

It. Isto anno 3. feria ante Ascensionis Dominus Johannes Archiepiscopus cepit castrum Plate incursu de manè, & duos de Bigem videlicet Jacobum & Mauritium captivavit & N. Mollendorf propter rapinas & inobedientias suas. It. Isto anno rex Bohemiæ Gersico à Papa Paulo depositus & privatus fuit regno propter hæresin & filius regis Poloniæ, à sede Apostolica in regem assumptus & rex Bohemiæ constitutus, unde multa bella & mala exorta fuerunt, Gersico à processibus Papæ privatione ad futurum concilium appellavit. Item Dominus Archiepiscopus Johannes concordavit cum consulatu veteris civitatis de fossato fiendo inter novam civitatem & veterem & linea pertracta fuit, & magna pars de Dominio Ecclesiæ dimissa fuit in præjudicium Ecclesiæ & multæ domus & tota platea novæ civitatis destructa fuerunt. It. secunda feria post Lucæ Dominus Johannes tenuit Synodum in Ecclesia Magd: ubi personaliter interfuit cum tribus Abbatibus & multis prælatis. It. Quidam Nickel Pflug vasallus fecit se infeudari ab Imperatore cum cœmiterio Judæorum prope Hallis, & requisitus Dominus cum literis Imperialibus, ut ei possessionem daret Dominus respondit sibi, quod illud Cœmiterium esset de dominio Ecclesiæ, & fuit semper & ideo Imperator male informatus esset & nihil obtinuit. It. Anno Domini 1468. in vigilia Epiphaniæ obiit Comes Bernhardus in Berneburg & Sexta feria post Pauli Dominus Georgius comes de Anhalt cum 30. equis civitatem Berneburg intravit & postea in nocte secuti fuerunt 300. & ultra. Et sic discordia inter Dominum & comites facta fuit, quæ postea per Archiepiscopum fuit concordata. Item isto anno Leodium à duce Burgundiæ & rege Franciæ penitus destructum fuit duabus demtis Ecclesiis omnibus interfectis inibi repertis à majore ad minimum & hoc propter inobedientiam & contumeliam quas proprio Domino suo Episcopo exhibuerunt. Item circa conceptionis Mariæ duces Saxoniæ receperunt possessionem Castri Ostro, Helffreden de Mecow cum aliis bonis contentarunt, neglexerunt illud pro Ecclesia cambire turpiter cum sibi exhibitum fuit à possessore domino multa alia sic neglecta sunt, de quibus postea doluerunt. Item in Dominica Palmarum Domini duces Stetinenses, Pomeraniæ &c. fecerunt homagium Domino Friderico Marchioni in Prentzlaw & se sibi subdiderunt.

derunt. Et sic diuturna lis extincta fuit, sed dicitur quod postea revocaverunt, sunt tamen nunc concordati. Item istis diebus consulatus Norenberg suspendit proconsulem suum Nicolaum Muffel magnæ autoritatis virum. Item anno Domini 1470. Castrum Schladen fuit captum ab Henrico de Schulenburg & istis de Bartensleve & Clammer de Veltheim expulsus. Item isto anno Turci ceperunt Nigrorum Pontem nobilem civitatem Venetorum cum violentia & ultra 50000. Christianorum interfecerunt & capitaneum fortiter civitatem defendentem. Item post Nativitatis Mariæ cives fecerunt transitum post curiam molendini de muro ad turrim contra libertatem Ecclesiæ & concordiam prius factam, sine consensu Capituli. His diebus Ladislaus filius regis Poloniæ in regem Bohemiæ electus est propter bonam famam & merita sua. It. 18. Julii Imperator venit ad diætam in Ratisbona cum 10000. equitum cum multis principibus & legatus sedis Apostolicæ Dominus Senensis ibi fuit & exivit ei obviam. Et eodem die quo Imperator exivit Turcus intravit terram suam, & plusquam decem millia hominum abegit. Eodem anno in festo S. Annæ Papa Paulus obiit & de sero lætus cum suis fuit edendo & bibendo, & circa horam tertiam se male sentiens, subito heu! sine Sacramentis exspiravit, & Domini Cardinales in die Sixti conclave intraverunt, & cardinalem S. Petri ad vincula elegerunt, quem Sixtum vocaverunt quartum. Item rex Bohemiæ Ladislaus Pragam venit, coronatur ipso die Simphoriani & cum magno exercitu & pompa civitatem Pragensem intravit. It. magnus cometa apparuit circa plejades per totum mensem Februarii. It. Anno Domini 1472. sexta feria ante Petri & Pauli Erfordia quasi pro tertia parte igne consumta fuit, per quendam incendiarium monachum Apostatam de porta, qui etiam postea ibi degradatus & crudeliter cum ignitis tridentibus discerptus & igne consumtus fuit.

Anno Domini 1473. circa festum Paschæ depositus fuit Rupertus Archiepiscopus coloniensis, quia male rexit & fuit frater Palatini Rheni & à Paulo Papa citatus & monitus ut capitulo & vasallis ablata restitueret, quod contumaciter recusavit, ideo per Papam privatus fuit, capitulum, vasalli, civitates concorditer aduniti sumserunt ducem Hassiæ Hermannum pro advocato, ex hoc & guerræ & lites surrexerunt. It. Anno Domini 1474. in die Petri & Pauli Apostolorum in Augusta hora vesperarum irruit tempestas acris valida, & dejecit tectum cum tignis & tegulis Ecclesiæ S. Udalrici sic quod multi homines utriusque sexus in vesperis existentes strati fuerunt lapidibus & lignis & interierunt. Monachi tamen, in Choro vesperas canentes illæsi manserunt. Item circa festum Laurentii eodem anno Dux Burgundiæ cum magno exercitu obsedit civitatem Nuss prope Coloniam & satis dure civitatem ipsam oppugnavit, & ædificavit tres pontes per Rhenum claudens navigium Rheni & die noctuque magnoque lapides ad civitatem cum bombardis torquebat, & muros dejecit, & cum arietibus instrumentis rostratis fossatum regens usque ad murum cum rostro pertingens per armatos transgredi fossatum & murum conabatur, sed incolæ civitatis fortiter resistunt & cum bombardis machinam hanc destruxerunt, & multos occiderunt, & realiter ut boni milites se defenderunt. Dicebatur quod S. Quiriacus patronus eorum, cujus corpus ibi requiescit sæpius noctu visus fuit civitatis circuire muros, & in spem defensionis eos erexit: Imperator tamen cum multis principibus ibi advenit & cum maxima populorum multitudine & placitantes & postea causam concordarunt. Item ipso die decollationis S. Johannis consulatus veteris civitatis fecit extrahi stipites hinc inde in nôvo foro, stantes prope & ante domos canonicorum, incipientes à Domo Domini Balthasaris de Slinen, & sic circuieundo aliqui diu steterunt, aliqui de novo positi fuerunt, & omnes violenter extraxerunt violando libertatem Ecclesiæ. Eodem anno fuit pestis in Magdeb. ad integrum annum Cometa visus suam exercuit virtutem. Item anno Domini 1475. In vigilia Paschæ consulatus in Zerbst habuit pulveres pro bombardis in turribus Ecclesiæ & non clauserunt ostia & Scholares apud sepulchrum Domini existentes cum lumine intraverunt & pulveres sumserunt & sparserunt, & ignis venit ad pulveres & pulveribus incensis, turris disrapta fuit, & campanæ ceciderunt & ex hoc civitas magnum damnum incurrit ex negligentia propria. Item Dominica Misericordia Domini, Dominus Archiepiscopus clausit curiam suam, & noluit intromittere chorales ad prandium juxta consuetudinem propter negligentias eorum, & chorales, dummodo chorum intrare vellent pro vesperis cantandum

tandum Archiepiscopus venit eis obviam ante chorum, tunc chorales omnes aufugerunt, & vespere ceciderunt in confusionem domini, qui ex hoc male contentus fuit, chorales tamen hoc parum adverterunt, nec chorum intrare voluerunt. It. circa festum Petri & Pauli Apostolorum venit Magdeburgum multus populus juvenum & senum catervatim versus Welsenach ambulans de omnibus partibus Almaniæ, Bavariæ, Franconiæ, Thuringiæ, Messiæ Ecclesiis, & dicunt quod eis venit in mentem quod debent ambulare, tunc non possunt resistere, sed optime, ut ambulent, alias dementarentur, & sic statim in mentem eorum incidit omnibus dimissis & sumtibus & vestibus decurrunt, nec retrahi possunt: multi opinantur quod ex suggestione diabolica hoc evenit, & ex quadam superstitione, quia locus, ad quem currunt, tam de sanguine, quam de miraculis suspectus habetur, & indulgentiæ eorum dicuntur revocatæ. Item Dominus Archiepiscopus Johannes volens purgare malis hominibus terram suam Jericho cepit primo castrum Sandow & ibi cepit Fricken de Plessow, & mox castrum Nigrip, ibi cepit Henrich Tressaw & cepit eis castrum Bucke & Milo. Item cepit & castrum Crassaw, ubi captivavit validum Werner Kracht / Fricken Plessaw zu Gebichenstein duci & incarcerari fecit, Kracht zum Eggelen similiter duci fecit & alios Wandtslebe & sic fecit terrorem in locis illis quod multi vasalli timentes à terra recesserunt. It. Post Dominicam Trinit. Dominus Magd. cum Capitulo fuit in Hallis & placitavit inter consulatum ibidem uniones & communione ex una & sartaginensi ibidem ex altera partibus, qui fuerunt in magna discordia. Tertia feria post severi consulatus Hallensis cepit & incarceravit 16. Sartaginens. Dominus quinta feria sequenti intravit civitatem & legi fecit certam ordinationem cum consulatu super bona salenaria, quam Sartaginem prima fronte recusarunt recipere, potentes dictos captivos, tamen postea ordinationem istam acceptarunt, & captivi etiam eam servare promiserant, & sic dimissi sunt, in domibus suis cum mandato non exeundi ante finem causæ, & illa discordia fuit origo, quod Hallis per successorem suum capta fuit & sub obedientia Archiepiscopi redacta, die vero transitus sui de hoc mundo, prout divinæ placuit majestati, adveniente, Sacramentis prius præmunitus, obiit in castro Gebichenstein in die S. Luciæ Anno Domini 1475. Qui quidem Archiepiscopus nihil aliud disposuit in fine, nisi quod in Ecclesia Magd. juxta consuetudinem Ecclesiæ ejusdem prope immediatum prædecessorem suum sepeliri deberet, quanto propinquius fieri posset singulariter committens, quod non supra, sed infra eum corpus suum deberet poni, quod piissimi patris magnæ humilitatis signum fuit, quod & sic factum est honorifice cum Solennitatibus in Ecclesia Magd. consuetis præsentibus ibidem principibus, comitibus Baronibus & vasallis Ecclesiæ: cui Dominus noster Jesus Christus requiem ætern. & lucem perpet. tribuere dignetur. Amen.

Epitaphium dicti Archiepiscopi.

Bavariæ natus Io. Præsul & hic tumulatus,
Virtutum cultor, pacis Dux criminis ultor.

ERNESTUS DUX SAXONIÆ Landtgravius Thuringiæ & Marchio Misnæ XXXVIII. Archiepiscopus ætatis suæ anno II. vel circa. Anno vero Domini 1476. feria tertia post Epiphaniam Domini 8. Januarii ad Ecclesiam Magd. est postulatus & per Sixtum Papam quartum ad instantiam capituli & vasallorum ac Serenissimi Imperatoris Friderici tertii & aliorum multorum principum, quorum consanguineus extiterat, maxime intuitu boni principis Domini Ernesti Patris sui, famosæ domos dominorum ducum Saxoniæ, & ut rebellio subditorum Ecclesiæ, etiam alienata ab Ecclesia, possent per eum & amicos suos coerceri & recuperari, & omnia in melius reformari &c. In Administratorem est confirmatus & anno sequenti die SS. Apostolorum Simonis & Judæ ad Urbem Magd. solenniter cum pompa & apparatu Principum, nobilium cujus in retroactis annis non est visa nec legitur similis, præsente Patre suo Duce Ernesto & Patrono suo Duce Wilhelmo Marchgravio Brand. Johanne Principibus Electoribus Domino Ludovico Landtgravio Hassiæ cum filiis, Duce Wilhelmo & aliis Ducibus de Brunswigk, Episcopis vero Halberstadensi, Hildeshemens. & Brandeb. Merseburg. Nuenburg. Havelberg. Lebutenens. & aliis Prælatis, Comitibus,

bus, Nobilibus multis comitantibus & deducentibus est introductus. Anno Domini 1478. die S. Panthaleonis facta seditio & tumultus in Hallis, ita quod in duas partes divisi, Consulatus & Comunitas in unam, majores & ditiores Sartaginenses in aliam mutuo se armis insequebantur. Administrator prædictus ab una partium sive Consulatu, absque mora collectis principibus, Nobilibus, Vasallis ac aliis subditis Ecclesiæ, eodem anno Dominica post exaltationis crucis, potenti manu Civitatem Hallis personaliter intravit, seditioni finem imponens omnes majores captivari fecit, & in vincula detrudi & ex post exactionari & puniri in bonis ac rebus suis omnemq; superioritatem de bonis salinariis utilitatem sibi & Ecclesiæ debitam prædecessoribus suis tamen potentia & solida præsumtione injuste longo tempore per Hallenses ablatam, & quasi penitus extinctam, ipse plene recuperavit ac suis futurum successoribus cum maximo fructu Ecclesiæ utendum reliquit. Anno Domini 1479. per liberam resignationem Domini Gerhardi de Hoym Episcopi Halberst. de consensu capituli auctoritate Apostolica factus est etiam Ecclesiæ Halberstad. Administrator. Et eodem anno feria secunda post Margaretæ ad Halberstadensem Diœcesin & civitatem patre suo Ernesto Duce Saxoniæ & Principe Electore duntaxat præsente est introductus. Ipse Dominus Administrator Anno 1486. Advocatiam cum suis attinentiis à prædecessoribus suis Episcopis Halberstadensibus consulatui civitatis prædictæ inpignoratam, oblata summa capitali juxta tenorem literarum redimere volens, in usum & commodum suum & Ecclesiæ, sed à civibus tractatibus obtinere non potuit, unde adjunctis sibi à Patre & Patruo Ducibus Saxoniæ, ac aliis principibus & subditis Ecclesiæ multis armatis ipsam civitatem obsedit, finaliter advocatiam nulla data pecunia obtinuit, & civitatem ipsam ad omnimodam obedientiam suam & Ecclesiæ redegit & subjugavit. Anno Domini 1489. In vigilia corporis Christi ipse Dominus in propria persona primum lapidem pro fundamento novi Castri quod ex nunc cernitur in civitate Hallense exstructum posuit, & cum tempore perfecit & arcem D. Mauritii vocari voluit ad præcavenda futura mala, & bella & rebellionem, quantum est possibile. Ipse etiam reparavit multa ædificia, exstruxit in castris Egelen, Wandesleve, Wolmerstedt similiter in curia & aula Archiepiscopali in Magd. & curiam Episcopalem in Halberstadt & castrum Grüningen, Gatersleven, Slanstedt multa ædificia fieri fecit; Ipse etiam castrum Wevelingen, intendens expugnare, præprimis Latrocinia & excessus Laurentii de Holle, servatis tamen tractatibus cum Duce Henrico Brunsvicense in proprium Ecclesiæ suæ Halb. perpetuo obtinuit. Anno 1489. die Dominica in Festo Sanctæ Cæciliæ virginis est per Fylonem de Fronte Episcopum Merseburgensem in choro majoris Ecclesiæ Magd. adsistentibus duobus duntaxat Ecclesiæ suæ Suffraganeis, Dominis Bussone de Alvensleve, Havelbergense, & Theodorico de Schönenberg, Nuenburgense, Ecclesiarum Episcopis, decenti & humili pompa & dispensatione Apostolica in Archiepiscopum solenniter consecratus. Ipse etiam succedente tempore, si non multum arduis præpeditus ad festa Archiepiscopalia Ecclesiæ Magd. in persona Missas celebravit & officia sua peregit, etiam ordines ministrando temporibus suis Ecclesiam S. Sebastiani in novo foro capellam in suburbio, quæ ante tempora synagoga Judæorum extiterat & in aliis Ecclesiis civitatis Magd. & in diversis locis plura altaria gratis consecravit Episcopum Naumburgensem in Lentz consecravit Abbatem in Berga Matthiam benedixit, qua die & in refectorio cum fratribus pransus est, sanctas Moniales velavit & alia Episcopalia excercuit officia cum fratrib. prædicatoribus minoribus Augustinensib9 in Magd. & Hallis in refectorio subtili indutus lintea veste humiliter residens de suo Convivia præparari faciens repetitis vicibus pransus est. Instituit & fundavit in Ecclesia majori Magd. sub turribus novum chorum pro decantandis ibidem horis de dominica. Et ibidem ante altare, quod ipse construi fecerat & per se consecravit, sepulchrum testudinatum & ab extra de electro opus sumtuosum poni fecerat. Anno Domini 1491. die Inventionis S. Stephani iste Dominus in Ecclesia sua Halberstadense Summam Missam in Pontificalibus celebravit cum solennitate & Ceremoniis Ecclesiæ ejusdem consuetis quæ ultra memoriam hominum à prædecessoribus suis Episcopis neglecta & omissa in centum annis, uti dicebatur, visæ non fuerunt. Eodem anno Dominica post Bartholomæi in propria persona laboriosum opus consecrationis Ecclesiæ majoris & summi altaris præsentibus duntaxat Abbatibus in Hüseburg &

Ilsenborg cum decantatione missæ in Pontificialibus devote & expedite adiit & perfecit, quæ consecrare per multos annos fuit, protracta & suspensa & forte divinitus huic Domino reservata. Anno sequente sive 1492. Duces Henricus Brunsvicensis & Luneburgensis oppidum Brunsvig obsederunt, sed parum profecerunt: ex ista obsidione orta est differentia & displicentia inter Dominum nostrum Archiepiscopum & Duces Brunsvicens. præfatos. Et licet insidiæ & opprobria ab extraneis & subditis ob hanc causam sibi parabantur, non tamen ad arma moveri potuit, parcens sibi & subditis. Anno 1493. Iste Dominus Archiepiscopus autoritate propria villam Judæorum in suburbio sitam ingredi mandavit & omnes Judæos quasi una die non tamen istum locum, sed totam terram suam per suos exire compulit, nihil de bonis eorum sibi usurpans, sed eorum debitoribus data summa capitali aut ipsis Judæis sine aliqua diminutione reddi & assignari demandavit, & ipsum locum quem inhabitabant antea Judæi pro ampliatione suburbii & cæmiterium Judæorum, quod solotenus destructum agriculturæ denuo aptari ipsis civib. & communitati eorum in proprium dedit. Anno 1495. tempore pestis obiit Nobilis Dominus Bruno de Querfort cum uno filio suo minorenne in peste, & sequente anno feria sexta post Invocavit obiit Senior Dominus Bruno de Querfort nullum post se derelinquens filium aut hæredē masculum, totum Dominium, Castrum cum civitate Querfort ad Ecclesiam Magd. cujus feudum fuit, devolvitur & Dominica Reminiscere & feria secunda sequente ipso Anno 96. homagium à subditis & possessio domus sumta per missos ejusdem Domini Archiepiscopi & Capituli. Eodem Anno Dominus Archiepiscopus habens multas differentias, longo tempore hinc inde cumulatas, cum Civib. veteris Civit. Magd. fuit de eisdem omnibus per amicabiles compositores concordatus cum eisdem & propinarunt sibi 6666. flor. dederunt & antea sibi prædicti cives 8000. flor. tempore concordiæ inter eundem Dominum Archiepiscopum & ipsos cives per illustrem Dominum Albertum Ducem Saxoniæ patruum suum factam.

Incidentia temporibus istius Domini: In Papatu sedit Sixtus 4. post eum Innocentius 8. post Innoc. Alexandr. sextus, post Alexandr. Pius 3. & demum Julius secundus. Sixtus Papa dispensavit cum Domino nostro, & germano ejus Alberto, ita quod in minori ætate constituti, Dominus noster Mag. alter vero Mogunt. Ecclesias gubernaret. Innocentius dispensavit cum Carolo rege Francorum, quod unicam Ducis Britanniæ relictam filiam Annam jamdudum Maximiliano regi Romanorum matrimonialiter desponsatam in uxorem duceret & sibi licite cohabitare posset. Alexander Papa dispensavit, ut unus Cardinalium mutato habitu & statu spirituali ordine etiam sacro subdiaconatus factus est laicus, uxorem duxit & filios procreavit dictus & nominatus postea Dux Valentinianus. Misit etiam ad Almaniam bina vice Jubilæum per Reumundum ultimo Cardinalem & legatum de latere; celebratus est etiam annus centesimus multas pecunias colligens ea prodictus & alias temporib. suis. Julius secundus Pontifex modernus dispensavit, ut Dux Frid. Patruus Domini nostri Reverendissimi generalis ordinis Teutonicorum esset Coadjutor & post obitum nostri Reverendissimi indubitatus successor una cum Magistratu ordinis prædicti, & ita esset Laicus & Clericus. Imperator Fridericus 3. Francofurtum præsidentib. principibus Electorib. filium suum Maximilianum, eo resignante, in regem Romanorum, & Aquisgrano coronari fecit. Mortuus est post factam istam electionem Marchio Albertus Princeps Elector moritur, & ipse Dominus Imperator Anno Domini 1492. detruncato sibi prius uno crure propter infirmitatem quandam sibi evenientem. Rex Ungariæ Matthias moritur misere in Vienna & Rex Bohemiæ sibi substituitur. Post obitum Domini Imperatoris Friderici Maximilianus Rex Romanorum Austriam, Alsatiam &c. similiter Hollandiam, Brabantiam, Burgundiam &c. sibi subjugavit, multas tamen adversitates passus est à suis subditis captivatur in Burgundia & Flandria à Carolo rege Francorum unica filia regis Britanniæ sibi matrimonialiter desponsata una cum regno Britanniæ privatur & spoliatur vi & injustissimè. Ipse Carolus Rex Franciæ Anno 1495. Italiam intravit cum multis millibus & regnum Neapolitanum & Italiæ civitates occupavit. Isto anno & primum in ejus exercitu gravissimus morbus Gallicus desævit, adeo quod in ejus reditu Romæ multi de hoc morbo infecti sunt & abinde quasi in omnes urbes & regiones visus est Maximilianus Romanorum Rex indixit & ser-

vavit

ravit diætam Principum in Wormatia. Anno 1498. Ludovicus Rex Franciæ successor Caroli occupavit ducatum Mediolanensem, & detinuit per traditamentum ipsum Ducem captivum secum ducens in Franciam. Anno 1499. Anno sequenti scilicet 1500. celebratus est Jubilæus Romæ & eodem anno celebravit diætam in Augusta ad quam intravit. Dominus noster Archiepiscopus una cum Domino Duce Friderico, electore, germano suo Dominica Misericordias Domini & mansit ibidem in magno honore, habitus & detentus usque ad finem diætæ & usque ad festum Laurentii vel citra. Eodem anno Dominica Esto mihi Dux Johannes germanus Domini nostri Reverendissimi celebravit nuptias in Torgaw cum Domina Sophia filia Ducis Magni Magnopolensis. Eodem anno Rex Datiæ conflictum habens cum Ditmersibus damnificatus est in maximo occisis 7000. collectis ex diversis partibus dictis die grote Garde/ & aliis quam plurimis regni sui militibus & proceribus. Eodem anno Dominus noster Archiepiscopus circa festum Galli cum Principe electore germano suo versus Norenberg ad regiam majestatem ivit, mansit ibidem magnis impensis usque in feriam tertiam post Quasimodogeniti anni sequentis. Anno Domini 1502. Dominus Joachimmus Marchio Brandeburgensis Princeps elector nupsit filiam regis Datiæ, celebravit nuptias in Stendel, ubi & Dominus noster Archiepiscopus interfuit copulando sponsum & sponsam, & sequenti die nuptiarum missam celebravit, in pontificalibus præsentibus multis principibus & nobilibus. Anno Domini 1503. Dominica die S. Vincentii Martyris Dominus Raymundus Episcopus Gurcensis Cardinalis legatus à latere Magd. intravit à Domino Archiepiscopo cum magna & quasi insolita Solennitate Cleri & populi processione introductus est &c. Iste Dominus noster Archiepiscopus sumptuosam capellam in castro suo Hallis construxit, multas pretiosas reliquias sanctorum & Clenodia ibidem reponens, pretiosam intendens instituere Ecclesiam collegiatam, sed præventus morte immutatus est.

Anno Domini 1512. visus est cometa, anno sequenti scilicet 1513. Papa Julius secundus feria secunda post Reminiscere defunctus est, & in locum ejus Cardinalis de Medicis feria sexta post Lætare est electus dictus Leo decimus. Eodem anno & die mortuus est Rex Datiæ, qui fuit affinis Domini nostri Reverendissimi Soror ejus fuit uxor & contoralis &c.

Ipso anno Dominus noster reverendissimus prædictus tertia Augusti in Hallis castro S. Mauritii diem suum clausit extremum & in Magdeburg die S. Laurentii sepultus in capella infra turres Ecclesiæ in sepulchro suo. Cujus anima requiescat in pace Amen.

HENRICVS MEIBOMIVS Junior

Lectori S.

Debetur *Chronicon* hoc *Magdeburgense Anonymi* maximo JCto & Historico, deque Germaniæ, Superioris imprimis, antiquitatibus inter primos optimè merito, MARQUARDO FREHERO, Consiliario Palatino: cujus viri insignem in promovenda & illustranda Germaniæ historia promptitudinem, omnibus notissimam, ut hac etiam occasione disces, ipsas ejus literas ante annos octoginta septem ad Avum meum scriptas, hîc subjiciam: S.P.D. *Quamvis nihil hactenus tecum noticiæ mihi intercesserit, Vir clarissime, & scriptis interea mihi cognitissime; tamen, quod proponam, tanti videtur, ut etiam ignoto citra offensam proponi possit. E Wechelianis Typographis, qui Francofurti, intellexi te Tomum illustrium Saxoniæ Scriptorum, hactenus non editorum, adornare: quorum & Catalogum ibidem vidi.*

Ejus generis ἀνέκδοτα, præsertim ad Res Germanicas, plurima apud me sunt: quæ & ipsa cum tempore, Deo juvante, apparebunt. Duo autem potissimum opuscula, etsi jam in uno meorum Tomo collocata, talia videbantur, ut commodius atque justius Saxonicis illis tuis jungerentur: ideoque vel ultro illa tibi cedere, pro meo in rem litterariam, & amicitiarum augendarum studio, decernerem. Ea sunt hæc: De Civitatis Magdeburgensis & Archiepiscopatus ibidem exordio: & gesta Pontificum Magdeburgensium ab Adelberto primo Archiepiscopo usque ad Theodoricum XXVIII. Archiepiscopum. MS. in membrana 4. Chronica Montis-Sereni, Monasterii B. Petri in Diœcesi Magdeburgensi, incipiens à prima ejus fundatione Anno Domini MXXIV. per Dedonem Thimonis F. Comitem de Wetyn, usque ad Annum MCCXXV. MS in charta antiqua. 4. Ea igitur si augendo & ornando illi tuo operi fore putas, meque de voluntate & sententia tua verbulo certiorum facias; paratus sum prima quaque occasione, (quam ostenderis) ipsos codices ad te transmittere, ut descriptos congruis locis inseras. Quod si aliquid tibi suppetat ad historiam Alemanniæ hujus nostræ sive superioris Germaniæ, aut Imperatoris alicujus vitam pertinens, idque vicissim nostro instituto adjuvando communicare velis, gratissimam rem feceris. Hisce vale, Vir clarissime, & libertatem hanc meam, sed & adjunctam strenulam litterariam boni consule. Heidelbergæ XIV. Januarii. Anno Christi MDC.

Tui studiosissimus

Marquardus Friberus

Consiliarius Palatinus.

Excepit autem illam summi Viri benevolentiam & publicum juvandi promtitudinem pari affectu Avus meus, &, quamdiu vixit, sancte cum ipso amicitiam, ex virtute & studiorum paritate natam, coluit, utque id publicè quoque constaret, libellum de Saxoniæ Pagis à se editum illi cum honoris debita præfatione inscripsit. Postquam etiam supradictos Codices MStos accepit, diligenter descriptos editioni destinavit, sed interveniente morte, nec illos, nec Tomum Scriptorum Saxonicorum publicare potuit. Alterum ex illis, *Chronicon Montis-Sereni*, mirum habuit fatum. Manu enim Avi mei descriptum, temporeque feralis belli Germanici Anno 1625. Brunsvigam missum cum plurimis præstantissimis libris editis & ineditis, periit nobis, nec ubi hæreret, sciri potuit, donec Illustris Vir, *Johannes Schwartzkopfius*, Serenissimi Brunsvic. & Lyneb. Ducis Cancellarius, πολιτικώτατος καὶ ἱστορικώτατος, in sua Bibliotheca id esse testaretur, à milite quodam ære redemtum. Cum igitur, quid Membranis Freherianis factum sit, nesciamus, huic *Schwartzkopfio* hoc Chronicon qui faucibus Orci quasi eripuit, debemus, qui etiam Viro Cl. & historiæ patriæ studiosissimo Madero illud Meibomiana manu exscriptum exemplar dedit, ut publicis typis vulgaret; quod & viri diligentissimi cura in hac Academia ante XII. annos factum est. Alterum *Magdeburgense Chronicon* apud Meibomianos hæredes mansit, & à me nunc publicatur, uno saltem in loco mutilum, alibi quidem etiam minus rectè & integrè scriptum: quæ tamen historiæ integritati parum officiunt. De scriptore ipso, quis fuerit, nil habeo. In ipsius quod dicam; nec in laudem ejus quicquam addo: certus tamen sum, ex illo non pauca ad historiam Saxoniæ & dicti Archiepiscopatus haberi posse, quæ alibi non extant. Ut tamen ex Adversariis meis commentario aliquo eum illustrarem, à me impetrare non potui: cum præsertim sciam Amicum nostrum V. CL. & Historiæ Patriæ curiosissimum CASP. SAGITTARIUM Rebus Magdeburgensibus scribendis nunc occupatum esse, cui nihil præreptum ea in re velim. Quædam tamen Præcepta Imperatoria, ex veteri quodam Copiali Ecclesiæ Cathedralis Archiepiscopatus Magdeburgensis descripta, cum non parum illustrent ea, quæ scriptor noster habet, suis locis adjungere volui.

P. 276. de Ottone II. Imp. scribit, *quod inter cætera velut dote memorabili sibi subarrhans Ecclesiam Magdeburgensem perpetuo illi liberam percipiendi sibi Pontificis concessit electionem*, quæ concessio ita habet: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Omnibus Christianæ fidei religiosis cultoribus, ac regiæ & Imperialis excellentiæ magnitudinem fidelitate debita jure honorantibus præsentibus scilicet & futuris per subjectum adhibitæ scriptionis titulum pateat, qualiter nos interventu dilectæ conjugis nostræ Theophanu Imperatricis Augustæ ac rogatu fidelis nostri Adelberti videlicet Archiepiscopi Ecclesiæ Magdeburgensis, quam divæ ac sanctæ*

memoriæ

memoriæ genitor noster Dn. Otto, approbatione & consensu Romanæ Urbis (insolita locutio) *tunc Papæ, Johannis omni veneratione digni, clero à se noviter ibi congregato primum provisorem præfecit, ob spem æternæ nobis à Deo donandæ mercedis, ac remedium animæ jam dicti cari genitoris nostri, Ecclesiæ ipsius primi ædificatoris, ut Coloniensis & aliæ per nostrum Ecclesiæ regnum diffusæ Regum & Imperatorum præceptis & privilegiis in potestate concessam tenent, præfati loci clero, Deo diu noctuque ac S. Mauricio ibi militaturo jus speciale, quotiescunque successionis usus exigat ac singulare arbitrium eligendi inter se pastorem, quod rex nullus aut imperialis potestas deinceps nisi sub anathemate à suo jure demere possit, hoc privilegio firmiter concessimus, ea videlicet ratione, ut divina per singulos dies servitute congregatio ejusdem loci præsens ac futura devotior existat, ac pro statu imperii ac pro animabus parentum & propriè nostræ, vel etiam pro aliis fidelibus jugiter eam exorare, Deum melius delectet. Et ut hæc nostra concessionis devotio in futuris temporibus à cunctis certior habeatur, nostræ auctoritatis privilegium hoc inde conscribi, manuque propria subtus notatum sigilli nostri impressione signari jussimus*

Signum Domini Imp. *Ottonis Invictissimi Augusti.*

Hildebaldus Episcopus & Cancellarius ad vicem Willigisi Archi-Capellani recognovi.

Data XIII. Kalend. Decembr. Anno DCCCCLXXIX. Indict. VI. anno vero regni secundi Ottonis XVIII. Imperii autem XII. Actum Walbechi feliciter, Amen.

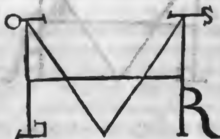
Videbor vero mihi operæ pretium facere, & antiquitatis amantes demereri, si tria alia ejusdem Imperatoris Ottonis II. privilegia, Ecclesiæ Magdeburgensi data, ex eodem codice subjiciam.

I.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divina favente Clementia Imperator Augustus. Quoniam loca Deo & sanctis ejus dicata à nostris Antecessoribus, Regibus scilicet & Imperatoribus & possessionibus ampliata & privilegiis vel decretis esse munita noscuntur. Idcirco nos pia Dominæ & carissimæ Genitricis nostræ Adelheidis admonitione ob memoriam & remedium animæ piissimi Genitoris nostri Ottonis, privilegia seu decreta Magdeburgensis Ecclesiæ, quam ipse à fundamento construxit, nostra etiam auctoritate roborare & confirmare decrevimus. Statuentes imprimis ne quis Comes vel Judex vel Vicarius publicus in Magdeborg civitate vel territoriis ejus aliquam potestatem aut bannum habeat, nisi advocatus, quem Archiepiscopus illius Ecclesiæ secundum suum libitum sibi elegerit. Et negociatores vel Judæi ibi habitantes, omnesque familiæ lidorum & colonorum vel servorum vel Sclavorum illuc pertinentes à nullo alio nisi eodem advocato secundum leges constringantur, vel judiciales sententias patiantur. Præterea Magdeborg civitatem eandem cum teloneo & mercatu seu moneta, municipium ejus quod nos Burgwardum dicimus, curtem quoque cum omnibus appendiciis, territoriis scilicet vel ædificiis ex occidentali parte Albiæ fluminis illuc pertinentibus, sicut beatæ memoriæ noster piisimus genitor ex suo proprio in jus & proprietatem sancti martyris Christi Maurícii pro remedio animæ suæ liberaliter obtulit, nostra quoq; nos munificentia vel auctoritate eidē Ecclesiæ roboramus & confirmamus, in locis subnotatis, hoc est, Fridimaresleba, Pretalike, Buchumii, Frosa, Roddartestorp, Haptarestorp, Bemmenestorp, Thiederistorp, Ottersleba,

leba, Osterwadinga, Suldorp, Immerwadinga, Jchtesdorp, Dudelou, item Dudelou, Wodeneneg, Mendesleba, Mendeleba, Undridestorp, Unondisconburg, Pizimizi, Lienoldesdorp, Trumplike & quatuor mansos in Valdorp, castrum quoque Unnesburg, Burnon, Biscopesdorp, Wilmerosleba, Rodenvordi, Numkildorp, Adestendendorp, Maktestedi, Curlingen, Aldewaddinge cum pertinentiis suis Brunxstedi, Dunenstedi, Attinge, vel quicquid suæ proprietatis ad hæc loca in pago Norththuringo pertinere videtur ex aquilonari parte Oræ fluminis in locis ita nominatis Mosau, Pelmizi, Dudixi, Nuboro, Velbusi, Zelici cum pertinentiis suis. Mercatum quoque in Gettige & monetam cum teloneo & bannum, sicut piissimus Genitor noster, ita & nos quoque eidem sanctæ Magdeburgensi Ecclesiæ offerimus & concedimus. Etiam Medabeki, Rinthorst, Bnocstaden cum appendiciis & in pago Hardogstarii Roresbem cum pertinentiis suis, Valresleba, Barsdorp, Duttenstedi cum appendentiis vel quicquid ex occidentali parte Musore fluminis sancto Mauricio liberaliter obtulerat, hoc est, Rosbeki, Uston cum pertinentiis suis, Brilon cum appendiciis suis, & in Arpesfelt XXX. mansos. Hæc & omnia à beatæ memoriæ genitore nostro præfatæ Ecclesiæ collata hoc præsenti auctoritatis nostræ præcepto roboramus & confirmamus. Et ut hæc munificentiæ nostræ traditio seu confirmatio certa permaneat cartam hanc conscribi & annuli nostri impresione signari, jussimus quam & manu propria subtus firmavimus.

Signum Ottonis Imperatoris

Magni & invictissimi Augusti.

Willegisus Cancellarius ad vicem Rodoberti Archi-Cancellarii subscripsi.

Data II. Non. Junii Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXIII. Indict. XIV. anno Imperii Domini Imp. Ottonis secundi VII. Actum Magdeborg, Amen.

Diploma hoc alibi extare non memini, versio tamen ejus Germanica edita est à *Marco Wagnero* in libello vom Königreich Thüringen / quæ tamen in quibusdam variat, præsertim in nominibus locorum & subscriptione, nec ubique sensum Latinarum vocum satis exprimit. Nescio autem, quale sit, cujus in eo mentio fit, *flumen Musore*, ut in MSto inveni, aut *Mursoræ*, ut edidit *Wagnerus*? An forte *Wiseræ*, ut Visurgis aliàs appellatur? Nihil tamen definio.

II.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Sentiat omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium tam præsentium, quàm futurorum industria, qualiter nos rogatu ac petitione archiantistitis Adelberti S. Martyri Mauricio & ipsius Ecclesiæ in Magdeburg civitate constructæ, cui isdem Archipontifex præsulari videtur, pro æterni præmii remuneratione, anima quoque nostri genitoris, cujus corpus in supradicta Martyris ecclesia sepulturæ tumulum sortitur, Imperatoriæ nostræ auctoritatis annum super eandem Ecclesiam & civitatem ea ratione dedimus atque perpetualiter concessimus, ut deinceps nullus comes, neque advocatus, aut exactor, vel alicujus dignitatis præfectus in sæpedicta civitate vel suburbio ejus undique secus inhabitantibus aut imposterum inhabitaturis negotiatoribus sive Judæis aliisque cujuscunque conditionis inibi morantibus aliquam judiciariæ severitatis, aut ullius temeritatis habeat exercendi potestatem, nisi quem prædictæ urbis Archiepiscopus, quisquis unquam fuerit, sibi ex voto elegerit advocatum. Sed, ut hoc firmum stabileque apud omnes nostræ

dignita-

dignitatis successores permaneat, hanc cartam scribi, eamque subtus notando jussimus sigillari.

Signum Dn. Ottonis piissimi & invictissimi Imperatoris Augusti.

Hildeboldus Cancellarius ad vicem Wilgisi archicapellani recognovi.

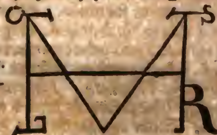
Data Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXIX. regni vero Ottonis invictissimi Imperatoris XVIII. Imperii autem IX. Indict. VI. Actum Magdeburg in Christi nomine. Amen.

Hoc ipsum Diploma edidit ex Authentico *Benjamin Leuberus Disquis. de Stapula Magdeburgensi* n. 1613. quod propter annum dati diplomatis conferre meretur. Malè tamen, & nullo sensu, in *Leuberiano* editum est, errore, ut arbitror, typographi, *negotiatoribus sive judicis*, cum scribi omnino debeat, *Judæis*, ut in MS. nostro & præcedenti Ottonis II. habetur.

III.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Animadvertat omnium fidelium nostrorum tam præsentium quàm futurorum sollers industria, qualiter genitor noster atque æquivocus Otto scilicet augustæ memoriæ Imperator Augustus, postquam Magdeburgensis Ecclesiæ sedem, apostolica dictante sententia, archipræsulatus honore sublimaverat, quædam sui juris prædia, tam intra quam extra civitatem posita, quæ quolibet locorum sita exista parte Albiæ fluminis suis usibus privata illuc pertinere videbantur, eidem Ecclesiæ per suæ traditionis paginam in perpetuum proprietatis usum concesserat; & quædam loca supradictorum inibi morandi gratia sibimet pro beneficio retinuerat: atqui postquam regimen imperii patre sopito nostræ dispositionis in securam susceperat, quicquid idem genitor noster prius de eadem traditione in suos usus occupaverat, rogatu dilectæ nostræ conjugis Theophanii nec non Giselharii ejusdem Ecclesiæ archipræsulis amore commoniti, ex toto & integro per hoc nostræ auctoritatis præceptum jam dictæ sedi perpetim tenendum remisimus ea videlicet ratione, ut nullus comes vel judex aut publicus exactor, aut aliqua cujuslibet dignitatis persona, judiciariæ potestatis severitatem in illud exercere præsumat, nisi quem prædictæ sedis Archiepiscopus sibi elegerit advocatum. Et ut hæc nostræ concessionis auctoritas apud omnes nostræ dignitatis successores stabilis & inconvulsa permaneat, hanc cartam scribi eamque subtus notando annuli nostri impreßione jußimus insigniri.

Signum Dn. Ottonis Imperatoris Augusti.

Hildebaldus Cancellarius vice Willigisi notavi.

Data IX. Kal. Octobr. anno Dominicæ incarnatiouis DCCCCLXXXI. Indict. X. anno vero regni secundi Ottonis XXI. Imperii autem XIIII. Actum Luceriæ.

Huic subjungo ex eodem codice Ottonis III. Præceptum, Magdeburgensi Ecclesiæ datum:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente clementia rex. Si Ecclesiis Dei de nostræ majestatis regia munificentia aliquid accommodaverimus, id procul dubio ad præsentis vitæ statum & æternæ beatitudinis præmium capessendum nobis prodesse confidimus. Quapropter omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet ac futurorum pateat industriæ, quia vir venerabilis Gisallarius Magdeburgensis Ecclesiæ secundus

Archi-

Archiepiscopus ad nos venit secum deferens præcepta avi nostri bonæ memoriæ Ottonis Imperatoris Augusti, necnon & piæ recordationis genitoris nostri filii æquivoci illius coimperatoris Augusti, in quibus continebatur, quomodo ipse antedictus avus noster præfatam Magdeburgensem Ecclesiam à fundamento construxit, ac multis prædiis suis & aliis quamplurimis rebus pretiosis adornavit & condonavit regali & imperiali sua auctoritate illac à se vel ab aliis religiosis viris tradita omnia confirmans: & qualiter prænotatus genitor noster multa prædia & alia eidem Ecclesiæ contulit ac suas & patris aliorumque fidelium traditiones dominationis suæ auctoritate & præceptione postea corroboravit, pro rei tamen firmitate idem jam dictus Gisalbarius prædicti loci secundus magnæ reverentiæ Archiepiscopus, petivit celsitudinem nostram, ut nos denuo ab avo vel genitore Imperatoribus augustis, seu ab aliis aliquibus tradita sive tradenda, regiæ magnificentiæ nostræ dono ac præcepto confirmaremus. Cujus rei petitionem benignè suscipientes, quicquid præscripti Imperatores Augusti, avus scilicet & genitor noster, sive alii viri religiosi in prædiis aut mancipiis vel aliis rebus ad eandem Ecclesiam pro divino amore condonaverunt, seu quæ adhuc à catholicis viris divini instinctus aliqua traditione illuc condonari possunt, regia nostræ donationis munificentia noviter tradimus, confirmamus & approbamus, regia firmiter jubentes potentia, ut nullus comes vel judex vel alia qualibet judiciaria persona, sive regis exactor, aliquem deinceps in prædiis vel locis ab avo vel patre nostro vel à nobis seu ab aliis aliquibus prædictæ Ecclesiæ datis vel dandis, potestatem habeat, aut prædictum Archiepiscopum suosque successores cum omnibus præceptionibus subintroductis vel aliis machinationibus invidis inquietare audeat, aut homines ipsius Ecclesiæ distringere, sive paratas ac mansiones facere vel alias illicitas redhibitiones exigere præsumat, præter eum, quem ipse, qui modo ut Ecclesiæ præsidet Archiepiscopus, suique successores, elegerint advocatum. Et ut hæc nostræ donationis traditio & confirmatio præsenti ac futuro tempore firma à cunctis fidelibus habeatur, hoc regiæ magnitudinis præceptum inde conscriptum sigilli nostri impressione signari jussimus, manuque propria, ut infra videtur, corroboravimus.

Signum Dn. *Ottonis gloriosissimi regis.*

Hildebaldus Episcopus & Cancellarius vice Willigisi archicapellani cognovi.

Data XV. Kal. Martii anno Domin. Incarnat. DCCCCLXXXV. Indict. XIIII. anno vero regni tertii Ottonis secundo. Actum Alestedi in Dei nomine feliciter. Amen.

Pag. 283. Auctor Chronici nostri de *Taginone* ita loquitur: *In brevi, quo præsedit tempore pluribus prædiis à rege* (Henrico II.) *pro devotione prioris servitii & fidelitatis acquisitis suam augmentavit Ecclesiam. Sunt autem hæc: Arnaburg & Frosa.* Extant vero ipsæ harum Donationum formulæ. Priorem quidem de urbe Arnaburg, quia jam tum à *Benjam. Leubero lib. de Stapul. Magdeb.* n. 1621. editam observo, huc non transcribo: alteram vero de Frosa urbe ex veteri copiali libro cathedralis Ecclesiæ Magdeb. ut hîc apponam, operæ pretium videtur.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divina favente clementia Rex omnibus fidelibus nostris præsentibus scilicet & futuris notum esse volumus, Qualiter nos pro remedio vitæ perpetuæ feliciter cum sanctis ac fidelibus adipiscendo ac pro memoria patris nostri ac omnium parentum nostrorum curtem regalem seu etiam civitatem Frosa cum omnibus, quæ ad eam pertinent, quæsitis perquirendisque villis, areis, ædificiis, mancipiis utriusque sexus, terris cultis & incultis, silvis, venationibus, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus, molendinis viis & inviis exitibus & reditibus interventu contoralis nostræ Chunigundæ Reginæ ac sororum nostrarum Adelheide abbatissæ, atque Sophiæ abbatissæ, imò etiam pro strenuissima ac fidelissima servitute Archiepiscopi Taginonis tertii, deo sanctoque martyri Mauritio condonavimus, nostro videlicet speciali patrono, ea scilicet ratione, quatenus fidelis noster prædictus archipræsul suique successores liberam habeant sibi advocatum eligendi, prædictam curtem possidendi, seu etiam in usum Ecclesiæ Magdeburgensis commutandi, potestatem. Si quis autem inposterum hanc nostram donationem inquietare præsumserit summi judicis vindicta

dictæ puniendus exponatur. Sed ut hæc nostra traditio nunc & in futurum inconvulsa permaneat, hanc chartam manu Erici Episcopi nostra jußione conscriptam nostra imagine sigillari præcepimus, insuper etiam more parentum nostrorum, regum videlicet & Imperatorum manu propria ut infra videtur, corroboravimus.

Signum Dn. Henrici invictißimi regis.

Guntherius Cancellarius vice Herchambaldi archicapellani recognovi. Data XII. Kal. Febr. anno Dominicæ Incarnationis M XII. Indictione X. Actum Magdeburg.

Pag. 329. & 330. Cum sub Alberto decimo octavo Archiepiscopo magna in Imperio discordia inter Philippum & Ottonem IV. & crudele dein bellum esset, Magdeburgensis tamen Ecclesia ab Ottone privilegium impetravit A. 1208. in quo Imperator testatur, quod *dilectus princeps Albertus Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus ab exortu suæ promotionis ferventer sibi præclara devotionis obsequia exhibuerit.* Ipsam formulam diplomatis Cæsarei, quoniam totum id ab Avo meo in Apologia pro Ottone IV. editum est, hîc non appono. Fridericus tamen secundus non minus se faventem illi Ecclesiæ exhibuit, memoratque *Archiepiscopum hunc Adelbertum principalem & præcipuum suæ sublimationis extitisse auctorem & promotorem.* Totum diploma ex MSto Codice, cum multa egregia contineat, subjungam:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Fridericus Dei gratia Romanorum rex & semper augustus & Siciliæ rex. Illud privilegium, quod rex regum & dominus dominantium in memoriam ecclesiasticæ libertatis preciosißimo sanguine suo scripsit, ita regio decet custodire favore, ut nunquam in eo quicquam appareat, quod illius gratiæ videatur obtenebrare decorem, quæ à tanto procedit auctore: Ut ergo post terreni regni fastigia securius exspectare poßimus ab ipso æternæ felicitatis coronam, cum nostræ devotionis ministerio permanserit in suæ integritatis gloria sponsa Christi, grata sui status debet à nobis percipere potius incrementa, quàm ipsius sub quadam specie servitutis pro posse sinamus indumenta discerpi: ideoque veterem illam consuetudinem detestantes, quam antecessores nostri Romanorum Imperatores & reges in cathedrales exercuerunt Ecclesias & abbatias, quæ manu regia porriguntur, quod videlicet decedentibus Episcopis & prælatis earum, non tam reliquias rerum mobilium eorundem consueverant occupare, & convertere in usus proprios occupatas, quam etiam reditus & proventus per totius anni curriculum ita prorsus auferre, ut non poßint solvi debita decedentis, nec succedenti prælato necessaria ministrari. Eidem consuetudini, sive juri, vel quocunque vocabulo exprimatur, renunciamus penitus, ob reverentiam Crucifixi, cujus in corpore nostro bajulamus insignia, illud eisdem Ecclesiis perpetuo jure donantes, & auctoritate regia statuentes, ut Ecclesiarum omnium libertate integra semper in omnibus permanente, res & reditus hujusmodi in solvenda debita decedentium Prælatorum & in alios Ecclesiarum usus per manus legitime succedentium liberè convertantur. Obsecramus igitur easdem Ecclesias, & in virtute altißimi contestamur, quatenus ob hanc munificentiæ nostræ gratiam apud altißimum supplere dignentur imposterum piis orationibus & post terminum vitæ nostræ anniversarium obitus nostri divæ in perpetuæ commendationis memoria retinere. Cum autem Magdeburgensis Ecclesia, quæ nonnullos pro exaltatione nostra passa est sollicitudines & labores, in subscriptis articulis, à quibusdam antecessoribus nostris privilegio premeruit bonorari, nos privatæ libertatis ipsius nolentes restringere terminos, sed potius ampliare ad preces dilecti principis nostri, ejusdem Ecclesiæ Archiepiscopi Adelberti, qui principalis & præcipuus nostræ sublimationis auctor extitit & promotor, nostra auctoritate statuimus innovantes, ut cum in civitate Magdeburgensis Ecclesiæ, vel oppidis pertinentibus ad eandem, à nobis vel successoribus nostris, curias regales celebrari contigerit, universis, quæ in aliis civitatibus aut locis in moneta teloniis & cæteris utilitatibus quibuscunque imperiali juri provenerint, ab eisdem in præfati Archiepiscopi & successorum ejus bonis & fructibus libera semper existant prædictæ Ecclesiæ profutura: in omnes etiam homines civitatis, oppidorum seu villarum ipsius regales talliæ, petitiones aut exactiones nulla unquam occasione, præter ejusdem Archiepiscopi & successorum ipsius exerceant assensum, nec quisquam præter ipsum Archiepiscopum & dictos successores ejus aliquid juris habeat in eosdem,

eosdem, & ubicunque percussio Magdeburgensis numismatis hactenus currere consuevit, nullus unquam præsumat cudere de novo monetam, sed præfati cursus numismatis large per prædictos terminos in suo robore perseveret. Adhæc eidem Ecclesiæ nostra liberalitate donamus, ut si alicubi in bonis ejus in quavis specie contigerit reperiri metallum in usus ipsius Ecclesiæ perpetuo deputetur, adjicientes, ut qualibet jura quæ sæpedictæ Ecclesiæ à nostris antecessoribus fuit concessa, libera semper ipsi maneant & quieta. Ut autem hæc omnia, sicut à bonæ voluntatis nostræ liberalitate procedunt, perpetuis temporibus maneant inconvulsa, præsens inde privilegium conscribi præcepimus & nostræ imaginis impressione muniri, statuentes, ut quisquis contra hoc præsumpserit aliquid attentare, centum libris auri pro pæna componat, quarum medietas fisco cedat, & pars altera illis, quibus injuria fuit irrogata. Testes hujus rei sunt, Otto Frisingensis Episcopus, Conradus Ratisbonensis Episcopus, Otto Herbipolensis Episcopus, Sifridus Augustensis Episcopus, Siboto Havelbergensis Episcopus, Engelbardus Coloniensis electus, Ulricus Pataviensis electus, Henricus abbas Hersfeldensis, Cono abbas Elevacensis, Hartmannus Fuldensis electus, Ludovicus comes Palatinus Reni & dux Bavariæ, Leopoldus Dux Austriæ, Otto dux Moraviæ, Hermannus Marchio de Baden & Fridericus frater ejus, Anshelmus Marschalcus, Wernerus dapifer, Walterus pincerna regalis aulæ & alii quamplures.

Et ego Conradus Metensis Episcopus Imperialis aulæ Cancellarius vice Domini Sifridi Moguntinensis Archiepiscopi totius Germaniæ archicancellarii recognovi.

Acta sunt hæc incarnationis Domini anno MCCXVI. Indict. IV. regnante Domino Friderico II. Rom. rege gloriosissimo & rege Siciliæ. Datæ Herbipoli per manum Bertoldi regalis aulæ protonotarii. V. Idus Maji. anno regni Domini regis IV.

P. 343. Anonymus Chronici auctor narrat, quod Archiepiscopo Theodorico à Papa proviso nonnulli Canonicorum obstiterint, deinde tamen res composita sit, annitentibus consulibus & populo civitatis Magdeburgensis. Huc igitur pertinet Mandatum, quod Carolus IV. Imp. ad civitatem Magdeburgensem misit, ut Theodorico Archiepiscopo homagium præstat, quod, ex MSto codice integrum hic apponam, cum in eo modo dictus ab Imperatore laudetur & Chronicon nostrum inde illustretur:

Karolus quartus divina favente clementia Romanorum Imp. semper Augustus ac Bohemiæ rex, Magistro consulum, consulibus & universitati civitatis Magdeburgensis, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Cum sedes Apostolica venerabili Theodorico, pridem Mindensi Episcopo, principi & consiliario nostro dilecto, de Ecclesia Magdeburgensi providerit & Archiepiscopali pallio per sedem eandem sibi transmisso, in præsentia nostra nuper cum omni reverentia digne recepto, etiam regalia Ecclesiæ suæ prædictæ à nobis, tanquam à Romano Imperatore ac Domino suo, suscepit, ut decebat: nos eundem Archiepiscopum habito respectu ad multiplicia merita probitatis ipsius, una cum Ecclesia sua castris civitatibus, munitionibus & Dominiis in nostram & imperii sacri protectionem & tuitionem assumsimus gratiosè, volentes ipsum & eandem Ecclesiam suam in juribus, privilegiis & libertatibus & gratiis obtentis ab Imperatore benigno favore protegere & Imperialis tuitionis præsidio conservare, sicut hæc omnia nuncii sive procuratores præfati Archiepiscopi, quos idem ad vos pridem præmisisse dinoscitur, ad vestram, ut credimus notitiam plenius perduxerunt. Quia vero dictus Archiepiscopus sedem suam, vosque ac loca singula sibiq; & Ecclesiæ suæ subjecta jam visitare, accedere & videre decreverit propria in persona, fidelitatem vestram seriose requirimus & hortamur, vobis districte præcipiendo mandamus, quatenus ipsum tanquam ordinarium & verum dominum vestrum cum reverentia condigna recipere, sibiq; fidelitatis & homagii juramenta præstare, obedire fideliter & parere, & in omnibus ad ipsum & Ecclesiam suam spectantibus debito subjectionis respectu efficaciter intendere debeatis, nullam in his sub pæna gravissimæ indignationis nostræ renitentiam facientes, præsentium sub Imperialis majestatis nostræ sigilli testimonio litterarum. Datum Nurenbergæ. anno MCCCLXI. Indictione XIIII. die XX. mensis Octobris, regnorum nostrorum anno sexto decimo, imperii vero septimo.

Et hæc quidem ad Chronici illustrationem sufficiant, quod vel emendare vel augere nunc non libet. Vale, Lector, & fave.

ANONY-

ANONYMI
Narratio Hiſtorica de rebus geſtis
ALBERTI
Ex Ducibus Brunſvicenſibus Epiſcopi Halberſtadenſis XIX.

Narratio Hiſtorica
De
ALBERTO EPISCOPO HALBERSTADENSE,
Duce Brunſvicenſe & Luneburgenſe.

ANNO incarnati Chriſti MCCCXXIV. Dominus Albertus de Anehalt, Halberſtadenſis Eccleſiæ Epiſcopus, in die exaltationis S. Crucis ex hoc ſeculo, ut pie creditur, ad Chriſtum migravit. Qui licet multa pericula in rebus & corpore pro Eccleſia ſua ſuſtinuit, tamen eam competenter ampliavit, civitatem & caſtrum Aſchariæ recuperavit. Caſtrum Snötlinge, & caſtrum Konigshof in Hartone, ſuis denariis acquiſivit. Ejus quoque corpore, quaſi in medio Eccleſiæ Cathedralis, tradito Eccleſiaſticæ ſepulturæ, fratres tunc præſentes, in loco Capitulari ſeorſim ſe recipientes, & terminum ad tractandum de electione futuri Pontificis præfigentes, in quo tamen, vocatis vocandis, vota fratrum ſe diviſerunt. Et major pars Capituli elegit Dominum Lodewicum de Neyndorp in Epiſcopum & Paſtorem, qui poſtea ex proviſione Papæ Joannis XXII. factus eſt Epiſcopus Brandenburgenſis. Alia vero pars Capituli, puta quinque numero, elegit Dominum Albertum de genere Ducum de Brunſwick progenitum. Papa vero Joannes XXII. providit Domino Ghiſekoni, ex genere nobilium de Holſatia procreato. Sed licet prædicti duo, à partibus Capituli electi, proviſionem Papæ ignorantes, ſuper ſuis electionibus, in diſcordia celebratis, coram Archiepiſcopo Moguntino, Domino Matthia, multum diſceptaſſent tandem ſervato juris ordine ſententiatum fuit, cum magna ſolennitate, pro Domino Alberto, & ejus electio per Archiepiſcopum eſt confirmata, & pars adverſa ſibi in expenſis condemnata: Poſt confirmationem & inveſtituram celeberrime factam, infra annum eſt in presbyterum ordinatus & in Epiſcopum, ſecundum formam Eccleſiæ, conſecratus. Poſt conſecrationem ſibi nihil certi apparuit de proviſione Papæ: prout idem Papa ſub bulla ſua proteſtabatur. Sic igitur in vinea Domini fideliter laboravit, & pondus diei & æſtus in humeris portavit, ut pro bravio denarium comprehenderet, cum ad ſtadium de talentis ſibi creditis redditurus rationem perveniret, & ſic in vinea ſua diſſipavit, ædificavit & plantavit. Caſtrum enim Emersleve, à ſuo prædeceſſore obligatum, tanquam ſpelunca latronum factum, valida manu circumvallavit & viriliter expugnavit, captos ibidem laqueo ſuſpendit. Caſtrum etiam Gatersleve circumvallando armatis viribus Eccleſiæ recuperavit, dudum ab Eccleſia alienatum. Item caſtrum Guntekenborg, ante civitatem Quedelingeburg ab eo circumvallatum fortiter expugnavit & deſtruxit. Civitatem quoque Quedelingeburg ſervitio cum quinquaginta marcarum reditibus Eccleſiæ ſubjugavit. Diſſenſione vero valida inter ipſum & Marchionem Miſnenſem exorta ſuis inimicis non parcens, quantum in eo fuit, incendiis & rapinis eodem demeritis exigentibus moleſtavit. Marchione autem Miſnenſe prædicto eidem Domino Epiſcopo ſe opponente in perſecutione ſuorum inimicorum in quodam conflictu bellicoſo convenientium, interfecti multi, & circa ſexaginta milites & famuli famoſi & ſtrenui ſunt captivati: inter quos Dux Wilhelmus patruus, & Dux Erneſtus frater carnalis de Brunſwick ipſius, capti ſunt & detenti, li-

 cet ipſe

cet ipse cum difficultate evasit. Verum ipse ob tale infortunium non desperans, sed potius fortis in adversis, castrum Warmestorp cum trecentis viris galeatis circumvallavit, & partem muri destruxit, & grande cœnaculum igne combussit; licet in procinctu expugnationis Marchio Misnensis cum duobus millibus galeatis, & optime expeditis, in adjutorium castro circumvallato venit, & ab obsessione liberavit, terramque incendiis & spoliis devastavit. Post recessum vero Marchionis idem Episcopus castrum Groninge obsedit multis machinis & aliis instrumentis ad expugnandum habilibus: & cum spes jam expugnationis adesset, ex quadam discordia Luneburgensis Ducis, patrui sui ibidem cum suis armatis exeuntis, & recedentis, castrum salvabatur. Hujusmodi vero inimicis sedatis Comites de Rhegenstein, & fere cum omnibus nobilibus & Comitibus ante Hartonem, insurrexerunt contra Ecclesiam Halberstadensem, & ex tribus ecclesiis tria castra ante civitatem Quedelingeborg erexerunt, incendiis & rapinis Ecclesiam inhumaniter devastantes. Ipse vero non ut mercenarius fugit, sed ut bonus pastor animam pro ovibus suis posuit, & congregata magna multitudine armatorum bene expeditorum, prædicta tria castra, fugatis & quibusdam inimicis captis, potenter expugnavit, & civitatem Quedelingeburg sic obsessam pristinæ libertati restituit. Illa autem seditione pacifice sedata, non longe post iterum Comites de Rhegenstein ad vomitum, sicut canes, redeuntes, Ecclesiam Halberstadensem nimium crudeliter invaserunt, Ecclesias confregerunt, clericos captivos in vinculis detinuerunt, & quod miserabilius est dicere, nec religiosis viris, nec sanctimonialibus pepercerunt. Durantibus sic ab extra infestationibus, bella intestina pullularunt. Surrexit enim quidam Jacob, dictus Snelhart, quem idem Episcopus in curiæ suæ Officialem recepit, & in Canonicum B. Mariæ virginis Halberstadii promovit, eidem præbendam conferendo, & parochiam in Osterwick vacantem sibi contulit, & procedente aliquo tempore ipsum ad Cathedralem Ecclesiam transtulit, & in Canonicum & Decanum præfecit. Quid plura? res & honores sibi credidit, & sic dilatavit, impinguavit, incrassavit, propter quod recalcitravit, dominum suum derelinquens & factorem, immemor omnium beneficiorum istorum, & quod horrendum est dicere, juramenti præstiti oblitus, quo Spiritu ductus nemo sanæ mentis dubitat, quandam conspirationem cum quibusdam Canonicis contra dominum suum Episcopum occulte fabricavit. Quod cum idem Dominus cum quibusdam Canonicis non consentientibus, ut debuit, impugnavit. Unde Jacobus Snelhart super depositione & destitutione sui Episcopi fortissime laborabat: ita quod aliam quandam conspirationem, pejorem priore, cum civibus Halberstadensibus iniit contra Ecclesiasticam libertatem, & eam Sigillo Capituli, multis fratribus de Capitulo & Episcopo contradicentibus, sigillavit. Obligavit enim Ecclesiam Halberstadensem perpetuæ exactioni dando civibus Halberstadensibus: ut sic Ecclesiam Halberstadensem, matrem & dominam plenam, populo, quod plorando pronunciandum est, fecit sub tributo. Super qua conspiratione, ad querimoniam Domini Alberti Episcopi, Dominus Henricus Moguntinus Archiepiscopus misit magistrum Albertum de Gotha, ad inquirendum de veritate conspirationis: qua inventa, auctoritate statutorum provincialium prædictum Jacobum beneficio & officio sententionaliter cum suis sequacibus privavit. Propter quod idem Jacobus Snelhart suam linguam ut gladium acuit, & non solum in verba prorupit blasphema & schismatica, sed & insana, putans maledicere fore bona conscientiæ signum: & quod veritate non poterat, saltem cum vitiis præsumsit eundem dominum suum Episcopum lacerare: cum & ratione hujusmodi conspirationis quidam Canonici vicarii & presbyteri civitatis Halberstadensis contra mandatum suum divina solenniter celebrarent, quod spirituali gladio non poterat, seculari brachio cum consilio & auxilio suorum Consulum & civium Halberstadensium attentavit, Cathedralem Ecclesiam & beatæ Virginis in urbe (Budæus *invitè* habet, sed minus rectè) clausit, & assumptis clavibus earundem, ne claves contemnerent, & nervos Ecclesiasticæ disciplinæ ad idem faciendum, misit clericos suos solemniores cum laicis multis ad Ecclesiam S. Pauli, ut quendam profanum celebrare prohiberent. Quod cum facerent reverentia qua decuit, insurrexerunt filii iniquitatis, immo, ut verius dicam, non filii sed privigni & nefarii præsumptores, quos idem Episcopus nutrivit, videlicet Consules una fere cum omnibus fere civibus, armata manu, deliberato animo, sicut boves & asini, non cognoscentes possesso-

tes possessorem suum & præsepe: & portis civitatis undique clausis, tanquam furiosi, cum gladiis & fustibus, tumultu horribili & inhumaniter, detestanda sævitia, sic sitientes mortem clericorum & laicorum ab Episcopo missorum, ut quod experientia docuit, per assassinos eos interficerent: Magistrum Henricum Decretorum Doctorem, Magistrum Albertum de Gotha in Jure Canonico peritum, duosque alios Scholares, aliosque clericos & laicos captivarunt & captivos detinuerunt. Nec solum vivos, sed jam mortuos spoliarunt, & multis vulneribus martyriraverunt, & sic sævierunt factis & verbis, quod idem Dominus Episcopus per murum civitatis, cum alias fugere mortem non posset, cecidit & sic evasit: & sic peccatum addiderunt super peccatum. Væ igitur genti peccatrici! populo gravi, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt dominum suum & honorem: quoniam meretrix facta est civitas fidelis, plena judicii. Justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ argentum versum est in scoriam: virtus in vitium: fama in infamiam: bene politum speculum in menstruosum. Ingredere in petram, & abscondere in fossa, homo, à facie nobilium virorum. Sunt ergo rei criminis læsæ majestatis, perpetuò diffidati & banniti sunt: sic confusi, ut suæ malitiæ non inveniant successores. Sic autem rigor ultionis insurgat, ut contra vitæ subsidium mortis solatium invocent. Quis enim locus tutus erit? & quis reorum securitate gaudebit? si matrix Ecclesia, & in Christo pater tantis & talibus periculis exponuntur? Quos filios, quos filiorum relatores tanta contumelia non tanget, & confusio tam aspera non movet: Sic igitur matre litium & materia jurgiorum discordia intus & extra regnante, seminatore ipsius discordiæ, ut creditur, ad capiendas animas hoc procurante, & ultra biennium Dominus in se sperantes more solito non dereliquit; sed Ecclesiam beati protomartyris sui Stephani in periculis fluctuantem oculis misericordiæ antiquæ respexit, & corda discordantium, prius Pharaonis cordibus duriora, in mollia & flexibilia commutavit. Ita quod hi, qui prius dispersi fuerunt & discordes, in unum per concordiam congregavit. Nam conspiratores conspirationis literas suis Capitulorum & civitatis Halberstadensis sigillis firmatas, à qua conspiratione, ut rerum magistra experientia docuit, prodiit omne malum, in locum, qui dicitur Wardehoch, extra civitatem, ante valvam S. Johannis, deportarunt, ipsasque ad rumpendum voluntarie tradiderunt, in præsentia ipsius Pontificis, sibique adhærentium aliorum etiam clericorum, militum, famulorum, & civium fere millium, ad hoc specialiter congregatorum. Qua conspiratione maledicta tradita & corrupta, tantus jubilus & exultatio à clero & populo fuit quod exprimi vix posset lingua humana. Nam oves perditæ sunt inventæ, & filii prodigi, substantiam fidei suæ dissipantes, ad patrem & pastorem sunt recepti. Quid plura? non longe post idem Pontifex, cum civitatem suum Halberstad, de qua, ut dictum est, per murum cum pudore fugatus est, intrare proponeret, vocatis ad se duobus fratribus suis, Magno & Ernesto, & duobus patruis suis, Johanne & Wilhelmo, Ducibus de Brunswick, aliisque Prælatis, Canonicis, clericis, nobilibus, ministerialibus, militibus, famulis & populo innumerabili ad prædictam iter arripuit civitatem. Totus clerus cum fratribus, qui contra ipsum conspiraverant, una cum aliis ipsi Pontifici adhærentibus, cum processione solemni, vexillis præparatis, & campanis gloriose pulsatis, civibus & universis sibi obviam occurrebant, & eidem tanquam domino suo honorem & reverentiam debitam cum muneribus exhibuerunt. Et Consules civitatis una cum civibus in cœmiterio S. Martini congregati, sibi juramentum fidelitatis de novo præstiterunt, sub hac forma, ad Orientem se vertentes, dextra manu cum digitis elevatis: dat we useme Heren/ Bischoppe Albrecht van Halverstad/ de hier tho jegenwerdig iß/ also truwe/ und also hold sin willen/ als Borgere to rechte schullen ohreme Heren/ unde schollen ohme behulpen wesen/ unde sine Stad tho Halverstad ohme holden/ tho allen sinen Nutten unde Noden/ dat us God also helpe/ unde sine Hilligen. Idem etiam Pontifex quasi infra duos menses immediate sequentes, castrum & opidum Oschersleve pro tribus millibus & sexcentis marcis Stendaliensis argenti obligatum redemit & Ecclesiæ recuperavit. Istis autem omnibus sic laudabiliter peractis, Ecclesia Halberstadensis intus & extra ad tempus aliquod requievit. Et quia difficile est consueta relinquere, juxta illud:

Quod nova testa capit, jugiter inde sapit:

Prædicti Comites Albertus & Bernhardus de Rhegenstein, & Borchardus cum filiis suis de Mansfeld, à primævo ætatis suæ tempore, cujus contrarium in memoria non existit, Halberstadensi Ecclesiæ semper infesti, & bonorum, quæ tenuerunt & tenent Ecclesia, nimium ingrati, more consueto mox matrem suam sanctam Ecclesiam Halberstadensem iterato crudelius invadere cœperunt, sagittisque ardentibus & ignitis jaculis, tanquam noctu viri populatores, Ecclesiæ civitates, munitionesque alias, quantum in eis fuit, gravissime devastantes, molestiisque variis & fere innumerabilibus molestando, viduas & advenas quamplurimos occiderunt: pupillas & orphanos non paucos fecerunt: clericos & religiosos captos in duris vinculis detinuerunt. Sic igitur persecuti sunt inopes & mendicos, ut de habitationibus suis ejecti, filii quamplures, prius abundantes, una cum parentibus cogerentur panem ostiatim mendicare. Tali autem væ flebili non cessante, aliud væ priori flebilius supervenit. Domino enim Gisekoni de Holsatia, quondam proviso per Dominum Joannem XXII. Papam de Ecclesia Halberstadensi, ut dictum est, de medio sublato, qui ipsam Ecclesiam quasi pro derelicto habebat (nam Dominum Albertum, Episcopum prædictum ipsam Ecclesiam possidentem per viginti annos, & amplius, post talem provisionem, inquietare penitus non curavit, licet post vitam ipsius Domini Gisekonis ultra biennium, Domino Papa Clemente VI. non ignorante, ipsam Ecclesiam Halberstadensem pacifice tenuit & quiete) tandem seminatores zizaniæ Diaboli privigno Borchardo, de Mansveld comite, ab antiquo Ecclesiæ Halberstadensis æmulatore, procurante Dominus Clemens Papa VI. Alberto de Mansveld, ejusdem Borchardi filio, de Ecclesia Halberstadensi, ad preces Domini Caroli, regis Boëmiæ, in regnum Romanorum electi, providit. Quantus autem tum dolor cordis, & mentis anxietas de hac provisione venit clero & populo, vix potest, immo non potest literis sufficienter explicari. Quia non solum rerum, sed etiam animarum periculum formidantes, quod verisimile, sicut experientia postea docuit, exinde potuit evenire. Sed Dominus pius & misericors Ecclesiam Halberstadensem, sic procellosis fluctibus fluctuantem, gratiose respexit, æmulosque suis flagellis iracundiæ suæ monuit & correxit, ut sic matrem suam sanctam Ecclesiam Halberstadensem, à qua nequiter apostataverant, cujus etiam tunicam inconsutilem scindere nitebantur, recognoscerent, & ad cor humiliter redirent. Comes enim Borchardus de Mansveld prædictus Dei judicio cæcitate perpetua est percussus: Bosso suus primogenitus, tanquam plumbum, in aquis vehementibus est submersus: alius cervice fracta exspiravit: alius lepra infectus vitam finivit: alius in quodam conflictu interfectus: alius in remotis partibus qua morte mortuus ignoratur. Sic igitur idem Comes Borchardus de Mansveld in se & in suis filiis divinæ ultionis vindictam virga ferrea, ut spe salvus fieret, graviter est afflictus. Bernhardus vero de Rhegenstein cum multis militibus & famulis captus & quasi per quatuor annos in vinculis detentus est. Eo autem in vinculis detento, Albertus frater suus de Rhegenstein, Ecclesiæ sævus, dolis & fraudibus semper inimicus & æmulus, publice & occulte in campo Tanstede à personis humilibus & paucis, nutu divino suis famulis territis & in fugam conversis, ipso tum comite solo relicto, est illico interfectus: cui successerunt duo ejus filii, Olricus subdiaconus & Bernhardus laicus, qui percepta morte patris in Ecclesiam Halberstadensem & contra Dominum Albertum Halberstadensem Episcopum, tanquam leæna vel ursus raptis catulis sævientes, verbis & factis contumeliosis, & opprobriosis mendaciis, & fictis multis & variis famam ejus, quantum in se fuit, lacerantes, scribentes & narrantes, eundem Dominum Albertum fore reum & conscium mortis patris sui: quanquam idem Dominus Albertus coram Principibus, comitibus, nobilibus, militibus, & famulis & civibus purgare se canonicè paratum exhibuit: nec per eum stetit, quo minus venit hujusmodi purgatio ad effectum. Quod ultra idem Comes Borchardus de Mansveld malo malum cumulavit, & in profundum malorum descendit. Nam fidem verbaliter, manualiter, literaliter Domino Alberto Episcopo prædicto pro pace servanda præstitam, temere violavit. Castrum quoque Gerstorp pro ejusdem pacis observatione obligatum, per suum juramentum temerarium, immo falsum perjurium solvit. Finxit enim & pejeravit, eo quod filius suus eodem nomine, quo dictus Dominus Albertus Pontifex nominatus est, nominatur. Forma vero juramenti fuit hæc, tactis corporaliter

poraliter ſacroſanctis Sanctorum reliquiis, quod ego omnia & ſingula fidetenus Domino Alberto de Brunſwick Epiſcopo, quem capitulum, clerus & populus pro Epiſcopo Halberſtadenſi teneret, & haberet, promiſſa fideliter & ſine fraude integraliter obſervavi: Sic me Deus adjuvet & ſui ſancti. Cujus tamen contrarium nobiles & ignobiles clamaverunt. Cum autem idem Borchardus de Mansveld cum ſuis ſequacibus & fautoribus in flagellis Domini eſt minus emendatus, neſciens, ſeu, ut verius dicitur, nolens greſſus ſuos dirigere in ſemitis juſtitiæ, nec ad cor reverti, & agere fructus pœnitentiæ dignos: & cum aliud non reſtaret, conſequens neceſſarium fuit, ut idem Pontifex ſuam & ſuæ Eccleſiæ injuriam, ipſiusque Comitis & ſuorum ſequacium malitiam ulterius nullatenus ſuſtineret, volens potius pro populo ſuo viriliter bella gerere ſtudio pacis, quam mala gentis ſuæ videre: ut pravi coërcerentur, & boni in pace quieſcerent, & cederent. Memoratus igitur Pontifex, fortis in adverſis, cum ſuis & Eccleſiæ militibus, famulis & civibus caſtrum Lowenberg expugnavit, & non longe poſt in monte Zevekenberg novum caſtrum erexit: procedenteque tempore caſtrum Crottorp, quod fere inexpugnabile videbatur, copioſa multitudine equitum & peditum undique circumvallavit & potenter expugnavit, gratias Deo agendo & meritis beati Stephani protomartyris glorioſi, anno Domini MCCCXLIX. Nec eſt ſilentio tranſeundum, quod idem Pontifex Dominus Albertus viginti vicibus & ultra, ut creditur, ſolemnes expeditiones habuit tempore ſui regiminis innumerabili & copioſa multitudine equitum & peditum, in armorum neceſſariis expeditorum publice expanſis tentoriis, vexillis erectis, variis & diverſis inſtrumentis bellicis præparatis, caſtra inimicorum ſuorum circumvallavit, terraſque ipſorum incendiis, deprædationibus potenter devaſtando. Primam autem expeditionem habuit ante caſtrum Guntekenberg: ſecundam ante Emersleve: tertiam ante Guterſleve: quartam ante Wevelinge: quintam ante Heimborg: ſextam ante Dernborg: ſeptimam in Valckenſtein: octavam ante Dal: nonam ante Lowenberg: decimam ante Gerſtorp: undecimam ante Nunnenborg, juxta Quedelingenborg: duodecimam in ædificatione novi caſtri Zevekenborg: tredecimam in ædificatione Hesnem: quartamdecimam in Warmſtorp: quintamdecimam ante Groningen: ſedecimam ante Genſevorde: decimam ſeptimam ante Querenvorde: decimam octavam in terra Comitis de Mansveld: decimam nonam iterum ante Derneborg: viceſimam ante Crottorp caſtrum.

Explicit Narratio.

HENRICVS MEIBOMIVS Junior

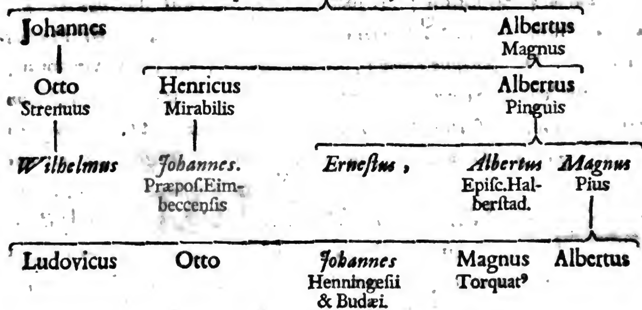
Lectori S.

Nonymi hujus *Narrationem de Alberto Epiſcopo Halberſtadenſi XIX.* ſtatim ſubjungere *Chronico Magdeburgenſi* volui, quoniam in eo pag. *337.* etiam Epiſcopi illius mentio fit, paucis quidem verbis, ſed quæ egregiè nonnulla ex-

ponant. Nunquam ante hac lucem vidit, & est descripta ex Codice membranaceo, continente Chronicon Halberstadense. *Guillielmus Budaus*, rerum Saxonicarum peritissimus vir, & antiquorum monumentorum indagator solertissimus, non tantum *Chronicon* illud *Magdeburgense*, modo à me editum, (ceu patet ex iis, quæ in *vita Aberti Episcopi* pag. 38. & 39 ex eo allegat, quæque in mea editione pag. 338. comparent) sed etiam hanc Narrationem habuit, & sub nomine *Annalium Patriorum* allegat, jamque olim iis *Johannem Winnigstedium* Monachum Augustinianum cœnobii S. Johannis ante urbem Halberstadium & dein Pastorem Quedlinburgensem ad D. Blasii, in contexendo Episcoporum Halberstadensium catalogo, quamvis minus dextrè, usum notat. Auctor ignoratur: qui tamen sine dubio monachus aut clericus Halberstadii fuit, & quidem coævus, quique res, quas scire potuit & scivit, bona fide posteris tradere voluit. Ita enim in fine ejus verba habent, uti quidem ex suo exemplari, in fine pleniore, ea adduxit *Budaus*: *Hac facta & conscripta sunt tempore, quo prasedit Dominus Albertus Halberstadensis Episcopus sape dictus ab annis Domini MCCCXXIV. usque ad annum MCCCXCIX. Futura vero notabilia contingentia deinceps qui supervixerit conscribat, si cujus placuerit voluntati.* Plurimum autem, huic narrationi tribuit *Budaus in vita Alberti* hujus, cujus partem primam magna historiæ peritia conscriptam anno hujus seculi 24. Germanico sermone publicavit, exque iis *Cyriaci Spangenbergii*, aliorumque errores graves manifestavit. Quo autem majus pretium illi statuitur à *Budao*, qui passim particulas quasdam ex ea adducit, eò magis harum rerum curiosis gratum fore arbitratus sum, si totam & integram ederem. Cum autem *Budai* libellus memoratus quasi perpetuus quidam commentarius sit in hanc Narrationem, & notationem temporis, ab auctore non observatam, accurate suppleat, illum Lectori commendo, nec notas adjicio, ne illius optimi viri cedere vineta videar. Unum tamen præterire non possum. *Auctor Narrationis*, ubi Episcopi Alberti solemnem in urbem reditum describit, addit, *cum vocasse ad se duos fratres suos Magnum & Ernestum*

Erneſtum , *&* *duos patruos ſuos Johanem & Wilhelmum* , *Duces de Brunſwick* , quorum prius rectè ſe habet , cum *Magnus* & *Erneſtus* , non ſecus ac *Albertus* Epiſcopus , filii *Alberti Pinguis* fuerint. De *Johanne* tamen , & *Wilhelmo* , qui patrui vocantur , merentur legi verba *Budæi* pag. 164. *Johannes vocatur patruus* , *cum tamen non niſi ex fratre Magno nepos ipſius fuerit* , *Magni Torquati frater* , *poſtea Major Præpoſitus Halberſtadii. Wilhelmus patruus ibidem dicitur pro more iſtius ſeculi* , *cum ſaltem ipſius patruelis fuerit* , *Ottonis Strenui Ducis Luneburgenſis filius.* Quæ poſteriora de *Wilhelmo* recte notat , cum *Wilhelmus* , patruus ejus , *Abertus Pinguis* frater a. 1292. obierit , hic introitus vero in annum circiter 1339. incidat , quo non alius *Wilhelmus* inter Brunſvicenſes Duces fuit. De *Johanne* tamen dubites , quis ille fuerit , qui Albertum in urbem introeuntem comitatus. Si Genealogicos ſcriptores conſulas , tantum non omnes , tunc *Johannem* , *à Budæo* memoratum , ignorant, & tantum *Ludovicum* , *Ottonem* qui in Italia obierit , & *Albertum* Archi-Epiſcopum Bremenſem *Magni Torquati* fratres faciunt. Solus *Henningeſius* in ſuis tabulis Genealogicis addit *Johannem* , Archi-Epiſcopum Magdeburgicum : ſed fatetur , eum in catalogo eorum non reperiri , uti etiam à nemine memorari obſervavi. Quoniam tamen *Budæus* , tabularum antiquarum , in Archivis præprimis Halberſtadenſibus , diligentiſſimus indagator , addit , eum deinde Præpoſitum Majorem Halberſtadii fuiſſe , credibile eſt , eum *Johannem* aliquem , ex Brunſvicenſium Ducum familia , inter Præpoſitos majores inveniſſe : qui , ſi non fuit *Magni Torquati* frater , potuit eſſe *Henrici Mirabilis* filius , etiam *Johannes* dictus , alias Præpoſitus Eimbeccenſis & forte ille ipſe hunc reditum in urbem Alberti illuſtriorem reddidit , cum eodem tempore vixerit patruelis Epiſcopi. Tu, Lector; ſequentem Tabulam Genealogiacam, in quâ nomina eorum, de quibus agitur, aliis litteris expreſſa inſpice, judica , & Vale.

Otto
primus Dux Br. & Lyn.
Johannes
Albertus
Magnus
Otto
Strenuus
Henricus
Mirabilis
Albertus
Pinguis
Wilhelmus
Johannes.
Præpos. Eim-
beccensis
Ernestus,
Albertus
Episc. Hal-
berstad.
Magnus
Pius
Ludovicus
Otto
Johannes
Henningesii
& Budæi.
Magnus
Torquat⁹
Albertus

ALBER-

ALBERTI CRUMMEDYCKII,

Episcopi Lubecensis,

CHRONICA

Episcoporum Lubecensium:

Et

CONTINUATIO CHRONICÆ, ANONYMI.

ANONYMI
In Chronicam Alberti Episcopi Lubecensis

PRÆFATIO.

AMabilem nobilis ſcientiæ theſaurum, cujus reſpectu lapides pretioſi vileſcunt, cujus comparatione aurum contritum exiguæ arenæ, ac argentum luto ſimilatur, quanquam omnes per inſtitutum naturæ deſiderant, præſertim tamen altis animis plura ſciendi cupido radicitus innata eſt: animaque omnis quanto nobilior, tanto plus ſuper omnem rem pretioſam ditari cupit noticia rerum memoria dignarum. Quæ quidem noticia, cum veriſſime lateat in Chronicis aliisque antiquarum hiſtoriarum codicibus, in quibus majores noſtri illam pro poſteris ſepelierunt, ipſæ revera Chronicæ, hiſtoriarumqve ſcripturæ dici poſſunt precioſiſſimæ illæ aurifodinæ, ad quos Sapiens filium ſuum mittit, ut inde theſauros effodiat, Proverb. cap. 2. Et vero ad effodiendum & hauriendum ex eis ſepultos inibi divitiarum plurimarum theſauros, pro humana ditanda neceſſitudine quomodolibet oportunos. Eſt enim hiſtoriarum lectio modernorum morum ex veterum geſtis moderatrix, quæ frequenter virtutis & pacis divitias gignere conſuevit, quam & aliarum facultatum copia multiplex ſubſequi ſolet. Patefactis quippe priſcorum virtuoſis & recolendæ memoriæ actibus, Moderni certe ruditate nativa depoſita, cultis ingeniis, vitiorum ſurculis prius coëffoſſis radicitus, ad apices anhelant virtutum, attendentes qvod

ſola poſt funera virtus nomen inextinctum habet, & quod ipſa ſola & viventi & mortuo firma eſt & ſtabilis poſſeſſio. Intellectis quoque ex Chronicarum lectione calamitatibus, quæ ex bellorum fomite veteribus accidere, fiunt plerumque patriæ & Principes pacis cupidi, gladios transferentes in vomerum cultros: & juxta fortunam priſcorum quisque cogitat infelicem pauperiem, qvæ ſuis temporibus accidere poſſit, divitiis, quas virtus & pax pariunt, prævenire: ſtudentque nanciſſi, quæ has ſubſequi ſolent, facultatum opes felices. Hujuscemodi itaque pretioſiſſimi theſauri in Chronicis aliisque hiſtoriis, ut præmittitur, latentis fodinæ puteum reverendus in Chriſto pater & Dominus, Dominus Albertus militari ſtirpe Crummedyck in Holzacia ortus, ſanctæque Lubicenſis Eccleſiæ Pontifex XXIII, pro haurire volentibus inobſtructum ac patentem ſervare deſiderans, animi nobilitate provocatus, diligenter recollegit diverſas veterum Chronicarum ſcripturas ab olim in camera Epiſcopali disjectas atqve diſperſas, addiditque & hic in unum pro ſe ac ſucceſſoribus redegit volumen ordine infra ſcripto ſub anno MCCCCLXXVI. Domini Jheſu Chriſti, Dei & hominis, noſtri ſalvatoris: qui tantum Pontificem pro Operis faga hujusmodi in ætheriis manſionibus ditare dignetur theſauro, qvem, ut ait, nec tinea nec ærugo demolitur, Amen.

CHRO-

CHRONICA EPISCOPORUM LUBECENSIUM.

EXpedit nonnunquam, immò sæpius, & profuit antiquorum actus utiles & laudabilia ac memoranda gesta utiliter conscribere, ut posteri eorum, ea legentes, ad vivaciora gerenda studia, illorum exemplis permoti efficacius excitentur, & ea quæ illi diris nonnunquam fatigiis ac laboribus acquisierunt, nè damnosè pereant, virtuosè defendant, tueantur & conservent: cum testante Poëta:

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

Et etiam ut Deum eò fidelius exorent pro salute ipsorum, quorum ingeniis, sudoribus & diligentia bona, quibus vivere habeant & statum suum gloriosè tenere, feliciter conservata & nonnunquam reperiant augmentata ac notabiliter meliorata. Hinc est quod præsens historia, sive parva Chronica, de actibus & gestis Pontificum Aldenburgensium & Lubecensium, pro digna præteritorum memoria, prout ex Chronicis variis, & registro mensæ Episcopalis Lubecensis, limpidius haberi potuit, sub compendio quodam brevi, fideliter est conscripta, & usque ad tempus venerabilis Patris, Domini Arnoldi, præfatæ Ecclesiæ Episcopi, exactè continuata. In laudem & gloriam Dei & Patronorum Ecclesiæ ejusdem, antiquorum memoriam & utilitatem & profectum præsentium ac futurorum.

Eo tempore quo magnus *Otto*, primus hujus nominis Imperator imperii gubernacula potenter ac magnifice feliciterq; rexit: postquam civitatem Magdeburgensem condidit, quam Slavis per eum subjectis metropolim statuit, ei quinque Ecclesias suffraganeas subjiciens: animadvertens civitatem *Aldenborch* in terra Wagirorum sitam (in terminis Slaviæ illius plagæ, quæ modo Holtzatia vocatur, quæ & Slavica lingua *Starigarde*, id est, antiqua civitas nuncupabatur, & quoniam fortissimis incolebatur viris, in qua & Regulos quoque resedisse, qui latè dominio potiti fuerunt, scripturæ antiquæ memoria) pro Episcopali sede aptam, instituit ibidem Ecclesiam Cathedralem: subjiciens ei omnem provinciam Obotritorum, à terminis Holtzatorum usque ad flumen Peenam & urbem Demmyn ac civitatem Sleswig, ubi nondum erat Episcopus: Construens ibidem in *Aldenborg* Ecclesiam in commemorationem S. Johannis Baptistæ, dans ei Pontificem primum *Markonem*.

Post hunc succeſſit *Egwardus*, Episcopus secundus Aldenborgensis, qui à S. Adaldago, qui primus post conversionem regni ad fidem, ordinavit Episcopos in Dacia, est ordinatus. Sub quo Egwardo Slavorum provinciæ Ecclesiis, sacerdotibus & monachis repletæ sunt: qui & plurimos Slavos ad fidem Christi convertit.

Post hunc tertius successit *Wago*, vir totus religiosus, hic summa prosperitate inter Slavos degens, dedit sororem suam forma elegantem & facie pulcherrimam Regulo Obotritorum Billug post preces irrefragabiles; cui & magnam dedit partem decimarum Ecclesiæ, sed postea dolosè bona Ecclesiæ invasit, sorore dicti Episcopi turpiter repudiata.

Post quem quartus successit Episcopus *Ezico*, vir venerabilis valdè & devotus. Hujus tempore Slavia à fide recessit, & in Ecclesia Aldenburgensi LX. presbyteri ceterarum pecudum more obtruncati, taliter martyrio consummati sunt, ut cute capitis in

tis in modum crucis incisa, ferro cerebrum singulis aperiretur. Deinde ligatis post tergum manibus per singulas civitates Slavorum tracti sunt, usque dum cum magno cruciatu lamentabiliter deficerent. Tanti denique in Slavia habebantur martyres tunc temporis, ut vix libro comprehendi possent.

Post hunc quintus successit *Volgwardus*, vir magnæ perfectionis. Hic persecutionis tempore, à Slavis ab Ecclesia sua pulsus, abiit in Norwegiam, ubi multum populum Domino lucratus est, & tandem cum gaudio reversus est in sedem suam.

Post hunc sextus, *Reimbertus*.

Septimus, *Benno*, homo prudens & magnæ industriæ. Hic reordinavit reditus Ecclesiæ Aldenburgensi pro subsidio sustentationis fratrum annuatim per Ottonem primum assignatos. Illis quoque temporibus, qui nunc Canonici dicuntur, pro tunc fratres in omnibus Ecclesiis cathedralibus Saxonum & Slavorum nuncupabantur, secundum Helmoldum. Sed cum iste Benno propter tyrannidem Principis Christianorum secularis, populum Slavorum ad fidem noviter reversum nimium pensionibus vectigalium gravantis, reperit Slavos nec Dei memores, nec ad sacerdotes benivolos: videns se circa populum casso labore fatigari, cum non inveniret ubi requiesceret pes ejus, pervenit ad Hildensemensem præsulem Berwardum, aperiens ei angustias suas, ac quærens in tribulatione consolationem, ab eo humaniter recollectus, cum dedicaret eo tempore Ecclesiam monasterii S. Michaëlis in Hildensem, quod Berwardus Episcopus noviter fundaverat, à populo Benno Episcopus compressus & attritus, post paucos dies vita functus est: in aquilonari ejusdem Ecclesiæ parte honestam recipiens sepulturam.

Post hunc octavus successit *Meignerus*.

Nonus *Abelinus*.

Decimus *Ezo*. Tempore hujus Ezonis anno Domini M. LI. Ecclesia Aldenburgensis divisa est in tres Episcopatus, per magnum Albertum, Hamburgensem Archiepiscopum fungentem Archiepiscopi & etiam legationis Apostolicæ ministerio. Statuit ille de peregrinis Episcopis *Johannem* in Meklenborg, *Aristonem* in Ratzeborg, & in Ecclesia Aldenborgensi jam erat *Ezo*. Sub isto etiam Ezone Slavi facta conspiratione iterum relapsi à fide, presbyteros & Christianos lapidabant & mactabant anno Domini M. LXVI. Hoc tempore *Johannes* Episcopus Mekelenborgensis, homo senex, truncatus manibus & pedibus in platea projectus est, & caput ejus Slavi Deo suo Radegast immolaverunt.

Post mortem hujus Ezonis sedes Aldenborgensis vacavit annis LXXXIV.

Anno Domini M. C. LIII. videns Hartwicus Archiepiscopus Hamborgensis, quod pax firmabatur in Slavia, incepit reædificare sedes Episcopales, restaurans Ecclesiam Aldenborgensem, venerabilem sacerdotem *Vicelinum* de Mindensi parochia oriundum in villa Querenhamele (qui veniens de Francia per Archiepiscopum Magdeburgensem presbyter ordinatus, in Lubeke tempore Henrici reguli verbum Dei seminavit, cui Archiepiscopus Hamburgensis commisit Ecclesiam Falderensem, & ad ejus prædicationem plures ad fidem conversi sunt) Aldenborgensi sedi consecravit Episcopum undecimum, cum jam esset provectæ ætatis & mansisset in terris Holtzatorum annis triginta. Missusque est in terram famis & egestatis, ubi erat sedes Sathanæ & habitatio omnis spiritus immundi. Factaque sunt hæc Duce Henrico Leone & Comite Adolpho inconsultis. Unde accidit ut amicitia quæ erat inter Episcopum & Comitem, qui eum antea ut patrem venerabatur, deinceps rumperetur. Nam tulit omnes decimas pontifici de jure debitas. Et accipiens postea Episcopatum per virgam de manu Ducis Henrici Leonis, faciens quod necessitas imperavit, statim recepit à Duce villam Buzu, cum suis attinentiis, cum promissione de majoribus, consentiente Comite Adolpho Holtzatiæ, qui etiam decimas restituit eidem. Vicelinus autem incepit incolere villam Buzu & habitavit primo sub fago, quousque construeret casas in quibus posset consistere, habuitque initia debilia, cum Comes, qui aliis optimus fuit, Episcopo soli fuerit mediocriter bonus. Hic Vicelinus sæpius præsagiebat cultum domus Dei in brevi sublimem futurum. Remisit quoque eo tempore Comes Holtzatiæ Duci trecentos mansos, de beneficio suo, qui oblati sunt per manus Ducis Vicelino Episcopo in dotem Ecclesiæ Aldenborgensis, cum certis largis privi-

legiis

legiis, super iisdem mansis per Ducem concessis. Tandem Vicelinus in Faldera paralysi tactus est: manus, pes & totum denique latus dextrum exaruerunt & tandem plenus virtutibus obiit in Christo, sepultus est in Falderensi Ecclesia & fecit miracula post mortem. Sedit in Episcopatu annos V. hebdomadas IX.

Post transitum Vicelini, anno Domini M. C. LVIII. ad instigationem Ducissæ, Henrico Leone Duce in remotis agente, sacerdos quidam, *Geroldus* nomine, de Suevia natus, Capellanus Ducis, scientia divinarum scripturarum adeo imbutus, ut neminem in Saxonia videretur habere parem, in Episcopum Aldenburgensem duodecimum à Clero est electus: Archiepiscopo Bremensi eum confirmare recusante, per Henrici Ducis promotionem, cum quo ad Italiam tempore coronationis Friderici primi iter arripuit, per Papam Adrianum confirmatus & gratanter consecratus. Hic postquam in sanctuario Aldenburgensi parvo, unum tantum altare habente, per Vicelinum ædificato, explesset mysteria sacra, Lubick transiens in foro publico Dei verbum prædicavit & gentem ibidem convertit. Cumque ad dicti Geroldi instigationem Dux Henricus Leo Adolphum Comitem convenisset, ac cum eo de trecentis mansis, Ecclesiæ Aldenburgensi in dotem assignatis, rationem habuisset, designavit Comes Episcopo in possessionem *Utbin*, Gamal, cum appendiciis eorum. Insuper prædio Buzu villas Desveld & Wobese in complementum adjecit. Sed habita inquisitione prædia hæc cum omnibus assignatis vix centum mansos continebant. Quamobrem mensurare fecit Comes terram funiculo brevi, paludesque & nemora mensus est, maximum agrorum numerum constituens. Sed Duce terram mensurari debere juxta patriæ morem, nec nemora nec paludes mensurandas, decernente, non poterant trecenti mansi reperiri. Hic Geroldus Archiepiscopum Bremensem adiens, cum plurima sibi obsequia benivolè impendisset, pro restitutione Faldarensis monasterii, quod suus antecessor Vicelinus fundasse & possedisse dinoscitur, exactissimè instabat. Sed Archiepiscopus in suæ Ecclesiæ partem pronior, callidis sponsionibus Episcopum Geroldum vacuum abire permisit. Geroldus verò ædificavit civitatem & forum Uthin, domum sibi ibidem & mansionem statuens.

Circa idem tempus *Geroldus* Episcopus, anno Episcopatus sui quarto videns urbem Lubicensem notabiliter in divitiis crescere & Aldenburgensem civitatem, propter paganorum continuum incursum, peccatis forsan exigentibus, miro modo depauperari & decrescere, suis obtinuit precibus à Duce Henrico Leone, ut sedes cathedralis in Lubeke transferretur, eo quod esset locus populosior & munitior & omni prorsus aptitudine commodior. Designavit quoque Dux locum pro oratorio construendo & constituit illic præbendas duodecim pro clericis & tertiam decimam præposito assignavit: ac areas pro curiis deputavit, assignans etiam reditus & decimas & certas villas in stipendia fratrum ibidem Deo servientium. Episcopus verò Geroldus concessit eisdem fratribus *Ecclesiam forensem beatæ virginis* cum omnibus suis emolumentis & cum omnibus oblationibus totius civitatis in stipendii perpetui augmentum. Anno Domini M. C. LXII. præfatus Dominus Geroldus Aldenburgensis Ecclesiæ Episcopus duodecimus, Ecclesiæ verò Lubicensis primus, sacramentis salutaribus communitus, illucescente die carnis sarcinam deposuit, sepultusque est in medio Basilicæ Lubicensis quam ipse fundaverat, & hodie ad novum Chorum translatus sub parvo quiescens lapide blavio, statim infra cancellas. Sedit annis quatuor.

Conradus Geroldi primi Episcopi Lubicensis germanus, Abbas in Riddageshusen successit fratri in sedem Episcopatus, quem eis dedit in Præsulem Dux Henricus Leo, licet Hartwico Bremensi Archiepiscopo & omnibus pene Lubicensibus esset contrarium. Sed voluntas Ducis prævaluit, cui eo tempore refragari formidulosum erat. Consecratus quoq; est per manus Hartwici Archiepiscopi Bremensis in urbe Stadensi. Hic literatura, facundia, largitate & affabilitate pollebat. Clero tamen suo severitate quadam abusus est in principio extraneos diligens sed suos fastidiens. Sed postea in alterum virum mutatus est. Multis enim adversitatibus à Duce Henrico, Episcopatum ab eo per virgam recipere renuens, passis, clero suo compati didicit. Iste Conradus *Ecclesiam B. Petri* in Lubick cum offertorio & omnibus emolumentis Canonicis perpetuè concessit. Hic existens in via peregrinationis ad terram sanctam cum

cum Duce Henrico in civitatem Surs quæ aliàs Tyrus dicitur, spiritum Deo reddidit. Sedit annis sex.

Henricus abbas ad S. Ægidium in Brunswig, ordinis S. Benedicti à Capitulo eligitur in Episcopum. Ab Episcopis verò Havelbergensi, Ratzeburgensi & Suerinensi in præsentia Ducis consecratur, anno M. C. LXVIII. Hic vir magnæ scientiæ & sanctitatis ac facundissimus, de Brabantia oriundus, primo erat Rector Scholarum in Brunswig, postea abbas, demum in Lubicke in Episcopum est electus. Hic cum Duce Henrico, una cum antecessore suo Conrado in peregrinatione ad terram sanctam constitutus, in mensa Regis Græcorum, quæstione de processione Spiritus Sancti in medium proposita, cum Græcis disputans, evidentissimis eis ostendit rationibus, Spiritum Sanctum à patre & filio procedere: etiam Doctorum Græcorum Anastasii & S. Cyrilli & aliorum auctoritatibus illud firmans, ac cunctis eorum respondens rationibus in præsentia Regis Græcorum & Ducis Henrici Leonis. Et magnificatus est in conspectu Regis, Principum & Pontificum laudantium doctrinam ejus. Hujus tempore Dux Henricus ædificare cepit *Ecclesiam Lubicensem*, quæ modo est, in honorem *SS. Johannis Baptistæ & Nicolai*, & cum dicto Episcopo primum lapidem posuit. Iste Henricus Episcopus fundavit *monasterium S. Johannis Evangelistæ* & posuit in eo monachos ordinis S. Benedicti, qui hodie translati sunt ad *Cismer*, certas decimationes & villas in dotem eis conferens. Per medium hujus Henrici Episcopi Imp. Fridericus I. cum conclusisset civitatem Lubicensem obsidione fortissima, ab impugnatione cessavit, donec cives consulentes Ducem, ejus consensu Cæsari homagium præstiterunt. Huic crebris vexato febribus Imp. Fridericus I. proprium suum misit Physicum ad civitatem, ut remediis oportunis ei subveniret. Sed in ea infirmitate mortuus tumulatus est in choro monasterii S. Johannis per eum fundati. Sedit annis quindecim.

Conradus secundus, vir literatus & facundus in multis Ecclesiis beneficiatus, sede Ecclesiæ Lubicensis vacante ad petitionem Capituli per Imp. Fridericum I. cujus fuit Cancellarius, datus est in Episcopum & sibi per eum de Ecclesia provisum, anno Domini M. C. LXXXIII. Iste Conradus, licet per Archiepiscopum Bremensem confirmatus, nunquam tamen fuit in Episcopum consecratus. Hic dum ad regendum accederet & Adolphum Comitem super Advocatia Uthinensi & aliis multis sibi adversari cerneret, suis dispositis rebus cum argento & supellectili & equis optimis, quos hinc inde extorserat, abiit ad Sigfridum Archiepiscopum Bremensem, cui curam, quam ab eo receperat, resignavit, & clero Lubicensi se minime reversurum rescripsit.

Theodoricus Præpositus in Zegeberge, vir justus, pius & mansuetus, in Episcopum Lubicensem, Hartwico Archiepiscopo Bremensi se electioni immiscente, & Capitulum Lubicense usque in Hamburg citante, pari voto & consensu Archiepiscopi & Capituli, Ecclesia pastore suo orbata, in Episcopum assumtus est anno Domini M. C. LXXXVIII. Qui cum absens esset, intimata sibi electione omnibus modis contradixit & consentire renuit. Ad exhortationem tamen Archiepiscopi & Comitis Adolphi, non sine lacrymis consensum præbuit, victus tandem recipiens investituram de manu Friderici Imp. de Italia redeuntis. Iste, cum Dominus de Mekelenborch, deficientibus Slavis in insula Pole, Teutonicos colonos colligeret, ac illos Teutonicos, ne decimam debitam Episcopo solverent, pertinaciter defensaret, considerans tutum non esse cum eo, qui haberet sociam multitudinem, contendere, cedendo potius in parte, ut reliquam partem in pace obtineret, de consilio Episcopi Suerinensis & Capituli sui, decimarum medietatem dicto Principi in feudum concessit, ut de altera medietate justam decimam expeditè ipsum habere efficeret. Sedit annis XXIII.

Bertoldus per Capitulum Lubicense in sedem Ecclesiæ est electus anno M. CC. XI. Iste Bertoldus ob certas commoditates resignavit Burgensibus Lubicensibus habitationem, quam habebat Episcopus in Alde Lubeke, cum consensu Capituli sui. Iste instituit Camerarium perpetuum pro Canonicis suis, & sibi reditibus perpetuis de censibus mensæ Episcopalis providit. Ædificavit etiam primum molendinum in curia Uthin. Sedit annis XXIV.

Johannes, de Lubeke dictus, Ecclesiæ Lubicensis Decanus, electus est in Episcopum anno Domini M. CC. XXXV. Qui mox post suam confirmationem dedicavit Ecclesiam monasterii in Reinevelde, propè Lubeke ad duo miliaria situati. Iste assignavit reditus perpetuos pro pane & vino in cæna Domini. Sedit annis XXII.

Albertus Archiepiscopus Livoniensis, sive Rigensis, in Lubeke residens datus est in tutorem sive ministrum Ecclesiæ Lubicensis anno Domini M. CC. XLVII. qui sedit per sex integros annos, quibus vacavit Ecclesia Lubicensis post mortem Domini Johannis de Lubeke. Anno ejus secundo orta est discordia gravis inter eum & Johannem & Gerardum Comites Holtzatiæ, super decimis in terra Aldenburg. Nam Comites affirmabant se magnam decimarum in feudum tenere ab Ecclesia & similiter vasallis suis decimas certas in feudum contulerunt. Sed tandem post vanos tractatus, compositione interveniente, publicè fatebantur, se per totam terram Aldenburg nullas ab Ecclesia in feudo decimas tenere vel aliis concedere potuisse, exceptis duabus villis, scilicet utraque Brode, in quibus medietatem percipere consueverunt. Insuper solenniter concordarunt, ut de singulis mansis, cultis & incultis, & qui redigi ad culturam possint, à palude quæ Dolge dicitur, ipsa palude inclusa, usque ad mare, decimæ quatuor modiorum puræ siliginis majoris mensuræ exsolvantur. Et dederunt Comites Ecclesiæ duos mansos in villa Sussowe, cum omni jure & libertate: in quibus fecit Episcopus granarium magnum erigi, & ad illam villam omnes homines in curia Aldenborg suas decimas singulis annis expensis propriis deducere debere Comites districtè præcipiebant. Iste emit medietatem molendini in Swartow, pro centum marcis, alia medietas jam fuit Ecclesiæ. Sed totum hodie est civitatis per viam emptionis. Dedit etiam centum marcas Henrico Godowen militi, pro liberatione certarum villarum, in quibus de facto jus sibi esse dixit idem Dominus Henricus.

Frater Johannes de Deyst, de ordine Minorum, de Brabantia oriundus translatus est ad petitionem magni Principis, Dn. Wilhelmi, Regis Romanorum, cujus fuit Capellanus & Consiliarius, per Papam Innocentium IV. à Sambiensi Ecclesia ad Ecclesiam Lubicensem anno Domini M. CC. LIV. Iste magnus erat Theologus & prædicator crucis generalis solennis & prudens Dominus. Hic reperit reditus mensæ Episcopalis & bona valdè dissipata per Comites Holtzatiæ Gerhardum & Johannem fratres: & propter penuriam, quod non haberet, unde viveret, cessit ad integrum annum & ultra. Et reversus consecravit plures Ecclesias in Diœcesi & extra, ut mediantibus procurationibus sustentari posset. Tandem considerans gentem pravam induratam & asperam redemit vexationes bonorum Ecclesiæ octingentis marcis à Comitibus & militaribus, ut pacem cum eis haberet. Ita quoque relaxavit Comitibus ducentas marcas, & villam Flemingsdorpe resignavit, & villam Lancken commutavit, ut libertaret colonos Ecclesiæ universos à Grevenschat: & advocatiam in Uthin emit à Volrado de Lapide, & mansionem principalem advocati pro sexcentis marcis. Iste novam dignitatem, sc. Cantoriam, in Ecclesia Lubicensi instauravit, statuens ut cunctis festivitatibus cum baculo argenteo, cum socio similiter habente baculum ejusdem formæ incedat, assignando ei certos reditus. Item libertavit opidum Uthin cum jure Lubicensi. Multa etiam privilegia utilia pro Ecclesia impetravit. Tandem rediens ad Regem Romanorum, obiit circa partes Rheni in Essendia & sepultus in Nuisia. Sedit annis VI.

Johannes de Tralowe, existens Scholasticus Ecclesiæ Lubicensis, electus est concorditer à Capitulo in Episcopum, confirmatus in Stadio per Archiepiscopum Bremensem, anno Domini M. CC. LX. Uno quoque die ordinatus est in presbyterum in armario superiori Ecclesiæ Lubicensis, & sequenti die consecratus est in Episcopum apud fratres minores: quia Comites Holtzatiæ faciebant ei impedimentum, cum excommunicati essent. Iste potenter ædificavit magnam domum lapideam in Uthin cum maximis sumptibus & expensis, occasione cujus contraxit magna debita per successorem suum postea successivè soluta. Iste emit ab Ottone de Plone judicia villarum Malente & certarum aliarum pro CC. & XXV. marcis. Sedit annis XVI.

Borchardus de Sercken, Cantor Lubicensis, homo octuagenarius electus est in Episcopum per arbitrium anno Domini M. CC. LXXVI. Et licet plures non puta-

bant eum ad quinque vel sex annos posse supervenire, sedit tamen XLI. annis & prudenter rexit. Iste primo anno sui pontificatus, propter debita per antecessorem suum contracta, recessit in Franciam & multam pecuniam successivè pro antecessore suo solvit. Emit etiam villam Eggerdistorpe pro CCCXXX. marcis, & tertiam partem judicii colli in duodecim villis mensæ Episcopalis. Et tempore sui regiminis Canonici Ecclesiæ Lubicensis bis fuerunt expulsi, primò anno ejus quarto, secundò anno ejus vicesimo tertio. Et in secunda vice personaliter ivit ad curiam & ut murum se opposuit, ac quatuor annis continuis ibi constanter stetit, disputando ac Ecclesiæ suæ jura defendendo, habens contra se, nedum Consules Lubicenses, sed & prædicatorum & minorum ordines, multam ibi valdè pecuniam expendens in angustiis multis. Iste novam dignitatem in Ecclesia sua instituit, sc. Cellerariam, de qua Canonicis penes præbendales singulis quartis feriis & sabbatis per Cellerarium ministrantur pro qua assignavit singulis annis LX. mesas siliginis de decimis mensæ Episcopalis. Unde adhuc hodiè successores sui omni anno solvunt LX. marcas Lubicenses. Iste etiam ædificavit Capellam annexam domui magnæ lapideæ in Uthin, quæ tamen hodie diruta est, & major Capella & solennior per Episcopum Everhardum in locum ejus constructa. Iste fundavit unam Vicariam in Ecclesia Lubicensi ad altare S. Abundi, quæ tamen hodie ad aliud altare translata est. Hujus etiam auctoritate Ecclesia parochialis in Uthin in Ecclesiam Collegiatam est erecta, licet per alios sit dotata. Iste etiam ordinavit carceres tenendos per Decanum Lubicensem, certos reditus assignando. Sedit annis XLI.

Henricus de Bockholte. Iste per Medicinæ artem multis quæsitis pecuniis electus fuit in Decanum, postea in Præpositum. Demum Anno Domini MCCCXVII. concorditer electus fuit in Episcopum Lubicensem, oriundus de Lubeke majoribus civitatis, fuitque confirmatus à Capitulo Bremensi, & de ejusdem Capituli mandato consecratus, Archiepiscopo Johanne in remotis agente; & tàm in confirmationis quam consecrationis assecutione LX. marcas Lubicenses expendit. Eodem verò anno in die Galli primam suam missam Episcopalem cantavit: In qua quidem solennitate ad MM. marcarum exbursavit. Iste citatus fuit in secundo sui regiminis anno ad Curiam Romanam personaliter per Archiepiscopum Bremensem ex eo, quia non sua auctoritate & mandato, sed sui Capituli fuit confirmatus & consecratus. Cum quo ibidem per septennium litigavit, donec omnia per eundem Dominum Henricum attentata in officio Pontificali in spiritualibus & temporalibus per summum Pontificem essent approbata & ratificata. In qua lite ultra septem millia florenorum expendit. Dictoq; Domino Henrico in curia existente, Dominus Gerhardus Comes Holtzaciæ instinctu Diaboli, manu hostili curiam & opidum Uthin & alia bona Episcopalia tyrannicè invasit, colonos captivando & exactionando, reditus & proventus Ecclesiæ asportando &c. Pro quo excessu certis impetratis à sede Apostolica judicibus, per censuram Ecclesiasticam idem Comes compulsus, transtulit in Episcopum & suos successores jure perpetuo centum marcarum reditus in certis bonis, jus patronatus Ecclesiæ in Lutkenborg & Plone & duarum præbendarum alternis vicibus, una in Ecclesia Lubicensi & altera in Ecclesia Hamburgensi, pro emendâ & satisfactione. Et cum hoc prosternebat se cum XL. militaribus ad pedes ejus, veniam postulans de commissis. Et terram suam ab eo recepit in feudum & homagium ei præstitit, sicut progenitores sui facere consueverunt. Et in hac lite expendit ad M. CC. marcas Lubicenses. Et reversus de curia remisit idem pontifex pro servitiis cameræ Domini Papæ M. CCC. florenos. Invento quoque quodam Wilhelmo Craacht, pro Decano se gerente, propter certa sua crimina & defectus, eum per privationis sententiam à Decanatu & præbenda amovit & aliis personis de eisdem providit. Iste redemit LXXX. marcarum reditus pro M. marcis puri argenti à Domino Wolff de Kuten milite & XX. mensas siliginis pro CVI. marcis à quadam civissa. Et villam Putekendorpe redemit pro LX. marcis. Iste reperiens opus Chori Ecclesiæ majoris ante LX. annos inceptum penè absque spe consummationis, dictum opus complevit & cum ambone, sedibus fenestris & aliis necessariis aptavit. In quo opere ultra bis mille & CCCC. marcas Lubicenses expendit. Et etiam in curia Episcopali in Lubike domum magnam ædificavit de novo & in Ecclesia Lubicensi unam præbendam incorporatam & duas distinctas,

& sex

& sex Vicarias dotavit & fundavit. Iste etiam dedit pro mensa Episcopali villas Bissowe pro M. marcis, Seretze pro DCCCL. & XXIII. sol. comparatas, exceptis XCIV. marcarum reditibus ad duas præbendas distinctas præfatas & pro Decano in villa Stove assignatis. Item villam Grote Parin / pro M.CCC. XXV. marcis cum proprietate emit. Item legavit in testamento successori suo M. marcas. Sepultusque est in medio Chori novi per eum constructi, sub imagine Episcopali elevata, de aurichalco fusa. Sedit annis XXIII.

Johannes Muel Scholasticus ecclesiæ Lubicensis electus est à Capitulo concorditer Anno Domini MCCCXLI. consecratus ab Episcopis Bremensi, Sverinensi & Ratzeburgensi & eodem die consecrationis dedicavit Chorum novum per antecessorem suum constructum in honorem patronorum Ecclesiæ. Iste primò curiam in Uthin munivit fossa aquam circumferendo, de consensu Comitum Holtzatiæ. Iste emit villam Dodowe cum silva & suis attinentiis pro M. CC. marcis. Ædificavit quoque in Ecclesia Lubicensi majori capellam prope armarium: in qua una cum Episcopo Borchardo sub lapide magno cum aurichalco tecto sepultus est. Sedit annis IX.

Bertramus Cremon, electus est concorditer à Capitulo in Episcopum Anno Domini MCCCLI. Huic Domino Bertramo anno ejus primo quidam Stein ** gravem movit quæstionem super opido Oythin, fingens illud per parentes suos Ecclesiæ fuisse inpignoratum & tandem caussa posita ad manus Henrici Comitis Holtzatiæ; idem Henricus opidum illud cum juribus suis eidem Episcopo adjudicavit, præsentibus & consulentibus Alberto & Johanne Ducibus Magnopolensibus in opido Rostock, & pluribus aliis nobilibus & militaribus. Iste dedit Sacristæ, pro usu tamen successorum suorum pretiosam infulam Episcopalem ad M. marcarum valorem taxatam, ea conditione, ut extra civitatem & Diœcesin Lubicensem sine licentia Capituli non deducatur nec impignoretur, nec alienetur. Dedit etiam eidem Sacristæ plura vasa argentea, successoribus suis usufructum assignando. Iste emit curiam Hoberstorpe & villam Horneßtorpe pro DCCCC. marcis. Item emit villam Ratkowe & curiam Roberstorpe, cum stagno & molendino, & curiam dictam Rigchoff in parochia Ratkowe pro M. CC. marcis Lubicensibus pro pecunia recepta ex venditione villæ Prodenstorpe ad mensam Episcopalem tunc spectante. Item emit curiam Rodesant & molendinum Cremetze ipsi curiæ adjacens pro CC. marcis. Item villam Tochow pro CXL. marcis. Item emit villam Offendorpe: item villam Tymmendorpe pro CCC. marcis. Iste vendidit villam Holm pro CCC. marcis. Item vendidit reditus XV. marcarum Lubicensium Senatui in Lutkenborg pro CLXX. marcis. Gravavit etiam successores suos in perpetuum MXL. marcis Lubicensibus de bonis & villis per eum emptis pro certis memoriis & consolationibus canonicis singulis annis solvendis. Sedit XXVII. annis.

Frater Nicolaus de Misna, ordinis prædicatorum Prior & Lector in conventu Lipsensi, Merseburgensis Diœcesis, datus est in Pastorem Ecclesiæ Lubicensi per summum Pontificem Anno Domini M. CCC. LXXIIX. cum concorditer electus esset Dominus Johannes Klenedenst Decanus dictæ Ecclesiæ per Capitulum. Qui cum pro confirmatione iter arripuisset ad curiam in urbe Pragensi, relatione certa didicit Ecclesiæ jam esse de dicto Nicolao provisum. Iste in hac sede non diu mansit, sed ex eo, quod non reperit civitatem Lubicensem de temporali Dominio Episcopi, graviter dedignatus recessit. Translatus verò fuit statim postea ad ecclesiam Misnensem.

Conradus de Ghysenheim, Secretarius Domini Caroli IV. Imperatoris surrogatus fuit in locum fratris Nicolai per Papam ad dicti Domini Caroli Imperatoris preces & instantiam. Sedit annis VIII.

Johannes Clenedenst de Lubeke oriundus. Iste pluribus annis Decanus erat Ecclesiæ Lubicensis & bis electus fuit in Episcopum. Tandem Anno Domini M. CCC. LXXXVIII.

Everhardus de Attendorn, in Decretis Licentiatus, Ecclesiæ Lubicensis Decanus, electus fuit concorditer à Capitulo in Episcopum, & per Papam confirmatus Anno Domini MCCCLXXXIIX. Iste ædificavit Capellam magnam cum superiori Camera, domui magnæ annexa, in Uthin sub magnis expensis. Similiter ædificavit

Capellam

Capellam quandam parvam in Lubeke modo dirutam. Ejus frater erat Proconſul potens, & Soror Abbatiſſa, & ipſe Epiſcopus in eadem civitate ſub eodem tempore. Sedit annis XI.

Johannes de Dulmen, Scholaſticus Lubicenſis, Decretorum Doctor atque ſacri palatii Apoſtolici cauſſarum auditor, datus eſt in Epiſcopum per Papam Bonifacium IX. Anno Domini M. CCC. XCIX. Vir erat miræ probitatis & pacis. Iſte emit unam poſſeſſionem ſive curiam cum ſuis attinentiis in villa Gamal pro C. marcis, & tres alias curias in eadem villa pro LX. marcis & ſic plenè liberavit villam à militaribus qui multum dominabantur in ea. Sedit annis XXI.

Johannes Schele, Eccleſiæ Bremenſis Decanus ac Theſaurarius Eccleſiæ Mindenſis, Zarbatenſis & Lubicenſis eccleſiarum Canonicus, Licentiatus in Decretis, oriundus de Hannover, electus eſt concorditer in Epiſcopum Lubicenſem, Anno Domini M. CCCC. XIX. & per Dominum Martinum V. confirmatus. Hic perſonaliter pro confirmatione ivit ad curiam cum tribus Canonicis de Capitulo Lubicenſi, cujus occaſione expendit M.D. marcas Lubicenſes. In deſcenſu quoque de curia Bononiæ fuit in Doctorem Decretorum promotus & per Papam in Referendarium aſſumptus. Iſte ſtatim poſtquam reverſus fuit de curia, ubi erat conſecratus, coram Domino Baldewino, Abbate monaſterii S. Michaëlis in Luneborg, poſtea Archiepiſcopo Bremenſi, judice ad hoc ſpecialiter delegato in cauſſam traxit executores teſtamenti immediati ſui anteceſſoris, allegans in ſuam petitionem, menſam Epiſcopalem in omnibus ejus bonis, ædificiis & poſſeſſionibus, per negligentem dicti prædeceſſoris ſui adminiſtrationem & ſuorum officialium in tribus millibus & CCCC. florenis damnificatam, petens omnia ejus bona per eum relicta, pro reſtaurandis & reparandis deperditis & neglectis, cum ad tantam ſummam ſe non extenderent, ſibi adjudicari. Quæ quidem relicta omnia in libris, clenodiis, pecuniis ac rebus aliis eodem Domino Johanni Epiſcopo per judicem præfatum adjudicata & per executores teſtamenti realiter tradita. Cum his pecuniis ædificavit in Uthin domum ad braxandum, quia antiqua totaliter incinerata fuit: ac ſtabulum pro duodecim equis de lignis, lateribus interpoſitis: ſimiliter & molendinum Sane, pro caſtro utiliſſimum. Iſte ſuis expenſis incorporari fecit per ſedem Apoſtolicam pro menſa Epiſcopali certa beneficia, de quibus habentur media Sartago, ſex chori & duo plauſtra in ſalina Lunæborgenſi & certa alia bona. Hic quia vir erat in agibilibus multum practicus ac in arduis Dominorum & principum tractatibus expertiſſimus per Dominum Imperatorem Sigismundum in Secretarium fuit aſſumptus atque per eum in ſacra Synodo Baſilienſi in Ambaſiatorem & Procuratorem deputatus ubi pro ipſo Imperatore, & ſacro Imperio per ſex continuos annos utiliter perſeveravit. Ubi Eccleſiam ſuam variis ac periculoſis tribulationibus atque perturbationibus occaſione horrendæ mortis venerabilis atque celebris viri dapſilis & in eleemoſynis effuſi, orphanorum & miſerabilium perſonarum piiſſimi patris, Domini Bertholdi * Dimeſis, Eccleſiæ Lubicenſis Præpoſiti, & ejuſdem Præſulis in ſpiritualibus & temporalibus Vicarii, in caſtro Swan, Sverinenſis diœceſios propter eccleſiaſticæ libertatis defenſionem carcerali anguſtia vita functi, ad tempus aliquod per Duces Magnopolenſes, ac eorum quoſdam tyrannicos ſatellites pluri conatu eccleſiaſticæ libertatis impudicos inſidiatores multipliciter afflictam, qui omnes reditus per totam terram Magnopolenſem injurioſe occupabant, maximis laboribus una cum ſucceſſore ſuo, Domino Nicolao Sachowen, tunc Decano ibidem ſecum laborante, ad priſtinam tranquillitatem, quietem ac pacis dulcedinem, pacis auctore concedente, glorioſe reduxit. Ita quod dicti Principes ſacri Concilii ac Imperialis majeſtatis proceſſibus diverſis ad dicti Antiſtitis & Decani ſolicitationes extractis compulſi, multorum principum & civitatum tractatibus intervenientibus, duo millia & quingentas marcas Lubicenſes ultra reſtitutionem de bonis Eccleſiæ perceptorum in emendam mortis & injuriarum realiter ſolverunt & exburſaverunt. De qua ſumma cum mille marcis duo beneficia in ſalutem animæ dicti Præpoſiti fundata ſunt, ac in memoriam tanti ſceleris perennem. Iſte primo emit bona in Rikenbeke, Crummezee &c. per medium conſulatus Lubicenſis, ſimulate tamen & abſque pecuniæ ſolutione reali, quæ tamen poſtea redempta, & per ſucceſſorem ſuum realiter ſoluta fuerunt. In quibus bonis equiream pro equabus & poledris tenendis una

dis una

dis una cum Consulatu Lubicensi ad æquale lucrum & damnum primo instituit, valde Episcopis utilem, emendo pro ea XXIV. equas bonas pro primo. Sed transcursis aliquot annis successor suus pro se & successoribus suis emit pleno jure & in solidum, Consulatui pro sua parte LXXVI. marcas realiter solvendo. Iste à Majestate Imperiali diversa impetravit pro Ecclesia sua utilia privilegia. Missusque tandem per inclytam nationem Germanicam in negociis universalis ecclesiæ de Basilea ad Serenissimum Romanorum Regem novellum Albertum ad Ungariam contra Turcos, ibidem certamen expectantem in reditu suo ambasciata completa, in ipsa Ungaria patria feracissima laboribus & æstu nimium extenuatus, febribus interiit, ac vehiculo ductum corpus ejus ad Viennam Austriæ, ibidem in monasterio Scotorum traditum est sepulturæ. Sedit annis XIX.

Nicolaus Sacbow, de Lubeke oriundus, ecclesiæ Lubicensis primo Scholasticus, deinde Decanus, in Decretis Baccalaureus, in Practica Juris expertus, ac elevati ingenii, homo multum industriosus, Anno Domini MCCCCXXXIX. in mense Octobri per Capitulum in Episcopum per viam scrutinii concorditer est electus, & per Dominum Baldewinum Archi-præsulem Bremensem confirmatus tempore Concilii Basileensis, sub expensis L. florenorum Rhenensium vel circa. Eodem quoque anno per eodem Archiepiscopum & Hermannum Sverinensem & Paridanum Ratzeburgensem Antistites in sua ecclesia Lubicensi solenniter est consecratus, fecitque expensas tam in die consecrationis, quam sequenti die primæ missæ pro honore Ecclesiæ suæ solennes, ultra M. marcas Lubicenses expendens in iisdem. Iste primo suo anno instituit eleemosynam solennem perpetuam pro pauperibus de propriis suis bonis ante Episcopatum acquisitis, de qua in porticu ecclesiæ Lubicensis erogantur singulis diebus XIII. personis, cuilibet una libra butyri electi, & trium denariorum panes, pro qua singulis annis assignavit CCL. marcarum reditus, pro quatuor millibus marcis & ultra comparatos. Assignavit ex monasteriis in Segeberge & Cismar ad vestimenta fratrum cuilibet monasteriorum XXX. marcarum reditus perpetuos pro mille marcis ante Episcopatum per ipsum cum propria pecunia emptos. Introducendo in eisdem monasteriis viros reformatos & observantiam Regulæ eorum debitam, cum antea dissolutissime vivebant. Reformavit etiam leprosorium in Swartow prope Lubike pene in ædificiis & aliis destructum XIII. marcarum reditus pro ducentis marcis comparatos, ad potum eis assignando. Quæ ædificiorum reformatio constabat ultra CLX. marcas. Similiter reformavit leprosorium ante opidum Oldenburg in ædificiis & aliis sub CL. marcarum expensis, à multis annis penitus dirutum. Assignavit similiter & dedit Carthusiensibus DCC. marcas ad comparandum reditus perpetuos pro fratrum vestimentis. Iste Dominus Nicolaus Episcopus redemit successive à diversis XXX. marcarum reditus, in quibus mensa Episcopalis adunatis ad diversas vicarias tenentur, pro quibus ultra ML. marcas Lubicenses expendit. Iste ædificavit secundam domum magnam lapideam in curia Episcopali in Lubike, cum salis pulchris & cameris, Capella testudinata: & in castro Uthin portalem turrim cum testudine, qua itur ad castrum, quæ similiter ad duo millia marcarum constiterunt & ultra. Ædificavit etiam domum lapideam longam pro stabulo & pro cameris familiæ in Lubike in curia Epicopali, in qua ultra MC. marcas expendit. Etiam fecit in curia Lubicensi Episcopali cameratam super valvam qua itur de platea molendinorum: & in Uthin murum castri in anteriori parte ubi intratur: & ædificavit de lignis lapidibus intextis domum portalem, qua intratur ab opido ad allodium castri. Iste emit pro mensa Episcopali villam Clentzow pro MC. marcis, & bona in Rikenbeke & Krummezee &c. cum aquis & aliis attinentiis suis, simulate sine consensu hæredum & sine reali solutione pecuniæ per prædecessorem suum empta, pro DCCCC. marcis Lubicensibus realiter solutis per eum. Etiam emit à Carthusiensibus in Arnsboke agros, aquas, silvas & alia bona in Zwanow pro M. marcis Lubicensibus. Item legavit in testamento suo pro mensa Episcopali CXVI. marcarum reditus per eum in advocatia Stenborg à Domino Adolfo Duce Sleswicensi pro MDCCCCXXXIV. marcis, V. solidis, & IV. nummis, sub redemtione tamen, emptos, ad relevandam mensam Episcopalem in CXVI. marcis, annuatim Capitulo de curia majori per Episcopum solvere consuetis. Dedit etiam duobus Capellanis Episcopi in castro Uthin alternatim per septimanas celebrantibus

tibus pro quolibet VI. marcarum reditus pro CC. marcis per eum cum Consulatu Luneborgensi emptis. Debent quoque Capellani omni anno in die anniversarii sui ad peragendam memoriam suam in dicta Capella cum missa pro defunctis esse obligati. Iste etiam donavit pro mensa Episcopali Clenodia argentea in pondere XLIX. marcarum puri argenti habentia, ut perpetuè maneant apud eundem. Similiter dedit libros pulchros & utensilia in bono valore pro successoribus suis. Anno vero ejus nono fuit idem Præsul concorditer per Capitulum Rigense in eorum Archiepiscopum postulatus: Sed præsentato sibi postulationis decreto per dictæ Ecclesiæ Cellerarium, & duos militares de diœcesi Rigensi deliberavit apud suam manere sponsam, ecclesiam Lubicensem, primo sibi desponsatam. Et bene! Nam pauco tempore supervixit, statim post anni revolutionem in febribus occumbens. Sedit annis X.

Arnoldus Westfal, de civitate Lubicensi oriundus, Decretorum Doctor & in Legibus Licenciatus, à juventute in universitatibus diversis legendo & laborando conversatus, Decanus Ecclesiæ Lubecensis, vacante Ecclesia per Capitulum per viam Scrutinii in Episcopum est concorditer electus Anno MCCCCXLIX. & per Dominum Nicolaum Papam V. missis per eum honorabilibus duobus viris de Canonicis Capituli Ecclesiæ suæ pro confirmatione ad curiam sub expensis MDCCC. marcarum Lubicensium & ultra, ipso die beati Antonii confirmatus. Estque per Dominum Nicolaum Swerinensis & Joannem Ratzeburgensis ecclesiarum Pontifices, Domino Gerardo Archipræsule Bremensi se excusante, ac suum Vicarium in Pontificalibus in locum suum mittente, eodem anno, ipso die Pentecostes in sua ecclesia Lubicensi solenniter consecratus: habuitque in aula Episcopali solenne & pulcrum convivium, prælatos ecclesiæ & diœcesis, totumque Capitulum, Magistratumque & honoratos cives Lubicenses, & plerosque alios, vicarios, beneficiatos ac amicos & fautores, etiam exteros invitando, tum pauperes simul & egenos reficiens. Sancte vitam instituit, & prudenter Ecclesiæ præfuit & consuluit. Arcem Uthinensem, quam prædecessores sui aliquantulum ornarent, meliuscule reformavit. Domum novam splendidam à fundamentis mirifice & sumptuose construi ac fieri fecit, non sine gravi impensa. Sacristiam apud ecclesiam Lubicensem novam suo sumptu ædificari curavit. Bonæ & laudabilis vitæ fuit & conversationis. Principi Adolfo Duci Sleswicensi ac Comiti Holtzaciæ admodum carus extitit, ut ipse ejus consilio & prudentia rem publicam gubernarit, ejus opera in diversis legationibus quam libenter usus, tantaque humanitate & sinceritate eum prosecutus, ut patrem eum appellare consueverit. Et licet idem Princeps paulo post obiit mortem Anno Domini MCCCCLIX. ipso die Barbaræ virginis, qui virtuosus & nobilis Princeps, relator pacis ac status ecclesiastici defensor & protector extiterat, nullo ex ejus corpore hærede relicto aut superstite, unde patria orphana mirum in modum turbata est, per diversos Principes jure impetita fuerit, nihilominus Comites de Schowenborg proximiores hæredes recepta magna pecuniarum summa totum Comitatum Holtzaciæ ac Stormariæ Christierno Regi Daciæ Sveciæ & Norwegiæ reliquerunt. Interea Rex Christiernus mansuetus liberalis ac munificus Rex, possessionem patriæ de consensu omnium subditorum absque aliqua molestia & adversitate nanciscebatur, & eundem Dominum Episcopum Arnoldum in precio & autoritate manutenuit & observavit, ac ejus consilio liberaliter fretus fuit. Præterea Dominus Arnoldus victus precibus burgensium Lubicensium ad Prussiam iter suscepit, ac diram illam provinciam, procellis & maris scopulorum periculis se submittendo, subintravit, dum controversia nimis molesta erat intra Ordinem Teutonicorum beatæ Virginis, quem proceres Germanicæ nationis unice tuentur, & civitates Prutenicæ patriæ. Sed dum è navigio exiret, diversa incommoda maritima insolitaque perpessus, graves infirmitates contraxerat. Itaque, ut plerique arbitrantur, ex hoc velorum & ventorum conflictu mortem eum consecutum. Hic certa prædia & villas per se emptas ecclesiæ & mensæ Episcopali liberaliter dedit & assignavit. Multos tam in Jure civili quam Canonico bene ligatos libros ad arcem Uthinensem consignavit. Semel in die uno prandio contentus erat honestam familiam aluit: cuncta registra bonorum Ecclesiæ ipse sagaciter perspexit; religiosos viros in precio habuit: eleemosynas pauperibus erogavit: tandem ordinatis singulis rebus suis, conditoque testamento, multa argentea jocalia & clenodia ei in diversis legationibus & domi in Epi-

Tom. II. scopatu

scopatu data & donata pro successoribus perpetuo manenda largitus est, ac paullo post obiit mortem in Domino, honorifice apud ecclesiam suam adhibitis pompis funeralibus & impensis sepultus, magna probitatis & vitæ honestæ fama relicta. Sedit annis XVI.

Explicit.

CONTINVATIO CHRONICÆ EPISCOPORVM LUBECENSIVM,

ANONYMI.

ALbertus Crummedick, ex militari genere terræ Holtzaciæ oriundus, à natura munificus & alta cupiens liberalisque, Canonicus Lubicensis, per plures annos in Romana Curia conversatus, ac officio inibi Notariatus in Rota functus, in Pastorem & Episcopum per Præpositum, Decanum & Capitulum Lubicense concorditer electus, in Consistorio sacro per Dominum Paullum II. ut moris est, confirmatus, & in ecclesia sua Lubicense per Dominos Episcopos & Antistites Sverinensem & Ratzeburgensem, & Domini Archiepiscopi Bremensis Suffraganeum solenniter & publice consecratus fuit, magnificum & quidem regale convivium pluribus diebus proceribus patriæ Capitulo & Prælatis, toti clero ac Magistratui & honoratis civibus invitatis non sine magna impensa & pompa celebravit atque habuit. Ecclesiæ utiliter prodesse & vitam instituere honestam sibi proposuit. Principi patriæ, Regi Daciæ, Christierno (ut ferme cuncta publica & privata negocia ejus ingenio & dexteritate adimpleta fuerunt) percarus extitit, ac nimium fortassis obsequiosus legationem subivit atque perfecit, cum clarissima Christina, illustris Domini Ernesti Ducis Saxoniæ ac Marchionis Misnensis Electoris Romani Imperii filia illustri Principi Joanni, filio Regis Christierni in matrimonium copulata fuit. Singulas patriæ conventiones gravi suo sumptu auctorisavit, regiamque Curiam, etiam in asperrimis viarum discriminibus, tam ad Daciam, quam ad reliquas regiones, persæpe in dispendium & ecclesiæ & suæ personæ, secutus fuit. Ea quæ ad magnificentiam, statum & decorem regalis dignitatis spectabant & conveniebant suo sumptu solus disponebat. Differentias seu controversias, etiam privatas omni conatu sopiri & determinari cupivit. Ita etiam beneficus erat, ut neminem ad se venientem irremuneratum dimitteret. Domi plerosque majorum familiarum patriæ liberos & magnam familiam domesticam exaluit ac educavit, atque singulis dona distribuit, maluitque dona dare, quam accipere. Curavit sua impensa, ut parochialis ecclesia in Oldenborg, quæ de Jure patronatus Principum terræ Holtzaciæ erat, mensæ Episcopali perpetuo de consensu Principum uniretur incorporareturque auctoritate Apostolica, datis aliis beneficiis, pariter præbenda & Vicaria in Ecclesia Uthinensi, loco illius. Similiter Ecclesia Lutkenbergensis, licet per plures annos ante per Principes patriæ in recompensam data fuerit, precio opera & sumptu Alberti perpetuo unita exstitit. Monasterium in Reinevelde, Ordinis Cistercienslum, Lubicensis diœcesis, à Domino Sixto Papa IV. incorporari obtinuit & uniri mensæ Episcopali. Verum Rex obtestans eam rem, mirum in modum succensuit, & ut huic unioni cederet, coëgit, cum magna Ecclesiæ jactura. Interea indies exosior Regi redditus fuit; etiam eo, quod émonere fatagebat exposita & debita contracta nomine sui. Non enim parvum æs alienum in Regis curis contraxerat. Arcem Uthinensem sua impensa muro pulcro cinxit atque muniri fecit: domum parvam prope stabulum novam lapideam, inceptam per Arnoldum, perfici & compleri jussit. Turres duas novas è fundamentis, & qui-

&quidem dignè, elevari & sua impensa fieri jussit & curavit: quarum una præeminentior est, altera vero per medium distracta. Curiam, seu domum Aquæfrigidæ nominatam, prope Swartow, & Rensevelde mirum in modum magno ingenio & pompa ab intra ornavit, & quidem apte refecit, cum commoditatibus plerisque non sine gravi impensa. Ejus tempestate accidit id quod de eversione patriæ & excidio vel bello intestino, inter Christiernum Regem & ejus fratrem Gerardum Comitem de Oldenburg, ad patriam amice accersitum, gesto referendum restat, quod satis periculosum patriæ erat, ac rem publicam graviter lædebat: ex eo præcipuè, quod Gerardus Comes cum benevolentia à patria Holtzatica intuitu Regis receptus erat, ut decuit, & veneratus. Jam Rege existente in regnis Daciæ, aliquos militares, plebejos autem fere omnes, suo ingenio factiosos reddidit, præcipue Frisios, in Ducatu Sleswicensi existentes, partim vi partim metu suo imperio subjecit, & rebelles eos Regi & hostes patriæ fecit: cum is Gerardus etiam, fide fraterna violata, arma adversus patriam & Regem usurpare nisus, castra metatus fuit in arce Suavenstede, ad mensam Episcopalem Slefwicensem spectantem, & eam vi pugnarum attentavit, & ibi Ducatus ingressum speravit. Sed armis & potentia Nicolai Episcopi Slefwicensis, qui Regi multum favebat, propulsus fuit, & fortalitium prope villagium Husem constituere & ædificare vallo mire munito præsumpsit, & nisi bello ipse & complices sui profligati fuissent, totam patriam occupassent. Rex interea magna stipante caterva ex regnis rediens, atrocius Gerardum Comitem fratrem & æmulatorem prosecutus est, auxiliares copias magis indies ex vicinis locis recensuit, majores patriæ Holtzaciæ & militares in præsidium locavit, Hamburgensis communitas, quæ Regi adhæsit, navali prælio ad districtum Husensium Frisiorum plerosque hostes superavit, villagium Husem ferro & igne vastari prohibuit. Paullo post Gerardus fuga salutem quæsivit, extunc patria quietior reddita fuit, non sine magno labore & fatiga Alberti Episcopi. Interea Rex Christiernus in regno Daciæ mortem obit anno Domini MCCCCLXXXI. die XXIIX. mensis Maii, cui in Regem ejus præclarus filius Johannes suffectus, sive electus extitit: qui quidem Alberti opera & obsequio libenter usus fuit. Interim fluctuante Holtzatica patria quem in Principem terræ vellent, cum Domino filii superstites essent, Joannes Rex & Fredericus ejus frater minor natu, ac in pupillari ætate constitutus, post multos tractatus tandem in Principes terræ Holtzaciæ ambo delecti & recepti fuerunt. Sed Fridericus sub tutela Regis aliquandiu vitam egit. Interim calamitas Alberti & paupertas indies profecto magis ac magis invalescebat, creditores quorum magnus numerus erat eum magis cruciabant & debitum ab eo petebant. Castrum Segeberge, quod jure Advocatiæ exercebat, ex quo plerique ditabantur, cum ad majores impensas & damna deduxerat: quare nec fructus castri Segebergensis, nec arcis Uthinensis, ob stipatam familiam, qua gravatus erat, eum alere nequibant. Cepit extunc auctoritas tepescere, & numulariorum argentariorum dira cupido eum ad solationem coërcere & urgere. Unusquisque enim creditorum creditum cum interusurio exposcebat. Præterea bona salinaria in opido Luneburgensi existentia, ad mensam Episcopalem spectantia & pertinentia certis civibus & incolis ibidem pro quatuor millibus florenorum Rhenensium hypothecavit & vendidit, cum pacto tamen de retrovendendo, interveniente consensu Capituli sui, quam summam partim creditores, partim amici consanguinei & domestici sublevarunt, in modico Ecclesiam relevantes. Nec cessavit creditorum molestia, immo vehementius eum cruciantes, majorem pecuniam ab eo exigebant. Convenit interea Regem Joannem, & ut nomine patris sui ei satisfaceret, exoravit. Sed quanto plus præstolabatur, tanto minus consecutus fuit: ostendit literas, quas habuit sigillatas à patre, sed parum, immo nihil profecit. Summam etiam magnam, quam ex telonio novo in Oldeslo juxta tenorem literarum recipere consueverat, mox solvere Rex ei interdixit: reliqua silentio compensata fuerunt. Statuit præterea Albertus familiam suam minuere, statum prorsus alterare, aliudque regimen suscipere velle; sed vetuit probitas liberalitasque innata. Quid postremo facturus esset omnino ignorabat, externa consilia & nodum in scirpo quærebat, animus in dubio positus huc & illuc paulo momento fluctuabat. Castrum Uthinense, cum creditores nimium eum stringebant, cum omnibus bonis & proventibus hypothecare & alienare

propo-

proposuit, etiam reclamante Capitulo dare velle ad manus potentes allegavit. Et postquam Capitulum animum ejus firmum vidit, & tantam anxietatem & necessitatem, simul ne castrum alienaretur, consensum præstitit, ut arx prædicta, & singula bona Ecclesiæ certis civibus Lubicensibus, una cum Benedicto Pogewysch in Queningen commorante, & exsolvente quatuor millia & ducenta marcarum Lubicensium, sub censu annuo, & aliis civibus Lubicensibus aliam summam exsolventibus, ut tota summa quindecim millium marcarum plena esset, quæ faciunt decem millia florenorum Rhenensium in auro, venderetur & alienaretur, cum pacto de retrovendendo, ut quilibet creditorum ejus anno pro quolibet centenario marcarum reciperet ex bonis Ecclesiæ sex marcas Lubicensis monetæ prædictæ: arx autem Uthinensis ex Capitulo Lubicensi uni Canonico in custodia daretur, qui gubernaret bona Ecclesiæ, & creditoribus satisfaceret, reliquum quod superesset Alberto Episcopo assignaret, & de singulis bonis rationem redderet. Quibus sic peractis & solutis pecuniis, quindecim millium marcarum creditoribus suis, prout patet ex tenore literarum desuper sigillatarum, arcem Uthinensem Albertus anxius & subtristis animo dimisit, & ad arcem Segebergensem, quam adhuc regio nomine possederat, sese contulit; ubi ante firmum domicilium habuerat. Nec hæc calamitas (miseria enim sola esse nequit) cessavit, immo major afflictio succrevit. Etsi enim adhuc, puta tres vel quatuor annos, castrum Segebergense regio nomine habuerat, gubernaveratque, ut victum honestum habere posset, tamen creditores, qui indies magis ob necessitatem vitæ mutuum dabant, eum lacessentes nonnulla jocalia seu clenodia argenti vel auri ad mensam Episcopalem spectantia, & à se ac prædecessoribus suis collecta pro mille marcis Lubecensibus Præposito Lubicensi hypothecavit atque distraxit: clerum diœcesis, ad subsidia præstanda compulit, atque ea sublevavit, sed parum aut nihil pro utilitate Ecclesiæ solutum fuit, immo cotidianus cibus & victus singula devoravit. Interim Rex ab arce Segebergensi eum semovit, & ubi dejectus foret, curtem sive Curiam frigidam, prius digne reformatam meliusculum aptavit, & ibi, cum alibi prorsus domicilium non haberet, resedit, & ad diversa loca & diverticula se contulit. Nec ob probitatem innatam stipatæ catervæ licentiam dare ausus fuit, immo diverso ingenio vixit. Curiam sive curtem in Sedorpe, quam emerat & digne ædificaverat, sumptuosam & ornatam nimis, vendere ob æs alienum coactus fuit. Regem, ut creditum patris sui exsolveret, sæpissime interpellavit. Sed surda aure singula compensata fuerunt. Aderant etiam, ut solitum est, qui auribus Regis inculcabant nullum ei debitum esse, immo plus recepisse ex diversis actionibus & collectis vel subsidiis terræ Principi datis & per eum receptis, nec dum solutis, quam ejus debitum esset. Et id tum maxime ejus animum angustabat & molestabat. Interea mitram pontificalem, cum gemmis ornatam, & baculum pastoralem argenteum, & annulos quibus utebatur in mortis articulo sorori suæ pro sepultura alienandos assignavit. Postremo ubi hæc miseria eum nimium circumdedit, ex mœrore & melancholia in monasterio Segebergense in infirmitatem recidit, & undique se gravatum & derelictum sensit. Ubi autem dolorem auctum reperit, medicum accersivit, & mortem præ oculis videns, vocatis præterea ex Canonicis Ecclesiæ suæ aliquibus ad Curiam frigidam, ubi quievit, mortem sibi imminere aperuit: Ecclesiæ igitur consilio essent rogavit, de futuro pastore digne providerent, quantum possent, & de rebus suis disponerent, exoravit. Paullo post, dum vita mortem operiretur, astabant amici Clerici & Laici & familiares domestici, plerique militares, & creditores, qui bona adhuc existentia ad se spectare, & dividere ac rapere velle præsumebant. Mors tandem vitæ finem secuta est, non sine magno dolore & angustia plurimorum. Obiit autem mortem anno Domini MCCCCLXXXIX. die XXVII. mensis Octobris, quæ fuit vigilia Simonis & Judæ Apostolorum. Interea funere ibidem biduo relicto, conscripta fuere singula, vasa argentea, vestes, supellex, quibus cotidie utebatur, & apud arbitros communes, Decanum & alios Canonicos per creditores data & consignata. Interim funus ad aulam Episcopalem ducitur, & tertia die sepelitur in Ecclesia cathedrali: impensas vero funeris ex certis jocalibus per Canonicos & alios amicos emptos, sui domestici lachrymose & lugubri cura peregerunt. Vixit autem annos LXX. & ultra. Sedit XX. & ultra.

Thomas Grote, Lubicensis natus, & Canonicus Lubicensis, homo singularis simplex & quietus, ætate & statura mediocris, post longam altercationem & gravem deliberationem (etsi mensa Episcopalis lacerata & exinanita erat, tamen pleriq; ad eam ambientes extiterunt) per Decanum & Capitulum concordi animo, nemine prorsus discrepante, unanimiter in Episcopum electus, & sedente Innocentio pontifice maximo Papa IIX. per sedem Apostolicam confirmatus extitit, & propter inopiam Ecclesiæ ex singulari in Romana curia sui procuratoris, Theoderici Arndes, Legum Doctoris, Hildeshemensis & Brunsuicensis Ecclesiarum Decani, & Canonici Lubicensis industria & labore, omnia beneficia Ecclesiastica antea obtenta & possessa ad tempus vitæ suæ per Dominum Innocentium Papam ei conservata fuere. Multi deniq; hanc electionem demirantes, & canonici prælati & Laici, licet palam errantes, eundem Thomam ditissimum reputarunt, sperantes, etsi frustra, eum Ecclesiam à debitis relevaturam. Verum ubi literas confirmationis à sede Apostolica receperat Decanum & Capitulum, ut ei omnium bonorum & arcis Uthinensis hypothecatæ possessionem darent, interpellari fecit. Interim per Capitulum ei certi articuli oblati, quos tanquam iniquos refutavit & acceptare noluit. Subito novitas & differentia orta sunt inter eos haut leviter. Nam Thomas prius bonorum & arcis possessionem expoposcit, & creditores ad Capitulum (eo quod ipsi imprestando consensum in culpa essent) remittere voluit. Capitulum vero nec arcem, immo nec quicquam auxilii, nisi contracta debita ad se susciperet, & solvere promitteret, ei dare velle respondit. Et licet graves viri inter eos diversos tractatus pacis habebant, nequaquam tamen hæc controversia sopiri potuit, sed indies magis exacerbatum & turbatum nimis negocium fuit. Aderant, ut solitum est, qui sibilanti hydræ ore rem magis intricabant, & quantum poterant inculcabant inficiebantque, etiam taliter, ut vel Thomas Wilhelmo Decano & Capitulo, vel Decanus & Capitulum Thomæ fidem prorsus dabant nullam, sed alternis odiis, simultatibus, conviciis & jurgiis certabant. Nonnulli vicini Prælati discidium & exterminium Ecclesiæ & personarum concordare satagentes, vel audientia ab una vel fides ab altera partium ipsis non dabatur. Munus consecrationis interim Thomas suscipere distulit, & tempus à jure statutum à sede Apostolica prorogari obtinuit. Extera quærebantur remedia & suffragia, sed vana spes omnes delusit. Biennio ferme tumultuaria hæc perplexitas duravit: in Romana curia diversæ supplicationes & impetitiones fiebant: commissiones Apostolicæ in Urbe etiam variæ, ut magis indignatio quam utilitas succresceret, obtentæ fuere. Decanus & Capitulum alium pontificem, qui Ecclesiæ & personis prodesset, exposcentes, Thomam per indirectas vias electioni & confirmationi ut resignaret, interpellarunt. Sed Thomas cum obstinatos animo Decanum & Capitulum sentiret, alium eo utiliorem & duriorem cui Ecclesiam concederet & resignaret, perquisivit. Interim animis fluctuantibus bona Ecclesiæ quassatum ibant & pessundabantur haut mediocriter. Capitulum arcem Uthinensem cum omnibus bonis per suos deputatos Canonicos regebat: jurisdictionem Decanus exercebat, spreto omnino Thoma & ea in illo accersito, omnem auctoritatem ad se recipiebant, etiam in pontificalibus providere haut omittebant. Thomas lacessitus nimium, sese domi continebat, permanebat in domo sua, fores claudebat, nec pulsanti, nisi cognito aperire mandabat, & Ecclesiæ & sibi consulere in animo gerebat. Aulam Episcopalem, cujus possessionem tenebat, in tectis reformaverat; superiorem salam domus ampliorem & ornatiorem reddiderat; pulchræ depictis asseribus vestiri trabes fecerat; novas fenestras cum postilenis imponi curaverat. Postremo ubi adversa cuncta cum indignatione sensit, invito Capitulo, & ignorante prorsus, cum præfato Theoderico Arndes, Decano Hildensemense & Brunsuicense, in Romana curia tunc temporis agente, per certos utriusque amicos clanculum & secrete de Ecclesia Lubicensi tractavit, & convenit, eamque sponte ei obtulit & ut susciperet rogari fecit, ac sibi per aliam viam honeste provideret, & quod molem tantæ dignitatis & culminis ferre non posset, dici jussit. Misit etiam ei illico singulare mandatum, sive instrumentum ad resignandum libere & simpliciter Ecclesiam Lubicensem ad manus Papæ. Verum hanc stupendam rem postquam præfatus Theodoricus acceperat, mirum in modum turbatus fuit, & nequiit satis ac satis demirari hanc oblationem: quam prima facie respuit & nusquam vel cogitavit vel aspi-

ravit

ravit ad apicem sive culmen dignitatis Episcopalis, & nihil, nisi interveniente consensu seu voluntate Capituli Lubicensis (cujus Ecclesiæ Canonicus & membrum esset) in hac re respondere velle ajebat. Misit præterea proprium nuntium ad Capitulum, ut capesseret animum illorum in hac difficili re, ut hujus rei seriem & modum plane intelligere valeret. Quo redeunte nuntio, cum inclinatum animum Capituli in personam suam nosceret bonum, pedetentim hanc resignationem spontaneè oblatam, dum ultro instigaretur, & precibus stimularetur à plerisque bonis amicis, cepit Romæ agitare. Rebus sic pendentibus nomine Capituli Lubicensis venit Romam Wilhelmus Westphal Decanus, ignorans hujus rei commissionem, multa de ingratitudine Thomæ referens, & calamitatem Ecclesiæ paulatim detegendo. Arbitrabatur etiam rem in procinctu expeditionis non fuisse. Verum procedentibus mutuis colloquiis & relationibus in Consistorio secreto, ut moris est, resignatio per procuratorem Thomæ illico facta est ad manus Reverendissimi Domini Francisci Cardinalis Senensis, qui summo amore præfatum Theodericum prosequebatur, & ad ejus relationem præfatus Dominus Innocentius Papa IIX. qui etiam multum diligebat dictum Theodericum, resignationem admisit, ac de Ecclesia ei providit, ac ultro etiam ex singulari gratia liberaliter ei omnia sua beneficia Ecclesiastica (nam digna beneficia in diversis Germaniæ Ecclesiis & diœcesibus possidebat) & pensiones & gratias ad vitam ipsius reservavit. Decanus dictam celerem provisionem satis demiratus, aliquantulum turbatus, nihilominus Theodericum ut Episcopum salutavit, & cum eo Romæ per plures dies amice refectus fuit. Tandem in patriam cum nepote dicti Theoderici Episcopi rediit, ipso Theoderico adhuc per aliquot menses ibi manente. Thomas vero suo desiderio satisfacto plurimum lætabatur, & beneficiis suis contentus sua solita contemplatione vacans, domi ut prius se continuit, & solitariam vitam continuavit, atque in animo suo contentus fuit. Obiit vero anno MDI. die XXVII. mensis Augusti, & sepultus est in monasterio Marienwolde prope Mollen, Ratzeburgensis diœcesis.

Theodoricus Arndes, Hamburgensis, ex parentibus consularibus honestis natus, ab ineunte ætate bonis artibus & literis deditus, postquam in præbenda sua Brunsuicensi ob rogatum suorum patruorum, qui inibi prælati residebant, per aliquot annos commoratus esset, Italiam petiit & in studio Perusino per plures annos studens, gradum Doctoratus in Jure Civili consecutus fuit. Romam deinde se transtulit, & ibi apprimè profecit & causidicus extitit. Canonicus Lubicensis & Decanus Hildensemensium ac Brunsuicensium Ecclesiarum, curialis antiquus, vacante Ecclesia per liberam resignationem Thomæ Groten, Episcopi electi & confirmati, ut jam paullo ante relatum est, per sanctæ memoriæ Dominum Innocentium Papam IIX. de prædicta Ecclesia Lubicensi prævisus extitit, ac omnia & singula beneficia Ecclesiastica & pensiones, tam in partibus Rheni quam in aliis locis Germaniæ habuit, ad tempus vitæ suæ ei reservata fuere. Munus autem consecrationis ei una cum Domino Johanne Ergast, electo Ecclesiæ Oseliensis, tunc etiam confirmato Romæ in hospitali Teutonicorum à reverendis Dominis Sambiensi, Pientino & Feretriensi Episcopis, tunc Romæ residentibus, impensum fuit anno Domini MCCCCXCII. die Dominica Lætare in quadragesima, quæ fuit prima dies mensis Aprilis. Hi duo simul communibus impensis consecrati fuerunt; solenne convivium invitatis dignioribus Prælatis & Oratoribus Principum ibidem existentibus & curialibus conterraneis diversis in domo præfati Theoderici habebatur. Et mansit adhuc ipse Theodericus Romæ fermè tribus mensibus ob diversa per eum agenda negocia. Tandem compositis sarcinulis suis post longam expectationem Lubick venit. Capitulum vero duos Canonicos illi obviam ad Luneborg misit, & in Mollen Decanus & plerique Canonici ibidem eum nomine Ecclesiæ & Capituli susceperunt, expensas ibi factas exolverunt. Occurrentibus etiam ei duobus Proconsulibus Lubicensibus simul eum introducentibus, ubi paululum ob interdictum, quod in civitate tunc observabatur, quievit, & tertia die cum toto clero & religiosis & aliis presbyteris publice in pontificalibus ad Ecclesiam inthronisatus & admissus fuit: habitis circuitu & solenni missa. Deinde apud Capitulum constitutus solita juramenta præstitit & domi se contulit. Verum ubi paulatim scrutaretur de statu & conditione Ecclesiæ, reperit cuncta bona ad mensam Episco-

Episcopalem spectantia pignori data. Nec arcem Uthinensem tam cito consequi potuit. Compertum enim habuit arcem cum omnibus bonis venditam cum pacto de retrovendendo pro quindecim millibus marcarum Lubicensium, & bona salinaria pro quinque millibus marcarum Lubicensium, ac vasa argentea pro mille marcis distracta, præter alia debita. Permansit itaq; per plures menses in aula Episcopali sub diris expensis, etsi etiam in itinere debitis gravatus fuerit, & exposuerit tam pro annata Ecclesiæ & minutis servitiis quam pro diversis retentis beneficiis, ac debitis consuetis, ac literis Apostolicis desuper expeditis, & impensis itineris ferme tria millia marcarum Lubicensium, ultra per tredecim septimanas & ad aliquot dies in Lubick moram fecit sub magna & dira impensa. Tractatus diversos cum venerabili Capitulo suo, cum ipsi nomine creditorum castrum tenebant, habuit, & circa DC. marcas ibidem consumpsit. Tandem post multos tractatus submisit se dictus Theodericus creditoribus prædictis, & omnia debita cum consensu Capituli solvere promisit cum certis pactis & conventionibus coram Notario & testibus & literis desuper sigillatis, confectis. Et ut res magis amicitia componeretur, in subsidium debitorum, Domini de Capitulo nomine Ecclesiæ de Capitulari dederunt liberaliter præfato Theodorico Episcopo M. marcas Lubicenses, & ultro tria millia marcarum Lubicensium mutuo crediderunt in relevamen debitorum: quæ tria millia solvere successor teneretur. Hæc autem quatuor millia Decanus & Capitulum certis creditoribus de consensu dicti Theoderici exsolverunt. Habuit etiam dictus Theodericus à Domino Doctore Theologiæ Bernardo Wessel, Canonico Lubicensi, qui castro Uthinensi & rebus illius male & negligenter præfuit & administravit, de quibus rationem facere nequivit, prima vice duo millia marcarum Lubicensium. Etiam dictus Theodericus de consensu Capituli sui ad valorem M. marcarum argentea jocalia & clenodia ad mensam Episcopalem spectantia vendere cogebatur, & de suis propriis bonis, sibi à DEO collectis, ultra exposita priora & soluta M. marcas Lubicenses exbursavit. Et hæc octo millia marcarum monetæ Lubicensis simul creditoribus, ut arcem dimitterent, vel Capitulum dicto Theoderico Episcopo daret & assignaret in defalcationem majoris summæ soluta fuere. Reliqua millia sub annuo censu dictus Theodericus de consensu creditorum ad se recepit, ac novas literas cum consensu Capituli sigillari fecit. Et sic die S. Elisabeth, quæ fuit XXIX. Novembris anni supradicti, per certos Canonicos, puta tres, possessio castri & traditio ei assignata fuit. Cum autem opidum intraret, clerus Uthinensis magno tripudio cum cantu & devotione suscepit. Paulo post prospiciens undique ad supellectilem arcis & ad reliqua necessaria, omnia loca vacua invenit, & prorsus lacerata & distracta reperit, tam in cameris quam in coquina & omnia de novo emit sumptibus suis. Ceterum victualia & equos disponere, necessitatis pro usu castri fuit. Et cum etiam castrum in tectis neglectum fuit, pro tegulis & lapidibus pecunias exposuit. Omnia molendina diruta, piscinæ evacuatæ, & ultro neglectæ extiterunt: & si diutius sic castrum stetisset, prorsus collapsum fuisset, bona & fructus simul interiissent. Interea aliud regimen in arce instituit. Clerus etiam sine regula in diœcesi vixit, synodus nulla certis annis observata fuit. Verum hanc molem seu sarcinam humeris dicti Theoderici Episcopi impositam, etsi molestam apprime quis censuerat, nihilominus favente Deo cuncta ad meliorem statum reduxit: pecuarium & domum cum armentis ordinavit, horrea domestica cura impleri curavit. Præterea vestigiis prædecessorum inhærendo in die S. Blasii in Ecclesia Lubicensi suam primam Episcopalem missam cantavit solenniter, habito convivio solenni, in aula Episcopali, & invitatis tam Capitulo & vicariis totius civitatis, & honoratioribus civibus, quam magistratu, & aliis prælatis vicinis. Dominus Joannes Episcopus Raceburgensis, qui singularis amicus erat, etiam consanguinei Hamburgenses, soror, nepotes & neptes aliique amici aderant. Rex interea Johannes, & Fredericus Dux, patres & principes patriæ, eum in Consiliarium asciverunt. Accersitus ad diætam Wilsnacensem cum Rege equitavit, non sine gravi ejus impensa. Ac paulo post Fredericus Princeps, nomine proprio ac etiam Regis, Principatum Holtzaciæ ab eodem Theodorico Episcopo solenniter & publice in Kilone in feudum recepit, præstito juramento, & aliis debitis solennitatibus, in præsentia serenissimæ Reginæ, Dominæ Dorotheæ, matris eorum Principum, & multorum nobilium, &
aliorum

aliorum spiritualium & secularium hominum. Dux Fredericus alio anno in Daciam eum ad Calligenborg vocavit, ac petiit, ubi mare Balthicum intravit, & non sine periculo domum rediit. Interim tegularum domum, funditus dirutam, de novo suis impensis ac cooperante lutifiguli magistro, pro utilitate opidi Uthinensis reædificavit: quoniam opidum ante introitum Theoderici Episcopi pro majori parte casu igne exustum erat, ut nulla miseria sola esset. Interim organum novum & bellum & subtile in Capella Uthinensi emit & locari fecit, pro augmento divini cultus. Cameram in qua dormire consverat in arce Uthin magnam distinxit, & novam librariam segregavit cum pulcris ædificiis, ac camino novo, novas fores aptavit, cancellos cum fictilibus suopte ingenio vestiri, & novam salam in ea aptando ante cameras fecit, cum mensis quadratis novis, ubi plures expensas in reficiendo subivit. Opaca loca arcis lucidiora & clariora fieri ordinavit, pleraque alia in meliorem statum reduxit, ac divinum cultum auxit, patinam cum calice novo pulcro dedit perpetuè ad Capellam domus Lubecensis, cum ibi unus solum per eum reperiebatur. Bannerium sive vexillum sericum ornate fieri suis sumptibus ordinavit. Æstuarium in arce Uthin novum cum cancellis & fenestris construi curavit magnifice & sumptuose. Magnam impensam fecit eundo & redeundo cum Rege Daciæ & Regina ad Wilsnack. In curia Lubicensi novam domum ligneam prope coquinam, pro diversis imponendis, etiam frumentis & lignis ex fundo ædificari suis sumptibus fecit, expositis CCC. marcis. Horreum magnum novum cum tegulis in Uthin ædificavit, expositis ferme DCCC. marcis. Sequenti anno redemit ex bonis salinaribus in Luneburg, per Dominum Albertum prædecessorem suum de consensu Capituli sui, alienatis & venditis pro sex millibus marcarum, summam DCCCC. marcarum, & sic mensa Episcopalis relevata est annuo in XLV. marcis. Paulo post in arce Uthin novam fontanam cum canalibus subterraneis in magnum commodum arcis poni curavit, ut aqua in quatuor locis recens habeatur, exbursavitque CC. marcas & ultra. Diruit etiam lapideam porticum arcis & novam porticum ex fundo cum nova Sala & fenestris digne aptavit, & impensas fecit D. marcarum. Depost revoluto anno vendidit ob caussam satis molestam Hans Rantzowen in Lancke commorante circa Gikow, Lubicensis diœcesis, certam villam Dargherde prope Lutkenborg, olim ad parochialem Ecclesiam in Lutkenborg pertinentem, quæ mensæ Episcopali Lubicensi incorporata est, pro M. marcis Lubicensibus, licet carius vendi potuisset. Cum quibus M. marcis redemit reditus annuos à Proconsulibus Lubicensibus, provisoribus Hospitalis sancti Spiritus Lubicensis LX. marcarum, & sic iterum mensa Episcopalis relevata est omni anno LX. marcis, quas solvere cogebatur. Graves etiam sumptus fecit eundo & redeundo cum octo equis ad divam virginem Mariam in eremo apud Helvetios. Anno vero MDII. associavit regio nomine cum XXX. equis & curru filiam Regis Daciæ, quæ fuit maritata Marchioni Brandenburgensi, Electori, Imperii sacri Romani Principi, ad Stendaliam & subivit ingentes impensas. Eodem anno conduxit magistros, ut purgarent & sordes omnes ex fossatis castri Uthinensis eruerent, & ex fundo aquam mundam provocavit, & fossatum altius extollens exposuit ultra C. marcas. Et eodem tempore fecit fieri novum stabulum in suburbio cum tegulis, destruendo aliud in arce propter periculum ignis, pro quo exposuit ultra CC. marcas. Etiam emit à mercatore pro utilitate ecclesiæ Lubecensis sex patinas sive scutellas argenteas, ex quibus vesci posset, cum dignis hospitibus. Obtinuit etiam à Rege Daciæ perpetuitatem villæ Rolevestorp & molendini in Paustorp. In arce Uthinensi antiquam Salam reformavit, & caminum novum posuit, & longe dignius ad murum distinxit cum antæstuario, ubi exposuit etiam ultra CCL. marcas, cum novis fenestris. Interea honoratiores cives una cum magistratu novum cœnobium Sanctimonialium in honorem S. Annæ fundare & instaurare decreverunt in civitate Lubicensi, & primum lapidem cum debitis solenniis & ceremoniis per præfatum Dominum Episcopum poni & consecrari obtinuerunt, quod in die Martis ultimo Augusti factum & impletum fuit. Intervento tempore, Anno MDIII. in septima sancta quadragesimæ Dominus reverendissimus Cardinalis, Presbyter Ecclesiæ S. Mariæ Novæ, Guercejus dictus, Apostolicæ sedis per Germaniam & Daciam Legatus de latere, civitatem Lubicensem intravit, & honorifice à dicto Domino Episcopo ac Consulatu & civibus fuit susceptus, & post

post Paschalia cum debita divini numinis invocatione differentiam magnam inter Regem Daciæ & ejus fratrem Ducem Fredericum Ducem Holtzaciæ ex una, & civitatem Lubicensem ac alias civitates de Hansa nimis execrabilem concordavit. Paulo vero post idem Dominus reverendissimus Cardinalis misit Oratorem suum, præfatum Dominum Theodoricum Episcopum ad diætam Maguntiam pro concordanda differentia, quæ erat inter Palatinum Rheni electorem Imperii & Landgravium Hassiæ, qui mansit ibi multis diebus, non sine dispendio suo. Anno MDIV. sub octava trium Regum in Kylone redemit debita mensæ Episcopalis suæ, per Dominum Albertum prædecessorem suum contracta, valore quatuor millium & ducentarum marcarum Lubicensium, pro quibus solvere consueverat omni anno CCL. marcas; & sic iterum relevavit mensam Episcopalem & benefecit eidem. Anno autem MDV. Lubicæ æstuarium commune versus Domum ampliavit, ita ut quatuor quadratæ mensæ sive tabulæ collocarentur, & novis fenestris ornavit. Superiorem quoque suam Cameram adinstar distinctam, ampliavit tricliniis. Similiter in castro, cum aulam inferiorem ante Capellam cum æstuario ruptis muris ampliasset, & ascensum lapideum extra murum collocari & caminum ab angulo in medium muri transponi curasset. Anno sexto tabulatis eandem ornavit, & cum laqueariis depictis reddidit pulchriorem. Eo anno propter differentiam Ducis Frederici, & Johannis Daciæ regis, fratrum, conventu magno Principum habito in Kylone, aderat Theodoricus Episcopus, qui paulatim illic, & modico post in Plone cepit alterari, à pulmone laborans. Et dum pro honore Dei & matris ejus, festo Ascensionis divinum solenniter cantasset & celebrasset in Ecclesia Collegiata Uthinensi officium, sensit se mirum in modum deficere. Voluit tamen die sequenti pueros crismare, quæ Dominica erat. Ne autem visu deficeret, quo sæpe laboravit, pillulas ante lecti ingressum recepit, quæ dum ad horam secundam post medium noctis peterent exitum, surrexit & camerario adjutus, in sedem ad hoc aptatam & propinquam locatus est. Ubi præter solitum cum mansisset, à Camerario accessus, inventus est animam exsufflasse & Deo reddidisse: & quod dudum optaverat, ne longo cruciatu lecto decumberet, est consecutus. Provideratjam sibi de testamento recenter condito. Soror ejus unica, quæ ei aderat, intellecta ejus morte, citissime advolavit, sperans eundem non penitus extinctum, se refocillaturum. Sed omnis spes & opera perdita. Illa citissime filio suo Henrico Bockholt, Præposito Lubicensi hoc intimaverat, qui ubi accessit, cupiens scire tam inopinatæ mortis causam, eum exenterari fecit, comperitque pulmones accrevisse costis, & huic & ex pillulis interceptum halitum. Cadaver ejus Lubick ductum Clerus cum processione ad portam Holtzaticam progrediens cum solitis cerimoniis in curiam suam collocavit, & solennes sequenti die celebravit exequias. Sedit annis XIV. mensibus IV. & diebus XVI. Vixit annis LXIII. defecit sequenti nocte post Assumptionis beatæ Mariæ festum. Sepultus in Choro.

Wilhelmus Westvahl, Lubicensis, Decretorum Licentiatus, Decanus & Canonicus, Archidiaconus Rostockiensis & Zuerinensis Canonicus, vacante Ecclesia à Capitulo per viam scrutinii in Episcopum est electus die penultima Augusti, Anno MDV. Hic à Julio Papa II. obtenta confirmatione, prorogationem de consecrando ob sui corporis alterationem bis obtinuit. Tandem ægre in Collegiata Uthinensi, à Johanne Episcopo Ratzeburgensi, duobus assistentibus Suffraganeis die octava Assumptionis, quæ erat Dominica, est consecratus. Debili laboravit crure, ita ut vix primitias sine magno labore ipsa die divi Blasii in sua Ecclesia solenniter perficeret.

Explicit.

HEN-

HENRICVS MEIBOMIVS Junior LECTORI S.

DE Auctore hujus Chronici nullibi plenius aliquid reperias, quàm apud Continuatorem hujus Chronicæ, quem simul edo. Verba tamen *Alberti Krantzii* de eo, uti habentur *Metropol.* l. XII. c. 4. subjungam: *Lubicensi Ecclesiæ tum post Arnoldum præficitur Pontifex D. Albertus, cognomento Krummedyck, ex genere ministerialium Holsatiæ, Canonicus Lubicensis, in Romana curia diversatus. Cum prædecessore suo in Prussia causam magni belli contrectavit. Præfuit Ecclesiæ per annos viginti tres. Operosus quidem Pontifex à Capitulo dilectus, ibiq; consecratus. Qui Regi Daniæ nimis ad obsequia volens, suæ proinde Ecclesiæ gravis & onerosus, nimium sumptuosus & splendidus. Legationes regias obibat, suis & Ecclesiæ impensis, quod ipsum questus est: sed nihil eo res facta est melior. Potuit aliquando quievisse sed rebus assuetus magnis gerendis, seipsum quandoque videbatur ingerere. Cognationem suam locupletare voluit, sed unde posset, non erat. Argentum formatum, quod duo ejus prædecessores donavere magno pondere ad decorem & instructionem pontificalis mensæ, cum cæteris avolavit. Non est, quod glorietur Ecclesia, ejus temporibus aucta Ecclesiæ prædia, ditatam mensam Episcopalem, extructas ædes, vel in Curia Lubicensi, vel in arce Utinensi. Bene haberet, si, quæ habuit ante, etiam post illum teneret. Viginti millia marcarum æris alieni relicta sunt in Ecclesia, quum moreretur. Creditum est, eum mærorem auxisse morbum, & fata eis properasse. Pii cordis videbatur Pontifex, cunctis benevolus, nulli negans audientiam, ad omnia verbo promptus, ut nemo duritiem ejus quereretur. Constantia aliquandò desiderata est. Memoriam sui reliquit apud multos creditores, qui quererentur & optarent, unde suum reciperet. Exornavit tamen magno sumptu Crucem Dominicam in Ecclesia Lubicensi quæ hodiæ insignis visitur in medio Ecclesiæ, ubi etiam tumulatus quiescit.* Imprimis vero laudendus quoque est, quod Antecessorum suorum, Episcoporum Lubecensium brevem historiam & Chronicis & Episcopalis Lubecensis mensæ registro concinnatam posteris relinquere voluerit; quam ad sua usque tempora, superioris scilicet seculi initium continuavit, Anonymus quidem, sed non contemnendus scriptor. Videntur vero duo in paucorum manibus hactenus fuisse, nunquam certe publicam lucem aspexerunt. Allegat *Krummendyckium* aliquoties Vir CL. *Henricus Bangertus* in notis suis ad *Helmoldum* p. 214. & p. 330. usus illo ipso MSto, à nobis mutuò accepto, quod nunc publico. Bene meriturum me arbitratus de Patria meo Imperiali Lubeca, dum de Episcopis eorum ago, deque ipsis Episcopis Lubecensibus, ex quorum numero ultimi,

timi, ex Serenissima Ducali Holsatica familia oriundi, JOHANNES & CHRISTIANUS ALBERTUS, gloriosissimi Principes, Parenti meo mihique singularis clementiæ signa plus vice simplici exhibuerunt. Possem vero nunc ex *Helmoldo* & *Arnoldo Lubecensi*, cujus ipsis sæpe verbis utitur *Krummendyckius*, & *Alberto Crantzio* hoc Chronicon alicubi illustrari; sed id mei instituti non esse sæpius professus sum. Poterit autem Lector reliquos Episcopos superioris seculi ex *Chytræi* historia Saxoniæ petere, & eorum, qui hoc seculo Ecclesiam illam rexerunt, & ea addere, quæ habet diligens *Danckwertus in Topographia Holsatiæ* part. III. c. 8. Unum tantum & alterum monebo.

Crummendyckius primum Episcopum Aldenburgensem facit *Marconem*, & consentientem sibi habet, imo secutus est *Helmoldum*, qui lib. 1. Chron. Slav. c. 12. ita de hoc Episcopo scribit: *Huic urbi* (Aldenburg) *præcellentissimus Cæsar Pontificem dederat venerabilem virum Marconem, subdens ei omnem Obotritorum provinciam, usq; ad Penem fl. & urbem Dimine: præterea civitatem opinatissimam Sleswick, quæ alio nomine Heidebo dicitur, ejusdem curæ deligavit.* Et hunc deinde *populos Obotritorum seu Wagirorum sacro baptismatis fonte lavisse* addit. Non parum proinde miror, ab *Adamo Bremense* hist. Eccles. l. 2. c. 8. Edvvardum vocari primum Episcopum Aldenburgensem, qui quidem primus fuit Episcopus, ex quo Slavicus ille Aldenburgicus Episcopatus Archiepiscopatui Hamburgensi ab Ottone subjectus: primus etiam, quem Archiepiscopus Hamburgensis Adeldagus ordinavit Episcopum, aliàs jure primus nominatur *Marco*, ceu etiam docet *Alb. Crantzius Metrop.* l. 3. c. 29.

Egwardum scribit *Adamus Bremensis hist. Eccl.* l. 2. c. 8. *Latinè dici Evagrium*, quàm rectè, ipse viderit. In aliis exemplaribus legitur *Euwargus*, ab *Helmoldo* l. 1. c. 12. *Edwardus* vocatur: ab Adaldago Hammenburgensi Episcopo esse ordinatum, consentiunt omnes.

In *Wagonis* historia secutus est *Helmoldum*, & quidem in narratione de ejus sorore Obotritorum regulo Billingio data, quam tamen ille multo pleniorem habet lib. 1. c. 13.

Eziconis tempore Slaviam à fide recessisse, nec *Adamus*, nec *Helmoldus* habent, sed potius illius tempore Slavos perstitisse in fide, & ecclesias ubiq; & monasteria erecta. Post Eziconem vero contigerunt ea quæ de LX. presbyteris trucidatis refert *Krummersdyckius*, sine dubio ex *Adamo*, cujus ipsa verba ex lib. 2. c. 30. magnam partem retinet.

Quæ de *Bennone* habet, omnia penè ex *Helmoldi lib.* 1. c. 18. verbis ejus recentis, *Helmoldo* etiam citato.

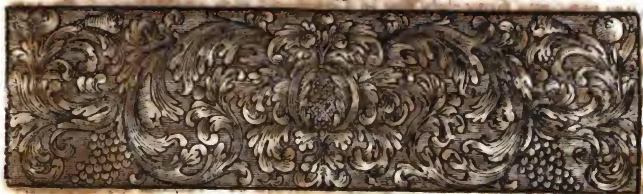
Quæ sub *Ezone* contigit Aldenburgensis Episcopatus divisio per Adelbertum Archiepiscopum Hammaburgensem, memoratur ab *Helmoldo lib.* 1. c. 22. Quæ de *Vicelino* habet, etiam ex *Helmoldo* descripsit, qui tamen multo plura habet.

Et hæc quidem sufficiant. Vale, Lector, & fave.

ANNA-

ANNALES GERNRODENSIUM

M. ANDREÆ HOPPENRODII.

PRÆFATIO.

N vera Ecclesia Dei, omnibus ætatibus, ea cura fuit sacerdotibus demandata, ut una cum doctrina Legis & Evangelii simul auditoribus suis annorum seriem, ac Historiam Ecclesiæ omnium temporum in certos fastos digestam, proponerent. Ut homines agnoscerent ingens Dei beneficium esse, quod conservet Ecclesias & det salutares gubernatores, ipsum celebrantes & invocantes: quod pericula avertit dissipationum, bellorum, morborum & contagionum. De his beneficiis, ut piæ mentes gratias agant Deo, ac precentur, ut deinceps etiam cum hæc pericula, tum alia depellat impedimenta, quæ nocere huic Ecclesiæ & adferre publica detrimenta possent: commendare posteritati proposui, initia hujus Ecclesiæ Gernrodensis, conservatæ immensa Dei bonitate, inter gentium confusiones ac imperiorum ruinas, jam per annos sexcentos. Deinde insigniores mutationes in gubernatione dignissimæ, ut omnibus in conspectu sint, quomodo aliæ post alias in locum & stationem, mirabili modo sic Deo hanc Abbatiam gubernante, sint collocatæ atque legitimo & justo modo ordinatæ. Etsi vero minus salutares Gubernatores Abbatia interdum habuerit, ac multæ ac magnæ incidant difficultates, in omnem quantumvis placidam & tranquillam gubernationem, nam hominum naturæ sunt infirmæ: tamen Dei beneficio, multæ Reverendissimæ, Illustriss. Principes, ac multæ generosæ Dominæ, summa cum dignitate ac laude, magnum decus & ornamentum nullis intermoriturum seculis, huic Abbatiæ attulerunt. Inter salutares & felices Abbatiæ gubernatores, quam gloriosa fuit gubernatio Illustrissimarum Principum ac Dominarum ortarum ex Illustri stemmate Ducum Saxoniæ ac Principum Anhaltinorum, quo-

rum

rum præcipua fuit celebritas in Germania jam annis 500. Ex tantis Principibus aliquot non tantum alumnæ & membra Abbatiæ fuere, ſed Magiſtratus mores ac moleſtias perferre non recuſaverunt. Illarum igitur memoria repetitur & celebratur, uti par eſt & fieri decet, gratiſſima atque honorificentiſſima mentione. Ac ut conſervaretur memoria antiquiſſimorum monumentorum, in hac Eccleſia, gravi, pio & bono conſilio inchoata & ordinata eſt Bibliotheca, in qua colligitur theſaurus optimorum ſcriptorum. Eccleſia enim debet domicilium eſſe librorum, in quibus vocem ſuam Deus patefecit, & ſeriem temporum à mundo condito promulgavit. Hos ut depoſitum ſacroſanctum, in hoc domicilio ſuo cuſtodiri vult & propagari. Quod autem vita & gubernatio ſingularum Abbatiſſarum, hoc libro eo ordine non eſt annotata, quo decet deſcribere hiſtorias clarorum virorum, in quibus ornandis, ſolet mentio fieri Natalium, Educationum Rerum geſtarum & exitus vitæ, ratio eſt, quod plurima cognitione à Prædeceſſoribus meis non ſunt annotata, tantum breves Titulos in veteribus membranis ſignatos eſſe reperi, ex quibus utcunque narrationem contexui. Reliqua enim quæ non dubiis hiſtoriarum monumentis hodie conſtant, prorſus intercidere nolui; præſertim quæ de bellicoſiſſimo Duce Saxonum Gerone in monumentis antiquis ſuperfuere, in hunc librum digeſſi, amore patriæ motus. Ac ſpero hoc meum ſtudium candido lectori probatum iri. Oro autem æternum patrem Domini Jheſu Chriſti, ut hanc Eccleſiam, divinam in laudem à prædicto Duce & Marchione dicatam, non ſinat turbari, aut barbaricis vaſtationibus diſſipari: Sed deinceps clementer, pro ſua admiranda bonitate tueatur & regat, ut in eâ maneant & vigeant, vox Evangelii, honeſta ſtudia pietatis, leges, judicia & omnes nervi diſciplinæ, noſque omnes faciat σκέυη ἐλέους, ut unum ſimus in ipſo, Amen. Die 14. Cal. Julii Anno 1564. quo die ante annos ſexcentos vitam in terris clauſit ſuam, Illuſtriſſ. ea ætate, Dux Saxoniæ Gero, hujus Abbatiæ autor & fundator.

M. Andreas Hoppenrodius.

GRatitudo est bene meritorum Principum memoriam conservare, qui Ecclesiam Christi propagarunt, ac barbaros ad Evangelii doctrinam amplectendam adduxerunt.

Quare recitabo historiam laudatissimi Marchionis Geronis, qui ante annos sexcentos, hanc Ecclesiam Gernrodensem ad gloriam Dei æterni, & veritatis propagationem & salutem publicam & privatam omnium tam suorum quam externorum, constituit, ac ordinavit.

Natus fuit è celeberrima prosapia stirpis Comitum Stadensium, quorum ea ætate, præcipua fuit celebritas in Saxonia. Ad studium militare eum fuisse institutum & assuefactum, ostendunt insignes ejus Victoriæ, quæ celebratæ fuerunt temporibus duorum summorum Imperatorum Henrici primi & Ottonis primi. Nam Henricus Auceps, cum Brandeburgum asperrima hyeme expugnasset, profligatis Henetis & Sorabis Anno Christi noningentesimo vicesimo septimo: limitum præsides designavit, quos Marchiones nominamus, ut Marcas ab hostium incursionibus custodirent. Marchiam igitur Brandenburgensem commendavit Duci Sigefrido, fratri conjugis Mechtildis: Marchiam autem Lusatiæ Duci Geroni. Hi duo Duces, primi Marchiones in Germaniâ, novam dignitatem ab Imperatore Henrico acceptam, summa cum laude ac utilitate Saxoniæ defenderunt: præsidio firmo, hostiles populationes Sclavorum ad Albim & Salam cohibuerunt, & armis propulsarunt.

Decesserunt autem ex hac mortali vita eodem tempore, Imperator Henricus & Sigefridus Marchio Brandenburgensis. In Imperio igitur cum Anno Christi noningentesimo, tricesimo septimo, Henrico Aucupi successit filius Otto, qui propter rerum gestarum amplitudinem, postea dictus est magnus: Marchiam Brandeburgensem post obitum Marchionis Sigefridi, quia non reliquit hæredem, Tanguardus frater Ottonis ex patre, non vero matre, hæreditario jure petivit. Sed Gero Marchio Lusatiæ, ob virtutem, sapientiam & felicitatem in rebus bellicis Henrico Aucupi præstitam, admirationem peperit, & conciliavit favorem Imperatoris Ottonis Magni tantum, ut Marchiam Brandeburgensem, invito fratre Tanguardo, illi destinaverit ac Regali donatione concesserit. Tanguardus indigne ferens Marchionem Geronem sibi præferri, qui fuerit, Jure successionis, mortuo Marchioni proximus, bellum movit contra fratrem Ottonem, ac in belli societatem concitavit, Eberhardum Franconiæ Ducem & Giselbertum Lotharingiæ Ducem, sed statim pœnas dedit rebellionis. Nam in oppugnatione Heresburgi in templo, juxta altare (ut scribunt Urspergensis & Crantzius) à copiis Ottonis est perfossus.

Gero Marchio Lusatiæ, Deo sic fortunante consilia & conatus ordinariæ & legitimæ potestatis, habitus est ab Ottone Magno, primus inter omnes suos Duces, & opera ejus atque consiliis ad magnas res in gubernatione, plurimum usus est. Obtinuit igitur Marchiam Brandeburgensem & hanc conjunxit cum Marchia Lusatiæ eo tempore, per decennium ab ipso, antea gloriosè administratæ. Anno noningentesimo quadragesimo primo, Otto Imperator, ex sacro fonte baptismatis, Marchioni Geroni suscepit filium, quem in memoriam Sigefridi Marchionis, nominavit Sifridum. Memorabilis est liberalitas & munificentia Ottonis, in sacro Baptismate recens nato Marchioni Sigefrido exhibita, quam ipsius ostendit decretum in Ecclesia Gernrodensi, Dei beneficio, in hodiernum diem conservatum: cujus decreti tenor talis est:

Decretum Ottonis Magni, roboratum Marchioni, Anno Christi 941.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divina opitulante gratia REX, Comperiat omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, quod nos flagitationibus dilectissimi Marchionis nostri Geronis ceterorumque Comitum, nostri ejusdem

dem Geronis filio, nostro autem spirituali filiolo, videlicet Sifrido, quem sacri baptismatis fonte levavimus, in Comitatu prælibati patris ejus, in pago, Svevon nuncupato, obtemperantes: concessimus in proprium totum scilicet, quod Marchio Gero, in villis Oster-Egeln & Wester-Egeln dictis, nostri tenuit beneficii. Hoc solum excepto, quod de prædio sancti Wigberti ad Abbatiam Herisveldensem pertinet, præstitum ei habuimus has villas, cum omni proprietate quam intra illam Marcham hactenus habuimus. Eidem supradicto Sifrido jure perenni in proprium hoc Regali præcepto tribuimus, cum novo castello in Osteregeln constructo & omnibus appenditiis suis, illuc legaliter aspicientibus, mancipiis, agris, pratis, pascuis, sylvis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus, viis & inviis, terris, cultis & incultis. Præterea Sylvam in saltu Kakel dictam, illi dedimus, quam Bardo prius in beneficium tenuit, juxta villam Cocstede. Insuper & duodecim mancipia, quorum nomina subter notata sunt: Paulus, Wendo, Bone, Achter, Christan, Wermburg, Henricus, Rodger, Henno, Hille, Acbe, Ditmer. Jussimusque hoc decretum conscribi, per quod Regia potestate sancimus, ut memoratus Sifridus de his omnibus nostro dono sibi in proprium collatis, liberrimam habeat potestatem habendi, vendendi, donandi, commutandi seu quicquid exinde sibi placuerit, faciendi. Manu nostra subtus signatum, & annuli nostri impressione roboratum. Datum 8. Idus Junii. Anno incarnationis Domini 941. indictione 13.

Otto Imperator cum suis præfecisset exercitibus Geronem, Marchionem Brandeburgensem & Lusatiensem: Vagrii, Hevelli, Obotriti, Uchri & Zusiki consilia communicarunt de interficiendo Gerone, insignem ob virtutem, sapientiam & felicitatem, quæ formidabilis fuit cunctis barbaris. Itaque convenerunt triginta barbarorum Duces, ut conjunctis viribus, magno numero militum stipati, impetum in eum facerent atque trucidarent. Sed Marchio Gero postquam terribilem illorum adventum cognovisset: intrepido animo ac magna celeritate cum copiis suis, nocte irruit in eos, & triginta barbarorum Duces oppressit, ac una nocte omnes extinxit. De illa magna strage Principum barbarorum, reperti sunt Uvitebergæ in celeberrima Bibliotheca, Illustrissimi Principis, Ducis Saxoniæ, Electoris Friderici, hi Rithmi Germanici:

Zu Laußnitz erster Fürst was ich
Drissig Wendischer Hern todtet ich
Stifftet Gernrode von eigener Habe
Do selbst man sieht noch heit mein Grab.

Witichindus Monachus, qui descripsit res gestas Ottonis primi, tertio libro gestorum Saxonicorum his verbis laudat Geronem: Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ, bellandi peritia, in rebus civilibus bona consilia, satis eloquentiæ, multum scientiæ, & qui prudentiam suam opere magis ostenderet quam ore: in acquirendo strenuitas, in dando largitas, &, quod optimum erat, ad cultum divinum bonum studium. Quæ potest major laus de Principe, industria militari & bellica laude clarissimo, dici aut cogitari? Hæ virtutes in Marchione Gerone enituerunt in bellis, ab Ottone Imperatore gestis contra Vandalos, Francos, Lotharios, Danos & Sclavos: Ottonem ter in Italiam secutus est, ac maximæ Ottonis Magni res gestæ sunt Geronis auxilio & virtute.

Debellatis tot barbaricis Principibus circa annum Domini noningentesimum, quadragesimum quartum, à Gerone Marchione conscripti milites, cum crebra expeditione fuissent attenuati, nec præmiis & stipendiis adjuti & ornati, eo quod passim tributa essent denegata, & publicæ pensiones disturbatæ: exarserunt in Ducem, & diripere atque prædari ejus provincias tentarunt. Otto dum in Alsatia bello contra Henricum fratrem esset distentus, seditione intellecta, Geronem sibi dilectissimum noluit deserere. Magnis igitur confectis itineribus, seditionem volens reprimere, milites odia in ipsum Imperatorem converterunt. Sed Otto fidelissimorum bellatorum manu stipatus, graviter in autores animadvertit, & reliquos qui in præliis Marchionis Geronis strenuè pugnassent, regalibus donis ornavit ac ditavit. Expertus est in hoc conflictu suorum militum Marchio Gero, verum esse, quod de suis civibus seditiosis Thucydides inquit; πᾶσα ἰδέα κακοῦ ἐστι ἐν στάσει. Omnis species mali est in seditione;

Ita

Ita quanquam fuit in magnis difficultatibus, divinâ tamen protectione est servatus, & incolumis evasit. In civilibus autem bellis Germaniæ, denuo crevit potentia barbararum Gentium. Nam Obotriti Haicam Ducem Ottonis, cum ingenti exercitu deleverunt. Tali successu ferociores facti, inhiarunt limitibus Marchionis Geronis, jam pridem temporibus Henrici primi amissis. Igitur Imperator Otto cum animadvertisset, non sufficere Geronem contra omnes illas nationes barbaricas, conjunxit suum exercitum cum copiis Marchionis Geronis, qui Obotritos adeo profligarunt, ut non potuerint in posterum vires colligere, tantum etiam terrorem cœteris barbaris incusserunt, ut ad Christianam fidem sese converterint & impetrata pace, arma deposuerint. Ludolphus filius Ottonis Magni, in præmium virtutis & laudis bellicæ, Anno Christi noningentesimo quinquagesimo secundo, omnem regionem Sermunt, quam liberalitate parentis acceperat, Marchioni Geroni concessit & donavit, ut tali Regali munere, gloriosissimum ducem ornaret, atque sibi perpetua amicitia devinciret.

Testantur illud hæ literæ Ottonis:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto, Dei favente clementia Rex. Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus & futuris, quod nos omnem regionem Sermunt nuncupatam, filio nostro Ludolpho in proprietatem donavimus. Filius vero noster, Conradi Ducis, nostrique Marchionis Geronis interventu, tres Marcas ejusdem prædictæ regionis, cum omnibus appenditiis & adjacentiis suis, jure perenni supra nominato Marchioni, in proprietatem donavit. Posteaque prædicti nostri nos obtemperantes petitioni, probationique, jussimus inde hoc præsens præceptum conscribi per quod volumus firmiterque jubemus, ut prænotatus Marchio noster Gero, de his omnibus, nostro dono sibi in proprium concessis, à modo & deinceps omni tempore liberrimam teneat potestatem habendi, donandi, vendendi, sed quicquid placuerit sibi ea inde faciendi. Hæc nostra concessio ut obtineat vigorem, manu nostra subtus eam firmavimus, & annuli nostri impressione insigniri jussimus. Datum 5. Calen. Augusti, Anno Dominicæ incarnationis 952. indictione octava. Regnante pro Ottone Rege anno 15. Actum Walabusen in Dei nomine feliciter, Amen.

Anno sequenti Imperator Otto, Victor ex Ithalia cum rediisset, conspirarunt contra eum, filius, gener, Arnolphus Schirensis comes, & Episcopus Moguntinus, propterea quod duxisset in uxorem Adelheidin viduam Lotharii regis Ithaliæ. Igitur Imperator cum Gerone Marchione, qui in fide sua antiqua permanserat, obsedit rebelles Moguntiæ. Sed post quadraginta dies, obsessi, clam Imperatore, nocte aufugerunt cum expeditis copiis Ratisbonam, & urbem nihil hostiliter metuentem, occuparunt ac præsidio imposito firmarunt. Imperator illos insecutus, Ratisbonæ occidentalem partem cum instructo exercitu ipse obsedit, orientalem vero Marchio Gero. Cum per multos dies fortiter utrinque pugnatum esset, fames oppidanos urgere cœpit. Egressi ergo ad pugnam, intus instructa acie, pedites equitesque impetum fecerunt in castra Geronis, tot victoriis quot præliis clarum, pugnatum est eo die à tertia usque ad nonam horam noctis, in quo conflictu Arnolphus telis perfossus & armis exutus occubuit. Vide Crantzium lib. 4. cap. 5. Urspergensis dicit, Ludolphum tentasse Geronem, tot victoriis, quot pugnis clarum. Tam continentibus bellis Marchio Gero implicitus, Uchri rati potentiam ejus & vires Saxoniæ exhaustas esse, irruperunt populabundi intra limites Geronis. Contra hos copias suas duxit Marchio Gero, ac prælio commisso, summa gloria & virtute eos devicit, Anno Christi, noningentesimo, quinquagesimo quarto. In eo prælio fuit ei præsidio, Dux Conradus gener Imperatoris, cum valido equitatu ab Imperatore in auxilium missus. Prædam ingentem de hostibus duxisse, & hac Victoria lætitiam magnam Saxoniæ exortam fuisse, Witichindus scribit. Parta de Uchris Victoria, Marchio Gero secutus est Imperatorem Ottonem in bellum Ungaricum, quod incidit initio Augusti, Anno Christi, noningentesimo, quinquagesimo quinto & trium dierum continenti prælio duravit. In quo prælio Dux Conradus gener Imperatoris, & multi præstantes viri ceciderunt. Interea Sclavi vario eventu, cum Duce Hermanno, in defensionem Saxoniæ relicto, trans Albim pugnarunt. In depopulando autem immanem

sævitiam Cocarescemis exercuerunt. Urbem enim, contra fidem datam civibus, funditus everterunt, ac nullum ex propugnatoribus superstitem reliquerunt. Ideo Imperator Otto debellatis Ungaris, hoc scelus ulturus, per illorum improbissimorum hominum regiones est reversus, ferro & igne omnia vastans, usque ad Raxam fluvium transitu propter paludes difficillimum. Ubi ab hostibus fuit circumfusus & prohibitus ab opere & itinere. Fuit à tergo arborum robore & armatorum manu vallatus: ex adverso fluvius, fluvioque contigua palus. Dum Imperator in his angustiis per plures dies esset, ac exercitus morbo & fame periclitari cœpisset, missus est Marchio Gero, ad Stoinesgerum principem barbarorum, colloquendi gratia: Si se Imperatori dederit, amicum non hostem fore. Igitur Gero super paludem & flumen principem barbarorum salutavit. Cui Sclavus æqualia respondit. Ad quem Marchio: satis tibi esset, si bellum gerens contra unum nostrorum de servis Domini mei, & non contra Dominum meum Regem. Quis tibi exercitus? quæ arma, ut talia præsumas? si aliqua vobis virtus, si artes, si audacia adsit, date nobis locum ad vos transeundi, sive vobis huc veniendi: ut æquato loco fortitudo pugnatoris appareat. Sclavus barbarico more frendens, & multa convicia evomens, irrisit Imperatorem videns eum multis & magnis molestiis & incommodis aggravatum. Sed Marchio Gero ad hæc commotus, ut fuit animi ardentissimi. In Heroicis enim Viris Nemesis dominatur: Crastinus, inquit, dies declarabit, tu & populus tuus fortes viribus sitis, an non: Nam cras vobiscum congredientes, procul dubio nos videbitis! Reversus in castra, retulit Marchio Gero quæ audierat. Imperator itaque nocte consurgens, jussit sagittis & aliis machinis bellicis hostem ad pugnam provocare, & quasi vi flumen ac paludem velle transcendere. Sclavi autem nihil aliud, nisi terrorem excitari, hesterna comminatione similem, rati: iter totis viribus defenderunt. At Gero cum paucis miliare ferme unum à castris discedens, hoste ignorante, tres pontes celeriter construxit, ac misso nuncio ad Imperatorem, totum exercitum revocavit. Ottonis legiones cum pervenissent ad pontes, obviare illis barbaris contenderunt. Sed pedites barbarorum longiorem viam currentes, & inopinatum certamen ineuntes, fatigatione dissoluti, militibus Imperatoris cesserunt, atque fuga præsidium quæsiverunt. Stoinesgero colle eminentiori cum equitibus eventum belli exspectante, socios inire fugam cernens, fugit & ipse, abdiditque se cum duobus satellitibus in sylvam quandam, in qua repertus, à militibus est occisus. Postea Marchio Gero eduxit in prælia, filium suum Sifridum sedecim annorum adolescentem, ut paternæ virtutis & spectator & imitator esset. Statim autem Heroica natura in eo sese exeruit, in rebus gestis contra Wichmannum patruum Imperatoris, quem tribus magnis præliis Gero superavit, Anno Christi, noningentesimo, quinquagesimo septimo. Is ob hanc causam exarsit in Ottonem, quod in imperio ad summos honores eveheret tantum bene meritos duces, & consilia cum illis communicaret, se excluso, qui cognatione ei proximus, & jure successionis hereditatibus amplissimis ornatus. Totis igitur viribus bellum movit contra Marchionem Geronem, eo tempore virtute bellica & victoriis celebratissimum, ut illo expugnato, omnem laudem victoriarum in se transferret ac immortale nomen sibi compararet. Sed Wichmannus, etsi fuerit potens, fortis, & belli non ignarus: infeliciter commissis duobus præliis cum Marchione Gerone, tertia vice victus, dedit se in fidem Geronis & filii sui Sifridi, obsecrans, ut intercederent pro eo apud Imperatorem patruum suum, & culpam deprecarentur. Interposita ergo fide pro supplici, apud Ottonem vix pater & filius obtinuerunt, ut ei concederetur cum Imperiali gratia, in patria degere & conjugis patrimonio frui. Non coactus sacramentum terribile Geroni videri dedit: se contra Imperatorem atque Imperium Ottonis nunquam aliquid perverse consilio aut re facturum. Dimissus verò fidem datam infregit, & ad rebellionem sollicitavit Haroldum Danorum Regem, qui non cito ob perfidiam, volens sibi sociare Wichmannum, etiamsi bellum adornasset contra Ottonem, dolum ejus patefecit. Marchio igitur Gero non immemor juramenti, cum Wichmannum accusari & reum esse cognovisset, expulit illum patria, in quam eum restituerat ac ad Barbaros relegavit. Ab illis libenter susceptus, cum denuo arma contra Imperatorem sumpsisset, spiritum in magnis angustiis & miseriis exhalavit. Ita Deus divinitus perfidiam Wichman-

Wichmanni ultus est. Nam universaliter omnes perjuros horrendæ pœnæ obruunt, ut dicitur in Tibulli versibus, qui ex Homero ιλ: δ. sumti sunt:

Ah miser, & si quis primo perjuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Duo magna prælia deinde Misca, Rex Zucicavicorum, cum Marchione Gerone commisit, circa Annum Christi, noningentesimum, quinquagesimum nonum: persuasus, se attriturum potentiam & vires Victoris tot Sclavorum populorum, si propulsaverit duabus vicibus impetum & vim Marchionis. Omnem enim ejus fortitudinem & sapientiam, in celeritate & felicitate sitam esse. Divisit igitur populum suæ potestatis & stipendiarios milites in duas partes: Primam pugnam fratri suo, viro strenuo commisit, Alteram ipse Rex duxit, ut in priori pugna copiis Geronis defatigatis & enervatis, eo facilius hostem compescere posset. Sed cohortes Marchionis Geronis, cum in prima acie fratrem Regis trucidassent, & ejus exercitum profligassent: elatiori animo, victores alteram pugnam aggressi, Regem Misca ceperunt, ac exercitum ejus funditus deleverunt. Præterquam quod prædam magnam, victor exercitus invenit, Gero à debellato Rege, magnam vim pecuniæ extorsit. Postremum bellum gessit Marchio Gero, contra barbaricos Sclavorum populos, qui dicti sunt Zusici, hos etsi jugo Imperii subdidit, & fidem Christianam accipere coegit: tamen hæc Victoria parta est, non sine suo cum discrimine ac periculo vitæ. Nam in eo prælio Sifridus filius Geronis, & multi in Saxonia præclari viri, nobilitate generis & virtute præstantes, fortiter pro patria pugnando occubuerunt. Gero victor etiam graviter vulneratus in brachio fuit: tamen nunc quoque divinitus est servatus, Deo fortissimum propugnatorem orbis Christiani protegente & liberante, juxta promissionem in Sacris Bibliis sæpe repetitam: Bonos principes Deo curæ esse, & ex multis periculis & miseriis, non ope humana vel consilio, sed à solo Deo liberari. Marchio Gero post casum filii Sifridi, sese convertit ad cultum divinum atque curam Marchiarum deposuit. Marchiam Lusatiæ quadraginta duobus annis fortiter defensam, propter affinitatem designavit Duci Christiano, qui è Sorore Geronis filium Ditmarum reliquit: Brandeburgensem vero Marchiam triginta duobus annis summa cum gloria gubernatam, obtinuit Brunnico, cujus sepulchrum Brandeburgi extat in monte Harlungorum. Ante interitum Sifridi, senex pater amisit ætate immatura filium Geronem, ac dilectam conjugem Magdalenam, filiam Alberti Ursi, quam non dubium est, fuisse ex antiquissima & celeberrima familia principum Ascaniæ, quæ tunc Vicinam oram Albi & jugis Herciniæ possedit, atque fortiter annis defendit. Superstitem habuit Marchio Gero, unicam filiam Hathwigam, à tenera ætate ad agnitionem veri Dei, ad invocationem, modestiam & castitatem post obitum matris Magdalenæ, educatam à Mechtilde filia Imperatoris Henrici primi, quæ fuit prima Abbatissa in Quedlingburg. Paulo enim ante mortem Henrici Aucupis fundata fuit ab ipso Imperatore Abbatia Quedlingburgensis.

Trigesimo ergo anno post fundationem Abbatiæ Quedlingburgensis, inchoavit Marchio Gero fundationem Abbatiæ Gerodensis. Locus dictus fuit ante fundationem Rode. Huic appellationi fundator nomen suum, in memoriam fundationis præposuit, ut Abbatia à nomine suo nomen retineret, Gerorode. Construxit ædem sacram, Anno Christi, noningentesimo sexagesimo, in qua docerentur scripta Prophetica & Apostolica, ac decantarentur à cœtu fidelium Psalmi, ut legentem vel audientem poëma Davidis, tanta rerum, verborum & sententiarum gravitate & elegantia ornatum, moveret ad doctrinam Christianam, & cultum divinum. Attribuit etiam Abbatiæ pagos, prædia, sylvas, agros, piscationes & certos reditus, quibus pauperes familiæ, virgines & ministri Ecclesiæ alerentur. Imperator Otto Magnus, memor dicti Esaiæ, Reges erunt nutritores tui, fundationem Marchionis Geronis, publico Imperii decreto approbavit, ac Regaliis, privilegiis, & donationibus ornavit & confirmavit. Deinde extructis ædificiis Gero profectus est Romam, reverentia autoritatis Pontificiæ, & sacram suam constitutionem, de more & consuetudine illius ætatis, Romanæ Ecclesiæ exhibuit, tempore Johannis duodecimi, à quo Papales bullas, peractis precationibus, in Basilica Petri & Pauli pro salute animæ ac filiorum habitis, petiit, & datis muneribus impetravit.

FUNDATIO GERORODENSIS DESCRIPTA à MARCHIONE GERONE.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Temporibus Domini Johannis summi Pontificis duodecimi Papæ. Regnantibus Dominis serenissimis ac piissimis Imperatoribus, Ottone ejusque æquivoco filio, Anno Imperii ejus secundo & regni filii tertio. Ego Gero, divina dispensante gratia Marchio, post acerbam mortem filiorum meorum, Sifridi & Geronis, struxi Monasterium puellarum, in quo Abbatissa Hathwich præesse dinoscitur, in honorem beatæ Mariæ, Genetricis Domini nostri Jesu Christi, & beati Petri Principis Apostolorum, cui Dominus potestatem contulit ligandi atque solvendi, in cœlo & in terra, ut ipsi maneant placata in perpetuum pro redemtione animæ meæ & filiorum meorum, qui de hac terrena luce juvenili flore migraverunt. Ob hoc paulo post accepta licentia Imperatoris, limina Apostolorum Petri & Pauli adii, & idem Monasterium cum omnibus pertinentiis & annuis reditibus, Deo in perpetuum subdidi. Accepi autem Pontificialis privilegii paginas, postea Imperatorum meorum seria mandata. Nunc etiam per hujus privilegii mei textum præcipio, ut nullus cohæredum meorum potestatem habeat, vel dominandi, seu de rebus, Deo dicatis alienandi, aut donandi. Sed volo atque constituo, ut omnia integra & illibata permaneant. Quapropter humo prostratus, deprecor Vos, duo luminaria magna, Petrum Paulumque: Ut post funera carnis, animæ meæ Paradisi januas aperiatis & in futuro examine protectores ac defensores mei, ante Deum maneatis, ut, post judicium, liceat vobis cum cœlestibus mansionibus perfrui, & sine fine gaudere, annuente Domino nostro Jhesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto, vivit & gloriatur Deus per infinita secula seculorum. Amen

Hæ literæ germanicis & latinis verbis, manu Marchionis Geronis scriptæ hactenus Dei beneficio, in Ecclesia, ab ipso constituta & inchoata, in memoriam fundationis sunt reservatæ. Indicant initio non obscurè fundationem, quam peractam fuisse testantur, temporibus Johannis duodecimi, qui à Pontificatu ob turpitudinem vitæ & perfidiam, Anno Christi noningentesimo, sexagesimo secundo, ab Ottone fuit remotus, Imperii autem Ottonis secundo, & regni filii ejus tertio additur, quia priori anno ante hanc expeditionem Italiæ Geronis, Otto ab eodem Johanne Pontifice Romæ Imperator fuit salutatus, cum antea Regnum tenuisset viginti quatuor annis. Filius vero Imperatoris, tertio anno antequam Marchio Gero, Abbatiæ confirmandæ gratia, iter Romam versus suscepit, à Patre Ottone Magno in conventu Ratisponensi fuit Rex declaratus. Ex his constat Ecclesiam Gernrodensem auctoritate Pontificia & Imperatoria, confirmatam esse, Anno Christi noningentesimo, sexagesimo primo.

Invocatio in fine addita, confidit meritis sanctorum, quibus nihil consequi possumus. Nam sola fiducia in Christum qui pro peccatis generis humani satisfecit, accepti sumus Deo. Ac propter illius meritum & obedientiam, hæreditatem vitæ æternæ consequimur. Sicut Filius Dei docet, cum ait: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret &c.

Romæ Marchio Gero obtulit Johanni Pontifici, triginta libras argenti, quæ constituunt quadringentos octoginta Joachimicos seu Taleros.

FUNDATIO GERORODENSIS DESCRIPTA A FUNDATORE SAXONICIS LITERIS.

In deme Nahmen der heiligen Dreyvaldichheit deß Vaders und des Sohnes und des heiligen Geystes/ Amen. Eck Marchgreve Gero von der Gnade Goddes do witlick allen Christen Lüden / de nu sint oder noch werden gebohren in tokommende Tyden / dat nicht lange na deme Dode meiner Kinder Sifride nnd Geronis den Münster tot Gernrode gebuet hebbe / nnd dorch der Sake willen toch ick an den Stul to Rome / und dat silve Münster der Juncfrowen to Gernrode mit alle deme / dat dar toebehöret opperde und derselver Breve van dem Pavest mit rechten Bullen beselt vm Bestedinge des Gudes dat tho na is beschreven und genömet / dat Gut von minen Keseren vor Eigendum geven /

und mit eken Breven wol bevestet is; also wie ok dat selve Gutt dat meck toeigent/ und gefriet is mit guden Willen to der Ere Goddes ewigliken.

Hie benôme ich dat Gud dat eck geve.

De Stede dar dat Goddes Huß to Gernrode up gebuwet is und den Dorp mit alle deme dat dar to hetzen:

De Marckerken mit allen Cappellen.

Dat Goddes Huß to Vrose mit dem Dörpe und mit twe Parren/de darinnen liggen.

Groten Alßleven und lüttеken Alßleve mit der Cappellen und mit twen Parren.

Wolder mit der Cappellen/ der Ebdischen und mit der Parren.

Geseen mit der Parren.

Drobet mit der Parren.

Eggelingrod mit der Parren.

Bohem/ Wolbeke/ Guezendorp/ Balberge/ Bemmendörp/ Allenborch.

Hove Landes to Hackeborn/ Hinrigstorp/ Alkendorp/ Wester-Egeln/ Oster-Egeln mit dem Huse/ dat darin gebuet is und mit alle deme dat dar to gehöret an Acker/ Wischen/ Weide/ Holt und Water/ Mölen und Visserien/ Wege und Vorwege/ Wecken/ Aker und Nawecken/ vort mer so is ein Wolt de is geheten Hakel de dar lit by dem Dorpe to Cocstede den Bardo von uns vor tho Lene hedde und ter to twolff Denstlüde/ der Namen hir na beschreven stan/ &c.

Hove Landes to Gröningen/ Bleckendörp/ Alkendorp bie Hadmerschleven/ tho Ammendorp/ Herckstede/ Westerhusen/ Arensdorp/ Wellendorp/ Melendorp/ Cumelitz/ Niendorp/ Strotznitz/ Aßmersleven/ Zerchewitz/ Drosege/ Cocstede/ Padelitz/ Hießleve/ Wedderstede/ Winnigen/ Schadeleven/ Hadmersleven/ to Alden-Gatersleven/ Windorp/ Wedderstorp/ Dettorp/ Daldorp/ Reinstede/ Wippere/ Alvesleve/ Rodelevesborg/ Sulten/ Kermorsleve/ Mensite/ Scholeve/ Burgtwitz/ Luntze/ Lette tho Thederzingrod/ Wandelmeresborch/ Mandorp/ Cephen/ to Abbered.

Eck Marskgrave Gero mit guden Willen und mit gantzer Begeringe de ick to Goddesdienste hebbe/ geve alle dit vorbeschreven Gut mit alle deme dat darto behört/ diesem vorbenömtem Goddes-Huse/ dar min leve Dochter Hedewich de erste Ebdische inne is und allen ören Süstern/ de dar nu gegenwerdig sind und alle den de noch na ehn tokomende sind ewigliken in tokomenden Tiden also dat sie das mit gemake bruken sullen und daraf leven sullen und Godde truwliken dienen sullen ewigliken one allerley Hindernisse. To einer Betüchnisse disser vorbeschrevenen Dinge hebbe eck dissen gegenwertigen Breff besegelt/ geven mit minen angehengenden Insegele/ na Goddißbort negen hundert Jar/ in deme vier und sestigesten Jare.

FUNDATIO GERORODENSIS ABBATIÆ IN MONUMENTIS VETERIBUS ITA ANNOTATA EST.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, Filii, & Spiritus sancti, Amen. Ego Marchio Gero, divina favente Clementia omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quam futuris notum esse volo. Quod non longo tempore, postquam filii mei Sifridus & Gero, viam universæ carnis essent ingressi, constructoque exinde Monasterio puellarum in Gerorode, sanctam sedem Apostolicam adii, ipsumque Monasterium cum omnibus suis pertinentiis ubicunque positis, sedi Apostolicæ obtuli, ac ditioni ipsius humiliter subdidi, Literisque ac veris bullis Papalibus pro confirmatione dictæ Ecclesiæ ac omnium bonorum nominatim subscriptorum. ibidem impetratis & obtentis. Imperatorum vero meorum jure perenni Regalibus præceptis, mihi ad rogatum meum liberaliter & literaliter attributis. Ipsa quidem bona omnia in honorem genetricis Dei, semper Virginis Mariæ, & beati Ciriaci Martyris, ob remedium animæ meæ, & animarum filiorum meorum, liberaliter donavi, & dono tribui & tribuo Monasterio supradicto. Volens atque constituens, ut omnia mihi appropriata ac liberè donata, integra: cum omni proprietatis jure, perpetuis temporibus, ad ipsum Monasterium Gerenrod, illibata permaneant, quæ duxi propriis

propriis nominibus explicanda. Locum ipsum præfatum, in quo Monasterium est situm cum omnibus pertinenciis suis.
Forensem Ecclesiam cum Capellis & villa.
Monasterium in Frosa cum ipsa villa & duabus parochiis positis ibidem.
Alsleve majorem & minorem cum Capella, & duabus Parrochiis.
Waldalen cum Capella Abbatissæ & Parrochia.
Badeburne cum duabus Ecclesiis.
Heceborn cum Parrochia.
Nachterstede cum Ecclesia.
Jeser cum Ecclesia.
Strentz cum Ecclesia.
Drobel cum Ecclesia.
Bernecingrod cum Ecclesia.
Ecchenlingrod cum Ecclesia.
Bebem.
Wellebecke.
Gnezendorp.
Balberge.
Bennendorp.
Ammendorp.
Hinrichsdorp.
Harsdorp.
Bleckendorp.
Wester-Egeln.
Oster-Egeln cum novo castello inibi constructo, cum omnibus appendiciis suis illuc legaliter aspicientibus, mancipiis, agris, pratis, pascuis, sylvis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus, viis & inviis, curtibus, locis & ædificiis, terris cultis & incultis, quæsitis & inquirendis.

Præterea sylvam Hakul, juxta Cocstede, quam Bardo prius à nobis in beneficium tenuit. Insuper duodecim mancipia, quorum nomina subter notata sunt: Aliquot mansos in Groning, Malkendorp prope Bodam, Hakeborn, Ercstede, Uvesterhusen, Alkendorpe prope Salam, Reinsdorp cum Ecclesia, Uvallendorp, Molendorp, Cumelitz, Niendorp, Asmersleve, Zockewitz, Stronitz, Drosege, Cocstede, Padelitz, Sinsleve, Wedderstede, Winnige, Witzrod, Hadmersleve, in antiquo Gadersleve, Welbsleve, Weddersdorp. Duldorp, Reinstede, Wippere, Almensleve, Rodolevesborch, in Sulten, Rechmersleve, Menstede, Scoleve, Burgewitz, Lere, Tederzingrod, Wendelmeresborg, Mandorp, Cephen, Abenrod, Croppenstede, Hondorp, & omnem regionem Sermunt.

Ego Marchio Gero, ad divini cultus incrementum, pium in animo gerens affectum Ecclesiæ seu monasterio supradicto Gerenrod, cui Hatwigis filia mea, mihi tenere dilecta, Abbatissa prima præesse dinoscitur, omnia bona superius expressa cum suis appendiciis perpetuo cupio commanere. Ad cujus Abbatissæ & Sororum ejus, tam præsentium quam futurarum, seu tam Succedentium, quam in perpetuum substituendarum, sustentationem, victum seu usum, omnia integra conservare. Ita ut nullus hominum, memoratas puellas seu virgines, in aliquo audeat seu debeat molestare, inquietare, seu perturbare. Sed earum commodis, usibus & nutibus, sicut eis concessa sunt, existant omnimodo profutura. In quorum robur omnium præmissorum & evidentius testimonium præsens scriptum sigilli mei appensione, Ecclesiæ sæpe dictæ, tradidi communitum.

Hæ literæ testantur munificentiam Marchionis Geronis: quantas opes Gernrodensi Abbatiæ, in prima constitutione concesserit, & quanto pietatis studio, hanc donationem imperialibus & Pontificiis literis, ornaverit ac confirmaverit: adeo ut nemo omnium ordinum hominum nisi in iram & perpetuam indignationem incurrere non vereatur, possit hanc sacram fundationem infringere turbare aut labefactare.

Affiximus valvis templi hos versus anno à nato ex Maria virgine 1560.

Condidit hoc templum Dux magnus, Marchio Gero,
Princeps Stadensis, Lusatiæque decus.

Henrici Primi fortissima prælia gessit,
Magnique Ottonis gloria magna fuit.
Pugnavit quoties, toties hic victor abivit,
Turpiter, & nullo tempore, terga dedit.
Ter denis Ducibus trucidatis nocte sub una,
Slavorum populis, tristia damna tulit.
Virginibus miseris certum construxit Asylum,
Ut laudes Christi, virgo pudica canat.
Ergo gnate Dei, nos inter collige Cœtum,
Æterno qui te, cum genitore, colat.
Hinc procul Harpias nobis depellito fœdas,
Ne cupidè sacras depopulentur opes.
Annos sexcentos protexit nos tua dextra.
Perdere nos post hac, non sinat illa malis.
Harcinias etiam jam respice mitis in oras,
Grassantes pœnas, mitiga Christe precor.

Vixit ad annum à nato Christo Salvatore 965. diem 14. Cal. Julii. Qua die vitam in terris suam clausit illustrissimus Marchio Gero, Dux Saxoniæ & Comes Stadensis, confectus ætate, curis & laboribus bellicis, cum gubernasset Marchiam Lusatiæ quadraginta duos annos, Brandeburgensem vero Marchiam triginta duos annos, Imperium Romanum fœlicissime gubernante Ottone Magno, qui constituit ea tempestate, consortem imperii, filium suum, Ottonem secundum, ut propter Ithalicas expeditiones, per absentiam patris invictissimi Saxoniam regeret & armis defenderet. Animam commendavit Patri, Filio & Spiritui sancto, cujus veri Dei conspectu & consvetudine fruitur cum Ecclesia Cœlesti juxta dictum: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Exuvias certissima & firmissima spe futuræ resurrectionis, condidit filia Hathwigis, prima Abbatissa Gernrodensis, in Sandapilam ex plumbo confectam, quam in templum ad arcem, ante altare deposuit, solvens patri & fundatori munificentissimo, benignissimo & carissimo gratitudinis & pietatis officium postremum. Non autem Sandapila plumbea terra est humata, sed corpus in Sandapila conditum, super pavimentum templi, Saxo polito tectum & quam honorificentissime sepultum est. Mortui Marchionis effigies, ut antea in toga viventis, Saxo quod exuvias tegit, in armis depicta & insculpta fuit, cum imaginibus Apostolorum ac tali inscriptione: *Anno Domini 965. die 14. Cal. Julii obiit illustrissimus Dux & Marchio Gero, hujus Ecclesiæ fundator, cujus anima requiescat in pace, Amen.* Artifex in clypeo depinxit Leonem, sed pro Symbolo usus est tauro rubicundo, habente per medium album circulum, quod fuit olim insigne veterum Saxonum.

De morte hujus Marchionis cum increbuisset, Imperatorem Ottonem Magnum illo tempore in Ithalia belligerantem dolorem talem ostendisse Witikindus scribit, ut propter obitum hujus præstantissimi Ducis Saxonum, reliqvum vitæ tempus in angustia degerit. Gerone, sine superstite prole mascula, mortuo, hæreditatem ejus in Saxonia attribuit Otto Hermanno Bilichio, quem creavit ducem Saxoniæ. A quo defluxerunt Duces Saxoniæ usque ad Henricum Quartum, qui magnum ultimum Ducem, squalore carceris necavit. Hujus fundatoris anniversariam celebrationem, Abbatia in Gernrod, habere consuevit die 18. Martii: ut ad gratam memoriam hoc etiam modo præstandam mortuo, pietatem atque reverentiam suam erga beneficos & salutares Ecclesiæ & Reipubl. Principes, tam vivos, quam mortuos, declararet.

Epigramma in memoriam fundatoris hujus Ecclesiæ scriptum.

Sub hoc Saxo, continentur exuviæ Marchionis Geronis hujus Ecclesiæ fundatoris, qui fuit natus è veterum Saxonum prosapia, sui temporis illustrissima, Patre Gerone Comite Stadense & Hartzfeldense, Anno 890. Ab Henrico Aucupe, cum primo constituisset in Germania Marcas, creatus Marchio Lusatiæ Anno 927. Postea mortuo Marchione Sigefrido, Otto ob admirationem virtutis & sapientiæ, addidit ei Marchiam Bran-

Brandeburg. Anno 938. Uxorem duxit Magdalenam filiam Comitis Alberti Anhaltini, ex hac suscepit duos filios & unicam filiam. Filiorum Gero immatura ætate mortuus est. Sigefridus pro patria fortiter dimicans, vicesimo ætatis anno in acie à Slavis & Sorabis occisus est, Anno 959. Filia Hethwigis complexa sacrum ordinem, prima Abbatissa ordinata fuit in Gernrode Anno 961. Vixit fundator usque ad annum Christi 965. quo confectus ætate, curis ac laboribus bellicis exspiravit cum vera & ardenti invocatione Dei Patris, Filii & Spiritus Sancti. 14. Cal. Julii. Anno Imperii Ottonis Magni 8. Regni ejus 29.

Hadvvigis Filia Marchionis Geronis.

Cum Dei beneficio, Abbatiam Gernrodensem Marchio Gero extruxisset, & annuis reditibus liberalissime ornasset, delegit duodecim virgines ex illustribus ac generosis familiis ortas, pietate, castitate & aliis virtutibus ornatas: Ut inciperent in perpetuis laudibus in Ecclesia à præfato Marchione constituta, Deum celebrare & invocare. Ex illis creavit Abbatissam, Præpositam ac Decanam, quas voluit convocato Collegio præesse, & bona dicata Deo & in usus divinos recte administrare, & tanquam Eleemosynas omni tempore posteris bene collocare: Nec in alium usum prophanum, hanc sacram constitutionem ordinare aut transferre. Hoc ut fieret, omnes in collegio sibi juramento obligavit, & annuas pensiones authoritate pontificia & imperatoria communivit ac stabilivit, ne quisquam ex posteris licentiam aut immunitatem usurpare possit illas infringere aut quoquo modo mutare. Ordinavit etiam annuos reditus Sacerdotibus, qui Sacra & Ritus divinitus ordinatos administrarent & in publicis congressibus piorum, sicut à prima usque antiquitate in Ecclesia fuit usitatum, Sacris concionibus & cantilenis, populo divinas promissiones, consolationes psalmodias & gratiarum actiones proponerent & commendarent. Sicut monet Apostolus Paulus Ephesios: *in psalmis & Hymnis cantantes & psallentes Domino.* Non ut more Monachorum aut Monialium, Latinas Lectiones & cantiones sine intellectu legerent aut deblaterarent, sicut proch dolor! fit in multis locis, qui idolatricos cultus & pontificios errores stabiliunt & summo conatu defendunt. Concesserat Otto Magnus antequam imperium Romanum, filio Ottoni secundo, propter susceptam expeditionem Ithalicam commendaverat, libertatem & potentiam Abbatiæ Gernrodensi tantam, ut solius imperatoris Romani jurisdictionem agnoscat, & villas ac fundos suos à solius imperatoris beneficio accipiat: Nec expectare cogatur investituras Romanorum pontificum, sicut postea temporibus Henrici Quarti accidit: Cum Germania arderet intestinis bellis & labefactata imperatorum Majestate, jus conferendi Episcopatus & Abbatias pontifices ad se transferrent, ac regna & Episcopatus quibus vellent, traderent & adimerent. Hanc libertatem Otto Secundus, tali Decreto promulgat ac primam Abbatissam Hathwigam confirmat Anno 961.

Decretum Ottonis Secundi.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Ottho Dei gratia Rex. Notum sit omnibus fidelibus nostris, præsentibus scilicet & futuris. Qualiter nos, annuente genitore & æquivoco nostro serenissimo imperatore Augusto, per consultum omnium fidelium nostrorum cujusdam fidelis nostri Geronis scilicet Marchionis, Monasterium puellarum, ubi Abbatissa Hathwig præesse videtur, in loco proprietatis suæ, qui Rode dicitur, in honore sanctæ Mariæ Virginis, beatique Petri constructum, sub nostri mundiburdii suscepimus tuitionem. Ita videlicet, ut nullus successorum nostrorum, aliquam ipsius sibi vindicet potestatem. Totam vero hæreditatem, quam Gero & suus filius Sigefridus adhuc vivens uterque illorum, cum consensu alterius, ad præfatum monasterium tradiderunt Regali condonatione, concessimus. Ipsius hæreditatis nomina sunt hæc.

Gerenrode
Padeborne
Frose
Nachtersted
Alsleve major. & minor

Egeln.

Egeln

Nienburg cum omnibus appendiciis.

Electionem vero inter se eligendi Abbatissam, ex nostra Regia autoritate in perpetuum habeant. Nullus vero Episcoporum, Ducum vel Comitum, nullaque major & minor persona inquietudinem illis facere præsumat. Advocatum autem pro utilitate Monasterii, quem voluerint, habeant. Ut vero verius credatur, & firmius observetur, manu propria subter firmantes annuli nostri impressione roborari jussimus. Actum Anno incarnationis Dominicæ noningentesimo sexagesimo primo Domini vero piissimi Regis Ottonis II. indictione tertia. Actum Wallabusen feliciter Amen.

Hoc decreto confirmata est prima Abbatissa ab Ottone primo & secundo fundatore adhuc vivente, qui (ut sonant literæ) eo tempore fuit cum Otthone secundo, in Wallhusen ad Harciniam, quod est oppidum distans quatuor miliaria Germanica ab Abbatia Gernrodensi ubi Marchio Gero petivit & impetravit constitutæ à se abbatiæ, Romani imperii patrocinium ac immunitatem: Deinde jus eligendi inter se successores idoneos: Tertiò advocatum seu tutorem pro arbitrio Collegii constituendum, qui vice imperii tutelam suscipiat & Abbatiam contra manifestam vim & injuriam defendat. Hethwigis igitur nata Marchionis Geronis & delecta Abbatissa prima accepta licentia imperatorum, post obitum illustrissimi & piissimi patris: quem Anno 965. expirasse diximus, designavit Advocatum abbatiæ, Echardum Marchionem Saxoniæ, pronepotem Ottonis Magni: quem filii Hermanni ducis Saxoniæ Anno 1002. defuncto Ottone tertio, interfecerunt, propterea quod Electioni agnati sui Henrici Sancti adversaretur. Is in memoriam fundatoris, bene de tota Saxonia meriti, fidelem operam & defensionem abbatiæ præstans intercessione sua coram imperatore Otthone tertio, alio testimonio primam abbatissam ornavit & confirmavit.

Decretum Ottonis III.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Ottho superna favente clementia Romanorum imperator. Notum sit omnibus fidelibus nostris, præsentibus atque futuris, Qualiter nos ob petitionem Eggibardi Comitis, nostrique dilecti fidelis filii Gotescalci, maxime vero ob Dei amorem omnipotentis, Monasterio sancti Dei Martyris Cyriaci in loco Gernrode dicto & universis sanctimonialibus inibi Deo servientibus, liberam donavimus licentiam & potestatem imperterritam, ut quandoque abbatissa Hathwig, quæ in ejusdem Conventus cœnobii congregatione præesse cernitur, & gubernatrix habetur, vel aliæ sibi & in ejus locum succedentes Abbatissæ, bujus seculi homines exuerint, ipsius Monasterii sancti moniales alteram abbatissam eligant idoneam, ad illum honorem laudabiliter probatam ac divino cultui fideliter mancipatam. Abbatissam vero eligere licentiam, jus & fas obtineant, qualem usque in hodiernum diem præcipua nostra Monasteria obtinent, videlicet Quedelinburg, Minecii & Ganderesbem. Et ut hæc nostra imperatoriæ Majestatis pagina omnium Regum, imperatorum, sive omnium hominum objectione remota, nunc & in futuro stabilis & incommutabilis permaneat, hanc subter manu propria corroborantes, cum hujus plumbi bulla, figurari & insigniri præcipimus. Data 2. Cal. Augusti Anno Dominicæ incarnationis 999. indictione 12. Anno Regni tertii Ottonis 16. Actum in Monasterio S. Benedicti.

Magnum pondus apud omnes hoc Decretum Ottonis tertii habere debet, quia eo tempore promulgatum est, quo omnia sapienter & gravissimo consilio, in imperio constituit & ordinavit. Sicut ostendit institutio senatus septem Electorum quam biennio ante finem vitæ suæ peractam esse, scriptores vetustiores tradunt. Monasterium Benedicti, Crantzius in Saxonia lib. 5. cap. 25. scribit, hodie servare nomen parum detorto vocabulo Balingsstede quod Otto Ursus, Comes Ascaniæ consecravit. Qui cum conjuge Heliche sive Heilicke, filia Magni, ducis Saxoniæ inhabitavit antiquam arcem Aneholt. Echardus sive Eggihardus Marchio Saxoniæ, primus abbatiæ advocatus, gessit in clypeo duos erectos leones. Cujus insigne exsculptum est in saxo, quo tecta est Marchionis Geronis Sandapila. Cum contra recentem constitutionem de eligendo imperatore ab Ottone tertio sancitam affectasset Regnum, repudiato Henrico sancto, filii Hermanni ducis Saxoniæ eum anno millesimo secundo trucidarunt.

Et cum è conjuge forore Efici urfi, comitis Afcaniæ, conditoris arcis in Berneburg & Anhalt, mafculam fobolem non fufcepiffet, provinciam ejus, conceffione & beneficio Cœfaris, occupavit Bruno Marchio Saxoniæ, maritus Gifelæ, quæ defuncto hoc Brunone, tertias nuptias celebravit cum imperatore Conrado Saliquuo. Sed capitulum in Gernrode, in locum defuncti Advocati Marchionis Echardi, delegit Eficum urfum Afcanienfem, principem Anhaltinum, nepotem avunculi Hathwigis abbatiffæ. Paulò ante mortem Echardus Marchio teftamento locupletavit abbatiam Gernrodenfem, ordinans Ecclefiæ in jugis Herciniæ Gunterslebo, Wefthufen, Morore, Richbertingerod, Windhufen Ecgihardtingerod, Doubenrod, & Haffelfelt. Hanc conftitutionem poft quadraginta quatuor annos, Henricus tertius innovavit & corroboravit Helichæ abbatiffæ. Valde autem confentaneum eft, quia Henrico Secundo, quem Sanctum Scriptores nominant, fefe oppofuerit Echardus Marchio Saxoniæ, à quo abbatia per triginta feptem annos, poft fundatorem Marchionem Geronem, patrocinium & defenfionem habuit: eo tempore fuiffe abbatiam in magno difcrimine, nec præfcripta legata Echardi, poft mortem ejus ilico rata fuiffe. Sicut apparet in Decreto Henrici tertii, quod anno millefimo quadragefimo fexto, Ecclefiæ Gernrodenfi conceffum eft. Eodem tempore Abbatiffa in Ganderfem Sophia Soror Ottonis tertii, non fuit fine periculo, dum contempto Epifcopo Hildesheimenfi, à quo educatus & inftitutus fuit Henricus Sanctus, præfecit pro Advocato fuo, Archiepifcopum Moguntinum. Ideo imperator perceptorum beneficiorum memor, Hildeshemenfem defendit, & abbatiam anno millefimo feptimo, priftinum Advocatum agnofcere coëgit. Hethwigis verò abbatiam, à patre Marchione laudatiffimo fundatam, fubinde illuftriorem reddidit: ac fecundum inftitutionem Veterum collegiorum, quæ tunc doctrinarum Scholæ fuerunt, Virgines ad pietatem educavit atque informavit: in cujus gubernatione confiderandum eft, quod Deo initio dedit & adhuc dat, aliquas pias & falutares Principes, quarum gubernatio & regimen abbatiæ eft felix & falutaris. Deceffit ex hac vita prima abbatiffa Hethwigis, circa annum millefimum vicefimum. Nata eft incommitatu Stadenfi illuftriffimis parentibus Anno 940. Patre Marchione Gerone, hujus abbatiæ fundatore, Matre verò Magdalena filia Alberti urfi comitis Afcaniæ, venit in abbatiam à patre fundatam Anno 960. Cum præfuiffet circiter fexaginta annos, condita eft prope patrem. Hujus anniverfariam memoriam abbatia celebravit 4. Julii.

Alheidis Marchioniffa.

Secunda abbatiffa in Gernrode, nata fuit Patre Marchione Lufatiæ Ditmaro nepote è forore Marchionis Geronis. Educata & inftituta fuit à confanguinea Hathwige prima abbatiffa. Apparet autem ante impetratam à Conrado imperatore, confirmationem, aliquot annos eam præfuiffe, & propterea non prius extorfiffe licentiam imperatoriam, quia tunc in recenti memoria fuit, quod Marchio Echardus abbatiæ primus advocatus & abbatiffæ agnatus, oppofuerit fe Henrico Secundo, prædeceffori ac patri Conradi. Sed Anno 1029. imperator in Walhufen acquievit precibus Reginæ Gifelæ, quæ fuit affinitate conjuncta Adelheidi, propter Brunonem, cum quo Gifela primas nuptias celebraverat. Ac tali Edicto Abbatiffam confirmavit.

Decretum Conradi.

In nomine fanctæ & individuæ Trinitatis. Conradus divina favente clementia Romanorum imperator Auguftus. Omnium Dei noftrorumque fidelium, tam præfentium quam futurorum piæ devotioni notum effe volumus. Qualiter venerabilis abbatiffa, ferenitatis noftræ clementiam, obnixe poftulavit, ut abbatiæ Gernrod dictæ, cui ipfa Deodonante præfidet, & fanctimonialibus inibi Deo, fanctoque Cyriaco Martyri fervientibus, talem libertatem ac jus concederemus, qualem ab anteceſſoribus noftris Regibus vel Imperatoribus hactenus habuerunt. Cujus rationabili petitioni pium præbentes affenfum, ob interventum dilectiffimæ conjugis noftræ Gifelæ imperatricis Auguftæ, & amantiffimæ noftræ prolis Henrici Regis, ejusdem loci fanctimonialibus licentiam concedimus inter fe eligendi abbatiffam, quotiefcunque mortali neceffitate ufus & opus exegerit, omnesque res & loca ad eandem abbatiam pertinentia, quæ vel nunc poffidet vel deinceps in jus

in jus ipsius loci divina pietas augeri voluerit, hoc nostro imperiali præcepto illuc stabilientes, confirmamus. Ea ratione, ut nemo de his aliquid minorare, aut abalienare, vel milites inde beneficiare, aut in quamlibet partem declinare præsumat, nisi ad usum ejusdem congregationis. Ad hæc & imperiali potestate firmiter præcipimus ut nullus publicus judex, vel quislibet ex judiciaria potestate in loca præfati Monasterii, nostris & futuris temporibus ingredi audeat ad causas faciendas, vel freda aut tributa seu conjectos aliquos exigendos, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ constringendos, sive ullas occasiones illicitas requirendas, vel telonium seu parafredas ab ipsis hominibus exigendas, aut ipsos homines servos vel liberos ad malleum convocandi, aut ullam potestatem exercendi, nisi advocatus, quem abbatissa ejusdem loci, communi consensu sororum suarum, ad hoc opus elegerit. Sed hoc ipsum monasterium, cum omnibus suis pertinentiis, sicut aliæ Regales abbatiæ, sub libertatis & immunitatis tuitione permaneat. Ut hoc verius credatur, diligentiusque per futura annorum curricula, observetur, hanc chartam manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione muniri jussimus. Datum & actum Walabusen. 10. Cal. Septemb. Anno incarnationis Domini 1029.

Gubernavit abbatiam Gernrodensem per annos Viginti. Tandem implorata numinis divini misericordia, suum Spiritum Deo commendavit Anno 1043. Die 3. Novemb. imperante feliciter Henrico tertio, protegente abbatiam Esico urso, comite Ascaniæ & Ballenstet.

Helicha seu Heilike.

Nata est hæc abbatissa Gernrodensis Tertia, illustrissimis parentibus, Patre Adalberto sive Alberto urso, Anhaltino, Comite Ascaniensi, Hujus Ecclesiæ Advocato. Matre vero Hilda, progenita è prosapia Welphorum. Goslariam profectus est Albertus ursus — ad imperatorem Henricum Tertium, à quo talem investituram accepit Anno 1044.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Henricus divina favente gratia Romanorum imperator. Omnium Dei nostrique fidelium tam futurorum quam præsentium piæ devotioni, notum esse volumus. Qualiter Helicha venerabilis abbatissa nostræ serenitatis excellentiam, obnixè postulavit, ut abbatiæ Gernrode dictæ, cui ipsa Deo donante præsidet, & sanctimonialibus inibi Deo, sanctoque Ciriaco Martiri, servientibus talem libertatem ac jus concederemus, qualem ab antecessoribus nostris Regibus vel imperatoribus hactenus habuerunt. Cujus rationabili petitioni, pium præbentes assensum, ob interventum dilectissimæ conjugis nostræ Agnetis Reginæ, præfati loci sanctimonialibus, licentiam concedimus, inter se eligendi abbatissam, quotiescunque mortali necessitate usus & opus exegerit, omnesque res & loca, ad eandem abbatiam pertinentia, quæ vel nunc possident vel quæ deinceps in jus ipsius loci divina pietatis augeri voluerit, Regali nostra autoritate confirmamus. Ea ratione, ut nullus de his aliquid innovare aut abalienare, vel milites suos beneficiare, aut in quamlibet partem declinare præsumat nisi ad usum ejusdem congregationis. Ad hæc etiam Regali potestate firmiter præcipimus, ut nullus publicus judex, vel quilibet ex judiciaria potestate, in loco præfati Monasterii, nostris & futuris temporibus, ingredi audeat ad causas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ constringendos, sive ullas occasiones illicitas requirendas, vel teloniorum parafredas ab ipsis hominibus exigendos, aut ullam potestatem exercendi, nisi Advocatus, quem abbatissa ejusdem loci, communi consensu sororum, ad hoc opus elegerit. Sed hoc ipsum Monasterium, cum omnibus suis pertinentiis sicut Quedelingburg & Gandersem & aliæ Regales abbatiæ, sub libertatis & immunitatis tuitione, concludatur. Ut hoc verius credatur, diligentiusque per futura annorum curricula observetur, hanc chartam inde conscriptam, manu propria corroborantes, Sigilli nostri jussimus impressione muniri, Data 8. Cal. Martii. Anno Dominicæ incarnationis 1044. indictione 12. Anno autem Domini Henrici Tertii ordinationis ejus 16. Regni vero quinto. Actum Goslari in Dei nomine feliciter, Amen.

Biennio postquam Henricus tertius hoc Decretum publicavit, intercessione hujus abbatissæ, imperator renovavit Echardi Marchionis Saxoniæ & primi abbatiæ Advocati, testamentum, quod anno ante Henrici Decretum quadragesimo quarto, nominatum Marchionem, abbatiæ Gernrodensi locasse diximus. Cujus testamenti tenor ita sonat.

 Dona-

Donatio Henrici tertii.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divina favente clementia Rex. Omnium Christi nostrique fidelium tam futurorum quam præsentium industriæ pateat. Qualiter nos ad Ecclesiam sancti Ciriaci in Gernrode, cui præsenti tempore Helicha venerabilis præest Abbatissa, talia prædia qualia felicis memoriæ Egibardus Marchio in his locis:

Gunterslebe,
Westerbusen,
Morore,
Richbertingerod,
Windhusen,
Egibartingerod,
Doubenrod,

Haselfeld, obtinuit, & ipse eidem Ecclesiæ donare decrevit: Pro remedio animæ patris nostri Conradi imperatoris, nostræque matris Giselæ imperatricis, nec non pro absolutione animæ nostræ, & conjugis nostræ Agnetis Reginæ & prænominati Marchionis Egibardi, omniumque pro quorum memoria ipse hæc offerenda constituit, in proprium tradimus, cum omnibus suis appenditiis, hoc est mancipiis utriusque sexus, areis, terris, cultis & incultis, pratis, pascuis, agris, campis, aquis, aquarum decursibus, molis, piscationibus, sylvis, venationibus, vineis, vinetis, exitibus & reditibus, viis & inviis, quæsitis & inquirendis, cum omni utilitate quæ inde poterit provenire, ea videlicet ratione, ut eadem proprietas à nobis illuc concessa, sub prædictæ Ecclesiæ deinceps jure consistat. Et prænominata abbatissa ejusque futuræ subsequentes ad usum præfatæ Ecclesiæ & sanctimonialium Deo & sancto Ciriaco inibi servientium, idem proprium sub sua potestate perpetualiter teneant atque possideant. Et ut Regalis nostræ traditionis autoritas, stabilis & inconvulsa, omni die permaneat, hanc chartam inde conscriptam, manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione, jussimus insigniri. Data II. Cal. Martii Anno Domini 1046. Henrici tertii ordinationis 17. Actum Walhusen in Dei nomine feliciter, Amen.

Evocata est ex hac vita Helicha abbatissa Anno millesimo sexagesimo tertio cum præfuisset annis 19. Imperante Romanum Regnum Henrico Quarto protegente Gernrodensem abbatiam, Otton Comite Ascaniæ, filio Efici.

Hethvvigis abbatissa

Gubernatio hujus abbatissæ Hethwigis filiæ Henrici Stadensis Comitis, incidit in insignem mutationem omnium Ecclesiarum imperii Romani. Hoc enim tempore intestino bello concitato in Germania, conspiratione Saxonum contra Henricum Quartum: cæperunt Pontifices Romani aperte investituras Ecclesiasticas, imperatorum potestate prorsus abrogata, flagitare, & jus constituendi Episcopos & Monarchas ad se transferre, ut Majestate imperatorum labefactata religiones & res imperii, suis emolumentis ac dignitate moderarentur & Episcopatus & abbatias quibus vellent traderent & adimerent. Quam ob rem Gernrodensis abbatiæ collationem, ut aliarum in tota Germania ætate imperatoris Henrici Quarti à Gregorio septimo excommunicati & proscripti, usurpare Romani Pontifices cœperunt, & defenderunt usque ad Carolum Quartum, qui exemplo Henrici tertii ac prædecessorum imperatorum, constituit abbatissam Adelheidam Anhaltinam, repetens verba Decreti Henrici Tertii.

Ante civile & parricidiale bellum in Saxonia à Pontificibus excitatum, imperator anno ætatis suæ decimo quinto, Regali munificentia abbatiam, temporibus hujus Hathwigis, ornavit. Traditionis tenor talis est.

Henrici IIII. Donatio.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divina favente clementia Rex. Omnibus Christi nostrique fidelibus tam futuris quam præsentibus, notum esse volumus. Qualiter nos ob remedium animæ nostræ, & animæ patris nostri, piæ memoriæ, Henrici

Henrici imperatoris Augusti, & ob interventum dilectissimæ genetricis nostræ Agnetis imperatricis Augustæ, & dilecti Magistri nostri Annonis Coloniensis Archiepiscopi, nec non ob fidele ac devotum Servitium Hathwigæ abbatissæ, Ecclesiæ, in honore S. Ciriaci martyris Gerenrodi constructæ: tale prædium quale nobis post obitum Brigittæ in hæreditatem venit in pago Suabe, in villa Katere & Piculingen in comitatu autem Adalberti comitis situm, cum omnibus appenditiis, hoc est utriusque sexus mancipiis, areis, ædificiis, agris, pratis, pascuis, sylvis, terris cultis & incultis, aquis, aquarum decursibus, molis, piscationibus, omnibus exitibus & reditibus, viis & inviis, quæsitis & inquirendis, in proprium dedimus atque tradimus, & in æternum poßidendum conceßimus. Ea videlicet ratione, ut prædicti loci abbatissa, liberam inde potestatem habeat tenendi, commutandi, vendendi, vel quicquid inde ad usum Ecclesiæ voluerit faciendi. Et ut hæc nostræ Regalis traditio stabilis & inconvulsa omni permaneat tempore, hanc chartam conscribi manuque propria corroborantes, sigilli nostri impreßione, jussimus insigniri. Data 6. idus julii. Anno Dominicæ incarnationis 1064. Anno ordinationis Henrici Quarti 9. Actum Alsleven in Dei nomine feliciter. Amen.

Concidit flos Principum & nobilitatis Saxoniæ, in bellis Henrici quarti. Anno enim 1019. novem justis præliis conflixit cum Saxonibus.

Hathvvigis Comitissa.

Nativitatem & bonitatem hujus Abbatissæ ostendunt literæ Calixti Papæ promulgatæ Anno 1118. Quæ significant eam progenitam esse Patre Comite * * * Matre vero Bertha. Eugenius tertius in beati Petri & Apostolicæ sedis patrocinium Hathwigam suscepit, & more imperatorum, privilegio illam ornavit ac communivit. Data est hæc confirmatio Anno 1102. secundo Nonis Martii indictione decima quarta, anno Pontificatus sui 1. Mentionem fecit Pontifex in hac confirmatione oblationis Hathwigis, talibus verbis: *Præterea quæ tu filia Hathwiga Abbatissa, præfato loco, devotionis intuitu contulisti eidem Monasterio, in perpetuum autoritate sedis Apostolicæ confirmamus, videlicet in villa Sebusen octo mansos. In Hedesleven duos mansos, duas curias & duo prata. In Uphusen quatuor mansos & dimidium. In Stordiwege septem mansos. In Reulize tres mansos.* Calixtus Papa, Anno 1118. tali verborum tenore, ea bona quæ Hethwigis Testamento locavit Abbatiæ Gernrodensi, repetiit.

Notum sit omnibus fidelibus quod Hathvvigis Ecclesiæ in Gernrode Abbatissa, divina Clementia inspirata, octo mansos hæreditatis suæ, in villa Sebusen, Domino Deo creatori & S. Cyriaco Martyri suo, pro commutatione æternæ hæreditatis obtulit & donavit. Igitur *quali providentia, hæc oblatio sit facta & stabilita inscripti Testamenti innotescit Charta: Ut nulla generis ejus ventura posteritas, hujus oblationis caussam possit infringere, infringendo cassare, more legalis justitiæ, scilicet assensu hæredum*, videlicet matris ejus Berthæ *& fratris ejus Comitis Geronis, in hac causa mutuum consentibus, prædictæ hæreditatis bona in manum cujusdam militis Henrici de Suterhusen liberè statuerunt & dederunt. Ipse autem Henricus sicut ratio humanæ legis postulat, super altare Domini Dei & S. Cyriaci martyris eadem bona obtulit & donavit. Astantibus sororibus & pluribus diversi ordinis hominibus per isandrulam hæc dona sunt firmata & stabilita. His ita peractis communicato consilio placuit duos mansos dari isandrulæ & unum mansum Hartmanno, quatenus ipsi & legitimi hæredes eorum, simili lege & justitia sicut cœteri ministeriales Ecclesiastici, bona ea recipiant, possideant, & distribuant. Placuit etiam sano consilio ad altare Sanctorum Andreæ Apostoli & Nicolai confessoris in sua capella mansum unum offerre, ut divina celebratio tanto frequentius illic possit haberi. Præterea notum vobis facimus tam præsentibus quam futuris, quia eadem nostra Abbatissa Hathvvigis magis ac magis à Domino remunerari desiderans, si qua posset Deo inspirante prudentia, ad augere Ecclesiæ bona, æstuanti desiderio à Wilhelmo de Querenbeche mansos duos, prata duo, curtes duas, quatuordecim talentorum precio, Marchione Alberto præsente, suisque viris astantibus, Marquardo de Ordum: Adelberto de Arnstede & fratre suo Adalberoni, aliisque multis secum comitantibus in villa Hedesleve comparavit. Eaque bona, in publico suo consilio, legali justitia stabilita & firmata ad altare Domini Dei, martyrisque Cyriaci in Gernrode mansum unum octo solidos persolventem astantibus sororibus nostræque Ecclesiæ ministerialibus:*

Ernesto

Ernesto
Waltero
Wirichbio
Arnolpho
Ellone, aliisque quampluribus per manum ipsius Marchionis obtulit. Alterumque mansum decem solidos persolventem, astantibus sororibus, in Frose ad altare simili modo donavit.

Hac oblatione facta, consultum est de reditibus quinque mansorum duo talenta denariorum persolventium, in vigilia nativitatis Domini, sororibus in Gernrode Deo servientibus talentum unum distribuere. In anniversario autem die sui obitus duodecim solidos ad refectionem fratrum & sororum expendere. Quatuor solidos ad eleemosynas pauperum & illuminationem altarium eo die erogare, aliosque quatuor solidos restantes ad luminandum altare in Orientali capella consecratum exhibere.

Cum sæpe memoria per longa temporum curricula intercidat, rogo, ut tenaci memoria teneatis, quod ego fui illa Hathwigis in cujus electione hæ personæ fuere:
Cuno prænestinus Episcopus & Romanæ sedis legatus
Leotgarius Vinariensis Episcopus
Adelgot Magdeburgensis Episcopus
Conradus Saltzburgensis Episcopus
Rinnardus Halberstadensis Episcopus
Theodoricus Cicensis Episcopus
Henricus Misnensis Episcopus
Ad hanc electionem literis Calixti Papæ fui firmata Anno 1118. indictione 12. tertio Cal. Aprilis. Ego Hathwigis Gerenrodensis Ecclesiæ Abbatissa, hæreditatis meæ bona inscripta & determinata pro salute animæ meæ Domino Deo & S. Cyriaco martyri suo obtuli, & sicut divinæ & humanæ leges jubent & docent, stabilivi. Tandem hoc testamentum sigillo nominis mei signavi.

Rodolphus Halberstadensis Episcus inauguravit capellam S. Joannis in Gernrode. In memoriam hujus solennitatis has literas annotavi: *Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo trigesimo sexto. Rogatu Abbatissæ Gernrodensis consecrata est hæc Capella à Rodolpho venerabili Halberstadensi Episcopo Primo suæ ordinationis anno 8. Idus Octob. in honore sanctæ & individuæ Trinitatis, & sanctæ Dei genitricis, & sanctissimæ Crucis sanctorum Johannis Apostoli & Evangelistæ, Andreæ Apostoli, Mariæ Magdalenæ & aliorum plurimorum sanctorum, ipsa namque Abbatissa corde tacta capellam hanc & cætera ædificia apposita in receptionem & sustentationem Christi pauperum fieri jussit. Eaque bona quæ audieris, ut quantum ipsa facultas exposcit, eorum inopia sublevetur & consoletur, obtulit & donavit. Obtulit in Gernrode mansos tres dimidium:*
In Bickelingen dimidium mansum sex solidos persolventem:
In Redere dimidium mansum 4. solidos persolventem:
In Ratmersleve mansum unum 12. solidos persolventem:
In Wegeleve mansum unum 8. solidos persolventem:
In Tremdorp mansum unum 8. solidos:
In Averoldeswende quatuor mansos 24. solidos:
In Donnerode quatuor mansos 24. solidos persolventem:
Hortum, vineam & præbendam in Claustro obtulit. Obtulit & nostræ congregationis conventus mansum unum in Hedersleve sex solidos persolventem, particulamque sylvæ, quæ Eicberg vocatur. Placuit & ex his præsbytero divinum officium celebrandi, si extraneus fuerit, talentum unum cum præbenda adscribi. Si autem nostræ Ecclesiæ frater fuerit, solum talentum expendi, præbenda vero cum reliquo in usus pauperum excedat. His ita peractis communicato consilio placuit, ut propter infirmorum nudorum parvitatem, Cruces in Dominicis diebus hic portentur, à præsbytero huic capellæ servienti, eorum curæ & sepulturæ agantur. Sunt autem ea, quæ prænotavimus, astantibus Fratribus & Sororibus diversique ordinis hominibus, Beati Petri Domini Apostolici, ipsiusque supradicti Episcopi banno firmata & stabilita. Et ne quis in posterum infringat sive irrita faciat Sigillo suo notata. Si quis vero infregerit sive irrita fecerit, perpetuo Anathemate subjacebit. Wigh-

Wighmannus Episcopus Cicensis, natus ex fratre hujus Abbatissæ, de hæreditariis bonis donationem tali Decreto Ecclesiæ Gernrodensi, confirmavit:

Notum sit omnibus fidelibus, tam præsentibus quam futuris. Qualiter ego Wigmannus, Dei gratia Cicensis Ecclesiæ Episcopus, cum dilecta amita mea Hathvviga Gerenrodensis Ecclesiæ Abbatissa in hoc consensi, quod ipsa ex materna sua hæreditate voluntario consensu cæterorum cohæredum nostrorum, quindecim mansos Domino Deo & martyri suo Cyriaco in Gerenrode, pro commutatione æternæ hæreditatis, obtulit & donavit. Quali autem providentia hæc oblatio sit facta, subsequens ostendit litera Nam post obitum dilectissimæ aviæ meæ Berthæ, cum ipsa Abbatissa Hathvviga & Sorore ejus Eva, ac filio ejusdem Sororis suæ Theodorico Hallo conveni. Ibique in præsentia anvunculi mei, Marchionis scilicet Conradi, & Marchionis Adalberti ac filiorum suorum, Ottonis & Theodorici & cæterorum nostræ terræ nobilium: Ludovvici de Wippere, Burchardi de Valchenstein, Esici de Burnstede, Burchardi in Magdeburg præfecti, Friderici de Horenburg. Ipsa amita mea Abbatissa viginti quinque mansos, me consentiente hæreditavit ea ratione, ut ex his bonis quindecim mansos, absque hæredum contradictione, dandi vel offerendi liberum haberet arbitrium. Quos quindecim mansos, Ecclesiæ beati Cyriaci in Gerenrode per manum ejusdem Ecclesiæ advocati Marchionis videlicet Adalberti contulit. Hæc autem oblata bona in his villis sunt sita:

Uphusen, Storchevvege & Ceulize.

Ut autem hæc oblatio amitæ meæ firmior & stabilior sit has literas in testimonium liberæ donationis sigilli mei impressione signavi. Anno Dominicæ incarnationis millesimo, centesimo, quinquagesimo secundo. Indictione decima quarta. Die 16. Martii Actum in Gernrode.

De fine vitæ hujus Hathwigis, & si nihil annotatum reperio: tamen cum redditibus Abbatiam suam, plurimum exornaverit. Et benè qui vixit, non malè obire potest, non dubium est exuvias propter memoriam meritorum, in Gerenrode honorificè reconditas esse, & ibidem expectare lætam mortuorum resurrectionem. Hic desideratur Abbatissa, quæ confirmata fuit à Petro Leone qui se opposuit Gregorio 8. Anno Christi 1187.

Alheidis de Bürne Gerenrodensis Ecclesiæ Abbatissa.

Adelheidis ex generosa familia Burnensi nata, ad pietatem & cultum divinum educata & assuefacta fuit. Itaque cum multis virtutibus esset prædita, tandem anno circiter millesimum, ducentesimum sextum, Abbatissa electa, atque ab Innocentio Tertio, ad exemplar Johannis & Leonis, prædecessorum suorum, Romanorum Pontificum, confirmata est. In illo autem Decreto, Pontifex sibi superbè arrogavit, jus conferendi hanc Abbatiam, & alias in Germania, abrogata prorsus imperatoris Friderici potestate. Ac duravit collatio hujus Abbatiæ, apud Pontifices, usque ad tempora Caroli Quarti. Innocentius hos pagos & fundos Abbatiæ Gerenrodensi concessit ac communivit:

Locum ipsum, in quo monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis, forensem Ecclesiam cum Capellis.

Monasterium in Vrose cum ipsa villa, & duabus parochiis positis in eadem:
Alsleve majorem & minorem cum Capella & duabus parochiis:
Egelem cum Capella Abbatissæ & tribus aliis Ecclesiis.
Waledalen cum Capella Abbatissæ & Parochia:
Padebornen cum duabus Ecclesiis.
Hetebornen cum parochia.
Polge cum Ecclesia.
Nachterstede cum Ecclesia.
Jesere cum Ecclesia.
Strentze cum Ecclesia.
Drogebulen cum Ecclesia.
Bernecingerot.
Aibelbelingerot cum Ecclesia.

Behem, Wellebeke, Genecendorp, Baleberge, Ammendorp, Analaborch.

Data est confirmatio Viterbii 5. Idus Augusti. Anno Dominicæ incarnationis 1206. indictione 8. Anno decimo Pontificatus Innocentii Tertii.

Cum optimè Abbatiæ præfuisset, Anno Domini millesimo, centesimo, vicesimo primo mortua atque in medio Ecclesiæ, magno piorum luctu, sepulta est, imperante Friderico secundo, protegente abbatiam Bernhardo Anhaltino, Electore & Duce Saxoniæ.

In memoriam anniversariam huic Abbatissæ præstandam, designata est dies 3. Novembr.

Sophia Ducissa Saxoniæ.

Sophia filia fuit Electoris atque ducis Saxoniæ Bernhardi Anhaltini, ex Matre progenita Sophia, filia Ludovici Landgravii Hassiæ & Thuringiæ, educata atque instituta ad pietatem & vitæ Sanctimoniam in Abbatia Gerenrodensi, quam Bernhardus extincto patre Marchione Alberto, per quinquaginta annos, tutorio seu advocati nomine, feliciter, defendit & protexit. Electa fuit omnium Sororum consensu, octava Abbatissa Anno 1221. Eam dignitatem magna gloria administravit & cunctis finitimis grata extitit. Bernhardo mortuo & sepulto in Ballenstet Anno 1222. Abbatissa Sophia agris & sylvis Ecclesiam Gerenrodensem auxit. Quod ostendunt hæ literæ Henrici Anhaltini, qui à reliquis duobus fratribus Alberto & Henrico procreatis è Brigitta filia Regis Daniæ, paterna hæreditate divisus fuit contentus Ascaniensi Comitatu:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus Dei gratia Comes Ascaniæ. Cum in conspectu Principum & magnatum ea tractantur negotia, quæ de consilio prudentum virorum utilia, & in omni parte videntur accommoda. Ne super his succedens posteritas hominum aliquem oblivionis scrupulum inveniat, patrocinia literarum, autentica debent firmiter adhiberi. Nostrarum ergo suffragio literarum, universis ac singulis præsentibus & futuris apertè declaramus, quia dilecta Soror nostra Abbatissa in Gerenrode, Sophia nomine, consilium & voluntatem totius Ecclesiæ secuta, cum thesauro & ornatu ipsius loci, ne furto vel aliquo casu veniente damnoso perderetur, ab Arnoldo de Redere ministeriali nostro, suis hæredibus benignè assentientibus, simulque faventibus, sedecim mansos suæ proprietatis, & per triginta jugera in eadem villa Redere positos comparavit. Sed duodecim mansi de supradictis, singuli singulas habent areas. Quatuor autem mansi pertinentes ad unam aream, spacium & locum habent quatuor arearum capientem. Præterea super sunt duodecim areæ sex Solidos persolventes, & unum pomarium cum tribus sylvis, quas distinctè & divisim habuit meliores. Nos ergo commodum & honorem Ecclesiæ diligentes, & nostræ sorori fraternum affectum impendere cupientes, illis bonis omni jure renunciamus. Ea solum judicia nobis conservantes, quæ debent propter homicidia exhiberi. Hujus vero emptionis nostræ confirmationis testes sunt:

Albertus præfectus.
Conradus frater suus.
Conradus Mekersberve.
Comes Hojerus.
Comes Otto de Valckenstein.
Albertus & Walterus fratres de Arenstein.
Henricus & suus filius de Sneitlingen.
Conradus albus de Cocstede.
Theodoricus de Sedorp.
Fridericus præco.
Johannes de Gatersleve.
Dominus Abbas de Ballenstede.
Wasmodus Capellanus de Ballenstede.
Salomon Capellanus Abbatissæ.

Ac ne quis in præsenti & in futuro huic scripto præsumat obviare ipsam paginam per imaginem nostri sigilli, duximus patenter & potenter roborandam.

Actum est Ascaniæ in nostro placito provinciali. Anno Dominicæ incarnationis 1223. indictione octava. Anno imperii Friderici 3. 6. Idus Junii.

Immuni-

Immunitates, privilegia atque regalia attribuit Sophiæ Abbatissæ Pontifex Romanus Gregorius Nonus, repetens exemplar Johannis, Leonis & Innocentii Tertii, prædecessorum suorum. In ea Confirmatione addita est accessio, qua suam abbatiam Sophia exornavit liberaliter; *Mansi decem & septem in Redere, Area duodecim cum pomario, & Nemora tria.*

Data est Bulla, Anaginæ 2. Idus Junii. Indictione decima quinta Anno incarnationis Dominicæ 1227. Pontificatus Gregorii 9. anno primo.

Memoria anniversalis Sophiæ est celebrata 15. Julii. Sed annum mortis non annotatum reperio.

Abbatissa IX. Mechtildis.

Familia ex qua nata fuit intercidit. Mechtildin electam Abbatissam confirmavit Clemens 4. Anno Pontificatus sui 4. die 10. Cal. Maji. Incepit autem Pontificatus Clementis 4. Anno Christi 1264. inde colligi potest, quod Anno 1268. abbatiam administraverit. Inter Abbatissam & Anhaltinos magna concertatio mota est anno millesimo ducentesimo octagesimo octavo, propter fundos & annuos proventus Abbatiæ, itaque Mechtildis interpellavit Moguntinum, qui injungit Halberstadensi Episcopo defensionem, tali edicto promulgato:

Venerabili in Christo fratri Domino Halberstadensi Episcopo. Nos Dei gratia sanctæ Moguntinensis sedis Archiepiscopus, sacri imperii per Germaniam Archicancellarius, salutem & sinceram à Domino caritatem. Conquestæ sunt nobis dilectæ in Christo abbatissa & capitulum secularis Ecclesiæ in Gerenrode, quod advocati dictæ Ecclesiæ, tam immodicis exactionibus & servitiis aggravent homines & colonos ipsius, ut non possint solvere debitos sibi census. Propter quod fraternitati vestræ Archipolitica authoritate mandamus contra, si est ita, statum Moguntinum consulere contra violentiam advocatorum, edita executione, cum discretione debita, in eos animadvertimus, ad exstirpandam illam detestabilem violentiam & corruptelam. Cum nonnulli advocati Ecclesiarum prætextu defensionis, in advocatos ea conditione assumpti, ut stipendiis certis, & servitiis spontaneo deputatis, Ecclesiarum jura, possessiones & homines defendere deberent, facti sunt ex defensoribus offensores, ex eo quod tam immoderatis exactionibus & servitiis aggravent homines, ut non possint propriis dominis exolvere debitos census suos, aliasque illicitas dividentes advocatias in partes inferioribus suis, in grave Ecclesiarum dispendium, eas infeudare præsumunt. Quia vero puerilem meretur amictum qui concessa sibi abutitur potestate; statuimus, quod sponte assignatis ipsis sibi stipendiis & servitiis, sint contenti, prout coram imperio est obtentum, sententia Principum approbante, Ecclesiarum jura, possessiones & homines defendant & protegant, (ut tenentur) nihil aliud potestatis & juris sibi in eorum redditibus juribus, possessionibus & hominibus usurpantes. Reintegrent advocatias, quas in partes dilacerasse & suis inferioribus infeudasse noscitur. Feudatarii eas occupatas dimittant. Quod si non fecerint infra mensem, moniti per ordinarios vel per alios suos superiores, ipse advocatus & suus feudatarius, ad id faciendum per excommunicationis & interdicti sententias compellantur. Præterea rogamus & mandamus, contra statuta eadem, contra spoliatores & invasores Ecclesiarum in vestra Diœcesi publicetis, & observari discretiones faciatis, quandocunque & quotiescunque à prædicta abbatissa fueritis requisiti. Alioquin super hoc de remedio oportuno cogitare compellemur. Data Erfordiæ 6. Calen. Januarii Anno Domini 1289.

Abbatissa X. Irmengardis.

Nativitas & tempus gubernationis hujus abbatissæ desideratur. Tantum in veteri membrana reperio Irmengardin post electionem, capitulum in Gerenrode convocasse, cumulandæ pecuniæ causa qua investituram seu collationem abbatiæ Romæ extorquere possit, quæ eo tempore à Romanistis non parvo ære sunt vendita. Tenor talis est:

In nomine Domini Amen. Irmengardis Dei gratia abbatissa in Gerenrode omnibus Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris in perpetuum. Cum pro investitura regalium obtinenda nec non electionis, in nos factæ, confirmatione finaliter con-

sumenda, tantorum premeremur onere debitorum, ut de reditibus bonorum nostrorum, fidejussores nostros, de manibus creditorum, & ab usuris Iudæorum statutis terminis eximere non possemus: Nostrum adeuntes conventum, petimus ab eodem, ut ad liberationem, tam gravium debitorum, infeudandi aliqua pro pecunia Ecclesiæ nostræ bona, suam nobis præbeat licentiam & assensum. Qui discretione provida considerans, ministerialibus nostris assumptis videlicet, Friderico dapifero Rodolpho pincerna Alberto & Heidenrico de Cokstede, Bertramo de Egelem, ipsos consuluit super eo, Communicato hinc inde consilio, nostris postulationibus voluntario annuentes assensu, octo mansos alodii de Padeburno pro pecunia concedi feudaliter admiserunt unde notum esse volumus universis, quod nos Henrico civi de Quedlingburg dicto Zabel, nec non Vxori eidem Gertrudi & pueris suis Bernardo, Henrico, Theodorico, Gertrudi & Margretæ tres mansos de prædictis alodii bonis in Padeborne cum advocatia & omni alia utilitate, tam infra villam quam extra, ei concessimus feudali, Vvarandiam concessionis hujusmodi plenam & integram præstantes. Ne igitur contra memoratum Henricum & hæredes ipsius in posterum possit dubietas ex-suboriri, præsentes literas, sigillis nostris munitas, eis ad cautelam dedimus. Hujus rei testes sunt:

Gerhardus custos Salomon & Herbordus Ecclesiæ nostræ Canonici, Fridericus dapifer, Rodolphus pincerna. Burchardus de Gerstorp, Iordanus frater ejus, Bertrammus de Egelen, Albertus & Heidenricus de Cocstede.

Abbatissa XI. Gertrudis Baronissa.

Gerthrudis nata est in Bohemia ex familia Baronum de Bovent. Circa annum Christi millesimum trecentesimum abbatissa Ecclesiæ Gernrodensis constituta præfuit usque ad annum Domini 1324. Quo anno non sine omnium luctu obdormivit pridie Chiliani. Ejus sepulchrum adhuc venerabile in medio templo ostenditur, cum hac lapidis inscriptione: *Anno Domini 1324. in vigilia Beati Kiliani, obiit Gerthrudis de Bovente Abbatissa in Gerenrode, cujus anima requiescat in pace, Amen.*

Abbatissa XII. Brigitta de Osde.

Desiderantur sequentes abbatissæ annotatæ in liberis memoriarum his brevitus titulis:

Brigitta de Osde abbatissa
Hildeborch — abbatissa.
Domina de Wunsdorp abbatissa
Gerthrudis de Hesnim abbatissa
Gerthrudis de Everstein abbatissa

Abbatissæ de Vunsdorp, Hesnim & Everstein natæ fuerunt in ducatu Brunsvicensi. Nam Wilhelmus dux Brunsvicensis anno 1480. ducatui adjecit, quatuor comitatus: Eberstein, Vunsdorff, Hallermund & Welpe.

Abbatissa XIII. Adelheidis Anhaltina.

Adelheidis nata est ex illustrissima familia Principum Anhaltinorum, quæ jam inde à Bernthobaldo, tempore Clodovei, regis Francorum, primi Christiani, anno circiter 540. deducta, Marchiones, duces & electores Saxoniæ, atque Brandenburgenses produxit, ac semper per Germaniam, Italiam, Galliam & Angliam in illustri loco habita fuit. Patrem habuit Henricum Principem Anhaltinum, Comitem Ascaniæ, ac Dominum in Berneburg & Zerbst. Matrem vero Sophiam Lantgraviam Turingiæ. Ab iis parentibus Adelheidis prognata, omni genere virtutum educata est. Cum Pater Henricus abbatiæ advocatus anno 1343. obiisset & honorificè in Ballenstede ferreo feretro terræ mandatus fuisset, de consilio fratrum Bernhardi 2. Sigismundi & Arnolphi in abbatiam pervenit & circa annum 1350. ob vitæ sanctitatem abbatissa electa est. Illa juxta Ottonum constitutionem de regalibus & Privilegiis investiri voluit à Cæsarea Majestate: non à Pontificibus, qui fraude & tyrannide per trecentos

centos

centos annos collationem abbatiæ defenderant. Itaque Carolus 4. anno 1357. ad exemplar Henrici 3. Ecclesiæ Gernrodensis privilegia innovavit & communivit.

Decretum Caroli IV.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Carolus Quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus & Bœmiæ Rex ad perpetuam rei memoriam. Etsi imperialis Majestatis circumspecta benignitas, Universos suos fideles, quos sacrum ambit imperium, ex innata pietatis clementia, pio favore prosequitur: ad illorum tamen honores & commoda procuranda, speciali quadam prærogativa favoris, non immeritò tenetur intendere, qui sub habitu regulari, nituntur altissimo in simplicitate mentis & corporis jugiter famulari. Quapropter religiosarum & honorabilium Adelheidis abbatissæ, & collegii sanctimonialium Ecclesiæ Gernrodensi devotarum, nostrarum dilectarum, Serenitati nostræ nuper oblata supplicatio continebat, ut de solita nostræ benignitatis clementia, quoddam privilegium Divi Henrici Regis, prædecessoris nostri, & omnia in ipso contenta, approbare, innovare, ratificare & confirmare dignaremur. Nos igitur prædictarum abbatissæ & sanctimonialium Ecclesiæ Gernrodensi devotarum nostrarum dilectarum, votivis & rationabilibus supplicationibus, benignius inclinati, præsertim cum justa petentibus, non sit denegandus assensus, animo deliberato, non per errorem aut improvidè, sed maturo Principum & Baronum nostrorum accedente consilio prædictum privilegium & omnia in ipso contenta approbamus, innovamus & ratificamus ac confirmamus nostris & sacri imperii ac aliorum quorumlibet juribus, semper salvis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ Majestatis infringere, vel ei quovis ausu temerariè contraire. Si quis autem contrarium attentare præsumpserit, indignationem nostram & pœnam triginta marcarum puri auri, quas ab eo, qui contravenire præsumpserit, irremissibiliter exigi volumus. Et eorum medietatem fisci nostræ cameræ, residuam vero partem injuriam passorum usibus, applicari:

Testes hujus rei sunt venerabilis: Otto Magdeburgensis Archiepiscopus: Theodoricus Mindensis Episcopus; & illustres: Rodolphus dux Saxoniæ, sacri imperii Archimarescallus. Bolco Falckenbergensis, Conradus Olesvicensis, Duces spectabiles: Henricus de Svvartzburg, Albertus de Mansfelt, Burchardus & Iohannes Ketz, & Albertus de Anhalt Comites & alii plures nostri principes, nobiles & fideles. Sub nostræ imperialis Majestatis sigillo testimonio roboratum. Datum in Alba Aqua. Anno Domini 1357. Indict. 10. 16. Cal. Dec. Regnorum nostrorum anno 12. Imperii vero tertio.

Gubernatio Adelheidis fuit tranquilla & salutaris. Tandem cum per annos 22. præfuisset, placidè obdormivit, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Sepulta est honorificè juxta fundatoris monumentum, cum hac sepulchri inscriptione: *Anno Domini 1374. obiit Adelheidis abbatissa in Gerenrode, filia illustrissimi Henrici Principis in Anhalt.* Albertus 2. filius Sifridi Anhaltini, ea tempestate, advocati munus in abbatia administravit. Fuit Albertus gener Rodolphi Electoris & ducis Saxoniæ ex consensu Papæ, qui illicitas nuptias approbavit 1345. anno.

Abbatissa XIIII. Adelheidis de Walde.

Adelheidis nata fuit in nobilissima familia Waldensium, pervenit ad Gerodensem abbatiam cum sorore sua Hethwiga de Walde. In locum Anhaltinæ defunctæ, communi capituli suffragio, abbatissa delecta, Anno millesimo, trecentesimo septuagesimo quarto, ut suæ Ecclesiæ jura tueretur, acerrimas contentiones habuit, cum quatuor Archiepiscopis Magdeburgensibus, qui ordine successerunt: Theodorico Stendaliensi, Petro Bohemo, Ludovico Thuringo, atque Friderico Episcopo Mersebur-

seburgensi Ea concertatio cum potentiori suscepta, duravit per totum decennium. Primo Theodoricus, sub initium gubernationis Adelheidis abbatissæ, non formidans potentiam illustrissimi Principis Alberti, advocati abbatiæ, suis finibus addere tentavit, finitimos fundos, agros & sylvas in Alsleve Majori & minori, omni jure ad abbatiam in Gerenrode pertinentes. Deinde Theodoricum vita defunctum in Archiepiscopatu, Petrus Bohemus per novem annos secutus: à prædecessore suo occupata dimittere noluit. Igitur Adelheidis de illata injuria, contra Archiepiscopum, Romæ gravem querimoniam instituit. Circa annum Christi 1380. in Romana curia decretum & pronunciatum fuit, ut Petrus Archiepiscopus Magdeburgensis restitueret & reintegraret abbatissæ ac capitulo secularis Ecclesiæ in Gerenrode occupatos agros, areas, prata & sylvas. Porro pro fructibus & redditibus ex dictis villis ac bonis perceptis, & pro expensis in peracta causa factis, satisfacere, & certas aureorum summas in compensationem pendere teneretur. Magdeburgensis autem præsul Petrus, cum pronunciatam sententiam Apostolicæ sedis contempsisset, Ludovico Archiepiscopo Moguntinensi executio demandata fuit, ut in Magdeburgensem animadvertat & Gernrodensem Ecclesiam in possessionem ablatorum fundorum restituat. Sed Moguntinus executionem à Pontifice impositam non expedivit, propterea actio diutius in Palatio Romano ventilata est. Urbanus 6. Anno quarto pontificatus sui Episcopis Hildeshemensi & Merseburgensi & Abbati Brunsvicensi imposuit, ut declaratam Romæ sententiam exequantur contra Magdeburgensem, & si dictis sententiis non paruerit aut earum executionem impedire præsumpserit, procedant prout justum fuerit, juxta præscriptas literas, invocata ad hoc si opus fuerit, auxilio brachii secularis ad compensandam & reprimendam contumaciam atque inobedientiam erga censuram Ecclesiasticam. Datum Romæ apud S. Petrum 2. Cal. Novemb. Anno incarnationis Christi 1382. Tandem Albertus Episcopus Halberstadensis illud diuturnum dissidium composuit, quod capitulum in Gernrode habuit cum Archiepiscopis Magdeburgensibus, in ea transactione Albertus Archiepiscopus, Ulricus Rosefelt Decanus, & totum capitulum, conveniunt cum Adelheida abbatissa, Berthradi Præpositissa, & toto capitulo in Gerenrode de jurisdictionibus, immunitatibus ac fundis suis. In compensationem etiam expensarum dinumeravit abbatissæ centum marcas argenti. Acta hæc sunt in Gebechenstein. Anno 1389. Dominica Quasimodogeniti.

De Parochiali Ecclesia & capella in Waldel.

Universis Christi fidelibus nostris præsentes literas inspecturis Albertus Dei gratia Halberstadensis Ecclesiæ Episcopus in Christo Ihesu gaudium & salutem. Inter alias nostræ solicitudinis curas, illam præcipuè nostris desideriis præferimus & amplectimur, quomodo divinus cultus augeatur, & populus Dei, nobis commissus, nostris temporibus incessanter atque jugiter circa salutem animarum & virtutum bonis, floreat atque crescat. Nuper siquidem ad nostram pervenit audientiam, quod in capella S. Martini, sita in VValdel, propter defectum & inopiam proventuum seu redditus, raro Dominica officia celebrentur. Quapropter nonnulli de suis bonis, moti devotione propter Dominum, tantum apposuerunt, ut cultus divinus augeri & sacerdos ex iisdem bonis competenter possit substitui. Supplicatio ergo extitit nobis, ut eandem capellam sancti Martini subjectam & filiam, à subjectione Ecclesiæ parochiali in VValdel abdicare, autoritate ordinaria curaremus. Nos ergo super hoc deliberatione diligenti habita ad requisitionem & justitiam venerabilis Dominæ Alheidis abbatissæ secularis Ecclesiæ in Gerenrod patroni, & de consensu discreti Viri D. Theodorici Ecclesiæ prædictæ parocho ob reverentiam Dei & augmentum cultus divini, nec non ob salutem animarum fidelium, statuimus & authoritate ordinaria ordinamus, quod dicta capella S. Martini ex nunc & perpetuis temporibus à parochiali Ecclesia VValdel, absoluta sit penitus & libera. In quorum omnium evidentius testimonium & perpetuæ stabilitatis firmamen-

firmanentum, nos Albertus Episcopus, præsentes literas nostro, una cum Dominæ abbatissæ & D. Theodorici sigillis, fecimus roborari. Et nos Dei gratia abbatissa secularis Ecclesia in Gerenrode & Theodoricus plebanus Ecclesiæ VValdel, sigilla nostra, quibus utimur, apposuimus in signum & testimonium nostræ voluntatis & consensus præmissorum. Anno Domini 1390.

Etsi Alheidis pro bonis Ecclesiasticis strenuè pugnaverit, & in thesaurum Ecclesiæ dederit tapetas & multas tunicas sacerdotales: tamen dominium quod capitulum habuit in Egeln & super sylvam Hackul amisit. Cum præfuisset per annos 25. terrestre domicilium reliquit, & in templo cum hac lapidis inscriptione sepulta est. *Anno Domini 1399. Vigilia Marci, obiit veneranda Alheidis Domina de Walde hujus Ecclesiæ abbatissa.*

Abbatissa XV. Bertradis de Snaudit.

In locum defunctæ Adelheidis suffecta fuit Bertradis de Snaudit anno Christi 1399. Claruit eo tempore presbyter Fruwinus de Borch, qui Beneficium Beatæ virginis, tali verborum tenore ordinavit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Nos Bertradis Dei & Apostolicæ sedis gratia abbatissa, Agnes præposita, Jutta Decana, Elisabeth thechantis, totumque capitulum Ecclesiæ secularis in Gernrode, ad perpetuam rei deducimus memoriam, Quia omnes stabimus ante tribunal Christi supremi judicis, prout gessimus, sive bonum sive malum, recepturi. Ideo operari debemus & in benedictionibus seminare opera bona in terris, ut vitam benedictionibus metere valeamus æternam in cœlis. Hæc & similia sapienter intendens Deo devotus presbyter Dominus Fruwinus de Borch, Rector capellæ sancti Johannis in Gerenrode, Canonicus Ecclesiæ sancti Sebastiani in Magdeborg, Bacalaureus in decretis, cælesti desiderio salutaribusque devotionis affectibus accensus cupiens terrena pro cœlestibus, felici commutare commercio, ac in vitam operari transitoria, de quibus valeat coram supremi judicis tribunali in mansione perpetuo gloriari. Quinquaginta marcarum valores Halberstaden. Warandiæ & pagamenti in bono nobis auro ac puro argento integrè præsentavit, ad divinum & pium opus perficiendum, instaurandumque de novo in Ecclesia nostra, ad quam est sinceris affectibus concitatis inclinatus. Quatuor missas perpetuo in septimana, cum eisdem quinquaginta marcis, nostrum super hoc auxilium, consilium, favorem & consensum honorabilium humiliter petiit, & instanter requisivit. Nos quidem sicut de tam sancto & laudabili desiderio, piè in Domino gaudemus, ita ad ipsum salubriter perficiendum, nostræ adhibemus beneplacitum voluntatis & consensus nostraque cooperationis, quantum possumus auxilium fideliter impendimus unde ut hoc ad effectum valeamus perducere salubriorem, emimus cum eisdem quinquaginta marcis à strenuo Jordano de Alsleven vasallo Ecclesiæ nostræ, & nostro, quatuor mansos, & medium mansum agrorum arabilium & fertilium in campo villæ Groninge jacentium, & unam curiam in eadem villa sitam, prope Ecclesiam parochialem sancti Martini, ad prædictos mansos pertinentem, cum ædificiis curiæ ejusdem. Eosdem mansos & curiam ab eodem Jordano pro ipsis quinquaginta marcis D. Fruwini, sic ritè emptis, ac integraliter persolutis ad Jordani voluntatem, quorum scilicet agrorum & curiæ proprietas ad nostram Ecclesiam & nos pertinuit, & pertinet, acceptaque ab ipso Jordano spontanea resignatione agrorum prænominatorum & curiæ nec non omnis juris, quod in ipsis habuit, in nostris manibus facta, prout ab Ecclesia nostra, & nobis jure hæreditario tenuit & possedit. Nosque ad divinam Majestatis gloriam, gloriosissimæ propter Virginis Mariæ Dei genetricis, totius cœlestis curiæ laudem & honorem, provida deliberatione, unanimo consensu ac bona voluntate, perhibitos sæpe dictos agros & curiam appropriamus, donamus, incorporamus & dedicamus Altari in sinistro latere nostræ Ecclesiæ sub lapidea testitudine sitarum, in ejusdem Virginis Mariæ gloriosissimæ nomine consecrato & titulo insignato & dedicato, ac ipsos cum omni jure & proprietate prout melius & efficatius fieri potuerunt & valere debuerunt, appropriamus, donamus & incorporamus. Renunciamus omnibus juribus & utilitatibus, quas & quæ Ecclesia nostra & nos hactenus habuimus in prædictis mansis, Transferentes eosdem mansos & curiam ad memoratas quatuor missas perpetuas anni septimana super ipsum altare celebrandas, Media marca Warandiæ Halberstaden. & pagamenti excepta & nobis asservata, quam capitulum nostrum in dictis mansis & curia debet annuatim percipere, prout usque nunc habuit & percepit. Ponimusque prænominatum D. Fruwinum in pacificam possessionem mansorum prædictorum & curiæ cum universis juribus, utilitatibus & pertinentiis præsentibus & futuris, quibus ipse dum vixerit liberè uti potest & debet, ac pacifice possidere permittimus, ad hoc

pro

pro nobis & successoribus nostris. Volumus & prædictorum mansorum & curiæ possessionem, sub immunitate libertatis nostræ Ecclesiæ, tueri fideliter & defendere. Et nos Bertradis abbatissa & succedentes nobis abbatissæ volumus & debemus atque debere idoneum est, post tempora vitæ Frowini quatuor missas, singulis septimanis in dicto altari celebrandas, fidelibus committere, & expedire ipsam commissionem, & a[...] vere alium post alium quoties oportunum fuerit, sed ipse presbyter qui dictis missis præesse dinoscitur & praeest, pro tempore obligatus sit Virginibus & Dominis interessentibus Vigiliis, & missa, commendationibus, & anniversario D. Frowini marcam distribuere debet, secundum Ecclesiæ nostræ consuetudinem, hactenus observatam. Datum & actum Anno Domini 1407. in die S. Thomæ Apostoli, nostro & nostri capituli sigillo in fidem & evidens testimonium omnium præmissorum.

Patet ex illa constitutione missarum idolatricarum, quibus, ea ætate, omnia sacella referta fuerunt, abbatiam Gernrodensem talibus gubernatoribus constitutam fuisse, anno millesimo quadringentesimo:

Bertradis de Snaudit Abbatissa.
Agneta de Sidaw Præposita.
Brigitta de Sorbeck Decana.
Elisabeth de Kitlitz Decantis.

Spectacula autem missarum privatarum, ad quæ non accedit communio & usus sacramenti, prorsus sunt inania, ac contraria institutioni Christi. Est enim impium instituere cultum sine mandato Dei. Ut inquit Christus: Frustra colunt me mandatis hominum. Est etiam impium, cultus externos jejuniorum, Eleemosynarum & Missarum, ob eum finem præstare & constituere, ut ex illis quæratur justitia & vita æterna. Et quia justus sua fide vivit. Ideo hoc sacerdotis opus, non prodest aliis, non utentibus cœna Dominica, sed quisque sine his spectaculis, se Deo commendare potest. Gubernatio Bertradis Abbatissæ inquieta fuit, propter rebellium contumaciam, qui annuos redditus pendere denegarunt: Sicut adparet ex Sententiis Ecclesiasticorum, quæ adscribam, ut forma judiciorum, eo tempore habita, sit in conspectu omnibus.

Wernerus Dei gratia Episcopus Halberstadensis, judex & conservator venerabilium Dominarum, Abbatissæ & Capituli Ecclesiæ Secularis in Gerenrode, à sede Apostolica ad Halberstadensem diœcesin, specialiter deputato, in Domino Salutem. Ex gravi conquestione venerabilium Dominarum prædictarum, ad nos pervenit, quod nonnulli homines, ausu temerario & per nefas, census, reditus & pensiones, dictis Dominabus subtrahant, & in debitis solvere contradicunt, ac quidam impedimenta & molestias eisdem Dominabus faciunt & fieri procurant, quo minus possint censibus pacificè congaudere. Qua causa authoritate Apostolica, de cujus tenore hæsitatibus, fidem faciemus requirenti. Vobis omnibus & singulis supradictis mandamus, ut publicè coram plebe moneatis & requiratis præfatos superius nominatos, quos & nos requirimus & monemus Ut sæpe dictis Dominabus, census & redditus ipsis subtractos & debitos solvant & adhuc satisfaciant integrè, nec non à molestationibus & impedimentis hactenus præstitis desistant infra quindenam à notificatione præsenti illis facta aut ultima die ejusdem quindenæ, dum tamen judica fuerit. Alioquin proximum judica die sequetur quod ipsis præsignamus & assignamus per se vel procuratorem suum legitimum, coram nobis Halberstadiæ in judicio compareant. Alioquin Dominos superius nominatos Apostolica authoritate in Dei nomine excommunicamus & his scriptis excommunicatos, singulis Dominicis diebus, etiam in Ecclesiis coram plebe publicamus literam nostro sigillo signatam. Datum Halberstadiæ nostro sub sigillo. Anno Domini 1412.

Abbatiæ collationem Bertradis petivit & accepit à Sigismundo imperatore anno millesimo, quadringentesimo decimo septimo. In ea collatione repetita est investitura prædecessorum imperatorum Caroli 4. & Henrici 3. in modum illorum imperatorum Regalia, jura ac immunitates Abbatissæ renovavit & publico edicto confirmavit. Datum est Constantiæ Anno 1417. die 6. Junii. Regnorum suorum Ungariæ 31. Romanorum vero 7.

Eodem anno Bernhardus Præpositus Cannonicorum regularium Monasterii sancti Johannis, prope muros Halberstadenses, conservator jurium, rerum, bonorum, libertatum & privilegiorum (ita enim voluit videri) venerabilium Dominarum

rum & personarum Ecclesiæ S. Cyriaci in Gerenrode honorabili Viro D. Henrico de Gerstorp Decano Ecclesiæ S. Sebastiani in Magdeburg à sede Apostolica (ut eorum verbis utar) specialiter deputato ad dijudicationem & conservationem diœcesis Magdeburgensis & Halberstadensis: imposuit executionem requisitorum in Quedlingburg, Reder, Opperode in Bermeburg & Umerstede, quorũ nomina sunt: Conradus Bancken, Jacob Sacke, Hans Beton, Conradus Iderman, Bernde Osten, nec non Henkel Winigen. Qui annuos redditus, retardata & censum lignorum, Abbatiæ solvere recusaverant. Monuit igitur Decanum, ut intra dies octo, eos persolvere cogat. Alioquin ipsos excommunicatos esse in suis scriptis denunciavit. Datum Halberstadi Anno Domini 1417. die undecim millium virginum. Anno 1422. feria 3. post Invocavit Theodoricus de Marnholt Decanus Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis in Halberstad, conservator bonorum, libertatum & privilegiorum capituli secularis Ecclesiæ in Gernrode, Decano Ecclesiæ sancti Sebastiani in Magdeburg, judici & conservatori una cum suis Collegis à sede Apostolica specialiter deputatis, detulit famosos famulos: Joachim Gruben, Nicolaum Wibolde, Joachimum Arch & Johannem Can. illos sic citavit, ut nono die post excommunicationem compareant, & respondeant accusationibus Abbatissæ & collegio Ecclesiæ in Gernrode. Biennio post illam actionem idem Marnholt, Decanus Halberstadensis, publicavit rebelles Abbatissæ, monens Decanum Ecclesiæ S. Sebastiani loco conservatoris & judicis, ne executionem in excommunicatos negligat. Actum est Halberstadiæ die Matthiæ Apostoli Anno 1424. Brigitta de Sorbeck Decana diem obiit Anno 1421. Mense Junio 29. die condita est in ambitu templi, juxta sepulchrum Teswid Decanæ, & Alheidis de Dulstade, quæ in ambulachro cathedralis Ecclesiæ sunt sepultæ. Bertradis cum per viginti sex annos magna laude præfuisset, mortalem suam vitam reliquit, atquæ in templo arcis juxta Adelheidam de Walde, magno omnium luctu sepulta fuit, hac lapidis inscriptione: *Anno Domini 1425. Vigilia sancti Viti, obiit veneranda Bertradis Domina de Snaudit hujus Ecclesiæ Abbatissa.*

Abbatissa XVI. Agneta Schenckin.

Nata fuit Agneta, ex nobili familia Schencorum in Turingia, Patre Ottone Schenken de Landsberg, Domini in Sidaw & Tetze. In juventure instituta & assuefacta in Abbatia, ad religionem ac vitæ sanctimoniam. Itaque cum Bertradis Abbatiæ admistrationem Anno 1399. suscepisset, Agneta consensu totius Capituli, Præposita designata fuit. Illam functionem cum per viginti sex annos feliciter administrasset, in locum defunctæ Bertradis, ad Abbatiæ gubernationem Anno 1425. suffecta fuit. Collationem Abbatiæ Agneta petivit & impetravit à Sigismundo imperatore, qui jura, privilegia & regalia Ecclesiæ S. Cyriaci in Gerenrode; delectæ abbatissæ concessit ac renovavit. Datum est decretum Anno 1427. in Campo bey Griechisch Weissenburg / 19. Septemb. Regni sui Ungariæ 41. Romani vero 17. Incidit lamentabilis status sub initium gubernationis Agnetæ. Bona Ecclesiæ largitionibus & concessionibus, contra fidem & jusjurandum datum Capitulo, primum sunt diminuta & abalienata, postea cultus divinus factus est remissior. Tandem secuta est exitialis seditio membrorum inter sese, qua Abbatia ita est turbata, vastata & deserta, ut nunquam potuerit pristinas vires recuperare. Sicut fieri solet in seditione, in qua nihil non mali est. Nam verum esse illud Thucydideum omnes respublicæ experiuntur: πᾶσα ἰδέα κακῶν ἐν στάσει. *Omnis species mali est in seditione.* Abbatissa & præposita Margareta de Torgow, mutuis odiis ardentes, in villas suas, deserta prorsus Abbatia, dum concesserunt, occasionem præbuerunt finitimis, diripiendi & alienandi Ecclesiæ fundos & jurisdictiones. Eugenius Papa, postquam cognovit miserandum Ecclesiæ Gernrodensis regimen, ut adhiberet huic malo medicinam, Abbati Monasterii sancti Ægidii, Halberstadensis diœcesis, mandavit & imposuit reintegrare ac revocare bona illicite ablata, decimas, census, fructus, reditus, agros, terras, prata, nemora, piscinas, jura, jurisdictiones & alia bona ad Ecclesiam in Gernrode pertinentia, Contradictores autem per censuram Ecclesiasticam compescere. Datum Romæ apud S. Petrum. Anno incarnationis Dominicæ 1431. Die 3. Non. Novemb. Pontificatus sui, Anno primo. Sed Abbas mandatum Eugenii non executus est, fortassis quia ei formidabilis fuit potentia eorum, qui Ecclesiæ bona diripuerant. Ideo vastitas major sequuta est. Anno Christi

1434. Abbatissa & Collegium in Gernrode, gravem querimoniam Synodo Basiliensi exhibuerunt, de miserabili statu Abbatiæ, nempe, quod quidam Duces, Principes, nobiles & seculares potestates, tallias, gabellas & alias exactiones illicitas hactenus extorserint, insuper bona Abbatiæ invaserint, occupaverint, & suis usibus applicaverint. De oportuno ergo remedio Synodum interpellarunt. Basiliensis Synodus prolixè ad rogata, respondit. Audivisse se querelam de miserrimo statu Ecclesiæ in Gernrode, ideo Abbati Monasterii sancti Ægidii & Decanis Magdeburgensibus & Halberstadensibus, plenam & liberam concessisse facultatem, inquirendi, citandi & procedendi contra transgessores & violatores, cujuscunque status, dignitatis, & excellentiæ fuerint. Ac prout justum sit, tam diu excommunicatos ac Anathematizatos publicè renunciari, donec ab invasione & occupatione bonorum Ecclesiasticorum sese cohibuerint, & restituerint Abbatissæ & Capitulo ejus occupata, detenta & applicata, vel per se vel per alios: invocato ad hoc si opus fuerit, auxilio brachii secularis, ad compescendos conatus nefariorum & perversorum hominum, qui personas ac loca Ecclesiastica propter bona temporalia offenderent. Datum Basileæ 3. Idus Januarii Anno à nativitate Domini 1434. Quinto anno post restaurationem Abbatiæ, supremum diem clausit Margareta de Torgaw præposita, quæ curavit plumbeo tecto templum refici. Memoriam anniversariam Margaretæ Capitulum in Gernrode 14. Febr. celebravit. In libris memoriarum sequentes præpositæ annotatæ sunt: Hildegart Præposita obiit 4. Febr. Elisabet de Plettenberg 6. Octobr. Franckinna Præposita 13. Novembr. Agneta de Side, fato defuncta, etsi delata fuerit, more prædecessorum abbatissarum, in Ecclesiam Cathedralem tamen quia malè Abbatiam dispensaverit, separatim à reliquis sepulcris ante ambulachrum condita quiescit, expectans Domini buccinam resuscitantem mortuos. Ante finem vitæ judicium Dei metuens, delicta sua agnovit, & Christiano more peccatorum veniam exoravit. Decessit vero sub initium imperii Friderici III. cum tutelam Abbatiæ ab Imperio Romano suscepisset illustrissimus Princeps Bernhardus V. Anhaltinus, qui uxorem habuit Hathwigam, Ducissam in Sagen.

Abbatissa XVII. Mechtildis.

Gubernatio rerumpublicarum in manu Dei est, sicut docet Syracides. Ille enim nonnunquam dat bonos Magistratus, ut Joseph, David, Salomonem, Josaphat, Constantinum Magnum, Carolum Magnum; horum Cursus fœlix & generi humano salutaris est. Econtra, cum personæ non sunt à Deo excitatæ, nec juvantur à Deo, sed sunt vasa iræ & organa Diaboli, ac scelerum omnium, tetris confusionibus & dissipationibus ordo politicus turbatur. Itaque ut affecta Abbatia aliquantulum respiraret, ac vires recolligeret Mechtildis Anhaltina legitimis Suffragiis Abbatissa electa est, circa annum Christi millesimum quadringentesimum quadragesimum sextum. Filia fuit illustrissimi Principis Sigismundi II. Anhaltini, & Brigittæ Comitissæ in Querfurt. Ab iis parentibus cum esset, Servestæ, quæ hodie Zerbst dicitur, in omnis generis virtutibus educata est. Mechtildis in gubernatione confirmata, Anno 1451. Bernhardo & aliis Anhaltinis Principibus, ut feudum contulit Comitatum in Plotzke & decimam in agro Frosensi. Ex prima enim Constitutione imperatores Romani Abbatiam Gernrodensem ita munierunt, ut Anhaltinos hujus Abbatiæ Vasallos esse, ac ea fide, quæ Domino feudi debetur, obligatos esse voluerint. Hoc tempore in Ecclesia Gernrodensi primò generosa familia Baronum Kitliciorum innotuit. Nam Elisabetha de Kitlitz primum Decana, deinde ob pietatem Anno 1461. Præposita designata fuit. Dorothea vero de Kitlitz beneficentia antecelluit, constituens Capitulo agros, de quibus adhuc hodie membris collegii semellæ distribuuntur. Habuit autem Abbatissa Mechtildis præfectum Silesium, ex nobili familia Dowericia, qui ob vitæ turpitudinem infamia notatus est. Cum præfuisset annis sedecim, immatura morte extincta est, Anno 1463. imperante Friderico III. Tutorio nomine Abbatiam defendente Bernhardo Anhaltino.

Abbatissa XVIII. Margareta de Mervvitz.

Margareta Merwicia successit sublatæ Mechtildæ, quam Capitulum in Gernrode unanimi sententia, Anno 1463. Abbatissam renunciavit. Confirmationem accepit

à Paulo 3. qui Regalia & privilegia à Superioribus Imperatoribus ac Pontificibus concessa, literis publicè propositis, confirmavit & renovavit. Data est bulla, Romæ apud sanctum Petrum, sicut sonat, Anno incarnationis Dominicæ 1464. die 4. Cal. Martii: Pontificatus sui anno primo. Ejus Abbatissæ gubernatio, fuit tranquilla & salutaris Ecclesiæ. Elisabeta de Kitlitz fuit præposita, Margareta de Teucheritz Decana. Bernhardus Anhaltinus tutelam Abbatiæ, & terrestre domicilium hoc deseruit Anno 1468. post eum tutelam suscepit illustrissimus Princeps Georgius Anhaltinus. Antequam Margareta Abbatissa contulerit ut feuda, Anhaltinis illa, quæ nomine & titulo ab Abbatia in Gernrode tenent, cum Principe Georgio Anhaltino convenit Anno 1468. quo anno dissidium de jurisdictionibus & terminis in finitimis pagis ac agris sublatum & compositum est. Hethwigis etiam relicta vidua Bernhardi Anhaltini, ob petitionem Principum, usum fructum ad vitam, concessione abbatissæ impetravit. Altero anno post illam pacificationem, exitu beato, Magareta Vitam clausit, cum invocatione Dei vera in certa firmaque spe vitæ & lætitiæ æternæ.

Abbatissa XIX. Scholastica Anhaltina.

Nata fuit Scholastica ex illustrissimo & nostri seculi nobilissimo ac antiquissimo Anhaltinæ prosapiæ, stemmate. Patrem habuit Georgium Principem, Abbatiæ tutorem, qui ex quatuor Uxoribus, novem filios & octo filias suscepit. E tanto parente progenita cum esset, magnam apud omnes authoritatem consecuta est. A teneris annis ad vitæ innocentiam etiam morum castitatem conjunxit. Quam ob rem cum vacaret abbatia præsule Anno 1469. Scholastica, virgo decem & octo annorum, communibus Capituli Gernrodensis suffragiis, magna solennitate, in abbatiam introducta est, cum cognatis virginibus Anhaltinis Magdalena, Maria & Dorothea, filiabus Alberti IV. Quarum postea Magdalena in Quedlinburg Abbatissa declarata fuit, Maria virgo mansit in Gernrode usque ad diem mortis. Dorothea vero nupta est Comiti Ottingensi, Præfectum ordinavit initio gubernationis Sebastianum de Heide, Virum nobilem & strenuum. Ejus frater Fridericus sedem habuit in Opperode. Elisabetha de Kitlitz præposita cum pietatis fuisset studiosa & sedula in legendo ac audiendo verbo Dei, & beneficiis erga pauperes, evocata est ex hac miserrima vita in æternam Ecclesiam, Anno 1473. Die Jacobi. Ei successit Margareta de Teucheritz. Dorothea de Kitlitz ex hac fragili vita, cœlestem in patriam emigravit, Anno 1483. sepulta est honorificè in ambulachro templi Divi Cyriaci. Scholastica, quoniam religioni esset deditissima & vitæ continentissimæ, zelo quodam ducta, Anno 1484. Hathwigam relictam Bernhardi Anhaltini in Berneburg, ortam è clarissima familia Ducum in Sagen, propter fundos ab Abbatia ab alienatos, excommunicavit. Quà de causa magna certamina, inter Abbatissam ac relictam viduam exorta fuere ad initium Martii. Sed cum hoc ipso tempore, in autumno, sæva pestis per totam Saxoniam grassata esset, Hathwiga post festum Michaelis, eodem anno ab Ernesto Archiepiscopo Magdeburgensi Duce Saxoniæ, absolutionem petivit & impetravit. Fridericus Imperator ob submissam petitionem Scholasticæ & Capituli Gernrodensis regalia, jurisdictiones ac immunitates à superioribus imperatoribus, Carolo Quarto & Sigismundo concessas, literis suo sigillo signatis & propria manu subscriptis, innovavit, ratificavit ac confirmavit. Nomine autem Scholasticæ, fidelitatem debitam imperatori promisit frater Abbatissæ Woldemarus Princeps, cui ab imperio, defuncto patre Georgio, tutela hujus Abbatiæ commendata fuit. Data est confirmatio Antwerpiæ, 19. Augusti Anno Domini 1488. Imperii Friderici III. Anno 37. Postquam regaliis ac immunitatibus Scholastica ab imperio ornata fuit, primam intentionem habuit, magna Solennitate annum Jubilæum celebrare. Moguntinum igitur solicitavit, ut impetrata bulla plumbea, per commissarium, tam pium desiderium perficere ne gravetur. Is præpositum Conradum Thus ordinavit, qui accepta bulla ab Innocentio VIII. annum Jubilæum in Ecclesia Gernrodensi Anno 1489. celebravit. De cujus solennitate hæc annotata esse reperio.

Notum sit universis quod Anno Domini millesimo, quadringentesimo octuagesimo nono, ipso die beatæ Mariæ Magdalenæ honorabiles Domini, Johannes Pilbæ Decanus & Henricus Klocke plebanus Eccesiæ sancti Pauli Halberstadensis, à venerabili

viro Domino Conrado Thus, Præposito Ecclesiæ beati Mauritii Moguntiæ, in negocio infrascripto Commissario deputato, subdeputati ad pium desiderium ac preces nobilis & gratiosæ Dominæ Scholasticæ, natæ Principissæ de Anhalt hujus Ecclesiæ Gernrodensis Abbatissæ, venerabiliumque & honorabilium Dominarum ac Dominorum, Margaretæ de Teucheritz Præpositæ, nec non Barbaræ de Kitlitz Decanæ, aliorumque personarum & Canonicorum ejusdem Ecclesiæ, in salutem, ut speratur, multarum animarum annum Jubilæum cum vera bulla plumbea in eandem Ecclesiam Gernrodensem gratiosè præsentarunt. Unde Domina Abbatissa tantam gratiam cum toto suo Capitulo ad id congregato, una cum omnibus inhabitatoribus, sive incolis in oppido Gernrode sibi subjectis & processionaliter constitutis : ab Ecclesia forensi sive parochiali, cum decentibus laudibus & canticis, prout decuit usque ad Monasterium, cum reverentia, suscepit, processione autem in medio Monasterii existente cecinit, Te Deum laudamus, deinde ô Crux gloriosa, in organis ante crucem erectam & vexilla Papalia desuper pendentia, solennisatum est. Quo perfecto, per D. Henricum Klocken ad laudem Dei, sermo habitus est. Deinde vero singulis diebus post vesperas ad pulsum magnæ campanæ: ô Crux, Ante crucem à Dominabus & Canonicis decantatum fuit. Durante negocio à prædicta die beatæ Magdalenæ usque in diem beati Laurentii, inclusive, affuit dictus Dominus Decanus, portitor bullæ supradictæ in processione, & plebanus portitor baculorum sive ordinator primariorum. Item D. Henricus Flor Canonicus ibidem concommissivus & distributor literarum confessionalium. Item D. Tilemannus Grutteman etiam Canonicus ibidem & concommissarius, custos capsæ sive cistæ ibi positæ ante crucem.

Adfuerunt ibi Primarii constituti.

D. Henningus Muntmester prior de porta cœli pro dominabus, D. Paulus Cravest in Monasterio, D. Wigandus in Ecclesia forensi plebani, D. Henricus Schovestro ibidem Canonicus pro communi populo. Nec non Domini, Matthias Witkop de Hatzkerode, Johannes Nagel de Ballenstede, Henricus Wevel de Rieder, Simon Luchtenhagen de Hoim pastores & plebani. Quia ad tam pium opus, populus de Hartone & circumquaque confluxit, plures enim homicidæ & peccatores, sceleribus suis inveterati, pœnitentiam publicam egerunt, atque sua peccata per Jubilæum, ad discretionem confessorum, deposuerunt.

Visitatio locorum Anno Jubileo in Gernrode habita.

1. Loco basilicæ beati Petri urbis Romæ visitabatur Monasterium Gernrodense.
2. Loco Ecclesiæ sanctæ Crucis urbis Romæ Sepulchrum Domini situm apud Capellam S. Ægidii.
3. Loco Ecclesiæ sancti Pauli de urbe, Capella in ambitu im Creützgang.
4. Loco Ecclesiæ beati Laurentii, Capella sancti Metroni inter turres.
5. Loco Ecclesiæ sancti Sebastiani, Capella sancti Mauritii.
6. Loco Ecclesiæ sancti Johannis Lateranensis Capella Divi Johannis apud hospitale.
7. Loco Ecclesiæ beatæ Mariæ, majoris urbis, Romæ, Ecclesia parochialis & forensis S. Stephani. Sunt autem numero septem.

Pro inventione horum locorum ad designandum Jubilæum, affixa fuerunt arma ipsius Domini. Prope etiam unamquamque januam Ecclesiarum & Capellarum prædictarum, forma vexilli rubei depicta fuit. Quod vexillum supradicti Commissarii, ad petitionem Dominarum & Dominorum in perpetuam rei memoriam anni Jubilæi dederunt & reliquerunt. Repertum fuit in trunco, de oblationibus ante Crucem ad pium opus hujus Jubilæi factis, centum & septem floreni in auro & pecuniis. Sunt ad populum ibidem distributa, ducenta & sexaginta confessionalia, quæ effecerunt sexaginta quinque florenos, communi taxa compensando. Quatuor videlicet pro uno floreno Rhenensi computando. Ad quid valuerint confessionalia, vide in modum promerendi indulgentias, prout in charta Innocentii VIII. impressa *Anno* 1488. Die 4. Decembr. Moguntiæ signatum est. Crux deposita fuit die Laurentii, post

post vesperas omnibus personis Ecclesiæ & incolis Gernrodensibus præsentibus, ac benedictonem Papalem, post sermonem per D. Henricum Klocken plebanum & Commissarium habitum acceptantibus, & cum gratiarum actione omnipotenti Deo: Te Deum laudamus, finaliter decantantibus. Dequo sanctæ & individuæ Trinitati, Patri & Filio & Spiritu Sancto, sit sempiterna laus & gloria, Amen.

Temporibus præexpressis:

Scholastica Anhaltina Abbatissa,
Margareta de Teucheritz Præposita,
Barbara de Kitlitz Decana,
Ursula de Kitlitz,
Maria de Anhalt Principissa,
Barbara & Anna de Wesenborch,
Anna de Kitlitz,
Canonissæ vel Canonicæ.

Canonici Ecclesiæ Gernrodensis.

Paulus Cranest,
Henricus Flor,
Tilemannus Grutteman Quedlingburgensis,
Tilemannus Coci,
Bartoldus Woltman,
Henricus Schovestro,
Wigandus Langen,
Michael Putz,
Burchardus de Friborch.

Regnantibus Friderico imperatore & Maximiliano ejus filio, rege Romanorum, Ernesto Duce Saxoniæ, administratore Ecclesiarum Magdeburgensium & Halberstad. Et Georgio Principe de Anhalt, tunc in castro Hoym præsidente. Prædictus commissarius proprio motu dictæ abbatissæ & suo Monasterio, pro usu fabricæ seu alterius clenodii ad laudem Dei præparandam, quinque florenos Rhenenses de pecuniis supra collectis, gratuito donavit & numeravit. Reliquam pecuniam secum abduxit.

Nihilominus quando Crux fuit deposita, indulgentia, plena authoritate & vigore à certis confessoribus ad hoc specialiter deputatis, usque ad festum beatæ & gloriosæ Virginis Mariæ nativitatis, duravit, & speciali commissione & gratia dicti commissarii, ad instantiam Reverendæ & gloriosæ Dominæ Scholasticæ abbatissæ hujus Ecclesiæ. Et visitatæ sunt Ecclesiæ, ut prius ad hoc deputatæ. Acta sunt hæc vigesimo octavo anno, antequam Lutherus indulgentiarum vanitatem confutavit, ac multos tetros errores & mendacia pontificum Romanorum taxavit. Ernestus Archiepiscopus Magdeburgensis & administrator Halberstadensis Dux Saxoniæ, hoc tempore ingentem aggerem in Gatersleben excitari curavit, immisso in illum Selca flumine, quo omnia prata, irrigua & amæna loca in Nachterstede ac Frose suffocavit. Hac inundatione stagnum sese effudit à Gatersleben usque Ascaniam per duo miliaria, occupans pascua, vias & aquarum ductus in pagis Gernrodensibus. Quapropter acerrimæ concertationes inter Capitulum Halberstadense & Gernrodense propter jus piscandi, quod uterque sibi vendicavit, exortæ fuere. Duravit illud exitiale dissidium per viginti quatuor annos, in quibus abbatia ita exhausta est, ut non potuerit longo tempore vires recolligere. In hoc certamine de stagno Frosensi fidelem operam abbatiæ præstiterunt, fratres Scholasticæ: Princeps Woldemarus, Rodolphus & Magnus, qui in multis conventibus, ab utraque parte, Magdeburgi, Halberstadiæ ac Halæ in salinis Saxonum constitutis, adfuerunt. Scholastica abbatissa, Margareta de Teucheritz præposita, & Barbara de Kitlitz Decana, ad continuandam susceptam actionem contra Halberstadensem Episcopum, propter stagnum in Frose & Nachterstede, magnum pondus auri anno 1492. mutuo acceperunt. Eodem anno abbatissæ lis fuit cum nobilibus de Hoim abbatiæ vasallis, propter occupatas sylvas, agros

agros & decimas. Actio illa per principem Woldemarum Anhaltinum, Halberstadiæ transacta est. Cœnobium Waldel in Berneburg, subjectum abbatiæ Gernrodensi, intercedens pro excommunicato homine, impetravit à Scholastica abbatissa, absolutionem anno 1498. Vigilia Viti. Signata fuit supplicatio sigillo capituli in Waldel. Wilhelmus à Peswitz nobilitate generis virtute & consilio præstans præfecto Sebastiano de Heide successit, ac per multos annos abbatiæ singulare fuit ornamentum. Margareta de Teucheritz Baronissa ad Dominum commigravit anno 1499. die 14. Aprilis, cum dignitatem præpositæ per viginti sex annos, non sine laude administrasset. Paulo ante finem vitæ solenni modo testamentarios constituit. Barbaram de Kitlitz Decanam. Ursulam de Kitlitz Baronissam. Tilemannum Grutteman Canonicum. Burchardum scribam. Sepulta est in ambulachro prope limen Capellæ S. Nicolai, Sepulchro notato hac inscriptione: *Anno Domini 1499. 14. Aprilis obiit veneranda Margareta de Teucheritz Præpositissa hujus Ecclesiæ.* Successit in locum defunctæ, Ursula de Kitlitz pridiè Maii eodem anno, communibus suffragiis electa. Tandem Scholastica abbatissa exhausta curis ac laboribus gubernationis ex hac vita evocata, spiritum exhalavit placidissimo flatu in invocatione Dei, & agnitione ac fiducia meritorum Filii mediatoris, anno Christi millesimo, quingentesimo quarto, die Ægidii. Anno ætatis octuagesimo tertio. Cum præfuisset annis triginta quinque magna cum laude sanctitatis & virtutis. Sepulta fuit ritu Christiano ante chorum, lapide notato hac inscriptione: *Anno Domini 1504. pridiè Cal. Augusti obiit in Domino illustris & veneranda Domina Scholastica, abbatissa hujus Ecclesiæ, Principissa in Anhalt, hujus Ecclesiæ Zelosa defensatrix, plena piis opibus. Requiescat in pace anima.*

Post obitum Scholasticæ, quinquagesimo anno, Henricus Basse, Epigrammaticum tale, parieti infigit:

S ors miseranda nimis mors nostris horrida colli S
C lade cruenta furis, nam cunctis subtrahis illa C
H occe tuo telo, Vach! marcet vinea Sozeec H
O nimium rabida, quæ nec scis parcere Christ O
L urida sic raptos Christi cogis ante tribuna L
A ch mucrone tuo cecidit Scholastica Clar A
S plendida quæ nituit illustri stemmate carni S
T ramite virtutum, sed & atria cœlica sumpsi T
I psa nimis humilis, pia, prudens, assecla Christ I
C œlica desiderans sua singula destinat illu C
A st sic sollicita fert Ecclesiæ — sua — jur A
S COrpio LAScivos TImoris CArpserat actu S.

Votivum in ipsius requiem.

Sanguinis ergo tui merito pie Christe redemptor,
Hæc tua dilecta cœlis illustrior esto,
Cœlica quo tempe fœlix ingressa triumphet.

Epitaphium ejusdem felicis recordationis.

Anno milleno, quingenteno quoque quarto,
Augusti fine, migrat Scholastica clara,
Ex Anhalt orta majorum sanguine fulgens,
Quam tu Christe satis amplexibus stringite sponse,
Hac rectrice pia præsens Ecclesia gaudet,
Ast tecum fœlix, jugiter hæc inclyta regnet.

Sepulchrum Scholasticæ anno post obitum ejus sexagesimo, Elisabetha abbatissa, prognata ex eadem illustri prosapia Anhaltina, tabula eleganter depicta ornat.

Abbatissa XX. Elisabeth de Wida.

Cum vacaret abbatia in Gernrode, Scholastica defuncta, anno 1504. in Septembri mense, summa rerum oblata fuit Margaretæ de Werberg. Verum ipsa id honoris fasti-

ris fastigium, ob imbecillitatem virium ac contentionem abbatiæ relictam à Scholastica, contra Episcopum Halberstadensem, stagni causa, recusavit. Itaque cum in collegio carente præsule, alia persona satis idonea ad gubernationem non adesset, Capitulum maximam dignitatem in abbatia, detulit Elisabethæ de Wida, Canonissæ secularis Ecclesiæ S. Servatii in Quedlingburg. Illa Elisabetha communibus omnium suffragiis vocata & electa, magna solennitate in abbatiam, Octobri mense introducta est, cum multa supellectile, magnis opibus & κειμηλίοις, comitata sorore sua, Brigitta de Wida, & duobus pedissequis, Catharina de Breitenbach & Margareta de Bunaw. Investituram abbatissæ delectæ conferendam, Julius Papa præposito Halberstadensi permisit hac forma & modo.

Julius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio præposito Ecclesiæ Halberstadensi salutem & Apostolicam benedictionem. Cum, sicut accepimus abbatissatus secularium & collegiatarum Ecclesiarum, sancti Ciriaci Martiris in Gernrode & Frosa invicem unitarum, quem quondam Scholastica ex illustri principum in Anhalt progenie orta, ipsarum Ecclesiarum abbatissa obtinebat, per obitum vero ejusdem Scholasticæ vacet ad præsens. Nos dilectam in Christo filiam Elisabeth de Wida, canonissam secularis & collegiatæ Ecclesiæ Sancti Servatii Episcopi in Quedlingburg, asserentem quod dilectæ in Christo filiæ, capitulum dictarum Ecclesiarum, abbatissam per viam compromissi elegerint. Postquam dilecta in Christo filia Margareta de Werberg electioni assensum suum præbere recusaverit, Ipsaque Elisabeth electioni de se factæ consensit, apud nos de vitæ munditia, honestate morum, aliisque probitatis & virtutum meritis commendata. Harum virtutum intuitu gratioso favore prosequi volentes discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, ut si per diligentem informationem eandem Elisabeth ad regimen dicti abbatissatus, idoneam esse repereris, super quo tuam conscientiam oneramus, abbatissatum prædictum, cujus proventus & reditus, quatuor marcarum argenti, secundum communem existimationem (ut dicta Elisabeth asserit) non excedunt, cum omnibus juribus, privilegiis & pertinentiis suis dictæ Elisabethæ, authoritate nostra conferas & assignes. Recepto prius ab ea nostro & Romanæ Ecclesiæ nomine, fidelitatis debitæ solito juramento, juxta formam, quam sub bulla nostra mittimus introclusam. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ, millesimo, quingentesimo, quarto. 13. Cal. Decemb. Pontificatus nostri anno secundo.

In ea eminentia Elisabeth de Wida constituta, Abbatiam auro & argento evacuatam, ob diuturnam contentionem de stagno in Frose, magna pietate & prudentia administravit. Initio gubernationis, ut afflictæ abbatiæ opem ferret, proprios thesauros contulit ad perficiendam actionem contra Ernestum Archiepiscopum Magdeburgensem & administratorem Halberstadensem, Ducem Saxoniæ, per tot annos, in curia Romana non sine magno dispendio abbatiæ agitatam. Sed præter expectationem causæ cognitio, usque in annum gubernationis ejus sextum, ventilata est. Interim etsi Romæ in hac causa aliquot sententiæ, contra Archiepiscopum pronunciatæ fuerint, ac compensatio damni ei imposita fuerit: tamen impedita fuit declaratæ sententiæ executio, & verum esse didicit abbatissa, quod monet Syracides capite octavo, non litigandum esse cum potentioribus, sed utilius esse habere patientiam & dimidium retinere potius, quam totum incerto litis eventu persequi. Quo magis autem Ecclesia Gernrodensis patrocinium & defensionem à Romano pontifice expectare potuit, Julius novo dicto & decreto abbatissam munivit anno 1509. in eo decreto Julius innovavit & confirmavit omnes fundos, immunitates, & Regalia, ab Innocentio tertio, & aliis Romanis pontificibus concessa, nec non libertates secularium exactionum ab imperatoribus, Regibus, principibus & aliis, approbatas & auctas. Repetivit etiam nomina harum villarum, quæ seqvuntur: Frose, Nachterstede, Alsleve major, Alsleve minor, Egelen, Waledalen, Padeborn, Heteborn, Polge, J.sere, Strentze, Drobulen, Bernecingerod, Etelbelingerod, Behem, Wellebeke, Gnecendorp, Balberge, Bennendorp, Analaborg. Omitto enumerationem quadraginta septem villarum, in quibus abbatia in Gernrode annuos proventus olim habuit, sicut sonat bulla Julii, quæ data est Viterbi, anno 1509. Nonis Martii pontificatus sui anno 7. Certamen de stagno in Frose & Nachterstede, quod per viginti quatuor annos duravit, anno demum 1510. Mense Decembri sublatum est. Cum à Julio pontifice designatus fuisset

isset commissarius, Doctor Levinus à Felthen præpositus Hildesemensis. Is propter cognitionem causæ, partes certantes Halam vocavit. Eò ablegatus fuit ab Ernesto Archiepiscopo Duce Saxoniæ Eustachius Burggravius Lisniæ, Dominus in Benig, Decanus Magdeburgensis, cum Henrico de Brandenstein præfecto capituli Halberstadensis. Nomine abbatissæ adfuit cum plenis mandatis, Otto Spigel Doctor & Johannes à Minnigerode præfectus Gernrodensis. Transacta fuit causa his conditionibus: ut in compensationem impensarum Archiepiscopus numeret abbatissæ, tria millia aureorum Rhenanorum, & quotanis certam mensuram piscium. Eam pecuniam postea collocavit Elisabetha in decimam agri Frosensis, concessione principis Wolfgangi Anhaltini, cui tunc ante biennium à patre Woldemaro, commendata fu[illegible] abbatiæ tutela. Quia verò pascua & aquarum ductus, ante inundationem stag[illegible]. Monasterium in Frose spectarunt, Elisabeta Guttemans Decana Frosensis, quæ Cœnobium illud cum duabus canonissis eo tempore tenuit: aureorum summam, de stagno abbatissæ numeratam, sibi vendicavit, & jure eam defendere præsumpsit. Sed postquam agnovit dominium super Frose ad Ecclesiam Gernrodensem pertinere, ac expensa peractæ causæ, per multos annos ab abbatia exposita esse, persequi litem desiit. Paulo etiam post relicto cœnobio in Frose, cum Magdalena à Brunswig ad abbatiam in Gernrode sese contulit, ac omnes possessiones & redditus annuos Monasterii in Frose abbatissæ commisit. Septuagesimum jam ætatis suæ annum agens, vidit in Gernrode, Doctrinæ religionisque Christianæ instaurationem. Tandem superata imbecillitate naturæ, Decana Frosensis cum invocatione Dei vera & certa spe resurrectionis in Gernrode expiravit, ac honorificè in ambulachro templi sepulta est. Ante dissipationem cœnobii in Frose, notati fuerunt in pariete templi hi versus antiqui:

Omnibus hoc certum miseris construxit Asilum
Nomen Adart animus cujus sub sorte beatus
Jam quo angusta domus vigeat regnetque per ævum
Imperium terris, nomen consignet in astris.

Ursula de Kitlitz Baronissa, & cognata Ursulæ Præpositæ, immatura morte ex hac mortali vita decessit die Jovis post Judica Anno Christi 1510. Sepulta est in ambitu. Elisabetha de Wida abbatissa & Capitulum in Gernrode gravem querimoniam in Romana Curia, Anno 1514. mense Februario exhibuerunt, quod nonnulli Archiepiscopi, Episcopi aliique Ecclesiarum Prælati & Clerici, nec non Duces, Marchiones, Comites, nobiles, milites & laici occupaverint & occupari fecerint castra, villas & alia loca, terras, possessiones, jura, jurisdictiones: nec non fructus, reditus, bona mobilia & immobilia ad Ecclesiam Gernrodensem legitimè spectantia: multiplicesque injurias & molestias personis Ecclesiasticis intulerunt. Igitur cum valde fuerit difficile, singulis querelis propter intervallum itineris ad Apostolicam sedem recursum habere, provisionem paternam petiverunt. Leo X. sub quo Lutherus Evangelii doctrinam spargere cœpit, percepta hac querimonia Archiepiscopis, Episcopis Abbatibus & eorum officialibus imposuisse rescripsit, ut militanti Ecclesiæ Gernrodensi præsidium præbeant, & non permittant, eam propter bona sua indebitè molestari, vel personis Ecclesiasticis gravamina aut injurias irrogari, compescendo per censuram Ecclesiasticam occupatores, molestatores & injuriatores, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, ad cohercendos nefarios, cujuscunque dignitatis ordinis vel conditionis extiterint. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ 1514. 4. Cal. Martii Pontificatus vero sui anno secundo. Barbara de Kitliz Decana florente ætate, cum laude pietatis, modestiæ, diligentiæ, & industriæ, vitam in terris clausit, Anno Christi 1517. die Jovis post Urbani. Successit ei Anna de Kitlitz. Eo tempore Christus suam veritatem, depulsis Antichristi tenebris, per Lutherum illustravit, & cum propter abolitionem Papisticarum abominationum magni motus in imperio essent, Elisabetha de Wida sui muniendi causa, præfectum Johannem à Minnigerode, ablegavit Wormaciam, quo imperator Carolus Quintus omnes imperii ordines, deliberandi gratia de scriptis Lutheri evocaverat: Petiit is in Comitiis, Abbatissæ nomine, confirmationem. Itaque Carolus ob petitionem Abbatissæ omnia privilegia & regalia à præcessoribus suis, imperatoribus vel Regibus

Abbatiæ

Abbatiæ in Gernrode concessa, instauravit & stabilivit. Actum Wormaciæ die decima quinta mensis Februarii, Anno incarnationis Dominicæ 1521. Imperii sui anno secundo. Elisabetha de Wida abbatissa, virtutibus omnibus Heroicæ naturæ convenientibus excelluit: tum prima in hac regione Anno 1521. veram Evangelii doctrinam, inter varias difficultates, minas, & insidias hostium complexa est & constanter retinuit: ac ad eam propagandam, Reverendum virum Stephanum Molitorem accersivit, & aliquot annos benignè fovit. Qui omnium primo, voce Evangelii, taxare & abolere cœpit errores & idola Pontificia: semina veræ Evangelii doctrinæ sparsit: Ecclesiam Dei voce salutaris doctrinæ & fidei constantia ac zelo, & omnium virtutum exemplis gubernavit: adolescentum studia informavit, ac inter alios discipulos Andream Reuthen, qui evasit postea in Cancellarium, instituit: Denique autor & suasor fuit Abbatissæ, ut Scholam & Nosocomium ædificaverit, atque annuis redditibus exornaverit. Membra reliqua in Capitulo Gernrodensi, papisticam doctrinam probare, stabilireque sunt conati: & non admittere religionis inveteratæ Ceremoniarumque Ecclesiasticarum repurgationem, ideo Abbatissa collegio convocato, omnes præclara oratione est affata: Agnoscere se immensam Dei bonitatem & misericordiam, quod in hac senecta mundi, lucem Evangelii claram, & Antichristi abominationibus mundatam, mundo denuo exhibuerit & ostenderit. Toto igitur pectore agere se gratias Deo pro patefactione & religionis Christianæ illustratione, ac severè omnes monere, ne hoc præsens Dei beneficium contemnant, sed depulsis Antichristi tenebris, lucem Evangelii agnoscant, & impios cultus & abusus Papisticos, quibus per multos annos Ecclesia penè fuerit oppressa, fugiant & detestentur, atque veram doctrinam colant. Ea oratione Elisabetha de Wida non solum abbatiæ proceres, verum etiam omnes finitimos Episcopos, Comites & Nobiles offendit: qui maximo conatu huic edicto restiterunt, abbatissam dehortantes, ut propter pericula Lutheranis à Pontificibus imminentia, ab incepto desistat, nec mutationem religionis & rituum proponat, in quibus eorum parentes & majores sint nati, educati, atque etiam mortui. Fuit autem tanta in ea principe animi magnitudo, non solum ut pericula contemneret, vivens sine præsidiis, sed etiam ut dixerit, se rationem rerum gestarum Deo reddituram esse, & gloriam Christi omnibus humanis rebus anteferre. Cum incideret in annum Domini 1525. seditio rusticorum, aliqui ex subditis confluxerunt, & seditioso clamore tentarunt aulam occupare, ac bona abbatissæ diripere. Illis tumultuantibus, Elisabetha Princeps pro magnitudine animi & singulari providentia, intrepido animo cum Gyneceo obvians, impetum eorum sustinuit: inobedientiam redarguit: perversos conatus cohibuit, & tumultuantes repressit & ad officium redegit. Sedata rusticorum seditione Henricus de Wida, frater Abbatissæ, ob perpetratam contumaciam adveniens voluit injuriam Sorori illatam vindicare ac in authores rebellionis durius armata manu animadvertere, ibi benignitas & Clementia Principis optimæ erga subditos enituit, Elisabetha enim commiseratione mota pro subditis intercessit & omnem culpam eis ignovit & donavit. His annis Abbatia longis concertationibus labefactata, cura & diligentia Elisabethæ de Wida, vires reparavit. Ursula de Kitlitz Præposita cum suam provinciam magna fide & diligentia per triginta annos administrasset, in Domino placidè, obdormivit die veneris post Pascha, Anno millesimo quingentesimo vigesimo nono. In memoriam æternam annuos proventus semellarum auxit, & moriens magnum sui desiderium reliquit. Sepulchrum in ambulachro templi, lapide tectum est. Successit ei Anna de Kitlitz Decana. Eodem anno rebus humanis exempti sunt: D. Keusel pastor, D. Petrus Armboster, & frater suus Antonius Armboster, scriba Præpositæ, qui in sui memoriam Decanæ altum ædificium exstruxit. Casparus Scharffe, conjuge Anna Janes amissa, cum propter conjugium legitimum, Sacerdotibus prohibitum à pontificibus, præbenda privatus ac è Capitulo ejectus biennio antefuisset, hoc Anno 1529. Mense Octobri secundas nuptias cum Apolonia, relicta vidua Andreæ Popperodens, Christiano ritu celebravit. Qui cum me quoque paterno amore complexus fuerit, & literarum studia liberaliter adjuverit atque provexerit, ad officium meum pertinere judicavi, ut non ipsemodo memoriam illius beneficii in meo pectore perpetuò conservarem verum etiam publicum debitæ gratitudinis testimonium, hoc in loco insererem. Docuit eo tempore Evangelium,

Reverendus vir Stephanus Mylius. Conjugium omnibus hominibus, Laicis & Sacerdotibus, concessum & liberum esse: Sicut disertè Paulus inquit, prohibitionem conjugii & ciborum doctrinam diabolicam esse, 1. Timoth. 4. Itaque ut & vita & exemplo suo alios institueret, Uxorem Agnetam duxit, ex qua suscepit tres filios, totidemque filias. Illius exemplum sunt seqvuti: Wolfgangus Goltsmid, & Nicolaus Moller, præbendarii Capituli. Anna de Kitlitz Præposita tres cognatas è familia Baronum Kitliciorum in Silesia natas: Barbaram, Dorotheam & Agnetam: forma speciosissimas, & non sine magna cura & diligentia educatas, in gynecæo suo simul habuit. E quibus Dorothea & Agneta infamia notatæ fuere, Anno 1531. eò quod à duobus adolescentibus scribis persvasæ, pudicitiam & decus virginale non observantes, clam sese, deserta Abbatia & functione, contra voluntatem præpositæ & totius Capituli, cum adolescentibus subduxerint, & postea in locis peregrinis, illis erronibus, non sine dedecore, matrimonio legitimo utraque copulatæ fuerint. Discessura ex vita mortali Elisabetha de Wida, hæc præcipua mandata suis dedit, ut & studium veræ pietatis & religionis, ad quam ab ipsa instituti essent, ardenti pectore colerent ac omnibus humanis rebus anteferrent. Tandem cum per viginti octo annos cum magna laude pietatis præfuisset, Anno Christi 1532. undecima Aprilis, anno ætatis 52. decessit, edita insigni confessione fidei, quam usque ad extremum halitum, assidua repetitione piarum sententiarum, & ardenti invocatione Dei confirmavit. In latere templi 13. Aprilis sepulta fuit, magno cum luctu omnium subditorum.

Epitaphium Elisabethæ de Wida collegii Gernrodensis Abbatissæ à Nathanaele Mylio conscriptum:

Felix in summo cui spes est fixa parente,
Rebus in humanis, nil prius esse potest.
Auxiliis adjuta Dei, nam talia testor,
Ut regat incolumes & juvet ipse suos,
Ut miser amisso jactatus navita remo,
Extendit dubiis vela ferenda Notbis,
E *n sic cura mibi fuit, ut data publica cœpit,*
L *ubrica me variis sors agitare modis,*
I *psa etenim vitæ duras experta procellas,*
S *ustinui forti vix subeunda viro,*
A *t mibi tu superûm justissime Christe dedisti,*
B *arbaricas hominum non timuisse minas,*
E *xorta est iterum divini ubi gloria verbi,*
T *urpis & Ausonii larva remota lupi,*
Grandes hinc Stigius Dæmon mibi struxerat astus.
Æternæ quod eram docta salutis iter.
Passaque ob hæc inimicitias irasque potentum
Omnia despexi, vindice tuta Deo.
Respexit nostri vota & suspiria cordis,
Nescit enim ipse suos destituisse Deus
Unde meis primum Romana fraude relicta
Autor eram Christi dogmata vera sequi.
Nec mibi vana levis quæsita est gloria mundi,
Vita sed est summo tota dicata Deo
Et placido tandem clausa est mibi fine senecta,
Impositus mea nunc hic tegit ossa lapis
DVLCIs In æthereas ConCeßIt spIrItVs arCes
AstrI feraqVe VIDet rVra beata pLagæ.

Numerum annorum in hoc ultimo disticho reperies. Hujus Abbatissæ sepulturam post aliquot annos, Anna de Kitlitz tabula artificiosè depicta exornavit. In ea inscripti sunt, hi Germanici Rithmi.

Stehe still und ließ du lieber Christ/
Gegen dieser Taffel begraben ist/
Fraw Elisabeth vom Edlen Blut/
Von Weyda ihr Geschlecht man nennen thut.
Der GOtt ein männlich Hertz hat geben
Vernunfft und guten Verstandt daneben
Daß sie ihre Geschäfft und Regiment/
Woll führet aus biß an ihr End
GOttes Wort hat sie in diesen Stifft
Erst klar erkandt / und Papstes Gifft
Rein außgefeget / darumb sie ward
Vom Teuffel und Welt bedrenget hart/
Dazu die bösen Bauren auffstunden/
Hats alles mit grossen Muth überwunden
Ist in einem ruhigen Alter gestorben
Und hat durch Christum Gnade erworben.

Abbatissa XXI. Anna Burggravia.

Nata fuit ex illustrissima familia Plaviorum. Patre Henrico Burggravio Misniæ, & Comite in Hartenstein &c. Matre vero illustrissima Principe, Barbara Anhaltina, Sorore Principis Wolfgangi Anhaltini Abbatiæ Gernrodensis tutoris. Ad pietatem & virtutes Heroicæ naturæ convenientes à teneris adsvefacta in Gynecæo Vinariensi Johannis Friderici Electoris & Ducis Saxoniæ, quod eo tempore præ omnibus in Germania maximè fuit conspicuum. In electione Annæ Plaviæ, Capitulum fuit constitutum his personis:

Anna Plavia Abbatissa delecta,
Anna de Kitlitz Præposita,
Brigitta de Wida Soror Abbatissæ defunctæ,
Barbara de Kitlitz Decana,
Catharina de Gleichen,
Magdalena de Gleichen.

Stephanus Mylius Superintendens,
Matthias Paciens Pastor S. Stephani,
Henricus Holtzgreve Senior,
Wolfgangus Goltsmid Quedlinburgensis,
Nicolaus Mollerus Quedlinburgensis.

Solennitatem hujus electionis & cæremonias in Ecclesia usitatas, inspexit illustrissimus Princeps Wolfgangus Anhaltinus, quem Imperator Abbatiæ tutorem dedit. Anna Plavia communi consensu Capituli Gernrodensis Abbatissa creata: de collocatione & investitura Abbatiæ, ab imperio Romano impetranda, ablegavit Theodoricum Wrampen, præfectum Gernrodensem Ratisbonam, ubi Imperator Carolus Quintus eodem tempore Comitia habuit. Is expositis suis mandatis, electæ Abbatissæ nomine, fidelitatem Imperio debitam. Friderico Palatino, Vice Imperatori promisit, ac confirmationem impetravit. Data est autem Ratisbonæ à Carolo Quinto 18. Junii Anno Dominicæ Incarnationis 1532. Gubernatio ejus tranquilla fuit quia adjunctos habuit Anhaltinos Principes omnes: quorum consilio abbatiam magna cum laude virtutis rexit. Brigittæ de Wida orbitas ex amissione carissimæ Sororis Elisabethæ in gentem dolorem attulit, quem ut leniret ad suos reverti desideravit, adornans iter in Leuchtenburg, ut inviseret Sororem, nuptam Comiti Swartzburgensi. Interim dum sese ad iter instruxit, κειμήλια, & preciosissima quæque, quæ Elisabetha adhuc vivens in proprietatem Ecclesiæ Gernrodensis dedit, clam cœteris collegit, & secum abduxit, relinquens in Abbatia cistas & arculas, ad quas se brevi reversuram prætendit. Sed intra paucos dies, apud Sororem in Leuchtenburg degens, ex hac vita migravit, & terrestre domicilium reliquit. Itaque Anna Plavia morte ejus cognita thesaurum Ecclesiæ depromere volens, evacuatis cistis apertis, sibi illusam,

 ac abba-

ac abbatiam spoliatam esse deprehendit. Theodoricus Wrampe præfectus turpiter functionem suam deseruit, Anno 1533. nocte aufugiens, dum bonum adolescentem è familia Gödecorum propter leve aliquot delictum, incautius, sive superbius Cuspide transfodit, injusta cœde & violentia usus; cum sub noctem, eum in vincula conjicere conaretur. In cujus locum paulò post suffectus est, Nicolaus de Dale, nobilitate generis, sapientia & virtute præstans. Eo anno ædificium Scholæ exstructum & annuis reditibus ordinatum fuit. In quo Hypsæus Vir Clarissimus & Latinæ ac Græcæ linguæ peritissimus, primus ludi-moderator extitit. Destinata est illi domus & præbenda defuncti D. Petri Armborsters, postea de præbenda Henrici Holtzgrefen Cantor seu Coadjutor Scholæ Rectori accessit: Missæ etiam prophanatio abolita ac omnia Sacella extra templum constructa, deserta sunt: Virginum cœtus publicas canciones sacras canere, psalmodias in laudem Dei celebrare, ac lectiones latinas ad hoc usque tempus sine intellectu in templo legere consuevit: Sed ordinato ludo literario, in publicis congressibus, Scholastici canere incœperunt, & Chorus puellarum psallere publicè desiit. Ea tamen constitutione, ut omnia membra Capituli, quæ beneficia Ecclesiastica expectarent & acciperent, virgines ac sacerdotes, matutinis & vespertinis precibus interessent, ac vera fide, & ardenti invocatione, Deum celebrarent. De judicio quoque gravissimo Abbatissæ & totius Capituli, Ecclesia parochialis S. Stephani, in Cathedralem S. Cyriaci, translata est: Ut veræ Ecclesiæ Christi domicilium & sedem quietam præberet, in qua convenirent populi simul & Reges, ut serviant Domino, & laudem ejus annuncient. Pastori S. Stephani D. Matthiæ præbenda è Capitulo accessit, cum qua Capitularibus adjunctus alternatim cum Reverendo Viro D. Stephano Molitori, Evangelium docuit & Sacramenta secundum veram Christi instiutionem administravit. His etiam annis, Anna Plavia, Xenodochium ac Bibliothecam per D. Stephanum instruere cœpit. Eleemosynas spendarum hactenus sine discrimine, pauperibus & divitibus distributarum, egenis septem personis in Nosocomium receptis, ordinavit, ac ædificium illud libertate donavit. Ad Bibliothecam vero annuos proventus Ecclesiasticos disposuit. Ædificia præterea multa & magna utilia atque necessaria, in Gernrode & Frose magna prudentia incœpit, Anno 1534. atque mira celeritate & felicitate absolvit, ita ut in hodiernum diem peregrinis & incolis admirationi sint. Semper circum se viros doctos habere consuevit, quos ad secretissima consilia adhibuit. Unde ut justitia & æquitas in sua ditione Gernrodensi retineretur, Melchiorem Cruger Jureconsultum Witeberga vocatum, Anno 1537. Cancellarium constituit. Is cum res maximas, abbatissæ nomine hinc inde apud Imperii Principes, summa fide, diligentia & dexteritate expediret, omnibus innotuit, & jurisperitia magnam sibi nominis existimationem comparavit. Barbara de Kitlitz florente ætate cum laude pietatis, castitatis & modestiæ ex hac vita decessit Anno 1540. die 27. Februarii. Hujus funus Anna de Kitlitz Præposita in magna frequentia hominum usitatis Ceremoniis funebribus & Christiano ritu in ambulachrum templi deduci curavit, ubi honorifice sepulta est. Ejus sepulchrum Johannes Sweinfurdensis, Vir egregiè literatus, cui ob erudiendum & informandum generosum baronem, Marcum de Kitlitz, Præposita victum liberaliter præbuit, Epitaphio exornavit tali:

Non te pœniteat, cum tot monumenta frequentes,
Huc, si pervenias, detinuisse pedem.
Hic ego quæ capio vita perfuncta quietem,
Casta pietati dedita virgo fui.
Non me quod stirpis veteris sim jacto propago,
Jacto pudicitiam, nobile stemma meum.
Et quod divini colui mysteria verbi,
Spemque meam Christum sum venerata fide.
Ergo mors fuerat quæ me fixura sagittis
Occubuit victrix, ipsa trophæa tuli.
Tu tamen ad Christum supplex effunde querelas,
Ut prece placatus, sit mihi, sitque tibi.

His annis florentissimus status abbatiæ Gernrodensis fuit. Ecclesiasticæ & politicæ dignitates, idoneis personis optime fuerunt distributæ: Abbatissa & præposita

mutuis

mutuis beneficiis & officiis invicem certarunt: Anna Plavia honestè educari, & in omni disciplinarum genere simul informari, magna diligentia curavit, uterinos fratres, Joachimum & Wenisch, Dominos in Mascha & Colbrot &c. Ernestum in Regenstein Comitem, ac Ernestum atque Hectorem in Gleichen Comites: Anna de Kitlitz præposita in regenda Oeconomia non minorem laudem obtinuit, pœdagogum privatum apprimè doctum, suis consanguineis Marco de Kitlitz Baroni, ejusque sororibus Barbaræ & Annæ addidit, ac liberaliter suis sumptibus fovit. Unde abbatia laude pietatis & honestatis ab omnibus passim celebrata atque conspicua facta est. Magdalena de Gleichen, filia Hectoris, comitis in Remda & Blanckenhagen, anno ætatis decimo octavo, nupsit fratri abbatissæ, ex matre, sed non eodem patre nato, Joachimo Domino in Mascha. Nuptiæ Cellæ celebratæ sunt in Quinquagesima Domini anno 1542. sponsus autem cum propter infirmam valetudinem, à sacro nuptiali celebrato, per quatuor menses graviter decubuisset, non sine suspicione veneni, Dominica post Jacobi eodem anno, rebus humanis exemptus, Gernrodi sepultus est in templo Divi Cyriaci. Relicta Magdalena intercessione principis Wolfgangi Anhaltini, avunculi Domini Joachimi, immatura morte defuncti, in numerum Collegii Gernrodensis recepta: marito supervixit viginti quinque annis, hebdomadis quinque, observans præceptum Pauli, 1. Timoth. 5. Quæ vidua est ac desolata, speret in Deo & perseveret in obsecrationibus ac precationibus noctu dieque. Melchior Cruger cum res sibi commissas magna dexteritate expediret, ab Anna Plavia in Academiam Witebergensem, doctrinæ cœlestis & veteris ac veræ Philosophiæ atque legum Metropolin, remissus est, ut titulis & honoribus ornatus, præfecturam eo majori existimatione & autoritate, subire ac administrare posset. Is igitur utriusque juris Licentiatus creatus, anno 1543. præfecto in Gernrode, Nicolao de Dale successit, ducens virginem nobilem, quam ei abbatissa è Gynecæo collocavit Magdalenam Lempin. Ejus in locum Cancellarius designatus est Andreas Reuthe, quem abbatissa à teneris annis in aula benignè & liberaliter aluit ac fovit, suppeditans ei omnes sumtus, per integrum biennium in Academia necessarios. Cum hoc modo Anna Plavia abbatiam ædificiis & bonis legibus ornasset, literas promovisset, ac erga pauperes & omnes capitulares magnam beneficentiam exercuisset, Ecclesias suas reformavit, juxta Saxonicam formulam, quam ex Lutheri doctrina cognovit, & publice anno 1545. confessa est. Fuit autem visitatio Ecclesiarum, eo tempore admodum periculosa, dum Cæsar & imperii principes, pontificis instinctu, plurimum Evangelicis ob mutatam religionem irascerentur, subinde etiam in imperii comitiis, nova decreta contra protestantes fierent.

Visitatores ordinati fuerunt:

Stephanus Mylius Superintendens,
Simon Gruningius pastor.

His adhibiti fuerunt:

L. Melchior Cruger præfectus,
Andreas Reuthe Cancellarius.

In bello Germanico cum Joannes Fridericus Saxo victus in Cæsaris manus venisset, anno 1547. sexto die Maii ipsa abbatissa avunculo Wolfgango Anhaltino profligato, nec ullum habenti profugium, ob fidelitatem Saxoni præstitam, Hispanorum formidine concussis omnium & occupatis animis, receptum dedit, atque ob spem vitæ æternæ, in Evangelii confessione constanter perseveravit. Omnia decora pietatis, ingenii & virtutis muliebris universæ, in hac principe fuerunt tanta, quanta hic sexus capere potest, cum & natura esset optima & accederet sanctissima educatio parentum. Suo etiam exemplo collegium ad virtutes pellexit, donec tandem anno 1548. morbo cancri correpta, atque longa consumpta tabe, quæ nullis emendari medicationibus potuit. In vigilia Dominicæ Judica, spiritum exhalavit placidissimo flatu, in agnitione & fiducia meritorum Filii Mediatoris. Hujus exuvias ritu Christiano sepeliri curavit princeps Wolfgangus Anhaltinus, avunculus abbatissæ, qui per quadragesimam dilectæ suæ sorori adfuit, ut præsentia ac consilio suo, morbum

 difficilem

difficilem abbatissæ leniret & curaret. Sed interdum docta plus valet arte malum in sepulchro defunctæ Annæ aperto, inventa est sandapila plumbea, inter lapides politos ac ordine exstructos deposita, in qua ante quingentos triginta annos, condita fuisse mortua membra primæ abbatissæ Hathwigis plerique autumant, saxo monumentum tectum fuit, cum hac inscriptione: Von GOttes Gnaden Anna dieses freyen weltlichen Stiftes Gernrode Eptissin / geborne von Plawen / hat ihr löblich Regimendt und Leben Christlich beschlossen am Sontag Judica Anno 1548. Ejus tumulo hi Germanici rithmi honoris causa ab Anna de Kitlitz, quæ ei successit, in tabula superadditi sunt:

Hie leid Fraw Anna Lobestam
Gebohrn von Edlen Geschlecht und Stam /
Ihr Vater ein Herr von Plawen Guth
Die Mutter eines Anhaltischen Bluth
Am Hofe zu Weymar sie von Jugend
War auferzogen in Zucht und Tugend
Führte gar ein Erbar Christlich Leben
Und löblich Regiment daneben
Sie bawet viel / war holdselig und klug
Demütig / milde und ließ doch gnug
Den Kirchen / Schulen und armen Leuten
Half sie und gab zu allen Zeiten
An ihrem Ende rief sie stets an
Den lebendigen Gottes Sohn /
Bey dem ihre Seele itz ruhet fein
Der behüt auch uns für ewiger Pein.

Abbatissa XXII. Anna de Kitlitz Baronissa Silesia.

Nata fuit hæc Abbatissa Anna in Silesia non procul à finibus polonicis patre Barone Kitlicio. Vocata in hanc abbatiam à cognata Ursula Kitlicia, quæ tempore Scholasticæ Anhaltinæ, non sine magna laude, Præposita fuit. Vix attigerat triennium in abbatiam veniens, mox literis instituta, ad eam dignitatem pervenit, ut ordine omnes prælaturas in hac Abbatia experta sit, ingressa annum ætatis decimum sextum, communibus suffragiis electa est in Decanam. In cujus honorem scriba, eo tempore, vir honoratus, Antonius Armborsterus, Decanæ peculiare ædificium exstruxit suis impensis, testamento designans non nisi Kitlicias virgines post se, hanc exstructam domum inhabitare. Anno Christi 1528. commendatur Annæ à Kitlitz præfectura, quam feliciter administrat per viginti annos. Sub initium gubernationis hujus præpositæ, è Gynecæo clam per duos scribas abducuntur duæ virgines Kitliciæ, quæ postea in exilio seductoribus matrimonio legitimo copulantur. Quarum altera, nempe Ursula defuncto viro, in ambulatorio hujus templi, piis ceremoniis sepelitur. Circa annum Christi millesimum, quingentesimum tricesimum ludus literarius publicus ordinatur & moderatori Scholæ ex Sacerdotiis annui reditus constituuntur ab Anna Plavia, & Anna Kitlicia. Primus Scholæ Rector designatur Petrus Eileman, pœdagogus Domini Joachimi à Mascha atque Wenicii Sororii Principis Wolfgangi Anhaltini &c. Postea Witeberga vocatur ad hanc Scholam regendam, Melchior Cruger, qui ob eximiam cognitionem juris remittitur paulo post Witebergam, ubi titulo Licentiatus ab Academia insignitur. Hæc Anna Kitlicia cum tempore belli Germanici esset septuagenaria, ac propter pietatem atque prudentiam communi consilio, deligeretur ad gubernationem Abbatiæ in locum defunctæ Annæ Plaviæ: respuit electionem factam, interposita sua imbecillitate atque difficili senio: sed tandem persvasa per Principem Wolfgangum Anhaltinum, tutorem collegii, postulationi huic locum dedit, quamvis non sine lachrimis. Nec posse salva conscientia fieri, detrectationem legitimæ electionis, Reverendus Vir, Sephanus Mylius, Abbatiæ Superin-

Superintendens è sacra scriptura docuit. Acta hæc sunt die Mercurii post Judica, Anno virginei partus 1548.

Huic electioni interfuere:

Anna de Kitlitz Præposita,
Catharina de Gleichen Decana,
Magdalena de Gleichen relicta de Masscha,
Elisabeth de Gleichen,
Mariana de Tyrstorff,
Barbara de Kitlitz.

Stephanus Milius Ecclesiæ Superintendens,
Simon Gruningius Pastor S. Stephani,
Wolfgangus Goltsmid Diaconus,
Nicolaus Moller Diaconus,
Melchior Cruger Licenciatus & præfectus,
Andreas Reuthe Cancellarius,
Petrus Godeschalcus Procurator œconomiæ.

Illustrissimus Princeps Wolfgangus Anhaltinus, hanc legitimam electionem inspexit atque approbavit, simul per Henricum à Wedersdorff dilectæ Abbatissæ patrocinium, benevolentiam & fidelitatem promisit, atque per vitam Abbatissæ præstitit. Post hanc electionem Melchior Cruger, nomine Capituli tria postulata Abbatissæ exhibet. Primo, ne religionem, quæ Dei beneficio sonaret. In hac Ecclesia repurgata, mutaret. Deinde, ne ceremonias receptas aboleret: Tertio, ne privilegia & immunitates imminueret. Hæc postulata cum delecta Abbatissa approbaret die Martis post Palmarum, Anno 1548. magna festinatione mittitur Andreas Reuthe Augustam ad imperatorem Carolum Quintum, qui eo tempore Comitia illic agebat, ut confirmationem electæ Abbatissæ petat, ac fidelitatem sacro imperio Romano debitam, deferat atque promittat. Anna à Kitlitz confirmata ab Imperio Romano, deligit Catharinam à Gleichen in Præpositam, Elisabetam Sororem vero in Decanam. Invenit hæc Abbatissa disceptationes aliquas cum illustri familia Anhaltinorum, longo tempore agitatas. De quibus Anno 1550. Abbatissa Præposita & Decana conveniunt in Bernburg, cum illustriss. principibus, Wolgango, Johanne, Joachimo & Georgio, Die Jovis post Reminiscere. Melchior Cruger in Abbatia evectus ad summos honores, cum conjuge sua Magdalena Lempin circa Solsticium æstivum Anni 1551. mutat conditionem suam, & ab urbe Brunsvicensi ordinatur in publicum Sindicum Civitatis, Huic substituitur vir integerrimus Henricus à Wedestorff decus nobilitatis Saxonicæ.[11] Hoc anno 1551. Decembr. 18. adducuntur in abbatiam Anhaltinæ duæ Sorores, Margareta & Elisabetha, quarum altera nubit Alberto Comiti Barbiensi, altera vero venit ad gubernationem. Inter omnes virgines collegii Gernrodensis, eminebat eo tempore pietate, ætate atque sapientia Anna Reussin, nata è matre Mansfeldica. Hæc virgo placide in Domino expirat pridie Georgii Anno 1552. Hujus immatura mors plærisque magnum terrorem incutiebat, quia videbant post abbatissam jam senio confectam, nullam aliam personam ad gubernationem idoneam superesse. Wolfgangus Goltsmid Quedlinburgensis in Abbatia primo habitus pro quæstore, postea ad Diaconatum ordinatus, per triginta annos in Ecclesiastico officio Deo inserviens, hoc domicilium terrestre deserit, Anno 1555. Maji 17. Ei substituitur Pastor in Warnstet Gerardus à Bruchshusen. Eo anno visitatio publica habetur in omnibus templis Abbatiam spectantibus, Episcopo D. Stephano Milio qui examen habuit præsente Henrico Wedelstorffio, præfecto. Barbara & Salome à Kitlitz, à patre Wenceslao Barone introducuntur in abbatiam Anno Christi 1556. Januar. 3. Elevatio corporis & sanguinis Christi in sacra æde S. Ciriaci, ad hunc usque diem usitata communi consensu abrogatur 7. Januarii Anno 1556. Quedlinburgensis Abbatissa Anna à Stolberg iter faciens à Stolberg, dum forte in declivio montis de curru descendens incautius pedem lædit, per quatuor hebdomadas in hac Abbatia curatur. Accidit hic inopinatus casus 2. Januar. Anno 1557. Henricus à Wedelstorff præfectus magnæ autoritatis, cum fideliter

liter inserviisset multis Harciniæ locis, vitam finit Halberstadiæ, ac sepelitur honorificè in æde S. Martini, die Fabiani Sebastiani Anno 1557. Eodem anno pridiè Junii, ab Anna Kitlicia in locum defuncti præficitur Georgius Sefeldensis Marchita, cum ante paucos menses in uxorem duxisset Catharinam Asbachiam. Biennio ante finem vitæ, hæc Abbatissa non parvam pecuniæ summam testamento ordinat, qua ex annuis reditibus alantur & sustententur virgines in Abbatia, ministri Ecclesiæ, collegæ Scholæ, discipuli, atq; pauperes. Hujus Annæ Kitliciæ pietas, virtus, ætas & singularis industria in gubernatione, eximium ornamentum fuit Abbatiæ. Cum reperisset Rempub. nonnihil oneratam ære alieno, ex novis exstructis ædificiis atque villis, Dei largitate ab omnibus oneribus brevi tempore liberavit abbaciam. Insuper thesaurum non contemnendum successoribus suis relinquit. Unde, sicut Romanum imperium dicitur sub Julio Cæsare in summo fastigio fuisse, ac postea paulatim decrevisse: Ita non immerito dici potest, hujus Abbatissæ tempore Abbatiam in maximo flore fuisse, ac postea paulatim decrevisse. Cum attigisset annum ætatis octogesimum tertium, confecta senio & laboribus, ex hac mortali vita discedit vicesimo sexto Junii, circa horam quintam meridianam Anno 1558. Præfuit Abbatiæ decem annis. Delegerat ante obitum locum sepulturæ in primario templo. Ubi honorificè membra defuncta conduntur die Lunæ post Joannis Baptistæ. Inter funeris ceræmonias plærique has voces ingemiscebant: Ach! amisimus non Abbatissam sed matrem.

Abbatissa XXIII. Elisabetha Comitissa de Gleichen.

Illustrissimus Princeps Wolfgangus Anhaltinus, constituerat propter tutelam Abbatiæ, sibi & antecessoribus suis à sacro Romano Imperio, jam inde Alberto Urso commissam, electioni novæ Abbatissæ interesse: sed distentus adversa valetudine commoratur in Ballenstet, ablegando viros consiliarios: Christophorum à Crosick & Joannem Truckerotum. Hi exponunt mandata Principis 26. Julii. Venire se, non, ut impediant liberam electionem, nec ut suffragia sua addant electioni, contra constitutionem veterum imperatorum: sed ut nomine Principis sui, favorem & benevolentiam initiandæ deferant. Cum autem animadverterent voluntates virginum eo inclinatas esse ad eligendam Elisabetam de Gleichen, quam judicabant minime idoneam fore ad gubernationem. Erat enim impeditæ linguæ ac reliquis sororibus de Gleichen consilio atque prudentia omnino impar: conantur Annæ Kitliciæ, cognatæ defunctæ Abbatissæ persuadere, ut sententiam suam conjungat cum ministris Ecclesiæ, qui Elisabetam Anhaltinam, virginem tum temporis novem annorum præesse requirebant, prætendentes, valdè periculosum esse summam rerum in Abbatia bene constituta, duabus sororibus committere. Convocant igitur legati seorsim Annam Kitliciam cum matre ejus, quæ fortè præsens erat, ubi ad Capitulares Truckerotus orationem habet: Initio commemorans sui Principis Clementiam & benignam affectionem erga abbatiam: Deinde recenset beneficia, non nuper oblata, sed longo tempore more antecessorum suorum, collegio Gernrodensi exhibita esse. Hæc posse demonstrari in Frose, ubi omnium agrorum decimas, Principis beneficio Abbatia colligeret: Suadet itaque ne inconsiderata electione Principis paternum animum offendant. Ostendit etiam, non sine detrimento, abbatiam antea duarum sororum gubernationem expertam fuisse. Hac oratione Anna Kitlicia non movetur, ut discedat à proposito in electione, sed respondet, reliquas virgines omnes unanimi consensu delegisse Elisabetam de Gleichen Decanam à quarum sententia discedere non fas esse. Quam ob rem ministri Ecclesiæ accedunt ad cœtum virginum, inter quos Stephanus Milius his verbis orditur: Restare sibi exiguum spacium vitæ in hac senecta sua, inde non sua referre, qualis Dominus eligatur, propter posteritatem autem Reipub. interesse, ut Anhaltina sufficiatur, quæ genere, potentia, opibus, atque splendore familiam de Gleichen longè superet. Afflictæ Abbatiæ divina approbante gratia, posse fratres principes subsidium afferre, quoties auxilio opus fuerit. Absque autem tutela Anhaltinorum non posse Abbatiam diu in tranquillo statu consistere, propter contumaces & facinorosos homines, qui sine fine muliebre imperium concutere atque ei

vim

vim inferre non desinant. Adhortari se ergo, ut illustriss. Principum Sororem in abbatissam eligant, quam fratres nunquam sint deserturi. Sin vero propter infantiam vitare velint puerile imperium, præpositam Catharinam deligendam esse, quæ dignitate, ætateatque prudentia Sororem Elisabetam vincat. Ad hæc verba Catharina præposita prolixè respondet: Audivisse se protestationem eligendæ Abbatissæ causa factam. Sed se rem antea cum assessoribus suis virginib. benè perpendisse quid in rem sit Reipubl. Nec in præsentia posse reperiri magis idoneam ad gubernacula, quam Sororem Elisabetam à Gleichen: Recensens simul ordine statum & conditionem receptarum virginum: Sese quidem non posse salva conscientia hanc administrationem suscipere. Nam cujusmodi votum fecerit, notum Deo esse, qui brevi illud sit manifestaturus. Magdalenæ relictæ viduæ de Mascha non convenire regimen Abbatiæ, quia vix intercessione Principis Wolfgangi sit in numerum Capituli recepta. Elisabetham Anhaltinam per ætatem nondum esse idoneam ad gubernationem: Annam à Kitlitz malle, ut excludatur ab Abbatia, quam ut summæ rerum præficiatur, Barbaram & Hedewigam à Kitlitz ob teneram ætatem in infantia haberi. Qua de causa consilium se dedisse reliquis virginibus de eligenda Sorore Elisabetha Decana, quæ etsi non emineat claritate stemmatis, potentia ac divitiis, tamen ab incunabulis ad pietatem & morum elegantiam assuefacta sit: Nec Ecclesiam decere in præsidia humana confidere verum in omnipotentis Dei auxilium & opem. In hunc modum cum Capitulum variaret sententiis, illo die impeditur electio. Anhaltini enim legati recipiunt se in Ballenstet. Ut Principi Wolfgango renuciarent conditionem Abbatiæ Gernrodensis. Eodem die habito prandio de voluntate Capituli ablegantur in Ballenstet, præfectus Georgius Sefeldensis, Andreas Reuthe Cancellarius atque Matthæus Dibben Capitaneus in Alsleven, ut illustrissimi Principis animum coram cognoscerent: Illi, audito Principe, referunt de summa voluntate, Clementia & paterna affectione erga Abbatiam, nec celsitudinem suam expetere, ut ei in gratiam persona aliqua ad gubernationem constituatur, sed quæ cœtui virgineo maximè idonea videatur. Electioni igitur designatur Julii dies 28. ad quem prædicti legati redeunt, & communib. Suffragiis solenni & usitato more decernitur, ut Elisabetha de Gleichen summæ rerum præficiatur, ac felicibus auspiciis ad gubernationem sufficiatur.

Interfuere huic designationi:

Catharina de Gleichen Præposita,
Magdelena de Gleichen vidua,
Elisabetha Anhaltina,
Anna à Kitlitz,
Barbara à Kitlitz,
Hedwigis à Kitlitz.

Stephanus Milius Superintendens,
Simon Gruningius Pastor,
Gerardus Bruchshusen Diaconus,
Andreas Popperode Magter,
Georgius à Sefeld Præfectus,
Andreas Reuthe Cancellarius,
Matthæus Piper Scriba,
Christophorus Crosig Præfectus in Berneburg,
Johannes Truckerod Cancellarius in Berneburg.

Anhaltini legati postea patrocinium & benevolentiam Principis nomine delectæ deferunt atque liberaliter pollicentur. Abbatissa initiata veteri ritu, in Decanam renunciat Elisabetham Anhaltinam, & confirmationis causa impetrandæ, mittit Georgium Sefeld ad imperatorem Ferdinandum qui eo tempore Comitia Augustæ agebat, anno Christi millesimo quingentesimo quinquagesimo nono ultimo Julii. Eodem anno decimo nono Julii, Dominus Johannes à Kitlitz Baro, confectus annis, exspirat inter preces & vota. Sepelitur in aditu templi primarii, cum per multos annos cognatæ liberaliter eum fovissent, in compensationem autem acceptorum beneficiorum testamento

legaverat ante mortem singulis virginibus in Abbatia 50. Joachimicos. Ad autumnum 28. Octobr. Georgius Sefelt præfecturam suam resignat, in cujus locum substituitur, de consilio Comitis Henrici Stolbergensis, qui sororem Abbatissæ in matrimonio habebat Adolarius Reinboth, natus in patricia familia urbis Erffordensis, qui suscipit administrationem in quinquagesima Domini, Anno 1560. Sub hoc tempus ad initium veris, Sinoniis artificiis se insinuat Christophorus Ort, qui olim comitibus de Gleichen ministraverat. Is in gratiam loquitur Abbatissæ & Præpositæ, irrumpens in aliorum aulicorum vocationes, mutat & turbat omnia. Denique abalienat animum Abbatissæ à Clementissimo Principe Wolfgango, qui, per multos annos, patrocinium egregium Abbatiæ præstiterat. Ob hanc ingratitudinem membra totius Capituli Gernrodensis incurrunt in offensionem pientissimi Principis & optimè meriti. Ob hanc causam Adolarius Reinboth præfectus deserit Abbatiam conferens se in patriam, Anno sexagesimo 21. Aprilis. Decimas in agro Frosensi per plurimos annos ab Abbatia collectas & oppignoratas illustrissimus Princeps Wolffgangus reddita prius pecunia solvit, atque in arcem Hoimensem confert & disponit, non sine detrimento Abbatiæ, quæ tunc bene merito Principi sese opponebat. Accidit hæc mutatio cum decimis in solstitio æstivo Anni sexagesimi. Gerhardus à Bruchshusen Diaconus postquam tertias nuptias habuisset cum Dorothea Ravia, constituitur Pastor Ecclesiæ Christi in Nachtersted Anno millesimo quingentesimo sexagesimo primo. Huic substituitur Nathanael Milius ludimoderator, qui officium Ecclesiasticum & Scholasticum simul administrat. Nuptiæ celebrantur in Abbatia 9. Septemb. Anno sexagesimo primo. Duo enim Comites à Gleichen, Adolphus & Gebhardus frater Abbatissæ, sacro connubio copulantur duabus Sororibus Barbaræ & Hedwigi Kitliciis. Ambo vero Comites ultra annum non sunt superstites. Adolphus relicta filia Elisabetha vitam finit in Crakendorff: Gebhardus in patria Rembda, oppido Thuringiæ, decedit sine liberis. Anna Kitlicia nata patre Ottone, Barone à Kitlitz & Matre Magdalena, postquam per viginti annos fuisset in numero virginum hujus collegii, & ab agnata Abbatissa ditata, cum supellectile hinc discedit in Silesiam 23. Martii Anno 62. post duos vero menses advenit Helena Kitlicia, virgo octodecim annorum, quæ in locum cognatæ Annæ sufficitur. Deponit eodem anno Cal. Septembr. Illustrissimus Princeps Wolfgangus, ob extremam senectam, tutelam Abbatiæ, per quadraginta tres annos fideliter præstitam & per suos consiliarios patrocinium Abbatiæ defert junioribus Principibus, Joachimo Ernesto & Bernhardo. Præposita Catharina de Gleichen, Soror Abbatissæ, immatura morte diem suum claudit, non sine gemitu multorum, ætatis anno tricesimo septimo Anno Christi 1562. Dominica post Galli septima hora matutina. Cum præfuisset annis quatuordecim & dimidium. Exuviæ ejus reponuntur inusitato more in templo. Hactenus enim solebant præpositæ tumulari in ambulatorio templi D. Ciriaci. Succedit in locum defunctæ Cathrinæ Anhaltina Decana 25. Novembr. Hæc initio detrectat hanc gubernationem præpositæ suscipere, propterea quia defuncta Catharina multum æris alieni conflaverat, ad extruenda ædificia non necessaria. Conveniunt ergo ob solutionem debitorum 28. Aprilis Anno 1563. Sorores de Gleichen Elisabetha, Magdalena & Henricus Comes Stolbergensis nomine conjugis suæ, cum Anhaltinis legatis, qui orta dissidia dirimunt & causas placide componunt. Elapso vix sexennio dum gubernacula teneret Elisabetha de Gleichen, graviter laborare incipit Phthysi & Hydrope. Conficitur ergo hoc morbo 19. Decembr. Hora secunda matutina, Anno 1564. cum paulo ante finem vitæ, omnes ministri Evangelii in Abbatia degentes essent convocati & placidam migrationem ex hac vita mortali à Deo peterent atque ardenter expectarent. Huic Abbatissæ fit funus ipso die Thomæ Apostoli in præsentia Annæ Stolbergensis Abbatissæ in Quedlingburg atque duorum Comitum à Stolberg. Concionem funebrem habet Reverendus vir Stephanus Milius, quam plerique non probabant, quia taxabat muliebre imperium, allegans sententiam Ecclesiastis: *væ terræ, cujus Rex puer est.* Hanc pueritiam demonstrat in Roboam fuisse 3. Reg. 12. Conduntur exuviæ Elisabethæ de Gleichen juxta tumulum Sororis Catharinæ, quod duabus januis clauditur tali inscriptione:

Elisabetha sub hoc Saxo tumulata quiescit,
Stemmate de Gleichen nobile nomen habens.

Prin-

Principis hac munus gessit generosa puella,
Sex annis sceptro condecorata suo.
Heu quibus est agitata malis, dum præfuit illa,
Nam multas curas continet ille labor.
Hanc Deus hac magna deduxit valle laborum,
Cum Christi certam sæpe vocaret opem.
In Christo siquidem decessit virgo pudica,
Vivit in æternos non peritura dies.
Contigit huic charæ contingere membra Sororis
Mortua, dum locus hic sacer utrasque tegit.

Abbatissa XXIV. Elisabetha Anhaltina.

Defuncta Abbatissa de Gleichen, Illustriss. Principes Anhaltini, Joachimus Ernestus ac Bernhardus cognoscunt evacuatam esse Abbatiam auro atque argento. Vocant igitur Seniores Capituli, in arcem Ballenstadensem, quibus nomine Sororis querimoniam proponunt: Invenisse Sororem Elisabetham ante biennium evacuatam domum, Præpositæ designatam, quam vix resarserit. Nunc etiam Abbatiam esse ære alieno oppressam & valde debilitatam. Ostendunt causam hujus calamitatis esse, quod ante Sexennium simul duabus sororibus, summam rerum in Abbatia gerendarum, commendaverint. Ea de causa non velle, ut Soror, relicta, sua prælatura, sine conditionibus Abbatiæ afflictæ gubernationem suscipiat. Septimo Januarii Anno 1565. decernitur communibus suffragiis, ut persolvendorum debitorum causa, per quatuor annos, omnes annui reditus Præpositæ & Abbatissæ, conjungantur. Interea eligenda Præposita non colligat proprium Gynecæum: Cibum capiat in mensa Abbatissæ. Exactis vero hisce quatuor annis, Abbatiæ omni ære alieno liberata, Dei beneficio, in pristinum statum redigatur. Has conditiones approbant omnia membra collegii Gernrodensis. Non enim remedium aliud inveniebatur, liberandæ Abbatiæ oppressæ, quam per quadriennium reditus Præpositæ designatos in solutionem debitorum collocare. Dies electionis post hanc transactionem constituitur octavus Januarii, anni 1565. ad quam vocatur Sindicus, Melchior Cruger, qui simul administrabat acta Urbis Brunsvicensis atque Diœceseos Gernrodensis. Conveniunt igitur sequentes personæ:

Joachimus Ernestus Anhaltinus tutor & defensor Abbatiæ à sacro Romano imperio confirmatus,
Elisabetha Anhaltina Præposita & Principis Soror,
Helena à Kitlitz Decana,
Magdalena relicta vidua de Mascha,
Salome à Kitlitz.

Stephanus Milius Superintendens,
Simon Gruningius Pastor D. Stephani,
M. Andreas Popperode Diaconus,
Nathanael Milius Diaconus & ludimoderator,
Melchior Cruger Sindicus Capituli,
Andreas Reuthe Cancellarius.

Biduo post hanc electionem nempe 10. Januar. ordinatur solenni & usitato more Helena à Kitlitz in præpositam, addita hac conditione, ut per constitutum quadriennium abstineat sese à gubernatione in Alsleben, & ab omnibus proventibus, pertinentibus ad officium Præpositæ, ob hanc causam, ut afflicta Abbatia vires interim recolligat atque debita persolvantur. Eodem anno 1565. circa autumnum sæva lues grassatur hic & in vicinis locis, ideo hinc discedunt omnes virgines, quæque ad suos cognatos, per totum semestre, relicta unica virgine Amalia Zantires, quæ per multos annos magna prudentia œconomiam sustinuerat. Reversæ virgines ante solstitium æstivum Anni 1566. placide & amanter inter se, in magna concordia vivunt, Deo fideliter inservientes. Magdalena de Gleichen, cum annos viduitatis per annos viginti quinque sancte servasset, longa tabe confecta, in invocatione Filii Dei decedit die Laurentii, postquam

 assidue

assidue vitam Deo commendasset. Expirat autem mane hora tertia in præsentia Abbatissæ Elisabethæ Anhaltinæ, præpositæ Helenæ, atque Salome Kitliciis. Tertio die post huic Magdalenæ fit funus hora decima & sepelitur prope Maritum, Joachimum, Dominum in Masscha &c. cui, ante viginti quinque annos, vix per sex Menses cohabitaverat. Sepulchrum mariti & conjugis janua tegitur, Anno Christi 1567. Funeri Magdalenæ de Gleichen interfuere, Abbatissa in Quedlinburg Anna Stolbergensis, Henricus Stolbergensis, frater Abbatissæ, Christophorus Stolberg & Præpositus Halberstad: Wolffgangus Ernestus Stolbergensis, Johannes Comes Stolbergensis. Paulo post in locum defunctæ recipitur Hetwigis à Kitlitz, quæ nupserat Comiti Gebhardo de Gleichen, uti antea diximus. Postridie conversionis Pauli Anno 1568. in Abbatia magnis impensis celebrantur nuptiæ duarum pedissequarum, Margaritæ Mumen, & Catharina Goltsmides. Primo vere gravi morbo conflictari incipit Elisabetha Anhaltina, quam visitant illustiss. fratres, Joachimus Ernestus atq; Bernhardus, convocantes tres medicos, Doctorem Gervasium, D. Stephanum & monachum Halberstadensem. Illi communicato consilio Principibus svadent, aeris mutationem tentandam esse. Ergo discedit cum fratribus in Berneburg, ubi Dei beneficio, per Quadragesimam Domini curatur. Redit autem Cal. Maji, Anno 1568. in comitatu habens Fratrum duos præfectos, Wolffgangum Schlegel & Casparum Cnogchen, qui sequenti die convocato capitulo, voluntatem Principis exponunt. Quandoquidem propter æs alienum Abbatia in extremam angustiam redacta sit, nec solutio possit fieri, intra hoc breve tempus, quod ante triennium Abbatissæ præscriptum sit: habere sese in mandatis à Clementissimo Principe Joachimo Ernesto, non quærente destructionem, sed ædificationem & restaurationem oneratæ Abbatiæ, ut proponant virginibus Kitliciis: num velint propter difficultatem sumptuum, per biennium, ex evacuata Abbatia capiendi cibi gratia, discedere in Berneburg: aut malint, ut Helena Kitlicia diutius sese abstineat à reditibus Præpositæ destinatis, persolvendorum debitorũ gratia. Alio enim modo non posse Abbatiam vires recuperare, quam liberatione impensarum atq; imminutione duarum œconomiarum. Helena legatorum concessione communicat consilia cum ministris verbi divini, & Adamo à Kitlitz, qui forte in absentia Abbatissæ advenerat visendi gratia sorores Salomen & Hathwigam. Per illos die Jovis post Misericordias Domini respondet: De benigna affectione illustrissimi Principis erga hanc Abbatiam, accepisse se grato animo, ac ideo vicissim deferre celsitudini suæ omnem fidem ac obedientiam, patrono debitam. Non autem sine magno dolore sese & omnes capitulares audire, Abbatiam tantopere gravatam esse, ut non possit recuperare pristinum florentem statum, nisi pacta facta ante triennium rescindantur, atque porrò omnes annui proventus Præpositæ designati, suspendantur & Abbatissæ in debita committantur. Hactenus se quidem non causam præbuisse impensarum vel profusionibus, non enim esse se Helenam Trojanam, de qua dicatur, perdidisse Ilium. Sed amantem esse religionis, castitatis, concordiæ, & modestiæ, has virtutes usque ad finem vitæ Dei benignitate, velle se conservare & colere. Has etiam ut exerceat, venisse se in Abbatiam. Quamobrem petere, ne excludatur è numero hujus honestissimi collegii, propter difficultates quæ præter omnium opinionem inciderint. Hanc unam rem se desiderare, ut admittatur administrationi, ad quam legitimo modo vocata sit. Respondent legati, Illustriss. Principem non quærere exclusionem ullius hominis, ut qui sunt Virgines ac Sacerdotes in Abbatia hactenus religiose, castè & modestè vixisse, in propria vocatione etiam singulos fideliter Deo obedivisse, ideo cupere cultum divinum, atque Eleemosinas à pientissimis Regibus, Principibus & prædecessoribus suis in gloriam Dei ordinatas, conservare & amplificare: Virgines in loco ac dignitate manere: in laudibus divinis perseverare, in Abbatia cibum capere aut cum quodam præfecto: aut in Berneburg cum Abbatissa, hac saltem Conditione, ut Helena cedat reditibus Præpositæ designatis, quousque Abbatia in meliorem statum redigatur, & ab omni ære alieno liberetur. Existimabant enim plærique Præpositæ proventus superare omnes Abbatissæ annuos reditus: Sin dura hæc conditio Helenæ videatur, & malit certam pecuniæ summam postulare, æquitati convenientem pro resignatione, licere ut exprimat argenti & auri summam, quam Abbatissa velit de propriis & hæreditariis bonis depromere in remunerationem, ne Abbatia aliquid gravius patiatur.

Nec

Nec Principem culpam conflatorum debitorum,Kitliciis virginibus adſcribere, verum has eſſe cauſas,propter quas Abbatia exhauſta & evacuata ſit: Primo rerum omnium abundantiam,quam Anna Kitlicia,in Domino defuncta, reliquerit, brevibus annis à præceſſoribus conſumptam eſſe: Deinde graves exactiones in imperio Romano fuiſſe, quæ omnes præcedentium annorum collationes ſuperaverint: Tertio nova ædificia extructa eſſe in Alsleben,quæ,non ſine magnis impenſis,præterito anno abſoluta ſint.Has cauſas exhauſtæ Abbatiæ bene perpendendas eſſe,& conſiderandum, aliam medicinam inveniri non poſſe in his anguſtiis,quã ut Præpoſitæ reditus in ſolutionem conferantur. Ad hæc Helena:Quoniam promittat Princeps celſitudinem ſuam non quærere abbatiæ oppreſſionem ſeu membrorum collegii diſſipationem, ſed, ut numerus virginum qui modo ſit acciſus,incrementum capiat atq; creſcat:æquo animo ſe velle diſcedere à reditibus annuis cum hoc videatur eſſe in rem afflictæ Reipubl.poſtulare autẽ ſe in remunerationem,quatuor mille Joachimicos. Nam certo ſe comperiſſe,unicum hoc prædium in Alsleben ſupra omnia impenſa, proferre plusquam mille Joachimicos. Hanc inde nuncupatam ſummam argenti,Abbatiſſam poſſe recolligere intra quadriennium. Alio modo ſe non poſſe neque velle reſignare acceptæ & deſignatæ gubernationi. Malle ſe in difficultatibus Præpoſitæ gubernationem, Deo adjuvante, adminiſtrare : quam accepta pecunia, more perfidi Judæ, Abbatiam deſerere. Refutat deinde omnes tres cauſas, quas legati allegaverant, quam ob rem Abbatia gravata fuiſſet. Nam de mortuis, inquit, nil niſi bonum. Quod ſi pecunia vendita è ſylvis, collocata fuiſſet in creditores Abbatiæ, eo tempore, cum Eliſabetha de Gleichen deceſſiſſet : jam dudum ſatisfactum fuiſſe creditoribus. Ab eo vero tempore ſupra modum mutuationem auctam fuiſſe. Deinde exactiones impoſitas ab imperio, ſubditos, non Abbatiſſam expoſuiſſe.De ſtructura ædificiorum extare formulam ante quadriennium à Capitulo conceptam & confirmatam. Anhaltini legati re cum Abbatiſſa deliberata renunciant: Quod Helena tantam ſummam auri & argenti in remunerationem poſcat,contra æquitatem fieri : ut qui certo ſciant Principem in toto Principatu, prædium tale non poſſidere , quod tantam ſummam quotannis poſſit pendere , quantam Helena expoſcat. Præterea Abbatiam in ea modo difficultate eſſe, ut in ea vix poſſint reperiri quatuor mille groſſi, nedum taleri : Etſi vero Abbatia adeo ſit exhauſta ; tamen, ut omnibus collegii membris, de innata benignitate ſua conſtet, numeraturam ſe Helenæ in compenſationem damnorum duo millia aureorum. Quorum partem de ſylvarum proventibus, cum conſenſu virginum venditis non ante multos dies : partem reſiduam de hæreditariis bonis, fratrum conſenſu, exponere ac denumerare velit. Helena & Salome à Kitlitz communicato conſilio cum Adamo Kitlicio & reliquis capitularibus reſpondent : Argentum è lignis venditis ex antiqua conſtitutione, diſtribuendum eſſe inter virgines, & ob dilationem hujus diviſionis, utrasque mutuaſſe non parvam ſummam pecuniæ, in uſum quotidianum neceſſariam, quam decreverint, diviſa hac pecunia, ſuis creditoribus reſtituere. Quocirca non permittere, ut hoc argentum conferatur in præſentem remunerationem , quam de hæreditariis bonis à ſe perficiendam paulò ante promiſerit.Si vero eo animo fuerit,de propriis opibus afflictæ Abbatiæ ſuccurrere , Præpoſitam remittere de priori pronunciata ſumma, centum quinquaginta Joachimicos, ea tamen conditione ; Ut poſt reſignationem non excludatur ſubito è numero celeberrimi hujus collegii. Inſuper, ut alia perſona magis idonea in locum ſuum poſt reſignationem deligatur, ne Præpoſitæ munus & gubernatio in Abbatia intercidat. Reſpondent legati : omnes ſeſe conatus eò velle intendere, ut illæſa Abbatia, de proprio, mille duo Joachimici, ſine detrimento collegii aut ſubditorum, ab Abbatiſſa, Præpoſitæ in remunerationem, annumerentur, petere autem, ut interea dum hæc referant ad Abbatiſſam, hanc pacificationem Capitulares perſvadeant Helenæ. Sin minus Helena obtemperaverit, illuſtriſſimos Principes eo animo eſſe tutelæ gratia, qua ſint Abbatiæ hæreditario jure obligati : Cæſareæ Majeſtati hæc gravamina deferre, à qua fortaſſis poſſent mandatum extorquere, ut ſine compenſatione Abbatia afflicta in integrum reſtitueretur. Monere igitur, ne Helena oblatum aurum & argentum repudiet, ſed has conditiones pacis, optimo conſilio propoſitas, æquo animo accipiat. Res defertur ab utraque parte Dominabus, poſtea à legatis acta palam repetuntur : Abbatiſſam in hoc conſenſiſſe, ut Præpoſitæ

Helenæ in remunerationem numerare velit duo mille Joachimicos. Et præterea concedere, ut Helena atque Salome fruantur pecunia de sylvis contracta, & omnibus annuis reditibus cuique personæ solito more constitutis & ordinatis. Promulgatis his conditionibus, Helena refert: Quoniam videatur consultum esse, Abbatissam, vitandorum sumptuum causa, per biennium abesse, & interea gubernationem Præsidi cuidam commendare: decrevisse se cum cognata Salome Kitlicia, iter ad suos in Silesiam suscipere ac per illud biennium cum familaribus in patria degere, ne sua præsentia Abbatiæ oneri esse possit, aut propter absentem Abbatissam cuique in odium incurrere. Petere igitur majorem in modum, ut cum duobus curribus honeste in Silesiam deferatur, ac viatico ad iter instruatur, ne ad propinquos obscurè redire cogatur, veluti exclusa, sive ob turpitudinem vitæ ab Abbatia repudiata. Denique se cessuram ab omni supellectile à præcedenti Præposita in usum quotidianum œconomiæ relicta, acceptis tribus saltem lectis, omni apparatu honorificè instructis. Abbatissa, cognita profectione Silesiarum virginum, omnia earum postulata approbat, ac per fratrum legatos rata esse pronunciat: Primo concedi Kitliciis virginibus reditum in Abbatiam, quocunque tempore ipsis libuerit. Beneficia insuper singulis virginibus ordinata, & à majoribus attributa, eis post reditum salva atque illæsa expectanda esse. Interim per absentiam Abbatissam velle providere, ut plures idoneæ virgines in numerum hujus Abbatiæ recipiantur, ac imminutæ dignitates idoneis personis iterum fulciantur & decenter omnia constituantur. Secundo intra spacium mensis Abbatissam velle Helenæ ante resignationem pendere in remunerationem duo mille Joachimicos. Tertio concedere singulis virginibus trecentos Joachimicos, quos emptor lignorum intra hoc biennium solvere promiserit. Quarto honorificè Abbatissam velle utrasq; virgines Kitlicias dimittere, cum duobus curribus in Silesiam, quibus adjungere velit hominem nobilem viatico mediocri instructum, ut pergentes in patriam habere possint comitatum & salvum conductum.

Quinto concedere etiam, ut Helena tria lectula, benè apparata, è relicta œconomia Præpositæ auferat, & secum in Silesiam avehat. Delegisse enim Abbatissam reliquam supellectilem sibi reservare, ac post quindecim annos eligendæ Præpositæ in integrum restituere. Hanc pacificationem peractam inter Abbatissam & Helenam, promittunt legati referre se illustrissimis Principibus, quibus intersit quam primum acta confirmare.

Post biduum Abbatissa hinc cum legatis in Berneburg discedit, rediens die Martis post Exaudi, cum duobus consiliariis, Wolffgango Schlegell ac Johanne Truckeroto Cancellario: Illi convocatis capitularibus (ut vocant) duo proponunt: Primum, an proxima acta probent, perfecta inter Abbatissam & Præpositam? Deinde, an Consultum eis videatur, postquam Abbatia exhausta & ære alieno penè oppressa sit, post resignationem aliam Præpositam solenni more, eligere? Respondent Capitulares, in recenti memoria se habere electionem Helenæ ante triennium solenniter perfectam, quam ob pietatem, sapientiam & virtutem, tunc idoneam atq; salutarem Ecclesiæ Christi in hoc collegio judicaverint. Optare hac de causa omnes, ut Helena dignetur acceptam communibus suffragiis dignitatem administrare. Sed cum resignationem, pro remuneratione, ante paucos dies admiserit, expetere singulos, ut statim post resignationē legitimo modo alia Præposita deligatur, qua gravamina & quærelas collegii hujus, ab antiquis diebus excipere atque ordinem in Abbatiam convenientem servare & implere possit. Legati referunt, illustriss. Principem eo benefico & liberali animo erga hanc Abbatiam affectum esse, ut filias suas Annam Mariam & Catharinam in catalogum collegii hujus conscribi velit, hac spe, filias majorem obedientiam præstituras esse nativo parenti, quam peregrinas & exteras virgines. Nam tutoribus Abbatiæ longo tempore hoc evenisse, ut virgines fuerint inobedientes, ac nimiam licentiam contra constitutionem majorum usurpasse. Quare consulere sese, ut legitimis suffragiis deligant Annam Mariam Virginem decem annorum, sic fore, ut Principem & patronum sint obligaturi perpetuo vinculo charitatis & benevolentiæ. Postero die Anhaltini legati formam resignandæ prælaturæ Helenæ de scripto offerunt, quam illa negat recipere, propterea, quia continebat expetivisse Helenam factam resignationem. Per Cancellarium igitur Andream Reuthen respondet: Malle se in præsentia dignitatem acceptam

acceptam retinere, quam oblatam pecuniam pro resignatione accipere. Præter enim expectationem nuper hoc accidisse sibi, ut pro resignatione habenda remuneratio aliqua sibi sit oblata. Constare hoc Deo, quàm difficili animo habendam resignationem permiserit. Ad ea legati inquiunt: De resignatione, quæ scripta ac decreta sint, non posse, nec velle sese mutare, aut infringere: Præterea resignationem non voluntariam irritam & inanem esse: Liberum modo esse Præpositæ, denominatam summam auri atque argenti accipere pro resignatione, aut negatione subscriptionis aurum detrectare: Si nolit adsentiri, ilico sese re infecta discessuros. Tandem vero Helena acquiescit sententiæ legatorum, affirmans, voluntariè in emolumentum Reipubl. sese postridiè resignaturam, & duobus millibus Joachimicis, in remunerationem, sese contentam esse. Die veneris post Exaudi, Anno 1568. solenni more in præsentia legatorum Anna Maria Anhaltina, quamvis absens, Helenæ Kitliciæ substituitur. Catharina Anhaltina designatur in Decanam, cum vix attingeret annum ætatis sextum. His rebus transactis gubernatio committitur præfecto, Wolfgango à Grunrode, qui relinquitur in Abbatia cum parvula Maria Barbiensi, quæ propter teneram ætatem ad profectionem nondum erat idonea, sed tenerè ab Elisabetha Anhaltina, filia ex Sorore Maria, enutriebatur. Helena & Salome Kitliciæ ductore Wolfango à Langen, in Silesiam pergunt die Viti, Anno 1568. accedentes in Berneburg Abbatissam, à qua urgent & impetrant, ut juxta formulam fœderis, exacto biennio, in numerum membrorum Abbatiæ Gernrodensis, clementer iterum recipiantur. Wolfgangus Grunrode 3. Octobr. Ecclesiæ ministros quatuor convocat, indicans, Principem Joachimum Ernestum optime ad huc affectum esse erga Abbatiam, sed non ad modum probare proximam pacificationem cum Helena peractam: propterea, quod ablata magna vi argenti & auri per Helenam, Abbatia sit magis evacuata ac onerata. Quia vero è thesauris suis hoc argentum sit expositum: petere sibi oppignorari cum consensu Capituli prædium alterum, quod Abbatia, Dei largitate, possideat in Berneburg, aut in Alsleben. Ad ea respondent Capitulares per Cancellarium Andream Reuthen: Libenter & submisse sese audire illustrissimum Principem afflictæ Abbatiæ bene velle. Quod tanta vis pecuniæ in remunerationem Helenæ sit concessa, non adscribendam esse Capitularibus, verum Abbatissæ atque consiliariis Principis. Dissuasisse se quidem Abbatissæ & Præpositæ, ne dignitas Ecclesiastica, quasi res venalis in aliam personam conferatur, sive pro precio resignetur & deponatur. Præter omnem autem opinionem hanc permutationem factam fuisse: mirari se igitur Clementissimum Principem pro erogata pecunia oppignorationem deposcere, cum ipsius Celsitud. legati in recenti actione stipulaverint, hanc remunerationem sine detrimento Abbatiæ fieri debere. Ac Abbatissam de propriis opibus velle hoc argentum Præpositæ in remunerationem exponere. Alio modo factam transactionem inter Abbatissam & Helenam sese non percepisse. Nec decenter fieri hoc posse per absentiam Dominarum atque virginum, quæ sint membra legitima Abbatiæ, huic oppignorationi consensum præbere, vel propter illam pecuniam, deprompram de arbitrio Abbatissæ, sine consensu Capituli, innovare aliquid aut abalienare. Audito hoc responso præfectus affirmat, omnia se Principi suo relaturum, & persvasurum ei, ne pecuniam Helenæ expositam, ab Abbatia alioqui duriter afflictam in posterum reposcat. Post Martini eodem anno 1568. annunciatur, Abbatissam in Berneburg, sacro ritu sponsalia peregisse cum Wolffgango Barbiense Comite &c. Pridiè Adventus redit Abbatissa à Berneburg in Abbatiam cum Gynecæo & Maria Barbiense. Ad finem Januarii anni 1569. Comes Wolffgangus Barbiensis visitandi gratia sponsam suam venit in Abbatiam, in donationem accipiens viginti vasa vini, quæ statim curat Comes hinc avehi in Barbi. Ipse autem propter expeditionem Gallicam, in qua ductor fuerat super duo mille equites, non diu hic commoratur, sed pergit ad palatinum Fridericum, cui militaverat, petens stipendia militaria distribuenda equitibus, quos in Galliam duxerat. Interea ad initium Maji in odium Abbatissæ incurrit præfectus Wolffgangus Grunrode, qui postea loco & dignitate sua removetur. Ablegatur postea à Principe Joachimo Ernesto 24. Octobr. Anni 1569. honoratus vir & nobilis Christophorus Zantier qui ministros Ecclesiæ Dei in Capitulo Gerenrodensi convocat, referens Illustriss. Principem deprehendere quam solliciti sint pro Abbatiæ conservatione, propterea quod varii

varii sermones sparguntur, quasi Princeps futuris nuptiis Sororiis moliatur dissipationem aut interitum Abbatiæ. Sed Principem adhuc Abbatiæ bene cupere, & non quærere ejus destructionem, verum multo magis ædificationem atque restaurationem. Ideo sibi in mandatis dedisse, ut omnem animi conceptam ægritudinem deponant, & meliora de benignissima voluntate Principis sperent. Respondent capitulares: De benigna voluntate Principis erga hanc Abbatiam, nunquam se dubitasse, ut qui reipsa experiantur in defensione quam paterno sit animo, exemplo majorum suorum affectus: ardentibus igitur votis petere sese à Deo, ut Clementissimi Principis actiones, consilia atq; conatus fortunet, & ad gloriam nominis sui ac salutem Ecclesiæ Christi & politicarum dirigat atq; clementer tueatur. Ad hujusmodi preces & pia vota assiduè sese intentos esse, nec in hac perturbatione temporis sese posse aliam medicinam afflictæ Abbatiæ reperiri re, quam ardentem precationem. Deniq; omnes fortunas ac corpora sese conditori Deo & principis tutelæ, committere. Novembri mense, Anno 1569. Abbatissa ostendit: Propter futurum matrimonium, quod juxta voluntatem Dei, inchoare decreverit, sibi resignandam esse Abbatiæ administrationem. Quoniam autem Salome Kitlicia absit, quæ sit membrum hujus Abbatiæ, expetere sese, ut in medium capitulares consulant, an necessarium esse judicent, Salomen in tanta penuria temporis & itineris intervalli, ad legitimam resignationem ac alterius Abbatissæ electionem accersere? Ne forte resignatio facienda pro illegitima haberi & impugnari possit? Annuunt omnes, Salomen prius citandam esse. Nam resignationem decere illis exhibere à quibus personis legitimè vocata & delecta sit. Inter eas verò virgines nullam hodiè superstitem esse, Deo sic dispensante res humanas, quam Salomen Kitliciam, quæ modo pubertatis annos sit egressa. Reliquas enim omnes, quæ intra triennium sint initiatæ in numerum Abbatiæ, adhuc tanquam impuberes, propter immaturam ætatem, reputari. Quapropter instantem resignationem atque etiam electionem aliæ Abbatissæ, ratam minimè fore, nisi Salome prius citata compareat, aut procuratorem cum plenis mandatis mittat. Ad diem electioni ordinatum, advenit Adamus frater Salome Kitliciæ, designatus à Sorore in curatorem. Verum impeditur tunc electio propter improvisum obitum charissimæ conjugis Joachimi Ernesti, Sororis Wolffgangi Barbiensis, quæ non sine ingenti luctu omnium subditorum decedit in Berneburg, Dominica Adventus Domini, manè septima hora, & sepelitur honorificè in Nienburg die Andreæ Apostoli, Anno 1569. Interim, dum adest Dominus à Kitlitz postridie Nicolai, Ecclesiæ ministri quatuor evocantur à Consiliariis Joachimi Ernesti Ballenstadium, ubi à Cancellario, Johanne Truckeroto & præfecto Mauritio Rider proponitur: optimum Principem Wolffgangum Anhaltinum valdè assiduum tutorem atque patronum fuisse per multos annos Gerenrodensium: In hujus vestigia Principem Joachimum insistere, qui quærat concordiam inter Abbatiam & domum Anhaltinam. Huic ab Imperio Romano defensionem commissam esse in Abbatia. Ut igitur perpetuus consensus maneat, inter Anhaltinos & Abbatiæ membra: Principem inposterum non permissurum, ut peregrinæ nationes dominium in Abbatia Gerenrodensi teneant. Accidisse Principi Wolffgango, laudatissimæ memoriæ, ut familia de Gleichen perperam multa egerit, quæ optimo Principi non sine detrimento Abbatiæ contraria fuerint. Ne igitur hoc tristissimo tempore aliquid gravius patiatur Abbatia admittendas esse ad dignitates filias Principis, de quibus spes sit, eas fore parenti observantiores quam peregrinas virgines. Suavius etiam esse patri, imperium in dilectas filias, quam in alienas habere. Deinde cupere sese scire juramentum, quo Abbatissa soleat se capitulo obligare. Tertio de resignanda Abbatia Berneburgi pacificationem esse factam, inter Principem & Comitem Barbiensem, nomine Abbatissæ, quam sperare sese Comitem ratam habiturum. Respondent Capitulares: Summa voluptate sese audire benignum animum Principis erga Abbatiam, ut qui expetat concordiam & tranquillitatem. Quod autem referant, discordiam fuisse inter Principem Wolffgangum ac Elisabetham de Gleichen, non sine dolore sese hanc revocare in memoriam. Hujus vero dissensionis sese non fuisse authores, sed sedulo hactenus docuisse: inimicitias non alendas, multo minus accendendas esse. De hac doctrina posse auditores cunctos, re inquisita, testificari. Nunc etiam nihil magis sese in votis habere, quam ut constans & perpetua concordia inter posteros conservetur, præsertim cum experientia

rientia doceat; concordia parvas res crescere, discordia vero res magnas dilabi. Reliqvum esse hoc unum in Abbatia, ut resignatio Elisabetæ præcedat, quæ si facta fuerit propter futurum connubium, quod Deus omnibus hominibus concesserit, in eligenda altera fore sese obsequentes ac in officio fideles. Ad ea consiliarii respondent: Non intra paucos dies admittendam esse resignationem, ob hanc causam, quod nemo sciat, an Cæsarea Majestas statim aliam sit confirmatura, in sola enim potestate Romani Imperii esse, aliam Abbatissam ordinare atque confirmare. Coadjutricem igitur requirendam esse. Quam si imperator adductis rationibus admiserit propter instantes nuptias, aliam non posse intrudi. Referunt Ecclesiæ ministri: omnem potestatem impatientem consortis esse, quare, si concessum fuerit Abbatissæ cum Comite in Gerenrode vivere, Coadjutrici autem Annæ Mariæ in Berneburg degere, qualis ea futura sit administratio? Procul dubio, sicut de Polinice & Empedocle in Tragœdiis Euripidis legatur. Ædificia plurima præpositæ à majoribus magnis sumptibus exstructa, hoc anno exacto demolita esse, difficultates quotidiè in Abbatia crescere: Propter delitias mensæ, sumptus in dies augeri, Comitem esse stipatum præsidio equitum: Porro sine pecunia Abbatissam nolle resignare: Quæ omnia, inquiunt, certam ruinam evacuatæ Abbatiæ minantur.

Respondent consiliarii: Principem his malis omnibus, ope divina, posse & velle mederi. Non enim concessurum, ut Comes ob nuptam suam permaneat in Abbatia. Nec permissurum, ut propter resignationem, Abbatissæ nova pecuniæ summa modò dinumeretur. Hoc placidum colloquium Ballenstadii habitum, Abbatissa postquam cognoscit, ægrè accipit, durius increpans Evangelii ministros, illos contra morem hactenus usitatum fecisse, quod re non prius secum deliberata, vocata à consiliariis, se insciâ discesserint. Concita ergo mandat omnia acta Ballenstadensia de scripto sibi ocius offerri, ut, qualia fuerint, percipiat, & consilium ex tempore capiat. Respondent ministri Ecclesiæ: Mandato illustrissimi Principis, defensoris Abbatiæ, se, sub vesperam, per literas evocatos esse, simul ostendentes literas consiliariorum, datas in Ballenstede, & acta, descripta manu D. Nathanaelis Milii, testificantes, Principem in animo habere, intra hebdomadam adornare suos consiliarios in Abbatiam, qui copiosius sint expósituri, in præsentia Domini Adami Kitlicii, quæ Ballenstadii relata sint. De modo electionis habendo Abbatissa convocat capitulares 13. Decembr. ut singulorum sententiam audiat: interrogat in præsentia Adami Kitlicii, An videatur consultum Abbatiæ, ut Anhaltinæ Sorores tres, omnes dignitates in Abbatia post se administrent? Deinde, an talis electio rata esse possit? Primo respondet Dominus Adamus: Non habere se plenam potestatem à Sorore Salome ad dandum suffragium in electionem aliæ Abbatissæ, sed non solum in mandatis habere, ut, cognita deliberatione, ea, quæ proponantur, Sorori renunciet, quæ de consilio parentis ad relata sit responsura. Reliqui capitulares (ut vocant) respondent: legitimam electionem, usitato hactenus more, non abolendam esse. Atque ut pristina solennitas in eligenda Abbatissa, conservari possit, esse ordinandos puellis, immaturam ætatem habentibus, tutores sapientia atque authoritate conspicuos, ne electio inani conatu suscipiatur, & legibus infringi ac mutari possit: non ad Principem pertinere prælaturas in Abbatia, suo arbitrio distribuere, & sine consensu Capituli omnia ordinare. Interea Princeps Bernhardus Anhaltinus tutoris frater, Dessaviæ in Domino expirat, non sine magno suorum desiderio, Cal. Martii, Anno 1570. Hic, cum ante finem vitæ suæ Funeris sui Ceremonias, & non magnificos apparatus, testamento ordinasset, in præsentia fratris & sororis Elisabethæ, pridiè Lætare, Dessaviæ sepelitur.

HENRICUS MEIBOMIUS Junior

LECTORI S.

DE *Annalibus* his *Gerenrodensibus* hoc Tomo publicandis nunquam cogitaram, imò vix ulla mihi eorum notitia, nisi quod ab *Henrico Salmutho*, JCto & Polyhistore insigni, in *Responso de Matrimonio Principis cum virgine nobili*, observaveram

allegatos. Cum autem institutum meum, de edendis Germanicarum & Saxonicarum rerum scriptoribus, viris doctis innotuisset, ultro mihi eos, pro veteri inter nos à triginta annis amicitia, obtulit Nobilissimus & Amplissimus Vir, JOHANNES HENRICUS EGGELINGIUS Reipubl. Bremensis à secretis, veteris, recentiorisque, & patriæ historiæ peritissimus, omnisque solidæ & elegantis eruditionis curiosissimus, quibus studiis labores suos severiores continuos distinguit & quasi mitigat. Misit dein rogatus, qua est publicum juvandi promptitudine, suum mihi exemplar Annalium, quod Apographum satis commodè plerisque in locis scriptum est, nisi quod in nominibus propriis forte alicubi erratum, ubi statim in ipso Auctoris nomine, dum *Poppenrodius* nominatur, qui *Hoppenrodius* (uti etiam à *Salmutho* citatur,) scribi debebat. Non videtur autem esse alius, quàm *M. Andreas Hoppenrodius* Pastor in Hecstedt in Comitatu Mansfeldensi, qui superioris seculi anno septuagesimo Germanico sermone Stambaum/ seu *Genealogiam Principum Comitumque in terris Saxonicis* publicavit, librum non contemnendum, quamvis optandum esset ut quas in eum scripsit notas vir ἱστορικώτατος *Budæus*, aliquando in lucem protraherentur. Meminit hujus *Hoppenrodii Cyriacus Spangenbergius*, multis scriptis Historicis celeberrimus, & tanquam laborum in antiquitatibus Saxonicis investigandis aliquando socium laudat in præfatione *Chronici Querfurtensis* à se editi. Vixisse autem deinde in Gerenrode, Diaconi munere, ex his Annalibus apparet, ubi se designationi Abbatissarum, Elisabethæ Comitissæ de Gleichen, & Elisabethæ Principis Anhaltinæ, interfuisse ipsus notat. Finis Annalium abruptus videtur: an à descriptore sit, an ipse *Hoppenrodius* hic morte interveniente desinere coactus fuerit, non dixerim, cum nullum aliud MStum ad manus fuerit, prius tamen verosimilius videatur. Poterunt autem facile, quæ post tempora *Hoppenrodii* floruerunt Abbatissæ, quæque ab illis res gestæ sunt & quo in statu nunc Abbatia sit, adjici. Sita est *Abbatia* ante sylvam Hartzicam, non longè ab urbe Quedlinburgo, prope Ballenstetum, pertinetque ad Circulum Saxoniæ superioris. *Matth. Webnerus JC. in obser vat. Pract* sub tit. Vogtey-p. 480. scribit Principes Anhaltinos Advocatiam ejus in feudum ab Imperatore accipere, illiusque nomine in ea merum & mixtum imperium exercere: quos etiam Abbatiæ nomine onera Imperii præstare *Limnæus Tom. IV. Jur. Publ.* testatur.

Quoniam vero in his *Annalibus* multa reperi singularia, multa Cæsarum præcepta, veteresque tabulas, quibus describendis diligentiam suam Auctor probavit, dignos judicavi, qui ederentur, etiam propter celebrem Abbatiam & ejus Illustrissimum Conditorem *Geronem*, multasque vitæ sanctimonia insignes nobilissimas virgines. Nec displiciturum hoc institutum meum Historiæ Patriæ studiosis arbitror: in quorum gratiam quasdam etiam Notulas adjeci.

Quæ de *Gerone* Conditore habet *Hoppenrodius*, maximam partem ex *Witichindi*, Monachi Corbejensis, *Annalium lib. III.* verbis ipsius retentis, descripsit: Principem tamen Uchrorum, cum quo *Gero* collocutus, qui *Stoinef* à *Witichindo* dicitur, *Stoinesgerum* vocat, sicut in illo nomine alii quoque variant, & *Stoigneum* Dithmarus, *Stoignavum* Hepidannus appellat. De morte quoque *Geronis* & de fundatione Cænobii aliis indicta explicat, nec habeo, quæ addam, nisi pauca scriptorum loca, quibus ea, quæ ad *Geronem*, ejusque familiam pertinent, illustrantur. *Dithmarus l. 2. Chron. Mersburg.* ita: *Gero quoque, defensor patriæ, dum unici morte turbaretur filii suimet illustris Sigfridi, Romam pergens, emeritus jam senex, coram altari Principis Apostolorum Petri omnia victricia deposuit, & apud Dominum Apostolicum S. impetrans brachium Cyriaci, ad Dominum cum omni sua hæreditate confugit patriamque revisens nati suimet viduam prius velatam monasterio in saltu, qui suo signatur nomine, Gerinrod constructo, Hatbui vocatam, statuit Abbatissam à Bernhardo consecratam Christo, firmatisque his omnibus, felici hos obitu præcessit XIII. Kal. Junii.* Cujus itineris Romani, cum in Litteris Monasterii S. Galli in Helvetia (quas ibi invenit & publicavit *Melch. Goldastus Tom. III. Rer. Alem.* p. 89.) mentionem fieri videam, & annum quoq; annotatum, & alia memorabilia, integras eas hic apponam: *Anno Incarnationis DCCCCL. Comes Saxonicus Marchio contra Sclavos, vir religiosus Kero nomine, à liminibus Principum Apostolorum reversus monasterium S. Galli orationis causa visitavit. Qui cum à fratribus benignè & hospitaliter fuisset exceptus, spiritali, ut creditur, admonitus instinctu,* studium

studium sanctæ conversationis sibi corde tenus placere professus est, cæpitque humiliter & luctuosissime à patre monasterii flagitare, ut in consortium fraternitatis mereretur admitti, Libras quoque argenti octo loco sancto devotè & fideliter obtulit: & si quo pacto vel apud Regem vel apud quemlibet procerum proprietatem sive possessionem quamlibet infra terminos Alemanniæ consequi potuisset, monasterio se sine dubio collaturum esse promisit, & in omnibus cænobii necessitatibus sive negotiis juxta scientiam facultatemque suam tam in palatio quàm in privato infatigabiliter adstiturum. Cujus precibus Abbas cum congregatione annuens omnem consvetudinariam fratrum constitutionem sive in orationibus seu vestitu & vestualibus tam viventi quàm defuncto ex integro condonavit, & ut hoc nulla possit oblivione deleri vel negligentia intermitti per annos singulos X. Kalend. Apriles (quomodo hæc & expetiit & obtinuit) *commemorationem ejus inter sacras missarum hostias sancitum est fieri, hanc denique pactionem in regula monasterii inscriptione firmari* Kero ab alamannis durius pronunciantibus vocatus fuit & scriptus, qui Saxonibus *Gero*. In *Chronico Montis Sereni* de ipso & familia ejus hæc notantur ad An. MCLXXI. *Temporibus denique primi Imperatoris Ottonis duo fuerunt fratres, Gero Dux & Marchio & Sifridus Comes. Horum soror Hidda dicebatur. Gero filium habuit unicum Sifridum, qui in juventute obiit, de cujus morte pater adeo turbatus est, ut Romam petens coram Altari B. Petri arma deponeret, impetratoque S. Cyriaci brachio domum rediens cum omni hæreditate sua ad Christum confugit, constituens Ecclesiam, quæ Gerenrode ejus nomine dicitur, filiique sui viduam HatWigam, quam ille annis septem habuerat, à Bernhardo Halberstadensi Episcopo velatam, eidem monasterio præfecit: consummatisque feliciter omnibus XIV. Kal. obiit Anno DCCCCLXV. Sifridus quoque frater ejus in honorem B. Viti construxit Ecclesiam, quæ Groninge dicitur: Hidda vero nupsit Christiano Marchioni, qui genuit ex ea Geronem Coloniensem Archiepiscopum & Dithmarum Marchionem. His fratres & Mater ipsorum, defuncto patre, fundaverunt monasterium in honorem Dei genetricis, in loco qui Dancmarisvelt dicitur, & est in confinio castri Anehalt, congregatis ibi fratribus Deo juxta regulam B. Benedicti servientibus, & præposito eis Abbate, qui Hageno dicebatur, quem etiam Imperatoris consanguinitas illustrabat. Hidda autem servandæ viduitatis habens propositum & deo devota existens, Dominicæ passionis locum studio devotionis petiit ubi constituta à Rege Hierosolymorum, quia formosa erat, adamata, in conjugium petebatur. Quod ipsa fortiter contemnens, cum Regis instantia gravaretur, faciem suam, pro cujus decore molestabatur, dehonestare non timuit, nasumque sibi mirè truncans, terreno amatori deformem se studuit exhibere, sciens interiori suo decori, quo cœlesti sponso placere satagebat, nihil ex illius deformitatis vitio deperire. Hæc Hierosolymis mortua & sepulta est. Prius vero quam moreretur, filiis mandavit, locum suæ novellæ plantationis Dei genetrici non placere, se deam alium elegisse, videlicet castrum, ubi Sala & Boda fluvii convenirent. Verum, quia castrum idem, quod tum Northringen dicebatur de hæreditate fuit Geronis Marchionis avunculi ipsorum, quam ille totam deo tradiderat, datis pro eo Ecclesiæ Gerenrodensi quatuor villis, quæ omnes uno nomine Poligæ vocantur, ipsum redemerunt.* Hæc Chronicon. *Hoppenrodius* vero in supra citato libro Genealogico Geronis quoque familiam explicat, & Geronis Marchionis avum, quem Burggravium Magdeburgensem facit, itidem Geronem dictum, habitasse scribit in arce Gersdorff, ante urbem Quedelburgum, cujus rudera suo tempore adhuc fuerint conspicua. Sifridum, cum etiam sine liberis esset, Monasterium in Gröninge condidisse addit; cujus conjugem Guttrie dictam fuisse, ex ipsis tabulis fundationis monasterii, ab *Avo* meo *in notis ad Chron. Corbejense* productis, didici, Hiddam nupsisse Christiano Marchioni & cum eo habuisse filios duos Geronem & Dithmarum addit. Itineris Hierosolymitani meminit quoque *Ditmarus Mersburg* l.2. p.31. ubi *dam* vocat. Gero factus est Archiepiscopus Coloniensis; Dithmarum vero sine prole obiisse, & cænobium Nienburg fundasse scribit *Hoppenrodius* quod posterius verum est, estque in cænobio lapis ejus, filiiq; ejus sepulcralis, in quo vocatur

Marchio Misnensis, pro tunc Dominus Lusacensis:

Prius vero non ita se habet, rectiusque *Chronicon Montis Sereni* p. 38. explicat, Dithmarum duxisse filiam Hermanni Ducis a Luneburg, Swanehildam nomine, ex eaque ge-

que genuisse Geronem Marchionem; ex Gerone iterum natum Dithmarum, & ex Dithmaro Odonem, qui sine liberis obierit, cessante in eo posteritatis propagatione.

Præceptum Ottonis M. seu Donationem Geroni Comiti factam de regione Zermund, quam *Hoppenrodius* producit, etiam habet *Andreas Entrelius in Annalibus Veteris Marchiæ*, & quidem aliquanto plenius.

Fundationis Gerenrodensis Litteras Germanicis & Latinis verbis *manu Marchionis Geronis* scriptas, suo adhuc tempore in perpetuam memoriam fuisse reservatas, scribit quidem *Hoppenrodius*; valde tamen dubito an Germanicæ illæ sint authenticæ, & non potius ab aliquo in gratiam Virginum sacrarum longè post ex Latinis conversæ, cum seculo X. non fuerit moris, Fundationum Tabulas Germanico idiomate scribere, nullis exstantibus exemplis, imò hæ ipsæ tabulæ Stylum recentioris ævi præ se ferant.

Primam Abbatissam *Hadwigin Hoppenrodius* in his Annalibus semper nominat filiam Geronis, quam tamen in libro suo *Genealogico* filii ejus Sigfridi uxorem facit; uti etiam à Dithmaro & in *Chronico Montis-Sereni*, verbis suprà me adductis, vidua Sigfridi scribitur fuisse, & illi septem annos cohabitasse: id quod etiam probabilius mihi videtur, cum Geronis filiam non nisi Hildam vel Idam memorari videam. Sed operæ pretium fuerit hic adjicere verba *Dithmari Mersb. ex chron.* LVII. ubi mortem Hadwigis *IV. Non. Julii* contigisse scribit, & ita pergit: *Fuit hæc Reginæ Mathildis inclyta neptis ac in XIII. ætatis suæ anno Geronis filio Marchionis Sigfrido nupserat, & cum eo tantum VII. annos conjuncta erat Post cujus excessum ob Domini amorem & tristis solatium senioris, sacrum à Bernhardo Antistite velamentum, & mox consecrationem suscepit, sedens LV. annos: tam assidua in Christi servitio, ut Anna: & tantæ largitatis, ut Sareptana: in castitate & abstinentia similis Judith: Ecclesiam sibi commissam diversis decorans ornatibus. Sepulta autem egregia Christi sponsa, à Bernhardo, antiquæ civitatis Episcopo, non ubi periit, sed ubi generis congregatio sua rogavit, in medio Ecclesiæ coram sanctæ crucis altari &c.* Meretur autem in hac re utique fidem *Dithmarus*, temporum illorum scriptor, & horum locorum incola, cujus neptis Mathildis cum Abbatissa Hedwige jure consanguinitatis diu nutrita fuit, & in Monasterio Gerenrode obiit, cujus mortis occasione laudabilem Hathwigis vitam exponit.

Postquam de Hedwige Abbatissa V. egit, desiderari Abbatissam sextam scribit *Hoppenrodius*, quæ scilicet à Petro Leone confirmata fuit. Neque ego nunc, unde defectum suppleam, habeo. Fortassis autem plura in Autore nostro desiderantur Hac enim occasione moneo in *Tabulis Genealogicis*, quas *Vindiciarum Anhaltinarum* principio addidit *Anonymus* sed insignis Scriptor memorari Abbatissam Gerenrodensem ex familia Anhaltina, quam *Hoppenrodius* non habet, *Arecham filiam Alberti VI. primi Marchionis Soltquellensis, ex uxore Ditburga, filia Comitis Theonis Wettinensis.*

De Abbatissa IV. *Mechtilde* pauca habet *Hoppenrodius*, cum tamen juxta ejus quoque computum diu sederit, Illud vero miror, quod *familiam ex quâ nata intercidisse* scribat. An ita hoc intelligendum, ut memoria interciderit familiæ, ex qua nata? An ipsa familia illa, ex qua nata, intercidit? Verum salva res est. Fuit enim ex Serenissima Ducum Brunsuicensium & Lyneburgensium familia, quæ hodieque, Dei gratia, floret, & indies incrementa capit. Fuit Ottonis, qui primus Ducatu Br. & Lyn. à Friderico II. investitus est, filia ex Mechtilde Alberti Marchionis Brandenburgici filia. Nupsit autem Henrico Pingvi, Comiti Anhaltino, qui ex ea præter alios liberos multos genuit Ottonem, Anhaltinæ stirpis propagatorem. Hæc vero Mechtildis, post mortem sui mariti, facta est Abbatissa Gernrodana. Quod posterius prætereunt Historiæ Brunsvic. & Lyneb. Scriptores, annotavit tamen *Anonymus Auctor Chronic. Brunsvic.* editus à *Madero* his verbis: *Otto senior & Mechtilde genuit Conradum Episcopum Verdensem: Ottonem Episcopum Hildensemensem, qui jura Ecclesiæ suæ bene dicitur defendisse, & obiit anno Domini MCCLXXIX: Mechtildem, quam duxit Hinricus Pinguis, Comes de Anehalt, & genuit Ottonem Comitem, & facta est propter sui discretionem postea Abbatissa in Gheroude.* Fuit ille Auctor pene coæ-

nè coævus, ideoque fidem meretur: nec per *Gheroude* aliud quam *Gernrode* nostrum intelligi potest.

Ubi de *Brigitta de Osde* XII. Abbatissa agere incipit *Hoppenrodius*, desiderari aliquot Abbatissas ipse fatetur, & nomina quatuor ex Memorialibus libris tantum describit: quas tamen inter cum non inveniam Abbatissam *Juttam*, illius hic aliquam mentionem faciendam, & simul controversiam quæ inter Ecclesiam Gernrodensem & Episcopum Halberstadensem Albertum II, sub Abbatissa Brigitta de osde cæpit, exponendam duxi. Fateor autem, omnem hanc notitiam me debere clarissimo Historico *Guilhelmo Budæo*, qui in vita Alberti Episc. Halberstadensis ad an. 1333. eam publico communicavit, Cum autem ille narrasset *Gertrudem de Boventem* a. 1324. mortuam, eique successisse *Brigittam de Osde* (in quo consentientem habet *Hoppenrodium*) addit, eam sedisse 12. annos, hoc est, ad annum usque 36. seculi illius, cum tamen, ut mox patebit, Tabulæ Pacificationis datæ sint à *Jutta*. An Abbatissa forte *Jutta* & *Brigitta* eadem persona? in quâ opinione sive vera, sive falsa, *Budæum* fuisse suspicor, cum tanquam de una & eadem loquatur, quæ primo sese opposuerit Episcopo Alberto deinde pacificationem cum ipso inierit. At res ipsa ita sese habet: Cum Gernrodensis Ecclesia ad Diœcesin Halberstadensem pertineret, & ita Episcopo jus visitandi in eam competeret, Albertus II, tum temporis Episcopus, ex Domo Ducum Brunsvico Lyneburgensium oriundus, & juris sui strenuus assertor, visitationem instituere voluit, cum præsertim ex Canonissis nonnullæ, & inter illas quædam nata de Merwitz nescio quid peccassent. Opposuit vero sese Abbatissa Brigitta, nec visitationem admittere voluit, eoque nomine querelas detulit ad Pontificem Johannem XXII. qui etiam, Alberto minus favens, Episcopum Mersburgensem Gebhardum, & Præpositum Montis-Sereni Commissarios ordinavit, qui rem ventilarent & deciderent. Coactæ tamen interim sunt Canonicæ illæ, & Merwitzia Ecclesiam relinquere ad mandatum Episcopi sine dubio minantis, ideoque tandem facta est Transactio, hac formula: *Nos Jutta dei gratia secularis Ecclesiæ Gernrodensis Abbatissa tenore præsentium recognoscimus, Quod omnis dissensio seu discordia suborta ex quibuscunque causis inter Venerabilem dominum, Dominum Albertum, Halberstadensis Ecclesiæ Episcopum, & Nos, ac Canonicas & clericos Ecclesiæ nostræ amicabiliter est sopita & decisa, nobisque Canonicabus & clericis nostræ Ecclesiæ idem Dominus Episcopus benignæ promotionis suæ subsidium vult impendere gratiosè in omnibus & singulis negotiis nostris & causis, Ubi id pro conservandis rebus Ecclesiæ nostræ vel recuperandis, aut ipsius Ecclesiæ libertatibus duxerimus invocandum. Ab officio quoque visitationis, quod à Nobis & Canonicabus Ecclesiæ nostræ præfatæ prædictus Dominus Episcopus exegit auctoritate Apostolica per quadrigennii temporis spatium abstinebit. Quo temporis spatio elapso, si in nostra Ecclesia officium visitationis duxerit exercendum, Nos & Canonicæ nostræ eundem Dominum Episcopum nostrum admittemus ad omne jus, quod sibi competit, vel competere poterit auctoritate Constitutionis Extravagantium, quæ incipit, Attendimus. Insuper in descisione discordiæ prænarratæ perinde dinoscitur ordinatum, quod Nos unà cum Canonicabus & Clericis Gernrodensis Ecclesiæ sæpius dictæ, defensioni nostræ, qua huc usque ab officio Visitationis supra dicto Venerabilem Dominum Episcopum sæpe dictum repellere nitebamur, renunciamus omnino & in signum renunciationis hujusmodi rescripta Apostolica per Nos ad Dominum Episcopum Merseburgensem & ad Præpositum Montis-Sereni in Monte-Sereno obtenta & processus virtute Rescriptorum prædictorum habitos qualitercunque disrumpere manifeste & destruere totaliter tenebimur ex decisione discordiæ antedictæ. Dominam etiam de Merwitz ac alias personas ipsius Ecclesiæ Gerenrodensis, quæ mandatis Episcopi sæpius dicti obtemperantes ab Ecclesia sæpius dicta recessisse dinoscuntur, in statum pristinum omnium beneficiorum suorum cum mansuetudine reducemus integraliter & restituemus juxta ordinationem decisionis discordiæ sæpe dictæ. Præsentati etiam per Nos ad Ecclesias Parochiales, quarum jus Patronatus obtinemus tempore discordiæ sæpius supradictæ, easdem Ecclesias obtinere debebunt, amotis ab eis quibuscunque aliis possessoribus, quibus tamen nos in aliis beneficiis interventu venerabilis Domini nostri Episcopi perinde tenebimur gratiose, cum primum providendum inhabere nos contigerit. Ut igitur omnia præmissa & singula firma & inconvulsa permaneant, sigilli nostri munimine ea duximus roboranda in testimonium &*

um & evidentiam ampliorem omnium præmissorum. Actum & Datum Anno Domini MCCCXXXIII. Quinto Kalend. Octobris. Has Tabulas etiam debemus *Budæo*, qui quidem, quod miror, *quadrigennii temporis spatium* interpretatur *quadragesimale tempus*, ac si durante quadragesima non visitare, reliquo autem omni tempore debeat, cum tamen sensus sit proximo quadriennio non debere Episcopum visitationem instituere, deinde autem quandocunque libeat.

De Patre *Adelheidis*, XIII Abbatissæ nulla est variatio: Matrem vero à Stolbergensibus, alii à Glichensibus Comitibus deducunt: *Hoppenrodius* Thuringiæ Landgraviam facit. *Mechtildis* etiam collocatur in Tabulis Genealogicis Anhaltinis supra citatis, orta *Patre Sigismundo Johannis F. Alberti claudi fratre, matre Brigitta Comitis Gebhardi de Querfurt & Egeln filia*. *Scholasticæ* Abbatissæ Pater *Georgius* Princeps Anhaltinus, superioris Gerenrodensis Abbatissæ *Mechtildis* frater, extra controversiam est: de Matre dubium. Habuit enim *Georgius* Uxores quatuor, exque iis liberos septendecim, & inter eos Scholasticam; qui à Genealogistis enumerantur quidem, distincte non additur, ex qua conjuge quilibet aut quælibet originem habeat. *Scholastica* ultimo loco inter liberos à quibusdam collocatur; fortassis igitur ex ultima etiam conjuge, Anna, Alberti Comitis Rupinensis filia nata credi posset, sed *Henricus Basse Monachus Ballenstetensis In Panegyrico familiarum illustrium Principum Dominorum de Anhalt*, ex *Anna* alias filias, non autem hanc memorat. Habet autem modo citatus *Henricus Bassæus* in illo libello suo multa præclara de virtute, pietate & morte *Scholasticæ*, quæ non habet *Hoppenrodius*, ideoque cum libellus ille paucissimis sit visus, laudetur verò etiam ab *Ernesto Brotruffio in calce Genealogiæ Anhaltinæ*, operæ pretium arbitror in memoriam piissimæ Principis, omnia quæ de ea narrat huc transcribere, cum præsertim auctor coævus & in vicina vivens omnia accurratè scire potuerit, &, quamvis stylo minus eleganti, multa tamen egregia narret: *Scholastica, filia Georgii Principis in Anhalt Senioris, olim Canonica Ecclesiæ urbis Quedlinburgensis, post vero Abbatissa Ecclesiæ S. Cyriaci in Gerenrode, fæmina naturalibus gratuitisq; donis insigniter oppignerata, sed & his, quæ Dei sunt, devotissima, ad se dura & inexorabilis, ad proximum autem dulcis & affabilis, ad deum vero timorata & sollicita. Hæc ab infantia inter sanctimoniales versata integritatis & innocentiæ tramitem apprehendens in ipso irreprehensibiliter usq; in finem perseveravit, licet etiam in medio ignis nonnunquam posita ne dum fuerit minimè æstuata, nec quidem ustulata. Deniq; in Monasterio novæ Helpede parvulà pueritiæ suæ piis instituendi moribus priora suscepit rudimenta, eò quod illic nonnullæ nobilium illustriumq; filiæ instituerentur & erudirentur. Qualiter autem eam ibidem Dominus illæsam conservaverit, certis respectibus, & ne prolixitas fastidium ingerat, potius intermittendum judicamus. Permansisset siquidem in religione illa, quam nondum nec habitu quidem susceperit, nisi tale quidem accidisset, propter quod à parentibus rationabiliter exstitit revocata. Erat igitur aspectu venusta, casta moribus, conversatione humillima, ita ut adversarii quidem de ea nil prorsus sinistrum seu infamiæ quippiam suspicari auderent. Quæ licet à multis etiam magnis in conjugium peteretur, ipsa tamen quamvis adolescentula, in deliciis enutrita, animosa constantia contempsit universos. Missa deniq; ad Collegium Dominarum in Quedlenborgh, ubi eo tempore præsidebat Hedewig abbatissa ex Ducibus Saxoniæ, illic maturioris ætatis sumpsit incrementa, sicq; vitam agens & mores exornans, ut cunctis esset venerabilis pariter & amabilis. Successu autem temporis electa est in Abbatissam Ecclesiæ S. Cyriaci in Gerenrode, quam licet Abbatiam juvencula coacta gubernandam susceperit, ipsa tamen corde semper & animo plus aspiraverit abjecta & subdita in pace uni servire omnipotenti domino, quàm prælata & elata multorum in turbatione & inquietudine hominum & nonnunquam dyscolorum servire moribus. Deniq; si angustias sive molestias aliasq; difficultates & pecunias, quas in initio sui regiminis Scholastica per singula sustinuit, recensere placeret, excresceret, ut verum fatear, labor hujus propositi metas. Sed quia ipsa illa occultare studuit, nolumus & nos ea nullatenus prodere, cum semper sua meliora potioraq; sic occulere, ut potius, quæ sunt infirmitatis & humilitatis, de se agnosci maluit. Invenit itaq; ecclesiam illam plus quàm satis desolatam, & dissolutam muris pariter & moribus, maximè in clericis ecclesiæ illius ministerialibus, cum illi sic per vitiorum oberrarent anfractus, ut ferme*

fermè nil clericalis conversationis in omni illorum aspiceretur vita. Sed illa in domino confidens utriq; continuum opponere curavit remedium. Quid de ecclesia illius effecerit muris & structuris, palam omnibus liquet, ita ut illi nunc religiositatis ejus evidens perbibeant testimonium. Habitacula quoque domus suæ invenit exigua & ruinosa, sed renovans decentiore restauravit schemate. Inter hæc profecto & clericorum cæpit mox dissolutioni mederi. Erant enim illi concubinarii, ebriosi & dissoluti, & moribus per omnia inhonesti, nilq; sacerdotalis gravitatis præ se ferebant, vix vel ipsam tonsuram deferre dignabantur, in ecclesia rari, in taberna aßidui, in conviviis & aliis rusticorum conventiculis & insaniis, sicut unus ex illis. Scholastica vero, licet hæc ægerimè tulerit, opportunè succurrendum rata, convenit singulos, primum in secreto exorans & contestans, erat enim constans & facunda, ut jam non sic deinceps, velut prius agerent, se benignè velle agere cum eis, ita duntaxat, ut ejectis concubinis rusticorum, aspernata vesania, divina sedulius frequentarent, clericalisq; forent sectatores honestatis. Cumq; illa hujusmodi objurgationibus aliquando etiam acerbius insisteret, tandem nonnulli ejus fatigati animositate vel loco cesserunt, vel prout illa exegit omnia, ad votum ejus perfecerunt. Sic nimirum pia Scholastica indefesso studio suo domui dei duplicem induxit, quem dilexit decorem, ut scilicet oratorium & ejus altaria decenter ornaret & vestiret, vestes quoq; sacras emendaret & mundaret & reliqua ad hæc spectantia devota perficeret, ac etiam, quod his omnibus majus est, ecclesiæ ministros, presbyteros & Diaconos devota sinceritate sacris inservire vivere quoq; in sanctitate & honestate, sine dissimulatione exigeret. Perseverant autem doctores isti ad dei honorem usque in hodiernum diem per omnia, benedictus Deus in secula, Amen. Scilicet his omnibus diligenter & fideliter collaboravit piæ memoriæ Margareta, ejusdem Ecclesiæ præpositissa & ipsa ex nobili familia ex partibus Sleriæ, fæmina per omnia laudabilis & religiosa, quæ sic unanimis & concors cum Scholastica extitit, ut eodem spiritu succensæ fuisse minimè ambigantur. Inter hæc profecto piißimi studia zeli, pia Scholastica se in omnibus exemplum bonorum exhibuit operum universis, sic subditos sollicitè gubernans, ut boni & religiosi ei subjici gaudebant, pravi vero, quod nullatenus adversus eam quippiam moliri poterant, potius fuga eam affligere solebant, quam aliis sinistris machinationibus molestarent. Dilexit autem suos miro caritatis affectu ita ut nil aliud in ea experirentur, nisi etiam beneficos piæ matris affectus, eis per omnia sollicitè collaborans, exhortationibus & instructionibus vigilans super eas, sicut sollicitus pastor. Hortabatur igitur plurimum ad integritatis castimoniam sollicitè observandam, eamq; plurimo consuevit attollere sermone ita ut plerisq; earum affectum sinceritatis & integritatis insereret. Nam duæ puellæ ex ejus comitatu exhortationum ejus non surdæ adjutrices se mutuo concitantes ingressæq; oratorium commune & ad imaginem sanctæ Mariæ stantes cum puero Jesu in medio templi, quarum altera hæc & hujuscemodi dixit. Domine Deus, ecce ego paupercula nil habeo, quod tibi acceptum offeram, nisi meipsam promitto ergo tibi, quod volo servare castitatem meam omnibus diebus vitæ meæ, nec in copulam maritalem unquam consentire. Et accedens obtulit puero Jesu annulum, ejus osculans manus. Similiter & alia fecit. Quæ omnia cum interlabentibus diebus aliquot Scholasticæ illæ recensuissent, illa vehementer turbata durius easdem arguebat, dicens, castitatem quidem esse honorabilem & bonam, sed ad eam servandam etiam voto vel professione se astringi sine peritorum & Deum timentium consilio & parentum nullatenus debere. Parentes autem his agnitis turbati sunt valde: jam enim de earum nuptiis tractare cæperant. Scholastica vero se huic turbationi interposuit, eosq; modestis prudentibusq; sedabat persuasionibus, obtinuitq;, ut illæ, sicut voverant, permanerent, & juxta desiderium suum Domino illibatæ deservirent. Quod & huc usq; devotè & sinceriter explere nituntur. Habuit igitur illa sui juris ecclesiam olim collegiatam, sed tunc prorsus desolatam, quam studiose instaurans tales & talium similes, quas sic exhortando domino lucrabatur, necessariorum provisione constitutâ cohabitare faciebat. Familiam deniq; fæminei sexus habuit competentem sive honestam, nec quispiam nisi pudicæ & honestæ famæ coram ea comparere præsumsit, ejusq; conversatio semper cum humilibus, semper cum devotis extitit ita, ut in viam Domini ingenti sollicitudine proficiens omnes sibi adhærentes ad hoc ipsum magna cura pertrahebat. Laborabat manibus, & suas ancillulas ad hoc ipsum coëgit, ne otiosæ ad pejora forsan defluerent, vel fabulis intentæ

tentæ etiam illicita perpetrarent. Quidam presbyter ecclesiæ illius ministerialis, cum quoddam perpetrasset facinus, homo elegans & utilis, & benè reputatus, nequicquam tamen coram domina abbatissa ullatenus comparere præsumsit, sed fuga abiit clandestina, sibi hoc pro solatio deputans, ut ipsam se objurgantem minimè sustineret. Illa vero licet vitiorum foret hostis, tamen humanæ plurimum compassa calamitati, doluit illum suæ auctoritatis formidine damnum pariter & periculum incurrisse. Inter cæteros familiares & amicos semper pauperum, inopum & desolatorum singularem habuit amicitiam & favorem, ut etiam intra familiam suam claudas multas haberet, cæterisque difformitatibus distortas cum quibus & merito quidam miser Laurentius nomine merito computandus venit claudus lippientibus oculis & facie deformis, homo verè miser, cui ferè omnis vita sua miseria extitit. Hunc illa tanquam pia fovit mater crebrius ad latus suum ipsum sibi assidere faciens, cibum & potum ei porrigens ipsum suum sponsum vocare solebat. Habuit etiam famulam à nativitate surdam & mutam, erga quam erudiendam miris laborabat studiis ea quam tot & tantis in his, quæ salutis sunt suæ, instituere curavit, ut eam discernere doceret signis & industriis inter hostiam consecratam & non consecratam, illamque suppliciter adorans, aliam verò abjiciens & contemnens. Eadem etiam sedulitate eam ad confessionem & sacræ eucharistiæ sacramentum accipiendum induxit. Supervenit quoque circa eadem tempora misera quædam puella arrepticia horribilibus gestis territans cunctos, fugitque tanquam ad miserorum præsidium ad ædes scilicet piæ Scholasticæ quæ eam per suos comprehensam ejus miseriis miserata cautè servari fecit. Quæ spumans frendens dentibus omnes terribilibus oculis in fugam coëgit, Scholastica verò eam modestis increpabat sermonibus, & sic compescuit, ut jam mitius sese gereret. Sicque eam apud se vinctam pluribus conservari fecerat diebus. Et interim nonnullorum clericorum & religiosorum usa conciliis perquiri fecit, anne esset demonica? Sic sic nimirum pro ipsa illa erat sollicita, quasi pro ea esset Domino rationem redditura cum tamen illa esset prorsus ignota & aliena. Demum multis frustratis industriis etiam verberibus castigandam orationibusque juvandam decernit, quibus tandem diligenter actis temporum successu illa sanitati plenè est restituta. Quam quidem aliquamdiu apud se detentam bene instructam vestibusque decentibus indutam gaudentem & gratias agentem cum pace dimisit. Quæ profectò sic sana perseverans postea matrimonio copulata honestè vixisse dicitur. Verum si ejus humilitatem, quam veram semper in ore, semper in corde, semper in moribus observabat, conscribere liberet, excresceret hæc angustia modestiam. Quam vilis ei fuerit vestitus, quàm exiguus, quàm in omnibus frugalis parsimonia quis sufficienter enumeret? Sic sic nimirum ejus pacientia & cordis tranquillitas mirabilis in ea enituit, ut quascunq; adversitates molestiasve in penuriis in injuriis & aliis quibusvis adversitatibus tanta animi & vultus tranquillitate & serenitate portabat, ut in his etiam ab adversariis mirabilis judicaretur ita ut ne dum se excusare, sed vehementer seipsam nunc de superbia nunc de impatientia & cæteris consvevit increpare. Omnem hominem sollicita excusare, seipsam autem assiduè excusare, omnes bonos, se solam virga & reprehensione dignam humiliter asserebat. Interrogata ergo aliquando in familiari colloquio, ubinam locorum hæc mirifica reperisset donaria humilitatis & patientiæ, respondit. Intentis sibi ipsis quibusvis etiam emineant virtutibus semper occurrit quo verè ni dissimulaverit humilientur & dum se ab aliis tolerandos perpendunt patienter aliorum mores tolerare addiscunt & dum qualis quisque fuerit in juventute ipse perpendit facile juvenibus, si quid delinquunt, donabit. Sic profectò sententiosa & ædificationum plena ejus exstiterunt verba, ut Philosophum vel Rhetorem, cum eam loquentem audivisses, autumares. Detrahenti coram se nunquam acquiescere consensit, aut, ut dictum est, aliena mala oppalians honestè excusavit, aut mox silentium indixit. Si quid tamen perciperet emendatione dignum, non celavit, sed continuo advocatum avisavit vel corripuit. Sanè hæc pia Scholastica admodum exstitit cupida conversationis religiosorum & quorumvis timentium deum ut ex eis nonnulla emendationis vitæ perciperet frugem, quos etiam nonnunquam ad suam consvevit scholam adducere, ut ibi coram puellis laborantibus etiam verbum Dei pro ædificatione depromeretnr. Noluit enim suas esse ociosas. Ideoque miro flagrabat desiderio, ut illustris memoriæ fratrem Ludovicum consobrinum suum ordinis minorum de observantia suprascriptum videre posset, & audire. Ipse nimirum illa tempora moribus & vita mirum in modum decorabat. Sed quia S. Franciscus suis fra-

suis fratribus districtius, ne monialium ingrediantur monasteria, in regula sua interdicit, ipse licet instanter exoratus ut ei occurrat, prorsus abnuit & excusavit. Sed nec sic illa quievit, sed prælatorum etiam illius ordinis assensum sollicitè requiri faciens minimè quod voluit impetravit. Tandem à sede Apostolica dispensatione desuper obtenta fratrem Ludvicum diu desideratum ingenti excepit gaudio, ipsumque secum licet renitentem triduo retinuit. Denique jam tunc inter eos videre erat & audire verba salutis animarum & honoris divini incrementa & cetera bujuscemodi, ut verè putares denuo Benedictum & Scholasticam convenisse. Non erat ibi moribus vel disciplinæ adhibuisse calcaria sed potius imponere frena. Unde & clam & palam plurimas fecit exhortationes, Exhortans ante omnia ut rationabile suum faceret Deo obsequium ne per indiscretionem læsæ Deo contingerent displicere & hominibus. Perpendens igitur pium animi fæminei fervorem svasit illum nequaquam debere erga hujusmodi tenerrimas observare personas, qui virilibus etiam animis sufficienter foret onerosus. Denique urgebatur Scholastica nonnullis conscientiæ suæ stimulis, quibus aliquando sic erat inquieta, ut etiam excusso de sub Abbatiæ suæ regimine collo deliberaret eam securius dimittendam, inter quos isti erant importuniores scilicet quod status iste puellarum sic in Ecclesiis Deo servientium non esset per Ecclesiam seu sedem Apostolicam approbatus. Item in bulla suæ confirmationis scriberet ei Papa: ac per hoc statum tuum non approbamus. Quæ verba etiam leguntur in clementinis de electionibus capitulo Indemnitatibus ubi Papa præscribit eis formam eligendi Abbatissam subjungens: ac per hoc statum earum non approbamus. Item essent plurima in ecclesiæ illius consvetudinibus quibus se etiam juramento coactam submitti dixit quæ tamen nusquam in scripturis sanctis, in doctrinis patrum, in canonibus ecclesiasticis expressa invenirentur, quorum nonnulla etiam patenter cederunt in non mediocri conscientiæ gravamen. Et horum similia. De quibus jam dudum studiosissimè apud doctos & religiosos juxta morem sibi consvetum tractare solebat. Sed nec ex hoc quievit, donec potens in opere & sermone succurreret frater Ludovicus præfatus coram quo omnia liquidavit usque ad costas. Ille vero multis persvasionibus & auctoritatibus sufficienter instructam tranquillam fecit & quietam, promittens infuturum sollicitius super his etiam scripto se consulturum Demum triduo emenso altrinsecus multum consolati cum bona pace separati ille ad nostrum declinavit cænobium illa vero gaudens regressa est ad suos. Ludovicus autem nobis recensere ex ordine studuit quid ædificationis devotionis & consolationis à sorore sua Scholastica attulisset, dicens eam verè esse hominem Dei, & Deum habitare in ipsa. Causam autem illam quæ agebatur inter eam & Ecclesiam Halberstadensem super lacu Frosensi erat ei mirum in modum aspera & molesta quam illa dudum fratrum suorum Germanorum & Ecclesiæ suæ Capituli jurisque peritorum maturè habito concilio in Curia Romana persequendam inchoaverat, sed dum in illa expensæ forent profundendæ conciliatores contra promissa cæperunt auxilia subtrahere Scolasticam in periculo relinquentes. Sed quod sic maturè agere cœpit, se opprobrii obnoxiam fore rata si à cæptis desisteret, ac per hoc eam nequaquam judicabat intermittendam, unde & usque in finem vitæ suæ grandibus expensis eam continuare decrevit, ita ut plurimi ejusdem causæ ditarentur participio etiam ipsius ecclesiæ presbyteri ipsa autem sola multis pressa penuriis in paupertate usque in finem pauper & egena remansit. Denique crebro eosdem suos misit ad Urbem auro onustos, sed eosdem ditatos beneficiisque refertos rubeisque ocreatos caligis redeuntes inde recepit, & quam amabant causæ dilationem inde reportabant. Itaque plurimi has fraudum technas intelligebant, ipsa vero sola nequaquam ab aliis sibi sinistrum quippiam posse irrogari æstimabat, quæ innocentiæ suæ arte edocta nemini prorsus ullam poterat inferre molestiam, taceo fraudem. Habet enim hoc sincera innocentia seu simplicitas artificium, ut nesciat de aliis malum vel suspicari quod ipsa irrogare minimè cogitat. Demum circa illa tempora cum pestis inguinaria vehementer desæviret maxime in regionibus circa saltum Hercyniæ, Dominus Georgius Princeps frater germanus Scholasticæ cum hæc perciperet, petiit ut contagiosa desereret loca & ad se accederet, ne pariter & ipsa eadem involveretur tempestate. Cui illa maturè respondit absit, ut hanc rem ullatenus agam & has meæ creditas curæ in his deseram periculis. Si me requisierit dominus & cum suis in hoc degentibus non invenerit sed forsan loco & consortio ei displicitis & mihi illicitis, nonne contra me commotus graviter irascetur. Sive ergo vivere concesserit, vivam intrepida cum eis in limitibus ecclesiæ meæ, si etiam mori jusserit in

ſerit in ipſum confidens inter manus filiarum mearum moriar, quarum lacrymis & precibus verè ſcio & confido me coram domino fideliter adjuvandam. Ac per hoc nullatenus acquievit, ſed in ſuo nidulo velut turtur gemens remanſit. Interea itaque nunciabatur ei tranſitus felicis recordationis dominæ Agnæ Abbatiſſæ in Gandersheim, quæ migravit ad Dominum ipſo die aſſumptionis glorioſiſſime Reginæ cœli virginis Mariæ Dei genitricis. Quo illa audito piis perfuſa lacrymis inſtantius pro ejus anima dominum exoravit. Sentiens proinde ſibi hoc imminere, quod ſorori evenerat confeſtim ſuis pariter convocatis multo eas exhortata ſermone monuit, ut omnes in manus piiſſimi ſe reſignarent ſui redemptoris, ſeque diligentiore diſponerent ſollicitudine & ſingula ſalutis obſtacula adhuc ſanè per pænitentiæ lamenta maturè auferre ſatagerent, ut ſic aliquando à Domino vocatæ ſecurius ex hoc ad dominum emigrarent ſeculo. Ego enim, ait, novi me nequaquam longa vobiſcum mora remanere, ſed citius vocante domino emigrandum eſt, Vos autem, chariſſimæ, tranſitum meum domino piis precibus commendare dignemini, ut miſericordiam ſuam in ſuprema & extrema neceſſitate mea mihi clementer infundere dignetur. Illæ vero his auditis vulneratæ cordibus conſternebantur maximè, quia in his verbis eam in proximo morituram intellexerant. Ipſa autem deinceps ſe ab omni exteriori ſubduxit ſollicitudine ſic ſibi intenta orationibus jejuniis eleemoſynisque dominum placare ſtuduit, ita ut omnes perpenderent ex hoc mortem eſſe in propinquo. Noviſſimè vero ipſo die S. Bartholomæi Apoſtoli jam cœpit etiam lectulo decumbere nec ad ſe quenquam ingredi permittens manſit apud ſe in ſilentio orans officiumque Eccleſiaſticum cum puella ſollicitè abſolvere curavit. Juſſit itaque vocare Priorem Ballenſtadenſem, ut cum eo de more ex ſtatu ſuo conferret. Ille vero diutina mora detentus tandem aliquando poſt aliquot venit dies inveniens omnes mæſtos & ferè deſolatos, cum illa nemini prorſus loqueretur. Qui ad ejus ingreſſus cubiculum vivacibus eam cœpit attollere ſermonibus, quæ quaſi reſumpto ſpiritu: ut quid, inquit, mihi tam pernicioſam texuiſtis moram. Ego enim laborans in extrema neceſſitate neminem habui mihi aſſiſtentem, cum quo de rebus & gravaminibus meis tractarem. Peragens itaque diligenter & pertractans cum eo de ſtatu ſalutis ſuæ & eo bene ſtante etiam condito teſtamento exteriora ſua prudenter & fideliter diſpoſuit. Quibus ipſa conſolationibus ſublevata etiam ipſa ſurrexit de lectulo & cibos exquiſitè præparatos obedienter accepit pluribus circumſedentibus & non mediocriter gaudentibus dum illa etiam voce ſonora & virili omnes conſolaretur, ita ut nemo ullatenus eam audiens vel videns crederet infirmam ſive ægrotam, ſed mærore & puſillanimitate nonnulli dejectam putabant cum prorſus nulla cujusvis morbi in ejus corpore reperirentur veſtigia. Illa vero ſine intermiſſione exhortationibus ſalutaribus ſuos plurimum ædificavit, fecitque coram ſe vulgari ſari textum Dominicæ Paſſionis quam & devota attentione audivit & mox inſuum rediit lectulum, ferè omnibus dicentibus, nequaquam eſſe morituram, ſed præ mærore eſſe attenuatam. Illa vero facta confeſſione ſacramentum Euchariſtiæ & unctionis ſacræ ſibi fecit afferri, quibus devotiſſimè perceptis continuo totum eccleſiæ ſuæ ſibi juſſit adeſſe capitulum ſcilicet Canoniſſas & clericos. Intellexit enim clericos velle aliquid moliri adverſus eccleſiæ libertatem & contra Abbatiſſæ liberam electionem & nonnulla alia. Quibus omnibus præſentibus pia Scholaſtica in lectulo ſe erigens longa & durinſcula clericos exhortata admonitione & ut de cœptis deſiſterent, acri eos deterruit comminatione. Et vocans notarium publicum & ea quæ dixerat & dictura erat ipſum autenticè deſcribi mandavit & ſuæ electionis confirmationisque faciens produci conſcriptiones inſtantiſſimè petiit, eos in pace mutuo ſe honorare & ut ipſi clerici ſuis contenti ſtipendiis virginum ſtatum

nulla-

nullatenus perturbare præsumerent. Hæc enim & horum similia sic vivaci edixit voce, ut nemo eam crederet nisi sanissimam iisque dimissis conversa ad Dominum dixit: Nunc dimittis servum tuum domine &c. Et ad priorem Ballenstatensem: Pater, adest mihi hora, quam mihi ultimam constituit dominus Deus omnipotens vos sicut viventem & me nunc morituram adjuvare non sit molestum, & sic agonisans: largire clarum vespere, inquit, quo vita nusquam decidat, sed præmium mortis sacræ perennis instet gloria. Et sic secura tranquillitate pia & religiosissima Scholastica obdormivit in domino integro sensu pia devotione intra manus filiarum suarum orantium & flentium, præsentia & caduca deserens, feliciter ut confidimus apprehendit æterna. Pridie Kalendarum Septembrium anno domini millesimo quingentesimo quarto hora completorii. Quam etsi mors pervaserit horrenda, ipsa tamen sic eam alacriter acceptaverit, ut verè visa sit ei insultasse, dicens: Ubi est mors victoria tua, ubi est mors stimulus tuus? Deo autem gratias qui dedit ei victoriam per Jhesum Christum dominum nostrum. Ita siquidem, ut nec vultus ejus venustatem ullatenus immutare potuerit sicque hilaris aspectu colore perseveravit rubicunda ac sic tranquillo repausaret sopore. Cumque corpus mortuæ ex more foret involvendum sollicitius disquisitum nil poterat in ipso cujuspiam morbi vel pestis invenîri, sed ubique solidum & integrum suæ integritatis & castimoniæ etiam in morte servans specimen, cum tam ipsa per multos dies gravi se affligebat inedia. Tertia demum die ab ejus transitu, cæteris enim diebus corpus defunctæ reverenter per ecclesias ibidem cum decenti funeris pompa cantibus & fletibus circumducitur, ad ecclesiam suam majorem reductum vultuque discoopertum semper suæ modestiæ servans decentiam ut eam cuncti procul dubio in pacis quiete pausare judicarent. Sicque eo die, scilicet quarto Nonarum Septembrium, per manus Domini Ballenstetensis, ecclesiasticæ traditum est sepulturæ ad latus scilicet dextrum primæ ejusdem ecclesiæ Abbatissæ, ut ferme eodem videantur requiescere sepulcro. Denique ipso ejusdem piæ Scholasticæ depositionis die scilicet quarto Nonarum Septembrium felicis memoriæ frater Ludovicus suprascriptus ejus consobrinus olim princeps in Anhalt, frater ordinis minorum & ipse ad cælestia migrasse inventus est. Ordine nimirum admirabili illa pia Scholastica ex his hujus periculosæ vitæ erat deo disponente eximenda angustiis sororem ejus Agnem voluit iter hoc præoccupare, deinde subsecuturam Scholasticam per reverendissimum virum fratrem Ludvicum assecurare, ut pariter in regionem longinquam profecturi mutuis confoverent solaciis. Sane sepulcrum hujus piæ Scholasticæ abbatissæ ornari fecit lapide, ejusdem imagine vivaciter insculpto, venerabilis ac generosa Domina Ursula ejusdem ecclesiæ Præpositissa, quæ quam venerabiliter dilexerit viventem, ostendit ex pietatibus, quas devotissime impendit defunctæ cum etiam non participet in fructibus eorum, quæ pia conquisivit ecclesiæ suæ. Scholastica ipsa tamen memor sollicitudinis dilectionis cæterorumque beneficiorum illius veluti grata matri filia annuam eidem solenniter fieri per clerum & canonisas constituit memoriam, licet hanc gratitudinis vicissitudinem eidem justissime impenderet Abbatissa quæ succedit officio, beneficiis & fructu. Denique & sepulcrum ejusdem piæ Scholasticæ hoc decoratur epigrammate elegiacis decurrens versibus. Huc usque *Bassæus*, cujus verba plura adducere, ut memoria illustrissimæ virginis ex Principali Anhaltina domo conservaretur, volui.

Et hîc finire has notas, & nihil amplius addere, decreveram, cum in manus meas incidit Historia Gerenrodensis Monasterii ex Chronico *Jacobi Schopperi*, Theologiæ Doctoris, MSta & quidem Germanico sermone, quam in fine scribit, se mangultam contraxisse ex Chronico Dithmari & MSto quodam Chronico. Ex quo mihi statim in initio dubium de nomine Auctoris nostri natum. In MStis enim Annalibus in principio M. Andream Poppenrodium, & deinde etiam Diaconum eodem modo vocari & scribi, ipsus agnovi, hariolatus tamen sum, rectius scribi Andream Hoppenrodium & esse eundem cum Auctore Genealogiarum. Jam

vero illam conjecturam meam non satis firmo fundamento niti observavi. *Schopperus* enim, qui historiam suam in anno 1568. finit, in Annæ Kitliciæ rebus explicandis, notat *post obitum Nicolai Mylii Witebergâ vocatum esse Andream Poppenrode qui de hac Ecclesia multas notitias collegerit*, qui sine dubio est ipse ille Annalium Gerenrodensium conscriptor, qui tamen à *Schoppero* pariter ac in *Annalibus*, non *Hoppenrodius*, sed *Poppenrodius* scribitur. Quomodocunque autem nomen ejus sese habeat, sufficit, quæ ab eo de rebus Gerenrodensibus congesta, adhuc superesse & publicari. Statim autem in hoc *Schoppero* inquisivi, quam ille post *Hedwigin* quintam Abbatissam sexto loco numerasset, cum ibi in Annalibus Gerenrodensibus defectus aliquis sit; verum Ille etiam sextæ & septimæ Abbatissæ nomen ignorari scribit, & Adelheiden de Bürne octavam facit, quæ Annalibus septima est. Interim hîc inter *Hedwigin* & *Albeidin* inserendam esse Abbatissam *Rikinzam*, videor me clarè docere posse, ex Tabulis ab ea datis Monasterio Mariæ Fontano, altero à nobis milliari, quas proinde integras hîc describam, uti inveni: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego RIKINZA ABBATISSA in Gerenrode, omnibus fidelibus hoc scriptum ad quos pervenit, perpetuam in Domino salutem. Ut mutuis fidelium hominum negotiis justo ac devoto ratiocinationis ordine peractis nec littera oblivionis officiat, nec contraire volentium maligna facultas obsistat, expedit quàm plurimum scripti diligentis adhibito providè cavere suffragio. Noverit igitur tam præsentium universitas, quàm futurorum successura posteritas, quod tres mansos in Paddenstede ad administrationem luminarium Capellæ S. Mariæ in Gerenroth attinentes domui hospitalis in loco, qui Fons S. Mariæ dicitur, sub tali juris conditione possidendos indulsimus, ut per singulos quatuor annos post hujus contractus annum proximos, à præfata Hospitali domo novem solidi Magdeburgensis monete in festo dominorum perselvantur evoluto autem quadriennio consequenter duodecim solidi singulis annis prædicto tempore præfate monete præmemorate capelle impendantur. Ut autem facti hujus series recenter in memoria vigeat, nec adversus eam iniquorum calumnia prævaleat, hanc inde chartam conscribi fecimus, & Sigilli nostri testimonio eam communivimus. Acta sunt hæc Gerenroth, anno incarnationis Dominicæ MCCV. inditione quarta, cum laudamento & assensu Osbudris custodis, qui tunc temporis in procuratione capellam S. Marie habebat. Gillo præposita, Mechtilde decana, & toto dominarum nostrarum conventu præsente, cum subnotatis testibus, quorum nomina hæc sunt, Henricus Cappellanus curiæ nostræ & Canonicus S. Cyriaci Martyris Bartoldus custos. Cristianns sacerdos. Cono sacerdos, Fredericus sacerdos Paulus Diaconus Ericus Subdiaconus Johannes Subdiaconus cum prædictis Canonicis Sancti Cyriaci interfuerunt huic contractui complures alii de familia Ecclesiæ nostre bone opinionis viri.* Ex quibus tabulis restituitur memoria Abbatissæ *Rikinsæ*, ipsis Gerenrodensibus ignotæ, simul etiam aliæ inter testes, ut Mechtildis Decana, sine dubio illa, quæ dein facta est Abbatissa, quamque Serenissimæ Ducum Brunsvicensium Domui suprà asserui. Ex qua tamen familia oriunda fuerit *Rikinsa*, juxta cum ignarissimis scio.

Post *Brigittam de Osle* non minorem defectum aliquot Abbatissarum in *Schopperi Chronico* deprehendo, quàm in Annalibus, putatque ille negligentis hujus annotationis causam fuisse dissidium inter Cæsarem & Papam Romanum propter Investituras Episcoporum & prælatorum, durante etiam bello inter Fridericum Austriacum & Ludovicum Bavarum. Sub Abbatissa Adelheide Anhaltina scribit *Schopperus*, dominium, quod illa habuisset in Egeln, pervenisse ad Principem Albertum de Anhalt per pactum Abbatissæ.

Sub *Adelbeide de Waldis* litem fuisse Abbatissæ cum Decano S. Cyriaci in urbe Brunsviga, quæ tamen composita fuerit, notat *Schopperus*.

Sub *Bertrada de Snaudit* notat *Schopperus*, Principem Bernhardum de Anhalt confirmasse *Jano de Niendorp* Donationem in Opperode, & Janum de Niendorp pincernam hæreditarium Ducatus Brunsvicensis fateri hanc donationem Ecclesiæ Gerenrodensi factam.

Margaretam Merwitziam scribit *Schopperus* aliàs vocari Margaretam de Torgaw.

Post *Scholasticam*, dignitatem oblatam *Margaretæ de Warberg*, notatur in Annalibus, sed *Schopperus* addit, eam abiisse domum ad Henricum de Warberg, fratrem suum. Et sic tandem Te dimitto, Benevole Lector, & valere jubeo.

FR. HEN-

FR. HENRICI BODONIS,
In Cœnobio Clusâ Monachi
Benedictini

SYNTAGMA

De constructione cænobii Gandesiani, perfectione quoque & defectione ejusdem.

Proëmium in Syntagma de constructione cœnobii Gandesiani, perfectione quoque & defectione ejus, Fr. Henrici Bodonis monachi Clusensis.

CUm optimi cujusque viri sensus non ita optimis etiam ciborum ferculis, sicut rerum probè gestarum, lectione reficiantur, ut majorum suorum factis semper, vel cohortetur, vel admoneatur posteritas, cogitabo, venerabili domino & præceptore meo abbate Conrado jubente, de ecclesiæ Gandesianæ fundatione nonnihil commendare litteris, quod vel frugi posteris vel delectabile lectori foret. Id autem ut possem, opusculum illud illustrissimæ fœminæ Hrosuitæ, in quo ecclesiæ memoratæ fundationem heroico canit carmine, fateor me plurimum juvit. Hoc namque post sexcentos annos (nescio quo sydere nobis favente) pulveris ex sinu levatum, plurimorum de ipsâ ecclesiâ non rectè blatterantium & ignota defendentium opinionem & assertionem fortiter abigens, & prorsus refutans, palàm cunctis facit, cœnobium sacratarum Deo virginum fuisse. Taceo quòd & ipsa Poëtis bonorum memoriâ digna, se non uno in loco scribit & appellat monialem. Nihil proinde veri continet, quòd de ecclesiâ Gandesianâ & illi similibus & quidem plurimis, vel dicitur, vel scribitur scriptumque invenitur, quòd scilicet fœminulis fuerint constructæ sub tamen quadam cœnobiali censurâ ad pudicitiæ tantummodo custodiam, unde quando libuisset nubere illis viris liceret. Id ut verum comprobetur fundationis litteræ & locis concessa privilegia in vulgum populentur, & quæ à populo dicuntur fore nulla omnino apparebit. Verum vulpeculæ dolosæ vel carnalis concupiscentiæ, vel fastus ambitionisve secularis dum vineam demolientes cœnobialis vitæ radices abruperunt, & exortis vepribus & spinis quædam priscorum, ut præ oculis est, labrusca remansit. Quæ enim, dum cœnobialis illic perfectio floruerat, vitia fuissent, illa modò habentur mores. Et quis non consummatam esse infelicitatem judicabit? quandoquidem non modo quæ mala sunt delectant, sed etiam placent, at viderint. Cæterùm ut quod cordi fuerat ad rem conferre possem, quâ potui diligentiâ in modum argutæ apis flores plurimos depascentis vetustissimos codices perlustrando scrutari haud destiti, si quid obvium fortassis mihi fieret, quod ad scopum nostrum pertineret. Dumque parvula initia pertinaci (ut hominum mos est) persequerer studio, faventibus & occurrentibus astris, tam ecclesiæ fundationis, quàm etiam donationum multarum litteræ in manus nostras pervenere, quibus apprimè delectatus, rem quam quidem volebam, at quomodo possem dubitaveram, aggressus & feliciter adorsus, ab initio fundationis ecclesiæ ad nostrum usque ævum de illis, quæ notitiæ nostræ oblata fuere, historiam texui, quâ omnibus præsentibus & futuris quàm fortuna passibus erret ambiguis, & quàm multo in loco humanæ res immotæ perseverent, satis superque relucebit. Rerum namque mundalium flos est caducus, & quasi stipulæ flamma levis: læta facilè mutantur, inimica autem & succedunt, & tenatiùs hærent. Rogatum verò pium lectorem velim ne ad inconcinnam sententiarum compositionem, nasum ruget, neque supercilium ducat. Mediis enim

enim (ut ita dicam) incudibus opus hoc ablatum reformatione caruit, & sem per scriptis nostris ultima linea defuit, cùm politiori sermoni operam impertiri simplicitas, quæ bonitatem decet, laboret nunquam. Nolui certè ea quæ didici, vel quæ posteritati conducere judicavi, obliterari, malens inscitiæ meæ mihi testis esse ad posteros, quam illorum, vel voluptati, vel utilitati morem non gerere. Quæ igitur codiculo hoc congessi, animo illis gratificandi elaboravi, ea humili pectore offerens emendanda lectori. Balbus ego loqui balbis statui, magis quàm omnino tacere, reputans mecum, quòd aliquis fortassis veniet, qui robore spiritus, & loquendi & dicendi artis peritior, nostris ruditatem auferet, in suumque Demosthenis oleo nitentem loquendi modum transponet. Et illi me ministrasse haud pœnitebit, nostraque ipse ita suscipiat rogaverim, ut tabellionum prothocolla. Habet quidem ecclesia Gandesiana aliquot abbatissarum nomina cum annorum numero, quo præfuerunt, assignato libris, at omnino fallunt tam annorum numero, quàm regiminis ordine. Tertiæ namque loci abbatissæ numero plus duplicato regiminis annos assignant. Magis illustri Hrosuitæ credendum est, quæ sub septimâ loci abbatissâ scripsit, quàm illis, quæ unde emerserint, nescitur. Diversos abbatissarum vidi catalogos, & quàm diversos, tam etiam varios, & ut de cœteris taceam, nomen Athelheidis tertiæ nusquam suum vidi tenere locum: aut enim immediatè sequitur sororem scilicet Beatricem, aut una, quod magis miror, deest. Verum ordinis veri, nullus fidelior testis, quam privilegia nostra auctoritate fulta, quibus magis standum & absque etiam ullâ hæsitatione credendum, quàm schedulis auctore carentibus, nemo est, qui intelligere non possit. Porrò autem ipsi illustrissimæ Dominæ Adelheidi fundatrici nostræ annum 1124. fundationis Clusini cænobii literæ assignant, vicesimum verò sextum supra millesimum centesimum Barthæ primæ, unde liquidò apparet inter illas nullam abbatissarum regimen administrasse. Vale lector mi candide 1531.

Incipit Fr. Henr. Bodonis de ecclesiâ Gandesimâ Syntagma.

Scripturo mihi de matre nostrâ ecclesiâ Gandesianâ, primum illius fundatorem ut absolvam opus esse judicans, ad illius & nomen & genus memorandum me converto. Et quidem fundatori nomen *Lutholphus* fuit, genus autem ex Saxonum principibus, quin imo *Saxonum ipse Dux*, princepsque potentissimus, utpote cui ex Widekindo Saxonum principe, (quem invictissimus licet Carolus Magnus post annos 30. quàm armis fatigaverat, vix in deditionem cogere valuit) origo fuit, sed supervacaneum, nulliusque momenti æstimavi, viro huic nobilitate clarissimo ab avorum & atavorum (Rhetorum more) potentatu vel dominatu laudem venari. Non enim hic ramus aut sterilis est, aut infœcundus, cui ex radicibus laudum fructus sit quærendus. Licet namque ex potenissimis ut dictum est, exortus sit ipse, tamen potentissimus potentiores (ut ita dixerim) genuit, non solum Saxoniæ Duces sed etiam Romani Imperii moderatores potentissimos, ut ex sequentibus patebit. Unde factum est, quod in trunco sive in radice non invenias, mireris in ramis. Totius itaque Saxoniæ Dux & princeps *Ludolfus ex patre Brunone*, quàm fuit genere nobilis, tam bonitate & vitæ moribus etiam claruit. Dum totius Saxoniæ dicitur, meminisse debuisti Saxoniam & orientalem & occidentalem. Orientalis Albiam attingit. Occidentalis autem Westfaliam continet, cujus Ducatus ab Angriâ nomen habet. Concurrunt utraque simul ad mare usque unde Lubecæ ecclesiam majorem longo post tempore Henricus Dux Saxoniæ princeps Brunsuicensis fundavit. Occidentalis autem Saxonia ab eventu nomen aliud habet, ob frequentem à fide, quam coacti suscepere, defectionem à Carolo M. sibi editum dicente *Westenfeilt* unde *Westfalia*. Utrâque Saxonia Lutholfus princeps potitus filiam nobilissimi principis Francigenarum duxit uxorem *Odam* nomine. Principis nomen *Billung*: dominæ autem sive matris Odæ vocabulum, si non malè characteribus fallor, Proda fuit. Et quidem Oda Illustris fœmina, quam nobilitate splenduit generis, tam etiam virtutibus & certè omnivariis corusca enituit. Quem autem à matre edocta virtutis cul-

tis cultum didicit & coram postea coluit, haud Saxoniæ inuecta dereliquit. Illustrissima Illius genitrix Deo devotissima non interdiu solum orationibus vacavit, sed etiam nocturni temporis quietem proterens, Deo precibus appropinquavit sese, ac vitam suosque illius moderationi recommendans omnibus suis inprecibus Divi Jonanis Baptistæ meritis & intercessionibus se adjuvari exoravit, Quadam igitur nocte dumante aram Divi Joannis suæ devotionis sacrificium omnium gubernatori Deo offerret, & cœli penetralia pulsare videretur, illius, quem precum suarum mediatorem invocavit, apparitione futura edoceri meruit. Quia, inquit, crebra deposcis prece meis te meritis adjuvari, prænuncio tibi progeniem tuam cœnobium nobile sacris virginibus ac Deo sponsatis erecturam, tuamque progeniem augustalem altitudinem ascensuram, ac potentissimè orbi dominaturam. Eo solamine sibi devotam Baptista Christi roboratam relinquens ætherias sedes repetivit.

Genuit autem Ludolfus inclytus Princeps ex Odâ illustri uxore filios *Brunonem* & *Ottonem*, filias quatuor *Hatbumodam*, *Garburgam*, *Ludgardam*, & *Christinam*. Porrò illustris fœmina Oda visionem, quam à matre edocta fuerat, pectore clausam tenuit. Tempore aliquando arridente in mentem revocans, de cœnobii constructione varia secum volutavit. Tandem piissimum principem Ludolphum super re ista convenit, devota Deo devotum, bene cupiens de Deo mereri bene cupientem, & gratificari optantem pulsavit, & facillimè, quod voluit, principi persuasit. Una enim anima ambobus fuit, unus ad Deum affectus duobus. Inito ad rem feliciter auspicandam cum Antistite Hildesianorum *Altrifrido* secretius quodam consilio, in propriâ hereditate loco omnibus noto *Bruntesbusen* sanctimonialium ædificavit monasterium, atque bonis ditavit in honorem sanctorum Joannis Baptistæ ac prothomartyris Stephani. Quod ubi fundavit Romam unà cum suâ conjuge adire deliberavit, ad monasterii fundati tutelam etiam à Papà acquirendam, & omnium donatorum confirmationem irrevocabilem statuendam. Acceptis proinde à rege Ludvico litteris commendatitiis, ad Sergium Papam iter minimè distulit, sed devote conceptum fervorem devotius adimplevit, Papæ quoque acceptissimus, omnium quæ petivit compos evasit. Hujus quidem testes litteras principis hîc ponere placuit. *Quia scriptum est, precium animæ viri divitiæ ejus: idcirco ego Lutholphus Saxoniæ Dux notum esse cupio omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quàm futuris, quòd ego post incoationem monasterii puellarum, quod divinâ inspiratione commonitus, simulque dilectæ conjugis meæ Odæ svadelâ inductus, in honorem præcursoris Stephanique protomartyris in Bruntesbusen ædificare cœpi litteris Domini nostri Ludvici Romanorum regis invictissimi ad Sanctissimum Sergium Papam acceptis, cum prædictâ conjuge meâ, anno Dominicæ incarnationis octingentesimo quinquagesimo tertio, indictione prima, Romam ivi & in præsentiâ ipsius summi Pontificis prænominatum monasterium & omnem proprietatis meæ hereditatem, quam habui, videlicet Gandeshemiâ marcu. & Alumge marcu & Raderinge marcu & Benabia marcu, & Lankidorp marcu, & alia loca plurima cum familiabus utriusque sexus, apostolorum principi pro remedio animæ meæ, & eorum simul, quorum debitor extiti, in jus & proprietatem tradidi: sanctorum etiam Romanorum Pontificum Anastasii & Innocentii pignora gloriosa nobiscum deportanda pio nobis caritatis affectu tradens, petiit & accepit à nobis promissum, ecclesiam in honore prædictorum confessorum ædificandam, & lumen ante ipsorum pignora indeficienter administrandum. Ut autem hæc omnia per succedentia sibi secuta firma & indissolubilia persistant, privilegium plenæ ac perpetuæ libertatis in papyro conscriptum, ubi omnia prædicta continentur, monasterio nostro liberè utendum contradidit. Nos etiam in continenti, duas stolas albas triginta aureis intextas. eidem beato Sergio tradidimus, statuentes, ut abbatissa, quæ pro tempore fuerit, eundem censum sanctæ Romanæ ecclesiæ in signum libertatis singulis annis persolvat. Cum autem divinâ cooperante gratiâ prospere domum rediissemus, gratanter à sancto Collegio recepti. eundem locum sacro Collegio puellarum videntes nimis angustum in quadam sylva hereditatis nostræ, juxta fluvium Gande qui alio nomine Eebterna dicitur, anno ab incarnatione Dominicâ octingentesimo quinquagesimò Sexto, Indictione quartâ, ecclesiam inhonore prædictorum confessorum, non longe à loco priore, celebriori ædificio construximus. Precamur igitur vos legentes nostræ hujus donationis paginam, ut cœlestis regni clavigerum pro nobis sup-*

pliciter exoretis, quatenus post funera carnis nostræ Paradisi januas traditâ sibi potestate nobis aperiat, atque in extremo judicio ad tribunal æterni judicis supplex nobis advocatus existat, omnium sanctorum interventione, Amen.

De cœnobii fundandi loco divinitus monstrato.

Reversus ad lares proprios laudabilem virginum adunavit chorum regi summo desponsandarum, quibus filiam suam Hathummodam, alias jam bene vitam cœnobialem dictam, & Altfridi Episcopi Hildesianorum benedictione in abbatissam consecratam, præfecit. Deinde animo admodum sagaci locum, quo ecclesiam sive cœnobium majus priore ædificare posset, exploravit, & divinis obsequiis illud mancipare ad honorem Sanctorum Anastasii & Innocentii Pontificum. Quod autem in hereditate propriâ ædificasse dicitur, eo est, quòd habitationis propriæ locum ad construendum locum delegit. Eum namque locum, qui hodie usque Lutolvessem dicitur, mansionis placitæ terminum habuit principi bene adornatum, & aulis bene excultum, de quo in divi Georgii martyris ecclesiâ accessum & facilem & expeditum habuit. Ab ipsâ enim aulâ suâ transitum fieri fecit ad summi regis aulam ducentem. Astipulatur dictis Hrosuita cœnobii ejusdem virgo, in suo de constructione monasterii Gandesiani poëmate. Cum autem pagum, vel, ut dicimus, villulam exiguam inter umbrosos colles trans Ganden omnia vastissimâ sylvâ occupante haberet, quo sese setigeri gregis custodes ex more reciperent, & tam lassis membris suis quietem, quam gregibus contra bestiarum incursus securitatem capesserent, contigit biduo ante omnium Sanctorum celebritatem ut ipsi subulci dum nocturno tempore scrofis sive porcis curam impenderent, maximo cum stupore plurimis (ut videre videbantur) lucernulis silvam densissimam nemusque opacum oppleri, corusco admodum splendore funestas tetræ noctis tenebras fugatas, admirabantur. Quam visionem cum patri domus annunciassent, demonstrato illi loco, quem lux ipsa perfuderat, in commune vigilare statuerunt, & illi quidem, si iterum eadem contingerent, ille verò, si vera indicassent, experiri cupientes. Insomnem itaque sequentem ducentes noctem, ecce accensas iterum lucernulas & numero auctas quidem videre, illarumque splendore non secus atque auricomus ipse Phœbus locum præfudisset radiis tenebras cessisse. Hujus visionis ordinem dum omnium ad aures fama portasset, illustris principis notitiam fugere haud quivit; & quidem tacuit, at intimo corde rem consideravit. Nocte igitur celebritatis, multis sibi junctis longissimo intuitu contemplabatur certior fieri cupiens, res ipsa si tertiò appareret. Nec mora, posteaquam enim nemus teterrima nox omnium oculis abscondisset, eum locum, quo cœnobium fundandum divina electio eligerat, pulcherrimo ordine plurima circum dederunt luminaria, quæ tanta luce coruscabant, ut non horrendas solùm tenebras loco pepulissent, sed etiam umbras ipsas arboreas abstulissent. Hæc ubi princeps clarissimus cum adjunctis sibi clarissimè perspexisset, gratias Deo egit, utpote qui tali signo de ecclesiæ fundandæ loco cogitantem signatus fuisset. Haud enim dubitavit eum locum sanctificandum quem ita luce insolitâ jam tertiò demonstrasset. Eam ob rem electissimæ conjugis suæ illustris Odæ consensu mox operarios accivit plurimos, & locum quem cœlitus lux missa circumdederat aggredi jussit, arbores succidere, vepres spinasque evellere mandavit. Mundato dein loco, & omnibus obstantibus erutis, ecclesiæ ædificandæ operam impertitur diligentem, atque divino amore flagrans opus acceleravit.

De lapidibus ad fabricam necessariis cœlitus proditis.

Interea cùm ad fabricam convenientes non possent nancisci lapides, ob idque templi opus inceptum moraretur, illustris fœmina Hathumoda loci prima abbatissa, mœsto valde animo tulit moram, timens ne lapidum defectu ab intentionis magnitudine fundantium locum animus resiliret. Quam ob caussam, tam nocte, quam die multo se frangebat labore, summi opificis thronum usque devoto corde adiens & illius orans omnipotentem potestatem. Credidit enim se fide firmâ & non intermissâ precum instantiâ illius opem in re tam arduâ sibi impetraturam. Utque multiplicatis precibus citius divinum auxilium mereretur, subjectis sibi sororibus junctis

ctis intimè postulavit cœlitus solamen ferri, quibus ad bene cœpta perficienda penè nihil superesse humani consilii videretur. Nec mora, quam tam fidenter quærebat pietatem promptulam adesse meruit experiri. Post enim jejunia, post preces devotas, cum die quadam ante altare petitam opem ne largitas divina protelaret, devotis precibus & lacrymis precaretur dulcisonæ cujuspiam vocis susurro, quam lapidi insidentem progressu esset offensura admonetur sequi alitem. Quam admonitionem devoto pectore gratulabunda complectens, & exsurgens locoque discedens, ad cœptam templi fabricam properavit. Deinde accersitis ad se cementariis, jubet sequantur se præeuntem. Cum autem saxum magnum sibi in visione designatum haut procul vidisset, candidulam in eo sedentem columbam conspexit. Ubi verò ad saxum usque venisset ales, perinde atque diceret venite, levi alarum volatu deferens volitare ante eos cœpit, suumque volatum gradientibus contemperans in montem usque perduxit. Quò cum pervenissent, columba resedit, & illis aspicientibus humum rostro percussit, sub cujus aggere lapides latuerunt hominum cogniti nulli, & perfuncta officio ales disparuit. Tunc Christi virguncula locum emundari jussit, tellurisque admodum molem tollere, divini promissi credula præcepit. Quo facto thesaurus eousque incognitus apparuit, tanta videlicet petrarum abundantia, ut non ad templum solum sufficiens foret, verum etiam ad totius cœnobii perfectam usque consummationem omnium judicio satis superque esset. Locus autem ille, quo lapides tollebantur in ecclesiæ fabricam, mons iste & locus est, ubi modò rei dignâ animadversione plectuntur, & malam videmus crucem erectam: cumque lapidum ad omne votum cementariis copia ministraretur, multo conamine opus cœptum acceleravere.

De morte Ducis Lutholfi fundatoris.

Interea temporis inclytus princeps Lutholphus, qui Deo in terris domum fundaverat, ad domum non manu factam in cœlo vocatur: Sicq; qui magno licet animi desiderio ecclesiam illam atque cœnobium ædificare cœpisset, non tamen perfecit, impiâ sorore illius vitæ stamina rumpente. Hic tamen, cùm lecto procumberet, electissimæ conjugi suæ Odæ, nec non filiis suis carissimis, Ducibus Brunoni & Ottoni, omnem structuram cœnobii & ecclesiæ commisit, & ne quid moræ in his paterentur mandavit: Sicque plurimorum cum dolore rebus valefecit humanis, non dubium de morte ad vitam transmigrans æternam. Sepultus fuit in ecclesiâ Bruntehusensis cœnobii, donationis autem per se factæ cum Papæ consensu litteras dedit.

Donationis per Ducem Lutholphum factæ indices litteræ.

Quia scriptum est, precium animæ viri divitiæ ejus, idcirco ego Lutholphus simul cum conjuge meâ Odâ, quandam hereditatis nostræ partem Dei ancillis tradendam pro redemtione animæ nostræ, & eorum simul, quibus debitores sumus judicavi. Proinde omnes ubique in Christo fideles tam præsentes, quàm futuros nosse volo, me ad ecclesiam Gandersheimensem sanctimonialibus ibidem Deo servientibus tradidisse quicquid in Gandersheimia marcu, & in Runderiâ marcu habui, in terris, in sylvis, campis pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, propriis vel communibus domibus ædificiis vel prius habitis, vel postea constructis mancipiis quoq; diversi generis, vel conditionis, mobilibus & immobilibus, & in quibuscunq; rebus cum omni integritate eorum. Et ut hæc traditio firmior esset, & indissolubilem per succedentia sibi secula auctoritatem habere posset, filiam meam Hathumodam nomine, sacro velamine ibidem consecrari faciens, tam Imperiali auctoritate, quam sedis apostolicæ litteris, & Episcopali benedictione muniri curavi, & sanctorum Christi confessorum Anastasii Papæ & Innocentii corporibus & tam sancti Salvatoris, quàm ejus sanctæ genitricis & duodecim apostolorum dignis reliquiis, à venerabili Papâ Sergio acceptis, adornare studui. Cujus litteras quamvis in Papyro secundum pristinam Apostolicæ sedis consuetudinem scriptas habeamus, hic tamen propter illos, qui illas habere non possunt, ponere dignum duxi. Unde parum perlegentes, vel audientes, à me ad illius verba se convertant. Sergius Episcopus, servus servorum Dei, omnibus venerabilibus confratribus nostris archiepiscopis, seu reverendissimis & sanctissimis Episcopis, religiosis abbatibus, clericis, comitibus

tibus, atq; cunctis fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ præsentibus & futuris. Omnis itaque Christianorum militia sciat, ac sine ullâ dubitatione indubitanter agnoscat, quia mandante nobis Domino atq; invictissimo rege nostro Ludvico, ut pro cœnobio quod avus & postea ejus carissimus genitor in bonore omnipotentis Dei dedicaverunt ad eundem sanctum locum de sanctorum Christi corporibus mandare deberemus: Pro quâ videlicet petitione congruâ & satis justâ, hunc venerabilem & gloriosum Comitem Lutholphum nomine, qui eidem loco sacro præest, cum Imperiali Epistolâ ad nos dirigere studuit. Nos quoq; tam saluberrimam dignamq; postulationem cum magnâ lætitiâ & exsultatione suscepimus ac pro salute patriæ ac magno caritatis amore, quam erga Christianissimum Imperatorem & dominum nostrum habemus, beatissimorum Christi præsulum Innocentii & Anastasii Papæ, nec non reliquias Domini ac salvatoris nostri, sanctæq; ejus Genitricis Mariæ, atq; duodecim apostolorum, ad prædictum sanctum locum deferenda libenter præbuimus. Propterea has vobis omnibus in Christo piè viventibus nostras Apostolicas litteras monstrari jussimus, ut non (quod absit) increduli, sed modis omnibus existat veratenus, quòd nos prædicto huic Lutholpho glorioso Comiti prædictorum sanctorum corpora Innocentii & Anastasii Papæ sive reliquias dedimus. Hæc sunt verba epistolæ, quam mihi venerabilis Papa Sergius in papyro, ut diximus, scriptam & suo sigillo munitam dedit: quam ita ideo huic traditioni meæ inserere volui, ut quicunque legerit sciat, vel quantâ auctoritate locus iste in monasterium sit fundatus & consecratus: vel quorum sanctorum corporibus & pignoribus illustratus: vel ad quorum sanctorum memoriam hæc mea traditio, quam ad ecclesiam Gandesbemensem ancillarum Dei deputavi, sit facta.

De Odæ Ducis Ludolphi relictæ processu.

Translato ad cœlorum regna inclyto principe ac Duce Lutholpho, illustris ejus conjunx semper Deo devota devotius se gerebat, & carissimis filiabus se adjunxit, unà cum illis, quod ab ipsis fieri voluit, Deo placere studens. Cœnobio filiæ præfuêrunt, illæ filiabus, & omni studio quicquid Deo famulaturis necessarium vel judicavit vel perspexit, id procurare & Deo ad cœnobium perficiendum sategit providere. Interea temporis caram Odæ filiam, Lutgarden nomine, rex Francorum Ludvicus sponsam postulavit, & conjugem atque reginam duxit in cœnobii Gandesiensis bonum.

De Hathumodæ primæ abbatissæ obitu & Garburgis primæ electione,

Illustrissima Domina bonorumque memoriâ digna filia Odæ & serenissimi principis Lutholphi Hathumoda, postquam viginti duobus annis virginibus Christi pia mater præfuisset, diem suum obivit extremum, suæ sorori Garburgi sedem regiminis dimittens. Erat quidem ipsa Garburgis potenti cuidam Bernrado desponsata, & ut sponsa, quantùm honestas expostulavit, vestita quidem fuit, sed animo non hæsit illi sponsus, unde nuptiis renuncians se Deo devovit. Quod ubi sponsus rescivit, Gandeshemiam veniens sponsæ requirit Colloquia. Recusat illa, importunius ille agit: matris illa tandem mandatis obtemperans ora præbet, Ad quam ita exorditur: famâ, & ut videre videor, non mentiente didici te niti nostrum disrumpere pactum, atque fœdifragam solvere promissum, Id te scire volo, quòd cum sospes revertar è bello, ad quod senioris nostri regis jussu accelero, te mihi sociabo etiam invitam, & tuum pessundabo votum. Dixerat & mente leviusculâ caput jactans & ora, per suum & gladium & candidulum jurat collum, verba quæ dixisset ad rem citiùs collaturum. Cui voce submissiore Garburgis respondit: Christi & voluntati & protectioni me committo: sic mihi fiat, ut ipse decreverit. Abscessit, bellum intravit, citò sensit non rectè se locutum. Qui enim virginem alto voluit detrudere proposito equo dejectus finem illic vitæ accepit. Sicque virgo Christi amori juncta in illius desponsatione permansit, mater & magistra illis facta, quæ ad Gandesianum confluxerant cœnobium.

De Brunone & Ottone Filiis Lutholphi Ducis.

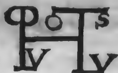
Patre ac illustrissimo principe Lutholpho vitâ perfuncto, *Bruno* filius illius natu gran-

tu grandior terræ Ducatum suscepit, & una cum fratre Ottone ad opus inceptum quicquid necessarium videbatur, suppeditavit. Idem quoque Bruno cum fratre Ottone Ludvicum regem Franciæ orientalis, ad quem tunc Saxonia spectabat, adivit, & uno simul animo ipsum cœnobium Gandesianum cum omnibus illius possessionibus ipsi regi atque Imperio tradentes tuendum, & summâ videlicet auctoritate defensandum, perpetuò commiserunt. Quod piissimus rex assumtum sequenti privilegio donavit.

Privilegium Regis Ludvici,

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Ludvicus divinâ favente gratia Rex. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis quiddam conferimus, & necessitates ecclesiasticas nostro sublevemus juvamine, atq; regali tueamur emunitione, id nobis & ad mortalem vitam temporaliter transigendam, & ad æternam feliciter obtinendam profuturum, liquidò credimus. Quapropter noverit omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quàm futurorum, industria, qualiter Bruno & Otto nostri fideles comites, in procerum nostrorum præsentiâ tradiderunt nobis quoddam monasterium, quod dicitur Gandesheim, quod Ludolff eorum genitor in primis ædificare cœpit, & reliquias Sanctorum Christi confessorum Anastasii & Innocentii ob honorem Christi illuc venire fecit quod est constructum in honore sancti Stephani protomartyris Christi, & omnia, quæ ad idem monasterium jure ac legitimè pertinere videntur, & cui Garburch soror eorundem Comitum sanctimonialibus præesse videtur, eo videlicet rationis tenore, ut & præfatum monasterium regio sublevaretur munimine, & sanctimoniales fœminæ ibidem Deo famulantes in nostro consisterent patrocinio, & quamdiu in illorum progenie aliqua sanctimonialis fœmina, quam vitæ religio & sanctarum scripturarum instructio, & omnium bonorum morum commendet compositio, absque ullius personæ contradictione sanctimonialibus fœminis esset prælata. Et si aliter (quod absit) evenerit, quod talis in illâ progenie inventa non esset, quæ præfatis scilicet virtutibus non ornata videretur, cæteræ sanctimoinales fœminæ dignam Dei servitio, quamcunq; vellent, eligere inter illas potestatem haberent. Unde per hoc nostræ auctoritatis præceptum decernimus atq; jubemus, ut præfati monasterii sanctimoniales fœminæ desideratam à nobis, nullo inquietante, electionem obtineant, atque Imperialem in cunctis rebus, decimis & possessionibus quas nunc quolibet jure acquisitionis possident, vel in futurum Deo opitulante habere debent per cuncta seculorum curricula firmam & immobilem teneant immunitatem. Et nullus princeps, vel alius quilibet exactor, judiciariam potestatem, vel freda exigenda, seu mansiones vel paratas faciendas in eodem monasterio nisi ex consensu & petitione ejusdem monasterii abbatissæ habere præsumat. Et homines illius abbatissæ, sive liberi sint, sive servi, nulla judiciaria coërceantur potestate, sed in præsentiâ ejusdem abbatissæ advocati, & eorum rectitudinem acquirant & cæterorum perficiant. Et ut hæc nostræ auctoritas concessionis & confirmationis firmior habeatur, & per futura tempora à fidelibus nostris melius observetur, veriusque credatur, manu nostrâ propriâ subter eam firmavimus & annuli nostri impressione sigillari jussimus. Datum 6. Kalend. Febr. indictione decimâ anno dominicæ incarnationis octogintesimo septuagesimo septimo, anno primo Ludvici Serenissimi Regis in Orientali Franciâ regnantis. Actum Franconfurt in Dei nomine feliciter. Amen.

Signum Serenissimi

Iste Ludvicus filius fuit Ludvici regis Orientalis Franciæ: postea enim quàm miserabili sorte Ludvicus Caroli magni filius ipsum regnum Franciæ, quod Romanum in se habuit Imperium, filiis suis partiens, diem clausisset extremum, ita partitum mansit ad usq; ultimum ex Caroli stirpe natum. Hic autem Ludovicus, qui hoc privilegium dedit, Ludvico & Carolo rege ac patre vitâ functo, cum fratribus Carolomanno paternum divisit regnum Orientalis videlicet Franciæ, & in suam partem accepit Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & Lotharingiam. Hic illustrissimorum Ducum Saxoniæ Brunonis & Ottonis sororem Lutgardam nomine duxit in uxorem.

De cruore sancto Gandesiam translato.

Idem serenissimus rex Ludvicus de Dominico cruore nonnihil habuit ad se usque à majoribus deventum. Hunc cruorem maximâ habuit in reverentiâ, atque non secus atque preciosissimo illo gaudebat thesauro. Regina autem illustrissima Lutgardis clanculum illum regis thesaurum abstulit, fore magnum arbitrans, si tam preciosus sanguis ad ecclesiam illam, quam pater suus in Gandesheim ædificaverat, transferretur. Quod ubi perfecit, regi tandem factum innotuit, qui satis anxie tulit thesaurum sibi preciosissimum ablatum, & plurimum scrutando, quis facti auctor fuisset, nitebatur explorare. Ubi verò reginæ anxio satis pectore factum indicavit, & tantum sibi thesaurum ablatum plurimum quereretur, illa delinito illustrissimi regis animo, se sacrum cruorem non abstulisse tantum dixit; Sed & tutiori loco & ubi majori in reverentiâ haberetur collocasse affirmavit, in famigeratissimam ubique terrarum ecclesiam â patre suo ac principe Lutholpho in Gandesheim constructam Verbis suis illustrissimâ fœmina regem vicit, & quem ad dandum ipsum sacrum cruorem plurimis impellere non potuisset, ut ablatum Gandesiamque transportatum, non solum grato portaret animo, verum etiam ut regiis locum ipsum sacri cruoris respectu donariis cumularet, impetravit, ut in sequenti patet privilegio.

Donationis regis Ludvici privilegium.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Ludvicus divinâ favente gratiâ rex. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis quiddam conficimus, & necessitates ecclesiasticas nostro sublevamus juvamine, atque regali tuemur munitione, id nos, & ad mortalem vitam corporaliter transigendam & ad æternam feliciter obtinendam profuturum liquidò credimus. Quapropter noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quam futurorum industria, qualiter nos pro remedio animarum piissimorum antecessorum augustorum, & ob nostræ mercedis augmentum nec non pro dilectâ conjuge Lutgardâ ac carissimâ prole nostrâ, quasdam res proprietatis nostræ ad monasterium, quod dicitur Gandesheim, concessimus quod est constructum in bonore S. Stephani protomartyris, & in nostro constat patrimonio, hoc est, in villâ, quæ dicitur Tengstede, & in villâ, quæ dicitur Erike in pago, qui vocatur Sutburingiâ in Comitatu Ottonis, cum domibus ædificiis campis, agris pratis, pascuis, silvis, cultis & incultis, aquis aquarumve decursibus, viis & inviis, accessibus cum adjacentibus, finibus, exitibus cum regressibus, & quicquid ad præfatas villas jure ac legitimè pertinere videtur. Ita ut quicquid ab hodiernâ die deinceps abbatissa & sanctimoniales fœminæ præfati monasterii inde facere voluerint, liberam ab omnibus perpetualiter habeant potestatem faciendi. Si vero persona qualibet posterorum nostrorum, quod minimè credimus, hoc nostræ concessionis præceptum irrumpere tentaverit, & immunitatis & electionis à nobis concessæ scripto continetur violandum decreverit: omnipotentis Dei iram incurrere se nullò modo dubitet, & coram justo judice, in tremendo examinis die, se rationem inde redditurum minimè ignoret. Et ut hæc nostræ concessionis auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora à fidelibus nostris melius observetur, veriusque credatur, manu propriâ nostrâ subter eum confirmavimus & annuli nostri impressione signari jussimus. Datum 5. Idus Febr. Indictione decimâ, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo septuagesimo septimo Anno primo Ludvici serenissimi regis in orientali Franciâ regnantis. Actum Franconfurt in Dei nomine feliciter Amen.

(Suturingia est Suderdöringland, ibi jacet Erick & Tengstede, quas villas cœnobio Gandesiano rex dedit)

Illustris Oda multis donatur à Ludvico rege.

Idem quoque Serenissimus rex Ludvicus conjugis dilectissimæ genitricem Odam regio munere donavit, tali conditione, ut illa donatis quoad viveret uteretur, post autem felicem illius mortem ita donata ad cœnobii possessionem cederent. Tradidit itaque illi in Northoringiâ, hoc est, in Northdoringlant, Wanzele-

Wanreleta. Ipsa terra, quia jam ad Saxones longiusculè pertinuit, nomen illi mutatum est, & orientalis plaga Saxoniæ vocatur.

De Ducis Brunonis intempestâ morte.

Inclytus princeps Bruno sexto, ut putatur, anno regiminis Garburgis sororis suæ, cum contra infideles, Saxoniam irrumpentes, procinctum movisset, & totum penè hostium fudisset exercitum; iterum illis in unum confluentibus, Dux inclytus cum duobus Episcopis & plurimis de populo crudeliter occiditur. Et licet quidam libri ab infidelibus Danis ipsum ad bellum provocantibus martem tentasse scribant, & jam illis terrâ pulsis, cum victor renavigasset, insperatò ventorum turbinibus in profundum navibus pulsis diem clausisse extremum; id tamen paleam esse certum est: cum Hrosuita poëtis temporibus illis vicinior ab Ungaris ipsum cum Episcopis interemptum pedestri describat sermone. Iste Bruno Dux magnanimus urbem principalem caputque novi Ducatus futuram Brunsuigam fundavit. Isti Brunoni quidam chronographi fratrem assignant Tanquordum nomine, a quo ipsi Brunsvigæ Tanquordevorde nomen accesserit, verum ego nusquam inter filios Ducis Lutholphi illum scriptum reperi.

De inclyti Ducis Ottonis principatu.

Posteaquam illustris princeps Bruno absque herede terris nostris excessit, cœlicumque palatium petivit, frater illius Otto principatu terræ donatur à rege Ludvico. Hic patris carissimi votum, quod ad cænobium fundatum habuerat, prosequebatur, & dilectissimæ genitricis dominæ Odæ voluntati plenè obsecundabat, atque novellam ecclesiam dignis exornans cultibus, cœnobii mœnia & commoda puellis Deo servituris perfecit.

Dies consecrationis ecclesiæ decernitur.

Perfectis igitur cunctis, dies illa, cujus in medio noctis tertio quondam fulsere divinitus lucernæ, dedicationi eligitur, ut quæ fuerat fundandæ ecclesiæ quodammodo initium, foret etiam Deo consecrandæ ac militiæ instituendæ, ut ita dixerim, primiceria. Erat autem dies illa quâ, vastum per orbem omnium sanctorum venerabile festum peragitur, primâ videlicet dies mensis Novembris. Quâ lucescente plurimæ hominum catervæ confluxerunt Gandesiam, adesse optantes tantæ celebritati. Sole autem lucifluos spargente radios, pulcherrimus ille virginum chorus, susceptis patronorum corporibus, gratulando inferunt ecclesiæ novæ dulcisonis resonantes ac jubilantes hymnis. Cunctis tandem ritè peractis, reverendissimus in Christo pater ac dominus *Wicbertus, ecclesiæ Hildesianæ sextus antistes*, ipsum templum Deo dedicavit in honorem Divi Johannis Baptistæ, sanctorum Innocentii & Anastasii Pontificum, ac omnium sanctorum, quorum tunc festum celebrabatur. Consecratum fuit ipsum templum & Deo dicatum cœnobium Gandesianum, anno Domini octingentesimo octogesimo primo post Deiparæ virginis partum. Ex tunc in sylvestribus illis quondam locis divinæ laudis carmina cœtus ille virginum resonabat, omnibusque, quotquot Dei famulatui adscriptæ fuerunt, sanctimonialibus fœminis virgines cœnobii Gandesiani claro perfectionis lumine cœnobialis conversationis tramitem ostendebant. Generis quidem atque generositatis luce rutilabant, at virtutum nitore omnium penè oculos reverberabant.

Ducis Lutolphi transferuntur ossa.

Primi quoque fundatoris Illustrissimi Principis Lutolphi ante fabricam ecclesiæ vitâ functi ossa ex veteri ecclesiâ cœnobii Bruntehusen in novum templum consecratum transtulerunt, eadem in australi parte ecclesiæ sepelierunt, in loco, qui modò ad sanctum dicitur Stephanum, ubi illius hodie usque sepulchrum cernitur.

Rex Ludvicus moritur & illius conjunx Lutgardis.

Serenissimus rex Orientalis Franciæ Ludvicus, ubique ad honorem Dei conferre decreverat, cœnobio Gandesiano, & donata chirographis corroborata ex sententiâ perfecisset, diem suum clausit extremum. Quem illustrissima conjunx & regina

regina Lutgardis adhuc inter ipsa novellæ ecclesiæ congregationis læta, quibus virginum illa congregatio cum Odâ venerandâ jocundabatur cœnobium sequendo, rebus excessit humanis potitura cœlestibus.

Inclytus Arnolphus princeps rex eligitur.

Et quia Serenissimus rex Ludvicus non dimisso herede humanis exsutus æthera petivit, ob id fratris illius Carolomanni filium Arnolphum regem Orientalis Saxoniæ principes terrœ statuerunt. Habuit hic in regni sorte Boariam Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Frisiam, Lothringiam. Hic bellicosissimus Princeps Slavos domuit ac Normannos, tandem post multas victorias vocatu Papæ Formosi ad urbem usque progreditur, & victoriâ adversariorum potitus à Pontifice coronatur, nomenque Augusti sortitur.

Regis Arnolphi postea Imperatoris ad cœnobium Gandesianum Donatio.

Expugnatis fortissimè adversariis, cum quid daturus esset Papa Formosus pectore suo volutaret, & quicquid in mentem venisset non dignum judicaret, atque regi proposita non tanti æstimata ab ipso Rege videret, sciscitabatur quonam munere illius majestati gratificari posset. Ad quem Serenissimus Rex fertur dixisse. Quicquid tua sanctitas obtulerit minus est, nisi unum, quod Romæ occultatum est mihi præstiteris: & adjecit crucem illam, in quâ Christi omnium redemtoris sanguis est, quem à Constantinopoli invictissimus Constantinus Romam transtulit, mihi ob gratiam inventam impertiatur tua sanctitas opto. Et licet non gratam beatissimo Papæ, nec etiam Romanis ipsis auditu placitam Serenissimus rex voluntatem pandisset, majestatis tamen auctoritas impetravit. Cùm igitur in Augustum regem Papa benedixisset, ipsam Dominici sanguinis crucem in collum coronati posuit, cupito illum munere dignatus. Cùm autem felicissimè in propria rediisset, consilio cum reginâ inito quonam loci tam preciosum Christi sanguinem locaret, ubi debito honore haberetur: Illa priorum memoriam docta, qualiter videlicet & Serenissimus Rex Ludvicus eum, quem ipse habuerat sanguinem, sive sacrum cruorem, Gandesianum ad cœnobium dedisset, Regis animum eò inflexit, ut & ipse crucem illam sanguine Christi preciosam ad cœnobium, à Ducibus Saxoniæ ædificatum, transferret, datisque ad ipsum templum regiis muneribus, quo veneratione dignâ coleretur in perpetuum curaret. Ad Reginæ igitur votum Invictissimus Rex Gandesiam venit, & munificentissimè suis donis locum cumulavit. Dedit primùm crucem illam cum Christi sanguine preciosam, & quo coleretur honore statuit. Deinde ad prædecessorum memoriam & salutem, in usum ancillarum Dei ibidem Deo, sanctisque ejus divina obsequia die noctuque persolventium, quicquid habuit in *Crucht* & in *Calcheim* & in *Bliderstorp*, in Comitatu * * * datis litteris donavit. Villæ sunt jacentes cis Rhenum magnis divitiis abundantes.

De morte Garburgis primæ Ducis Lutholphi fundatoris filiæ cœnobii abbatissæ secundæ.

Postquam illustrissima Regina Orientalis Franciæ Lutgardis suo obitu matris venerandæ Odæ pectora mœroris telo perfoderat, illius soror Garburgis cœnobii Gandesiani abbatissa viginti duobus annis in regimine completis, dolorem dilectæ matris adauxit, naturæ atque Deo concedendo, non præter totius congregationis mœrorem. Plurimùm enim cœnobio profuit reginæ, sororis videlicet, adjuta pietate: unde regnum tam Ludvici, quam Arnolphi & aliorum principum animos sibi conciliat. Sepulta apud sororem suam Hathumodam diem operitur communis resurrectionis.

Christina prædictarum soror abbatissa eligitur.

Sede per mortem generosæ Garburgis vacante Sororem vitâ functæ Christinam nomine concors sororum congregatio in abbatissam elegit, quam electam Præsul Hildesianus, Wicbertus nomine, consecravit. Hujus frater illustrissimus Othu

Otho Dux Saxoniæ nominis hujus primus, & matris tam religiosæ quàm venerandæ Otho atque sororis ipsius videlicet Christinæ abbatissæ, defuncti quoque Patris ac principis intuitu, miro satagit modo & studio quicquid virginum congregationi frugi esse cogitaverat, & etiam provideatur in futurum expedire, suppeditare. Et hic quidem exterorum curam habuit, & rebus necessariis pro virili incubuit: mater autem Oda laude omni dignissima, non filiam congregationi prælatam solùm, sed etiam quotquot divina electio illuc loci adduxerat, non secus atque communis omnium mater, ad meliora suo studio provexit. Unde factum est, ut miratu omnium dignam illic conversationem institueret, & honestate multâ præditas virgines totus penè mundus Odæ illustrissimæ matris diligentiâ educatas clamaret.

Otto illustrissimus Saxoniæ Dux rex fieri petitur.

Cùm post invictissimi Augusti Arnolfi mortem (miserabilem quidem eò, quòd Pherecydis fata in illum ceciderint, hoc est, pediculari morbo insanabili obierit dominator orbis) cùm, inquam, post illius obitum filium ejus Ludvicum in regem Franciæ Orientalis suffectum, Italiæ quoque regno, armis fugato Berengario, potitum, ipse tandem Berengarius captum incarceratumque oculis privasset, res Franciæ ancipiti casu fluctuare viderentur, omnium potentum Franciæ unâ sententiâ sceptrum regni Ottoni Saxoniæ Duci afferendum decretum fuit. Erat enim illustrissimus Dux Otto & virtutibus cunctis pollens, Francigenis verbo, opere, consilioque potentior, & miro tam ab ipsis Francornm potentibus, quàm à Saxonibus pro probitate ingenitâ affectu colebatur. Unde ipsæ virtutes, quas in illo venerabantur, adsciscere sibi sceptrum videbantur regium. Ubi autem regii nominis fama principis aures attigerat, ætatis jam penè decrepitæ memor omnino votis principum contrarias sensit, & se non potentem armis ob naturæ imbecillitatem caussabatur, sed tamen nunquam regi surrogando se defuturum dixit, sed consilio, auxilio, & quibuscunque posset regiis rebus opem laturum. Cùm proinde Franciæ principes se suâ spe frustratos cernerent, Ottonis Ducis Saxoniæ providentiæ commissum voluerunt ad discernendum, quis Orientalis Franciæ regio diademate coronandus esset tantâ rerum curâ impendente. Qui secum meditari cœpit primùm, deindeque cunctis animo deliberatis Conradum Ludvici ultimi ex filio, ut creditur, nepotem illis persuasit in regem sufficiendum. Quem cùm illis obtulisset, non dubiam Francigenæ de oblato per tanti principis judicium tenuere sententiam, sed directis in illum votis, regem Orientalis Franciæ elegerunt, coronatumque diademate regio nomine donaverunt. Erat autem ipse Dux Franciæ Conradus, & ætate pollens, & viribus plurimum valens, unde videbatur regiis rebus opem ferre posse. Rex igitur constitutus nihil sine Ducis Ottonis consilio, vel tentavit vel perfecit principis senioris experientiæ deferens & fidelitati illius se committens anno 913.

Illustris princeps Otto Dux Saxoniæ in fata concessit.

Ultimam penè ætatem cum illustrissimus Saxoniæ princeps Otto attigisset, & tam pietate admirandus, quàm laudabili canicie venerandus omnium judicio diceretur, vetiti pomi morsu haustum venenum lethale illius viscera flatum Deo reddere coëgit. Ejus mors adeo congregationem virginum electissimam perculsit, ut præter illum etiam vivere se posse dubitarent. Unde totum triduum inhumatum servabant viri cadaver, sperantes se illius spiritum superis revocaturas. Saxigenæ ad exanimis lectum Principis cum Francigenis occurrunt, cadaver pariter & stratum lacrymis madefaciunt. Generosa mater Oda se superstitem filio doluit, undique voces resonant mœstitiam. Potentum tandem consilio tanti principis ossibus dignus præparatur locus in ecclesiæ medio, in crypta sub choro. Quo deposito dignus terræ princeps terræ commendatus aliquando reddendus vivificanti Deo.

Illustrissima fœmina & digna tantarum filiarum mater Oda moritur.

Post completos annos ætatis centum & septem illustrissima & genere & vitâ Oda, tam ætate, quàm virtutibus etiam omnigenis plena, diem obiit extremum, & terris erepta dubio procul omni cœlis collocatur. Capit inter filias Mausoleum in

aquilonari parte chori, ubi cum filiabus ultimum viventium omnium operitur diem.

Illuſtris Domina Chriſtina abbatiſſa fatis dat manum.

Non diu ſuperſtes omnibus orbata remanſit Chriſtina abbatiſſa, ſed bis ternis in regimine annis completis debitum carnis Deo ſolvens, ſpiritum, quem dederat eidem reddidit, aliquando reddendum. Et hæc matris ſororumque virtutum heres, earum etiam loculis ſociatur animâ poſitâ. O Gandeſia! Gandeſia! vide fundatorum tuorum buſta: & quidem illorum victitas munificentiâ, lætaris fundatoribus illis: at ſubeat mentem tuam, quid voluerint tantis ſtipendiis eccleſiam donantes. Jacet apud te pater, jacet apud te filius, filiabus juncta mater: jacebis & tu, quisquis ſacerdotiis eccleſiæ gaudes: reſurgent illi, reſurges & tu. Illi donaverunt in divini obſequii augmentum, tu videris qualiter utaris.

De Henrici Ottonis filii principatu.

Erat illuſtriſſimo Duci Ottoni filius Henricus nomine, qui patri in Ducatu Saxoniæ ſucceſſit. At neſcio quo ſydere inter Sereniſſimum regem Conradum, principis Ottonis conſilio ad regni faſtigia provectum, & Henricum ipſius Ottonis filium Saxoniæ Ducem diſſenſio adeo gravis orta fuit, & in finem penè usque regis perduravit, ut ipſe rex Conradus & Duci Henrico Ducatum & Ducatui Ducem, tam dolo, quàm vi moliretur auferre. Sic enim inclytus princeps rebus ſuis, & quidem ſatis opimis aliorum invidentiam irritavit.

Quomodo idem Dux Henricus Ottonis filius eligitur in regem.

Cum regni ſui anno ſeptimo ſereniſſimus rex Conradus, malâ preſſus valetudine, diem ultimum jamjamque ſibi impendere ſentiret, principes & Duces regni, excepto illuſtri principe Henrico Duce Saxoniæ, convocari fecit. Quibus coram ſe poſitis dixit: me hominem Deus vocat, nulla vos rogo regnandi ambitio inflammet, ſed Henricum Saxoniæ Thuringerumq; Ducem prudentiſſimũ eligite ac regno præfectũ Dominum habetote. Cujus ſententiæ cum principes conniviſſent, fratrẽ ſuum Everhardum rex ita alloquitur: Cernis, frater mi, diutius hac vitâ frui me non poſſe, idcirco tui conſiderationem habeto, & meo tui fratris conſilio intendito. Sunt nobis copiæ, ſunt exercitus, ſunt urbes & arma cum regalibus inſigniis, & omne quod decus Imperii depoſcit, præter fortunam & mores. Fortuna Henrico cedit, rerum publicarum ſumma ſecus Saxones eſt. Sumtis igitur hiſce inſigniis lanceâ, armillis aureis, ac diademate, ito ad Henricum pacemque facito cum eo, ut eum fœderatum poſſis habere in perpetuum. Et iſte quoque, licet lacrymas fudiſſet, in regis tamen fratris conſilium itavit & juſſa perfecit. Rege proinde vitâ pariter & regno perfuncto, omnium vota in illuſtriſſimum Saxoniæ Ducem Henricum Ottonis filium diriguntur, & pari conſilio rex Orientalis Franciæ eligitur. Hic dum quæreretur aſſumendus in regem aucupio operam dare invenitur, unde *Aucupis* nomine vocatur. In regem ſuffectus coronari noluit, dicens: Satis mihi eſt, præ majoribus meis nomen regis adeptum, penes nobiliores ſint unctio & diadema. Quæ illuſtriſſimi principis verba plurimis placuerunt: ſed & Imperium ſibi oblatum acceptari renuit: Unde factum eſt, ut à nonnullis catalogo imperii dematur. Rex iſte Henricus Sereniſſimus & totus inclytus, tanto virtutum cumulo dives, potentiâ tantâ excelluit, ut viri ſpecies imperium meruiſſe non injuriâ dicatur. Mathildam regis Theodorici filiam uxorem ac reginam adhuc vivente patre duxit, ex quâ tres filios Ottonem, Henricum & Brunonem genuit. Henricus Bavariæ Dux evaſit: Otto rex ac tandem Imperator: Bruno annis tredecim archipræſul eccleſiæ Colonienſis fuit, vir magnæ perfectionis & ſanctitatis. Iſte monaſterium S. Panthaleonis in Coloniâ fundavit, & abundantiſſimè dotavit: cujus monaſterii abbas mille quaſi florenos pro confirmatione largitur Papæ. Rex iſte Henricus Sereniſſimus Goslarienſem civitatem fundavit: totius etiam religionis amator, & aviti ſpiritus egregius ſucceſſor, quemadmodum avus ſuus inclytus Dux Saxoniæ Gandersheim præclariſſimum virginum fundavit cœnobium, ita & ipſe in Quedelingeborg

longe

longè lateque omnibus notum monasterium ædificavit. Serenissima illius conjunx regina Mechtildis sanctitate clara, & totam stirpem Saxonum nobilitans virtutibus suis, hospitalia multa variis in locis erexit. Monasterium etiam monialiumin Northusen extruxit, quod malo omine in secularem Canonicatum est mutatum viginibus pulsis. Viderint quid fundatrici responsuri sint rei auctores. In Cosungen etiam virginum cœnobium : monasterium insuper in Polde, quasi in palude ordinis Præmonstratensis ipsa fundavit

De lanceâ Salvatoris.

Hujus serenissimi regis temporibus Burgundiorum rex Rudolfus lanceam magni Constantini habuit, in quâ de clavis Domini crux quædam fabricata fuit. Hanc lanceam precibus atque minis à Rudolfo rege Henricus iste obtinuit, per quam sæpè postea contra inimicos triumphavit. De illius creberrimis victoriis, qui scire aliquid voluerit Chronica legat, & quod miretur inveniet. Ipse tributum Ungaris negavit infidelibus & Christianis dominantibus.

Rex Henricus filio suo primogenito nuptias facit.

Missis ad Anglicorum regis palatium nunciis Eaditham regis Everardi vitâ jam functi filiam à tenente sceptrum filio rogavit Ottoni proli regiæ. Gratiam habuit rex, sororem, rogatus & nedum Eaditham solùm, sed etiam alteram illius sororem paranymphis regis assignavit, dans plenam regiæ prolis alteram eligendi facultatem. Oris Saxonicis invectas puellas cum serenissimis regibus Henrico patri ac Ottoni præsentassent, & utram eligerent, illam sponsam futuram Anglici regis mandato panderent. Quam postulavere illam & in regnum assumserunt, & nuptiis institutis proli regiæ regiam sobolem junxerunt.

De donatione regis Henrici ac morte illius.

Inter cætera, quæ serenissimus rex Henricus ecclesiæ Gandesianæ impertitus est bona, cvrtes suas largitus est Herrihusen & Felberge cum omnibus eò pertinentibus. Machtilda regina prædium unum in Frisiâ ad idem cœnobium dedit. Postea autem quàm sedecim in regno annos compleverat, Romam devotionis (ut quidam ajunt) aut Imperii sumendi (ut alii dicunt) gratiâ petivit: at in ipso itinere morbo correptus diem obivit extremum, & in cœnobio, ipse in quod Quedelingeborg fundaverat, reportatus, humo commendatur, anno Domini nongentesimo tricesimo sexto.

De electione Hrosuitæ abbatissæ.

Ad describendas abbatissas ratio me à cœptis de regno Ottonis revocat, ne dum diademata admiror nimium videar tempus regiminis abbatissarum negligere Christinâ illustri dominâ è medio vivorum sublatâ, venerabilem admodum matrem generosamque dominam Hrosuitam in abbatissam electam reverendus pater ac dominus Walbertus, ecclesiæ Hildesianæ septimus Antistes, unà & alias sorores consecravit: has quidem velamine sacro Deo dedicans, illam autem benedictione in abbatissam cœnobio Hano venerabilem fœminam fuisse ex congregatione illâ sanctâ electam litteræ tradunt posteritatis notitiæ.

De Luthgardis electione.

Hrosuitâ rebus humanis exemptâ, illustris domina Luthgardis regimini ancillarum Dei præficitur, quam voluit ab Hattone Episcopo Moguntino benedictione consecratam. De Hattone illo qui scire volet Chronica legat, & non bona offendet. Hæc Luthgardis nominis hujus prima Ottonis Saxoniæ Ducis in cryptâ quiescentis filia fuit.

De Windilgarde.

Lutgardi regimine & vitâ perfunctâ illustris domina Windelgardis in locum illius surrogatur, quam Sehardus Episcopus Hildesianus consecravit. Hæc ecclesiam extra opidum in honorem Deiparæ virginis ædificavit, quam & benedixit, Deoque dicavit.

Otto primogenitus regis Henrici rex constituitur.

Evivis Serenissimo Rege Henrico per mortem sublato primogenitum illius nobilem heredem Ottonem terræ maximates regem constituerunt. Hic Regni terminos maximè dilatavit, & Otto magnus appellatus est. Filios habuit Ludolphum, Wilhelmum, Ottonem. Lutolphus Dux evasit Suevorum, Wilhelmus archiepiscopus Moguntinus, Otto Rex Romanorum. Otto magnus habuit fratrem & sorores duas. Henricum postea Ducem Bavariæ, Garburgam, Haddvich. Garburgam Lotharingiæ Dux Giselbertus uxorem accepit; quo defuncto regi franciæ nubsit, & mater fuit Friderici archiepiscopi Moguntini, quem postmodum propter traditionem Otto Magnus depositum acceptare monachatū coëgit. Eadem Garburga Francorum regem Lotharium genuit Ludovico. Haddvig Francorum Comiti Hugoni nubsit, qui postea in regem fuit coronatus. Et quia serenissimus Rex Otto reginam matrem illustrissimam Machtildem aliquantulum inhonorasse dicitur, privando illam dotaliciis, quam tamen sibi, ut decuit, reconciliavit, ex ipsis, quibus defendentibus robur Regni accipere debuisset, Deus judex justus illi Regni turbatores suscitavit. Frater namque illius Henricus, quorundam persuasu, mala in regem moliebatur, ob id videlicet, quòd Otto nondum in Regem patre electo natus fuisset, ipse autem à Rege Patre genitus. Filius etiam Ottonis Lutolphus, Suevorum Dux in regem patrem multa tentavit. Dux insuper Lotharingiæ Giselbertus, cui soror regis Ottonis nubserat, ad mortem usque persequebatur. Verum omnium moderator Deus, qui non nisi Regis peccatum purgare voluit, non nisi & Regi expurgatores illos dedit: haud enim aliud poterant, quam incessere Regem.

Illustris princeps Henricus, regis Ottonis magni frater, filiam suam Deo in cœnobium obtulit.

Inter nubila illa cum Rege Ottone & fratre ejus Henrico tempora, Henricus clàm Gandesiam properat, inque ecclesiam beatæ virginis extra opidum nuper extructam se recepit. Missis dein ad venerabilem illustremque abbatissam Windelgardam nunciis dominicum sibi cruorem præsentari petivit. Quo impetrato, votum Deo Christo fudit, seque filiam suam *Garburgam* nomine perpetuo illius servitio traditurum promisit, posteaquam cum fratre pacisci contigisset. Illam, ut conjecto, filiam ex prima uxore Juditta Arnolfi Ducis Noricorum Ducis filiâ habuit. Post longā iteratamq; in fratrem Regem conspirationem, inclytus princeps Henricus factorum pœnitens, depositis Duce dignis paramentis, & vilioribus indutis, humi se in Dei ecclesiâ coram fratre Rege Ottone prostravit, veniam & gratiam quærens. Eâ pietate motus Rex pius & fratri errorem indulsit & paullo post Bavarorum Ducem fecit. Qui Dux confirmatus Hungaros potentissimè fudit, stravit ac vicit, eisque irrumpendi in Saxoniam facultatem ademit omnem. Quibus peractis filiam Garburgam, & bene moratam & bene etiam Litteratam, Deo in Cœnobio Gandesiano maximo cum honore obtulit. Habuit idem princeps ex Juditta filium nomine Lutolphum & filiam Lutgardam vocabulo. Hanc illustrissimo Franciæ Duci Conrado in conjugio sociavit, Lutolpho autem filio *Hermanni Suevorum Ducis* filiam accepit, unde factum est, ut tam Franci, quàm Suevi Ottoni obedirent Magno.

Privilegium Ottonis regis primi Gandeshemensi cœnobio datum.

Rebus cum fratre compositis Rex Otto ecclesiæ Gandeshemensi non defuit, sed interpellatus sequens privilegium dedit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Otto divinâ favente clementiâ Rex. Noverint omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum industriæ, qualiter nos remunerationis æternæ gratiâ monasterium Gandesheim nuncupatum in honore S. Mariæ & omnium sanctorum à nostris constructum progenitoribus, nostri immunitate patronicinii donamus, sanctimonialibus ejusdem cœnobii electionis arbitrium concedentes, omniaque à prædecessoribus nostris Regibus illuc collocata, Ludvico scili-

cet

cet, prædia in Tengstede & Erike & Bliterstede cum familiis cœterisque omnibus appendiciis in pago Suturingiâ in comitatu, cui tunc temporis Otto præfuit, & ab Arnolpho proprietates, in villis Crucht & Calcheim nominatis illò traditas, & à proavo nostro Lutolpho, qui prælibatum construxerat, monasterium, quicquid in confinio villarum infra nominandarum, id est, Gandesheim Rundina, Deguste, Lankendorpe, proprietatis habuit, datum: & ab ejus conjuge Odâ villam in Wantzlevâ cum omnibus jure illuc pertinentibus. Et ab uno nostro Ottone villâ in Hollenstede cum omnibus appendiciis suis traditâ hoc regalitatis nostræ curtis etiam Herebusen & Felberge cum omnibus eò pertinentibus, quas dominus ac genitor noster Henricus Rex præfato dedit monasterio cum prædio illuc à domina ac matre nostrâ Machtildâ reginâ in Frisiâ collato, præcepto confirmamus. Tradimus insuper earundem victui sanctimonialium quicquid proprietatis hactenus habuimus in villa Mundelingen in pago Hartheri in Comitatu Ehrenfridi. Jubemus quoque, ut nullus Comes, vel alius quilibet exactor, judicariam potestatem vel freda exigenda, seu mansiones seu paratas faciendas, in omnibus monasterii locis, nisi ex consensu abbatissæ monasterii ejusdem, habere præsumat. Et homines illius abbatissæ sive liberi, sive servi, nullâ judiciariâ coherceantur potestate, sed in præsentiâ ejusdem abbatissæ advocati eorum rectitudinem acquirant, & cæterorum perficiant. Et ut hæc auctoritas nostra firma permaneat, & per futura tempora à fidelibus nostris melius observetur, manu propriâ subtus confirmavimus, & anuli nostri impressione sigillari jussimus. Datum 4. Non Maij, anno Dominicæ incarnationis 946. Indict. 2. anno domini Ottonis piissimi regis II. Vuerlabum in divinitatis nomine.

Signum Domini Ottonis serenissimi Regis.

Rex Otto Augustus benedicitur.

Orientalis Franciæ rex Otto post plurimas tam de Ungaris, quàm de Berengario regni Italiæ invasore, victorias ac demum Romanorum post coërcitionem urbem Romam ingrediens honorificè suscipitur, à summoque Pontifice Joanne applaudentibus cunctis Imperatoris & Augusti nomen benedictus sortitur, anno domini 9. Hic Otto primus & Otto magnus, qui etiam amor mundi vocatus est.

Hujus prima uxor regis Angliæ filia Eaditta Parthenopolin sive Magdeburg fundavit, rege in Italiâ agente quâ tandem ibi feliciter sepultâ Adelheidin reginam, Lotharii regis Italiæ, cujus regnum contra Berengarium defensavit, uxorem duxit. Hæc fuit filia Rodulphi Ducis Burgundiorum: quæ sepulta in Zelse diœcesis Moguntinensis quiescit, ubi dictus Imperator duo monasteria unum monachorum, alterum monialium ædificavit, & suo more optulentissimè dotavit, utraque illarum uxorum sancta creditur.

De Ottonis magni filio Ottone in regem benedicto.

Invictissimus Imperator Otto in Saxoniam ex Italicis oris reversus, filium suum Ottonem cunabulis ferme adhuc obsitum, in regem Aquisgrani benedici fecit.

De Garburgis secundæ in abbatissam electione.

Posteaquam illustrissimæ Dominæ Windelgardi inferias celebrassent, sorores Dei obsequiis in cœnobio Gandesiano deditæ, in clarissimam fœminam, dominam Garburgem Henrici Bavarorum, Ducis Ottonisque magni fratris filiam vota dirigentes abbatissam illam elegerunt. Quam electam reverendissimus pater dominus Ortwunus Hildesianorum Antistes consecravit.

De illustri virgine sanctimoniali cœnobii Gandesiani Hrosuitâ.

Sub illustrissima Dominâ Garburgi ista secunda vitam egit ac floruit illustris virgo sanctimonialis Hrosuita in Saxonia nata, miro ingenio ac doctrina clarens, & in utroque scribendi genere admirabilis, cujus opera sunt;

Ad virgines sacras castitatem & continentiam hortando latino sermone.
In laudes beatæ virginis elegiaco & hexametro versu librum unicum incipientem: Unica spes.
Historiam resurrectionis Dominicæ: postquam corporeo Christus.
Historiam & vitam S. Gangolphi, O. pie lucifator.
Historiam & vitam S. Pelagii martyris: Inclyte Pelagi martyr.
Historiam concursionis S. Theophili: Postquam lux fidei.
Historiam S. Proterii & S. Blasii: Qui velit exemplum.
Historiam S. Dionysii carmine elegiaco: Dum factor.
Historiam passionis S. Agnetis virginis: Virgo quæ vanas.
De gestis Ottonum, sive gesta Ottonis magni primi in Germania Imperatoris panegyricum versu hexametro: Pollens Imperii Regnator.
Et præscripta quidem in lucem per calcographos edita habentur cum comœdiis sequentibus.

Comœdia.
- Prima, Gallicanus.
- Secunda, Dulcitius.
- Tertia, Callimachus.
- Quarta, Abraham.
- Quinta, Paphnutius.
- Sexta, Fides Spes & Charitas.

In æmulationem Terentii.

Verùm de fundatione cœnobii Gandesiani versu hexametro scriptum opus, cui etiam beatissimorum Pontificum Anastasii & Innocentii vitas eodem genere metrorum contextas præmisit, pulveribus longissimis temporibus abditum nostro ævo vix lucem vidit, aliquibus etiam foliis privatum: taceo quòd & vetustate nonnullis in locis, non litteræ tantùm, verùm & totæ sententiæ absumtæ sunt. Græcæ etiam linguæ notitiam habuit, coætanea Joannis Anglici quæ doctrinâ suâ Papatum meruit.

Monasterium beatæ Mariæ Virginis construitur.

Ecclesiam illam extra oppidum, quam Domina Windelgardis ædificari fecit, in cœnobium virginum Ordinis Divi Benedicti, illustrissima domina Garburgis, hujus nominis secunda convertit, & ad rem istam bene cunctis dispositis triginta personis locum aptissimum reddidit, quas etiam sustentavit necessaria alimenta suppeditando.

Alterum Privilegium, quod Otto magnus dedit.

Posteaquam Augusti nomen Serenissimus Rex Otto magnus obtinuit, tunc & alterum privilegium cœnobio Gandesiano dedit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto Dei gratiâ Imperator Augustus Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus & futuris, quomodo Ludolphus proavus genitor noster Dux Saxonum, quoddam monasterium in loco Gandesheim nuncupato, construxit cum venerabili conjuge sua Oda primordium ejus constructionis affirmans cum filia consecrata, quam Dei servitio ibidem nuncupavit, simulque cum ea tradens dotis nomine quicquid pretii habuit in Gandeshemia marcu & in Aliunga marcu, & in Lacberica marcu. Postquam autem memoratus Dux migravit à seculo, ejusque venerabilis conjux viduata remansit, filii eorum Bruno & Otto adierunt Ludvicum venerabilem Regem, qui sororem eorum in matrimonium acceperat, & tradiderunt ei memoratum monasterium, quod Lutolphus eorum genitor in primis ædificar coepit, cum omnibus, quæ ad idem monasterium, jure ac legitime pertinere videbantur, eo videlicet rationis tenore, ut præfatum monasterium regio sublevaretur munimine, & sanctimoniales fœminæ, ibidem Deo famulantes in ejus & deinceps succedentium consisterent patrocinio Regum. Quod ille desiderium gratanter accepit, atque auctoritate regali concessit easdem sanctimoniales potestatem habere inter illas, quamcunque vellent eligere, electionem nullo inquietante, sed imperiali auctoritate protegente per cuncta seculorum curricula firmam & inviolabilem teneant, De-

inde concessit omnes mercatores à Reno usque ad Albiam & Sale transeuntes ad usus sanctimonialium ibi degentium, censum telonii persolvere. Postea vero tradidit ad supradictum monasterium in pago, qui vocatur Suturingia, in Comitatu Wilhelmi, quicquid habuit in Tengstede, in Erick & in Bliderstede. Ac deinde dotavit venerabilem socrum suam Odam, quæ ejusdem monasterii fundatrix exstitit, post obitum Senioris ejus Lutolphi, tradens ei in pago Notoringia in Comitatu Theodorici, in loco Wetzeleva, nuncupato, quamdiu superstes in hac vita remansisset, post obitum vero ejus absque contradictione heredum ejus concessit auctoritate regali eandem hereditatem jure perenni ipsi monasterio in proprietatem, pro remedio animarum piissimorum antecessorum Augustorum, & ob suæ mercedis augmentum, nec non pro dilecta conjuge Lutgarda. Hoc igitur venerabili exemplo provocatus Arnolphus Rex tradidit ad idem monasterium in beneficium per interuentum conjugis suæ Odæ, nec non Hildegardis venerandæ nepotis ejus in eleemosinam divæ memoratæ aviæ Ludvici Regis, genitorisq; ejus Carolomanni Regis, nec non & pro beatissimorum Regum, videlicet Ludvici & Caroli patruorum ejus commemoratione, animæque remedio, ad usus ancillarum Dei ibidem Deo sanctisque ejus divina obsequia die noctuque persolventium, quicquid in Crucht & in Calchcim & in Bilderstorp in Comitatu N. Hæc omnia, quæ præsenti scripto continentur expressa, bonæ memoriæ genitoris nostri more antecessorum nostrorum, Regum videlicet & Imperatorum concedimus & donamus. Et si persona quælibet posterorum nostrorum, quod minime credimus, hoc nostræ concessionis præceptum irrumpere tentaverit, & violandum decreverit, Dei omnipotentis iram incurrere nullo modo dubitet, & coram justo judice in tremendi examinis die se rationem redditurum. Ut autem hæc nostræ concessionis auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora melius observetur, veriusque credatur, propria manu subter eam firmavimus, & anuli nostri impressione signari jussimus. Datum tertio Nonas Novembris An. 975. Indictione 4. an. Regis Ottonis 15. Imperii 8. Actum Palathe in Dei nomine feliciter Amen.

Rex Otto secundus Patre ac Imperatore adhuc vivente Augustus creatur, & Otto ipse videlicet Pater moritur.

Postea quam ob Leonis Papæ expulsionem, Romanos obsitione & fame plurimum afflixisset Otto magnus, & vi vim inferre Romani nequivissent, in deditionem coacti Principi invictissimo portas aperuere, ac honorificè susceptum etiam nolentes Augustum senserunt, Quibus feliciter actis, filium Regem Ottonem Augustus Otto Pater ad se accitum, & à summo Pontifice coronari, & à populo universo Augustum salutari fecit. Deinde Constantinopolitani Imperatoris filiam, Theophanii nomine Imperatori filio suo Ottoni in matrimonium conjunxit. Omnibus demum bene compositis, reversus ex Italia Pascha Domini Quedelingborch celebravit, ac deinde Martianopoli Ascensionem Domini ferians morbo corruptus anno Imperii sui 13. diem obivit extremum. Hic primus venas argenti & æris juxta civitatem Goslarium invenit, Parthenopoli sive Magdeborch cultu regio humatus adhuc cernitur summa in ecclesia quam fundaverat.

De Ottone secundo Imperatore.

Iste Otto tam ab eventu, quam à corporali qualitate nomina sibi obtinuit. Ad qualitatem enim corporis rubicundiorem Rufus dictus fuit: & quia ante se patrem cognominem habuit Otto secundus appellatus est: demum ob fortitudinem, & in Sarracenos sanguinolenta prælia sanguinarius & pallida mors Sarracenorum nuncupatur.

Privilegium primum Ottonis secundi ecclesiæ Gandesianæ datum.

Hic Imperator filiam suam carissimam Sophiam nomine illustrissimæ Domi-

næ Garburgi cœnobii Gandesiani abbatissæ divino famulatui enutriendam & instituendam tradidit, & sequens privilegium dedit.

*In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divinâ favente clementiâ Imperator & semper Augustus. Omnibus fidei ac nostræ majestatis debitum & fidei servatoribus per subjectum adhibitis scriptum titulum patere volumus, qualiter dilectæ conjugis nostræ Theophanii Imperatricis Augustæ votum & interventionem sequentes, filiam nostram carissimam nomine Sophiam Deo & sanctæ genetricis illius Mariæ virgini, sanctisque confessoribus Anastasio & Innocentio, quorum ecclesia in loco Gandesheim nominato honorificè constructa videtur, cui etiam Garborg neptis nostra sub præsenti tempore abbatissa præesse dignoscitur, devoto animo obtulimus, atque ut sacra scripturæ litteras ibi edifcat, vitamque & conversationem sanctimonialium Deo illic servientium imitetur, præfatæ abbatissæ nutriendam commendavimus eidem ecclesiæ ac prænarratis sanctis, nec non virginibus Deo illic servientibus ob nostri nominis parentumque nostrorum memoriam, in die oblationis ejus donantes nostræ proprietatis quendam locum Blidestadt nominatum in Comitatu Siggonis & in pago N. Insuper **** ad nos pertinens Suzare, Ericha, Robenstad, Nuenstad Womestroverich, Wolferesuiniden, in præscripto Comitatu sitis, sylvam in Dunstedriâ marchâ. Illa atque hæc omnia cum omnibus rebus illuc ritè pertinentibus, in mancipiis utriusque sexus, ædificiis, areis, terris, cultis & incultis, agris, campis, pratis, pascuis, sylvis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, piscationibus, viis & inviis, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, cunctisque aliis impendiciis, quæ aliquo modo nominari possunt, hac nostræ auctoritatis donationis ad integrum supra scriptæ ecclesiæ in proprietatem tradidimus. Et ut hæc nostræ donationis integritas per futura temporum curricula inviolabilis & inconvulsa permaneat, hoc nostræ celsitudinis præceptum conscribi, manuque propriâ subter notatum sigilli nostri inpressione jussimus subsignari. Datum 2. Kal. Octobris anno Dominicæ incarnationis 979. Ind. 6. anno autem regni Ottonis secundi 19. Imperii verò 12. Volckvelden in nomine Dei feliciter Amen.*

Alterum ejusdem privilegium.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Otto divinâ favente clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum præsentium atque futurorum solertia, quod nos more antecessorum nostrorum regnum videlicet coimperatorum legitimo sortientes connubio nostræ dilectæ conjugis Theophanii quendam juris nostri locum Pateleche nominatum, in pago Ambraga in comitatu Wychmanni constitutum, cum cunctis cujuslibet utilitatis rebus abbatissæ monasterii in Gandesheim in perpetuam proprietatem donavimus; firmiterque legavimus cum cæteris compluribus villulis ad præfatum locum pertinentibus, ac utriusque sexus mancipiis, ædificiis, campis, terris, cultis & incultis, pratis pascuis, sylvis, aquis aquarumve decursibus, piscationibus, molendinis, venationibus, exitibus reditibus, viis & inviis, quæsitis & inquirendis, eâ videlicet ratione, ut quicquid exinde sibi placuerit faciendum, omnium contradictione prorsus personarum contemtâ faciat. Et ut hoc largitatis nostræ præceptum stabile firmumque perpetim credatur sigillo nostro signari jussimus, manuque propriâ subtus notando confirmavimus, Datum anno Dominicæ incarnationis 979.

Privilegium ejusdem tertium.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divinâ favente clementiâ Imperator Augustus. Omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quàm futurorum, piæ devotioni patere volumus qualiter nos dilectæ conjugis nostræ Theophanii Imperatricis Augustæ ac carissimæ filiæ nostræ Sophiæ votum sequentes, ob dilectionem & interventum neptis nostræ Garburgis abbatissæ venerabilis, ad ecclesiam, cui ipsa præesse videtur, in loco Gandesheim constructam, ac in honore sanctorum confessorum pariter & Pontificum Anastasii & Innocentii consecratam, Urbalem bannum, quem vulgariter Burchban vocant, ante-prædecessores nostros videlicet & Imperatores ad prædictam pertinentem hac nostrâ præceptione noviter confirmamus. Et insuper Deus nostra donationis Urbales bannos, unum in Seburg, alterum in Greve, in jus præfatæ ecclesiæ & abbatissæ, modò & in futuro ibi præsidentis à novo concessimus, atque illuc hac nostræ auctoritatis confirmatione ad integrum tradimus, eâ videlicet ratione, ut prædicta

dicta Garburch venerabilis abbatiſſa, ſuæ ſucceſſores præſcriptorum locorum bannos ſub ſuo jure perpetim teneant, nec ullus deinceps Comes, vel Advocatus aut alia quælibet perſona, ſive voto ſive juſſu, ſuper jus nominatæ Gandesheimenſis eccleſiæ abbatiſſæ aut ſibi ſuccedentium poteſtatem ſuper eosdem bannos aliquo modo habere præſumat. Et ut hæc noſtræ donationis aut confirmationis auctoritas per futura tempora credibilior & ſtabilior habeatur, hoc noſtræ celſitudinis præceptum inde conſcribi, manuque propriâ ſubtus notatum ſigilli noſtri impreſſione juſſimus aſſignari. Datum 4. Iduum Martii anno dominicæ incarnationis 980. Indict. 7. anno verò ſecundi Ottonis. Actum Tomborch in Dei nomine Amen.

Signum Domini invictiſſimi Im-

Ottonis ſecundi, peratoris & ſemper Auguſti.

De morte Ottonis ſecundi & tertii Imperio.

Poſt plurimas victorias & Romanorum ad pacem ſervandam cohertionem, Otto hujus nominis ſecundus Imperator & ſemper Auguſtus Romæ ultimum clauſit diem, ibidemque honorificè terræ commendatus requieſcit. Sortitus eſt autem regni ſui heredem filium Ottonem, qui illius nominis tertius ob egregia facinora & creberrimas contra infideles victorias Mundi mirabilia appellatus fuit. Et licet pene puer judicaretur ob ætatem, nam decem & octo annos natus fuerat, matris tamen ſcilicet Theophanii Auguſtæ conſiliis & Divi Bernwardi, quem morum habuit inſtitutorem, ductu regni habenas & tenuit & gubernavit. Vir tandem effectus Romam adiit, & ipſis Romanis petentibus Pontifice tunc ſummo defuncto Brunonem, conſangvineum in Petri ſedem promovit: à quo & coronam Imperii Auguſtique nomen accepit. Hic quibus eccleſiam Gandeſianam donaverit ad meam non venit noticiam. Ille carens herede cum conſenſu ſtatuit ut exinde non hereditate ſed electione Imperium quis teneat.

De morte Garburgis ſecundæ.

Poſteaquam illuſtriſſima fœmina Domina Garburgis, hujus nominis ſecunda, cœnobii Gandeſiani abbatiſſa Henrici Bavarorum Ducis filia, cui magnus Otto patruus fuit, annos quinquaginta duos cœnobii ipſius regimen optimè (utpote quam dominus omnigenarum virtutum decore adornaverat) manu tenuiſſet, feliciter obdormivit in Domino, cui ſimilis in religionis ſacræ cultu poſt obitum illius non ſurrexit. Cum illius namque pheretro primæ inſtitutionis integritas monaſterio eportabatur, & novus exinde vivendi modus, auſteritatis quidem primariæ impatiens, delicatulis autem fœminulis mirum in modum gratus, aſſumebatur. Ubi autem luxus & ſuperfluitas rerum ædes cœnobiales intraverunt, pariter cum illis & inſolentia comitabatur & placiti libitique licentia.

De primæ Sophiæ Ottonis filiæ electione.

Ad futuræ verò abbatiſſæ electionem adunatæ virgines vota ſua in Sophiam ſecundi Ottonis filiam direxerunt, & eandem in defunctæ ſedem admittentes abbatiſſam fecerunt. Hæc eſt illa, quæ graviſſimas diſſenſiones inter Hildeſianos & Moguntinos Præſules inſtruxit. Primum enim inter Oſdagum Hildenſemenſem & Willigiſum Moguntinum antiſtites litis cauſſam fecit velationis ſibi impendendæ benedictione: non enim niſi à palligero, hoc eſt, archiepiſcopo velari voluit. Ad quod dum ſuis malè dulcoratis verbi Willigiſi animum inflixiſſet, adeo animavit, ut mordaciter Oſdago, valdè reverendo viro, & ex monacho Augienſis cœnobii Epiſcopo facto, reſiſteret & ad ſuam Parochiam eccleſiam Gandesheimenſem pertinere aſſeverans diem decerneret, quo ad velandas virgines Gandesheim adventurus poteſtatem Epiſcopalem diceret ſe ejus loci oſtenſurum. Convenit autem ad

diem constitutum & Osdagus, suum in ecclesiam ipsam jus defensurus. Constitutis igitur in loco Episcopis duobus, ad unam eandemque rem perficiendam, & hic suum ostendit jus, ille verò sibi competere vero jure voluit. Tandem post longam disceptationem favore multitudinis archiepiscopo destituto, & coram multis Episcopis in jure convicto, ad altaris absidem cathedram Episcopalem Osdagus Antistes Hildensemensis poni jussit, hac tuitione locum ac regimen defendens. Interposuit autem se disceptationi Ottonis tertii regis præsentis mater Theophanii & suis cum Episcoporum eorum positorum precibus id obtinuit, poscente, imo ultrà, quam credibile est, rogante, Moguntino ut ad altare principale ipsâ die mysteria peragere, ita videlicet, ut Dominæ Sophiæ simul Antistites duo velationem peragerent, cæterarum verò solus Hildesianus perficeret. Concessum est petitioni, & locus caritati fraternæ datus, factum insolitum quiddam, duo Episcopi ex latere altaris sederunt Pontificalibus paramentis festivè infulati. Ventum est ad ancillarum Dei consecrationem, tunc Episcopus Hildesianus, qui antea à Pontificali jure timebatur dejectus, subito Dei judicio erectus inter missarum solemnia primò Dominum regem, si in sororis suæ velationem consentiret, humiliter requisivit, deinde alios. Quibus consensum fatentibus, primò Dominam Sophiam si ad Hildensemensem sedem sibi suisque successoribus subjectionem & obedientiam profiteretur, interrogavit, deinde alias velandas. Quæ unanimi consensu religionem & subjectionem professæ sunt, publicèque denunciatum est omni clero & populo, archiepiscopum nihil juris sibi in ecclesia vendicare præter consensum & permissum Episcopi Hildensemensis. Interfuerunt huic rei Episcopi Millo Mindensis, Hildebaldus Wormatiensis, Recharius Paderbornensis.

Sophia deinde matre defuncta ad fratres sui Ottonis, videlicet tertii, palatium in vitâ etiam Garburgi abbatissa secunda, Willigisi archiepiscopi factione promota se recepit. Erat enim litteris imbuta & leges quoque calluit humanas, quapropter Otto frater ejus Imperator eam petivit sibi concedi ab abbatissa: fuitque ultra biennium rebus Cæsareis dedita varium de se spargens rumorem. Defuncto autem Osdago & in ejus locū surrogato Gerdago, etiam brevi vita functo, Bernwardus tertia Ottonis opera Hildensemensis Episcopus ordinatur. Hic licet Dominam Sophiam summo honore semper coluisset, rem tamen istam, quam dimisso cœnobio tentavit, gravatim tulit. Quapropter blandius illam admonitam, ad monasterium quibus potuit hortabatur: & licet surdis auribus verba sua capi videret, haud tamen destitit, quod æquum fuit inculcare. Ubi autem Viri sancti admonitionem ingrato animo Domina Sophia accepit, admonentem primò declinavit, deinde patrocinaturum sibi Moguntinum accersit, & illius, ut antea in Osdagum, ita nunc quoque in Berwardum animos concitavit, muliebri persuasione jurisdictionem cœnobii Gandesiani ad Moguntinam, non ad Hildesianam pertinere ecclesiam perdocens & asseverans: sicque ad cœnobium reversa inter sorores displicentiæ plurimum contra Episcopum Bernwardum seminavit. Instabat interea dies, qua illustrissima Domina Garburgis cœnobium quod construxerat post prioris combustionem consecrari optavit, verùm valetudo adversa, quæ longiusculè illam fatigaverat, eam id operis obire non sinebat. Sophia illud laboris ipsa Garburgi abbatissa annuente assumsit perficiendum, quæ primò ad morem suū Episcopum contemnens archiepiscopum Willigisum accersivit, quo decernente, dies consecrationis in commune constituitur. Archiepiscopus quasi jure id officii peracturus, Bernwardo litteras mittit mandans, quatenus ad ecclesiæ dedicationem sibi adjutor occurrat. Maximæ hinc inter Episcopos disceptationes oriuntur. Ille quidem vi tentat, at hic vim vi pellit, & omnino perinde atque juris alieni invasorem banni interpositione ab opere suspendit. Eò tandem post synodos multas perventum est, ut sanctissimo Papæ & invictissimo Imperatori litis decisio facienda decerneretur: cujus quidem successum & determinationem, qui scire optaverit, vitam Divi Bernwardi legat. Porrò autem ipsa ecclesiæ consecratio ad usque Henrici gloriosissimi Imperatoris, qui Ottonem tertium sequebatur, sub dissensione agentibus Episcopis, protelata fuit, ut patebit in sequentibus.

Otto tertius moritur & Henricus Dux Bavariæ in illius locum eligitur.

Invictissimo Imperatore & semper Augusto tertio Ottone Romæ cum ingenti totius Imperii dolore vitæ ultimum diem claudente non dimisso herede, Principes votis in Henricum illustrissimum Principem Bavariæ Ducem directis, ipsum Regem, demum Imperatorem statuerunt An. 1000. Hunc quidam filium volunt fuisse principis Henrici fratris videlicet Ottonis Magni. Quod autem nonnulli (ut ille qui rithmo de ecclesiæ Gandesianæ constructione scribit Teutonico) hunc filium fuisse Ottonis tertii veritate caret, licet dominam Sophiam sororem in privilegio suo vocet: cognationis enim ratione eo ad illam vocabulo utitur. In hunc illustrissimum Principem divinæ humanæque sapientiæ omnium moderator Deus thesaurum contulit. Huic Kunegundis Regina uxor fuit, voto quidem matrimoniali, non autem carnali copula. Lege namque conjugali quidem juncti legem copulæ carnalis supergressi sunt, & supra virtutem castitatis arcem in plurimorum hostium medio defendentes trophæa virginitatis cœlo intulerunt. Hic invictissimus Princeps sororem habuit, quam Regi Ungariæ Stephano adhuc gentili in Uxorem dedit, & ex hoc ipse Stephanus cum tota Ungaria Christi fidem assumsit. Iste Henricus aviti Spiritus successor Gandesheimensi cœnobio non defuit, castrum Derneborch, quod inter Halberstadiam & Warnirode situm est, ecclesiæ Gandesianæ dedit, insuper & ea quæ sequenti continentur privilegio.

Privilegium Henrici Imperatoris primi, Regis secundi.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus Dei favente clementia Rex. Noverit omnium Christi fidelium præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter nos concambio commutationis curtis Badeliska nominatæ quandam juris nostræ Daleheim in pago Ambraga in Comitatu verò VVichmanni Comitis sitam, cum omnibus suis pertinentiis sive appendiciis, villis, ædificiis, pratis, pascuis, silvis, venationibus, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, piscationibus, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, viis & inviis, cultis & incultis, seu cum omnibus, quæ quolibet modo dici aut nominari possunt, utilitatibus sanctæ ecclesiæ Gandesheimensi consilio & consensu Sophiæ sororis nostræ, & ejusdem monasterii abbatissæ, per hanc nostram regalem paginam concedimus, & de nostro jure & dominio in ejus jus & dominium transferimus. Insuper etiam eidem ecclesiæ Gandesheimensi bannum ad manus nostras specialiter pertinentem in prædicto pago Ambraga quingentos arietes, quos ex debito liberi homines, nunc vel antecessorum nostrorum temporibus ipsi & parentes ipsorum ad supra dictum locum semper solverunt, unà cum præscripta curte Daleheim, cunctis utriusque sexus familiis eò pertinentibus, seu cum cæteris ejus utensiliis simili modo regaliter largimur: Hoc quoque regia auctoritate statuentes, ut nullus prædictorum liberorum alicui præter Gandesheimensi se subdat ecclesiæ. Et ut hæc donationis nostræ auctoritas stabilis & inconvulsa permaneat, hoc præceptum inde conscriptum manu propria corroborantes sigillo nostro insigniri jussimus. Datum 3. Non. Septembr. indictione 8. anno Dominicæ incarnationis 1009. anno verò Henrici secundi 8. Actum in Gelenheim feliciter, Amen.

De Sophiæ prædictæ regimine.

Domina Sophia in regimen electa, quemadmodum ante velationis benedictionem non nisi à palligero accipere voluit, ita quoque nunc in abbatissam consecrari à non palligero inviso sibi Bernwardo noluit. Quæ ut voluntatis suæ compos evaderet, Regis atque Reginæ aliorumque principum aures demulcens id obtinere curavit. Quibus pro re præsulem Bernwardum pulsantibus, insipientiæ cessit dans locum petitionibus.

his dictis reticuit oculosque depressit. At illa nimio stupore pavefacta, silenter astantibus dixit: Heu me miseram! Haud tamen ipsum amplius inquietare præsumsit, sed humiliter sibi indulgentiam & licentiam dari petivit. Quod ubi audivit pius pater, breviter eam de sacræ religionis observatione commonuit, & de obedientiæ imperfectione coarguit, sicque elevata dextra eam benedictione munivit. Ubi autem Divi patris obitum Sophia audivit, eò sorores atque bresbyteros mittens cum oblationibus suis meritis illius sese commendari fecit. Verborum insuper illius memor ad venturam Deiparæ virginis Mariæ assumtionem primùm, deinde etiam ad natalitium illius diem pavens prophetiam expectavit. Quæ tamen incipiente sequenti anno, ante purificationis virginis ac matris solemnitatem 3. Kal. Februar. ex hac vita migravit. 1037.

De disceptationis præscriptæ Judicio.

Non quidem propositi mei est facta judicare, sed scribere, verùm dissensionis tantæ caussa considerata, illud quod mihi videtur, inferre curabo. Cum cœnobium Gandesianum à sui etiam fundatione liberum ab omnibus & Romanæ sedi immediatè subjectum fuerit, nullus Episcoporum, vel etiam Principum aliquid proprietatis sibi usurpare in illo poterat. Præripuit enim omnibus sedes Apostolica jus jurisdictionem & proprietatem fundandi & etiam fundati cœnobii. Deindeque Imperialis majestas liberum reddidit, ut satis superque ex privilegiis claret. Itaque cum non subesset jurisdictioni Episcoporum, liberam habuerunt potestatem vocandi Episcopum, in quem illis placuisset, vel ad benedicendum ecclesiam, vel ad velandas virgines. Verum si ad dissensionis caussam oculos reflectimus, obvium fit, quomodo Episcopus Moguntinus proprietatem ecclesiæ & jurisdictionem illius, quam nunquam habuit, & usurpare voluerit, & usurpatam defendere. Antistes autem Hildesianorum auctoritatem & proprietatem, quam à fundatione ipsius cœnobii prædecessoribus suis nunquam negatam, etiam ultra ducentos annos concessam relinquere noluerit, ac contra invasorem laborarit defensare. Non ergo tuendæ libertatis gratia pugnatum est, quam enim Hildesianis Episcopis negavere proprietatem eam in Antistitem Moguntinum transferre voluerunt. Omnis igitur controversiæ illius caussa est, quod principiis non restiterunt, privilegia libertatis defendendo, sed libere magis Episcopos Hildesianos intromittendo. Unde privilegiorum nulla in dissensione fit mentio, nisi quod semel incognitas eousq; produxerunt litteras, quibus auferendi potestas resecatur, aliquid videlicet illorum quæ data fuerunt ad locum. Hujus autem sectionis ratio fuit: Nam Divus Bernwardus cum se contemtu habere videret, humanum quid passus, de donatis tum à prædecessoribus suis, tum etiam à se ipso ad ipsum locum aliquam pœnitudinem gerebat, ut clarius in vitæ illius descriptione liquet. Omnis ergo illius dissensionis & controversiæ finis exemptionum fuissent privilegia, si ad libertatem tuendam pugnatum esset, sed proprietatis longiuscule uni concessæ auctoritatem alteri, qui eam nunquam noverat, dare litem construxit, & tantorum malorum fomitem ministravit. Quare autem illis auferre, & huic dare voluerint Deo judici constat.

De Athelheidis primæ electione.

Illustrissima fœmina Domina Sophia hujus nominis primâ seculo exemptâ, venienti de Nivella sorori ejusdem Athelheidi nomine vota sorores cœnobii Gandesiani dantes, illam in abbatissam sibi elegerunt. Quam confirmatam, nescio quis Episcoporum, coram Imperatore Conrado maximo cum honore benedixit. Hic Conradus est, qui Henrico hujus nominis regi secundo, Imperatori autem primo successit. Fuit autem Dominæ abbatissæ sangvine junctus. Obiit verò idem anno consecrationis eodem videlicet 1040. Eadem autem Atelheidis in Quidelingeburch abbatissa fuit, at brevi tempore vixit.

De Beatricis electione.

Illustrissimâ quoque fœmina Domina Atelheidi rebus humanis exemta, serenissimi regis Henrici hujus nominis tertii postea Imperatoris secundi, filiam Beatricem vocatam, in defunctæ sedem locavere. Quia verò de Imperatoribus hic agitur, non ab

id genus aliis divina gratia sanitatis beneficium eò loci concessit, multis miratu dignis eodem tempore contingentibus. Minimè tamen litteris commendatum reperi, quonam loci, an videlicet in communi omnibus ecclesia, an ad virginum ibi quiescentium busta sint facta miracula. Non abnuo etiam multa sanctitate primæ institutionis virgines apud Deum posse, ob vitæ cœnobialis integritatem, qua mundo claruerunt.

De Agnetis primæ electione.

Ubi inclyta Domina Frederuntha inferiis celebrata fuit, illustrissimam fœminam Dominam Agneten Henrici Imperatoris sororis filiam in defunctæ sedem elegerunt. Hanc ob juventutis inexperientiam multis ecclesiam damnasse ferunt, & inconsecratam diem suum obivisse extremum.

De Atelheidis tertiæ electione.

Postea quam Domina Agnes rebus humanis valefecit, in unum adunatæ sorores in religiosissimam matrem moribus maturam Dominam Atelheidin vota dirigentes ipsam in abbatissam elegerunt. Hæc Henrici regis quarti, Imperatoris autem tertii filia fuit, quàm generis nobilitate inclaruit, tam vitæ integritate ac morum probitate, ut nostra & tenent, & loqvuntur privilegia resplenduit. Hæc quinti quoque Henrici regis Imperatoris autem quarti soror fuit. Et quia de Imperatoribus cœpimus libet paucula Atelheidis hujus gratia de eisdem commemorare. Henricus itaque rex tertius hujus nominis, Imperator autem secundus, ubi mortem sibi celerem futuram intellexit, quia & Goslariam dilexit (ubi monasterium Sanctorum Simonis & Judæ construxerat) & Spiram, utrobiqve manere mortuus voluit. Intestina corporis cum corde Goslariam deferri mandavit: cadaver autem ita istis vacuum Spiræ jussit sepelire. Vir bonus fuit, cui probitas & pietas nomen dedit.

Huic filius ejusdem nominis successit ætate puer: erat enim (ut ajunt) vix senos natus annos. Porrò illustrissima Augusta Agnes mater regis vicem fungens denis ferme annis negotia totius Imperii rexit. Post quos, ubi filium regem leviusculè agere & plurima regno impendere mala, quibus contraire non posset, vidit, pertæsa laborum ad monasterium Fruteriam se contulit, illicque cum aliquot annos religiosè vixisset, Romam tandem adivit. Ubi aliquo tempore in Dei amore peracto, vitæ terminum attigit, sepulcraque in ecclesiâ Divæ Petronellæ honorificè in tumbâ marmoreâ quiescit. Hæc est mater Henrici, de quo loquimur, & Atelheidis de quâ agimus avia.

Henricus autem hic pater Atelheidis, quartus hujus nominis rex, tertius verò Imperator, plus potestate, qvâm animi moderatione regens, plurimorum biles movit, maximè autem Saxonum animos amaricavit, eo quòd Ottonem Ducem Saxoniæ sive Brunsvicensem Ducatu Bavariæ privasset, & Welphoni Suevo contulisset. Iste est Otto, qui monasterium Northemense in honorem Divi Blasii Præsulis ac martyris ædificavit. Huic erant filii Sifridus, Henricus & Cono, quos ubi Ducatu Bavariæ privati fuerant, primum Ducatus honore & nomine privari contigit, & Comites de Homborg, de Dassel, & de Everstein vocari fuerunt, unusquisque à loco, quem sortitus (patre distribuente) fuerat. Sifridi filius Sifridus monasterium Amelingsborn ædificavit, & sine liberis mortuus in capellâ cum patribus in Northeim sepultus quiescit. Henricus à militibus Trajectensis Episcopi interemptus periit. Cono frater ejus à funestis quibusdam hominibus noctu percussus violentâ morte finem vitæ sortitus fuit.

Iste rex Henricus castrum Hartesborch unde Saxones frequenter impugnavit construxit. At Saxones, Ottonis Ducis prædicti auxilio, castrum ipsum destruxerunt. Et licet plus qvàm quinquies contra Saxones procinctum movisset, nunquam tamen nisi cruenta victoria illi cessit: in quâ & Gebhardus pater Lotharii, postmodum Imperatoris, occubuit ex parte Saxonum; Anno Domini 1106. divina clementia regis forefacta purgante, & hominum malitiâ sufflante, Henricus hic resignare filio regalia compellitur, & filius patrem (quod nefas est dicere) persequitur. Paullo-post, potentissimus qvondam princeps, peregrinus & pauperrimus, quon-

quondam orbis dominus, moritur, & Henricus filius ejus, nominis quidem hujus rex quintus, Imperator autem quartus, ad voluntatem & regno potitur, & imperio jam adepto, anno videlicet 1106. scilicet jam liberè & absque formidine.

De regimine Atelheidis ejusdem.

Illustrissima itaque Domina Atelheidis ad munus Abbatissatus adscita, in ultimum penè annum Henrici quarti Imperatoris, regis autem quinti fratris sui persecutoris perduravit. Hujus illustrissimæ Dominæ Atelheidis sub regimine Clusense monasterium ædificatum est, & illius penultimo anno consecratum. Quod etsi non legimus fundasse simpliciter, malè enim meritorum negligentiâ obliteratum est, quis vel fundaverit vel adjuverit, eam tamen & fundum & circumjacentia dedisse, privilegia nostra tenent, & tertius Imperator Lotharius confirmans testatur. Unde non negamus illustrissimæ Dominæ Atelheidi tam genere quàm moribus vitæ pollenti fundatricis nomen. Vixit adhuc anno Domini 1124. quo anno Clusinum cœnobium fuit consecratum.

De Bartæ primæ electione.

Post decessum ab hoc mundo illustrissimæ Dominæ Atelheidis tertiæ in Dominam Bartam vota sororum concurrunt: quam electam & confirmatam Antistes Padefontanæ civitatis in abbatissam consecravit anno 1126.

De secundæ Lutgardis electione.

Illustris Dominæ Bartæ post obitum, omnium votis generosa Domina Lutgardis cœnobio Gandesiano præficitur. Quam Lotharii Regis rogatu Bernhardus Hildesiarum præsul Goslariæ in abbatissam consecravit anno Domini 1134. Hanc cum monachis Clusinis gravem & diuturnum conflictum habuisse antiquiores libri testantur, sed dissensionis caussam non afferunt, nos autem assignabimus illam. Cum tempore constructionis hujus cœnobii, scilicet Clusini, penè nullum esset in Germania monasterium, in quo vita cœnobialis ad normam Divi patris Benedicti floreret, sed omnes limitibus trangressis suæ faverent inventioni, divina interim revelatione Cluniacensis reformatio introducta & ab aliquibus monasteriis sponte assumebatur, aliquibus etiam invitis imponebatur, & maximo suæ integritatis rumore terras perfudit. Porrò autem cum Lutgardis ecclesiæ Gandesianæ profecta melioris institutionis famam audivisset, fratrum hic degentium & merum & vitæ instabilitatem cognitam habens, indoluit, & ad corrigendam vitæ cœnobialis imperfectionem operam dare cogitavit, quod nostris privilegiis restantibus certò scimus. Quales enim erant, quando instituebatur, tales etiam introduxerunt fundatores. Quos ubi ad regularis traditionis tramitem corrigere voluit, refractarios reperit. Grave enim est, quod semel imbibitum rejicere, grave nativum situm terræ auferre, grave pellem mutare antiquam. Cæterum ubi aliquantos recalcitrare sibi vidit, aliquantos vero votis suis occurrere, hos materno quidem affectu complectens, illos verò potestatis suæ in monasterium Clusinum ferula compellens assumere reformationem Cluniacensem coëgit. Quæ ut manu teneretur hoc in loco, & primùm reformationis ipsius fratres Clusam advexit: deinde ad illam necessaria, & donationum factarum confirmationem, & libertatum privilegia ab Imperatore Lothario tertio huic monasterio impetravit, anno Domini 1134. Hic est Lotharius tertius, qui monasterium Regale Lutter dictum fundavit: cui Henricus quintus hujus nominis Rex, quartus autem Imperator, Ducatum Saxoniæ dedit, eò quod Magnus filius Ortolphi Ducis Saxoniæ filium non haberet. Duas enim tantum filias habuit, quarum una Adelia nupsit Ottoni Comiti, genuitque Albertum cognomento Ursum: altera Wulfhildis Duci Bavariæ Welfoni nupsit & peperit ei Henricum cognomento Leonem, patrem illius, qui in Brunswick quiescit, de quo posthac dicetur. Iste Henricus Imperator Halberstadium destruxit, Brunsuick oppugnavit quidem obsidendo, at non expugnavit. Saxones enim adunati duro marte aggressum finibus suis expulerunt. Quin & Slavos eodem tempore Saxoniam devastantes valida manu plurimis ex illis prostratis procul egere. Post multa tandem discrimina Imperator ille Henricus ultimum diem clausit, 1124. quo anno invictissimus Lotharius cæpit & gloriosissimæ & toto vitæ suæ tempore rexit, & de omnibus triumphavit vir bonus & rectus. Anno verò 1138. Deo atque naturæ concessit, & in mona-

sterio

ſterio Lutter, quod ipſe ædificavit, humatus quieſcit. Huic Conradus Henrici ſuperioris Imperatoris ſororius ſucceſſit, & hic 1152. mortem obivit, cui ſucceſſit Fridericus Suevorum Dux Friderici Ducis filius. Hucusque de Imperatorum ſucceſſione, ad abbatiſſarum ordinem revertendum.

De quartæ Atelheidis electione.

Poſt illuſtriſſimæ Lutgardis ſecundæ ab hoc mundo diſceſſum, in quartam Atelheidin filiam Friderici Comitis Palatini votis directis, elegerunt in abbatiſſam. Hæc ſuo tempore tertiò combuſtum monaſterium Gandeſianum decentiſſimè reædificavit, & eccleſiam feneſtris, picturis, tabulis & id genus aliis ornamentis decoratum, à quinque epiſcopis conſecrari fecit.

De quintæ Atelheidis electione.

Quarta Atelheidi vita poſt triginta annos, quibus rexit perfuncta in quintam illius nominis Atelheidin generoſam Dominam Haſſiæ, vota ſua ſorores dirigentes eam in ſedem vita functæ poſuerunt. Quam electam Hildeſianorum Antiſtes Adologus in abbatiſſam benedixit. Hanc eccleſiæ bene præfuiſſe veterum monumenta declarant. Cæterum Duci Henrico ab Imperatore Friderico proſcripto, poſt reditum bona illius reſtituit, tabula quadam Divi Georgii in compenſationem reſtitutorum recepta. Hæc ubi ad Imperatoris aures pervenerunt, factum abbatiſſæ averſabatur, & iram denunciavit eidem, quam tamen poſtmodum placavit multis interpoſitis precantibus. Quia autem hic de Duce proſcripto dicitur, reſtat ut de illius proſcriptione nonnihil in medium afferamus. Dux iſte Saxoniæ Henricus Friderico Imperatori primo maxime dilectus fuit ob egregia facta, quæ tum alias, tum maxime Romæ in Duce experiebatur. Quam enim erat potens armis, utpote totius Saxoniæ Dux, & penè à mari, hoc eſt, à Dacia usque ad mare, hoc eſt, Siciliam dominans, tàm erat & potens conſiliis. Huic erat cognomen Leonis, unde dicebatur Henricus Leo, de cujus patre in ſuperioribus dictum eſt. Ob igitur gratiam, qua in Ducem ferebatur Cæſar, marchionatum illi Auſtriæ contulit, quem fecerat Ducatum eximendo à jurisdictione Bavariæ. Uxorem habuit filiam Regis Angliæ Machtildin nomine. Plurimas eccleſias fundavit in Ratzeborg, in Lubeek, in Brunſuiga S. Blaſii, in qua requieſcit cum Uxore, item Johannis Baptiſtæ. Sclaviam ſubjugavit illorum principem Nicholi trucidando, & epiſcopos inſtituendo Gheroldum in Oldenborch, Everoldum in Ratzeborch, Ernoven in Magnopoli Hieruſalem devotionis cauſſa adivit, & maximo cum honore à Rege Hieruſalem invitatus fuit, & etiam à Soldano plurimis donatus, plusquam mille marcas argenti ad templi luminaria dedit Templariis iſte Henricus. Paullò poſt Fridericus Imperator Mediolanenſibus ſuccenſens contra illos arma paravit. Cum autem cæteri principes conniviſſent Cæſareæ majeſtati, Henricus Saxoniæ Dux ſolus videbatur gravatim ferre Imperatoris ſententiam. Quod ubi Imperator vidit in tam ſibi dilecto, perinde atque ſi amicus amico, genu flexit, me inquiens non deſeras rogo. At, neſcio quo ſidere ſui neſcius Henricus nec ſupplicem, ut par fuiſſet, levavit, nec roganti annuit. Mox ergo Imperatrix Regem levare feſtinavit, eidemque dixit: mi Domine ſurge, & caſus hujus meminerit Deus. Jordanus autem quidam Dapifer Duci adulando dixit: Domine Princeps, Imperii corona ad veſtros pedes hodie cecidit, ventura eſt dehinc ad caput. At malè mentitus fuit, & certò malo omine iſta Cæſaris ad Principem humiliatio facta. Exinde enim fortuna dorſum Henrico Principi oſtendit. Ubi namque alii principes Henrici Ducis opimis rebus invidi, Imperatorem ipſi Duci offenſum reſciviſſent, majores ſtimulos illius iræ addentes Ducem variis accuſationibus Imperatori detulerunt, adeoque animum illius contra Henricum accenderunt, ut Herbipoli curiâ indicta omne feudum, quod vel ab Imperio vel Epiſcopis Dux Saxoniæ ſibi collatum habuerat Cæſarea auctoritate illi auferret: demumque Ducatu exemptum Goslariæ proſcriberet. Quod moleſtiſſimè Dux potentiſſimus ferens, contra Imperium vim maxime exercuit, & contra Ducem, cui Ducatum Imperator dederat, arma ferociſſimè movens Thuringiam præliis & incendiis devaſtando, Northuſen, Molhuſen, civitates Imperiales Vulcano dedicavit: Halberſtadium dirutum incendit, opulentiſſimam civitatem Bardewieck deſtruxit, ut modò etiam videtur: cujus in locum vel propè Lunenborch ædificata

ficata est: nam primum tantum castrum fuit, unde urbi nomen accessit. Proscripto etiam Duce, Philippus archipræsul Coloniensis, cui cum Duce jam tribus annis gravis dissensio fuit, nactus ad suam sententiam tempus, tribus millibus equitum, & innumerabili peditum multitudine vallatus, Ducatum illi Westphaliæ & Angriæ belli jure abstulit, qui ducatus hodie usque Episcopis Coloniensis ecclesiæ manet confirmatus, adeo ut in Pontificem confirmatus, id electionis approbatione obtineat, quod carnis propagatione non scivit: mox siquidem titulus Westphaliæ & Angriæ Ducatus illi datur, & adscribitur Ducis meritum. Imperator etiam Lubecam accedens & diu oppugnatam in deditionem accepit. Verum quis contra Deos arma impunè tulit? Plurimum licet sævisset contra sententiam Cæsaream Henricus, ubi tamen se non posse subvertere edictum vidit, fulmini vel serò cessit, & pace post multiplicatas principum intercessiones obtenta, Cæsareæ sese substravit potestati. Plectitur ob culpam læsæ majestatis exilii pœna, & circa festum Divi Jacobi Apostoli Anglicas oras petivit cum uxore Mechtilda Regis Angliæ filia. Ubi cum triennio vitam exsul peregisset, clementissimus Imperator, intercessorum instantia ad misericordiam flexus, mitiorem sententiam dedit, & exsulem in patriam revocari indulsit, demumque quantum libuit pro bona voluntate reduci Principi restituit. Huic ita reverso Domina Abbatissa bona restituit, ob quam caussam Friderici Imperatoris, ut vetustissimi libri continent, iram meruit. Verùm quæ restituerit litteris mandatum non est: tabula vero ipsa, quam in amicam compensationem accepit, hodie usque in ecclesia quidem manet, & præcipuis in festis una cum reliquis sanctorum in palàm proponitur, sed nec tot gemmis ornata, quot ante habuerat, quin & duæ statuæ vel columellæ aureæ non comparent. Cæterùm propter dicendorum rationem non obliterandum putavi, quod Henricus iste tres habuit filios, Ottonem, Henricum & Wilhelmum. Ipse Henricus finem vitæ adeptus in ecclesia Divi Blasii in Brunsuick sepultus fuit.

Noveris optime lector, quod Otto Frisingensis Antistes Chronographus quendam Henricum Saxoniæ Ducem, proscriptum ab Imperatore Conrado, introducit, de quo similia nostris multa dicit, multa etiam discrepantia, quem dicit generum fuisse Lotharii tertii. Verum ego Saxonicos scriptores secutus, qui nostrum Henricum à Friderico proscriptum & metro & prosa declamant. Imò & abbatissæ illius, cujus gratia historiam persequimur, monumentis offendimus, quod iram Friderici meruerit, eo quòd proscripto bona reddidit. In sequentibus quoque patebit, cum de Ottone proscripti filio disserendum, & ex sequentibus liquet.

De Mathildis primæ electione.

Vita pariter & officio Atelheida quinta perfuncta ejus in locum Mathildis Generosa Domina Comitissa de Woldenberg & Woltrode surrogatur. Hanc Prænestinus episcopus, & sedis Apostolicæ legatus Guido, in abbatissam, Ottone quarto Imperatore præsente, in Northeim benedixit.

Iterum de Imperatoribus ut aliquid introducam Otto memoratus expostulat. Friderico Imperatori Henricus filius successit 1190. Quo vita & Imperio perfuncto 1197. nonnulli in Philippum Sueviæ Ducem consenserunt, nonnulli in Ottonem Henrici Ducis Saxoniæ quondam proscripti filium, in quem & Papa Innocentius tertius ob crudelitatem Henrici fratris Philippo adversus consensit. Richardus quoque Rex Angliæ Ottonis avunculus & archiepiscopus Coloniensis partes Ottonis juverunt. Mandante igitur Papa Otto Rex benedicitur, oritur inter Philippum & Ottonem bellum grave non paucis annis, dicentibus etiam quibusdam, ut Vincentius Beluacensis testatur, eum non debere imperare, Ottonem videlicet, cujus pater Friderico fuisset obnoxius, læsæ majestatis crimine. Ecce bone lector, hic habes testimonium de Henrico proscripto, qui fuit sub Friderico primo. Post varios tandem præliorum anfractus, Philippus dolo interfectus occubuit, & naturæ debito coactè quidem soluto Ottoni etiam nolens imperium derelinquit. Is itaque post Philippi mortem Romam petivit, illicque in Augustum benedictus cum ad propria rediisset, Philippi Regis filiam in uxorem accepit, ac duodenis summam rerum annis posteaquam rexit, & vita excessit & imperio. Hic primus Henrici proscripti filius fuit: de fratribus autem illius in sequentibus, cum ad secundum Mathilden ventum fuerit, dicetur.

De regimine Mathildis ejusdem.

Generosæ hujus Dominæ Mathildis tempestate præsul Hildesianus Herebertus nomine, maximâ vi proprietatem in ecclesia Gandesiana & monasteriis adjacentibus sibi usurpare laborans plurimas tribulationes abbatissæ subministravit. Quas ubi ob nimietatem suis viribus repellere Domina Mathildis non quivisset, contra ipsum Antistitem Apostolicam sedem appellavit, & propriâ etiam in persona Romam adivit. Ubi dissensionis exortæ & motarum caussarum agens victricia libertatis privilegia ab Innocentio tertio Pontifice summo obtenta Gandesiam ad modum, ut sequitur, secum asportavit.

Privilegium Innocentii Papæ tertii.

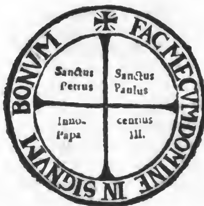
Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, in Christo filiæ Machtildi abbatissæ monasterii SS. Anastasii & Innocentii in Gandesheim, ejusque sororibus regulariter institutis. Prudentibus virginibus, quæ sub habitu religionis accensis lampadibus per opera sanitatis jugiter se præparant ire obviam sponso, sedes apostolica debet patrocinium impertiri, ne fortè cujuslibet temeritatis incursus, aut eas à proposito revocet, aut robur (quod absit) sacræ religionis eneruet. Ea propter, dilectæ in domino filiæ, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & præfatum monasterium in Gandesheim, quod ad Romanam ecclesiam nullo pertinet mediante, & in fundo & proprietate Beati Petri noscitur esse constructum, in quo divino estis obsequio mancipatæ, ad exemplar felicis recordationis Agapyti & Joannis prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, cum clericis & ministerialibus omnibus ad idem monasterium pertinentibus, sub Beati Petri & nostram protectionem suscepimus, & præsentis scripti privilegio communimus. In primis si quidem statuentes, ut Canonicus ordo, qui hactenus est observatus ibidem perpetuis temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium in præsentiarum justè & canonicè possedit, aut in futurum concessione Pontificum, largitione regum vel principum. oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterint adipisci, firma vobis & vobis succedentibus ac illibata permaneant. In quibus hæc propriis vocabulis duximus exprimenda. Locum ipsum in quo præfatum monasterium situm est, cum civitate, teloneo ac foro & omnibus pertinentiis suis infra civitatem ecclesiam S. Mariæ, in qua est monialium conventus ecclesiam S. Bonifacii in Bruntesbusen, ubi sunt moniales inclusæ: monasterium de Clusâ, ubi sunt monachi nigri, & ecclesiam S. Georgii, quæ omnes juxta civitatem Gandesheim sunt in fundo & proprietate Beati Petri constructæ: Villicationem in Dengte cum ecclesiis & omnibus pertinentiis suis: Villicationem in Hollenstede cum omnibus pertinentiis suis: Villicationem in Heribusen cum omnibus pertinentiis suis: Castrum Wantzleve cum parochiâ villicatione & omnibus pertinentiis suis: Erike, Dengstede cum ecclesiis & omnibus pertinentiis suis: Villicationem in Geveldebusen cum parochiâ ecclesiis & pertinentiis suis: Castrum in Bruggem cum ecclesiâ & quingentis, regalibus mansis, omnique silvaticâ utilitate: castrum Dernborch: villicationem Wichusen cum ecclesiis & omnibus pertinentiis suis: Alvelingerot cum ecclesiis & monetâ, & omnibus pertinentiis: Cracht, Calcheim, Bliderstorp cum ecclesiis vineis & omnibus pertinentiis: ecclesiam Retingeroth, castrum Palheim cum ecclesiis & omnibus pertinentiis, ecclesiam in Kerkrichberge & capellam in Sebusen: & decimas, quas in Coloniensi, Halberstadensi & Hildensemensi diœcesibus possidetis, sanè novalium vestrorum quæ propriis manibus & sumtibus colitis, vel de nutrimentis animalium vestrorum, nullus à vobis exigere aliquid, vel extorquere præsumat. Nulli quoque post factam ibidem professionem fas sit absque licentiâ de eodem loco discedere, nisi arctioris religionis obtentu. Discedentem verò absque communium litterarum cautione nullus audeat retinere. Ad hæc novas & indebitas exactiones ab archiepiscopis, Episcopis, Decanis, archiadiaconis, aliis omnibus ecclesiasticis secularibusve personis omnino fieri prohibemus. Chrisma verò, oleum sacrum, consecrationes altarium seu basilicæ, ordinationem clericorum & capellanorum vestrorum, qui ad sacros ordines fuerunt promovendi & cætera ecclesiastica sacramenta, à quocunque malueritis catholico Antistite, communionem & gratiam Apostolicæ sedis habente, absq; pravitate aliquâ præcipimus exhiberi. Prohibemus autem omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem (præter Apostolicam sedem) in vestro monasterio aliquam

quam habere ditionem. Auctoritate namque Beatorum Petri & Pauli jubemus, ut nullus rex, dux, marchio, Comes vel alia secularis persona, licentiam habeat ipsum monasterium aliquibus hominibus in beneficium dare, ut profectò juxta id quod Apostolicæ sedis privilegii firmitate consistit, inconcusse ditatum permaneat & locis ac rebus, tam his, quas moderno tempore habet vel possidet, quàm quæ futuris temporibus in jure ipsius monasterii divina pietas voluerit adaugere, ex donis, oblationibus, decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetuâ perfruatur. Obeunte verò te nunc ejusdem loci abbatissâ, vel earum aliquâ, quæ tibi successerunt, nulla tibi qualibet surreptionis astutiâ seu violentiâ postponatnr, nisi quam sorores communi consensu, vel eorum pars consilii sanioris de ipsius collegio monasterii si idonea reperiatur ibidem secundum Dei timorem providerint eligendam. Libertates quoque & immunitates à prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus monasterio vestro concessas, nec non libertates & exemtiones secularium exactionum à regibus & principibus vel aliis fidelitus rationabiliter vobis indultas autoritate Apostolicâ confirmamus, & præsentis scripti privilegio communimus. Decernimus ergo, ut nulli hominum liceat præfatum monasterium temerè pertubare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integre conserveantur, earum pro quarum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura salvâ sedis apostolicæ auctoritate & in ecclesiis non exemptis diœcesani episcopi canonicâ justitia. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiove commonita nisi reatum suum congruâ satisfactione correxerit, potestatis honorisq; sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetratâ iniquitate cognoscat, & à sanctissimo corpore & sangvine Dei & redemtoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen Datum Farentii per manum Joannis S. Mariæ in Cosmidin Diaconi Cardinalis S. Romanæ ecclesiæ Cancellarii 10. Kal. Julii Indict. 8. incarnationis Domini anno 1207. Pontificatus verò Domini Innocentii tertii anno 9.

Ego Joannes & S. Stephani in cœlio monte presbyter Cardinalis.

Ego Cinchius & S. Laurentii in Lucinâ pbr. Cardinalis.

Ego Cinchius SS. Petri & Pauli pbr. Card. tt. S. Pammachii.

Ego Guido S. Nicolai in carcere Tulliano Diacon. Card.

Ego Gregorius S. Theodori Diacon. Cardinalis.

Ego Innocentius, catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego

Ego Gregorius S. tt. Vestinæ pbr. Card.

Ego Leo tt. S. Crucis in Jerusalem pbr. Cardinalis.

Ego Rogerius tt. S. Anast. pbr. Card.
Ego Petrus & Prutianæ tt. pbr. Cardinalis.
Ego Stephanus & S. Chrysogoni pbr. Cardinalis.
Ego Gregorius ad velum aureum Diaconus Cardinalis.

Ego Joannes Albanensis Episcopus.
Ego Joannes Sabinensis Episcopus.
Ego Nicolaus Tribulanensis Episcopus.
Ego Guido Prænestinus Episcopus.

Ego Ubertus S. Theodori Dia: Cardinalis.

Ego Otto SS. Sergii & Bacchi Diaconus Cardinalis.

Post Innocentii Papæ obitum novis iterum cœpit urgeri infestationibus. Unde & iterum se defensura Romam adiit & alterum ab Honorio Papâ tertio privilegium obtinuit per omnia præscripto simile. Unde non necessarium judicavi illud præsentibus inserendum. In hoc tamen ultimo loci sepulturam esse liberam insertum est, nisi sepeliendi, aut excommunicati vel interdicti fuerint, salva etiam justitia illarum ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur. Datum Laterani X. Kal. Junii. Indict. 9. Incarnat. Dominicæ æ. 1222. Pontificatus vero Domini Honorii Papæ anno 5.

De secundæ Berthæ electione.

Noveris, optime lector, summam rerum Ecclesiæ Gandesianæ sub Mathilde præscripta in vertice fuisse. Illa namque privilegiis, quæ ad posteros misit, potius, quid habuerint, quam quid modo haberent, insinuat, ut patebit. Mox enim illâ vitâ perfuncta & res cœnobii quoque (ne personas dixerim) defecere pedetentim. Generosa proinde Mathilde humanis exuta in Dominam Bartham hujus nominis secundam ex Nienborg Hassiæ Comitissam vota sororum reciderunt, eamque in defunctæ locum abbatissam Conradus Portuensis Episcopus & à latere sedis Apostolicæ legatus benedixit. Præfuit annis pene 30. obque Ecclesiæ defensionem plurima pertulit.

Reliqua desunt in MSto.

HENRICUS MEIBOMIUS

Lectori S.

CHronicon hoc Gandersheimense Fratri *Henrici Bodonis*, Benedictini in Cœnobio Clusano, quod proximè adsitum est, monachi di-

gnum judicavi, quod publicaretur, quamvis in fine mutilum esset, propter multas variasque antiquas notitias, ad historiam pertinentes, ipsa præcepta Cæsarum inserta. Non probo quidem omnia, quæ de Saxoniæ Principibus disserit monachus; multa tamen præclara, non sine industriæ laude, congessit, & tradidit. In cap. de Regimine Mathildis II. scribit, eam cum Henrico Episcopo Hildesiensi rerum quarundam cœnobii permutationem fecisse: id quod cum historia temporum non convenit, quoniam Henricus Brunsvicensis A. 1334. demum Episcopus Hildesiensis electus est. Sed non vacat, nec libet nunc in reliqua inquirere, vel etiam, quæ desunt, addere. Continuasse monachum illum historiam suam usque ad annum 1550. constat mihi: Extat vero etiam *M. Michaelis Rupii* Pastoris & Superintendentis Gandersheimensis *Chronica Gandersheimensis*, Germanicè scripta, ad finem usque seculi superioris. Ego nunc minuta quædam chronica Monasteriorum, uti illa in MStis invenire, in gratiam antiquitatis Patriæ amantium, adjicio.

CHRO-

CHRONICA ECCLESIÆ HAMELENSIS

per

JOANNEM DE POLDA

Seniorem Ecclesiæ.

CHRONICA ECCLESIÆ HAMELENSIS.

IN nomine Domini, Amen. Quia ob labentem generis humani memoriam, res mirifice antiquitus gestæ Chronice describuntur, anno igitur à nativitate ejusdem DCCXII. Anastasio secundo Imperium Romanorum gubernante, Gregorio secundo Papâ sedem in verâ Româ tenente, qui gloriosum patronum nostrum Beatum Bonifacium martyrem ad votum Pipini Ducis, majoris domus Franciæ, Beati Wilbrodi Moguntinensis archiepiscopi senio gravati ac totius cleri precum instantiâ, in archiepiscopum ejusdem sedis Moguntinensis propriis manibus, cum magna lætitia cœtus Cardinalium, in crastino beati Andreæ Apostoli consecravit, pallio, clenodiis, ac multis reliquiis honestavit & prænomen filii, quod est Bonifacius, propter eximia sua beneficia erga ecclesiam Dei per annos 40. facta imposuit: Quia prius Winfridus nomine patris sui fuit vocatus. Idem venerabilis Papa Gregorius, misit Beatum virum Bonifacium ad dictum Ducem Pipinum majorem, patrem Caroli M. ut ipsum in primum Regem Franciæ ungeret & consecraret, quod factum fuit in civitate Jessem, quæ nunc Orlens vocatur. Iste Pipinus Princeps multùm dilexit Beatum Bonifacium, eò quod primitus juvit eum congregare Regnum & ejicere Hildericum Lubertum & Effœminatum & quod prælio suæ peregrinationis pacem & concordiam inter patrem suum Carolum Martellum vel tondentem sic dictum, quia omnes principes in circuitu tondebat, & macerabat, & Rabadonum ultimum Regem Frisonum constituit & ordinavit. Iste fuit Rex Rabodonus, qui à Beato Wulframo Episcopo debebat baptisari, habens unum pedem in baptisterio, & alterum foris, requisivit utrum de suis parentibus plures in cœlo regnarent, vel ad inferos descenderint, responsum fuit, quod plures ad infernum: & ille extrahens pedem de fonte dicens, & nos pluritatem cupimus imitari, tertia die sine baptismate discessit. Et deinceps Bonifacius verbum Dei undique in Frisia seminavit, quod dictus Rabodonus prohibuit, quo tandem gladiis impiorum occubuit Hic athleta & preciator Bonifacius 33. annos in Episcopatu Moguntinensi viguit. Francos, Bavaros, Thuringos, Hassones, Frisones ad veram fidem convertit, auctoritate apostolica inquisitor hæreticæ pravitatis extiterat, unde adjutorio dicti Regis Pipini multos hæreticos exterminavit & igni tradidit comburendos & quatuor Synodos generales incitavit & in Almania multa mirabilia fecit. Primò ecclesiam Fuldensem in pago Grapfeld in honorem Beatorum Petri & Paulli apostolorum constituit & consecravit, sed eam imperfectam reliquit, unde petiit Beatum Lullum suum archidiaconum in dicto Episcopatu suum successorem, ut dictum monasterium perficeret, ac ibidem ipsum sepeliret, quod & factum fuit. Et ipse Pipinus Rex præcipit quod numquam debet exhumari & alio duci. Deinde ordinavit ecclesiam collegiatam Frislariensem & profectus in Westphaliam ad opidum Geismariæ, ubi reperit robur vel quercum miræ magnitudinis, subter qua quercu gentiles orare consuevere, unde ad preces Beati Bonifacii venit ventus tornatilis validus dividens ipsam quercum in quatuor partes æquales, de quibus capellam in honorem Beati Petri construxit. At Bel Martis in opido Mersebork destruxit & ecclesiam ibidem consecravit, ut in Legenda ipsius patuit evidenter. Deinceps pervenit ad partes fluminis Weseræ, quod Westvalos & Ostvalos segregat & disjungit (unde Ostvali, id est, Saxones sunt dicti) ad quandam Comiciam in finibus regni Angariæ Regis Widekendi situm, contemplabatur in amœnitate ipsius loci, quo rivulus Hameloha se agit in Weseram & reperit ibi quoddam delubrum, quo Jupiter colebatur: unde beatus vir Bonifacius accessit

Comitem & Comitissam ejusdem loci, dicti de Osten de regali genere Widekindi natos senio gravatus scintilla modica fidei Christi illuminatos, evangelizans ipsis & toti populo ibidem fidelius verbum, regenerans eosdem in fonte baptismatis, Eberhardum Comitem Bernhardum, uxorem suam Comitissam Odegundinam Christinam vocavit & petiit ipsum delubrum destrui & ecclesiam in honorem Beati Romani, quondam sui prædecessoris, in ecclesia Moguntinensi, consecravit: ipsi verò annuentes dignis suis precibus fundaverunt & donaverunt dictam ecclesiam cum omnibus bonis suis, quia liberis seu heredibus fuerunt orbati, obnixeque petierunt, eorum corpora in eadem ecclesia tanquam fundatorum digne sepeliri. Quorum memoria ut factum fuit omnium sanctorum valde solemniter ibidem in ecclesia Hamelensi peragitur annuatim. Postea Beatus Bonifacius fecit vocare fratres sui ordinis, scilicet Benedicti, de dicto cœnobio suo Fuldensi, multas eos in canonicos regulares, postmodum per Ludovicum Imperatorem, Magni Caroli filium, in canonicos seculares mutatos, & ordinavit ibidem ecclesiam valde solemnem, quam Beatus Bonifacius ecclesiam Hamelensem vocavit eò quòd fluvius Hamelohæ ibidem in Weseram fluit, & ipsam Ecclesiam Hamelensem cum omnibus suis pertinentiis cœnobio Fuldensi tradidit & incorporavit. Hic gloriosus Pontifex Beatus Bonifacius, cùm esset annorum 21. peregrinari incepit, peregrinatione 40. annis degit; in episcopatu suo annos 23. menses 6. & totidem dies obtinuit. Quanta autem bona pro ecclesia Dei fecerit patet in Legenda sua magna, quam aliàs abbreviavi. In nonagesimo quinto anno impleto ad Deum cum Palma martyrii in terra Frisonica in villa Detmunt migravit.

Anno verò Domini DCCCI. ab anno conditæ urbis Romanæ M. D. LII. ab anno Imperatoris Augusti Octaviani DCCCXLI. gloriosus Carolus Magnus in patricium Romanorum fuit vocatus, qui 18. suæ ætatis anno Constantinum ultimum Imperatorem Romanorum de Græcia debellavit, Lumbardos devicit, Franciam & Lumbardiam unà cum fratre suo Carolomanno 40. annos rexit, Regnum Romanorum 14. annos solus obtinuit. Et venerabilis Leo Papa ipsum Carolum in ecclesia Beati Petri apostoli in Imperatorem Romanorum consecravit & ad partes Almaniæ pro fide catholica eundem designavit. Et interea Senatores Romanorum conantes sibi bona & jura Imperialia sibi usurpare, Leone Papa 4. contradicente, deripuerunt de solenni processione ad S. Laurentium præscindentes sibi linguam & novacula scissuram suorum oculorum fecerunt, quos pariter cum lingua Deus omnipotens sibi mirificè restituit & quasi album filum * pro cicatrice oculorum obtinuit, quem Dux Poleranus de manibus Romanorũ eripuit, & secum Spolerum per duxit, propterea quod nefas ipsi Græci cum potentia spirituali à Romanis recesserunt & Imperium ad Carolum & Francigenas fuit in hoc stigmate devolutum. Cum autem hæc doloris fama ad gloriosum Imperatorem Carolum pervenisset, fecit vocari Leonem Papam & venit sibi in occursum Padebornæ civitate Westphaliæ. Ipse Leo habuit in Comitatu suo Beatum Lullum archiepiscopum Moguntinensem, Beati Bonifacii successorem, ac venerabilem Sturmium abbatem ecclesiæ Fuldensis, & profecti fuerunt pariter ad ecclesiam collegiatam & villam tunc temporis populosam, dictam Hamelonia, dicti venerabiles Patres Lullus & abbas Sturmius informaverunt Leonem Papam de fundatione, institutione & conservatione ipsius ecclesiæ Hamelensis, per Beatum Bonifacium factæ, humiliter ipsi Leoni supplicantes, ut dictam ecclesiam Hamelensem de novo in honorem Beati Bonifacii defuncti & canonisati consecraret & Beatum Romanum patronum primum ab infra sub choro restauraret. Quo benignè per Beatum Papam Leonem facto, intimis accesserunt ipsum gloriosum Imperatorem Carolum precibus, ut ipse unà cum Papa Leone institutionem, donationem, incorporationem ecclesiæ Fuldensi per Beatum Bonifacium factæ, cum villâ & omnibus suis pertinentiis per suum privilegium ratificare & confirmare dignaretur. Quod Imperator annuens dictis & dignis eorum supplicationibus fecit juxta tenorem hujus privilegii, quod sic incipit: Carolus Dei gratia Francorum, Longobardorumque Rex ac Romanus Patricius notificamus, qualiter condonaverimus atque condonamus ad Fuldense monasterium quandam rem proprietatis nostræ, scilicet, Hamelohe prædium nuncupatum situm in pago Saxoniæ cum omni integritate, tam terris, quàm ædificiis, cultis & incultis, mancipiis & omnibus suis juribus, ut in privilegio continetur. Idem Carolus gloriosus ordinavit

vit & ditavit Præposituram multis possessionibus & divitiis, à flumine Weseræ pene usque ad Elviam, quæ meritò episcopatus potuisset nuncupari, heu! heu! nunc per pravos successores multùm desolata. Notandum, quod quatuor fratres fuerunt de Everstein, scilicet, Fridericus, Otto, Ludolphus & Joannes, qui fuerunt nobiles de castro Everstein cis Rhenum, inter civitates Basileam & Oppenheim, qui fratres multum bene se rexerunt circa ecclesiam Hamelensem, & opidum tunc temporis, quorum fratrum ipse Fridericus tunc fuit senior Canonicus, custos seu thesaurarius, ecclesiæ Hamelensis, quem propter suam legalitatem & justitiam in Præpositum elegerunt, quam electionem Fuldenses impugnaverunt. Dictus Comes Fridericus renuncians electioni de se per capitulum factæ, quem ipsi Fuldenses in gratiam receperunt & de novo Præposituram sibi contulerunt, & fratri suo Ottoni Advocatiam pro defensione bonorum ipsorum Canonicorum nomine homagii dederunt, & sic advocatia ad ipsos de Everstein pervenit, ut patet in privilegiis de renunciatione, & sic incipit. Ego Fredericus dictus de Everstein custos ecclesiæ Moguntinensis &c. nos plenius informati de collatione Præposituræ in Hamelen de nobis facta, in manus ipsius Abbatis Fuldensis liberè omnino exfestuantes, jus quod nobis per capitulum fuit acquisitum, Actum anno MCCXXIIII. Kal. Martii. Anno igitur à nativitate Domini MCCLIX. Abbas, Præpositus, Decanus, ac totus conventus ecclesiæ Fuldensis propter locorum distantiam, Baronum & Nobilium malitiam, vendiderunt dominium, jus, proprietatem ecclesiæ dictæ Hamelensis & opidum tunc bene muro munitū, circumfossatum ac divitiis ornatū, venerabili Widekindo Episcopo Ecclesiæ Mindensis pro D. marcis examinati argenti vel sterlingorum legalium 13. solidis & 4. &c. pro marca puri, quorū 300. super festo Pentecostes fuerunt solutæ & ducentæ in sequente super festo prædicto sub pœnis in quitatione scriptis persolvendæ, ut patet in quitatione, quæ incipit sic: Henric⁹ Dei gratia Abbas Fuldensis &c. Et cum hoc vendiderunt Episcopi. Advocatiam de Everstein, ut patet in privilegio, quod sic incipit: In nomine Domini. Et ipsi Fuldenses petierunt consensum hujus venditionis à capitulo Ecclesiæ Hamelensis, opidanis cum Comitibus prædictis. In quo contractu ipsi opidani cum Comitibus prædictis minimè consentierunt. Contra quos dictus Episcopus Mindensium Widekindus constituebat prælia & pariter convenerunt circa villam dictam Zedemunde prope Munder, quo dictus Episcopus Widekindus cum suis victoriam obtinuit & omnes opidanos Hamelenses secum captivos in Mindam perduxit, quorum multi ex utraque parte in ore gladii ceciderunt, ut ipsorum occisorum memoria adhuc in Ecclesia Hamelensi super die beati Pantaleonis devotè peragitur vigiliis & missis: quod prælium fuit commissum anno Domini M. CCLXI. die ut supra. Dictus Episcopus Widekindus exhibuit ipsis opidanis, ut acclinarent se defensioni & protectioni ecclesiæ Mindensis, & quod vellet eos omnes relinquere quietos & solutos, super quibus scripserunt inducias ad deliberandum. Et interea ceciderunt in illum Ducem potentem Albertum magnum de Brunsuik, cujus frater erat Johannes primus Dux Luneburgensis in divisione Ducatus Brunsuig, & dederunt se sub protectione & ditione sua, ut eos defenderet & à captivitate liberaret. Qui potens Dux Albertus venit cum DC. dextrariis phaleratis militiâ præclara & copiosâ perrexit coram civitate Mindensi & coëgit Episcopum & capitulum reddendum chirographum & litteras quibus Fuldenses opidum Hamelen vendiderunt, & facta fuit compositio per abbatem in Lockum, Præpositum Mindæ & nobilem advocatum de monte, ut est in privilegiis. Et ipse Dux recessit & dictum opidum stat sub protectione Ducum Brunsuicensium hodiernis diebus & omnem libertatem, quam dictum opidum habet, habet adhuc à Præposito & capitulo ejusdem ecclesiæ Hamelensis, ut in eorum privilegio liquide patet, & totus fundus opidi cum censu areali ac dominio cedit Præposito & capitulo, & nunquam ab iis amovetur, veluti privilegium compositum evidenter ostendit. Unde cum funditur dominio & uno solido arealis census triumphavit nostra ecclesia Hamelensis contra Augustinenses, quibus cum 33. annos steterunt in lite & mille marcæ puri argenti sunt in ea lite peremptæ, & ecclesia Hamelensis permansit in spiritualibus sub protectione Episcopi Mindensis, ita quod nullus prælatorum, archidiaconorum in ea habeat disponere nisi Episcopus propter antiquam paternitatem. Et fertur & est ecclesia secundaria immediata post ecclesiam cathedralem Mindensem, quia ecclesia Hamelensis

fis fuit fundata fub anno DCCXII. ecclefia verò S. Martini in Minda fuit fundata & confirmata per inclytum Imperatorem Cunradum tunc in Minda exiftentem, ad rogatum Sigeberti Mindenfis ecclefiæ Epifcopi, qui eandem ecclefiam conftruxit fub anno Domini MXXIX. Ut patet in privilegio, quod incipit: In nomine fanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus divina favente gratia Romanorum Imperator Auguftus. Anno Domini MCCCLXXXIIII. poft oppidemiam quartam ego Joannes de Polda Canonicus hujus ecclefiæ de Hamelen ætate & gradu Senior collegi hanc Chrocam Hamelenfem de Legenda & vita S. Bonifacii pro parte prima, partem fecundam collegi ex decem privilegiis de venditione ecclefiæ & opidi Hamelen per Fuldenfes facta & confcripta. Notandum quod primum privilegium incipit fic: In nomine fanctæ & individuæ Trinitatis. In fecunda littera Fuldenfes petunt à capitulo confenfum venditionis & incipit: Henric⁹ Dei gratia Ecclefiæ abbas Fuldenfis &c. Nos attendentes, quod Mindenfis ecclefia minifterio noftro ab antiquo fpecialis fraternitatis vinculo effet aftricta, & quod commodiffimum effet, ut Dn. Epifcopum Mindenfem, quem patrem fpirituale ab antiquo habuiftis, & dominum temporale haberetis quam alii principi fervitute tyrannica fubjugari. Heu! Heu! quantam tyrannidem exercuit noviffimus princeps Albertus Dux ex quorundam opidanorum adjutorio & confilio in nobis, qui culturam noftrorum agrorum villicis noftris contra juftitiam inhibuit & nos de curiis noftris expugnare voluit, dignum effet jugi noftræ memoriæ commendandum, cui in prælio fuæ militiæ 80. marcas puri argenti vi & metu commifimus, pro quibus clenodia & calices noftri adhuc hodiernis vicibus obligavimus, & per quatuor annos poftea 30. marcas puri argenti pro redemptione fuæ captivitatis obtulimus. Qui autem fautores & confiliarii ipfius ad hanc pecuniam à nobis extorquendam fuerunt, novit qui omnia nofcit. Et nota quando ifta neceffitas nobis ex parte Ducis Alberti incumbebat, quod multi de confulibus filios, fratres, avunculos & nepotes in capitulo noftro habuerunt, ibi pater renunciavit filio, frater fratri, avunculus avunculo, nepos nepoti: omnes fuimus eis tanquam hæretici & publicani, crudeliter in eos fævientes. Quia ergo interea cum Dn. Joanne de Lude & Dn. Bernhardo Lufeken, quod procuravimus citationem contra inclytum principem Ducem Erneftum, patrem dicti Ducis Alberti, qui ex mala informatione & prohibuit culturam noftrorum agrorũ & veniebam⁹ ad eum in Eimbek & exhibuimus fibi 40. marcas puri argenti, ut defifteret ab omni impetitione, qui confuluit cum Magiftro dein Arsvelde Canonico ibidem in Eimbek. Et ille gloriofus Dux retulit nobis, quod non haberet jus ad noftram provinciam, fed malè effet per quofdam informatus, & quod nos caffaremus citationem noftram, ipfe vellet caffare præceptum fuum & tollere, quod cum omi amicitia fuit factum, neque unquam quadrantem à nobis accepit. Etiam nota, quod gloriofus & mifericors Dux de Brunfuik Erneftus iniciavit novum opus jactu lapidis in infula in medio Weferæ prope opidum Hamelem, quod Carmelitæ ædificare cœperunt. Similiter in Opido contra Auguftinenfes: & fuit inclytus fautor noftræ ecclefiæ: etiam tantã inimicitiam non potuit cum aliquo habere, quod vellet, ut interficeretur, dicens: animam non poffum dare, ergo nolo, ut quis interficiatur. Quantam autem calumniam paffi fuerimus de incolis opidi hujus, brevi temporis fpacio de confervatione capellæ penes Weferam, ftatuunt nancifcentes Præpofito adutentes ecclefia Hamelenfis & quingentos annos ante opidum fuerat, & quod omnem libertatem & omne bonum ab Ecclefia noftra funt confecuti. Nota quod antiquam paternitatem & fraternitatem, quam ecclefia Fuldenfis & Hamelenfis habuerunt cum Epifcopo Mindenfi & capitulo in fpiritualibus & quando Epifcopus Widekindus de Hoja comparavit ecclefiam Hamelen & oppidum ab Ecclefia Fuldenfi pro quingentis marcis puri argenti. Et ex eo, quod Decanus & capitulum dictæ ecclefiæ Hamelen & tam in temporalibus, quam fpiritualibus fe benevolè & benignè abfque ulla contradictione ad dictum Epifcopum Widekindum ad fuam ecclefiam acclinavit, tradidit eidem Ecclefiæ Hamelen principaliter duo dona. Primum donum, quod propter antiquitatem deberet fieri & effe ecclefia fecundaria in ecclefia Mindenfi. Secundum donum quod immediate deberet effe fub Epifcopo & fuo officiali, & quod nulli Prælatorum dictæ ecclefiæ Mindenfis aliquam jurisdictionem in dicta ecclefia Hamelenfi deberent habere. Tertium donum quod dictæ ecclefiæ Hamelenfis bona deberent effe
libera

libera ab omni impetitione Advocatiæ, si qua in eis bonis esset, & fundus dicti opidi cum quibusdam aliis in perpetuum apud dictam ecclesiam deberet permanere. Hæc omnia habentur in privilegio.

FINIS CHRONICÆ.

Versus de fundatione & ætate ecclesiæ Hamelensis.

Conditur in densis ecclesia nunc Hamelensis,
Septingentenis annis Domini duodenis,
Romanus pridem pater hinc Bonifacius idem
Consecrat ad votum Caroli Leo Papaque totum.
Bernhard Christina fundarunt ista petrina,
Cœli regina tribuens his gaudia bina.

Versus de translatione opidi Hamelen ad Ducem Brunsvicensem.

Quondam Fuldenses fuerunt, modò sunt Hamelenses
Brunsvicenses, Mindenses despicientes.
Cis Zedemundenses cur prælia sunt statuentes.
Post duo DD duo CC LXI. Pantalis ecce
Multos prostratos, sed ab Alberto liberatos.
Tunc Duce magnifico principe pacifico.

De inundatione Weseræ.

Post M. post tria CCC. post septuagintæ quaterque
Wesera crescebat Hamelen stratasque tegebat.
Post M. post quinque CCCCC & V. insuper adde
Wesera crescebat Hamelensis viasque tegebat.

CHRONICA Monasterii S. Michaëlis in Hildesheim.

ANno Dominicæ incarnationis 993. Barvvardus regius capellanus decimus tertius Ecclesiæ Hildesiensis Episcopus constituitur. Hic in septentrionali parte civitatis Hildesiensis in loco squalido, feris & brutis animalibus coaptato, monasterium in honorem sancti Michaëlis ædificavit de suo patrimonio. In quo & abbatem & congregationem monachorum viventium, sub regulâ S. Benedicti instituit: quorum utilitati prædia, curtes & familias ad 300. mansos condonavit de suo patrimonio, & quæ emere poterat de thesauro relicto sibi ab Ottone tertio felicis memoriæ. Sepultus est in crypta monasterii sui anno 1022. ordinationis suæ 31. cui venerabilis Godehardus Altahensis monachus, postea Hersfeldensis abbas successit, qui anno Domini 1026. reliquam partem monasterii S. Michaëlis à S. Barwardo nondum consecratam, ipse consecravit cum pluribus altaribus.

Goderammus primus abbas monasterii S. Michaëlis in Hildensem constituitur à S. Barwardo præsule piissimo, anno Domini 996. celebraverunt autem tunc divina fratres in sacello S. Crucis ante fabricam majoris ecclesiæ. Fuit autem ante conversionem suam Præpositus majoris ecclesiæ, doctor sacræ paginæ, filius marchionis, nobilis genere & dignitate: sed postmodum monasterium S. Panthaleonis in

Coloniâ est ingressus: de quo cum certis fratribus ad monasterium S. Michaëlis in Hildensem est translatus. Obiit autem pridie Kal. Julii anno 1030. & sepultus est ante altare S. Stephani in pede altaris, scripti sunt autem circa tumulum ipsius isti versus.

Hac pausant tumbâ Goderammi mortua membra:
Abbas qui primus hîc fuit eximius.
Quem bene nutrivit huc ei Colonia misit,
Ut summi regis dux foret ille gregis.
Sed Julii fine Deus hunc post jussit obire.
Cujus nunc animæ da requiem Domine.

Et apparent ossa ipsius sicut creta in monumento & sicut nix alba.

Adelbertus secundus abbas rexit annos 14. Iste fuit Præpositus S. Joannis Baptistæ Herocampiæ prope Hassuelt, justæ conversationis monachus, & à S. Godehardo in abbatem consecratus est: Sub quo monasterium S. Michaëlis in Hildensem in vigiliâ Pentecostes ad vesperas fulmine combustum est, anno 1033. in cujus evidens testimonium adhuc hodie manet tæda in ecclesiâ ejusdem monasterii retro altare S. Crucis in Columnâ æreâ, quondam à S. Barwardo erectâ. Sciendum namque est, quòd iis temporibus usque ad tempus abbatis Dethmarii, clerus tam districtâ religione in Dei obsequio in civitate Hildensemensi se mancipaverat, ut ita dicam, multi sacerdotes seculares que, relicto seculo, religionem intravere. Nomen quoque & non multi fratres à jugo disciplinæ nondum absoluti, arctiori habenâ in claustro frenabantur, ultra quàm credi potest. Nam quotidiam scripturam Evangelium cum lectione Decano repræsentare cogebantur, ita ut timidius in claustro, quàm in scholis manum subducere viderentur. Delicatioris etiam vestitus tunc nulla illis erat cura: ita etiam, ut gulas, quibus nunc ardet clerus, nescirent. Nam multi clerici & sacerdotes seculares, ut in claustro Domino servire possent, affectabant: sed minimè eis concedebatur: ita ut plærique clerici, tam interius, quàm exterius, claustrali restrictione reclusi, renunciato nondum seculo, seculum nescirent.

Anno 1035. dedicatum est & consecratum à novo monasterium S. Michaëlis à S. Godehardo. Hic dedit monasterio ecclesiam in Dirickholthusen.

Abbas Albertus obiit anno 1044. & sepultus est ante altare, cui Benno successit, qui parvo tempore fuit in regimine.

Sigebertus tertius hujus monasterii abbas, pater vel frater professus hujus monasterii, vir sapiens & excellens in jure, vir decorus, eloquens, verecundus visu, in incessu compositus, in devotione attentus, in labore solatiosus, in omnibus agendis circumspectus & providus, & spiritualibus semper intentus. Interrogatus declinatis in terram aspectibus, semper utilia & brevia respondere curabat. Vir humilis, pudicus & castus, non turbulentus, mitis, & patiens in omnibus: ita ut multi mirantes de tanti viri sanctitate existimarent, eum adhuc in futuris annis canonisari: nam omnis populus dixit eum beatum, & sine dubio.

Circa annum 1048. Thietmarus Episcopus Hildenshemensis valde fuit molestus monasterio nostro, aliqua bona scilicet decimas in Lafferde, Eggelsen, Netlingen, Sawingen & Beddungen ac bona in Wenthusen auferendo, ex inductione quorundam perversorum hominum, si homines modò sunt.

Anno 1072. Sigebertus hîc fuit administrator cœnobii S. Petri & Pauli Paderbornæ, ut Cosmodromion pag. 216. Denique obiit anno 1079.

Meinwardus abbas quartus rexit annos 21. Iste fuit frater professus hujus monasterii, prior abbatis Sigeberti, vir literatus, scientificus, similis ferè Doctori, non habens similem in loquendo in totâ civitate Hildensemensi, diligens & solicitus circa curam animarum, regens fratres in omni disciplinâ & rigore. Anno Domini 1102. obiit abbas Meinwardus sepultus ante altare S. Crucis.

Conradus primus, abbas quintus, rexit annos 22. Iste Conradus frater & monachus hujus monasterii consangvineus abbatis Sigeberti filius civitatis. Hi valdè dilexerunt se in vitâ, propter quod etiam non sunt separati in morte: venerunt namque ad unum sepulcrum ante altare omnium sanctorum. Abbas Conradus obiit 1114. anno regiminis 22. tertio Idus Septembris & sepultus est circa avunculum suum abbatem

abbatem Sigebertum, & cum ex more sepelirent eum invenerunt abbatem Sigebertum adhuc integrum, jacentem corporaliter incorruptum cum casulâ suâ, ita recenter, quasi fuisset eodem die sepultus.

Tempore suo decima in Metelingen secundarie aufertur, & vasallis de Salder donatur.

Conradus abbas sextus rexit annis quatuor: pater professus videlicet monasterii SS. Stephani & Viti in Corbeiâ, secundum aliqvos frater carnalis abbatis Meinwardi. Iste Conradus comparavit multa linteamina depicta pro ornatu parietum templi, sicut adhuc hodiernâ die patet ad oculum in quibusdam linteaminibus, in quibus scribitur:

Abbatis Conradi devotio dedit Michaeli. Item in alio.

Abbas Conradus sextus re, voce secundus,
Talia dona suæ contulit ecclesiæ.

Obiit Conradus 1127. sepultus ante altare S. Crucis.

Theodoricus abbas septimus hujus nominis primus, rexit annis 14. Eligitur ex conventu, magister artium scientiis & doctrina optimè instructus: etiam semper omnia bene rexit vir justus, rectus & providus & in omni loco recollectus & compositus.

Hujus tempore monasterium Ringelhemense translatus aliò monialibus, traditur inhabitandum monachis Benedictinis, misso illuc abbate Rudolfo de monasterio S. Michaëlis Obiit abbas Theodoricus anno Domini 1141. anno regiminis sui 14. sepultus in choro S. Joannis, in sinistro cornu altaris ad aquilonem.

Borchardus abbas octavus rexit annis tribus. Iste fuit de præclaro & nobili genere natus, vir sapiens, proceræ staturæ, vultu jucundus, mansvetus & modestus, & in omnibus factis providus & consideratus. Obiit 1143. sepultus ante altare S. Crucis.

Benno frater monasterii electus rexit menses tres, qui non successit Bernhardo sed Adelberto, & post eum Sigebertus secundum aliquos parvo tempore fuit in regimine, & ideo forte non computatur inter abbates. Fuit enim vir multæ prudentiæ & providus, in consiliis justus, in judicio à dextris & sinistris: quicquid verbis monuit, hoc factis adimplevit. Denique post multarum virtutum insignia, alibi cum honore sublimatus, abbatiam reliquit, circa annum 1144. Sepultus in remotioribus partibus.

Post Borchardum successit *Katmarius*, qui etiam parvo tempore præfuit.

Franco abbas decimus rexit annis 23. Iste Franco, ut aliqui asserunt & volunt, quod iste præcedens non sit, quia iste Franco diu præfuit, ut est in quodam Missali. Sed iste Benno parvo tempore præfuit, eò quod ad alium locum translatus fuit. Fuit autem prædictus Franco Prior præcedentis abbatis, vir bonus & zelosus, & isto tempore adhuc viguit in monasterio S. Michaëlis observantia regularis in omnibus, & fratres in magno rigore vixerunt, & mutua charitate. Migravit ad Dominum anno 1166.

Wichbertus vel Wichbardus rexit annos 12. Doctor eximius artis medicæ, ex remotis partibus oriundus, quondam Canonicus B. Virginis: sed relicto seculo ad monasterium se transtulit. Rexit autem fratres cum omni solicitudine & magna caritate. Idem abbas multa bona fecit monasterio: etenim pro utilitate monasterii vetus & novum testamentum procuravit in pergameno. Sed & psalteria in divino officio conscribere fecit, cum multis aliis libris, quos ad bibliothecam comparavit.

Theodoricus secundus abbas 12. rexit annis 24. Fuit magister artium, filius civitatis, vir per omnia providus: laudabiliter rexit spiritualia. Ipse multa clenodia in casulis & cappis monasterio suo contulit pro ampliatione divini cultus. Et obtinuit infulam & sandalia cum cæteris libertatibus per privilegia cum multis indulgentiis anno 1194. Sub isto abbate Theodorico S. Bernwardus canonisatur â Cœlestino tertio (qui regens cœpit sedē apostolicam an. 1193. & sedit annos tres) elaborante hoc Bernone præsule Hildesiense & Theodorico abbate S. Michaëlis. Resignavit abbatiam Theodoricus anno 1204. anno regiminis 24. assumens sibi aliqua bona ad vitam de monasterio, quæ ipse antea emerat. Sepultus in choro S. Joannis ante altare circa gradus presbyterii.

Hugoldus abbas 13. rexit annos 17. Iste sacræ Theologiæ Doctor, monachus pro-

professus fuit in Corbeja, de qua à fratribus S. Michaëlis unanimiter est electus anno 1204. vir valdè peritus, & in omni religione devotus, & bene rexit omnibus diebus vitæ suæ. Migravit ad Dominum anno 1221. Sepultus in Corbeia: In hoc monasterio libros Mosis metrice composuit quidam Hugo, quod scripsit in fine libri:

Qui legis id domi præsta miseratus Hugoni:
Supplicat Hugo reus, dic miserere Deus.

Sepultus est, credo, apud nos & electus in Priorem.

Dethmarus abbas 14. rexit annos 20. Iste Dethmarus Doctor Juris in divino obsequio nobis mancipatus, sapiens & eloquens, longæ ut dicitur, staturæ rexit fratres in omni caritate & disciplina. Hujus abbatis tempore, nimirum anno 1236. civitas Hildesiensis crastino Nativitatis Mariæ cum ecclesiis & domibus infra murum contentis, incendio & tempestate ita totaliter conflagatur, ut solùm S. Crucis oratorium cum suo viculo remaneret. Hic abbas cum consensu conventus dedit sororibus, quas Pœnitentes vocant, recens in urbem traductis, certas habitationes apud Indistriam circa vineam antiquam, pro monasterio extruendo, pro quibus in recompensam dedit Episcopus Conradus monasterio aream unam apud sorores & unam aream in Essem. Ex petitione etiam istius Dethmari abbatis fratres minores primò receperunt locum habitationis apud majorem ecclesiam pro monasterio construendo, propter Conradum de Hannover qui fuit discipulus & confrater S. Francisci, qui totis viribus adhæsit Deo, sequens patrem suum spiritualem, cui possessionem suam fecit. Et jacet adhuc corporaliter in ecclesia S. Martini ad Minores in Hildensem, ut fratres ibidem testantur, clarens miraculis, obiit autem anno 1241. prid. Non Octobr. Idem abbas Dethmarus obtinuit privilegia de novo pro sandaliis portandis ac benedictionibus dandis à Papa Gregorio nono. Obiit 1241. 10. Kal. Apr. sepultus ante altare S. Barwardi ad aquilonem.

Mortuo abbate Dethmaro, alius quidam ex Congregatione monachus, *Gotschalcus nomine*, eidem in regimine successit, vir justus, simplex & rectus. Qui fatigatus à monialibus, quas abbas Theodoricus secundus & abbas Hugoldus & alii abbates post eos, congregaverant, propter multas detractiones & oblocutiones & infamiæ maculam, eas exterminare decrevit: impetravitque ab Innocentio quarto privilegium contra easdem moniales, ut est in scriptis sequentibus.

Innocentius Episcopus, Servus servorum Dei, dilectis filiis abbati & Conventui S. Michaëlis Hildesemensis diœcesis, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad nostram noveritis audientiam pervenisse, quod monasterium vestrum propter monialium multitudinem, cum ad sustentationem earum reditus non sufficiant, admodum prægravetur, pro quarum cohabitatione cum monachis gravis eidem cœnobio infamia generatur, diversis adolescentulis ad instantiam postulantium, ubi non nisi septem ætatis provectæ consueverunt recipi ab antiquo ad vestimenta fratribus procuranda. Quocirca Universitati vestræ distinctius inhibemus ne quod de septenario sororum numero provectioris ætatis fuit salubriter institutum & per multa tempora laudabiliter observatum, non sinatis cujusque temeritate, cum major adolescentularum numerus ad septenarium reductus fuerit, violari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ paginam inhibitionis infringere, vel ei temeriario ausu contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit in dignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Laterani 14. Kal. Aug. Pontificatus nostri anno 3.

Hic abbas Gotschalcus rexit annos 19. Et fuit nobilis de Boltzem dictus: reparavit ecclesiam ruinosam cum ambitu & multas indulgentias impetravit à summo Pontifice Innocentio 4. & laudabiliter rexit: spiritualia tamen partim cœperunt tepescere propter nimias divitias. Obiit 1206. anno regiminis 19.

Ernestus abbas 16. rexit annos 37. Iste bene rexit: sed vita regularis cœpit paullatim destitui propter nimias divitias. Hic abbas emit bona in Rutenberg & in Beckem, sicut abbas Thidericus ejus nominis secundus, & unus vel duo post eum: alias pauci inveniuntur qui aliqua bona emerunt, sed omnes contenti fuerunt in donatione S. Barwardi. Idem Ernestus instituit, ut Canonici majoris ecclesiæ omni an. in festivitate S. Michaëlis visitarent chorũ cum suis choralibus missam cantarent, sicut patet scriptum

scriptum in antiquis psalteriis. Similiter institutum fuit cum Canonicis S. Crucis, & S. Andreæ ut in die S. Bernwardi divinis interessent, & nobiscum circumirent in processione. Talia & similia prædictus abbas instituit in interitum reformationis & diminutionem religionis, quamvis inventio sua esset bona. Obiit abbas Ernestus anno 1297. & sepultus est ante altare S. Barwardi ad Austrum.

Otto abbas 17. rexit annum unum. Iste natus de progenie vom Kampe, nobilis quantum ad genealogiam, sed virtutes, ut timeo, paucas habuit, quia

Nobilis est ille, quem nobilitat sua virtus.

Idem Otto quodammodo puer adhuc quando electus multa bona impignoravit in Elzem & in Zarsted, & in villis circumjacentibus. Nec credibile est, quod sit decapitatus propter nefas quoddam, quia inveniuntur aliquæ litteræ, quas post longum tempus in senectute monasterio tradidit, sicut de domo hospitali quam à monasterio in possessione cum aliquibus bonis ad vitam, quam tandem monasterio in senectute reliquit pro certa pecunia, ut est in certis literis ex copialibus. Iste Otto resignavit 1298.

Henricus de Wenthusen vir litteratus abbas 18. rexit abbatiam annis 23. Iste Henricus nobilis de Wenthusen, vir bonus & devotus, non elatus sed benignus & affabilis, doctus & in Poësi & aliis scientiis multum commendatus. Sed proh dolor religio jam defecit. Ipse tamen multa bona per suum prædecessorem alienata etiam per guerras recuperavit, & conscripsit & pro modulo suo collegit. Idem Henricus expulsus fuit à Conrado de Steinberg successore suo anno 1315. & tempore expulsionis suæ construxit monasterium prædicatorum in Brunsuick in Indagine cum adjutorio cujusdam civis ibidem, quibus etiam reliquas de sacrosancto corpore piissimi Præsulis Barwardi donavit, per quem scilicet Bernwardum multa etiam mirabilia ibidem perpetrata sunt.

Conradus de Steinberg, hujus nominis tertius in ordine 19. succesfit Henrico de Wenthusen. Eo tempore chorales sunt recepti & schola restaurata est sub capitulo, ut & scholares chorum visitarent. Item Conradus dum quadam die caussa utilitatis monasterii iter ageret, fortè accidit, ut equo labente cui insederat, tibiâ collisâ prorsus debilis & cruciatus in sella gestatoria referetur. Jussit itaque se ad sepulcrum B. Pontificis Barwardi deferri, ubi est in oratione prostratus. Cumque vovisset se, quoad viveret, candelam nocte dieque ibi provisurum, incolumis continuo surrexit, quique alienis manibus est illatus, propriis est pedibus egressus. Idem abbas Conradus inpignoravit consulatui nostræ civitatis campum vel pratum retrò monasterium à molendino montano usque ad Indistriam pro 600. ut æstimo, florenis propter contributiones, Deinde anno 1347. resignavit abbas Conradus de Steinberg abbatiam Dn. Henrico de Wenthusen, revocato à fratribus, quem prius expulerant. Accepit autem in contentationem abbas Conradus Renshusen, Volkersen, Nettelrehd, Dirickholthusen, Wallensted. Et deinde præ tristitia ut timeo, obiit anno Domini 1354. Sepultus in capella SS. Philippi & Jacobi, quam Dn. Henricus de Wenthusen, quondam ædificavit, nunc autem successor suus iterum revocatus.

Henricus de Wenthusen revocatus sedit annos 6. in quibus multa bona fecit. Comparavit enim tabulam in altari S. Crucis juxta votum, quod post expulsionem promiserat cum tali inscriptione:

Anno milleno C terno bis quoque deno,
Ordine septenus abbas, in nomine primus,
Henricus dictus, qui semper sit benedictus,
De suis donis dedit hæc pia vota patronis.

Obiit autem anno 1354. sepultus in capella SS. Philippi & Jacobi, quam ipse antea ædificaverat cum bibliotheca, saxo sepulcro superposito cum tali epitaphio: Obiit piæ memoriæ:

Ordine septedenus abbas, in nomine primus,
Henricus dictus, qui semper sit benedictus.

Hartmannus primus in ordine vicesimus, rexit annis 14. Iste Hartmannus Frese adhuc puer quasi electus, nobilis, & fuit ab infantia nutritus in monasterio, & fuit in expensis cum abbate Conrado de Steinberg in nominatu. Et quia puer erat, sapiebat ut puer. Ædificabat diversas cellas & habitationes in circuitu monasterii, ubi unusquis-

quisque habitaret & sibi intenderet. Nec licitum erat alicui in dormitorio pernoctare, nisi esset celebraturus die sequenti: frumenta etiam dividebantur singulis secundum mensuram claustralem. Nunquam autem refectorium visitare solebant, nisi esset festivitas duodecim lectionũ, vel Kalendarum. Novitiis verò neqnaquam refectorium visitare licebat, sed erant cum abbate in expensis. Dederunt autem eorum sex ad civitatem pro potu tenui 24. talenta: & abbati pro expensis 40. talenta & in die professionis suæ unusquisque monasterio dedit 40. florenos. Idem abbas Hartmannus Frese multa bona alienavit in Medel & in villis circumjacentibus: Vineam etiam retro monasterium inter Indistriam & murum civitatis, quam S. Barwardus monasterio dedit, & campum retro molendinum cum quibusdam aliis bonis. Sed tamen suo tempore multæ guerræ fuerunt, & lites sicut patet de Episcopo Henrico, qui magnas contributiones exigebat pro comparatione castrorum. Deinde anno 1364. obiit abbas Hartmannus Frese anno 14. regiminis sui & sepultus est circa altare S. Petri ad Aquilonem.

Bado de Obergen abbas 21. rexit annis 15. adhuc puer electus, satis tamen expertus & prudens, subdiaconatus tenens gradum. Hic abbas fuit cum Gerhardo Episcopo Hildesemensi in prælio prope Dinkeler & erat armatus à plantis pedum usque ad verticem, fulgens in equo tanquam speculum, habens scapulare de serico in galea, quod tendebat â caleptra usque ad baltheum, vel medium corporis, & erat magna tempestas venti illo in tempore, sic quod ventus flavit scapulare hinc & inde, & omnis populus mirabatur. Et fuit primus in acie belli, & cum appropinquaret parti adversæ prope Dinkeler, adversarii sui balare inceperunt, sic ut mens & consilium fugeret ab eis, & solo timore perterriti pro primo fugam inierunt. Bado autem cum esset primus in acie, non tantum non fugit, sed & cæteros milites ac vasallos in Domino confirmavit, & evaginato gladio pugnare cœpit, & viriliter agere cum suis, pars adversa contrita est, & maximam partem ipse interfecit. Cum autem Gerhardus Episcopus Hildensemensis videret tam virile certamen Badonis, clamavit ad rusticos & dixit, ô vos viri Pilati quomodo statis? videte monachum, vos autem quid facitis? Deinde anno Domini 1380. anno 15. regiminis sui abbas Bado obiit. Et quia gladio pugnavit, gladio periit, interfectus prope castrum Marienborg, & sepultus est in medio chori S. Joannis.

Hartmannus secundus dictus Hake, vicesimus secundus in ordine rexit annis 14. existens militaris, secularis quodammodo, plus miles, quam monachus. De eo fortè verificatum fuit illud Joëlis 1. residuum erucæ comedit locusta &c. quia prodigus fuit, ut salva pace sua dicam. Omnia bona impignorata fuerunt, an per eum, aut prædecessorem, Deo constat. Fuit tamen aliàs vir multum sapiens, & magnus in consilio Episcopi Gerhardi. Existimo quod ultra duos manses liberos non reliquit, quando obiit. Hic idem, dum quodam tempore iter agere vellet, accidit, ut clericus quidam familiaris suus sibi constaret & calcaria cum equo sibi præpararet, postulans ab eo precium servitutis præteriti anni. Ille autem cum non haberet, ut in promptis sibi daret, ilico mansum sibi tribuit pro precio & pro gratitudine illius obsequii sibi impensi. Quem ille non recusavit, sed gratus de tanto precio cum gratiarum actione suscepit. Anno vero regiminis sui 14. anno vero Domini 1394. obiit Hermannus Hake, sepultus ante altare S. Cæciliæ, quod nunc dicitur S. Catharinæ.

Jacobus abbas 23. electus & in controversia cum abbate Alberto Gripetan, rexit annis quasi duobus, Prior præcedentis abbatis. Ipse tradidit bona in Disth & Rentzhusen Diderico & Joanni dictis de Hardenberg, ad 6. annos, qui inde dederunt monasterio S. Michaëlis in civitate Northemensi quinque marcas nominatim, ut est in litteris desuper conscriptis: quæ acta sunt anno 1394. Idem Jacobus tandem victus resignavit Alberto Gripetan anno Domini 1396. & accepit ad vitam bona in Volkersen cum omnibus pertinentiis suis, cum piscaria in Vrothe, & dederunt sibi in prompto 1. Lödige Marck / ut est in littera Episcopi Gerhardi de resignatione sua desuper confecta.

Albertus Gripetan de simplici progenie natus & filius civitatis Hildensemensis, abbas 24. habuit nomen cum re. Nam veraciter tetigit eos, alii autem terra formati ante eum nobilitares fuerunt. Et fratres compulsi sunt servare divina volentes nolentes. Et qui ab una hora sine scitu abbatis se absentaret, in pane & aqua pœnitere coactus est.

Tempo-

Temporibus etiam prædicti abbatis inceptum fuit sarcophagium S. Barwardi, patroni nostri, à domicellis de Gallen aurifabris, & pro magna parte completum & deauratum pro magna pecunia. Deinde anno 1430. obiit Albertus Gripetan, vir strenuus & justus, secundum communem modum loquendi, quia bene rexit, secundum quod tunc temporis vita fuit monachorum: Et sepultus est infra altare S. Barwardi, ubi quondam fuit altare S. Annæ ad meridiem saxo grandi antro superposito cum tali epitaphio:

Hic jacet prostratus, qui Gripetan cognominatus
Post mille bis ducenti bis quindecim superadde
Crastina Crispini die nec non Crispiniani.

Rexit autem annis 34.

Henricus Peppersack secundus in nomine, abbas 25. rexit unum annum. Electus fuit de S. Godehardo, ubi prius extiterat ultra 20. annos, vir bonus, justus & rectus. Restauravit monasterium in multis locis, ubi necessitas exigebat, & vixit duntaxat ad annum unum. Et obiit anno 1431. sepultus ante altare S. Godehardi.

Henricus tertius, in ordine 26. rexit annum dimidium. Iste Henricus de Hamelen fuit nobilis quantum ad partum, sed quantum ad virtutes Deo constat. Obiit autem præfatus Henricus anno 1432. Idib. Maji. sepultus ante altare S. Catharinæ circa Hartmannum Haken cum tali Epitaphio:

Anno Domini 1432. Idibus Martii obiit Dn. Henricus abbas hujus monasterii, cujus anima requiescat in pace, Amen.

Theodoricus tertius in ordine 27. rexit annis 27. Iste Theodoricus Brikman filius hujus civitatis, vir inscius & ignarus. Habuit autem Priorem Conradum Hovemester, qui obiit in die Calixti Papæ anno 1437. sepultus in ambitu versus meridiem circa rosarium ad introitum ecclesiæ circa limitem. Idem abbas Theodoricus fuit in Concilio Basileensi anno 1434. vel paullo post, habens secum viæ comitem capellanum S. Lamberti & in ministerio. Cum autem idem abbas Theodoricus esset vir egregius & regalis persona, electus est ab aliis Prælatis pro Missâ de spiritu sancto cantanda, pro inchoatione concilii, quod & fecit. Cui cum solenniter se expedivisset, suspicatus est quidam de Cardinalibus eum esse forte Doctorem Theologiæ, vel Decretorum, cupiens frui alloquio. Cum autem alloqueretur per Cardinalem nihil respondere poterat, quia inscius fuit, non intelligens Latina. Dixit ergo præfatus abbas ad capellanum suum materna lingua: quid jam respondebo sibi, ne confundar? cui capellanus respondit: nominetis aliqua castra ad villas circa Hildensheim, quas cum nomina veritis putabit vos esse Græcum, & cessabit à vobis. Qui statim respondit Cardinali: Sturwelt/Hase/Gisen/Voersche/Bauenstede/Drispenstede/Jtem. Quod audiens Cardinalis dixit ad Capellanum suum: Est Græcus? Qui respondit: etiam honorande domine. Et recessit ab eo. Dixit autem abbas ad capellanum suum, & quid respondebo in concilio? Qui respondit: cum interrogatus fueritis, dicatis præsidenti verba ista: Ego sto cum istis, quicquid ipsis videtur placet & mihi. Qui oblitus verborum capellani sui respondit, sto cum hic. Et concitati sunt ad risum Prælati circumsedentes, ipse cum confusione recedebat. Idem abbas Theodoricus aperuit sepulcrum primi abbatis videlicet Goderammi ante altare S. Stephani, & invenit ossa ipsius tam alba, sicut nix vel creta, ponens lapidem super monumentum cum epitaphio, quod prius non habuit. Ipse etiam aperuit sepulcra abbatum, scilicet Sigeberti & Conradi primi, ante altare omnium sanctorum & Theodorici secundi in choro S. Joannis, qui S. Barwardum canonisavit, & invenit eos adhuc corporaliter cum casulis suis. In cujus signum & evidens testimonium sepulcra eorum exaltavit. Theodoricum quoque secundum invenit cum baculo pastorali semiferreo & lapideo. Tempore etiam ejus Theodorici tertii completum fuit sacrophagium S. Barwardi, & sarrophagium undecim millium virginum est completum. Ad quod etiam monasterium plura clenodia contulit, & in prompta pecunia: alia de oblationibus fidelium data fuerant. Obiit autem præfatus abbas anno 1449. sepultus ante aram S. Bartholomæi habens supra sepulcrum baculum semiferreum & lapideum, more Theodorici secundi, sicut viderat in sepulcro illius baculum tali forma.

Henricus Woltdorp in Controversiâ electus est cum Conrado Woltbusen de monasterio S. Ægidii in Brunsvick: sed Henricus Woltdorp tenuit possessionem. Et magnam pecuniam se inter consumserunt contendentes in curiâ Romana, circa tria millia florenorum in duobus annis & dimidio, quæ postea monasterium cogebatur solvere. Et postquam sic contenderunt, Deus cogitavit cogitationes pacis, & non afflictionis. Advenit namque quidam Cardinalis, dictus Nicolaus de Cusâ, missus à Papa Nicolao 5. ad partes Saxoniæ. Hic comperiens nos contendentes incepit examinare electionis formam, etiam de vitâ & moribus electorum ac etiam gregis. Et proh dolor! reperit eos maculâ proprietatis omnes damnabiliter infectos, & certa alia, quæ caussâ honestatis supersedeo. Et abbatem Henricum alloquitur, qui nitebatur sibi maternâ linguâ respondere. Tandem jussus Latina loqui, non potuit, quia inscius fuit & ignarus, & præ confusione recessit. Et hic tandem excommunicatus fuit, & postea absolutus & electio cassata. Providit autem Cardinalis quendam religiosum virum, nomine Joannem Eilken, filium hujus civitatis, de monasterio Bursfeldensi. Hic præfatus Joannes cepit secum certos fratres in cooperatores reformationis monasterii nostri, qui non modicum laborem habuerunt, præsertim varias oblocutiones à plebeis, & difficultates ab aliquibus fratribus sustinuerunt. Nam difficile est consveta derelinquere, quæ omnia caussa brevitatis & pacis supersedeo.

Joannes Eilken bujus nominis primus rexit annis 13. in ordine 29. primus reformator. Hic complevit domum hospitum quam Theodoricus Brinckman abbas inchoaverat. Eodem etiam tempore, quando reformatio est introducta, multa privilegia amissa fuerunt, quæ distracta sunt per monachos irreformatos de multis bonis. Obiit autem prædictus Dn. Joannes anno 1464. in die B. Mariæ Magdalenæ, sepultus ante altare S. Stephani retro Goderammum primum abbatem ad occidentem.

Henricus bujus nominis quintus in ordine 30. Iste Henricus Bertkow filius fuit Bursfeldiensis, missus à Domino Joanne ab Hagen pro reformatione introducendâ & manutenendâ. Et ordinatus est in cellerarium, & post paucos annos in Priorem: sed nescio quo interjecto livore, deposito Prioratu, iterum Bursfeldiam rediit, & ibidem in Priorem ordinatus est. Sed non multo post defuncto Dn. Joanne Eilken, conventus S. Michaëlis unanimiter simili cum gaudio elegerunt ipsum præfatum Henricum Stendel, quondam eorum Priorem in abbatem monasterii, anno quo suprà. Constitutus abbas & confirmatus, vir erat plenus caritate, & in caritate rexit fratres & in disciplinâ. Invenit autem maxima debita, quasi 600. florenos ad manum, & fere sexcentos ad annuum censum. Nihilominus tamen omnibus diebus vitæ suæ struxit, tam in ecclesiâ, quàm in aliis locis. Ædificavit & circumdedit muro lapideo quasi totum monasterium, cum novo infirmatorio super ambitum infra ecclesiam & capellam S. Martini, & domum hospitum cum cellulis suis. Eo tempore reformatum fuit monasterium S. Godehardi per eundem priorem Henricum abbatem, cooperantibus secum venerabili Ernesto Episcopo & Eggehardo de Wenden Præposito, cum consensu abbatis Henrici Woltdorp, qui hujus caussa extitit. Quia cum esset ibi electus in abbatem, noluit eum Episcopus Ernestus confirmare nisi promitteret reformationem illius monasterii, & ita factum est. Iste præfatus Henricus Bertkow cum esset nobilis per aliqua vota in Episcopum Hildensemensem post mortem Dn. Ernesti est electus. Sed quia erat amator fratrum suorum, potius voluit in simplicitate cum fratribus suis vivere & mori, quàm gloriosè cum aliis dominari. Et quia amabilis erat omnibus & affabilis, propterea magnam gratiam habuit cum Prælatis ecclesiæ Hildensemensis & civitatis, & maximè cum Principibus patriæ. Idem etiam pater venerandus ampliavit & prolongavit ecclesiam S. Lamberti versus ambitum & occidentem, & addidit quasi mediam partem. Obiit autem prædictus abbas anno Domini 1483. decimo sui regiminis anno, sepultus in latere S. Bartholomæi ad meridiem, non remotè à Theodorico Brinckman.

Hartmannus 3. in ordine 30. rexit annis 18. Iste Hermannus Poelman fuit Prior præcedentis abbatis, oriundus civitate Monasteriensi. Et erat vir justus & rectus, etiam satis intelligens, quamvis coram hominibus simplex videbatur, declinans

nans à malo, & ſolicitus per omnia, ut ambularet cum Deo, tertius in reformatione. Ordinavit itaque ſingulis diebus pauperes peregrinos colligere, quorum pedes ipſe communiter conſvevit lavare, quod de gratiâ Dei usque hodie laudabiliter obſervatur: propter quod etiam monaſterium S. Michaëlis notabiliter profecit ab illo tempore & deinceps. Iſte venerabilis pater ob quandam violentiam ac invidiam nobis factam in piſcaturâ Indiſtriæ à conſulatu Hildeſimenſi, ivit uno die cum Priore ſuo & duobus ſenioribus ad Prætorium, & in præſentiâ totius conſulatus & 25. ſeniorum citavit eos vivâ voce ad judicium extremum ad reſpondendum de hujusmodi violentia ſibi contra libertatem monaſterii ſui illata, & finaliter obiit & emendam defendit & libertatem. Multùm zeloſus fuit & fervidus ad viſitandum & reformandum monaſteria utriusque ſexus, tam ordinis noſtri S. Benedicti, quàm etiam aliorum. Inter quæ reformavit monaſterium Ringelheimenſe adeo depauperatum & deſolatum, ut quodammodo nullum veſtigium alicujus religioſitatis in eo fuerat relictum. Cujus miſerrimam deſolationem conſolari volens, ordinavit Priorem ſuum ibidem in abbatem, hominem inexpertum, puſillanimem, & minus idoneum ad tale opus. Quo ſpiritu tamen hoc egerit, novit ſcrutator omnium cordium Deus: dicere tamen audeo, quòd ſimplici & pio animo, quia homo ſine felle erat, cujus reſpectus erat in Deum omni tempore. Ordinatus ordinavit ſibi tres fratres in principio, ſed nihil fuit regimen iſtius abbatis. Obiit autem prædictus Hartmannus anno 1487. ſepultus in latere S. Godehardi circa altare verſus Aquilonem, non remotè ab Henrico Peperſack, qui jacet ibidem ante altare.

Poſt hunc eligitur *Dn. Joannes Lof, natione Monaſterienſis*, baccalaureus, inſtructor juvenum novæ civitatis profeſſus monachus S. Godehardi, ubi & cellerarius fuit. Poſtea miſſus pro Priore ad Corbeiam pro reformatione. Ubi in magna paupertate incepit reformationem. De hinc electus abbas S. Michaëlis quapropter reformatio ibidem incepta cecidit ab ejus diſceſſu. Hic fuit vir bonus & ſapiens, & maximus zelator ordinis, multorum monaſteriorum reformator, & viſitator: quia fuit vir ſimplex & rectus timens Deum & recedens à malo. Qui præfuit bene in temporalibus & ſpiritualibus ad 33. annos & obiit in vigilia SS. Philippi & Jacobi Apoſtolorum, ſepultus in capella eorundem. Eodem die & tempore electionis timuimus quendam advenire novum abbatem per intruſionem. Quare occultè ſepelivimus eum, cantantes vigiliam & miſſam poſt ſepulturam ejus. Hic in principio ſui regiminis contendit cum capitulo eccleſiæ majoris juridicè propter ſervitium, quod domus Michaëlis ****** eis reſiſtendo eisdem usque ad excommunicationem exulationemque civitatis ad tempus, ſed conatus pii hominis nihil profecit. Hic primus invenit modum ut braxaretur cereviſia Martialis, quæ ante eum fuit inviſa in monaſterio noſtro. Fecit etiam ædificari capellam S. Getrudis in abbatia noſtra. Obiit prædictus abbas Joannes Lof anno 1521. ipſo die Philippi & Jacobi, ſepultusque in ſacello prædictis apoſtolis ſacro, ut ſupra.

Finis hujus Chronicæ.

ANONYMI
Chronica Monaſterii in Lothen,
Diœceſis Mindenſis,
Poſt in opidum Lemgo translati.

CHRONICA
Monasterii in Lothen, post in oppidum Lemgo translati.

De fundatione monasterii in Lothen per Widekindum nobilem advocatum de Monte.

ANno verbi incarnati MCCLXV, quo tempore venerabilis *Cono* ecclesiæ Mindensis Episcopus dictam sedem gubernabat: *Widekindus de Monte*, dictæ ecclesiæ nobilis advocatus, divino Spiritu inspiratus, monasterium sororum in *Lothen* fundavit, villis quoque & decimis, quas ab *Alberto Duce in Brunsvic* in pheudo tenuit, & industria corporali & servitio acquisierat, ad preces & exhortationes nobilis viri, fratris *Ottonis de Hoja*, fratrisque Joannis sapientis, divinæ mercedis intuitu secundum sequens privilegium copiose dotavit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Universis Christi fidelibus præsens scriptum intuentibus, nobilis vir Widekindus, advocatus de Monte, qui dicitur Schalkesberg, salutem in omnium salutari. Quoniam justum est, rerum bene gestarum memoriam nulla oblivione delere, earum maxime, quæ ad honorem omnipotentis Dei provida deliberatione salubriter disponuntur: nos autem attendentes, felix esse commercium, pro perituris æterna, pro terrenis cœlestia commutare, cum nihil homini prosit, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur, quæ pro nostra, nostræq; conjugis Akethe, ac progenitorum nostrorum salute fecimus aut donavimus, cunctis tam præsentibus quam futuris esse cupimus hominibus manifesta; videlicet, quod habita venerabilis Cunonis, Episcopi Mindensis licentia claustrum in Lothen, Mindensis diœcesis fundavimus, ordinantes in eo, ut Priorissa & sorores Ordinis Patrum Prædicatorum sub beati Augustini regula, Domino, à quo cuncta bona percepimus, in perpetuum famulentur. Dotavimus etiam ipsum claustrum, cum adhuc esset novella plantatio, tali dote. Jus patronatus ecclesiæ in Lothem, & duas magnas domos in eadem villa, cum aliis domunculis & omnibus agris ad eas pertinentibus, & decimam ipsius villæ, & fluvium parvum qui in latere villæ fluit: item unam domum in alia villa, quæ Loden similiter nominatur: item in Bitede tres magnas domus, cum aliis domunculis & agris ad eas pertinentibus, & decimam de eadem villa, cum omni juris integritate, videlicet silvis, pratis, rivis & pascuis, claustro huic libera ab omni advocatia pro dote contulimus & assignavimus in perpetuum possidenda. Cætera autem quæ donavimus de manu illustris principis Alberti Ducis in Brunsvic jure tenueramus pheudali, sed nobis ea resignantibus, quæ nulli hæredum nostrorum unquam collata fuerant, dictus princeps una cum fratre suo Joanne Duce, tam ecclesiam, sive jus patronatus dictæ ecclesiæ, quam domos, seu domorum & agrorum hujus proprietatem, nostras ad preces propter Deum inceptæ à nobis plantationi liberaliter contulerunt. Nec est tacendum, ut credimus, quod omnia prædicta bona non de hæreditate nostrorum progenitorum extiterunt, sed nostra pecunia, nostraq; industria conquisita, propter quod ea resignandi seu donandi liberam magis habuimus facultatem. Universitatem igitur fidelium attentè duximus exorandam, insuper hæredes nostros monemus, quatenus ipsi Deum habentes præ oculis, cujus iræ nemo resistere potest, ne in sacrilegii reatum incurrant, donationem ratam habere dignentur & gratam, ut & ipsi nobiscum mercedem consequantur æternam. Nos enim, & uxor nostra Aketha, cuncta, quæ præmisimus, ad honorem omnipotentis Dei, suæq; matris gloriosæ Mariæ, præfatis ancillis Christi, & cunctis eis succedentibus in perpetuum

petuum cum pleno cordis affectu & mentis alacritate donamus, nos & progenitores seu hæredes nostros eadem devota solicitudine commendantes, ut earum precibus assiduis, nobis inter mundi hujus discrimina fluctuantibus, divina dignetur indulgere pietas portum felicitatis æternæ. Ut autem nostra donatio firma semper & inconvulsa permaneat, eam sigilli nostri munimine duximus roborandam, anno quo supra.

Sed quia felicitas invidiæ semper esse subjecta agnoscitur, quidam minus sobriis, nec secundum Deum recte sapientes, stimulis invidiæ agitati, & avaritiæ inhiantes, aliorum lucra sibi reputantes damna, hanc fundationem tam sanctam tam utilem & multis proficuam veluti vulpecula Samsonis, Domini segetem seu vineam, quam dextra Dei plantavit, evertere & devolvere laborabant. Igitur humanæ salutis inimicus Diabolus, & ejus membra, huic sacræ plantationi se fortiter & malitiose opponebant, & *Henricum Comitem de Hoja*, qui propter malitiam suam & ferocitatem *securis* nominabatur, ex eo, quod captivis in cippo positis pedes amputaverit, excitaverunt, ut agros & alia quædam bona per quendam *liberum Wernerum*, & ejus cognatos monasterio dicto legata, auferat, & in suum dominium sive usum sibi usurparet, non attendens Propheticam, ex persona Dei, quæ dicit: *Væ qui prædaris, quoniam & ipse prædaberis*: imprecationem. Vindictam hujus nefandi Spolii ad clamorem pauperum inclusarum Christi sponsarum Dominus sibi reservans; hanc securiem, quondam acutam, & lingua fructifera cædentem & evellentem, nunc vicem recipiendo ad ardorem & ad odorem ignis æterni esse positam, indubitata fide credimus & timemus. Inordinatam etiam insolentiam & violentiam in decima Nortlove/ pro dote sororibus data & per Romanam curiam confirmata, *monachi de Lucka*, Ordinis cistertiensis inferebant, ut vix aliquis credere ad plenum sufficiat.

Qualiter filius patrem ceperit.

Igitur *Heinricus, filius Widekindi*, à patre degenerans, & patris beneficiis invidens, recte velut alter Adonias Salomonem, sic ille patrem suum dehonestans, divini oblitus præcepti, captivavit, & omnia bona, quæ pater suus pro dote novellæ plantationi ancillarum Christi dederat, ea abstulit & occupavit. Et quia per se, sie aliorum favore & adminiculo contra patrem & monasterium inceptum perficere & ei resistere non valuit, per adjutorium *Friderici Comitis de Retbberge* satagebat supplere, & per ejus satellites. Unde per quendam Dei inimicum, nomine Kulingem, monasterium in Parte jam inceptum, modo per rapinas, modo per incendium & alia infinita, annihilare & destruere nitebatur. Sed patrum duorum, videlicet fratris *Ottonis de Hoja*, & fratris *Joannis Sapientis*, tanquam fundatorum monasterii in Spiritualibus intervenit tuitio. Et nisi hic nequam per eos placatus fuisset, omnia jam ædificia incinerasset.

Qualiter hæc discordia sedata fuit.

Tandem sorores cum his patribus & quibusdam aliis amicis monasterii & fratribus de pace tractantes, tandem Episcopo, Capitulo, civibus etiam in Minda eis condolentibus, negotium & hanc controversiam mediantes, quod prædicto *Henrico filio Widekindi* prædicti, præsente *Comite Henrico de Hoja*, qui etiam hunc in pertinacia fovebat, *Priorissa Johanna* & Conventus CC marcas dederunt, tali tamen conditione adjecta, quod nec ipse nec fratres sui, vel eorum hæredes, dictas puellas in dictis bonis amplius molestare vel inquietare quovis modo attentarent. Qualiter autem hoc observatum fuerit, in sequentibus patebit.

De tyrannide fratris hujus Henrici.

Henrico igitur per mortem de medio sublato, frater ejus, *Gerhardus* dictus, Montis regimen sibi assumsit. Hic se novellæ plantationi primo patris vestigia imitatus, gratiosum & benevolum se exhibens, sed malorum consilio corruptus, fratris sui Henrici, tyrannide inflatus, extitit imitator. Monachi etiam de Lucka propriis limitibus non contenti, Gerhardum Advocatum pecuniis corrumpentes, villas Vallehusen & Achtersen/ quas sorores pecuniis copiose sibi acquisierant, dictarum villarum possessionem sibi usurpaverant. Ecce quomodo hic paternæ benedictionis

nis oblitus, non solum his saturatus sui cordis crudelitatem, quam erga Christi famulas gerebat, foris exhibere, & in aliis inimicum ostendere non verebatur.

Qualiter pecora eis ablata fuerint.

In his *Gerhardus* non contentus, ad alia mala manum avaritiæ per spolia veritus extendere non est. Unde gregem porcorum pinguium vice quadam manu violenta rapuit: deinde etiam litteras, quas super proprietate villarum prædictarum habebant, repetitione importuna exigere & extorquere minime erubuit: insuper gravissime comminatus, ut & hostem se gravem sentire non dubitarent, si eum in pecunia pro villis à monachis exponenda & promissa per eas impediretur. Sorores ergo tantas comminationes ferre non valentes propter metum, qui & in virum constantem cadere potest, lachrymosis singultibus vexationes solventes literas reddiderunt. Et sic villæ hæ duæ in possessionem monachorum venerunt.

Qualiter sorores Lothen intraverunt.

Qualiter hæ ancillæ Christi Lothen intraverunt, & diversi eventus, pericula & turbationes, Domino permittente, ibidem per adversitates velut aurum in camino ignis examinatæ, etiam venerandum virum fratrem Joannem Sapientem, cui etiam pondus ministerii incumbebat, non transiverunt; hæc omnia ex quodam tapeto, quod soror Joanna priorissa dicti monasterii, cum aliis tribus sororibus, ne tanta pericula à sororum in perpetuum memoria deleantur, acu artificiosè depicta composuerunt, ne tantæ rei gesta deferirent, sed tanquam præsentia præ oculis semper & in promptu haberentur, collegi.

Igitur materia prima in dicto tapeto, est forma *castri*, olim *Schalkesberge* dicti, & custodiis effigies, stantis in porta.

Secunda materia est *Widekindus*, stans cum sua consorte *Richeda*, librum manibus tenens, sororesque duæ de monasterio, quod Paradysus dicitur, emissæ pro claustri fundatione & receptione. Quam uxorem suam Widekindus sic alloquitur: *Ecce fundo de bonis meis claustrum.* Ad quem domina Richedis, verbum domini sui ratificando, approbans inquit: *Ratum habeo quod facitis.* His sororibus tres viri religiosi & spectabiles, recte velut tres patriarchæ, adstant; videlicet primus, frater *Joannes Sapiens*, sic inquiens: Timeo juvenem Advocatum. Alter, frater *Henricus de Brema*, qui post per manus indignorum hæreticorum juxta Bremam pro fide Catholicâ occisus, martyrii palmam adeptus est. Tertius frater *Joannes de Hamelen*, chartulam, chirographum continentem, manibus tenet, sic dicens: *Ego scribo chirographum.*

Tertia materia est *Episcopi Ludolphi Mindensis* effigies, cui tres *Mindenses Canonici* astant, proprietatem & jus in monasterii fundo causantes, petentes pecuniæ summam, dicentes: *Nobis debentur viginti quinque marcæ:* Quibus respondet Episcopus: *Faciam quod vultis.*

Quarta materia est domicellus *Henricus* prædictus & *Fridericus de Rethberge* Comes, Lothen convenientes, ille stans digito extenso contra claustrum quasi querulando juxta quoddam granarium, in quo quatuor puellæ docebantur, sic inquiens: *Ecce hæreditas mihi ablata.* Cui dictus Fridericus, quasi alter Achitophel, malitiæ suæ arcana prorumpens, consiliat, dicens: *Destruite locum.* O quanta hæc humani cordis malitia: destruere & evellere plantationem salutis, quæ ad multorum salutem plantata dinoscitur. Quis hic Fridericus & qualis fuerit, hoc in prole sua, quæ urbem Hervorde egregiam anno Christi M. CCCL. per traditiones viam spoliare ipsa nocte SS. Proti & Hyacinthi, & evertere crudeliter attentavit.

Quinta materia est, quomodo quidam, Diaboli membrum & instrumentum nomine *Kuling*, malitiæ armis coopertus, faculam accensam manu gerens, sorores alloquitur, dicens: *Nisi locum hunc recedendi dimiseritis, vos incendam.* Cui frater *Henricus* prædictus occurrentes per brachium apprehenderunt, dicentes: *O infelix, quid facis?* Kulingus vero, videns suum propositum non posse perduci ad effectum, ab incendio isto quievit, pecora autem claustri abducens spoliavit.

Materia sexta, dispositio castri Montis est, in omni sua forma, cum gradu, versus partem superioris castri ascendente. De hoc castro *Henricus Advocatus* cum sua uxore,

uxore, manu literam portans, concomitantibus fratribus Joanne Sapiente, & Henrico de Hamelen, in præsentia Henrici Comitis de Hoja, & Friderici Comitis de Rethberge, loco testium astantibus: quos Henricus Advocatus alloquens, inquit: *Scribite, quod bona in Lothen vobis renuncio.* Ad quos Comes Henricus respondet: *Ego Comes Henricus in Hoja id testor.* Frater vero Joannes, acceptis his, sigillis Comitum, & Advocati roboratis, manibus extensis dicit. *Ego Henricus Advocatus, in præsentia Comitis de Hoja, cum uxore mea & fratribus meis renuncio omni juri quod habui in bonis Lothen, pro CC marcis.*

Materia septima est *Pater Joannes* angustiatus de pecuniæ solutione, & nemus Romasines quoddam, qui flexis genibus, plicatisque manibus & oculis in cœlum levatis orans inquit: *O Domine Deus, da consilium de claustro.* Cui vox de cœlis, quasi alterum Gedeonem confortans, ait: *Confortare, & esto robustus, & ego tecum ero.*

Octava materia est forma civitatis Halberstadensis, cui Episcopus *Volradus* cum duobus fratribus, *Ottone & Gerbardo de Hernstede* astant, dictumque Episcopum petentes dicunt: *Nostrum promoveto negotium.* Quibus respondet Episcopus: *Petam pro sororibus.* Ad cujus rogatum, quatuor sorores in curru sedentes collocantur, videlicet Johanna, Mechtildis, Margareta, & Mechtildis de monasterio Wedenstede assumptæ, & Lothen sunt translatæ. Harum duæ redeunt, & duæ apud Lothen remanserunt.

De sorore Johanna Priorissa.

Prædicta soror *Johanna*, ante Ordinis ingressum cuidam nobili viro copulata erat. Hoc modico tempore supervivente, & per mortem sublato, hæc spiritu Dei tacta, mundum cum suis oblectamentis deserens, religionis ingressum petiit & obtinuit, & quàm religiose, quam prudenter & discrete monasterium prædictum rexit in Prioratus officio, & ornamenta divini cultus promovit studiose & artificiose, id sorores & manuum ejus opera testimonium perhibent usque in præsens evidenter.

Qualiter Lothen intraverunt.

Igitur his puellis quatuor dictum monasterium intrantibus, quidam *Wernerus* portam aperit, & has puellas intromittit. In fine hujus tapeti imagines fratrum *Hermanni de Minda & Joannis de Hamelen* ceu depictæ videntur, & unius conversi fratris, *Winrici.* Per medium harum materiarum versus sequentes inseruntur, nominaque sororum, quæ has materias cum studio collegerunt, ut sciant posteri, quantum laborem sorores sæpe-dictæ una cum sororibus primitivis in fundatione dicti monasterii habuerunt, & quanta ibidem tædia propter regnum cœlorum perpessæ sint. Sunt autem hi versus.

Quisquis me calcat, bona me facientibus optat,
Namque Priorissa facies mihi data Johanna.
Vendicat Albeidis homines sibi nobiliores.
Elisabeth cunctis pietatis amore flagravit.
Richeidis fratres jungit merito sibi caros.

Et hæc ex prædicto tapeto.

Quare & quomodo sorores Lemego fuerunt translatæ.

Anno ergo MCCCVI, â fundatione monasterii Lothen XLI, Christi ancillæ ad opidum *Lemego* se transtulerunt, ut in majori pace pacis auctori Deo famularentur, ibidemque monasterium ædificare cœperunt. Translationem harum puellarum venerabilis Pater, frater *Johannes* ex militaribus *de Busche*, secundus Provincialis Saxoniæ apud sedem Apostolicam, & *Simonem de Lippia*, nobilem & strenuum militem multis laboribus corporalibus & expensis procurans ordinavit. O quam multi fideles & devoti Deo ad plenum mirari non sufficiunt, quod ecclesia Mindensis tam gratam, tam sanctam Deoque dilectam congregationem, diœcesin & ecclesiæ

clesiæ limites (cum dictæ ecclesiæ & sedes sibi similem nunquam habuerit, nec in præsentiarum habere videatur) exire permisit. Postquam enim hæc congregatio dictæ ecclesiæ fuit ablata, non modicum tam in spiritualibus, quam etiam in temporalibus declinavit. Quamdiu vero dictam ecclesiam sorores inhabitarunt, Deus omnipotens propter suas devotas & efficaces preces, duas victorias famosas, videlicet tempore Widekindi & Ludolfi, Episcorum Mindesium, ecclesiæ dictæ dicitur contulisse. In quarum præsentia idolum Dagon cecidit, & filii Israël contra suos hostes bellantes triumphum gloriose reportarunt. Recedentes igitur de Lothen, ecclesia ibidem, & ejus collatio, ad Dominum Simonem prædictum, per quandam permutationem in Lemego, quæ in jus & proprietatem sororum transierunt: & ecclesia in Blomberge, Capituli in Padeborne, Lothen, ut dictum est, in jus Domini de Lippia transivit. Quam idem Simon, cum consensu omnium suorum hæredum, anno Domini MCCCIX. monasterio in Lucka, Dei intuitu perpetuo possidendam donavit.

Qualiter hic Simon capitur & sororum pecuniis redimitur.

Ante annos aliquot, prius quam sorores Lemego intraverunt, *Simon* hic ecclesiam in villa Eugeren contra Osnaburgenses incastellat & firmat, ambitum usque ad solum deponit: juxta quam castrum, quod olim Regis Widekindi & eversum & destructum fuerat, denuo erigit: chorum ab ecclesia pariete interposito separat, in granarium mutans, de domo Dei raptorum gymnasium effecit. Propter quod Dei iram contra se provocans capitur, & in Osnabrugis captivus abducitur. Post multum vero temporis placita pro sua liberatione interponuntur, & sic castrum evertitur, & datis pecuniis copiosis de captivitate liberatur. Venerabilis Pater, frater Joannes de Busche dictus, his intellectis dictum Simonem accedens, de sororum introitu & translatione tractare cœpit. Simon hoc audiens, tum quia de puellarum dictarum adventu lætatus, tum quia pecuniis indigens angustiatus, paratum & benevolum in dicti Patris negotio & caussa se exhibere non tardavit. Igitur placitis & collationibus, quæ ad hoc spectabant, terminatis, jus Patronatus, quod Simon in ecclesiis Lemego hactenus habuerat, sororibus æternæ mercedis intuitu liberaliter conferebat: pro loco vero & area, ubi claustrum & curia, & cætera claustri ædificia videntur, sorores mille & septingentas marcas Bremensis argenti exposuerunt.

Qualiter sorores de Lothen se transtulerunt.

De Lothen tandem finaliter recedentes, tribus diebus & duabus noctibus in via morem faciendo perstiterunt. Quamdiu autem in itinere fuerunt, nullus masculinus sexus in domibus, ubi pernoctabant, adesse permittebatur, nisi tantum patres & fratres, & alia comitia Clericorum & secularium honestorum de die sorores deducentes. Accidit autem una nocte, ut famulus unus, currus minator, sive auriga, in villa ubi pernoctabant, die adhuc lucente, super stabulum, ubi equi stabant, ad quietem se poneret, & in eodem sorores dormirent. Nocte tandem superveniente duo ex equis, solutis capistris, stabulum exierunt. Famulus hoc audiens, statim expergefactus, ut equos in stabulum & ad sua loca reduceret, de strato suo descendit. Quædam vero soror, famuli præsentiam sentiens adesse, aucam existimans, ad sororem sibi propinquiorem inquit, O mi soror, ô mi soror. Quid est, inquit: quæ respondit, Owi auca: ex præsentia famuli territa (quod proprium virginum est secundum Hieronymum) nesciens quid diceret.

Qualiter sorores Lemego intraverunt & quam gloriosè ibidem receptæ fuerunt.

Tandem Lemego venientes, cum magno gaudio, paucis exceptis, universorum recipiuntur. Igitur soror *Ermegardis de Helbeke* Priorissa, cum triginta novem sororibus, conversis exceptis, ipso die nativitatis virginis Mariæ benedictæ Lemego intrantes, Domino Simone prædicto sua consorte & prole, militibus & militaribus totius dominii sui, nec non totius opidi præfati universitas, processionaliter recta, vel

[illegible] filii [illegible] Domini occurrentes, ad occasionem beati Nicolai Episcopi, sic quod duobus [illegible] duo [illegible] vel duo milites [illegible] ecclesiasticis vel religiosis, [illegible] & [illegible] adjuncti, cum [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] de [illegible] & [illegible] ad populum eundem exhortabatur, ut nullus [illegible], molestaret, vel quodcunque damnum inferret eisdem [illegible] quovis modo. Si quis autem hoc præsumeret, & [illegible] ad libertatem infringere, [illegible] Dei & Romanæ sedis indignationem incurret [illegible] terribilia que contra [illegible] [illegible] fulminavit. Addidit quoque, quod hæ puellæ non tantum ad [illegible] oppidi Lemego, sed ad totius terræ [illegible] [illegible]. Expleto sermone & prædictis [illegible] sorores se religiose & cum omni [illegible] ad clementiam Domini, quæ se [illegible] & incolumes corpore & rebus usque [illegible] perduxit laudandam & extollendam disponebant. Una igitur ex sororibus [illegible], Mindensis natione, [illegible] de S. Nicolao *O Christi pietas*, voce [illegible] [illegible] [illegible] cantavit, quod omnes audientes reddidit admirantes. Unde miles quidam dictam puellam in processione respiciens & [illegible] tam dolor [illegible] monitus cum nihil jocalium præter cinctulum argenteum [illegible] [illegible] haberet, sibi reddidit orationibus se ejus recommendans. Ad novam civitatem Lemego tandem euntes, virginem gloriosam in Capellula juxta plateam per antiphonam, *Salve Regina*, salutantes, eidem se & suos recommendaverunt. [illegible] per ecclesiam ad claustrum intrantes, matrem misericordiæ salutarunt cum suo pio [illegible], quæ eas ad locum majoris securitatis perduxerat [illegible] gloriosi Domini. Factum hoc anno & die quo supra, tempore *Alberti [illegible]* tunc ibidem plebani. Hujus progenitores quanto [illegible] & sincere [illegible] Prædicatores, & singulariter apud Mindam fuit [illegible], eorum larga manus, & eleemosyna ac sepultura testimonium perhibent sufficiens evidenter. Hi namque fratribus in Minda trecentas marcas Hervordiensis monetæ pro [illegible] novi chori, In cujus chori introitu sunt sepulti, ob respectum mercedis æternæ tradiderunt. Horum filius *Albertus* libros grossos, videlicet summam Gaufredi Bibliam in duobus voluminibus, instituta cum glossa, Textum [illegible], Summam Monaldi, & sermones Parisienses anno M CCCI V. conventui nostro dedit.

De aliquibus eventibus & adversitatibus apud Lemego expertis.

Igitur transactis XXVII. annis, antiquus serpens, qui & Diabolus, [illegible] sanctis harum puellarum iniquior factus & invalens [illegible] bella, [illegible] turbationes in membris suis suscitare non verebatur. Ecce ut in quiete contemplationis, studii & orationis, ad quæ nostrates hæ virgines deputatæ, impedirentur, quidam *Hermannus Guntheri* Proconsul, ac *Ludolphus de Horne*, & cæteri Consules novæ civitatis Lemego novas scholas juxta cemiterium versus plagam Aquilonarem erexerunt. Sed quia hoc temerarie in gravamen & sororum præjudicium propter scholarium discursus & clamores cedebat, tum etiam propter divinorum impedimentum, tum propter principalis scholæ diminutionem, per censuram ecclesiasticam ordinante hoc Magistro Joanne de Melberga, tunc Priore Mindensi, compulsi, scholas prædictas depulserunt. Acta sunt hæc feliciter anno Domini M. CCC XXXIII. ad laudem ipsius, qui liberat pauperem à potente, & pupillo adjutorium præstat in tempore opportuno: huic laus sit & gloria. Amen.

Qualiter Archiepiscopus Coloniensis territorium Lippiense intraverit.

In Nomine Domini Amen. Anno gratiæ MCCCCXLIV. regnante Serenissimo & Christianissimo principe Friderico Romanorum Rege, durante Basileensi Concilio, ibique Papatui præsidente Felice quinto, apud Romam sanctissimo Papa Nicolao quarto, *Susatenses* cives subjugantes, facto juramento, sua colla nobili domicello *Johanni filio de Clivis* obtulerunt, ac à sancta ecclesia Coloniensi absedentes à Do-

clesiæ limites (cum dictæ ecclesiæ & sedes sibi similem nunquam habuerit, nec in præsentiarum habere videatur) exire permisit. Postquam enim hæc congregatio dictæ ecclesiæ fuit ablata, non modicum tam in spiritualibus, quam etiam in temporalibus declinavit. Quamdiu vero dictam ecclesiam sorores inhabitarunt, Deus omnipotens propter suas devotas & efficaces preces, duas victorias famosas, videlicet tempore Widekindi & Ludolfi, Episcorum Mindesium, ecclesiæ dictæ dicitur contulisse. In quarum præsentia idolum Dagon cecidit, & filii Israël contra suos hostes bellantes triumphum gloriose reportarunt. Recedentes igitur de Lothen, ecclesia ibidem, & ejus collatio, ad Dominum Simonem prædictum, per quandam permutationem in Lemego, quæ in jus & proprietatem sororum transierunt: & ecclesia in Blomberge, Capituli in Padeborne, Lothen, ut dictum est, in jus Domini de Lippia transivit. Quam idem Simon, cum consensu omnium suorum hæredum, anno Domini MCCCIX. monasterio in Lucka, Dei intuitu perpetuo possidendam donavit.

Qualiter hic Simon capitur & sororum pecuniis redimitur.

Ante annos aliquot, prius quam sorores Lemego intraverunt, Simon hic ecclesiam in villa Eugeren contra Osnaburgenses incastellat & firmat, ambitum usque ad solum deponit: juxta quam castrum, quod olim Regis Widekindi & eversum & destructum fuerat, denuo erigit: chorum ab ecclesia pariete interposito separat, in granarium mutans, de domo Dei raptorum gymnasium effecit. Propter quod Dei iram contra se provocans capitur, & in Osnabrugis captivus abducitur. Post multum vero temporis placita pro sua liberatione interponuntur, & sic castrum evertitur, & datis pecuniis copiosis de captivitate liberatur. Venerabilis Pater, frater Joannes de Busche dictus, his intellectis dictum Simonem accedens, de sororum introitu & translatione tractare cœpit. Simon hoc audiens, tum quia de puellarum dictarum adventu lætatus, tum quia pecuniis indigens angustiatus, paratum & benevolum in dicti Patris negotio & caussa se exhibere non tardavit. Igitur placitis & collationibus, quæ ad hoc spectabant, terminatis, jus Patronatus, quod Simon in ecclesiis Lemego hactenus habuerat, sororibus æternæ mercedis intuitu liberaliter conferebat: pro loco vero & area, ubi claustrum & curia, & cætera claustri ædificia videntur, sorores mille & septingentas marcas Bremensis argenti exposuerunt.

Qualiter sorores de Lothen se transtulerunt.

De Lothen tandem finaliter recedentes, tribus diebus & duabus noctibus in via morem faciendo perstiterunt. Quamdiu autem in itinere fuerunt, nullus masculinus sexus in domibus, ubi pernoctabant, adesse permittebatur, nisi tantum patres & fratres, & alia comitia Clericorum & secularium honestorum de die sorores deducentes. Accidit autem una nocte, ut famulus unus, currus minator, sive auriga, in villa ubi pernoctabant, die adhuc lucente, super stabulum, ubi equi stabant, ad quietem se poneret, & in eodem sorores dormirent. Nocte tandem superveniente duo ex equis, solutis capistris, stabulum exierunt. Famulus hoc audiens, statim expergefactus, ut equos in stabulum & ad sua loca reduceret, de strato suo descendit. Quædam vero soror, famuli præsentiam sentiens adesse, aucam existimans, ad sororem sibi propinquiorem inquit, O mi soror, ô mi soror. Quid est, inquit: quæ respondit, O wi auca: ex præsentia famuli territa (quod proprium virginum est secundum Hieronymum) nesciens quid diceret.

Qualiter sorores Lemego intraverunt & quam gloriosè ibidem receptæ fuerunt.

Tandem Lemego venientes, cum magno gaudio, paucis exceptis, universorum recipiuntur. Igitur soror *Ermegardis de Helbeke* Priorissa, cum triginta novem sororibus, conversis exceptis, ipso die nativitatis virginis Mariæ benedictæ Lemego intrantes, Domino Simone prædicto sua consorte & prole, militibus & militaribus totius dominii sui, nec non totius opidi præfati universitas, processionaliter recta, velut

[illegible] Domini occurrentes, ad [illegible] Nicolai Episcopi, sic, quod duabus [illegible] nobiles, [illegible] ecclesiastici, vel religiosi, bini & bini [illegible] adjuncti cum [illegible]. [illegible] præfatus pater, Joannes de [illegible] & [illegible] ad populum [illegible] exhortationem [illegible] Christi [illegible] molestaret, vel quodcunque damnum inferret [illegible] quovis modo. Si quis autem hoc [illegible] & [illegible] ad libitum infringere ausus esset, Dei & Romanæ sedis indignationem incurreret, terribilemque contra harum injuriatores fulminavit [illegible]. Addidit quoque, quod hæ puellæ non tantum ad [illegible] Lemego, sed ad totius terræ [illegible] afferre [illegible]. [illegible] & prædicti [illegible] sorores se religiose & [illegible] Domini, quæ se sanas & incolumes corpore & rebus [illegible] laudandum & extollendum disponebant. Una igitur ex sororibus *[illegible]* Mindensis [illegible], antiphonam de S. Nicolao, *O Christi pietas*, [illegible] incipiens, [illegible], quod omnes audientes reddidit admirantes. Unde [illegible] dictam puellam in processione respiciens & [illegible] cum nihil jocalium, præter cultellum argento [illegible] ad manum haberet, illi reddidit, orationibus se ejus recommendans. Ad [illegible] civitatem Lemego tandem [illegible], virginem gloriosam in Capella juxta [illegible] antiphonam, *Salve Regina*, [illegible], eidem se & suos recommendaverunt. [illegible] per [illegible] ad claustrum intrantes, matrem [illegible] filiorum [illegible] ingenium [illegible] ad locum majoris securitatis perducere [illegible] gloriantur Domino. Factum hoc anno & die quo [illegible] *Albertus de [illegible]* tunc ibidem plebani. Hujus progenitores quanti [illegible] Prædicatores, & singulariter apud Mindam [illegible] larga munera, & eleemosinæ ac sepultura testimonium perhibent sufficiens evidentiæ. [illegible] tribus in Minda trecentas marcas Hervordiensis monetæ pro structura novi claustri, in cujus chori introitu sunt sepulti, ob respectum mercedis æternæ tradiderunt. Horum filius *Albertus* libros grossos, videlicet [illegible] Bibliam in [illegible] voluminibus, instituta cum glossa, Textum Codicis, Summam Monaldi, & sermones Parisienses anno MCCCIV. conventui nostro dedit.

De aliquibus eventibus & adversitatibus apud Lemego expertis.

Igitur transactis XXVII. annis, antiquus serpens, qui & Diabolus, [illegible] sanctis harum puellarum iniquior factus & invidens iterum nova bella, iterum turbationes in membris suis suscitare non verebatur. Ecce, ut [illegible] quiete contemplationis, studii & orationis, ad quæ nostrates hæ virgines [illegible], impedirentur, quidam *Hermannus Guntberi* Proconsul, ac *Ludolphus de Horne*, & ceteri Consules Novæ civitatis Lemego novas scholas juxta cemiterium versus plagam Aquilonarem erexerunt. Sed quia hoc temerarie in gravamen & sororum præjudicium propter scholarium discursus & clamores cedebat, tum etiam propter divinorum impedimentum, tum propter principalis scholæ diminutionem, per censuram ecclesiasticam, [illegible] te hoc Magistro Joanne de Molberge, tunc Priore Mindensi, compulsi scholas prædictas deposuerunt. Acta sunt hæc [illegible] anno Domini MCCCXXXIII. ad laudem ipsius, qui liberat pauperem à potente, & pupillo adjutorium præstat in tempore opportuno: huic laus sit & gloria, Amen.

Qualiter Archiepiscopus Coloniensis territorium Lippiense intraverit.

In Nomine Domini Amen. Anno gratiæ MCCCCXLIV. regnante Serenissimo & Christianissimo principe Friderico Romanorum Rege, durante Basileensi Concilio, ibique Papatui præsidente Felice quinto, apud Romam sanctissimo Papa Nicolao quarto, *Susatenses* cives subjugantes, facto juramento, sua colla nobili domicello *Johanni filio de Clivis* obtulerunt, ac à sancta ecclesia Coloniensi abscedentes à Domino

mino *Theodorico de* Morsa Archiepiscopo declinaverunt. Unde commoti sunt principes & gentes terrarum turbatæ sunt, partibus tandem adhærentes. Episcopus vero *Henricus Monasteriensis de Morse* natus, suo germano Archipræsuli Coloniensi pro viribus assistebat, qui eo momento Monasteriensi & Osnaburgensi ecclesiis præsidebat. Illustris autem & ingenuus domicellus de Lippia, cum Clivensibus confœderatus, eos adjuvabat. Sed Archipræsul cum suis satellitibus Susatensibus & Lippiensibus solotenus duobus annis blada & frumenta destruebat, turribus ac propugnaculis circumcirca ubique destructis. Anno tandem MCCCCXLVII. præfatus Dominus Theodoricus de Morse, archipontifex Coloniensis, collecta grandi populorum multitudine Bohemorum, Misenensium ac Thuringorum, quorum multitudo arenæ maris non immerito adæquabatur, idibus Junii domicellorum Lippiensium territorium intravit: ac primo introitu illud insigne ac forte opidum Blomberg expugnavit cum suo castro, militaribus, opidanis ac villanis in eo inventis captis, urbem que expolientes, tandem igne penitus exurentes, ibidem diem integrum repausarunt. Ibique tunc impletum est, quod in Machabæorum primo scribitur: *Nam factus est timor & planctus magnus in Israël universa terra illa, & ingemuerunt juvenes & seniores & virgines infirmatæ sunt, & speciositas præ timore grandi immutata est.* Et sequitur post pauca: *Et fugerunt habitatores civitatis propter eos.* Nam, quod tamen dolens refero, XVII. Calendas Julii incolæ opidi Lemego, audita destructione opidi Blomberg, gravissimo timore percelluerunt, & ultra quam fari possum perterriti, suas habitationes derelinquentes, ubique tanquam alter Cain profugerunt, hi in Occidentem, hi ad Aquilonem. Sed tamen Deus semper propitius super peccatis nostris, locum eorum penitus delere noluit. Unde quidam opidanorum Lemego, altius sapientes, præfatum Episcopum amicis intervenientibus implorarunt, ejus clementiam invocantes, numero quasi quadraginta, cæteris fuga sublatis, eundemque præsulem cum suis principibus ac familiaribus Lemego introduxerunt, eidem homagium & fidelitatem cum juramento pollicentes, pecuniaria magna summa eisdem imposita. Sed tamen præscripti opidani non longe post hæc tempora suo domicello reconciliati adhærebant. Sed per omnia benedictus Deus, qui cum sua stropha suos, quamvis peccatis aggravatos, de tam grandi periculo evadere permisit. Igitur opidum Dethmold, cum villagio Vfelensi penitus flamma absumpsit. Illam etiam insignem civitatem Monasteriensem cum Osnabruga, & Hervordiam, cum civitatibus, villis castris ac monachorum & monialium monasteriis, hæc gens & Belial filii prætererierunt. Comitatum verò Ravensburgensem gravi spolio damnificarunt. Novissime igitur ad Lippiense opidum accedentes, ibique & apud Zusatum usque ad XIII. Kalendas Augusti permanserunt. Sed hi docti erant ad prælium & fortissime eis resistebant: eratque in præfato exercitu quædam gens maledicta, quæ vulgo **Drvanten** vocabatur, longe distans à bonis Christianis. Hæc perversa collectio illud nobile monasterium S. Walburgis & muros Susati intravit, & ibidem in obsidione persistebat. Tandem vero XIV. Kalendas Augusti scalis ac aliis bellicis machinis ad muros Susati applicatis, urbem capere vi nitebantur. Sed Deo propitio, oranteque S. Patroclo, & civibus fortiter resistentibus, in sua spe penitus frustrabantur: unde multis de Præsulis parte neci datis, cæteri scalis dimissis, ad sua turpiter sunt reversi. Hæc enim maledicta gens nemini parcebat, ecclesias & monasteria undique exspoliando: unde eorum fama omnes homines perterrebat, ad instar tonitrui maximi. Sed benedictus Deus qui suos illæsos amicos custodit. Eodem quoque tempore erat maxima fames per totam Westphaliam, tam in frumento, vino ac cæteris hominibus necessariis. Oremus igitur omnipotentem Deum, quamvis peccatis nostris exigentibus, ut pessima gens nostras ad terras nequaquam revertatur: sed emendemus in melius quæ ignoranter peccavimus, ut post cursum hujus vitæ nobis dicat: Venite ad me; præstante Domino Jesu Christo, qui est benedictus in secula, Amen.

F I N I S.

ANO-

ANONYMI
Chronicon monasterii Huiesburgensis, in diœcesi Halberstadensi.

CHRONICON MONASTERII HUIESBURGENSIS.

QUoniam de oblationibus fidelium institutum est divinum in hoc loco servitium, expedit nobis, ut beneficiis utentes, benefactorum non simus immemores, ne incidamus in illam divinæ comminationis sententiam, qua dicitur: Peccata populi mei comedunt. Peccata enim populi comedere, est sustentari de oblationibus fidelium, nec rependere illis orationum suffragia. Illorum ergo memoriam, ne apud posteros nostros oblivio vel ignorantia aboleat, literis breviter perstringemus, & ab ipso fundamento narrationis exordium sumemus.

Fuit hoc in loco, qui nunc *Hujesborg* dicitur, curia Halverstadensis Episcopi, & Capella, quam videlicet *Borchardus* primus Halverstadensis Episcopus, tanta devotione jusserat construi, ut ipse quoque cementum, lapides, & quicquid posset, suis manibus porrigeret. Qui dum interrogaretur, quare tantam devotionem huic operi impenderet, hoc fertur dedisse responsum; quia divinum servitium quandoque foret in hoc loco instituendum: quod tamen vivente eo nequaquam est vel minatum.

Ea igitur Capella, quam diximus, consecrata est ab Archiepiscopo Magdeburgensi, Engelhardo, & eodem Borchardo primo, Halberstadensi Episcopo: superius quidem altare (nam duo habebat altaria) ab Archiepiscopo in honore sanctæ Dei genetricis Mariæ: inferius autem altare in crypta ab Episcopo Borchardo primo in honore Gregorii & beatæ Mariæ Magdalenæ, undecimo Kal. Augusti.

Igitur Episcopo Borchardo Halverstadensi ecclesiæ præsidente, virgo quædam, *Bia* nomine, patre *Esicone*, matre *Helmborga* progenita, quinto suæ ætatis anno Quidelingeborg, in monasterio S. Dei genitricis Mariæ, divino servitio mancipata est, quæ à prædicto Borchardo sacro chrismate confirmata, & sacri velaminis impositione desponsata, *Pia* ab ipso est nuncupata.

Hæc igitur teneros suæ ætatis annos morũ maturitate transcendens, spirituali profectu cœpit crescere de die in diem, de virtute in virtutẽ, sic vivere studens, in conversatione temporali, ut quandoq; videri mereretur Deum Deorum in Sion cælesti, Sponso namq; cælesti Domino Jesu Christo, cui se desponsatum noverat, fidem servare cupiens, toto conamine ad ejus complexum anhelans, quia necdum visione jugi ejus recordatione mentem suam refrigerare curabat. Denique quicquid habet mundus blandũ, quicquid jucundum, ita abhorrebat, ut eorum quoque præsentiam & cohabitationem, cum quibus conversabatur, grave impedimentum sui profectus æstimaret, & eo quod in secreto cordis sui cubili coram Domino secum jugiter habitare vellet. Quare cœpit desiderare vitam eremiticam, habitationemque solitariam, ut sine impedimento quietem possideret sempiternam.

Eodem tempore fuit in Halberstadensi eccesia Canonicus S. Stephani protomartyris, nomine *Eggebardus*, quem sui secreti conscium fecerat: nam hunc confessorem habebat. Qui eodem quoque æstuans desiderio; quia si illa in eremo, qua de-

siderabat, includi posset, ipse quoque in eodem loco vitam eremiticam Deo militare vellet.

Igitur defuncto Halberstadensi Episcopo, prædicto Burchardo primo, *secundus Burchardus*, qui & *Bucco*, successit in episcopatu, anno Dominicæ incarnationis M L X. Hic igitur beatæ memoriæ Burchardus secundus episcopus diligenter [illegible] cui villicationis suæ redditurus foret rationem, dum animarum sibi commissarum curam ageret eos præcipue sibi in familiaritatem conjunxit, quos Deo familiares per vitæ meritũ agnovit. Unde contigit ut prædictã Dei famulam sæpius gratia visitationis adiret, atque in spirituali colloquio frequentaret. Cui illa, ut spirituali patri, desiderium suum, quod jam dudum de solitaria vita conceperat, fiducialiter revelavit, ejusq; super hac re consilium pariter & adjutorium postulavit. Cui Episcopus inter cætera tale responsum dedit: Si desiderio, inquit, duceris solitariæ vitæ, juxta ecclesiam S. Dei genetricis Mariæ in habitaculo competenti, in Hujesborg faciam te includi, qui locus adeo secretus est, ut illic jugiter possis vacare divinis contemplationibus. Illa gratias agens consensit, & concessa sibi licentia Luthmodis abbatissæ suæ, omnique consentiente congregatione idibus Junii de Quedelingeborg venit Hujesborg.

Anno incarnationis Dominicæ M L X X. Indictione octava, anno ordinationis Episcopi Burchardi secundi, II. Idibus Junii, inclusa est hic Dei famula illa anno ætatis suæ XL. cui ne deesset Dominicum servitium, sacerdotali ministerio peragendum, idem Episcopus cum fratribus suis, videlicet Canonicis Halberstadensis ecclesiæ, consilio habito, Dominum Eggehardum, cujus supra mentionem fecimus, ei in hoc loco presbyterum constituit, & competentem mansionem, tribuens stipendia utriusque desiderio; cum tamen ignoraret Episcopus, eorum animos jamdudum in hoc fuisse proposito. Quorum votum, quoniam in divino timore fuit inchoatum, subsequens probavit conversatio, quæque Deo complacuit fama sanctitatis eorum, longe lateque diffusa, multos ad hunc locum pro quærendo salutis auxilio, attraxit. Erat autem in monasterio S. Mariæ virginis in *Gandesheim* quædam Dei ancilla, nomine *Adilheidis*, quæ vehementer dolens in monasterio suo tepuisse fervorem divinæ dilectionis, ac cecidisse studium sanctæ religionis, venit & ipsa consilium quærere pariter & orationis suffragium. Quæ dum nocte sic requiesceret, visa est sibi per somnium audire, vel cantare, suam modulationis carmine antiphonam illam, quæ de beati Dionysii, sororumque ejus scripta est passione, sacram illorum societatem & individuam in Christo unanimitatem continens, cujus initium est: Beata nimium & Deo grata nostra societas. In quo cantu expergefacta, cogitare cœpit apud sese forte commonitam hoc oraculo, quod tertia cum duobus ipsa futura esset in hoc loco, quod tamen non antea mente conceperat, & fieri posse omnino diffidebat. Sed Deus omnipotens, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, per prædictum Dei famulum Eggehardum succedente tempore eam ad hujus desiderii propositum animavit, & agente Episcopo, occultis consiliis de claustro suo educta, in hoc loco inclusa est, anno sexto, ex quo domina Bia hic fuerat inclusa.

Hi ergo tres, quam perfecte vixerint, & quam dulciter in divina contemplatione epulati fuerint, solus ille noverat, qui de diversis locis in sua eos caritate in hoc uno loco adunaverat. Omnibus autem ad se venientibus poculum salutis æternæ propinabant, dum alios ad divinum timorem converterent, alios in divino amore roborarent.

Cuidam quoque in tempore illo talis est ostensa visio: vidit enim in revelatione fontem sub ecclesia ortum, ad aquilonarem partem derivari, de quo [illegible] & bibebant undique advenientes populi. Ejus interpretatio patet: nam prædictæ Dei famulæ, ex Aquilonari parte templi inclusæ, aquam sapientiæ salutaris, quam de fonte divinæ misericordiæ dulciter hauriebant, omnibus advenientibus [illegible] propinabant.

Sed ancilla Dei Adelheidis videns prædictam famulam Dei [illegible] non monasticæ, ut in monasterio didicerat, sed solitariæ vitæ pro libitu Domini Eggehardi insistere; humillime instititeis die noctuque, ut viros monasticæ vitæ peritos, qui & [illegible] bene vivere, & alios bene instruere possent, advocarent: quorum [illegible]

non

non amplius, fratres Deo hic ad militandum coadunarentur. Cujus desiderium, quia placitum Deo fuit, subsequens eventus probavit.

Eodem tempore fuit in *Parthenopoli* civitate, in monasterio S. Joannis Baptistæ, quidam Dei famulus, in habitu sanctæ conversationis, nomine *Thiezelinus*, qui fervens desiderio æternæ vitæ, vidensque cohabitantes monachos remisse viventes, ac per hoc impediri suam intentionem, latenter abscedens in Sigebergensi cœnobio fere per biennium commoratus est: sed auctoritate Weselonis, Archiepiscopi Parthenopolitani, revocatus, cum comperisset horum trium laudabilem in Christo conversationem, advenit cum licentia, quærens consilium & orationis suffragium, quo & ipsi impetraretur hic manendi licentia. Cognito ejus desiderio, venerabilis Episcopus Burchardus secundus, quia tunc temporis Weselonem Archiepiscopum adire non poterat, simulans infirmitatem, eundem archiepiscopum, quasi pro visitationis gratia ad se accersivit, multisque prædictum virum sibi concedi impetravit. Itaque licet multum renitente abbate Bernardo, tandem concessa licentia advenit.

Hunc brevi secutus est cum licentia & alius de suo claustro, venerabilis monachus, nomine *Meinoldus*, qui & *Meinzo* nominabatur.

Necdum vero Dominus Eggehardus habitum monasticæ professionis induerat; cui ait prædictus Meinzo, cum idem habeamus in Christo desiderium, non decet nos differentem gestare habitum: & nos, inquit, non possumus deponere habitum, quem pro Christo suscepimus, quapropter vos nobis, sicut animis, ita conformari habitu velitis. Quam ejus admonitionem ille gratanter accipiens, qui jamdudum monachi gerebat animum, suscepit etiam professionis habitum, ac consecratus est ab abbate Bernardo Magdeburgensi.

Cum ergo aliquandiu hi tres hic commorarentur, postulabant ab Episcopo dari sibi licentiam, ut ecclesiastico more, cum pulsatione signorum tam nocturno quam diurno tempore divinum celebrarent servitium, & si quos possent, pia exhortatione socios sibi acquirerent in hac sancta professione: quod Episcopus statim devotissime concessit: vidensque per voluntatem Dei in manu eorum prosperari, ipsum locum à jure suo absolvit, & scripto libro homeliario, scilicet Gregoriano, sanctæ Dei genetrici super ipsius altari librum ponens, cum libro locum obtulit: ut omnes hic congregati & deinceps congregandi libera Deo servitute famularentur, ita scilicet, ut nec ipse, nec aliquis successor ejus, ulla necessitate, vel ratione, nec ulla prorsus occasione, aliquam violentiam huic loco unquam inferret, nullum jus propriæ potestatis possessionis, aut sessionis in hoc loco sibi vendicaret: adveniens non cum multitudine locum aggravaret, nec aliquo modo quietem fratrum perturbaret. Hoc etiam pro sui memoria constituit, ut Psalmus Domine exaudi, secundus cotidie ad unam horam decantaretur pro die obitus sui, dum adhuc viveret, post obitum vero suum pro memoria animæ suæ & antecessoris Burchardi primi, Episcopi Halberstadensis.

Igitur commorantes hi prædicti famuli Dei sub protectione divina, dante benedictionem Domino, multiplicabantur numero. Et quia in simplicitate cordis diligentes Dominum quærebant regna cœlorum, adjiciebantur eis, divina providente clementia, quæcunque ad sustentationem transitoriæ vitæ fuerunt necessaria.

Eo tempore præfuit *Ilseneburgensi* cœnobio *Herrandus* Abbas, quem Burchardus secundus Episcopus præfecerat eidem loco, ad informandam in eodem cœnobio monasticæ religionis vitam. Monachi quippe antea illic fuerant & adhuc manebant, sed sanctæ conversationis fervor, si aliquando in eis fuerat, tunc prorsus tepuerat.

Hunc igitur abbatem, quia magnæ religionis & sanctæ conversationis videbatur, sæpe dicti fratres præesse sibi in his, quæ ad Deum pertinent, petierant, eo quod necdum proprium Abbatem haberent. Nam in spiritualibus præfuit Dominus Thiezelinus, exteriora procurabat Dominus Eggehardus. Abbas autem Herrandus eorum petitoni acquiescens, interdum causa visitationis ad eos venit: aliquantos etiam fratres benedictione monasticæ professionis consecravit.

Cognoscentes autem, eum propriis magis, quam ipsorum utilitatibus intentum, consilio habito, circa vigiliam nativitatis Domini elegerunt sibi *Abbatem* venerabilem virum *Eggehardum*, defuncto jam in eodem anno, in octava S. Martini, Domino

Domino

mino Thiezelino: Jamque præterierant quasi decem anni, ex quo hic fuerat inclusa ancilla Dei Bia.

Episcopus audiens electionem factam, & laudans, sua auctoritate firmavit, eundemque virum in festo S. Johannis pontificali benedictione consecravit.

Hic igitur primus & piissimus nostræ congregationis pater, cum aliquanto tempore in hoc officio laudabiliter permansisset, videns se gravari nimis frequentatione populi, qui confessionis causa undique ad eum confluebant, fecit construi ad Orientalem partem civitatis Capellam in honore S. Sixti, ea intentione, ut cum perfecta fuisset Capella & absoluta, Deo illic libere vacaret, sicque saluti confluentis ad se populi melius consulere potuisset, quod & factum est. Nam perfecta post triennium Capella, ipso die quo consecrata est, nempe in octava S. Sixti, idem pater noster ab officio Prælationis absolutus est, qui & sequenti anno in vigilia Apostolorum Petri & Pauli defunctus est.

Ipso tamen adhuc vivente, venit de Quedelinburg N. Dei famula, quæ videns prædictas Dei ancillas, Biam & Adelheidim, perfectam agere vitam, & conversationem probatissimam, cœpit eis supplicare, quo & ipsa tertia cum eis habitare mereretur. Cui cum diceret Adelheidis, Dei ancilla, quia tantum nequaquam valeret sustinere laborem: illa majori succensa desiderio, & jam impatiens amore, quantocyus ingressum obtinuit, nec devotione inferior, nec virtute animi vel vitæ perfectione jam dissimilis. Erat enim invictæ caritatis, magnæ patientiæ, & summæ humilitatis, discreta in silentio, & valde utilis in verbo, quod & agnovimus, & frequenter experti sumus.

Porro Episcopus Burchardus secundus, quantam dilectionem erga omnes hic habitantes habuit, & ex his quæ jam scripta sunt, & ex multis beneficiis, quæ per eum huic loco collata sunt, quæ & in ejus chirographo descripta sunt cognosci poterit. Hic igitur Episcopus, ordinationis suæ anno XXIX. feliciter consummato, migravit ad Dominum V. Idus Aprilis, occisus in Goslaria, pro Apostolicæ sedis subjectione & obedientia.

Post hujus obitum quasi XX. anni computantur usque ad electionem Domini *Reinardi* Episcopi: quo tempore qui & qualiter præfuerint Halberstadensi ecclesiæ prorsus est necessarium huic materiæ intexere. Nam primo duo canonice electi, id est, *Tietmarus Diaconus, & Herrandus Abbas*, pauco tempore præfuerunt: quorum prior statim veneno interremptus occubuit, alter ab hæreticis expulsus est.

Anno Dominicæ incarnationis MCVII. suscepit regendam Halberstadensem ecclesiam Reinhardus Episcopus, cujus memoria in benedictione est. Hic sicut in historia veteris testamenti legitur, de electis regibus, qui excelsa abstulerunt, & lucos succiderunt, suscepit quæcunque male radicata fuerant, pia solicitudine & Pontificali autoritate eradicare. Vitam quippe sanctimonialium, antea nimis miserabilem, ad normam monasticæ districtionis reflexit: primum ipse *Clericos*, qui dicuntur *regulares*, in hoc Episcopatu instituit, & in quantum valuit, tam clericorum, quam monachorum vitam in melius reformare studuit: per semetipsum quoque tam studiosus in Dei servitio fuit, ut in hoc studio sui similem post se nullum reliquit.

Hic igitur locum istum & congregationem nostram multum dilexit. Prædia & decimas ecclesiæ nostræ contulit, quæ in ejus chirographo continentur: quædam autem ab Episcopo Burchardo secundo ecclesiæ nostræ collata & ablata, post ejus obitum ipse restituit, aliisque multis modis suæ caritatis erga nos benignitatem ostendit & sicut dicit scriptura, non dedit totum peccatori, quia Christo famulantibus nullum permisit raptorem, nullum adversarium dominari. Potenter enim restitit seculari potestati, & quorum se novit Pontificem, factis se ostendit patrem & defensorem.

Hic sextodecimo ordinationis suæ anno vita decessit, & mortis debitum persolvit VI. Non. Martii.

Igitur, ut ad priora redeamus, ipso die, quo primus nostræ congregationis pater ab officio Prælationis est absolutus, successit in officium ejus reverendus vir *Alfridus*, eadem die electus, eadem die benedictione Pontificali consecratus, anno

Domi-

Dominicæ incarnationis MLXXXIIX. Non tamen hæc ejus electio præceps aut inconsulta fuit, sed prudenti consilio idem pater noster Eggehardus, & ancillæ Dei Bia & Adelheidis egerant cum Episcopo, ut eadem hora, qua ipse absolveretur, hic in ejus locum succederet: quod etiam ejus ab effectu, immo profectu, subsequente divina agnoscitur factum voluntate.

Hic pater noster Dominus Alfridus, quasi Propheticum illud ad se dictum fuisset: *Ecce constitui te, ut evellas & destruas, & ædifices & plantes*: Item illud Esaiæ: *O lata tentoria, longos fac funiculos*: cœpit destruere vetera & secularia hujus loci ædificia, & ædificia nova nostræ professioni & ordini convenientia. Capellam itaque, quia parva fuit, reservato sanctuario ex Occidentali parte destrui, & ampliorem fecit construi, quæ post obitum Burchardi secundi à Wernero Merseburgensi Episcopo dedicata est in festo Mariæ Magdalenæ. Crescente vero numero fratrum, quod locus fuerat angustior, temporibus Reinhardi Episcopi, ipsius hortatu eam, iterum ecclesiam fecit destrui, & monasterium, ut modo cernitur, ædificari. Quod monasterium videlicet ab Episcopo Reinhardo cum magna devotione dedicatum est in Kalendis Augusti anno Dominicæ incarnationis MCXXI. Sed & omnia hujus loci ædificia ab ipso sunt constructa, cooperante secum, vel potius operante divina gratia. Quanta autem sub eo huic ecclesiæ collata sint prædia, quanta ejus industria & labore conquisita, nos magis utilitate sentimus, quam cogitatione comprehendimus. Nam quamvis in exterioribus multum haberet laborem, tamen de interioribus tantam habuit solicitudinem, ut hi qui intra claustra essent, ea etiam quæ sine utilitatis causa extra claustrum agerentur, ignorarent. Nihil quippe dissimulabat, quod displiceret in fratrum moribus, nihil putabat negligendum in externis utilitatibus, videlicet internorum curam exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum solicitudine non relinquens.

Porro post obitum patris nostri Eggehardi peractis XXXVII. annis, ipso die, quo anniversarius ejus celebratur, elevata ejus ossa & translata in ecclesiam cum magna reverentia recondita sunt ante altare S. Servatii. Inventa est autem cum ossibus sacri corporis pars cilicii, quo antea indutus fuerat, & catena, qua cingi consueverat, quæ & posita sunt in supradicto loco. Translata sunt eodem die etiam ossa famuli Dei Thiezelini, simulque recondita cum ossibus patris nostri Eggehardi, ante altare S. Servatii.

Hæc autem ideo per ordinem notanda putavimus, ut posteri nostri noverint, à quibus vel per quos in hoc loco institutum sit Dominicum servitium, ut eorum in orationibus semper sint memores & in Domini timore pariter & amore esse studeant imitatores.

Sequitur Catalogus Abbatum Hujesburgensium.

I. *Eggehardus*, primus Abbas. De hoc habetur satis in præmissa narratione de origine hujus monasterii. Præfuit annis III.

II. *Alfridus* Abbas secundus. De hoc similiter habetur in præmissis. Electus est anno MLXXXIII. Vocatur etiam *Elferus*. Dedicavit ejus tempore Reinhardus Episcopus ecclesiam in Hujesborg, ut est modo.

III. *Ecbertus* Abbas tertius, tempore Rodolfi Episcopi fecit dedicari ecclesiam in Niendorp, anno MCXL. Idem posuit reliquias in Eilenstede anno M CLI. vel circiter. Confirmatus fuerat Pisis à Papa Innocentio, præsente Lothario Imp. anno MCXXIIX. Ejus tempore Dominus Petrus, Præpositus Hamerslebiensis, relicta Præpositura factus est monachus in Hujesborg, de quo habetur in fine primæ quinquagenæ Augustini super Psalterio, in veteri libro in Hujesborg. Habetur præterea Epistola Anselini Episcopi Halberstadensis in Hamersleve ad istum Abbatem Ecbertum, quia querelas contra Harmerslevenses fecerat idem Abbas, sed Episcopus ipsam corripit. Require in veteri libro in Hamersleve, circa homelias Effrem, & in libro primo Reformationum. Sed quo anno Domini hæc gesta sint, scire non possum, quia annis multis præfuit iste Abbas: nec scio quotus in ordine fuerat ille Petrus Præpositus.

IV. Qvartus Abbas fuit *Dageno.* Sub illo intravit Volcmarus Comes de Honstein anno MCLVII. factus monachus in Hujesborg converſus.

V. Qvintus Abbas *Otto.* Huic Papa Leo dedit uſum inſigniorum, ſcilicet infulæ, baculi, ſandaliorum. Dedit eidem caſulam blaviam pretioſam, quæ Leo Papa adhuc usque nominatur. Hujus Abbatis Ottonis tempore, & Præpoſiti Hamerslebienſis Adelberti, facta eſt commutatio curiæ cujusdam. Require in Hamersleve in veteri Regiſtro pag. 45.

VI. *Reinboldus*, abbas ſextus, rexit tempore Olrici Epiſcopi Halberſtadenſis anno MCLXXIIX.

VII. Septimus abbas *Ropertus* præfuit tempore Conradi Epiſcopi Halberſtadenſis anno MCXCVII.

IIX. Octavus abbas *Henricus.*

IX. Abbas nonus, *Matthias.*

X. Decimus abbas *Sifridus.* Hic tempore Friderici Epiſcopi Halberſtadenſis exoneravit monaſterium Hujesborg ab Advocatia Comitum de Blankenborg, anno MCCXX.

XI. Undecimus abbas *Ludolfus* præfuit tempore Friderici Epiſcopi, cui reddidit CL. marcas pro damnis illatis eccleſiæ Halberſtadenſi per Comites de Blankenborg, occaſione Advocatiæ. Nolebant enim carere.

XII. Abbas duodecimus *Conradus.*

XIII. Tertius decimus abbas, *Hugo*, nobilis de Scherenbeke. Eo tempore volebant vendere curiam in Rode, ſed abbas prævenit, dans illis pro quolibet manſo viginti marcas, & villam in Eſterendorp, quam loco homagiorum recepit: è converſo recepit in feudum ab Epiſcopo Volrado Halberſtadenſi.

XIV. Abbas quartus decimus *Wernerus.* Hic comparavit mediam decimam in Anderbeke, à milite Friderico Gerenrode tempore Volradi Epiſcopi.

XV. Quintus decimus abbas *Henricus.* Hic aliam partem decimæ in Anderbeke emit à milite Ludolfo de Hartesrode, qui ea fuerat infendatus ab Alberto Duce Brunſvicenſi. Hicque abbas dedit Hamerslevenſibus fraternitatem pulchrè anno MCCLXXXV. Idem etiam vendidit Conrado Præpoſito Scheiningenſi manſum unum, anno MCCLXXXIX.

XVI. Abbas ſextusdecimus *Bruno.*

XVII. Decimus ſeptimus abbas *Conradus*, vendidit decimam in Sarckſtede, quam modo habet monaſterium S. Burchardi, Domino Lodowico de Wansleve, pro LXXX. marcis Stendalienſis argenti, anno MCCCIV.

XIIX. Decimus octavus abbas, *Dithmarus.* Hujus tempore invenitur monachos habuiſſe propria.

XIX. Decimus nonus, *Burchardus.*

XX. Abbas viceſimus *Egbertus.*

XXI. Viceſimus primus *Olricus.*

XXII. Viceſimus ſecundus, *Conradus.*

XXIII. Viceſimus tertius *Gerfridus.*

XXIV. Viceſimus quartus *Sifridus.*

XXV. Viceſimus quintus, *Jaſpar de Berwinkel* militaris, temporalis multum, annis multis perfecit piſcinam Thoutrode: quinque manſos acquiſivit in Altena, qui nunc locati ſunt monaſterio B. Virginis Mariæ prope Helmſtede, anno MCCCCI. Compoſitio etiam facta eſt inter eum ſuper decima in Wegersleve.

XXVI. Abbas viceſimus ſextus, *Henricus Dingelſtede*, præfuit annis IV.

XXVII. Viceſimus ſeptimus abbas *Henricus Svvegerken*, annis XIII. præfuit. Debita contraxit plura, fuitque communiter excommunicatus, & reſignat poſt novem annos. Inde factus abbas in Madesborg (forte Madeborg) reliquit etiam illam Abbatiam, tandem in prioratu Asmerslevienſi finivit vitam.

XXIIX. *Joannes Oldenot*, abbas viceſimus octavus, electus in Abbatem vetulus, ſolebat in curia Badensleven reſidere. Rexit annis IIX. Introduxit reformationem, ſuſcepto Priore Theodorico Brunſuicenſi ex monaſterio Bursfeldenſi, qui obiit feliciter XXXV. anno ab incepta illa reformatione.

XXIX. Ab-

XXIX. Abbas vicesimus nonus, *Theodoricus Einem*, electus est ex monasterio Bursfeldensi, die Margaretæ, anno MCCCCIIX, præfuit annis XXXV. Liberavit monasterium à debitis per Henricum abbatem contractis. Curiam in Rode construxit; tabulam summi altaris & stalla fieri fecit; quæ quamvis sumptuosa pretiosaque fuerunt, tamen ante duos annos prorsus avulsa, contrita annihilataque per factiosos homines sunt, unà cum plerisque aliis ornamentis instrumentisque hujus monasterii, videlicet campanis, ac omnibus mobilibus anno MDXXV. Ejus item tempore monasterium reformatum est, sub Burchardo Episcopo Halberstadensi. Idem Theodoricus annuos reditus auxit.

Nomina fratrum quorundam, quos hic abbas ad religionem suscepit in Hujesborg, hæc sunt. *Joannes Stoppel*, de Gosveldia, intravit anno MCCCCXLIX, die visitationis Mariæ, post ipsum abbas. *Lippoldus de Stemmen* militaris anno MCCCCLIV. electus in abbatem Ilsenbergensem. *Henricus Beer* anno MCCCCLIIX. qui Prior fuit in Monnike Nienberg & Ilsenborg, electus in abbatem Ballenstedensem, novem annis ibi vixit, iterum resignavit & rediit Hujesborg, ubi anno MDXIX in bona senectute obiit. *Henricus Gerken*, anno MCCCCLXIII. promotus in abbatem in Lutter. *Hermannus Polde*, electus in abbatem Ilsenbergensem. *Wilkinus Bisterfeld* anno MCCCCLXV. Provisor in Eulenstede, in Ballenstede in abbatem eligitur. *Conradus Richerdinck* de Minda, anno MCCCCLXVI. Cellerarius Prior & abbas ibidem eligitur. *Joannes Bardorp* anno MCCCCLXX abbas in Monnike Nienborg. Vitus de Roden, Præpositus in Groningen ad finem vitæ suæ.

XXX. Tricesimus abbas *Joannes Stoppel* de Gosveldia. Hic annis duodecim fuit Cellarius, septem annis Prior, abbas factus anno ætatis suæ LIII. Præfuit laudabiliter annis XXII. & obiit anno Domini MDV. Kal. Aprilis. Ecclesiam de novo texit, & turres duas quas nunquam habuit, fieri fecit. Auxit fratrum numerum, proventus, libros & ornamenta: cisternam fecit & alia multa, quæ scribere longum esset. In religionem suscepit *Henricum Bassæum*, anno MCCCCLXXXIV. qui missus Ballenstedium ibi in Prioratu obiit, & quædam non spernenda opuscula suo marte composuit. Susceptus etiam est *Joannes Henne*, anno MCCCCLXXXVI. inde abbas in Ballenstede, resignavit postea, factus abbas in Ilsenborg: *Henricus Oudenroth*, postea factus abbas in Harsfeldia, obiit anno MDXXVII. inopinato per casum: *Hermannus Eike* de Vnna, anno MCCCCXCVI. postea hic abbas.

XXXI. Tricesimus primus abbas, *Conradus de Minda*, electus anno Domini MDV. Cellarius fuerat annis XII. & annis VII. Prior, sub Joanne abbate. Præfuit bene, sed primo regiminis sui anno obiit feliciter.

XXXII. Abbas tricesimus secundus, *Hermannus Eike*, de Vnna, electus est anno MDVI. Hic reformavit monasterium in Harsfeldia, diœcesis Bremensis, anno MDIX. missis illuc fratribus bonis & abbate & Priore. Cisternam in horto caulium fieri fecit, & domum lotionis ibidem: & refectorium pro laicis: & organum procuravit, pro ducentis & quinquaginta florenis, anno MDXII. Tabulam ad S. Catharinam & S. Andream, ornamenta valde pretiosa, aurea scilicet, & alia fieri fecit, & libros plurimos comparavit. Decimam in Ecstorpe à Dominis Teutonicis emit.

XXXIII. Tricesimus tertius abbas, *Joannes Eike*, Westvalus defuncti abbatis patruelis, prius Magister novitiorū, deinde Cellarius, electus est anno MDXLVII. Sub hoc abbate exiverunt multi de monasterio monachi, & concionatores facti sunt Lutherani, fidei & professionis prioris obliti. Hic construxit è fundamentis horreum in curia thom Rode, pro frumentis quæ ex decimis colliguntur. Baculum Abbatialem, sive pedum, novum fieri fecit, ex puro argento. Curiam sive grangiam magnam in Eilenstede, item thom Rode, quas monasterium antea ipsummet administrabat, propter infidelitatem eorum, qui erant administratores, cum summa monasterii jactura & damno pro exigua pensione elocavit. Monasterii quoque silvæ partem am Hun/ scilicet den Nüdding/ Buhrschl/ Rhemburg/ Luthorn & Kelnerey/ sub hoc abbate prorsus devastatæ sunt & desolatæ; idque his præcipue de causis. Nam quilibet Canonicus ecclesiæ in Halverstad ex his monasterii lignetis singulis annis duodecim plaustra lignorum pro duobus thaleris accipiebat, quod ita per annos aliquot con-

INDEX
Rerum & Nominum
TOMI II.

Numerus paginas & additæ literæ, i. initium, m. medium, f. finem paginæ significant.

A.

D.

 Delmen-

Fri-

Gebe-

Here-

sirum

Lub-

Mar-

N.

O.

Scambonius

ſtant

Vandalia

V.

de Wer-

LECTORI S.

Occurrent fortassis non pauca in his Scriptoribus Saxonicis obscura & mendosa, verùm ipsorum potius codicum, ex quibus descripti sunt, vitio, quàm Typothetarum incuriæ ea debentur; neque ego ex ingenio illa emendare, sed potiùs judicio Lectoris subjicere volui: quædam tamen errata Typographica, à nobis animadversa, ita corrigas, velim.

Pag. 12. l. 13. *non* dele. pag. 195. l. 42. pro *Cantore* lege *Cantoris*. p. 203. l. 35. pro *Diogenis* l. *Drogonis*. p. 213. l. 44. pro *domum* l. *demum*. p. 246. l. 3. XXX dele. p. 256. l. 43. pro *prudente* l. *pendente*. p. 258. l. 5. pro *confœdationibus* l. *confœderationibus* p. 265. l. 9. pro *conferre* l. *conferri*. Ibid. l. 15. pro *Saxonicorum & VVestphalicorum* l. *Saxonicarum & VVestphalicarum*. p. 266. l. 27. *narrat* dele. p. 279. l. 41. pro *tervo* l. *torvo* p. 280. l. 52. pro *ore* l. *uxore*. p. 282. l. 25. pro *beate* l. *beati*. p. 283. l. 9. pro *nivo* l. *nive*. p. 284. l. 56. pro *cutem* l. *curtem*. p. 330. l. 7. pro *castro* l. *claustro*. Ibid. l. 25. pro *ister* l. *istos*. p. 351. l. 38. pro *Metropolitari* l. *Metropolitani*. p. 353. l. 13. pro *Matthæum* l. *Martinum*. p. 357. l. 18. pro *consilium* l. *concilium*. p. 358. l. 32. pro *œconomicum* l. *œcumenicum*. p. 466. l. 10. pro *ubi* l. *uti*. p. 495. l. 35. pro *Theophanii* l. *Theophaniæ*. p. 509. l. 41. pro *Fratri* l. *Fratris*.

